

*Sic Buchananus ora sic Vultum tulit —
Pete scripta & astra nosse si mentē cupis*

Ætat. 76.

Le Clark del. & sculp.

*Tres Italos Galli senes
Vincere Scotigenam.*

*vicere, sed unum
non petuere virum.*

Edinburgi

apud Ioan. Paton

H

G

Ad

IND
Pro

Aucto
Dia

T

Sump

Rerum Scoticarum
HISTORIA,

AUCTORE
R. Buchananus (J.) Historianus
Georgio Buchanano
S C O T O,

Ad optimam & castigatissimam
ROBERTI FRIBARNII
Editionem expressa.

C U M

INDICE longe loci plenissimo, inserta
Propriorum Nominum interpretatione.

ACCESSERUNT

Auctoris *Vita ab ipso scripta*, Ejusdemque
Dialogus *de jure Regni apud SCOTOS:*

NECNON

Tabula Scotiae topographica.

EDIMBURGI,

Sumptibus JO. PATONI, Bibliopola in Area
Parliamentaria. MDCCXXVII.

HISTORIA

Georgio Jacobo

Tabula Geographica

JOA

PLUR
gant
rito

literas ven
mus; ab
superatus,
gusti avo
gloriam
Scotiam
quo se ja
antecedat.

scriptionis
tis autem
tam uni
dementia
proulerit,
latavus
iste vult
quadam
prafixa,
ratis lite
agnoscat,
rifa fui
ca, fasti
greditur.
ancinna
offime
pmitus e
me mer
Genti, sc
Romanis
fms del

JOANNES PATONUS

Lectori Salutem.

PLURANE qua enarrari mereventur nostra gens egerit, an elegantior, qui res gestas enarraret, Historicis ei contigerit, ut merito ambigatur effecit Georgius Buchananus, omnium, qui post literas venatas documenta majorum memoria prodiderunt, facile primus; ab optimis etiam felicioris ævi scriptoribus dubia adeo victoria superatus, ut industria & ingenio par, tantum quod Romæ, ipsius Augusti ævo, natus non sit, eis cedere videatur. Hanc nobis invidentes gloriam nonnulli sibi in animum induxerunt mirari, si Diis placet, Scotiam unum (sed qualem virum!) produxisse, cum ipsi neminem, quo se jactare possint, habeant, quem non longo intervallo unus ille antecedit. Imo & suos habet Britannia Septentrionalis, quos in omni scriptioris genere cum exteris quibusque committere haud vereatur; artis autem oratoria & poetices palmam omnibus ab uno Scoto præsertim universa genti fraudi fuisse, quis non indignetur? Quo tandem dementia perductum diceremus, qui mundo, quod non plures uno sole putulerit, vitio vertendum putaret, nisi eandem insaniisset insaniam Batavus iste censor, purioris omnis doctrinæ, & sanioris sensus, ut ipse vult videri, severus vindex & exactor: Ille enim in apodixi quadam defunctoria, nupera auctoris nostri editioni, quæ Leida prodit, præfixa, compulsus veritatis viribus, huic uni omnes, qui ab institutis literis humanioribus præ ceteris docti audire, postponendos licet agnoscat, contumeliose tamen patriam illius aspernatur, nec sine gloriosa sui venditione, scriptorum nostra gentis, aliarumque circumscripta, fastidiosam, ipsique infelicitè admodum tentatam collationem aggredditur. Etenim dum mellitis verborum globulis, & numerosa ac maxime periodorum structura aures eorum, qui levia sectantur studiosissime captat, irrogante, crediderim, pœnas Rhamnusæ, sententia penitus excidit. Nolle quidem virum de Rep. literaria, alioquin optime meritum commississe, cujus secum & sobrium certe præconiteret. Genti, scilicet, per multa retro secula, sive laudem bellicam (qua nos Romanis solum, pro aris & focis fortiter dimicantes, sed & florentissimis deinceps civitatibus opem amicitiamque suam sollicitè petentibus,

innotuere) seu Musas spectes, undique exulantes benigno exceptas hospitio, nec illiberaliter inde perpetuo habitas, in paucis memorabili, umbraticus ille doctor ignominiam inuere ausus est! Carite, Hercule, cetera dignus ipse censor, & qui, ob iniquum iudicium, in ararios referatur, cuique, per nos, vel atatem cum Petronio suo, lasciuienti licuisset indulgere genio, aut serram contentionis, reciprocante Clerico, ducere, ni odiosus ac civibus Tuis haud ferendus, fragili etiam apud exteros (qua flagrat calumniandi libidine) dentem cupiens illidere, hanc sibi potissimum, in quam seuiret, nullo suo merito gentem delegisset; solido affensurus, si me audiant, quibus in manu est parem ei rependere gratiam. Si quid inclementius, aut minus ex dignitate sua dictum a nobis iste existimet, sic etiam cogitet, responsum non dictum esse, quia lœlit prior. Sed omisso homine, qui nihil pensi habet quid ipse de actis dicat, aut alii de se sentiant, ad rem veniamus.

Instituentibus Buchananii historiam minore forma, & Scholarum usibus magis accommoda, distractis & diuenditis prope omnibus prioris editionis exemplaribus, recudere, non licuit vel momento ambigere quem potissimum ducem sequeremur, cum prae sto esset praestantissima illa Viri eruditissimi, integritate & morum candore spectatissimi Thomae Ruddimanni editio, quam, si unum & alterum locum excipias, ubique expressimus. Quantos hausserit doctissimus vir labores in ea curanda, quam pene innumereis locis, aliis sanitatem reddiderit, aliis lucem affuderit, non sine summo gaudio, & fructu gratis animis in hac editione molienda percepto, cognovimus. Omnes quidem quotquot, ante hanc palmariam, exstiter, ad exemplar Arbutnoti, Edimb. Anno 1582. editum, descriptae, aut eosdem repraesentant errores, aut longius etiam a vero deflectunt: "Hominibus enim (ut ipse vir doctissimus, Praefat. Pag. 9. testatur) in rebus, locis, institutisque Scotticis "prorsus peregrinis, omniue alia ope destitutus, haud semper feliciter cessit locorum corruptorum emendatio. Interdum enim a "vero decerrarunt; interdum parti sinceræ intempestivam medicinam fecerunt: saepius vero (quod necopinantibus solet contingere) dum vetera vulnera sanare satagunt, haud pauca, de suo, "nova incuriunt." Hisce omnibus cum obviam ierit malis vir celeberrimus, cauteque per ignes doloso suppositos cineri incedendo, viam nobis facilem proclivemque munierit; quod nostrum erat, summa ope nisi sumus ut maxime emendata prodiret hac editio; nec nos proposito cecidisse speramus. Historiarum libros capitibus, Cl. Burmanni exemplar hactenus secuti, distinguendos curavimus, quam non inutiles instituto, norunt qui nitidas & elegantes versare solent veterum scriptorum editiones. Huic porro divisioni locupletissimum Cl. Ruddimanni INDICEM, intertexta passim secundum literarum seriem, sed typis italicis, ejusdem priorum nominum interpretatione, aptavimus. De cuius INDICIS utilitate, ut & componendi labore ipsum disponentem audire opera est. "Nos itaque ut hoc rædio (percurrendi, "sciz, lenro & interdum inutili labore, Indicem ab editore Genevensi vulgatum, non primam familiarum, (quod factum oportet

" bat)
" lector
" ordin
" idem
" distin
" signi
" cule f
" ac in
" lustr
" no p
" gistic
" tero loc
" que id
" chanan
" lectoris
" potel
" Nor
" sterius
" tem ex
" opin
" suam
" Lib. XI
" mus. I
" scrib
" fultis
" dedisse
" Præ
" valet
" quippe
" dum pr
" Hac
" ne, e v
" bam E

(V)

“bar) sed nominum baptizatis inditorum, literam ducem secutum)
“lectorem levaremus, non tantum familiarum seu cognominum
“ordinem (Regum unice exceptis) ubique servavimus; sed ne
“idem nomen variis historiae locis reperitum, lectorem haud raro
“distineret ambiguum, diversimode an unus idemque vir hic illic
“significaretur, (quod & prioris Indicis confarinatorum sapius-
“cule fefellit) nos, inquam, suo quæque loco accurate digessimus,
“ac insuper etiam, quo omnia magis aperta essent, eorum qui il-
“lustriori loco erant nati, sanguinis ac honoris seriem (a Buchana-
“no plus nimio neglectam) ex aliis nostris scriptoribus, Genealo-
“gistis præsertim, nominatim indicavimus.” Hæc ille. Uno & al-
“tero loco ab omnibus editis discessum diximus in hac editione, ne-
“que id fecimus renuente optimo viro, cui acceptum referre debemus Bu-
“chananum popularibus restitutum: ea simul oculis & iudicio candidi
“lectoris subicere non alienum duximus. Lib. II. Cap. 24. “Non
“potest fieri ut non hinc Hispani, inde Romani, Angli, Dani,
“Normani non multa peregrina vocabula secum advexerint.” Po-
“sterius illud non delevimus. Eandem etiam particulam sensui officien-
“tem exulare iussimus, Lib. De jure Regni. Cap. 68. “Neque Reges,
“opinor, si seorsum a facinorosis & adulatoribus consilia caperent
“suamque magnitudinem non potius virtutum officiis, &c.” Histor.
Lib. XIV. Cap. 57. loco r̄ Judicium professus, indicium edi curavi-
mus. Lib. XIX. Cap. 32. “Argathelius & Huntlaus ei foederi ad-
“scribi recusarunt: live Hamiltonio succensentes, quod ipsis incon-
“sultis se in potestatem hostium dedissent,” postulante sententia
dedisset reposuimus. Denique Præfat. ad Jac. VI. Pag. 2. l. 14.
“Præterea cum partes ingenii tui excolendas mihi commissas per
“valerudinem incurabilem obire non possem,” excolendi legimus;
quippe non partem hanc vel illam, sed ipsum Regis ingenium excolen-
dum provinciam sibi commissam intelligi voluit Buchananus.

Hæc fere habuimus, qua tecum, amico lector, agere in operis limi-
ne, & re visum est. His frui, conatibus fave, & bene vale. Da-
bam Edimb. IV Nonas Septemb. An. Æra Christi. 1727.

GEOR.

GEORGII BUCHANANI

nit, Cardinalem Betonium pessime erga se animatum ibi legatione fungi comperit. Itaque ejus iræ se subtraxit, Burdegalam invitante Andrea Goveano profectus.

1539.

Ibi in scholis, quæ tum sumtu publico erigebantur, triennium docuit: quo tempore scripsit quatuor Tragedias, quæ postea per occasiones fuerunt evulgatæ. Sed quæ prima omnium fuerat conscripta (cui nomen est Baprista) ultima fuit edita, ac deinde Medea Euripidis. Eas enim ut consuetudini scholæ satisfaceret, quæ per annos singulos singulas poscebat fabulas, conscripserat: ut earum actione juventutem ab Allegoriis, quibus tum Gallia vehementer se oblectabat, ad imitationem veterum, qua posset, retraheret. Id cum ei prope ultra spem successisset, reliquas Jephthen & Alcestin paullo diligentius, tanquam lucem & hominum conspectum laturas, elaboravit. Sed nec id temporis omnino ei fuit expers sollicitudinis, inter Cardinalis & Franciscanorum minas. Cardinalis etiam de eo comprehendendo ad Archiepiscopum Burdegalensem literas misit: sed eas forte fortuna Buchanani amantissimis dederat. Sed hunc metum Regis Scotorum mors, & pestis per Aquitaniam sævissime grassata sedavit.

1542.

1546.

Interea literæ a Rege Lusitanie supervenerunt, quæ Goveanum juberent, ut homines Græcis & Latinis literis eruditos secum adduceret, qui in Scholis, quas ille tum magna cura & impensis moliebatur, literas humaniores & Philosophiæ Aristotelicæ rudimenta interpretarentur. Ea de re conventus Buchananus facile est assensus. Nam cum totam jam Europam bellis domesticis & externis, aut jam flagrantem, aut mox conflagraturam videret, illum unum videbat angulum a tumultibus liberum futurum, & in eo cœtu qui eam professionem susceperant, non tam peregrinari, quam inter propinquos & familiares agere existimaretur. Erant enim plerique per multos annos summa benevolentia conjuncti, ut qui ex suis monumentis orbi clauerunt, Nicolaus Gruchius, Gulielmus Garentæus, Jacobus Tevius & Eliás Vinetus. Itaque non solum se comitem libenter dedit, sed & Patricio fratri persuasit, ut se tam præclaro cœtui jungeretur. Et principio quidem res præclare successit, donec in medio velut cursu Andreas Goveanus morte, ipsi quidem non immatura, comitibus ejus acerba, præreptus est. Omnes enim inimici & æmuli in eos primum ex insidiis, deinde palam animo plane gladiatorio intulerunt: & cum per homines reis inimicissimos quæstionem clam exercuissent, tres arripuerunt, quos, post longum carceris squalorem, in judicium productos, multis per eos dies conviciis exagitatos, rursus in custodiam abdidērunt. Accusatores autem ne adhuc quidem nominarunt.

1547.

1548.

1549.

In

In

V I T A.

In Buchananum certe acerbissime insultabant, ut qui peregrinus esset, & qui minime multos illic haberet qui incolumitate gauderent, aut dolori ingemiscerent, aut injuriam ulcisci conarentur. Objiciebatur ei carmen in Franciscanos scriptum, quod ipse, antequam e Galliis exisset, apud Lusitanæ Regem excusandum curavit, nec accusatores quale esset sciebant; unum enim ejus exemplum Regi Scotorum, qui scribendi auctor fuerat, erat datum. Crimini dabatur carnum esus in Quadragesima, a qua nemo in tota Hispania est qui abstineat; dicta quædam oblique in Monachos objecta, quæ apud neminem nisi Monachum criminosa videri poterant. Item gravissime acceptum, quod in quodam sermone familiari inter aliquot adolescentes Lusitanos, cum fuisset orta mentio de Eucharistia, dixisset, sibi videri Augustinum in partem ab Ecclesia Romana damnatam multo esse proniorem. Alii duo testes, Joannes Tolpinus Normannus, & Joannes Ferrerius e Subalpina Liguria, (ut post aliquot annos comperit) pro testimonio dixerunt, se ex pluribus hominibus fide dignis audivisse, Buchananum de Romana religione perperam sentire. Ut ad rem redeam, cum quæstores prope selquiannum & se & illum fatigassent, tandem, ne frustra hominem non ignotum vexasse crederentur, eum in Monasterium ad aliquot menses recludunt, ut exactius erudiretur a Monachis, hominibus quidem alioqui nec inhumanis, nec malis, sed omnis religionis ignaris. Hoc maxime tempore Psalmorum Davidicorum complures vario carminum genere in numeros redegit.

Tandem libertati redditus, cum a Rege commeatum redeundi in Gallias peteret, ab eo rogatus ut illic maneret, pecuniola interim accepta in sumtum quotidianum, donec de conditione aliqua honesta prospiceretur. Sed cum procrastinationis, nec in certam spem, nec certum tempus, tenderet, navem Cretensem in portu Olisipponensi nactus, in ea in Angliam navigavit. Nec hic tamen substitit, quamvis honestis conditionibus invitaretur. Erant enim illic omnia adhuc turbida sub Rege adolescente, proceribus discordibus, & populi adhuc animis tumescentibus ab recenti motu civili. Igitur in Galliam transmisit, iisdem fere diebus, quibus urbis Mediomatricum obsidio fuit soluta. Coactus est ibi per amicos ea de obsidione carmen scribere, idque eo magis invitatus, quod non libenter in contentione veniret cum aliis plerisque necessariis, & in primis cum Mellino Sangelasio, cujus carmen eruditum & elegans ea de re circumferebatur.

Inde evocatus in Italiam a Carolo Cossæo Brixiacensi, qui tum secunda fama res in Ligustico & Gallico circa Padum.

1550.

1551.

1552.

1553.

1554.

GEORGIUS BUCHANANI, &c.

1560. dum agro gerebat, nunc in Italia, nunc in Gallia, cum fido ejus Timoleonte quinquennium hæsit, usque ad annum millesimum quingentesimum sexagesimum. Quod tempus maxima ex parte dedit sacrarum literarum studio, ut de controversiis, quæ tum majorem hominum partem exercebant, exactius dijudicare posset, quæ tum domi conquiescere cøperant, Scotis a tyrannide Guisiana liberatis.
1563. Hoc reversus nomen Ecclesiæ Scotorum dedit. E superiorum autem temporum scriptis quædam velut e naufragio recollecta edidit. Cætera vero quæ adhuc apud amicos peregrinantur, fortunæ arbitrio committit. In præsentia septuagesimum quartum annum agens, apud Jacobum Sextum Scotorum Regem, cui erudiendo erat præfectus anno millesimo quingentesimo sexagesimo quinto, senectutis suæ malis fractus portum exoptans agit.

Oblit Edimburgi, vigesimo octavo Septembris, anno salutis 1582.

IN GEORGIUM BUCHANANUM Scotum
Epitaphia.

JOSEPHI SCALIGERI.

Postquam laude tua patriam, meritisque beasti,
Buchanane, tuis Solis utrumque latus :
Contemtis opibus, spretis popularibus auris,
Ventoseque fugax ambitionis, obis ;
Præmia quina quater Pisca functus olivæ,
Et linquens animi pignora vara tui :
In quibus hæud tibi se antefereant quos Italia vates
Terra dedit : nec quos Gallia mater alit,
Æquabunt genium felicitis carminis, & quæ
Orbis habet fama conscia signa tua.
Namque ad supremum perducta Poetica culmen
In te stat, nec quo progrediatur habet.
Imperii fuerat Romani Scotia limes :
Romani eloquii Scotia finis erit.

ANDRÆE MELVINI.

ERGŌ sileat magni Buchanani in funere Musa ?
Nec vatem Aonidum flet pia turba suum !
An secum Buchananus habet montem, unde Camæna
Devolvunt mœstis murmura trunca modis ?
An secum Buchananus habet fontem, unde Poëta
Pleritis poti callachrymantur aquis ?

Aonio

xl

E P I T A P H I A.

*Aonio frustra queruntur vertice Musa:
 Castallo frustra e fonte petuntur aquae.
 Pro monte est cælum, pro fonte est Christus: utrumque
 Et Christum & cælum nunc Buchananus habet.
 Haussisti hinc sacros latices, divine Poeta:
 Fudisti hinc summo carmina digna Deo.
 Hauriat hinc quisquis Buchananum in fumen mactet:
 Ut vatum fundat cœmina digna deo.*

JOANNIS IONSTONI

S*COTIA quem genuit, fovit, cum Pallade Musa
 Diva beat, tanto sese hospite Gallia jactat,
 Ingensque ingentem Tellus miratur & Aether,
 Sequi canit Historiam, seu grandi carmina plectro:
 Quem decorant Reges, qui ipsos decorat quoque Reges,
 Et Solyma & propria gentis: quique embeus almi
 Facta Dei, laudesque virum, qui sidera dixit;
 Exiguo magnus sub cespite Buchananus
 Hic Vates recubat. Nomen viget alite fama,
 Atque orbem immensum complet. Jamque arduus ipse
 Cælum habet, & gaudet permixtus cœlitibus Diis.*

* JO. ADAMSONI de cespitio **GEO.** BUCHANANI tumulo.

M*Armorea cur stant hic omni ex parte columna,
 Signaque ab artificum dadala facta manu?
 Ut spectent oculis monumenta insignia vivi,
 Per qua defunctis concilietur honos.
 Talia nonne etiam debet Buchananus habere,
 Doctius aut melius quo nihil orbis habet?
 Gloriotas vivus qui contemnebat inanes;
 An cupiet Divus se decorare lapides?
 Illis fas pulchro nomen debere sepulchro,
 Qui nil quo melius nobilitentur habent.
 Per te olim tellus est nobilitata Britanna,
 Et decus es tumulo jam, Buchananane, tua.*

* Ejus cura Buchananus cranium de sepulchro erutum in Bibliotheca Academiae
 Edinburgensæ asservatur, rotundius quidem ac tenuius, ut lux per se transpareat.
 D. Rob. Sibbaldus, Pag. 62.

TABU-

T A B U L A

Regum Scotiæ

CHRONOLOGICA.

<i>Regum series.</i>	<i>An. ante C. N.</i>	<i>Anni regni.</i>	<i>Pag.</i>
F ergusius I. <i>regnum init</i>	330	<i>regnavit</i> 25	81
2 Feritharis	305	15	82
3 Mainus	291	29	83
4 Dornadilla	262	28	84
5 Notharus	233	20	ibid.
6 Reutherus	213	26	ibid.
7 Reutha	187	14	85
8 Theutus	173	12	86
9 Iosina	161	24	ibid.
10 Finnanus	137	30	ibid.
11 Durstus	107	9	ibid.
12 Evenus I.	98	19	87
13 Gillus Nothus	79	2	88
14 Evenus II.	77	17	89
15 Ederus	60	48	90
16 Evenus III.	12	7	ibid.
17 Metellanus	4	39	91
<i>An post C. N.</i>			
18 Caratacus	35	20	ibid.
19 Corbredus I.	55	18	ibid.
20 Dardannus	72	4	ibid.
21 Corbredus II. <i>cog. Galdus</i>	76	35	92
22 Lufacus	110	3	94
23 Mogaldus	113	36	ibid.
24 Conarus	149	14	95
25 Ethodius I.	163	33	97
26 Satrael	195	4	98
27 Donaldus I.	199	18	ibid.
28 Ethodius II.	216	16	100
29 Athirco	231	12	ibid.
30 Nathalocus	242	11	ibid.
31 Findocus	253	11	101

XIII

Tabula Regum Scotiæ Chronologica.

	<i>Regum series.</i>	<i>An. post C. N.</i>	<i>Anni regni</i>	<i>Pag.</i>
	32 Donaldus II.	264	regnavit 1	102
	33 Donaldus III. Insulanus	265	12	ibid.
	34 Crathilinthus	277	24	103
	35 Fincormachus	301	47	104
	36 Romachus	348	3	ibid.
	37 Angulfianus	351	3	105
	38 Fethelmachus	354	3	ibid.
	39 Eugenius I.	357	3	106
	40 Fergusius II.	404	16	111
	41 Eugenius II.	420	32	114
	42 Dongardus	451	5	120
	43 Conitandinus I.	457	22	ibid.
	44 Congallus	479	22	122
	45 Goranus	501	34	123
	46 Eugenius III.	535	23	128
	47 Convallus	558	11	129
	48 Kinnarellus	569	1	ibid.
	49 Aidanus	570	35	ibid.
	50 Kennerthus I.	605	1	131
	51 Eugenius IV.	606	16	ibid.
	52 Ferchardus I.	621	12	132
	53 Donaldus IV.	632	14	ibid.
	54 Ferchardus II.	646	18	133
	55 Malduinus	664	20	ibid.
	56 Eugenius V.	684	4	134
	57 Eugenius VI.	688	10	ibid.
	58 Amberkelethus	697	2	ibid.
	59 Eugenius VII.	699	17	135
	60 Murdacus	715	16	ibid.
	61 Etfinus	730	31	ibid.
	62 Eugenius VIII.	761	3	ibid.
	63 Fergusius III.	764	3	136
	64 Solvathius	767	20	ibid.
	65 Achaius	787	32	ibid.
	66 Congallus II.	819	5	138
	67 Dongallus	824	7	ibid.
	68 Alpinus	831	3	ibid.
	69 Kennethus II.	834	20	139
	70 Donaldus V.	854	5	143
	71 Constantinus II.	859	16	144
	72 Ethus <i>cop. Alipes</i>	874	2	145
	73 Gregorius	876	18	146
	74 Donaldus VI.	893	11	148
	75 Constantinus III.	904	40	ibid.
	76 Milkolumbus I.	943	9	150
	77 Indulfus	952	9	151
		[b]		78 Duffus

Donal-

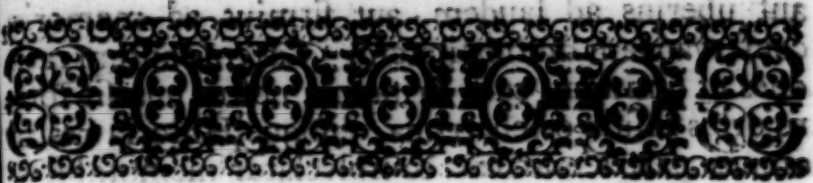
Tabula Regum Scotiæ Chronologica.

<i>Regum series.</i>	<i>An. post C. N.</i>	<i>Anni regni</i>	<i>Pag.</i>
78 Duffus	961	regnavit 5	151
79 Culenus	966	4	153
80 Kennethus III.	970	24	156
81 Constantinus IV.	994	2	163
82 Grimus	996	8	165
83 Milcolumbus II.	1004	30	167
84 Duncanus I.	1034	6	172
85 Macbethus	1040	17	175
86 Milcolumbus III. cog. Capito	1057	36	178
87 Donaldus VII.	1093	1	183
88 Duncanus II.	1094	2	ibid.
89 Edga: us	1098	9	184
90 Alexander I.	1107	17	ibid.
91 David I.	1124	29	185
92 Milcolumbus IV.	1153	12	190
93 Gulielmus I. cog. Leo	1165	49	194
94 Alexander II.	1214	35	198
95 Alexander III.	1249	37	201
96 Joannes Balliolus	1293	4	210
97 Robertus I. Bruffius	1306	24	220
98 David II.	1329	41	239
99 Eduardus Balliolus	1332		243
100 Robertus II. Stuartus	1371	20	260
101 Robertus III.	1390	14	276
102 Jacobus I.	1406	31	289
103 Jacobus II.	1437	24	307
104 Jacobus III.	1460	29	339
105 Jacobus IV.	1488	26	374
106 Jacobus V.	1513	30	397
107 Maria I.	1542	25	466
108 Jacobus VI.	1567	58	507
109 Carolus I.	1629	24	
110 Carolus II.	1649	36	
111 Jacobus VII.	1685	4	
112 Gulielmus II. & Maria II.	1689	14	
113 Anna	1702	13	
114 Georgius I.	1714	12	
115 Georgius II.	1727		

Monendus est Lector Tabulam hanc Regum Scotiæ Chronologicam non ex solo Buchananus, sed ex aliis etiam Historicis Scotis, Et in primis ex ipsius Regni Actis publicis, esse compinnatam: Buchananus autem non ad alium modo, sed a se ipso toties perversus abit, ut qui ejus rationes in omnibus sequutus fuerit, in multis Anachronismos probare nitosse sit.

17

[]

Georgius Buchananus

JACOBO SEXTO
SCOTORUM REGI

S. P. D.

U M. post viginti quatuor annorum peregrinationem tandem in patriam redissem, nihil prius habui, quam ut schedas meas malignitate superiorum temporum disiectas, & multis modis

male habitas, recolligerem. Partim enim nimio amicorum erga me studio, dum immaturam adhuc editionem precipitant, partim librariorum in alijs operibus immodica licentia, cum censorum personam induissent, multa pro cuiusque libidine plerumque immutata, nonnulla sede corrupta, contempno.

His ego cum incommotis mederi conarer, subite amicorum preces omnes meas rationes conturbaverunt. Omnes enim, velut conspiratione facta, hortabantur, ut ab leviori opere libellis, qui magis aures oblectarent, quam animum erudicerent, me ad Historiam nostrae gentis conscribendam conferrem. Id enim & aetate, & civium de me expectatione dignum esse: neque aliud esse argumentum

aut

Pag.
151
153
156
163
165
167
172
175
178
183
ibid.
184
ibid.
185
190
194
198
201
210
220
239
243
260
270
289
307
339
374
399
406
407
410
412
414
416
418
420
422
424
426
428
430
432
434
436
438
440
442
444
446
448
450
452
454
456
458
460
462
464
466
468
470
472
474
476
478
480
482
484
486
488
490
492
494
496
498
500
502
504
506
508
510
512
514
516
518
520
522
524
526
528
530
532
534
536
538
540
542
544
546
548
550
552
554
556
558
560
562
564
566
568
570
572
574
576
578
580
582
584
586
588
590
592
594
596
598
600
602
604
606
608
610
612
614
616
618
620
622
624
626
628
630
632
634
636
638
640
642
644
646
648
650
652
654
656
658
660
662
664
666
668
670
672
674
676
678
680
682
684
686
688
690
692
694
696
698
700
702
704
706
708
710
712
714
716
718
720
722
724
726
728
730
732
734
736
738
740
742
744
746
748
750
752
754
756
758
760
762
764
766
768
770
772
774
776
778
780
782
784
786
788
790
792
794
796
798
800
802
804
806
808
810
812
814
816
818
820
822
824
826
828
830
832
834
836
838
840
842
844
846
848
850
852
854
856
858
860
862
864
866
868
870
872
874
876
878
880
882
884
886
888
890
892
894
896
898
900
902
904
906
908
910
912
914
916
918
920
922
924
926
928
930
932
934
936
938
940
942
944
946
948
950
952
954
956
958
960
962
964
966
968
970
972
974
976
978
980
982
984
986
988
990
992
994
996
998
1000

aut uberius ad laudem, aut firmitus ad memoria
conservandam diuturnitatem. Cæteras autem rati-
ones ut omittam, cum Britannia nostra una sit toti-
us orbis insula celeberrima, ejusque Historia res in
omnes partes maxime complectatur memorabiles,
vix in omnis ævi cursu reperies, qui rem tantam
suscipere sit ausus, aut susceptam sustinere potuerit.

Non mediocriter etiam me illud impellebat, quod
meam sic operam tibi nec indebitam, nec ingratam
fore existimarem. Absurdum enim ac pudendum
videbatur, te, qui in ista ætatula omnium prope na-
tionum res gestas perlegeris, plurimas memoriter
teneas, domi quodam modo peregrinari. Præterea
cum partes ingenii tui excolendi mihi commissas
per valetudinem incurabilem obire non possem, pro-
ximum existimavi id genus scriptionis esse, quæ ad
animum comparata est. Quo [igitur] hanc cessati-
onis culpam, quod possem, delerem, statui fidos
ex Historia monitores ad te mittere, quorum consi-
lio in deliberationibus uti, & in re gerenda imitari
virtutem queas.

Sunt enim inter Majores tuos in omni laudis ge-
nere viri præstantes, & quorum nullam unquam po-
sibilitatem pigebit. Et, ut cæteros omittam, nemi-
nem in ullis rerum reperias monumentis, quem cum
Davide nostro conferas. Quod si illi non modo mi-
serimis, sed etiam flagitiosissimis temporibus divi-
na benignitas est elargita, (ut ait vates Regius) ut
matribus tu quoque mensura fias voti, quoties bene
precantur liberis, jure poterimus sperare, hanc po-
testatem, in omnium rerum exitum & ruinam pro-
perantem, posse interim etiam sufflaminari, donec
ad ea tempora veniatur, cum ex æterno res humanæ
consecutæ decretum certum, suum finem sint habi-
tura.

Edimburgi IV. Calend. Septemb.

memoria
em rati-
fit toti-
a res in
rabiles,
tantam
potuerit.
at, quod
ingratam
dendum
rope na-
emoriter
Præterea
mmiffas
em, pro-
quæ ad
cellati-
tui fidos
in confi-
a imitari

audis ge-
quam po-
n, nemi-
nem cum
modo mi-
bus divi-
egius) ut
tles bene
hanc po-
nam pro-
ri, donec
humane
sint habi-

Like pastor to

Edinburgi apud Joannem Paton.

ISH
65
UM

XVII

SC

& mon
TANN
terraru
ne dua
dicam
explica
Cap
Britan
longitu
riunt :
geat
unt) q
ed Jar
in ang
mani
quetra
riunt u

R E.

XVII

R E R U M
SCOTICARUM
HISTORIA.

LIBER PRIMUS.

CUM scotici majorum nostrorum a fabularum vanitate liberare, & ab oblivionis injuria vindicare statuerem; non ab re mihi facturus videbat, si a primordio usque repeterem, (quantum in tanto intervallo temporum, & literarum primum neglectate, deinde calamitate, fieri posset,) qui regionum litus, quod soli cœlique sit ingenium, quæ vetusta nomina & mores, qui primi cultores fuerint insularum, quæ veteribus BRITANNIA vocantur; quæque inter Hispanias & Germaniam magnæ terrarum spatio Gallia prætenduntur. Earum reliquas magnitudine dux longe præcellant, Albium & Hibernia. De his primum dicam: deinde, ut commodum erit, cæterarum situm & nomina explicabo.

Cap. I. Prima magnitudine est Albium, quæ nunc sola nomen Britannia retinet, quod antea omnibus erat commune. De ejus longitudine ac latitudine cæteri fere scriptores cum Cæsare consentiunt: esse videlicet longam a septentrionibus in meridiem octingenta millia pædestam: quæ vero latissima est, (ut quidam ferunt) quæ Galliam spectat, aut (ut aliis visum est) a Menæio angulo ad Jari fluminis ostium, fere ducenta millia patere: inde paulatim in angustum cogitur, donec ad Scotia limitem sit perventum. Germani, quibus ulteriora nondum facis erant nota, totam insulam triquetram crediderunt: verum paulatim ulterius progressi, cognoverunt ulera vallum Hadriani eam se latius sensim diffundere, & ad

orientem æstivum procurrare. Hæc in summa de ejus magnitudine dicta sunt. Cælum Gallico temperatius, ut ait Cæsar; verum utroque mitius est Hibernicum. Aer raro serenus, sed caligine densa plerumque obscurus, ac, hieme satis miti, magis pluvius quam nivosus. Terra benigne fruges gignit, ac præter fruges etiam omnis generis metalla. Pectore tota fecundissima. Qui partes insulæ extremas ac magis frigore infestas habitant, avenaceo pane utuntur; vinum e frugibus corruptis conficiunt: plerique serum lactis excoquant, ac in doliis complures menses defodiunt; isque multis potus non solum salubriter sed etiam jucunde bibitur.

II. De nomine Britannia nulla inter veteres controversia fuit, nisi quod Græci ΒΡΑΥΤΑΝΙΑ, Latini BRITANNIAM, eam nominabant. Cæteræ gentes aut hos aut illos, pro suo quisque arbitrio, imitabantur. Nuper emerferunt homines, non tam veritatis cupidi quam contentionis, qui ex hominum clarissimorum sugillatione clarescere se posse sperarent. Neque enim fieri posse existimarent, ut non in magna eruditionis opinione vulgo essent, qui cum tota antiquitate certamen sibi proposuissent: & quanquam de re non admodum magna lis esset, tamen, quia de nomine ipso patriæ ageretur, tanquam pro aris & focis, omnique totius gentis vetere gloria, sibi contendendum putarent. Tria vetusta insulæ, ut ipsi volunt, nomina, diversos habent assertores, PRUDANIA, PRYTANIA & BRITANNIA. Pro Prudania, totis ingenii viribus, Ludus: pro Prytania, Thomas Aliotus Eques Britannus, sed modestis studiis, contendit. Britanniam cæteræ fere gentes retinere conantur.

III. Pro PRUDANIA utitur Luddus fragmenti cujusdam veteris ea auctoritate, quam situs, & caries, & temporis longinquitas, pene sacrosanctam facit. Eam, tamen per se firmam, tamen & etymologia, & Bardorum carminibus, & patrii sermonis consuetudine, & vetustatis veneranda quadam rubigine, confirmat. Fragmentum quidem illud, in quo causæ columnen & firmamentum est positum, ante omnia interrogo, unde? quando? aut quo patre natum, proditit? aut quid tandem ait, quod pro causâ faciat? De loco, de tempore, de auctore, forsitan inquires, hæc omnia, quod incerta sunt, vetustatem ejus probant. Præclara sane probatio. Ex ignorantia, ignobilitate & obscuritate, certitudo, fides & auctoritas testimoniorum pendet: & quod ad rem controversam explicandam assumitur, plus habet obscuritatis, plus infirmitatis, quam causâ, ad quam probandam affertur. Quis testimonium hic dicit? Nescio. Quid pro testimonio dicit? Ne id quidem scio: illud autem audiavi, in illo fragmento Prudaniam nominati. Quid ista Prudania? monne an fluvius? vicus an oppidum? vir an mulier est? Nescio: sed Britanniam hoc nomine significari puro. Age vero, Prudania Britanniam significat. Quid tandem pro te facit hic tuum fragmentum? Illud scire velle, verumne nomen insulæ Prudaniæ esse asserit, an eorum inscitiam coarguat, qui falsum hoc no-

men i
cum h
etymo
est, ex
est can
non Pr
patrio
levis, f
rendi r
ros, qu
tylum
baturu
am e P
quolibet
mamen
in aux
veteres
dicendu

IV.
primus
eam Br
idem m
sum est
nomina
nit: A
frem

indicat
ipsum r
ditum,
se? au
unam,
mentis
lum, q
tavit, q
quæ sti
gibus &
fuisse:
tem? a
reddidi
autem
Prudan
verba
tia, qui
um, qu
certand

men insulæ tribunt? Ne hoc quidem scio: sed sonum Britannicum hic quidem agnosco, visque sermonis Britannici in ipsa vocis etymologia se ostendit: est enim Prudania, quasi Prudcania, hoc est, excellens pulchritudo, a *PRYD*, quod est forma, & *CAM*, quod est candidum, emollita paulum asperitate vocis. At ista ratione non Prudaniam, sed Prudaniam factam oportuit: quam vocem in patrio sermone Prudam Bardi pronunciant. Omitto hic, quam sit levis, fallax, & plerumque ridicula, tota hæc originis vocum querendi ratio. Omitto M. Varronem, aliosque excellenti doctrina viros, qui in hoc genere sæpenumero ridentur: totum Platonis Cratylum taceo. Hoc tantum affirmo, facilius æquis auribus me probaturum Cambros & canibus & brutis esse factos, quam tu Prudaniam e Prudcania coaluisse persuadebis: isto enim modo quidlibet & quolibet licebit effingere. Sed quam parum sit in his omnibus firmamenti indicat Luddus, qui istis præfidiis parum confusus arcessit in auxilium Bardos, sane pervetustum genus hominum, sed quos veteres nihil scripsisse asseverent. Sed de eis alias nobis plura erit dicendum.

IV. Ad ultimum Luddi perfugium veniamus. *Cæsar*, (ait) qui primus Romanorum hujus insula nomen Latinis literis commendavit, eam Britanniam appellavit, quem omnes fere Latini scriptores secuti, idem nomen baud mutare. Hic ab illustri mendacio Luddo visum est ordiri, quod videlicet Cæsar primus Latinorum Britanniam nominavit: nam ante Cæsarem, nam Britannia: Lucretius meminit: Aristoteles longe prius apud Græcos. Et non multo post Cæsarem Propertius, cum ait,

Cogor & in tabula pictos ediscere mundos,

inducat sua ætate mundi descriptionem parietibus affigi solitam. Te ipsum rogo, credidne Cæsarem illum, in omni liberali disciplina eruditum, descriptionem orbis nunquam vidisse? aut visam non legisse? aut, cum reliquis orbis describeretur, Britanniam insulam unam, totius orbis maximam, jam tum Latinis & Græcis monumentis tam illustrem, in tabulis illis omissam fuisse? Credidne illum, qui de rebus Britannicis tam diligenter sibi inquam innotuerat, qui homines eam regionem & tum & jam olim habitantes, quæ stirpium, quæ animantium genera in ea nascerentur, quibus legibus & moribus viveretur; eum, inquam, credis, cum de his tam fuisset sollicitus, in universæ regionis nomine tam fuisse negligentem? aut qui tanta fide & diligentia sua Gallorum urbibus nomina reddidit, Britannos antiqua sua gloria fuisse fraudaturum? Vetus autem (quoniam in hac maxime parte se Luddus jactat) cur nomen Prudaniæ existimes, nihil video, nisi forte e putris chartæ sicut etiam verba senectutem contraxerint. Hæc satis ad Luddum in præsentia, qui testibus domo productis, suisque insomniis, adversus omnium, qui usquam sunt aut fuerunt, doctorum hominum consensum, certandum sibi putavit.

V. Cum *Ælioto* minus erit negotii. Is non modo conjecturis verisimilibus, sed non obscuris etiam auctoribus inductus, credit, aliquando eam regionem *PRYTANEIAM* fuisse appellatam. Non enim incommode existimavit, insulam, omnium rerum, quæ ad vitam instruendam vel ornandam sunt necessaria, copia redundantem, sic dici posse. Hic si causas nominum expendere oporteat, *Sicilia* *Prytaneia* potius dici debebat, nonnullæque aliæ, tanto *Britannia* fertiliores, quanto terrarum spatium sunt minores. Præterea, apud auctores, quorum testimonio nomen *Prytaneia* confirmatur, facile apparet, scripturam esse viciatam. In *Stephano* quidem summa inconstantia est. In voce *ALBION*, inquit eam esse insulam *Brettanicam*, secutus, ut ipse ait, *Martianum*. In vocibus *Juvernica* & *Juvernica*, *Prætunica* scribitur. Alibi, inquit esse in Oceano insulas *Brettanicas*, quarum cultores *Brettani* dicantur: sed *Martianum* & *Ptolemaum* in iis vocibus *P* literam primam facere. Quos locos si quis conferat, comperiet procul dubio scripturam esse corruptam, *Stephanum*que ipsum sentire *Brettaniam* per *B* primam, & duo *T T* scribi debere. Hæc *Æliotus*, cum, opinor, non ignoraret, quæ homines gloriæ famelici ad ostentationem eruditionis undique converrunt, admonuisse quantum satis est contentus, suum lectori iudicium relinquit. *Luddus* vero, ut hic ingenium noscas, e tribus nominibus insulæ maximæ id maxime probavit, quod paucissimos habuit assertores, nempe *Prudanium*. Proxime *Prytaneiam* amplectitur. *Britanniam* vero, quod nomen jam per omnes rationes erat illustre, quod (ut ait *Plinius*) *Græcis & Latinis monumentis erat celebratum*, velut corruptum rejicit; & sero tandem, idque a *C. Julio Cæsare*, ait corruptum: quem falso existimat (uti dictum est) nomen *Britanniæ* Latinis literis commendasse primum, cæterosque secum in eundem errorem traxisse.

VI. Ego vero antiquitatem vocis hujus *BRITANNIA*, multis & quidem locupletissimis testibus, probare possem, si res in controverso esset: & a *Cæsare* non viciatam, sed per manus a maioribus, & quidem puram, fuisse traditam, nisi quod veteres geminum *T T* scribere soliti videntur. Hinc factum opinor, ut *Lucretius* istius nominis primam syllabam fecerit longam. Nunc autem alterum *T* solet omitti Latinis, quod in voce *BRITTO* perpetuo retinetur. *Græci*, qui *Βρετανίαν* scribunt, proxime ad patrii sermonis prolationem accedunt, quam & ipsi *Britanni* & omnes vicini adhuc resinent. Nam & *Galli* propiores *BRETTAS* appellant omnes feminas *Britannicas*, & *BRETTES* *Britannice* loqui: & promontorium *Aquitaniæ* vulgo *CAP-BRETON* dicitur: & utrique *Scoti*, hoc est *Albiones* & *Hibernenses*, sic loquuntur. Id tantum interest, quod qui *Germanica* dialecto gaudent, interdum transpositione literarum utuntur, ac *BERTON* pro *BRETON* proferunt. *Dionysius* autem *Afer*, in illo versu,

Ὀκεανὸς ἀγυρτὰς Λυχρὸς πόθ' ἔρδα Βρετανίαι,
in altero *T* rejiciendo usus est licentia poetica, quemadmodum idem.

in *Sapientia* pro *Sapientia* fecit. Hic tot nationum pene ab initiiis usque rerum consensus, & inter se, & cum vetustissimis Græcorum & Latinorum, pluris apud me erit, quam omnia Luddi *Paxipata*, e luto ad ludibrium collecta, ad ignominiam servata, & ad falsum testimonium adversus antiquitatem dicendum, quamlibet impudentem habeant patronum, tamen nondum egredi ausa. Proferat ille, si potest, qui ante Aristotelem scripserit *Paudantiam*. Id autem, ut in omnia se verat, nunquam efficiet: cum certum sit, post Aristotelem aliquot seculis, Bardos nihil scripto commisisse. Faciat illa gloriosa, dicam, an stolidi jactatio antiquitatis, cujus nullum argumentum, nullum vestigium, imo ne vestigii fragmentum reperiri potest.

VII. Inter has variarum opinionum discordias, diversasque loquendi consuetudines, Luddus putat consultissimum, vetustatem, & patrium loquendi morem, velut Cynosuram quandam, semper spectare, atque inde omnis sermonis cursum dirigere. Ab eo ego non magnopere dissentirem, siquidem, quod in vetere consuetudine positum est, & ideo certum existimatur, id semper teneri posset. Sed pluribus de causis id fieri non posse animadverto. Primum, quod in omni sermone vetustissima invenire sit difficillimum, turiusque sit hic sequi doctiorum consuetudinem, quam retro semper originem, velut Nili fontes, vano & ridiculo labore perquirere; præsertim cum vocabulorum initia non a sapientiorum judicio pendeant, sed a vulgi maxime rudis & inculti arbitrio; cujus consilium anxie inquirere, supervacaneæ cujusdam est diligentiae, & ubi inveneris, non magnum feceris operæ pretium. Nam, ut in reliquarum omnium rerum generatione; quæ aut sponte naturæ proveniunt, aut ab hominibus ad usus vitæ extorantur, primi sætus quodammodo imperfectiores, & non solum ad usus commodi, sed aspectu minus jucundi exeunt; cultu deinde mansuescunt, & tractando paulatim lævigantur: eadem certe est in sermone ratio, qui primum ab hominibus crassis & rudibus editus, asper plerumque & insuavis & impolitus est exortus; mox tractando sensum genitalem horrorem exiit, & mansuetius & jucundius ad aures accidebat, & multo facilius in animos hominum insuebat. Itaque in hac parte, ut si quæ alia, consuetudini politiorum hominum aliquid indulgendum censco; & voluptatem, minime illam illiberalem & inhumanam, quatenus moribus est innoxia, minime abominandam. Quod si quis ita Musis iratis est natus, ut Catonis & Ennii sermonem potius amet quam Ciceronis & Terentii, & inventis frugibus, glandibus tamen vesci malit, jubeamus miserum esse, libenter quatenus id facis.

VIII. Sed hæc nostra disputatio non est de puritate & elegantia sermonis Latini: ad hæc enim nihil interest, quo sono Britannii olim literas efferrent. Hæc enim tota contentio eo tendit, ut Latini Britannicum, non Britannii Latinum, sonum discant. Quod ad me attinet, malim ignorare veterem illam & anilem præcorum Britannorum balbutiem, quam de discere quodcumque hoc est sermonis

Latini,

Latini, quod magno cum labore pper didici. Neque aliud est, cur minus moleste feram priscam Scottorum linguam paulatim intermori, quam quod libenter sentiam barbaros illos sonos paulatim evanescere, & in illorum locum Latinarum vocum amenitatem succedere. Quod si in hac transmigratione in alienam linguam, necesse est alteros alteris concedere, nos a rusticitate & barbaria ad cultum & humanitatem transeamus: & quod nascendi infelicitate nobis evenit, voluntate & judicio exuamus: aut, si quid opera & industria possimus, id omne eo conferamus, ut linguam Græcam & Latinam, quas orbis pars melior tanquam publicas recepit, pro viribus expoliamus, & si quis ex contagio barbari sermonis adhæsit sicut & squalor, quoad fieri possit, exergeamus. Quid, quod hæc nimis anxia diligentia, in nominibus peregrinis præsertim in alienam linguam transferendis, nec servari potest, nec, si posset, expedit? Quæ enim non literas & sonos habet, quæ alterius sermonis characteribus omnino exprimi non possunt? Quæ natio præter Germanos W literam proferre potest? Quis Latinis literis eum sonum reddet, quem Hispani, Brittones & Scottorum pars in literis D. G. P. T. X. & Z. efferunt? Ob hanc, opinor, soni absurditatem, Plinius, enumerans Hispaniæ oppida, quædam negat *Latiali sermone dictæ facilia*: alia vocat *ignobilia*, & *barbara appellationis*: alia citra fastidium nominari posse negat.

IX. Quid hic, rogo, faceret Luddus, si ei Latine sit scribenda historia Britannica? Ipsa genuina Brittonum nomina quomodo enuntiaret, cum tota sua barbarica rubigine, opinor, non haberet. Nam, cum tam anxie se torquet, quomodo Luddum scribat, Lhuydumne, an Llundum, an vero Luddum? quorum nullum nec Latinis literis exprimi, nec ore Latiali efferri, nec ab auribus Latinis sine fastidio audiri, potest. Si verum sonum retineat, non Latinam sed semibarbaram, faciet orationem: sin ad genuinum Latini sermonis sonum inflectet voces peregrinas, non minus flagitiose peccabit, quam Cæsar in verbo BRITANNUS fecisse dicitur. Quid igitur Luddo faciemus, ut hominem & molestum & morosum placeamus? Prudamiam dicemus potius quam Britanniam? Hoc nec Luddus tam severus aliorum censor exigit; permittet enim ut & Prudam Prudanium declinemus. Quod si quis BRITANNIAM aut BRETTANIAM ausus dicere, quid aliud quam sacrosanctæ vetustatis violatæ, & sermonis antiqui sincerique contaminati, & e robusto illo & masculo sono in muliebrem molliorem fracti, reum peraget? Nihilne ergo ex horroris vetusti squalore mutare nobis fas erit? aut, si non mutare, saltem male tornata perpolire vocabula? & ab inculca illa immanitate paulatim ita inflectere, ut saltem vox hominem sonet? &, quod majores nostri in Morinis, & Moremarusa, & Armoricis fecisse videmus, ut, si has voces donare civitate Latina non possimus, certe in eis amictum & incesum Latinum imitemur? Sed per Luddum, ut video, non licet. Ad augustam illam nos revocat Prudanorum vetustatem, & a Bardis & Senecionibus verat usquam divertere.

Liber Primus.

X. At vetustissimos Græcorum & Latinorum nunquam hæc religio tenuit: neque, postquam sermonis antiqui rigor se remittere cepit, quisquam fuit, qui famul & volup retinere maluerit, quam quæ in eorum locum successerunt recipere. Et in transferendis e Græco Latinis, aut e Latino Græcis, summa libertas fuit. Quis unquam Latinis vicio vertit, quod Polydeuces in Pollucem, quod Heraclea in Herculem, quod Asclepion in Esculapium verterint? Aut Græcis, quod pro Catulo Catlum, pro Remo Komum dixerint? Quid in barbaris ad se transferendis? Num Græci dubitarunt AL Punicum in ultimis dictionum syllabis in AS convertere? Num, si quis Annibas pro Annibal dixit, omnem historię majestatem proculcavit, veritatem corrupit, aut Poenorum linguę maculam ullam inussit? Videre, quantum veterum Sæcorum & Danorum, qui posterius immigrarunt in Britanniam, humanitatis & cultus studium ab hac Luddi immanitate & squaloris affectatione dissi- deat. Illi inculti, & omnis eruditionis ignari, cum venissent ad homines barbaros & balbutientes, non solum eorum stribligine se passi non sunt infici, sed gustata semel Græci & Latini sermonis suavitate, multum ex eo, quem ipsi, invexerant, horrore absterse- runt: quædam vocabula asperiora levigarunt, ita ut sine ulla auri- um offensione tolerari possint, qualia sunt Oxonia & Roffa, pro Oxonfordia & Raufchestria, & pleraque alia, ne repugnante qui- dem Luddo. Sed nec ipse quidem in hoc genere parum sibi per- mittit, qui, in uno Britannię nomine cum tam duræ severitatis est exactor, in tot aliis sibi tantam assumit licentiam. Nunc contra veterem omnium gentium consuetudinem, pro novo, obscuro & in- certo vocabulo tam pertinaciter nititur: nimirum ne Regium illud nomen Luddi, e Cimbrorum prosapia ductum, & velut Palladium in hunc usque diem servatum, in oblivionem veniret. Id ne fieret, Luddus adversus multitudinis consensum, temporis vetustatem, at- que adeo ipsam veritatem, sibi certamen instituit.

XI. Est & in vocabulo BRITANNIA illa adhuc observatio: quod apud exteros scriptores id insulę totius est nomen; Brit- tones autem & Angli, qui res Britannicas licetis mandarunt, nunc cum exteris consentiunt, nunc tantum Britannię nomine censent eam insulę partem quæ provincia Romana fuit: idque varie, pro- ut belli eventus limites mutavit: interim enim Hadriani, interim Severi vallum finem imperio faciebant: reliquos, qui extra vallum erant, nunc Barbaros, nunc Transmarinos, appellabant. Beda li- bri primi initio sic scribit: *Itaque potentes Britanniam Picti, habi- tare per septentrionales insula partes ceperunt: nam austrina Brit- tones occupaverant.* Idem cap. 34. *Aidanus Rex Scotorum qui Bri- tanniam habitant.* Et lib. 4. cap. 4. dicitur reditum Constantini ex Anglia in Scotiam scribit, ait: *Interdum Colmanus, qui de Scotia erat, volinquitur Britanniam.* Et alibi: *Ex insula ceperunt per pheros dies de Scotorum regione venire in Britanniam.* Idem, *Oscius est Osualdus juxta murum, quo Romani ob arcendus Barbarorum impetus totam in mari*

maris usque ad mare præcinerant Britanniam. Eadem loquendi forma est apud eundem lib. 2. cap. 9. Hanc peculiarem Britannis loquendi formam non videretur ignorasse Claudianus, cum scribit, *Legionem Romanam, quæ Scotis dat frena truci, prætentam fuisse Britannis*, hoc est, oppositam Scotis, ut eorum furorem a Britanniis propelleret, in extrema quidem Britannia, ac Scotiz limite. Frequentissime hoc genere sermonis utuntur Gulielmus Malmesburiensis, & Galfridus Monumetensis, non obscuri inter Britannicarum rerum scriptores: apud quos facile cuivis erit animadvertere, *BRITANNIÆ* vocabulo nominari, quod intra Severi vallum tantum continetur. Id apud eos etli adeo perspicuum est, ut neminem latere possit, tamen magnos apud ætatis proximæ scriptores peperit errores, qui *Aluredum & Achelstanum*, aliosque nonnullos Saxonum Reges, totius insulæ aliquando potitos scriptum reliquerunt; cum tamen Severi vallum nunquam transcenderint. Nam, cum legerent eos totius Britanniz tenuisse imperium, totam insulam ab eis possessam existimabant.

XII. Nec dissimilis inæstim observatio est, in horum nominum usu, *BRITANNUS* & *BRITTO*. Veteres enim omnes Græci & Latini scriptores totam insulam *BRITANNIAM*, incolas autem ejus omnes sine discrimine *BRITANNOS*, vocabant. Primus, quod sciam, Romanorum *BRITTONES* nominavit Martialis, in illo versu:

Quam veteres draccha Brittonis pauperis.

BRITTONES fere vulgus appellat: peninsulæ Gallicæ habitatores: quanquam & ipsam *BRITANNIAM*, & incolas *BRITANNOS* Gregorius Turolicensis semper vocet. Romani sup. provinciales constanter *BRITANNOS* dicunt: quanquam ipsi provinciales sese *BRITTONES* appellari gaudeant. Utriusque vero nominis una radix & origo est, *BRITANNIA*. Et sicut utrumque nomen ab uno fonte promanat, ita res eadem prorsus utroque indicatur. Id autem maxime perspicue ostendit Ausonii poetæ carmen:

Silvius ille Bonus, qui carmina nostra laceffit,

Nostri magis meruit disticha Britto Bonus.

Silvius hic Bonus est. Quis Silvius? Iste Britannus.

Aut Britto hic non est Silvius, aut malus est.

Silvius iste Bonus fertur, ferturque Britannus:

Quis credat etiam degenerasse bonum!

Nemo bonus Britto est: si simplex Silvius esse

Incipiat, simplex desinat esse Bonus.

Silvius hic Bonus est: sed Britto est Silvius idem.

Simplicior res est, credite, Britto malus.

Silvi, Britto, Bonus, quomodo homo non bonus esse

Fertis: nec se qui jungere Britto Bono.

XIII. Qui *Britannos* Gallorum colonos esse contendunt, hi Herculem e Celto puella Gallica Britannum filium genuisse produunt: a quo gentem Britannam propagatam. Hanc nationem Plinius vi-

cinam

etiam Morinis, Atrebatibus, Gessoriacis, collocat. Qui e Græcis hæc confirmant, non desunt Grammatici, Suidas, & qui Etymologicon Magnum scripsit. In eadem sententia mihi fuisse videntur C. Julius Cæsar, & C. Cornelius Tacitus, aliique scriptores Latini non indocti, non ita celebres tamen. Item sacra, sermo, instituta, gentiumque quarundam ad mare Gallicum habitantium mores, id confirmant. E quibus mihi Britanni transmigrationibus exhausti, Morini paulatim confusiti videntur. *Morinus* quidem a *MOR*, (id vetere Gallorum lingua *mare* significat,) suam mihi originem testari videtur. Venæ, Belgarum, & ab Iclo dictum Icenum, etiam in alienum solum secum cognominis loco patriam vocem extulisse sit verisimile; atque in ipso statim aditu occurrentes Britannos, velut progeniem agnoscentes, domum suam tanquam in hospitium deducere velle. *Morinus* enim Gallis veteribus *marinum*, & *Moremarusa* *mare morium*, significat: quanquam hæc postrema duo nomina Goropius, dum suos Aduaticos nimis ambitiose vult excolere, pene nobis surripuit. Nec *Aremorici* aut *Armorici* se nostri generis negare possunt: habemus enim majores & propinquos penes nos obsolescentes. Nam *AR* vel *ARE* vetus est præpositio lingue Gallicæ, quod *ad* vel *super* indicat, quasi dicas, *ad mare*, vel *super mare*, hoc est, *maritimum*. *Moremarusa* vero a *MORE*, hoc est, *mare*, declinat, ultima syllaba producta in morem participii Græci. *Aremorica* quidem seu *Armorica* (qui statim auditum non agnoverit, is veterem linguam Gallicam prorsus ignorat,) & ipsum quoque *maritimum* significat, vel Strabone interprete, qui Græce pro eo nobis semper reddit *Παρακαστραί*. Cæsar de *Armoricis* hæc lib. 5. *Magnas Gallorum copias earum civitatum, quæ Armorica appellantur, oppugnandi sui causa conuenisse*: & lib. 7. *Universis civitatibus, quæ Oceanum attingunt, quæque eorum consuetudine Armorica appellantur*: & lib. 8. *Ceteraque civitates posite in ultimis Gallia finibus, Oceano conjunctæ, quæ Armorica appellantur*. Cæsar, quoties harum civitatum meminit, semper adijcere solet, *Quæ appellantur*: sed ita adijcere, ut non nomen proprium esse intelligas, sed aut epitheton, aut loci cognomen. Sed nec apud quenquam alium idoneum scriptorem id civitatis nomen fuisse reperitur: cum tamen latissime in illa ora vox illa vagaretur, ab Hispania videlicet ad Rhenum; interque tot scriptores unum Plinium reperiam, qui genuinam nominis vim non videatur intellexisse: omnem namque Aquitaniam ita putat aliquando fuisse appellatam. Sed hæc in præsentia: nam plura nobis de sermone Gallico disputandum erit.

XIV. Antiquissimum insulae nomen creditur fuisse *ALBION*, aut, ut Aristoteles, vel potius Theophrastus, in libro qui *De mundo* inscribitur, recenset, *ALBION*. Sed hoc nomen magis e libris eruitur, quam in communi sermone usurpatur, nisi præsertim apud Scotos, qui se *ALBINEN*, suam regionem *ALBIN*, adhuc vocant. Multi nomen inditum inde putant, quod appellentibus e Gallia albae

alba rupes primæ occurrant. Mihi vero absurdum in primis videtur, Britannici nominis originem e Latino sermone reperere, tam raro tum inter feræ gentes commercio. Sunt qui ab Albione Neptuni filio id nomen inditum putent, quem aliquando Britannia fuisse Regem comminiscuntur, audaci prorsus mendacio, & nullo penitus antiquitatis testimonio nixi. Super hoc tamen tam invalido cognati nominis fundamento regnum extruere eos non puduit: nullam enim aliam huius commentum ex historiis occasionem datam video. Meminerunt enim Albionis & Bergionis, e Græcis quidem, Diodorus Siculus & Strabo; e Latinis, Cato, Hyginus & Mela. E quibus id fere colligi potest, Albionem & Bergionem Neptuni filios, Ligures, ex agro Albicorum itinera, quæ in Italiam ferrent, latrocinii infesta habuisse. Hi, cum Herculem ex Hispania Geryone victo redeuntem præda exuere tentassent, tam atroci prælio eum exceperunt, ut pene desperatis rebus Jovis auxilium implorare sit coactus: eum, ut filio laboranti opem ferret, imbrem lapideum celo demisisse: ejus pugne indicium ad posterum mansisse Campum Lapidum. Neque ego tamen abnuerim ab Albo & insulam & latronem nomen accepisse.

XV. Verum *Albium* contendo plurimarum gentium commune fuisse vocabulum, apudque eos non modo coloris, sed altitudinis nomen fuisse. Et Festus quidem Pompeius, quæ Latinis Alba dicuntur, ex Sabinis Alpa vocari asserit, indeque Alpis nomen inditum, quod perpetuis nivibus albestant. Ego quidem, ut de altero assentior, *Albium* & *Alpum* pro eodem a veteribus fuisse dicta, non solum, sed etiam Strabonis auctoritate testor: in Alpea potius ab altitudine quam a candore nominatas arbitror. Primum, quod, cum *Alba* multarum sit in Italia, Gallia, Hispania, urbium nomen, omnes in collibus, aut prope colles, sint sitæ. Deinde, quod Strabo absque discrimine hæc nomina, Alba, Alpa, Alpia, Alpinia, Alpii, in significatione altitudinis, velut ab eadem radice declinata, agnoscat: ideoque has voces usurpari maxime ostendat, ubi Alpes se attollere incipiunt. Hinc in Liguria Albingaunum, & Albulam Intemelium. In Japodibus autem [*Albium*] jugum est editissimum, ubi Alpes desinunt. Sunt & alia loca, quæ ab altitudine nominata possunt videri. In Italia quidem, Albula fluvius ex Etruriæ, Albulæ aquæ e Tiburtinis montibus effusæ. In Gallia Narbonensi, Albici populi montani. In Germania, Albi fluvius in Boemorum montibus natus. In Asia, Albanus fluvius e Caucasio desinit: & Albani populi velut eisdem montibus infusi. Ex his, opinor, non abhorret a vero, *Alpum* non unius sed multarum gentium fuisse vocabulum; cum, omnibus quos nominavi locis, altitudo perpetuo & immutabiliter, albestere vix paucis mensibus, nec omnibus semper accidat. Faciunt ad hanc quoque conjecturam & ipsa gigantum Ligurum nomina, Albion & Bergion, utrumque, ut opinor, a proceritate corporis impositum. Ac de *Albo* jam quid veteres senserint, diximus. Germanis vero *Burg* pro

pro alto
in olim
tertio,
vros,

XVI.
corporu
latrocin
mis co
prodit,
Gallica
quillio
liquit,
rum op
scripser
nomini
imposu
bernia,
litrus t
humile
dixerun
longinq
vetustan
tiz etia
bo duct
natali f
torum,
quam e
ma, vic
tiam tr

XVII.
esse vid
domesti
tradide
dam p
quibus
tentiam
& perfu
dita vic
diffime
mina:
tidem
& Sab
Sabrina
spectar
portion
& Dev
primu

pro alio dici, notius est quam ut pluribus indicandum sit. Et Gal-
lin olim eodem intellectu dictum fuisse ostendit locus Plinii, libro
tertio, quem ita legendum contendo: *Unus Bergumates Cato dicitur
vros, etiam nomine prodentes se altius quam felicitas istos.*

XVI. Albion igitur & Bergion, homines, ut videtur, ceteris vicinis
corporum proceritate præstantes, & fiducia virium in ea Ligurum ora
latrocinium exercentes, quos Hercules, cum illac iter haberet, ar-
mis compefcuit. In Britannia autem regnasse nemo veterum eos
prodit, & rem omnino dissimilem veri facit rerum, qui tum erat,
Gallicarum status. Nec verisimile Britannicum multo fuisse tran-
quilliorē: qua in terra regnum maximum magnus ille Albion re-
liquit, ut domi latrocinaretur. Nos verò, etsi non multum ab eo-
rum opinione discedimus, qui Albionem ab Albo dictam fuisse
scripserunt, ita non colorem, sed altitudinem montium, occasionem
nomini imponendo dedisse arbitramur. Qui autem hoc nomen
imposuerunt, puto nonnihil impulsos comparatione Angliæ cum Hi-
berniam, inter quas angusto mari navigatur. Nam, cum alterum
litus totum in montes consurgere viderent, alterum depressum &
humile in campos æquales explicari, illam ab altitudine Albionem
dixerunt. Huic autem ab humilitate an nomen aliquod dederint,
longinquitas temporis, & incolarum negligentia in memoria rerum
vetustarum prodenda, fecit incertum. Huic præterea mea senten-
tiæ etiam illud suffragari videtur, quod nomen istud insulæ ab Al-
bo ductum, sive Albion, sive Albium sit, adhuc in Scotia, velut
natali solo, pertinaciter hæret; neque inter tot mutationes habita-
torum, regnorum, linguarum, aliarumque rerum vicissitudines, un-
quam extirpari potuit. Hæc etsi nobis aut vera, aut veris proxi-
ma, videntur, tamen si quis asseret melliora, facile in eius senten-
tiam transibimus.

XVII. HACTENUS de vetustis insulæ nominibus. Proximum
esse videtur, ut terrarum situm exsequamur. Ac Angliæ quidem
domestici scriptores satis disferre atque explicare singulas regiones
tradiderunt. Hector autem Boethius in Scotiæ descriptione quæ-
dam parum vere prodidit, & alios in errorem induxit; dum ipse,
quibus ea inquirendi dedit negotium, nimis credulus, eorum sen-
tentiam temere vulgavit. Nos, quæ comperta erunt nobis, leviter
& perfunctorie attingemus, quæ aut obscure, aut minus vere, pro-
dita videbuntur, quoad poterimus, corrigemus. Angliam commo-
dissime, quod ad nostrum institutum spectat, dividunt quatuor flu-
mina: duo in mare Hibernicum decurrentia, Deva & Sabrina; to-
tidem in mare Germanicum, Tamesis & Humber. Inter Devam
& Sabrinam triplex regionibus distincta includitur Vallia: inter
Sabrinam & Tamesim totum illud latius Angliæ, quod Galliam
spectat: inter Tamesim & Humber interjectæ regiones terrarum
portionem constituunt: quantam, quicquid terrarum ab Humbero
& Deva ad Scotiam pertinet. Dirimitur autem Scotia ab Anglis
primum Tueda fluvio, Zeviora monte altissimo, & qua mons de-
scit,

sic, vallo non adeo pridem facta, ac deinde Eſca & Solvæ fluminibus. Circa hos limites, a mari Scotico ad Hibernicum, regiones hoc ordine jacent. Marcia, in qua Bervicum oppidum nunc Angli tenent, sinistram Tuædæ latus attingit: ad orientem Forthæ æstuario, ad meridiem Angliæ clauditur. Ad occidentem, ad utrumque Tuædæ latus, est Teviotia, a Tevioto amne nomen adepta: Zeviotæ monte dirimitur ab Angliæ. Post hunc regiones non magnæ, Lidalia, Evia & Eſcia; a tribus fluminibus cognati nominis, Lidalo, Evo & Eſca, nominatæ. Ultima Annandia, & ipsa ab Annando amne prope mediam dividente appellata: secundum Solvæum in mare Hibernicum decurrit.

XVIII. Jam ut rursus ad Fortham redeamus, is ab ortu Lothianam claudit: Cocburni saltus & Lamyrii montes eam a Marcia separant. Contingit deinde paulum ad occasum inflexa Lauderiam & Tuædiam, alteram a Laudero oppido, alteram ab amne Tuæda mediam secante [nominatas.] Tuædiam ad meridiem & occidentem contingunt Lidalia, Nithia, Glottiana. Nithiæ Nithus amnis nomen dedit, per eam in mare Hibernicum labens. Lothiana, a Lotho Pictorum rege nominata, ab oriente æstivo finitur Forthæ, sive mari Scotico. Vallem Glottianam spectat ab occidente hiberno. Hæc regio humanitatis cultu, & rerum necessariorum ad usum vitæ copia, cæteras longe præcellit. Quinque annibus irrigatur; Tina, utroque Eſca, (qui, antequam in mare cadant, in unum alveum coeunt) Letha, & Almone. Hi partim e Lamyriis, partim Pictlandicis montibus, in Fortham defluunt. Oppida habet Dumbarnum, Hadinam, vulgo Hadintonam, Dalkerthum, Edimburgum, Letham, Limnuchum.

XIX. Magis ad occidentem jacet Glottiana, utramque Glottæ fluminis ripam complexa, quæ ob longitudinem in duas præfecturas dividitur. In superiore præfectura collis est non admodum editus, e quo in tria diversa maria flumina effunduntur; Tuæda in mare Scoticum, Annandus in Hibernicum, in Deucalcedonium Glottæ. In ea urbes insigniores sunt, Lanarcum & Glasgæ. Hanc ab occidente hiberno Coila contingit. Ultra Coilam est Gallovidia. Ea separatur a Nithia Cludano amne; tota fere in meridiem vergens: ac ab litoris ejus reliquum illud Scotiæ latus tegitur. Univerſa pecoris quam frumenti fertilior. Amnes habet in Hibernicum mare decurrentes, Urum, Devam, Kennum, Cream & Luffum. Nusquam fere in montes attollitur, sed collibus tantum frequentibus intumescit. In convallibus inter eos aqua restagnans innumeros prope lacus efficit, e quibus primis ante æquinoctium autumnale imbribus rivi augentur: unde multitudo incredibilis anguillarum descendit, quas accolæ nassis vimineis exceptas sale condiunt, ac non modicum inde quæstum faciunt. Extremum lateris est Novatum promontorium, sub quo in ostio Luffi fluminis sinus est, qui Prolemaeo Reginonius vocatur. El ex adverso influit ex æstuario Glottæ sinus, vulgo lacus Rianus, Prolemaeo Vidogara. Quod inter hos sinus

terraz p
lant.
sive ric
vid pri

XX

Glottæ
& Gre
qua in
to est.
ciens, f
separat
modica
dia clas
fluvio a
eum sit
feracion
pe tenu
parlim
ad sepe
amnis i
lingua
aliquam
Renfro
pellata
quibus
ad utra
pes ob
vennun
alterum
Hi duo
minis a
Avonen

XXI

ab ori
itam fl
patitur.
Carron
Carron
edifica
annem
calce, f
inferior
rum po
fæ coll
um usu
minific
derem

terra

terræ procurrat, incolæ Rinum, hoc est, Gallovidiæ aciem, appellant. Ab eisdem Novantum [*promontorium*] Mula, hoc est, rostrum sive rictus, nominatur. Tota autem regio Gallovidia (nam Gallovid. priscorum Scotorum lingua Gallum significat) appellatur.

XX. Infra Vidogaram a tergo Gallovidiæ leviter declinat ad Glottæ æstuarium Carista. Eam duo amnes interfecant, Scinfiatus & Grevanus: uterque multis amœnis villis cingitur. Inter amnes, quæ in modicos colles tumet, pascuis fertunda, nec infelix frumento est. Tota terrestribus maritimisque copiis non modo sibi sufficiens, sed vicinis multa suppedians. Dunus amnis eam a Coila separat, ortus ex ejusdem nominis lacu, qui insulam complectitur modicæ arcis capacem. Sequitur Coila, quam a meridie Gallovidia claudit: ab ortu æstivo Glottianam attingit: ab occasu Irvino fluvio a Cunigamia distinguitur: mediam Aera amnis dividit. Ad eum sita est Aera, emporium non ignobile. In universum regio est feracior virorum fortium, quam frugum aut pecorum: tota quippe tenui & arenoso solo: quæ res hominum industriam acuit, & parsimonia vires animi & corporis confirmat. Cunigamia post hanc ad septentriones procurrat, & Glottam submover, ac prope ad justum amnis modum coercet. Nomen regioni Danicum est, quod eorum lingua Regis domicilium significat: quæ res indicio est eam Danos aliquando tenuisse. Proxime ad orientalem ejus plagam sita est Rensroana, ab oppidulo, in quo conventus ejus celebrari solent, appellata: vulgo Baroniam dicta. Mediam eam secant duo amnes, quibus utrisque Carthus est nomen. Post Baroniam est Glottiana, ad utramque Glottæ ripam protensa, & ipsa in plures jurisdictiones ob magnitudinem divisa. Amnes nobiliores fundit, a læva Avennum & Duglassum, qui in Glottam decurrunt: item a dextra alterum Avennum, qui Lothianam ab agro Sterlinensi dirimit. Hi duo fluvii communem amnium appellationem loco proprii nominis acceperunt, quemadmodum in Vallia diversa dialecto is quem Avonem vocant.

XXI. Sterlinensem agrum a meridie separat a Lothiana Avennus, ab ortu æstuarium Forthæ, donec paulatim seipso minor, ad justam fluminis magnitudinem reductus, prope Sterlinum pontem patitur. Secat regionem fluvius unus, qui memoratu sit dignus, Carron: juxta quem aliquot vetusta sunt monumenta. Ad lævam Catrontis duo terræni sunt tumuli, hominum opera (ut res indicat) ædificati: vulgo Duti Patis appellantur. Inferius autem ad eundem amnem, ad duo fere millia passuum, est ædificium rotundum, sine talce, sed faxina speris ita conformatis, ut superioris lapidis pars in inferiorem se inferat, ita ut totum opus mirus complexu & faxorum pondere se sustineat, paulatim ab imo ad summum in arcum se colligens. Summa pars aperta est. Vulgus altum atque alium usum & auctorem ejus ædificii, pro suo quisque ingenio, comminiscitur. Ego certe aliquando conjectura fui inductus, ut crederem templum Termini fuisse, quod (ut accepimus) rotundum, &

superne apertum, ædificari solitum erat. Nonnihil etiam conjecturam nostram juvare videbantur Duni Pacis propinqui: quasi facta ibi pace, cujus monumentum hi colles essent, illic terminum sue ditionis Romani statuissent. Neque alia res me ab hac opinione deduxisset, nisi rescissem ex hominibus fide dignis in insula quadam compluria esse ædificia, cætera quidem ædiculæ, cujus meminimus, similia, nisi quod majuscula & laxiora essent. Duo item in Rossia simili forma sunt sacella. Ea res suspendere sententiam me coegit, ac judicare monumenta rerum gestarum hæc esse, ac potissimum tropæa, ac pene extra orbem terrarum, ut tuta ab injuria hostium essent, constituta. Sed certe, si hæc tropæa sunt, sive (quod quidam suspicantur) clarorum virorum sepulchra, fuisse credo monumenta, ad æternitatem memoriæ perpetuandam consecrata, sed ab hominibus indoctis incultisque, ad similitudinem illius ædiculæ quæ est ad Carrontem, constructa. A dextero Carrontis latere, ager, fere cætera planus, in collem paullum prominet, medio fere spacio inter Dunos Pacis & ædiculam. In eo, ad ipsum anguli flexum, modicæ urbis vestigium adhuc apparet. Sed murorum fundamenta, & vicorum descriptio, partim cultu rustico, partim eruendis ad propinquas diriorum villas construendas lapidibus quadratis, confusa est. Hunc locum diserte Beda Anglus Guidi vocat, atque in ipso valli Severi angulo collocat.

XXII. Multi præfari scriptores Romani ejus valli meminerunt: multa vestigia existant, multi lapides inscripti eruantur, quibus aut testimonia salutis per tribunos & centuriones acceptæ, aut sepulchrorum inscriptiones, continentur. * Et cum, (ut utriusque vestigia indicant) raro minus centum millibus passuum distat hoc vallum Severi ab eo quod ante Hadrianus construxerat; aut magna incertitia fuit eorum, qui res Anglicas scripserunt, si Latinos, qui hæc tradiderunt, non intellexerunt; aut incuria, qui dilucide tradita, tam confuse reddiderunt. Utrumque sit autem, res mihi digna est visa, si non reprehensione, saltem levi admonitione: præsertim cum ex monumentis jam dictis, & Bedæ Angli historia, satis constet, ibi aliquando inter Brittones & Scotos limitem fuisse. Qui verò hic Camelodunum fuisse fabulantur, iidem contendunt, quam diximus, ædiculam Claudii Cæsaris fuisse templum: vanissimo in utroque mendacio: cum & Camelodunum, colonia Romanorum, ultra trecenta millia passuum ab eo loco absit, si Ptolomæo & Antonini Itinerario fides habenda sit. Cornelius Tacitus hunc eorum errorem apertissime ostendit, cum reliqua tota narratione, tum maxime, quod Romanos, amissa Cameloduno, in templum Claudii Cæsaris confugisse salutis tuendæ causâ scribit. Adicula autem illa, sive templum Termini, sive alterius rei monumentum fuerit, sine foribus, quarum nullum habet vestigium, & superne ad iactus lapidum patens, ne decem quidem milites non modo regere, sed vix quidem continere, potuerit. Quid, quod, quadragesimo fere anno post Claudii Cæsaris expeditionem, Julius Agricola Romanorum pri-

mus in
anno, I
ducto f
timius
decimu
centum
& Ave
indicia
comper
chii & r
Andrea
lerit, u
sterili,
simorun
opinor,
ritimis
ad urbi
necess
tionibu
illo tra
occurrit
marina
quam s
cerent
XXI
fectura
linenfi
Gramp
hicus se
Supra
aliorum
vocant
qui neg
cem, &
partem
ris exig
tra hun
qui in
am. I
multis
dirimur
fluvio,
dinens
sula ex
unus in
daliam
nis cap
mus

mus hinc eas partes penetravit? quod, quinquagesimo post Agricola-
anno, Hadrianus litem provinciae inter Tinam & Eſcam vallo
ducto ſtatuit: cuſus adhuc multis in locis veſtigia ſuperſunt? Sep-
timius autem Severus, circa annum a Chriſto nato ducentefimum
decimum, Britanniam ingreſſus, ultra litem ab Hadriano factum
centum millia paſſuum, ab æſtuario Glottæ ad confluentem Forthæ
& Avenni vallum duxit, cuſus adhuc plurima & perſpicua remanent
indicia? Accedit ad hæc, quod in antiquis monumentis nuſquam
comperimus ſummam rei Pictricæ Cameloduni fuiſſe, ſed Abrene-
thii & regiam & primatis Epifcopi ſedem, quæ poſtea ad Fanum
Andrææ tranſſata eſt. Quod ſi quaeratur, quid Romanos impu-
lerit, ut coloniã illuc deducerent, & quomodo eam in agro tam
ſterili, & tum (ut res erant) ſilveſtri & inculto, & hoſtium ferociſ-
ſimorum obnoxiam quotidianis injuriis, aluerint; respondebunt,
opinor, (nam non viden quid aliud respondere poſſint,) copiis ma-
ricimis eam fuiſſe ſuſtentatam, quando adverſo Carronte tum naves
ad urbis uſque portas appellere ſolerent. Id ſiquidem verum fuit,
neceſſe eſſet agros ad utramque ripam Forthæ jacentes tum inunda-
tionibus Oceani obſtrutos, ac perinde ſteriles, fuiſſe; quos tamen in
illo tractu ſolos frumentarios eſſe oportebat. Illa prope difficili-
or occurrat quaſtio, [quod,] cum utrinque circa Fortham loca aquæ
marinæ obtinerent, cur illic Romani non potius vallum finirent,
quam ſupervacuo labore ulterius per multa millia paſſuum produ-
cerent?

XXIII. Ultra Sterlinenſem agrum eſt Levinia, a Renfroana præ-
fectura Glottæ, a Glaſcuenſi Kelvino amne, diviſa. Ab agro Ster-
linenſi montibus, a Taichia Forthæ dirimitur: tandem in montem
Grampium deſinit, ad cuſus radices per valliẽ cavam Lominius
hinc ſe explicat, viginti quatuor millia paſſuum longus, octo latus.
Supra viginti quatuor inſulas complectitur. Præter multitudinem
aliorum piſcium, habet & ſui generis eſu non inſuaves: Pollicas
vocant. Tandem erumpens meridiem verſus, Levinum amnem,
qui regioni nomen dedit, effundit, qui prope Britanodunum ar-
cem, & eodem nomine oppidum, in Glottam ingreditur. Levinia
partem extremam Grampii montis ultimi colles attollunt, ſinu ma-
ris exiguo, quem Gerlochum a brevitate appellant, interciti. Ul-
tra hunc eſt ſinus multo amplior, quem Longum vocant, a Longo,
qui in eum cadit, fluvio. Is limes eſt inter Leviniam & Covali-
am. Ipſa Covalia, Argathelia, ſeu potius Ergathelia, & Cnapdalia,
multis ſinibus anguſtis, ex æſtuario Glottæ inſulis, in multas partes
dirimuntur. Unus inter cætera inſignis lacus Finis vocatur, a Fino
fluvio, quem recipit. Is ultra ſexaginta millia paſſuum in longitu-
dinem porrigitur. Eſt & in Cnapdalia lacus Avus, in quo eſt in-
ſula exigua, & arx munita. Ex eo fluvius Avus effunditur, qui
unus in illis regionibus in mare Deucalædonium exit. Ultra Cnap-
daliã ad occidentem hiberniã excurrit Cantiera, hoc eſt, regio-
nis caput, Hiberniæ occurrens, a qua modico freto dirimitur: ipſa

longior quam latior, adeo arctis faucibus Cnapdaliz conjungitur, ut vix mille passus expleant, idque spatium nihil aliud quam arena sit, adeo humillis, ut per eam naviculis traductis nautæ plerumque navigandi compendium quarant. Hanc attingit Lorna, Argathelia adjacens, & usque ad Abriam pertinens: regio plana, nec infœcunda.

XXIV. Qua Grampius mons humilior est, & magis pervius, Braid Albin regio vocatur, hoc est, quasi altissimam Scotiæ partem dicas: ac, ubi maxime pars illa attollitur, Drum Albin, id est, Scotiæ dorsum, vocatur, nec omnino sine causa. Ex eo enim dorso flumina in utrumque mare decurrunt, alia in septentrionem, alia in meridiem. Ex Ierno enim lacu Iernam fluvium in orientem hibernum fundit, qui in Taum illabitur ad tria millia passuum infra Perthum. Ab hoc fluvio cognomen accepit ad utramque ripam affusa vetere Scottorum lingua Strathierna dicta. STRAT enim regionem ad fluminum decursum jacentem appellare solent. Inter montes ejus regionis & Fortham porrigitur Taichia, a Taicho fluvio, qui mediam secat, nomen adepta. Excipiunt eam Ocelli montes. Ipsi quidem magna ex parte, atque ager ad eorum radices adjacens, in Iernenfi præfectura censentur: vorum reliquum agri, ad Fortham usque, ambitio in varias præfecturas dissecuit, Clacmananam, Culrossianam & Kinrossianam. Ab his & Ocellis montibus, quicquid agri a lateribus Fortha & Taus claudunt, in orientem anguste cuneatur ad mare. Ea uno nomine vocatur Fisa, omnibus rebus ad usum vitæ necessariis sibi sufficiens. Qua lacus Levinus eam scindit, latissima: inde utrinque se colligens in angustum, usque ad Caraliam oppidum. Annem unum, qui memoratu sit dignus, Levinum fundit. Totum litus frequentibus oppidulis præcingitur: e quibus maxime est memorabile propter bonarum artium studia Fanum Andree, quod præsci Scotti Fanum Reguli appellant. Interius in media fere regione est Cuprum, quo reliqui Fisi ad jus accipiendum conveniunt. Qua Ierniam contingit, est Abrenethium vetus Pictorum regia. Hic in Taum insluit Ierna.

XXV. Ipse autem Taus e lacu Tao, qui est in Braid Albin, viginti quatuor millia longo, erumpit, fluviorum Scotiæ facile maximus. Is se ad Grampium montem inflectens, Atholiam attingit, regionem fertilem, in ipsis Grampii saltibus collocatam. Ejus partem, sub radicibus montis in planitiem explicatam, Blaram vocant; quæ vox liberum arboribus solum significat. Infra Atholiam, ad dexteram Tai ripam, sita est Caledonia oppidum, vetus tantum nomen retinens, vulgo Duncalden, hoc est, tumulus corylis confectus. Corylus enim, cum per inculta se latissime funderet, & silvarum opacitate agros tegetet, & oppido & genti nomen dabat. Caledones enim, aut Caledonii, gens olim inter Britannorum clarissimas, alteram partem regni Pictorum faciebant, quos Arminianus Marcellinus in Caledones & Vecturiones dividit, quorum nunc vix nominis vestigium aliquod superest. Infra Caledoniam ad duodecim millia passuum in eadem dextra ripa est Perthum. Ad sinistram

ripam,
campis
Anguli
restiam
In ea
ambiti
reor, a
pidum
littore,
brum
mento
Mernia
donec u
currat

XXV
nis osti
Abrede
des, &
tes. H
pellatar
cognom
ter hæc
ginta
regio p
vergit.
modice
& terre
mis feli
que am
nulli p
piam,
lum inf
rum se
unde Al
quoque
quonru
perpera
Badena
plectun
XXV
chania,
longit
provent
fariis si
annem
suelunc
fornice

ripam, sub Atholia, ad orientem spectans est Gorea, frumentariis campis nobilis. Et sub hac iterum inter Taum & Escam porrecta Angusia, sive, ut prisca Scoti loquuntur, Aeneia. Sunt qui Horestiam, aut, juxta dialectum Anglorum, Forestiam dictam putent. In ea sunt urbes, Cuprum, & quod Boethius patriæ suæ gratulans ambitiose Deidonum vocat. Verus enim nomen Taodunum fuisse reor, a Duno, id est, colle, ad Taum sito, sub cujus radicibus oppidum est exstructum. Extra Taum, ad XIV. millia passuum recto littore, occurrit Aberbrothium, alio nomine Abrinca. Deinde Rubrum Promontorium, satis longe conspicuum. Esca fluvius cognomento Australis mediam secat: alter Esca Septentrionalis eam a Mernia dividit. Ea magna ex parte solo est campestri & plano, donec ultra Fordunum, & Dunotrum Comitis Martialis arcem, occurrat Grampius, paullatim se dimittens, & in mare subsidens.

XXVI. Ultra eam ad septentriones est Devæ, vulgo Deæ, fluminis ostium, & plus minus mille passus ulterius Dona. Ad alterum Abredonia est, salmonum piscatu nobilis, ad alterum Episcopi sedes, & scholæ publicæ, omnium ingenuarum artium studiis florentes. Hanc citiorem invenio vetustis monumentis Abredeam appellatam. Nunc utrumque oppidum, Abredonia, Veteris & Novæ cognominibus distinctum, vocatur. Ab hac tam angusta fronte inter hæc flumina incipit Marria, ac sese paullatim dilatans, ad sexaginta in longitudinem millia, se protendit Badenacham usque. Ea regio perpetuo dorso continetur, & in utrumque mare flumina evergit. Badenachæ confinis est Abria, ad mare Deucaledonium modice prona, regio (ut inter Scotos) in primis copiosa maritimis & terrestribus commodis. Est enim & frumentis & pascuis in primis felix, & præterea nemorum umbris, & rivulorum fontiumque amœnitate, jucunda: piscium vero proventu adeo fertilis, ut nulli prope Scotiæ regioni cedat. Nam, præter fluviatilium copiam, quam tot rivi sufficiunt, mare longo canali per planum solum infusum penetrat, ibique terræ paullo altiore margine coercitur se latius diffundit, ac speciem stagni, aut verius lacus, præbet; unde Abriam, id est, stationem, patrio sermone appellant. Idem quoque nomen regioni circumcirca vicinæ dant. Qui Anglice loquuntur, utramque, hoc est, & sinum illum maris, & regionem, perperam & absurde Lochabriam vocant. Hæ tres regiones, Abria, Badenacha & Marria, latitudinem Scotiæ inter duo maria complectuntur.

XXVII. Ad plagam septentrionalem, proxima Marriæ est Buchania, Dona fluvio ab ea divisa. Ea omnium Scotiæ regionum longissime se in mare Germanicum exporrigit. Pascuis oviumque proventu admodum felix, cæterisque commodis ad vitam necessariis sibi sufficiens. Fluvii ejus cum salmonibus abundant, Ratram amnem tamen id genus piscis non ingreditur. Est in ejus littore svelunca, cujus natura prætereunda non videtur. Aqua e naturali fornice guttatim destillans, statim in lapidum pyramidas vertitur,

ac, nisi opera hominum antrum subinde purgaretur, spatium usque ad fornicem brevi compleretur. Lapis autem qui ita gignitur, velut mediam naturam inter glaciem & saxum obtinet: est enim friabilis, neque ad marmoris duritiem unquam consolidescit. Nos cum Tolosæ essemus, circiter annum salutis M. D. XLIV. accepimus ex hominibus fide dignis, similem per omnia huic speluncam esse in proximo Pyrenæo.

XXVIII. Ultra Buchaniam ad septentriones duæ sunt regiunculae, Boina & Ainia, quæ usque ad Spæam flumen pertinent, qui separat eas a Moravia. Oritur autem Spæa e dorso Badenachæ, cujus meminimus: nec longe ab ejus fonte lacus est, unde erumpit Lutea, ac se in occidentum mare devolvit. Ad ostium ejus ferunt oppidum nobile fuisse, a fluvio Ennerluteam nuncupatum. Certe sive terræ vicinæ spectes ingenium, sive navigationis & subvectionis maritimæ commoditatem, locus est admodum emporio aptus. Prisci quoque Reges, has opportunitates secuti, aliquot seculis ibi habitaverunt, in Evonia arce, quam nunc multis falso persuasum est esse Stephanodunum. Ejus enim arcis rudera & vestigium adhuc in Lorna monstrantur. Sunt regiunculae aliquot exiguae inter Buchaniam & mare occidentum interjectæ: sed cum nihil habeant insignis ac narratu admodum memorabile, non est quod in eis explicandis inmoremur.

XXIX. Ultra Spæam usque ad Nessum, sequitur Moravia, olim (ut creditur) Varar dicta. Inter eos amnes Oceanus Germanicus velut retro in occidentem terram agens, sinu vasto ejus laxitatem castigat. Tota quanta est hæc regio frugibus & pascuis fecunda, amenitate vero, & fructiferarum arborum proveniunt, totius regni facile prima. Duo memoratu digna habet oppida, Elginam ad Loxiam amnem, qui nomen antiquum adhuc retinet, & Nessum ad cognominem fluvium. Nessus e lacu Nello, longo viginti quatuor millia, effluit. Aqua semper fere rapida, nec unquam ita frigida ut congelet. Quin & asperrima hieme, fragmina glaciei in eum invecta tepore aquarum brevi solvuntur. Ultra Nessum lacum, occidentem versus, octo millia continentis terræ protenduntur. Tantillum sane est quod obstat quo minus maria coeant, & quod reliquum est Scotiæ insulam reddant. Nam quod spatii ab iis faucibus ad mare Deucaledonium interjicitur, fere sinubus maris in terram irrupentis est intercilium.

XXX. Quod ultra Nessum & fauces illas angustas est interjectum, in quatuor provincias solet dividi. Ultra ostium Nelli, qua mari Germanico immergitur, est Rossia, in mare promontoris altioribus excurrentis, quod & nomen ipsum indicat. Ros enim Scotis promontorium significat. Ea tota longior est quam latior. Nam a mari Germanico ad Deucaledonium porrigitur: qua in montes attollitur, aspera & inculta; qua se in campos explicat, frugum fertilitate nulli prope Scotiæ agro inferior. Valles habet amœnas piscosis annibus irriguas; lacus piscosos complures, sed maximum

omni-

omni
& in o
nicum
in sinu
salutis
ficilis
tissima
tremæ
lara: c
am app
trione
conting
sit finis
occiden
trione
gionis
nili qu
gidis m
dum ej

XXX
qua in
ritudin
tollunt
Orcas,
in Cat
Hector
alii Du
vox Du
cus, qu
pus aut
pi vel l
que cor
Ptolem
dam re
vocant,
Kernic
in dive
nat, eol
Kernic
novall
verig.
tamen
bit Bed
quidem
tem no
nomine
Kernic

omnium Lubrum. A mari Deucalidonio lictus paulatim se castigar, & in orientem æstivum reflectit. Ab altero littore, mare Germanicum inter rupium excessarum scopulos, iter libi pandens, interius in sinum se spatiosum explicat, adversus omnes tempestates portum salutiferum ac certum perfugium. Est enim ingredientibus nobis difficilis aditus, intus vero adversus omnes cœli marisque injurias tutissima statio quantumlibet magnis classibus. Proxima Rossia extremæ septentrionem versus est Navernia, a Naverno amne appellata: quam vulgo proprietatem sermonis patrii secuti Stranaverniam appellant. Eam a meridie Rossia claudit, ab occasu & septentrione mare Deucalidonium eam alluit, ab oriente Cathaneliam contingit. Sutherlandia his omnibus ita interjecta est, ut omnibus sit finitima, atque ab aliqua regione cœli eas contingat. Nam ab occidente Stranaverniam, a meridie & oriente Rossiam, a septentrione Cathaneliam habet objectam. Cultores magis ex natura regionis pascuo quam arvo dediti. Nihil in ea quod sciam singulare, nili quod montes candidi marmoris habet, rarum in regionibus frigidis miraculum, & prope in nullos usus comparatum, quod nondum ejus affectatrix luxuria eo immigravit.

XXXI. Cathanelia, ultima ad septentrionem Scotiae regio est, qua in plaga ei Navernia occurrit: hæque duæ regiones Scotiae latitudinem in frontem angustam contrahunt. In ea fronte tria attolluntur promontoria: altissimum in Navernia, quod Ptolemæo est Orcas, sive Tarvedum: reliqua duo, nequaquam æque sublimia, in Cathanelia sunt, Vervedrum, nunc Hoia, & Berubium, falso Hæctori Boethio Dume appellatum, nunc Dunis Bei vulgo dicitur, alii Duncans Bei vocant. Ex hoc nomine, aliquot literis exemptis, vox Dunis Bei facta videtur. Ad radicem collis sinus est permodicus, quo portu naviculæ ab insulis Orcadibus appulsæ uruntur. Sinus autem maris vulgo Bai vocatur. Hic igitur sinus cum Duncani vel Donachi sinus a vicinis appellaretur, ex his vocabulis utrumque conjunctis sermo popularis Dunis Bei effinxit. In hoc tractu Ptolemæus collocat Cornavios, cujus nominis adhuc vestigia quædam restant. Arcem enim Comicum Cathaneliæ vulgo Gernico vocant. Nam, qui Ptolemæo & exteris Cornavii sunt, Britannis Kernici fuisse videntur. Nam, cum non in hoc tractu modo, sed in diversissima insulæ parte, nempe in Cornovallia, Cornavios ponat, eosdem, qui vetustum sermonem Britannicum retinent, adhuc Kernicos vocant. Ac fortasse non absurde judicabit, si quis Cornovallia, pro Kernicovallis, id est Kernicis Gallis, dictos existimaverit. Videntur & in media insula, obscura quidem illa, sed hujus tamen nominis vestigia remansisse. Valli enim Severi initium scribit Beda non procul abesse a cœnobio Aebecurnig. Et monasterii quidem illic nullum indicium in illis locis est relictum. Manet autem non procul illinc semidiruta Duglassiorum, a. t. Alcornum nomine. Horum autem vocabulorum utrumque an alterum sit a Kernico corruptum, lectori disjudicandum relinquo.

XXXII. RESTAT nunc ut de Insulis aliquid dicamus, (quæ parti-
historiæ Britannicæ maximis erroribus est implicata.) Sed omiſſis
vetustioribus, a quibus nihil nobis est traditum, quæ ab ho-
minibus nostri temporis & verius & apertius sunt prodita, proſeque-
mur. Insularum omnium, quæ Scotiam veluti coronant, tres fecer-
unt, vel classes, vel ordines, Occidentales, Orcadas, & Zelandi-
cas. Occidentales appellant, quæ ab Hibernia pene ad Orcades, in
mari Deucaledonio, lateri Scotiæ occidentali prætenduntur. Eas,
qui nunc, aut patrum ætate, aliquid de rebus Britannicis scripto
evulgarunt, Hebridas appellant, nomine certe novo, & cujus nullam
originem aut vestigium e scriptoribus præcis ostendunt. In illo
enim maris tractu alii Æbudas vel Æmodas collocarunt: sed tanta
inter se inconstancia, ut vix unquam in numero, situ aut nomini-
bus conveniant. Straboni (ut ab antiquissimo incipiam) fortasse ve-
nia danda sit, quod ea parte orbis nondum satis explorata, famam
incertam secutus videri possit. Mela Hemodas septem, totidem
Martianus Capella Acmodas, Ptolemæus & Solinus quinque Æbu-
das, Plinius septem Acmodas, & triginta Æbudas numerat. Nos in
nominibus frequentissima antiquis retinebimus; Æbudasque omnes
Occidentales insulas appellabimus: situm, & singularum naturas
commoditatesque, ex auctoribus, ut recentioribus, ita multo certio-
ribus, recensēbimus. In primis autem Donaldum Monroium ſe-
quemur, hominem & pium & diligentem, qui eas omnes & ipse per-
agravit & oculis perlustravit. Hæ vero in mari Deucaledonio
sparsæ jacent, numero supra trecentas & —. Ab ultimis usque
temporibus omnes Scotorum Reges eas tenuerunt, usque ad Donal-
dum Milcolumbi Tertii fratrem, qui eas Regi Norvegiæ cessit, ut
ejus opera in regno Scotorum adversus jus fasque occupando adju-
varetur. Tenuere eas Dáni & Norvegi circiter annos centum sexa-
ginta, donec ab Alexandro Tertio Scotorum Rege ingenti prælio
victi eis cesserunt. Tentarunt interdum, & viribus freti, & sediti-
onibus adducti, se in libertatem vindicare, & sibi Reges creare.
Regium enim nomen cum alii, tum non adeo pridem Joannes e
Donaldina familia usurpavit.

XXXIII. In victu, vestitu, totaque rei domesticæ ratione, anti-
qua utuntur parsimonia. Opsonatio illis est venatus & piscatio.
Carnem aqua in omasum aut cæsi pecoris pellem infusa coquunt: in
venationibus interim, sanguine expresso, cruda vescuntur. Pro po-
tu est jus carniū elixarum. Serum lactis aliquot annos servatum
in conviviiis etiam avidè bibunt. Id potionis genus Blandium ap-
pellant. Maior pars aqua sitim sedat. Panem ex avena & hor-
deo (quæ sola frugum genera in illis regionibus proveniunt) confice-
re non injucundum, ex diuturno usu, peritria quadam adhibita, con-
sueverunt. Mane ex eo paululum degustant, eoque contenti venan-
tur: aut, si quid aliunde operis est objectum, usque ad vespertinum
cibo abstinent. Veste gaudent varia, ac maxime virgata. Colores
amant maxime purpureum ac cæruleum. Majores sagis versicolori-
bus

ribus p
verum
tes, ne
runt.
dio tol
etiam f
radicib
one les
longe f
cuos hu
gorem
mane v
in culci
tici sum
solum i
suis ves
barbara
contami
cassis fer
usque d
ex parte
vulnere
sibus lan
lari. M
rum ali
bus præ
est, ut
gemmis
cinne fa
ud fere
monie pa
XXXX
que Occ
Mana, f
Paullo
Manim
in qua
Hibernia
est. Vig
tenditur.
undique
cultu vac
tus ad a
busque m
mus. Ex
tidentem
Ad vigin

ribus plurifariam distinctis utebantur, ut adhuc plerisque mos est: verum plures nunc magis fuscas, & ericæ frondes proxime imitantes, ne in ericetis cubantes luce floridæ vestis agnosci possint, ferunt. His involuci potius quam resti, severissimas tempestates sub dio tolerant, ac interdum nivibus obruti somnum capiunt. Domi etiam suæ humi cubant. Substernunt filices, aut ericam, sed hanc radicibus deorsum, frondibus sursum versis: adeoque scire hac ratione lectos concinnant, ut mollitie cum pluma certent, salubritate longe superent. Erica enim, naturali siccandi vi prædita, supervacuos humores exhaustit, nervisque eorum implectis liberis suum vigorem restituit, ita ut, qui vespere languidi & lassi decubuerunt, mane vegeti & alacres resurgant. Omnino non negligentia modo in culcitrīs & stragula veste, sed affectu multo horrois & duritiei summa est. Si quando usus aut necessitas eos in peregrinum solum trahit, culcitrās & hospitem stragulam humi provolvunt, ac suis vestibus involuti se quieti component: solliciti videlicet, ne barbara illa (ut ipsi vocant) mollitiei lenitiam & ingenuam duritiem contamineat. In bello autem, quæ corpora tegant, arma sunt, cassis ferreæ, & lorica ferreis annis confecta, plerumque ad talos usque demissa. Tela adversus hostem, arcus, & sagittæ, maxima ex parte hamatæ, ferreis utrinque barbulis eminentibus, quæ, nisi vulnere late patefacto, e corpore extrahi non possunt. Sunt qui ensibus latīs aut securibus pugnent. Loco tubæ tibia utuntur utriculari. Musica maxime delectantur, sed sui generis fidibus; quarum aliis chordæ sunt æneæ, aliis e nervis factæ, quas vel unguibus prælongis, vel plectris, pulsant. Unica autem illis ambitio est, ut fides mulco argento exornentur & gemmis. Tenuiores pro gemmis crystallum adhibent. Accinunt autem carmen non inconcinne factum, quod fere laudes fortium virorum contineat: nec aliud fere argumensum eorum Bardi tractant. Vetere Gallorum sermone paulum mutato utuntur.

XXXIV. Insulæ circa Scotiam, quæ prisca utuntur lingua, quæque Occidentales vocantur, ita fere se habent. Prima omnium est Mana, falso quibusdam dicta Mona, ab antiquioribus Eubonia, a Paulo Orosio Mevania, aut potius Menavia. Prisca enim lingua Manim dicitur. Superior ætas oppidum in ea Sodorum appellabat, in qua Insulanorum Episcopus sedem habebat. Equo fere spatio ab Hibernia, Gallovidia Scotiæ, & Cumbria Angliæ, provincia, sita est. Vingt quatuor millia passuum in longum, octo in latum proteritur. Proxima in æstuario Glottæ surgit Alifa, rupes ardua, undique præter unum aditum præcepta. Toto fere anno humano cultu vacua, nisi quod statis temporibus navicularum ingens numerus ad asellos piscandos eo conveniat. Frequens est cuniculis, avibusque marinis, eoque maxime genere anserum, quas Solanas vocamus. Ex æquo fere spectat ad orientem hibernum Carictam, ad occidentem hibernum Hiberniam, ad occidentem æstivum Cantieram. Ad viginti quatuor millia ab hac sita est Arania, fere in septentriones

triones vergens: longa viginti quatuor millia, sedecim lata. Tota in altissimos atque asperissimos montes assurgit. Sola maritima ora collitur. Mare, quod humilior est, irrupens, in ea sinum satis magnum facit, cuius aditum claudit insula Molas. Itaque montibus undique se attollentibus, ac ventorum impetum frangentibus, portus navibus iacus est tutissimus; & in aquis perpetuo tranquillis piscatio adeo copiosa, ut si quid, ultra quam quod in unum diem sit satis, capiatur, accolas in mare, tanquam in piscinam, id projiciant. Nec longe ab Arabie littore, jacet insula exigua Flada, cuniculorum feracissima. Bota, octo millia passuum longa, quatuor lata, interiori in aestuario Glotæ sita est, ab Aravia (quæ dictum est) octo millia passuum ad orientem æstivum distans. Ab occidente æstivo abest ab Arathelia plus minus quingentos passus, ad orientem a Guiniga octo millia passuum. Tota fore humilis est, & frugibus & passis satis commoda. Unam habet insulam cognominem urbem, & in ea veterem arcem Rothesaiam. Aliam habet arcem ad sinum, quæ sine patris Cames, hoc est, Kapa-for, vocatur. Ad occidentem situm est insula Mernoca, humilis, & pro magnitudine, fertilis, & culta, mille passus longa, quingentos lata. Interiori in aestuario Glotæ sunt Cumbræ major & minor, modico spatio diremtæ: major frugum, minor platyceroton ferax.

XXXV. A promontorio Cantiera paullo plus mille passus abest Avona; id est, portuosa; id cognomen adepta ab statione navium, quod, cum Dani insulas tenebant, ad eam classes eorum cursus dirigebant. Ab eodem promontorio, ad occidentem liternum, contra Hiberniæ litus porrecta est Radinda. Et a Cantiera quatuor millia, exigua insula Carala. Nec longe ab ea sita est Gigata, sex millia longa, mille & quingentos lata. Ab hac quatuor & viginti in longum porrecta abest Jura. Duodecim autem millia distat a Gigata. Maritima cultu satis frequentia sunt: interiora, silvis operta, cæterorum varii generis copia abundans. Sunt qui existiment eam antiquitus Deram fuisse nominatam: quod nomen cerym Gæthico sermone significat. Ab hac duo millia abest Scarba, ab oriente in occidentem quatuor millia passuum in longitudinem excurrens, mille lata: raris in locis ab hominibus culta. Aestus maris inter eam & Juram tam violentus est, ut nec velis nec remis, nisi cavis tempestatibus, superari possit. Post hanc multæ ignobiles insulæ deinde sparguntur, Bellach, aut Genistaria, Geurastilla, Longaia, utraque Fisdal: tres item Garvæ, cognominibus distinctæ, Culbreina, Duffchonel, Leparia, Belnahua, Vikerana, Virulina, Luinga, Soila, Seuna. Hæc tres proximæ, pecore & frugibus satis secunda, Argathelia: Colonibus parent. Proxima his Selata, quod e rupes ejus regulæ, quas Selatas vocant, exciduntur. Deinde Nagvisloga & Fisdalba, & Skennia, & quæ vocatur Thiana, ab herba frugibus noxia, non dissimili luteæ, nisi quod magis diluto sit colore: & Uderga, & insula Regia: mox Duffa, hoc est

nigra, &
Humilis
niculari
in qua
passuum
da, met
ctus, in
insula M
sanctum
spinis, f
fabrorum

XXXV

ti quatu
recta: p
nem aqu
in quo i
Falaoga
larum R
pinqua
men est
primorib
bant con
forisque
ter Ilam
gata. A
Mulmori
Beathia,
Achna
Stacbad
fretum t
Insula M
& Tanal
magis in
quingene
tentrione
Hæc insu
porrigit
silvas fre
tutum.

fecundior
cus, & in
versis in
dantes,
la colum
mentis, &
XXXV
longa du

nigra, atque insula Ecclesia, & Trisracha. Deinde insula Ardua, Humilis, & Viridis, & Ericia. Item Arboraria, Capraria, Cunicularia, & quæ Odiosorum dicitur, & Abridica. Item Lismora, in qua olim sedes Episcopalis Argatheliæ fuerat, longa octo millia passuum, lata duo. In ea, præter communia cum cæteris commoda, metalla inventiuntur. Deinde Ovilia, & Siuna, insula Trajectus, insula Ovicularia. Item Flada, & insula Saxi, & Gressa, & insula Magna, & Ardificara, & Muladilla, & Bernera, olim sacrosanctum asylum dicta, silva taxi nobilis, Molochasgir, Drinacha, spinis, sambucis, & magnarum arborum rutilis, operta. Insula Vici fabrorum, silva fertilis. Item Ransa, & Kervera.

XXXVI. Maxima post Juram ad occidentem est Isla, longa viginti quatuor millia, sedecim lata: a meridie in septentrionem porrecta: pecorum, frumenti, cervorum, item plumbi, fertilis. Amnem aque dulcis habet, nomine Laiam: item aque marinx sinum, in quo insula varix: præterea aque oleis lacum, in quo est insula Falangama dicta, olim omnium Insularum Regia, in qua insularum Regulus assumptus nomine Regis solebat habitare. Huic propinqua, sed minor, est insula Rotunda: cui etiam a contilibus nomen est inditum. In ea enim curia erat, in qua quatuordecim e primoribus jus assidue dicebant, ac de summa rerum etiam agitant consilia: quorum summa æquitas & moderatio pacem domi forisque præstitit, & pacis comitem rerum omnium affluentiam. Inter Iam & Juram sita est insula parva, a cumulo lapidum cognominata. Ad australe latus Iæ jacent hæc deinceps: insula, Columna, Mulmoris, Ostrima, Brigidana, Corskera, insula Humilis, Iniersga, Beathia, Texa, Ovicularia, Naosiga, Rinarda, Cana, Taischeria, Achinara, insula Magna, insula Figure humana, insula Joannis, Stacbadis. Ad occidentalem Iæ angulum Overa. Ibi quoque fretum torrentissimum, nisi centis horis, impermeabile est navibus. Insula Mercatoris: & ad occidentem æstivum spectans Ufabrassa, & Tanassa, & Nesa, & insula Textoris: & ad octo millia ab Ila magis in septentriones, versa Oruanfa, & ei proxima Portavia, & quingentos passus ab Oruanfa, Coluanfa. Ultra Coluanfam ad septentriones jaces Mulla, duodecim millia passuum distans ab Ila. Hæc insula quatuor & viginti millia in longum, rotidem in latum porrigitur, aspera quidem illa, sed frugum non infecunda. Habet silvas frequentes, magnosque cervorum greges, portumque satis tutum. Ex adverso insulae Columbae habet duos amnes salmonum fecundos: alios item minores non omnino steriles: duos item lacus, & in singulis singulas insulas, suasque in eis ardes. Mare diversis in locis irumpens quatuor facit sinus, omnes halæcum abundantes. Ad occidentem hibernum sita est Columbadia, sive insula columbarum: ad prientem æstivum Era: utraque pecori, & frumentis, & piscatui, commoda.

XXXVII. Ab iis duo millia passuum abest insula D. Columbae, longa duo millia passuum, supra mille lata, fertilis quidem omni-

um quæ eâ cæli plaga gignere solet, & veteribus, ut in ea gente monumentis illustris: sed D. Columba: severa disciplina & sanctitate clarior. Erant in ea duo monasteria; alterum monachorum, alterum monacharum; curia una, sive (ut nunc loquuntur) parochialis Ecclesia, multaque facella ex munificentia Regum Scotorum & Regulorum Insularum. In cœnobio veteri D. Columba: Insularum Episcopi sedem statuerunt, vetere domicilio, quod erat in Eubonia, ab Anglis capto. Remanet adhuc inter veteres ruinas sepulchretum, sive cœmeterium commune omnium nobilium familiarum quæ in Occidentalibus insulis habitabant. Eminent inter cæteros tumuli tres, modicis intervallis distantes, tribus impositis domunculis in orientem versis. In occidentali cujusque parte lapis inscriptus, quorum tumuli sint, indicat. Qui medius est, titulum habet, TUMULUS REGUM SCOTIÆ: ferunt enim quadraginta octo Reges Scotorum ibi fuisse humatos. In dextro incisus est titulus, TUMULUS REGUM HIBERNIÆ: quatuor enim Reges Hiberniæ illic conditi fuisse dicuntur. Qui est in sinistra parte, inscribitur, TUMULUS REGUM NORVEGIÆ: hujus enim gentis octo Reges illic fuisse sepultos fama est. In reliquo cœmeterio scorum claræ Insularum familiarum habent sua conditoria. Circa eam sex proximæ insulæ exiguae, nec tamen infœcundæ, ab antiquis Regibus & Insularum Regulis cœnobio Columba: donatæ fuerunt. Soa, etsi ovibus commoda habet pascua, major tamen proventus est ex avium marinarum incubatu, & maxime ex ovibus. Proxima est Mulierum insula, ac deinde Rudan, mox Reringa. Post eam Skennia, quingentos passus a Mulla distans. Habet suum parochum: sed parochiani magna ex parte in Mulla habitant. Litora cuniculis abundant. Ab hac mille passus abest Eorfa. Hæ omnes cœnobii Columba: monachis parent.

XXXVIII. Ab Eorfa duo millia abest Ulva, quinque millia passuum longa, frumento & pascuis pro magnitudine fœcunda. Habet stationem navibus longis commodam. Australi ejus lateri præten-ditur Coluanfa: agrum habet non infœcundum, ac silvam colurnam. Ab hac fere trecentos passus sita est Gomatra, duo millia longa, mille passus lata, a meridie in septentrionem excurrens. Deinde a Gomatra quatuor millia passuum meridiem versus Scafa: utraque portuosa. Quatuor ab hac millia passuum, ad occidentem æstivum recedunt duæ Kerniburgæ, major & minor, rupium ita circumvallatæ præcipitiis, & æstu torrentissimo, ut, naturali munimento industria adjuncto, sint plane inexpugnabiles. Ab his mille passus distat insula, cujus terra fere tota est nigra, ex putribus verustate silvis & musco concreta. Ejus glebas ad usum ignis desiccant: inde dicta insula Monadum: nam ita genus illud terræ vocant, quæ Anglico sermone Mossa dicitur. Deinde Lunga, duo millia in longitudinem porrecta: dimidio minor Baca. Ab hac ad occidentem sex millia recedit Tirela, octo millia longa, tria lata, omnium insularum omnibus ad vitam rebus necessariis longe copiosissima.

issima.
um fort
arx: ha
millia
longa,
prope si
& mino
torii Mu
Glassæ,
la Equi
sula Ma
oriente
duis &
est, ave
libet qui
(de quib
tuor mil
quingen
abundan
dum. I
tis fœcu
cant. I
tior.

XXX
nium in
ginta du
montes
dant, ca
greges e
cundos:
ab omni
tres præ
Habet &
Scotorum
montori
sus tam
hanc spa
nicularia
famis, q
Inde Sc
commod
ronis sin
Scalpa d
longa, d
ros ab e
sinu hab
tum: &

lissima. Nam & pecore, & frumento, piscatu, & marinarum avium fortu, abundat. In ipsa est lacus aquæ dulcis, & in ea vetus arx: habes & portum longis navibus non incommodum. Hinc duo millia abest Gunna: & a Gunna pari spatio Colla, duodecim millia longa, duo lata, in primis fertilis. Nec procul hinc est Calsa, tota prope silvis operta. Post duæ insulæ cognominatæ Virides, major & minor. Item totidem eisdem cognominibus ex adverso promontorii Mullæ. Jacent non longe ab ea duæ insulæ cognominatæ Glassæ, hoc est, cæuleæ. Deinde Ard an ridir, id est, alta insula Equitis. Deinde Luparia, sive insula Luporum. Post eam insula Magna. A Colla insula, septentrionem versus, protenditur ab oriente in occidentem, sedecim millia longa, sex lata, montibus arduis & silvosis assurgens, Rumia: & quia raris in locis habitata est, aves marinæ passim in campis ova ponunt, quorum quantum libet quivis vere adulto colligit. In rupibus excellis marini anseres (de quibus ante a nobis dictum est) abunde capiuntur. Ab ea quatuor millia ad orientem hibernum est insula Equorum: & ab ea quingenrōs passus Porcaria, pro magnitudine rerum necessariarum abundans. Nidificat in ea falco: habet & portum satis commodum. Non longe ab hac sunt Canna & Egga, modicæ insulæ, satis fecundæ, posterior etiam anseribus marinis, quas Solanas vocant. Deinde Soabretilla, venatui quam aliis vitæ commodis aptior.

XXXIX. Hinc a septentrione in meridiem porrigitur Skia, omnium insularum circa Scotiam maxima, [*præter Leogum,*] quadraginta duo millia passuum longa, alibi octo, alibi duodecim lata, in montes pluribus locis se attollens; ipsi silvis, silvæ pascuis abundans, campi frugum & pecorum fertiles: in his præter alia pecora greges equarum. Quinque amnes habet majores, salmonum fecundos: multos etiam minores, nec eos salmonum steriles. Mars, ab omni parte in terram penetrans, multos aquæ salis sinus facit, tres præcipuos, tredecim item alios, omnes halecum fecundos. Habet & lacum aquæ dulcis, & quinque arces. Insula priscorum Scotorum sermone Skianacha, hoc est, alata, vocatur, quod promontoria, inter quæ mare se infundit, velut alæ se obtendunt. Ufus tamen obtinuit, ut Skia, id est, ala, vulgo diceretur. Circa hanc sparsæ jacent insulæ minores, Oransa, frugibus & pecore, Cunicularia, nemoribus & cuniculis, abundans; Paba, latrocinii infamis, quod in ejus silvis prædones transeuntibus insidias locant. Inde Scalpa, octo millia ad æstivum occidentem sita. Præter alia commoda magnos cervorum greges in silvis alit. Inter ostium Caronis sinus & Raarsam jacer Crulinga, statio navibus tuta. Et a Scalpa duo millia in septentriones porrigitur Raarsa, septem millia longa, duo lata: silvas habet betuleas, & in eis cervos. Quingenrōs ab ea passus est Rona, silvis & erica operta. Portum in intimo sinu habet latrocinii infestum prætereuntibus, insidiis regendis aptum: & in sinus (qui a brevitate Gerlöch vocatur) ore est ejusdem

nominis, insula. Et a Rona sex millia septentrionem versus Flada, & a Flada duo millia Tuilmena, & ad australe Skizæ latus Oransa, & mille passus ab ea Buia parva, deinde Buia major, ac deinceps quinque parvæ insulæ ignobiles. Post quas Isa, fertilis frugum: & juxta eam Ovia, deinde Askerma, & Lindilla, & ad octoginta millia a Skia ad occidentem æstivum projecta Linga, & Gigarmena, & Bernera, & Megala, & Paba, & Flada, & Scarpa Vervecum, & Sandera, & Vaterfa, quæ, præter alia commoda plurima, stationem habet multarum & magnarum navium capacem, in quam ex omnibus circumjacentibus regionibus, statis temporibus, magna piscatorum frequentia convenire solet. Hæ novem postremæ insulæ sub dominatu sunt Episcopi Insularum.

XL. A Vaterfa duo millia abest Barra, septem millia longa, ab occidente hiberno se ad orientem æstivum exporrigens: frugum non infœcunda, piscatu æfellorum maxime insignis. In hanc litus maris angustis faucibus infunditur, interius latius rotundatur. Insulam habet unam, & in ea arcem munitissimam. In septentrionali plaga Barræ assurgit collis, ab imo ad summum herbida: e summo ebullit fons aquæ dulcis, e quo rivus qui defluit, secum in mare vicinum desert velut minuta quædam, sed adhuc informia, animalia, quæ aliqua ex parte, sed obscure, speciem conchularum, quas vulgo vocamus cochleas, præferre videantur. Hanc littoris partem in quam deferuntur, accolæ Magnas Arenas appellant, quod ibi, recedente maris æstu, ultra mille passus arena nudetur. Illinc magnæ conchæ effodiuntur, quas vicini credunt ex illo velut seminis, quod rivus e fonte desert, aut nasci, aut certe in mari incrementum sumere. Inter Barram & Vistum jacent hæ deinceps exiles insulæ, Orbanfa, Ovia, Hakerfæta, Garulanga, Flada, Buia major, Buia minor, Haia, Hellisaia, Gigaia, Lingaia, Feraia, Fudaia, Erisaia.

XLI. Ab his in septentriones excurrit Vistus, longa triginta quatuor, lata sex millia. Hæc insula, influente duobus in locis maris æstu, trium velut insularum speciem præbet: rursus, nudatis æstu recedente arenis, in unam coit. In ea plurimæ sunt lacus aquæ dulcis: sed unus præcipua magnitudine tria millia passuum longus. Ad hunc, exesa terra, mare viam sibi patefecit, nec ab incolis obiecto sexaginta pedum aggere excludi potuit, quo minus inter ingentia saxa male coagmentata se insinuet, & marinos pisciculos per sæpe relinquat. In eo piscis capitur, cætera salmoni similis, nisi quod ventre albo, dorso nigro sit, & sine squamis instar salmonis. Item in eo prope innumeri sunt aquæ dulcis lacus. Speluncas habet erica rectas, latronum latibula. In ea sunt quinque ad sacrorum usum curiæ. Inde octo millia occidentem versus jacet Helseer Veturum, ira, reor, cognominata, quod ad monachas Jonæ insulæ spectet. Deinde, paullo longius ad septentriones se attollit Haveskera, in quam certo anni tempore vituli marini frequentes appellant & capiuntur. Sexaginta fere ultra hanc millia ad occidentem æstivum recedit Hirra, frugum, pectorum, ac maxime ovium, fer-

rax; procerioresque gignit, quam ulla aliarum insularum. Inco-
lae prope omnium artium, ac maxime religionum, rudes. Eo, post
solstitium æstivum, dominus insulae procuratorem suum ad vectiga-
lia colligenda mittit, & una cum eo sacerdotem, qui pueros proxi-
mo anno natos baptizet: is autem si forte desit, suos quisque bap-
tizat. Domino pendunt certum numerum vitulorum marinorum,
& sole duratorum vervecum, & avium marinarum. Tota insula
non superat longitudinem mille passuum, totidem prope lata: nec
ab ulla aliarum insularum videri pars ejus ulla potest, præter tres
montes in littore se attollentes, qui ex locis editioribus cernuntur.
In iis montibus sunt oves eximiae pulchritudinis: sed ob violentiam
æstus marini vix cuiquam est ad eos aditus.

XLII. Jam ut ad Vistum redeamus, a promontorio ejus septen-
trionali sita est insula Valaia, mille passus lata, duplo longior. In-
ter promontorium & Haraia insulam hæc fere sunt interjectæ, exi-
guæ quidem, sed non infrugiferae, Soa, Stroma, Pabaia, Bernera-
ia, Enisaia, Keligira, Saga parva, Saga magna, Hermodraia,
Scarvaia, Gria, Linga, Gissina, Hea, Hoia, Ferelaia, Soa parva, Soa
magna, Iſa, Seonna parva, Seunia magna, Taranſa, Slegana, Tuemen, &
supra Haraia Scarpa. Et ad occidentem æquinoctialem supra Le-
ogum quinquaginta millia absunt septem insulae, quas alii Flana-
nas, alii Sacras, [aut] Asyla vocant, in montes herbidos consurgen-
tes, sed ab omni humano cultu deserta. Neque quadrupedem fere
illum præter oves feras habent; quæ quidem a venatoribus capiun-
tur, sed ad nullum victum usum: carnis enim loco arvinam habent,
aut si quid sit carnis, id adeo insuave est, ut nemo attingat, nisi in
extremo famis periculo. Deinde, prope eodem tractu, propius sep-
tentrionem jacent, Garvellan, id est, aspera insula, & Lamba, &
Flada, & Kellasa, & Bernera parva, & Bernera magna, & Kirta,
& Buia parva, & Buia magna, & Vexaia, & Pabaia, & Sigrama
magna, (Cunicularia ab ejus animalis fecunditate vocata,) & Si-
grama parva, & Pygmaeorum insula. In hac sanum est, in quo
credunt vicini populi olim Pygmaeos fuisse humatos. Multi extero-
rum, terra altius effossa, repperunt, & adhuc deprehendunt, capita
parva & rotunda, aliarumque corporis humani partium officula, ni-
hil famæ vetustæ derogantia. In eo littore Leogi insulae, quod in
orientem hibernum spectat, duo sinus maris in terram irrumpunt,
quorum alterum lacum Meridionalem, alterum Septentrionalem,
vocant. Uterque toto anno pisces abunde captantibus suppeditat.
Ex eodem littore Leogi magis ad meridiem vergit Fabilla: deinde
Adami insula: deinde insula Agnorum. Item Hulmena, & Vic-
coilla, & Havetera, & Laxa, & Era, & insula Columbæ, & Tora,
& Issuta, & Scalpa, & Flada, & Seuta. Ad orientale latus hujus
insulae iter est subterraneum, superne fornicatum, longum ultra ja-
ctum sagittæ, sub quam cryptam naviculæ minores velis aut remis
agi solent, dum fugiunt violentiam æstus, qui ad propinquum
promontorium magno cum fragore & navigantium periculo sævit.

gis ad orientem jacet insula, quam Vetustum Castellum appellant, locus naturali munimento tutus, & frugum & piscium copia, & ovis ibi nidificantium volucrum marinarum, abunde commeatum incolis sufficiens. Ad litrus, ubi sinus Briennus terras firmas aperit, insula Eu sita est, tota fere silvis umbrosa, ac latronibus tantum, qui prætereuntibus insidiantur, accommoda. Magis ad septentriones jacet insula Gruinorta, & ipsa itidem silvis opaca, & latronibus infesta: & in eandem cœli plagam spectans insula Sacerdotum vocata, præter pabula, ovis volucrum marinarum abundans. Proxima huic est Afulla. Deinde ei propinqua Habrera magna: post eam Habrera parva: juxta eam insula Equorum: juxta eam rursus insula Mer-taica. Hæ octo proximæ insulæ ante ostium sitæ sunt sinus quem vulgo lacum Briennum vocant.

XLIII. Ab his insulis, quæ sinum Briennum præcingunt, absunt Haraia & Leogus, septentrionem versus excurrentes. In longum patent sexaginta millia, in latum sedecim. Hæ quidem unam faciunt insulam: non enim maris infusi æstuariis, sed limitibus agrorum & dominorum ditionibus definiuntur. Pars autem ad meridiem exposita solet Haraia vocari. In ea fuerat monasterium, Ro-adilla dictum, a Macclodio Haraïensi conditum. Ager frugum satis fertilis, sed quæ magis ex fodiendo quam arando illis proveniunt. Pascua sunt in ea ovium pasturæ commoda, præsertim mons præaltus, ad summum usque fastigium gramine virens. Narrat Donaldus Monrous, homo doctus & pius, se, cum illic esset, vidisse oves admodum annosas, ut in eo pecoris genere, sine certis dominis vagas; quarum proventum illic auger, quod ibi nusquam cernatur vulpes, lupus, aut serpens; quanquam inter hanc partem & Leogum magnæ interjectæ sunt silvæ, quæ cervos alant frequentes, sed humiles, & mole corporis minus conspicuos. In hac insulæ parte fluvius est salmonum ferax. In parte ad septentriones projecta est Leogus, secundum litus satis frequenter culta. Quatuor habet curias, arcem unam, septem amnes majusculos, ac duodecim præterea minores, omnes pro cuiusque magnitudine salmonum fecundos. Plurimis in locis mare in terras penetrat, in sinusque se diffundit, omnes hæc cum copia abundantes. Magnus ibi proventus ovium, quæ in ericetis ac saltibus libere vagantur. Eas, in locum angustum, ac velut caulas, singulis annis coactas, incolæ antiquo more vellunt. Soli campestris magna pars ericetis constat: in quibus terra superne est nigra, ex musco & silvis putrescentibus multis seculis coalita, ad altitudinem circiter pedalem. Hæc velut superior crusta in cespites oblongos & tenues conscissa, & ad solem desiccata, in usum ignis colligitur, & lignorum vice uritur: proximo post anno nudum solum alga marina stercoreatum feritur hordeo. In hac insula tanta plerumque balænarum capitur copia, ut aliquando (uri seniores narrant) viginti septem, partim prægrandes, partim minusculæ, decimarum nomine sacerdotibus sint exhibitæ. Est & in hac insula spelunca ingens, in qua, recedente æstu, aqua duas orgyias alta manet:

manet
rupibu
lino m

XL

Leogo
quent
se om
tum fa
rum al
& ve
singuli
vectiga
pellibu
nascitu
tum ex
abunda
soli, ut
omnia
quique
laborib
victoru
quod f
felicitat
sacrum
quo, cu
hac in
Ab ha
Suilske
ricam
quæda
ponunt
proxim
gendis
culas o
nus avi
ferem.
usque c
plumæ
dumum
citur.
non hal
corpus

XLV

partim
sum de
Ratione
Sed neg

manet: ubi vero rediit æstus, supra quatuor est profunda. Ibi in rupibus sedens omnis generis sexus & ætatis multitudo, hamis & lino magnam vim piscium promiscue ducit.

XLIV. Ad orientem ætivum, sexaginta fere millia passuum a Leogo, sita est insula parva, solo humili, ac plano, ac satis frequenter culto: nomen est Rona. Cultores homines rudes, ac prope omnis religionis expertes. Dominus ejus, qui eam colant certum familiarum numerum finit, eisque majorum & minorum pecorum assignat quantum satis videtur, unde & ipsi commode vivant, & vectigalia solvant. Quod ultra victum provenit, ad Leogum singulis annis ad agri sui dominum mittunt. Hæc fere sunt, quæ vectigalis nomine pendunt: magnam vim farinæ hordeaceæ, in pellibus ovium insutam, (apud eos enim hoc genus frugum copiose nascitur,) carnis ovillæ, & marinarum avium sole duratarum, quantum ex annuo proventu superat. Ac si quando multitudo caputum abundat, supernumerarios quoque domino annuerant. Atque ita soli, ut opinor, in universo orbe sunt, quibus nihil unquam deest, omnia ad satietatem redundant: juxta luxus & avaritiæ ignari: quique innocentiam, & animi tranquillitatem, quam alii magnis laboribus ex institutis & præceptis sapientiæ petunt, ex ignoratione vitiorum comparatam habent: nec aliud quicquam, præterquam quod suæ conditionis commoditatem non intelligant, ad summam felicitatem deesse videatur. Est in hac insula sacellum, D. Ronano sacrum. In eo (ut majores natu ferunt) ligo perpetuo relinquitur; quo, cum quis moritur, sepulchri locum inveniunt designatum. In hac insula, præter aliam piscationem, plurimæ balenæ capiuntur. Ab hac millia passuum sedecim, occidentem versus, jacet insula Suilskeraia, mille passus longa: sed quæ nullam herbam, ac ne ericam quidem, gignat. Rupes tantum nigras attollit, quarum quædam musco nigro teguntur. Volucres marinæ passim ibi ova ponunt & excludunt. Ad eas, nondum ad avolandum maturas, proximi e Leogo insula adnavigant, ac plus minus octo dies eis legendis tribuunt, donec earum carne vento durata plumisque naviculas onerent. In hac insula rarum & aliis regionibus ignotum genus avis conspicitur, Colcam vocant, magnitudine paullo infra anserem. Ea vere singulis annis eo adveniat, pullosque exclusos eoque educat, dum ipsi sibi prospicere possint. Ad id fere tempus plumæ sponte defluentes e toto corpore nudam destituunt: ac tum demum ad mare se recipiunt, nec ante proximum ver usquam conspiciunt. Illud quoque eis est singulare, quod earum pennæ caulem non habent; sed levi, & cui nihil prorsus duri adest, plumæ totum corpus velut lanugine vestiunt.

XLV. SEQUUNTUR Orcades, in mari partim Deuealedonio, partim Germanico, ad septentrionalem Scotiæ partem sparsæ. Haec de nomine inter scriptores veteres & recentiores satis convenit. Rationem autem nominis nemo (quod adhuc sciam) explicavit. Sed neque, qui eas primi tenuerint, satis constat. Omnes Germani-

nice originis eos fuisse tradunt. At e qua natione Germanorum advenerint, id non prodest. Si e sermone conjecturam faciemus, & olim, & nunc quoque, vetere Gothica lingua utuntur. Sunt qui Pictos eos fuisse arbitrentur, hoc maxime argumento, quod frutum eos a Cathanesia dividens Picticum cognominatur; Pictosque ipsos generis Saxonici fuisse existimarint, Claudiani carmine maxime freti e septima Panegyrica:

Maduorunt Saxone fuso

Orcades: incaluit Pictorum sanguine Thule.

Scotorum cumulos flectit glacialis Ierne.

Sed eorum refutari facile error potest: partim ex Beda Anglo-Saxone, qui, cum quinque diversis linguis a Britannis Dei laudes cani asseveret, unam ex eo numero Picticam esse ait: quod si tum Saxonice Picti locuti fuissent, eam a Saxonica, (qua tum Angli in-corrupta utebantur) non separasset: partim quod in illis versibus Claudianus diserte Pictos a Saxonibus alios esse ostendat, cum alteris Orcadas, alteris Thulen, patriam esse affirmet. Sed undecunque sunt oriundi, nostra adhuc aetate lingua a Scotis & Anglis diversa utuntur, & quæ a Gothica non multum discrepet.

XLVI. In convictu quotidiano, multum e vetusta parsimonia adhuc vulgus retinet. Itaque perpetua corporis & animi sanitate fere omnes fruuntur. Rari morbis, plerique omnes senio solvuntur: plusque apud eos deliciarum ignorantia, quam apud alios medicorum ars & diligentia, ad salutem tuendam prodest. Eadem parsimonia, & ad formæ elegantiam, & ad staturæ proceritatem, plurimum facit. Frugum proventus eis exiguus est, præterquam avenæ & hordei, ex quibus eis & panis & vinum suppetit. Ex gregalibus animantibus, oves, boves & capræ, non infrequentes; unde multus eis lactis, casei & Butyri est usus. Aves marinæ innumeræ: ex his fere & piscibus victus eorum magna ex parte constat. Nullum ibi venenatum animal, ac ne deforme quidem aspectu, apparet. Sunt eis equulei, specie quidem contemptibiles, sed ad omnes usus, supra quam credi potest, strenui. Nulla usquam arbor, ac ne frutex quidem, præter ericam, nec id tam cæli aut soli virio, quam inconsistentium ignavia; quod facile ostenditur ex arborum radicibus, quæ pluribus in locis eruuntur. Quoties exotica vina navibus invehuntur, avide se ingurgitant. Scyphum habent antiquum, quam (ut major crapulæ sit auctoritas) Divi Magni, qui primus ad eos Christi doctrinam attulit, fuisse prædicant. Is cum ita superet communium poculorum amplitudinem, ut e Lapitharum convivio reservatus videri possit, eo suos Episcopos, initio ad se adventantes, explorant: qui plenum uno haulto ebiberit, (quod admodum raro evenit) miris cum laudibus prosequuntur, atque hinc velut lato augurio sequentium annorum proventum annuis præcipiunt. Unde facilis conjectura est, illam quam dicit parsimoniam, non tam a ratione & studio, quam penuria, ortam esse: eademque, quæ eam initio pepererat, diu apud posteros conservavit, necessitas: donec, vicinis nationibus,

tionibus
labefact
tum eti
mercis
auli, ex
mutant
inermes
non pos
cum luc
runt, v
& sacer
adhuc
XLV
situ fæ
occiden
la vi re
contort
aut imp
ris rapi
convolu
quibus
fante u
æquor
illa qu
& vort
tibus.
Plinio
verum
tredecim
Sunt er
num a
opertis
XLV
Hodie
dat. I
frequent
chias r
dictione
ne cor
arces p
templu
res utri
appella
currit i
bus rui
insula
in Bri

tionibus invalescente luxuria corruptis, paullatim disciplina vetere labefactata, blandientibus quoque deliciis ipsi sese dedidere. Multum etiam præcipientem temperantiam impulere piratarum commercia: qui regiones continentis habitatoribus frequentes adire non auli, ex insulis aquæantur; & vina mercesque alias aut comæatibus mutant, aut vili pretio distrahunt: & Insulani, & pauci número, & inermes, & in mari procelloso ita sparsi, ut mutuis auxiliis se tueri non possint, infirmitatis suæ conscii, non omnino inviti securitatem cum lucro conjunctam, adblandiente etiam voluptate, vel receperunt, vel non rejecerunt. Sed hæc morum labes in potentiores fere & sacerdotes incubuit. Apud vulgus multa pristinae moderationis adhuc vestigia restant.

XLVII. Mare illis non solum ventorum violentia & siderum posita sævum & tempestuosum est, sed æstibus contrariis ex Oceano occidentali incitatis, & inter angustias terrarum confligentibus, nulla vi remorum aut velorum, freti, ex adverso recurrentis & in se contorti, vortices superari possunt. Si qui propius accedere audent, aut impetu violento rursus in mare rapiuntur, aut fluctuantis æquoris rapiditate abrepti, in rupes & scopulos compelluntur, aut in se convolutis aquarum cumulis absorbentur. Duæ sunt tempestates, quibus hæc angustia sunt superabiles: aut cum æstuum relapsu, cessante undarum conflictu, mare tranquillatur: aut ubi pleno alveo æquor ad summum incrementi pervenit, languescere utrinque vi illa quæ undas concitabat, velut receptui canente Oceano procellis, & vorticosis pelagi commoti molibus se vehit in sua castra recipientibus. De numero quoque Orcadum inter scriptores non convenit. Plinio sunt insulæ quadraginta, cæteris fere triginta. Proxime ad verum accessit Paulus Grosius, qui triginta tres prodit, e quibus tredecim habitantur, cæteræ desertæ, & pecori pascendo relictæ. Sunt enim pleræque humiles, & ita spatiis angustis, ut vix colonum unum aut alterum, si colerentur, alerent. Aliæ nudis scopulis aut opertis musco squalentes.

XLVIII. Orcadum maxima multis veterum Pomona vocatur, Hodie Continentem appellant, quod longe alias magnitudine præcedat. Pater enim in longum triginta millia passuum. Hæc satis frequenter habitatur. Habet enim duodecim, sive curias, seu parochias rusticas: præterea oppidum unum, quod Dani, quorum in distione Orcades diu fuerunt, Gracoviam appellabant: nunc nomine corrupto Kircua Scoris dicitur. In hoc duæ sunt velut modicæ arces propinquæ, altera Regis, altera Episcopi. Inter eas situm est templum, ut in locis illis satis magnificum. Inter templum & arces utrinque sunt non infrequensia ædificia, quas duas urbes incolæ appellant: alteram Regiam, alteram Episcopalem. Tota insula excurrit in promontoria: inter quæ sinus maris insuli, stationes navibus rutas, & interim portus faciunt. Sex diversis in locis hujus insulæ metalla sunt plumbi albi & nigri, tam probi quam usquam in Britannia reperiatur. Hæc insula a Cathanesia circiter viginti quatuor

quatuor millia abest, interjecto freto Pistico, de cuius natura jam diximus. In eo freto sparguntur insulae complures, e quibus Struma quatuor a Cathanesia millia abest, non infœcunda pro magnitudine. Sed hanc, ob propinquitatem terræ Britanniae, & quod Cathanesiae Comites eam semper tenuerint, inter Orcadas non numerant.

XLIX. Ab hac ad septentriones naviganti prima Orcadum occurrit Ranalsa australis, quæ a sinu Duncani, aut verius Donachi, abest sedecim millia: quod spatium duabus horis, æstu secundo, etiam cessantibus ventis, naviculæ conficiunt: tanta hujus freti est violentia. Hæc quinque millia passuum longa est, habetque portum satis commodum, a D. Margarita cognominatum. Ab ea paulum in orientem projectæ sunt insulae duæ exiguae & incultæ, pecorispascendo relictae. Holmas illi gentili vocabulo eas appellant, hoc est, planities herbidas, aquis affras. Ad septentrionem est Burra insula, & duæ inter eam & Pomonam Holmæ. A Burra occidentem versus ordine tres insulae jacent, Suna, Flata, & Fara: & ultra eas Hoia & Valis, quas alii duas, alii unam insulam vocant: quod circa æquinoctia, (quo tempore maria violentissime incitantur ac fervent,) æstu recedente, nudantibus se arenis, angustis faucibus cohererent, unamque insulam faciunt: redeunte æstu, rursus interjecto mari, duarum insularum speciem præbent. In hac insula omnium quas Orcades habent altissimi sunt montes. Hoia & Valis decem millia in longum porriguntur: ab Ranalsa absunt octo, a Fano Donati in Cathanesia supra viginti millia passuum. A septentrione est insula Granisa, in freto admodum angusto sita: abest enim Hoia a proximo Continentis, id est, Pomonæ, promontorio, duo modo millia. Hæ fere inter Pomonam & Cathanesiam sunt insulae, in ipso freto sitæ. Latus Continentis occidentale mare apertum spectat, nullis in eo nec insulis nec scopulis apparentibus. Ab orientali ejus promontorio paullum procurrit Cobela: a Borea eam velut regit littori propior Siapinsa, paullum se in orientem inflectens, ex adverso Cracoviacæ duo millia sita, ipsa sex millia longa. A septentrionali parte Pomonæ jacet Rusa, sex millia longa. Ab ea propius orientem sita est Eglisa, ubi Divum Magnum fama est esse sepultum. Hinc ad meridiem adjacent Vera, Gerfa: nec longe illinc Vestra, a qua Hethlandia abest millia passuum LXXX. Papa, Seronza distat ab Hethlandia LXXX. millia passuum. In hoc medio fere cursu jacet Fara, hoc est, bella insula, utrisque & Orcadibus & Hethlandiæ conspicua. Assurgit enim in tria altissima promontoria, rupibus excellis præcincta, & undique inaccessa, nisi quod ad orientem æstivum paullum sese dimittens, stationem tutam naviculis præbet. Incolas habet longe pauperrimos. Piscatores enim, qui ex Anglia, Hollandia, cæterisque propinquis Oceano regionibus, piscatum in illa maria singulis annis præternavigant, omnia pro arbitrio rapiunt & ferunt.

L. Proxima

L. Proxima
est eam
passuum
toria sp
rum lon
rius in o
nullum
latius, q
lo prope
piscandi
nem ver
fera, ut
citur Br
lic usus,
jacent in
hanc circ
ginti mi
non inar
Inter ha
ad occid
ta, Hon
stans, oc
Multæ d
lateri, M
Musa.

pa parva
major, H
L.I. V
quod ju
co ritu,
panno su
um intest
orum sca
piscas, p
bus diver
in quibus
tem, par
nonnihil
rem Ger
thicus, es
sibus se n
& cæteris
nem ad
lubritatis
qui post
limum a
dibar: ac
lurus, de

L. Proxima post illam est insula Hethlandicarum maxima, quam et eam causam incolæ Continentem appellant, sexaginta millia passuum longa, lata alicubi sedecim, in plurima parva se promontoria spargens. Duo tantum sunt quæ nominare non pigeat: alterum longum, sed angustum, in septentriones excurrit; alterum latius in orientem hibernum. Maritima fere habitantur. Interiora nullum animal præter volucres adit. Superioribus annis, incolæ latius, quam majores eorum solebant, excolere tentarunt: sed nullo prope successu. Divitiæ eis sunt a mari, ab omni parte summa piscandi commoditate objecta. Ab ea ad decem millia septentrionem versus est Zeal sita, supra viginti millia longa, octo lata: adeo fera, ut nullum animal nisi illic natum ferat. In hac habitare dicitur Brémensis mercator, qui omnes merces exoticas, quarum illic usus, abunde omnibus suppediret. Inter hanc & Continentem jacent insulæ minores, Linga, Orna, Bigga, Sanctiferri. Ultra hanc circiter novem millia ad septentrionem jacet Vusta, supra viginti millia in longum porrecta, in latum sex: plana, & alioqui non inamœna aspectu, nisi quod longe sævissimo mari ambiatur. Inter hanc & Zeal sunt interjectæ Via, Ura, Linga. Extra eam ad occidentem respiciunt Skeniæ duæ, Burra: ad orientem Batta, Honnega, Fotlara, septem millia longa, ab Vusta septem distans, octo a Zeale, & objecta freto quod Vustam a Zeale dividit. Muliæ deinceps insulæ ignobiles prætenduntur orientali Continentis lateri, Mecla, Skeniæ orientales tres, Chualsi, Nostunda, Brasa & Musa. Latus occidentale cingunt Skeniæ occidentales, Rottia, Papa parva, Vonedæ, Papa major, Valla, Trondra, Burra, Haura major, Haura minor; & inter eas totidem fere Holmæ interspersæ.

LI. Victus ratio Hethlandicis eadem quæ Orcadensibus: nisi quod juxta copias domesticas paullo asperior. Vestiuntur Germanico ritu, sed juxta facultates non indecore. Proventus illis est ex panno sui generis crasso, quem Norvegis vendunt, ex oleo e piscium intestinis confecto, e butyro, e piscatu. Piscantur naviculis duorum scalmorum, quas factas e Norvegis coemunt. Quos ceperint pisces, partim sale condiunt, partim vento siccant. Ex iis fere rebus divenditis pecuniam consciunt, unde vectigalia solvunt; domos in quibus habitent, supellectilem universam, ac magnam victus partem, parant. In domestico instrumento, qui elegantiae student, nonnihil argenti habent. Mensuris, numeris, ac pondere, ad morem Germanicum utuntur. Germanicus etiam, aut pene vetus Gothicus, est illis sermo. Ebrietatem ignorant, nisi quod singulis mensibus se mutuo invitant; eosque dies hilare & simpliciter, sine rixis & cæteris quæ fert ebrietas vitiis, transigunt: eamque consuetudinem ad mutuam amicitiam retinendam facere sibi persuadent. Salubritatis firmitudo in Laurentio quodam nostra ætate apparuit, qui post centesimum annum uxorem duxit: centesimum quadagesimum annum agens, sævissimo mari in sua navicula piscatum prodibat: ac nuper, nulla vi gravioris morbi labefactatus, sed senio solutus, decessit.

LIBER SECUNDUS.

RESPONENTI mihi rerum Britannicarum memoriam supra duo millia annorum, cum multa se impedimenta obijciunt, tum illud in primis, quod in eis regionibus, unde nostræ originis eruenda est cognitio, diu literæ nullæ fuerunt : & cum sero tandem advenissent, in ipso prope ortu interierunt. Omnes enim nationes, quæ in Britannia sedes ad hunc usque diem collocarunt, jure mihi videor affirmare posse, e Galliis, Hispaniis, & Germania, in hanc insulam commigrasse. Galli primum characteres literarum a Massiliensibus Græcis acceperunt, quibus uterentur ad rationes conficiendas, & literas inter se missitandas, Græcis quidem figuris elementorum, sed sermone Gallico. Leges autem, & sacrorum ritus, ne Julii quidem Cæsaris ætate literis committerebant; res vero gestas multo minus, quas tamen verisimile est fuisse multo maximas. Quæ in Italia, Germania, Thracia, Macedonia, Græcia, & Asia, vel fecerunt, vel passi sunt, in eadem fuissent apud posteros oblivione, nisi exteri scriptores ea memoriæ prodidissent. In Hispania vero, Græcis, & ante eos Phœnicibus, qui interni maris occupaverant littora, & unis e Barbaris (ut Strabo scribit) Turdetanis, fuit quidem literarum usus: sed veteris memoriæ scriptor, quod adhuc sciam, existit nemo. Varro enim & Plinius, & si qui alii Latinorum de primis Hispaniarum cultoribus obiter aliquid attigerunt, conjecturis magis, quam scriptorum testimoniis, in hac parte fidem suarum opinionum confirmant. In ea parte Britanniae, quam Cæsar attingit, nulla prorsus vetustarum rerum erat memoria. Apud interiores vero, qui longe incultius agebant, longe minus: adeo ut, cum illos de gentis origine, & veterrimis insulæ cultoribus, rogaret, nihil certi se comperisse scribat. Post Cæsarem Cornelius Tacitus, non minore fide, quam diligentia scriptor, jam perlustrata Romanis classibus Britannia, intimisque latebris ejus excussis, ne ipse quidem quicquam certi, quod posteritati proderet, invenit. Gildas quoque, qui supra quadringentos annos post Tacitum vixit, se non e monumentis, quæ nulla erant, sed ex transmarina relatione, quæ scribit, tradere affirmat. Germania vero postrema omnium literis fuit expolita. Sed illa, pro reliqua sua ingenuitate, cum nihil haberet, quod ex antiquis monumentis pro vero afferret, nihil monstri novi ipsa sibi confinxit. Igitur, qui de veteribus annalibus Britannorum originem afferre se asseverant, reddenda, opinor, illis erit ratio, quis primus ista tradiderit, ubi tamdiu latuerint, quomodo ad nos hoc post sæculis in corrupta pervenerint.

H. Quod autem ad Bardos & Seneciones, veteris memoriæ custodes, quidam confugiunt, prorsus perridicule faciunt. Id autem multo magis intelligitur, si explicavero, quale fuerit id genus hominum,

minum,
procul re
olium, &
sed brev
cano his

Sed horu
de rebus
necionum
& præter
sui major
& hi cum
tum eis f
ex adulat
runt, nos
mo, etia
dantur se
ent; qua
sape non
dium ver
terarum
dustria m
quod ea
nitus ex
dulandi f
ira, odia
indeat, e
reu falsu
is aucto
rio rerum
hil comp
neicias f
impudenc
nes igitur
ante Rom
sepulta j
quam, e
adventu
quam no
res de su
at non ex
omment
magnific

III. N
rum scrip

minum, cui de tantis rebus, tam obscuris, & a memoria nostra tam procul remotis, fidem haberi volum. Primum, Bardī qui fuerint olim, & nunc sint, luculenter a Serabone & Ammiano exprimitur: sed breviter, & dilucide, quod ad præsens institutum sit satis, a Luciano his versibus:

Vos quoque qui fortes animas, belloque peremptas,

Laudibus in longum vates demittitis ævum,

Plurima securi fudistis carmina Bardī.

Sed horum antiquissimi literarum prorsus erant ignari, & qui nulla de rebus vetustis reliquerunt monumenta. Alterum genus est Senecionum, ut ipsi vocant, e quibus veterum familiarum principes, & præterea plerique opibus præstantes, aliquem alunt, qui patroni sui majores, a primis usque rerum initiis, recitet memoriter. Sed & hi cum literas prorsus ignorent, expendat apud se quisque, quantum eis fidei sit habendum hominibus, quorum omnis res & spes ex adulatione pendeat. Deinde, ut maxime vera sint quæ afferunt, non magnopere scriptorem historiæ juvare possunt. Postremo, etiam illud cogitemus, quoties in manifesto errore deprehendantur scriptores rerum gestarum; quoties nutent, dubitent, æstuent; quantum non modo alii ab aliis dissentiant, sed & ipsi sibi sæpe non consent. Hæc si contingunt iis, qui magno labore in studium veritatis incumbunt, quid ab illis sperandum est, qui, sine literarum auxilio, (quo qui temere labuntur possunt erigi, & de industria mentientes redargui,) soli confidunt memoriæ? Ut omittam quod ea incultu soleat imminui, & ætate debilitari, & morbo penitus extinguī. Ad hæc si accedat (ut sit plerumque) patroni adulandi studium, aut discedat obsequendi voluntas, aut interveniat ira, odium, invidia, quæ animi iudicium solent pervertere; quis indeat, ex horum auctoritate, quicquam pro vero affirmare, aut verum falsum refellere? aut quis pro certo tradet, quod a tam incertis auctoribus acceperit? In tanto igitur scriptorum veterum silentio rerum antiquarum, & suæ plerumque ætatis ignorantia, ubi nihil comperti, nihil sinceri, esse potest, modestius esse reor, quæ necias silendo, pudori servire, quam, falsa comminiscendo, tuam impudentiam prodere, & aliorum iudicia contemnere. Apud omnes igitur Britannorum nationes tanta fuit scriptorum penuria, ut, ante Romanorum illuc adventum, omnia silentii vastis tenebris conspersa jacerint; ac ne res quidem a Romanis ibi gestas aliunde quam a Græcis Latinisque monumentis colligere possumus; & quæ adventum eorum præcesserunt, de his, magis eorum conjecturis, quam nostris sit credendum commentis. Nam, quæ nostri scriptores de suæ quisque gentis origine prodiderunt, adeo sunt absurda, ut non existimarem refellenda esse diligentius, nisi essent qui illis commentis velut seriis oblectarentur, & alienis plumis ornati sibi magnifice placerent.

III. Nec minimam in hoc negotio difficultatem affert recentiorum scriptorum, diversa tradentium; tanta inter se discordia, ut non

non facile sit judicare, quem potissimum sequamur; tanta vero absurditas, ut omnes propemodum jure optimo videantur repudiandi. Neque ego tam demiror veterum in re tam obscura silentium, aut recentiorum in fingendo discordiam, quam paucorum concordem impudentiam. De illis enim temporibus, quibus omnia erant instabilis & incerta, tam constanter omnia affirmant, ut aurium potius vanam oblectationem, quam narrationis fidem, spectasse videantur. Primis enim illis temporibus, cum Britannis, perinde ac plurimis aliis nationibus, rarus foret agri colendi usus, divitiarumque omnes in pecore essent; homines, nulla rerum suarum, quæ prope pullæ erant, caritate imbuti, dum vel a potentioribus pellerentur, vel infirmiores ipsi pellerent, vel uberiora in locis vastis & incultis pascua sequerentur, facile sedes mutabant, facile etiam cum novis dominis locorum nomina mutabantur. Multum etiam attulit difficultatis opulentiorum illa ambitio, qui, uti sui memoriam posteris commendarent, nationes, provincias & oppida in suum nomen adoptabant. Omnibus fere urbibus Hispaniæ bina erant nomina, omnium in eadem cultores, & cum cultoribus, urbium & regionum nomina sæpe fuerunt mutata. Ut autem Ægyptum, Græciam, & longinquiora omittamus, nonne

Septus & nomen posuit Saturnia tellus?

Accedit quod eisdem gentibus, in eadem terra degentibus, non eadem semper nomina soleant esse. Nam quæ Romanis est Hispania, Græcis Iberia, poetis Hesperia, Divo Paulo in epistolis, Theodoretto & Sozomeno in historia, Spania vocatur. Græcorum, tam celebratum Latinis omnibusque Europæ gentibus, nomen, Græcis ipsis est obscurius. Hebræi & Arabes omnibus fere nationibus vetusta servant vocabula, ne fando quidem audita cæteris populis. Scotus & Anglus vulgata gentium Britannicarum nomina sunt, quæ hodie quoque præcis Scotis & Britannis prope sunt ignota: alteros enim Albinos, alteros Saxones appellant. Quare nemini mirum videri debet, si in tanta rerum humanarum inconstantia, de nominibus hominum locorumve non semper conveniat, inter scriptores, diversis temporibus raros, magnis terrarum intervallis distitos, lingua & moribus diffidentes. Hæc cum retro gentium reperentibus origines, magnas pariant difficultates, recentiorum quidam, prava ambitione impulsus, densissimis omnia tenebris involverunt. Nam, dum suæ quisque gentis originem e longinquo petunt, & se fabulosis commentis frustra nobilitare nituntur, nimia fingendi licentia hoc tantum proficiunt, ut, quas illustrare res debuerant, eas obscurant: & si quando vera dixerint, toties tamque inepte mentiendo, ipsi sibi fidem derogent: ac tantum abest, ut quam sperant assequantur gratiam, ut mendaciis in lucem proditis, ab eis ipsis, quorum assensionem captabant, rideantur.

IV. Primum omnium, ut ab antiquissima gente, ita ab impudentissimo exordiar mendacio. Qui veterum Britannorum novam commenti sunt historiam, interpolata Danaïdum fabula, Regem quen-

dam Sy-
genuisse
vem sine
deserta
sponte
num Dori-
ad Bruti-
nem fuisse
iani pater
so telo
rabile est
remissam
Interem-
per tot
pulisse,
gantum
vero ere
insulam
ab Cam-
rum que
genes La-
sua parte
sum ille
dolinam
deinde
Ex his
adjutos
fratribus
V. H
de prim
subit m
imitari
seleque
ginem,
tas glori
bus anti
malueru
gere, qu
cere susp
firmaret
ut quid
sumere
eligere
enim il
quod a
qui talib
mini no

vero ab
pudiandi
ium, au
ncordem
erant in
rium po
sse vide
rinde ac
ivitiæque
æz prop
llerentur,
t inculc
am novu
ilic diffi
n posteru
nomen a
nomina,
& regio
a, Graci

ibus, non
est Hispa
is, Theo
rum, tam
æcis ipsi
etusta ser
tus & An
lie quoque
Albinos, al
e, si, in tan
inum loco
temporibus
ribus diffi
nagnas pa
e impuls
æz quisque
nensis fru
tum profi
k, si quan
sibi fidem
ur gratiam,
ssensionem
b impuden
novam com
egem quen
dam

dam Syria Diocletianum; fingunt, ex uxore Labana, triginta tres
genuisse filias, quæ, in ipsis nuptiis occisis, maritis, a patre in na-
vem sine gubernatore & remigibus impostæ, in Britanniam, cum
desertam, pervenerunt: solæque, in regione frigida, fructuumque
sponte nascentium parum fecunda, non modo vivere, sed e malo-
rum Dæmonum compressu Gigantes genuere, quorum genus usque
ad Bruti adventum perseveravit. Insulam aiunt ab Albine Albio-
nem fuisse appellatam. Is autem Brutus dicitur fuisse Ænez Tro-
iani pronepos, Ænez Silvii filius. Ab hoc Bruto cum temere mis-
so telo pater fuisset occisus, factum quidem cunctis infelix ac mise-
rabile est visum: sed quia lædendi voluntas aberat, mortis poenam
remissam, exilium vel indictum, vel sponte susceptum, affirmant.
Interemptorem igitur, consulto Dianæ oraculo, varia fortuna usum,
per tot maria atque terras, decimo tandem anno in Britanniam ap-
pulisse, cum magno comitum numero; multisque congressibus Gi-
gantum immanitate sublata, totius insulæ Imperium tenuisse. Ei
vero tres fuisse filios, Locrium, Albanactum & Cambrum: iis
insulam divisam. Ab Albanacto Albanis, qui Scoti postea fuerunt,
ab Cambro Cambris, qui nunc sunt Valli, imperatum. Eos suo-
rum quæntumque regnorum imperium ita tenuisse, ut summa rerum
penes Locrium esset, qui reliquis Britannis præfectus, Locriam
suar parti nomen dederit. Adiciunt posteriores, ut & ipsi fabulo-
sum illud imperium pro virili propagarent, Locrino successisse Ven-
dolinam filiam, Vendolinæ Madanum, Madano Menprium; ei
deinde Ebrantum, qui e viginti uxoribus totidem genuerit filios.
Ex his undeviginti in Germaniam migrasse; eamque regionem,
adjutos Albæ Silvii propinqui sui copiis, armis sibi parasse: ab eis
fratribus Germaniæ nomen fuisse impostum.

V. Hæc sunt fere quæ Brittones, & post eos quidam Anglorum,
de primis Britannæ cultoribus tradunt. Forum autem nobis hic
subit mirari consilium: quod, cum facile possent, ac sine invidia,
imitari Athenienses & Arcadas, aliasque gentes in primis illustres,
seleque dicere indigenas; neque dedecori libi existimare eam ori-
ginem, quam prope nobilissima & prudentissima totius orbis civi-
tas gloriæ ducebat, præsertim cum ea opinio non posset e scriptori-
bus antiquis refelli, atque etiam non ignobiles haberet assertores;
maluerunt tamen ex omnium gentium colluvie sibi majores affin-
gere, quos & ipsa narrandi series vulgo etiam imperito posset fa-
cere suspectos, nec vetustiorum quisquam vel tenui suspitione con-
firmaret. Deinde, si id minus placuisset, cum eis fuisset liberum,
ut quidam poetarum scripsere, *honestos majores e quocumque vellent
sumere libro*, miror quid eis in mentem venerit, ut eos potissimum
eligerent, quorum omnem posteritatem semper puderet. Quanta
enim illa est stulticia, nihil existimare magnificum vel illustre,
quod a magno scelere vel flagitio est alienum? Nec desunt tamen,
qui talibus nugis sese imperitis vendunt. Ac Joanni Anno, ho-
mini non indocto, ignoscendum puto, cum sciamus poetis esse com-
cessum,

cessum, ut familiarum & nationum origines fabularum signum ornare conentur. Qui vero ex professo scripserunt historiam, nescio an æquum sit hanc veniam concedere.

VI. Ut igitur ab ultimis reputam, quid magis abhorret a fide quam puellas paucas, absque virorum auxilio, & Syria usque, per tot maria, (quæ navigatio, classe firma, omnibus rebus ornata, in tanta navigandi scientia & usu, hodie rei navalis periculis esset formidabilis,) extra orbem terrarum delatas in desertam insulam ibique nullis frugibus, nullis arborum fructibus, victitasse? seminaque Regii generis, sub frigido cælo, rerum omnium inopes, non modo durasse, sed Gigantes etiam genuisse? ac, non parum digno posirentur matrimonio, a Catodæmonibus compressis? Diocletianus autem iste, quo tempore, quæ in parte Syria, regnavit? quo pacto fiat, ut nulla de eo apud rerum scriptores sit mentio? præsertim, cum nullius gentis res gestæ diligentius quam Syrorum prodita sint posteris? Unde accepit nomen Diocletiani? quod supra mille annos, post eum, inter Barbaros sit natum, & ab origine Græca ad formam Latini sermonis sit declinatum?

VII. Proxima deinde nobilitatis accessio Brutus parricida, ne videlicet in hac parte Romulo esset inferior. Brutus autem iste, quicumque fuit, quem & gentis & nominis auctorem Brittones edunt, quibus opibus, quo lingue commercio, illis præsertim temporibus, eo penetravit, quo Romana arma, florentissime statu Reipublicæ reliquo fere terrarum orbe perdomiro, vix tandem pervenire potuerunt? Nam & ante Romam conditam, quam res Italorum fuerint tenues, quam ipsi ab omni longinqua peregrinatione abhorrentes, supervacuum esset differere. Nec illud habeo necesse querere, terra an mari venerit, Alpibus ad eum usque diem uni Herculi porvis, & Gallis ob infans feritatem adhuc ab exterorum commercio alienis. Oceanum vero navibus ingredi, vix sero, & florentibus domibus, ausi sunt Carthaginienses, & Græci qui Massiliam incolabant; ac ne tum quidem dominandi sed speculandi causa: nedum Albanos pastores, semiagreste genus hominum, tam audax facinus aggressuros fuisse credamus. Præter hæc, nemini, qui Latinas litteras non ignorat, ignotum esse potest, Bruti nomen, anno post commenciium istum Brutum fere quingentesimo, sub Tarquinio demum Superbo celebrari esse coeptum, cum L. Junius, homo nobilis, [qui] contemptu sui Regiam effugere vellet crudelitatem, simulatione stultitiæ novum illud sibi cognomen peperisset, atque ad postereros transmississet.

VIII. Sed monachus ille, hujus Brutinæ fabulæ poeta & artifex, videre visus est commentum absurditatem: verum, objecta specie religionis, omnium ora se posse obstruere existimavit; ac Dianæ oraculo eos paruisse videri voluit. Non scrutabor hic diligentius, cur hoc Dianæ oraculum posteris tam ignotum fuerit, cum Fauni Sibyllæ oracula, ac Prænestina etiam sortes, in tanta celebritate essent. Illud tantum quero, qua lingua Diana respondit? Si La-

abie, dicant, illud rogabo, qui Brutus intelligere potuit sermonem
nongentos circiter annos post se natum? Nam, cum Horatius, ho-
mo doctissimus, carmen Saliare, Numa Pompilio regnante compo-
situm, fateatur ingenue se non intelligere, quomodo Brutus ille,
tot annos ante Salios institutos mortuus, potuit intelligere carmi-
na, diu post Horatium, ut orationis tenor indicat, facta? Item,
quomodo Bruti posterius sermonis Latini ita sunt penitus obliti, ut
ne tenore quidem vestigium ejus apud eos remaneat? & unde tam,
quo nunc utuntur, sunt nati? Aut si Britannice & Dii & homines
tum in Italia sunt locuti, certe non hoc, quo nunc Brittones utun-
tur, quippe qui ex vicinarum gentium linguis ita sit conferrumina-
tus, ut multae nationes in eo sua vocabula agnoscant. Sin veteres
illos Latinos locutos affirmet Britannice, unde monachus ille tam
veterem dictionem, his mille annos ante datam, intellexit? Sed
quid ista minuitur persequimur? cum pluribus aliis argumentis ap-
pareat, eundem monachum, & historiam vocum fabricasse, & Bru-
tum istum, qui nunquam fuit, genuisse, & responsam Dianae con-
fingisse. Quin carmen ipsum apponemus, ut male callidorum ho-
minum se facillius prodar vanitas. **BRUTUS CONSULIS.**

Dica potens nemorum, terror silvestribus apris,

Cui licet anfractus ire per aethereos,

Infernaeque domos: terrastria hanc vesalve,

Et dic quae terris nos habitare velis.

Dic certam sedem, quoniam te venerabor in aevum,

Qua tibi oingens templum dicabo choris.

Respondit aucta Diana versibus ejusdem generis, ut & ab eo-
dem poeta facti videantur, non illis quidem obliquis, ambiguis &
flexilosis, sed perspicuis, quibus, quod nunquam data erat,
promissit, imperium videlicet orbis terrarum.

Brute, sub occasum solis, trans Gallias regna,

Insula in Oceanus est undique clausa mari:

Insula in Caeano est, habitata Gigantibus olim,

Nunc deserta quidem, gentibus apta tuis.

Hanc pete: namque tibi sedes erit illa parentis:

Hec sisq; natas ultra Troia tuas.

Ille de prole tua Reges nascentur, & ipsi

Totius terrae subitus orbis erit.

Ex hoc, opinor, carmine, cum ipsorum historis collato, resti-
quum commentum deprehendi potest: nec id obscure quidem.
Nam, praeter sanctitatem utriusque promissorum, etiam insulam non
tum habitari, sed habitam aliquando fuisse, nunc vero desertam
esse, etiam non asseverat. Ubi ergo hominum illa potentia, Gogma-
gor, & Tencagor, aliaeque variorum nomina, ad terrorem, dicam,
an ludibrium confecta? Ubi praefata ille certamina Corinthei, alio-
rumque Bruti sociorum, adversus non terrigenas, sed Demonigenas
Gigantes?

D

Id. Huc

tine,

IX. Hæc de Bruto, eique data dictione. Horum adeo mendaciorum neque poenitet neque pudet posteros, ut, ante paucos annos, non ultimi nominis apud eos scriptor impudenter confinxerit, Trojanos Britannice locutos. Hujus sententiæ impudentem vanitatem facile refellunt Homerus & Dionysius Halicarnassæus; quorum ille omnibus Trojanis nomina dat Græca, alter longa & seria disputatione contendit, Trojanos ab ultimis usque primordiis genere Græcos fuisse. Illud vero præterea, [quod] cum in Angliam appulisset, cum non magno comitatu, quomodo intra viginti annorum spatium tria regna condiderit; & qui universi in primo adventu vix anius modicæ coloniz numerum explere poterant, tam brevi insulam, orbis maximam, non pagis modo & urbibus, sed tribus regnis amplissimis, occuparint: quique paullo post, abundante multitudinem, nec Britannia (ut videtur) eam capiente, Germaniam, regionem tam late fufam, ceperint: incolasque victos, in suum, non Britannicum, sed Latinum nomen transire coegerint; atque ab undeviginti illis fratribus, qui ne ipsi quidem Germani erant, (nam singulis fere singulæ matres erant,) Germaniam dici. Hoc nos commentum, tam ex omni parte absurdum, non adduximus in medium, ut confutaremus, sed ut Germanis irridendum proponeremus.

X. Hæc in universum de commentis Brittonum dicta sint. Consilium autem fingentium non adeo mihi obscurum videtur. Illa enim de Dæmonum cum puellis concubitu monstruosa fabula illuc mihi pertinere videtur, ut Brutum suum cum duabus vicinarum gentium maximis vel cognatione jungeret, vel de nobilitate cum eis decertaret. Galli enim Cæsare, & Germani Tacito, auctoribus, a Dite patre se oriundos ferebant. Similis quoque videtur fuisse causa fabulæ de Bruto fingendæ. Nam, cum in Epiro Buthrotii, in Sicilia aliquot populi, in Italia Romani, Campani, Sulmonenses, in Gallia Arverni, Adui, Sequani, & posterius Franci, Trojanorum nescio quos conditores laudarent; Britannicarum rerum scriptores, ad suæ gentis nobilitatem exornandam, non parum sibi collaturi videbantur, si ex antiquitatis arcanis ejus peterent primordia; idque potissimum a Trojanis, vel ob urbis claritatem omnium gentium literis celebratam, vel ob cognationem cum tot nationibus, quæ ex eodem illo velut naufragio prodiisse dicebantur. Neque arrogans id mendacium visum iri existimabant, si illius cum tot gentibus communicatæ nobilitatis ipsi in parte aliqua hæerent. Hinc opinor illud de Bruto commentum, aliaque antiquiora, non minus stulte recepta, quam impudenter ficta: quarum omnium rerum ut vanitas argueretur, satis fortasse fuisset admonere, vetustis scriptoribus ignota fuisse, literis florentibus in lucem prodire non ausa, emorientibus demum nata, ab adulatoribus indoctis prodita, ab hominibus crassis, & nimium credulis, qui fingentium fraudem non intelligerent, recepta. Impostorum enim istorum, qui non ex historiz veritate communem utilitatem, sed

menda-
os annos,
rit, Tro-
ranitatem
orum ille
disputa-
ere Gra-
ppulisset,
um spaci-
ventu vix
revi infu-
ribus reg-
re multi-
niam, re-
sum, non
que ab un-
ant, (nam
Hoc nos
nus in me-
propono-
int. Con-
etur. Illa
abula illic
vicinarum
ilitate cum
o, auctori-
que videtur
Epiro Bu-
Campani,
erius Fran-
tannicarum
m, non pa-
ejus pete-
urbis clari-
tione cum
diisse dice-
imabant, si
parte aliqua
iaque an-
ta: quarum
et admono-
us in lucem
latoribus in-
is, qui fin-
orum enim
litate, sed
et

et adulatione privatum aliquem fructum, petunt, hujuscemodi est ingenium, ut, cum vehementer videntur laudare, tum maxime irideant. Quis enim alius isti facit, qui, quorum ornare se humiliter nobilitatem, tam, ut clarius splendeat, de totius naturae confusione petunt? & ea generis claritate, homines creduli, dicam, an stolidi, libi placent, quam nulli similitudinem eis invident?

XI. Qui Scotorum res literis prodiderunt, honestiorem, ut ipsis visum, originem ediderunt: sed nihilo Brittonum nobilitate minus fabulosam. Non enim e Trojanorum profugis reliquis, sed a Graecis illis heribibus, quorum posterum Trojam everterunt, majores nobis adoptarunt. Nam cum Graecorum, pristis illis temporibus, duo maxime genera celebrarentur, Dorae & Iones, ac Dorici generis principes essent Argivi, Ionici vero Athenienses; Scoti principem suae gentis conditorem Gathelum quendam faciunt: quem Argi, an Cecropis, esse filium mallet, incertum reliquerunt. Ac, ne Romanorum in hac parte cederent claritati, validam ei latro- num adhaerent manu: cum qua profectus in Aegyptum praclaras res gessisse dicitur, copisque Regis post Mosis discessum fuisse praefectus: deinde, cum uxore Scota, Regis Aegyptii filia, totum Europae litus ad mare internum pertinens circumnavigasse. Ac, praeteritis tot regionibus, illa aetate desertis, aut certe raris in locis & paucis habitatis, Graecia, Italia, Gallia, totoque Africæ litore, (ut omittam interum tot maris interni insulas) alii eum ad Iberi amnis ostium exponunt; eoque agro, quem tenere non poterat, relictis, in Galliciam, regionem multa steriliorem, traducunt: alii Oceanum, primum, ut arbitra, mortaliū, classe ingredi ausum, ad Dorici fluminis ostium exponunt: eoque in loco celebre oppidum condidisse volunt, quod de nomine ejus Portus Gatheli nunc vocetur: unde universam regionem, quae a Lusitania & Lusitania Bacchi filius dicitur Lusitania fuerat appellata, Portugalliam dici cepisse. Deinde, coactum illinc in Galliciam penitus abire, Brigantiam ibi exstruxisse, quae nunc Compostella vocetur: Bracaram item ab eo ad Muntis amnis ostium conditam.

XII. Haec de origine suae gentis fabulose tradunt Scoti: in quibus fingendis, quam nostri parum circumspecti fuerint, vel hinc attestatur iter, quod Graeco illi Gathelo, scriptoribus Graecis ignoto, ne Graecum quidem nomen dederint: quod urbi a se conditae Latium a portu nomen, potius quam Graecum, dederint, praesertim illa aetate, qua Graecorum paucissimi Latium ipsum fuit cognitum: quod dubitant, Argine an Cecropis fuerit filius, cum Cecropem Argus prope centum annis antecesserit: quod is, qui inter homines omnium ingeniosissimos tantum prudentia praestitisset, ut secundum a Regis locum teneret, ut Mosis profugo sufficeretur, ut peregrinus Regis honoraretur nuptiis; relicta regione totius orbis fertilissima, tot praetervectus destra laevaue continentis uniusque terras, tot insulas, proventus frugum omnes, aeris temperie plenas, quae, Indus, Creta, Sicilia, Corsica, Sardinia, quae illa

etate ab agresti hominum genere tenebantur verius quam coleban-
tur, in Oceanum, etiam ipso nomine formidabilem, eruperit, præ-
sertim cum homines adhuc non magnum rei nauticæ ulum habe-
rent; Portugalliam, seu Portum Gatheli, urbem condiderit ad Du-
rium, cujus urbis nomen nusquam reperitur ante Saracenorum in
Lusitania dominatum; Bracaram etiam ædificavit, ad Mundæ flu-
minis ostium, cum inter Bracaram & Mundam interfluit multa pal-
suum millia, interjectis etiam duobus claris amnibus, Durio &
Vacca, Bracaraque omnino maritima non sit. Subit & illud qua-
rere, qui fiat, ut Gathelus, homo Græcus, & illustri loco natus, &
rebus gestis clarus, cum e gente esset ambrosiosissima in sui nominis
memoria prodenda posteris, magnoque comitatu in extremas orbis
totius oras, & ut tum res erant, prope incultas & barbaras, ve-
ctus, oppida condiderit, nulli tamen eorum non modo suum, sed
ne Græcum quidem nomen imposuerit. Portugalliz enim nomen,
aut (ut illi malunt) Portus Gatheli, tot vetustis scriptoribus, qui
ex professo terrarum & locorum nomina sibi scribenda sumserunt,
ignotum, ante quadringentos annos celebrari ceptum est. Neque
minus de istius Gatheli adventu in Hispaniam suspecta est omnium
Græcorum & Latinorum taciturnitas, præsertim cum Phœnicum,
Persarum, Pœnorum, Iberorum, Gallorum, & comitum Herculis
& Bacchi, qui in Hispaniam advenerint, frequens & illustris men-
tio sit apud veteres. Sed nostri fabulatores, opinor, monumenta
veterum non legerunt: alioqui enim, quando illis e Græcia condi-
torem generis, & suæ nobilitatis auctorem, educere visum erat, nun-
quam commisissent, ut hominem potius ignobilem sibi commin-
screntur, quam ad Herculem & Bacchum, omnium gentium monu-
mentis celeberrimos, suum genus referrent.

XIII. Hæc sere de origine suæ gentis a nostris traduntur: quæ
si cui pluribus, quam res poscat, prosecutus esse videat, is velim ex
adverso consideret, quam pertinaciter quidam hæc, tanquam Pal-
ladium cælo demissum, propugnent. Id si fecerit, non dubito,
quin adversariorum pervicacia sit eum nobis minus iniquum reddi-
tura. De reliquis gentibus, quæ in hanc insulam posterius vene-
runt, & domicilio locum ceperunt, Pictis, Saxonibus, Danis, Nor-
manis, quoniam eorum historia nihil monstri continet, posterius
commodiore loco dicemus. Hæc vero duæ nationes (quarum me-
minimus) e Galliis mihi videntur oriundæ. Id cur ita esse existi-
mem, adjiciam; si pauca prius de antiquis Gallorum institutis di-
cam. Gallia omnis, quanquam est frugum ferax, tamen & est, &
fuisse dicitur, hominum feracior: adeo ut, Strabone teste, Celta-
rum, quæ tertia pars est Galliz, inventa sint trecenta millia, eo-
rum duntaxat qui arma ferre possent. Itaque, cum in agro, quam-
vis fertilis, multitudine tamen laborarent sua, ad eam minuendam
permissum fuisse creditur, ut puerorum amoribus indulgerent. Hæc
tamen ratione cum non facis provisum adversus inopiam agri vide-
retur, prægravante adhuc turba liberorum capitum, sæpe decreto

publico,

collebas
prae
habere
ad Du
orum in
ndez flu
pula pas
durio &
ad qua
nagus, &
& nomini
nas orbis
aras, ve
um, sed
a nomen
ibus, qui
merunt.
Neque
omnium
nomicum,
Herculis
tris men
onum enta
cia condi
erat, nun
communi
um monu
tur: quae
velim ex
quam Pal
no dubito,
um reddi
rius vene
anis. Nor
posterior
narum me
esse existi
sticus di
& est, &
ille, Celta
millia, co
gro, quam
nuendam
erent. Haec
agri vide
pe decreta
publico,

publica; intraditur privatis consiliis, ad exhibendum domi multi
tudinem, in omnes circuecinctas regiones frequentes colonias emisse
sunt: in Hispaniam autem, ut inde incipiam, tam frequentes, ut
Ephorus, teste Strabone, Galliarum longitudinem ad Gades usque
porrexerit. Ea certe totum latum Hispaniae, ad septentriones ver
sum, populorum & gentium nominibus diu Gallicam testata est ori
ginem. Primi autem nobis occurrunt Celtiberi, *profugique a gente celta*
Gallorum celta *transfugae* *ante Celtas*. Hi tam late suos fines propagaverunt, ut quamvis asperam regio
nem, nec aliqui singularem, incolentes, tamen M. Mariellus sex
centa talenta tributi nomine ab eis extegerit. Successit a Celtis,
aut Celtiberis, triundis Celtici ad Aream fluvium, Prologo Batici
cognominati; & Celtici alteri, in Lusitania, Aps propinqui; &
si Pomponio Mela homini Hispano credimus, a Durii fluminis
ostio, ad promontorium usque, quod sive Celtitum sive Nerium
vocant, Celtici colunt cognominibus distincti, nempe Grovii, Prae
famarci, Tamariici, Nerii: ac externos quoque Gallicorum a Gallica
origine non abhorrens nomen gentis indicat. Ab altera parte
transierunt a Galliis in Italiam, Ligures, Liburi, Salassi, Insubres,
Cenomani, Boii, Senones, & (si nonnullis scriptoribus antiquis cre
dimus) Veneti. Haec gentes quam late dominatae sint in Italia,
cum nemini, paulum modo in historiarum lectione versato, sit ig
notum, non habeo necesse explicare. Sed nec inquitam diligent
us, quantae Gallorum manus, vel in Thracia confederint, vel ex
ea egressae, Macedonia Graeciaeque proculcatae, in Bithyniam transi
erint, nequaquam Gallograecorum in Asia condiderint, quando ad
nostrum institutum ea res non magnopere pertinet.

XIV. Ad Germaniam festinat oratio: ac de coloniis in ea Gallis
cis locupletissimos habere auctores, C. Julium Caesarem, & C. Cor
nelium Tacitum. Ille enim, in Commentariis belli Gallici, scri
bit, quodam tempore Gallos Germanis habitos fuisse fortiores: ita
que Teutofages, fertilissimam Germaniae partem circa Hercyniam
silvam tenuisse: & Boemi, ut aliter affirmat, ipsi nomine condico
res suis Baioi indicant. Et propiora inter Menum & Rhenum am
nes aliquando Helvetii tenuerunt; & Gallica originis etiam fuisse
Decumates trans Rhenum, & ad Danubium Gothini, quos Claudi
us Gothunnos vocat, Adrianus, in vita Alexandri, Getinos, Fla
vius Vopiscus, in Probo, Gaurunnos appellat. Sed & Gothunnos
inter Getas Claudianus recenset, & Stephanus putat Getas ab Acti
ano Getas dici: ut fortasse ne Getas quidem ipsi a Gallica gente
alieni fuerint; quandoquidem certum est multas gentes Gallicas in
Thraciam profectas esse, atque etiam residisse in ea parte, quam
Getas tenuisse dicuntur. Gothinos quoque etate sua Tacitus, ait
sermone Gallico fuisse usos. Quibus quoque, teste Philemonte, &
(si Tacito credimus) Aethii ad mare Suevicum, ubi Iucinum legitur,
habitantes, tum locuti sunt Britannici, qui sermo erat idem cum
Gallico,

[illegible]

XXV. *Atque ut a Britanniis, qui antea in Albis regnabant, exordias, prius (quod scilicet) C. Julius Cæsar aliquid coram de eis prodidit. It interiores intolas indigenas pueri & alio, credas, quod diligentius perquirendo, nihil de primis eorum aduentu comperisse nos ulla cum opinione equis edimodumque literarum, unde id dici posset. Martius Insula autem iuncta a Belgis, quæ fuit præde illorum, æque familiæ. Et eade elementis destituta. Hæc rei argumen- tum patet, quod plerique civitates, aliæ certarum nomina re- nebant: quod ætatis Gallia essent. Illarum Alibi Cornelius Ta- citus, auctor gravissimus, non esse dissimili, parum & in po- entis deponendis indicium, & in deplendis familiam, magna- rumque factionum, magnas clientelas fuisse. Denique sue ætate ta- lem esse Britanniam, qualis, ante adventum Romanorum fuerat Gallia. Adjectis præterea Pomponius Mela, in bello Britannis qui- bus, leges, consuetudines, Gallica armata, aliorum. Sed quoque, omni- bus, qui fabulosa de Britannia præterea scripserunt, & utrumque & auctoritas, velde, prius insula cultura, ut Arvernici tractu ve- nisse affirmat. Ab his non dissensit quidam Græcorum Crani- marci, qui Britannos a Britanno Celus filio nomen accepisse tra- dunt. In eo certe consentiunt, quod e. Gallia eis intelligi volen- tum oriundos. Erroresque huius sententia sublethunt, Robe- rus Cornutus, & in iura Didacrus, Pompeius. Eorum minime spernendus auctor, unde quoque, vi scriptis consiliis, in ho- rumen utique in his utilis erant, quæ eos & Britannia peninsulæ Ligerni, quæ tunc Britanniæ, vulgo vocatur, educat: præsertim cum maritimæ Britannia coloniarum ipsæ (ut Cæsar ait) nomi- nos, restentur, unde deinde veritas.*

XVI. Sequitur ur de Gallis coloniis in Hiberniam missis a
mus. Jam ante ostendimus, totam hanc Hispaniam, quæ ad fr
sentationes exportantur, Gallis coloniis occupatum fuisse. Ex Hi
spania vero quas in Hiberniam commigrandi vires complures fu
lit. Nam vel in Hiberniam eos paravisse videt potest scilicet
propinquas erigere, vel ipsos ex illis inmodico impetu Persi
rum, Phœnicum & Græcorum, in Hispaniam, bello superato,
propter infirmitatem eorum qualiter hinc iter Hispanos ingressi mu
pilla.

his nationibus homines inter se male coalescentes, & studium libertatis, & fuga servitutis, inter motus civiles, & novas rerum perturbationes, in gente belli avida subinde exorientes. Has migrationum causas qui expendet, non mirabitur, opinor, si plerique fortunam, quamvis tenuem, foris, modo cum libertate conjunctam, domestica, & quidem acerbæ, servituti prætulerint. Retinuit autem illuc advectos turbulentior indies rerum Hispanicarum status, nunc Carthaginensibus, nunc Romanis, omnia servitutis mala in bello superatos exercentibus; & multos præterea ad eandem malorum fugam compulsi: præsertim cum Hispani tum nullam aliam vicinam regionem haberent, in quam, aut rebus domi florentibus exuberantem multitudinem emitterent, aut unde rebus adversis calamitatum perflugium peterent. Retinuit & aeris clementia: est enim, ut ait Cæsar, *cælum Britannicum Gallico temperatius*: Hibernicum autem solum amœnitate, & cælum temperamenti æquabilitate, longe Britannicum superat. Præterea homines, in solo aspero nati & educati, otio, ut sunt omnes Hispani, dediti, ad pascua feræ totius Europæ uberissima traducti, sese libenter e domesticis multis in sinum externæ pacis recondebant.

XVII. Sed nec gentis cujusque de suis majoribus opinionem, quæ verisimilibus conjecturis innitur, & testimonio vetusto confirmatur, repudiandam existimo. Nam Cornelius Tacitus occidentale latus Britannia, sive Albii, a posteris Hispanorum coli, certa, ut ipsi videretur, conjectura, affirmat. Verisimile autem non est, Hispanos, relicta a tergo Hibernia, terra propiore, & cœli & soli mitioris, in Albium primum descendisse, sed primum in Hiberniam appulisse, atque inde in Britanniam colonos missos: quod & Scotis contigisse omnes eorum annales affirmant, & Beda libro primo testatur. Scoti enim omnes Hibernia habitatores initio vocabantur, ut indicat Orosius. Nec semel Scotorum ex Hibernia transitum in Albium factum nostri annales referunt: sed primum, duce Fergusio Ferchardi filio: deinde, post aliquot sætates, domo pulsos in Hiberniam rediisse, atque denuo duce Reuthero in Britanniam reversos, post etiam, regnante Fergusio Secundo, magna auxilia Scotorum Hibernicorum missa, quibus sedes in Gallovidia sine datur. Et Claudianus ætate sua auxilia illinc adversus Romanos transmissa indicat: ait enim,

totam cum Scotus Iernam

Movit, & infesto spumavit remige Tethys.

Et alio loco,

Scotorum cumulos flevit glacialis Ierna.

Principio autem, cum utrique, id est, Hibernia incolæ, & coloni eorum in Albium missi, Scoti appellarentur, ut discrimine aliquo alteri ab alteris distinguerentur, initio cospere alteri Scoti Ierni, alteri Scoti Albini, vocari: ac paulatim utrinque cognomena loco nominis usurpata effecerunt, ut vetus nomen Scotorum prope oblivioni daretur, ac non ex usu loquendi, sed annalium memoria, repeteretur.

XVIII. Quod ad nomina Pictorum attinet, non patrum & avorum id eis fuisse arbitror, sed a Romanis ex re datum, quod corpora cinctricibus haberent inscripta: quod & versus Claudiani indicat;

Ille levis Maurus, nec falsa nomine Pictos,

Edomuit, Scythique vago mactem factus,

Fragile Hyperborea remis audacibus undas,

Item alibi,

Fenit Et extremis legio, præcepta Britannis,

Quæ sonto dat frenâ truci, ferroque potestas.

Perlegit exanimis Pictis matientia figuras.

Herodianus quoque, de eadem gente, sed nomine tacito, loquens, hanc pingendi rationem, nisi quod ferri non meminis, dilucide exprimit. Neque, ait, vestis usum cognorunt, sed ventrem atque crura;

ferro inungunt: ornamentum ipsi esse, ac divitiarum argumentum

enimvero, perinde ut aurum ceteri Barbari. Quis ipsa vocant corpora pictura: varis, & ornatiorem formis animalium: quocirca in

indumentis quidem, videlicet picturas corporis ne adoperiant. Quo

vero nomine sese ipsi nuncuparent, in re tam vetusta difficile dici

est. Vicinæ certe nationes in eorum nomine parum secum consen-

tiunt. Nam Brittones PICTIADES, Angli PICTYES, Scoti PRISI

PRACHTOS eos appellant. Locorum vero quorundam nomina,

quæ quondam Picticæ ditionis fuerant, nunc vero a Scotis tenentur,

diversam ab omnibus appellationem ostendere videntur. Nam

Pendlandici montes, & frons Pendlandicum, a Pontho, non a

Picto, composita videri possunt. Sed hæc nomina posterioribus

temporibus, ab Anglis, aut certe Scotis Anglicum sermonem usur-

pantibus, indita fuisse crediderint. Eorum enim apud priores Sco-

tos nec intellectus nec usus est: illos.

XX. De nomine vero Pictorum utique se res habet, siue Ro-

mani vocabulum barbarum in propinquam vocem Latinam transla-

toris, siue Barbari Lacinati ad ipsi quisque sermonis sonum &

declinationem proximè accommodaverint, ego certe in magno non

ponam diffidimine. Sed quando de nomine constat, & ab orientali

coeli plaga, aliæ Scythia, aliæ Germania, eos in Britanniam ap-

pulisse rerum scriptores fatentur: restat, ut vestigia persequentes,

conjecturis, si fieri potest, ad veritatem perveniamus. Neque ali-

ud certius vestigandi initium video, quam a corporis illa pictura.

Pingebant autem Britanni, Arii in Germania, & Agathyrsi, corpo-

ra: sed, ut in bello terribillioris hostis apparerent, fuscis modo her-

basant se insciebant. Sed cum Picti ferro eum variarent, ac di-

versorum animalium figuris inscriberent, versus erit quæstio, quæ

gentes, vel in Scythia, vel Germania, regionibusque vicinis, certo

illò pingendi corpora instruit, non ad tectorem, sed ad decorem,

uterentur. [observare.] Occurrunt autem in Thracia, ut Virgilio

placet, Geloni, de quibus Claudianus libro primo adversus Ru-

finum,

Membræque qui ferro gaudet pinxisse, Geloni
 Decurrunt apud eundem poetam in Thracia Getis,
Celtinigeri fœdres parvas, pallida Getarum
Curia, quos plagis decorat numerosa cicatrix.
 igitur, cum Geloni Virgilio sint Getis vicini, & vel Gothuoni, vel
 Getini juxta Arrianum, Getis annumerentur, quid verat, cum, juxta
 Tacitum, Gothuoni Gallice loquerentur, hinc credere Pictos oriun-
 dos? Verum e quacunque natione Germanica advenerint, mihi sit
 verisimile, eos fuisse de veteribus Gallorum colonis, qui vel ad ma-
 re Suevicum, vel Danubium, sedes habuerunt. Gallici enim gene-
 ris homines, cum a Germanis alienigenæ, ut erant, haberentur, eo-
 rum puto nomen in contumeliam abiit, adeo ut uno vocabulo
 WALSCH, Gallum, peregrinum, & barbarum, indicent. Ideoque,
 si a vicinis ejeti, seu tempestatum vi adacti fuerint, facile ma-
 jores Pictorum Scotis fuisse conciliatos puto, atque ab eisdem, ut
 traditur, adjutos, ut homines cognatos, ejusdem fere linguae, nec
 dissimilium rituum: eoque facile impetratum, ut sanguinem mis-
 cerent, contrabilesque prope in unam gentem coalescerent. Alloqui
 enim non video, quomodo Scoti, qui cum Hiberniam tenebant,
 homines fieri & inulti, peregrinos, omnium rerum egenos, ac tum
 denique visos, nullo legum, sacrorum, aut linguae commercio con-
 junctos, tot necessitatibus circumventos, in sui assuetudinis, ac prope
 omnium rerum societatem, tam facile asseruissent.
 XX. Hic nobis nonnihil ob stare videtur Bedæ Anglo-Saxonis
 auctoritas, qui unus, (quod sciam) Pictos a Scotis diversâ lingua
 prodie usus. Ait enim, de Britannia loquens, *eam quinque linguis,*
*nam eandemque summam veritatis & vera sublimitatis scientiam ser-
 vare & consistere, Anglorum, Britonum, Scottorum, Pictorum, & La-*
torum. Bedam autem ego opinor pro quinque dialectis quinque
 linguas dixisse: quod a Græcis in re simili factum videmus, sicut
 a Cæsare, in exordio Commentariorum belli Gallici: tres enim
 Galliae partes linguis moribusque diversis esse usas ait. At Strabo,
 et Aquitanos a cæteris lingua discretos esse conficitur, ita reliquos
 Gallos eadem lingua, sed paulum variata, uti. Sed nec Scotos a
 Brittonibus toto sermone, sed dialecto potius, discrepasse arbitror,
 in posterius dicam: cum nunc etiam tam in sermone consensiant,
 ut eodem aliquando usi fuisse videantur, minusque inter se disse-
 rant, quam quandam Gallicæ nationes, quæ omnes Gallicæ loqui
 dicuntur. Itaque cæteri scriptores ne diversi quidem sermonis ul-
 lam suspitionem faciunt: & ipsi, quamdiu regnum utrumque stetit,
 velut unius gentis homines, matrimonia semper inter se contraxe-
 runt: ac initio mixti, deinde vicini, ac sæpius amici fuerunt, us-
 que ad Pictorum excidium. Sed nec eorum reliquæ (quas exvinda
 militari ætate multas fuisse oportet) ulla ex parte Scottorum lin-
 guam corrumperunt: ac ne in eis, quas reliquerunt, sedibus, ullam
 peregrini sermonis vestigium remansit. Omnes enim Pictorum re-
 giones, ac singula etiam loca, Scotticas appellationes hodie retinere,
 præter

præter admodum pauca, in quibus prævalente supra patriam Saxonica lingua, Germanicæ originis nomina sunt imposita. Nec illud omittendum, quod, ante Saxonum in Britanniam adventum, nunquam ullas Britannicas nationes inter se interpretibus, usas legimus. Igitur, cum uno consensu Scoti, Angli & Germani scriptores, Pictos e Germania oriundos ferant; constetque Gothunnos, live Getinos, Gallorum fuisse colonos, & Gallice locutos, & Æstios ad mare Suevicum Britannice: unde potius existimem Pictos prodiisse aut quo, sedibus ejectos, nisi ad cognatos contendisse? aut unde potius connubia impetraturos, quam a populo, sanguine, lingua, moribus, sibi conjuncto?

XXI. Quod si Pictos a Gothunnis, aut Æstis, aut Getis, negat aliquis oriundos, propter earum regionum longinquitatem, is secum cogitet, quot & quantæ migrationes in omnes partes factæ sint illis temporibus, in quæ Pictorum adventus in Britanniam est conjectus, ac deinceps multis seculis; intelliget, opinor, nihil horum non modo fieri, sed etiam facile fieri potuisse. Galli Hispaniæ, Italiæ, Germaniæ, & Britannicæ bonam magnamque partem coloniis occuparunt: ad Maotida & Cimmerium Bosporum populando sunt progressi: Thraciam, Macedoniam & Græciam pervasantes, in Asia confederunt. Cimbri, Ambrones & Teutones, Galliam depredati, in Italiam penetrarunt. Geloni, qui Virgilio in Thracia collocantur, apud cæteros fere scriptores, vicini in Scythia sunt Agathyrsis. Gothi, obscura diu natio, diluvii instar, brevi tempore Europam, Asiam, Africam, inundarunt. Multis igitur deinceps seculis, dum ferociores finitimorum sibi sedes vindicabant, infirmiores potentiorum injuriis obnoxii, patriam, quam retinere nequibant, relinquunt; si homines, diu cum fortuna colluctari, atque incertis laboribus per varios errores jactati, se in longinquas regiones tandem aliquando contulerunt, nihil, opinor, apud rerum peritos admirationis res habere debet.

XXII. Duas præterea nationes vetustas, a scriptoribus Romanis collocari videmus, intra eos limites, quibus regna Scottorum & Pictorum aliquando claudebantur, Maratas & Attacottos. Ex his Maratas, quos Dion unus (quod sciam) nominat, Picticæ gentis fuisse reor; quando eos in agris Caledoniis proximis constituit, quos ergo certum est Pictos tenuisse. Attacottos ex Marcellino apparet fuisse ex eis, qui aliquando vallo Hadriani exclusi, postea prolati imperii finibus, ad Severi vallum usque intra provinciam sunt comprehensi: quoniam in libello, *De castrensibus officiis Romanorum per provincias*, inter externa auxilia reperio cohortes aliquot Attacottorum, sicut & Brittonum: quo magis miror, audaciam, dicam an stuporem Luddi: audaciam, qui Attacottos fuisse Scottos, se nullo prorsus auctore aut conjectura verisimili, affirmet: stuporem, quod in loco Marcellini a se citato, Scottos ab Attacottis separari non videat. Inquit enim Marcellinus, *Picti, & Saxones, Scoti, & Attacotti, Britannos arumvis vexare continuis*. Pari stupore ab eo factum

Liber Secundus

49

ut, ut domandis Caledonios & Brittonum gente fuisse, qui plantam
me Picti fuerunt: quod perspicue Laddus testimonio ex Pavegy-
ricis, qui discus fuit Constantino, adversus & prolato, demonstrat.
Inquit enim orationis auctor, *Caledoniam & aliorum Pictorum situm*.
Id testimonium ille, quia stulticia est, pro se prodixit: & quoniam
pore est, non contra se facere animadvertit. Quod si vocem in-
spiciamus, ea lingue Scotice est: *CALDEN* enim Scotis ea arbor
est, quæ Latinis corylus dicitur: unde & Caledoniae silvæ nomen
reor inditum, & Caledoniorum oppidum, ad Taum amnem situm,
Duncalden adhuc vocatur, hoc est, corylorum tomulus. Et si ad-
versus consensum omnium Prolemani codicum, mihi aliquid permit-
tere auderem, pro mari Duncaldonio, scriberem Duncaledonium:
& apud Marcellinum, pro Dicaledones, Duncaledones, & mari &
gente a Duncaledonio oppido cognominatis.

XXIII. Hæc quæ scripsimus, etsi abunde satisfacere possint lectori
non iniquo, nihilominus adjiciemus & alia, quæ C. Plinius mani-
festa originum indicia existimavit: nempe sacra, linguam, oppido-
rum vocabula. Primum sacris constat, maximum amicitia vinculum,
& cognationis argumentum, habitam fuisse similitudinem religio-
nis, & eandem de Diis opinionem. Apud Britannos autem & Gal-
los idem plane Deorum erat cultus, idem apud utrosque, & nusquam
alibi, Druidum sacerdotium, quorum superstitio adeo utriusque
gentis animos pervaserat, ut multi dubitarent, utri ab utris eam phi-
losophiam didicissent. Item, eadem sacra ex superstitionis persuasione
deprehendi ait Tacitus. Nec ab eo rito fuisse immunes His-
panos, ut quorum bona pars & Galliis originem ducebat, indicat ru-
mulus prope Carthaginem novam, qui Mercurius Testates appella-
bat, ut scriptum est a Livio. Idem quoque genus vatium apud
Gallos & Brittones in summum fuit honorem, quos utrique Bardos vo-
cabant. Horum & functio & nomen adhuc perseverat apud omnes
nationes, quæ vetere Britannorum lingua utuntur: tantusque eis
honor multis in locis habetur, ut & ipsi sacrosancti, & eorum do-
mus pro asylo sint; & inter infestissimos hostes, ubi crudelissime &
bellum geritur, & victoria exerceatur, perpetua sit eis eorumque
comitibus ultro citroque comitandi potestas. Nobiles, eos ad se
venitantes, & honorifice suscipiunt, & munifice dimittunt. Car-
mina æque non inculta fundunt, quæ Rhapsodi proceribus, aut
vulgo audiendi cupido, recitant, aut ad musicas organorum modos
cantant. Plurima ex veteribus institutis adhuc manent: nec quic-
quam fere in Hibernia, nisi in caeremoniis & religionis ritibus, est
mutatum. Hæc de sacris in præsentia dicta sunt.

XXIV. Superest, ut de lingua veteri, ac oppidorum & gentium
vocabulis, agamus. Hæc autem partes plerumque nobis erunt pro-
misque tractandæ, quod altera alteri sæpenumero velut fundamentis
imititur, præcipue cum nomen proprium, aut originatione, aut de-
dicatione, patriam asseret. Atque hæc quidem etsi mutua conspi-
ratione sese confirmant, tamen, quoad fieri potest, ea nos docendi
gratia

gratia separabimus. Primum igitur Tacitus, id videri sibi, si
firmar, non multo Galliam a lingua Britannica esse diversam :
qua facile conjecturamus, aliquando eandem fuisse, ac nullatenus
extinctionem gentium, consuetudo, vel igiturum, aut cetera, in
stitione, vel novarum artium inventione, & frequenti forme vel
um, armorum, suppellectilisque reliquar, mutatione, sermonem
eile, sequatem, multis in partibus interim auctum, interim adu
ranum, ac multa nova vocabula genies, multa verusta vitata. Co
gitet apud se quisque, quantum populi inconstancia sibi in hac par
sumat, quantum ei semper & fuerit, & sic praesentium, sedidum
& innovandi studium, competierit, postedit illud opus, potest
unici ceteris iudicium esse verissimum. *Uti silva foliis proma mutantur in amos,*

Prima cadunt : ita verborum vetus interit atar,

Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.

Et paulo infra,

Multa resurgent, quae jam ceciderunt : eademque

Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,

Quoties poterit subintrare, et jam cetera loquenda

Hec quidem ille de Romano sermone scripsit, qui magna civium
cum incorruptis servabatur, eplem omnes nationes, quae intra ita
latos imperii fines coarctabantur, diligenter addiscebant. Ne al
miremur igitur, linguam, aut columnas e. Gullis in omnes partes
emissas jam domi discordem, & deinde diversarum nationum com
missione pollutam, & ab initio barbaram, & suis quodammodo
neglectam, ac, postquam ab exitio soli rursus in Britanniam se
recepit, in regna exteris plerumque obnoxia divisam, sibi non sem
per constare. Nam & initio Celtarum & Belgarum diversa utebantur,
Sivabo censet, dialecto. Deinde, cum Celtarum magnas colonias in
Hispaniam emisissent, ut Celtiberorum & Celticorum indicant no
mina, & Belgarum Britanniam maritimam, ut intelligi potest ex Ven
tu Belgarum, ex Aerebatum & Iocorum nominibus, occupassent,
non potest fieri, ut non hinc Hispani, inde Romani, Angli, Dani,
Normani, multa peregrina vocabula secum advenerint, patria cor
ruperint. Quam illud potius mirandum censet, quod nunc etiam
tanto post tempore, tunc gentium adventu audieratis, & magna ex
parte mutatis vicinarum nationum linguis, adhuc Britanniae non tam
sermone toto, quam proprietate, & dialecto inter se differant : et
si quis ex eis, alterius nationis Britannicae hominem audiat loquen
tem, sonum tamen suae linguae agnoscat, & plerumque verba capiet,
quamquam sermonem universum non intelligat. Nec, si non e
dem semper apud omnes eandem rerum inventionem vocabula,
novam debet videri reputantibus quantum in singularum gentium
sermone quotidie mutant vicinarum consuetudine, quantum assidua
consuetudo : quot nova verba cum rebus super invicem nascuntur,
quot ex ultimis terris cum suis mensibus advenerunt, quot verusta
resurgunt, quae jam ceciderunt : eademque quae nunc sunt in honore

cum, certiora sumi posse indicia cognati sermonis, quam e singulorum verborum significatione.

XXVI. Hujus rei exempla sunt; in literis, W. Germanicum; in compositione, Moremanus & Armoricus, de quibus dictum est, in declinatione, ea quæ apud Gallos in A C exeunt, quorum proprius infinitus est numerus: quæ forma apud Scotos est *Troxepioria*, & apud veteres Gallos fuit. Apud Scotos, a *Dais*, quod neprem significat, declinatur *Daisac*, id est, vesperula, & a *Brix*, quod rupturam indicat, *Brixac*, quod nunc Galli pronunciant *Brassac*. Quod enim *Brix* Scotis dicitur, id Galli adhuc *Basaga* appellant, nullo discrimine in vocum significatione. Scriptura ut dicitur, in causa est, quod veteres Scoti, & adhuc universi Hispani, X litera pro duplici S utebantur. Itaque veteres Galli a *Brix* Cenomanorum oppidum *Brixiam* nominarunt, & a *Brixia* rursum *Brixiacum*, quod vulgo *Beiffacum*. Simili prope forma ab *Aurelia* *Aureliacum* factum est, & ab *Ebura*, quæ *Cerealis*, vel *Ebora*, quæ *Liberalis* Julia Hispani cognominatur, *Eboracum* ab Hispani oriundi *Brigantes* declinaverunt, Gallici sermonis proprietatem in declinando exprimentes. Quin & præter ea, quæ nobis commemorata sunt, totum illud *Brigantia* latius, quod ad occidentem hibernum porrigitur, manifestæ & Gallici sermonis & originis impressa retinet vestigia, eaque etiam perspicuo gentium exterarum testimonio comprobata. Prima in eo latere occurrit, quam multi *Cornualliam*, *Cornuam* veteres, vulgo *Kernico* vocant: quemadmodum & apud Scotos *Cornavii*, qui in ultima fere septentrionis plaga stantur a *Pictis*, vulgo *Kernic* appellantur. A *Kernico* igitur & *Vallis Cornuallia* deducta est, quasi dicitur *Kernicogallos*. Vallia etiam in eodem latere altera peninsula & nomine & sermone majores suos asserit. Id ejus nomen, qui ad Germanici sermonis sonum proprius accedunt, per W, propriam anis Germanis litteram, efferunt, quam litteram reliqui vicini, qui arantur sermone præter, nullo modo pronuciare possunt. Imo et tormentis quidem a *Kernicovello*, *Hiberno*, aut *græco* *Scoto*, exprimes, ut eam proferat. Gallis vero, qui *Valliam* nominare volunt, G semper prima est littera. Nec in hoc nomine solo id observare licet, sed in aliis multis, quia a littera G habere initium. Gallicum enim sermonem, qui ex propinquitate regionum Germanis fuit, *WALLUM* vocant: & in aliis prope infinitis hac permutatione litterarum utuntur. Contra vero, quæ regio est Angliæ *Wales*, & *North-Wales*, ea Gallis est *Gales*, & *Norgales*, pertinaciter adhuc in vestigiis antiqui sermonis hærentibus.

XXVII. At *Polydorus Vergilius* veli novo commento sibi placet quod rem, nulli sermonis Germanici mediciner periti ignoram, si unum animadvertisse putat; nempe quod vox illa *Walsen*, peregrinum significet, atque inde *Vallos*, seu peregrinos, ab eis fuisse nuncupatos. Hac in re mihi præter æquum sibi placere videtur. Nam si a peregrinitate nomen illud ductum fuisset, rectius, opinor,

in Angli
quitate
glis eis
qui recte
ra com
timeliol
seculis
quam a
ciunt, c
Walsen
barbaru
Itaque v
tata ab
cinis nat
ca, in p
fulz inc
men in
autem,
proferen
quando
Verum
usurpass
nam de
atum.
cent, vic
ab Hiber
dentali,
scare es
dedere.
parte pat
XXVI
ad Hiber
notas Ga
in primi
colunt, i
sive Ga
ricos, &
placent:
magis cu
barbaros
ones, he
men cor
que pos
nam g
Datis,
latinos

in Anglos adventitios competeret, quam in eos, qui propter antiquitatem indigenæ multis veterum sunt crediti. Aut, si ab Anglis eis impostitum fuit, cur Scotis & Pictis id nomen non dederunt, qui rectius quam Brittones ita vocari poterant, ut quibuscum rariora commercia & minorem usum habebant? Aut si Angli tam contumelioso nomine Vallos notassent, num etiam ipsi Brittones, tot seculis Anglorum hostes infestissimi, & nunc etiam magis obnoxii quam amici, id nomen agnoscerent? quod quidem non multum faciunt, cum ipsi sua lingua se Cumbros appellent. Quid, quod vox *Walsen*, non simpliciter Germanis peregrinum significet, aut barbarum; sed etiam, priore & proprio magis intellectu, Gallum? Itaque vox *Vallia*, ut ego quidem sentio, a verbo *Gallia* est immutata ab Anglis, consentientibus quidem de nomine cum cæteris vicinis nationibus, sed observata tamen proprietate linguæ Germanicæ, in prima litera enuncienda, *Wallia*. Veteres certe ejus peninsulæ incolas *Silures* appellabant, ut apparet ex *Plinio*: quod nomen in parte quadam *Vallie* diu apud posteros resedit. *Lelandus* autem, genere *Britannus*, in suæ gentis antiquioribus monumentis proferendis homo apprime diligens, affirmat *Vallie* partem aliquando *Rossiam* fuisse vocatam, quæ vox *Scotis* peninsulam indicat. Verum nationes propinquæ videntur nomen in loquendo potius usurpasse, quod gentis originem, quam quod regionis situm & fortissimè demonstraret. Idem quoque in *Scotorum* nomine est factum. Nam cum ipsi se *Albinos*, nomine ab *Albio* declinato, vocent, vicini tamen *Scotos* eos nuncupant, quo nomine origo eorum ab *Hibernis* declaratur. Sequitur in eodem latere, & littore occidentali, *Gallovidiæ*: quam vocem & *Scotis* & *Vallis* *Gallum* significare est perspicuum, ut cui alteri a *Gallo*, alteri a *Vallo* nomen dedere. *Valli* enim *Wallowithiam* eam appellant. Ea magna ex parte patrio sermone adhuc utitur.

XXVHL Hæ autem tres nationes, totum *Britanniæ* latus, quod ad *Hiberniam* vergit, tenent: nec levia indicia, sed penitus inustas notas *Gallici* sermonis & cognationis adhuc servant. Illud autem in primis, quod *Scoti* præci, omnes nationes, quæ *Britanniam* incolunt, in duo genera partiuntur: alteros *Gael*, alteros *Gallæ*, sive *Gald*, appellant; hoc est, (ut ego quidem interpretor,) *Gallæcos*, & *Gallios*. Porro *Gallæci* vocabulo, id est, *Gael*, ipsi sibi placeant: suamque (ut dixi) linguam *Gallæcam* vocant, eaque velut magis culta & elegante gloriantur: reliquos, hoc est, *Gallios*, velut barbaros præ se continent: & quanquam ab initio *Scoti*, *Brittones*, hoc est, verustissimos insulæ cultores, *Gallios* appellarent, tamen consuetudo loquendi paulatim obtinuit, ut omnes nationes, quæ posterius sedes in *Britannia* collocarunt, contumelioso potius quam gentilizio nomine, ita compellent. Vox enim *Gallæ*, aut *Gald*, non est minus apud eos significans, quam apud *Græcos* & *Latinos* *Barbarus*, apud *Germanos* *Walsen*.

XXIX. Jam tandem eo ventum est, ut ex oppidorum, fluminum regionum, & alius id genus nominibus, linguis inter Gallos & Britannos communione, atque ex ea veterem cognationem demonstramus. Lubricus sine locus, & diligenter examinandus. Nam & superius disseruimus, quam multis de causis sermo publicus immutetur. Quamquam enim non penitus ac singul immutetur, tamen in perpetuo fluxu est, & mutantium inconstanciam sua quadam natura flexibilitate facile sequitur. Id autem precipue apparet in eorum genere, quae non modo temporum moribus, sed unius etiam capitisque arbitrio sunt obnoxiae: qualia sunt singularium rerum, quae ad usum viam quotidianum sunt inventae, quarum nomina levibus de causis obsolescunt, immutantur, & interpolantur. At in iis, quae sunt aeterna, ut caelum, mare, terra, ignis, montes, regiones, flumina: item in illis, quae diuturnitate sua, quoad naturam patitur infirmitas, aeterna illa & incorrupta quodammodo imitantur, quilia sunt oppida, quae tanquam sempiterna futura conduntur, diversa longe ratio est. Gentium enim & urbium non facile quivis aut nova nomina fingit, aut vetusta immutat: quippe qui non temere, sed fere consilio & consensu populari, datus ab initio a conditoribus, quos vetustas plerumque divites hominibus prosequatur, & quoad poterat, immortalitatem donabat. Merito igitur haec nomina personant, nec sine magna rerum omnium perturbatione loco cedunt: ac, reliqua sermone profusa mutata, tamen illa pertinaciter haerent, & non nisi injuria discidunt. Multum etiam ad eorum durationem facit causa nominis imponendi. Nam in demigrationibus, qui vel pulsi sedes antiquas linquebant, vel sponte novas quaerebant, amissa patria tamen nomina retinebant, & sono auribus jucundissime libenter fruebantur, & hoc quilibetque nominis umbra soli natalis desiderium leniebant, nec omnino sibi exulare & procul domo agere videbantur. Sed non darent, qui superstitione quadam casti, sanctiorum aliquam & augustiorem speciem in animis concipiebant, quam quae in parietibus & caelis conspici posset; ac non solum caritate patria simulacrum illud, & suavissimum prioris patrie pignus amplectebantur.

XXX. Certius igitur ex hoc veterum genere cognationis argumentum sumatur, quoniam ex illis quae levissima, ac saepe nullis de causis, sedus momentaneis & dantur, & abluuntur. Nam, ut casus evincere potest, ut idem vocabulum in diversis regionibus usurpetur, non tamen credibile est, tot gentes, tam longe aequa fides, eisdem in nominibus dandis, toties formae consensisse. Proximo loco sunt ea, quae ex primis delictis sunt aut compulsa. Saepe enim declinationis & compositionis similitudo propius indicat sermone communionem, quam vocabuli prima: quod hoc fortuito saepe imponuntur, ista una de certa ratione declinantur, & ad certum quoddam exemplum diriguntur, quod Graeci *Ανα* & *αν* vocant. Haec igitur certa & perpetua ratio cognationis (ut Varro loquitur) nominalis, nos quodammodo ad generis cognationem, &

veterem

veterem
lis verbis
quillina,
metribus,
bus, vis
lum, aut
videantur
non esse
grugens
dem ob
dantur

XXXI

tibus pr
BRIA, E
cum eo c
mest, h
Mese
Bratolri
in BRIC
significa
my quo
illi in
idoneos

Ab

An

Ar

Ar

Ar

Ar

Ar

Ar

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

Au

veterem sermonis communem, docet. Et quodam in lingu-
lis verbis primogenitis observatis, unde quidamque, qui sunt in-
quiline, quae patria, dignosci possunt. Nam & Philosophia, & Geo-
metria, & Dialectica, quae in lingua Graeca sunt, a Latinis scriptori-
bus, vix ullum ramentum habent in lingua Latina cognationis vocabu-
lum, aut ex se se progenerant, aut unde ipsa trahere originem posse
videantur. Contra, Paradisus, & Gaza, in usum sunt Graecis, & ta-
men esse inquilinae vel illius facile apparet, quod nec majus, nec
praeceptum in Graecam civitatem assumptum, possint ostendunt. Ea-
dem observatio, in reliquis etiam linguis, ad dissimulandum, quae
derivatae, quae aliunde transfusa sunt, pertinet.

XXXI. Haec de universo genere dicta sint. Nunc e singulis par-
tibus proponamus exempla. Primum nobis occurrunt, quae in
BRITA, BRIGA, & BRAGA, finiunt. BRITA in Strabo lib. 7. &
cum eo consentiens Stephanus, ad urbem significare. Id ut confir-
met, hinc moenia, inde fossae, praeterea Polymbia, Bracobra,
Mecembra, & Selymbria. Sed quae illis est Bracobra, aliis est
Bracobra, & quae Praebura, finitima in Braga. Plinio dicunt
in BRICA, ut verisimile sit, BRIAM, BRIGAM, & BRACOBIA, idem
significare. Verum originem ambigunt, & Gallica esse vel Italica appa-
ret, quod Galli ab incolis in Britanniam transfugerunt, non autem
illi in Galliam, colonos misisse dicantur. Igitur apud scriptores

Abobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Arabrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Arcobrica, Ptolemaeo, in Celtiberis.
Arcobrica altera, Ptolemaeo, in Celtiberis.
Arcobrica tertia, Plinio, in conventu Citeriensi.
Arrobica, Ptolemaeo, in Vindelicis.
Augustobrica, Plinio & Ptolemaeo, in Lusitania.
Augustobrica alia, Ptolemaeo, in Vectonibus.
Augustobrica tertia, Ptolemaeo, in Pelusiacis.

XXXII. Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.
Deobrica, Plinio, in conventu Bracarense.

Deobrica,

in Albio, Brigantes, Ptolemæo, Tacito & Seneca; & Brige oppidum; & Isebrigantium, Itinerario Antonini; & Brigantium oppidum, Orolio, ad Celticum promontorium; & Flaviobrigantium, Ptolemæo, in Magno portu; & recentior Brigantia, nunc in regno Lusitaniz.

XXXIII Est & alia nominum forma, versâ Domo inchoantium, vel in eam vocem incurrentium, Gallicæ lingue ostendunt cumuli illi arenæ in litore Marinorum, qui Duna vel Duna vocantur, & in mari cumuli aduersus Anglicum litus, quibus idem est nomen, & Plutarchus, (in vita, qui de Plutarchi libello scripta) qui exponens Lugdunum originem, Duna pro vocabulo Gallico agnoscit. In nominibus autem veterum & oppidorum exprimendis, non est fere alia vox frequentior, apud nationes quæ veterem Gallicam linguam prope integram seruant: intelligo Britones in Gallia Celtica; & priores Deos in Hibernia & Albio, & Vallos & Bernicovallos in Anglia. Neque enim quicquam est harum gentium, qui id vocabulum pro suo non agnoscat. Id modo inueni, quod Galli veteres compositas inde voces in Duna finiebant, sed nunquam in principio verborum eam collocant.

Hujus generis in GALLIA hæc reperitur.

Augustodunum, in Aduis.

Castellodunum, agri Carnotensis.

Melodunum, ad Sequanos.

Engidunum, in civitate Arverna.

Augustodunum, in Arverna, Ptolemæo.

Lugdunum, in Clavennis, Ptolemæo.

Noviodunum, in Treveris, Ptolemæo.

Uxellodunum, Cesar.

Iuliodunum, in Pictonibus.

Isodunum, & Regiodunum, in Biterribus.

Leodunum, agri Rhenani.

Cesarodunum, in Turonibus, Ptolemæo.

Segodunum, in Rutenis, Ptolemæo.

Vellamodunum, Cesar.

Caesodunum, Ptolemæo.

Sebendunum, Ptolemæo.

In BRITANNIA.

Camulodunum, in Brigantibus, Ptolemæo.

Camulodunum, colonia Romana, Ptolemæo.

Dunum, oppidum Durobrivum, Ptolemæo.

Maridunum Demetarum, Ptolemæo & Itinerario Antonini.

Rigodunum, in Brigantibus, Ptolemæo.

Cambodunum, Itinerario Antonini.

Margidunum, Itinerario Antonini.

Sorviodunum, vel Sorbiodunum, Itinerario Antonini.

Segodunum, & Axelodunum, lib. de notitia imp.

Recent

Recessiones in ANGLIA

Venodunum

Dunelmum

In SCOTIA

Dunaledon, quæ & Caledonia.

Deidunum, aut veniu Tacodunum, ad Tamam

Edinodunum, quam vicem nunc Scoti adhuc resident, at quæ

Scribamur, aut Eboracum, salutem

Dunum, Hibernia, proinde

Noviodunum, vel Dunum, Novum, in Cornelia

Britannodunum, ad confluentem Glacii in Leveni

Sunt autem hoc tempore innumera nomina, ætiam, aut vicorum, aut collum, hinc conspiciuntur

In GERMANIA, apud Polonium, legimus

Ludunum, Serodunum, Tarpodunum, Robodunum, Carro-

dunum

In ALBIS

Ethrodunum, & Sedunum

In VINDELICIS, RHÆTIA & NORICO

Cambodunum, Carrodunum, Gerdunum, Iudunum, & Noviodunum, &, in libro de notitia imperii Romani, Parro-

dunum,

In SARMATIA, & DACIA, Ptolemæo

Carrodunum, Singidunum, ad Danubium, & Noviodunum, ad ostium Danubii

XXXIV. Sunt & in illis, proinde, nota a Dna dedina-

ta, quæ vox veteribus Gallicis, & Germanis, hinc, & apud quosdam in eodem intellectu adhuc perferat

In GALLIA

Durocortorum in Rhenis, Ptolemæo: legimus & Durocortum: meminit & Cæsar. Divodurum Mediomatricum, Tacito. Divodurum, prope Lutetiam, Imperatoris Augusti. Batavorum, in Batavis, Ptolemæo & Tacito. Gerdunum, Imperatoris Augusti. Ganodurum, prope Rhenum, Ptolemæo. Gannodurum, in Helvetiis, Ptolemæo. Oclodurum vel Oclodurum, in Vindictis, Cæsari.

In RHÆTIA, VINDELICIS & NORICO

Bragodurum, Carrodurum, Ebodurum, Gannodurum, & Oclodurum, Ptolemæo. Venaxam, & Pannodurum, libro de notitia provincialium.

In HISPANIA

Oclodurum, & Oclodurum, Ptolemæo. Dunum, ampie in Occanum, Dunum, in mare ibidem, &, in Hispania, Dunum, Ptolemæo.

In BRITANNIA

Durocobrivæ, Duroprova, Dunelmum, Duroverum, Duroli-pons, Durobriges, Durocorvium, Durolicum, Durodonaria, Lactodurum. Ad hæc, fere, pertinet ætiam, Doria major, & minor,

lica-

Iraniz fluvius, & alter Vallis in Anglia. Avo Molt, Avo Pro-
moro, Gallaciz fluvius, nomen adhuc retinet; in Argathelia ejus-
dem nominis fluvius ex Avo laci defluit. Sacrum promontori-
um, alterum Hispaniz, alterum Hiberniz. Ocellum, promontori-
um Britanniz, Ocellum Gallaciz, in conventu Lucensi; Ocellimon-
tes in Scotia; Ocellum ultimum Galliz rogata oppidum, Cafar-
Uxellum oppidum Britanniz, forte pro Ocello: nam & Marlianus
in antiquis urbium Galliz nominibus explicandis, id se nomen va-
rie scriptum invenisse testatur. Ocellum, & Ofcala, & Ofcellum.
Arque hinc fortasse Uxellodunum, quod & Uicellodunum solet scri-
bi. Item Tamara, fluvius Gallaciz, Ptolemæo, Tamaris Melas,
Tamarici, populus Gallaciz Plinio; Tamaris fluvius, & Tamar-
oppidum Britanniz, Ptolemæo; Sarr, Gallaciz fluvius, Melas
Sarcus Scotorum. Ehora, oppidum Lufania, dista Liberalis
Julia, Plinio & Ptolemæo; Ebury, que Cerealis, in Bactica Plinio
Ehora, Ptolemæo; Aulerci Eburaci in Gallia Celtica, Ptolemæo,
Eboracum in Brigantibus Britannis. Deu, nunc Den, Angliz flu-
vius & Scotiz, unus in Gallovidia, alter in Angulia, tertius dividi
Merniam a Maris. Gornavii, in Anglia ad ultimum occasum, in
Scotia ad ultimum extensionem: utriusque nunc Kernici vocantur.
Videntur & tertii Kernici in Scotia fuisse, ad ostium Avenni flu-
minis, qui limes est inter Lothianam & agrum Scerlinesem. Nam
Beda ad finem valli Severi statuit monasterium Aebertcurpig, ubi
nunc ruina Abercorni arcis ostenduntur. Avennus fluvius sapius in
Scotia & Anglia. Aven autem Scotiz, & Avon Vallis, fluvius
significat.

XXXVII. E tribus gentibus, quæ insulam prima tenuerunt, post
Casaris adventum, Brittones paullo minus quingentis annis sub im-
perio populi Romani, Scoti & Picti sub suis Regibus fuere. Tam-
dem, cum Romani, universis circumcirca nationibus in exitium
rum conjuratis, exercitus omnes e longinquiore provinciis
patriæ salutem tuendam revocassent, Brittones, destituti externi
auxillis, atque a Scotis & Pictis miseram in modum vexari, Sa-
xones, tum piratica classe mare infestantes, conduxerunt. Sed
consilium illis male vertit. Nam Saxones, repressis Pictis & Sco-
tis, ipsi, & regionis ubertate & incolatum infirmitate perspecta,
occupandum insulæ imperium animum adiecerunt. Igitur, post va-
riam belli fortunam, cum vi aperta, quo intenderant, pervenire
non possent, fraude Brittones aggredi statuerunt: cujus hæc ratio fuit.
Cum ad colloquium utriusque partis procures loco & die statito
venissent, Saxones, ab Hengisto suo duce signo accepto, omnes
Brittonum nobilitatem trucidarunt, reliquum vulgus in loca mon-
tana & aspera compulerunt, planitiem omnem, ac longe fertilis-
simos insulæ campos, ipsi inter se in septem regna disperserunt.
Hic fuit status rerum in Britannia, antequam annus salutis nostræ
quadragesimus sexagesimus quartus. Cum autem ab ini-
tis nationes Germanicæ expeditionem in Britanniam suscepissent,

reliquit d
que cum
pace, post
piraticis in
tricesimo
hum in t
Marre. cu
M. XII. S
regnum e
manlit.
testimur
tate mat
gus in m
parte oner
fecit. Ar
videri vol
XXXVI
obscuris i
origine, in
tunt fiden
lis oriund
rum multa
hic reman
gula vitæ
anta long
dum reor,
dem decli
reliqua vit
us, adhuc
Danis, & M
us eorum
utem lab
is, redde
quantulicu
ententia
robaturor
si quis
ratiam f
XXXIX
icarum g
raxiffet,
ontendit.
tam, sine
actio nim
vocacitate
quos adver
andi, pos
rel

reliquæ duæ paullatim in nomen Anglorum concesserunt. Sed neque cum Brittonibus, nec ipsis inter se Anglis, unquam satis fida pace, post CCCXVII. fere annum, Dani maris potentes, primum piraticis incursionibus Angliam ingressi, cum acriter fuissent repulsi, tricesimo sexto fere post anno, majoribus copiis aucti, exercitum iustum in terram expoluerunt. Ac primo congressu victores, vario Marte cum Anglis diu contenderunt, donec ad annum salutis M. XII. Sueno, devictis penitus Anglis, publico eorum consensu regnum est adeptus, quod tamen paucos annos in ejus familia remansit. Saxones enim, iterum suæ gentis Regibus creatis, post vicesimum quartum fere annum a Gulielmo Normano victi, nobilitate maxima ex parte extincta, agris inter Normanos divisis, vulgus in misera servitute fuit, usque ad Henricum Septimum, qui parte oneris levata, paullo commodiorem plebeiorum conditionem fecit. At qui in honore apud Regem sunt, aut nobilitate illustres videri volunt, universi suum genus ad Normanos referunt.

XXXVIII. Hæc sunt, quæ ex antiquis monumentis, aliisque, non obscuris indiciis, de trium vetustissimarum in Britannia nationum origine, institutis, & sermone, potuimus eruere: quæque mihi faciunt fidem, veteres Brittones, ceterosque Britanniae incolas, e Gallis oriundos, Gallicoque sermone ab initio usos fuisse. Quarum rerum multa & manifesta vestigia tam in Gallia quam Britannia adhuc remanent. Nec mirum videri debet, si in sermone, qui ad singula vitæ momenta mutatur, pleræque res aliis alibi nominibus in tanta longinquitate temporis gocentur. Imo illud potius admirandum reor, quod idem (ut ita loquar) sermonis fundamentum, eadem declinandi ratio, in populis magno intervallo diffisis, tam raro in reliqua vitæ ratione concordibus, sæpe etiam capitali odio dissidentibus, adhuc perseveret. De reliquis tribus gentibus, Anglis videlicet, Danis, & Normanis, non erat quod anxie disquireremus, cum adventus eorum tempora causæque sint pene omnibus perspicuæ. Hic autem labor a nobis est susceptus, ut nos majoribus, ac majores noveramus, redderemus. Id si præstitimus, non est quod nos poeniteat. Sed quantumcumque in re non maxima laboris: sin minus, etiam qui sententiæ nostræ non accedent, voluntatem tamen opinor non improbaturos. Ego vero tantum abest ut hæc refelli moleste feram, si quis certiora doceat, ac de errore me deducat, ei maximam gratiam sim habiturus.

XXXIX. Statueram huic disputationi, quæ est de origine Britannicarum gentium, hic finem imponere, nisi Luddus me invitum reprobasset, dum Scotos Pictosque non ita pridem in Albium venisse loca monumentis ostendit. Ejus etsi levissimam vanitatem, cum impericia conjunctam, sine ullo piaculo condemnare potuissem, tamen, ne indoctorum tactio nimium sibi hoc patrono placeret, paucis visum est hominis vocacitatem retundere, ac potissimum ex argumentis, & testibus, quos adversus nos ipse producit. Ac primum de genere argumentandi, post de re ipsa dicam. *Julius (inquit) Caesar, & Cornelius*

Tacitus, tanta diligentia scriptores, item Suetonius, Herodianus, ceterique Romani, qui de rebus Britannicis scripserunt, nusquam Scotorum & Pictorum meminerunt: igitur ea ætate sedes in Britannia nullas daberunt, Visne, Ludde, istam conditionem recipere, ut cuius gentis nemo veterum scriptorum nomen protulerit, ea nusquam fuerit. Hanc conditionem si accipis, vide, quot uno & altero versu gentes a suis aris & focis exigas: quantam proscriptionis tabulam proponas: quos etiam viros proscribas, Brurum, Albanactum & Cambrum: quas gentes e rerum natura tollas, Loegros, Cambros & Albanos, sicuti tu postulas non modo in historia, sed etiam in Grammatica tyrannus, qui Albanos ab Albanacto declines. Quod si ista, quæ tibi offertur, conditio non satis videtur æqua,

-----quia tu gallina filius alba,

Nos viles pulli, nati infelicibus ovis;

aliam tibi proponam, eamque, quam recusare nec debeas, nec opinor, audeas. Est quoddam probationis genus e fragmentis, unde, si paulum frontem perfricueris, nihil est quod non queas probare. Eo autem utar, mihi potissimum venit in mentem, quod id tu videaris maxime amplecti, ut qui e fragmento, tibi, opinor, uni noto, Cimbrorum illam infinitam multitudinem, ad defendendum imperium Romanum emisseris: e fragmento, inquam, tibi ostendam, Scotos & Pictos, ante Vespasiani ætatem (quod tu negas) in Britannia fuisse. In libello tuo, cui tu *Fragmentum Britannica descriptionis* nomen dedisti, hanc maxime ob causam, opinor, quod existimalles te satis probasse, e duorum fragmentorum altero, Prudanium potius quam Britanniam dicendum, ex altero multitudinem Cimbrorum, quantam Britannia tota tum conficere non potuit, evomuisse. Hanc ob causam arbitratus es, tuo fragmento satis fidei solo illo nomine conciliaturum. In eo libro scribis, *Scotorum & Pictorum nomen, una cum Francis & Anglis, orbi Romano innotuisse.*

XL. Hujus sententiæ testem laudas (sane idoneum) Mamertinum in Panegyrico, quem dixit Maximiano: qui testis, si ego eum recte intelligo, contra Luddum facit. Nam, cum Mamertinus de primo Julii Caesaris adventu in Britanniam scribit, his verbis utitur. *Ad hoc natio, etiam tunc rudis, & soli Britannii Pictis modo & Hibernis assueta hostibus, adhuc seminudis, facile Romanis armis & signis cesserunt.* Videte, quaeso, quid ex hoc testimonio colligat Luddus: primum, *solos tum Brittones insulam incoluisse*: deinde, *qui ibi dicuntur Hiberni, postea Scotos fuisse appellatos.* At horum neutrum auctor Panegyrici dicit. Brittones enim affirmat ante Caesaris adventum dimicasse adversus Scotos & Pictos, *soli Britannii*, id est, *in solo Britanno habitantes, hostes*; ut, *soli Britannii*, non rectus, sed gignendi sit casus. Alterum sibi falso assumit. Arbitror enim me satis dilucidè ostendisse, ex Paulo Orosio Hispano, & Beda Anglo, omnes Hiberniæ incolas, ab antiquissimis usque temporibus, dictos fuisse Scotos, ac tum demum, cum in Albium colonos miserunt, nomen Scotorum, domi prope extinctum, foris celebrari co-

lebrari cepisse. Alio loco contendit Caledonios fuisse Brittones, non alio argumento, quam quod eos Britannos vocari reperit; quod nomen commune est omnibus eandem insulam colentibus. At nos superius, e loco Panegyrici ab ipso citati, ostendimus Caledonios Pictos fuisse. Idem confirmat Marcellinus, qui duo esse Pictorum genera inquit, Dicaledones, sive (ut ego legendum censeo) Duncaledones, & Vescutiones. At Caledonii, sive Caledones, ante Vespasiani imperium in Britannia habitabant, nec ignoti Romanis erant, ut perspicue indicat Lucanus, qui Nerone Principe decessit; *Ant vaga cum Tethys, Rutupinaque litora servent, Unda Caledonios fallit turbata Britannos.*

XLI. Sed quorsum externis testibus conquirendis laboramus, cum domesticum, cumque luculentum admodum, habeamus. Beda enim, historię Ecclesiasticę gentis Anglorum scriptor, ordinem & prope momenta temporum notat, quibus peregrinę gentes in Britanniam immigrarunt. Hęc sunt verba ejus, e libro primo, *In primis autem insula Brittones solum, a quibus nomen accepit, incolas habuit, qui de tractu Armorico (ut fertur) in Britanniam advecti, australes sibi partes illius vindicarunt. Et cum plurimam insula partem (incipientes ab austro) possedissent, contigit gentem Pictorum de Scythia (ut perhibent) longis navibus non multis Oceanum ingressam, circumagente flatu ventorum, extra fines omnes Britannię, in Hiberniam pervenisse. Et paullo post: Hęque petentes Britanniam Picti, habitare per septentrionales partes insula coeperunt: nam austrina Brittones occupaverant. Tandem, post paucos versus, adjicit: Procedente autem tempore, Britannia post Brittones & Pictos tertiam Scotorum nationem in Pictorum parte recepit. Deinde, post multos versus, addit: Verum eadem Britannia Romanis usque ad C. Julium Cæsarem inaccessa atque incognita fuit. Quęro te, quicumque hęc leges, hic animadvertes, unde, quo tempore, quo ordine, scriptor, Luddo multo antiquior & gravior, has nationes Britanniam ingressas affirmet: nempe Brittones ex Armorico tractu, tempore incognito, externorum ordine primos: Pictos e Scythia in Britannię partem adhuc habitatorum vacuam, nec adeo diu post adventum Brittonum, qui nondum in tantam multitudinem creverant, ut rotam insulam occupare possent. Quid ergo Scoti? quando in Britanniam venerunt? procedente, inquit, tempore: nempe, emigrantibus in sua parte sedes vacuas Pictis, ad priores ultimi accesserunt. Brittones igitur, teste Beda, ex Armorica Gallica, nec adeo diu post Picti e Scythia, utrique autem in vacua, venerunt: tandem, insula inter eos divisa, Scoti non vi ingressi, sed in sortem Pictorum recepti fuerunt: idque diu antequam Romanis esset cognita Britannia. Hic quid Luddo facies, qui testes sui mendacii Gildam & Bedam facit: nempe quod Scoti & Picti, imperante Romę Honorio, primum in Britannia ceperint sedes, anno a Christo quadringentesimo ac vigesimo: quorum Gildas nihil pro Luddo facit, Beda cum mendacii coarguit. Tu vero, lector, nec Luddo,*

nec mihi, sed tuis oculis crede, & utriusque scriptoris locos diligenter expendē.

XLII. At vero Dion, inquit, Caledonios vocat Britannos: vocat sane & Lucanus, ut ante dictum est, & Martialis in illo versu.

Quinte Caledonios Ovidi visure Britannos.

Sed nullus eorum propterea Pictos eos fuisse negat: sed jure tamen optimo Britannos vocant. Nam, quemadmodum tota insula Britannia vocatur, ita universi ejus incolæ Britanni merito vocabuntur. Verum, quemadmodum insulæ Siciliæ habitatores, a Romanis universi vocantur Siculi sine ullo discrimine, ipsi vero se, alii Σικελῆς, alii Σικελῆται, appellabant; ita Britanniarum totius incolæ Britanni exteris appellantur, ipsi vero antiquos habitatores sæpissime Brittones, reliquas vero gentes in ea degentes, plerumque privatis nationum nominibus, interim vero communi Britannorum vocabulo, nuncupant. Igitur Caledonii, Picti, Scoti, interim suo quæque gens nomine, interim communi Britannorum vocabulo, nec adeo raro, censentur. At Brittones eos, quantum memini, nemo adhuc vocavit. Est & aliud discrimen apud eos animadvertendum in voce Britannia, quale est apud Græcos & Latinos in voce Asia. Est enim Asia interdum tertia pars terræ habitabilis, interim majoris illius Asiæ pars, quæ citra Taurum montem, & minor Asia appellari solet: Ita Britannia, modo nomen est insulæ universæ, modo partis ejus quæ Romanis fascibus parebat: eaque pars nunc Humbro fluviio, nunc Hadriani, nunc Severi vallo, finiebatur. Ejus autem partis habitatores, sæpius a Britannis scriptoribus Brittones quam Britanni nominantur: ceteros vero insulæ habitatores, nempe Scotos & Pictos, interim Britannos, interim peregrinos & transmarinos, Beda vocat. Idem quoque discrimen apud Monumetensem monachum, & Gulielmum Malmesburiensem, observare est. Quamobrem Caledonii nihilo magis erunt Brittones, si a Dione, Martiali, Lucano, aut alio probò scriptore, Britanni dicantur, quam Brutii sicut Romani, etiamsi utrique sint Itali. Hæc si animadvertisset Luddus, nunquam in tantas tenebras se induisset, & de re non satis cognita tam temere & inconsiderate pronuntiasset, Caledoniosque, quia vocentur a Dione Britanni, Pictos fuisse negaret.

XLIII. Nec est quod miretur Luddus, quod cum Scoti & Picti, tot, non dico annos, sed secula, in Britannia habitaverint, nemo tamen paullo vetustior scriptor eorum meminerit ante Ammianum Marcellinum & Claudianum. Nam, ut omittam Vallos, Cambros, Loegros, nuper nota mundo nomina, possum & ego eum rogare, cum tot Græci & Latini res Græcorum mandarent memoriæ, cur nemo Græcus Græcos, aut Romanus Hellenas, nominet? cur tam fero nomina nationum, quarum modo memini, in historiam Britannicam irreperint, quæ Cambrobritannus iste vult videri vetusta? Item, si quem Anglum roges, cujus sit, nemo Saxonem se profitebitur, cum Scoti, Picti, Hiberni, utrique Brittones, (& qui Britanniam & qui Galliam incolunt,) uno consensu perpetuo Saxones

eos voco
noscant
captivos
cortum,
exteræ
paverint
peregrin
XLIV
adventur
non ade
alias nor
rio, tran
insulæ la
mo Gall
Hispania
immigra
de antiq
gantes a
berpiæ h
Seneca c
his verbi

In his v
legendur
judicio,
strusis se
In præf
ejus judi
mem, pa
osque ser
Britanno
tis angust
insigni u
pingebat
nisse. P
aliæ non
narium
in angust
simile est
qui totan
brigantas
bus inte
carminē.

eos vocant? cur prisca Scoti, ne nunc quidem, Scotorum nomen agnoscant? non debet igitur nobis absurdum videri, si Romanis, captivos rogantibus cujus gentis essent, alius Maratam, alius Attacortum, alius Caledonium, se esse diceret; & quæ ab eis acceperint exteræ gentes, ea nomina retinuerint, & in sermone publico usurpaverint. Nec erit, opinor, incredibile, alia nomina historicis & peregrinis, alia popularibus esse notiora.

XLIV. Erst satis ex his liquet, Scotorum & Pictorum in Britanniam adventum, non modo antiquiorem, quam contendat Luddus, sed non adeo diu Brittonum adventu posteriorem fuisse, adjiciam & alias non spernendas conjecturas. Brigantes, magna & valida natio, trans Humbrum, nempe circa Eboracum, habitabant, ac totius insulæ latitudinem inter duo maria obtinebant. Hos, non e proximo Galliæ tractu, in quo nulli Brigantes habitasse dicantur, sed ex Hispania in Hiberniam, ex Hibernia in Britanniam propinquam, immigrasse est verisimile, nec a conjectura Cornelii Taciti, quam de antiquis insulæ cultoribus facit, abhorrens. Si ab Hibernia Brigantes advenere, Scotici profecto generis, uti & reliqui omnes Hiberniæ habitatores, fuere. Hanc nostram sententiam videtur etiam Seneca confirmare, in elegantissima illa de morte Claudii satyra, his verbis,

<i>Ille Britannos</i>	<i>Ultra noti</i>	<i>Littora ponti,</i>
<i>Et cæruleos</i>	<i>Scuta Brigantas</i>	<i>Dare Romuleis.</i>
<i>Colla catenis</i>	<i>Fussit, & ipsum</i>	<i>Nova Romana</i>
<i>Fura securis</i>	<i>Tremere Oceanum.</i>	

In his versibus, pro *Scuta Brigantas*, Josephus Scaliger Justii filius legendum censet *Scotobrigantas*. Is juvenis quanta sit eruditione & judicio, quaque in vetustis scriptis conferendis industriæ, & abstrusis sensibus eruendis acumine, monumenta ab eo edita testantur. In præsentia autem, cum res Britannicas illustrandas suscepissem, ejus judicium non censui omittendum. Id autem cur verum existimem, paucis exponam. Etenim, cum legamus apud Cæsarem, aliosque scriptores non minus diligentia quam eruditione præstantes, Britannos glasto solitos inficere corpora, ac, juxta Herodianum, scutis angustis, (qualia Livius Gallis Asiaticis tribuit,) nec in armis insigni ullo usos ornamento; absurdum videbatur, corporis, quod pingebatur, mentione omissa, scuti, quod non pingebatur, meminisse. Pingebantur autem veteres Britanni, non ad decorem, ut aliæ non paucæ nationes? sed ut cæruleus color terribiliorem pugnantium speciem in acie hostibus offerret. Is vero color quomodo in angusto scuto terribilis videri posset, non intelligo. Itaque verisimile est, ab homine doctissimo, & Britannicarum rerum perito, ut qui totam insulam, juxta Dionem, usuris oppressam teneret, *Scotobrigantas* scriptum fuisse, ut diversi ab Hispanis & Gallis Brigantibus intelligerentur. Eodem quoque pertinet illud, quod eodem sermone Britannos & Brigantes separavit, velut diversas nationes:

quod a nonnullis Britannicis scriptoribus est factum, qui Britanniam hunc Humbrum faciunt.

XLV. Atque hæc res parum animadversa Hectorem Boethium, opinor, fefellit, qui cum Silures & Brigantes alicubi legisset Scotos appellari, utpote ex Hibernia oriundos, eos in parte regni Scotorum in Albio collocaret. Ejus error, etsi alios jure offenderet, non tamen ita erat a Luddo exagitandus, cum ipse non levius in eodem genere impeggerit, qui Cumbros (aut, ut ipsi se vocant, Cumros) ad spolium orbem terrarum e Britannia angulo emiseric. Cimbros enim & Britannos, ex uno & altero vocabulo, quod utrisque commune fuit, ejusdem gentis fuisse colligit. Ea sunt *Moremarusa* & *Frimarchia*. Ubi operæ pretium est videre hominis in disputando acumen, & colligendo subtilitatem. Hoc, inquit, vocabulum, *Moremarusa*, Britannicum est. Cimbricum erat, nec ullius præterea, quæ ad mare Balticum habiter, gentis. At cum nostri ea voce utantur, eodemque nomine censeantur cum alteris illis Cimbris, ejusdem igitur gentis, ejusdem nationis erant utrique. Primum, hic partim falsa pro veris, partim incerta pro certis sumit. Nam utrosque Cimbros vocari manifestum est mendacium, vel ipso Luddo teste, qui suos cives Cambros, a Rege Cambro dictos, scribit, & se Cambrobritannum appellat. Possem idem omnium civium tuorum testimonio falsum convincere, qui se non Cimbros, sed Cumros vocant. Ut hoc autem falsum, ita illud incertum est, an alii ad mare Balticum accolentes populi, ea voce, quam tu Cimbris unis tribuis, uterentur: præsertim cum ex Tacito constet, plures gentes in eo Germaniæ tractu Gallice locutas, & superius a nobis ostensum sit, eam vocem Gallicam fuisse. Sed fuerit utrumque horum verum. Quid? tu id satis existimas, ad istam conclusionem colligendam? Legistine aliquando Cn. Pompeii milites, cum ipse res in Asia gereret, ab Albanis, in monte Caucaſo habitantibus, fratres fuisse salutat, propter commune nomen Albanorum? Neque dubito, si quis utriusque gentis linguam observasset, quin unum aut alterum vocabulum, rem eandem significans, invenisset. Sed deerat illis Luddus, qui, quod uterque populus quædam vocabula communia haberent, utrosque gentis ejusdem esse ostenderet. Quid, quod conclusionis vitium cæculus ille visus est animadvertisse, cum adjicit, Cimbros a Germanis *Astiones* vocari? Id ut confirmaret, explicandum ei erat, quando & cur Cimbri in *Astiones*, aut *Astiones* iterum in Cimbros, fuerint transformati. Horum ille nihil, nisi quod Britannicam historiam ex Miletiis Gallo- rum fabulis collectam, ac fragmentum quoddam citat, unde iste, non jam antiquarius, sed vel veteramentarius, vel scrutarius, & (si ita loqui liceat) fragmentarius, nova regna novasque gentes nobis confuit: idque magno cum labore, nec ullo tamen verisimili colore: cum tamen obvium ei esset (nisi forte id eum refugerat) Cimbrici nominis communicati cum Vallis causas invenire. Plutarchus enim non nationis sed studii nomen id esse putat, eoque Germanis latrones intelligi. In eodem intellectu Suidas, non ignobilis inter Gra-

cos Gra-
Pompeiu
am ti fec
dus in Br
cini Ang
rere affu
Minturn
nemo scri
madverri
monstra
uno mon
exhausta
relinquen

XLVI
Cimbrici
diligens
fallor) p
si e prop
rentibus
dum arg
os, Rom
deret, au
storiis en
suam, in
minibus
lud liber
scirem,
vis prob
ne, quor
(tantum
adventur
peraverit
a Maxim
caput ex
erint per
memini
Mariana
pereunct
rio Ludo
rumque
parcosne
parte, n
sticatem
perabant
Helvetii
Hos tu
vere Cl

cos Grammaticus, eandem vocem agnoscit, & apud Latinos Festus Pompeius scribit Cimbros a Gallis dici latrones. Horum sententiam si sequamur, non erit difficile repertu, unde Cimbri, quos Luddus in Britannia collocat, id nomen acceperint: præsertim cum vicini Angli, hoc etiam seculo, eorum ab eo studio mores non abhorere affirmant. Livius certe servum illum, ad Marium in carcere Minturnensium occidendum missum, Gallum, Lucanus Cimbrum, nemo scriptor illustrior Britannum, appellat. Hæc si Luddus animadvertisset, aut si animadversum tenere maluisset, quam nova monstra sibi confingere, non fuisset ei necesse, omnem Britanniam uno momento, aut verius uno mendacio, omni militari juventute exhausta, sexcentis millibus caputū eductis, propemodum desertam relinquere.

XLVI. Non vacat hic minutatim exquirere, quibus pueris Valli Cimbricorum Regum dare nomina soleant: id enim etiam homo diligens pro argumento generis nobis affert. Ea autem nomina (nisi fallor) pauca, præ Latinis, Germanis & Syris, comperiet. Quod si e propriis virorum nominibus, quæ plerumque aut temere a parentibus dantur, aut ambitiose ex historia aliqua adoptantur, solidum argumentum peti posset, hac ratione Luddus cives suos Judæos, Romanos, aut Germanos, facilius quam Cimbros esse persuaderet, aut si suos admonere voluisset, ut in Baptismo pueris ex historiis eruta nomina darent, intra non adeo multos annos, gentem suam, in quam vellet nationem, transformandam curaret. De nominibus autem Regum Cimbrorum, quæ pueris ait dari solita, illud libenter hominem rogarem, e quo illa oraculo acceperit, nisi scirem, nunquam illi defuturum fragmentum aliquod, unde quidvis probet. Illud autem mirari subit, de Cimbrica ista expeditione, quomodo ordini militari ætate emissa, intra quadraginta annos (tantum fere spatium fuit a bello Cimbrico, usque ad C. Cæsaris adventum in Britanniam) tam cito tantas vires Vallia vestra recuperaverit: præsertim cum, rebus Britannicis multo florentioribus, a Maximo longe paucioribus eductis, nunquam deinde Brittones caput extulerint, donec in acerbissimam servitutem a Saxonibus fuerint pertracti: aut quomodo Cæsar, qui per ætatem belli Cimbrici meminisse poterat, cum in Britanniam venisset, homo doctus, & Marianarum partium studiosus, nihil de Cimbrica ista expeditione percunctando compererit. Demum illud scire cupio, ludens an serio Luddus adjecerit, e pari auri & argenti contemptu colligi utrumque Cimbrorum cognationem. Hic libenter ex eo quærerem, parcosne & frugi serio vocet illos Cimbros, qui-Galliis & Hispaniæ parte, non dico, vexatis aut spoliatis, sed proculcatis & pene ad vastitatem reductis, tamen ad prædam magis optimam in Italiam properabant: quorum opulentiam, ex latrocinii collectam, æmulati Helvetii, & ipsi latrones evaserint, ut est apud Serabonem lib. vii. Hos tu homines frugi & temperantes vocare audes: ac, ne parum vere Cimbricum nomen vobis conveniat, tuos cives studiorum, quibus

bus illi assueverant, vis æmulos fuisse: reque ipsum in primis, quæ ad hoc quantulumcunque gloria latrocinium per omnes nationes grassaris: nec contentus, res gestas Cimbrorum tuis vindicare, nisi æque impudenti figmento Sicambros vestri generis fuisse contendas: & quia in utriusque gentis nomine quædam similitudo literarum inest, ex ea verborum cognatione sanguinis conjunctionem es commensus.

XLVII. Deinde e Sicambri Franci, & nati natorum, vobis erunt cognati: ac multis demum contabulatis mendaciorum ordinibus, pontem ad terrahendos Brennos illos fugaces struis, quorum alter, qui Romam cepit, cum alterum, qui Delphos obsedit, circiter centum annis præcesserit, tu utrumque in unum corpus coagmentas, ut novum ex homine vivo & mortuo nobis monstrum conficias. Quasi vero difficile esset alioqui probare, in ea, quæ te genuit terra, monstra nasci. At duos, inquit Luddus, Brennos nemo, præter Polydorum Vergilium, tradit. Fugit te, Ludde, ratio, aut certe non legisti quartum Strabonis librum, ubi scribit, alterum Brennum, qui Delphos oppugnavit, a quibusdam Praefum existimari. Imo non Strabo solus, sed quicumque Romam a Brenno captam, & supra centum annos posterior Delphos a Brenno obsessos, credit, is duos Brennos facit: cum utrumque horum ab uno geri non potuerit. Quod si monacho, historiæ Britannicæ architecto, credimus, Brennus Belini frater hos ambos Brennos trecentis annis præcessit: qui, si in Italiam duxisset, non cum populo Romano libero, sed cum Numa Rege, aut Tullo Hostilio, congressi debebat. Sed his omissis, videamus, unde novus hic Dialecticus colligat, Brennum fuisse Britannum: ex uno videlicet vocabulo *Trimarchia*, quod certe vocabulum Scotis & Gallis erat cum Vallis commune. Pausanias certe, quem tu truncatum citas, ut ad rem tuam faciat, Brennum comitesque ejus Gallos appellat; & vocem illam pro Gallica agnoscit. Tu vero, quæ tua est impudentia, Brennum, adversus omnium scriptorum fidem, qui Græce & Latine scripserunt historias, unus, non modo Minerva, sed Musis omnibus invitis, Britannum esse contendis. Hæc nos fortasse paulo pluribus, quam aut rerum obscuritas desiderabat, aut Luddi imperitia & inconstantia merebatur, persecuti sumus, non studio reprehendendi, (quod a nobis procul abest,) sed ut hominis loquaciter maledici insultam procacitatem paulum retunderem, & a rabie, qua in omnes fere scriptores grassatur, aliquando ad sua cum errata recoenoscenda revocarem. Ac ut ceteros omittam in præsentia, in Hectorem Boethium, non solum artium liberalium cognitione, supra quam illa ferebant tempora, insignem, sed humanitate & comitate singulari præditum, incurrit scurriliter: sed ita incurrit, ut nihil in eo reprehendat; quin ipse in eodem genere turpius errarit. Hector in Gallovidia Brigantes collocavit, falso quidem ille, neque enim errata ejus defendere est animus: Luddus ingentes Cimbrorum copias, e Britannicæ angulo educit; quam recte,

penes

penes do
tra Rom
vexatam
rarum
bundis
Hectori
mum in
eundem
dus & G
Lydus,
tus Mak
ris hone
linguæ in
si habeat
admonen

res Britan
videbam
tibus me
tium me
apud om
tunderem
corum in
tio Cæ
ligeriam
di sincer
YANNIA
II. & P
insula i
prædæ
fere liss
tibus co
colere
que æd
utuntur
exam
terrane
pia: æ
Gallia,
penes

penes doctos esto iudicium. Hector res ab aliis in Britannia contra Romanos gestas Scotis suis attribuit. Luddus captam Romam, vexatam Macedoniam, afflictam Græciam, nobilissimum orbis terrarum oraculum sacrilegio violatum, Asiam coactam paucis errabundis tributum pendere, impudenter Brittonibus suis ascribit. Hectori vitio dat, & quidem falso, quod Gildonem, qui maximum in Africa motum concivit, Scotum faciat: nec ipse dubitat eundem Gildonem, qui Maurus erat, Gothum affirmare. At Gildus & Gildo propinqua sunt nomina. An magis, quam Luddus, Lydus, & Ludio? Certe Gildus vetus est in Scotia nomen, ut vetus Makgildorum, sive Makgillorum, gens indicat: e cuius posteris honestæ adhuc in Scotia & Anglia sunt familiæ. Sed cum ea linguæ intemperantia sit Luddus, ut, modo male dicat, nihil pensi habeat quid dicat; nos, eo relicto, finem faciamus, hoc tantum admonentes, ut

Lcripedem rectus deideat, Æthiopem albus.

LIBER TERTIUS.

QUANDOQVAM superioribus libris fatis demonstrasse vide-
mur, quam non modo fabulosa, sed portentosa sint,
quæ rerum Britannicarum scriptores de maioribus suis
tradiderunt; ac certissimis indiciis ostendimus, vete-
res Britannos & Galliis fuisse oriundos: tamen, quia rem nobis esse
videbamus potius cum hominibus pertinaciter in manifesto hæren-
tibus mendacio, quam temere per ignorantiam lapsis, opera præ-
tium me facturum existimavi, si ex scriptoribus, quorum summa
apud omnes doctos esset auctoritas, hominum male feriatorum re-
tunderem audaciam, & viris bonis ac veri studiosis ad cohibendam
eorum impudentiam arma suppeditarem. Hoc in genere C. JU-
LIO CÆSARI jure principatum tribuendum existimavi, vel ob di-
ligentiam in indagando, vel cognitionis certitudinem, vel explican-
di sinceritatem. Is in quinto Commentariorum belli Gallici de BRI-
TANNIA hoc habet.

II. ^{et} BRITANNIÆ pars interior ab iis incolitur, quos natos in
insula ipsa memoria proditum dicunt: maritima pars ab iis, qui
prædæ ac belli inferendi causa ex Belgio transierant: qui omnes
fere iis nominibus civitatum appellantur, quibus orti ex civita-
tibus eo pervenerunt, & bello illato ibi remanserunt, atque agros
colere ceperunt. Hominum est infinita multitudo, creberrima-
que ædificia fere Gallicis consimilia: pecoris magnus numerus:
utuntur aut nummo æreo, aut annulis ferreis ad certum pondus
examinatis pro nummo. Nascitur ibi plumbum album in medi-
terraneis regionibus, in maritimis ferrum, sed ejus exigua est co-
pia: ære utuntur importato. Materia cujusque generis, ut in
Gallia, est, præter fagum atque abietem. Leporem & gallinam
& an-

& asferem gustare, fas non putant: hæc tamen alunt animi voluptatibusque causa. Loca sunt temperatiora quam in Gallia, remotioribus frigoribus. Insula natura triquetra, cujus unum latus est contra Galliam. Hujus lateris alter angulus, qui est ad Cantium, quo fere ex Gallia naves appellantur, ad orientem solem, inferior ad meridiem spectat. Hoc latus tenet circiter millia passuum D. alterum vergit ad Hispaniam, atque occidentem solem, qua ex parte est Hibernia, dimidio minor, ut existimatur, quam Britannia; sed pari spatio transmissus, atque ex Gallia, est in Britanniam. In hoc medio cursu est insula, quæ appellatur Mona. Complures præterea minores objectæ insulæ existimantur, de quibus insulis nonnulli scripserunt, dies continuos XXX. sub bruma esse noctem. Nos nihil de eo percunctationibus reperiebamus, nisi certis ex aqua mensuris, breviores esse noctes, quam in continente, videbamus. Hujus est longitudo lateris, ut fert illorum opinio, DCC. millia passuum. Tertium est contra septentrionem: cui parti nulla est objecta terra, sed ejus angulus lateris maxime ad Germaniam spectat. Huic millia passuum DCCC. in longitudinem esse existimatur. Ita omnis insula est in circuitu vicies centena millia passuum. Ex his omnibus longe sunt humanissimi qui Cantium incolunt: quæ regio est maritima omnis; neque multum a Gallica differunt consuetudine. Interiori plerique frumenta non ferunt, sed lacte & carne vivunt; pelibusque sunt vestiti. Omnes vero se Britanni vix inficiunt, quod caruleum efficit colorem: atque hoc horribiliore sunt in pugna adspectu: capilloque sunt promisso; atque omni parte corporis rafa, præter caput & labrum superius. Uxores habent deni duodenique inter se communes, & maxime fratres cum fratribus, & parentes cum liberis. Sed si qui sunt ex his nati, eorum habentur liberi, a quibus primum virgines quæque ductæ sunt.

Et infra.

Ab his cognoscit, non longe ex eo loco oppidum Cassivellauni abesse, silvis paludibusque munitum, quo satis magnus hominum pecorisque numerus convenerit. Oppidum autem Britanni vocant, cum silvas impeditas vallo atque fossa munierunt, quo, incursionis hostium vitandæ causâ, convenire consueverunt. Hoc proficiscitur cum legionibus: locum reperit egregie natura atque opere munitum: tamen hunc duabus ex partibus oppugnare contendit. Hostes paullisper morati militum nostrorum impetum non rulerunt, seseque ex alia parte oppidi eiecerunt. Magnus ibi numerus pecoris repertus: multique in fuga sunt comprehensi atque interfecti.

DE JULII AGRICOLÆ VITA TACITUS.

III. Britanniarum populorumque multis scriptoribus memoratos, non in comparationem curæ ingeniivæ referam: sed quia cum primum perdomita est. Itaque quæ priores nondum compta eloquentia percoluere, rerum, fide tradentur. Britannia,

Insularum

insularum quas Romana notitia complectitur maxima, spatio ac
 caelo in orientem Germaniæ, in occidentem Hispaniæ obtendi-
 tur: Gallis in meridiem etiam inspicitur: septentrionalia ejus,
 nullis contra terris, vasto atque aperto mari pulsantur. Formam
 totius Britanniæ, Livius veterum, Fabius Rusticus recentium
 eloquentissimi auctores, oblongæ scutulae vel bipenni assimilavere:
 & est ea facies citra Caledoniam, unde & in universum fama est
 transgressa: sed immensum & enorme spatium procurrentium ex-
 tremo jam littore terrarum velut in cuneum tenuatur. Hanc
 oram novissimi maris tunc primum Romana classis circumvecta,
 insulam esse Britanniæ affirmavit, ac simul incognitas ad id
 tempus insulas, quas Orcadas vocant, invenit, domuitque. Di-
 specta est & Thyle, quam hactenus nix & hiems abdebat. Sed
 mare pigrum & grave remigantibus perhibent: ne ventis quidem
 proinde attolli: credo, quod rariores terræ montesque, causa ac
 materia tempestatum; & profunda moles continui maris tardius
 impellitur. Naturam Oceani atque æstus neque quærere hujus
 operis est, ac multi retulere. Unum addiderim, nusquam latius
 dominari mare, multum fluminum huc atque illuc ferre, nec lit-
 tore tenuis accrescere aut resorberi, sed influere penitus atque am-
 bire, etiam jugis atque montibus inseri velut in suo. Cæterum
 Britanniæ qui mortales iniriæ coluerint, indigenæ an advecti,
 ut inter Barbaros, parum compertum. Habitus corporum varii:
 atque ex eo argumenta. Namque rutilæ Caledoniæ habitan-
 tium comæ, magni artus, Germanicam originem asseverant. Si-
 lorum colorari vultus, & torri plerumque crines, & positu contra
 Hispaniam, Iberos veteres trajecisse, easque sedes occupasse, fi-
 dem faciunt. Proximi Gallis, & similes sunt: seu durante ori-
 ginis vi; seu procurrentibus in diversa terris, positio cæli corpo-
 ribus habitum dedit. In universum tamen æstimanti, Gallos vi-
 cinum solum occupasse credibile est. Eorum sacra deprehendas,
 superstitionum persuasionem. Sermo haud multum diversus: in
 deposcendis periculis eadem audacia; & ubi advenere, in detre-
 ctandis eadem formido. Plus tamen ferociæ Britanni præferunt,
 ut quos nondum longa pax emollierit. Nam Gallos quoque in
 bello floruisse accepimus. Mox segnitia cum otio intravit, amif-
 sa virtute pariter ac libertate; quod Britannorum olim victis e-
 venit: cæteri manent quales Galli fuerunt. In pedite robur:
 quædam nationes, & curru præliantur: honestior auriga, clien-
 tes propugnant. Olim Regibus parebant, nunc per principes fa-
 ctionibus & studiis trahuntur. Nec aliud adversus validissimas
 gentes pro nobis utilius, quam quod in commune non consulunt.
 Rarus quibus tribusve civitatibus ad propulsandum commune pe-
 riculum conventus: ita dum singuli pugnant, universi vincuntur.
 Cælum crebris imbribus ac nebulis fœdum. Asperitas frigoribus
 abest. Dierum spatia ultra nostri orbis mensuram, & non clara,
 & extrema Britanniæ parte brevis, ut finem atque initium lucis
 "exiguo

"exigua discrimine interuolcas. Quod si nubes non officiant, a
 "spici per noctem solis fulgorem, nec occidere, & exsurgere, sed
 "transire affirmant: scilicet extrema & plana terrarum humili
 "umbra non erigunt tenebras, infraque cælum & sidera nox cadit.
 "Solum, præter oleam vitæque & cætera calidioribus terris oriri
 "fuenta, patiens frugum, secundum. Tarde mitescunt, cito pro
 "veniunt. Eademque utriusque rei causa, multus humor terra
 "rum cœlique. Fert Britannia aurum & argentum & alia metal
 "la, pretium victoriae. Gignit & Oceanus margarita, sed sub
 "fusca ac liuentia. Quidam artem abesse legentibus arbitrantur.
 "Nam in Rubro mari viva ac spirantia saxa avelli, in Britannia
 "prout expulsa sint colligi. Ego facilius crediderim naturam mar
 "garitis deesse, quam nobis avaritiam. Ipsi Britanni delectum
 "ac tributa, & iuncta imperii munera, impigre obeunt, si inju
 "riæ absint: has ægre tolerant, jam domiri ut pareant, nondum
 "ut serviant. Igitur primus omnium Romanorum D. Julius cum
 "exercitu Britanniam ingressus, quanquam prospera pugna terrue
 "rit incolas, ac littore positus sit, potest videri ostendisse posteris
 "non tradidisse. Mox bella civilia, & in rempublicam versa prin
 "cipum arma, ac longa oblivio Britanniae etiam in pace. Consi
 "lium id D. Augustus vocabat, Tiberius præcipue. Agitasse C.
 "Cæsarem de intranda Britannia satis constar, ni velox ingenio,
 "mobilis pernitentia, & ingentes adversus Germaniam conatus
 "frustra fuissent. Divus Claudius auctor operis, transvectis legio
 "nibus auxiliisque, & assumpto in partem rerum Vespasiano. Quod
 "initium venturæ mox fortunæ fuit, domitæ gentes, capti Reges,
 "& monstratus satis Vespasianus. Consularium primus Aulus
 "Plautius præpositus, ac subinde Ostorius Scapula, uterque bello
 "egregius: redactaque paullatim in formam provinciae proxima
 "pars Britanniae: addita insuper veteranorum colonia. Quædam
 "civitates Cogiduna Regi donatæ. Is ad nostram usque memo
 "riam fidissimus mansit, vetere ac jam pridem recepta populi Ro
 "mani consuetudine, ut haberet instrumenta servitutis & Reges.
 "Mox Didius Gallus parta a prioribus continuit, paucis admodum
 "castellis in ulteriora promotis, per quæ fama aucti officii quære
 "retur. Didium Veranius excepit, isque intra annum extinctus
 "est. Suetonius hinc Paullinus biennio prosperas res habuit, sub
 "actis nationibus, firmatisque præfidiis: quorum fiducia Moniam
 "insulam, ut vires rebellibus ministrantem, aggressus, terga occa
 "sioni patefecit. Namque absentiæ legati remoto metu, Britannia
 "agitare inter se mala servitutis, conferre injurias, & interpretan
 "do accendere: Nihil profici patientia, nisi ut præcipua tanquam ex
 "facili tolerantibus imperentur. Singulos sibi olim Reges fuisse, num
 "eros imponi; e quibus legatus in sanguinem, procurator in bona
 "sciviret: æque discordiam præpositorum, æque concordiam subiectis
 "exitiosam: alterius, manus, centuriones; alterius, vim & contra
 "melius miscere: nihil jam cupiditati, nihil libidini exceptum. In

"prælio
 "bellib
 "mori t
 "litum,
 "& fl
 "illis a
 "gulus
 "neve p
 "majore
 "Deos n
 "alia in
 "vir, d
 "bendi,
 "dica g
 "discern
 "res con
 "sedem
 "& vict
 "propere
 "fortuna
 "conscie
 "Hic cu
 "que inj
 "nus, tã
 "nicenit
 "lio Ma
 "castro
 "nuit.
 "bus: &
 "exausat
 "nibus
 "ercitus
 "velut p
 "loquu
 "bus he
 "hostes;
 "& null
 "Sed ub
 "magpi
 "rem. S
 "numera
 "prælia
 "tem au
 "alcerius
 "molera
 "que &
 "hostium
 "prælio

prælio fortiores esse qui spoliis: nunc ab ignavis plerumque & imbellibus eripi domos, abstrahi liberos, injungi delectus, tanquam mori tantum pro patria nescientibus. Quantum enim transisse militum, si sese Britannii numerent? Sic Germanias excussisse jugum, & flumine non Oceano defendi: sibi patriam, conjuges, parentes; illis avaritiam & luxuriam causas belli esse: recessuros, ut Divus Julius recessisset, modo virtutes majorum suorum amularentur: neve prælii unius aut alterius eventu pavescerent. Plus impetus, majorem constantiam penes miseros esse. Jam Britannorum etiam Deos miseri, qui Romanum ducem absentem, qui relegatum in alia insula exercitum detinerent: jam ipsos, quod difficillimum fuerit, deliberare. Porro in ejusmodi consiliis periculosius esse deprehendi, quam audere. His atque talibus invicem instincti, Voatrica generis Regii foemina duce (neque enim sexum in imperiis discernunt) sumere universi bellum: ac sparsos per castella milites consecrati, expugnatis præfidiis, ipsam coloniam invadere, ut sedem servitutis: nec ullum in Barbaris sævitæ genus omisit ira & victoria. Quod nili Paullinus, eo cognito provinciæ motu, propere subvenisset, amissa Britannia foret: quam unius prælii fortuna veteri patientiæ restituit, tenentibus arma plerisque, quos conscientia defectionis, & proprius ex legato timor agitabat. Hic cum egregius cætera, arroganter in deditos, & ut suæ quoque injuriæ ultor, durius consulere; missus Petronius Turpilianus, tanquam exorabilior, & delictis hostium novus, eoque penitentiæ mitior; compositis prioribus, nihil ultra ausus, Trebellio Maximo provinciam tradidit. Trebellius segnior, & nullis castrorum experimentis, comitate quadam curandi provinciam tenuit. Didicere jam Barbari quoque ignoscere vitiis blandientibus: & interventus civilium armorum præbuit justam segnitiae excusationem. Sed discordia laboratum, cum assuetus expeditionibus miles otio lasciviret. Trebellius fuga ac latebris vitata exercitus ira, indecorus atque humilis, precario mox præfuit; ac velut pacti, exercitus licentiam, dux salutem. Hæc seditio sine sanguine stetit. Nec Vestius Bolanus, manentibus adhuc civilibus bellis, agitavit Britanniam disciplina. Eadem inertia erga hostes; similis petulantia castrorum: nisi quod innocens Bolanus, & nullis delictis inquis, caritatem paraverat loco auctoritatis. Sed ubi cum cætero orbe Vespasianus & Britanniam recipere, magni ducis, egregii exercitus, minuta hostium spes: & terrorem statim intulit Petilius Cerialis, Brigantum civitatem, quæ numerosissima provinciæ totius perhibetur, aggressus. Multa prælia, & aliquando non incruenta: magnamque Brigantum partem aut victoria amplexus, aut bello. Ex cum Cerialis quidem alterius successoris curam famamque obruisset, sustinuit quoque molera Julius Frontinus, vir magnus quantum licebat, validamque & pugnacem Silurum gentem armis subegit; super virtutem hostium, locorum quoque difficultates eluctatus.

CICERO ad Trebatium, lib. vii. Epist. Famil. 7.

IV. "In Britannia nihil esse audio neque auri neque argenti. Id
"si ita est, effedum aliquod suadeo capias, & ad nos quam primum
"reurras. Sin autem sine Britannia tamen assequi quod volumus
"possumus; perface ut sis in familiaribus Cæsaribus;

PALUS OROSIUS, de Hibernia loquens.

V. "Hæc propior Britannia, spatio terrarum angustior, sed co-
"li solisque temperie magis utilis, a Scotorum gentibus colitur.
"Huic etiam Mevania insula proxima est, & ipsa spatio non parva,
"solo commoda, æque a Scotorum gentibus habitatur.

Idem.

"Severus victor in Britannia defectu pene omnium sociorum
"trahitur. Ubi magnis gravibusque præliis sæpe gestis, receptam
"partem insulae a cæteris indomitis gentibus vallo distinguendam
"putavit. Itaque magnam fossam firmissimumque vallum, crebris
"insuper turribus communitum, per centum triginta & duo millia
"passuum a mari ad mare duxit.

Eadem peve ad verbum habet Ado Archiepiscopus Viennensis. Utrin-
"que error in numeris est corrigendus; nam pro cxxxii. scribendum est
xxxii.

E SOLINI Cap. xxii.

VI. "Multis insulis nec ignobilibus circumdatur: quarum Hiber-
"nia ei proximat magnitudine, inhumana incolarum ritu, aspero:
"alioquin ita pabulosa, ut pecua ibi, nisi interdum a pascuis arce-
"antur, in periculum agat factas. Illic nullus anguis, avis rara,
"gens inhospita, & bellicosa. Sanguine interemtorum hausto, pri-
"us victores vultus suos oblinunt. Fas ac nefas eodem loco ducunt.
"Puerpera, si quando marem edidit, primos cibos gladio imponit
"mariti, inque os parvuli summo mucrone (auspiciis alimentorum)
"leviter infercit, & gentilibus votis operat, non aliter quam
"in bello & inter arma mortem oppetat. Qui student culcui, den-
"tibus mari nantium belluarum insigniunt ensium capulos: candi-
"cant enim ad eburneam claritatem: nam præcipua viris gloria est
"in armorum nitela. Interea apes non habent: advecto inde seu
"pulvere, seu lapillo, si quid sparseris inter alvearia, examina fa-
"vos deserunt. Mare quod Hiberniam & Britanniam interluit,
"undosum inquietumque toto in anno, non nisi pauculis diebus est
"navigabile. Navigant autem vimineis alveis, quos circumdant
"ambitione tergorum bubulorum: quancumque tempore cursus
"tenebit, navigantes escis abstinent. Præti latitudinem in centum
"viginti millia passuum diffundi, qui fidem ad verum ratiocinari
"sunt, æstimarunt. Siluram quoque insulam ab ora, quam gens
"Britanna Dumnonii tenent, turbidum fretum distinguit: cuius
"homines etiamnum custodiunt morem vetustum: nummum resit-
"tant: dant res, & accipiunt: mutationibus necessaria potius
"quam pretiis parant: deos percolunt: scientiam futurorum pari-
"ter viri ac foemina ostentant. Thanatops insula adspiratur. Hæc

Gallico, a Britanniae continente aestuario tenui separata, frumentariis campis felix & gleba uberi, nec tantum tibi verum & aliis salubris locis: nam cum ipsa nullo serpatur angue, asportata inde de terra, quoquo gentium inuenta sit, angues necat.

Ex libro III. HERODIANI, Politiano interprete.

VII. "At Severus, moras de industria neccens, ne vacuo sibi Romanam redeundum foret, cupidus victoriae cognominisque Britannici, legatos quidem re infecta domum dimittit, ipse, quae bello usui forent, magna solertia comparabat. Sed in primis tamen curae habuit pontibus occupare paludes, ut stare in tuto milites, [*facileque per eas discurrere*] possent, atque in solido praefari. Si quidem Britanniae pleraque loca frequentibus Oceani alluvionibus paludescunt. Per eas igitur paludes Barbari ipsi natant, excursantque ad illa usque demeriti, ac pleraque corporis nudi cœnum contemnunt. Neque enim vestis usum cognorunt, sed ventrem atque cervicem ferro incingunt: ornamentum id esse, ac divitiarum argumentum existimantes, perinde ut aurum ceteri Barbari. Quin ipsa notant corpora pictura varia, & omnisfariam formis animalium: quocirca ne induuntur quidem, videlicet picturam corporis ne adoperiant. Sunt autem bellicosissima gens, atque avidissima caedis: tantum scuto angusto lanceaque contenti; praeterea gladio nudis corporibus dependente: loricae ac galeae penitus ignorant usum, impedimentum id esse transgrediendis paludibus arbitantes, quarum vaporibus aestuque cœlum ibi semper caliginosum.

Ex AMMIANI MARCELLINI libro XX.

VIII. "Haec per Illyricum, perque Orientem rerum series fuit. Consulari vero Constantii decies, terque Juliani, in Britannia cum Scottorum Pictorumque gentium ferarum excursus, rupta quiete condita, loca limitibus vicina vastarent, & implicaret formido provincias praeteritarum cladum congerie fessas: hiemem agens apud Parisios Caesar, distractusque in sollicitudines varias, verebatur ire subsidio transmarinis, (ut rerulimus ante fecisse Constantem;) ne rectore vacuas relinqueret Gallias, Alamannis ad saevitiam etiam tum incitatis & bella. Ire igitur ad haec ratione vel vi componenda Lupicinum placuit, ea tempestate Magistrum armorum, bellicosum sane, & castrensium rei peritum, sed supercilium erigentem ut cornua, & de tragico, quod aiunt, cothurno strepentem: super quo diu ambigebatur, avarus esset potius, an crudelis. Moto ergo velitari auxilio, Erulis scilicet & Batavis, numerisque Moesiacorum duobus, adulta hieme Dux antedictus Bononiam venit: quævisque navigiis, & omni impo-
sito milite, observato statu secundo ventorum, ad Rutupias litas ex adverso defertur, petitque Lundinium: ut exinde, suscepto pro rei qualitate consilio, festinaret ocus ad procinctum.

Ex ejusdem libro XXVI.

"Picti, Saxonesque, & Scotti, & Artacotti, Britannos ærumam
"vexavere continuus.

Ex ejusdem libro XXVII.

"Illud tamen sufficere dici, quod eo tempore Picti in duas gen-
"res divisi, Dicalidonas, & Vecturiones, itidemque Attacotti, bel-
"licosâ hominum natio, & Scotti, per diversa vagantes multa po-
"pulabantur: Gallicanos vero tractus Franci & Saxones iisdem
"confines, quo quisque erumpere potuit, terra vel mari, prædis
"acerbis incendiisque, & captivorum funeribus hominum, viola-
"bant. Ad hæc prohibenda si copiam dedisset fortuna prosperior,
"orbis extrema Dux efficacissimus petens, cum venisset ad Bononia
"litrus, quod a spatio controverso terrarum angustiis reciproci di-
"stinguitur maris, attolli horrendis æstibus adfueri, rursusque sine
"ulla navigantium noxa in speciem complanari camporum: exin-
"de, transmeato lentius freto, deferretur Rutupias, stationem ex ad-
"verso tranquillam. Unde cum consecuti Batavi venissent & Eru-
"li, Joviique & Victores, fidentes viribus numeri: egressus ten-
"densque ad Lundinium vetus oppidum, quod Augustam posteri-
"ras appellavit, divisis plurifariam globis, adortus est vagantes
"hostium vastatorias manus, graves onere sarcinarum: & prope
"fusus qui victos homines agebant & pecora, prædam excussit,
"quam tributarii perdidere miserimi. His denique restituta om-
"ni, præter partem exiguam impensam militibus fessis, mercem
"difficultatibus suis antehac civitatem, sed subito quam salus spe-
"rari potuit recreatam, in ostantis speciem latissimus introiit. U-
"bi ad audenda majora prospero successu elatus, tutaque scrutando
"consilia, futuri morabatur ambiguus, diffusam variarum gen-
"tium plebem, & ferocientem immaniter, non nisi per dolos oc-
"cultiores & improvisos excursus superari posse, captivorum con-
"fessionibus & transfugarum indicibus doctus. Denique edictis pro-
"positis, impunitateque promissa, desertores ad procinctum voca-
"bat, & multos alios per diversa libero commeatu dispersos. Quo
"monitu ut redire plerique, incentivo percitus, reventisque anxius
"curis, Civilem nomine recturum Britannias pro Præfectis ad se
"poposcerat mitti, virum acrioris ingenii, sed justî renacem &
"recti: itidemque Dulcitium, Ducem scientia rei militaris insig-
"nem.

Ex DIONIS libro XXXIX.

IX. "Cæsar igitur, Rhenum primis Romanorum cum transil-
"ser, & in Britanniam postea Pompeio & Crasso Coss. transmisit.
"Ipsa vero regio habet ultra Morinos CCCCL. minimum stadia.
"Prætenditur vero ultra reliquam Galliam, ac totam propemodum
"Hispaniam, in mare se porrigens: & quidem Græcorum & Ro-
"manorum antiquissimis ignota. Posteris vero, continens an in-
"sula esset, dubitatum est, & a multis (vera quidem ignorantibus,
"ut qui nec ipsi quidem ea vidissent, nec ab incolis fando accepis-

sent.

sent, sed conjecturas sequerentur) pro utriusque partis aut otio
 aut studio, literis mandata fuerunt. Procedente vero tempore,
 primum Agrisola praefecto, deinde Severo Imperatore, insulam
 esse dilucide deprehensum est. In hanc igitur tum Caesar, reli-
 quis in Gallia rebus compositis, adiectisque Morinis, transire cu-
 piebat, & qua commodissimum erat cum pedite trajecit, non ta-
 men ubi oportuit appulit. Audita enim fama adventus ejus,
 Britanni omnes aditus continenis praecurrant. Rupem autem
 prominentem circumvectus, alibi descendit: ac victis qui descen-
 sum impediabant, prius in terram suos exposuit: eaque potitus
 est, antequam plures hostibus se conjungerent: ac deinde subsidia
 ipsa expulit. Barbarorum autem non multi cadebant, qui cum
 e curribus & equis praeliarentur, facile Romanos (quippe quibus
 nondum equitatus esset) eludebant. Attoniti vero ad ea, quae de
 eis ex continenti nunciabantur, & quod omnino transmittere auli
 essent, & exscendere omnino potuerint, mittunt ad Caesarem
 quosdam e gente Morinorum, amicos suos, qui legationem per-
 ferrent. Ac primum quidem obsides petenti promiserunt. Ve-
 rum cum navales Romanorum copiae, & quae aderant, & quae
 adventabant, tempestate vexarentur, sententiam quidem muta-
 runt: nec tamen aperte sunt eos aggressi, (castra enim valido
 praesidio tenebantur:) quosdam vero nacti, velut in pacatum, ad-
 ferunt necessarium convectionem missos, pene omnes intereme-
 runt, (Caesar enim reliquis celeriter subsidio venit:) ac statim
 ipsi in castra impetum fecerunt: atque ibi, nulla re perpetrata,
 turpiter fuerunt rejecti: non tamen ad conditiones venerunt, an-
 tequam saepe male accepti fuissent: ac ne Caesari quidem alio-
 qui cum illis erat in animo pacisci. Cum vero & hiems adesset,
 nec satis haberet copiarum ad bellum tum gerendum, & quas ad-
 vexerat essent imminutae, & Galli per ejus absentiam res novas
 moliti essent, de pace cum eis invitatus egit, pluribus tum petitis
 obsidibus, paucis vero acceptis. Et ille quidem in continentem
 relictus, res turbatas composuit; nullo neque privatim neque
 publice ex Britannia operae pretio perpetrato, nisi quod bello cam-
 petisse videatur. Ob hoc enim & ipse sibi vehementer placebat,
 & qui Romae erant mirifice praedicabant. Nam cum viderent
 quae prius ignota fuerant in lucem prolata, & quae ante ne fando
 quidem erant audita jam sibi patefacta, spem ex his consecutu-
 ram, velut re exhibitam, amplectebantur, & quaecunque spe am-
 plexi erant, tanquam voti jam compotes gossiebant: atque ob has
 res supplicationes in vigesimum diem decreverunt.

Ex B E D E libri primi cap. 1.

X. "Quinque gentium linguis unam eandemque summam verita-
 tem & veram sublimis scientiam seruat & confitetur; Anglo-
 rum videlicet, Brittonum, Scottorum, Pictorum & Latinorum,
 quae meditatione scripturarum ceteris omnibus est facta commu-
 nis. In primis autem haec insula Brittones solum, a quibus no-

men accepit, incolas habuit; qui de tractu Armorico (ut fertur) Britanniam adveſti, australes ſibi partes illius vindicarunt. Et cum plurimam inſulæ partem (incipientes ab Auſtro) poſſediſſent, contigit gentem Pictorum de Scythia (ut perhibent) longinavis non multis Oceanum ingreſſam, circumagente ſtatu ventorum, extra fines omnes Britanniae Hiberniam perveniſſe, cuius que ſeptentrionales oras intraiſſe: atque inventa ibi gente Scottorum, ſibi quoque in partibus illius ſedes petiſſe, nec impetrare potuiſſe.

Ex ejuſdem libri I. cap. 5.

Severus, genere Afer Tripolitanus, ab oppido Lepri, decimus ſeptimus ab Auguſto imperium adeptus, decem & ſeptem annis tenuit. Hic natura ſævus, multis ſemper bellis laceſſitus, fortiffime quidem rempublicam, ſed laborioſiſſime rexit. Victor ergo civilium bellorum, quæ ei graviffima occurrerant, in Britannias defectu pene omnium ſociorum trahitur, ubi magnis gravibusque præliis ſæpe geſtis, receptam partem inſulæ, a cæteris indomitis gentibus, non muro (ut quidam æſtimant) ſed vallo diſtinguendam putavit. Murus etenim de lapidibus, vallum vero (quo ad vim hoſtium repellendam caſtra muniuntur) ſit de ceſpitibus, quibus circumciſis, e terra velut murus extruitur ſupra terram, ita ut ante ſit foſſa, de qua levati ſunt ceſpites, ſupra quam fudeſ de lignis fortiffimis præfiguntur. Itaque Severus magnam foſſam firmiffimumque vallum, crebris inſuper turribus communitum, a mari ad mare duxit: ibique apud Eboracum oppidum morbo obiit.

Ex ejuſdem libri I. Cap. 12.

Exin Britannia in parte Brittonum, omni armato milite, militaribus univerſis copiis, tota floridæ juventutis alacritate ſpoliata, quæ tyrannorum temeritate obducta, nuſquam ultra domum rediit, prædæ tantum patuit, utpote omnis belli uſus proſus ignara. Denique ſubito duabus gentibus tranſmarinis vehemens ſævis, Scottorum a Circio, Pictorum ab Aquilone, multos ſupers gemitque per annos. Tranſmarinas autem dicimus has gentes, non quod extrâ Britanniam eſſent poſitæ; ſed quia a parte Brittonum erant remotæ, duobus ſinibus maris interjacentibus, quorum unus ab orientali mari, alter ab occidentali, Britanniae terras longe lateque irrupit, quamvis ad ſe invicem perſtingere non poſſint. Orientalis habet in medio ſui urbem Guidi: occidentalis ſupra ſe, hoc eſt, ad dexteram ſui, habet urbem Alcluith, quod lingua eorum ſignificat petram Cluiſh: eſt enim juxta fluvium nominis illius. Ob harum ergo infeſtationem gentium, Brittones legatos Romam cum epiſtolis mitterentes, lacrimoſis precibus auxilia ſlagitabant, ſubjectionemque eorum continuam, dummodo hoſtis imminens longius arceretur, permittebant. Quibus mox legio deſtinatur armata: quæ ubi in inſulam adveſta, & congreſſa eſt cum hoſtibus, magnam eorum multitudine ſternens,

ut fertur
tuor. Et
possedit
longi
atu ven
sse, ejus
te Scott
impetrare

decimus
em annis
fortif
Victor er
Britani
ia gravi
teris in
vallo di
um vero
it de ce
ur supra
tes, supra
Severus
turibus
cum op

ilire, mi
e spolia
a domum
rorus ig
hementer
os super
as gentes,
arte Bri
bus, quo
nia certis
gere non
ecidenta
Alaluish,
juxta flu
gentium,
nolis pre
tinuam,
ne. Qui
advecta
nem ster
nent,

“ nens, ceteros sociorum subit; auxilia: eosque interin a dirissi
“ ma depressione liberatos hortata est, instruere inter duo maria
“ trans insulam murum, qui accendis hostibus posset esse praesidio:
“ sicque domum cum triumpho magno reversa est. At insulani mu
“ rum, quem jussi fuerant, non tam lapidibus quam cespibus con
“ struentes, (utpote nullum tanti operis artificem habentes,) ad
“ nihil utilem statuerunt. Fecerunt autem eum inter duo freta, vel
“ sinus (de quibus diximus) maria, per millia passuum plurima:
“ ut, ubi aquarum munio deerat, ibi praesidio valli fines suos ab
“ hostium irruptione defenderent: cujus operis ibidem facti, id est,
“ valli latissimi & altissimi, usque hodie certissima vestigia cernere
“ licet. Incipit autem duorum ferme millium spatio a monasterio
“ Aebercurnig, ad occidentem, in loco qui sermone Pictorum Pean
“ sahel, lingua autem Anglorum Pennelsum appellatur, & tendens
“ contra occidentem segminatur juxta urbem Alaluish. Verum pri
“ ores inimici, ut Romanum militem abiisse conspexerant, mox ad
“ vecti navibus irrumpunt terminos, caduntque omnia, & quasi
“ maturam segetem obvia quaeque merunt, calcant, transeunt.
“ Unde rursus mittuntur Romam legati, flebili voce auxilium im
“ plorantes, ne penitus misera patria deleteretur, ne nomen Romanae
“ provinciae, quod apud eos tamdiu claruerat, exterarum gentium
“ improbitate obrutum vilesceret. Rursus mittitur legio, quae
“ inopinata tempore autumnali adveniens, magnas hostium strages
“ dedit, eosque qui evadere poterant, omnes, trans maria fugavit,
“ qui prius anniverfarias praedamantibus maris nulla obfistente cogere
“ solebant. Tum Romani denunciaverunt Britonibus, non se ultra ob
“ eorum defensionem tam laboriosis expeditionibus posse fatigari:
“ ipsos potius monent arma corripere, & certandi cum hostibus stu
“ dium subire, qui non aliam obcausam, quam si ipsi inertia solve
“ rentur, eis possent esse fortiores. Quin etiam, quod & hoc sociis,
“ quos derelinquere cogebantur, aliquid commodi allaturum puta
“ bant, murum a mari ad mare recto tramite inter urbes, quo ibi
“ dem ob merum hostium factu fuerant, (ubi & Severus quondam
“ vallum fecerat,) firmo de lapide collocant: quem vidimus ha
“ stenus famosum atque conspectum, summo publico privatoque, ad
“ juncta secum Britannorum manus, construebant, octo pedes latum,
“ & duodecim altum, recta ab oriente in occasum linea, us usque
“ hoste intuentibus clarum est. Quo mox condito, dant fortia seg
“ ni populo monita, praebent instruendorum exemplaria armorum.
“ Sed & in litore Oceani ad meridiem, quo naves eorum habeban
“ tur, quia & inde Barbarorum irruptio timebatur, turres per in
“ terravalla ad prospectum maris collocant, & valedictione sociis, tunc
“ quam ultra non reversuri.

Et paullo post.

“ Quid plura? relictis civitatibus ac muro, fugiunt ac disper
“ guntur. Insequitur hostis, accelerantur strages cunctis crudelio
“ res prioribus. Sicut enim agni a feris, ita miseri cives dispergun
“ tur

"tur ab hostibus: unde a mansionibus ac possessionibus suis eieci-
 "imminens sibi famis periculum latrocínio ac rapacitate mutua
 "temperabant, augentes externas domesticis moribus clades, donec
 "omnis regio totius cibi sustentaculo, excepto venandi solatio,
 "vacuaretur.

EX EPISTOLA GILDAE.

XI. "Quos iussit construere inter duos maria trans insulam mu-
 "rum, ut esset argendis hostibus a turba instructus terrori, civibus
 "que tutamini.

Et infra.

"Igitur rursus miseræ mittentes epistolas reliquas ad Aetium
 "Romanæ potestatis virum, hoc modo loquentes: *Aetio ter Consuli;*
 "gemitus Britannorum. Et post pauca querentes: *Repellunt Bar-*
 "bary ad mare, repellit mare ad Barbaros. *Inter hac duo genera su-*
 "nerum aut jugulamur aut mergimur: nec pro eis quicquam adju-
 "torii habent.

LIBER QUARTUS.

CUM nostræ gentis historiam scribere aggredieremur, quo
 reliqua magis aperta legentibus essent, patet visum est su-
 pra repetere: sed ea potissimum, quæ a fabularum vani-
 tate abessent, & a vetustis rerum scriptoribus non dissenti-
 rent. Primum omnium constans fama est, quam plurima etiam in-
 dicia confirmant, Hispanorum multitudinem, sive a potentioribus
 domo pulsam, sive abundante sobole ultro profectam, in Hiberni-
 am transmississe, ejusque insulæ loca proxima tenuisse. Deinde
 cum & aeris salubritas & pabuli fecunditas invitarer, paulatim
 complures, & propter seditiones domi, & exterorum injurias, (qui-
 bus Hispania semper fuit obnoxia,) quietioris vitæ spes & cupiditas
 eodem traxit: eoquo facilius, quod ad insulam, jam a popularium
 suorum multitudine occupatam, tanquam ad alteram patriam, se
 proficisci sibi persuaderent. Stirpis autem illa tanta sobole in terra
 hominum fecundissima reforescit, ut jam non Hiberniæ finibus con-
 tenti, in proximas etiam insulas minores frequenter emigrarent.

II. Interea Scotis (id enim universæ genti nomen erat) per
 A budas insulas fines propagantibus, sed sine Rege ac certo imperio
 per cognationes tributum sparsis, appulsi ad Hiberniæ litus classis
 Germanica, vel, ut scribit Beda, Scythica, eo rejecta tempestatibus,
 ut credibile est, quod nec liberos nec uxores secum extulissent. Hi
 omnium rerum egeni, cum e longinqua navigatione nihil eis præ-
 ter arma superesset, a Scotisque missis legatis sedes peterent, re-
 sponsum fuit; "Se exiguas & infecundas insulas ob agri penuriam
 "occupare coactos, quas ne universas quidem, si eis cedere possent,
 "suffecturas tantæ multitudini. Communis veno foris misertor,
 "hominibus sævitia fortunæ afflictis, nec genere. (ut e sermone &

"insti-

instituta apparebat) alienis, consilium, & ad efficiendum, quantum possent, auxilia daturus. Consilium autem erat; "Ut propinquam insulam Albium, & amplam & fecundam, & multis in locis adhuc incultam, & propter incolarum, scoti essent, ingenia, qui multis cum Regibus inter se inimicis parebant, infirmam, peterent. In illis discordiis civilibus, facile fore, infirmiores fovendo, regionem amplissimam occupare. Sed ad id auxilium non defutura. Cum Ebudarum angustia, & res, ut tum erant, tenues facerent fidem, Germani (qui postea Picti a Romanis & vicinis gentibus sunt appellati) oram Germanico mari vicinam ingressi, pulsos incolae, qui & rari & inter se discordes erant, magnam ejus oram parvam in suam ditionem redegerunt: brevique prima illa cum Scotis amicitia auspicio sequuti, conjugibus ab eis acceptis, in unam prope gentem coalescerunt. Ita enim effectum est, ut frequenter alio cloroque comitatu, magna Scotorum multitudo, vel ab affinis adhuc infirmis retenta, vel domesticarum rerum penuria impulsam, vel caritate suorum, inter Pictos locum domicilio caperet.

III. Picti primo affinium adventu laeti, cum augere paulatim multitudinem cernerent, formidare ceperunt, necum primum spem vires Scotis facerent, ipsi eis obnoxii redderentur: primo secretis coitionibus, deinde palam in conciliis, fremere ceperunt; "Providendum, ne peregrini secum post mitterentur, rationemque in unam, ut quae adesse multitudo minueretur." Jactata etiam vulgo rumor est, "Divinitus Pictis discordiam esse datam, fore, ut aliquando tota gens a Scotis deleberetur. Haec suspensiones in causa fuerunt, ut nationes ante amicitiam seorsum habitarent: Scotique montanis in locis, & agricultura minus apti, (ut qui pascendo & venationibus magis dediti essent,) se continerent; Picti agris fertilioribus secundum mare Germanicum colenda assuescerent. Ac paulatim tot ante officulis necessitudo contracta brevi in finitimum prope civile bellum vertit. Levibus enim de causis, primum jurgis, deinde injuriis inter homines feroces ortis, gravissimorum odiorum semina jacta videbantur. Hanc occasionem Brittones, utriusque gentis inimici, cum essent nati, discordiarum faces admovent, & Pictis non poscentibus auxilium adversus Scotos offerunt. Id Scoti cum tractari seminare, & ipsi adversus imminens discrimen non modo auxilium, sed Regem suum peregrinum, adfuerunt. Insularum duces cum pari dignitate essent, nec alter alteri sedere in animum induceret, ardentior cum copiis ex Hibernia Forghios, Ferchard filius, omnium Scotorum & consilio & manu primus habitus: & magno populi consensu Rex declaratur: atque exercitum ad aleam pugnae, si sit opus, subeundam parare jubetur.

IV. Eodem prope momento rumor ad Scotos Pictosque promulgatus, Brittones ambigua consilia, utrique genti juxta perniciosam, agitare, ut victos pariter victoresque bello aggredierentur: & utrique vel ad internecionem usque, vel Albio expulsi, ipsi totius insulae

la potirentur imperio. Ea res utriusque gentis copias, consilii incertas, aliquot dies in castris continuit. Tandem in colloquium ventum, & detecta Brittonum occulta fraude, de pace agi coeptum: eaque renovata, tres exercitus diversi domum concesserunt. Britto, conatu priore dejectus, alia fraude rem aggreditur. Immissis clam latronibus pecora Pictorum abigit. Res repetentibus responderet: "Justinus a Scotis, furtis & latrociniiis assuetis, eas, quam a se, repeti. Ita elusilegatione, re infecta faciales dimissi. Enimvero ea jam aperta ludificatio videri. Itaque, cum fraudulenta consilia se magis magisque aperirent, recens contumelia vehementius, quam ex priore conatu ira residua, utriusque populi animos inflammavit. Igitur exercitu, quantum poterant, coacto, duo Reges bifariam Brittonum fines ingressi, agris ferro flammaque lato deformatis, cum ingenti præda domum revertuntur. Ad eam injuriam vindicandam, Britto Scottorum fines ingressus, ad Dunum usque annum penetravit, & minore longe damno quam terrore ea loca pervagatus, in ripa fluminis confedit. Fergusius enim, missis in montes locaque exercitibus inaccessa liberis & conjugibus, rebusque aliis quæ agi aut asportari poterant, ipse aditus omnes observabat usque ad Pictorum adventum. Castris tandem cum eis conjunctis, communicatoque consilio, statuunt bellum ducere, & in regione hostili incursione prope vasta hostem conficere.

V. At Coilus, (id Brittonum Regi nomen erat) per speculatores causa cunctationis intellecta, quinque millia hominum in loca editiora, ut ibi in insidiis essent, præmittit: ipse reliquum exercitum recta in hostem ducere decrevit. Id quoque cum Picti rescissent, inito rursus cum Scotis consilio, anteverendum ratij, statuunt Brittonum castra de nocte aggredi. Igitur eductis copiis, Scoti a fronte, Picti a tergo invasuri, ad hostem ante lucem perveniunt. Ibi Brittones, fiducia incautos, & qui ob superiorum dierum cunctationem hostes timere desierant, adhuc semisilvanes obruncant. Cecidit cum parte majore sitorum in eo tumultu Coilus ipse, regionemque in qua pugnatum est de suo nomine celebrem fecit.

Fergusio victore domum reverso, Scoti ei posterisque ejus regnum jurejurando confirmarunt. Ipse deinde, rebus in Scotia pacatis, ad comprimendas auctoritate sua seditiones in Hiberniam transit: rebusque ibi compositis, in reditu non procul eversus, & postu, cui Rupes Fergusii nomen est, coorta repente tempestate, interiit, anno regni sui vicesimo quinto. Adventum ejus in Albium in ea tempora conjiciunt, quibus Alexander Macedo Babylonem cepit, trecentesimo tricesimo fere anno ante Christum natum.

II. REX.

VI. Fergusio defuncto, duo filii, sed nondum regni potentes, restabant, Ferlegus & Malna. Eo factum est, ut Phylarchis ad proferendum Regem coeuntibus, magna contentione res transigeretur, aliis iurjurandum iurantibus, qui adacti erant regnum stirpi Fergusianæ se conservaturos: aliis, quantæ domi forisque, Rege pue-

instarent pericula, commemorantibus. Tandem post longam
disceptationem, ratio inita est, qua nec puer, ætate nondum regno
matura, imperaret, nec iurijurando fraus fieret: "Ut videlicet,
Regum liberis nondum adultis, propinquorum, qui maxime vide-
retur regno idoneus, is rerum summæ præficeretur: eo mortuo,
regni successio ad Régis superioris liberos perveniret. Hæc postea
perpetuo lex valuit, per annos fere M. CC. LXXIV. usque ad
Kennethum Tercium, de quo suo loco dicemus. Hæc lege Feri-
charis, Fergusii frater, regnum est adeptus: atque annos quindecim
eum honorem gessit, tanta æquitate & modestia, ut & civis
iustum regem, & pupilli tutorem optimum, eum experirentur. His
artibus cum pacem foris, domi caritatem civium comparasset, pro-
pinquorum tamen ambitionem placare non potuit. Ferlegus enim,
regnandi cupiditate jamdudum inflammatus, communicata re prius
cum turbulentissimo quoque juventutis, ac rerum novarum avidissi-
mo, patrum adiecit, & regnum paternum reposcit, quod ille non ut
suum, sed ut fiduciarium tenebat. Fericharis adeo illo adolescen-
tis importuno consilio non est perturbatus, ut, concione advocata,
regnum ejerare paratum scesse ostenderet: multaque etiam de ado-
lescentis laude adjecit. "Regno autem sibi credito, quod mors
propinqua esset ablatura, malle sponte cedere, & voluntate potius
quam necessitate pietatem erga propinquos colere. Sed tantum
omnium fuit erga Fericharem studium, tantaque caritas, ut hanc
præproperam in Ferlego regni cupiditatem, non modo vultu, sed
increpationibus, atque adeo clara totius concionis acclamatione, sup-
perventari. Patefacta vero per indices adversus patrum conjuratione,
cum consilii detestabilis auctor supplicio gravissimo dignus habere-
tur, valuit tamen in Ferlego patris memoria, & patrum præsentis
gratia & preces, quo minus gravissimi sceleris cogitati morte poenas
mereret. Custodes tantum adhibuit, qui facta dictaque ejus omnia
spectarentur. Sed ille quamlibet brevis morte ad spem animo
conceptam impatiens, deceptis custodibus, cum paucis consociis, pri-
mum ad Pistos, deinde, cum ibi nullam rerum novandarum mate-
riam inveniret, ad Brittones confugit, apud quos vitam ignavam,
& perinde ignobilem egit, Fericharis vero paucos post menses, in-
teritum morbo an fraude, est sublatu. Ejus mortis suspicionem
superior ambicio, scelusque detectum, & recens fuga sic auxit, ut
Ferlegus omnium sententiis absens damnaretur, quinto decimo
scilicet post mortem patris anno.

III. REX.

VII. Ferlego damnato, Mainus frater ejus Scotorum Rex terti-
us creatur: vir patri & patruo quam fratri similior. Is, pacem cum
vicinis confirmata, domi sublatis facinorosis, sacrorum ritus dili-
genter obeundo, tantam sibi justitiæ & pietatis opinionem paravit,
ut eum lædere summum nefas tam civis quam peregrini existima-
rent. Hac sanctitatis opinione quam armis tuitur, postquam vi-
cinti novem annos imperasset, decedens, magnum sui deliderium
apud omnes bonos reliquit.

IV. REX

Rerum Scoticarum

IV. REX.

VIII. Dornadillam habuit & filium & regni successorem, & id equitate colenda patri similem; ceteris vitæ partibus disparem. Magnam enim temporis partem venationi dedit: id studium in pace decorum, & corpori salubre ratus, & ad robur militare confirmandum maxime utile. Animum præterea voluptates maxime puras sode capere: & adversus avaritiam & luxuriam, ceteraque vitia, quæ ex otio gignuntur, non modice roborari. Hunc fama est leges venaticas, quæ apud præcos Scotos hac ætate observantur, tulisse. Decessit octavo & vicelimo regni anno.

V. REX.

Nothatus ejus fratrem populus regnare jussit, immaturo adhuc ad regendum Ruythero ejus filio. Is imperium, quod ad eum deum fuerat moderatum & legitimum, statim in superbam dominationem convertit: civisque passim juxta summos & infimos, velut non in tutelam sed prædam sibi datos, multatione bonorum, exilio, morte, omni denique suppliciorum genere, ita afflixit, ut nihil æ summam immanitatem sibi reliquum faceret. Cæteris metu torpentibus, Dovalus quidam e Gallovidia, homo ambitiosus, ex odio civium in Regem locum crescendi datum ratus, cum sciret sibi insidias ab Rege parari, facinus occupare statuit. Omnibus ad id facti comparatis, magna clientium & amicorum manu stipatus, ad Regem venit. Ei palam eadem nobilitatis, bonorum directionem publicamque servitorem, cum exprobrasset, petiit, "Ut tandem aliquando regnum, quod gerere nescias, hæredi legitimo restituas." Nothatus, præter expectationem ultro conviciis peritus, de acerbitate pristina nihil remittens, respondit; "Se, quæ gesserit, jure Regio gessisse: si quid durius patratum esset, non id Regis ingenio, sed civium contumacia tribuendum. His conviciis ira urinisque irritata, cum ad manus ventum esset, Nothatus a Dovaliano obtruncatur, postquam crudeliter & avari viginti præfuisse annos.

VI. REX.

X. Reuthenus a Dovali factione, sine populi suffragiis, Rex appellatur. Proceres, fama rei gestæ ad se perlata, erant Nothatus quovis supplicio dignum existimabant, non probabant tamen exemplum. Multo etiam molestius ferebant, comitia Regia sublata, ad unius arbitrium lectionem amplissimi magistratus collata. "Neque id gratissimum facinus existimandum, quod adolescens, cuius impar ad summum imperium esset evectus, Rem vere iustitiam tibus, satis apparere, Reuthero nomen imperii, Dovalo vitæ esse quæ sitas. Neque sane publice interesse, Nothatus an Dovalius præfisset, nisi forte commodiorem sub coëctam sperarent, quod privatus Reges interimeret, privatus privato sceptrum daret, quod sub ejus imperio, qui non ante insanierit, quam potestatis visibiles fretus, & armorum terrore permissu populi leptus fuisset. Nothatus propinqui, cum hæc vulgo jactari audirent, in coetus publice animi vicem indignationum se insinuant, persecorunt, ut bellum.

adversus Nothati treftavir. periores, lio cæli cum multi captus est & Regii cæsis, præ XI. Hæ afflixit, u asperiora enim, quæ am (is n rebus pro se ibi co lbique pr ærunt ex montibus pecorum bant. In bant, & l debant. in loca v nulla ma His miser tandem gustis du mis adbo therus igit vigat: at copias ex fratre, co ad hoster mium obv prælis in aliquo antiqua duni appe de progre mo sexto illa reli XII. I edinand laratus. malis eff

adversus Dovalum decerneretur: copiisque ducem Ferchardum, Nothati generum, præficiendum curant. Nec Dovalus pugnam detestatur. Bis eodem die concursum. Dovaliani, etsi numero superiores, tamen fusi fugatique sunt. In fuga plures quam in prælio cæsi. Præter enim Dovalum factionisque principes, cecidit cum multis suorum Gethus Pictorum Rex. Reutherus novus Rex captus est. Profuit ei ad veniam simplicior ætas, patris memoria, & Regii sanguinis respectus. Nec incruenta victoribus fuit pugna, cæsis, præter alios, prope omnibus Phylarchis.

XL Hic confictus Scotorum & Pictorum res in Britannia ita afflixit, ut qui supererant, ne prædæ Brittonibus forent, in loca asperiora incultraque, & in proximas insulas defugerent. Brittones enim, quam diu quæsierant, occasionem nacti, statim ad Bodotriam (is nunc Forthæ est) nullo resistente perveniunt. Deinde, ibi rebus pro tempore compositis, in Caledonios profecti, disiectis qui se ibi congregaverant, regiones Pictorum campestris occupant. Ibi præliis dispositis, bellum confectum rati, domum reduxerunt exercitum. Interea reliquis Scotorum & Pictorum, quæ in montibus, silvis, aliisque locis impeditis restiterant, direptionibus pecorum & arcium præfectos infestabant, & ipsi quoque victitabant. Interim majore etiam manu ex insulis collecta, viros urebant, & latius prædas agendo, agros plerisque in locis incultos reddebant. Brittones, siue domesticis disidiis detenti, siue exercitum in loca vasta & impedita ducere non satis tutum rati, cum obviam nulla majore manu irent, sua segnie hostium aluerunt audaciam. His miseris Scoti & Picti, cum per duodecim annos fuissent afflicti, tandem nova sobole juvenutis bellicose (utpote in tantis rerum angustiis duriter educata) aucti, nunciis in omnes partes missis, multis adhortationibus confirmati, statuunt fortunam experiri. Reutherus igitur ex Hibernia in Athudas, illinc deinde in Albium navigat: atque ad æstuarium, quem nunc lacum Bretnum vocant, copias exposuit: & cum Getho Gethi filio, eodemque suæ uxoris fratre, congressus, de summa belli deliberat. Optimum factu rati, ad hostem incognitum atque imparatum ducere. Eum ubi primum obviam habuerunt, ita confluxerunt atrociter, ut neutra acies præliis læta discesserit. Ex eo, utrisque cladibus defatigatis, pax in aliquot annos fuit. Reutherus (siue, ut Boda vult, Reuda) in antiquam sedem Argathelliam concessit: Scocique diu ab eo Dalreudini appellati. Dædæ enim Scotorum lingua partem significat. Inde progressus, brevi regnum ad fines antiquos promovit: ac vicissim sexto quam regnare coeperat anno decessit, Thereo filio e Gethi filia relicto.

VII. R E X.

XII. Is quia vix decem erat annorum, juxta legem de Regibus ordinandis jam pridem receptam, patruus ejus Reutha Rex fuit dedicatus. Quia bellis externis otium nactus, populum, primarum malis effratum, deinde victoria, etsi eruenta, insolentem, ad m-

aiorem cultum redigere conatus, multas sanctiones publice utiles fecit: quarum non paucae apud priscos Scotos adhuc manent. His artibus cum septemdecim annos imperasset, cum summa omnium reverentia & amore, seu valetudinis adversa (quod ipse causlabatur) taedio, seu propinqui sui Therei ambitiosum timens ingenium, multa de laudibus ejus habita oratione, populo aegre permitteente, regno se abdicavit.

VIII. R E X.

XIII. Thereus ei suffectus primis quidem sex annis ita regnum gessit, ut Reutha de eo recte varicinator fuisse videretur. Deinde non sensim, sed repente ita in omnia flagitia praecipit abiit, ut nobilissimo quoque per calumniam sublato, facinorosi homines, amoto metu, totum regnum brevi latrocinii infestum fecerint. Phylarchi, deplorato statu publico, cum in eum assuadvertere statuisset, ille, comperta conjuratione, ad Brittones confugit: ibique, reditu desperato, in summo contemptu & ignominia consenuit. Interea Conanus, homo prudens ac severus, Prorex electus, ab illo labefactata & concussa restituit, latrocinia compescuit, ac rebus, quoad potuit, compolitis, in conventu publico, accepto nuncio de Therei morte, magistratu se abdicavit, duodecimo ferme anno quam Thereus regnum inierat.

IX. R E X.

XIV. Josina, proximi Regis frater, rerum gubernaculo admotus, nihil in ullam partem gessisse memorabile fertur, nisi quod medicos in honore summo habuit: quod, cum exularet in Hibernia cum patre, eis maxime familiariter fuisset usus. Brevi, reliqua nobilitate in Regis mores eunte, factum est, ut multis seculis nemo esset in Scotia illustriore loco natus, qui vulnerum curationem non teneret. Reliquarum enim partium medicinae rarus erat usus, apud homines in summa parsimonia educatos, & magnis laboribus exercitatos. Decessit autem matura senectute, cum viginti quatuor annos regnum tenuisset.

X. R E X.

XV. Huic successit filius Finnanus, qui paternis insistens vestigiis, nihil magis laboravit, quam ut civili & moderato imperio suos assueceret, & benevolentia magis quam armis auctoritatem Regiam tueretur. Ut autem radices tyrannidis recideret, decretum fecit: "Ne quid Reges, quod majoris esset momenti, nisi de publici consilii auctoritate, juberent. Cum triginta annos regnum tenuisset, civibus & peregrinis juxta carus decessit.

XI. R E X.

XVI. Nec ulla tamen res aequae desiderium ejus auxit, ac Durstii filii, qui ei successit, vita in omnia vitia projecta. Paternos primum amicos, ut molestos voluptatum suarum interpellatores, a se ablegavit, & corruptissimum quemque e juventute in familiarem consuetudinem ascrivit: ac tum demum se totum epulis & Veneri dedit. Uxorem, Regis Brittonum filiam, comitibus prostitutam,

abegit.

abegit. Tandem, facta contra eum nobilitatis conjuratione, velut e somno experrectus, cum neque domi quicquam tutum, nec foris exilio locum fidum prospiceret, quod peregrinis & civibus juxta invisus esset, optimum factu ratus prioris vitæ simulare poenitentiam. Ita enim & se imperium retenturum, & de inimicis in tempore poenas expectiturum. Igitur, primum revocata uxore, Brittones reconciliare conatus est. Civium primores ad se vocat: gravissimo sacramento interpolito, præteritorum oblivionem sancit. Flagitiosissimum quemque, velut ad supplicium servatum, in carceres conjicit: ac sancte pollicetur, se nihil in posterum, nisi de primatum consilio acturum. His rebus ubi animi sinceri fidem fecit, concordiam ludis, conviviiis, aliisque quæ publica fert læticia, celebrat: ac jam gaudio solatis omnium animis, nobilitatem frequentem ad comam vocat: eos ubi incautos & inermes in unum locum conclusisset, immixtis percussoribus omnes ad unum occidit. Ea calamitas non tam reliquorum animos metu repressit, quam iram languentem novis facibus accendit. Igitur coacto magno exercitu, cunctis ad invisum portentum tollendum conjurantibus, Durstus, omni alia spe præcisa, cum paucis flagitiosis, quos metus communis poenæ ob superioris vitæ scelera aggregaverat, prælii fortunam tentat, occisus est, postquam novem annos regnasset. In omnium Ordinum tam justo adversus eum odio, tamen hoc Regio nomini & majorum memoriæ tributum est, ut defuncti corpus in monumenta majorum inferretur.

XII. R E X.

XVII. In comitiis Regiis magna fuit inter procores contentio: aliis consentibus, juxta sacramentum Fergusio præstitum, veterem esse morem servandum; aliis metuentibus, ne, si quem e Dursti propinquis facerent Regem, vel similitudo morum eum ad flagitia, vel sanguinis propinquitas ad ultionem impelleret. Tandem Evenus Dursti, frater patruelis, & vitæ superioris commendatione, & insigni adversus tyrannum vivum odio commendatus, e Pictis, ubi Duritum perosus sponte exulabat, ad regnum magno consensu vocatus est. Is primus creditur cives in suum nomen sacramento adigisse: qui mos a Phylarchis nunc quoque servatur. Evenus, omnium primum, ut mores a superiore Rege corruptos formaret, adolentes ad antiquam in victu, vestitu, & in consuetudine quotidiana, parsimoniam revocavit. Ita firmiores ad militiam, & minus domi turbulentos rarus fururos. Omnes regni sui partes diligenter perlustravit: jus cum summa moderatione dixit: & fontes pro modo delictorum punivit. Pictorum Regem adversus Brittones auxilium jovit: inter quos pugnam longe pertinacissimam nox diremit, adeo incerta victoria, ut pari clade, ac periæde metu, uterque exercitus affectus discesserit, Brittones domum, Scori & Picti in montes proximos: qui postmodum e superiore loco animadversa hostium fuga, spolia legerunt: ac se pro victoribus gerentes, exercitus domum reduxerunt. Hostibus repressis, Evenus iterum

ad pacis opera se convertit, ac ne molestum esset Regibus toties regionibus omnes (ut tum mos erat) ad jus dicendum obire, iudices ordinarios, regno in conventus diviso, juri dicundo praefecit. Delatores item instituit, qui noxios deferrent. Id munus, vitio deprehenso, incertum legene sit abrogatum, an sponte abolitum. Decimo nono regni sui anno mortem obiit: Gillo filio notho, eodemque vasro & regni cupido, post se relicto.

XIII. R E X.

XVIII. Supererant e legitima Regum stirpe proximi Dochamun & Dorgallus, Dursti filii, iidemque gemini. Inter eos cum discrimen aetas non faceret, sordum de regno certamen ortum, Gilli etiam fraude vehementius accensum est. Cum res ad arbitrium propinquorum relata esset, ibi, pro pertinaci factionum studio, nihil decerni potuit. Gillus, qui auctor utrique fuerat, ut alter alterum tolleretur, cum occulta consilia parum procederent, procerum & propinquorum primis, ut controversias finirent, in unum locum coactis, per homines idoneos, seditione subito excitata, utrumque interimendum curat. Deinde, velut ipse petitus foret insidiis, implorata omnium qui aderant fide, in Evonium, locum ab Eveno communium, profugit. Eo praesidio cum parte nobilitatis & hominibus sui sceleris conficiis occupato, e superiore loco multa de fratrum temeritate & pertinacia ad populum frequentem concionatur, multa adversus caedis auctores locutus, tandem subjicit; "Se ab Eveno, non modo rerum domesticarum, sed etiam regni, donec novus Rex eligeretur, curatorem relictum. Hæc qui audiebant, etsi falsa rebantur, tamen, cum eum firmis praesidiis munitum viderent, metu gravioris periculi, sacramento iacunctanter adacti, eum Regem dixerunt. Ille, etsi consensu populi utcumque expresso regnum sibi confirmaverat, tamen superstitionibus Dursti posteris nunquam se tutum ratus, animum ad nepotes ejus tollendos adiecit. Erant autem Lismorus, Gormacus & Ederus, e Dochamo Dursti filio geniti. Hi cum in Manna insula educarentur, Gillus ipse ad eos reducendos profectus, duos majores natu omni honoris & humanitatis specie profectus, in Albium secum abduxit: ut apud se (quemadmodum simulabat) Regii pueri Regio cultui assuescerent. Cum Edero, qui minimus erat, milites praesidii obtenta reliquit, quibus occulta dederat mandata, ut statim die puerum interficerent. Sed, cum Gilli ingenium omnibus esset notum, nutrix fraudem suspicata, alumnum clam sublatum nocte in Argatheliam transmisit: ac, nequicquam ad caedem eum quærente Gillo, aliquot annos occulte in spelunca educavit. Ille non modo fratres pueri natu majores, sed milites etiam custodes occidit: ipsum vero Ederum, cum falsus rumor in Hiberniam delatum pervulgasset, quærere desistit. Sed nec, nepotum Dursti caede perpetrata, satis tutum adhuc se arbitratus, quamdiu quisquam e Regia stirpe superesset, omnes propinquos familiaresque interimendos curavit. Proceres, qui moleste praesentem rerum statum ferebant, & pejora metuebant, conjura-

tione

tione cl
quam pa
geret, se
& pauc
flagiria
caroria n
imperio,
receptis,
cogentem
pias maj
Primum
sti proge
dedit. C
proceribu
si se redu
magnum
trajection
tione reg

XIX. I
lo Finna
dum cur
maxime
possent in
se mutato
ferro flam
fontem e
Nec Gillu
ducem sec
git, pauci
sociis &
luna diu
tertio qua
allum,
eodem for
si præda,
pi mæro
trierit: J
lare, ad
erum suc
li Pictoru
it. Sed
stentius
montes, e
tendendo
na Rex,
actus, ac

tione clam facta, tanto silentio rem tēxerunt, ut Gillus prius geri quam parari bellum senserit. Cum exercitum contra rebelles cogeret, sensit quam fluxa fides hominum erga sceleratos esset. Nam & pauci ad eum convenerunt, & hi fere qui propter superioris vitæ flagitia pacem timebant. Itaque suis dimissus, relicto exercitu, piscatoria navicula in Hiberniam fugit. Scoti, ne legitimo carerent imperio, Caduallum conjurandi principem, copiis hostium in fidem receptis, Proregem creant. Is, cum Gillum, facinorosos undique cogentem, bellum renovare velle intelligeret, eum, antequam copias majores colligeret, persequi, quocumque fugeret, decrevit. Primum in Æbudas insulas navigavit. Ibi Ederum, unum e Durstii progenie superstitem, ad se adductum, liberaliter instituendum dedit. Gillus, audito ejus adventu, rursus in Hiberniam abiit: proceribus ejus gentis magna spe præmiorum sollicitatis, in primis, si se reducerent, Æbudas iis se donaturum. His pollicitationibus magnum exercitum confecit. Caduallus, cum rebus omnibus ad trajectionem paratus esset, prope de cursu revocatus est, ut se suspicione regni falsa liberaret.

XIV. R E X.

XIX. Primum omnium Evenum, præclara fama virum, Dovallo Finnani Regis fratre genitum, populi suffragiis Regem creandum curat. Is, accepto magistratu, loca hostibus opportuna, ac maxime maritima, firmis præditiis communit, ne subiti hostes possent impune excursions facere. Gillus id cum rescisset, & ipse mutato consilio in illam insulam navigat. Ibi cum omnia late ferro flammaque vastasset, in Hiberniam rediit. Evenus, ut bellum fontem exhauriret, magnum eo exercitum, duce Caduallo, mittit. Nec Gillus certamen decrestat. Sed a suis, magis prædam quam lucem secutis, destitutus, veste murata, in propinquum nemus fugit, paucis e tanto numero eum comitantibus. Reliquus exercitus a sociis & duce proditus, se Caduallo dedit. Gillus, post prælium diu questus, tandem in antro obscuro repertus, trucidatur, tertio quam regnum occupaverat anno. Caput relatum ad Caduallum. Eum, rebus feliciter gestis ex Hibernia redeuntem, non eadem fortuna excepit. Majorem enim exercitus partem cum omni præda, sæda tempestate vexatus, amisit: unde tantum concepit moerorem, ut non adeo diu post agrestidine animi confectus inierit: Rege frustra consolante, ac res præclare bello gestas laudante, adversa in fortunæ levitatem conferente. Rex novus, hoc rerum successu laetus, pacem cum Pictis renovavit: & Gethi Terthii Pictorum Regis filia in matrimonium accepta, eam confirmavit. Sed hanc publicam læticiam subitus Orcadensium in Albium assensus interpellavit. Eos repente Rex aggressus, ex agris ad montes, e montibus ad mare compulsi. Ibi trepidantes, & in contendendo turbatos, adortus, penè ad unum concidit. Belus enim Rex, desperata salute, sibi manum intulit. Evenus, bello detectus, ad pacis opera conversus, duo emporia locis commodis in-

stituit: utrique ab omnibus præterfluentibus indita nomina, Ennerlothæa & Ennerneffa. ENNER enim præfci Scoti vocant locum quo naves appellere possunt. Æbudas, longa bellorum licentia tumultuantes, sublatis inter incolas discordiis, pacavit. Brevis deinde post, cum septemdecim regnasset annis, mortem obiit.

XV. R E X.

XX. Suffectus ei Rex est Ederus Dochami-filius. Is cum pace domi forisque parta frueretur, ac venationibus (ex vetere gentis consuetudine) indulgeret, subito affertur, Bredium insulanum, Gilli tyranni propinquum, magna cum classe appulisse, ac late prædas agere. Adversus hunc tumultuario repente exercitu ducto, noctu hostium castris, quanto potuit cum silentio, præteritis, stationem navium aggressus, parvo negotio nec opinantes in suam potestatem redegit: custodibus occisis, classem incendit. Mane in hostes duxit: ac pari negligentia ibi inventa, primo tumultu incompósitos fudit. Multi inter cunctationem pugne ac fugæ cæsi: reliqui ad mare propinquum, interclusa fuga, capti, & laqueis strangulati. Præda dominis agnoscantibus reddita. Similem tumultum ex eislem insulis, post aliquot annos, ejusdem Gilli alius propinquus excitavit, qui similem quoque habuit exitum, deleto exercitu, classe incensa, præda recuperata ac dominis reddita. Ita pace ubique parta, senex octavo & quadragesimo imperii anno morbo est extinctus.

XVI. R E X.

XXI. Huic successit Evenus Tertius, indignus optimo patre filius: qui non contentus centum e nobilitate concubinis, ni suam spurcitiam latis legibus in vulgus proderet. Tulit enim; " Ut cuius liceret, pro opibus quot alere posset uxores ducere: ut Rex ante nuptias sponсарum nobilium, nobiles plebeiarum prælibarent pudicitiam: ut plebeiorum uxores cum nobilitate communes essent. Hanc flagitiosam ejus nequitiam secuta sunt (ut fere solent) comites, luxuria, crudelitas, avaritia. Nam, cum ad sumtus opes non suppetere, opulentiores, confectis causis rapiébantur ad supplicium, & commercio Regi cum furibus inito, furandi summa erat impunitas. Ita, quam gratiam ab adolescentia corrupta ex promiscuæ libidinis permissione sperarat, eam truculentia & rapacitate amisit: & conjuratione nobilitatis facta, sensit, quam infida malorum esset societas. Nam, cum primum in aciem ventum est, a suis destitutus, vivus in hostium manus venit, ac in custodiam publicam conjectus est. Cadallano, qui pro Rege ei suffectus erat, rogante de poena ejus, in perpetua vincula est damnatus. Ibi quidam ex inimicis, priorum offensarum memor, e cadaveris Regis vel procerum gratiam, vel saltem impunitatem sperans, cum noctu in carcere strangulavit, cum jam septem annos regnasset. Ejus facinoris auctor fracta gula poenas luit.

XXII.

virtutes
gitiose a
doritate
quillitas.
bilitatis
spuras a
cesimo.

XXIII.

cum, Ca
regno, A
bore cor
scriptore
eo imper
mem, pa
inermibu
eri non p
expeditio
us) qui
Tacitus a
tem Rom
viginti t

XXIV.

omnibus
tus cieba
fantes ex
Scotiam
regni am

XXV.

Corbred
ante huc
se conce
multa lib
tio impe
nia victo
patri a c
expulit.
habebat
tai adm
suarum
dies pier
circumve
Corbred

XVII. R E X.

XXII. Secutus est Metellanus Ederi propinquus, non minus ob virtutes egregias omnibus carus, quam Evenus fuerat ob vitam flagitiose actam infusus. Ea res tantam ei apud omnes peperit auctoritatem, ut eo imperante perpetua fuerit foris pax & domi tranquillitas. Hoc unum ad summam felicitatem ei defuit, quod, nobilitatis in libidinem proclivis pertinacia impeditus, leges Eveni spurcas abrogare non potuerit. Obiit mortem anno regni sui tricesimo.

XVIII. R E X.

XXIII. Eo sine liberis defuncto, regnum delatum est ad Caratacum, Cadallani filium, generis Regii juvenem. Is, incho statim regno, Aebudas, a morte proximi Regis tumultuantes non sine labore compescuit. Nec temere tamen crediderim, quod nostri scriptores, Orosium, Eutropium & Bedam secuti, tradunt, Orcadas, eo imperante, a Claudio Casare superatas: non quod difficile existimem, paucas insulas in favissimo mari disiectas, a paucis incolis & inermibus habitatas, singulas aggredi, & cum mutuis auxiliis se tueri non possent, omnes vincere: nec quod incredibile purem, in eam expeditionem classem a Claudio missam, homine (ut inquit Orosius) qui bellum ubique & victoriam undecunque quareret: sed quod Tacitus affirmet, ante Julii Agricolæ adventum, eam Britanniae partem Romanis omnino incognitam fuisse. Caratacus regnum annos viginti tenuit.

XIX. R E X.

XXIV. Ei successit Corbredus frater. Is quoque insulanos, qui, omnibus ferme interregnis spem novarum rerum secuti, novos motus ciebant, multis expeditionibus attrivit: latrones in plebem grassantes extinxit: & pace ibi constituta, in Albium reversus, totamque Scotiam pervagatus, labefactata bello restituit, ac decimo octavo regni anno decessit.

XX. R E X.

XXV. Conventus procerum, præterito ob immaturam ætatem Corbredi filio, Dardannum Metellani nepotem regnare iussit. Nemo ante hunc majore cum expectatione regnum inivit, nemo spem de se conceptam vehementius sefellit. Ante susceptum magistratum, multa liberalitatis, temperantiæ & fortitudinis dedit exempla. Initio imperii medium se Regem gessit: triennio vix exacto, in omnia virorum genera præceps abiit. Probos & prudentes viros, qui patri a consiliis fuerant, quod ejus adversarentur nequitiae, ex aula expulit. Adulatores & novarum voluptatum inventores in præcipuo habebat honore. Cardorum propinquum suum, qui juri & æquitati administrandæ præfectus fuerat sub Rege superiore, molestum suarum voluptatum interpellatorem, occidit. Atque intra paucos dies plerique alii divitiis aut virtute præstantes, alius alia fraude circumveniri, perire. Tandem, ut metum successoris sibi demeret, Corbredum Galdum, genere propinquum, fratresque ejus in spem regni

regni liberaliter educatus, tollere decrevit. Negotium eos nequandi-
datur Cormorato cuiusdam ex intimis familiaribus. Is magnis mu-
neribus donatus, & promissis oneratus, ad scelus perpetrandum di-
missus: sed rem incautus aggressus, a Galdi comitibus strictam si-
cam tenens est comprehensus: ac in jus ductus, tormentis adhibitis
auctorem totiusque conjurationis seriem confessus, statim occiditur.
Hoc facinore vulgato, magno consensu in Regem conjuratur: cæsi-
que statim turpium voluptatum, quos nancisci poterant, ministris,
ad ipsum mali caput viam affectant. Interea Conanus, unus ex
assentatorum grege, obscuro quidem loco natus, sed cui omnium re-
rum apud regem maxima erat fides & auctoritas, collecta manu,
proceribus obviam ire ausus, a suis deseritur, & captus vitam la-
queo finit. Multitudo jam Galdum ducem nata, Dardannum, la-
tebras spectantem, & inter prendendum manum sibi inferre conan-
tem, ad eum perducit. Ibi statim mori iussus. Capite defuncti ad
ludibrium proposito, corpus in cloacam projectum, cum regnasset
annos quatuor.

XXI. R E X.

XXVI. Huic successit Corbredus Secundus, cognomento Galdus,
& suarum virtutum tirocinio, & patris optimi memoria, & indole
præclara, proceribus ac plebi juxta carus. Sunt qui hunc Galgacum
a Tacito appellari existiment. A Scotis cognomen ei Galdi est ad-
ditum, quod apud Brittones educatus fuisset. Scoti enim veteri
consuetudine advenas GALDOS vel GALLOS, velut Germani
WALSCH, appellare solent: qua de re alibi plura diximus. Hic
maximam de se spem conceptam auxit. Profectus ad insulas Skiam
& Leogum, non minore prudentia quam severitate, motus jam-
pridem ortos, & ignavia Dardanni auctos, compescuit: latronum
duces interemit: cæteris, pœne metu, vel sibi consciscere exilium,
vel ad opera rustica redire coactis. Hic, opinor, primus Regum
Scotorum signa cum Romanis contulit, imperio eorum paulatim se
ad fines ipsius propagante. Nam Petilius Cerialis primus Brigan-
tium vires fregit: & ejus successor Julius Frontianus Silures vicit.
Ad has gentes, non adeo longe a Scotorum & Pictorum finibus po-
sitas, non abhorret a vero missa fuisse auxilia. Successit superiori-
bus Julius Agricola: qui, superatis Ordovicibus, Monaque insula
in potestatem redacta, cum ad angustissimam Britanniae partem ve-
nisset, ratus non magnum sibi ad insulae finem spatium superesse,
animum ad totam perdomandam adjecit. Tercio igitur imperii
anno, proximas Pictorum & Scotorum regiones populando percur-
rit, donec ad Taum amnem pervenit: & quamvis afflictis tempesta-
ribus exercitu, spatium tamen ponendis idoneo loco castellis habuit.
Quæ res & consilia hostium vana reddidit, & vires fregit. Antea
enim homines ad omnium malorum patientiam indurati, quæ æstat
amiserant, hieme, legionibus per hiberna dispersis, recuperabant:
ac plerumque castella non satis munita expugnabant. Tum vero,
solertia Agricola in castellis ponendis, & diligentia in muniendis,
annus

annis copiis in singula coniectis, artes eorum frustrabatur. Quarto imperii anno, perspecto, quam brevi spatio Bodotriae & Glottae aestuaria dirimantur, ac loco praesidiis firmato, regiones in Hibernicum mare verlas depopulatus est. Quinto anno, classe in Oceanum immissa, multis in locis excensiones fecit, ac populationibus maritimam oram infestavit, littoraque Hiberniam spectantia praesidiis munivit, non modo in usum praesentem, sed etiam ut in Hiberniam illinc facilius traiceret.

XXV. Hac Agricola prudentia Scoti & Picti in angustum angulum conclusi, & a Brittonum commercio seclusi, ad ultimum sese periculum comparabant. Nec segnius Agricola, classe circumire iussa ad extrema insulae exploranda, & ipse trans Bodotriam ducto exercitu, in Caledonios tendit. Ibi jam hostes (ut in ultimam discrimen) parati, castella quaedam Romanorum oppugnare aggressi, tantum intulerunt terroris, ut plerique & multitudinem, & ex desperatione pertinaciam, timentes, consulerent, cum exercitu retro in pacatiora loca revertendum. Verum dux propositi certus, cum hostes pluribus agminibus adventare audisset, & ipse tripartito adversus eos duxit: quae res ei pene exitio fuit. Hostes enim, ejus intellecto consilio, universi unam legionem de nocte oppugnare aggressi, castris vigiliis, paullum absunt quin castra caperent. Sed adventu reliquarum legionum impediti, cum usque ad lucem acriter dimicassent, tandem victi, in loca impedita refugerunt. Hac fere septimo expeditionum anno gesta. In proximam aestatem utrique se ad ultimam dimicationem parabant; Romanis in ea victoria spem finiendi belli collocantibus; hostibus de libertate, de vita, de omnibus quae cara & sancta solent esse hominibus, decertantibus. Ac superioribus praesidiis se rati arte potius quam virtute victos, ad Grammili montis radices, loco paullum editiore, Romanorum adventum opperiantur. Ibi cruento praelio congressi, cum diu incerto Marte pugnassent, tandem Caledoniorum fortissimo quoque caeso, victa pertinacia, in loca rutiliora secesserant. Neque quisquam dubitabat, quin Agricola totam Britanniam armis pacaturus esset, nisi a Domitiano, non ad honorem ostentatum, sed ad necem revocatus fuisset. Sub discessum ejus Romana castra seditione laborarunt: & Scoti Pictique, paullum hac occasione recreati, e latebris prodire ceperunt. Et cum nec parem ducem, nec eandem disciplinam, apud Romanos sensissent, legatis passim dimissis, non modo popularium animos, sed etiam Brittonum tenere sunt aggressi. Ac primum levibus paeliis resumta audacia, jam praesidia oppugnare, & acie structa certaminis aleam experiri, non dubitabant. Hac ratione Romani ex agris eorum expulsi, cum Brittonibus de veteri provincia Marte ambiguo decertabant. Galdus, ab armis otium nactus, regiones diligenter obeundo, veteres dominos in agros bello vastatos reduxit, in vacua milites misit; & latrocinii cohibitis, dissidia cum Pictis orientia composuit. Tandem, non minore apud hostes quam

quam cives gloria clarus, decessit, anno quam regnum suscepit tricesimo quinto.

XXII. REX.

XXVIII. Patri optimo suspectus Luctacus, filius flagitiosissimus, qui, spreto majorum consilio, se totum vino & scortis dedit. Nullam ab ejus libidine, vel propinqua cum ipso cognatio, vel reverentia legum, vel majorum aut maritorum respectus, vindicabar. Accessere ad hæc inhumana crudelitas & inexplebilis avaritia. Juventus quoque, in pejora proclivis, facile in Regios mores degeneravit. Igitur, cum passim omnia stupris, rapinis & cædibus contaminaret, nec unus quispiam ejus impotentia obviare audeat, tandem conventu primorum factis, cum liberius coargueretur, principes, tanquam seditiosos, ad supplicium rapi juberet, concursu multitudinis, una cum scelerum ministris, fuit occisus, vix finito tertio regni anno. Datum autem honori patris, ut in sepulchrum majorum cadaver inferretur. Cæterorum corpora insepulta projecta.

XXIII. REX.

XXIX. Mogaldus deinde Rex electus, Galdi ex filia nepos, initio imperii optimis regibus par, senior facile vitiorum contagio in avunculi mores abiit. Principio, ut vitiosis superioris Regis institutis mores publicos sedantibus, facilius mederetur, pacem cum vicinis coluit; caeremonias veteres, incuria neglectas, restituit; ministros flagitiorum ex aula expulit: atque ad consilia seniorum omnia more prisco revocavit: quæ res ei & omnium popularium amore, & apud vicinas nationes peperit reverentiam. Rebus domesticis compositis, Rex ad studia belli conversus, Romanos regni sui finibus prohibuit, & Pictos auxiliis ab eorum injuria defendit: & eorum auctoritatem aliquot secundis præliis apud Brittones ita imminuit, ut & ipsi, spe libertatis recuperanda erecti, multis in locis armis sumserint. Eam spem auxerat, quod Hadrianus Julium Severum, virum acrem, & rei militaris peritum, e Britannia in Syriam ad componendos Judæorum motus transfulerat. Igitur Hadrianus, tumultu magis ac magis gliscente, e Galliis in Britanniam transit. Sed ut erat pacis quam belli studiosior, magisque tueri parta quam limitis imperii proferre cupiebat, cum Eboracum venisset, agrosque ultteriores omni belli clade vastatos comperisset, ut rem propius inspiceret, ad Tinam amnem castra movit. Ibi a senioribus, qui Agricola securi prope ad ultimos Britannia fines penetraverant, edoctus, in reliqua insula perdomanda plus laboris quam emolumenti fore, vallo & fossa, inter Tinæ & Escæ fluminum æstuarium, per octoginta millia passuum ductis, Scotos & Pictos a provincialibus exclusit: ac statu provincie ordinato in continentem rediit.

XXX. Hujus valli, cum adhuc pluribus in locis essent vestigia, miror a Beda mentionem penitus omissam, præsertim cum e Latinis Ælius Spartianus in Hadriano, e Græcis Herodianus in Severo meminerit. Nec enim mihi persuadere possum, in eo fuisse Bedam

ceptis in more, qui plerosque adhuc tenet, hoc vallum, non ab Hadriano, sed a Severo fuisse factum. Hac ratione Romana provincia pacata, & vicinorum excursionibus cohibitis, diu pax utrinque fuit: Britannis otium libenter amplectentibus, & Scotis Pictisque agrum vicinum, velut prædam oblatam, inter se dividentibus. Sed eadem pax, præterquam quod desidia & otio vires corporis fregit, etiam voluptatum blandientibus jam tum illecebris animi robur emolliit. Itaque adversus arma hucusque invictus Mogaldus, avitæ gloriæ oblitus, in vitia præceps ablit: ac, præter alia facinora sorda & publice perniciofa, legem iniquissimam condidit; "Ut damnatorum bona fisco addicerentur, nullam in partem liberis & uxoribus admittis. Eam legem, etsi omnibus iniquam & inhumanam, & non intelligerent, & nunc intelligant, tamen a fisci procuratoribus, qui Regum cupiditatibus lenocinantur, hac etiam ætate defenditur. Mogaldus, suis vitiis nobilitati & vulgo juxta invisus, cum eorum conjurationi par esse non posset, cum uno & altero comite latebras & fugam circumspiciens deprehensus interficitur, postquam triginta sex annos regnasset, circiter Antonini Pii annum VI.

XXIV. R E X.

XXXI. Hunc secutus est filius Conarus, qui ab scelesto initio exorsus, regnum flagitiosissimum infelici exitu clausit. Nam non modo conscius, sed etiam particeps conjurationis in patrem fuit. Sed ad occultanda initio vitia bellum commode ei incidisse videbatur. Vallo enim Hadriani superato, Brittones magnam hominum pecoriarumque vim abstulerant. Consilio igitur communicato, & exercituum Pictis juncto, pluribus locis vallum transcendunt; Brittonumque agros late populantur: ac demum cum hoste congressi, magno & cruento prælio cum Romanis & Brittonibus confingunt. Utrinque imminuit, prope par clades pacem in proximum annum præstitit. Romanus, quia non vicerat, sibi provictio videri. Igitur suis copiis attritis, & Brittonibus, quos ex ipsius calamitate in spem libertatis videbat erectos, non satis confidens, supplementum ab Antonino Pio petit: culpam violatæ pacis in Scotos & Pictos, acceptæ cladis in Brittones, confert. Misit ab Imperatore legatus Lollius Urbicus, hostes magno prælio victos submovit, ac vallum denuo instauravit. Deinde per annos ampliores, velut tactis induciis, ab armis est cessatum. Romanus nimis satis habebat, castris in propinquo positis, hostem populatione prohibere: Conarus, qui nihil in bello præter licentiam amabat, domum, ut se totum voluptatibus per otium immergeret, properabat. Ibi statim vitia, quæ ad hominum studia concilianda celaverat, se prodiderunt. Hac arte regnum sibi conciliatum ratus, a majoribus magno labore parva luxu & libidinibus ita profudit, ut brevi ad extremam redigeretur inopiam. Igitur, conventu habito, multa de magnificentia Regibus necessaria locutus, & de inopia publica conestus, splendoris & elegantie honestis nominibus vitia sua regens, vehementer petere instigit, "Ut censu habito pro rei familiaris modo tributum indiceretur. Ea oratio cum ad omnium aures ingrata

ingrata accideret, responsum est: "Rem esse majoris momenti quam ut in praesentia expediri posset.

XXXII. Brevis tempore ad consulendum impetrato, cum singulorum sententias exquisissent, intellectum est, novum hoc infans pecuniae aucupium, non a primoribus, sed ab adulatione aulica fuisse inventum. Statuunt Regem, ut parum ad regendum idoneum, in custodia habendum, donec, eo regnum egerante, alium substituant. Postridie revocatis, qui primus rogatus est sententiam, asperere priorem Regis vitam invehit, longa oratione docuit: "Non leones, parasitos, symphoniaros, & meretricum greges instrumentum esse regni: quippe in bello inutiles, in pace molestos, sumptuosos, infamiae & dedecoris plenos. Fallam esse querelam, Regias opes sumeibus esse impares: quippe quibus tot superiores Reges, bello clari, & formidabiles hostibus, in pace honeste & splendide vixerint. Quod si cui patrimonium publicum angustius videatur, non e civium disreptione, sed e parsimonia domestica quod deest, supplendum. Sumtum cuique modum, non ad cupiditates, quae infinitae sunt, sed ad censum mensuram & necessitates naturae componendum. Itaque se censere, nebulones illos in quos collatum erat patrimonium publicum, & quorum caussa Rex tot homines honestos afflixerit, bonis exuerit, cruciavit, cogendos, ut quae per injuriam aliorum adulando pararent, jure nec sine cruciatur, rependant. Regem in custodia interim habendum, dum alium sufficiant, qui non modo assuecat ipse, sed aliorum exemplo doceat more patrio parce & duriter vivere, & disciplinam a majoribus acceptam ad posterum transmittere. Haec oratio ut erat aspera, auribus liberam audire vocem insolentibus visa est asperior. Itaque Rex non leviter animos commotos inflectere & sedare amixtus est, sed ferocibus minis vehementius inflammavit, & pene effervavit: interque altercationem & jurgia orto tumultu Rex, injecta ab astantibus manu, in cellam cum paucis includitur.

XXXIII. Aulici, pravorum consiliorum auctores, statim ad supplicium ducuntur, & ne major aliquis motus oriretur in populo, vinculis imperii soluto, Argadus homo nobilis fit Prorex, dum populus ad novum Regem prodendum coeat. Is, quamquam initium statum publicum, aequitate summa rem administrando, composuisset, & magnam hac moderatione laudem esset assecutus, tamen corrupto rebus prosperis animo, brevi prope omnem vitam superioris exultationem amisit. Intestinas enim seditiones fovendo, externis viribus auctoritatem suam confirmando, junctoque cum primoribus Pictorum hospitio, & uxore inde sumta, filiabusque in locatis, facile apparebat, eum viam ad regnum praestruere. Haec cum ei in conventu objicerentur, graviterque increparetur, quod tam cito degenerasset; atque ille, quae objiciebantur, cum vera esse cognosceret, totus pudore confusus, in lacrymas prorupisset: ubi primum loqui potuit, cum obiecta crimina purgare non posset, misericordiam conversus, poenam deprecatur. "Id si impetret, brevi

brevi cur
stria corr
misericor
verare ju
tor esset
adimo su
pruden
at, multa
item in p
enique,
seminorosi
on modo
ter hac C
stus, parti
itam huius

XXXIV.
anus, illic
ibus profes
nnium po
i regione
atores Ar
moribus co
liberati,
riorum n
ont. Ad
li Hibern
qua Arg
rebus or
& affid
inus poss
ibus prae
litus, se co
oneos exi
a ad extre
si tandem
conditi
dederent
editorum
in sedicio
li tam fo
centium
multa eade
dicundi
at, multa
Cum
culo suo
"brevi

momentum brevi curaturum, ut quod per errorem peccasset, virtute & industria corrigeret. Hac humi prostratus cum suppliciter oraret, ira in misericordiam versa, proceres cum attollunt, & in imperio perorare jubent: ab eoque petunt; " Ut ipse sibi poenae moderator esset: satis enim illis sumtum videri supplicij, si vere & ex animo superiorum eum poeniteret. Ex illo die Argadus, hominibus prudentissimis convocatis, nihil nisi de eorum consilio transigere ausus, multa in suo magistratu utiliter in publicum constituit. Illud " Non leuiter in primis, quod iudicum provincialium licentiam cohibuit: instrumentumque, ne sine discrimine de quovis delicto pronunciarent. Quos, sumptuosius sublati aut coercitis, mores, diuturna licentia corruptos, etiam, Romanis modo poenis legum, sed vitae quoque suae exemplo, emendavit. Superiore hinc Conarus decimo quarto regni anno, partim morore comestus, partim adversa valetudine afflictus, in custodia impuram angustiam finivit.

XXV. R E X .

XXXIV. In ejus locum surrogatus Ethodius, ex Mogaldi forensis, illico in conventu Argadum magnis laudibus ornavit, honoribus prosecutus est, & amplis praemiis donavit, summamque rerum omnium potestatem secum ei detulit. Cum de more omnes regni regiones perlustraret, in Ebudas trajecit. Missus ad pacis tractatores Argadus, brevi comprehensos ad Regem perduxit. His moribus compositis, cum in Albium redisset, Insulam praesenti memoriam liberati, & falsis de bello externo rumoribus inducti, & supplicio proximorum magis irritati quam suppressi, iterum tumultuari coeperunt. Ad eos coercendos missus rursus Argado, cum hic Pictorum, Hibernensium auxiliis freti essent, nulla mora pugnae facta est: qua Argadus circumventus insidiis interijt. Ea calamitas, ceteris rebus omissis, illo Regem traxit: qui levibus per occasiones praecipitis & assiduis incursionibus ita insulanos afflixit, ut (cum viribus minus possent) quo loci commoditate tutiores essent, in vallem rusticam praeceptis undique cinctam, in quam unus angustus ferebat, se conjecerint. Ethodius, loci vicio perspecto, custodiis ad eos exitus dispositis, fossam & vallum ante fauces objecit: atque tandem sui arbitrium Regi permitterent. Data nihil recusantibus conditiones; " Ut ducenti, quos Rex ederet, una cum duce dederentur; reliqui, traditis armis, ad sua quisque remearent. Eorum, quod statim representatum est, supplicium, prope novam seditionem concitavit. Vulgus enim adeo indignitate spectati tam fedi exaruit, ut, cum armis carerent, lapidum temere obicere, haec centium jactu Regios incescerent. Is quoque tumultus non sine multa caede compressus est. Ethodius, pace ubique parata, dum iudicandi causa omnes regni fines obiret, & octum venationibus oblectaret, multas venaticas leges fecit, quarum magna pars adhuc servatur. Cum, de more procerum Scottorum, fiduciam ex Hibernia iniculo suo pernoscantem haberet, ab eo noctu occisus fuit, in ultionem

nam cuiusdam propinqui sui, quem a Rege interentum caussabatur. Is dum ad supplicium duceretur, averſo a tormentis animo, ſpectem gaudentis præbuit, tanquam qui ſuo munere probe functus fuisset.

XXVI. REX.

XXXV. Ethodio, cum triginta tres annos regnaſſet, extincto, filioque nondum ad regendum maturo, electus eſt frater ejus Satracl. Hic cum callido pravoque eſſet ingenio, ac regnum ſtabilire in ſua domo, extinctis Ethodii liberis, ſtatueret, primum proceres, ut quiſque ſuperiori Regi carus fuerat, variis calumniis aggreſſus eſt. Deinde vulgus, (ut rebatur) primatum, eade attonitum, ſpollare cepit: quæ res brevi odium ejus auxit, & auctoritatẽ immiſuit, & ſeditiones excitavit. Ad eas reprimendas, odii publici non ignarus, cum prodire non auderet, a ſuis noctu domi ſtrangulatus eſt, cum præſuiſſet annos quatuor.

XXVII. REX.

Aſſumptus eſt in locum ejus alter Ethodii frater Donaldus: qui Satraelis vicia magnis virtutibus æquavit, vel etiam ſuperavit: quas virtutes gratiores reddebat cum ſtudio æquitatis conjuncta clementia. Is, & auctoritatis pondere & poenarum repræſentatione ſublatis inſtæſtinis diſcordiis, juvenutem, partim otio laſcivientem, partim luxu fractam, itineribus & labore ſalubriorem, & ad vim hoſtium arcendam paratiorẽ fore ratus, delectum habuit, & militem exercendo ita aſſuefecit, ut brevi tirones veteranorum æquarent virtutem. Huic conſilio pax foris nonnihil opitulata eſt. Nam cum ante paucos annos milites Romani in Britannia tumultuantes quemlibet alium quam Commodum Imperatorem depoſcerent, ac præcipue Ælium Pertinacem, qui ad eos pacandos erat miſſus, Scotis & Piſtis omiſſis, omnem vim belli in ſemetipſos converterunt. Proſuit etiam ad pacem colendam, quod Donaldus Regum Scottorum primus Chriſtianos ritus receperat. Nec tamen ipſe, nec proximi aliquot Reges, etſi magna nobilitatis parte comitibus eorum favente, priſcas ſacrorum ceremonias penitus exigere potuerunt. Verum cum incidiſſet in ejus regnum Severi Imperatoris expeditio, omnes omnium rationes, & publicas & privatas, ea immutavit. Severus enim, homo rei militaris peritiſſimus, in ſpem totius inſulae perdomandæ, tantas in Britanniam copias, quantas nemo antea Romanorum, duxit. Suberant & aliæ hujus expeditionis cauſæ, filiorum vita urbanis deliciis corrupta, & exercitui otio & ignavia mollior: quibus rebus ex labore militari petendum eſſe remedium exiſtimabat. Ejus adventu jamjam erupturi motus ſunt compreſſi: & Scoti Piſtique, relictis proximis agris, in loca impeditiora ſe receperunt.

XXXVII. Severus, ut aliquando finem bellis Britannicis imponeret, per vaſta omnia, & a cultoribus deſerta, in Caledonios duxit. Hoſtibus nuſquam congregi auſis, cum regionis aſperitate plurimum ei laboris fuit, dum ſilvas excindit, editiora complanat, congeſta in paludes terra viam ſternit, & amnes pontibus jungit. Interex

hoſtes

Tabatur, Spec-
fundus
cto, si-
Satræ
illire in-
eres, ut
ellus est.
spoliare
minuit,
non ig-
latus est.
lus: qui
ie: quas
clemen-
soblati
partim
hostium
tem exer-
ne viru-
com an-
quemli-
precipue
eis & Pl-
Profuit
ut primus
ai aliquo-
nte, prif-
erum cum
mdes om-
Severus
se perdo-
Romano-
filiorum
molliri-
cistima-
& Scoti
ceperunt,
is impone-
nitor duxit,
plurimum
congesta
Interer
hostes

hostes non ausi adversus tantam multitudinem aciem struere, peco-
rum prædam aliis atque aliis locis objiciebant, ut ea illecebra Ro-
manos longius ab exercitu digressos conficerent: qui, præterquam
quod sparis insidiis excipiebantur, etiam insolitis affligebantur in-
struibus: & itineribus fessis, cum sequi non possent, a familiaribus,
ne in hostium potestatem venirent, passim occidebantur. Neque ta-
men, desideratis quinquaginta millibus, (ut scribit Dion) prius ab
incepto destiterunt, quam ad finem insulæ penetrassent. Severus ip-
se, quanquam adversa valetudine, fere tota hac expeditione lectica
secta sit circumlatus, tamen perseverantia illa incredibili coegit hostes
ad conditiones pacis venire, atque agri parte non exigua cedere.
Finem Romani Imperii vallum duxit inter Bodotriæ & Glottæ astu-
ria, ubi antea Agricola finire provinciam decreverat. Id vallum,
quæ Carrotem annem attingit, præsidium habuit, eo situ & vi-
rum descriptione, ut modicæ urbis instar esset, quam nostrorum
quidam falso Camerodunum fuisse existimarunt. Propius vero est,
hanc esse urbem quam Beda Guidi vocat. Paucis antequam hæc
scriberemus annis, vestigia fossarum & murorum, item vicorum, ap-
parebant, nec adhuc muri diruti omnino ita confusa sunt indicia, ut
non interim se multis in locis prodant: terraque leviter effossa qua-
draei lapides eruantur, quibus vicini agrorum domini ad vallum seu-
rum substitutiones utuntur. Indicant autem inscripti lapides, qui
interim inveniti sunt, id opus Romanorum fuisse. Magnitudinem
molitionis ejus ostendunt hæc *Ælii Spartiani* verba; *Britanniam,*
(quod insulam ejus insipidi datus est,) *intra per transversam insu-*
lam ducto, utrinque ad finem Oceanum munivit. Quibus verbis mihi
indicare videtur, non vallum, quod Beda vult, sed murum fuisse:
 præsertim cum opus, quod vallo Hadriani plusquam dimidio brevi-
us sit, valli elogio prosequatur. Distat autem, ubi minimum, hæc
munitionis plar octoginta millibus passuum a vallo Hadriani.

XXXVIII. Erant & alla, nisi fallor, ejus pacis indicia. Est
enim passio infra id, quod diximus, præsidium, in adversa Caron-
is ripa, adificium rotundum, e laxis quadratis, nulla calce [aut
cemento] coagmentatis, non majus modico columbari, superne a-
pertum, cætera illæsum, nisi quod ostii superum limen, in qua no-
men auctoris & operis inscriptum fuisse creditur, ab Eduardo Primo
Anglorum Rege est ablatum, eadem invidia, quæ reliqua omnia
vetera Scotorum monumenta, quod in ipso erat, delevit. Id opus
nonnulli falso prodiderunt templum *Claudii Cæsaris* fuisse. Nos,
quantum conjectura possumus assequi, eodem *Termini* fuisse credi-
mus. Erant item, in ejusdem nominis ripa sinistra, duo tumuli
terreni, in modica planitie, manu (ut facis apparet) congesti. Mi-
noris, qui magis ad occidentem vergit, bona pars alluvione amnis est
ablata. Duntaxat adhuc eos accolæ vocant. Pace igitur ex hac
insulæ divisione iterum parata, ac rebus utrunque compositis. Do-
naldus, cum annis & viginti rei Scotici præfuisset annos, decessit.

Rerum Scoticarum

XXVIII. R E X.

XXXIX. Ei suffectus est Ethodius secundus, superioris Ethodii filius: homo prope stupidus: certe languidiore ingenio, quam tam ferocis populi moderatio conveniret. Quo animadverso, pro mores collecti, erga genus Fergusii ea sunt usi reverentia, ut homines quantumvis ignavo, nullius tamen sceleris comperto, nomen quidem Regium relinquerent, præfectos autem singulis regionibus darent, quos jus dicerent. Eorum moderatione & æquitate factum est, ut nunquam Scotia res fuerit tranquillior. Neque enim tantum delicta puniebant, sed Regis avaritiam immodicam populo reddiderunt innoxiam. Re vicesimo primo magistratus anno familiarium tumultu percussus est.

XXIX. R E X.

XL. Achirco ejus filius, cum ingenii majus quam pro ætate specimen daret, Rex creatur. Nam equitando, jaculando, militibusque studiis cum æqualibus contendendo, præterea beneficentia & humanitate, omnium sibi amorem conciliaverat. Verum cum atque in vitia descedens, profunda avaritia, iracundia, luxuria, inertis omnium bonorum studia brevi ab se avertit: & quo juvenus flagitiis ejus magis consentiebat, eo vehementius eorum patres offendebat. Tandem per Nathalocum, hominem apprimè nobilem, cui filias a se constupratas, & flagris exas, colluvioni sordorum hominum, quam circa se habebat, prostituerat, conjuratione nobilitatis electa, frustra se vi tueri conatus, a suis etiam turpium flagitiorum odio desertus, manum sibi intulit, duodecimo quam regnare cepisset anno. Rege extincto, Dorus, vel quia frater, vel quod scelerum minister ei fuisset, metuens proceres, ne, ut in recenti invidia erat, animo inflammato, in totum genus Regium favirent, cum parvis ejus liberis, Findoco, Carancio & Donald, aufugit. Neque multum eum sua fefellit opinio. Nathalocus enim, qui singulari eius affectus injuria, non contentus Dori exilio, submisit percuti, qui ipsum cum liberis fratris interficerent. Hi ad Pictos profecti (nam cum locum exilio Regii pueri delegerant,) insidiatore, decepti statum & faciei similitudine, alium pro Doro clam nasci obtruncant.

XXX. R E X.

XLI. Nathalocus, quem maxime suis rationibus adversum metuebatur, sublatum rarus, primus ambitiose regnum apud Scotos petisse dicitur: ac magna nobilitatis parte adversa, ab iis, quos sollicitationibus & donis corrumperat, Rex factus est. Nec male partum imperium melius gessit. Suspecta enim nobilitate, quam in comitiis regni sibi adversam fuerat expertus, per homines plebeios, quos egestas & audacia facile ad quodvis facinus impellere poterat, omnia administrabat. Accessit ad has suspensiones alia gravior, deprehensus liberis ad principes nobilitatis, e quibus intellectum est, Dorum Achirconisque liberos vivere, ac in regni spem apud Pictos educari. Hoc igitur periculum ut averteret, quos maxime suspectos e primoribus habebat, ad se vocat, tanquam de commodis publicis cum eis

consultum
xima nocte
verat rem
amici, no
orum cal
rum conat
orum fan
ficiunt hi
quam ver
missum, u
responsum
" nec peri
" urgetur
execratus
responsum
hominem
Itaque tu
quam cum
Scotum, u
ponenda f
patriam s

XLII.

docus, pr
formam, pr
eligitur.
suetudine
in promiss
numerosa
quacunqu
belli præ
statim col
tum ad
tum tum
sapham
pondere d
cedente R
maldopri
que præd
ecit: om
vertit: m
antum p
rum pro
libernia
ita v
consiliis
inter Re

Con-

consulurus. Comprehensos universos in carcerem conjecit, ac proxima nocte strangulandos curavit. Verum, quod suo timori speraverat remedium, id velut fax conjurationis fuit. Nam caesorum amici, non minus sibi metuentes, quam propinquorum & necessariorum calamitatem dolentes, undique in eum arma comparant. Quorum conatibus ut obviam irer, dum exercitum cogit, a quodam suorum familiarium occiditur, prope duodecimo regni anno. Adjiciunt hic quidam nostrorum fibulam, magis concinne fictam, quam verisimilem: illum ipsum, a quo Rex caesus fuit, ad divinos missum, ut de victoria, de vita Regis ac regno ejus percontaretur, responsum a quadam anu accepisse, "Regem non diu victurum: nec periculum ei ab hoste, sed a familiaribus instare. Cum ille "urgeret, "A quo?" animum, A te," subjecisse. Ille mulierem execratus, cum domum rediret, subit animum illa cogitatio, nec responsum celari posse, nec edere tutum esse: ne se apud Regem, hominem pravam & sub timori indulgentem, suspectum redderet. Itaque turis visum est, tyrannum cum multorum gratia interficere, quam cum gravissimo proprii capitis discrimine incolumem servare. Scitum, ubi domum rediit, impetrato ad responsa divinorum exponenda secreto, caeso Rege, duodecimum imperii annum ingressus, patriam servitio & se periculo exemit.

XXXI. R E X.

XLII. Ejus morte divulgata, liberi Athirtonis revocantur. Findocus, praeter genus, multis naturae blandimentis, corporis viribus, formae, proceritatis, aetatis flore, ad haec periculis commendatus, Rex eligitur. Neque spem de se conceptam sefellit. Erat enim in consuetudine quotidiana summa humanitate, in jure dicundo aequitare, in promissis fide. Verum Donaldus Insulanus, pacis impatiens, cum numerosa manu suorum in Albium trajecit: & ingenti clade villarum quaecunque pergebat edita, magnam praedam domum abegit. Causa belli praetexebatur ultio mortis Nathalpei Regis. Findocus, exercitum statim collecto, in illam insulam transiit, & Donaldum praelio victum ad naves fugere coegit. Multi in acie ceciderunt: multi, dum cum tumultu naves confendunt, submersi. Donaldus ipse, dum in scapham receptus fugam meditatur, ex multitudinis irumpentis pondere depressa, periiit. Insulani, animis nihil ex clade fractis, discedente Rege, accitis ex Hibernia auxiliis, bellum renovant; & Donaldus prioris Donaldi filio duce iterum extensionem faciunt, magnamque praedam abigunt. Findocus iterum cum copiis in Abudas trajecit: omnesque insulas perlustrando, severe in latrones animadvertit: munitionibusque, in quas confugere consueverant, everfis, tantum praedarum abegit, tantamque caedem fecit, ut multas insularum prope desertas relinqueret. Ad ejus reditum, Donaldus ex Hibernia, quo per fugeram reversus, dum exercitum reparare conatur, ita vires imminuitas sepsit, ut, necessario belli aperte gerenda consiliis omissis, ad dolos animum converteret. Nam, cum non aucter Regi, fidem publicam interponenti, se committere, duos e

luis, juxta callidos & audaces, in aulam cum secretis mandatis misit. Hi, cum & genus suum jactarent, & de Donaldi injuriis graviter conquererentur, Regi quidem fidem non fecerunt. Itaque ad fratrem ejus Carantium, hominem levem & ambitiosum, se contulerunt. Ab eo in intimum familiaritatis locum recepti, & per eum ad consilia de rebus maximis admissi, cum ejus ingenium explorando cognovissent, non dubitarunt secreta mandata de Rege tollendo cum eo communicare. Ille regnum, alieno scelere & periculo patum, velut jam certum amplexus, omni genere favoris eos est prosecutus. Igitur omnibus ad præcogitatum scelus comparatis, capto tempore, dum Rex, cæteris ad spectaculum inulcitate magnitudine feræ accurrentibus, alterum eorum suæ fortunæ multiplicem eventum narrantem audit; ab altero, venabulo in pectus adacto, interimitur. Concursu facto ad atrox facinus, alii moribundum Regem excipiunt, alii percursores sequuntur. Comprehensi, & ad supplicium ducti, expresso prius tormentorum vi Donaldi consilio, & scelere Carantii, qui tum dissimulanda rei causa procul aberat, ipsi quidem justas penas luerunt: Carantius autem primum ad Brittones fugit: sed ibi, vulgata exilii causa, cum hospicibus esset destitabilis, ad Romana castra se contulit.

XXXII. R E X.

XLIII. Optimo & viro & Rege, scelere detestabili fratris occiso undecimo regni anno, suffectus est minimus trium fratrum Donaldus. Is, cum ad ultionem necis fraternæ se pararet, audis Donaldum Insulanum, Moraviam ingressum, non jam pro latrone, sed pro Rege omnia gerere. Igitur edicto, ut reliqui sequerentur, ipse cum paucis, qui forte aderant, recta ad hostem progreditur. Donaldus Insulanus, certior per exploratores quam exiguis Regi essent copiæ, diem noctemque continuato itinere, famam sui adventus prævenit. Rex, inopinata re perculsus, cum certamen fugere non posset, congressus, majus quam pro numero prælium fecit. Tandem, superante hostium multitudine, victus, & graviter vulneratus, ipse cum triginta e primoribus nobilitatis in manus venit. Cæsa ad tria millia, duo capta. Rex intra triduum, seu moerore ob rem male gestam, seu dolore vulnerum, decessit, viz circumacto primo anno regni sui.

XXXIII. R E X.

XLIV. Eo defuncto, Donaldus Insulanus, qui nomen Regium aerea nullo auctore sumserat, jam pro legitimo Rege se gerebat, fretus maxime timore procerum: qui, ne propinqui sui captivi occiderentur, (nam id Donaldus assidue comminabatur,) nihil movere ausi sunt. Tyrannus, cum in omnes debauchatus, non tantum edicto prohibere, ne quis, præter ipsius ministros, arma ferret, ac nobilitatem, possum ad eadem rapere, in cuius exitio firmamentum sui regni constituebat, inter suæ crudelitati superstites discordias ferebat: nec ullum pulchrius existimabat spectaculum, quam tantam civium eadem. Eam enim eadem loco sibi ponebat; tot in-

iniciis levare putabar, quot ex utraque acie perissent: neque quoniam magis quam civium concordiam metuebat. Itaque domi se continebat: & suarum in omnes injurarum sibi confectis, omnes formidans, omnibusque formidabilis, raro in publicum prodibat. Duodecimo tandem anno in iis miseris transacto, vix publicorum malorum vindex est inventus Crathilinchus, Fintooi Regis filius. Is occulte apud nutricium delitescens, diu perisse est creditus. Verum, cum jam paucos viribus & solertia pares haberet, genus & nomen dissimulans, primum in aulam, deinde in Regis familiaritatem receptus, dexteritate ingenii brevi perfecit, ut primum gratiae locum apud eum obtineret. Tandem, rebus omnibus ex animi sententia succedentibus, cum, indicato patris, quis esset, & quid pararet, idoneam facinori parando manum ad se collegisset, Donaldum, injuria opportunum nactus, occidit, & cum suis clam discessit.

XXXIV. R E X.

XLV. Tyranni morte divulgata, & res & auctor summa omnium cum laetitia excipitur. Crathilinchus, generis indicis testibusque prolatis, quanto nemo antea studio, Rex est declaratus, ut qui non modo libertatis sed salutis omnium auctor esset. Primum, magno omnium consensu tyranni liberos & propinquos, ut velut radicitus tyrannidem extirparet, necandos curavit: deinde, partes omnes regni ad jus de more dicendum perulstravit: labefactataque a Donaldio quanta potuit cura confirmavit: ac pace domi forisque parata, otium gentis more venationibus oblectare statuit. Ejus rei studio cum in monte Grampio juxta Pictorum fines ageret, juvenutem Picticam ad se venientem honorifice habuit. Nec ea contentus amicitia, quae ex antiquis necessitudinibus & publica pace nata erat, etiam eos familiari consuetudine complecti studuit. Sed ea Regis comitas prope in perniciem vertit. Nam cum Picti canem insignem, quem Scotorum Rex in deliciis habebat, clam apud se celassent, indicio ad custodem canis perlato, ad locum ubi celabatur profectus, dum canem retrahere conatur, interimitur. Ad ejus eadem clamore facto, cum utriusque magna multitudo concurrisset, acri pugna edita, ac multis oculis, in insque non paucis ex utriusque generis nobili juvenute, factum est crudelissimi belli seminarium. Nam ex eo die, cum utraque gens alteram omnibus bellorum incommodis vexaret, non ante cessatum est quam justis exercitiis sit concursum. Neque pauci, etsi Regibus utriusque eam cupientibus, ullis conditionibus coire potuit. Quoniam enim non ignorabant, Romanis & Brittonibus semper infestis, quanto cum periculo dissiderent, minus tamen ultionis cupiditas ita eos afferebat, ut, dum privatas quisque persequitur injurias, calamitatem communiter omnibus impendentem contemnerent. Ac, nulli Casarum exul Romanus, obscuro quidem loco natus, ac missa claus, intervenisset, ad alterius generis interuiccionem pugnarum fuisset. Is enim a Diocletiano missus Bononiam maritimam, ut Belgicam

giam Armoricam ab incursionibus Francorum & Saxorum tueretur, cum, multis Barbaris saepe captis, prædam integram nec provincialibus redderet, nec ad Imperatorem mitteret, suspicio est orta, consulto ab eo Barbaros admitti, ut redeuntes cum præda exigeret, atque hac se occasione ditaret. Igitur a Maximiano iussus occidi, purpuram sumisit, & Britannias occupavit: utque opes adversus Bassianum legatum Romanum firmaret, discordiis inter Scotos & Pictos pacatis, cum utrisque foedus fecit & societatem iniit. Romanis multa adversus hominem rei militaris peritum frustra expensis, & Scotis & Pictis in veterem quos aliquando tenuerant agrorum possessionem restituitis, postquam septem annos imperium gessisset, ab Allecto socio est occisus. Allecto, cum triennio rebus præfuisset, ab Asclepiodoto interempto, Britannia, decimo quam decesserat anno, Romanis est restituta. Sed nec Asclepiodotus, nec qui ei successit Constantius Chlorus quicquam in Britannia memoratu dignum gessit, nisi quod ex Helena concubina Constantinum, qui postea rerum potitus est, genuit. Inter hæc decessit Crathilinus, postquam rei Scotica præfuisset annos viginti quatuor.

XXXV. REX

XLVI. Fincormachus, frater ejus patruelis, post eum regno Scotorum potitus, secunda prælia adversus Romanos, adjunctis Brittonibus & Pictis, quædam absque externis auxiliis, fecit. Tandem, viribus Romanorum domi bellis civilibus, & foris assiduis contentionibus, attritis, quierioribus rebus, Scoti quoque libenter pacem sunt amplexi. Liberati curis externis, nihil prius habuerunt, quam ut religionem Christianam promoverent: occasione illinc orta, quod multi ex Brittonibus Christiani, servitium Diocleriani timentes, ad eos confugerant: e quibus complures, doctrina & vitæ integritate clari, in Scotia subsisterunt, vitamque solitariam tanta sanctitatis opinione apud omnes vixerunt, ut vita functorum cella in templa commutarentur: ex eoque consuetudo mansit apud posteros, ut præci Scoti templa cellas vocent. Hoc genus monachorum Cuthbertos appellabant: mansitque nomen & institutum, donec monachorum genus recentius, in plures divisum sectas, eos expulit: tanto doctrina & pietate illis inferius, quanto divitiis & caerimoniis, cæteroque cultu externo, quibus oculos capiunt & animos insatiunt, sunt superiores. Fincormachus igitur, Scotorum rebus æquitate summa compositis, & civibus ad mansuetiores vitæ cultum reductis, decessit quadragesimo septimo regni sui anno.

XXXVI. REX

XLVII. Eo defuncto, gravissima de regno contentio est exorta inter tres fratres patruelis, e tribus Crathilini fratribus genitos, Romachum, Fethelmachum, & Angustianum, seu verius Eneanum. Romachum commendabat, quod e tribus Crathilini fratribus pater ejus ætate maximus, quod mater e Regio Pictorum sanguine esset, quod ipse ingenio foret acris, & ad parandas amicitias flexilis. Pro Angustiano faciebat ætas, & experientia rerum, & mores amabilis,

Biles, atque inde favor populi, & ante omnia, qui initio fuerat competitor, tum suffragator Fethelmachus. Propter eorum seditiones cum res ad arma spectaret, primis comitiis nihil peragi poterat: & soluto conventu, cum totum regnum in duas factiones diversas irer, Romachus favore populi inferior, advocata juventute Pictica, se externis auxiliis firmat. Ab his cum Angustianus recisset sibi insidias parari, potius existimavit, vitam semel fortunae committere, quam in perpetuo timore sollicitam agere. Igitur coactis amicis, cum Romacho praelio congressus, victusque, in Ebudas cum Fethelmacho profugit. Ibi cum intelligeret, se factionum principibus ob virtutem formidabilem, & apud populum natura venalem, & Romachi pollicitationibus corruptum, parum fore tutum, in Hiberniam cum suis discessit. Romachus autem, vi magis quam populi voluntate regnum assecutus, amulo submoto, in adversarios crudeliter exercuit inimicitias: ac, ne vim magis quam jure grassari videretur, dum regiones oblit ad conventus habendos, ac, non adhibito de more consilio, solus ad suum arbitrium causas capitales revocat, magna cum caede grassatus, maximum timorem in omnes bono: diffudit. Tandem, omnibus praesentem rerum statum exolis, repentina conjuratione nobilitatis, atquequam vires tyrannus colligere posset, oppressus, e fuga, quam ad Pictos intenderat, retrahens, poenas luit, tertio sui regni annos Caput, pilo affixum, latum populo spectaculum circumlatus est.

XXXVII. RE. X. XLVIII. Angustianus ingenti omnium consensu, ad regnum capiendum est revocatus. Primum, qui Romacho crudeliteris & avaritiae ministri fuerant, sub Rege iusto sibi timentes, Pictorum Regem Neclamum in ultionem propinqui sui ad arma commoverunt. Angustianus, pacis cupiens, peto legatos sepe Pictos admoovit, quos cum periculo iussisset regni pugnaturi essent, Britonibus in amborum exitium incitatis. Verum, ubi eos vel fiducia virium, vel iracundia perurbatos, a pacificeis consiliis aversos vidit, se ducto exercitu, post acerrimum conflictum, victoria est potitus. Rex Pictorum cum paucis evasit. Verum, postquam metus recessit, ira & pudore inflammatus, agere a suis impetrat, ut novum sibi exercitum decernant. Eo coacto, in Caledoniam ducit. Angustianus, iterum frustra restata pace, cum suis caelis ad hostem tendit. Pugnatum est utrinque pari obstinatione, alteris paratam laudem tuendi, alteris ignominiam acceptam dolere, sonantibus. Demum Scoti, Angustiano cesso, solutis ordinibus, in fugam versi. Nec Pictis haesit, sicut victoris, Rex sui ac praestantissimo quoque bellatore in acie interempto. Prope par utrinque, dumtaxat acceptum pacem ad breve tempus praestitit. Praefuit rei Scotica Angustianus paullum super

XXXVII. RE. X. XLIX. Fethelmachus Angustiano Rex est successus. Cum vix biennium in regno complecter, extruere coacto, Pictorum agros sedis popula-

populationibus vastavit. Ubi primum hostis occurrit, concursus est cum utriusque gentis magna strage. Nam Pictorum acies media, cornibus nudata, prope tota circumventa est: nec tamen inulta occidit. Rex Pictorum tertio post die e vulnere decessit. Scoti victoria usi, late, nullo exercitus obvio, Pictorum agros vastant. Picti enim, tanta clade accepta, nunquam totis viribus ausi se futuræ committere, leves procursantium manus in populatores locis & temporibus opportunis insimittentes latius eos evagari prohibebant. Interea Hergulfus, homo callidus, accepto in suas imperio, quatenus viribus impar erat, ad fraudem conversus, duos Pictici generis viros inmisit, qui se Scotos simulantes Regi perniciem molirentur. Hi cum fidicine quodam de caute Regis transierunt. Hoc enim hominum genus, ad fomino conciliandos, & vigilias oblectandas, in cubiculis nobilium pernoctabant: qui mos etiam adhuc in omnibus insulis Britannicis apud priores Scotos observatur. Agitur futuro die Picti, ut conventum erat, a fidicine intromissi, Regem quam maxime possunt occulte jugulant. Nec tamen ita rem celare potuerunt, quin ad morientis gemitum ministri excitati facinoris auctores sint persecuti, & cum ulterius fugere non possent, e prurpro saxo lapidibus propugnantes ministri Regii asscuti ad pernam eos retraxerint.

XXXIX. REX.

L. Fethelmacho regni sui anno tertio extincto, successit Eugenius, seu potius Evenus, Pithcorinachi filius. Sub id tempus, Maximus legatus, in spem totius insule potiundæ erectus, utramque gentem deleteret; primum cum Pictis, ut tum res erant, infirmioribus, atque ideo ad pacificendum promissioribus, amicitiam simulat: eos vanis promissis implet, "Si in societate Romana perseverent, præter innumera alla commoda, totum Scotorum agrum se eis concitissimum. Audirent libenter ea Picti, & ira cori, & vindicta cupidi, & promissis delinuti, & in furium impetiti. Igitur cum Romanis conjuncti Scotorum agros popularentur, primus et confictus fuit ad Cream Gallovidie annem. Scoti pauciores pluribus circumventi, dum in omnes partes fugiunt, Romani, vel certa victoria potiti, sine ordine fugientibus insunt. Interea Agathelli, & ultiores aliquos populi, qui nondum se cum reliquis consenserant, in dissipatos Romanos densis armibus invadunt, magnam stragem ediderunt. Eugenius, collectis quos se sperare poterat, habito super summa regum consilio, cum præfatus opper nullam spem renovandi belli faceret, retro in Carliciam abiit. Maximus vero, quo saltem victoria diceretur, prohibere trepidus punctus, omnia in insubere Britannia bello ardere. Scoti ejus discusso majore hostium parte levati, quanquam vix ad sua tendenda sufficerent, ira tamen, ac spe, se ante exactam æstatem hostes vicinos insigni aliqua clade repelluros, quicquid virium aut odii supererat in Pictos effuderunt. Quamquam vergabant, obvia ab eis dissimulante occidit, ferro & flamma sua vastitatem

ant. M
persequen
num ei
Scotos m
turi, sed
esse solen
ris, sed et
rimen pa
onge ab
urrerunt
desperatio
Britones
Roman
egiones
disciplina
genus, d
Regem pr
LI. A
um vix
am clem
is, deder
vicinis
gerrime
que soci
Scotorum
intenta
quicquid
que nū
conque
am Max
tuto, a
vitare su
ro, gent
omni ju
dos, ho
dere: se
se viven
pernam
endo ma
ulla e
sul in f
anz, li
vero
am edific
nia ex
inter P
band

Maximus, quanquam minis & verborum contumelia Scotos persequeretur, utriusque tamen cladis gentis pariter latus, ubi primum ei commodum fuit, tanquam damna Pictis illata ulturus, in Scotos movit. Illi tum non de gloria, imperio, aut praeda dimicaturi, sed de patria, fortunis, vita, ceterisque quae hominibus cara esse solent, eductis omnibus qui arma ferre possent, non modo viris, sed etiam (gentili consuetudine) mulieribus, in ultimum se discrimen parant: & castris non procul a Duno amne positis, non longe ab hostibus constituerunt. Acie utrinque instructa, primi concurrerunt cum Scotis Romanorum auxilia. Ibi alteris spe, alteris desperatione incitatis, certamen acrius quam longius fuit. Picti & Britones magna cum caede repulsi, ac nisi subsidium in tempore Romanis venisset, fugam circumspectabant. Verum, Maximo legiones admoventes, Scoti, & multitudine & genere armorum & disciplina inferiores, ruina modo retroacti. Cecidit ibi Rex Eugenius, dum suis non vult superesse; ac maior procerum pars, ne Regem prodidisse videretur.

LI. At Maximus, tanta victoria citius quam sperarat potitus, non vix haberet in quem odium exerceret, misericordia ad pristinum clementiam revocatus, multis Scotorum regionibus perulstratis, dedentes sese recepit, agrosque colere iussit: & ut suis contenti vicinis molesti ne essent, imperat. Picti hanc ejus clementiam agerrime ferentes, contendebant; "Nunquam Romanos, eorumque socios, solidam & sinceram pacem habituros, incolumi gente Scotorum, semper inquieta, semper ad omnem praedae occasionem intenta: nunquam terram Britanniam securam fore, dum in ea quicquam illius sanguinis superesset. Cum feris belluis rem esse, quae nullis officiis provocata mansuescant, nullis damnis fractae quiescant: eundem, qui ei genti esset, bello finem futurum. Cum Maximus contra multa disserteret, de vetere populi Romani induto, a qua gentes victae, non modo refectae incolumes, sed etiam civitate sint donatae: "Nunquam in orbe terrarum, fere perdomito, gentem ullam penitus excisam. Se curasse, ut Rege cum Romani juventute caeso, non metuendos vicinis, sed potius miserandos, hostes relinqueret. Nec se Pictorum adversus eos odio cedere: sed, rem vere aestimantibus, multo laetius esse spectaculum, e viventium miseris, quam cruore occisorum: graviolemque penam esse vivendo semper mortem optare, quam semel moriendo malis omnibus desungi. Hae quidem ille disserbat, non ulla erga Scotos benevolentia, quam Pictica crudelitatis odio: sed, in futurum prospiciens, quam periculosum esset provinciae Romanae, si vires Pictorum, deletis penitus Scotis, duplicarentur. Sed vero, nec querelis, nec precibus, nec donis abstinere, priusquam edictum impetrarent, ut Scoti omnes ante certum diem Britannia excederent: qui secus fecisset, ei fore capitale. Ager coram inter Pictos & Britones divisus.

LII. Scoti superstitēs, quo quemque fors tulit, per Hiberniam, Æbudas, Scandiam, & Cherronesum Cimbricam dispersi, ab incolis satis humaniter fuerunt recepti. Sed nec a sacerdotibus & monachis, qui cum in summo erant honore, Picti, etsi publice Christianis institutis imbuti, injuriam abstinerunt. Illi vero profugi, cum in omnes circumcirca regiones dispergerentur, multi in Ionam (Æbudarum unam) devenerunt: atque ibi in coenobium collecti, magnam suæ sanctitatis & eruditionis famam ad posteros transmisserunt. Ceteris Scotis ita bello afflictis, patria pulsus, & de reditu desperantibus, Æbudarum cultores, ingenio feroces & inquieti, & ob desidiam inopes, & hominum multitudinem, & rerum necessariorum superante penuria, aliquid per se audendum rati, classe longarum navium coacta, duce Gillone, in Argatheliam transmittunt. Ibi, dum ad prædam, ut in regione prope vagua habitatoribus, vagi discurrent, a Pictis eo ad præsidium missis circumventi, ac a navibus exclusi, ad unum periere. Classis capta, & ad usum belli adversus Insulanos reservata. Nec ita multo post, qui in Hiberniam confugerant, partim veteris cognationis commemoratione, partim fortunæ commiseratione, gentem ad bella prædasque suopte ingenio proclivem facile moverunt, ut auxilium ad patriam pristinumque statum recuperandum decernerent. Data ab eorum millia. Hi in latus Scotiæ adversum Hiberniæ transpositi, magnum sui adventus terrorem late fuderunt. Hoc primo successu læti, cum de reliquo bello consultarent, Scoti Albini, gnari virium Romanorum, & quantum reliquas nationes peritia rei militaris antecirent, auctores erant: "Ut, præsentē victoriā contenti, cum præda domos redirent, nec exspectarent, dum totius Britannię vires eos adorirentur. Et quando nec universa Hibernorum copię, si adessent, pares esse queant adversus eorum exercitum, quorum consilio & armis terrarum orbis esset perdomitus, cum eis non vi aperta sed astu certandum, occasione captandā, & quos nec numero, nec opibus, nec bellandi peritiā, æquare possent, laboribus & malorum patientia fatigandos. Hanc unam esse hujus belli gerendi rationem." Hiberni Scoti contra Albinos increpare; Quorum pristina animi vis adeo elanguerit, ut cum posteri essent eorum, qui Romanos exercitus prope delessent, ipsi nec aspectum quidem illorum sustinere possent. Nec deerant etiam ex ipsis Scotis Albini, qui contendere: "Bellū rationem, a civibus suis propositam, plane inanem esse: ut quis ad hostem tantum vandandum, non ad patriam recuperandam faceret. Quamobrem, fortunę instandum; eam reditus ducem sequendam. Id si faciunt, non esse dubitandum, quin Deus, qui tam prospera belli initia dederit, aut novo Brittonum moru, aut revocatis ad bella propiora legionibus, hostium vires sit imminuturus. Occasionem oblatam potius amplectendam, quam in præsentia neglectam posterius frustra querendam. Hac sententiā cum in concilio vicissiter, læti ad prædas discurrent: ac, dum in spem amissa recuperant

di auda
repente

LIII.

reditus
reddidit
pareret,
mittendo
bus cum
crepat,
"sissent.
dinem co
"stes Ro
"sociis e
"rent.

retulerunt
bernis (u
flexit: se
eram, se
Nam, cu
civilium
Senatu p
mira (qu
tari nom
in eo rer
rer, fortu
mitate &
vissimis e
ture exer
ciz comm
rum agro
vestigalia
exegit: in
sum parti
artibus vu
bus ad s
ram sumi

LIV. E

minis com
sus interer
um Invasi
lo, missus
geret. Is
in provinc
pena, ni
mortuo, v
a populo R
videri: ac

di audacius quam prudentius suæ cupiditati indulgent, majoribus repente copiis oppressi, majorem suorum partem amiserunt.

LIII. Hæc clades in Hiberniam renunciata, Scotis omnem spem reditus præcidit, & Hibernos de sua libertate retinenda sollicitos reddidit. Multis igitur consiliis tentatis, cum alius exitus non appareret, visum est Scotis Hibernensibus, legatos in Britanniam esse mittendos, ac pacem quam maxime commodis possent conditionibus cum Romanis faciendam. Eos Maximus primum graviter increpat, "Quod nullis provocati injuriis ultro arma Romana lacef-
"tissent. Legatis excusantibus, & culpam in imperitam multitu-
"dinem conferentibus, data venia. Pax iis legibus facta; "Ne ho-
"stes Romanorum post eum diem Hiberni reciperent, ab eorumque
"sociis omnem vim abstinere, ceterum imperii majestatem cole-
"rent. Hiberni æquiores quam spei. ut conditiones læti domum
"retulerunt. Maximum autem ad pacis nomen, non metus ab Hi-
"bernis (ut qui non magnum in eorum motibus momentum poneret)
"flexit: sed quod, in majorum rerum spem intentus, non modo qui-
"eram, sed etiam benevolam, sibi volebat relinquere Britanniam.
Nam, cum tot cælis exercitiis, imperii Romani vires bellorum
civilium tempestatibus debilitatas videret, Imperatoresque non a
Senatu populove legi, sed militari favore assumi, cumque, perdo-
mita (quod nulli alteri contigisset) Britannia, magnum in re mili-
tari nomen, exercitumque pro multitudine satis firmum, haberet,
in eo rerum statu decreverat, si se occasio imperii occupandi offer-
ret, fortunæ non deesse. In hanc spem pronus, milites plurima co-
mitate & omni largitionis genere complectebatur. De rebus gra-
vissimis cum Britannorum majoribus consultabat: Pictorum juven-
tute exercitum supplebat: eisque præsidia pluribus in locis provin-
ciæ committebat custodienda: diviso inter eos & Brittones Scoto-
rum agro, Pictis quidem veterem ditionem liberam reliquit, sed
vestigalia modica, ex attributo eis ultimo regni Scotorum angulo,
exegit: indicium quidem, ut ipse prædicabat, Britanniam univer-
sam partim a se perdomitam, partim pacatam. Atque his quidem
artibus vulgus mirum in modum sibi conciliabat. Itaque, omni-
bus ad spem conceptam paratis, velut a militibus coactus, purpu-
ram sumisit.

LIV. Post eum Constantinus, ex infimo militiæ ordine, sola no-
minis commendatione a Brittonibus dux est electus: atque eo rur-
sus interemto, Gracianus homo Britannici sanguinis insulæ imperi-
um invasit. Verum, Maximo in Italia, Gratiano in Britannia cæ-
so, missus est Roma Victorinus, qui legati nomine Britanniam re-
geret. Is, cum sua opera imperium videri vellet auctum, Pictis
in provinciæ formam reductis, legibus Romanis eos uti jussit, gravi
pena, ni pareatur, indicta: ac, Hergusto eorum Rege inter hæc
mortuo, vetuit, ne novum crearent, neve magistratum alium, nisi
a populo Romano datum, haberent. Id vero Pictis mens servitus
videri: ac jam fero & frustra queri; "Gentem & amicam & co-
"gnatam,

"gnatam, ac, licet interim moleſtam, tamen adverſum externum
 "hoſtem omnium periculorum ſociam, a ſe ſæde & crudeliſter pro-
 "ditam. Eo ſe hæc jure pati, qui non auxilio ſolum, ſed miſeri-
 "cordia ſe privarint. Quis enim eorum calamitatibus indolere
 "poſſet, qui meminerit, ad quantam omnium rerum inopiam ve-
 "teres amicos redegiſſent? Huc nimirum pertinere vetus illud ora-
 "culum, quod Piſtos olim a Scotis delendos præcinerat. Ob Sco-
 "tos enim a ſe proditos nunc pœnas luere, ac miſerius quam illos
 "perire: niſi forte quis intolerabilius exilium quam ſervitutem pu-
 "teret. Illos enim in qualicunque fortuna tamen liberos eſſe: ſe
 "vero in extremis malis verſari, eoque graviſſimis, quod ſuo me-
 "rito in ea incidiſſent. Itaque, ut haberent ad quem convenirent,
 "ut in medium de remedio calamitatum ſuarum conſulerent, Dur-
 "ſtum Herguſti filium Regem creant. Apud hunc primores congregati,
 "dum remedia circumſpiciunt, ſervitutis aſperitatem querelâ
 "expreſſerunt. "Jam non imaginaria ſe, ſed vera ſervitute premi.
 "Incluſos intra vallum Severi, velut ſeras beſtias, ab omni huma-
 "no commercio ſejuñctos: inde juventutem omnem ſplendido mi-
 "litæ nomine ad lanienam educi. Præter vicinarum gentium odi-
 "um, accedere monachorum acerbiffimas inerepationes, qui ocla-
 "marent, merito eorum preces a Deo contemni, qui Dei mini-
 "ſtros, ſuoſque fratres, eorundem ſacrorum participes, tanta ſa-
 "vicia eſſent perſecuti, ut ne monachos quidem, per quos Deus ex-
 "orari poſſet, eodem ſecum cœlo frui ſiſſent. Hæc cum graviter
 "eos urerent, ſubeunte in rebus adverſis animos religione, tandem
 "nonnihil a perfeſſione malorum laxamenti dato, una ad libertatem
 "reſtituendam via eſt viſa, ſi Scotis placandis Deum etiam ſuæ per-
 "fidie inſenſum placare poſſent. "Se intelligere, Ferguſium, Re-
 "gii generis juvenem, in Scandiam exulare: eo revocato, cæteros
 "ejus auctoritate facile poſſe adduci, ut redirent. Ad ejus ani-
 "mum tentandum occulta (metu Romanorum) legatio decreta eſt.

LIBER QUINTUS.

I. **C**ÆSO, uti retulimus, a Romanis Eugenio, ac gente
 univerſa patria pulſa, Regis frater, ſive ille Echadius
 ſive Ethodius fuit, metu inſidiarum a Piſtis, ac rerum
 ſuarum incertus, conducto navigio, non magis ventis
 quam fortunæ vela committens, in Scandiam appulit, una cum filio
 Ertho & nepote Ferguſio. Ibi, cum in aulam veniſſet, Rex illius
 oræ eloctus, qui & unde eſſet, quaque fortunæ violentia exercitus
 fuiſſet, cum, præter vectorum ſermones, habitus formaque viri fa-
 cile dictis fidem faceret, brevi eum in familiarium numerum ad-
 miſit. Ferguſius ibi (patre & avo mortuis) cum adoleviſſet, & ſe
 totum ſtudiis militariſis deditiſſet, multæ ſimul adverſus imperi-
 um Romanum expeditiones a populis ad ſeptentrionem ſpectantibus

ſunt

ſunt ſuſo-
 rum pen-
 rum odio
 cum ea
 parta, in-
 cinas qu-
 Scotos &
 tem, reci-
 Romano-
 adeo aſſi-
 vindictar-
 civilibus
 proximas
 tur, ut a
 rum exte-
 Britannic-
 plorata,
 rannidem
 crudelitar-
 conficieba-
 ſcente pro-
 quam an-
 omnium
 qui, ſum-
 in. Britan-
 externum
 tam. Q-
 ſpiratione
 per ſecre-
 guſius ad-
 militaris,
 & futura
 ejus profe-
 miliari uſ-
 proſecti,
 adventu p-
 bant, cele-
 juvenutis
 nantes.

II. His
 Scotorum
 in annum
 um, hoc
 CCCIII
 n, qui ſi-
 Qui ex Be-

sunt susceptæ. Aliis in Pannoniam, aliis in Galliam nationibus ir-
rumpentibus, Fergusius, pariter & armorum studio, & Romano-
rum odio, Francos in bellum adversus Gallos est secutus. Sed,
cum ea expediri parum prospere cessisset, majore gloria quam re
parta, in Scandiam rediit. Cum vero non ibi tantum, sed per vi-
cinas quoque gentes, nomen ejus celebraretur, ea viri fama ad
Scotos & Pictos perlata, spem fecit Scotis patriam, Pictis liberta-
tem, recuperandi, si, antiquis odiis depositis, hoc duce adversus
Romanos fortunam tentarent. Et erat ea tempestate Romana res
adeo afflictæ finisimorum armis, ut ipsa occasio veteres inimicos ad
vindictam superiorum injuriarum excitaret. Nam Imperatores,
civilibus bellis attriti, Gothis, & Vandallis, & Francis, & Afris, in
proximas cuique provincias irrumpentibus, ita undique vexaban-
tur, ut ad Italiam & Romani imperii sedem tuendam, omiſſa re-
rum exterarum cura, exercitus revocarentur. Inter eos motus, qui
Britannicis legionibus præerant, rem Romanam habentes pro de-
plorata, sibi quisque privatim consulentes, alius alio tempore ty-
rannidem stabilire conabantur: nec contenti Insulanos omni genere
crudelitatis & avaritiæ vexare, etiam ipsi mutuis incursionibus sese
conſciebant. Ita decreſcente quotidie legionariorum numero, cre-
ſcente provincialium odio, magis deerant Britannis universis vires
quam animus ad rebellandum. Sed supra clades alias maxime
omnium afflixit insulam ultimus exercitus Imperator Constantinus:
qui, sumpta purpura, non modo militem Romanum, sed quicquid
in Britannia erat, abduxit: & insulam exarmatam, &, si quem
externum hostem habuisset, ad omnem injuriam reliquerat expoſi-
tam. Quæ potissimum occasio Scotorum mirum in modum con-
ſpirationem maturavit. In hoc igitur statu rerum, inita concordia
per secreta cum Pictis colloquia, per utriusque gentis legatos Fer-
gusius ad regnum avitum ſuſcipiendum revocatur. Ille, ut homo
militaris, & gloriæ cupidus, & præſentium rerum tædio affectus,
& futurarum ſpe erectus, facile conditionem accepit. Ad famam
ejus profectionis, non modo Scoti exules, sed Danorum multi, fa-
miliari uſu & commilitio conciliati, in eandem cum eo ſpem domo
proſecti, in Argatheliam appulerunt. Illuc ad eum, antea de ejus
adventu præmoniti, qui in Hibernia & circumjectis insulis exula-
bant, celeriter convenerunt: & ipsi ſecum hoſpitem, & amicorum,
juventutis item novarum rerum avidæ, ſatis magnum numerum
trahentes.

XL. REX.

II. His auxiliis Fergusius frater, more patrio quadrageſimus
Scotorum Rex est creatus. Liber Paſſetenſis ceditum ejus conſpicit
annum Honorii & Arcadii Imperatorum ſextum. Alii in octa-
vum, hoc eſt, juxta Mariani Scoti ſupputationem,
CCCCIIL juxta Fulcillum, CCCCIV. a Chriſto na-
to, qui fuit a morte Eugenii [avi] circiter XXVII.
Qui ex Beda contendunt, hunc primum fuiſſe Scoto-

CCCC.

IV.

rum in Britanniam adventum, eos ejus historia manifesti mendacii coarguit. Comitibus igitur peractis, homo in bello natus & educatus, & qui fortunæ benignitate & hominum alacritate utendum, & famam sui adventus præveniendam, censeret, præsidia proxima, cum non satis militum haberet ad ea obtinenda, diruit: & regno recuperato, cum primum per anni tempestatem posset, diligenter adversus hostes expeditionem appetat. Brittones interea in duas factiones erant divisi. Alteri, libertatis cupidi, & externæ dominationis pertæsi, eorum adventu gaudebant: alteri præsens orium, cum maximis incommodis conjunctum, incertæ libertati & certo bello præferebant. Itaque, & periculi imminenti metuentes, & suæ infirmitatis consilii, duplicem legationem decernunt: alteram ad Pictos, quæ eos sollicitaret; "Ne relicta Romanorum & Brittonum amicitia, ad veteres suos inimicos, homines sine re, sine spe, sine viribus, deficerent. Addunt admonitiones, pollicitationes, & ni pareatur, graves minas a Romanis, quibus nec integri ambo unquam resistere potuerunt, nedum nunc alteri delictibus exhausti, alteri omni genere malorum attriti, parës esse possent. Legationis ad Romanos summa hæc erat; "Ur in tempore, dum aliquid ab hostium immanium crudelitate superesset, quod defenderetur, auxilia mitterent. Id si facerent, Britanniam in eorum perpetua fide constanter permansuram: sin minus, satius fore patriam relinquere, quam gentium ferarum morte graviores servitutem tolerare. Romani, etsi undique ipsis instarent bella, tamen legionem unam ad provinciam protegendam e Galliis mittunt; sed, rebus ibi pro tempore compositis, reverti iussunt. Iis copiis Brittones freti, repentino adventu manus prædatorias incautius vagantes magna cum cæde repulerunt. Socii Reges, instructo exercitu, cum ad vallum Severi venissent, ad Carrontem omnem hostium copiis occurrerunt. Ibi atrox commissum prælium. Magna utrinque cæde edita, Romani superiores, quia brevi in Gallias erant redituri, contenti hostes repressisse, vallum Severi pluribus locis dirutum restituerunt: eoque instaurato, ac Brittonum præsidiiis firmato, discedunt: & socii Reges, etsi celeritate & laborum tolerantia superiores, multitudine tamen & opibus hosti impares, decreverant præliis abstinere, crebris incursionibus hostem vexare, summam rei, nondum adultis viribus, in discrimen unius certaminis non committere.

III. Verum, ubi Romanos e Britannia abcessisse nunciatum est, mutata sententia, totis viribus in unum collectis, vallum, militarium tantum opere constructum, & segniter a Brittonibus custoditum, diruunt. Inde, liberiore jam populatione, agrum ultra vallum, quem ob hominum inopiam tenere non poterant, ad multa millia Brittonibus inutilem reddiderunt. Principem in munitione diruenda Græmum quendam fuisse dicunt: qui, milite navibus trans vallum exposito, custodes incautos oppressit, ac suis aditum patefecit. Hic Scotusne an Britto fuerit, scriptores in ambiguo relin-

quunt.

quint. Major pars Brittonem fuisse, e familia Fulgentiana, in primis in illa gente nobili, oriundum, eundemque Fergulii socerum, contendit. Eos ut sequar magis inclinat animus. Vallo igitur diruto, cum Scoti & Picti inhumana crudelitate in Brittones, (ut tum res erant) armorum desuetudine imbelles, sine discrimine sexus & ætatis grassarentur, illi miserabilem legationem Romam mittunt, quæ ineffabilem gentis calamitatem indicaret, & suppliciter auxilium posceret. "Quod si Brittonum cladem, & provinciam, nuper tam splendidæ, negligenter interitum, tamen ad dignitatem populi Romani pertinere, ne nomen eorum apud barbariem illam incultrâ vilesceret. Rursus igitur missa legio, quæ (ut ait Beda) inopinato tempore autumnii adveniens, magnam hostium stragem dedit. Ad hos reprimendos, socii reges quantum possunt exercitum cogunt: & freti superiorum temporum successu, & Dionethi Brittonis amicitia, ad hostem ducunt. Erat autem Dionethus honesto loco apud suos natus: & quia semper alias omnibus suis auctor fuerat, ut e servitute Romana se eximerent, ac tum maxime, tanta opportunitate oblata, totis imperii viribus in alia bella conversis, ideo suis ob novarum rerum studium suspectus, Romanis invisus, Scotis & Pictis amicus erat. Hi, cum initum scirent ab hostibus consilium, ut hunc primum, velut propius malum, & in ipsis inhærens vitalibus, opprimerent, id ne fieret, magnis itineribus ad hostem contendunt: & conjunctis cum Dionetho castris, acrique adversus Romanos conflictu inito, eos a fronte atque a tergo multitudine freti circumveniunt. Cum solutis ordinibus legionarii cederent, socii Reges acrius invecti, a reliqua parte Romani exercitus, quæ in subsidiis collocata sub signis manserat, excepti, cum magna strage repelluntur: ac, nisi Romani sue paucitatis conscii, fugientes insequi longius ausi non fuissent, insignem eo die accepissent cladem. Verum, quia damnum amissi militis in paucitate magis sentiebatur, minor ex victoria fuit lætitia.

IV. Maximianus (ita qui legioni præerat a nostris vocatur) hac offensione perculsus in intimam se recepit provinciam: Reges dispersi ad sua quisque revertuntur. Dionethus, more Romano sumpta purpura, se Regem Brittonum edit. Romanus, ubi dispersos hostes intellexit, collectis quantas poterat viribus, Brittonum auxiliis suas copias auget, ac in Dionethum, propinqua sibi provinciæ loca instantem, ducit: eum, unde propius erat periculum, ante sociorum adventum ratus posse opprimi. Sed tres Reges, celerius ejus opinionione conjuncti, castra castris cortulere, ac suos pro tempore exhortati, in aciem produxerunt: nec mora prælio facta est. Romanus Britannos in prima acie collocavit, suos in subsidiis tenuit. Commisso acri prælio, cum prima acies loco mota esset, Maximianus, promota legione, Brittones prope circumspicientes fugam tenuit. Deinde circummissis, quæ terga caderent, eohorribus, Scottorum aliquot manipuli, in medio dprehensi, cum in orbem pugnando se defenderent, majore hostium parte in eos versa, ipsi quidem

universi occisione occisi : sed eorum calamitas cæteris ad dilandum spatium delat.

V. Ceciderunt in ea pugna Fergusius Scottorum, Durstus Pictorum, Reges : Dionethus faucius, ægre per suos raptus ad mare, naviculæ domum est avectus. Hæc victoria ita omnium animos perculit, ut superioris temporis ante oculos imaginem haberent, & plerique jam exilio locum circumspicerent. Decessit Fergusius, postquam sedecim annos rei Scotticæ præfuisse : vir plane magni animi, & quem secundum regni Scottorum conditorem jure liceat appellare : atque in eo (fortasse) priori Fergusio anteferre, quod ille in vacuos prope agros, concedentibus etiam Pictis, venit : nec ei res cum Romanorum invictis copiis, sed cum Brittonibus [fuit,] ut non multo belii apparatu superioribus, ita laborum patientia longe inferioribus. At hic Fergusius, cæsis prope omnibus qui arma ferre possent, in externo solo educatus, post vicessimum septimum demum exilii annum, Rex ignotus ab ignotis sibi civibus ascitus, manu collectitia ex variis gentibus, adversus Britannos, interim Romanis opibus subnixos, arcessitus ; nisi manifesta vis numinis ejus conatibus affuisset, temerarium facinus, ac propius amentię ausus videri poterat. Dece-dens, tres reliquit filios adhuc impuberes, Eugenium, Dongardium & Constantinum. Eis, omnium magno assensu, Gramus avus maternus tutor est datus, interim dum pueri adoleferent pro Rege futurus. In eo tanta fuit virtus, ut temporibus turbulenticissimis, in gente feroci, nec semper suis Rēgibus morigera, nullus domi sub peregrino principe motus existeret.

XLII. REX.

VI. Eugenius, five Evenus, maximus natu filiorum Fergusii, nomen Regium habebat : potestas penes Gramum erat. Is, censu juniorum per universam regnum habito, cum vires, supra quam crediderat, superioribus præliis attenuatas comperisset, nihil cum conandum ratus, delectum remisit. Romana autem legio, uti iussa erat, liberatis focis, in continentem reditura, quiloquid terrarum hostilium intra vallum Severi erat, depopulata, cæsis incolis, agrum Brittonibus restituit, prædam sibi retinuit. Scottorum ac Pictorum reliquæ, quæ eam calamitatem evaserant, intra duo maria æstuarium rursus incluse. Rebus ad hunc statum reductis, Romani Brittonibus exponunt ; " Quot & quam validis exercitibus, in exitium Romanæ conjuratis, ipsi obsideantur : imperium nec laboribus nec sumptibus tantis posse sufficere, ut longinqua tueatur." Quam obrem Brittones admonent, Ne in posterum externa expectent auxilia, sed ipsi arma capeant, & ad militares labores sustinentes sese exerceant : & quod ignavia antea peccatum fuerat, industria & malorum tolerantia compensent : neu se sinant, hostibus, quibus ipsi & numero & opibus præsent, ita esse contentui, ut ex agro eorum annuas prædas, non secus ac si venatum exirent, abducant. Ipsi vero Romani, etiam ut in posterum prædescent, magnum & memorabile opus aggrediuntur. Collecta enim e tota

provincia maximā opificum manu, Romanis ac Brittonibus cerra-
im contendebat, ubi vallum per triginta millia passuum a Se-
ro fuerat ductum, murum e lapidibus exstruunt, octo pedes latum,
duodecim altum. Castellis eum distinguunt, quorum nonnulla oppi-
dolorum speciem præferebant. Finiebatur ad occidentem ad locum
qui nunc Fanum Patricii dicitur. Ad orientem vero incipit a mo-
nasterio Aebercarnig, ut scribit Beda: qua in regione, ante CXX.
annos, arx valida Duglassiorum fuit Abercornum, monasterii vero
necquam ullum vestigium. Præterea, ne hostes (ut alias factum
neminerant) navibus ultra murum in terram descenderent, fre-
quentes toto littore speculas excitarunt in locis editioribus, unde pro-
spectus late in mare patebat. Appositæ, ubi commodum visum est,
custodiæ; sed plane hominum ignavorum & imbellium, qui nec
hostis armati aspectum sustinerent. His Romana legio provinciales
officiis prosecuta, fortibus etiam consiliis ad patriam propriis armis
protegendam hortantur: ac vetant auxilium Romanorum post eum
semper sperare. "In eo enim statu rem Romanam esse, ut sociis lon-
ginquis nullam opem possit afferre.

VII, Scoti & Picti, ubi Romanos abiisse, nec denno reversuros,
per exploratores pro certo compererunt, totis viribus, ac multo quam
antea acrius, murum aggressi, non modo telis missilibus propugna-
tores deiecerunt, sed *uncinatis telis*, inquit Beda, id est, (ut ego in-
terpretor) dorydrepanis, aut falcibus muralibus, e muro detrahe-
bant: ac superiore munitione defensoribus nudata, operis adhibitis
fundamenta subruiebant: & semel aditu patefacto, hostem percul-
sum cocebant, relictis villis atque urbibus, qua cuique commodum
erat, fugam intendere. Scoti vero & Picti tam avidè vindictæ in-
hibuerunt, ut superiores omnes calamitates præ malis presentibus
tolerabiles hostibus videri possent. Deinde, ubi prædatores, magis
assati quam satiati miseriis hostium, domum rediere, sera tandem
illis illa cogitatio, se non tam bona inimicorum, quam victoris
praemia corrupisse. Igitur, cum in conventu procerum discepra-
retur, quomodo tanta victoria utendum esset, primus omnium
proposuit, agros hostibus ereptos ad sobolis propagationem novis co-
lonis occupare. Et, ut id consilium salutare videretur, faciebat in-
mensa multitudo fortium sed inopum virorum, quibus veteres agri an-
ticipati erant futuri. Hoc autem rerum secundarum curso per natio-
nes vicinas divulgato, non solum exulum e Scotia, sed & peregrini-
orum, domi inopiam, vis ingens, velut ad prædium, convenerat,
ad Gramum, atque & rebus gestis florentem, non prius finem
belli gerendi facturum, quam totam Britanniam perdomuisset. Ve-
rum illi, tot casibus jactato, promior animus erat ad pacem cum re-
rum gloria amplectendam, quam ad certam felicitatem in periculum
incertum conjiciendam. Igitur pacem cum Brittonibus, non modo
volentibus, sed etiam cupidis, his legibus fecit: "Ut uterque popu-
lus, antiquis finibus contentus, ab alteris abstinere injuriam: il-
li autem utrique esset Hadriani vallum.

VIII. Græmus, ita pace confecta, non modo Scotis, sed etiam peregrinis auspicia sua securis, agros dividit. Regiones prope omnes quod plerique novorum incolarum peregrini, reliqui vero majores parte in exilio nati essent, vetera nomina commutarunt. Gallovi dia, Hiberniæ regio proxima, Hibernis forte data, nomen id apud suos tum celebre creditur accepisse. Cathanesia, quod montana. Rossia, quod peninsula; Buchania, quod magnum e bubus vectigal penderet, dicta. Bogia, & Narnia, & Navernia, & Speia, & Iernia, & Taichia i fluminibus; Abria, a lacu, aut verius æstuarie maris, nomen accepit. Plurimæ item cis Fortham regiones, Levenia, Glottia, Tuedia, Tevioria, Lidalia, Escia, Evia, Nithia, Annandia & Duglassia, a fluminibus cognominatæ sunt. Multis nomen antiquum permansit integrum: quibus tam paulum immutatum est. Deinde, ut rectis institutis licentiam, diuturnitate bellum luxuriantem, compesceret, primum operam dedit, ut monachi doctoresque Christianorum institutorum revocarentur: &, ne graves populo inopi essent, annuos proventus ex agrorum fructibus attribuit, qui, etsi exiles (ut illis temporibus) erant, hominum tamen modestia & temperantia fecit, ut ampli viderentur. Præsidia opportunis locis adversus subitas hostium incursiones disposuit, partim quæ dejecta erant restituitis, partim novis institutis.

IX. Bellis ita per totam Britanniam restinctis, Brittones, velut e turbulentissima tempestate recepti, tranquillitatis publicæ bonum fruebantur, ita incertum fecerunt, bellumne eis an pax plus incommodi attulerit. Dirutis enim urbibus, villis incensis, pecore omnique rustico instrumento amisso, qui hostium seviriam evaserant, cogebantur, aut venando vitam inopem tolerare, aut latrocinandæ licentiam ab hoste adversum suos convertere: adeo ut e pace externa prope domesticum bellum nasceretur. Nec soli exteriorum perpetui hostes, etsi ab aperto bello temperabant, subinde proxima populabantur: sed Hibernorum manus, spe lucris invitata, maritimis incursionibus miseros & extremis malis obsessos vexabant. Accessit omnium calamitatum extremum fames, quæ adeo feroces spiritus fregit, ut plurimi sese hosti sponte dederent. Tandem pauci, qui in speluncis latebant, necessitate coacti prodeuntes, vagas prædatorum manus disjecerunt, & Hibernos ad mare compulsos Albio discedere coegerunt. Ea peste vix abacta, propius malum gravius urgere cæpit. Scoti & Picti perpetui hostes, non contenti prædas clam abducere, in occasionem rei majoris animum intenderunt. Eugenius enim Fergusii filius, qui sub aliena tutela ad id tempus quiescebat, jam adultis longa pace viribus, ac multa sobole juvenutis auctus, specimen sui ostendere cupiebat: &, præter Brittonum infirmitatem, accesserat privata belli causa.

X. Græmus avus ejus maternus, claro genere apud suos, uti diximus, ortus erat: sed ex ea factione quæ patriam eripere cupiebat, servitute Romanorum. Eam ob causam, ab altera factione validiore domo pulsus, ad Scotos, quibuscum avitum ei hospitium ad-

ultra alia necessitudines erant, se contulit. Eo defuncto, Eugeni-
 agros avitos & fructuosos, qui intra Hadriani vallum erant,
 legatos repetebat: ac non obscure præ se ferebat, ni redderen-
 tur, bellum se illaturum. Cum legati mandata in concilio Brit-
 onum exposuissent, inter ipsos tanta contentione animorum est cer-
 tum, ut prope ad manus venirent. Ferocissimus quisque clamat;
 Scotos non tam agros (quibus abundarent) quam bellum querere:
 nec insidiari tantum alienis calamitatibus, sed patientiam tentare.
 Si agri negentur, bellum instare; si dentur, hostem immanissi-
 mum intra viscera accipi: nec tamen ita pacem habituros, nisi
 sperent eorum avaritiam paucorum agrorum concessione expletum
 iri, qui tot, tam amplis regionibus, quibus proximo bello demi-
 gratum sit, non sint contenti. Totis itaque viribus ab inirio eo-
 rum immoderate, imo inexplebili libidini obviam eundum esse:
 nec parvarum rerum concessione cupiditatem inflammandam, & au-
 gendam audaciam, sed ferro comprimendam licentiam.

XI. Erat in eo concilio Conanus, vir apprimè nobilis, & opinio-
 ne prudentiæ inter suos clarus. Is cum multa graviter de hostium
 avaritia, deque præsentis Brittonum statu, disseruisset; "Juventu-
 tem fere omnem in transmarinas expeditiones abductam: access-
 sisse & bellum foris, & domi seditiones, & ex inopia famem, quæ
 reliquias miserrimas aut consumserit, aut debilitarit. Romanas
 legiones ad domestica bella, spe omni reditus prærepta, abiisse.
 Pacem cum hoste crudelissimo, parum quidem honestam, sed cer-
 te necessariam esse. Id consilium nullo rerum suarum respectu a
 se datum, sed publica necessitate expressum, hoc esse indicio, quod
 quamdiu se rueri adversus hostium immanitatem poterant, nulla
 unquam pacis mentio a se fuisset facta. Neque se ignorare, hanc
 ipsam, quam suadeat, non fore diurnam; sed moram tantisper
 bello facturam, dum vires Brittonum, tot casibus debilitatæ, ac
 prope fractæ, brevi quiete refocillari ac recreari possint. Hac
 tum differentem clamor ab universa concione sublatu conterruit.
 Declamabat enim seditiosissimus quisque, "Nullam utilitatem pu-
 blicam cum spectare: sed regnum sibi fretum externis auxiliis
 velle parare." Cum ille, e concilio discedens, Deum testaretur,
 "Se nulla privati emolumentis spe pacem suadere," exorto tumultu
 a multitudine confossus est. Ejus calamitas effecit, ne prudentiorum
 quisquam, etsi patriæ interitum aperte videret, vocem tamen aude-
 ret liberam mittere.

XII. Legati cum illinc domum re infecta redissent, Scoti & Picti,
 aliis curis omissis, in belli apparatus erant intenti. Brittones quo-
 que ita futurum rati, postquam impetus iræ paulum resederat, lega-
 tos ad Scotos decernunt, qui simulatione pacis conficiendæ moram
 belli redimerent, pecuniamque offerrent: ac spem injicerent; "Plus
 quam bello peteretur posse tractando atque, cedendo impetrari.
 Belli casus esse dubios, & exitum incertum: virorum prudentium
 non esse, quæ ante oculos esset utilitatem negligere, & certo peri-
 culo

"culo in spem incertam incumbere." Nihil impetratum. Eugenius enim per exploratores resciverat, pacem foris simulari, domum bellum a Brittonibus intentissima cura parari. Igitur, cum ob hanc causam, tum vetere odio, Scoti & Picti incensi, & Brittonum calamitatibus invitati, & rerum successu elati, nihil nisi omnia permittentibus concedebant. Exercitibus ergo ad ultimam dimicationem paratis, socii Reges, per aliquot annos vincere soliti, in spem victoriae majoris erecti erant: Brittonesque, quicquid victis accidere a hoste infensissimo posset, ante oculos habebant. In hoc rerum atque animorum statu, ubi primum uterque exercitus alteri in conspectum venit, praelium factum est, quale, ante eum diem, Britannis inter ipsos nullum fuerat: tantaque obstinatione animorum est pugnatum, ut vix post longam dimicationem Scotorum dextrum cornu inclinari inciperet. Id conspicatus Eugenius, jam omnibus aliis subsidii in pugnam promotis, cohortem ad impedimenta relictam in aciem duxit. Ab iis, ut integris adhuc, Brittones, qui ex adverso stabant, loco moti: atque initium victoriae fuit ab ea parte, unde cladem & perniciem formidaverant. Illius aciei fortunam ceteri Brittones secuti, terga verterunt: cum autem in silvas & paludes, loco ubi pugnatum fuerat propinquas, confugissent, eos palantes, & sparsos & inermes, calones hostium nacti, magnam stragem ediderunt. Caecidit in ea pugna Brittonum ad quatuordecim millia, hostium vero quatuor.

XIII. Secundum hanc pugnam, Brittones, amissa prope omni juventute militari, legatos mittunt, qui nullas condiciones pacis recusent: Reges confederati, cum omnia sibi permissa viderent, paulatim ad misericordiam versi, pacis condiciones, etsi duras, non tamen (ut in rebus afflictis) iniquissimas, obtulerunt: "Ut Brittones nec Romanum, nec ullum externae gentis exercitum accesserent: aut ultero advenientem reciperent, aut per suos fines iter praebuerent. Ut communes cum Scotis & Pictis amicos inimicosque haberent: neu eorum injussu foedus aut bellum faciant, auxiliari possentibus mittant. Ut finis eis esset Humber fluvius. Pecunia etiam adjecta summa, quam, in milites dividendam, repraesentarent, quamque in singulos annos penderent. Item centum darent obsoles, confederatorum arbitrio. Has condiciones gravate multi, necessario tamen omnes Brittones accepere: atque hanc pacem ut per aliquot annos fervarent, fecit eadem quae eam peperit necessitas.

XIV. Brittones autem, per se infirmi, & ab exteris destituti, ut esset apud quem in commune consulerent, Regem sui generis creant Constantinum, e Britannia Gallica arcessitum, hominem nobilem & domi clarum. Is cum videret Brittonum vires, foris bello, domi latrociniis & intestinis discordiis fractas, nihil attentandum ratus, de eem (quibus regnum tenuit) annis pacem cum vicinis coluit: demum insidiis Vortigerni, hominis potentis & ambitiosi, occisus est. Eritibus filiis duo adhuc impuberes erant: tertius, qui erat natu maxi-

mus, tanquam relegatus, hominis invictis, postquam nulla via, longe & luxuria, cruciari, ut non ita professus, adibrio esset, Gildam, non nullam tamen Brittonum apponebat, quod ostendit, uterosque scilicet, Brittonum, repellere, regulam consulatum, quadrin, quicquid, adversus A. XV. Ca. Vortigernum, in hac regem perinde, ut morae in causa interdictus generaberet, qui piratio, concilio, navis, ut penter dim, germania, ut, jan, ita annu, is fretus, nferuit: de Eugen, umbrum, ut res ha, jure int, namam v

Eugenius, tanquam rebus administrandis parum idoneus, in monasterium relegatus. Is tamen, opera maxime Vortigerni, qui sub alieni hominis invidia sibi opes parabat, Rex creatur. Agris per pacem cultis, post famem gravissimam successit tanta fructuum copia, quam nulla memoria fuisse in Britannia est auditum. Inde pacis vitia, longe omnibus bellorum damnis magis perniciofa, sunt enata, luxuria, crudelitas, stupra, ebrietas. Adeo nihil usquam veri & finis, ut non solum apud vulgus, sed & inter monachos & sanctioris vitae professores, æquitas, promissorum fides, vitæ constantia, pro ludibrio essent: de quibus luculenta est apud Bedam Anglosaxonem & Gildam Britannum querela. Interea legati, ab Aetio reversi, in eo nullam spem auxilii esse renunciarunt. Scripserant enim ad Aetium Brittones literas, quarum paucos versus, a Beda recitados, libuit hic apponere: tum quod miseras gentis breviter indicent, tum quod ostendant, in ratione temporum exponenda, quantus sit apud ceterosque scriptores error. Verba hæc sunt: *AETIO tertium Con-*
sili, Britannorum gemitus. Et paullo post: *Repellunt Barbari ad*
mare, repellit mare ad Barbaros. Inter hæc duo genera funerum, aut
regulamur aut mergimur. Gessit autem Aetius tertium
consilium cum Symmacho: qui fuit annus a Christo na- CCCC.
to quadringentesimus quadragessimus sextus. Neque ta- XLVI.
men quicquam auxilii ab eo est impetratum, tum præcipue
adversus Attilæ motus intento.

XV. Cæteris Brittonibus in hanc rerum desperationem redactis, Vortigernus unus malis publicis lætus, quod diu præcogitaverat sceleris, in hac omnium rerum perturbatione impune sibi futurum ratus, regem per corporis custodes, a se adhibitos, obtruncandum curat. Deinde, ut tam foedi facinoris a se suspicionem averteret, velut itæ moræ in vindicta expectanda impatiens, ipsos custodes indicta viussa interemit. Ita regnum per summum nefas adeptus, nihilo sanctius gessit. Nam, cum civium suorum fidem erga se suspectam haberet, & viribus, utpote infirmis, parum confideret, Saxones, qui piraticam exercebant, & omnia littora infesta late habebant, sibi conciliat. Eorum duci Hengisto, cum valida manu tribus longis navibus ad se advecto, agros attribuit, ut pro Britannia, non tam ut peregrina terra, sed suo domicilio, suisque penatibus, libenter dimicaret. Ad hanc famam, tum tantæ manus e tribus germaniæ nationibus, Jutis, Saxonibus & Anglis, affluxisse dicuntur, ut jam indigenis formidabiles essent. Primum, CCCC.
tredecim annis a Christo nato CCCC. XLIX. iis auxi- XLIX.
is fretus Vortigernus, manum cum Scotis & Pictis
conferuit: victorque eos ultra Hadriani vallum repulit.
De Eugenio Scotorum Rege duplex est fama: alii in prælio trans-
iit, alii morbo extinctum scribunt. De morte
res habet, satis constat ea æquitate remoticam moderatum,
jure inter optimos Reges connumerari debeat. Quamquam enim
maximam vitæ partem pene a pueritia usque totam bellis impendit,
tamen

tamen sub aui disciplina ita profecit, animumque confirmavit, nec licentia militaris (quod plerumque fieri solet) in vitia solvens aut in moribus ad pietatem conformandis negligentior fecerit, aut successus rerum secundarum arrogantior reddiderit. Sed ne pacis otium ingenii acrimoniam & martios viri spiritus fregit: sed ita vitam æquabili tenore temperavit, ut qui studiis bonarum artium instructi se ad rerum gubernationem conferunt, eos, indole naturali fretus, vel æquarit vel superarit.

XLII. REX.

XVI. Eugenio defuncto, eodem anno, qui fuit a Christo nato quadringentesimus quinquagesimus secundus, fuffo

CCCC. Ctus est frater Dongardus, homo plane fraternorum
LII. morum: ut qui pace honesta libenter frueretur, & cur-
res posceret, bellum non reformidaret. Itaque,

utriusque temporis curam intentus, dabat operam, non modo omnia ingruente hoste haberet parata; sed etiam ne animi otium nimis bonis debilitati languerent, juventutem labore parafimonia, quoad poterat, a vitiis continebat. Quo minus autem bello claruerit, seditiones domesticæ inter Brittones excitatæ causa fuerunt. Hoc igitur metu liberatus, ad cultus divini curam se totum convertit. Nam Ecclesias adhuc turbabant hæresis Pelagianæ reliquæ: ad quas refutandas missus erat a Cœlestino Pontifice Romano, hujus fratre Eugenio regnante, Palladius, a quo instituti plurimi doctrina & vitæ sanctitate clari succreverunt. In primis Patricius, Servanus, Ninianus, Kentigernus. Creditur idem Palladius primus Episcopus in Scotia creasse. Nam ad id usque tempus Ecclesiæ, absque Episcopis, per Monachos regebantur, minore quidem cum fastu & externa pompa, sed majore simplicitate & sanctimonia. Ad hanc sacrorum repurgandorum curam Scoti tum intenti, & animi cultu occupati, eam tempestatem bellorum, quæ pene totum orbem affligerat, intacti evasere. Dongardo secundum annum regnante, Vortigerno dejecto, filius ejus Vortimerus Rex a Brittonibus electus. Is, ut Saxonum vires facilius frangeret, cum Scottis & Pictis antiquum foedus renovavit, quod tempore Carausii factum a tribus gentibus erat adversus Romanos. Huic foederi Dongardus non diu supervixit. Decessit enim post quintum regni annum.

XLIII. REX.

XVII. Successit ei frater natus minimus Constantinus: qui, cum privatus satis moderate vixisset, statim regnum adeptus, vitiis omnibus freno solvit. Adversus nobilitatem crudelis & avarus: in omni generis hominibus familiaris. Cum in stupra virginum & matronarum, & immoderata convivia se totum daret, circa se symphoniacos, & histriones, omnisque generis voluptatum ministros semper habebat. His vitiis offensus Scottorum proceres, frequenter ad eum venerunt, ac sui eum officii admonuerunt. Eos ille ad superbe contempsit, ut juberet "alia curare, sibi satis aliunde con-

Hi &c: sed his illam spem deponerent, se posse consulendi ob-
tentu Regem in ordinem cogere. Ut autem erat erga suos arro-
gans, ita adversus hostes iam dejecto & humili se animo præbe-
bat, ut statim petentibus non modo pacem dederit, injuriasque re-
miserit, sed arcos alias reddiderit, alias dirui permisit. Hi mo-
res ejus ita Scotos & Pictos commoverunt, ut Scoti propemodum re-
bellarent, Picti, qui jam antea secreta consilia cum Saxonibus con-
sulerant, per se rebus suis consulerent, & palam tandem fœdus i-
rent. Sed apud Scotos, Dugallus Gallovidianus, cujus ad populum
maxima erat auctoritas, multitudinem oratione blanda in præsen-
tia cohibuit, satendo quidem, "Pleaue uera, quæ dicerent;
"justa, quæ peterent. Sed, si ad præsentia mala civile bellum ac-
"cederet, summa rei periculum esse, cum jam regnum ab interitu
"vix posset sisti, Pictis ab alienatis, Britonibus (Vortimero extin-
"cto) incertis amicis, Saxonibus (quibus maxima erant vires ad
"bellum, summa in victoria crudelitas, in commerciis nulla fides)
"in perniciem omnium vicinorum semper intentis. Et populo
quidem majorum natu prudentia lenito, cum Rex, in magno apud
omnes odio & contentu, tamen regnaret, tandem a nobili Abbu-
densi, ob stuprum per vim filia illatum, cæsus fuit, anno quam
regnare coeperat quinto decimo. Hæc vulgatioꝝ fama est. Verum
ego Joanni Fordono magis accedo, qui in Scotichronico tradit,
eum viginti duos annos regnasse, ac tandem diuturno morbo con-
sumtum.

XVIII. Eo regnante venit in Britanniam hanc e minore Aurelius
Ambrosius, Constantini, qui ante complures annos regnum tenuerat,
filius: sed eo per fraudem cæso, ac fratre, qui, post patrem, regnum
cesserat, a Vortigerno per dolum sublato, duo reliqui Constantini
filii per amicos paternos in Britanniam Gallicam fuerunt transvecti.
Vetior, opinor, hæc est Aurelii Ambrosii origo, quam quæ a qui-
busdam aliis traditur, in quibus etiam est Beda, qui cum Romani
genetis ultimum in Britannia rerum fuisse potius tradunt. Hi
fratres, Vortimero poveræ fraude extincto, & Vortigerno Regi-
um nomen sine auctoritate & potentia tenente, jam adulti & regni
potentes, cum favore & expectatione hominum in insulam ad re-
petendum regnum paternum reversi, non spernenda Brittonum &
Gallia secum auxilia attulere. Priusquam advenas jam commove-
rent, oppresso in Vallia Vortigerno, legatos mittunt ad Scotos &
Pictos, amicitiam & arma socia adversus Saxones, acerrimos no-
minis Christiani hostes, petentes. Et a Scotis quidem, benevole
accepta legatione, fœdus cum Constantino prius idem renovatur:
quod ab eo die perpetuo fere tenore mansit inviolatum, donec re-
gnum Brittonum ab Anglis, Picticum a Scotis fuit oppressum. A
Pictis autem responsum est legatis Brittonum; "Se fœdus habere
"cum Saxonibus, quod ut violarent, nullam adhuc intervenisse
"causam. Cum eis omnia sibi prospera & adversa posthac fore
"communia. Ita insula tota rursus in duas factiones abiit, Scotis

cum Brittonibus adversus Pictos & Saxones assidue bellum gerentibus.

XIX. Constantino successit Congallus, e Dongardo Constantino fratre genitus. Vir ad bellum quidem pronior: sed nihil dum committere ausus, populo sub imperio patru inter convivia & stupra fracto. Nec, multorum sententiis ejus ingenio (ut apud Reges hunc solet) velificantibus, ad bellum faciendum induci potuit. Primum se moribus publicis emendandis dedit, nec tamen, priusquam crederis novis magistratibus, & per eos licibus, furtis & latrocinis cohibitis, disciplinam veterem revocare est aggressus. Pace domesticam, ceteros, suo primum exemplo, ad temperationem vite rationem inducere est conatus: deinde, si quos in flagitiis pertinaciter hærentes animadvertisset, partim castigando leniter, partim tantquam nihili homines contemnendo, brevi omnia in pristinum statum redegit. Initio imperii, cum (uti dictum est) totum se studiis pacis dedidisset, Brittones Aurelio Ambrosio suadere coeperunt, ut Vestmariam, a Scotis jam multos annos occupatam, repeteret. Verum cum, legationibus ultro citroque frustra missis, res ad armis spectare coepisset, metus ab hoste communi disceptationi finem imposuit. Fœdus a Constantino factum renovatur. De Vestmariâ nihil mutatum. Toto tempore quo regnavit Congallus, bellum quidem cum Saxonibus erat, sed lentum, & per fortuitos inter prædas agendum congressus, quo in genere Scotus, levis & procurator miles, & equitatu maxime fidens, se hosti præstare existimabat. Nunquam ad universæ rei periculum est devenum. Congallus enim, qui fortunæ arbitrio quam paucissima committenda censebat, partem suorum ad Aurelium Ambrosium auxilio mittebat, cum reliquis hostem fatigando distinebat, ac nocte dieque semper sollicitum tenebat.

XX. In horum & proximorum Regum tempora inciderunt Merlinus & Gildas, ambo Brittones, magnum apud posteros ob divinationi opinionem nomen consecuti. Sed Merlinus ætate paullo major, egregius impostor ac veterator potius quam vates habendus. Circumferuntur ejus vaticinia, obscura quidem illa, & nihil continentia, quæ vel, antequam eveniant, sperare, vel cum eveniant promissa, vera audeas affirmare. Præterea ita composita sunt, ut eadem ad multa diversarum rerum eventa circumflectere & accommodare possis. Ea cum quotidie interpolentur, & novis accessionibus accrescant, tamen hominum credulorum tanta est infantia, ut quæ non intelligant quovis sacramento vera esse contendere non dubitent: nec, in manifesto interim deprehensi mendacio, se corrigui patiantur. Posterior vero, Gildas, vir bonus & doctus, magna veneratione habitus est, & vivus & mortuus, ob egregiam doctrinam cum vitæ sanctitate conjunctam. Vaticinia, quæ nomine ejus circumferuntur, ita & sententiis sunt ridicula, & verbis quoque compositionis genere informia & inculta, ut ea nemo sanus Gildas esse sit crediturus. Contigit quoque utrique pro moribus

patron

Merlino enim primo Vortigernus, deinde Uterius, apud nem stupri interpres & conciliator fuit; Gildas Aurelius Ambrosius, vir nihilo morum probitate, quam victoriis bellorum minus admirandus: quo mortuo, Gildas in Avallonia secessu vixit & decessit sanctissime. Ejus meminerunt libri nostri, de vita Aurelii Ambrosii: cui vita functo successit e tribus Constantini filiis minimus Uterius, anno salutis humanæ quingentesimo. Ac proximo post anno, Congallus Scottorum Rex, vicelimo secundo quam regnare coeperat anno, decessit.

XLV. REX.

XXI. Et huic successit Goranus frater: qui ejus exemplo, quantum per externa bella licuit, summa pietate & justitia rem Scotorum gubernavit, neque solum, Regum honorum veteri instituto, regiones omnes obeundo, in facinorosos animadvertit: sed potentiores, quo minus in tenues & imbecillos, sibi obnoxios, grassarentur, adeo ut accepta injuria queri non auderent, deterruit, ne acerbius dominarentur, institutis exploratoribus, qui crimina tabulis scripta ad se deferrent: remedium illis temporibus forte necessarium; sed nunc certe anceps, & non mediocriter periculosum. Ejus maxime studio & auctoritate factum est, ut Picti, relicta Saxonum inciticia, foedus communiter cum Scotis & Brittonibus inirent. Erat tum Pictorum Rex Lothus, omnibus corporis & ingenii bonis æquum æqualium præstantissimus. Cum eo diligenter Goranus agit: "Ut se a societate hominum barbarorum segregaret, memor communis patriæ, in qua natus esset, communium item sacrorum. Quod si Scotis & Brittonibus superatis fidam sibi cum Saxonibus pacem fore speret, eum vehementer decipi: quippe cum hominibus inhumana crudelitate, inextinguibili avaritia. Eos documentum satis perspicuum dedisse, quam nihil apud eos sanctum esset, cum Brittonum nobilitatem, optime de se meritam, ad colloquium evocatum, per summum scelus trucidarunt. A sacro servatum esse generum, non ad calamitatis aliquod subsidium, sed ad hostis ludibrium. Foederum sanctitatem, quod apud alios amicitiæ firmissimum vinculum creditur, apud eos pro insidiarum laqueis, quibus viri simplices & incauti capiuntur, existimant. Quorsum attinebat, tot subire pericula, ut se a Romano- rum dominatione liberarent, si Saxonibus in duriores & longe mediiorem servitutem sint sponte sese tradituri? hoc enim non esse conditionem, sed dominum mutare; & miri & humano truentium & barbarum præferre. Quanta stultitia sit, aut potius dementia, agros Scotis & Brittonibus adimere, quos Germani tradant: & homines, nuper amicos, multisque vetustis officiis necessitatibus sibi junctos, dispoliare, ut piratas, communes homini generis hostes, ad suum exitium opibus augeant? Homini vero Christiano id longe omnium videri debet gravissimum, id foedus consentire, quo religio Christiana extinguatur, pro-

“fani ritus revocentur, & pro impiis tyrannis, omnino humanitate
 “& pietatis hostibus, arma nefaria adversus Deum & ejus legem
 “induere.

XXII. Hæc quidem Lothus vere dædè intelligebat. Itaque Gerano rem integram committit. Ille Uterio facile persuadet, ut non in amicitiam tantum, sed affinitatem Pictus assumat, data uxore Anna, sive sorore, sive ex legitima uxore filia. Ego eis potius accedo, qui sororem fuisse tradunt: atque errorem ex eo tantum puto, quod Uterius aliam ex concubina Annam sustulisse dicitur. Hoc patrato trium Regum fœdere, multa de Saxonibus partæ victoriæ: ac nomen Uterii magnum & formidabile per totam Britanniam esse coeperat. Omnibus fere Saxonum duobus oculis & superstitum fracta potentia, rebusque prope apud eos desperatis Uterius inter maximos ætatis suæ Reges poterat recenseri, nisi ægrotio fœdo, cum ingenti scelere conjuncto, magnis virtutibus maculam aspersisset. Erat inter principes Britannorum Gorslois, virtute & potentia clarus. Ejus uxorem Igeriem, forma præstantem, Uterius adhuc privatus deprecabatur. Sed cum omnia circa eam obsequia pudicitia libidini ejus obstarent, tandem per Merlinum, hominem audacem & maleficum, mulieris continentiam expugnat. Ex hac stupri consuetudine natus est eis filius Arcturus. Uterius, legittima uxore mortua, liber a vinculis nuptialibus, & Rex factus, (ut solent persuadere) solutus legibus, cum Igeries desiderium ferre non posset, temerarium ex amore consilium capit. Crimine adversus Gorslois confecto, arcem ejus obsessam capit: ipsum interimis: Igeriem uxorem ducit, & Arcturum filium agnoscit, atque omni indulgentia in spem regni educat. Ut autem uxoris infamia (quando regi non poterat) saltem elevaretur, fabulam confingunt, non dissimilem ei quæ de Jove & Alcmena in theatris sæpe actitata fuit: Uterium scilicet arte Merlini in faciem Gorsloidis versum primam cum Igerie habuisse consuetudinem. Ex erat is Merlinus qui pravo potius quam nullo facinore vellet nobilitari.

XXIII. Arcturus igitur, ex hoc furtivo congressu genitus, ob primum e pueris excessum, non solum corporis lineamentis, sed animi etiam indole talis apparuit, ut & parentum & reliquorum civium animos oculosque in se converteret, & futuræ magnitudinis multa indicia exhiberet, eumque, mortuo patre, omnes Regem sibi destinarent. Et pater, hoc velut populari omine lætus, vulgari cupiditatem ita omni arte fovebat, ut jam consili in certam spem venirent, se non alium regni heredem habituros. Uterio, cum septemdecim regnasset annos, vita functo, statim ei successus fuit Arcturus, multum obnitente Lotho Rege Pictorum, qui suos liberos (binos enim habebat ex Anna Arcturi amita natos, jam tum patriam egressos) graviter querebatur, regno fraudari, spuriumque ex adulterio genitum, eis præferri. Contra Brittones universi pro Arcturo stabant: ac pro spurio habendo negabant: quod Uterius matrem ejus, etsi eo jam nato, uxorem tamen duxisset, eisque

Arcturii filium legitimi loco sibi recepisset; atque ex eo semper eum
pro legitimo habuerit. Sed quanquam hanc juris colorem præten-
derent, plus tamen Arcturo profuit præclara indoles, & virtutum
specimen sapientiusculæ exhibitum, & velut tacita quædam in omni-
um animos impressa divinatio de ejus claritate futura. Adeoque
omnes in ejus partes ierant præcipites, ut Lothus, non solum illa-
juris specie, (quæ certe post id semper in Britannia valuit,) sed stu-
liis & populari gratia superatus; a regno petendo destiterit: eoque
facilius, quod liberos, quibus regnum petebat, Brittonibus infensis
committere non auderet. Moverunt etiam preces amicorum, qui
affirmabant; "Nullum regnum tanti ei debere videri, ut ad ever-
sionem religionis Christianæ societatem cum hominibus infidis
coiret: qui nihilo sanctius amicitiam & fœdera cum eo culturi es-
sent, quam cum Brittonibus ante coluissent. Movit etiam &
ipsius Arcturi ingenium liberale, & supra ætatem animi magnitu-
do. Igitur fœdus, a prioribus Regibus inter Scotos, Pictos Britto-
nesque factum, denuo est confirmatum: tantaque ex eo secuta est
familiaritas, ut Lothus Galvinum, e duobus filiis minorem, ubi
primum per ætatem labores ferre poterat, in aulam Brittonum se-
missurum sit pollicitus.

XXIV. Init regnum Arcturus, decimo octavo ætatis anno non-
nisi expleto. Sed, ut ei animus supra ætatem erat, ita animo ex-
celso nunquam successus defuit. Cum pater ejus regnum certis fini-
bus cum Saxonibus divisisset, pacemque certis legibus consecisset,
ibi apud eos valuit occasionis ex adolescentia Regis blandimentum,
quam fœderum sanctitas. Arcturus, ut incendium in ortu ipso
aracim exstingeret, collecto citius omnium opinione exercitu, acci-
piisque Pictorum & Scotorum auxiliis, duobus magnis præliis ho-
stem vicit: & ad tributum pendendum legesque accipiendas com-
pulsit. Eodem impetu caput regni Saxonici Londinum capit, & re-
bus ibi compositis recta Eboracum ducit. Sed auxillorum e Ger-
mania advenientium fama, & propinqua hiems, obsidionem solve-
re coegit. Proxima æstate Arcturus, metu ingenti ex anni superi-
oris repentino successu injecto, ubi primum Eboracum advenit, op-
portunum per deditionem recepit. Eo undique vicinorum & civium
fidelitate adveniente, cum ibi hiemaret, extremo Decembri, om-
nia latis, & positioni, cæterisque quæ ex ea nascuntur vitiis,
sacris, renata est veterum Saturnaliorum imago, sed numero die-
rum duplicato, & apud potentiores triplicato, quibus diebus prope
nulla habetur aliquid seræ rei agere. Munera mittuntur. Fit
cæta & proluxa inter amicos invitatio. A ministrorum castiga-
tione abstinetur. Nostri Julia id festum vocant, Cæsaris videlicet
in vine pro Saturno substituto. Vulgo persuasum est natalem
Iulii iis cærimonis coli: quæ in re verius Bacchanaliorum laci-
um, quam Christi tum nati memoriam, referri satis constat.

XXV. Interea, cum Saxones ad Humbrum dicerentur habere ca-
pit, Arcturus ad dubia adhuc signa venit ad eos ducit. Eracti vo-
luptatibus

luptatibus Brittones, cum segnius militia munera obirent, nec iidem viderentur, qui tot praeliis Saxones fuderant, tantumque per otium luxuriosum viderentur ad temeritatem adjectisse, quantum de severitate disciplinae detraxissent, a senioribus orta incitatio est, de Scotorum & Pictorum auxiliis arcessendis. Id facile per legatos impetratum: & quos ambitio pene diremerat, ita conciliavit studium religionis, & accendit æmulatio, ut opinione citius ab utroque Rege copiae adessent. Lothus etiam, ut animi reconciliati daret apertius testimonium, Modredum & Galvinum filios in castra secum adduxit. Galvinum etiam Arcturo comitem dedit: quem ille tanta humanitate complexus est, ut post eum diem simul & vitam transigerint & mortem obierint. Parato a tribus Regibus exercitu, castrisque conjunctis, ut, quemadmodum erat omnibus commune periculum, ita eadem periculi causa videretur, magno consensu ab universis constitutum, ut, expulsis Saxonibus, Christiani ritus, & pietatis cultus ab eis profanatus restitueretur. Cum castra jam castris prope essent collata, Occa superioris Occae filius, qui tam Saxonum erat imperator, nullam pugnae moram fecit. In exercitu faciali, cornua Scotis & Pictis, acies media Arcturo commissa. Sori, primo statim congressu, Childerico, qui ex adverso steterat hostium duce, ex vulnere collapsus, cæteris ejus casu territis, comas disjecerunt. In altero Colgermus Saxo, multa in Pictorum perfidiam iurgatus, in Lochum, habitu corporis & armis conspicuum, impetu facto, eum ex equo deturbavit: ipse in medium ab hostibus acceptus, a duobus Pictis utrinque hastis transfigitur. Media acie ubi acerrime pugnabatur, cornibus nodata, tandem & ipsa celsa Occa saucius ad mare delatus, cum cæteris, quibus navium copia fuit, in Germaniam transiit. Ex iis qui remanserunt, pernicietiores in errore suo morte multati: reliquos simulatio Christiani ritus incolumes servavit.

XXVI. Restabant adhuc in Orientali Anglia & Cantio validæ Saxonum copiae. In eos Arcturus, ætate quæ secuta est, navibus adjunctis ad suos, denis Scotorum & Pictorum millibus, quorum cæteris Congallus Eugenii, alteris Modredus Lothi filius, præterea juvenes magnæ spei, & qui sæpe fortitudinis & prudentiæ speciem præbuisserent. Is trium Regum exercitus, cum, circiter quinque millia, ab hostibus abesset, ternisque castris diversi venderent, Saxones per exploratores compertos, apud Pictos (qui longiuscule a reliquis copiis tendebant) summam esse negligentiam, eos se nocte repentinè invadunt. Modredus cum fortiter diu resistisset, tandem prope desperata salute, cum Gallano socero in equum impositus, ad Arcturum venit. Ille nihil Pictorum clade territus, cum diem rebus quæ turbatae erant componendis dedit. Itinere exercitus denunciato, de tertia vigilia triplici acie in hostem ducit: ac, priusquam Saxones quid arceretur scire possent, ad castra pervenit. Illi dum trepidi concussos, nec temporis, vel ad consilium capiendum, vel se armandum, facis haberent, passim a Brittonibus vallo superatrucebantur.

um odio, aut Modredum benevolentia, persuasis. Nec putatur Veneranda uxor Arcturi novorum consiliorum fuisse ignara, ut quæ stupor consuetudinem cum Modredo crederetur habere. Exercitus utrinque ad Humbrum castra contulere. Cum jam in procinctu starent, tantata concordia est per utriusque partis Episcopos, sed frustra, Constantini propinquis obnitentibus, omniaque prona Arcturi felicitati affirmantibus. Concursum est ingentibus utrinque animis. Sed Modredo & confederatis duo potissimum fuere auxilio, locus in medio paluster, Brittonibus transitu difficilis, & in ipso pugnae ardore subornatus, qui Brittones moneret, "Ut, Arcturo caeso, rebus perdis, suæ quisque saluti consulgeret. Ea vox in fugam eos vertit: magna tamen cædes utriusque partis facta. Victoria neutris laeta fuit, caeso ab altera parte Modredo, ab altera fratre ejus Galvino, atque Arcturo lethaliter vulnerato. Præda ingens capta. Non ignoro, quæ de vita & morte Arcturi a multis fabulose tradantur: sed indigna relatu sunt, & viri clarissimi rebus gestis tenebras offundunt. Nam, dum tam asseveranter mendacia affirmantur, sæpe veritas in dubium vocatur. Fuit certe vir magnus, & singulari fortitudine, & caritate in patriam, vel dum suos a servitute liberat, vel cultum Dei sincerum revocat, vel vitiatum restituit. Hæc nos de genere, vita & morte ejus, pluribus, quam instituti operis ratio postcebat, sumus prosecuti: ut quibus non universas Britannorum res gestas complecti, sed partim ab oblivionis injuria, partim a fabulosis male feriatorum hominum commentis, res gestas nostræ gentis liberare fuit propositum. In Arcturi vero rebus longiuscule

sumus immorati, quod plerique eas, partim per invidiam nimis parce, partim per vanitatem nimis verbose, persequuntur. Mortuus est anno Christi D. XLII. regnavit annos XXIV.

XXIX. Ut ad res Scotticas redeamus, Goranus Rex magno jam natu decesserat, postquam triginta quatuor annos præfuisset Scottis, suorum (ut creditur) fraude extinctus. Erat quidam Toncerus, supremus rerum capitalium quæstor, homo non minus crudelis quam avarus. Is, cum adversus diiores multa sæva facinora patrasset, facilem omnium sperabat apud Regem veniam, quod hac ratione fisci commoda nonnihil auxisset. Populus, cui non facilis erat ad Regem, senio & morbo invalidum, aditus, nec, si adire licuisset, adversus hominem primarium & gratiosum fides, Toncerum aggressi trucidant. Deinde, postquam impetus iræ desorbuit, cum secum cogitarent, quantum facinus admisissent, nullamque venturæ impetrandæ locum prospicerent relictum, in ipsum Regem impetum odiumque converterunt: ac, incitante Donaldio Atholio, in aedes intrinsepsi, cum interimunt.

XLVII. R. E. IX. XXX. Ei successit Eugenius, Congalli filius. Hunc tum ad ulciscendam Gorani patris necem quidam nobiliorum hortarentur, et eorum orationem ad se negligenter accipit, ut, ipse suspitione sceleris

non caruer
familia
xor, libe
ius aute
mo supe
per se
Arcturum
curtionibu
ulto, exer
nos XXIII

XXXI.

annos reg
in seculo
dicendo,
ratione vi
ebantur.
gis studio
litium &
auctoritat
metu Eug
ante redit
D. LXVI
bus Britte
bus varia

XXXII.

Aidanus C
qui a
ductus, p
de bono a
bellus eni
siceret, ip
mo, aut i
em suum
subjiciant

XXXIII.

armatus,
poribus t
ejus consil
hortatus
erga Re
ut in pu
prosper
expectare
Aidani c

nos

non caruerit. Eam etiam opinionem auxit acceptus in amicitiam
et familiarem consuetudinem Dohaldus Atholius. Gorani igitur
maior, liberis parvis timens, cum eis in Hiberniam secessit. Euge-
nius autem, ut se vitâ moribusque purgaret, ita regnum gessit, ut
nemo superiorum Regum jure ei præferri possit. Cum vicinis nul-
lum per se bellum gessit. Modredum adversus Saxones, atque etiam
Arcturum auxiliis juvit. Assiduus per varios duces ex-
ursionibus Anglorum fines infestos habuit: nunquam
multo exercitu cum eis congressus. Regnum tenuit an-
nos XXIII. decessit D. LVIII.

D.
LVIII.

XLVII. R E X.

XXXI. Post eum successit frater ejus Convallus: qui decem
annis regno in summa pace præfuit: vir ob egregias virtutes omni-
um seculorum memoria dignus. Nam, præter æquitatem in jure
dicundo, & animum adversus avaritiam invictum, certabat mode-
ratione vitæ cum monachis, qui ea ætate severissima disciplina u-
tebantur. Sacerdotes prædiis altisque proventibus ditavit, pio ma-
gis studio, quam felici successu. Juventutem declinantem ad mol-
litiam & luxum, pacisque bonis abutentem, magis vitæ exemplo &
auctoritate, quam legum severitate, continuit. Filios Gorani, qui
metu Eugenii in Hiberniam secesserant, revocavit. Sed
ante reditum eorum ipse decessit, anno a Christo nato
D. LXVIII. Rem bellicam non attigerat, nisi quate-
nus Brittones auxiliis juvit adversus Saxones, cum qui-
bus varia fortuna sæpe pugnarunt.

D.
LXVIII.

XLVIII. R E X.

XXXII. Eo defuncto, & fratre ejus Kinnatello Rege designato,
Aidanus Gorani filius venit in Scotiam, hortante viro sancto Colum-
ba, qui ante biennium ex Hibernia accesserat. Per eum ad Regem
ductus, præter & suam & multorum spem humanissime accipitur;
ac bono animo esse jubetur, ut qui brevi regnaturus esset. Kinnat-
ellus enim & morbo & ætate confectus, cum Regio muneri non suf-
ficeret, ipse, Aidano ad rerum gubernaculum admoto, quarto deci-
mo, aut ut alii quinto decimo, quam regnare coeperat, mense, di-
em suum obiit. Sunt qui, hoc omisso, Aidanum statim Convallum
subijciant. Verum plures auctores inter eos Kinnatellum inferunt.

XLIX. R E X.

XXXIII. Aidanus Rex nominatus a Kinnatello, & a populo con-
firmatus, a Columba Regia accepit insignia. Erat enim illis tem-
poribus tanta ejus viri auctoritas, ut nihil Reges populusve absque
ejus consilio susciperent. Ac tum quidem, cum satis longa oratione
hortatus esset omnes; "Ut Rex erga populum æquitate, populus
erga Regem observantia uteretur, universos vehementer rogavit,
ut in puro Dei cultu persisterent: ita enim fore, ut utrisque omnia
prosperè succederent: sin aliter facerent, dignum male patris
expectarent exitium." His ita peractis, ad suos discessit. Prima
Aidani expeditio fuit adversus latrones Gallovidiam infestantes.

tes.

res. Eo profectus, ducibus eorum supplicio affectis, cæteros me compescuit: sed eum inde reversum major tempestas excepit. Nam postquam tribus convenibus in Gallovidia, Abria & Cathanesia habitis omnia pacata existimasset, inter venandum oborta seditione ac cæde atroci patrata, ministri Regii, qui noxios in jus vocabantur pulsati; auctores, poenarum metu, in Lothianam ad Brudeum Pictorum Regem perfugerunt. Ab eo cum per legatos ex fœdere periti non redderentur, bellum grave inter Scotos & Pictos exaruit sed id brevi, opera Columbæ, cujus apud utrosque merito plurimum valebat auctoritas, extinctum.

XXXIV. Interea Anglia iterum in septem regna divisa, & Britonibus in peninsulam Valliam compulsis, Saxones, non contenti late patentibus agris, novum bellum inter Scotos & Pictos fecerunt. Ejus auctor & fax fuit Ethelfridus, Northumbriæ Rex, homo avarus, & ob regni augendi cupiditatem pacis impatiens. In Pictis, ægre consentiente Brudæo, persuasit, ut prædas abigendo ex agro Scotico semina belli jacerent. Aidanus quoque, fraude Saxonis intellecta, ut & ipse peregrinis auxiliis se firmaret, cum Malgonne Brittone fœdus antiquum renovavit: Filium Grifinum, & sororis filium Brendinum, Euboniæ, quæ nunc est Manna, Regulum, hominem militarem, cum copiis misit. Hi, castris cum Brittonibus conjunctis, Northumbriam ingressi, tertio die ad hostem pervenerunt: sed Angli, nova expectantes auxilia, quæ non procul abesse dicebantur, pugnam detestabant. Adveniebat enim Ceulinus, *Orcidentalium* Saxonum Rex, vir bellicosissimus, cum magnis copiis. Hunc Scoti & Brittones in itinere adorti, primam ejus aciem (quæ satis longe cæteros anteibat) integram cum Cutha filio occiderunt: reliquos quo minus aggredierentur, fecit timor, ne ab Ethelfrido, qui non longe aberat, circumvenirentur. Conjuncti igitur duobus Saxonum Regibus, rursus congressi, multa utrinque cæde edita, victi sunt & fugati Scoti & Brittones. Cæsi e Scotorum primoribus Grifinus & Brendinus: ex acie adversa Ethelfridus altero oculo orbarus: Brudeus faucibus e pugna elatus, cum magna trepidatione suorum.

XXXV. Ethelfridus, proxima æstate, Pictorum copiis ad suas adiunctis, in Gallovidiam duxit, ratus, ex superioris anni infelici prælio, se plena formidinis omnia inventurum. Verum Aidanus, cum illuc citius hostium opinione venisset, palantes prædatores aggressus in castra trepide eos coegit. Ita, temeritate castigata, quietior fore ratus, nocte proxima, præteritis eorum castris, se Brittonibus conjunxit. Ambo exercitus, viribus in unum coactis, cum in vallibus angusta Annandiæ confedissent, hostes, obsessis faucibus, eorum exitio imminabant. At illi, communis castris, ut manentium speciem præberent, nocte, recedente maris æstu, per nota inter instabiles renas vada, in Cumbriam, ac deinde Northumbriam, duxerunt, facta populatione quacunque ierant facta. Hostes eorum vestigia secuti. Statim ubi in mutuum conspectum venerunt, utrique se ad pug-

am expediunt. Scoti & Brittones, ut pluribus ducebus vulgus te-
merarium regeretur, ad priores duces quatuor homines nobiles,
bellicarum rerum experientes, adjiciunt: e Brittonibus Constan-
tinum & Mencerinum; e Scotis Calenum & Murdacum. Horum
iuctu & hortatu tanto impetu milites irruerunt in hostem, ut sta-
tim impulsus fugam capesseret. Hanc victoriam, fama est, eadem
hora qua res gesta fuit, Columbam in Iona insula suis fodalibus re-
munciasse. Cæsi e primoribus Saxonum Cialpinus & Virellius, genere
& factis illustres.

XXXVI. Anno fere post hanc victoriam undecimo, Saxonibus &
Pictis vicinos agros infestantibus, dies dicta est, qua die Brittones
& Scoti conjunctis viribus Saxones invaderent. Ad diem & locum
festinatum Aidanus, quamvis natu grandior, cum venisset, dum
Brittones frustra expectat, ac prædas interim ex hostico agit, Ethel-
fridus opportunitatem rei bene gerendæ nactus, Scotos palabundos
assecutus, magnam eorum cædem fecit. Aidanus, compluribus fu-
rum cælis, fugit: nec Saxones tamen incruentam retulere victori-
am, amisso Ethelfridi fratre Theobaldo, & aliquot quæ eum se-
quebantur cohortibus pene ad internecionem cælis. Aidanus, ad
hanc cladem accedente mortē hominis sanctissimi & sibi unice cari,
Columbæ, cum prospiceret quantæ hostium crudelitati reliquæ
Christianorum essent expositæ, ætate pariter & mœrore confectus,
non diu supervixit. Regnavit annos XXXIV, decessit
anno partæ Salutis DC. IV. Eo regnante, venit in Bri- DC. IV.
tanniam a Gregorio Romano Pontifice missus Augustinus
quidam monachus: qui sua ambitione, dum novam religionem do-
cet, veterem vehementer turbavit: nam non tam Christianam di-
ciplinam, quam cærimonias Romanas docebat. Superiores enim
Britanni, Christianissimum ex Joannis Evangelistæ discipulis edocti,
monachis, quos ætas illa adhuc eruditos & pios habebat, institu-
bantur. Ille, dum ad unius Episcopi Romani dominatum omnia
evocat, ac se unum totius Britannæ Archiepiscopum edit, & dis-
ciplinam de die celebrandi Pascha, nec necessariam, nec utilem,
introducitur, magnopere turbavit Ecclesias: ac disciplinam, jam in
superstitionem prolabantem, ita cærimoniis novis, fictisque miracu-
lis, oppressit, ut sinceræ pietatis vix relinqueret vestigium.

L. R E X.

XXXVII. Post Aidanum Rex electus Kennethus nihil memoria
signum gessit. Quarto, vel (ut alii scribunt) duodecimo mense,
post initum regnum, expleto, decessit.

L. I. R E X.

XXXVIII. Proxime post hunc Rex pronuntiatur Euge-
nus, Aidani filius, anno a natali Christi DC. V. Hic (ut DC. V.
libro Passletensi scriptum est) a Columba pie & honeste
educatus, ac literis etiam luculenter eruditus, in hoc ab ejus insti-
tutis deflexit, quod belli quam pacis studiis magis se addiceret.
Fiduis enim expeditionibus Saxones & Pictos exercuit. Vir imperii
plane

plane fueri & asperi, & qui superbos & contumaces libentius compelleret, quam conditionibus adungeret: sed veniam petentibus, ac se ultro dederibus, maxime clemens & facilis: & in re minima insolens. Hæc ille de Eugenio. Boetius contra in summa pace regnum tenuisse prodidit: eamque pacem ei agisse, non tam externis foederibus, quam hostium, qui inter se bello diffidebant, discordiis. Interiores enim jam nomen Christi professi, dum illas aleiscuntur injurias, Eboracum, Regem Northumbrie potentissimum, vita pariter & exuerunt. Ei cum successisset Eduinus, propinqui Ethelfridi in eam profugerunt: interque conspectum eius filii, & filia uoxa, jam decimum annum rebus Scottis præfuisse Eugenius. Is ad nas Saxones, etsi suos & Christiani nominis hostes infestissimum summam humanitatem & liberalitatem, quoad vixit, apud se habuit, ac doctrina Christiana diligenter instigandos curavit. Ipse decimo sexto regni anno decedens, magnum sui apud omnes desiderium liquit.

LII. REX.

DC. XXXIX. Ei surrogatus fuit Ferchardus filius, anno XXII. Christo nato DC. XXXII. qui fuit Heraclio imperatore XL. Is, cum esset homo scelerate callidus, ac legitimum regnum in tyrannidem mutare veller, factiones nobilium inter ipsos alebata nefarie a se perpetrata impune fore ratus. Sed proceres, & adversa ejus malicia, clam eo dissilia composuerunt: deinde, conventu indicto, eum ad concionem vocant. Revenientem, arce, in eum se continebat, expugnata, invitum in ius pertrahunt. Mors & gravia crimina ei sunt, objecta: in his etiam hæresis Pelagiana & contemptus Baptismi, & aliorum sacrorum rituum. Horum nullum satis purgaret, in vincula conjectus, ne diutius ad ludibrium superesset, ipse sibi mortem conscivit, decimo quarto regni anno.

LIII. REX.

XL. Suffectus ei frater Donaldus, sive Donevaldus, qui, & laudibus & fratris exitu admonitus, nihil majore studio egit, quam ut verum Dei cultum tueretur: neque domi solum, sed etiam in quacunque poterat ratione eum amplificare studijt. Nam, exiliis Edui, liberos & propinquos Ethelfridi, qui multos jam annos Scotia exulabant, redeuntes domum viatico, juvit, & muneribus prosecutus, copiosiusque suis reduxit, & liberam commearum, quæ res eorum poscerent, potestatem fecit. Cæsus autem fuerat Edui a Kedualla (ut Beda vocat) Brittonum; & Penda Merciorum Regum quorum alter vetere gentis, alter novo Christianismi odio, ut emulatione potenter, ei insensur erat. Nec alia crudelior memoratur victoria. Nam dum Penda Christianos, Kedualla Saxones, delere contendunt, nulli neque sexui, nec ætati furor eorum percipi. Post Eduinum, Northumbria in duo regna fuit divisa: Prætorum Rex creatur Osricus, Edui frater patruelis; Bernicion

Sanfridus Bedæ, nostris Ansfrius appellatur, Ethelfrithi filio-
um maximus. Hi, repudiata Christianorum disciplina, in qua di-
genter fuerant instituti, alter a Scotis monachis, alter a Paulino
episcopo, ad veterem superstitionem reversi, brevi per Pendam &
regnum amiserunt. Utrique successit Ofswaldus, Ethelfri-
thi filius, qui doctrinam Christianam magno studio promovit. Ad
eum, doctores e Scotia per legatos petentem, misit Donaldus viros
doctrinæ & doctrina claros, quos ille magna humanitate accepit, &
beneficentia est prosecutus: neque Regio munere inferius exultima-
it, in concione populo peregrinum Scotorum sermonem non capienti
sententias interpretari: quæ omnia luculenter a Beda sunt
scripta. Donaldus decessit XIV. regni sui anno, præclara virtutum
memoria post se relicta.

LIV. R. E. X.

XLII. Successit ei Ferchardus, ex Ferchardo ejus fratre natus, vir
omni scelerum genere iniquatissimus: vini æque ac pecunie in-
explebilis: immani in homines crudelitate, & in Deum impietate.
Cum in alienos passim sævicia & rapinis grassatus fuisset, tandem in
eos furorẽ vertit, jugulari uxore, & stupratis filiabus. Ob hæc
scelerata communione Christianorum suis exclusus. Proceres autem,
ad eum puniendum coire volentes, inhibuit sanctus Episcopus Col-
mannus: coramque eum admonuit, si Brevis divinam vindictam in-
scire. Nec fides dicto abiit. Nam inter venandum, post dies
multos, cum a lupo vulneratus in febrim incidisset, nec a solita in-
superantia abstinere, morbo tandem pediculiari corpus exedente,
clamasse fertur, "Merito sibi hæc evenire, qui bene monentem
Colmannum non audisset." ac, cum demum agnito errore, Col-
manno consolante, ac spem veniæ ostendente, (si modo resipisceret,)
publicum se vili veste indutum in lectum præferri jubere,
ac palam sua scelera falsus interire, anno redempti or-

DC. LXVIII. Ofsodecim annos hoc monstrum **LXVIII.**
petulie.

LV. R. E. X.

XLII. Huic Malduinus, a Donaldò genitus, est successus, qui, ut
defectas regni partes tyrannide Regis proximi confirmaret, pa-
cum omnibus virginis fecit. Quietem, ab hoste externo impe-
tum, turbavit insolita sedicio inter Argathelios & Levinianos
Eam Malduinus ut compesceret, profectus est adversus au-
tem, ut in eos sine incommodo plebis animadverteret. Illi, ut
iram viros, discordia primum sedata, in Ebudas fuge-
runt. Insulani eos, ad supplicium postulatos, non ausi retinere, de-
runt. Eorum poena ceteros in officio continuit. Circa hæc tem-
porum, cum Scotti monachi late per Angliam Christi doctrinam dis-
minassent, ac juventutem Anglorum in literis erudissent, ut ipsi
in luculenter suis Evangelium annuntiare posse viderentur, crevit
tam cum doctrina, quam cum doctrina, ut regno
M

rum concordiam diremit, ita eorum, qui injuriam acceperant, destitia utramque gentem ab aperto bello contrahit. Assiduam tentionibus saepe ac multis in locis pugnabatur. Incidit in eadem pota per totam Hunnam pestis, quantum nunquam fuisse semineminerant. Soli ab ea immunes Scoti & Picti fuisse dicuntur. Ob frequentes utrinque illatas injurias, praedaque abactas, cum in apertum bellum erupura videretur, intervenit Maldunius postquam regnasset annos viginti. Uxor, quae ob suspicionem pellice cum strangulaverat, quarto post die viva cremata est.

LVI. REX.

XLIII. Regnum autem inivit Eugenius Quintus, Dongardi, [Picti] Regis [Maldunius] filius. Hunc Egfridus Northumbriae (cum quo summo opere pacificare contendebat) cum simulacris duciis fallere conaretur, pari arte ipse petitus est. Uterque pacem verbis ostendebat, occulte vero bellum apparabat. Finibus duclis, Egfridus, dissuadentibus amicis, conjunctis Pictorum & Scotiam ingressus, Gallovidiam popalarum. Verum, cessantibus pugna Pictis, ab Eugenio superatus, amisso pene toto exercitu, laocius cum paucis evasit. Proximo anno, eoque dissuadentibus amicis, in Pictis dedit: ab eis, fugam simulacris, in insula tractus, cum Tula omnibus concisus est. Hanc vitam occasione Picti attripientes, latissimos agros, superioribus bellis ademptos, recuperant: & Brittones, qui ab Anglorum imperio suos vindictam, cum Scotis Northumbriae ingressi, magna eam eladebant: adeo ut nec unquam in pristinum statum se crexerit. Statim est mors Eugenii, quarto quam regnare coeperat anno.

LVII. REX.

XLIV. Eugenio Quinto successit Eugenius Sextus, Ferchardus filius: Egfrido vero Northumbriae frater Alfridus. Uterque Rex, fac praecipue meritis, ut illa scribant tempora, eruditus, & de communium studiorum societate conciliatus. Itaque per eos fida fuit. Hac tranquillitate frater Alfridus, regnum ademptis quam antea finibus quodam tenuis composuit. Cum Pictorum vero gente Schels neque certa pax nec bellum fuit: excursionibus vario eventu, saepe pugnatum est, frustra nuncibus Carbertus, Angelo, & Adamanto Scotis, Episcopis, ut rem componerent, autem perfererent, ne justis unquam meritis concurrebant. Eugenius interea, inextinguibili odio adversus Pictorum perfidiam inflammatus, & medio eorum cursum est solutus. Cum decem regeretur annis. Hoc Regem, septem diebus per totam Britanniam, singulis gradibus, converso etiam latere, casu de batyro in sanguine.

LVIII. REX.

XLV. Post hanc regnum adeptus est Amberkelethus, Findani filius, Eugenii Quinti nepos. Is, cum tanto temperantiam simulacris ad venosus, brevis, & in annis fatis simul prorupit. In solitione amicum, Gualdum Pictorum Rex, magno exercitu, & Pictis, Scotiae, & Amberkelethum, prope conviciis.

cum arma sumiſſer, noctu, dum ad neceſſaria natura cum
ſimulis egreditur, ſagitta (incertum a quo miſſa) occiditur,
condum regni plenum, expleſſer biennium. Sunt qui, dum ho-
ſilya denſa urgeret, ſagitta vulneratum, decimo poſt die ex-
ſum, tradant.

LIX. REX.

XLVI. Ne exercitus ſolveretur, aut ſine imperio eſſet, militari
ſragio in caſtris designatus Rex Eugenius Septimus, prioris Regis
uer. Iſ, cum parum ſpei in exercitu, ab inerti Rege collecto, re-
peret, bellum induciſ diſſuſis: atque, accepta uxore Spondana
ardi ſilla, nuptiis ſiſiuit. Ea, non adeo multo poſt, a duobus
ſolis, in caput Regis conſuratis, in lectulo conſoſſa periit. Rex
ſo criminis, inſimulatus, & in ſus ductus, ante cauſam dictam
ſenſus, condis paratoribus, liberatus eſt. Noxii exquiſito ſup-
ſo puniti. Rebus ſonis compoſitis, Rex ad pacis opera conuerſus,
quidem venatione oblectabat: religionis in primis curam
ſiuit. Ejuſ inſtitutum fuit, ut in cœnobiiſ res geſtæ Regum me-
ſia mandarentur. Pace perpetua per ſeptemdecim annos cum
ſibus vicinis continuata, Abrenethi diem obiit.

LX. REX.

XLVII. Eugenius paulo ante mortem Murdacum Amberkelethi
um proceribus commendauit. Eo regnante pax per univerſam
moniam fuit: cujuſ Beda ſub ſine hſtorie ſue meminit. Nec
ſto modo toleranda, ſed monaſteriis etiam iuvandis, Eugenii amu-
ſiit. Candidæ Caſæ cœnobium dirutum reſtituit. Ineunte de-
ſo ſexto regni anno deceſſit.

LXI. REX.

XLVIII. Anno poſt Chriſti adventum ſeptingentefimo DCC.
ſigeſimo, Erſinus Engenii Septimi filius regnum ſuſce. XXX,
Et iſ proximorum Regum æmulus, per annos trigin-
ſum, quibus regno præſiit, in ſumma tranquillitate ſuos con-
ſit. Jam ſenior, cum per ſe non poſſet Regis munus obire, qu-
ſ præſectos dedit, qui ſis populo dicerent. Iſ rem ſcoticam re-
ſibus, ſacinoroſi, reſumta licentia, vel magiſtratum negligen-
ſel (ſus quidam crediderunt) culpa, omnia miſcere coeperunt.
ſaliorum ſclera obſcura ſecit. Donaldi crudelitas & ſuperbia: qui
ſallovidiam graſſant, agreſtes vel ſibi tributa pendere cogebat,
ſpoliatos ad ſummam redigebat inopiam.

LXII. REX.

XLIX. Inter hos tumultus Regi mortuo ſuſſectus eſt Eugenius
ſius, Murdaci filius: qui niſil prius egit, quam Donaldum,
ſot cruentis fractum præliis, cepit, ac ſupolletum eum lætæ
ſaculum repræſentavit. Murdacum Gallovidiæ præſectum, ſo
Donaldini ſcleris, conſictum mori coegit: reliquos præſectos
ſia multavit. Populo ſpollato de bonis eorum ſiſiſſecit. Ha-
ſpenarum formidine malis perterritis, ſumma tranquillitate
ſarbulentiſſimam tempeſtatem reſtituit, cum vicinis Regibus
ſcedera.

fœdera ante facta confirmavit. Verum ipse, cujus in rebus turbis gloria creverat, pace facta, in omnia flagitia præceptis abiit, & nec amicorum nec sacerdotum admonitionibus quicquam movetur, post tertium regni sui annum, in eorum procerum, omnibusque ejus exitium consentientibus, confossus perit. Socii Scelerum & flagitiorum in crucem acti, & ipsi gratum populo spectaculum præbuerunt.

LXIII. REX.

L. Successit ei Fergusius Tertius Echini filius: qui pari simulatione virtutis & vitiorum fœditate usus, pari prope fato defunctus, pari etiam spatio, id est, triennio, regnum tenuit: perit autem veneno ab uxore dato. Alii scribunt, cum uxor sæpe exprobrasset matrimonii contemptum, & pellicum greges, neque quicquam profecisset, tandem noctu dormientem ab ea strangulatum. Quæstione de morte ejus habita, cum amicorum plurimi insimularentur, nec quisquam, ne in gravissimis quidem tormentis, quicquam fateretur, mulier alioqui ferox, tot innoxiorum caput missa, in medium processit: ac e superiore loco eadem a se factam confessæ ne ad ludibrium superesset, pectus cultro transfodit: quod ejus factum varie, pro cuiusque ingenio, est acceptum, ac perinde festinonibus celebratum.

LXIV. REX.

L.I. Sequitur Rex Solvarhius Eugenii Octavi filius: qui, nisi revolutio regni anno e frigore podagram contraxisset, jure inter optimos Reges annumerari potuisset: nihilo tamen minus tumultus per profectos consilio & prudentia sedavit. Primus, velut de Rege ob infirmitatem pedum securus, Donaldus Bañut, (hoc est, albus,) occisus patris omnibus insulis Occidentalibus, Regem se Abudarum vocavit. Deinde in continentem ingressus, dum undique prædæ agit, a Callano Argatheliorum, & Duchalo Arholiorum, præfectis, in saltum qui unum modo exitum habebat, compulsus, cum suis frustra erumpere tentantibus perit, nullo superstite relicto. Eadem spe & audacia, Gileolumbus, Gallovidiam a patre veratam aggressus, a eisdem præfectis victus, poenas luit. Pax interea ab Anglis & Pictis, rebus eorum domi turbatis, fuit. Solvathius cum viginti annis præfuisse, cum summa laude moritur, anno a Christo nato, septingentesimo octogesimo septimo.

DCC.

LXXXVII.

LXV. REX.

L.II. Huic successit Achaius filius Echini. Hic, pace ab Anglis & Pictis parva, cum ab Hibernia bellum instare intelligeret, non modo labore, sed etiam liberalitate, seditiones domi, jamjam erupturas, composuit. Causa belli Hibernici hæc fuit. Superiore Rege ad expeditiones obeundas invalido, Hiberni & Insulani, spe prædæ & impunitatis, eodem tempore cum magnis exercitibus in Cantuariam peninsulam proximam ascenderant. Contracto autem inter latrones certamine, Insulanorum multi, Hiberni universi perierunt.

Hanc classem Hiberni ut ulciscerentur, magnam classem ornabant ad trajiciendum in *Abudas*. *Achaius* cum per legatos ostenderet, nullam justam belli causam esse, quod latrones, de praeda pugnantes, mutuis vulneribus ceciderint: neque, quod multi perierint, sed quod quisquam evaserit, in damno ponendum esse. Regem & concilium publicum adeo ab inferenda Hibernis injuria abesse, ut cæcis nuper factæ auctores omnes ad unum sustulerint. Cum in hanc sententiam multa legati dislicerent, adeo ferociter ab Hibernis sunt rejecti, ut, ante discessum eorum, classem adversus Scotos Albinos emisserint. Ea in alium evecta, tempestate universa periiit. Res Hibernis in religionem versa effectit, ut pacem, quam superbe recusaverant, suppliciter peterent.

LIII. Ab *Achaio* primum inter Scotos & Francos inita est amicitia, hac maxime de causa, quod non modo Saxones Germanias cultores, sed qui in Britannia quoque ceperant sedes, Gallias piraticis incursionibus infestabant. Deinde etiam a *Carolo magno*, qui Galliam non minus literis quam armis illustrare cupiebat, arcessit *Scotia*, qui philosophiam *Luce* & *Græce* & *Latine* docerent. Apud Scotos enim adhuc multi erant monachi, vetere disciplina nondum extincta, literis & pietate insignes. Quo e numero erat *Joannes*, cognomento *Scotus*, sive *Albinus*, quod idem valet, (*Scoti* enim se *Albinos* sua lingua vocant,) *Caroli* præceptor, qui plurima ingenii monumenta reliquit: e quibus nos *Rhetoricæ* præcepta vidimus, cum inscriptione *Joannis Albini*. *Clementis* quoque *Scoti*, qui eodem tempore *Lotarii* literarum insignis professor erat, quædam scripta adhuc supersunt. Commigrarunt etiam in Gallias complures monachi *Scoti*, studio pietatis ducti, qui populis circa *Rethum* Christianam doctrinam prædicabant, tanto successu, ut monasteria plurima in locis condiderint. Eorum memoria id *Germani* dederunt, usque ad nostram ætatem semper Scotos eis præficerent.

LIV. *Achaius*, pacis cupidus, res *Pictica* in bellum traxit. Nam, cum *Achellstanus* *Anglus* vastasset proximos *Pictorum* agros, *Hungus* eorum Rex ab *Achaio*, *Anglis* jam ante insensu, decem *Scotorum* nulla impetravit. Eis filium *Alpinum*, qui ex *Hungi* sorore natus erat, præfecit: quibus fretus auxiliis, maximam in *Northumbria* prædam abduxit. *Achellstanus* homo ferox, prope vestigiis inhærens, cum non procul ab *Hadina* oppido assequitur. *Picti*, inopiantes hostium adventu consternati, ad arma currunt, & ad noctem usque se suis tenent locis. Sub noctem vigiliis dispositis, *Hungus*, teris rebus inferior, ad divinum auxilium conversus, totum se precibus dedit. Tandem corpore laboribus fessus, & animo cogitationibus ægro, cum in somnum incidisset, visus est sibi per quietem videre *Andream* *Apostolum* assantem, & victoriam pollicentem. Hoc viso *Pictis* narrato, spei bonæ pleni ad conficiendum, quin loqui fugere non poterant, se alacrius comparant. Postero die per leves velitationes consumto, tertio demum ad manus ventum est. Adjiciunt & aliud ostentum, crucem decussatam, cum pugnaretur.

in celo visam : quæ res Anglos adeo conterruit, ut primum Pictorum impetum ægre sustinuerint. Ibi cæsus Athelstanus, loco mentem dedisse dicitur, qui adhuc Athelstani vadum appellatur. Hæc autem Andreas victoriam acceptam retulit : eique præter alia munera decimam partem prædiorum Regionum donavit. Hic, opinor, Athelstanus, Danicæ gentis imperator, cui Angli affirmant Northumbriam ab Aluredo concessam. Decessit Athelstanus ab initio regno tricesimo secundo anno, a Christo regnante DCCC. XIX.

DCCC. XIX. DCCC. XIX.

LXVI. R. E. X.

LV. Huic successit Congallus patrueilis : qui cum summa domi foris concordia quinquennium regnavit.

LXVII. R. E. X.

LVI. Excepit hunc Dongallus Solvathii filius : ejus severitatem cum juvenis ferre non posset, collecti ad Alpinum Achaii filii, quoniam ei persuadere non poterant, ut regnum sulciperet, vi minis cum in sua verba jurare cogunt. Is cum, exercitu confestim se omnia ex eorum sententia gesturum simulasset, frustratus eos Dongallum venit. Id factum ejus, quam Regi gratum, tam rebellibus molestum fuit : ideoque, tanquam ipsi Alpini suasu rebellasset eum apud Regem accusant. Rex, eorum calumnia intellecta, exercitu subito parato, rumorem sui adventus prævenit. De comprehensis penas sumit. Decessit interea Hungus : & filius ejus major Dorstologus fratris Egani fraude perit : nec cardis auctor fratri superstitis. Ita sipe virili Hungi extincta, sororis ejus filius Alpinus, & veteri lege cognationis jure proximus hæres, regnum Pictorum petit. Eum cum Picti ut peregrinum aspemarentur, Dongallus ea de re legatos ad eos mittit. Picti cum nondum audire intra quartum diem finibus exire possent, Dongallus in eos summa vi bellum molitur. Sed in ipso apparatu, submersa navicula, transitu Spæ æmuis rapidissimi, extinctus est, postquam Scotorum regnum tenuisset annos sex, alii septem.

LXVIII. R. E. X.

LVII. Alpinus, Achaii filius, exercitum a Dongallo confectum adversus Feredethum, qui sibi Pictorum arrogaverat regnum, ad Congressum Angulæ pagum, cruentissimam pugnam, que ad nostram incerta victoria constitit. Morti Feredethi succedere ut Scoti victores viderentur. Is enim cum suorum animos in pugna libare videret, cum globo nobilium juvenum mediam Scotorum ciem perripuit : sed exclusus a suis, cum flore nobilitatis una interstitus in locum ejus Brudus, homo ignavus, nec ad rem militarem aptus. Ea regnante, cum Scoti nullo resistente, prædæ hostico agerent, Picti, excomposito inter se tumultu, Brudum ante annum in imperio exaltum interfecerunt. Ei Kennethum, ætatem Feredethi filium, substituunt, nec statim in bello fortior nec exitu felicior. Nam cum, exercitu confecto, in hostium castrum ventum fuisset, Kennethus, clam se subducens, a rusticis

quidam Picti, quosquis esset, sed culpam ei fugam exprobrante, interfecit. Picti, amisso Rege, antequam hostes id perciperent, domum reperi, alterum Brudum, hominem genere factique nobilem, Regem faciunt. Is, statim accepto regno, primum populatores vagos aggreffus, ingenti caede temeritatem eorum compefcuit: deinde, ut vires affectas auxiliis externis firmaret, legatos cum magnis muneribus ad proximos Anglorum misit. Illi munera quidem acceperunt, sed auxilia promiserunt satis impigre: sed flagitantibus Pictis nihil prestiterunt, caussae res domi turbatae.

LVIII. Picti, illa spe dejecti, omnibus qui arma ferre possent contractis, ad ultimum discrimen se comparant, ac recta ad hostem eunt, qui castra non potuit a Faodano habebant. Ubi in conspectum alii aliorum venerunt, tanto impetu concursum est, quantum vetus odium, ira recens, multae caedes mutuae, & ultro citroque damna saepius illata, poterant effecere. Cum diu anceps fuisset certamen, tandem centum equites Pictorum ex insidiis surgunt: qui, ut numerus major videretur, calonibus in operaria iumenta impositis, cum se in collibus proximis ostentassent, circumagique viderentur, ut pugnantium terga invaderent, ea specie tantum Scoti iniecerunt terroris, ut illico spacti in silvas proximas fugerent. Ea majori parri saluti fuerunt: pauci in praelio, plurimi a calonibus expeditis in fuga occisi. Alpinus Rex, mulique procerum capri: omnes crudeliter caesi. Regis caput conto amixum, ac per exercitum circumlatum, in conspectuissimo loco maxime apud eos opidi (id tum Abrenethum erat) ad spectaculum propositum. Locum ubi caesus fuit Alpinus, ab eo adhuc Bas Alpin, id est, Alpinus moris, vocatur.

LXXX. REX.

LIX. Ei post tertium regni annum interempto successit filius Kennethus. Proxima aestate, Picti in spem adducti, si paulum admitterentur, Scoeos, ut antea factum fuerat, Britannia posse expelli, auxilio conqueffis aliquot Anglorum cohortibus, cupias quantas possunt maximas eogunt. Sed, cum seditio inter ipsos orta esset repentina, & adeo vehemens ut per Brudum Regem componi non posset, solutus est exercitus. Brudus ipse, timore magis quam morbo, post tertium fere mensem decem. Successit ei frater ipsius Druskenus: qui dum componendis domi rebus frustra vacat, Scoti juvenes aliquot Alpini caput, nocte detrahitum ex eo ubi Picti fixerant loco, ad Kennethum retulerunt. Ea res juvenibus non modo fuit honori, sed agris quoque sunt locupletata. Kennethus, conventu habito, cum de bello in Pictos consultaret, quaque rex & ferocissimus quisque juvenum a perfidis suis expectandam vindictam suaderent, tamen major pars, ac postquam seniores, consensere, "Expectandum, dum vires, superioribus bellis attrite, resisterentur: a Pictis interea nec pacem petendam, nec bellum gerendum, donec aliqua major se offerret aut pacificandi necessitas, aut belli gerendi opportunitas. Haec sententia cum vicisset

ciller, consensu tacito utriusque generis triennium proximum pacis fuit.

LX. Quarto anno Kennethus, belli cupidus, cum paucos in conventu suæ sententiz fautores invenisset, primores generis ad coenam vocat: & cum in multam noctem convivium fuisset extractum, in aula omnes pernoctant; quod eo facilius eis fuit, quod, majorum instituto, humi cubarent, in spaciola domo, ut quisque poterant, compoliti, subtratis tantum frondibus aut herba. Ibi juventem sibi propinquum Rex subornat, ut piscium exuvias (maxime generis asellorum) a succatis vento piscibus detractis, indutus, noctu ingressus, voce per longum canalem emissâ, ut longius ad aures perferretur, velut coelitus demissus, eos ad bellum hortetur. Ad hanc vocem, humana (ut tum ipsis visum est) augustiorem, proceres subito ex-pergefacti, plerique etiam vino graves attoniti, cum fulgor argenteus e pellibus piscium in semidomnes oculos incurreret, aciemque hebetaret, stupore vehementissimo capti sunt universi, cum & oculos species insolita, & animos occulta quædam religio percelleret. Illud etiam admirationem non modice auxit, quod nuncius, persona reliquoque ornato detractio, cum se per exitum occultum momento temporis e conspectu subduxisset, evanuisse est visus. Mane cum rumor ad Regem permanasset, multique omnia (ut fit) in majus augerent, nec ipse dissimularet, similem sibi speciem per quietem obversatam, omnium decreto bellum, tanquam Deo auctore, gerendum decernitur.

LXI. Exercitiis eductis, ubi primum alteri alteris visi sunt, non expectato ducum imperio, qua cuique proximum fuit, in hostem procursum. Nec minus atrociter pugnatum, quam cupida commissum est certamen. Tandem ad Scotos inclinavit victoria. Pictis, in quo plurimum habebant fiduciæ, id ipsum fuit exitio. Cohortes enim Anglorum, cum nullo ordine, sed temerario impetu, rem geri viderent, velut spectatores alieni periculi, in proximum tumultum se subdixerunt. Pictorum maxima cædes fuit, Scotis non solum superiorum temporum odio indulgentibus, sed recentis crudelitatis adversus Alpium & cæteros captivos memoria inflammatis. Maxime animos accendit vox, velut tessera, inter Scotos circumlata, "Ut memores essent Alpini. Ex eo, nec arati nec conditioni parsum est. Anglos abeuntes colles texere: & a persequendo Scotos pernix ira in vindicta exercenda renuit.

LXII. Hac victoria Pictorum rebus vehementer afflictis, ac pene deploratis, pax ut coiret, ab eis tentatum, sed frustra, Scotis nullas condiciones audientibus, nisi regnum daretur. Proximo anno, jam deditis omnibus qui ultra Fortham ad septentriones vergunt, ac præsidis impositis, dum Kennethus in citiores ducit, accepto nuncio, cæsa esse quædam ab eo relicta præsidia, reducto adversus rebelles exercitu, nemini mortalium Pictici generis peperit. Omnia ferro & flamma vastata. Druskenus, ea crudelitate Pictis pene efferatis, (cum non de regno, sed de vita sua & suorum, sibi de-

certandum
git: ac Fe
his Scotos
stis agro
minerentur
eror. T
lavius fui
nni fere
qui, cum t
lumine, o
nostri uno
clade vire
mirare ite
Transf
cladi supe
gerunt.

U
enim Ferg
sas prover
sor, & ini
vocavit, &
At vero J
alii vix ro
um animi
vi victoria
liis freger
Regium, f
mere. H
maxima.
ita legibus
e bello b
quæ luxu
apparuerit
multis de
visa est.
quæmur.
II. Picti
suis diviti
na, veteri
tate &

certandum cerneret,) quicquid supererat virium unum in locum co-
git: ac Fortham transgressus ad Sconam oppidum in ripa Tai am-
nis Scotos opperitur. Ibi pacificatio frustra iterum tentata est, Pi-
ctis agro trans Fortham cedentibus, Scotis nihil, nisi omnia per-
mitterentur, audientibus. Prælium, ut in extrema necessitate, fuit
erox. Tandem, fractis Pictorum pertinacia, fugientibus Tais
lucius fuit exitio. Ibi Druskenus, cum transire non posset, cum
omni fere nobilitate cæsus est. Nec dissimilis fuit aliorum fortuna:
qui, cum temere diversis congregassent se locis, fugam impediente
humine, omnes ad unum periere. Hinc factum esse arbitror, ut
nostri uno die septies cum Pictis pugnatum fuisse tradiderint. Hæc
clade vires Pictorum penitus fractæ sunt: & Kennethus, ne se re-
parare iterum possent, Lothianam proximamque regiones similiter
Transforthanam vastat. Præsidia metu se dediderunt. Qui
cladi superfuerunt, pauci in Angliam, omnium rerum inopes, fu-
gerunt.

LIBER SEXTUS.

UT Fergusium Primum, ac deinde Secundum, jure
optimo regni Scotorum conditores superius nomina-
vimus, ita nunc non injuria Kennethum, Alpini fili-
um, tertium in eum numerum referemus. Prior
enim Fergusius, ex modicis initiis, Scotos ad operum vicinis invidio-
sis provexit: Secundus extorres, & in longinquas nationes disper-
sos, & inimicorum opinione penitus extinctos, velut in vitam re-
vocavit, & intra paucos annos in pristinum splendorem restituit.
At vero Kennetho, in rebus prope deploratis accepto regno, cum
alii vix reliquiæ miseræ defendi & contineri posse sperarent, tan-
tum animi superfuit, ut hostem, externis auxiliis fretum, & recen-
ti victoria exultantem, multis & asperis (sed tamen secundis) præ-
liis fregerit, fractumque ex omni Britannia exegerit, nomenque
Regium, semel creptum, nunquam ex eo die sit passus eum resu-
mere. Hæc, quamquam magna sunt, tamen operum ejus non sunt
maxima. Regnum enim, in duplam magnitudinem a se auctum,
ita legibus novis temperavit, & disciplina vetere roboravit, ut nec
bello hæc licentia, nec e victoria insolentia, nec flagitiorum,
quæ luxuriam & otium comitari solent, ullum vestigium eo vivo
apparuerit: ac legibus ejus, quæ Macalpinanas posteritas dixit,
multis deinceps seculis, non minus quam armis, Scotica res stare
visa est. Sed, his omissis, nos res ejus gestas, uti copius, profe-
quimur.

II. Pictis igitur exactis, Kennethus agros pro virtute cujusque
suis divisit: quorum ambitio multis locis & regionibus nova nomi-
na, veteribus obliteratis, imposuit. Horestiam duobus fratribus,
Aneæ & Mernæ, partitus est. Altera pars prisorum Scotorum
sermone

sermone adhuc *Aencia* dicitur, (qui Anglice loquuntur *Anguliam* nominare maluerunt;) altera *Mernia* appellatur. Proximam regionem, a *Tao* usque ad *Forthum*, apparet veteribus dictam fuisse *Rossiam*, hoc est, peninsulam: cuius nominis indicia adhuc restant. *Culrothia* oppidum, quod est velut dorsum aut posterior pars *Rossiae*; & *Karrothia*, quod *Rossiae* caput. Eam regionem nunc *Fife* vocant, a *Fife* virgo egregia, cui cognomen *Duffo* fuisse ajunt. *Perthodunum* oppidum in *Lothiana*, vel, juxta aliam dialectum, *Dunbarum*, a viro strenuo, cui *Bar* erat nomen, appellatum creditur. *Lothiana*, non ita pridem, a *Lothio* Rege *Pictorum* nomen habebat. *Cunigamia* vox est procul Danica, quam post *Kennethum* usurpatam fuisse reoria *Danis*, qui eam regionem, pulsus extra vallum *Severi* *Scotis*, aliquot annos tenuerunt. Significat autem vox *CUNINGHAM* Regiam habitationem vel domicilium, *Danorum* sermone. *Marciam*, quod limex duorum regnorum diu fuerit, credibile est a *Danis* etiam ita dictam. *Edimburgum*, quorundam vel crassa ignorantia, vel perversa diligentia, qui nunc *Vallem Dolorosam*, nunc *Castrum Puellarum*, appellant eam arcem, nomen non adeo per se obscurum, prope tenebris immeris. Nomina enim haec e fabellis *Gallcis*, intra trecentos annos proximos conficta, sunt mutuati. Certo *prisci Scoti* *Dunedinum*, recentiores *Edimburgum*, patriam in fingendis nominibus consuetudinem secuti, eam arcem nominant, quae reliqua opinor, media inter utrumque nomen appellatione, *Edinum* diceretur. Haecenus de regionum *priscis* & *novis* vocabulis: de quibus alio loco plura diximus.

III. Ut ad *Kennethum* revertar, regno (uti scripsimus) armis amplificato, & legibus composito, in rebus usque ad superstitionem levibus auctoritatem Regum confirmare laborans, saxum marmoreum (quod ex *Hispania* in *Hiberniam* transtulisse dicitur *Simon Brechtus*, in *Scotiam* *Albinensem* *Fergusus* *Ferehardi* filius, atque in *Argathelia* collocasse) ex *Argathelia* *Sconam* ad *Fanum* annum translatus *Kennethus*, & in cathedram ligneam inclusum, sibi posuit. Ea in sede Reges *Scotorum* & nomen & Regum insignis accipere solebant, usque ad *Eduardum Primum Anglum*, de quo suo loco dicemus. Sedem *Episcopalem*, quam *Picti* *Abrenethii* collocarant, ad *Fanum* *Reguli* transtulit, quod posteritas *Fanum Andree* dñi maluit. *Scotorum* autem veteres *Episcopi*, e monasteriis electi, cum adhuc non honoris & loci, sed sanctitatis & doctrinae certamen inter eos esset, sine iudicia & emulatione passim, ubi cuique obvenerat occasio, suum munus obibant, nullis adhuc regionibus definitis; cum nondum functio muneris *Ecclesiastici* esset quatuor. His attribus *Kennethus* imperio viginti annos praefuit. Quinto ineunte regni sui anno *Pictos* profligavit, ut est in libro *Pictor. Hist.*

DCCC.

LIV.

um *Pictorum*, quierissime vixit, domi iustitia, foris armis pace parata, ac promotis finibus ab *Orcadum* insula usque ad vallum *Hadriani*, DCCC. LIV.

LXX.

IV. Donaldus ejus frater proxime Rex electus, totam secum disciplinam publicam circumegit. Nam, cum vivo Alpino temperantia studium simulasset, ac seniorum sibi animos concitasset, coarctato, velut metu & magistro liberatus, totum se voluptatibus dedit. Ac, velut jam de nocte securus, militaribus studiis neglectis, venatores, aucupes, & novarum libidinum inventores, circa se prope solos habebat. In hos publicum patrimonium profundebaratur. Juventus, ad voluptates explendas prona, Regem, ut elegantem & liberalem, ludibus ad coelum ferebat; patrimoniam superiorum temporum, ut incertam & sibi liberalem, ridebat. Seniores, cum omnia brevi in praecepta rursura cernerent, ad Regem collecti, in eam officii, praesentium flagitiorum, & instantis periculi admonuerunt. Cum ille nihilominus in ignavia persisteret, Pictorum reliquiae, velut classico, e summa desperatione excitae, Osbrethum & Ellam, qui inter Anglorum Reges (nam tum in plura regna divisi erant) auctoritate & potentia praecellebant, advenit: suam fortunam conqueruntur: auxilium petunt: "Se post victoriam, quam Donaldi inertia facilem spondebat, perpetuo cum omni posteritate in Anglorum ditione futuros," pollicentur. Angli facile persuasi, compositis domi rebus, educto exercitu, in Marcia confedere: ac per sociales a Donaldis petunt; "Ut, quos per vim Pictis amicis suis Scoti ademissent, agros restituant. Id nunc faciat, se nuper amicos, nunc etiam deditos, non neglecturos. Donaldus, ex majorum sententia, quos invirus (imminente periculo) convocaverat, subito delectus, ad Jeddam Tevlotiae amnem, hosti occurrit: & commisso praelio victor Osbrethum ad proximos usque montes fugat. Inde secundum Toedam ad mare profectus, Servicum ab Anglis capium, ac deinde, metu ex adversa pugna contritis desertum, ingressus, navibus in ostio amnis deprehensis, omni hostium committatu potestur. Ibi voluptatis interpellata instrumentum datus, tanquam inimicis prorsus prodigaris, cupide se deliciis immersit.

V. Angli, qui superiore praelio magis sparsi quam concili fuerant, per speculatores cognita Scotorum ignavia & negligentia, advocatis auxiliis & propinquis agris, noctu somno & vino gravatos adoriuntur, & magna caede in caeteros grassari, Regem simul omnem capiunt. Inde victoriae cursum secuti, ut latus pervenirent, in hosticum bipartito ducunt. Eorum pars, cum ad portum venisset, coarctati navigiis, transire in Flam parant: sed subito naufragio amissis, caeteris vi tempestantis in litus unde solverant, relictis, sterilius ducunt: & cum reliquo exercitu conjuncti Northam ponte transiunt. Scoti, eo ex fuga collecti, magis speciem quam robur exercitus ostentantes, legatos de pace mittunt: quam Angli, & pugna ad Jeddam adversa & naufragio viribus imminutis, non reculandam censebant. Dura conditiones propolite, quas tamen praesens rerum status tolerabiles faciebat videri; "Ut omni agro, qui intra

" intra vallum Severi esset, Scoti cederent: ut limites essent, in
 " Sterlinum. Fortha, infra Britannodunum. Glotta, inter duos
 " nes vallum Severi.

VI. In tam dura pace, Scoti non minus letum, quam inop-
 tum accidit, quod nulla mentio de reducendis Pictis facta.
 Angli enim & Brittones agros relictos inter se partiti sunt, Cum
 eos dirimente. Sunt qui putent monetam argenteam, quam ad
 Sterlinam vocat vulgus, ibi tum exculam. Agris ita divisis, qui
 sui sua se recuperaturos crediderant, elusi, ac spe frustrati,
 Cimbros & Scandianos, id est, ut nunc loquimur, in Daniam
 Norvegiam transtulerunt. Pauci, qui apud Anglos remanserant
 velut res novas per externa auxilia moliri, ad unum ab eis
 Donald, post pacem factam, ad suos reverso, majorum memorem
 ac spei reliquientiam datum, ut honorifice reciperetur. Sed,
 ille in pristina perseveraret ignavia, proceres, veriti ne homo
 dulus & deses, qui nec consiliis amicorum, nec suis calamitatibus
 emendaretur, quod reliquum regni supererat, amitteret, eum
 carcerem conjunctum. Ibi, vel pra dolore inhibitarum voluptatum
 vel metu publici ludibrii, sibi manum intulit, fessum
 quam regnum inquit, anno. Hunc Donaldum alii
 dunt domi forisque rem egregie gessisse, & fato
 Seonae decessisse, DCCC. LVIII.

DCCC.

LVIII.

Seonae decessisse, DCCC. LVIII.

LXXI. REX.

VII. Post eum, Constantinus Kennethi filius Seonae regum
 scepit: vir magni animi, ac virtutis eximiae. Is, cum acceptum
 sub Donald ignominiam delere, atque ad fines a patre relicto
 regnum promovere cuperet, a senioribus inhibitus, quod juven-
 tis magna pars sub Donald extincta, & reliqua ita corrupta fue-
 rat, ut arma publice ei committenda non viderentur. Igitur primus
 ad disciplinae publicae emendationem Rex conversus, sacerdotum or-
 dinem, iam (relicto praedicandi Evangelii munere) luxu cor-
 ruptum, & venationibus, aucupis, aulicisque pompis deditum,
 veterem paritiam, legibus severissime latis, reduxit. Iu-
 ventutem, deliciis effeminatam, humi cubare, ac semel quotidie
 bum lumere, iussit. Ebriosos capitali supplicio multavit. Lufu
 prohibuit, nisi qui ad militiam corpus animumque firmarent. His
 legibus adolescentia ad meliorem frugem conversa, exstitit repens
 Insularius quidam Evenus, quem ipse Altria praefecerat, homo
 quiens, & regnum condidit: qui gnarus quam aere juvenis
 quam novarum adferentem ferret, primum inter paucos, ac deinde
 pluribus adhaerens, de potestati rerum suarum conquestus, ubi
 orationem secundis auribus accipi vidit, facile persuasit ad con-
 randum de Constantino tollendo. Sed, dum diligentius quae
 cautius factioni vires adjiciunt, a suis prodiei, antiquum in se
 prius comparari intelligerent, oppressi fuerunt. Evenus, conjuratum
 princeps, laqueo strangulatus.

sup. orig. inde 10

17101

VIII. C.

VIII. C.
 quibus flo-
 et alii scri-
 derat.) In
 consensu
 sum in
 Christiani
 vito exere-
 festus, pr
 frater pr
 cum suis
 tary qui
 ducem po
 eanquam
 non proc
 ab adver
 & flexuo
 rum aggr
 dorsus, l
 cum suoi
 exercitus
 dux, occi
 castrorum
 flexus cir
 conferunt
 asciti fue
 rent una
 stridie R
 in Ionam
 stantinus

IX. Su-
 tus, volla
 erius a
 marini, i
 gregatim
 alli mon
 eant. E
 pollueret
 conjurati
 vira Hay
 quam re
 Maxime
 versus A
 albus am
 retur. S
 nulo re
 duos poss

VIII. Circa hæc tempora, Dahl, cum omnium Germanorum apibus florentissimus, a Pictis adversus Scotos, item a Butrio (vel, ut alii scribunt, Vento, cujus uxori Osbrechtus per vim stuprum incederat,) sollicitari, abundante domi juvenutis multitudine, facile confenserunt, ut in Britanniam classe magna transmiserent. Primum in agrum Fisanum exscenderunt. Ibi obvis omnibus, ob Christiani nominis odium, sine discrimine trucidatis, bifariam diviso exercitu, agros late vastarunt. Adversus eos Constantinus profectus, primum in eam incidit manum, cum Hubba Regis Danorum frater præerat. Hi, subito Levini amnis intermedium prohibiti cum suis vires conjungere, facile victi, omnesque caesi, præter paucos qui nandi periri flumen transire, atque ad Humbrum alterum duces pervenerunt. Ad hos, fluvio jam permeabili, Constantinus, tanquam ad prædam, non ad prælium ducens, eos est assecutus, non procul a Caralia oppido, castris jam permissis. Dani enim, ob adversæ pugne eventum magis in omnia incerti, super modicas & flexuosas rupes, prope litus, cumulis objaquentium passim saxorum aggestis, speciem valli objecerunt. Ibi Constantinus eos adortus, loci iniquitate Danorum desperationem juvante, multo cum suorum sanguine sue reuerentis poenas luit. Magna enim exercitus parte amissa, ipse captus, & in speluncam modicam tractus, occiditur. Exstant adhuc ejus pugne monumenta, specus, & castrorum ambitus, non æquis spatiis dimensus, sed ad rupum flexus circumductus. Rei male gestæ culpam quidam in Pictos conferunt, qui a Constantino in fidem recepti, ac in commilitium asciti fuerant. Ab eis initium fugæ factum magnam exercitus partem una avertit. Dani spoliis collectis, ad naves abierunt. Postidie Regis cadaver inventum, ad sepulchra majorum in Ionam insulam deferunt, (regnum autem tenuit Constantinus annos sedecim,) anno DCCC. LXXIV.

LXXII. R. E. X.

IX. Successit Ethus frater, a pedum celeritate Alipes cognominatus, nulla glia commendatione Rex electus, nisi quia reliquias exercitus a Danis profligati reduxit. Inter ostenta numerantur pisces marini, raro quidem & per longa temporum intervalla, semper gregatim, sed nunquam sine magno mali præfatio, visi. Vulgus, alii monachos marinos, alii Bassinetos, quasi dicas galeatos, vocant. Ethus, inimicus fratris & majorum, cum se omnibus vitiis pollueret, ac juventutem, ad peiora proclivem, secum traheret, conjuratione nobilitatis facta, capitur: & oratione longa totius vici Hagicii populo expositis, regnum ejerare cogitur, secundo quam regnare coeperat anno. In custodia tertio die morore perit. Maxime viros militares offendebat ejus segnities, quod, Danis adversus Anglos cruento bello contendentibus, de recuperandis regionibus amissis nec ipse cogitaret, nec se admoneri patiretur. Sunt qui non coactum cedere regno, sed ab æ-

DCCC.

LXXV.

N

LXXIII.

X. Erho Gregorius Dongalli filius est susceptus: homo plane amo Regio, & cui nulla virtus abesset, quæ virum principem deceret. Primum omnium, reconciliatis omnibus, quos in regno petendo habuit adversarios, animum adjecit, ut procerum inter ipsos colleret discordias. Severitatem imperii ita comitate temperavit, ut plura caritate quam metu apud suos perficeret. Leges de immunitate ministrorum Ecclesie (qui sub Pictis prope servorum loca fuerant) vel veteres revocavit, vel novas condidit. Prima ei expeditio in Fissam adversus Pictos, illic a Danis relictos, fuit, dum ipsi in Anglos arma transferunt. Eos non modo illinc, sed e Lothiana & Mercia eiecit. Cum Bervicum venisset, Dani, si quid ipsis accidisset, Anglos etiam a tergo metuentes, non ausi cum Gregorio Marte aperto congrredi, partem suarum copiarum trans fluvium in Northumbriam miserunt, iussam cum nova manu popularium recens advensta se conjungere: reliqui, ut oppido essent praesidio, Bervicum ingrediuntur. Verum Angli, qui Danis (diverse religionis hominibus) inviti parebant, nocte Scotos in urbem receperunt. Dani, in medio caeli, ad unum interiere.

XI. Inde in Northumbriam Gregorius profectus, cum Hardum feliciter conflixit: tantamque Danorum caedem fecit, ut eorum vires, toti nuper Britannie formidabiles, partim a Gregorio Scotis, partim ab Aluredo Anglo, prope confectæ fuerint. Gregorius, recepta Northumbria, Angliisque, qui abire vellent, cum bona gratia dimissis, reliquis humaniter habitis sedes dedit. Majorem eorum partem retinuit, partim soli natalis amor, partim Regis beneficentia, & timor ab hostibus. Nam, cum jam per aliquot annos tam incerta victoria, totque conflictibus truentis cum Danis esset bellum, multi Anglorum Scotis, etsi antea inimicis, tamen Christianis, parere malebant, quam vel in crudelium Danorum potestatem venire, vel incerta suorum auxilia sperare, præsertim rebus ita per totam insulam turbatis, ut fere semper Angli dubitare cogerentur, cui primum parti opem ferrent. Re adversus Danos ita gesta, ut diuturnam ab eis quietem speraret, arma vertit in Brittones, quæ partem agri Scotici adhuc tenebant. Cum his quoque pace facta, receptis agris, promissoque auxilio adversus Danos, si redirent, exercitum dimisit. Verum Brittones domum reverbos pacis initio poenituit. Igitur Scotiam hostiliter ingressi, cum prædam ingentem asportarent, Gregorius eos ad Lacum Mabanum ingenti prælio fudit, Constantino eorum Rege caeso.

XII. Cum hunc pravi consilii fructum Brittones retulissent, Heriberto Constantini fratre Rege creato, cogitare ceperunt, quam vires in principis starent, Scotis & Danis inimicis, nec amicitia cum Anglis inquam satis fida. Decretum sit de pacificando cum Scotis. Missi ad id legati cum nihil transigerent, nisi Cumbria & Westmorlandia redditis, pax in eas leges est facta. Accesserunt eodem tempore legati ab Aluredo Anglo, partim, ut victoriam de Danis gratularentur.

gratularentur, ut quæ communiter omnibus Christianis iucunda esse debeat: partim, ut novo fœdere se adversus omnes Christianorum inimicos confirmarent. Pax his legibus est facta; "Ut peregrinum hostem communibus auxiliis propulsarent. Ubique que exscenderent, cum viribus, quantis possent, uterque populus accederet. Quod agri de Danis Scoti cepissent, ut id sine controversia in posterum tenerent. Ita pace armis undique parata, & fœderibus stabilita, Gregorio reverso nuncius affertur, Hibernos in Gallovidiam irrupisse. Causa bello prætendebatur, quod Dublinensium (quæ civitas est Hiberniæ) Gallovidiani naves aliquot longas, ad suum litus appulsas, hostiliter diripuissent. Hiberni, audito Gregorii adventu, trepidè cum præda se in naves coniecerunt. Gregorius, coacta classe ac firmo exercitu, in Hiberniam, ubi primum ei commodum fuit, trajecit.

XIII. Erat per id tempus Duncanus, sive Donatus, seu verius Dunachus, eorum Rex, adhuc puer: Brienus & Cornelius, secundum Regem potentissimi, totam gentem in duas factiones distraxerant. Hi, ad externi hostis adventum induciis factis, ad Bani fluminis ripam, locis (ut videbatur) satis tutis, bina castra communiant; eo consilio, ut impetum Gregorii mora eluderent, & inopia commeatuum e solo peregrino & pervastato eum abigerent. Et Gregorius, id ipsum agi suspicatus, partem exercitus noctu clamavit, qui tumultum editiorem supra Brieni caput occuparent. Ex eo tumultu postridie, cum incalesceret pugna, magnæ saxorum motu devoluta multos in castris obriverunt, reliquis tantum iniecerunt pavoris, ut ordine nullo, quo quisque poterat, diffugerent. Cornelius, hoc eventu pugne audito, suos integros in tutiora loca reduxit. Brienus in castris periit: reliqui, iubente Gregorio, quod fieri potuit, incolumes servati. Agrum sine noxa miles transiit: Ea re effectum est, ut major pars se Regis clementiæ permittere, quam vim experiri mallet. Oppida munitione præditiis tenebantur. Gregorius, Dundargo & Ponto, locis natura & opere tutis, in suam potestatem reductis, Dublinum ducere statuit. Sed, cum rescisset Cornelium, omnibus Hibernorum copiis præfectum, cum ingenti exercitu eodem adventare, in eum conversus, acie viri: & fugientes Dublinum usque secutus, oppidum obsedit. Verum, cum tantæ multitudinî, quanta illic confugerat, commeatuum non sufficerent, brevi id oppidum, dedente Cormacho loci Episcopo, sine cuiusquam detrimento aut injuria, ingressus, Duncanum Regem propinquum suum invisit: ac testatus, "Nulla se regi vel opum cupiditate, sed injuriæ vindicandæ causâ illuc accessisse"; cura poeri educandi majoribus natu, quos maxime fidos fore credebatur, commissa, ipse Tutoris nomine, dum Rex adesset, suscepto, ac præditiis in arces impositis, iuramentum a ceteris exegit, "Neminem se Anglum, Brittonem aut Danum, in insulam, sine diplomate ipsius, admissuros. Præfectos locis commodis imposuit, qui e legibus patriis jus dicerent: ac sexaginta,

ta, hæc ita fore, oblidibus acceptis, domum magna cum laude
diit. Hæc fama iustitiæ pacem in reliquum tempus certior
quam ullus armorum terror potuisset, præstitit. His rebus

DCCC.

forisque patrat, duodevicesimo regni anno decessit.

XCII.

non minus iustitia & temperantia quam fortitudine
rus: unde merito apud suos Magni cognomentum
adeptus, DCCC. XCII.

LXXIV. REX.

XIV. Proxime Rex est factus Constantini Secundi filius Donaldus
ejus nominis Sextus, ab ipso Gregorio, antequam decederet,
proceribus commendatus. Is judicium de se viri prudentissimi
sefellit. Ira enim pacem coluit, ut semper ad bellum fuerit par-
tus. Et cum nemo diu laceggeret, id operam dabat, ne juniorum
animi, pacis bonis corrupti, nimium luxuriarent, & (quod antea
sæpe acciderat) in fœdissima vitia prolaberentur. Cum nova Du-
norum manus ad Northumbriæ latus appulisset, ac, sine cujuscunque
injuria illic ad anchoras aliquot dies stetisset, Donaldus, confestim
exercitu, eo profectus, in occasiones omnes intentus, regioni præ-
sedidit. Tandem, audito Danos in Anglorum agros excedisse, au-
xilia ad Aluredum Anglum misit. Is adeo cruento prælio de bella
victoriam retulit, ut non recusaret eos in partem agri accipere, mo-
do Christiani fierent. Ita pace composita, ac dimisso exercitu, re-
vius Donaldum domi tumultus excepit. Inter Rossos & Moravos
parvis latrociniiis subito tam magnum incendium est oreum, ut pla-
res interdum tumultuariis congressibus caderent quam alias
acie. Eo Donaldus profectus, ducibus factionum sublatis, pacem
ceteris restituit. Joannes Fordonus, Scottichronici scriptor, in hac
expeditione Forestæ eum decessisse affirmat, nec sine suspitione
neni: Boethius, in Northumbriam reversum, ut videret, quo
cum Danis, quam semper habuerat suspectam, verpo-
ret, ibique, post undecimum regni annum, fata
functum, juxta summis & infimis capum, a Christo
ta DCCCC. III.

DCCCC.

III.

LXXV. REX.

XV. Ei successus est Ethel filius Constantinus Tertius, homo non
tam ingenio pravo, quam in bono parum constante. Dani, qui
nullis pollicitationibus Gregorium & Donaldum, proximos Scoti-
rum Reges, potuerant flectere, ut arma adversus Anglos, cum Chris-
tianos, sumerent, Constantinum facile muneribus & vana spe fini-
um proferendorum corruerunt, ut secum fœdus iniser. Quod
cum vix biennium durasset, Scotis relictis, Dani cum Anglo fœdus
percussere. Eo quoque vix quatuor annos continuato, Eduardus
Anglus, militie repente coactus, Danorum agros longe lateque popu-
latus, eo desperationis eos reduxit, ut ad Scotos, nuper a se re-
lictos, redirent: ac sanctissime jurarent, se amicitiam perpetuo du-
raturam inire. Hoc secundum fœdus magna carmonia fuisse
factum memoratur, decimo quam Constantinus regnare coepit
anno.

anno. Is eodem quoque anno Milcolumbo proximi Regis filio Cum-
briam donavit: qui honor velut augurium & argumentum erat,
eum proxime regnaturum. Ac deinceps in proximis aliquot Regi-
bus id fuit observatum, manifesta adversus veterem comitiorum ra-
tionem fraude, quæ omnem liberorum suffragiorum vim prope
colleret, non minus ac Consilium a Caesaribus designatio. Orto
igitur bello inter Eduardum Aluredi filium & Danos, Constanti-
nus auxilia Danis Milcolumbo duce misit. Hi, exercitiis junctis,
multitudine sua freti, late proximos Anglorum agros populantur,
& maximam quacunque eunt vastitatem faciunt, eo scilicet consi-
lio, ut Anglos longe numero inferiores ad prælium illicerent. Tan-
tum enim sibi arrogabant, ut ne conspectum quidem suum hostem
laesurum existimarent: ac jam non de victoria sed de spoliis parti-
endis cogitarent. Verum, ut secundæ res animos inserim pruden-
tiorum occæcant, ita adversæ periculorum cogitatione infirmiores
perdunt. Angli, quod viribus deerat, consilio suppleunt. Acie
subsidis commode firmata, jussu primis cedentium speciem præ-
bent, ac deinde solutis hostium ordinibus confertim in persequen-
tes redire, pugnam non morantur.

XVI. Præerat omnibus Anglorum copiis Athelstanus, Eduardi
filius, ut nostri scriptores contendunt, assentiente etiam Graftono.
Hunc quoque Athelstanum parricidii infamem faciunt, interfecto
patre, ac duobus fratribus, qui jure patri proxime succedere debue-
rant, Edredo scilicet & Eduino. De patris morte violenta suspi-
cionem auget fama, quod eum quidam Eduardum Martyrem ap-
pellant. Ob id facinus invisus suis, ut illustri aliquo facto populi
favorem sibi acquireret, statuit propinquorum manibus hostium
sanguine parentare. Igitur, cum satis acre prælium initio conserva-
isset, sensim primo, deinde trepidantius cedendo, cum jam veræ
fugæ speciem præbisset, Dani & Scoti sese victores rati, ne, si
longius sequerentur, præda omnis penes inertissimos esset, ad ca-
stra diripienda recurrunt. Tum dato signo ab Athelstano, Angli
ad signa collecti, sparsos & præda graves adorti, velut pecora tra-
dicunt. Perit in ea pugna major Scotticæ nobilitatis pars, dum
mori potius eligunt, quam ignominia (velut sociorum desertores)
superesse. Milcolumbus, multis vulneribus saucius, in pacatum a-
liis reportatus, tristem amissi exercitus ad Regem Constantinum
luctum permittit. Neque apud Danos lætiores res fuere. Athel-
stanus, attonitis tanta elade hostibus, de Scotis Cumbriam & Vest-
mariam, de Danis Northumbriam cepit.

XVII. Constantinus, habito procerum conventu ad Abrenethi-
am, cum neque vicium satis nec ad belli nec ad pacis munia susti-
nenda reliquum esset, ejerato sponte magistratu, ad Culdeos, hoc
est, Dei cultores (ita enim illius ætatis homines monachos voca-
bant) se velut in portum recepit, ac reliquos vitæ annos
quinque inter eos ad Fanum Andreae transegit. Deces-
sit anno a regno inito quadragesimo, a Christo nato
DCCCC. XLIII. Hic Angli, profusi in suas laudes, tra-

DCCCC.
XLIII.

dunt, Athelstanum totius Britanniae unicum fuisse Regem; extrinsecus qui intra Albium Regium nomen usurpant, precario regnasse, & beneficiarios ejus fuisse, eique sacramentum, seu supremo domino solitos dicere. Testesque ejus sententiae laudant multos scriptores. Anglos ignobiles, quibus ut facilius crederemus, Marianum Scotorum, sapa illustri hominem, adiungunt. Qua de re lectorem admonendum putavi, nusquam in eo Mariani codice, qui est in Germania editus, ullam prorsus esse mentionem. Ipsi vero an alium habeant, ab eo qui publice legitur, Marianum, aut interpolatum, aut a se confictum, eum velim proferant. Quid, quod ne tuos quidem scriptores (quippe homines magna ex parte ineruditi) satis acubi intelligunt, nec animadvertunt, apud Bedam, Gulielmum Malmesburiensem, & Galfridum Monumetensem, Britanniam prae-terea vocari eam partem cui Britones imperarant, hoc est, quae est intra vallum Hadriani, aut, cum longius ejus fines protendunt, intra vallum Severi; Scotos vero & Pictos saepe extra Britanniam censer, & interim Transmarinos populos dici? Quod igitur apud illos est; "Anglos toti Britanniae imperasse aliquando," id isti accipiunt, ac si diceretur, "Totam Britanniam, id est, Albionem," cum illi brevioribus finibus plerumque uti dixi, Britanniam circumscribant. Sed de his alio loco latius disseruimus. Nunc ad res Scotorum redeamus.

LXXVI. REX.

XVIII. Constantino in monachorum secessu quietem amplectens Rex declaratur Milcolumbus Donaldi filius. Athelstano mortuo, regnante fratre ejus Edmundo, Cumbria & Vestmaria, relictis Anglis, ad assuetum imperium redire: & Dani, qui in Northumbria remanserant, Avalassum Danum, hominem Regii generis, tum in Hibernia exulantem, ad regnum accipiendum vocant. Edmundo prospiciens quanta belli moles instaret, Milcolumbum Cumbria & Vestmaria donat, ea lege, ut, qui proxime in regnum Scotorum successurus esset, sacramentum Anglorum Regi, seu supremo eorum locorum domino, diceret. Deinde Danos, variis calamitatibus afflictos, facile in suam ditionem redegit: nec ipse diu ei victor superstes fuit. Angli in locum ejus fratrem Edredum Regem accipiunt. Adversus hunc cum Dani, qui Northumbriam tenebant, nunquam bona fide pacem cum Anglis fecerant, rebellassent, multaque loca munera de eo, in diversa regni parte occupato, cepissent, ac in primis Eboracum; decem millibus Scotorum in subsidium acceptis, Anglus eos magna clade compescuit. Milcolumbus, domum reversus, totum se pacis artibus dedit. Ut autem belli vulnere, potissimum licentiam & luxum, sanaret, universos Scotorum conventus juridicos alternis fere annis invisebat: & summa cum aequitate jus dicebat. Tandem decimo quinto regni anno, dum acris latrocinia punit, & luxuria disfluente juniorum mores coarctat, Moravia noctu a conjuratis est extinctus. Facinoris consilii diligenter a proceribus quaesiti, ac deprehensi, vario suppliciorum genere, pro cujusque opera in scelere parando, affecti.

XIX. Proxime regnavit Indulfus: qui, rebus domi commotis, proximum septennium in summa tranquillitate transegit. Octavo demum regni anno, Dani, egre ferentes amicitiam Anglorum suam prelatam, foedusque perpetuum a duobus Regibus adversus se factum, classe quinquaginta navium, Scotis nihil minus expectantibus, in aestuarium Forthæ fluminis ingressi, prope nec opinantes opprellerunt. Igitur, in rem tam subita, terroris ac trepidationis plena fuerunt omnia, aliis bona sua in loca tutiora ac mediterranea transferentibus, aliis ad mare concurrentibus, ut hostem excendere prohiberent. Præerat classi Hago & Helricus. Hi cum Lothianam, ac deinde Fitham, frustra tencassent. Tai aestuarium adeunt. Illic quoque terra prohibita, cum reliquum litus legerent, Aneiam, sive Anguliam, Meriam, Marriam, Buchaniam, præterveſti, nec usquam admissi, tanquam discessuri vela in altum dederunt. Deinde, omnibus securis, post aliquot dies reveſti, in litore Boine ad Collii fluminis ostium nacti locum idoneum, antequam edito tumultu accolæ accurrerent, nullo prohibente militem exponunt. Eorum adventum cum reſciſſet Indulfus, pene famam sui prævenit: ac primum in sparios populos inſectus, eos ad reliquum exercitum compulſit, minore quidem cum orde, quod Danorum castra non longe aberant. Ubi in murum conſpectum eſt ventum, sine mora inſtructis aciebus, paribus prope animis & viribus eſt concurſum. Cum acriter utrinque pugnaretur, subito Danos perturbant a tergo conſpecti Gramus & Dumbatus cum Lothianis cohortibus. Cum illi ad naves, illi, quo metus hostium agebat, per loca ignota fuſerent, major pars in valle ſilveſtri conglobati, occasionem aut rei gerendæ, aut ſortiter moriendi, opperiebantur. Indulfus, veſtigia penitus hostibus proſeſſatis, cum paucis obſequens, calu in eos ſatus, occiditur, inſente decimo ſui regni anno: præſuit enim Scotiam novem annos & tres meſes. Sed qui ſagitta e nave miſſa inſumptum prodant, dum exarmati, ut fugientibus vehementius inſerant, in conſcendentes acies fuſſet inſectus.

XX. Eo deſuncto, regnum adeptus eſt Dulſus Milcolumbi filius. ſtatim Culenum, Indulſi Regis filium, præſecit Cumbria, atque in eadæ rumulantes miſſit, ut eas a latrocinis purgaret. Juvenum robore, magno numero comitum alato, veſtigalem ſibi viam faciebat, præter victum gratiſſimum certa pecunia ſingulis ſallus indiſta. Nec in eos alperior fuit Culenus, quam in ipſos inſarum præſectos, qui genus id hominum coercere debebant. Indulſum eis, ut in poſterum ipſi, quorum negligentia hæc eveniebant, ſummum acceptum plebi, multam Regi perſolverent. Hæc denique tantum otioſis illis nebuloſis terroris iniecit, ut in Hiſperniæ puriſſi diſcederent, & ibi mercenaria opera victum quærent. Nam hæc res plebi ſuit grata, tam procures exilium propinquos, ſuſoſque juvenum id genus otioſæ vitæ probantium, offendit. Hi,

in omnibus stationibus & conventiculis, primum secretis, mox, cum probantem multitudinem fresti, apertis criminationibus Regem laqueabant. "Eum, nobilitate contempta, sacrificulorum consiliis abducere homines honesto loco natos ad servilia munera cogere: plebem timos ad summos honores provehere: omnium rerum discrimina tollere, ac summa infimis miscere. Hic status rerum si periret, aut nobilitati alio migrandum esse, aut alium Regem creandum, qui populum in majorum institutis, quibus hoc regnum tam parvis initiis in hac magnitudinem sit progressum, conservaret."

XXI. Inter hæc, Rex, nullis apparentibus causis, morbo novo inaudito afflicti est. Tandem, aliis aliis remedia frustra tentantibus, incertis auctoribus rumor est pervulgatus, "Eum manum carum veneficiis peti:" sive ex indicis orta suspitione: sive, cum e perpetuo sudore corporis paulatim contabesceret, & vires deficerent, medicisque indique acuti nihil salubre proferrent, communibus morborum causis non se providentibus, ad occultum decursum est. Quibus igitur in hoc unum intentis, eandem alatum est, "Fore, quod est Moravia oppidum) conventus nocturnos in ejus perniciem fieri. Id, quia nihil aliud occurtebat, pro vero acceptum. Missi ad rem explorandam fidei homines ad Donaldum arcis prefectum, cui maxime de rebus Rex semper maximam habere fidem solebat. Is, indicio cujusdam meretriculæ, cujus mater ejus infamia laborabat, totam rem deprehendit ac detexit. Puella enim quod de filio Regis ac sine vitæ proximiis diebus quædam veneficia effuderet, capta, blasphemiam (ostentatam tormentis) quid in Regis exitum pararetur, indicavit. Missi milites puellam matrem cum aliis mulierculis effugiem Regis ceream lento igne torquentes compertum. Id facinus eo tendebat, ut, cera paulatim liquecente, Rex in odorem solutus, lenius contabesceret, ea vero consumpta, spiritus defectus moreretur. Præterea cerea imagine, ac pontis veneficiis, tum dum eodem momento Regem morbo levatum. Hæc ego, ut majoribus accepi, tradenda censui. Quid de hoc genere veneficiorum sentiendum, legentium judicio relinquo. Admonendum tamen existimavi lectorem, apud veritatem non inveniri."

XXII. Inter hæc, abbas Regis (quem brevi mortuum fuerat) metu, multa passus exes, multa lacrocinia nebant. Dum recuperatis viribus, latrones per Moraviam, Rottam & Carniam secutus, multos variis causis interemit. Principes eorum rebellant, ut conspectus fieret supplicium, puniendos reduxit. Cum Donaldus, arcis prefectus, aliquot necessarios suos poena in more precibus nequiter, ingentem ira molem adversus Regem concepit: ac totus, velut ingeni contumelia affectus, in vindictæ cognitione erat. Tanti enim sua erga Duxum beneficia æstimabat, ut quæcumque de se nullam ab eo repulsam pati deberet. Unde quoque Donaldi, cum supplicium noxiarum ad aliquot ipsius propinquos pertinisset, agrum mariti animum non modo verborum

actum

verberate inflammavit, sed consilio ad Regis necem armavit : afflic-
tam, "Regis arcis custodem viam montemque ejus in sua manu
habere : eaque potestate praeditum, non modo ut facinus patrare,
sed etiam patrum occidere posset. Igitur, cum Rex ahilore
anno post negotia esset oppressus, & ministri ejus a Donaldlo lar-
tus invitati jacerent, ignemque percussoribus, nemine prorsus scien-
te, curat jugulatum Regem per posticum offerendum, ita circum-
dedit, ut nulla sanguinis gutta facinus proderet, usque, ad duo
millia passuum a Kiroloso conebio, sub ponticulo quodam in loco
obsuro sepeliendum, conspice herboso superinducto, ne quod terre
fossa vestigium appareret. Hoc mihi verissimulus videtur, quam
sed alii tradunt, averso amnis cursu, in scroben corpus injectum,
einde, revocato in suum alveum fluvio, sepulchrum totum. Mi-
nistri quoque sceleris ablegari : quod opinio a majoribus accepta
postorum hominum animos adhuc obligeat, praesente tadis aucto-
re, cruorem e vulneribus, velut recente facinore, post aliquam multos
his manaturum. Postridie vulgato rumore, Regem nunquam com-
parere, lectum cruore esse conspersum, Donaldus, re atroci & su-
bia percussus, in cubiculum advolat : ministros, tanquam irae im-
mensae, jugulat : cuncta circumcirca diligenter pervestigat, si qua
claveris indicia comparerent. Caeteri, tam novo scelere attoniti,
sibi quoque metuerent, domum quisque discedunt. Ita Rege
ultimo in aetatis flore, per nefarium scelus, postquam quatuor an-
ni & sex menses regnasset, extincto, ubi primum commodum fuit,
nuptia novo Regi creando sunt habita.

LXXIX. REX.

XXIII. Rege in comitiis creato Culeno Indulsi filio, nihil prius
quam questio de Regis Duffi caede decreta esset. Adige-
ant quoque, uti id properarent, prodigia. Unum, quod proprie
ad facinus pertinere videbatur : accipiter a bobone recisso gutture est
mactatus. Alterum vulgi interpretatio eodem referebat : per sex
menses post eadem mensis crebri praeter solitum ignes miscabant, &
per venticis vehementioribus agitantur, & nubibus ita obductum fuit
caelum, ut neque Sol neque Luna usquam in Scotia conspiceretur.
Nubibus igitur id id unum intentis, ut optime Regis mortem ulcif-
rentur, Culenus in Moraviam properat : tanquam illic, ubi scelus
commatum fuit, ceteriora ejus reperturus indicia. Donaldus ad hunc
motum, cum sibi nefariae crudelitatis esset conscius, & nimia &
rope insana ejus in auctoribus vestigandis diligentia multis esset su-
perflua, navem ad ostium Spei fluminis nactus, insulis tunc & pro-
spiciis, eam cum paucis conscendit : veritus videlicet, ne res ex ip-
so tormentis exquireretur. Hic quoque ejus festinatio, & vultus
perterritus, & comitatus, & in conscendendo trepidatio, praesertim
naviculam forte oblatam, sine ullo apparatu, ita vehementer in-
cursam qui aderant animos impressit suspicionem, ut a nullo ge-
nere contumeliae in eum temperarent : "Impium, sacrilegum, par-
ticidam," & si quid ira gravius subjecerat, acclamantes : "Eti
"Regis

"Regis adventum fugeret, Dei tamen providentiam subterfuge non posse. Denique omnibus execrationibus, quas indignis commotis animis offerebat, cum profecti sunt, donec in altum vectus e conspectu abiit. Nuncio tam trepidas fugæ ad Culem perlato, iter accelerat. Uxorem Donaldi, ac tres filios, repræsentatis tormentis, cogit omnem facinoræ ordinem exponere: in corpore, quemadmodum, per quos, ubi sepulchrum. Hortum omnium se merito non conficiam, non comitem modo, sed auctorem fuisse. Haec audiente populo, (nam palati questio habita erat,) vix a magistratibus persuaderi poterat, ut manibus temperaret. Postridie Donaldus, cum aliquot dies ventis adversus fuisset jactatus, tandem naufragio in litus ejectus, ad Regem perductus, una cum suis omnibus poenas dedit. Qui etiam ad Regem adduxerant, liberaliter muneribus donati. Atque, omnibus qui in ea erant caesus, cremata. Corpus Duffi honorifice majorum sepulchris illatum.

XXIV. Hæc ut bonorum animos vehementer Culeno conciliarent, ita reliquis vitæ cursus tantum ei peperit odium, quanto ante cum nemo Regum flagraverat. Sive enim naturæ sponte inductus, sive metu (ut videri volebat) periculi tractus, disciplinam severam, sibi Indulto Duffoque cultam, solvi est passus; ac juventutem, commutationibus intempestivis & peregrinis deliciis tractam, permisit, libidines legibus veritas, deinde ad vim apertam atrociniæque prurumpere. Eo cum majorem adolescentium nobilium partem inclinare intellexisset, protinus & ipse eodem desecit, ac palam in se flagitiis immergit, ut nec a matronis honestis, nec sacris virginibus, (quæ tum ob singulare pudicitie servandæ studium erant in honore,) nec a sororibus suis, nec a filiabus temperaret; cæterarumque virginum greges, per conquisitores adductas, velut in prostibulo contineret.

XXV. Cum a viris prudentioribus admoneretur; "Partim juvenutem ætatis excusatione defendebat, partim se, etiam si quidam minus recte fieri consisteretur, metu tamen ad ea toleranda cogi. Meminisse etiam, quantam superioris Regis intempestivæ severitatis attulerit, non modo ipsi, sed toti regno calamitatem. "In nobilitate firmamentum esse regnorum. Neque verum esse, "istò liberiore vivendi genere spiritus eorum martios frangi, & huiusmodi miles dejectosque reddi, ac studia belli sic in pace ab eis negligere, "ceu nunquam bellum fore sperent. "Ætatis florentis luxuriam, "compescendam esse, ne effluat, & bonam ingeniorum frugem, "mixta lætitia in herba strangulet: non autem omnino succedendam, "ne simul virtutum seminaria tollantur. His auditis, nobiles cum nihil apud Regem admonendo proficerent, sibi etiam ea libertatis sermonis periculum crearent, ab aula secesserunt, ne non modo pestes, sed interim participes fieri cogerentur earum rerum, quibus cernendis audiendisque oculos & aures conscelerare sese existimabant. Et Rex, tam molestis arbitris liberatus, se totum convivio Venerique dedit. Nec præmia deerant, si quis novum voluptatis

genus, quatuor, aulæque aulebat. Nequam apud apud in propatatum dolum laudatamque imitate terlevarit.

XXVI. A maiores coram prædam præsentia rursus, si ferociterumque, agitiosorum aut me cepit. Virginitate ex epriusque viris alios utendas. Re viribus interndacioreis, ia palam f alteros peelles & effcircumverbulicum Scis in tam dmonitione ambigere cuprehenso giendi rati ventum i rsi sibi blia, vel pati una subit i i ier, f ium propi m filie illa, quod ent, ita Re a dispuiciu tuor, me

genus, quantumvis spurcum ac detestandum, invenisset. Noctes
etque aula lascivis cantionibus ebriosorumque clamoribus perstre-
nebat. Nec minor illic laus erat impudentiæ & intemperantiæ;
quam apud bonos & honestos esse solet modestiæ & pudoris. Nam
et apud alios mortales, etiam cum lege sunt permixta, celantur,
sed in propatulo absque verecundiâ fiebant. Juventus illecebris vo-
luptatum delinita, & adulatorum scurrarumque turba Regem in
celum laudibus ferre: "Ut qui primus splendorem magnificen-
tiamque cum auctoritate conjunxerit, & severitatem imperii co-
munitate temperarit, & laborum molestias animorum remissione
levavit.

XXVI. Ad hæc autem continuanda cum sumtu opus esset, opu-
tiores confectis caussis spoliabantur: plebei homines non modo
prædam permixti, sed servilibus etiam ministeriis attriti. Si cui
præsentia non placerent, aut pro agresti incultoque contemnebatur;
sed si ferocioris animi videretur, delatorum calumniis objectus,
verumque, velut res novas molitus, petebatur. In hac omnium
flagitiosorum licentia cum triennium jam peractum esset, homini-
bus aut metu aut segnitia cessantibus, ipsa luxuria poenas exigere
cepit. Viribus enim Venere immodica exhaustis, corporis defor-
mitate ex epulis largioribus contracta, morbisque grassantibus, qui
vitiis comites esse solent, restabat deforme cadaver, ad nul-
los alios usus sibi superstes, quam ad poenas flagitiosæ vitæ perfe-
cendas. Rege ad omnes vitæ functiones inutili, corporis animique
vitiis intemperantia debilitatis, & aula in mores ejus conversa;
audaciores, spe prædæ & impunitatis sollicitari, cædes & latroci-
dia palam faciebant, plebeios & aulicos juxta contemnentes: quip-
pe alteros per inopiam serviliter dejectos, alteros nequitia sua im-
belles & effeminatos. Qui saniores erant e nobilitate, duplici ma-
do circumventi, ac de summa rerum consultare coacti, conventum
publicum Sconam indicunt. Ibi Rex adesse jussus, ut una cum car-
nis in tam præcipiti rerum statu salutem publicam prospiceret. Hac
demonitione ictus, & ex ignava illa somnolentia velut experterritus,
abigere cum suis una cepit, quid potissimum in tantis angustiis
prehensio factu optimum esset. Et cum neque resistendi neque
evadendi ratio constaret, etsi animus nihil boni divinabat, tamen ad
conventum ire decrevit. Atque, ut miseri interdum in rebus ad-
versis sibi blandiri solent, non omnino desperabat, se vel misericor-
dia, vel patris optimi memoria, aliquid effecturum, ne ex tanta
fortuna subito in extremum miseriarum caderet. Igitur cum Sco-
nam iret, satis magno comitatu, sed imbelli, ac jam ad Methuanum
propinquum pervenisset, a Thano regionis, ob stuprum per
filiam illatum, est occisus. Mors ejus audita, uti omnibus fuit
notum, quod minore quam speraverant labore tali monstro liberati
essent, ita Rohardi (sive Radardi) Thani facinus vehementer omni-
bus displicuit. Regnavit, quemadmodum & superior Rex, annis
sex, mensibus sex.

XXVII. Culeno suffectus fuit Kenherthus, Duffi frater, ejus nomine Tertius. Is, ut ingenio, moribus, & totius vitæ instituto Re superiori fuit dissimilis, ita pari studio in corrigendis adolescentium moribus, atque ille in corrumpendis, elaboravit. Eoque difficile id ei certamen fuit, quanto majore animi propensione homines vitia præcipites ruunt, quam ad virtutem, per arduum, & velut difficilem clavum, erantur. Quæ res potissimum in causa fuisse videtur, ut nonnulli, qui sapientiæ studio sese dediderunt, existimaverint, homines ad voluptates fruendas a natura factos esse, ad virtutem violenter contra suum ingenium trahi. Falso quidem utrumque. Sed ejus erroris inde fortasse fuit initium, quod, cum in homine duplex naturæ sit vis, altera corporis, altera animi; corporis quidem vigor prius adolescere, animi vero tardius, videatur. Ac velut stirpes prius caules, folia, floresque aspectu jucundos, diffundunt, quam semen intra vaginas & conceptacula formari incipiat; marcescente vero semine hæc omnia languescant, ac demum marcescant, ita corpora nostra cito adolescunt quidem, antequam virtus animi adhuc infirmi suas vires possit exerere; ac, senescentibus paulatim membris, robur mentis & consilii magis ac magis se profert. Inque non secus ac in segetibus herbescentem luxuriosius messem compefcimus, vel pascendo, vel descando: ita in adolescentibus, indolem, se vehementius ostentare, festinantem, cura & cultu cohibendam leges censent, donec adolescentis ratio per se corporis jam infirmi impetus comprimat. Sed ad Kennerthum redeamus.

XXVIII. Is, cum persuasum haberet, vulgus fere ad Principis nutus circumagi, & studia eorum diligenter æmulari, primum familiaris suæ disciplinam formare instituit; ut, quæ verbis præcipere rebus exprimeret; atque ut suam vitam familiaribus, ita ipsorum mores cæteris, exemplo esse voluit. Aula libidinum & nequitie ministris purgata, ut idem in cæteris regni partibus præstaret, ipsius conventus habendos singulas regiones obire statuit: ut furta, & latrocinia suppliciiis coercens, ac præmiis omnes ad labores peritendos invitans, & commodis sermonibus ad concordiam adhortans, veterem disciplinam paulatim revocaret. Sed id experiundo difficilius opinione invenit, quod magna pars nobilitatis, aut ipsa fere totum sibi conscia, penitus timeret, aut cum facinorosis illigata persequitibus esset. Igitur, cum primus conventus ad Lanerick Glottæ oppidum, indictus esset, qui vocati in jus fuerant, admoniti a propinquis, quanto cum periculo essent veniuri, quidam in fugam, alii in alias latrocinii infestæ regiones, fugere. Rex, cum fidei intelligeret, nec autiones ejus ignoraret, dissimulata ira, solus conventum, & velut voti Divo Ninniano reus, in Gallovidiam paucis familiaribus proficiscitur. Ibi, per otium, sercum iis, quos fidos sibi rebarur, communicant, opimum factum visum est; "anno proximo conventum totius nobilitatis ad Scomam habere, tanquam de rebus ad universos pertinentibus acturus. Ibi capitulum

Aionum

per amico

XXIX.

edum uf

nos para

um postri

illet & vul

mari conc

ie oborto

ex his qu

deponere

imminer

compara

mnia, e

tis sceler

vel virtu

dignitati

opera se

in jus vo

monibus

quam pr

esset, &

Nunc au

giniis, l

sua quib

offerant

æstane,

luntas e

la, excu

fuerit su

re, si cu

sibi ipsi

libertas.

na." A

issent, "

peram su

si quam

ante pr

illegiti

curant

nati; &

legi cæ

positi

Ken

XXX.

unt Da

rium (i

tionum sine tumultu posse capi. Illos, in custodiam abditos, posse per amicos & clientes curare, ut facinorosi ad Regem adducantur.

XXIX. Id consilium cum placuisset, paucis creditum, ac silentio regnum usque ad conventum Sconensem fuit. Tum per homines idque parato milite, atque intra Regie proximas aedes occultato, cum postridie frequens nobilitas in aulam venisset, atque a Rege fuisset & vultu & verbis humanissime accepta, repente signo dato armati concilium circumsteterunt. Subito terrore ex insolita rerum facie oborto, Rex eos leni oratione consolatur. Rogat, "Ut, si quam ex his quos viderent animo formidinem conciperent, eam omnino deponerent. Nemini enim a se viro bono & innoxio periculum imminere: nec in eorum perniciem, sed praesidium, hac arma comparata. Neque obscurum id eis esse posse, quo sua studia omnia, ex quo regnum susceperit, persinuerint: nempe, ut, sublati scelerosis, boni non modo patrimonio, vel a maioribus relicto, vel virtute & industria parto, sed Regia, pro cuiusque merito & dignitate, munificentia frui possent. Hoc vero eorum studio & opera se assequi posse. Superiore anno, cum noxiorum quosdam in jus vocasset, neminem ad diem affuisse. Crebris multorum sermonibus se intellexisse, non tam id ab eis factum suarum virtutum quam propinquorum & amicorum fiducia. Hoc siquidem verum esset, & publice calamitosum, & ipsis eorum amicis turpe esse. Nunc autem tempus venisse, quo sese crimine, & regnum latrocinii, liberare possint. Rem autem facilem fore, si potentiores in sua quisque ditione comprehendant sceleratos, atque ad supplicium deferant. Hi qui sine nemini esse ignotum. Quod si excusationes nectant, & cum summa sit facultas de patria bene merendi, voluntas tamen absit, Regem, cui omnium incommunitas sit commissum, excusari non posse, si ipsos dimittat, antequam poena de noxiis fuerit sumpta. Hunc enim finem eos retinendi se statuisse. Quare, si cui diuturnior in illa custodia mora videatur esse molesta, sibi ipsi eam imputet, cum in sua cuique potestate sit, non modo libertas, sed laudes, honores, praemia, & omnium bonorum gratia." Ad haec Primores, cum de communi consilio Regi responderant, "Se malle suam innocentiam rebus quam verbis ostendere, peram suam ei prolixè promittunt, invicemque eum orant; "Ut, si quam de se suspicionem concepisset, eam deponeret." Id cum Rex promississet, nomina noxiorum edit. Proceres, per amicos diligenti conquisitione facta, facinorosos brevi ad Regem perducunt, curant: quibus ex lege punitis, nobiles dimissi, praemiis etiam donati, & pollicitationibus onerati, vulgi promiscua multitudine regi ceterisque omnibus omnia bona precante. Rebus ita domi compositis, cum Anglis sedus, a superioribus aliquot Regibus scdm, Kenethum quandam vixit sanctissime est servatum.

XXX. Hanc totius Britanniae publicam tranquillitatem interpellant Dani, quorum numerosam classem prope Rubrum Promontorium (is locus est Antie, sive Angulæ) ad anchoras stare nunciatum

ciatum est. Teneis eos ibi aliquot dies consultatio, utrum in proximum litus descenderent, an in Angliam, quo eis cursus erat, discederent. Multi enim censebant; "Angliam petendam, regem nem opulentam, quæ & fructibus exercitum alere, & auxiliis augere posset. Multos enim ibi Danici generis esse adhuc superstites, multos veteri amicitia cum Danis conjunctos. Hos omnes primum eorum morum accusuros, quod semper antea ibi factitatum est. In Scotia gentem esse ingenio ferocem, & ut in duris atque inopi solo, duram & laboris patientem: & quam nunquam sine clade insigni sint aggressi: quam si vincant, nullum operæ pretium facturos; sin vincantur, extrema omnia passuros." Alii contra disserebant; "Si in Angliam descenderent, cum utraque gente simul confligendum. Scotis autem prius devictis, facile bellum cum Anglo futurum, externis auxiliis spoliato, & amicorum clade territo. Neque magni animi viros in prædam unam intentos esse decere: sed potius meminisse debere propinquorum & majorum, toties in Scotia crudeliter cæsum. Nunc cum ab omnibus ad bellum necessariis parati, tantum exercitum habeant, eam vindictam expetendam, quæ & immanitatem Scotorum pro merito puniat, & terrorem Danici nominis ad omnes nationes circumjectas perferat.

XXXI. Hæc sententia cum in concilio vicisset, traducta classe ad Eborac fluminis ostium, copias in terram exposuerunt. Oppidum proximum diripiunt: in direptum ferro & igne sæviant: arcem solo æquant: cives sine discrimine occidunt: nulli vel sexui vel ætati parcunt. Eam vastitatem per Angliam, usque ad Tai æstuarium, faciunt. Hæc per eos, qui fuga sævitiam hostium evaserant, etiam tumultuosiora, quam erant, ad Regem Sterlinum perferuntur. Is, consultis qui aderant ex Primoribus, brevem propius habitantibus ad conveniendum diem dicit. Ad longinquiores scribit, ut cum auxiliis accelerent. Ipse cum præsentibus copiis, ad speculandum e propinquo res hostium, & populationes agrorum (quoad posset) coercendas, recta ad hostem ducit. Brevi ingens multitudo in castra Regis, quæ erant ad confluentem Tai & Iernæ fluminum, accessit. Ibi dum contrahit copias, ad eum affertur, "Hostes, Taum transgressos, Bertham oppidum obsidere." Loci tam propinqui periculo motus, statim eo ducit. Ubi in conspectu Dani fuerunt, nulla per Scotos, in vindictam præcipientes, mora pugnæ facta est. Itaque statim, acie æquo in loco structa, contra hostes processere. Verum cum Dani in colle adverso consisterent, neque ad eos facilis esset sine ingenti periculo accessus, sagittarii & jaculatores eo missi cum descendere coegissent, ad radices collis acerrima pugna confertur. Postquam incerta victoria diu multa cum cede pugnatum est, Danorum duces per totam aciem dant tesseram, "Nemini in castra, nisi victori, reditum sperandum." Ad eam vocem renovato clamore, tanto impetu sunt investiti, ut mediam Scotorum aciem cornibus utroque nudarent, fugientesque acriter sequerentur.

XXXII. Fuisse profecto illis dies longe Scotis funestissima, cum
 de divinitus, per unum hominem, in re prope desperata, fuisset
 illorum auxilium. Colebas forte agrum propinquum, per quem
 illi fugiebant; homo plebeus, cognomento Haius, cum duobus
 filiis: qui cum corporis animique viribus magnis essent, nec mi-
 rare in patriam caritate; pater iugo, filii, quod cuique in promtu
 erat, pro armis accipere, ubi densissimum fugientium agmen con-
 spicerent, obviam loco angusto profecti, primum occurrentibus, deinde
 cunctis, fugientes sistere conantur. His ubi nihil proficunt, proximos
 incitant, "Se quoque, vociferantes, adversus fugientes Danos furo-
 ros. Ad huc timidiore consistunt: fortiores, qui, non tam metu
 quam turba suorum abrepti, terga verterant, ad eos se aggregant,
 clamantes, "Auxilium adesse. Ita totum agmen in hostem con-
 vertunt, & Danos, non minus trepida, quam ipsi venerant, fuga,
 retro ad suos compellunt. Ad hanc Danorum trepidationem, Aga-
 thos, & imbellis agrestium turba, sublato elusore, speciem novi
 generis præbuit. Ea res tantum animi Scotis, & formidinis Da-
 nis attulit, ut alteros de salute desperantes crederet, alteris pro spe-
 rata victoria certam calamitatem attulerit. Hac est illa victoria ad
 vincendum vicum parva, illo & aliquot proximis diebus summa lae-
 data, ad posterum perpetua fama, celebrata.

XXXIII. Cum spolia victoris dividerent, Haius in omnium ore
 erat. Multi homines honore testificabantur, "Se vidisse, quacun-
 que ille cum liberis impressionem fecisset, ibi nostrorum ordines
 restitutos, & hostium aciem velut ruinam impulsam. Omnes de-
 siderio uno ore, "Prædani, victoriam, famam, salutem & eis de-
 bere," favebant. Haius ad Regem perductus, modestè de se
 loquens, splendidas vestes sibi & filiis oblatas, ut conspectiores Ber-
 niam ingrederentur, remisit: ac tantum, absterfo pulvere, quotidie
 amiculo indutus, iugumque, quo erat in prælio usus, ferens,
 multis a Rege antea, ac suis magno intervallo sequi iussis, multis
 ad novi generis spectaculum accurrentibus, urbem ingreditur: om-
 nique ora & oculos in se unum convertit: ac solus prope omnem
 diem celebratam tulit. Post Danorum discessum, octo præter
 septem annos quo partes in conventu procerum, qui ad Scenam post
 tantos dies est habitus, nihil prius, quam de Haii filiorumque ejus
 honoribus & præmiis, est actum. Ager eis datus, unus prope totius
 Scotis fertilissimus, quem adhuc eorum posteri tenent, nunc in
 multis opulentis familiis propagati: ipsi ex plebe in ordinem nobi-
 litatis relati. Insignia ferunt, uti nunc est nobilitati, data, eorum
 generum, in rebus solo viis sancta rubrica sunt. Quia insignia
 hoc, opinor, indignant, salutem publicam triump. huiusmodi
 in prælio virtute fuisse defensam.

XXXIV. Hoc prælio pax in multos annos parva videbatur, quam
 sedant fedarunt res turbulentiore. Ac Insulanorum quidem, qui
 per Rosiam vagi prædabantur, modis breviter compressus est; multis
 eorum in prælio cæsis, multis locis in fuga capti, & ad suppli-

cum ductis. Majorem locum consilium præbuit Crathilinhus, nelli, aut (ut alii vocant) Finabellus, filius. Is Mernia tum princeps genere & divitiis erat. Crathilinhus ejus avus magnus præfectus erat a Rege ei Anguliam agro, qui inter duos fluvios (ut utrique nomen est) jaceret: vectigaliaque inde Regia colligebat. Avum visendum cum nepos magno comitatu venisset, subito tumultu inter ministros eorum orto, duo e Crathilinhii familiaribus occisi. Ille de injuria apud avum questus, cum in ejus comites factionis culpa rejiceretur, a sene gravi oratione est increpitus, nec contumeliis a ministris & familiaribus ejus est dimissus. Ignotum domum reversus, irarum plenus, ad matrem querelam detulit. Illa tantum abfuit ut agrum adolescentis animum commodis sermonibus mollire, & ad aequitatem reducere, sit aggressa, ut etiam ad patricidium prope conviciis mater filium adversus suum patrem, illi avum, armaverit. Igitur, non adeo, diu post, Crathilinhus cum armata hominum multitudine, quos ad id facinus opportunior videbatur, noctu in Anguliam ad avi arcem venit. Ibi cum paucis suspitione receptus, reliquos comites, e suis latebris evocatos, immittit. Nepos avum senem cum omni familia trucidat: nec arce modo, sed vicinos etiam agros depopulatus, tanquam re bene peracta cum ingenti præda in Merniam lætus rediit. Nec diu eam clades Anguliani inultam passi sunt. Nam brevi magno suæ factionis hominum numero coacto, multiplicem in Merniorum agris vastitatem reddiderunt.

XXXV. Ab eo tempore cum ultro citroque eadem & rapinis occasiones fierent, Kennerhus, re audita, ne, pluribus ad factionem aggregantibus, major aliquis motus existeret, utriusque partis duci Sconam in jus decimo quinto die adesse jubet. Pauci tamen, fidei verissimi edicti minis permoti, ad diem apparvere: plures, contra quid commercii essent, Crathilinhos auctore, quo cuique commodum erat, disfluxerunt. Rex, diligenti conquisitione facta, nonnullorum alios alibi, maximam vero partem eorum deprehendit in Abria. Crathilinhus & factionum principes morte, reliqui levioribus poenis, pro delicti modo, castigati: nonnulli, qui levissimum errant, omnino poena exempti. Hoc temperamentum, apud multos metum, apud ceteros ingenrem Regi amorem, conciliavit: pacemque ei ad vigesimum alterum usque regni annum peperit.

XXXVI. Quod si in cursu vitæ inchoato instisset, inter optimos Principes jure censeri potuisset. Belli enim & pacis munera ita obsequabat, ut fortitudinis, constantia & aequitatis maximam sibi laudem compararet. Sed superioris vitæ commendationem facinore longis sceleratissimo contaminavit: quod eo fortius omnibus est visum, quanto incredibilius ac minus expectatum ab ejus ingenio fuerit, qui tam severe antea in facinorosos animadvertisset. Hujus autem culpe hæc fuit occasio. Rex, iam ætate grandior, Milcolumbus habebat filium, indole quidem præclara, sed, si quis ipsi humanitas accidisset, ad regendum tam ferocem populum ætate adhuc im-

maturum

Etiam quo minus post parentem proxime regnaret, ob-
stabat mos maiorum, qui e propinquis Regum defunctorum non
proximos, sed maxime idoneos, motu a Pergulio primo Scotorum
regis essent oriundi, eligere consueverant. Obstabat etiam nobili-
tatis favor erga Milcolumbum Duffi Regis filium, qui tum facile in
omni generis laudis Scoticæ juvenutis princeps erat. Accedebat ad-
huc, quod Cumbria tum præfectus erat: quam regionem Scoti be-
neficio Regum Anglorum ita tenebant, ut Cumbria præfectura vo-
lunt omen regni esset: atque ita jam per aliquot ætates observa-
tum erat.

XXXVII. Hunc igitur Milcolumbum, ob hæc (quas diximus)
causas videbas spei ac voto tuo futurum impedimento: & quo-
tiam palam non audebat, veneno tollendum curavit. Extincto,
cum omnium summo dolore, juvene optimo, & jam summæ spei
propinquo, signa quidem veneni in corpora apparuerunt: nulli ta-
men in mentem venit, quicquam de Rege suspicari. Nec Rex eri-
am quicquam omittebat, quod ad suspicionem avertebam facere
posset. Nam de mortuum flevit, & quoties de eo sermo incidebat,
memoriam ejus honorifica mentione prosequeretur, & funus magna
ambitione celebrandum curavit, nullis, quæ ad defunctorum hono-
rem excogitari poterant, caerimoniis omisiss. Sed nimia illa Regis
diligentia, quam ille suspicionis amolienda causa adhibebat, cau-
toribus esse suspecta coepit: verum intra libertatem loquendi ob-
stinatam omnium de sanctitate ejus opinionem. At cum Rex per
omnes dies spargeret sermones, animosque hominum tentaret, quo-
modo latere esset veteris legis abrogationem, & nova de Rege cre-
ando rogationem, ut videlicet, plurimarum gentium instituto, Re-
gis morte sublevis liberi succederent, immaturisque adhuc ad re-
gnum tutores darentur, ita, ut penes pueros nomen, penes tutores
& vis imperii esset: quanquam parvi magna, ut Regi gratifica-
rentur, hæc laudarent, tamen suspicio de morte Milcolumbi ad plu-
rimos, merus a Rege ad nobilitatem, ac maxime Regii generis homi-
nes, pervenit.

XXXVIII. Animo ita affectis, supervenerunt ab Anglia legari,
laturos Regem de morte propinqui, simul petisuri. "Ut, in
delegatione præfessum Cumbriorum, memoriter, cum magistra-
tum esse patet interpretem, & concordie vinculum, inter vicina
regna. Talem se quis susceperet, qui ex utriusque gentis commo-
di antiquam amicitiam contineret, & novæ, si quæ orirentur,
suspiciones restingeret. Hanc legationem suis rationibus com-
modam Rex opinatus, conventum nobilitatis Sconam induxit. In
eo cum multa graviter dicerent, "Adversus comitiorum Re-
gum veterem consuetudinem, recitatis ab initio usque seditio-
nibus de causa factis, quomodo cum scelere in Regum supe-
riorum liberos fuerit a propinquis servitum: quot bella inde na-
ta, rapina, cædes, exilla confecta. Ex adverso, quanto minus
turbulenti gentium aliam esse comitis, quanto major propin-

qui sanguinis reverentia, cum citra ambitionem filii parenti succederent. Cum, ea de re quid statuerent, ad concilium fuisset, adiecit etiam postulari Regis Anglorum, & ut animi civi- majora daret indicia, quod de Cumbrie praefectio creando su- testatis jam Reges fecerant, suffragiis omnium permisit: simul hac moderatione, quod de regno petebat, se facilius impetratum simul ne, si filium praefectum nominaret, alteri rogationi per- easse videretur: quod, uti dixi, praefectura Cumbriae velut fu- futuri designatio videretur.

XXXIX. Qui utrique rogationi maxime videbantur adven- Constantinus Culeni filius, & Grimus ex Mogallo Duffi Regis na- natus, partim formidine periculi, partim ne nobilitatis maiori a Rege praecorrupte adversarentur, primi omnium sententiam e- gati, "Penes Regem esse, dixerunt, & leges publice incommo- "corrige, & praefectos, quos ei visum foret, constituere. Ne reliqui, etsi eos non ex animi sententia locuros intelligerent, tam approbarunt. Ita Miscolumbus Regis filius, immatura adu- rerum administrationem aetate, & Cumbriae praefectus, & Princeps Scottorum est declaratus: quod nomen perinde est Scotis, acque Gallos Delphinus, apud priores Rom. Imp. Caesar, apud post- ores Rex Romanorum, quibus omnibus successor superioris su- stratum dari intelligitur. Adiectae sunt & aliae leges, "Ut, qui "admodum Regi maximus natus filius in regnum succederet, "filio aut patrem defuncto, nepos avo subrogaretur. Ut, si "impubere, tutor, qui pro Rege esset, inter eos eligeretur, ut "dementia & opibus insignis, qui ad quartam decimam usque aetate "Regis nomine rem administraret. Ad id etiam ubi Rex pu- "nerit, ipse subcuratores eligere posset. Multa praeterea de lo- tima hereditum successione constituta sunt, quae neci nobilissimi Rege viderunt esse communia.

XL. Ita Rex per seculum posteris (ut quibusdam) regno stabilis- amum regem suum confirmare non potuit. Quisquam enim ge- nus hominum summo studio & ostentatione benevolentiae ex- plecteretur, plurimos omni genere officiorum perficeretur, si regnum generet ut nullum boni Regis nomen in ea quicquam de- rarer: tamen animus, conscientia sceleris impudens, audium solus & sincerum ei gaudium esse permittebat. Sed inter omnia co- etium cogitationibus sceleris se distinxit, invidiam natusatum, somnum obversantem, iram, honoris plena, quicquam impellens. Tandem, sive vera (quod quidam trahunt) non tanto edita est, turbatus animus eam sibi ipse speciem finxerat, quod sceleratissim- rumque evanire solet, visus est sibi per somnum in admoneri. "casne, Miscolumbi eadem hominis innoxia, a te per somnum "fas clam paratam, aut mihi esse ignota, aut te diis in "laturum? Jam enim infide, quis in effugere non poter, "pit tuum paratur, nec, ut tu putas, stabile & securum, sed "multosum & procellarum plena regnum, tuis posteris reli-

formidabili specie Rex contritus, summo mane ad Episco-
 pum & monachos confugit: animi sui confusiohem ac scelus peni-
 tentiam deditur: illa vero non utrum ei e Christi doctrina reme-
 ditum (jam enim a veterum pietate & eruditione defecerant) præ-
 ferunt: sed illa multo absurdissima, jamdudum a maliciosis ad
 sensum extogitata, ab incantis & æque indoctis temere accepta, ut
 sacra, templaque donariis locupletata, & sepulchra sanctorum
 ædificia, invaderet, reliquias obsideretur, Missæ & elemosynis
 cessaret, rectorem, monachos & sacerdotes majore quam antea
 revererat, hostore & reverentia prosequeretur. Nec ille quic-
 quam horum, his piaculis sanatum in se credens, omitebat.

XLII. Tandem cum in Memiam ad Palladii sanctissimi hominis
 venerabundus venisset, ad proximam ardem, (Fethercarniam
 vocant,) tum, ut tradunt, ædificiis & temeribus amictam, quo-
 rum nunc nulla prope vestigia restant, divertit. Ejus ardis domina
 erat Fenella, (cujus ante meminimus,) non tantum ob filii Crathi-
 schi potantem erga Regem imperico animam, sed ob Constantinum &
 primus suæ propinquas, nova illa lege regni hereditate exclu-
 sum. Ab ea sapienter dissimulante) Rex liberaliter & honorifice susce-
 pit, in gratia per otium, cum locorum amoenitatem & artis stru-
 cturam diligenter inspicere, Fenella cum in dictam seorsum att-
 entius aneam, arte singulari fusam, ducit visendum: quam ita
 sagaciter confectam fuisse dicunt, ut ex occulto loci, funiculus qui
 tenuis erat, remisse, sagittas ejacularetur: Regem autem, dum
 hujus artificium admiraretur, sagittæ machinis emissis interve-
 nit. Hac arte cædem patratam Joannes Major & Hector Boethi-
 us scriptum reliquerunt: quod mihi non sit verisimile. Neque
 credibile est, quod in Britannia ab his, post interitum apud
 istos gentes eloquentiarum artium, struendum ingenuis scilicet
 fuisse: quandoquidem Joannes Major tradit, Edgaridum, Eideri &
 amplificatione occidit: æque fabulose, ut videtur. Nec facile
 mihi persuaserim, unum generatum in tota Scota tum fuisse,
 tantum Boethius mihi semine tribuit, illis tubentius accedo
 aliarum sententiarum, (in quibus est Wynnon, qui scribit, Re-
 gibus apud Hecatis (scilicet Fenellam) ingenuis fuisse confectam.
 Illi tamen ab ista regni vicissitudine quatuor viri plene cæci erant,
 cum illi Milamphocides, & nolumus erga hoc audiam, Cur-
 ran, & archidiaconus, qui notum inscribitur. DCCCC.

XLIII. Post Kennerdum, Constantinus Culent filius, cognomen
 habuit, tanta annotatione in regno perrexit, ut cum ad eum
 venisset, animo. In eum omne genus hominum profluit, quærentes
 & se alioquin Regis sanguinis viros, fando Kennerdum
 & a regni spe exclusi, hujusmodi sagis obortu, non
 tantum eam rogationem, cui ipse cum illis propinquis aequi-
 bus, disputabat. Neque difficile esset visum, quæ decessit.

“ Quid

" Quid enim stultius, quam rem unam omnino maximam
 " dependunt censura & suffragiis ad arbitrium fortasse revocare
 " sese ipsos alstringere, ut puello, forte nascendi oblato, & qui
 " muliercula aliqua regeretur, sese regendos committerent; & in
 " mines virtutis praestantes interim a gubernaculo rerum arceant
 " Quid si Regum liberi corporis aut animi vitio, cur imperio
 " cendo parum sint idonei, laborent? Quid si pueri regnum
 " essent illis temporibus, quibus cum Romanis, Britonibus, &
 " Anglis & Danis, non tam utri imperarent, quam utri essent,
 " ties est didicatum? Aut quid magis furiosum dici potest, quam
 " quod Deus, velut ultimam calamitatem, conquisitibus minis
 " id nos lege arcessimus? & minas divinarum vaticinationum
 " contemnamus, vel in eas sponte incutramus? Nec verum est
 " quod ab adulatoribus Kennethi jactari solet, hac ratione eadem
 " avaritiam confanguineorum vitari: neque enim liberis Regibus
 " nondum adultis, minus tutorum fraudes esse metuendas, quam
 " antea fuerant propinquorum. Quamobrem nunc, oppresso
 " ranno, libertatem ab eo sublatam fortiter esse repetendam
 " penamque illam, per vim hanc, per metum acceptam, (si modo
 " hoc est, & non potius publice libertatis mancipatio) abrogandam
 " & pristina instituta; (quae hoc regnum ex nihilo poposcimus, &
 " parvis iniuriis in tantam magnitudinem excreverunt, ut nulli vi-
 " notum cedat, & toties dejectum exercentur,) dum licet, restituen-
 " da. Quin & praesentem occasionem potius, dum se offert, ac-
 " cipiamus, quam e manibus clapsam frustra posterius quaeramus.
 "

XLIII. Haec, circumeundo potentiores, cum passim discerneret
 magna multitudo perfracta, factione illi fecit. Scotiam venit
 duodecimo die a fatis Kennethi Rex, cuius pueri, & Milcolum-
 bus interea, qui patris funus curabat, audito Constantiano regi-
 re, amicis convocatis, de humana rerum deliberat. Alii sentiebant
 " Rodericum amicos, antequam quicquam moveret, esse periculum
 " dos; ut, contra hominem popularem, & multis amicitis &
 " tionibus impletum, prostereretur, vires expendere: ac tunc
 " sum in praesenti copia consilium caperet. Haec juniores & fa-
 " rocissimus quique, velut lenta consilia, astutiarum ac diffiden-
 " Obviati periculum, & hostem, antequam adveniret,
 " confirmata, aggredendum. Hanc sententiam Rex adulescentem
 velut magis speciosam, secutus, circiter decem millibus hominum
 coactis, ad hostem pergit. Nec Constantinus sibi defuit. Tamen
 enim exercitum brevi confecit, ut Milcolumbus ad famam adven-
 ejus suos dimiserit, ipse in Cumbiam abierit. Id vero Kennethi
 ejus frater & pellicor natus, cum flagitiosum existimaret, aliquot
 rarus forum cohortibus persuaso, prope Strathum ad Forthum
 amoen, qui eis limes erat, hosti se obponebat. Illi, cum ad am-
 praetis ripis, ac raris in locis vadis, otiosi utrinque desiderent
 fame & peste, quibus malis eo anno vehementer laboratum erat

perque copias dimittere est coactus. Ita regno in duas factiones diviso, plebs peste, fame, latrocinis, miserabiliter est afflicta.

XLIV. Interea, absente Milcolumbo, qui ex fœdere Anglo adversus Danos auxilium ferebat, Constantinus, occasionem se natum ratus opprimendi factionem adversam, cum magnis copiis in Northaniam contendit. Kennerthus, a fratre relictus, ut ad omnes Constantini motus esset paratus, ad Almonis amnis ostium se veniendi objecit. Et, quia inferior numero erat, rem consilio juvit; ita se structa, ut Solem & ventum a tergo haberet; latera, quoad poterat, flumine munit. Ea res precipue ei victoriam dedit. Nam Constantiniani, multitudine freti, cum acriter in prælium ruisserent, inter incommodum Solis adversi, procella statim coorta tantum pulveris in ora oculosque ingessit, ut Constantini milites vix attolere vultus in hostem possent. In utroque exercitu strages ingens facta: & duces ipsi congressu mutuis vulneribus alter alterum confecerunt, post annum & sex menses quam regnum [Constantinus] invaserat.

LXXXII. R. E. X.

XLV. Grimus, Duffi Regis filius, sive, ut alii tradunt, ex Mollo fratre ejus natus, extincto Constantino, Rex, a suæ factionis omnibus Sconan ductus, appellatur. Hic, suæ partis proceres cum alios jam corruptos, alios per legatos a Milcolumbo sollicitari, imperisset, comprehensos quosdam ex Milcolumbi legatis, qui ad eum mittebantur, in vincula conjecit. Id ille factum cum contra gentium videri vellent, graviter offensus, bellum molitur apertum. Adversus eum cum Grimus properaret, subitus rumor de magnitudine copiarum ejus per hostilem exercitum dispersus omnes factiones Milcolumbi turbavit: multi igitur quotidie dilabebantur: nonnulli, alia atque alia causantes, aperte missionem flagitabant. Merus primùm a mercatoribus ortus, qui suas rationes publicis sollicitibus præferebant, paulatim totum pervasit exercitum. Nec deerant etiam qui Grimum clam studerent: erant enim in eo nonnulli quæ vulgus conciliarent; statuta proceritas, & cum fortitudine conjuncta summa humanitas, & in omni actione cum deo comitas. Nec deerat in loco severitas inanimadvertendo, & in rebus gerendis celeritas cum prudentia. Itaque multi sub eo relictis sibi cum dignitate quietum spondebant. In hoc animorum motu, Milcolumbus, nihil ausus fortune temeritati committere, ex consilio amicorum majore parte exercitus dimissa, cum selectis cohortibus statuit hostes Forthæ transire prohibere.

XLVI. Interea Forthadus Episcopus, magni tum apud omnes ob sollicitam opinionem auctoritate, rem componere aggressus, saepe ut factiones reconciliando tandem perfecit, uti in iudiciis in tres partes datis, Grimus in Angusiam, Milcolumbus in Cambriam foret. Arbitri de utriusque consensu electi, qui statuerent de controversiis. Nec cessavit Forthadus, donec per eos hæc pacis conditiones ederentur: "Ut Grimus quoad viveret Regnum nomen

"teneret:

“ teneret : eo defuncto, regnum ad Milcolumbum rediret : postea
 “ posterum lex Kennethi de regno Regum liberis stabilendo, fa-
 “ cta & inviolabilis esset. Interea communis usque limes
 “ vallum Seyeri : quicquid intra vallum esset Milcolumbo,
 “ extra Grimo cederet. Hoc limite utique contentus, necesse
 “ rerum armis peteret, aut hostibus aliter auxilium ferret. Quia
 cum omnium summa lueria pax est fides, quae prope per omnia
 nos summa fide servata fuit. Ego violanda causa a Grimo
 profecta. Nam, cum ab initio regni temporibus turbulenti
 Principis speciem dedit, remissa per otium industria, totum
 voluptatibus immergit. Deinde crescente, ut solet, ex luxuria egre-
 ex egestate avaritia, multos e diutioribus confectis causis afflixit. Quo
 quanto cum periculo faceret a maioribus admonitus, tantum abiecit
 ut quicquam de prioris vitae turpitudine remitteret, ut monitus
 quamquam blande ad se vocatus, tandem in carcerem conjiceretur
 creverit, ut reliquos, eorum poena deterritos, ab huiusmodi libe-
 tate adversus Reges compelleret. Illi autem cum ab amicis adhi-
 niti sese poenae subtraxissent, Grimo adeo exarsit, ut collecta ma-
 nu statim adversus eos duceret ; in agrosque eorum multo eruditus
 us, quam ullus externus hostis, faveret. Non homini, non villi
 non pecori, non agris, parsum. Quicquid asportari non potuit
 ne domibus post usui esset, corruptum. Nihil sacrum aut profanum
 ferre flammis inviolantibus remisit.

XLVII. Milcolumbus, huius tum maxime operam Anglo adversus
 Danos navabat, florum quietis domum revocatus est. Neque
 illum tantum rei indignitate, quia domines elari & innotui
 bantur, erat commotus, sed multo magis, quod Grimo, ven-
 ditione inimicorum, quam ad alium brevi transituram sciebat, in
 lo temporis futuris respectu, praesentes fructus colligebat. Ad Mi-
 columbi reditum cum concursus ingens ferret, Grimo, qui ad ma-
 pos ob parat corporis & animi virtutis populo fuerat carissimus, in
 a maxima procerum parte desertus esset, cum quantis poterat
 quis obviam est profectus. Cum jam castra castris contulissent,
 Ascensionis diem, quarum quam sancte Milcolumbus id festum
 servaret, decreverat, dum imperacum ac nihil suspitatem argu-
 Sed Grimi consilium dum ad Milcolumbum perlatum esset, fuit
 armis paratos habuit : & quamquam de victoria, in causa tam
 na, bene speraret, tamen misit obviam hosti, qui cum horre-
 tur, “ Ne homo Christianus memoriam diei tam celebris cruci-
 “ vium pollueret.” Ille nihilo fecit, sciam ad praelium parat-
 en hostem ducit. Inimici timoribus, cui diei festi reverentiam
 tenderet, fuit velut omen victoriae indicat. Igitur cum infestis
 mis animisque infensus esset acriter cohortum, Grimo, sub-
 suis desertus, vulnerato capite, capitur : ab eo oculis privatus.
 multo post, animi interore accedente ad vulnera, moritur, dum
 quam regnum intra anno. Milcolumbus, Regio adversus vi-
 animo usus, Grimum sepulchro majorum inferendum curavit.

nam, quæ secuta cum fuerat, depositæ omnium offensionum memoriam, in gratiam recepit. Deinde ad Regis comitis Sconam profectus, non prius imperium suscepit, quam leni de Rege creandorumque lara, omnium suffragiis confirmaretur.

LXXXIII. R E X

XLVIII. Statim suscepto regno, ad convulsam factionibus remanentem restituendam est aggressus. Primum, quemadmodum, si omnibus offensas remisisset, ita curavit, ut inter omnes diversarum factionum homines veteres discordiis conspirentur. Deinde, confideret nobilitate, viros justos & pios, qui factiones, superiorum temporum licentia vagos, compescerent, in omnes provincias misisset. Iste quoque ab eisdem ad agriculturam coactis, omnia fuit laci, & commercia tutiora, & publice secura tranquillitas. Inter hos, Sueno, Haraldus filius, Danorum Rex, domo profugus, in Scythiam venit. Is sepius a Vandalis victus, capitis, redemptus, cum Olavo Scandianorum, & Eduardo Anglorum, Regibus, frustra petisset auxilium, tandem a Scottis, ex acerrimo Christiani nominis hoste Christianus factus, acceptis medicis oculis, in regnum rediit. Iste cum magno exercitu in Angliam transiit. Anglos primum, deinde adjunctis cum eis Scottorum auxiliis, vicit, multosque prius comminatus, quod relictis Angliis domum redire nolent. Nec minime frustra fuit. Olavus enim Scandianus, & Egeus, summus Daniæ præfectus, ab eo cum exercitu valido in Scotiam inmissi. Hi per Moraviam vagi, caesis obvius, sacris profanisque direptis, tandem in unum collecti, arces & alia munitionis loca aggrediuntur.

XLIX. Hæc dum oppugnant, Milcolumbus e proximis regionibus milite collecto, castra non longe ab eis locat. Postmodum Scottos, cum Danorum multitudine, & apparatu bellico, ingens terror invadit. Rex eos confirmare aggressus, cum non multum proficeret, tandem clamor a paucis, qui minus timidi volebant videri, exortus, & a reliquis exceptus, fecit, ut statim, velut lymphati, injussu, in hostem proruerent, ac sese in stantium in procinctu Danorum tela induerent. Primis cadentibus, reliqui citatius quam volunt gradu fugam intruderunt. Rex, accepto in capite vulnere, a suis in propinquum nemus ablati, ac ibi equo impositus, evasit. Dani, parva victoria, Narnim arcem, custodibus metu infelicis pugne perterritis, per deditionem acceperunt: in castros tamen fecerunt. Arx, quod opportuno loco sita esset, valde munita, ex peninsula, admissa per angustas fauces mari, insula facta: ac Danico nomine Burgus appellata. Reliquæ arces, quæ prius & Forellæ erant, metu crudelitatis Danorum desererent. Danis rebus tam prospere cedentibus, in Moravia confidere statuerunt. Istei domum, ut liberos & uxores advehant, dimittunt. Nullum interea servitutis asperitatis exemplum in captivos prætermissum. Milcolumbus, ut eorum conatibus obviam iret, majore & firmiore exercitu quam antea, eis, jam in Marriam progressis, ad Murthila-

cum

cum occurrat, non sine magno utriusque partis timore. Scotis
delicatas Danorum, Dani ignota loca, procul a mari, & insula
opportuna, magis quam hostem formidantibus. Scotis, in congre-
ssu, metum auxit trium virorum fortium, Kennethi insularum
Grimi Ierniz, & Dumbarti Lothiani, Thandrum, continuata ca-
des. Igitur loci moti, in antiquum, quod a tergo erat, praesidium
puli. Ibi valla & fossa & arborum concedibus circumdari, in
gusto loco, equata fronte hostibus resistunt. Quosdam com-
velut parva victoria incautus investos, circumvenerunt, caelo in-
hos, utro e ducibus Eneco. Ea res, ut Danos ad pugnam segniores
fecit, ita Scotis, pene profligatis, alacritatem addidit. Igitur, po-
ne momento temporis mutata fortuna, Dani fugiunt, Scoti fugien-
tibus instant. Olavus, imperatorum alter, nactus itineris ducem
cum paucis in Moraviam ea nocte contendit. Id quonquam Milon-
lumbus non ignoraret, tamen promississimo quoque in praelio casu
ac plurimis vulneratis, ab hoste persequendo desistit.

Eam cladem, ad se in Angliam delatam, magno animo tulit.
Sueno: ac partim e veteranis, partim e novis subsidiiis domo adve-
nit, duce Canis, ad veterem suppleendum exercitum, misit.
primum Forthae estuarium intravit, cum ab accolis, passim ad om-
nes ejus motus occurrentibus, descendere prohiberetur, ad Rubrum
Angliae promontorium vela fecit. Ibi militibus in terram expo-
tis, ac locis aliquot frustra tentatis, ad praedandum se convertit.
Cum ad Balbridum, hoc est, Brigidae pagum, haberet castra, di-
dicit de exploratoribus, Sotorum copias vix duo millia passuum
abesse. Uterque pro tempore suos ad pugnam hortati sunt: a
postridie quoque, eodem prope momento, in praecinctu steterunt.
Pugnam est tertio die, tanta pertinacia, quantum & nova spes
venit odium efficere poterat. Tandem, vinctibus Scotis, Canis
reliquas exortitur in montes, qua iter in Moraviam esse intelli-
git, subducere conatus, antequam duo millia passuum esset
pressus, a sequentibus circumventus, cum suis omnibus perijt. Ho-
jus victoriae monumenta existant, obeliscus, & vicus proximus ad
memoriam nominis Cami retinens. Alia manus non procul a
chino oppido interiit. Ibi quoque obeliscus alter erectus est.
Illi, pauci admodum numero, tenebris propinque noctis per-
iti, ad naves penetrare conati sunt. Hi, cum ventis adversis
quot dies favissimo mari jactati fuissent, tandem ad Buchaniae litus
importuosum appulsi, tandem ibi, adversis tempestatibus detenti
ad anchoras steterunt, donec, pene omnium rerum inopes, con-
sunt circiter quingentos e suis praedatum in propinquos agros mi-
teret: quos Mernanus, loci Thanus, a mari exclusor, in tumultu
saris antrum coegit. Ibi cum diu, loci commoditate adjuti, se
xii defenderent, ac multos temere subitantes affligerent, tandem
Scoti alii alios cohortati, diversis partibus, multitudine fren-
talem subierunt. Dani ad unum cecidi. Ille etiam, ut ad Bal-

III. De... audio.

vento arenas excitante, ossa plerumque nudantur majora
pro statura hominum hujus ætatis.

LI. Nec hac calamitate Sueno fractus, Canutum filium cum novo
sedu in Scotiam mittit. Adversus hunc, expositis militibus in
Buchania prædas agentem, Milcolumbus, nondum ex superioribus
bellis suorum viribus relictis, cum exercitu venit: ac nondum
fortunæ rem committere ausus, optimum statuit, hostem po-
tatione prohibere, ac levibus certaminibus fatigare, sperans fore,
brevi in alieno agro, cladibus belli vastato, ac jam pene deser-
entium omnium inopia laboraret. Id consilium cum per ali-
quot dies fuisset securus, evenit, ut, hoste cognito, Scoti suis viri-
bus minus diffiderent, atque uterque exercitus prope pari inopia
temeretur. Igitur omnibus signum pugnæ ferociter flagitantibus,
ni daretur, præ se ferentibus, imperatorum injussu pugnatos,
Milcolumbus suos in aciem educit. Commissa pugna, ira & de-
generatione ultima tam pertinaciter est certatum, ut neutra pars lax-
discederet. Et quanquam victoriæ nomen apud Scotos esset, ta-
men, magna nobilitatis parte cæsa, cæteri ita laboribus fatigati,
animis fracti, in castra redierunt, ut Danis liberam se recipi-
endi potestatem, nemine persequente, permitterent. Postridie,
in utrique suos recenserent, tantam cladis magnitudinem compe-
runt, ut sacerdotes, pacis interpretes, utrique libenter audirent.
In has leges facta est; "Ut Dani, Moravia Buchaniaque reli-
ctis, discederent: neuter populus, Milcolumbo & Suenone viven-
tibus, alterum bello lacerasset; aut alterius hostibus adversus al-
terum auxilium ferret: ager, in quo pugnatum est, in sepul-
crum mortuorum consecraretur." Danis se recipientibus, Milco-
lombus in prælio casos curavit sepellendos. Post hæc, indicto ad
novam conventu, ut bene meritis de patria gratiam referret, o-
mnes agros Regios eis divisit. Nobilitas contra Regi concessit, ut,
in eorum aliquis moreretur, liberi ad vicesimum primum ætatis
annum in tutela Regia essent: Rexque proventus omnes, præter-
itum quod in educationem liberorum impenderetur, acciperet.
 præterea, ut puberum collocandorum potestas penes eum esset, ad
eumque dos rediret. Hunc morem ab Anglis & Danis potius ac-
ceptum credo, quod in tota Anglia & parte Normaniæ adhuc per-
rebat.

LII. Deinde Rex versus ad detrimenta belli reparanda, multa
sacra ab hostibus eversa restituit, arcesque per omnia oppida,
labefactas instauravit, aut novas condidit. Tum regnum, a
magna virtute pacificatum, legibus & institutis ornare aggressus,
magistratuum nomina (credo, a vicinis accepta) magis ad va-
ram ambitionem, quam ad ullum usum, instituit. Nam superio-
ribus seculis, præter Thanos, hoc est; præfectos regionum, sive
marchas, & Quæstorem rerum capitalium, nullum honoris no-
minis Equestri ordine altius fuerat, quod apud Danos observari ad-
audio. Nunc vero, nec ullus in novis honorum nominibus est

modus; neque, præter inanem titulum, ullus nominum usus. Milcolumbus quidem bellis perfunctus aliquot annos magna gloria regnavit: sed in ætatis decursu vitæ superioris splendorem avaritia foedavit. Id ei vitium partim cum senio, ut solet, accrevit: partim enatum est ex inopia, quæ largitionum immodicam semper est comes. Prædia temere nobilitati divisa per scelus ad retrahere conatus, multos opulentiorum ita multavit, ut alios ad mortem, alios ad extremam egestatem redegerit. Igitur præfens poena, utcumque interdum iusta, superioris beneficentiæ gratiam superante, cum injuria ad paucos, metus tamen ad multos pertineret. Spoliatorum ac caesorum necessarii in ultionem suorum, ac suam securitatem, omnes cogitationes intenderunt. Tandem apud Glamim in Angusia, corruptis pecunia domesticis ministris, nocte introrissi, Regem trucidarunt. Facinore perpetrato, ministri cum parricidis cum in equos conscendissent, quos ad eventum stratos habebant, viarum vestigiis per campos nive adopenitos confusis, in lacum, qui est ad Forfam oppidum, delati, cedente oneri glacie nondum firma, ad unum aquis absorpti perierunt. Gelu deinde coeunte, ad tempus celata, ac tandem, glacie resoluta, detecta corpora, passim per vias publicas, ad terrorem viventium, ac mortuorum ludibrium, contabuerunt. Hæc vulgatiores est fama. Alii, ex insidiis a propinquis Grimi & Constantini, superiorum Regum, cruento prælio conferto, interentum; alii, a propinquis puellæ nobilis, cui vim intulerat, casum; omnes violenta morte perisse, tradunt. Milcolumbus supra annos triginta regnum ita tenuit, ut, nisi avaritia senilem animum corrupisset, inter optimos Principes haberi posset. Annus, quo mortuus est, prodigiosus fuit, hieme fluminum, vere maris inundationibus; item, paucis diebus post æstivum solstitium, vehementi gelu, & nivis casu: quod prodigium magna, frugibus corruptis, fames est consecuta.

LIBER SEPTIMUS.

I. QUAM pertinaci contentione Kennethus & Milcolumbus ejus filius elaborarint, ut Regum liberi per manus imperia parentum acciperent, superiore libro est a nobis explicatum; quo vero successu id fecerint, in sequentibus apparebit. Certe quod publice regno, aut privati Regibus promittebatur, ex lege nova, commodum non est consecutum. Illa enim universis ostentabatur utilitas ex hoc Regiæ successionis stabilimento, ut seditiones, caedes, insidiæ inter propinquos, ambitio inter proceres, malaque cætera quæ ex iis nasci solent, præcaverentur. Contra vero, mihi causas malorum publicorum perquirenti, & vetusta cum recentioribus conferenti, hæc omnia, quæ lege nova fugiebamus, vitia, non vetustæ legis antiquatione videntur extincta, sed cum nova potius magnum accepisse incrementum.

erementum. Ut enim omitam propinquorum in eos qui regno
potiuntur insidias, & regnantium adversus eos, quos & natura &
lex voluit cuique esse carissimos, suspensiones nefarias, quas narrati-
onis ordo explicabit; tot priorum seculorum clades, cum illis col-
latæ calamitatibus, quæ Alexandri Tertiæ interitum sunt consecu-
tæ, leves præ iis & tolerabiles videri possint. Omitto, quod ista
lex enervat vires consilii publici, sine quo nullus legitimus domina-
tus potest consistere: quod ea mala ultero arcessit, quæ alii, rerum
publicarum participes, unice deprecantur: ut Reges videlicet, con-
stituamus, quibus alii rectores præficiendi sint: & in eorum pote-
statem universum tradamus populum, qui ipsi sui potestatem non
habeant: & qui ægre Regibus, usu rerum pericis, & prudentia
præstantibus, parent, poseimus, ut qualibuscunque Regum umbris
pareant: & in eas scelerum pœnas sponte nos præcipitamus, quas
Deus sui contemptoribus comminatur, nempe ut pueris & puellis
subijciamur, quos omnium gentium leges, & omnium legum pa-
rens natura, in aliena potestate esse voluerunt. Quod autem pri-
vatum ex hac lege petunt Reges emolumentum, ut generis & no-
minis perpetuitatem inde sibi promittant, id quam sit vanum &
fallax, non modo veterum exempla, sed ipsa etiam natura poterat
admonere, si secum cogitassent, quot legibus, & præmiis etiam,
familiarum suarum præclara illa nomina Romani perpetuare sint
conati, quarum ne unus quidem vestigium in toto terrarum orbe,
ab illis devicto, ad hunc usque diem perseveret. Ac merito qui-
dem id illis evenire arbitror, qui adversus naturam rerum certa-
men sibi defumunt, & rem maxime fluxam & fragilem, omnium-
que casuum momentis obnoxiam, æternitate, quam ipsi nec habent,
nec habere possunt, donare contendunt: & ea ratione contendunt,
quæ maxime instituto eorum contraria videtur. Quid enim est ad
diuturnitatem minus fidum quam tyrannis? At ad eam hæc nova
lex gradum struit. Est autem tyrannus velut scopus ad univer-
sorum mortalium propositus odium: qui nec diu stare potest, & ubi
cecidit, omnium suorum una secum ruinam trahit. Hunc stulto-
rum hominum conatum mihi numen videtur plerumque infringere
levissus: interdum, velut suæ potentiaæ æmulum, publico ludibrio
exponere. Ejus voluntatis divinae nescio an ullum aptius & aper-
tius exemplum proponere possim, quam quod in præsentia tracta-
mus. Milcolumbus enim, qui tanopere laboravit, ut legem, a
patre suo prope per vim latam, de Regum liberis in parentum lo-
cum sufficiens, communibus totius populi suffragiis confirmaret,
nullam de se stirpis virilis prolem reliquit. E duabus vero filia-
bus, alteram, Beatricem nomine, homini nobili Crino, insularum
Occidentalium Thano, & reliquorum Thanorum præfecto, quem
etas illa Abthanium vocabat; alteram Doacam Angulæ Thano
collocavit, unde genitus fuit Macbethus, sive Macbeda, de quo suo
loco erit nobis dicendum.

II. Cæso igitur (uti dictum est) Mileolumbo, successit *Duncanus* nepos ex filia Beatrice, vir summa humanitate, ac maiore erga suos indulgentia, quam in Rege est opus. Erat enim natura lenior, et jam inde ab adolescentia magnum popularitatis indicium dederat: nam temporibus difficillimis, cum ab avo præfectus Cumbriae fuisset, quanquam, propter Danorum cohortes passim vagantes, ad Regem [*Anglorum*] penetrare non poterat, ut in leges juraret, tamen cum fide partium Anglicarum causam sustinuit, donec cætera Anglia dedita, Canutus expeditionem in eum suscepisset: ac tum dumtaxat in fidem Danorum se dedit, eisdem conditionibus quibus antea Anglo parebat. Erat & illud in eo popolare, quod cum summa æquitate jus dicebat: ac singulis annis ad inopum querelas audiendas perlustrabat provincias: neque quenquam, quod in ipso erat, potentiorum vi opprimi sinebat. Sed, ut hæc virtutes bonorum studia ei conciliabant, ita auctoritatem apud seditionum cupidos minuebant, & ex ejus erga bonos clementia crevit malorum audacia.

III. Initium spernendi imperii natum in Abria, adversus Banachonem, ejus regionis Thanum, hominem acrem, & æquitatis unicuique cultorem: cujus in animadvertendo severitatem cum non preferendam ducerent mali, conspiratione adversus eum facta, boni direptis, vulneratum ac semivivum expulerunt. Ubi primum per vulnera iactationem corporis ferre potuit, ad Regem querelam detulit. Missus a Rege minister publicus, qui facinoris auctores in jus vocaret, omni contumeliarum genere affectus, occiditur. Tantam eis securitatem dabat boni Principis lenitas, quam illi ignaviam interpretabantur. Factionis, quæ eum motum conciverat, princeps Macdualdus, desperata venia, ad bellum se apertum comparat. Insulanos, semper ad omnes motus paratos, & promissum quemque ex Hibernia spe prædæ advocat. Docet, "Saltem Rege molli ac deside, & qui aptior esset monachis quam viris fortibus regendis, nullum pœnæ metum, magnam emolumentum spem esse. Neque sibi dubium esse, quin Scoti, sub Rege superiore velut longæ pacis claustris cohibiti, proposito semel bellico signo, se in pristinam libertatem vindicarent. Accessit ad hæc hortationes ab initio successus, qui ferociam eorum auxit. Mileolumbus quidam e prima nobilitate, cum copiis a Rege missus, statim ab eis, exercitu fuso, victus, captus, ac demum capite multatus fuit.

IV. Hac clade Rex perturbatus, convocato concilio, cum eis de remedio consulat. Aliis parum sententiam expedientibus, Macbethus, Regis consobrinus, culpa rei male gestæ in ignaviam superioris temporis collata, pollicetur, "Si sibi cum Banachone, regionis perito, mandetur imperium, omnia brevi pacata reddidit. Erat enim Macbethus acri ingenio, animo prorsus excelsus, & magnarum rerum cupido: cui si moderatio accessisset, quamvis magni

gno imperare, quæ peura. D. pecta spe. tentes aut tremam. teriere. omni spe ludibrio. put Berth. suspendit. dit.

V. Do. sollicitud. eis tribu. Suenoni, successit C. ternæ lau. morem e. qui inter. velut ex. est. Pro. ad sequen. suppetere. rati sibi. consilia e. no, si pa. tus, Ber. tendit, c. Duncan. Macbeth. Bancho. thum, ut. Scotus pe. liceret. festam.

VI. M. ditionibu. adjiceren. rerum, esse, a. entia Se. existimar. magna v. co infect. tia nasci. bipedali. gna.

quo imperio dignus erat. In plectendis autem sceleratis ea severitate, quæ soluta legum vinculis in crudelitatem facile videretur eruptura. Decretum ei a Rege imperium adeo multos terruit, ut, abjecta spe quam de Regis ignavia conceperant, alii alio latebras petentes aufugerent. Insulani atque Hiberni, interclusa fuga, in extremam desperationem acti, fortiter pugnando ad unum prope interiere. Macdualdus, cum paucis in turrim propinquam inclusus, omni spe veniæ destitutus, se suosque voluntaria mortē ab hostium ludibrio exemir. Macbethus, ea poena non contentus, abscissum caput Bertham ad Regem mittit: corpus truncum in loco conspicuo suspendit. Quos Insulanorum cepit, carnifici strangulandos dedit.

V. Domestica seditione pacata, terror Danicus majorem longe sollicitudinem attulit. Sueno, Danorum Rex potentissimus, moriens tribus filiis tria reliquit regna, Angliam Haraldo, Norvegiam Suenoni, Daniam vero Canuto. Haraldo brevi post mortuo, ei successit Canutus in regnum Angliæ. Sueno Rex Norvegiæ, fraternæ laudis æmulus, magna cum classe in Fissam trajecit. Ad rumorem ejus adventus, Macbethus ad delectum missus: Bancone, qui interim rei militari præfesset, cum Rege relicto. Duncanus, velut ex ignaviæ somno excitatus esset, hosti obviam ire coactus est. Prope Culrossiam pugnatum est, tanta pertinacia, ut alteris ad sequendum fugientes animus deesset, vix alteris ad fugam vires suppetrent. Scoti, qui iniquitate loci magis quam virtute superari sibi videbantur, postquam Bertham venerunt, ibi, hostium consilia opperientes, cum reliquiis victi exercitus confederunt. Sueno, si paulum instaret, totam Scotiam brevi suæ ditionis fore ratus, Bertham cum omnibus copiis ad Duncanum obsidendum contendit, classe circummissa, ut per Taum amnem eodem appelleret. Duncanus, etsi adveniente ac jam propinquo cum novis subsidiis Macbetho, satis præsentibus rebus confideret, tamen subjiciente Bancone, ut arte vires juvaret, dimittit nuncios, alium ad Macbethum, ut subsisteret, alium ad Suenonem, qui de deditione ageret. Scotus petebat, "Ue, urbe dedita, sibi cum suis incolumibus abire liceret." Sueno ratus eam deditionem ab ultima desperatione profectam, nihil, nisi omnibus sibi permissis, audiebat.

VI. Missi alii nuncii cum liberis mandatis, qui in scribendis conditionibus tempus tererent. Hi, ut ampliorem beneficentiæ speciem adjicerent, "Regem, affirmant, dum leges pacis darentur, earum rerum, quarum non magnam copiam apud Norvegos intelligeret esse, assarim in castra missurum. Id vero munus non tam beneficentia Scotorum & penuria Norvegorum fecit gratum, quam quod estimarent, fractis ferocibus animis, jam debellatum esse. Missa magna vis panis & vini, rum e vite, rum ex hordeo confecti, ac succo infecti herbæ cujusdam veneficæ, cujus magna copia passim in Scotia nascitur. Vulgo solatium somniferum vocant. Caulis ei major bipedali in ramos superne diffunditur: folia latiuscula, acuminata

exteriore parte, ac languide virentia: acini prægrandes, ac nigri (cum maturuerunt) coloris, qui e caule sub axilla foliorum, eximius sapor eis dulcis, & propemodum fatuus; semen habent perexiguum velut fici grana: vis fructui, radici, ac maxime semini, somniferæ & quæ in amentiam, si largius fumantur, agat. Hac herba cum omnia infecta essent, qui commeatus in castra vehebant, ne qua de illi subesset suspicio, prægustabant, Danosque magnis poculis invitabant ad bibendum. Idem quoque Sueno ipse, benevolentia signifi- candæ causâ, ut illis nationibus mos est, faciebat.

VII. Duncanus, qui futurum sciret, ut vis potionis una cum somno visceribus conciperetur, jam Macbethum cum suis per averfam hostem portam summo silentio in urbem receperat: compertoque per exploratores, somno & vino graves jacere hostes, Banchonem, iterum aditusque in castra gnarum, cæteris in insidiis collocatis, e parte majore exercitus misit. Is ingressus castra, sublato clamore magno, opinione sua omnia negligentiora invenit. Pauci tumultu excitati, cum, velut amentes, temere discurrent, ab obviis cæderentur. Reliquis fere mors cum somno continuata est. Rex, per temulentiam velut mortuus, a paucis qui minus vinolenti erant, capere- repta, cum non modo viribus, sed etiam sensu careret, instar occisi in jumentum forte oblatum injectus, ad naves est delatus. Nihil ibi quam in castris melior status rerum fuit. Nautis enim prop- omnibus in terra cæsis, vix qui unam navem regeant collecti: totum opera Rex domum reportatus est. Reliquæ naves, vi tempo- statis obortæ, inter se collisæ subsiderunt: eumque, arena, atque aliis, quæ flumen temere fert, aggestis, cumulum navigantibus periculofum fecerunt, quem vulgo Drumilaum vocant. Scotis, post hanc victoriam sine sanguine paratam, in lætitiâ conversis, affertur classem Danicam ad Kingornum stare, subsidio Suenoni a Can- missam: vectores, in terram expositos, ferre, agere, nullo resisten- te, Fisanorum bona. Adversus eos Bancho cum copiis missus, pri- mos adortus magna strage concidit. Hi fere primores gentis erant reliqui facile ad naves compulsi. Bancho magna pecunia casorum sepulturam vendidisse dicitur, quorum sepulchra aiunt adhuc in Amona insula ostendi. Danos, toties male tentatis in Scotiam expeditionibus, jurejurando sanxisse ferunt, "Se nunquam hostes ser eo redituros.

VIII. Cum in Scotia, rebus domi forisque prospere succeden- tibus, omnia pace florerent, Macbethus, qui, consobrinum ignavia tem- per spreto, regni spem occultam in animo alebat, creditur somno quodam ad eam confirmatus. Quadam enim nocte, cum longius- cule abesset a Rege, visus est sibi tres feminas forma augustior- quam humana vidisse: quarum una Angulæ Thaurum, altera Mo- raviz, tertia Regem cum salutasset. Hoc somnio animus, cupidi- tate & spe æger, vehementer incitatus, omnes regnum adipiscen- das vias secum volvebat: cum non injusta, ut ipsi videbatur, oblata occasio. Duncanus e filia Sibardi Reguli Northumbrorum duos

hos genuerat, Milcolumbum Cammorum, (quasi dicas *Μελκόλουμ*), & Donaldum, cognomento Banum, id est, album. Ex eis Milcolumbum, vixdum puberem, Cumbriae praefecit. Id factum ejus Macbethus molestius, quam credi poterat, tulit, eam videlicet moram sibi ratus injectam, ut, priores jam magistratus (juxta visum nocturnum) adeptus, aut omnino a regno excluderetur, aut co- tardius potiretur, cum praefectura Cumbriae velut aditus ad supre- mum magistratum semper esset habitus. Animus etiam, per se fe- rox, prope quotidianis conviciis uxoris (quae omnium consiliorum ei erat conficia) stimulabatur. Igitur, re cum intimis amicorum, in quibus erat Bancho, communicata, Regem opportunum insidiis ad Ennernessam nactus, septimum jam regnantem annum, obtun- cat: ac, manu collecta, Sconam profectus, populari favore fretus, Regem se dicit. Liberi Duncani, tam repentino malo icti, cum simul & patrem caesum, & auctorem caedis regnantem audirent, & insidias passim a tyranno collocari, ut eorum caede regnum confir- maret, latebras fugae subinde mutando, saluti aliquandiu consulue- runt. Verum cum neque quicquam adversus potentiam ejus satis tutum videretur, neque ab hominum natura salvo spes ulla clementiae ostenderetur, diversa Milcolumbus in Cumbriam, Donaldus ad propinquos patris in Abudas, diffugiunt.

LXXXV. R. B. X.

IX. Macbethus, ut regnum male partum stabiliret, potentiores magnis largitionibus sibi conciliat, securus de Regiis liberis obstatem, de vicinis Regibus obmutuas similitates. Potentioribus deli- ciis, populi favorem aequitate parare, severitate retinere, decrevit. Igitur cum latrones punitae statuisset, qui Duncani lenitate animos su- stulerant, nec id posse fieri sine magno rerum motu videret, consi- lium iniit, ut per idoneos homines discordiarum semina inter eos spargerentur, & ex discordia provocationes, & paucorum pari nu- mero certamina, in disjunctissimis Scotiae locis, omnia eodem die fierent. Quem ad diem cum convenissent frequentes, per homines fidos, ad id commodè dispositos, omnes comprehensi. Eorum poe- na ceteris metus est injectus. Praeter Thanos Cathanesiae, Roshae, Sutherlandiae, & Nanniae, nonnullos etiam e potentioribus, quorum intestinis discordiis plebs astricta erat, sustulit. Ad Abudas pro- fectus, jus severissime dixit. Inde reversus, cum Macgillum, live Macgildum, Gallovidiae longe potentissimum, semel atque iterum in jus vocasset, isque magis Milcolumbiae factionis invidiam, quam objecta crimina pertimescens, adesse renueret, missis eo copiis, praelio victum capitali supplicio affecit. Per hae summa tranquil- litate restituta, ad leges scribendas (rem a superioribus Regibus prope neglectam) animum adjecit: tulitque longe plurimas, atque utilissimas, quae nunc, magno publico malo, aut penitus ignotae sunt, aut neglectae jacent. Prorsusque per decennium ita regnum admini- stravit, ut, si vis in eo parando abfuisset, nemini superiorum Regum fuisset habitus inferior.

X. Verum cum ita præditiis & favore multitudinis se commiseret, ut a vi sibi metuendum non arbitraretur, Regiæ (ut creditur est) cædis stimulis animum elatum in præceptis impellentibus, impetum suæ immanitatis impetum in Banchnonem, Regiæ cædis fructum, conjecit. De hoc vulgabatur fors, per maleficos edita, "Fors ut ejus posteritas aliquando regno potiretur." Igitur veritus, homo potens & industrius, & Regio jam sanguine imbutus, exemplum ab ipso propositum imitaretur, eum cum filio ad cœnam familiariter vocatum curat redeuntem per insidias interimendum veluti per tumultum repente ortum. Fleanchus filius per tenebras ignotus evasit insidias. Ab amicis autem admonitus, patrem a Rege dolo cæsum, suam quoque vitam peti, occultus in Valliam profugit. Hac cæde tam crudeliter & perfidiose patrata, proceres metuentes domum quisque suam secesserunt: ac raro & rari in valliam ventitabant. Igitur partim patefacta, partim vehementer omnibus suspecta crudelitate Regia, ex mutuo timore inter eum & proceres mutuum odium natum. Atque inde, cum celari amplius non posset, res in apertam tyrannidem evasit: ac palam, levibus causis, & plerumque confectis, potentiores occidebantur. Eorum bonis facinorosorum circa Regem manus nomine custodiæ alebantur.

XI. Nec per hos tamen Rex vitam suam satis munitam ratus, in colle Dunlinario, unde late in omnes partes est prospectus, arcem edificare aggressus: cum opus, ob difficultatem vecturæ tardius procederet, Thanis omnibus per universum regnum laborem per vicem partitus, operas & jumenta imperavit: ipsosque, velut operi præfectos, adesse jussit. Erat tum Macduffus Fife Thanus longe potentissimus; Is, vitam suam Regi committere non ausus, operas frequentes, & ex intimis amicorum, qui opus urgerent, eo missus Rex, sive operis (quod simulabatur) invisendi studio, sive (quod Macduffus metuebat) ut eum comprehenderet, cum advenisset, & forte jugum boum, oneri impar, per adversum clivum subire non posset, [Rex,] occasione succensendi libenter arrepta, minatus est: "Se contumaciam Thani, jam pridem sibi perspectam, domitutum, ac jugum ipsius collo impositurum. Macduffus, re ad se perlata, nihil cunctatus, commendata uxori familia, ac navicula (pro temporis angustia) ornata, in Lothianam transvectus, inde in Angliam abiit. Fugæ consilio audito, Rex statim valida manu, si forte eum opprimere posset, in Fife contendit. In arcem statim intromissus, non invento Thano, in uxorem & liberos, qui aderant, omnem iram effudit. Bona in fiscum redacta: ipse perduellis denunciatus, gravi indicta poena, si quis vel congressi cum eo ausit. In cæteris quoque genere claros, aut opibus potentes, sine discrimine sævit. Ac jam ex eo contemtis proceribus, Rex domesticis consiliis regnum administrabat.

XII. Interea Macduffus, in Angliam delatus, Milcolumbum Regio cultu habitum apud Eduardum Regem invenit. Eduardus enim

fraçtis in multis de terno Siba essent Cur studuisse rum eos c tyrannis n eriam alie mum per suæ fugæ litagem, & ad regnum rim cum relinque gere, Prætere amicum rannum ipse sibi a Macber tus fuerat Macduffi. quæ a t regnum tia, qu me quo regni li in existi torum l metu an apud an malo, in esse: no ras mut Ad hæc M dehone sed in e iratus dis prehensa, sidiis p duffi ne se scire, de tyrann tis, ab E bus præ fe XIII. A ni quotid

fractis in Anglia Danorum opibus, in regnum ab exilio revocatus, multis de causis favore prosequabatur Milcolumbum, ab avo materno Sibardo ad se adductum : vel quod pater avusque, cum praesentem Cumbriae, quatenus per tempora, licuit, semper majoribus suis studuissent : vel quod eventorum similitudo, & memoria periculorum eos conciliaret, quippe Regem utrumque, & injusto exilio a tyrannis multatos : vel quod Regum afflictæ res facile hominum etiam alienissimorum animos commovent. Thanus igitur, ubi primum per otium Milcolumbum convenire potuit, cum longo sermone suæ fugæ infelicem necessitatem, Macbethi in omnes ordines crudelitatem, & omnium contra eum odia, exposuisset, accurata oratione ad regnum paternum repetendum filium est hortatus ; "Præfer-
tim cum neque sine summo scelere patris necem impiam inultam
relinquere, nec populi a Deo ipsi commissi miseras negli-
gere, neque amicorum iusta petentium precibus deesse possent.
Præterea, non ei defuturum neque Eduardi, Regis optimi, erga
amicum & supplicem officium, neque populi studium adversus ty-
rannum, neque numinis favorem pro bonis contra scelestum, nisi
ipse sibi deesse velit. Milcolumbus, qui sæpe antea per homines
Macbetho summissos, ut eum per dolum ad se illiceret, sollicitatus fuerat de reditu, priusquam rem tantam fortunæ committeret, Macdussi fidem tentare statuit. "Ego vero, inquit, nihil horum,
quæ a te sunt exposita, ignoro : sed vereor, ne tu me, quem ad
regnum suscipiendum invitas, penitus ignores. Eadem enim vi-
tia, quæ jam multos Reges pessumdederunt, libido & avaritia, in
me quoque adsunt : sed, quæ nunc privata fortuna occulit, ea
regni licentia solvet. Proinde vide, ne me non in regnum, sed
in exitium voces." Cum Macdussus ad hæc subiecisset ; "Mul-
torum libidinem liberali conjugio solvi, & avaritiam, penuriam
metu amoto, temperari :" adjecit Milcolumbus, "Se malle nunc
apud amicum ingenuè fateri, quam sero, cum maximo utriusque
malo, in vitio deprehendi. Nihil sibi veri, nihil sinceri in animo
esse : nemini prorsus fidere, & consilia ad omnes suspicionum au-
ras mutare, & ex sui ingenii inconstantia iudicium de aliis facere."
Ad hæc Macdussus, "Apage, inquit, Regii sanguinis ac nominis
dehonestamentum, & prodigium non ad regnum arcessendum,
sed in extremas orbis solitudines deportandum : " & cum dicto
iratus discedere parabat. Tum Milcolumbus, hominis manu ap-
prehensa, causam simulationis ostendit ; "Se toties Macbethi in-
sidiis petritum, ut non temere cuivis audeat credere. At in Mac-
dussi nec genere, nec moribus, nec fama, nec fortuna, quicquam
se scire, unde fraudem extimescat. Igitur, data acceptaque fide,
de tyranni exitio consulant : amicis per secretos nuncios præmoni-
tis, ab Eduardo Rege decem millia militum accipiunt : duce omni-
bus præfecto Sibardo, Milcolumbi avo materno.

XIII. Ad famam ejus exercitus magni in Scotia motus facti : mag-
ni quotidie ad novum Regem concursus. Macbethus, prope deser-
tus

eus ab omnibus, cum in tam repentina defectione nihil melius occurreret, in arcem Dunstanam se inclusit, missis in Æbudas & Hiberniam amicis, ut pecunia illinc militem conducerent. Milcolumbus consilio ejus audito, recta ad eum ducit, populo, quacunque ibi bene precante, ac faustis acclamationibus eum prosequente. Hic velut omine victoria læti milites, frondes virentes galeis omnes apposuerunt, triumphaneumque magis, quam ad pugnam progredientium, specie agmen incedebat. Ea perterritus hostium fiducia Macbethus confestim in fugam se dedit: milites ejus, a duce deserti Milcolumbo se dediderunt. [Macduffus tyrannum fugientem affecit caput occisi ad suos tulit.] Multa hic fabulose quidam nostrorum affingunt: sed, quia theatris aut Milesiis fabulis sunt aptiora quam historiæ, ea omitto. Macbethus septemdecim annis re Scotiæ præfuit. Decem primis optimi Regis officio est functus: septem supremis crudelitatem fævissimorum tyrannorum facile superavit.

LXXXVI. REX.

XIV. Milcolumbus, recuperato paterno regno, M. LVII. vicesimo quinto die Aprilis, anno a Christo nato, M. LVII. Rex fuit declaratus. Statim, regno suscepto, convenerunt Forfaram indixit. Primum omnium, liberis eorum, qui a Macbetho erant occisi, bona paterna restituit. A nonnullis primum creditur nova & peregrina nomina, quibus honorum gradu distinguuntur, a vicinis accepta, nec minus barbara quam erant priora, introduxisse. Duces, Marchiones, Comites, Barones, Ridesiæ five Equites. In primis Fife Thamus Macduffus Comes est appellatus: multique præterea, pro suis erga rem Scotticam meritis, nobis titulis honorati. Sunt qui tradant, tum primum coeptum, ut nobiliores ab agris cognomina sumerent: quod equidem falsum putamus, cum ea consuetudo ne nunc quidem apud priscos Scotos sit recepta: totaque tum Scotia prisco sermone & institutis uteretur. Loco vero cognominis (more Græcorum) patris nomen proprio subjiciebant: aut ex eventu aliquo, notave corporis aut animi, vocabulum affigebant: eundemque tum fuisse morem Gallis, indicant illa Regum cognomina Crassi, Calvi, Balbi: item multarum nobilium in Anglia familiarum cognomina, eorum maxime, qui circa eadem tempora, Gulielmum Normanum secuti, in Anglia sedes posuerunt. Apud reliquos etiam Gallos sero mos cognomina ab agris ducendi receptus videtur, ut ex Frossardi, scriptoris minime contemnendi, historia intelligi potest. Macduffo, in præmium navatae operæ, impetenti privilegia sunt concessa: "Ut posteri ejus Regem coronati dum in cathedra collocarent. Ut in Regio exercitu primæ ac præessent. Ut, ob cædem impræmeditatam hominis generosi viginti quatuor, ob plebeii, duodecim marcas argenti solverent. Quæ postrema lex usque ad ætatem patrum nostrorum, quam scilicet ex ea familia superavit quisquam, duravit.

lius occidit
& Hiberni
colombus
inquit ibat
ente. Hic
omnes ap
progreſſionem
ducia Ma
ace deſer
tem affe
quidam no
s sunt ap
m annis r
eſt fundus
a facile a

XV. Hæc dum Forſaræ gerantur, qui ſupererant ex ſaſſione Macberhi, filium ejus Lothlacum (cui ex ingenio cognomen inditum erat Fatuo) Sconam ductum Regem appellant. Hunc Milcolumbus in valle Bogiana aſſecutus, tertio quam Regis nomen ſuſceperat ſenſe occidit. Generi tamen Regio tributum, ut mortuus una cum patris corpore in Regium ſepulchrum in Iona inferretur. Ex eo, in omnia pace quatuor annis exactis, aſſertur validam latronum mactum Cocburni Saltum inſidere, ac Lothianam & Marciam cum magno agricolarum damno infeſtare. Eos Patricius Dumbarius, non ſine labore, domuit, quadraginta e ſuis amiſſis. E latronibus ſexcenti in congreſſu perierunt: quadraginta capti, laqueo ſtrangulati. Ibid facinus Patricius Marciz Comes diſtus. Regno ita conſtituto, ut nulla vis aperta ei nocere poſſet, Rex occultis inſidiis eſt peritus. Tota conjuratione ad eum delata, principem ejus, nihil ea re ſuſpicantem, ad ſe vocat: ac longiore ſermone familiariter conſulturo, ſolus in vallem ſecretam, aliis ſubſiſtere juſſis, hominem educit. Ibi, exprobratis ei ſuperioribus beneficiis, & commemoratis inſidiis in ſuum caput ſtructuris; "Quin tu nunc, ait, armatus armatum, ſi tantum tibi animi eſt, aggredere, & quod per doctum petis, virtute præmium tibi para. Ille percuſſus re ſubita ſum deiecit ſe ſupplex: ac veniam a Rege non minus clementer quam forti obtinuit. Hujus facinoris meminit Mattheus Paris.

XVI. Interea Edgarus, cui ſecundum Eduardum regnum Angliæ debebatur, in Scotiam ventis adverſis actus cum tota familia reſtituit. De hoc viro, ut quæ ſequuntur facilius intelliſſi poſſint, paulo ſupra repetam. Edmondo, Rege Anglorum, ſcelere ſuorum occiſo, Canutus Danus, qui in parte inſulæ regnabat, totam ſtatim occupat. Filios Edmondi, Eduardum & Edmondum, ad ſe adductos, inſidio liberaliter habuit. Deinde, prava ambitione inſuſtus, eorum cæde regnum confirmare ſuis poſteris cupiens, eos tam tollendos ad Valgarum Sueciæ præfectum miſit. Is, audita verorum nobilitate, inſpecta ætate & innocentia, fortunæ etiam miſertus, mentitus Canuto de cæde, in Hungariam ad Solomonem Regem eos miſit. Ibi, cum Regio cultu educarentur, tanta indoles Eduardo eluxit, ut ex omni juventute eum potiffimum eligeret, cui Agatham filiam in matrimonium daret. Ex eo geniti Edgarus, Margaritha, & Chriſtiana. Interea, Canuto mortuo, ſucceſſit Harſcanutus. Eo caſo, revocatus eſt e Normania, ubi tum exulabat Eduardus [*Edmondi Regis frater,*] cum fratre Aluredo: miſſo, qui eos reduceret, Goduino, homine præpotente, Anglici quidem meritis, ſed qui Canuti filiam haberet conjugem. Is, cupidus regni ſuam familiam transferendi, Aluredum veneno ſuſtulit. Eduardus, magis numinis providentia quam humano conſilio ſervatus, regnum in Anglia ſanctiſſime geſſit. Liberis autem cum careret, nihil prius habuit, quam ut propinquos ſuos ex Hungaria ad id munus accipiendum revocaret: atque Edgaro reduci ſtatim cedere voluit.

Sed

Sed ille, cum Regis pietate modestia certans, eo vivo se regnare non negavit.

XVII. Tandem Eduardo Rege defuncto, Haraldus, Goduini filius, regnum fraude quidem invaluit: Agatham tamen Hungaram cum liberis humanissime tractabat. Sed, eo quoque a Gulielmo Normanno jam profligato, Edgarus cum matre & sororibus crudelitate ejus vitans, cum in Hungariam redire statuisset, vi tempestatis in Scotiam appulit. Ibi, a Milcolumbo receptus hospitaliter, acceptus in uxorem Margarita sorore, affinis etiam factus. Gulielmus, tunc in Anglia rerum potitus, levissimis de causis in omnes Angliæ & Danici generis nobiles sæviebat. Certior autem factus, quæ in Scotia gererentur, ac veritus, ne nova aliqua tempestas illinc oriretur, fœciale mittere, qui Edgarum deposceret, ac, ni dederetur, bellum indiceret. Milcolumbus crudele & nefarium ratus, supplicem, hospitem, affinem, hominem denique cui ne inimici quidem ullum crimen obijcere possent, ad supplicium dedere hosti immannissimo, quidvis potius pati decrevit. Itaque non Edgarum modum rerinuit, sed & amicos ejus, maximo numero domo profugos, recepit, prædiisque donavit: quorum posterum in multas atque opulentas familias propagati sunt.

XVIII. Bello inter Scotos & Anglos ob has causas orto, Sibardus Northumbriæ Regulus, Edgaro favens, copias cum Scotis conjunxit. Normanus, rebus prospere succedentibus tumidus, tanquam levi momento bello Scotico defuncturus, Rogerum quendam suæ nationis hominem, domi nobilem, cum copiis in Northumbriam misit. Eo victo & profligato, ac demum a suis cæso, Richardus, Glocestriæ Comes, majore cum exercitu missus, a Patrio Dumbario levibus præliis fatigatus, & latius prædari prohibitus, cum nihil promoveret, multo majores copias eo duxit Odo, Gulielmi frater, ex Episcopo Bajocensi Cantii Comes factus. Quem, cum late Northumbriam populatus fuisset, ac, cæsis nonnullis, qui populatione eum prohibere nitebantur, redeuntem cum ingenti præda Milcolumbus & Sibardus adorti, spoliis exuerunt, multis de ejus exercitu interemtis & captis. Neque Robertus, Gulielmi filius, suppleto exercitu, eo missus, ullum operæ pretium fecit, nisi quod ad Tinam amnem positus castris, bellum propulit magis quam intulit: atque interea Novum Castrum, vetustate pene collapsum, restituit. Gulielmus, longo magis quam utili aut necessario bello fatigatus, tandem, lenita paululum ferocia, animum ad studium pacis adiecit. Pax his legibus facta, "Ut in Strammoria, quasi dicas, ericeto lido, (id enim ex re nomen est loco) limes regnorum describeretur. (In limite crux lapidea statuta, quæ Regum statuas & insignia utrinque haberet. Ea, quamdiu stetit, Regia crux fuit appellata.) "Cumbriam Milcolumbus teneret, quo jure majores ejus eam tenuissent. Edgarus, a Gulielmo in gratiam receptus, prædiis amplis donatus, ut ab omni rerum novandarum suspicione abesset, quamdiu vixit nunquam ab aula diceffit. Voldiosus, Sibardus

berdi filius

scitis, ac

XIX. P

idiani &

de Moravi

inspiration

bellum ciel

Flancho f

quos reb

ores. Va

mpressit,

otius Sept

erfus om

nerum p

Thanum a

erante, re

qui illis e

in locis vet

itionis Str

itur.

XX. Ma

iffet, Ma

us, multi

conditionib

is adveni

entum, R

olo, quen

endebar,

etur. Pa

inium rap

illis region

ransitum j

egredi, li

adins, de

o vexillum

ro positu

hi ex eo s

minus imp

ani sacer

is, bellu

perata,

ma auctor

incipiant

XXI. Pa

lans emer

mplo a

in hac

bardi

regnatu
ardi filius, receptis bonis paternis, in affinitatem etiam Regiam
scimus, accepta uxore nepce Regis ex filia. *XX.* Pacem externam intestinis tumultus sunt consecuti. Gallo-
vidiani & Ebudenses vicina omnia, non sine caede, populabantur.
Moravi, cum Rastanis & Carhanensis aliisque propinquis facta
conjuracione, adjunctis etiam Insulanorum proximis, majore mole
bellum ciebant. Adversus Gallovidianos Valterus, Banchonis ex
Flencho filio nepos, jamdudum a Rege in gratiam receptus, in se-
quos rebelles Macduffus est missus, dum Rex cogeret copias ma-
iores. Valterus, caeso tumultus duce, ita ceteram multitudinem
compressit, ut Rex cum reversum, ob rem bene gestam, Stuartum
suius Sotiae fecerit, quasi dicas OEconomum. Hic magistratus
sensu omnes Regios colligit: jurisdictionem etiam, qualem con-
ventuum praefecti, habet, ac proesus idem est cum eo quem priores
Thanum appellabant. Atque nunc, sermone Anglico patrium su-
perante, regionum Thani plerisque in locis Stuarti vocantur: &
qui illis erat Abthani, nunc Stuartus Scotiae nominatur. Paucis
in locis verus Thani nomen adhuc manet. Ab hoc Valtero cepit
nomen Stuartorum familia, quae jam diu apud Scotos rerum po-
nitur.

XX. Macduffus, in regione diversa, cum ad Marria fines ve-
nisset, Marrianis pecuniam ne fines eorum ingrederetur pollicenti-
bus, multitudinem hostium veritus, rem simulatione transactionis
conditionibus ferendis suspendit, donec Rex ipse majoribus cum co-
pulis advenit. Cum ad Monimuscum vicum conjunctis castris fuisset
ventum, Rex, audita multitudine hostium, sollicitus, Andreae Apo-
lo, quem velut Deum tutelarem Scoti colebant, vicum, in quo
stadebat, se donaturum vovit, si victor ex ea expeditione reverte-
retur. Paucis inde castris ventum ad Spagam, omnium Scotiae flu-
minum rapidissimum. Hostium ibi tantum numerum, quantum ex
illis regionibus cogi posse nunquam credidisset, in ulteriore ripa ad-
stantium prohibendum stare conspicatus, signifero cunctante flumen
ingredi, signum ei ablatum Alexandro Carroni, Equicij notae forti-
tudinis, dedit: posterisque ejus is honos habitus, ut Regium in bel-
lo vexillum ferrent. Ei, pro Carrone, postea cognomen Scrimi-
no positum: quod magistrum tractandorum armorum, multum
ibi ex eo studio arrogantem, ipse, vera virtute fretus, artisque ejus
minus imperitus, vicisset. Regem, jam flumen ingredientem, in-
sani sacerdotes sunt morati: qui, eo permittente, ad hostem pro-
pugnaculum bellum citra sanguinem finierunt. Nobiliores, vita tantum
impetrata, se dederunt. Eorum qui maxime inquieti, & seditio-
nis auctores fuisse comperti sunt, bonis mulcati, perpetuae custodiae
condempnati.

XXI. Pace domi forisque magnis laboribus parva, ad mores pu-
blicos emendandos conversus, ipse & sanctissime vivebat, & alios
exemplo ad modestiam & equitatem provocabat. Creditum est,
in hac re multum consiliis & adhortationibus Reginae, lectissi-
ma &

ma: & singulari pietate firmata, adiutum. Illi quidem in pauperibus & sacerdotes nullum humanitatis officium omiserat: nec magis agatha, & soror Christiana, in ullo pietatis officio. Regina credidit. Nam quoniam cum monachatus inter principia pietatis infirmus habebatur, utraque, relicta rerum humanarum molestia, in virginum monasteria sese incluserunt. Rex ad quatuor priores Episcoporum Fani Andrea, Glasgou, Candida Cafa, & Murthilaci, (qui Episcoporum inertia veterem disciplinam aut solverant aut abiecerant) adiecit Moraviensem & Cathaneshum, conquisitis hominibus, quos illa ferebant tempora, doctis & piis. Luxum etiam, iam tum, non solum per frequentiam Anglorum, aliarumque gentium extera commercia, sed, multis exilibus Anglici generis receptis, & per universum regnum diffusis, ingravescentem, coercere (prope frustra) coactus est. Maximus ei labor fuit, dum ad veteris parsimonie modum revocare studeat proceres: qui, admissis semel voluptatum soliminento, non modo in pejus facile promovebant, sed in praecepta rapiti se patiebantur, sedissimumque etiam vitium elegantiae & modicorum salso nomine dissimulare conabantur. Milcolumbus, cum non modo religioni, sed etiam rei militari summam inde perniciem impendere conspiceret, primum diligenter suam familiam expurgavit: deinde leges sumptuarias severissimas, gravi adjecta poena adversus violatores, tulit. His autem remediis cum rem liberos magis quam curaret, nunquam tamen destitit, quoad vixit, omnino nati urgere. Uxor etiam precibus dedisse fertur, ut primam uxoris nuptiae noctem, quae proceribus per gradus quosdam lege Regis Eveni dadebatur, sponsus dimidiata argenti marca redimere posset, quam pensionem adhuc Marchetas mulierum vocant.

XXII. Dum Milcolumbus moribus emendandis intentus est, Gulielmus Rex Anglorum moritur. Succedit ei filius Gulielmus Rufus. Inter duos Reges tam discordi ingenio parva diuturna esse non poterat. Rex enim Scotorum tum manifeste alterum Dunelmum templum in Anglia, alterum ad Dunum-Pemselini in Scotia magnis sumptibus edificabat; remque Ecclesiasticam labantem confirmabat: Tutorumque, praefectum monachorum Dunelmensem ad Episcoporum Fani Andrea transfert: cum interea Rufus, silvas ad ferarum venationes includens, ut laxius spatium complecteretur, monasteria vicisque diruebat. Anselmum Normannum, Cantuariæ tum Archiepiscopum, liberius admonentem, insula exegit. Causam belli adversus Scotos ferens, Annovici arcem, caelo praesidio, fraude intercepto. Milcolumbus, rebus frustra repetitis, magno exercitu arcem obsedit. Custodes archis, pene ad omnium rerum penuriam redacti, de deditione collocati, petunt. Ut Rex adesset ad claves recipiendas. Sed dum ad cuspidem lanceae suspensas Rex incautus accipit, miles, ferro in oculum adacto, eum interimit. Filius quoque ejus Eduardus dum saluti suae negligentior, vindictae cupiditate in hostem incautus irruit, ex vulnere brevi moritur. Scoti, gemina clade ex duorum Regum morte turbati, soluta obsidione domos abeunt.

Marga

Margarita, in errore confecta, non dno viro & filio suis superstes.
 Regum e Tinnuthos, (quod ad effum Tinn carnobius est,)
 primi fuerant sepulchra, Fernelinodumum relata sunt. Regnum
 Milcolambus annos triginta sex, nullo profus visio notabilis,
 & magnis virtutibus ad posteros insignis. Genuit ex Marga-
 rita sex filios: e quibus Eduardus in obsidione Amovici e vulnere
 mortis obiit, Edmendum & Ersheldredur exules in Angliam a Do-
 naldo patris pulsi interierunt. Tres reliqui, Edgarus, Alexander
 & David, regnum deinceps tenuerunt. Duxum illarum major
 Mathildis, cognomento Bona, Henrico Regi Anglorum, maber Ma-
 ria Eustathio, Bononiz maritima Regulo, nuplit. Inter prodigia
 hoc tempore numeratur maris Germanici tam insolita inundatio, ut
 non agros modo domer ferit, & arent obstruit, sed vicos, oppida &
 vias everterit. Testitrus etiam, solis frequentiora, & magis hor-
 rida: pluresque, quas unquam in Britannia memoria prodigum
 fuit, fulminibus examinati.

LXXXVII. R. E. K.

XLIII. Milcolambus rebus humanis soblato, Donaldus Banus (hoc
 est, albus) ejus frater, qui Macbethi mero in Ebedas perfugerat,
 Magni, Regi Norvegotum, omnes insulas pollicitus, si ejus auxilio
 regno Scotorum possetur, nullo fore negotio Rex est declaratus,
 maxime ab iis qui superiores Regem corruptis majorum disciplina
 sine insinuatione Anglesque, domo pullos, in Scotorum agris col-
 lectos dolebant. Edgarus, in eam fuita mutante rerum, foro-
 liberti (per statum ob hoc infamia) notatus, eum in Angliam ad
 transportandos curavit: sed ea viri optimi pias calumnia non
 curavit. Nam ab Organo Anglo, gratiam apud Gulielmum Rufum
 Regem aucupante, accusatus est, quod oculos iactaret, "Se suos-
 que propinquos legitime regni heredes." Id crimen cum dela-
 tor nullis testibus confirmaret, certaminis alex judicium committi-
 tur. Tandem delator ab illo Anglo, qui, pro Edgaro, jam senio-
 re nec fatis firma valitudine, se ad certamen obtrulerat, victus est.
 Donaldum, qui, externis auxiliis cum sua factione conjunctis, reg-
 num invaserat, cum domi omnes, apud quos sacrosancta erat Mico-
 lambi & Margarite memoria, odium; ipse id odium sua temeri-
 tas vehementer auit, mox inter suos capto nobilius nitens, qui
 serventium dicere abutabatur. Inius Duncanus, Milcolambi no-
 tum, qui apud Rufum dno hostio loco militaverat, adversus Do-
 naldum arripuit. Ad ejus adventum multis desertoribus, Donal-
 dus rebus suis dissident, post sexum, quam regnum invaserat, men-
 tem, in Ebedas profugit.

LXXXVIII. R. E. K.

XLIV. Nec Duncanus dno regnum reddidit: homo enim militaris,
 civem post non admodum guarit, tam imperiosus, quam civi-
 lis viris exagebat, omnia traxerat, bevi in maximum majoris pa-
 ris odium incutit. Id cum Donaldus exul, ad omnes ejus muros
 accessit, restitit, corrupto Marpallio, Maritimo Cantu, Duxo

num in Taichia nocte curat obruncandum, post annum & sex menses quam regnare coeperat. Ipse, bonis eum (inopia melioris) magis tolerantibus quam probantibus, plus minus triennio turbulentissimum regnum gessit, hinc Insularis, hinc Anglis regnum infestantibus. Accessit & illa major invidia, ex insulis occidentalibus per Magni Norvegorum Regem, occupatis: quas etsi ille velut per vim ingressus esset, tamen omnes intelligebant fraudem subesse, non se commovente ad tantam contumeliam Donaldus. Ac tandem multo vehementius accensa est publica indignatio, secreta ejus pactione in vulgus prolata.

LXXXIX. REX.

XXV. Igitur occultis nunciis actum cum Edgardo, Milcolumbi filio, ut ad regnum capessendum se ducem præberet: "Non desursum ubi primum ad litem venires, auxilia." Nec vana fuerunt promissa. Edgarius enim, per Edgarum avunculum modicis auxiliis Ruso impetratis, vix Scotiam est ingressus, cum Donaldus, a suis destitutus, fugit: atque e fuga retractus, ad Edgarum adducitur & in vincula conjectus, non multo post mortuus est. Edgarius in regnum summo omnium Ordinum consensu reductus, primum omnium pacem cum Gulielmo Anglo fecit: atque, eo sine liberis defuncto, eandem cum Heprico ejus fratre confirmavit. Ei Mathildem sororem (cui ex moribus, uti dictum est, cognomen Bona datum fuit) uxorem dedit. Ex eo matrimonio geniti sunt Gulielmus, Richardus, Euphemia, & Mathildis. Regnavit Edgarius in summa pace annos novem & sex menses, bonis omnibus carus & verendus, malis adeo formidabilis, ut, tota ejus regni tempore, nulli mortis intestini, nullus ab hoste externo metus fuerit. Unum operum civilium ejus monumentum fuit Coldingamiæ cœnobium, Divæ Ebbæ virgini dicatum, septimo regni anno; posterius in Cuthberti nomen translatum.

XC. REX.

XXVI. Edgardo sine liberis defuncto successit frater Alexander, cognomento Acer. Hunc, iniro statim regno, juvenis quietis impatiens, rata pacatum (hoc est, ut ipsa interpretabatur, ignavum) futurum exemplo fratris, ut majore cum licentia latrocinaretur, eum occulta fraude tollere decrevit. Ille, patefacta conjuratione, in altissimam usque Rossiam fugere molientes eos est secutus. Cum ad Sporam amnem constitissent, at, freti rapiditate fluminis, transire Regem prohiberi conarentur, Rex a suis retentus, quod, aestu maris allabente, impermeabilis videretur amnis, ipse primus calcariibus equo subditis, cæteris, ne Regem in tanto periculo deferrent, sequentibus, ad hostem ire pergit. Verum (ut dixi) a suis retentus, Alexandro Gannoni, Alexandri, ejus supra meminimus, filio, partem exercitus dedit, qui subito cum suis amnem ingressus, audacia miraculo adeo conterruit hostes, ut passim in fugam statim se conjicerent. Multi inter fugiendum cæsi: principes eorum, vel vivi capti, vel postea ad Regem adducti, laqueo strangulati. Hæc expeditione

indicio ex illo ad finem usque vite pacem ei præstitit. Rediit
 in Merniam occurrit mulier pauperula, graviter querens, mari-
 tum suum a Cornitis Mernie filio, quem in ius ob res alienum vo-
 luit, loris caesum. Rex indignabundus, ex equo deliliens, non
 sine confectis, quam supplicio facinorosi auctor fuisset affectus. Ita
 unum ad Ennergoream, vel, ut alii scribunt, ad Baledgar, hoc est,
 Edgari villam, est reversus. Ex his rebus ab eo gestis sunt qui A-
 tri nomen ei inditum putant. Alii magis tragicam cognominis
 causam afferunt: latrones scilicet a ministro cubiculari corrupto,
 dum dormiente, intermissos, Alexandrum vero forte experrectum;
 unum ministrum a quo proditus erat, deinde sex e latronibus in-
 termisit. Ad hæc tumultu in aula concitato, ceteros fugisse, Ale-
 xandrum fugientibus instituisse, donec major eorum pars concisa fu-
 isset. Post hæc ad pacis opera conversus, fanum Michaelis ad Sco-
 tiæ a fundamentis extruxit. Collegium, quod ibi erat, sacerdo-
 tum, in cœnobium monachorum mutavit. In Emonam insulam
 tempestate delatus, ibi prope ad extremum periculum ex fame ve-
 nit: cum nullum per aliquot dies nec ipse neque comites victum ha-
 buissent, nisi quem apud solitaria viro cultorem (eremitas vulgo
 appellant) invenerunt. Ibi quoque fanum in memoriam Divi Co-
 lombi extruxit; adjectis Canonicis (ut vocant,) & agris qui eos
 alerent. Fanum quoque Andrea, satis antea dives, non modo do-
 mui, sed etiam agris auxit. Eadem ad Fermelini Dunum a patre
 ædificatum perfecit, & proventibus locupletavit. His fere pace bello-
 rum gestis, cum septemdecim annos rei Scoticæ præfuisset, decessit,
 nullis e Sibylla, Gulielmi Normani filia, relictis liberis.

XCI. R. E. X.

XXVII. David ei frater successit, anno a Christo nato M.
 CXXIV. Is, cum fratres ejus, alter post alterum, in CXXIV.
 storia rerum potirentur, in Angliam apud Mathildem so-
 rem hæsit. Ibi uxorem accepit Mathildem, propinquam suam,
 forma, divitiis ac nobilitate florentem. Erat enim ei pater Voldio-
 filius Northumbriæ Comes, mater Judisba, Gulielmi Normani nep-
 tis. Ex ea filium suscepit Henricum, in quo statim a pueritia &
 pater & materna indoles cluxit. Ex hoc matrimonio magnis
 proventibus auctus, nempe Comitibus Northumbriæ & Handin-
 gtoniæ, sive Vescantoduni, cum magna civium gratulatione ad re-
 gnum accipiendum in Scotiam venit. Nam, etsi parentum memo-
 ria ad popularis gratiæ conciliationem magnam momentum haberet,
 propria tamen virtute effecit, ut aliena commendatione ad laudem
 nihil egeret. Erat enim cuius Regum in ceteris virtutibus par:
 audiendi vero causas tenuiorum facilitate longe superior. Potenti-
 um querelas ipse audiebat. Si quis iudicium falsum iudicasset,
 non iudicatas non rescindebat, sed iudicem litis æstimationem co-
 gebat victo pendere. Luxuriam, latius proserpentem, patris exem-
 plo coarctavit. Artifices & inventores earum illecebrarum, quæ gu-
 lām irritant, regno eiecit. Parentum ac propinquorum beneficen-
 tiam,

tiam, venia potius quam laude dignam, in augendis proventibus Ecclesiasticis longe superavit. Monasteria, vel collapsa venustavit, vel bellorum injuriis diruta, instauravit. Præterea nova & fundamētis multa extruxit. Ad sex Episcopatus priores quatuor ad Rothensem, Brethinensem, Caledoniensem, & Dumblanensem. Nam ut proventibus annuis ditaret, posteros Reges pene ad inopiam dedegit, maxima Regionum agrorum parte ad monachorum alimen-
consecrata.

XXVIII. Joannes Major, qui in studio Theologiæ magnum ingenium me puero habuit, cum reliqui hujus Regis acta magnis laudibus prosequatur, hanc profusam ejus in monasteriis largitionem gravi (arque utinam minus vera) oratione interisse. Hanc ego quoque immodicam publicæ pecuniæ, arque adeo patrimonii, profusionem eo magis demiror, quod, eisdem illis temporibus, D. Bernardus altissimis concionibus sacerdotes & monachos ob luxuriam sumptuum moderatos vexat: qui tamen, ad nostram ætatem collati, modici videri possent. Fructus autem, qui secuti sunt, harum donationum quale fuerit consilium ostendunt. Nam, ut in corporibus saginæ silentis usus omnium membrorum perit: ita ingeniorum igniculi, luxuria oppressi, in conubiis ex eo elanguerunt, literarum studia extincta, pietas in superstitionem degeneravit, & velut in agro inculto, vitiorum omnium semina suppullularunt.

XXIX. Unum, voto regni tempore, civilem tumultum vitæ quam bellum sensit: sed in brevi, Rodericus Moravia Comes cum suorum magna multitudine cæcis, conquievit. Milcolumbur Marchio cum novam seditionem accendens tentaret, in arcem Norburgi studendus datur. Cæteris rebus ex secessu succedentibus, duplex supervenit molestia, aut verius calamitas. Altera ex uxoris, altera ex filii morte immatura. Uxore quidem Mathilde, summo genere, forma, moribus, ornatu, quam & vivam unice amavit, & ætatis flore mortuam ita desideravit, ut plus viginti annis, non modo coelebs, sed exers etiam veneris superfluum, nunquam commovis doloris ei impedimento fuit, quo minus & pace & bello publicis muneribus fungeretur. De filio suo toto ditatus.

XXX. Cum David se totum studiis pacis dedidisset, res in Angliā turbata invitum ad bellum pertraxerunt. Henrici enim Angliæ Sobole, præter Mathildem filiam, in trajectu a Gallicis subacta Angliæ cum casum adeo graviter tulit, ut nunquam delitide nulli tradatur. Mathildis, quæ soli tantæ cladi superstes superavit, Henrico Quattro Imperatori nupsit. Ea, marito sine liberis mortuo, ad patrem in Angliam rediit. Hanc illi (matrem & viduam & orphelinam si quid ipsi humanitus accidisset) ut in regno confirmaret, Nobilitatem sacramento in verba ejus adiecit: & in spem nepotum, Cæsarido Plantagenetæ, Andegavorum Comiti, eam collocavit. Illi quinquennium post id matrimonium, Robertus Dux Normanniæ, quem Henricus Rex detulerunt: & Galfridus Andegavus gravi morbo correptus, lecto affixus jacebat.

XXXI. Stephanus interea, Bononiae maritima Comes, per hanc
 scriptam solitudinem animum adfectu ad regnum Angliæ occu-
 paret, neque rem fore difficilem arbitrabatur, cum ob adversa
 infirmitatem, cum quod a Regio genere non esset alienus.
 cum enim ex illis Gulielmus Norwici, quæ Comitil Blorensi na-
 tus, genitus. In matrimonio autem habebat Mathildem, supe-
 riore Bononiae Comitil filiam, Mathildis autem Imperatrici con-
 siliaria, ac Davidis Regis Scottorum sorore Maria matrem. Tot
 propinquitatibus, & obsequia Regine Anglorum, & Galfri-
 di consuetudine iturus, facile se Angliam potiturum sperabat. Ut au-
 tem eam spem aditus facillior esset, nihil relictis fidem juris-
 sionis, quod Regina una cum reliquis propinquis dederat, Epi-
 scopis Angliæ, ejusdem sacramenti fides, ad eandem Imperatricem
 sollicitationibus pelleret; in primis autem Gulielmum Ebo-
 racensem Archiepiscopum, qui princeps in verba Mathildis jurave-
 rat, & Rogerium Sarisburiensem Episcopum, qui non modo ipse
 sed ceteris etiam precibus verba precebat. Hæc fiducia
 in eo, & in aliis monachis, sepulto, regnum ingressus, primum hi-
 storiæ facti tranquillitas egredi, eoque mollior iustitia, & postea
 Angliæ nequiores, & cum vicinis Anglicanis agere, & pocius
 XXXII. Pocius Angliæ omnes, partem autem, parva postea
 in verba Davidis Regis, & Davidem Scottorum Regem
 qui cum, & tota fere, & Cornubiam, Northumbriam &
 Lancastriam, & Concomerem. David respondit: "Se non ita pri-
 vum, una cum ipso Stephano, ac omnibus Angliæ precibus, hæc
 Mathildis, septima Regina, incrementum daret. Alterum autem
 velle, nec velle, nec debere Regem denotare. Hæc responsio ad
 Stephanum relato, initium belli inter hæc in Angliam in pro-
 priis Scottorum agros fere, & in Angliam se ventibus, Scottisque dam-
 nis sua parti clade rependebant. Proximo anno, ducta Comi-
 tis Marchie, Talant, & Anselm, Scottorum exercitus, Angliam
 ingressus, ad Allertonem vicum obviam habuit Anglorum copias,
 præerat Guacchra Comes. Pugnam est acerrime. Per
 que tunc cedes, dum æque recedunt. Puli Angli, malit in
 perierunt, capta e Nobilitate statim in his Comes ipse Gu-
 achra. Hæc place Stephanus, & ne existerent, & omniq. ab-
 solutus, nullis pacis conditionibus recedebat. Hæc leges fuerunt,
 ut Angli captivos sine pecunia reciperet, ac in omni, quod in
 Cornubiam, tanquam supremam dominum, habere se contende-
 re, remitteret. Sed Stephanus nullo sanctius illis fidem coluit,
 cum in regno propinque invadendo prius fecerat. Nam, vii di-
 utrinque exercitus, & captivis receptis, aliquot Northumbria
 etiam interceptis, prædæ e Scottorum, & abducentis bellona
 navit. Scotti, collecto e proxima regionibus exercitus, cum
 illis ipso victor a se Angli, contemnerent, temere prælo
 missio ad Telsam amnem, magna clade contentum North lue-
 Coacti præterea Northumbria decedere.

hani inquietum & imperii avidum: & Stephano etiam sublato, Henrici filii Mathildis, qui in regno successurus erat, elatus animus, & in ætatis fervore ferocia.

XXXV. Obversantibus igitur animo ægro tot molestarum rerum agitationibus, cum omnes cum dolori succubiturum putarent, tantum superfuit ei adversus ægritudines fortitudinis, ut nobilium amicorum primos, ne gravius (ut par videbatur) eum casum ferret, sollicitos, ad coenam vocaret, atque ita alloqueretur, ut propior consolanti quam dolenti videri posset: "Neque enim sibi, neque filio quicquam accidisse novi. Nam se ex doctorum & sanctorum virorum sermonibus didicisse, mundum Dei providentia regi, cui obistere velle, non modo stultum, sed etiam impium esset. Nec ignorare se, ea lege suum filium genitum fuisse, ut aliquando decederet; & res alienum, quod nascendo acceperat, moriendo redderet. Id cum semper haberet in promptu, nihil nec ipsius, nec aliorum interesse, quo tempore a creditore appellaretur. Quod si mali tantum morerentur, jure quidem in propinquorum obitu dolendum esse. Verum, cum bonos etiam decedere videamus; & homini Christiano esse debeat tam persuasum, quam quod est certissimum, bonis (neque vivis, neque mortuis) quicquam mali evenire posse; quid est, cur hanc disjunctionem a propinquis, præsertim tam brevem, adeo moleste feramus? cum non tam nos reliquerint, quam ad communem patriam præcesserint: quo nos eos, etiam si longissimum vitæ spatium transigamus, tamen brevi sequemur. Filius autem meus si hanc peregrinationem prior suscepit, ut parentes & fratres meos, homines sanctissimos, prior videret, eorumque consuetudine prior frueretur; id si moleste feremus, providendum erit, ne potius illos invidere felicitati, quam mala nostra lugere, videamur. Vobis autem, viri optimi, cum ob alia plurima officia, tum ob hanc erga me caritatem, & illius piæ & jucundæ memoriæ, uterque (ut pro filio etiam spondeam) plurimum debere profitemur."

XXXVI. Hæc magnitudo animi in Rege, ut multum ad pristinam venerationem adjecit, ita in omnium pectoribus filii desiderium auxit, cum recordarentur, quali Principe ipsi liberique sui orbi essent. David autem, ut, qua poterat una, consolatione frueretur, nepotes ex filio ad se adducendos curat, atque aulicæ disciplina (quæ tunc erat sanctissima) educandos; &, quantum humanis consiliis prospici poterat, securitati providit. Milcolumbum, qui tribus erat natu maximus, toti Nobilitati, peculiariter verbis Maculso Fife Comitæ, viro potenti, & in primis prudenti, commendavit: & per eum curavit per univèrsam regnum circumducendum, & pro indubitato regni successore accipiendum. Gulielmum, natu primum, Northumbriæ Comitem declarat: eumque jam tum in possessionem mittit. Tercium Davidem, Hundintonia in Angliæ, & Garjochæ in Scotia, Comitem appellat. Hæc eo magis festina-

bat,

bat, quod gravi morbo iam implicatus, vixit suam brevi a
fore prospiciebat. Decessit autem anno a Christo nato M. C. LII.
nono Cal. Junii, tanta omnium erga eum caritate, ut non Re-
sed parente optimo curam viderentur orbi. Nam cum tota vi-
talis fuisset, qualem nullum in literarum monumentis fuisse
mus, paucis ante mortem annis tantum se ad emigrationem
mi compaſſaret, ut venerationem superioris temporis vehementer
apud omnes auerit. Ut enim superiores Reges, omni laudis ge-
re praestantes, belli artibus repleverat, studiis pacis anteceperat: ha-
velut cuncta cum aliis de omnibus virtutis partibus consensione, se
cum sibi certamen proposuit: in eoque tantum profectus, ut summo
ingenio homines doctissimi, qui boni Regis imaginem exprimere
conderunt, talem non potuerint animo cogitare, qualem se Da-
vid toto vitae cursu praestitit. Regnavit annos viginti novem, men-
ses duos, dies tres.

XXII. REX

XXXVII. Davidi successit filius nepos ex filio Milcolumbus: qui
quoniam adhuc impubes esset, magnam mentis de se spem omni-
bus praebuit. Ita enim a parente & avo fuerat educatus, ut
magis corporis lineamentis quam animi virtutibus eos reddere vi-
deretur. Initio statim regni, levissima famēs, cum magna homi-
num postulatione strage, per totam Scotiam grassata est. Erat
id tempus Argathella Thamus Sumerledus, cui & fortuna supra
num, & supra fortunam animus erat. Is, & Regis aetate, & ca-
mitate praesenti, in spem regni credebatur, magna manu suorum co-
lecta, vicinas regiones invadit: & populatione lae, latius erian-
metu sui sperso, facinorosis sponte accurrentibus, ac bonorum nobi-
nullis vi se adiungere cœctis, brevi magnam confecit exercitum.
Adhujus tumultus finem, Donaldus, Milcolumbi, Maderbi filius
exivit, cum res novas audiret, populo Candidam Galam in Gal-
vidis capitis, & ad Ratum missus, utque in eandem cum patre
studium fuit inclusit: sed gravi post, placata Regis, utique dimi-
sus. Adversus Sumerledum Gilchristus Angulæ Comes cum ex-
citu missus, eisdem rebellibus, ipsam profligatum cum patris in
bernam fugere cœgit.

XXXVIII. Hæc victoria, præter omnium spem, tam citi par-
domi tranquillitatem, foris invidiam peperit. Henricus enim Rex
Angliæ, homo ambitiosus, & proferendarum finium cupidus, cre-
scentem Milcolumbi auctoritatem & potentiam inanimare statuerat.
Sed quia minus aperte bellum faceret, obſtabat ei passionis verten-
dum. Nam, cum Carlebo II. Rege Davide, Milcolumbi avo, mil-
lari balneo, ut mos est, cingeretur, promiserat, & (ut, præter
phores nostras, Gulielmus Neobrigensis inquit) iurejurando cœverat.
Se, nec ipsum Davidem, nec possiduum ejus quencquam, aliquo
parte regnum, quæ tunc in Anglia David tenebat, spoliari.
Hæc veretundis obſtrictus, ut colore aliquo calumniam co-
peret, primum in re leviori patientiam Regis Angliæ experiri
vid

Joannes Episcopus Glasgowensis per Cambriam sua dedicaret, quod non raderet, aliquem, qui ad Episcopi munus pertinere cum daretur, obiret; Henricus per Truffinum Eboracensem Archiepiscopum, novum in eam regionem misit Episcopum, quem Carolum dicit. Ea injuria Joannes graviter percutus, cum nec in lege, nec in lege satis presidii videret, relicto suo Episcopatu, se in monasterium Turonense in Gallia abdidit: nec prius inde rediit, quam rogatus Milcolumbi a Pontifice Romano invitus est retractus, & ad suos reverti coactus.

XXXIX. Hanc injuriam cum Scotus levius quam sperabatur ferre, neque satis causae ad bellum esse existimaret, Cestriam profectus est, ut sedatis suspicionibus, discordiarum causas praecideret. Ibi inde Angli illectus est, ut in verba ejus audiret: cum non Rex ipse, sed fratres ejus, qui in Anglia agros haberent, ex conventu jam facti, sacramentum dicere deberent. Sed hoc callide ab Anglo malitiose excogitatum erat, qui semina discordiarum inter fratres serebat: quod proximis annis multis apertus est declaratum, cum Northumbriam, Gulielmi fratris patrimonium, a Milcolumbo eblancatus est. Londinam enim cum accessisset, ut, majorum exemplo, nomine terrarum quas in Anglia tenebat, in conventu publico beneficiarium ejus faceretur. Ille non cunctanter eo, accepta fide publica, profectus, nulla re cur venerat perfecta, cogitur Henricum in Galliam, cum eo, quem tum ibi habebat, itineris comitatu, Consilium Angli eo spectabat, partim ne quid a Scoto se sentire turbaretur, partim ut hoc commensu Ludovici Regis Francorum animum ab eo averteret. Ita igitur Milcolumbus invitus, sed metu gravioris incommodi reluctari non ausus, adversus veterem adversum tractus, non prius ad suam redire permissus est, quam Anglus, in Gallia perum prospere gesto, domum est reversus. Milcolumbus, tum de novo impetrata domum redeundi venia, cum, Noctate coacta, suae peregrinationis acta exponeret, magnis partis animi vehementer infensos reperit; "Quod cum inimico certo adversus veteres & certos amicos militasset, neque prosperasset quibus, in quibus ab Henrico peteretur." Rex, cum "Se invictum, nec rationem ausum quicquam ei Regi negare, casus in potestate erat, in Galliam tum profectum, diceret, neque ideo non desperaret, se helle Franco purgatum iri, ubi intelligeret cum eorum inventum, ac sine domesticis copiis prospere illic paracum, seditionem, jam erupturam, in praesentia compescit.

XL. Sed nec Henricum, in omnia intentum, fessile, hunc vulgum magis tum cohibicum, quam populatum animos erga eum excitatos. Itaque iterum Milcolumbus ad conventum Eboracensem esse jubetur. Ibi, confecto oratione, accersit; "Quod ejus maxime opera res in Gallia minus prospera Anglis fuissent. Ideo eum ad consilium, de adimendis ei regionibus quas in Anglia tenebat. Ad haec cum ille respondisset, sique abunde purgasset, eum aures clausas invenit; quippe vel timore, vel gratia sui Re-

gis occupatas. Ita decretum in Henrici sententiam factum. Nam hac injuria contentus, per idoneos homines, qui Milcolumbum ab hac voluntate tot regionibus cessisse dicerent, civium odium vehementer erga eum accendit: adeo ut domum reversum, Bertha obsessam pene comprehenderint. Sed, interventu seniorum paululum ira sedata est. Cum Nobilitatem edocuisset, "Se non modo injuste, sed fraudulenter etiam ab Henrico vetere patrimonio exutum," proceres ei auctores fuerunt, "Ut per vim ablata justo pioque bello repeteret.

XLII. Ex hoc decreto bellum indictum, ac non sine magnis viri- que gentis incommodis gestum. Tandem cum Reges non procul a Carleolo ad colloquium convenissent, post multam disceptationem Henricus, Cumbria & Hundintonia Milcolumbo relictis, Northumbriam ademit: Anglo nullum aliud jus cupiditati suæ prætendente, nisi, "Quod tantam imperii sui diminutionem pati non posset. Verum, cum neque juris reverentia, neque pacta & conventa, neque jurisjurandi sanctitas, Angli inexplebili aviditati obstitissent, homo pusilli animi, & pacis nimis cupidus, conditionem accepit adversa & reclamante Nobilitate Scotica, quæ negabat, "Jus esse Regi quicquam de finibus regni detrahere, nisi omnibus Ordinibus consentientibus. Ex eo Rex a suis contemptus cepit, ut neque fortitudine nec prudentia ad moderandum imperium idoneus. Neque quicquam æque animos hominum ferociorum a tumultu cohibuit, ac major metus ab Anglo, quem, fretum simplicitate Milcolumbi, & potentia transmarina, imperio totius insulæ potiundi cupidum perspiciebant. Hic universorum erga Regem affectus fecit, ut singuli reverentiam imperii facilius abjicerent.

XLIII. Initium rebellandi factum est ab Angulo, seu potius a nea Gallovidiano, homine quidem potente, sed qui spei plus quam men in Regis ignavia quam suis viribus collocaret. Adversus hunc missus Gilchristus, tribus præliis victum, in coenobii Candidæ Casæ asylum eum compulit. Unde cum abstrahendi jus non esse omnium rerum inopia ex diuturna obsidione ad paciscendum coactus: ipse agrorum parte est multatus, & filius obses datus. Hanc imminutionem prioris magnitudinis cum elatus animus non ferret, rarus in coenobium Edimburgo propinquum se a conspectu & ludibrio hominum abdidit. Nec in diversa regni parte Moravenses, homines inquieto semper ingenio, se a rebus novis continerunt. Gildone enim, seu verius Gildomnico, duce, non modo regiones omnes circumcirca depopulati sunt, sed sociales, ad se missos, barbarica crudelitate interfecerunt. Adversus hos quoque missus Gilchristus, majore quidem cum exercitu, sed dispare fortuna. Virtus enim adversarii, quæ aliis terrori esse solet, homines fecit, & quid commervissent gnaros, desperare de salute coegit. glitur, dum student ne ipsi cadaant, haste prostrigato, superiores evadunt. Milcolumbus, ubi eadem suorum rescivis, suppleto exercitu veteri in Moraviam duxit. Ad Spæz summis ostium, Mor-

ravicola

varientes, etsi Regis copias auctas, & suas e superiore praelio immi-
nent, non ignoraret, tamen loco freti, & parati nuper victoria fe-
ces, eventum expectare constituerunt. Pugnatum est magna cum
animositate, nec minore caede. Neque enim prius cesserunt, quam
Regis miles e subsidio recens successit. Tum vero, inclinata
vel acie, non amplius pugna sed caedes fuit. Nulli aetati aut
conditioni furor militaris peperit. Hoc praelio veteres Moraviani
ad internecionem sunt redacti: quae poena, utcumque crudelis,
tamen videri potest non immerentibus accidisse: gravitatemque ul-
timae gentis perfidiosa adversus alios immanitas excusat. Novi
tamen in casorum agros missi.

XLIII. Nec Sumerlodus inter tot tumultus sibi quiescendum du-
xit. Is (ut antea dictum est) cum in Hiberniam ex iofelici praelio
cessisset, ab eoque tempore latrocinii Scotiae littora habuisset infe-
stus, inter tot caedes maiore parte militaris aetatis consumpta,
ex fugientibus aleam dimicationis opulentam praedam, aut e
ingredientibus fore non difficilem victoriam, magna undique faci-
lior manu coacta, aestuarium Glottae annis navibus ingres-
sus, sinistra ripa excursionem fecit, ac, blandiente ab initio fortu-
na, Renfroam usque penetravit. Ibi, dum multum praedae, parum
solumitati suorum intentus agit, a multo paucioribus circumven-
tus, suos prope omnes amisit. Ipse vivus, ad poenam & ludibrium
reversus, ad Regem perducitur. Alii eum una cum fi-
liis in praelio caecidisse scribunt. Haec circiter annum M. C.
LXIII. gesta sunt. Pacato ubique a tumultibus LXIII.
regno, conventus omnium Ordinum indictus.

Ibi, cum alia multa ad statum regni confirmandum decernerentur,
communis consensu a Rege publice petierunt, "Ut, quoniam jam-
pridem matrimonio esset maturus, quippe qui vicelimum secun-
dum vitae annum excederet, de nuptiis cogitaret, & liberis cre-
andis operam daret. Id cum & publice regno, & privatim suae
familiae debere: neque praesentis modo temporis, sed futuri
etiam tranquillitati ei animo prospiciendum esse." Ad haec ille
respondit, "Se, ab eo usque tempore, quo vitae suae rationem
dedit, & cursum ejus dirigere potuerit, continentiam ab hujusce-
modi cupiditatibus Deo sancte promississe. Quod, si tum votum
se existimare ei non ingratum fuisse, qui & vixit ad id praestan-
dum dedisset, & haeretes ad succedendum comparasset: ut nec
multitate animi, nec necessitate aliqua publica, e proposito vi-
tali cursu desistere cogereetur. Dimisso concilio, cum foris
esset, ad artes avitas, nempe sacrarum aedium constructiones, &
monachos largitiones, sese convertit. Qua in re, si vita longior
fuisset, majores videbatur longe superaturus. Obiit
autem mortuus non multo post, nempe quinto Idus Dec. M. C.
LXV. regni paulo supra duodecimum. LXV.

XCIII.

XLIV. Successit Milcolumbo frater ejus Gulielmus, qui decimo quinto die post proximi Regis mortem regnum iniiit. Is nullum in re nec publicum nec privatum negotium, quod majoris esse momenti videretur, prius attigit, quam Northumbriam ab Henrico Anglo repetisset. Anglus Gulielmum Londinum venire iussit, ob Cumbriam & *Hamdintoniam* sibi beneficiarium de more profecturum. Id ille cum non gravare fecisset, nec tamen a Northumbria poscenda desisteret, Henricus ambiguo responso rem differens. Nam, "Cum Northumbria, Milcolumbo adempta, ipsi adjuvantur," esset, se eam abalienare (nisi Procerum decreto) non posse. "proximum conventum adesset, atque ibi quod jus esset exploraretur." Gulielmus, etsi nihil equi se impetraturum sperabat, tamen, ne calumniandi adversario daret occasionem, in Angliam conventum usque expectavit, & Henricum proficiscentem ad bellum Gallicum, licet invidus, tamen est secutus. Ibi cum assidua negotiatione nihil proficeret, nec Rex brevi in Angliam rediturus speraretur, aere commessu impetrato, in Scotiam est reversus.

XLV. Post reditum, primum omnium regnum, latronibus contaminatum, repurgavit: deinde locis idoneis arces & praesidia ad prohibendas repentinis incursiones imposuit: demum per legatos Northumbria reddenda Anglum admonuit: ni redderet, bellum interminatus. Anglus, Gallico bello impeditus, Northumbriae parere, quam proavus Gulielmi renuerat, ei cessit. Eam Scotus quidem accipit, restitutus, "Se nihil de suo in reliquam partem percedere." Id cum Anglus graviter ferret, & praedam de manibus, licet non diremptam, dimissam doleret, per incursiones in fines Scotorum nova belli semina jaciebat; hac occasione sperans, reliqua, quae controversa videri volebat, se facile ablaturum. Cum vero de more, per limum praefectos repeterentur, Angli conquesti limites latrocinio Scotorum vexari, legatos, nulla ob quam parant re impetrata, paucis sine responso abegerunt. Scoti, ut, quod jure obtinere non poterant, vi allequerentur, exercitu confecto, & proximos Anglorum agros ferro & igne faviunt. Angli, jam in stante messe, contenti, per absentiam Regis sui, quod possent curari, nullum quidem exercitum contrahunt: hiems vero laeta per mutuas incursiones fuit iniqua.

XLVI. *Aliaque* postea, Gulielmus in hostium magno cum exercitu ingressus est. Ad eum Angli, cum nullas adhuc satis firmas copias haberent conscriptas, legatos in castra miserunt. Inducta magna pecunia mercari concedunt. Id si impetrent, spem imperii conantur, omnia ex sententia conventura. Creditis fallacibus promissis homo minime malus, & qui pacem, modo non iniquam, quamvis iusto bello praeferret. Angli spatum, quo ab omni cessabat, totum in apparatu belli consignant. Nec desunt interim, legatis missandis, promissa cumulare, ac pariter hostium castra speculari: in quibus cum omnia, induciarum fiducia, remis-

neglecta cesserent, majoremque partem exercitus Regii ad em-
tentem petendos dilapsam, reversi, suis vacationem rei bene geren-
da ostendunt. Instant, ne eam e manibus elabi sinant. Igitur,
copiarum suarum parte in insidiis collocata, quadringenti
equites expediri, de tertia vigilia iter ingressi, paucas horas
Solis ortum adveniens, ubi Scottorum castra erant, adveni-
unt. Ibi majorem, quam sperarant, bene gerendae rei vacationem
in Regem, velut in summa pace, obsequitancem cum sexa-
ginta plus minus equitibus, impetum faciunt: at, pene antequam
diffusa posset, amicum an hostem essent, (acceptis enim armis & in-
spiciant. Scottis, facile pro Scottis secellerunt,) nono quam regnare
amperat antea eum capiunt. Cum e castris tumultu exciti pauci ac
frustra sequerentur, nonnulli, ne Regem viderentur deseru-
isse, in hostem vitro incurrentes, capti fuerunt. Rex ad Anglum,
in Gallia militantem, est perductus. Angli, hoc insperato
successu elati, Cumbriam invadunt: sine certamine se posituros ex-
pectant. Sed a Gilchristio & Rollando, Scottis ducibus, ira sunt re-
pelli acriter, ut, inhaecis factis, contenti fuerint, quamdiu Rex
captivus esset, Northumbria potiri; Cumbriae & Hundintoniae li-
beram Scottis possessionem relinquere.

XLVII. Interea David Gulielmi frater, Hundintoniae & Gario-
chi Comes, qui tum apud Anglum militabat, accepto commatu,
bellum in Scottiam: ac rebus pro tempore pacatis, legatos in An-
glum de fratre liberando suadendos curavit: qui tunc Falsii in
Germania asservabatur. Rex, traditis Anglo quindecim obsidibus,
quatuor archibus, Rosburgh, Bervici, Edinburgi & Sterlint, ad
Cal. Februarii permissus est redire ad suos. Ipse cum Proceribus
& Episcopis evocatus ab Anglo, Eboracum ad XVIII. Cal. Septem-
bris venit. Ibi cum suis omnibus qui aderant (aderant autem
semper Nobilitatis) in verba Henrici jurarunt: ac regnum Scottiae
eodem & clientelam ejus dederunt. Har leges, utunque duras,
sunt, cupidi Regis optinui, non renuerunt, ut Angli scriptores tra-
dunt. Thomas Volungarius Anglus & ipse hanc deditionem non
horret, sed in pago Constantiensis factam scribit. Sunt qui tra-
dunt, conventum inter Regem, non de deditione, sed certa pecunia
pro pensiones danda; arcesque tantisper Anglo traditas, dum ea
repararetur. Hanc ut opinionem veritatem existimem, facit foedus
inter Richardo Henrici filio renovatum, de quo suo loco dicam.
Rex reversus, motus in Gallovidia se absente ortos per Gilchristi-
um intra paucos menses compescuit. Ad quartum Cal. Februarii,
cum convenerit Notamam ad Tardum indicium esset, eoque Guliel-
mus venisset, Anglus vehementer contendere cepit, ut omnes Epi-
scopi Scottorum Archiepiscopum Eboracensem pro Metropolitano
recognoscerent, instante vehementer ut id fieret Legato Romano Pon-
tificis. Post longam disputationem, responsum fuit a Scottis,
paucos in praesentia suorum adesse, nec eos posse cogere absentes,
ut ad se decreta confirmarent. Hanc ob causam, re in aliqd

tempus dilata, paullo post missis Romam Legatis, Episcopi
Alexandro tertio suam causam probarunt: ac domum rediere
quod ejus decreto ab Anglorum jugo essent liberati.

XLVIII. Non ita multo post, Gilchristius (cujus saepe memi-
mus) uxorem suam, eandemque Regis sororem, adulterii compa-
tam, occidit. Et, cum in ius ad diem dictum non affuisset, et
& igni interdictum, aedes diruta, bona in fiscum redacta. Eodem
fere tempore arx Edimburgi reddita, una pensione soluta: &
stabilendum firmitus concordiam, lata lex, "Ne alter alterius
suum ad se receptaret." Hac lege Gilchristius Anglia exclusus
diis: ac, mutatis saepe locis, ignotus inter ignotos, in omnium pa-
pe rerum summa penuria miseram vitam transigebat. Invenit
Guilielmus expeditionem adornabat in Moraviam, adversus latrones
Abudenses; quorum princeps Donaldus Baan (hoc est, albus) ju-
nus suum ad Reges referebat: ac nomen etiam Regis assumebat.
Is e navibus saepe ac diversis in locis exscendens, non modo in
ritimis locis solitudines faciebat, sed a mari etiam longe remansit
erescens per impunitatem audacia, populabatur. Adversus eum
navibus circummissis qui classem incenderent, Rex terrestri itinere
profectus, pene omnes ad unum interemit. In reditu, cum ad
procul a Bertha abesset, tribus rusticis offensis, præter pannos &
lucum nihil rusticum præ se ferentibus, cum declinare videretur
multitudinis occursum, Rex adductos ad se diu contemplatus, in-
stitit querere, "Qui mortales essent." Gilchristius scilicet, ad-
rato Rege, miserabiliter de fortuna sua questus, quis esset, in-
cat: adeoque memoria superioris vite, per summam dignitatem
transacta, qui aderant omnes commovit, ut nemo lacrymis ab-
stere se potuerit. Rex humo surgere iussu in pristinum & dig-
tatis & amicitiae prædum hominem restituit.

Inciderunt hæc in annum M. C. XC. quo tempore Ma-
M. C. chardus, qui superiore anno patri successerat, cum ex-
XC. ditionem in Syriam ornatus, Regi Scottorum arces reddidit,
dit, & obsides remisit: atque eum posterosque ejus ab-
solvit ab omnibus pactis, vel ut expressis, vel fraude obtentis;
gnumque Scottis utendum fruendumque eis finibus eoque jure
permisit, quo Milcolumbus Regesque superiores id tenebant. Ha-
rum condicionum meminit Mathæus Parisiensis. Ille contra,
Richardo se non ingratum ostenderet, ad bellum transmarinum
proficiscenti decies mille marcas argenti dedit: Davidemque
regem, Comitem Huntingdoniam declaratum, sequi eum in Syriam
iussit. Is dum redit, classe tempestatibus dispersa, ab Aegyptiis
captus, a Veneris redemptus, Constantinopoli dentum ab Anglo
catore agnitus, post quatuor tandem annos in Scotiam rediit:
magna omnium, sed fratris præcipua gratulatione est receptus. De
ethius credit, ab hoc Davide incolunt illuc expositos, oppidum
quod Alestum ante vocabatur, appellatum fuisse Deidnum. Ego
potius Taodnum, composito nomine e Tao & Dono, vocatum
existimo.

Alcei nomen apud alium Boethium. Nec adeo
 post, Richardus, variis casibus jactatus, ex eadem peregrina-
 tione rediit. Ad eum reducem Gulielmus cum fratre gratula-
 tur venit, ac duo millia marcarum argenti dono attulit, vel be-
 neficentis superioris erga se memor, vel presentis inopie miserus.
 Nequam nomen Scoticum creditur Anglico fuisse conjunctus.
 cum Gulielmus in gravissimum incidisset morbum, rumor de
 ejus allatus novus in Scotia motus excitavit. Haraldus, Or-
 landus & Cathanesius Comes, Episcopo Cathanesie insensum, quod
 eum sterisse diceret, quo minus apud Regem quæ veller obtine-
 re, eum comprehensum oculis & lingua privavit. Rex, reversus
 eum, Comitibus Haraldis magna ex parte copias variis congressibus
 dedit. Ducem, e fuga retractum, oculis orbatum, per carnifi-
 ces strangulavit: totamque stirpem ejus masculam emasculandam
 reliquit: reliquos propinquos & fœderum administratos magna pectora-
 ta. Hæc a Boethio sic narrantur, & vulgari rumore confir-
 mantur: collisque, a testiculis nominatus, memoriam rei gestæ ser-
 vat: ac mihi veriora videntur, quam quæ ab aliis tra-
 duntur. Inciderunt hæc in annum Salutis M. C. XCIX. M. C.
 anno Regi Alexander filius est natus; & Richardo XCIX.
 defuncto Joannes frater successit.
 Rex Scotorum in Angliam profectus est, ut sacramentum di-
 ceret ob agros quos in Anglia tenebat. Sed ejus adventus non fuit
 nova novi regni magis jucundus, quam discessus ingratus: quod
 infestaret Anglum in expeditionem sequi adversus Philippum Fran-
 ces veterem amicum. Igitur reversus e Gallis Joannes, dum
 causas querit, præsidium e regione Bervici edificare cepit.
 Gulielmus, frustra per legatos ea de injuria conquestus, manu col-
 ligit, quod edificatum erat demolitus est. Exercitus utrinque
 peribuntur. Cum jam castra castris prope collata essent, per Pri-
 vata pax facta, his legibus; " Ut dux Gulielmi filiarum duobus Jo-
 annis filiis, cum per aetatem nobiles forent, collocarentur. Dos
 regni dicta. Præsidium ne edificaretur, cautum. Obsides in-
 ter dati. Reversus Gulielmus, in periculum inspectum inci-
 dit. Berthæ oppidi pars major inundatione Tai annis noctis diruta.
 Nec ab hac calamitate Regia fuit immunis, filio Regis infan-
 tis una cum nutrice & quatuordecim aliis, extinctio: reliqui agre
 ferre. Multi e promiscua multitudine oppressi. Rex, cum aquæ
 ex parte solum urbis obmerent, nec ulla fere domus calami-
 ti esset expers, paullo infra, ad eundem amnem, novam urbem
 modiore loco extruendam curat, & nomine non multum in-
 distans Perthum appellat. Hunc honorem habitum erodunt Per-
 thum viro nobili, qui solum urbi Regi donavit. Eodem fere tem-
 pore, Rex ducem rebellium ad septentriones spectantem, Gorthre-
 Makulliam, a suis proditum cepit. Castris, cibo constanti
 tenuit, meto (ut creditur) graviore supplicii. Hoc fere ultimum
 operum

M. CC.

XIV.

operum memorabilium suis Gulielmo, ob ipsius nimis ingravescentem aetatem per duces gestum. Nam post, LXXIV. annum agens virx, regni XLIX. Saluti humane M. CC. XIV. decessit.

LL. Non multo ante mortem Gulielmi, prope singulis annis cum Joanne Anglo fœdera sunt renovata. Joannes enim, homo laus proferendi imperii cupidus, cum haberet foris cum Gallo, domum cum Romanensibus bellum, nec certam unquam cum Vallis & Hibernis pacem, non omisit tamen libidinem invadendi Scotiam, quod tum Regem habebat senem, & proximum ei heredem puerum. Ob hæc cum colloquia frequenter sereret, magis tentandi, quam impetrare posset, quam ullius rei æquæ transigendæ gratia, de munus res in apertam suspicionem erupit. Ac post fœdera sæpe renovata, tandem Gulielmus ad Novum Castrum ad Tinam evocatus venit. Ibi cum in morbum gravissimum incidisset, nulla re transacta, rediit. Deinde, cum paullo ante mortem invitatus esset Norwici ad Tuedam, nec per valetudinem adesse posset, rogatus, ut mitteret filium, id quoque, de concilio sententia, tenuit. Fœdera illis congressibus fœciora, non libuit huc ascribere, ut quæ omnibus eisdem pene verbis sunt composita, neque quicquam habent novum, præterquam quod in uno casum est, "Ne Reges Scottorum, filii eorum liberi jurent in posterum, aut se in fidem Angli dent, et terras quas in Anglia tenebant. Totæ etiam harum rerum mentio est a scriptoribus Anglis, ob eandem (ut arbitror) causam, prætermissa.

XCIV. REX

LII. Gulielmo successit Alexander filius ex Emergarda, propinqua Regis Anglorum, Comitissæ Belli-montis filia. Sedecim ætatis annorum, cum regnum inivit. Is, turbidis temporibus imperium adeptus, omnia prudentius quam pro ætate composuit. Primæ omnium, indicto conventu publico, patris, viri prudentissimi juris ac optimi, acta omnia Ordinum decreto confirmavit. Primæ expeditio fuit in Angliam, nulla privata cupiditate, sed ut Joannem tyrannidem compelleret, ab ordine Ecclesiastico (ut cum loquebatur) arcessitus. Norwici, quam obsidere coeperat, certis conditionibus relicta, interiora ingressus, Regiarum patrum homines omnes belli clade persequitur. Ea domum reverso, Joannes mox Scotiam invadit. Dunbarum, Haddingum, & omnem viciniam Lothianæ fœda populatione vastat: &, quæ latius bellum spargeret, alia non revera statuit. Alexander, cupidus prelio detinendi, inter Dumbraicos montes & Eftam, quæ venturus dicebatur, castra posuit. Joannes, ut congressum vitaret, secundum mare ducens, Colliogonium coenobium cremat: Bervicum, parum munitum, capit, & incendit. Eum retro festinantem Alexander, quæ potius proximo, secutus, non pro flammaque per Northumbriam grassatur, Richemondam usque pervenit. Sed, eo se in interiorem Angliam magnis itineribus accipientem

ante, Sec
reddic
LIII. Pro
sus Rege
Jo
aut auxil
rum stud
ia in præ
Pontific
essent,
matis ho
agis min
Ludo
ander in S
Nam,
ac mor
reret, vad
negum re
pern
Anglo
minis sit
Alexandro
filius qu
per quo
rent, cur
LIV. G
egno con
gratiam
m Sclare
Romano,
dura dira
pace
nam res
Ad
missa
e ma
tra
dignat
omnia b
mari
ad
munt
ad utili
da Pri
ngares,
miffa
muntau

Scotus, per Vestimariam rediens, vasta omnia Carleolum reddidit. Urbem vi cepit, & communivit. LIII. Proximo anno, arcessit ab iis, qui sacerdotum factioni adversus Regem favebant, Ludovicus Philippi Franci filius, ut, exauctore Joanne, regnum acciperet, & Alexander Scotus, ut amico auxilium, eaestate Londinum venerunt. Joannes vero, & omnia studiis destitutus, & peregrinis armis petitus, magna pecunia in praesentia, & tributo perpetuo promisso, praeterea iure regni Pontificem translatum, ut Reges Anglorum in posterum beneficiarii essent, in gratiam rediit. Res Galonem Cardinalem, notum reuerentis hominem, literas Roma impetravit, quibus Scotus & Gallus ab his minis a populo sacrosanctae Sedis vestigali abstinere jubentur. Ludovicus, ob hanc rerum commutationem, in Galliam, Alexander in Scotiam rediit: sed minus, quam venerat, agmine pacata. Nam, cum Angli extremum abeuntis agmen carperent, & vana ac moratores exciperent, & Joannes Trenti fluminis pontes frangeret, vada palis acutis infixis occluderet, naves omnes avertere, nequum rediit, obiectum videbatur impedimentum, & quod sine periculo non posset effugere. Sed, interim Joannes, a montibus Anglo accepto, totumque ad Neungum, oppidum in ripa Trenti fluminis situm, lesica delatus, ibidem biduum moratur. Is casus Alexanderi iter aperuit. Tum suorum incuria castigatus, elscumissus quidem agmen egit, sed non sine magno eorum incommodo, per quos ducebat. Quicquid enim agi ferive postea secum auferunt, cum ingenti praeda domum rediit.

LIV. Gelo, Legatus Romanus, cum Philippo Joannis filium in regno confirmasset, Proceres Anglorum, grandi pecunia multatos, in gratiam recepit. Et, ut hoc damnum patri inimicorum calamitatem foret, Ludovicum Gallum & Alexandrum Scotum, fulmine animo, in speciem praestitit, ferit. Omnibus Scotia sacris interdictis, omnia dirae suae phis apud vulgum simpliciter quam Reges valuerunt, pace tandem inter Reges firmata, Scoti Carleolum, Angli Britanniam restituerunt: sineque veteris ad Regiam crucem servari iussu. Alexander cum suis per Episcopos Angliis, quibus ea potestas commissa erat, reseratur. Illis, Gelo fretiore tantum, ubi praesentia e manibus ereptam, in Episcopos & reliquos Sacerdum sacrosanctam transverit, tanquam suam publicam curiam, & nihil ad Regem attinentem. Antevia eis conventum inditum: ubi timidores, omnia homines placant: qui obstinatores erant, Rotam in ius vocant. Hi, obiter a multis Anglorum Episcopis & Canonibus, ad Pontificem de fonsibus Regis acceptis, hominem quiescentem, & "Eum facere consilium, malitiam fuisse: dum inde publicum utilitatem, sed avaritiam privata studeo: & bellum patrimonium Principis suavisitro molliorare. Gelo, quod se non sine periculis, molitum est a Pontifice peccatis, praevidet intractabile. Accusatoris verbis Pontificem, potius litantes domos dicitur.

LVI. Paucis post annis, Henricus Anglus, ætate & consilio maturior, Eboracum venit. Ibi cum Alexandro, præfente Legato Britan-
nicis Pandulfo, conventum est, data sorore Angli Joannæ ei in
matrimonium: ex qua, præmatura morte surrepta, nullos liberos
cepit. Ab eo tempore usque ad vitæ finem pax inter Reges
fuit. Ibi coram eodem Pandulfo Rex sancte juravit, duas Alexandri
sorores, pro loci unde erant dignitate, se collocaturum, uti antea
ter ejus promiserat. Verum altera elocata, altera in
Mi CC. domum rediit. Proximo anno, qui fuit **M. CC. XX.**
XX. nixit Britanniam, ad pecuniam in usum Sacri Belli ex
scandania, Egidius Cardinalis. Is, cum facis opinio-
quæsum in utroque regno fecisset, quod per imposturam ab ho-
nibus nimium credulis exegerat, per luxuriam in itinere profusus.
Cum vacuus Romam rediisset, mentitus est se a latronibus fuisse
spoliatum. Consecutus est statim alter Legatus: sed homines, pa-
bis fraude Romanenium spoliati, publico decreto eum fines ingros-
sutos vevenerunt.

LVI. Alexander cum domi vitia per licentiam bellorum en-
tolleret, totumque regnum jus dicendo una cum Regina obiret; Ros-
siam Gilespicus, indidem civis, [E] vicinas regiones fœde popu-
barur. Nessum amnem transgressus, Emernessam oppidum caput
incendit. Recusantes in verba sua jurare crudeliter trucidabat. Ad-
versus eum Joannes Cuminius, Buchaniz Comes, missus, latro-
per devia montanem cepit, & cum duobus filiis cap-
M. CC. multavit. Capita, ad rei gesta fidem, ad Regem misit.
XXII. Anno **M. CC. XXII.** Cathanesiensis, Adami Episcopi
cubiculum ingressi, nocte monachum, quem de more con-
tem habebat, (nam Mulleshensis Abbas ante fuerat,) & ministrum
cubicularium occiderunt. Ipsum, graviter vulneratum, in culam
attractum, una cum domo cremarunt. Cassiam tantæ crudelitatis
fuisse aiunt, quod Episcopus acerbius solito decimas exigeret. Il-
diligenter conquesti, gravissimo supplicio fuerunt affecti. Com-
Cathanesiz, quanquam in facinore patrando non assuisset, suspicione
tamen non caruit. Postea vero, cum ad serias natalis Domini
quis Scotorum Saturnalia sunt, clanculum ad Regem fuisset pe-
ductus, veniam suppliciter petitam impetravit.

LVII. Circa hæc tempora decessit Allanus Gallovidianus, Scot-
rum longe potentissimus. Decedens tres filias reliquit, de quibus
posterior natus est firmo. Thomas filius ejus nothus, earum æ-
te & sui contentus, se dominum vocat: nec eo contentus, contra
ad decem hominum millia resistentes optimis prædæ & vicinis agri-
late populabundus agit. Tandem, missa Rege exercitu, ceciderunt
& rebellibus, una cum duce, ad quatuordecim millia. Eodem anno
Alexander cum uxore in Angliam profectus est, ut tumultus adversus
Henricum orantes, quondam pacis, spiraret, & Nobilitatem cum
in concordiam reiligeret. Hæc dum ille curat Eboraci, uxor ejus
cum Regina Angliæ, Cantuariam religionis ergo profecta, rediit.

LIX. Quoniam vero Alexander adhuc ingens erat, et suis
 rum consilio decretum, ut socii velut curatores consilio uterentur
 rebus gravioribus. Ex hac decreto quidam Primatum accon-
 clam subloquerunt. Raro domum reversus accusatus Robertus
 melinoduni Abbas regni Cancellarius, qui Alani Durovati
 rem, Alexandri secunda uxorem, legimus prolii iure donaverat
 ut hæredatione, si Rex aliquo libello muneretur, ea velut hære-
 succederet. Cancellarius, hoc non impedit, ut ubi deum
 magnam sigillum Procurator reddidit. Cancellarius, qui postea
 ni Andreæ suis Episcopus, in eius locum successit. Triennio
 proximo, cum qui a consilio Regi fuerant, singuli se prope pro-
 gibus generent, ac agerent capientesque omnia, populus in
 relictus, servilem in modum pernebat. Rex Anglia, p
 plaus erga Regem Scotorum valde, curior factus, ad Vener
 que exiit ad limites Scotiae, ubi: eoque generum cum
 moribus: ibi male ex eius consilio utiliter mutata, in
 principis magistratibus, quorum culpa minus tranquilla domi
 erant: multa utiliter in futurum statuta.

LX. Rex cum uxore, ac praesidio Anglica qui domum deducere
 reversus, Edimburgi in arce coarctare se decreverat. Eam tunc
 Valterus Cambricus Traictus Comes, ob immutationem sacri pal-
 ei ab Anglo factam, alienior. Tamen per Parvicium Dumbard
 Anglica militum secum, artem coactus est dedere. Major pan
 bilis de Becheffastis tradidit, quorum potentia novis: statum
 imminuta, offensior, et exaltatior, quasi pugna Anglica
 servitutis iniectum. Eoque consolat in eorum processu, ut in p
 dati, ut rationem rerum superioribus antea se gestarum reddere
 imperium contemnerent. Qui prius rerum turbandarum princip
 iidem nunc non parendi auctores futuri. Alii sere Comitibus
 principes, Vallerus Traictus, Alexander Buchananus, Joannes Ach-
 line, Gulielmus Martine Comites, Aliique iusticiarii secum non ob
 homines. Hi nem ausi ad causam dimidare venire, quippe multum
 in tenet, ac Regem eximio imperant. His consilio, periculum
 cia discurrere decreverunt. Explorato tunc, Regem pauci comi-
 tum, negligenter, ut in pace, ad Milrossum agere, manu elictis
 subito collecta, cum domitentem opprimunt, ac Scerlinum ducunt
 ac, tanquam non per vim irrupissent, sed iure fuissent electi, v
 milites expellunt, novos assumunt, omniaque pro sua libidine
 runt. At jam venerat terror in consiliarios priores.

LXI. Sed hoc motum sedavit Valterus Cambricus, tunc, ab
 Angli, ut seditionem est, videri extrinsecum. Anni suspitionem, q
 cum a multis Nobilibus ambigebatur, ut amicum suo Joanni: R
 Angli nuptis. Ipsi venessent auctores, & in carcere co-
 jecta, saltem perpetua cedem. Rossellus cum uxore, liberis &
 illice impetunt, alicuius danti doli, adversariis coram La-
 Pontificis inauditis. Ea res sine exitu fuit, quod veteri pri-
 Scotti negabant, se posse ad causam dicendam extra regnum ex-
 ri. R

Rex suæ potestatis factus, Cunctis suppliciter petentibus vendidit, tanquam per Valerii mortem cunctum fecere expiari. Qui profuisse credunt, præter amplissimam familiam, etiam hunc æternæ in rebus curæ ætatem. Sed id bellum tardius opinio gerî capiam est.

XLII. Nam anno a Christo nato, **M. CCLXXII.** ad **M.**

Augusti, Acho Rex Norvegiæ, cum centum sexa-

ginta navibus, ad Acram oppidum Coile maritimum

venit, ac viginti millia militum exposuit. Causa belli preten-

ditur, quod maioribus suis a *Donald* Bano aliquot insulae promif-

se nondum essent traditæ; Bona videlicet & Arania, & utrique

insulae, quæ nunquam inter *Æbudis* adnumeratæ fuerant. Sed

ante bellum factis erat eas esse insulas. Dux maximas earum

naves, capere arcebus, antequam obviam iri posset, Acho in suam

insulam redegerat. Hoc successu elatus, in Canigamiam, proxi-

am continentem ex adverso Boæ, descendit, eam in partem quam

Boæ vocant. Ibi duplici infortunio, eodem fere momento, per-

iclitus fuit. Primum, cum Alexandro Stuarto, ejus qui ex ea fami-

lia primus in Scotia regnum gessit proavo congressus, a multitudine

navium prope circumventus, impide ad naves refugit. Deinde

navibus sceleratissima tempestate vexata, cum paucis qui superfuerant,

egre ad Orcadas defusus est. Desiderata in eo prælio fuerunt, de

Boæ ad sedecim millia, de Scotis quinque. Sunt qui *Re-*

gem Alexandrum in hoc assidue consilio tradant. Verum & apud

quoque Alexandri Stuarti honorifica sit sententia. Acho, moero-

re in paucis exercitiis, ac propinqui sui juvenis fortissimi, ejus nomen

traditur, morte confectus diem obiit.

XLIII. Ejus filius Magnus, qui nuper advenerat, res magis quam

erat desperata conspicatur, præsertim cum auxilia domo ane-

re non speraret, ac præterea Insulanorum animos cernens aliena-

tos, cum Scotis, quorum fiducia pater ejus bellum susceperat, desi-

derat se intelligens, animum facile ad pacem flexit. Neque magis

bellum adversum, quam ab Insulanis metus, adolescentis feroci-

am infregerat. Nam jam Alexander, navibus circummissis, Man-

nam, insulam inter Scotiam & Hiberniam medio fere cursu sitam

operaverat, ex lege, ut insula *Regulus*, quales opus esset, decem

millia hominum ad Regem militaret; Rex vero ab hoste externo

liberaret. Hinc inclinationem animi cum reliquis Insula-

rum videremus, Magnus de pace Legatus missus: quam cum

Alexander, nisi recepisset *Æbudis*, recusaret, tandem pacificatoribus

utroque committentibus convenit, ut *Æbudis* Scotus teneret;

præsentia quatuor millia marcarum argenti, in singulos autem

annos censum marcas numeraret: præterea, ut *Margareta* Alexan-

dra, quatuor annorum puella, cum per ætatem commodum esset,

in matrimonium Magni filio nuberet.

XLIV. Circa hæc tempora, cum civili bello Rex Anglorum di-

sturbatur, missa sunt ad eum quinque Scotorum millia, ductibus

Robertis

Roberto Brusio & Alexandro Comitis. Hunc Joannem fratres Angli vocant. Eius maxima pietas in proelio esse fuit. Minus, una cum Rege Anglo, & filio, multisque Populum pro Rege steterant, egressus, Regem suum Scotorum sollicitum, buir domi Sacerdotum & Monachorum arrogantia, qui a superioribus Regibus dñati, diuturna pace lascivire consueverant; ac Nobilibus quam opibus antebant, omnibus in rebus antecellere, aut se æquari velle. Id juvenis indignum rata, cum asperius eos acciperet, querelæ ad Regem sunt delatæ. Quis ille, siue quia inas non tantas esse credebat, quantas eas Sacerdotes videri volebat, siue quia haud immeritis credebat illatas, cum non magni fœderis continuo cum omnibus illi, postquam Regibus, sacris intercessissent, minabundi Romam ire instituerent. Sed Rex memor, quod in Anglia Thomas Becketus, ambitionis Ecclesiasticæ signis turbas nuper dedisset, profecturos prope de itinere revocavit: ne eorum avaritiæ modo, sed etiam arrogantiae Nobilitatem fatiscere coegit. Plurimum vero ad eos placandos profecit, Ecclesiasticorum patrocinium adversus Romanensium avaritiam a Rege acceptum. Nam paullo ante, Ottobonus Romani Pontificis Legatus in Angliam venerat, ut civiles discordias sedaret. Sed cum id venerat perficere non posset, omnia cura publica, ad privatum questum convertit, & Concilium Ecclesiasticum Anglis indixit, vocatis ad id Scotorum Legatis. Interim, a singulis Parochiis totam Scotiam quatuor argenti marcus, a Cathedralibus Ecclesiis, in sumtum suæ procuratoris exigere tentavit. Vix hæc solatio rejecta est, cum allatum est, alium Legatum ad Scotos jam Angliam appulisse, prætextu pecuniæ ad bellum Sacrum colligendæ. Ac præter Indulgentias, aliæque pecuniæ cogendæ auspiciis, ab Episcopis, Corobiaribus & Parochis singulis (ut ab iis quos pro Pontificis ditionis putabat) decimam omnium proventuum pariter exprimere decreverat: ut Eduardus & Edmondus, filii Regis Angliæ, comitiores ad bellum Syriacum proficerebuntur.

LXV. Sciti cum eam collationem gravem & iniquam putarent, eo tum id eis erat molestius, quod Angli viderentur confessionem exprimere velle, Sciti sui juris esse. Accedebat & ille numerus Legatum pecuniæ in bellum collatum, per nequitiam (quod se paucos annos in Scitiæ imperio) discederet. Quare cum in suos ingredi veraret, seque enim, absque eius opera, pecuniarum expeditorem Syriacum constituros, & militum eo milituros. Et si lites quidem, duris Caricis & Anholis Comitatibus, primæ nobilitatis hominibus, ad Ludovicum Regem Gallorum miserunt ad Pontificem vero, ne omnino secretus videretur, mille marcas genti. Proximo anno, mortuo Rege Anglorum Henrico, successit Eduardus primus, cui copulando affuit Alexander cum uxore, reveria, brevi post mortuus est. Ac non longo interfecto tempore prope continuatis funeribus, decesserunt David Regis filius, & inde Alexander, iam uxore accepta Comitissæ Flandriæ filia: Margarita

Margarita quoque Regis filia, quæ ex Hangonano Rege Norvegiæ
reliquit. Alexander uxore & omnibus liberis intra paucos
annos orbatæ, Joletam filiam Comitæ Druidum conjugem accepit:
intra annum vertentem, ipse ab equo lapsus excus-

fractis cervicibus interiit, non procul a Kingor- M. I
anno Salutis nostræ M. CCLXXXV. XIV. Cal. CCLXXXV.
April. Vixit annos XLV. regnavit XXXVII.

XLVI. Desiderium sui reliquit, quantum nullus unquam Regum
hæc: non tam quod omnibus corporis & animi virtutibus præ-
fatus decessisset, quam quod homines jam tum animis prospicie-
bant, quantæ calamitates in universum regnum, ex ejus morte essent
eventuræ. Leges saluberrimas ab eo conditis hominum negli-
gentia & temporis longinquitas antiquavit. Utilem ab eo institutam
regis fama celebrantur, quam consuetudine usurpantur. Diviso
regno in quatuor partes, singulis prope annis totum obibat, ac ter-
tiis fere menses in singulis morabatur, ad jus dicendum & paupe-
rum querimonias audiendas. Hoc toto spatio, etiam tenuissimis ad
rem aditus erat. Quoties juridicos conventus adiret, præfectos eo-
rum cum lecta manus præsto advenientem excipere jubebat, & abeun-
tem ad limitem suæ jurisdictionis deducere. Ibi a proximo præ-
fecto excipiebatur. Hac ratione assequabatur, ut totam Nobilitatem
nosceret, & ab omnibus noscitur: nec populus, quæ ibat, turba
pauperum (quæ fere & rapax & imperiosa est) gravaretur. Ma-
gistratibus imperabat, ut ociosos, qui nec artem scirent, nec patri-
monium haberent, severe compescerent: quod omnium scelerum ac
vitiatorum, ex otio velut fonte, primordia dimanare existimaret.
Nobilitatis equestriæ modum, qui sequeretur Nobiles, ad certum
numerum pedegit: quod equorum multitudinem, quorum in bello
nullus esset usus, annonæ gravem arbitraretur. Cum vel navigan-
ti inficilia, vel temere se mari committentium avaricia, multa fie-
rent naufragia; & ad hæc accidente piratarum violentia, mercato-
rum ordo prope ad inopiam redactus esset, quæstus causa suæ na-
vigare veruit. Id institutum cum prope annum durasset, ac mul-
torum sermonibus, tanquam publice noxium reprehenderetur;
eodem peregrinarum mercium brevi tamen viâ invecit, ut non
solum rerum copia, sed præci villicæ mercemiarum superiorum tem-
porum superaret. Verum, ut hic quoque mercatorum ordini con-
suleretur, veruit, quæquam a peregrinis invecita emere, præter
mercatores: ceteros autem, quod cuique usui esset, ab illis redi-

LIBER OCTAVUS.

I. **A**LEXANDRO, cum tota stirpe (præter unam ex filia ptem) extincto, conventus Ordinum Scotorum instituitur, in quo, de novo Rege creando, & statui regni interea componendo, ageretur. Eo cum frequens Nobilitas venisset, primum omnium sex creant, qui summæ rerum præessent: regionibus ita divisus, ut Duncanus Macduffus Fife, Joannes Cuminius Buchanæ Comes, Gulielmus Fraserius Fani Archiepiscopus, partem regni quæ ad septentriones pertinet, regerent; meridiem spectantibus præessent Robertus Glasgouensis Episcopus, inter item Joannes Cuminius, & Joannes Stuartus: limites in medio Fortha amnis esset. Eduardus Anglorum Rex, gnarus sine sorore neptem Regis Norvegiæ filiam, unam ex Alexandri posteris esse superstitem, eandemque regni Scotorum legitimam heredem, Legatos, ad eam deposcendam filio suo uxorem, in Scotiam misit. Illi cum in conventu publico, multa de utilitate publicæ, quæ hoc matrimonium esset secutura, dissenserunt, Scotorum animos ab ea alienitate non alienos invenerunt.

II. Erat enim Eduardus, vir magni animi, magnæque potentia; majoris etiam cupidus: ejusque virtus, patre vivo, in bello Sacro & mortuo, in subigenda Vallia enituerat. Neque Scotorum nomen unquam Anglo conjunctius fuisse meminerant, quam sub postremis Regibus. Nec odia vetusta unquam commodius abolere posse videbantur, quam si uterque populus, honestis & æquis conditionibus in unum coiret. Igitur, facile de matrimonio est consensus. Adjectæ tantum, utraque parte approbante, conditiones, ut Scoti temporis sui legibus & magistratibus uterentur, donec ex eo matrimonio liberi nascerentur, qui regni potentes essent. Quod si forte nulli procrearentur, aut nati ante legitimam regni ætatem decederent, tum regnum Scotorum ad proximæ Regiæ stirpe propinque transiret.

III. Rebus ita compositis, Legati in Norvegiam missi Michael (aut, ut alii habent, David) Venius & Michael Scotus, Equites Fani illustres, & summa prudentia apud suos illis temporibus habiti. Hi, quod Margarita filii enim nomen erat puellæ ante adventum eorum diem obierat, missi se infectis domum redierunt. Ejus autem puellæ immatura morte, orta de regno est controversia, quæ Angliam vehementer concussit, Scotorum pene nomen delerit. Competitores enim extiterunt, homines summa potentia, Joannes Balliolus & Robertus Brusius: e quibus Balliolus in Gallia, Brusius in Anglia, uterque in Scotia magnas possessiones, multas propinquitates habebant. Sed antequam controversias eorum attingam, quæ magis omnia sint perspicua, pauca supra repetam.

IV. Scotorum tribus proximis Regibus, Gulielmo, Alexandri secundo & tertio, cum tota sobole extinctis, supererant, qui regnum jure peterent, Davidis Comitis Hundintoniæ aut Venantoduni postuli. Fuerat autem David Gulielmi Regis frater, Alexandri quoque tertii magnus pater. Is, accepta in Anglia uxore Matilde Comitis Cestræ filia, tres ex ea genuit filias. Earum natum prima Margarita, Alano Gallovidiano, homini inter Scotos præcipui nupsit. Secunda, Roberto Brusio, cognomento Nobili, Angliæ & opibus claro, fuerat collocata. Tertiam accepit Henricus Hastings, item Anglus, cujus posterii Comitatum Venantoduni adhuc, magna cum laude tenent. Sed eo, (quod a regni petitione abstinuit) omisso, de Ballioli & Brusii genere, majoribus & causa rationem prosequamur.

V. Gulielmo in Scotia rerum potente, Fergusius Gallovidiæ Re. gis duos reliquit filios, Gilbertum & Ethredum. Gulielmus, ut ordinarium inter fratres femina tolleror, paternam hereditatem inquis portionibus divisit. Eam æquationem Gilbertus, qui major erat, indigne ferens, fratrem ut æmulum, & Regem ut parum æquum juxta oderat. Itaque, Rege ab Angliis capto, liberatus me- legum, odium diu reconditum in utrumque expromsit. Fratrem suum, cum nec opinatam cepisset, eruris oculis & lingua exsecta- (simplici morte non contentus) graviter & diu cruciatum extinxit: ipse ad Anglorum partes se adunxit, prædæque ex agris finiti- ali velut ex hostico agens, in cives suos omni clade belli fieiebat. Jamvis Ethredus filius Rollandus, collecta ad se popularium qui in Regis perfiderant manu, ei relitissor, regiones propinquas vel ambibus bonis spoliasset, vel in suas partes transisset. Rollandus jam, juvenis acer, summis nimis corporisque viribus, & patri æquus remidebat, & cum Angliis (dum vel populosos reprimis, agros eorum ipse popularum) semper fortiter, sæpe etiam felici- conflixit. Rege tandem ad suos reverso, Gilbertus, deprecanti amicis, venia donatur; promissa ob damna data pecunia, ac in id vadibus.

VI. Sed Gilberto pacis post diebus mortuo, qui sub eo sanguinè prædæ assueverant, cum se in Regis Angliæ fidem tradidissent, seu regni inconstantia, seu metu poenæ ex conscientia ante factorum mulati, arma resumere, ducibus Galpatrielo, Henrico Kennedo- Samuele, qui amex Gilberto flagitiorum auctores & administri erant. Adversus eos Rollandus cum exercitu missus, gravi prælio, principes eorum, magnamque promiscua plebs multitudinem occidit. Qui ex eo consilio supererant, ad quendam Giscolumbum peragunt prædonum ducem, qui late populando Lothianam pervas- set, multos Nobilium ac dictorum assiderat, quosdam etiam occi- derat. Inde in Gallovidiam profectus, Gilberti causam ab aliis desperata relictam suscepit: nec ejus tantum agros sibi vindic- arit, sed pro Gallovidiæ totius Domino se gerebat. Tandem, cum Rollando conflictu,

IV. Scot

ad Cal. Octob. tertio fere post Gil-
S 2 bert

berti partes profligaras mense, cum maxima parte suorum cecidit, paucis e Rollandi exercitu delideratis, & in iis fratre ipsius iuvenitrenuo.

VII. Anglus cladem eorum (ut qui superiore anno in fidem ejus se dedidissent) moleste ferens, Carleolum usque cum exercitu progressus est. Ibi ad eum, Gulielmi Regis opera sibi placatum, Rollandus venit: & inimicorum calumniis refutatis, ac demonstrato, quam nihil temere, nihil injuste adversus inimicum suum, atque etiam publicum gessisset, a Rege honorifice est dimissus. Gulielmus illinc domum reversus, memor & perpetuus patris ejus Etheldi constantie, & rerum ab ipso pro causa publica gestarum, totam ei Gallovidiam dedit. Gilberti etiam filium, utcumque de se meritum, Caricta donavit. Gulielmus Nor-

M. de se meritum, Caricta donavit. Gulielmus Nor-

CLXXXIII. brigenfis Anglus hæc in annum M. CLXXXIII. refert. Rollandus uxorem duxerat sororem Gulielmi Morvillii, qui Comes stabuli in Scotia erat: quo sine liberis defuncto, Rollandus hæreditarium eum magistratum accepit. Ei filius fuit Alanus, qui ob strenuam operam Joanni Anglo in Hibernia navatam, opulentissima accepit prædia: quo nomine, permittente Gulielmo Scoto, Regis Anglorum beneficiarium se professus, in verba ejus juravit. Duxit uxorem Alanus Margaritam, primogenitam Davidis Hundintonii. Ex ea tres filias suscepit: quarum maximam Dornagillam collocavit Joanni Balliolo, patri Joannis Ballioli, qui Scottorum aliquot annos Rex fuit. Robertus vero Brussius, qui illam bellam secundam Davidis filiam duxerat, ex ea genuit Robertum filium, qui Carictæ Comes est dictus, hanc ob causam quam dicam Martha Carictæ Comes, jam nubilus, ac patris qui in bello Sacro decesserat unica hæres, cum forte inter venandum conspexisset Robertum Brussium, omnium æqualium adolescentium longe formosissimum, cum in arcem suam propinquam benigne invitat, ac noventem prope invitum ducit. Ibi, cum ætas, forma, genus, mores, facile mutuum amorem conciliaissent, paucis consensu, matrimonio copulantur. Id cum Rex, cui jus erat puellæ collocandæ, scilicet, licet utrique graviter succenseret, tamen per amicos postulat placatus. Ex hoc matrimonio genitus est Robertus Brussius, qui posterius regnum apud Scottos gessit.

VIII. Igitur hæc præfati abunde, ad rem præsentem & Compertitores veniamus. Hi autem erant, Dornagilla Davidis Hundintonii ex majore filia neptis, & ex minore Robertus Brussius Carictæ Comes, ejusdem Davidis nepos. Pro Dornagilla faciebat mos patris, ut, quo, qui natu major est jure potior haberetur. Pro Roberto fuit, quod in pari propinquitatis gradu maris serminis præferantur. Itaque negabat æquum esse, ut, vivo nepote, neptis in avia hære succederet. Et quanquam in privatorum popularium hæreditatibus cernendis, interim aliter fiat; in eis tamen bonis quæ feodi (ut vocant) nomine tenentur, ac regnorum successionibus, contrarium esse. Jactabatur exemplum recens, in controversia de Ducatu Bur-

gundia:
rem, Du
di minor
tendebat
nepote:
rendum,
IX. H
quod, ob
cesserat.
amplissim
tenuissima
num, cui
glia Clev
filium Ca
subnixus
maxime c
et æquo
quæ parte
tate conse
nam de
superior
et tutorem
rum erga
tæ de ma
X. Igit
Scotiz &
non tanqu
sed amico
num, just
deinde, ab
Regem
adum
deinde, e
mot, ac
qui exegi
nam, in
amor agi
tate existi
exped
alios
aut
nere astra
tate, pro
dibat
quod se
competitor
tarent, s
gundia

gundia: quem qui petebat Comes Nivernensis, licet haberet uxorem, Ducis proximi ex filio natu maximo neptem, tamen filio Duci minori, fratris adjudicata fuit hereditas. Robertus igitur contendebat, se Joanne Balliolo gradu priorem, nempe nepotem pronepote: Dornagillæ autem, cum qua in gradu erat æquali, præferendum, quippe marem feminæ.

IX. Hanc controversiam Proceres domi non poterant dijudicare: quod, ob partium potentiam, totum regnum in duas factiones discesserat. Balliolus enim per matrem, totam Gallovidiam regionem amplissimam tenebat; Cuminiæ familiam, secundum Reges potentissimam, affinitate sibi junctam habebat per Joannem Cuminum, cui Maria Dornagillæ soror nupserat. Robertus, qui in Anglia Clevelandiam, in Scotia Annandiam & Gariochiam, & per filium Caricæ Comitem (qui post regnavit) multis clatis familiis subnixus erat, populo maxime suo utebatur. Igitur, cum ob has maxime causas, controversia domi finiri non posset; nec si maxime ex æquo & bono pronunciaretur, ulla tanta in Scotia esset potentia, quæ partes cogere posset ut iudicatio staret: prope omnium voluntate consensus est, ut Eduardo iudice res decideretur. Neque quisquam de fide ejus dubitabat: ut qui ex eo patre natus esset, quem superior Scotorum Rex fuisset expertus, & socerum amantissimum, & tutorem æquissimum. Contra vero, Anglus benevolentia Scotorum erga se recens & illustre testimonium habebat; cum ei tam facile de matrimonio Reginae suæ consenserunt.

X. Igitur Eduardus, cum primum Bervicum venit, eo Rectores Scotiae & Ordinum Legatos per literas evocat; protestatus, se eos, non tanquam subditos ad Dominum, aut magistratum legitimum, sed amicos ad arbitrium ab ipsis electum accessisse. Primum omnium, iurandum a Competitoribus exegit, se decreto staturos: deinde, ab Ordinum principibus & Legatis, se ei, quem ipse iuratum Regem daret, parituros: ac super ea re, publicum omnium Ordinum diploma, singulorum sigillis appensis, sibi dari poposcit. Deinde, e singulorum Ordinum prudentioribus selegit duodecim viros, ac totidem Anglos eis adiunxit: a quibus etiam iuramentum exegit, de eo quod æquum ac verum crederent iudicando. Hæc solam, in speciem honesta & popularia facta: illud secreto & inter amicos agebatur, quomodo Scotiam suæ ditionis faceret. Id cum facile existimaretur, regno in duas factiones diviso, tamen quo res expediret, & fraud occulior, præter Brissium & Balliolum, alios Competitores excitavit: ut e majore numero facilius esset, unum, aut etiam plures in suas partes traducere. Ac, ne tanta res, sine acta videretur, consultatio eis est proposita, qui in Gallia, præsertim, prudentia & juris scientia cum primi habebantur. Neque dubitabat (ut est id genus hominum) utquam inter se facti concurs) quod se responsum, quod in rem suam faceret, relaturum. Et Competitores quidem novi, cum nihil in causa suscepta firmitatis haberent, sponte a petendo destiterunt. Jurisperitis vero ab Angloy

qui totius negotii apud eos auctor & moderator erat, falsa specie in hunc modum est proposita.

XI. Rex quidam, nec coronari, nec iungi solitus; sed in seculum quadam a suis collocari, ac Rex denunciari; neque tamen ita habere Rex, ut non in clientela sit Regis alterius, cuius se beneficium fateatur, sine liberis decessit. Duo propinqui, e Sempronio magno Regis defuncti patruo prognati, hereditatem petunt, Thomeius videlicet, ex maiore Sempronii filia pronepos; Sejus, ex minore filia nepos. Uter, in hereditate impartibili adeunda, alius preferendus? Hac consulatione his fere verbis proposita, propinqui omnes responderunt: "Si qua lex, vel consuetudo, ea de re, in regno quod petitur, esset, ei standum; sin minus, verum esse consuetudinem sequi ejus, in cuius clientela sunt. Quod in feodis de iudicandis consuetudo descendat, non autem ascendat: hoc est consuetudo superioris inferiori pro lege habenda est, non contra. Longum esset omnium sententias sigillatim referre: sed ut paucis colligam, prope universi de iure litigantium, incerta & controversa responderunt: potestatem vero iudicandi summam, juxta falsam speciem propositam, Eduardo tribuerunt.

XII. Ita re magis implicata & involuta quam prius erat, anno proximo convenitur ad Norham. Ibi Eduardus, per homines idoneos, leniter Scottorum animos perterritus, num sponte in ditionem ejus vellent concedere: quod ab eorum majoribus sepe factum fuisse contendebat. Id cum constanter omnes abnuerent, Compertitis rebus regni quas ipse excitaverat convocatis, promissis ingentibus a eis exprimit, ut ipsi in verba ejus jurent: ceteris persuadet, ut conventus Bervicum, in locum magis idoneum transferatur. Ibi viginti quatuor iudices illos selectos, in templum sine arbitris inclusit, de controversia cognoscere jubet: verito interea, ne quisquam ad eos propius accedat. Cum lentius res procederet, ipse solus idem ibidem ingrediebatur, & alios atque alios compellendo, cum comperrisset, pluribus videri jure priorem esse Balliolum, gratia & favore inferiorum: Brusio prius convento, quem, quod jure esset inferior, facilius suis rationibus assensurum putabat, regnum ei Scottorum prelicetur, si se in Regum Anglorum clientela, eorumque ditioni addictum profiteri veller. Ad hæc cum Brusius ingenue respondisset: "Se non ita cupidum regnandi, ut ea de causa libertatem a maioribus relictam imminueret, statim eo dimisso Balliolum acciri jubet. Is regni quam fama honeste avidior, conditionem oblata libenter arripuit.

XCVI. REX

XIII. Ita, post sex annos ac novem menses a morte Alexandri Joannes Balliolus Rex Scottorum est declaratus. Scotti quidem contenti, tranquillitatis publicæ cupidi, Joannem, Scotum de morte defuncti coronarunt, ac universi præter Brusium in verba ejus juraverunt. Ille ab Anglo Rex pronuntiatus, a suis receptus, jam de regno securus, ut promissi fidem exsolveret, ad Eduardum, qui in Nor-

Novo castro ad Tinam agebat, venit, atque in verba ejus jura-
 Idem quoque fecerunt, qui c. Proceribus cum secuti erant, non
 adversus duos Reges procul domo cecidi. Id autem reliqua
 abilitas ubi rescribit, factum quidem molestissime tulit; sed inir-
 satis suae conscia iram dissimulabat. Eam ut declararent, non
 diu post se obtulit occasio. Macduffo Comite Fifano (qui
 Interregno fuerat & sex Gubernatoribus) ab Abernethiis
 familia tum in Scotia florebat opibus & auctoritate) caeso, ac
 Comitis ab iisdem in jus ad conventum Ordinum tracto,
 secundum Abernethios pronunciavit. Macduffus, agro de quo
 erat abjudicato, Regem cum sibi ratur iniquiorem, ut ante fra-
 interfecti non satis aciem vindicem, Anglum appellat: apud
 in jus Balliolum vocat. Causa Londinum delata, forte Balli-
 Eduardo Anglo in conventu Ordinum assidebat: qui cum cita-
 per procuratorem respondere vellet, ipse coactus est surgere, &
 loco inferiori causam dicere. Hanc contumeliam, tum liberius
 non ausus, tacitus tulit. Sed cum primum se inde expedire
 ingenium irarum molens animo solvens, domum rediit: in
 cogitatione totus erat, quomodo suorum amicos reconcilia-
 & Anglum offenderet.

IV. Hinc, mediantibus commodatis intervenit Inter Francos &
 Anglos novum dissidium, quod in bellum statim erupit. Itaque ad
 conventum in Scotia inditum, aderant ab utroque Rege Legati:
 Balli, ut cum Rege nova vetus foedus renovarent; Angli, ut ex re-
 deditione, ad bellum susceptum auxilia acciperent. Utraque
 legatione ad publicum Concilium relata, Proceres ad rebelliones
 Galli, Gallos, equam, Anglos iniquam rem parere judicant.
 sedus enim cum Gallis, consensu universorum, ante quingentos
 annos factum, & propter equitatem & utilitatem, in hunc usque
 perperuo tempore servatum fuisse. Deditionem hanc recen-
 a Rege ipso expressam: quam ceteri volens fecisset, ea ta-
 non non teneri vel Regem vel regnum: utique a Principe solo
 fida esset, non convocatis Ordinibus: quibus inconsultis, aut ad-
 versantibus, nihil, quod ad regni regni statum attineret, Regi
 licet. Decretum igitur fit, ut Legatus Galliam mittan-
 ad foedus antiquum renovandum; & Edwardo Balliolo carnis
 Regii generis auctorem deposcendum. Altera iterum in Angli-
 Legatio missa, quae declararet, Regem Scotum, quod per
 ac nulla iure deditionis sui a regni Angli fecisset, eam re-
 vocare: ac renunciare amicitiam, cum ob has causas, tum ob in-
 numeras iniurias, sibi ac suis factas: ac se in pristinam libertatem
 restituere. Hanc renunciationem cum anno paullo illustrior au-
 ad hominem natura perferocem, & fortune indulgentia pro-
 sui inmemorem desere, Monachos quidam, aut, ut alii scri-
 Abbat Aberbrothii per litteras denavit, qui, innumeris com-
 affectus, egre incommis ad suos redire, Angli contenti sui,
 reverentia Legationis tunc.

XV. Interea Anglus, qui aliquot mensium inducias cum Gallis pactus erat, sperans ante exitum earum, Scotos imparatos posse opprimi, classem in expeditionem Gallicam paratam, in Scotos mittit; quæ prohiberet, ne commearum Bervicum (quod audientibus valido præsidio firmatum) inveheretur. Cum hac in ostio fluminis Scoti congressi, octodecim naves expugnant, reliquas in fugam vocant. Eduardi ferox animus hoc damno vehementius ad vindictam est irritatus. Balliolum semel atque iterum in jus ad se vocat. Ipse magno exercitu coacto, ad Novum castrum ad Tinnis venit. Ibi, edicto proposito, Joannem rursus, ut de criminibus objectis se purget, in jus vocat. Verum, cum nec ille, nec quisquam ejus nomine ad diem convenisset, consilio ad vires adflectens, Brissium ad se arcessit. Regnum ei pollicetur, si in Balliolo erigendo fidelem operam navet. Ad quam rem perficiendam, nec labore nec impensis opus esse. Tantum ad amicos det literas, ut aut Regem deferant, aut in prælio cessent. Ipse magnis itineribus Bervicum contendit. In eo oppugnando cum nihil proficeret, quod oppidum valido præsidio teneretur, simulato discessu, velut expugnatione desperata, per Scotos quosdam Brussianarum partim, spargendos rumores curat, Balliolum cum magnis copiis jam propinquum esse. Ad eum horribiliter excipiendum, cum illustrissimum quisque properarent, urbeque sese promiscue pedites equitesque projecissent: eques ab Eduardo immixtus obvios partim procul, partim a suis excludit; & occupata porta proxima, urbem ingreditur. Secutus Rex cum pedisum copiis, miserabilem omnis generis eundem edit. Occisa feruntur Scotorum supra septem millia, fides Lorbianæ & Fisanæ Nobilitatis.

XVI. Cum nihil minus ab initio mihi, fuisset propositum, quam ut a continente rerum explicatione diverticula quærerem, non potui mihi temperare, quin Richardi Grafronii, qui nuper historiam rerum Anglicarum edidit, effrazem maledicendi libidinem ostenderem: ut qui hæc legent, hinc expendant quantum ei scriptori dei sit habendum. Ait enim ab Hectoro Boethio scriptum, libro quartodecimo, capite secundo, tantum ibi sanguinis fusum, ut rivus ejus per urbem decurreret, molim aquariam per biduum circumagere possent. Primum, Boethius librum in capite non divisit: deinde, quod iste asseverat, apud eum omnino scriptum non esse. Sed homine indocto, & impudenter mendace, omisso, ad Eduardum redeamus: qui abundante multitudine, partem exercitus ad obsidendum Dumbarum misit. Ipse paucos post dies, arcem Bervici, auxilium nusquam sperantem, per deditionem accepit. Deinde junctis ad Dumbarum omnibus copiis, cum Scotorum exercitu qui ad solvendum obsidionem venerat, magno prælio conflavit. Victoria ad Anglos inclinata, principes Nobilitatis in arcem confugerunt: atque quoque, sive Richardi Suardi præfecti perfidia, sive commatu non sufficiente multitudine in arcto conclusæ, deditionem omnes captivos crudeliter fecerunt. Sunt qui tanta calamitatem

cum Galliam in Robertum Brussum seniore[m] rejiciant: quod, amicis
 in praelio cessantibus, reliquis timor sit injectus. Nostri pra-
 eerea constanter tradunt, cum ab Eduardo Brussum (opera ibi na-
 tura pretium) sibi promissum regnum Scotorum peteret, Anglum
 Gallice, quo sermone libenter utebatur, respondisse: "Nihil aliud
 scilicet est quod agamus, quam ut vobis regna paremus?"

XVII. Dumbaro, ac nonnullis aliis arcibus, prope fines Anglo-
 rum capitis, secuta est deditio Edinburgi & Sterlini. Ibi Anglus,
 Northam transgressus, iter Forsaram intendit, ubi cum se Balliolus
 continebat. Cum nullo resistente ad Montem rosarum venisset,
 audente Joanne Cuminio Strabogiano, ad Eduardum venit; ac se
 regnumque ei dedit. Eo in Angliam navibus misso, Bervicum
 Anglus reversus, gravi edicto Scotorum proceres eo arcessivit: qui
 venerunt, in verba ejus jurare coacti. Gulielmus Duglassius, vir
 datus genere & factis, cum obstinate recusaret, in carcerem conje-
 ctus; ibi post aliquot annos decessit. Ita rebus ex sententia gestis,
 Joanne Vareso Surria Comite pro Rege, & Hugone Oressinghamio
 pro Questore post se relicto, Londinum rediit. Ibi Joannem Bal-
 iolum in custodiam tradidit, post quartum quam regnum inerat
 annum. Sed is paullo post, deprecante Pontifice Romano, ac spon-
 dente nihil eum in Scotia moturum, in Galliam est remissus, Edu-
 ardo filio obside retento. Anglus, omnibus rebus ad bellum Gal-
 licum (quod propter Scotorum tumultus distulerat) paratis, cum
 magnis copiis transiit. Scoti, per ejus absentiam in spem liberta-
 tis erecti, duodecim eligunt, qui summa rerum praesent. Ex
 eorum communi sententia, Joannes Cuminius Buchan's Comes,
 cum manu satis valida in Angliam missus, Angli, qui in Scotia
 per praesidia sparsi erant, se non ausis commovere, libere Nor-
 thumbriam & Cumbriam populatur: Carleolum frustra obsedit.
 Hac expeditio etsi Scotorum animos nonnihil erexit, & Anglorum
 injurias inhibuit, tamen parum ad summam belli ex profectum est,
 omnibus locis munitioribus ab hostium praesidiis infestis.

XVIII. Verum, cum Nobilitati nec virum, nec animi satis vi-
 deretur, ad majora capessenda, repente exortus est Gulielmus Val-
 lant, homo nobili & antiqua familia, sed in re tenui natus & edu-
 catus, ac nullis prope opibus frenus: qui tamen, non modo supra
 omnium expectationem, sed etiam supra fidem, res eo bello gessit.
 Cum enim, cum magna vi corporis atque animi esset, adhuc adoles-
 centem, nobilem juvenem Anglum superbe sibi insultantem occidit.
 Id id facinus, profugus domo, & latrans, fuga locum subinde
 mutando, annos aliquot transiegit. Hac vita consuetudine, corpus
 adversus omnes fortune injurias duravit, & animum saepe subeun-
 tis periculis ad majora audenda confirmavit. Tandem, cum ejus
 erratica exederet, & aliquid vel cum periculo tentan-
 tum censeret, manu hominum collecta, quos par fortuna ei con-
 stituerat, non modo singulos exiepiebat, sed plures saepe cum pau-
 cioribus aggressus, variis subinde in locis deprehensos trucidabat.

Hac

Hæc cum pari celeritate & audacia gereret, nec unquam oppo-
num se hosti præberet, brevi fama sui utramque pariter gentem
implevit. Igitur, concurrentibus ad eum passim, quos vel casus
similes, vel non dissimilis amor patriæ concitavit, intra paucos
menses non contemnendum exercitum confecit. Ab hac cum turba
ria turba, proceribus vel metu vel ignavia fœpius omnia genera
bus, Vallas Pœoræ appellatur: & tanquam Balliuli Lagatus, omni
pro legitimo magistratu imperat. Id nomen ille, nulla ambitione
aut imperandi cupiditate, sed tantum civium suorum miseratione
& caritate suscepit. Hac manu primum vim apertam expulsi
narci, conveniens ejus præfectum, clarum genere Anglum occidit.
Multas deinde arces, aut parum munitas, aut præfidiis non satis
firmatas, aut negligentius custoditas, cepit & everit: quibus locis
oris operæ expeditionibus, ita militum animos confirmavit, ut nul-
lum ejus ductu periculum defugerent; ut cujus nec audacia consili-
um, nec consilia unquam eventus deesset.

XX. Hæc cum fama cum lato spargeretur, atque hominum
favore aucta plenumque majora vero perficeret, quicumque vel
Scotiam salvam vellent, vel sua timerent, ad eum consuevit
instandum fortune ratos, quas Angli trans Fortham arces tenebant,
et si satis validas, & metui nominis ejus munitas, brevi tamen
sua potestate redegit. Taedumanam, Forthensem, Brechin-
sem, ac Montis refectam arces capas diruit. Dunottum ioppin-
eventu oppressum præsidio privavit. Abredontiam vero sui adven-
tus ab hoste direptam, & adhuc ardentem ingresso, quo minus
eum oppugnaret, ruitor, de adventante exercitu Anglorum oblitus
quod eos ad Fortham opperiri constituerat: prælii enim aliam
suis locis subire solebat.

XX. Edwardus in Galliam (ubi dictum est) discedens, cum omni
Scotia tota munita Anglicis præfidiis obtineret, multosque habens
Scotos sibi fidos, patriæ infidos, principes Scotiæ Nobilitatis,
aliquid auctoris suspicabatur, in incertam Angliam usque ad
reditus relegavit: in his Joannem Quinimum Badenach Regulum
& Alanum Lagatum hominem manu & consilio promptum. Relin-
quit in hunc modum constituta, nihil minus quam novor in Scotia
tus formidans, exercitum omnem abdidit. Tum vero fama
rum a Valla gestarum pernotat, majore manu opus esse ratus
eum comprimendum, nec tamen Rege dignam expeditionem ef-
ducens, quippe adversus latronem vagum (ita enim hostem Angli
vocabant) scribit ad Henricum Percium Northumbria Regulum
iterum ad Gulielmum Lanimeriam, ut copias celeriter & propinquis
cis confectis, Gossingamio, qui in Scotia resistens, se conjungat,
Scotos rebelles conspiciat. Thomas Vallingamius Comitem
rentis huic expeditioni præficit. Vallas autem, qui cum Cupri-
sensis arcem obsidebat, ne exercitus, quem in adventum Anglorum
invenire suserat, in prælium occidus esset, hostibus jam propius
demissis, recta Sterlinum ducit. Fortham amans, nusquam
vado

illis, illic (quoniam & minoribus annis receptis & maris
reciproco ausus) pons ligneus transire poterat. Ibi Cres-
cens cum parte maiore exercitus transmissis, pons, sive (ut nostri
dicunt) archæci opera, qui non multo ante compagine trabi-
bus in laxaveras, ut maiorem vim non posset sustinere, sive tor pe-
nitus, equorum, machinarumque pondere, arte nulla adhibita fra-
ctus, Anglorum iter interrupit. Scoti transpositos, nondum expli-
tis ordinibus, aggressi, caelo duce, reliquos in flumen retro agunt,
cum eade, ut prope omnes, vel ab hoste intererenti, vel aquis
impet perierint. Vallas ab hac pugna ad arces oppugnandas re-
versus, adeo brevi belli fortunam circumegit, ut neminem Anglici
eris, præter captivos, in Scotia reliquerit. Hæc victoria, in qua
Scotis nemo illustrior, præter Andream Moravium, cujus filius
aliquot post annos pro Rege rem Scoticam admini-
stravit, perit, ad M. Sept. anni M. CXCIV. parta. M.
Sunt qui Vallam non ad arces Cuprensis, sed Ta. CCXCVII.
lanæ oppugnatione revocatum, eodemque post
ulium redisse tradant, in quibus est Joannes Major, & aliquot
seniorum libri.

XXI. Hanc stragem ex agrorum locultu consecuta est fames, &
magna pestis, unde major quam e bello clades timebatur. Vallas,
huic malo quoad posset mederetur, omnem militarem artem,
diem adesse iussit, secum in Angliam duxit: ratus corpora la-
tibus agitata salubriora fore, & per hiemem in hostico vivendo
concomitibus domesticis parci, & militem omnium rerum inopem,
quem belli fructum, ex opulenta regione & diuturna pace floren-
tissimum. Ibi nemine congressi auso, a Calendis Novembri-
usque ad Cal. Febr. cum suis & hostium fructibus refecisset, &
solis discessisset, parta ingenti gloria, domum rediit. Hæc expedi-
tio Vallæ famam & auctoritatem auxit ad populum, ita nobili-
tatem invidiam mirum in modum adversus eum intendit. Ejus
laudes ipsi exprobrare videbantur, vel ignaviam, si non au-
tem, vel perfidiam, si nolent viri summa nobilitate & opibus
vivere, quod homo tenuis, omnibus fortunæ praesidiis destitu-
tus, non magis fortiter susceperit quam graviter perierit. An-
tiquoque rem esse ratus maiorem, quam ipse per praefectos de-
ficeret, ipse, rebus pro tempore dispositis in Gallia, domum
revertitur: & maximo exercitu, sed repentino delictu (nam veteranos
transmarinis provinciis non duxit) & e tironibus fere confecto,
Angliam versus pergit, cum harum incomperta manu rem sibi
certam ratus. Verum cum in Stammoriae planitie quingeni fere
inter acies instructas interessent, conspectio Vallæ exercitu,
agminum, ordinem, & confidentiam hostium admiratur, adver-
sus veteranorum ducem, & militem omnibus malis induratum, etli
maiores copias ipse haberet, tamen non ausus fortunæ rem
committere, conversus signis sensim gradum reculit. Vallas quo-
que intra insidiarum abundantem sequi non ausus, suos in acie conti-
vadit.

XXII. Hæc

XXII. Hac victoria de potentissimo Rege sine sanguine sub
inimici multo acius cum adori, cunctis rumoribus disseminandis
Vallam jam aperte tyrannidem afficere. Ad vero primoribus
dignum videri, ac precipue Bruffio & Cuminiis, Regis stirps
minibus: Nam, si serviendum esset, honestiorem sub Rege
mo & potentissimo fore servitutem, quam sub homine novo,
dominatus non minus ipsis turpis, quam periculosus esset futurus.
Iraque statant omni ratione Vallæ auctoritatem labefactare.
animorum habitus cum Edwardum non lateret, magno ex Angliis
& Scotis qui in fide ei data permanerant, comparato exercitu,
state proxima ad Varium lacellum venisset, qui vicus in ipsis
Severi vestigiis inædificatus, paullo plus sex millia passuum a
lino distat. Nec procul inde Scotorum exercitus confedit, satis
dem validus (erant enim ad triginta millia) si duces inter se concordes
fuisent. Duces autem erant, Joannes Cuminius, Joannes Stuartus
& Gulielmus Vallas; priores genere & opibus, postremus terro-
gestarum gloria longe Scotorum florentissimus. Cum in proci-
jam starent tres acies, accessit ad pristinam invidiam nova con-
tio, quis primam aciem in hostem duceret. Ac nemine alteri
dente contentione Angli diremunt, qui instructi sub signis ma-
gno gradu ad eos adventabant. Cuminius, non tentata pugna
cum suis discessit. Stuartus a fronte, a tergo circumventus, cum
omnibus eum secutis occiditur. Vallas cum a fronte acriter preme-
retur, & Bruffius circumito colle a tergo immineret, ordinibus
quoad in tali rerum statu poterat, non perturbatis, retro trans Ca-
rontem amnem abiit.

XXIII. Ibi obiecto flumine, cum & se tueretur, & sparsos e
recolligeret, Bruffio colloquium petenti non obviavit. Cum soli
arbitris, qua flumen angustiore alveo præaltis ripis cogitur, ex
verso constitissent: tum Bruffius prior, "Mirari se, ait, quid V
"læ in mentem venerit, ut plebeculæ incerto favore ablatu,
"tra Regem ejus ætatis potentissimum, maximis etiam Scoto-
"auxiliis subnixum, sese periculis assidue objiciat; idque,
"tantis laboribus opere pretio proposito: neque enim si Edu-
"dum vincat, Scotos unquam ei regnum permitturos; neque
"ipse vincatur, ullum superesse perflugium, nisi in misericordi-
"inimici." Cui Vallas, "Ego nunquam, inquit, istum labo-
"mei finem mihi proposui, ut regnum mihi pararem, quod
"mea fortuna capit, nec animus cupit: sed cum cives meos ve-
"(ad quos regnum jure spectat) ignavia, rectoribus destitutos
"rem, hosti immanissimo, non in servitutem sed lanienam ob-
"stos, eorum vicem sum miseratus, & causam a vobis deserv-
"suscepi: quorum libertatem, fortunas, & incolumitatem non
"us deseram, quam vita me deserat. Vos, quibus potior est
"pis cum securitate servitus, quam honesta cum periculo libe-
"istam quam magni aestimatis fortunam amplectamini. Ego
"patria, sæpe defensa, liber & libens moriar; nec me prius

curtas quam virā relinquet. Ita soluto colloquio, uterque ad
 rediit. Hoc praelium incidit in undecimum Calend. Aug. in
 quo ceciderunt e Scotis supra decem millia: in his e proceribus cla-
 rissimi, Joannes Stuartus, Macdussus Fife Comes, & ex acie Vallas
 Joannes Gramus, secundum ipsum Vallam, Scotorum longe fortif-
 simus habitus. Ex Anglis Frerus Breangius, in re militari apud
 magni nominis. Post infelicem pugnam, Vallas cum Perthum
 misisset, dimisit exercitum: atque invidiæ, cui se imparem sentie-
 bat, cessit; neque post eum diem pro imperio quicquam gessit. An-
 gelos tamen cum amicorum cohorte, quæ, abdicato magistratus no-
 mine, semper ei adhæsit, quoties rei bene gerendæ se offerebat oc-
 casio, semper infestus premebat. Eduardus, post agrum trans For-
 tham Perthum usque omni clade belli vastatum (receptis in fidem,
 qui metu præsentis nihil movere audebant) exercitum reduxit.

XXIV. E. Scotis, qui patriæ libertati studebant, post hostis dis-
 celsum paulum recreati, Joannem Cuminium juniorem faciunt
 regem. Is de Concilii sententia, ad Philippum Valesium Gal-
 liarum Regem Legatos misit, qui cum eo agerent, ut per sororem,
 quæ cum Eduardo erat desponsa, saltem inducias obtineant. Ejus
 opera in septem menses imperator; nec tamen bona fide servata;
 nam Legatos ad Bonifacium octavum missos Angli retinuerunt,
 atque in carcerem conjecerunt. Scoti interea, qui nec tyrannidem
 Anglorum ferre, nec immanem Eduardi animum supplicis exsati-
 are, nec pacem æquam impetrare poterant, obstinatis animis ad ulti-
 mam dimicationem, citra spem veniæ, se comparant. Primum,
 Joannes Eduardi præfectos, qui Anglicæ nationis erant, ex omnibus
 viribus & arcibus exigunt. Scotos Anglicæ factionis quacun-
 que vi assidue affligunt. Hic status rerum cum prope biennium durasset,
 Eduardus Radolphum Confratium cum magnis copiis ad prædones
 (ita enim eos vocabat) domandos, & reliquas belli conficiendas,
 misit. Hi nemine obvio late prædas agentes, ad Rossinum usque
 (hæc is Lothianæ est, quinque fere millia passuum ab Edimburgo
 sita) trifariam ut lacius popularentur divisi, castra posuerunt.
 Joannes Cuminus, adjuncto sibi Joanne Fraserlo Tuedia longe po-
 tentissimo, collectis ad octo millia hominum, ad hostem ducit: ut
 vel ab effusa populatione cohiberent, vel, si quæ rei bene gerendæ
 occasio se obrulisset, fortunæ not decissent. Occasio major quam
 sperabatur est oblata. Nam cum Angli nihil minus, quam hostis
 adventus, tot malis fracti, adventum expectarent, ac solutivi,
 in hostico conveniebat, se gererent; prima eorum castra subi-
 talventu Scotorum sunt oppressa, magna cæde facta: qui evase-
 runt, in proxima castra tumultum pertulere. Ibi, Ad arma, tre-
 pidè clamat, & pro se quisque, alius alium hortari, ad opem
 ferendam. Sed cum seruum auxilium esse sensissent, ad vindi-
 ctam se comparant. Atrox, ut inter feroces victoria, & cupiditate
 incensæ, fit conflictus: tandem suis fugatisque Anglis, vi-
 ctis quidem, nec incruenta tamen, cessit Scotis. Intererea verti-

acies, quæ longius tetenderat, adveniens, trepidationem Scottis injecit. Plerique enim vulnerati, ac major pars duplicis pugne laboribus fatigati, videbant in certamine manifestum periculum, in magna cernum exitum sibi imminere. Tandem, ducum jussu captivis, ne omnibus in hostem intentis, a tergo insurgerent, milites suos casorum spoliis armant, & majoris exercitus specie hostibus præbent. Prælio inito, acriter utrinque certatur. Cum aliquandiu anceps pugna fuisset, Scotti adhortationibus dum duplicisque victoriae memoria revocata, viribus refectis, tanto impetu incurrunt, in hostem, ut Angli turbatis ordinibus terga verterent. Pugnatum est ad Rossinum, sive

CCCII. Calendæ Martiæ, millesimi trecentissimi secundæ anni.

XXV. Hæc victoria, tribus exercitiis eodem die ab uno victo quanto fuit clarior, tanto acrius Eduardus, ad ignominiam delendam, & finem tandem aliquando diuturno bello imponendum, armum intendit. Igitur exercitum, quantum nunquam antea, conscribit; se certis marique Scotiam late arvis pervagatus est, ad extremos usque Rossie fines, nemine armato se contra copias objicere auso. Solus Vallas cum suis, nunc a fronte, nunc a tergo, aut lateribus incurrendo, temere prægressos, aut morantes, ut si qui cupiditate prædæ longius a suis discedebant, excipiebant, neque quonquam longius a signis progredi sinebat. Hunc Angli magnis pollicitationibus frustra ad se sæpe traducere est conatus. Sed una ejus ad omnes erat oratio, "Se vitam quam patriæ debet, hæc ei devovisse: cui si aliam opem asserre non posset, piis etiam conatibus immoriturum. Restabant aliquot arces Anglorum nondum dedite: Urpharta in Moravia vi capta, omnibus qui inerat ad usum extinctis; ceteræ metu se dediderunt. His rebus gestis, Anglus cum Eduardo filio, quem Perthi reliquerat, se conjunct: ac Stirlingum, tribus mensibus obsessum, deditibus sese omnium rerum penuriant præsidariis, ac tantum vitam & libertatem petitis, cepit. Nihilominus Gulielmus Olivarius, qui arci præfectus erat, adversus pacem & clementiam retentus est, & Londinum custodiam missus.

XXVI. Totæ Scotia recepta, conventus Ordinum ad Fanum Anglorum ab Eduardo est habitus: ubi omnes in ejus fidem, metu coacti, præter monachum Vallam, jurarunt. Et metuens, ne Angli infidelissimo, a Nobilitate non satis æqua traderetur, cum paucis antiquas latebras secretiss. Eduardus, præfectis & magistratibus per totam Scotiam ordinatis, se in Angliam recepit: quo in discessu singularem sui odii in omne nomen Scotticum significationem reliquit. Non contentus enim sustulisse omnes, qui res novas moliri posse videbantur, adjecit animum ad omnem (si fieri posset) gentis memoriam abolendam. Leges enim veteres delovit: ritus Ecclesiasticos ad Anglicam consuetudinem traduxit: historias, fœderum monumentaque vetusta, sive a Romanis relicta, sive a Scottis creata,

Admenda curavit: libros omnes, literarumque doctorem in Angli-
am transfudit: lapideum marmoreum rudem, in quo sacrum regi
condideri vulgo persuasum erat, Londinum misit: neque quidquam
ominis reliquit, quod spiritus generosus, aut sui memoria, ad pri-
vate fortune recordationem excitare, aut ad veram animi magni-
tudinem erudire & excolere posset. Ita, non solum viribus, sed
et animis (ut rebar) fractis, & in servilem humilitatem de-
positis, perpetua sibi illius pacis spontanea. Bellum autem Odo-
rici Valentini pro Rege, quo cunctis generis humani veram mol-
tiam, si quis contingerent, in ortu ipso exstingueret, non cessavit.

XLVH. Verum bellum ei novum, unde minime rebarur, est
ortum. Erant apud Eduardum Regem, Scotici generis viri inter-
pines clari, Robertus Brusius, filius ejus qui cum Balliolo de re-
gno contenderat, & Joannes Cuminius, a colore faciei Ruber di-
ctus, Joannis Ballioli proximi Scotorum Regis consobrinus. Hos
Edwardus, saepenumero seorsum convocat, vana regni spe die fru-
strum erat; apertè ita opera eorum in Scotia perdomanda usus.
Infecti tandem ludificatione, nihil magis interque expetebat,
quam occasionem, qua Regis erga se perfidiam ulcisceretur. Sed ut
mutua suspitione continerentur, ne consilia communicarent.
Tandem Cuminius, cum ea quae gererentur, Brusio ingrata esse
percepisset, ab initio malorum quantum exortus, apud eum patriam
vehementer deploravit. Et in persequam Rege Anoli-
um invocavit, sese in prius in Brusium praevidit, ut
auxilio & labore suo tunc in eum adhiberet. Ex hoc
animis insulo longius progressi, cum videret eum de Brusio ha-
bitum dedissent, demum inter eos ita convenerunt, ut Brusius regnum
haberet, cedente ei Cuminio, qui suum. Cuminius vero Brusii a-
mici, quos in Scotia amplissimos & fructuosissimos habebat, tene-
re, suadensque ei honor post Regem haberetur. Hac cum inter
se prae, scripta & consignata fuissent, Brusius, in opportunitate
verum novandarum inrentum, relictis in Scotia uxore & fratri-
bus, in subam Anglicam proficiscitur.

XLVIII. Post ejus discessum, Cuminius, sine poenitentia prioris
cunctis, sive quod fraude tollere de medio Brusium consulam statu-
it, atque hac via faciliorem sibi ad regnum aditum parare, secre-
ta consilia dicitur Eduardo prodidisse: atque ad sedem faciendam,
consentum ab utroque signatum ad eum misisse. Brusio dies di-
gitur, ut perduellionis reo. Ipse ad aula ventus diffidens, appa-
rentem custodes occulti, ac jussi dicta factaque ejus spectulari. Cum
Regis, in crimine manifesto, eo spectabat, ut ante rumo-
rum summi de eo supplicii, fratres ejus comprehendere possent. Brus-
ius itaque, per Comitem Gomeriae avicum amicum, certior de re
periculo factus: qui non ausus fugae consilium literis com-
municare, Brusii exemplo monitus, ad eum caecaria inaurata, num-
musque aliquot aureos misit, tanquam superiore hac die mutuo ab
eum accepisset. Robertus, ut in periculis homines sunt sagaciores

non ignarus quid eo munere significaretur, fabrum de nocte accersit, trium equorum soleas inverſas ac praeſtopſeras equis affigere precepit, ne veſtigia velut abeuntium per nivem fugam proderent. In eadem nocte, duobus comitibus aſſumptis, iter ingreditur, ac multum hominibus equisque fatigatis, ſeptimo demum die, ad artem ſuam, quae ſita eſt ad lacum Mahanum, venit. Ibi Davidem fratrem & Robertum Flaminium naſtus, eis adiunctis, ac vix fugae cauſſa indicata, in tabellarium incidit, qui literas a Cuminiſ ad Anglum ſerebat: in quibus ſcriptum erat, ut Robertus quamprimum tolleretur: periculum enim in mora eſſe, ne quid homo nobilis & gratioſus, pari conſilio atque audacia, novae turbae excitaret. Perfidia Cuminiſ his etiam indicibus comperta, Robertus ira inflammatus, Drumfriſium, ubi inimicum eſſe compererat, recta pergit: ac Joannem in templo fratrum Franciſcanorum naſtus, prolatiſſimis teris coarguit: ac impudenter ſuas eſſe negantem, impatiens irae pugione in ventrem adacto, jacentem pro mortuo reliquit. Cum equum eſſet conſcenſurus, Jacobus Lindſius ac Rogerius a Cellis Patricii, alter propinquus, alter vetus amicus, e vulſu animi perturbatione intellecta, cauſſam ſciſcitantur. Qua ille breviter explicata, cum ſubiſciſſet, "Se putare, Cuminiſ eſſe mortuum. Quid" inquit Lindſius? Tu ergo rem tam arduam in incerto reliquiſti.

Et cum dicto ardem ingreſſus, non illum morſo ſed & M. Robertum Cuminiſ, opem propinquo ſerre conantem CCDV. conſciit. Haec caedes facta eſt, anno milleſimo trecentiſimo quinto, ad quartum Idus Februarii.

XXIX. Eodem prope tempore, Vallas a Joanne Mentetho familiaris ſuo, per Anglos pecunia corrupto, in agro Glaſcuenſi, ubi latebat, captus, & Londinum miſſus, Eduardi juſſu ſcoe laniano interiit: membra ad aliorum terrorem, in locis celebrioribus Angliae & Scotiae ſuſpenſa. Huic finem vitae habuit vir ſui temporis longe praerantiffimus, in ſuſcipiendis periculis animi magnitudine in rebus gerendis fortitudine & conſilio, clariffimis veterum ducibus facile comparandus; caritate in patriam nemini ſecundus: qui ſuſceptis videntibus, exteris ſolus liber, neque praemiis adductus, neque cogi potuit, ut cauſſam publicam ſemel ſuſceptam deſereret: cuius mors eo miſerabilior eſt viſa, quod ab hoſte invidius, a quibus minime debuit fui proditus.

XCVII. R. E. X.

XXX. Bruſſius tantum moratus, dum a Pontifice Romano veniam credis in ade ſacra ſiſte obſtineret, proximo mensis

M. Aprili, anno milleſimo trecentieſimo ſexto, Sconam per CCCVI. ſectus Rex coronatur. Primum, gnarus quam potentem cum hoſte res ſibi eſſet, copias undecunque poſſet comparat. Sed cum totam gentem Cuminiſ, cujus familiae potentiam nulla unquam ante, neque poſtea in Scotia aequavit, haberet inimicam; multorum praeterea animos offendiſſet, propter operam ſuperioribus temporibus Anglo navatam; maxima autem pars metu

nocte angli
affigere p
erent. I
ur, ac m
e, ad arc
videm fra
ic vix sup
umino a
s quamp
d homo m
ae excitare
ira inflam
ecta pergit
prolatis l
patiens ira
quit. Cam
rius a Cell
imi pertu
iter explic
um. Quid
o reliqui
nolo sed
e conant
no trecent
etho fam
nsi, ubi
ede laniat
ioribus An
sui tempore
magnitudin
rum ductu
us : qui se
neque m
reret : cup
r quibus m
omano ven
ximo men
Sconam p
tam potest
otest comp
e potestiam
beret inim
peram sup
ars metu p
tentia

Anglorum conquiesceret : ad Methuanum tamen cum paucis
romam tentate ausus, ab Odomaro Eduardi praefecto vincitur :
minore cum caede, quod Brussiani, suae infirmitatis consilii, invito
certamine integri fugerunt, ad XIII. Cal. Aug. Nec adeo
post, cum in Atholiam venisset, ac illinc in Argatheliam tende-
ret, patefacto Cuminis ejus consilio, in loco qui Dalree vocatur,
hoc est, ager Regius, ex itinere praelium inire coactus : paucis a-
missis, reliquis quo cuique commodum erat dilabentibus, pari ac-
tus eventus est usus. Post id tempus, cum uno aut altero fere co-
mitem tutiorem se in ea fortuna paucitate ratus, per loca deserta va-
gat, prope ferinam vitam egit : nec, si rursus fortunam tentare vel-
let, ulla virium spes usquam erat. Vulgo enim ex hac duplici of-
fensione cetera augurante, ob omnibus destituitur. Duo soli ex ve-
teribus amicis, constanti erga eum fide perstitērunt, Milcolumbus
Levinus Levinæ Comes, & Gilbertus Haius. Angli ejus miseris
condum satiati, mittunt in omnes regni partes, qui propinquos
comprehendant. Omnes praeterea exusum uxores & liberos ju-
vent, ante certum diem regno excedere. Uxor ipsius Roberti, a
Guilielmo Comite Rossiae capta, in Angliam mittitur. Nigellus
frater, Kildrumniae arce per praefectum Anglis prodita, cum
more & liberis in hostium manus venit. Thomas quoque & Ale-
xander, iidem ejus fratres, dum e Gallovidia Carictam perunt, ad
Rianum (qui Ptolemaeo est sinus Rerigonius) comprehensi,
Angliamque missi. Hi tres, alius alibi, capite mutantur. Ca-
teris Brussianarum partium passim conquiescit : ipsi ceteri : bona direpta,
inter ipse cum uno plerumque comite, interim solus, per loca maxi-
me inculta pererrabat, atque in dies & horas latibula commutabat,
cum ne sic quidem sibi tutus a civium perfidia & hostium crude-
litate videretur, in Aebudas ad veterem quendam amicum transmi-
sit. Ibi cum aliquot menses latuisset, quia nusquam comparebat,
missis credens, quari desinit. Haec fama, ut ad securitatem erat ei
inutilis, ita si diutius durasset, amicis omnem recuperandi regni
spem ademptura videbatur. Aliquid igitur movendum ratus, modis
ab amico ubi facebat, copias acceptis, in Carictam navigat. Ibi
sui quidem patrimonii, sed a valido Anglorum praesidio in-
clusus, inopinato adventu opprimitur : & Anglis ad unum occisis, ne-
que hostium copiis intercluderetur, transmissis Glotiae astuario, En-
nessum arenam munitam, ad Nessum flumen in tumulo stris edito
tum, longe diversa regione, negligentius custoditam, pari felicitate
capit.

LXXI. Harum rerum fama divulgata, magnum animorum mo-
tus per totam Scotiam fecit. Praeter enim veteres amicos, qui
e suis latebris ad eum accurrebant ; multos etiam novos ei
insultavit Anglorum superbia, qui, postquam extimatum arbitari
non, magis avarè & creduliter imperarunt quam antea. Igi-
tur auctus non peccandis copiis militum optimi generis (ut
vel induraverant labores, vel desperatio ad ultima audenda
impulerat)

impulerat) omnes ubique arces, per Scotiae regionem in septentriones procurrentem, ut quamque capiebat, diruit: partim ne suas copias dividendo infirmiores redderet, partim ne hostes ullum receptum tutum illic haberent. Cum, passim obvia vincendo, in interiorem partem regni penetraret, Joannes Cuminius Buchania Comes certior factus, eum ad saltum, per quem Elca fluvius in plana Mernia delabitur, pervenisse; cum subitatio exercitus Scotorum & Anglorum, omnibus qui militari essent ætate ad arma convocatis, ad Gleneskam (ita loco nomen est) eum assequitur. Brussius loci angustias suorum paucitati commodas ratus, paratum ad dimicandum hostem expectabat. Cuminius, acie in longitudinem explicata, terrore multitudinis Brussium perculsum iri arbitrabatur. Verum, ubi eum videt suis se locis tenere, confectus imbecillitatis suorum, nec ausus in locum paullo iniquiorem aciem erigere, de induciis, per quas de pace ageretur, misso præcope prior egit. Eas Cuminius cum obtinuisset, omnia mentione pacis, quibuscunque potest rationibus copias auget: nec Scotis quos secum habebat (multorum favore in Robertum inclinato) confusus, supplementum ab Anglis petit. Interea Brussius quoque, ut contemptum sui dederet Anglis, & amicorum animos erigeret, semper hostium copiis inhærens, aunc hac nunc illac carpere & infirmiora præsidia aggredi, nec ipse unquam ullo in loco consistere diutius, aut hosti se opportunum præbere. Circa hæc tempora, Simon Fraserius & Valterus Loganus, equites strenui, & summa in patriam caritate, a factionis Cuminiane hominibus capti & Anglis traditi, Londini supplicio sunt affecti.

XXXII. Eodem fere tempore, Jacobus Duglassius ad patrem Brussianas se adiunxit. Erat is Gulielmi filius, juvenis omnium primarum artium facile princeps: qui, cum Lutetiae literis operam daret, audito patrem in carcerem ab Anglo conjectum, non adeo multo post mortuum, domum rediit; ut ex amicorum consilio reliquum vitæ cursum ordinaret: ac patrimonii exuvias, amicis aliis alio casu dispersis, omnium rerum inops, ad Gulielmum Lambertum Fani Andrea Episcopum se contulit: ab eo in familiam acceptus, atque ibi honeste habitus, usque ad Edwardi Regis, pacata fere tota Scotia, adventum ad Steerlinum obsidentem. Eo ad Regem salutandum profectus Lambertus, Duglassium secum duxit: Regemque opportunum nactus, oravit, ut patrimonio restituto, juvenem in fidem clientelamque reciperet, ejusque forti & fideli opera uteretur: atque adjecit, quæ pro tempore de laudibus ejus dicenda videbantur. Rex, ubi nomen genitricis ejus intellexit, de Gulielmi patris pertinacia asperce locutus: "Neque se filio, nec opera ejus uti velle, respondit: nec patrimonium, si maxime veller, reddere posse, quod jam de se bene meritis gratificatus esset. Ita dimissus ab Anglo Jacobus apud Lambertum fuit, usque ad Brussii in Merniam adventum: tum, ne quam Angli (cujus animum erga se implacabilem abunde perspexerat) occasionem

Septem-
m ne su-
ullum re-
cendo, in
Buchania
fluvius in
terriu Sco-
ad arma
alleguunt.
s, paratu
in longitu-
m in ar-
e, conficiu
uiorem a-
nullo pra-
mentione
Scotis quo-
to) consi-
quoque, ut
s erigere,
pere & in
loco con-
a hac tem-
tremui, &
nominibus
ad partes
is omnium
liceris ope-
iectum, re-
amicorum
nig exunt,
ad Guliel-
: ab eo in
ad Eduardum
obside-
Duglasi-
e, ut pari-
ret, ejusque
tempore de-
multaque op-
" Neque su-
monium, si
eritis grati-
Lambertum
quam An-
geras) occi-
sionem

nam norandi amitteret, direptis, non infcio Lamberto, ejus e-
qui ac nonnulla pecunia, ad Brissium venit: ejusque illo opera mul-
tis alacritatis tempestivitas est usus.

XXIII. Non adeo multo post, iterque Rex, eodem prope mo-
mento, in gravem morbum incidit. Eduardus in belli apparatus
adversus Scotos occupatus, paucis post diebus morbo ad Lancastri-
um decessit, relicto heredem Eduardo secundo filio, qui a loco ubi
nam erat Carnarivanius est dictus. Is, a patre aucto exercitu, in
helicum ingressurus, praxiit edictum Drumfrissum, ut Scoti fre-
quentes eo convenirent: verum e propinquis regionibus, & pauci &
sperner assuerunt. Renunciato etiam res transmarinas turbari, re-
llo praesidio quantum satis putabat ad Scoticos tumultus reprimen-
dos, reversus, rebus domi pro tempore compositis, in Galliam tra-
xit. Interea Robertus, morte Angli nunciata, nonnihil recreatus,
de rebus suis melius sperare coepit: ac viribus animi corpus infir-
mum sustentabat. Non ignarus autem, quantum in unius diebus in-
tellectu ad victoriam esset momentum, ita se comparabat ad extre-
mam fortunam altam, ut hostem & pugnam deponeret. Ex adver-
so autem, cum Anglus amicorum spe tardius adventaret, Johannes
Cuminius, avidus gloriae belli per se finiri, cum speraret, Rober-
tum vel adjuncto ad labores morbo gravissimo contractum iri, vel
per valetudinem impeditum, in aciem non descensurum; omnibus
potuit copiis ut unum coactis, recta ad hostem ducit. Ille
vera, ut suorum animos confirmaret, se imponi in equum jubet.
Cum autem confectus, etsi, duobus milibus cum sustinentibus,
vix posset, tamen animi omnibus adiacie, ut nunquam ala-
criter pugnare, insisteret. Cuminius, qui speciem victoriam in adversa
hostis valetudine collocarat, postquam, neque hortando, neque ca-
ligando, suos continere potuit, uno cum eis fugam capessere est co-
actus. Multi in fuga capti: omnes humaniter habiti.

XXIV. Haec victoria ad Eboracensem partem, ut Regem morbo
peravis, ita rem prospere gerendam ei fuit initium: quicquid
ante ab eo die attulerat, ei feliciter cessit. Post paucos deinde
diebus in Argatheliarn duxit. Regionem depopulans, Dominum ejus
mandrum ad deditionem compulsi, qui cum familiaribus in An-
glia profectus, ibi brevi post in summa inspie miseram vitam ha-
bitant. Eodem anno, pridie Calendas Julias, Eduardus Brissum,
per prospero eventu, ad Deam Gallovidiam amaram perduxit. Rol-
andus nobilis Eques Gallovidianus in praetio caesus: Donaldus In-
teritus a fuga retractus: Gallovidiae longe lateque vastatae. Hi eni-
m Eduardum Anglum, atri cupidum, inisum ad bellum exci-
taverat. Nam, cum ubique res male gereretur, ipse proximo anno,
in magno suorum exercitu Scotiam ingressus, numerosam mapam
construxit, qui ab Anglis non tam desecrari, sibi adjungit. Cum
copias ad Berwickam usque progressus, nulla re digna memoratu
redierit: sive in causa fuit ipsius segne ingenium, sive quod
inopia, quae tum omnem Scotiam affligebat, Robertus cu-
rarat,

ratat, ut comineatus, qua iturus erat exercitus, inde in loca devia transferrentur. Post ejus discessum, Scotus, in arcibus recipiendis quæ adhuc ab Anglis tenebantur, reliquum anni tempus consumpsit. Murimæ, desperato ab Anglis auxilio, non expectata obsidione, se se dediderunt.

XXXV. Anno deinde proximo, qui fuit a Christo nato M. CCC. X. Brulius, ut clades acceptas hosti rependeret, CCCX. bis Angliam infesto exercitu est ingressus, & cum maxima præda sine certamine rediit. Sequentæ deinde biennii præsidia munitiora, quæ in Anglorum potestate remanserant, præ omnia recepit; Perthum vi captum: Angli Scotique præsidarii promiscue cæsi, quo cæteri a simili pertinacia detererentur: muri diruti: fossa repleta. Hujus exempli terror Drumfrilium, Lanaricum, Aeram, Botam oppida, aliaque multa minus firma loca deditionem facere coegit. Veris initio, Bacchanalibus ad Jejunii Quadragenarii principium celebrari solitis, custodibus ad ludum lasciviamque intentis, Rosburgum a Jacobo Douglassio captum: nec adeo diu post, Thomas Randolphus Edinburgi artem munitissimam cepit. Manna quoque insula dedita: arces ubique, ne iterum receptaculo essent hostibus, diruta. Interea Eduardus Brulius Sterlin arcem, in rupe (nisi una qua aditur parte) undique præcipiti sitam, obsidione clauserat. Eam tenebat Philippus Maubraius, homo impiger, qui, successu Brullianarum partium in Scotia animadversis, eam armis comineatibusque, adversus obsidionem, quam jam tunc animo prospiciebat, egregie munierat. Igitur cum dies multos Eduardus frustra in ea oppugnanda consumisset, neque spem potiundi per vim haberet, ne nulla re gesta, repulsus inde videri posset, ad conditiones est ventum, ea lege, ut, ni ante annum ab eo die circumactum, Anglus opem ferret obsessis, arx Scotis dederetur: præsidarii, quo vellent, cum rebus suis se conferrent incolumes.

XXXVI. Hæ conditiones vehementer displicuerunt Regi: eastamen, ne fratris fidem elevaret, servare decrevit. Verum, cum non dubitaret Anglum ad diem assuturum, quicquid in tanta rerum inopia potest, adversus hostem potentissimum, subiturus ultimum discrimen, parat. Et Anglus, qui a Scotis, quos pater ei victos & fractos reliquerat, se non modo regno Scottorum exutum, sed de Anglia dimicare coactum cerneret; gentem sæpe rebellem, semper inquietam & infestam tollere cupiebat. Id ut & perficeret, exercitum non modo ex Anglis, & Scotis qui Anglorum sectam sequebantur, sed & transmarina ditione (quæ tum ei magna & opulenta erat) quantum nullus unquam Rex Anglorum habuisse dicitur, coegit. Interrogatis etiam a transmarinis amicis auxiliis, maxime a Flandria & Hollandis, quos pater ejus adversus Philippum Gallorum Regem impense adjuverat. In eo exercitu supra centum millia bellatorum fuisse dicuntur. Sequebatur etiam turba calonum & lixarum, eorumque qui comineatus terra marique subvehebant, ut in regionem non admodum frugum fecundam, & per tot annos, omnibus bellis

cladibus

cladibus afflictam: præterea eorum, qui in colonias describendi, & agros accepturi, uxores & liberos secum trahebant, ingens multitudo. Toræ autem vires opulentissimi regni, & jam diu florentis, oculis animisque subiectæ, tantam omnibus fiduciam pariebant, ut non de bello gerendo, sed de præda dividenda, omnis eorum esset sermo.

XXXVII. Brissius, tanto apparatu hostium audito, & ipse suas copias parat, numero quidem adversus tantam multitudinem exiguas (erant enim ad triginta millia hominum) sed belli usu & malis domesticis induratum, & qui vitæ, fortunarum, omniumque quæ sine hominibus cara spem in dextris gerebant. Cum hac manu, sinistram ripam Bannoci fluminis tenebat. Est autem is amnis præcis utrinque ripis, paucosque & angustos habet transitus: a Sterlino circiter duo millia passuum abest: infra colles, antequam in Fortham influat, per loca paullum æquiora transit, sed aliquibi paludibus impeditur. Hieme quidem plerumque rapidus ac torrens fertur: cum vero, ut mediis caloribus, modicis aquis & pluribus in locis pervius erat: Scorus, quanto viribus inferior, tanto ad omnia circumspectior, ut arte & consilio, transitum impeditiorem Anglis, qui dextram ripam occupaverant, redderet, locis æquioribus fossas profundas duxit, in quibus palos acutos ita infixit, ut superne integumentum e levi cespice fraudem celaret: murices item ferreos, ubi commodum videbatur, spargi iussit.

XXXVIII. Igitur cum castra castris, modico amne direpta, in diversis collibus prope collata essent, Anglus octingentos equites, nullo longius a castris transmissos, Sterlinum præmittit. Hos Robertus ad vicini agri prædam mitti ratus, quingentos equites ducit Thomæ Randolpho, cum quibus effusam agrorum populationem exhiberet: & si se occasio pugnandi daret, eam non omitteret. Eos Angli conspicati, omisso quo pergebant itinere, aciem convertunt. Pugnatum est diu acriter, neutro inclinante victoria. Jacobus Dughallus, suis qui pauciores erant vehementer metuens, Brissium vocat, ut liceret laborantibus opem ferre. Ad cum ille pertinaciter sequebat, in tumulum velut spectator subiectus, certus tamen, si res posceret, suis ire subsidio. Ubi Anglorum aciem inclinantem, remanebat Scoticam meliorem loco esse animadvertit, ibi constitit, ne ex alia laude quicquam velle deterpere videretur.

XXXIX. Angli, paucis illis e tanta multitudine amissis, nihil animi fracti, & Scoti, velut totius victoriae omne recepto, se in crastinum diem ad dimicationem parant. Nox, quamvis tum brevissima (ad novum enim Calendas Iulias pugnatum est) pro ardore tamen utriusque partis longa videbatur. Omnis Scotorum multitudo in tres acies erat divisa: Rex mediam ducebat, in dextro cornu frater, in sinistro Randolphus imperabat. Angli, præter magnam sagittariorum numerum, quos utrinque cornibus circumfudebant, cataphractos etiam e Gallis habebant. Hi cum in Randolphum, qui locis humilioribus stabat, se concitassent, ut in latius obliquum

liquam incorrerent, subito in preparatas a Bruffio fossas, ruitur mo-
do cum magna hominum & equorum strage prociderunt. Primi
suorum supraventurum lapsu oppressi perierunt; & postremi priorum
clade territi retrocesserunt. Is terror etiam pedestres copias nomi-
hil tardavit, veritas ne & ipsæ simili fraude caperentur. Accidit
& aliud, parvum quidem dictu, sed quod (ut in bello plerumque
soles evenire) non leve attulit momentum ad summam rem. Robur-
tum, qui ante suam aciem obsequitabatur, clavamque manu tenens
primos ordines continebat, quidam Anglus agnoscent, infestus in
eum hastam dirigit. Rex, idu paullo evitato, hostem equi impetu
prætervectum clava ferit, ac exanimem solo prostermit.

XL. Vulgus militum, periculosam Regis audaciam magnis laudi-
bus prosequens, non jam consilio regi, sed imperu in hostem ferri,
tanto ardore animorum, ut adversam aciem impulsuri viderentur,
nisi sagittarii Anglorum in cornibus dispositi, magno cum damno
eos coercuissent. Bruffius, aliquot equitum turmis immissis, ut
quidem repressit: error tamen plus quam hostis Anglis nocuit. Tur-
ba enim castrensis, calonibus in jumenta impositis, lineisque li-
norum instar explicatis, cum in colle unde conspici possent con-
stitissent, speciem novi exercitus adventantis præbuerunt. Angli
proximi stabant, duplici metu attoniti, fugam capessunt, ac suo
voco reliquam aciem turbant. Vulgi in fuga ingens edita caeco.
Quinquaginta Anglorum millia quidam nostrorum caesa tradunt.
Ceterum scriptor Anglus, ut numerum certum non ponit, ita strage
ingentis suspicionem facit: ait enim innumerabilem caesarum fuisse
multitudinem. Nec fortassis injuria rem in incerto reliquit, quod
numerum inire non erat facile, fuga tam longe lateque sparsa, in
qua plures quam in prælio perierunt. Tanta certe clades fuit, ut
proximo ac tertio post anno, Angli, quoque pluribus incommodis
provocarentur, tamen non se commoverint. E Nobilitate Angli-
ca ceciderunt circiter ducenti: par prope numerus fuit captivorum
illustrum. Ex iis cognitum est initium fugæ ab ipso Rege coactum
ac, nisi a Comite Marcia in arcem Dumbart. receptus fuisset, ac ne-
vicula Berwick missus, non evasisset manus Duglassi, qui cum
quadringentis equicibus quadraginta millia passuum eum secutus
erat. Inter captivos, deprehensus est Mogachus, ex eorum factio-
nem, qui a Carmelo monte Syriæ sibi cognomen adoptarunt. Is (ut illi
temporibus) postea non spernendus fuit habitus, atque ad bellum ad-
ductus, ut Anglorum victoriam versibus illustrares. Captus autem
eorum cladem (libertatis pretium), decantare est coactus, carmen
plane rudi & barbaro, sed quod illorum temporum auribus non
displiceret. Nec incruentæ Scottis fuit victoria: ceciderunt enim
quatuor millia; in quibus duo tantum Equestris ordinis fuerunt.
Sterlini arx, uti convenerat, dimisso præsidio recepta.

XLI. Incidit in hæc tempora res, ob fortunæ in exiguo curriculo
varietatem, non indigna relatu. Joannes Mentarius, qui Vallam
amicum Anglis prodidit, pro eo ac debuit Scottis inuisus, ab Anglis
præ-

præter alia præmia, acceperat præfecturam arcis Britanno-duni. Ea, reliquis munitionibus recuperatis, prope sola, aut cum paucis, ab Anglis tenebatur. Et quia natura erat inexpugnabilis, cum Rex per propinquos & amicos cum præfecto de ea redimenda tractaret, Comitatum Leviniz proditoris precium petebat: nec aliam ullam conditionem ad aures admittere sustinebat. Hit Rex cum animo fluctuaret, quod, arcem etsi maxime cupiebat, receptionem tamen non tanti æstimabat, ut ob eam Comitem Leviniz offenderet, in omnibus suis calamitatibus amicum certissimum ac prope unicum. Eam Regis hesitationem Comes cum rescisset, auctor ei fuit, ne conditionem recuset. Igitur, pactis ex sententia Joannis confectis, & sanctissime confirmatis, cum Rex ad arcem recipiendam veniret, in nemore Colchonio, quod prope mille passus ab ea abest, fideri quidam lignarius, Rollandus nomine, impetrato, ut de re magna Regem convenire liceret, fraudem a præfecto intentam ac paratam indicavit. Erat autem ea ejusmodi. In cella vinaria depressa & obscura, Angli satis magno numero erant inclusi: qui cætera arce recepta, Regem securum, inter prædandum aut caperent, aut obtruncarent. Igitur Rex, a Joanne in arcem acceptus, cum, cæteris munibus satis exploratis, ad epulas blande invitaretur, negavit se transurum, donec cellam illam occultam introspiceret. Cum prædictus causaretur fabrum abesse, qui clavem cellæ haberet, sed mox invitatum, ostio effracto dolus patuit. Angli armati educti, & sedulo interrogati, rem ordine narraunt: aliudque indicium addunt, navem armatam in æstuario proximo stare, quæ Regem in Angliam exportaret. Cæteris supplicio affectis, Joannes in carcere conclusus asservabatur; quod Rex propinquos ejus, ac maxime viros offendere tam periculoso tempore noller. Habebat enim viros complures, egregia forma omnes, ac viris opulenti & fastidiosi. Igitur imminente prælio, in quo erat de incolumitate periclitandum, ne cujusquam hominis potenti animus offendor, in malas artes impelleretur, ea lege e carcere est eductus, ut, sponsum pro eo generis, in acie prima locatus, fortune judicium experiretur. Ibi homo alioqui fraudulentus Regi fidem servavit; sed ita fortiter se gessit, ut ejus diei opera non modo veniam præmereretur, sed ampla etiam in posterum præmia promeruerit.

XLII. Hujus victoriae fama, per universam Britanniam divulgata, non solum Anglorum ferociam repressit, sed Scotos etiam ex ultima desperatione erexit: nec eos pecunia solum, sed gloria, & armis, & apparatus bellico auxit. Neque suis modo, qui partim bellici partim per inducias capti erant, redemerunt, sed magnam ex hostis pecuniam consecerunt. Ex spoliis autem plerique, & superfluum temporum damna compensarunt, & magnas in posterum præpararunt. Venerant enim Angli, cum periculosissimis rerum rebus, non tranquillis ad bellum, sed certam victoriam. Rebus feliciter gestis, Rex hiemem quæ secuta est, statum regni diuturno bello labefactatum confirmando, & præmia bene meritis persolvendo

solvenda consumsit. Proximo vere, Bervicum de Anglis est captum, post vicesimum annum quam in eorum potestatem venerat. Proximè comitia ad Aeram Coila oppidum sunt indicta. Ibi frequentis conventu, omnium Ordinum suffragiis Bruffio regnum est confirmatum. Deinde, quia unicam ex priore uxore filiam habebat, Optimates memores quantum malorum publice redundaverat ex ea controversia, quæ superioribus temporibus, de jure Regiæ successionis fuerat, decreverunt; "Ut, si nulla Regi stirpis virilis proles esset, "Eduardus ejus frater Rex crearetur; ejusque deinceps filii succederent. Quod si is quoque sine stirpe virili decederet, tum Roberti filia Maria, posterique ejus regnum tenerent; interea Nobilitas virum, cui eam collocarent, dignum puellæ Regiæ matrimonio, & regni successionem eligerent. Multo enim æquius esset, ut puellæ maritus ab omnibus, quam a puella Rex omnibus eligeretur. Decretum quoque ibi, ut, Rege impubere, Thomas Randolphus, aut, si quid ei accidisset, Jacobus Duglassius Regi tutor, & regni gubernator esset.

XLIII. Fama rerum a Roberto domi bellique gestarum, ex Hibernia Legatos excitavit, ad se suaque omnia in fidem ejus permittenda. Quod si ipsam rerum suarum ratio retineret domi, orabant, ut Eduardum fratrem Regem sibi daret; neu siceret gentem cognatam, sub crudeli & superba dominatione Anglorum, intolerabili servitute premi. Scripserunt eidem Hiberni etiam ad Pontificem Romanum, fere in eandem sententiam. Is cum frustra monuisset, ut ab Hibernis Anglus injuriam abstineret, tandem Eduardus Bruffius, cum exercitu profectus, magno universorum consensu Rex est appellatus. Primo sui adventus anno, Ultoniam omnem ejectis Anglis suæ ditionis fecit; reliquamque totam Insulam victore exercitu, peragravit. Anno proximo, novo ex Anglia transmissio exercitu, cum belli major moles instaret, Robertus quoque, novis copiis coadiutus, ad fratrem festinavit. Multa ob inopiam commeatuum in ea expeditione passus, cum fere unius diei itinere abesset, certior est factus, fratrem cum omnibus eum secutis tertio Non. Oct. caesum fuisse, Fama est Eduardum, nimia gloriæ cupiditate percipitum, rem præcipitasse, ne cum fratre victoriam communicaret.

XLIV. Rex Angliæ, cum rescisset florem virium Scotiæ, in Hibernia una cum Bruffio abesse domo procul, commodissimam occasionem ulciscendi damna superiorum temporum sibi datam ratus, magnas copias sub lectissimis ducibus in Scotiam misit. Cum iter, diversis in locis, Duglassius limitum præfectus congressus duces fere omnes, & milicam partem majorem occidit. Angli terrestribus copiis re male gesta, classe, qua parte virium præpoterant, in Fortham invehit, excursionibus littora omnia infestans. Comes Fife equites quingentos ad prædones coercentes misit. Hi, non ausi cum tanta multitudine congreddi, cum redirent, occurrunt revertentibus Gulielmus Sinclairus Caledoniorum Episcopus sexaginta fere comitatus equitibus. Qui, cum reditus causam ag-

disset, gratia
"Scotticam
ca, cunctis
in facto, r
confunder
depressa, c
minus quib
tum fuit,
pum.

XLV. I
omnia fere
ner, Angli
huic malo
exercitum ob
Londinens
berent, mi
obsidendu
dulphus, d
sus, ferro
sed plerisq
no tantam
rabilis occu
gressi essen
darent; re
arma sume
sim collect
ac operaru
quam cons
ralio am
mit, ut ab
Eduardus,
moliretur,
Scotis) in

XLVI.
sunt sunt,
idit. Ho
manem Ne
lines jura
erat, quo
sforibus j
irarentur
no operæ
res quoq
ret, cum
prædior
one, sed e
ilio jubent

disset, graviter intrepida eorum ignavia, exclamavit: "Qui rem
"Scoticam, salvam vultis, me sequimini: & cum dicto correpta lan-
"tea, cunctis eum alacriter sequentibus, in populatores vagos impe-
"n facto, tam trepide eos ad litus compulit, ut, dum quisque naves
"confendere festinat, una navicula irruentis multitudinis pondere
"depressa, cum victoribus perierit. Ceciderunt in eo tumultu plus
"minus quingenti ex Anglis. Id Sinclari factum adeo Regi gra-
"tum fuit, ut semper ab eo tempore suum illum appellaret Episco-
"pum.

XLV. Illa æstate, cum, ob annonæ penuriam, & vulgatos in
"omnia fere mansueta animalia morbos, tum ob frequentes incursio-
"nes, Angliæ regiones omnes Scotis propinquæ pene incultæ jacerent;
"huic malo ut medereretur Anglus, Eboracum venit: cumque ibi ex-
"ercitum ob cultorum paucitatem conficere non posset, coacti sunt
"Londinenses, & eorum vicini, quanquam plerique vacationem ha-
"berent, militem dare. Ita tandem confectis copiis, ad Bervicum
"obsidendum proficiscitur. Eo vixdum venerat, cum Thomas Ran-
"dolphus, diversa regione, Solvæ amne superato, Angliam ingres-
"sus, ferro flammaque omnia vastat, nemine non modo resistente,
"sed plerisque in locis vix quoquam obvio. Nam lues superiore an-
"no tantam fecerat vastitatem, ut facies rerum prope hostibus mise-
"rabilis occurreret. Cum ultra centum millia passuum Scoti pro-
"gressi essent, omniaque incendiis, ac maxime circa Eboracum, for-
"darent; rei magis indignitas, quam virium fiducia Archiepiscopus
"arma sumere coegit. Is, satis numero quidem, sed imbelli exer-
"citu collecto, e promiscua multitudine sacrificulorum, & opificum,
"ac operarum rusticarum, cum adversus prædatores majore audacia
"quam consilio duxisset, victus ac profligatus, plurimis suorum in
"prelio amissis, ipse cum paucis fugit. Tanta ibi sacerdotum strages
"fuit, ut ab Anglis diu illud fuerit prælium Album cognominatum.
"Eduardus, audita suorum clade, metuens ne victor aliquid majus
"moliretur, obsidione soluta, Eboracum, deinde (recipientibus se
"Scotis) in intimum regnum abiit.

XLVI. Anglo domesticis tumultibus occupato, breves induciæ se-
"cutæ sunt, Regibus magis bello fessis, quam alioqui pacificandi cu-
"pidis. Hostibus igitur quiescentibus, Robertus conventum indicit:
"omnem Nobilitatem adesse jubet. Et quia belli diuturni vicissitu-
"dines jura, possessionum confuderant, imperat, ut ibi quisque pro-
"ferat, quo jure sua prædia teneret. Id cum veteribus & novis pos-
"sessoribus juxta molestum esset, quod viri fortes optimo jure se ar-
"bitrarentur habere, quæ armis de hoste cepissent; ægreque ferrent,
"non operæ modo navæ, sed sanguinis pretium in pace eripi; ve-
"teres quoque possessores, cum nulla pene domus, belli clade intacta
"esset, cum reliquis bonis etiam, si quod scriptum habuerant de ju-
"ris prædiorum, id perdiderant: itaque consilium, specie quidem
"bonæ, sed eventu audax & temerarium incunt. Rege enim in Con-
"cilio jubente jura possessionum proferri, universi ferrum stringunt,
"clamant.

clamitantes, "Se prædiorum jura in dextris ferre. Rex inopinatus spectaculo repente ictus, etiam factum indignissime ferebat, iram animi ingentem in tempus recondidit: neque diu ejus promendi defuit occasio. Nobilium complures, tam audacis facinoris confecti, metu poenæ conjurant de regno Anglis prodendo. Id factum per indicem prolatum, qui adeo certum crimen attulit, ut, ordine, tempore & loco indicato, literæ deprehensa sint. Re palam facta, comprehensi omnes, & ad Regem perducti sunt tumultu. Gulielmus Silius Bervici præfectus plurimum timebatur, ne in oppidum & arcem Anglos reciperet. Rex, nondum re vulgata, vel aliud agens, eo proficiscitur. Omnibus comprehensis, convenerunt Peribum indicitur. Ibi prolatis literis, agnito quisque suo scripto, sua confessione majestatis convicti, ad supplicium ducuntur. Principes eorum fuisse dicuntur, David Brechinus, Gulielmus Silius, supremi ordinis: item Gilbertus Malarus, Richardus Brunus, Johannes Logius. Complures præterea omnium ordinum accusati, sed, cum suspicionibus tantum urgerentur, dimissi. Unius Davidis Brechinii supplicium varie homines affecit, nam, præterquam quod erat e sorore Regis natus, omnium ætatis suæ juvenum & belli & pacis artibus longe primus habebatur. Dederat etiam suæ virtutis in Syria Bello Sacro præclarum specimen. Is, ab conjurationis popularibus appellatus, nunquam assenserat: tantum ei crimini dabatur, quod, in conscientiam rei tam foedæ ascriptus, eam tacitam habuit. Rogeri Maubraii ante judicium defuncti corpus ad omne genus ignominie damnatum est. Rex remissa poena sepeliri iussit.

XLVII. Paucis mensibus ante hoc judicium, Legati Pontificis Romani, qui, ad componenda regnorum diffidia, rogati ab Anglis venerant, cum nihil perficerent, ne frustra operam Anglis viderentur locasse, Scotos diris Pontificiis (terribili illis temporibus relo) feriunt, ac sacris interdunt. Scotus, ut Angli intelligerent, quam parum in causa iniusta Romanensium inprecationibus moveretur, collecto exercitu, pene vestigia Legati abeuntis infecutus, Angliam invasit: ac omnia ferro & flamma ferdando, ad crucem usque Scammanorianam processit. Anglus, ne tantam ignominiam inulcus ferret, tam numerosum cogit exercitum, ut citra sanguinem facilem sibi victoriam promitteret. Robertus adversus ingentem potentissimæ Regis apparatus periculosum ratus, omnium fortunarum simul discrimen subire, consilio magis quam manu rem decrevit tractare. Pecora igitur in montes, exercitus difficili aditu, agijussit, reliqua, quæ hosti usui esse possent, aut in loca munia conferri, aut corrupti. Angli, qui in spem pugne festinaverant, neque comæntum paraverant ad expeditionem longinquam, vastitate suorum agrorum conspecta, ira, odio, & cupiditate vindictæ accensi, in mediam Scotiam penetrare statunt, ac Regem e suis latibus invicem in prælium trahere. Magnitudo enim copiarum facile spem faciebat, aut ignominiam acceptæ insigni victoria demenda, ut clamante pœnissime data latiore populatione pendendi. Hoc consilio

Edinburgum usque rapta duxisset, locis quidem sacris tantum
percepit: verum quanto ulcerius progrediebatur, crescente rerum
inopia, intra quinquem diem se recipere coactus est. In re-
cedendo sacra juxta ac profana spoliata: Monasteria Driburgum &
Milrossia, etiam cæsis Monachis infirmioribus, qui, vel defectu vi-
ritutis, vel senectutis fiducia, soli remanserant, incensa. Bruffius,
ubi primum rescivit, Anglum penuria commestuum, morbis in ex-
ercitum vulgaris, pluribus suorum amissis quam si prælio infelicitè
decessisset, domum festinare; ejus prope vestigiis inhærens, cum
exercitu magis genere militum quam numero præstante, omnia
Eboracum usque omni belli clade fœdat. Regem ipsum ad Bilan-
dum Cœnobium repentino adventu pene oppressit, ac prælio tumul-
tuario victum fugavit, capta suppellectili & pecunia Regia, omnique
belli apparatu. Præter innumeros inferiorum ordinum captivos, ab-
ductus est Joannes Britannus Richemondia Comes. Ad hujus infam-
is fugæ ignominiam delendam, Andreas Herkelaius Carleoli Co-
mes, brevi post accusatus, tanquam rem Anglicam pecunia cor-
ruptus prodidisset, alienæ ignaviae poenas capere luit.

XLVIII. Proximo anno, duplex Legatio missa est: altera ad Pon-
tificem Romanum, quæ eum, jam diu a Scotis alienatum Anglo-
rum calumniis, placaret: altera, quæ vetus cum Gallis fœdus reno-
varet. Utræque quod petiit facile impetravit. Nam & Pontifex
cum intellexisset, nuper eam controversiam ex injuria Eduardi
primi ortam, quæ Scotorum Regem, velut beneficiarium, Anglorum
Regibus parere debere affirmabat: neque quicquam Anglos habere,
quo suum jus defenderent, præter veteres tabulas, & recentes inju-
rias; semperque rebus secundis, cum in jus ad Pontificem voca-
rentur, defugisse æquam disceptationem; rebus adversis, humili-
ter opem ejus petiisse: Scotos contra semper postulasse, ut de causâ
cognosceretur, neque unquam legitimi judicis cognitionem, aut bo-
norum virorum arbitrium recusasse. Præterea, cum plurima supe-
riorum Pontificum rescripta, & pro se, & contra adversarios protu-
llissent, Pontifex quando & Scoti ad diem adessent, & Angli, ut ad-
essent admoniti, abessent, facile Scotis reconciliatus est. Nec mi-
nus facile a Gallo de renovando fœdere vetusto impetratum. Ad
veteres condiciones adjectum, ut si quando de successore Rege apud
Scotos ambigeretur, ea controversia ab Ordinum Concilio decideretur:
qui illic legitimis suffragiis Rex esset declaratus, eum auctori-
tate & armis, si opus esset, Gallus tueretur.

XLIX. In hæc tempora nostri conferunt Hamiltoniorum, floren-
tissimæ nunc familie, originem. Homo nobilis in aula Anglicâ,
cum honorifice de fortuna & virtute Bruffi loqueretur, unus e Spen-
saris, minister cubicularius Regis, sive contumeliosum Anglis eum
sermone ratus, sive ut hoc facinore, ampliorum locum gratia, a-
vidè levissimum quemque Nobilitate quæreret, sica educta, in eum
insiliens, levi vulnere corpus perstrinxit. Vir magni animi, contu-
mela magis quam damno mortis, cum intercussu multorum præ-
sens

sens ultio fuisset inhibita, postridie, inimicum sibi opportunum in eodem loco nactus, eum conficit, ac statim & legum penas, & Spenserorum immodicam in aula potentiam formidans, in Scotiam ad Robertum Regem profugit. Ab eo benigne acceptus, agris ad Glottam fluvium est donatus. Ejus posterii non multo post in Procerum dignationem pervenerunt, opulentissimaque ab eo Hamiltoniorum familia est cognominata: agro quoque quem a Rege acceptum Hamiltoni nomen impolitum. Nec adeo multo post, Anglus, turbatis domi rebus, cum e primoribus multos affecisset supplicio, Spenserisque pravorum consiliorum auctores, altius quam propinqui qui ferre possent, extulisset, ipse à filio, atque ab uxore, modicis copiis transmarinis freta, comprehensus est, & in archissimam custodiam conjectus, fœdo mortis genere interemptus est, transmissio in anum per fistulam corneam ferro calido, intestinisque ita adustis, ut nullo exterius indicio facinus immanissimum proderetur. Neque filius & uxor ab eo consilio alieni credebantur: vel quod custodes tantam rem tam aperte, sine magno auctore ausi non fuissent attentare; vel quod nulla quæstio de tam nefario scelere est decreta.

L. Res in Anglia turbata, & Regis subsecuta mors, & Bruffio vergente in senium, corporis infirmitas aliquot annos inter finitima regna pacem præstitit. Bruffius enim, & metu ab Anglo liberatus, & a tatis decursu admonente, ad res domesticas stabiliendas conversus, primum omnium regnum, nondum satis ex superiorum temporum moribus tranquillum, filio unico & adhuc puero confirmare per conventum Ordinum festinat. Is vero si sine liberis moreretur, Robertum Stuartum, nepotem ex filia, successorem destinavit: & in verba decreti Proceres iurejurando adegit. Deinde veritus, ne vetus de regno certamen cum Balliolo, se mortuo, renovaretur, præsertim hæredibus suis, propter immaturam ætatem, omnium injuriæ opportunis; misit in Galliam Jacobum Duglassium ad Joannem Balliolum, cum amplissimis muneribus & promissis, ut regno cederet: id autem, non tam novi juris acquirendi causa (quippe qui, ex more Scottorum, Rex decreto Ordinum, penes quos est omnium rerum summa potestas, factus esset) sed ut pravorum hominum calumniis posteros liberaret, & seditionum radices præcideret. Duglassius Balliolum, jam extremæ senectutis molestiis obfessum, longe & sua & aliorum opinione placabiliorem invenit. Ingenue enim confessus est, "Sua culpa se in ordinem redactum, ac merito velut regno inutilem exactum. Itaque, se non modo facile patri, imperium penes Robertum suum propinquum esse, cujus virtute summa, singulari felicitate, & maximis laboribus, in pristinum splendorem esset vindicatum. Illud etiam se gaudere, quod, per quos ipse deceptus fuerat, perfidiæ suæ præmio non fruerentur."

LL. Hæc cum Robertus ex sententia perfecisset, eodem anno, qui fuit millesimus trecentessimus vigesimus septimus, nostri tradunt Legatos ab Eduardo

M.

CCCXXVII.

tertio

ortunum in
penas, &
in Scotiam
t, agris ad
post in Pro
o Hamilto
lege accepit
Anglus, tur
licio, Spen
pinqui qui
modicis co
nam cultu
ansmisso in
ita adultis
etur. Ne
quod cu
i non fuis
scelere est

& Bruffo
er finitima
o liberatus,
das conver
orum tem
confirmare
is morete
a destinat:
nde veritus,
renovaretur,
mnum in
ad Joann
s, ut regno
lla (quippe
uos est om
rum homi
præcideret.
obessum,
Ingenue
ac merito
facile pati
ajus virtus
pristinam
quod, per
uerentur.
perfecisset,
simus vige
b Eduardo
certo

perio ad pacificandum in Scotiam missos, quod insidiosè vili essent agere, pro pace bellum domum retulisse: verum quæ fraus intentæ non explicant. Er Angli bellum aperte a Roberto indictum affirmant: sed nec ullam illi causam ascribunt: eam tamen magnam fuisse ac justam credibile est, quæ senem valetudinarium, tranquillitate domi vixdum constituta, & quem non bellorum, sed victoriarum satietas capere potuisset, ad arma tam cupide resumentem exierit. Certe illud satis constat, Regem, ætate invalidum, bello gerendo non interfuisse. Missi ab eo sunt in Angliam Thomas Randolphus & Jacobus Douglassius, omnium illius ætatis ducum & fortitudine & prudentia longe præstantissimi. Viginti millia equitum expeditorum habebant, sine ullis pedum copiis: quod eo consilio factum est, ut sine impedimentis latius discurrerent, nequaquam consisterent, aut prælii casum inviti subirent, adversus Angliam, quem cum longe numerosissimo exercitu progressurum in primam expeditionem non dubitabant. Nec fefellit eos opinio: nam, præter domesticas copias, magna ex Belgio equitum exciverat auxilia. Verum orta inter eos & Anglos Eboraci seditione, Anglorum quidam scriptores eos domum remissos tradunt. At Froissardus Gallus, æqualis illorum temporum scriptor, tota ea expeditione secutos Anglium affirmat: ac, non solum honoris causa, sed seditionis etiam metu, proximum post regiam cohortem in castris locum semper eis fuisse assignatum.

LII. Rex igitur, omnibus copiis conjunctis (supra sexaginta hominum millia fuisse satis constabat) adversus Scotos, quos jam Tinam esse transgressos intelligebat, movit. Ad Tinam enim duobus oppida munita, alterum propius Valliam Carleolum, alterum circiter quinquaginta millia passuum inferius. Novum castrum appellunt. Utrunque Anglus magnis præidiis, ut hostes transitu domini prohiberet, communierrat. Illi tamen vadis notis ita sine ulla tumultu transierunt, ut utrique præidia fallerent. Angli in agrum Dunelmensem progressi, cum ex locis editioribus incendia longe prospicerent, tum demum intelligere cœperunt, quam propinquus hostis esset. Tumultuose, Ad arma, clamant: & velut pugnaturos, quæ incendiorum fumi cernebantur, eo triplice modo instructi recta ducunt, gravi poena proposita, si quis injussu Imperatoris acie excederet. Frustra omnibus fatigatis, sub vespèrum, in castris in silva prope fluvium quendam designato, ibi impedita (quæ celeriter raptum agmen sequi non poterant) collocant. Illud die, eodem ordine profecti, jam inclinante in vespèrum die, iumenta pedesque refectores coacti consistere, castris pro loci commoditate positis. Proceres ad Regem cœunt. Deliberatur quo pacto efficere possint, ut manum cum Scoto conferant. Majoris potior ea fuit opinio, non posse fieri, ut Angli pediter equitem Scotorum expeditum assequerentur: nec, si assequantur, posse vagos undones eogi ad pugnandum, nisi suis locis. Verum, quia jam omnibus pervassatis, in hostico diu permanere non possint, optimum

videri, cum omnibus copijs Tinam transire, atque hostem domum sedeuntem excipere. Regionem etiam quam Tinam planiorem esse & commodiorem ad aciem explicandam, totisque simul viribus cernendum.

LIII. Hac sententia cum esset probata, edictum, ut corpora marent, atque universi quanto cum silentio possent, agerent, ut impetia facilius capessere, & sonum tubarum audire queant: ut reliqua impedimentis, singuli singulos panes secum ferrent, ut proxima luce cum hoste dimicaturi, quem cuique fortuna daret exitum opprimerentur. Igitur a fatigatione superioris diei refectis corporibus paulo post mediam noctem arma capiunt, & instructi iter incipiunt. Sed paludes & colles quae ducebantur, cito congerunt ordines solvere: & quae quisque poterat primi ducebant, alii praecedunt, vultigia sequebantur: tantoque cum tumultu iter faciebant, ut multi qui, multa item iumenta, aut in luto palustri inhaeserint, aut per declivia praecipitarentur; sepenumeroque, Ad arma, sit exclamatum, cunctis magna cum trepidatione, unde clamor crebatur, sine ordine concurrentibus. Cum vero ad primos ventum esset, adiebat in caussa esse ceteros, qui strepitu hominum excitati pererica, & aspectu hominum conturbati, magni agminibus inter cohortes discurrerant. Tandem circa vesperum ad vada Tinae minis, per quos Scoti transierant, quaque eos Angli redierant stabant, equites sine pedite pervenerant, ac Sole occidente transierant, fatis novandi ac lubricis, quae diutius volent, equis magno molimine afficiendis. Accedebat ad alia incommoda, quod multitudine quibus ligarentur habebant. Itaque non tantum sine tentoriis (nulla enim attulerant) sed sine tugiis, sine palis ad quos equos alligarent, per octidiu viginti octo millia passuum, ea nocte in sola nudo armati, equorumque fenois algera manu tentantes, diutius haeserunt. Primo mane cum dilucis, tanti imbris deciderant, ut modici torrentes equis hominibusque essent impervii. Ex rusticis foris deprehensis intelligitur, loca violenta late agilia & inculta, in qua, unde comansatus peratit, quicquam propius quam Novum castrum & Cartholum esse, quorum huc viginti quatuor, illud octingenta millia passuum abesse. Igneis enim missis, iumentis & mulis, interea gladiis ligantibus, palosque illigando equis, fructusque & arbutularum ad castrum extruendas congerunt, quorum fructus equos pascent, earumque noctem ibi peragunt agunt. Perinde enim huc, qui missi ad oppida erant, paululum commertis quodque suis attulerant. Qui ex oppido huc causa erant secuti, panem quidem & vinum, sed nec multum nec probum apportarunt: quoniam tanta penuria erat, ut certaminis caussis ipsis inter se praeror. Ad hanc rerum omnium inopiam, accedente molestia ex herbis, coquinae, cum septem dies egissent, ac ephippia mudefuerant, coeque equorum ulcerarent, ipsique in vestibulis ovidis, plerique armati, dies noctesque agerent, nec ignes, & materiam ad di & ab aqua pluvia manente, accendi possent: octavo die novum

autem, ut septem millia passuum superius, commodiore vado
flumen rursus transirent. Sed & ibi quædam insidiis mæto, pluri-
bus in transendo. Vexatis, nonnullis amissis, ubi præparatis consti-
tuit, editum, ut qui certum nuncium ubi locogum essent scoti at-
tenderet, magnæ præmiæ referret. Biduo proximo, cum iter per
hæc vasta, & recensibus incendiis sedata esset, pabuli satius, sed
allorum comestatum non adeo multum reperimus.

LIV. Quarto demum die, unus & quindecim juvenibus, qui ex-
ploratum exierant, reversi, Scotos cinctos tela millia passuum ab
meridie Anglorum abesse, ac proximis octo diebus regis incensum
fuisse, quid Angli agerent, atque illi de rebus ipsorum. Hæc se
quo certo asserere, ut qui caput a Scotis fuisset, ac sine præfide di-
citur, ea lege, ut sine mora Regi muneraret, eos ejus adventum il-
lic expectaturos; nec maiore cupiditate pugnandi quam illum tene-
ret. Hæc nuncup accepto, ligna consistere Rex jubet, equorum vici-
nèque corpora curari, & ad ultimum certatum arma animisque
parare. Deinde triplice acie lento gradu hostem versus propedi-
cit. Ubi abest altius conspicitur, Scoti tres acies scotum in
diplo ita dixerunt, ut dactylam & Onistram ruper præcipites clunde-
rent, unde hæc subitantes. Insuperbus vobis possit. Sub audient
collis, objectus vix Angli rapidus torrent, præparatibus fatis &
audierat ita impeditus, ut neque transire ad hostem, nec ubi man-
deret, se recipere sine certa periculis possent. Angli cum perfolle-
rent, sine insigni durando aditum, ubi hostem non videret, castra posi-
ti, præconem mittunt, qui iubeat in aquam plantam descendere,
& vera virtute ut gloria & imperio carere. Scoti respondunt;
Se non horis arbitrio sed suis dignitate laudem aliam illam
in Angliam ventis. Et quid scitis, quod eis daret,
summam expectando, ut illam copiam esset. Ille se, quidam il-
li commodum videretur, expectaturos. Is, qui laceraret, ope-
ram duros ne id tempore fieret.

LV. Triduo proximo, collatis castris, rationibusque ad vada
collocatis, leviter per occasiones terramina facta. Quarto die, pri-
ma luce vigiliæ reverserunt, collatis in quo Scoti confederam molan-
tur. Speculantes enim qui castra referant, & ab omnibus no-
tis, persequerentur, periclitant. Scoti in alto colle, vado vicio-
si ad eundem fluvium castra possunt, ubi fluvium quoque vado
vici & reditus daret. Angli, qui sperant, se Scoti prælium
distantes, in alieno solo sumo dominatos, ea spe decessi, non se-
quantur, & in adverso colle castra metuant. Hi postquam affi-
que dies considerant, animadvertunt, est nocturnis vigiliis negli-
gentius ab eis haberi, siue cotinenter prælium duros, siue quod
nil nisi de fuga cogitare eos viderent. Duplus, ne cum si-
ne decessi, aliquis audiam vici, cum duros equibus illi-
cis, transito flumine, castra metuant, quoque in alto colle
modum in se referat, in se illi, ut cum in se referat, in se
vici, duobus ibi fluvium daret, vici in alto colle, in se referat.

Angli.

Anglis in reditu peremptis, suos incolumes reduxit. Post id, nihil memoria dignum est actum, nisi quod Angli, suo damno moniti, intentiones vigilias locis idoneis disposuerunt. Tandem ex capivo Scoto restitutum est, edictum in castris fuisse, ut de tertia vigilia omnes, quo Duglassius duceret, sequerentur. Is nuncius tantam trepidationem Anglis iniecit, ut, tribus aciebus modico intervallo separatis, totam eam noctem in armis egerint; equosque instratos, & in eventum paratos, ministri in tentoriis haberent; stationesque firmiores ad omnia vada fluminis ponerent. Tandem, sub lucem, duo tubicines Scoti ad Regem perducti, exponunt, se nunciare iussos, Scotos domum reverti: si Angli damna accepta velint ulcisci, sequi jubent. Angli, re ad consilium relata, decernunt, satius esse in praesentia reducere exercitum, quam cum hominum & equorum vexatione, frustra praedones vagos sequi: praesertim cum in hac expeditione, plures fame ac morbis perierint, quam plerumque iusto praelio percant. Decreto reditu, multi Anglorum, vel spe praeda in nocturna trepidatione relicta, vel noscendi res hostium studio, in castra profecti, hanc fere competerunt; feras circiter quingentas cervini generis, ac maxime platycerotas, caesas, quod genus Angli non modo Reges, sed privati multi alunt: utres item ingentes & tradis pellibus, in quibus carnes coquebant, ac peronum ad decem millia inventa: duo item Angli contractis cruribus adhuc viventes. Haec fere omnia, cum ingenrem paupertatis & laboris patientiam indicarent, fecerunt, ut facile probaretur eorum consilium, qui de reducendo exercitu sententias dixerant.

LIV. Hoc anno, decesserunt Valterus Scuarus, & Elizabetha Regina, hic gener, haec uxor Regis: obsessa item a Scotis arces Norham & Alnevi, sed frustra: praeda de Northumbria acta. Mense Martio, Legati ab Anglo missi, qui de pace perpetua agerent: inducia in tres annos facta. Anno proximo,

M. CCCXXVIII. ad octavum Calendas Julias, conventus Anglorum est habitus, ad Hamptonam cognomento Septentrionalen: quo in conventu, ex Ordinum decreto, confecta pax est cum Scotis, in has leges: "Ut Anglus omni iure, quod ipse majore resque in regnum Scottorum sibi arrogaverant, cederet; idque regnum tam liberum relinqueret, quam fuerat moriente Alexandro tertio, nullique servituti extimae in posterum obnoxium. Ut Scoti pariter remitterent Anglis, quicquid terrarum aliquando tenuerant in Anglia beneficii nomine: finesque Scotis essent Cambria & Northumbria, Stannoria tenuis. Ut David Roberti filius, Joannem Eduardi sororem uxorem duceret. Ut Angli pacis conventa, syngraphas, aut si qua alia servitutis monumenta haberent, ea Scotis bona fide redderent: irritaque in posterum essent. Uti Scoti, pro damnis naves illas Angli, proque rebus quas in Scotia pater avusque eus suis donaverant, triginta millia marcarum argenti repraesentarent. Erant sum utrique Re-

causae, cur in has conditiones tam facile convenirent. Anglus enim, proxima expeditione arario penitus exhausto, & ignominioso reditu apud suos hostemque vilior, metuebat, ne, se civili motu impedito, lateri hostis bellicosus adhærens, rebus nuper prospere gestis elatus, insigni aliquo damno regnum afficeret. Et Robertus, semio, laboribus, & morbo (nam paullo ante mortem in elephantiam inciderat) fractus, & utriusque fortunæ diu eventis exercitus, stauerat, non solum sese, si fieri posset, in quietem dedere, sed heredum quoque, ob infirmitatem ætatis, tranquillitati prospicere: itaque, pace foris parata, totum se ad res domi ordinandas converterit.

LXVII. Nuptiis filii magnifice celebratis, Rex finem vitæ sibi adesse prospiciens, ipse in privati prope habitum se componens (nam aliquot ante annis, omnium majorum rerum administratio penes Thomam Randalphum & Jacobum Duglassium erat) in modicis sedibus ad Cardroliam (qui locus a Britannoduno Levino amne dirimitur) se continens, congressu vulgi, nisi si quando necesse erat, abstinerebat. Eo paullo ante exitum convocatis amicis, testamentum fecit. Hæredes eosdem, qui in conventu publico declarati erant, confirmat: primum Davidem filium, octavum ætatis annum agentem; proxime Robertum Stuartum, ex filia nepotem: eos Proceribus, & in priatis Thomæ Randalpho sororis filio, & Jacobo Duglassio commendavit. Dispositis deinde rebus domesticis, omnes ad concordiam inter se studium, & Regis observantiam est hortatus: id si præstent, ab exteris invictos fore affirmavit. Tria præterea, seu præcepta, sive consilia, adiecit: "Ne quinquam unum Abudarum insularum dominum facerent. Ne totis viribus, si fieri posset, cum Anglis, de omnibus fortunis, uno prælio contenderent. Ne unquam cum eis diuturnas facerent inducias. In primo consilio explicando, multa disseruit, de numero, de magnitudine & potentia insularum, de incolarum multitudine & ferocia, ac malorum omnium patientia. Hi cum navibus, sui quidem generis, sed in illis Oceani oris non incommo- dis, adversus homines prope a re maritima alienos, se conjungunt, posse plurimum incommodi asferre, modicis contra damnis affici. Eo igitur annuos præfectos juris dicundi gratia mittendos, quibus nec is honos in longum tempus continuetur. Secundum eo pertinere consilium, quod Angli, qui meliorem quam Scoti agrum colant, hominum numero, pecunia, omni denique belli apparatu præstent; & ob hæc commoda, otio magis assuescant, eoque minus sunt laborum patientes: Scoti vero in duriori solo educati, ob parsimoniam assiduasque exercitationes, temperamento corporis sunt salubriore, & ad omnem militarem patientiam ipso educationis genere assuefacti: propterea aptiores esse ad tumultuarios congressus, hostemque paullatim carpendum, ac malis frangendum, quam ad statariam pugnam. Tertiæ consilii hanc esse rationem, quod longior pax Scotos (qui nullum præter

"Anglos

"Anglos hostem habeant, ubi belli artes exercent) si ad otium
 "considerint, irrepente luxuria, facile duceret ad segnitiam, & in
 "lecebris molles imbelles efficeret: Anglos autem, etsi pax est
 "cum Scoto sit, habere tamen Galliam propinquam, quæ in mili-
 "tari studio eos contineat. Itaque, si rerum bellicarum periti
 "cum Scoto rudi militiæ, & eo deside, manum conferant, jam
 "optimo certam victoriam sperare debeant.

LXVIII. Commendavit item Jacobo Duglassio votum suum trans-
 marinum: voverat enim in Syriam proficisci, ac Belli Sacri, ad-
 versus omnium Christianorum communes hostes, partem capessen-
 Sed quoniam ipse, vel rerum domi perturbatione impeditus, vel so-
 nio & morbo fractus, se voto solvere non posset, orare impense, ut
 Duglassius cor, ipso defuncto, Hierosolymam ferret, ibique sepeli-
 endum curaret. Id munus ille honorificum, & illustre amoris Re-
 giæ erga se argumentum interpretatus, proximo post Regis mortem
 anno, cum firma cohorte juvenum nobilium, professionem adre-
 nat. Sed dum litrus Hispaniæ legit, audito, grave bellum ibi Ra-
 gi Aragonum esse, adversus eundem hostem, cum quo in Syria di-
 micandum esset; nihil interesse ratus, quo in loco rem Christi-
 nam juvaret, se cum Hispanis conjungit: ac post aliquot prosperas
 pugnas, cum hostem, ut fugacem & imbellem, contempneret, al-
 quid cum suis seorsum audendum ratus, in Saracenorum aciem in-
 cecidit, ac protractus in insidias, cum parte majore suorum
 interemptus fuit. Perierunt ex amicis præcipui, Ge-
 lielmus Sinclairus & Robertus Loganus. Hæc incidit
 CCC. XXX. runt in annum proximum post Regis mortem, quo
 fuit M. CCC. XXX.

LIX. Ut multa paucis comprehendam, fuit certe Robertus Bru-
 tius vir undique clarissimus: & cui, ab heroicis usque temporibus,
 paucos in omni virtutis genere pares inveniamus. Erat enim
 ut in bello fortissimus, ita in pace summa temperantia & æquitate
 & quanquam insperati successus, & postquam ejus malis fortuna
 satiatæ, aut potius lassatæ fuit, perpetuus victoriarum cursus ex-
 vehementer nobilitaret, tamen admirabilior mihi longe in rebus
 adversis videtur. Cujus enim animi robur fuit, tot malis, in
 tempore ingruentibus, si non frangi, certe ne debilitari quidem
 Cujus constantiam non labefecisset captivæ uxor; quatuor fratres
 viri fortissimi crudeliter trucidati; amici omni genere calamitatis
 uno tempore vexati; qui mortem effugere poterant, amissis bene-
 profugi; ipse non amplissimo tantum patrimonio, sed regno ex-
 titus; a potentissimo illorum temporum Principe, & manu & con-
 silio peremptissimo? Omnibus his malis uno tempore obsessus, & in
 extremam inopiam redactus, nec de recuperando regno unquam
 dubitavit, nec animo Regio indignum quicquam unquam auxilium
 aut diuitias. Nec, ut Caro posterior, & Marcus Brutus, sibi vim
 tulit: nec, ut Marius, calamitatibus esseratus, odio adversus
 invidiosos indulgit. Recuperato enim statu pristino, ita cum iis

maximè exercebant eum laboribus, ut non tam se inimicum
quando fuisse, quam Regem esse videretur meminisse. Sub ex-
tremum, etiam morbo gravissimo ad senectutis molestias accedente, a-
bi non defuit, ut presentem regni statum confirmare, & po-
statis tranquillitati prospexerit: uti jure optimo, defunctum
non modo ut jussu Rege, sed pio parente or-
tati, laxerint. Decessit septimo Idus Julias, anno a
Christo nato millesimo trecentesimo vigesimo nono, CCCXXIX.
regni vigesimo quarto.

LIBER NONUS.

SCOTURUM Proceres, funebri officio erga Regem defuncti,
comitia in primum diem commodum indicunt Proregi eli-
gendo. Ibi in Thomam Randolphum Moravie Comi-
tem (qui Rege vivo jam aliquot annos eum gesserat magi-
strum, & a moriente testamento erat populo commendatus) pu-
blici favor apparuit.

XCVIII. R. E. X.

Coronatio Regis in octavum Cal. Decemb. anni sequentis dilata-
ta, ut Romani Pontificis permissu inungeretur, ac nova illa cæri-
monia apud Scotos augustior videretur. Prorex creatus primum
universam pacem cum Anglis confirmat: deinde ad eam stabilien-
dam domum reversus, ut aperta latrocinia comprimeret, validam
cohortem juvenum armatorum circa se semper habebat, in omnes
occasiones intentus. Igitur cum Victoriam (quod Gallovidiæ est
oppidum) proficiscenti allatum esset, manum latronum satis vali-
dam in illa regione vias obsidere, ac viatores spoliare, statim ex-
hibere missa in eos cohorte sua, captos ad unum supplicio affecit.
Audaces auctores erat prorsus inexorabilis: adeo ut quendam, Ro-
mam reversum, & quod per diploma Pontificis veniam obtinisset,
victum, comprehendi jussit, culpe condonationem ad Pontifi-
cem, corporis poenam ad Regem affirmans pertinere. Furta vero,
et reliqua belli contagione adhuc frequentia, ut compesceretur, le-
gis tulit: "Ut rustici instrumenta ruri colendo comparata in a-
gri relinquerent; neve noctu domos aut stabula clauderent.
Damni dati si quod esset, pretium damni a præfectis juridicis pe-
terent; præfecti a Rege repeterent: Regi ex bonis latronum de-
prehensorum satisficeret. Inter hæc, rusticus paullo ad rem avi-
lus, cum eam cautionem pro vana haberet, sui aratri ferramenta
in silva abscondit, ac, tanquam furto perissent, a præfecto pretium
petiit: & is quidem statim fide bona persolvit: sed cum dili-
genter inquireret, comperto rusticum ipsum facti auctorem fuisse,
in laqueos strangulæ jussit: bona fisco addidit. Turbata vagam
latronum ac symphoniarum poenis gravissimis propositis com-
pescitur. Si quis viatorum, aut alii ministro publico jure agenti resti-
tisset,

visset, cum occidere impune licebat. Itaque cum aliquando ad Melidonem vicum, triginta fuissent a comitibus ministri publici omnes, eadem jure factam pronuntiavit.

II. Nec ob hanc severitatem domi magis erat facinorosis, quam foris hostibus ob fortitudinem formidabilis. Igitur Angli, qui sublato Rege Roberto, in spem vindictæ erant in omnes occasiones intenti, cum nihil vi aperta Randolpho vivo auderent attentare, ad fraudem occultam animum conferunt. Via brevissima tollendi inimici veneno visa est: nec defuit id molientibus minister idoneus Monachus ex eo genere, qui in otio educati, penuria magistrorum qui recta doceant, bona plerumque ingenia ad malas artes applicant. In eo cum duæ conjunctæ essent professiones Monachatus & Medicinæ, altera visa est ad parandum aditum, altera ad parandum scelus idonea. Igitur cum in Scotiam venisset, seque jactare passim, cum omnis medicinæ, tum curandi calculi peritum, facili tibi aditum ad Proregem fecit. Adhibitus ad eum curandum, medicinæ lenrum venenum admiscuit: deinde, velut ad pharmacopœia comparanda, accepto paucorum dierum comœatu, in Angliam recepit. Ibi apud Eduardum gravi cum asseveratione jactat, Randolphum ante certum diem mortem obiturum. Rex, in eam spem ingenti exercitu comparato, cum ad limitem regnorum venisset, auditu Scottorum magnas copias non procul a suis castris abesse, caudeatorem velut ad res repetendas mittit, jussum explorare, quid eis copiis imperaret.

III. Randolphus, qui morbo ingravescente, ac non reverso ad diem Monacho, pejora omnia suspicaretur, dissimulato quoad dicitur dolore, in sella ante tabernaculum sedens, ac veste splendida indutus, ad facialis postulata tanquam sanus ac valens, quæ visa erant respondit. Is cum ad Regem visa & audita retulisset, Monacho voluit mendace punito, recto signa convertit, relicto ad limites adversus excursiones præsidio: & Randolphus, quo minus progrediretur, morbi violentia impeditus, cum dimisso exercitu rediret, ad Muscelburgum, quatuor fere millia passuum ab Edimburgo, decedens, anno Salutis millesimo trecentesimo trigesimo primo, decimo tertio Calend. Aug. postquam biennium a morte Regis Roberti impetisset: vir fortitudine & rei militaris peritia nulli Regum Scottorum inferior; pacis vero artibus longe omnibus superior. Reliquos duos filios, Thomam & Joannem, plane tanto patre dignos. Mortuo Randolpho regni custode (ita tum eos vocabant) electus est Bernardus Maritiæ Comes, ad quartum Nonas Aug. Rege decimum annum agente. Quo die trepidus allatus est nuntius, Eduardum Britannicum, Prid. Cal. in æstuario Forthæ cum numerosa classe fuisse conspectum. De ejus adventu, ut omnia fiant magis illustria, paullo altius est reperenda.

IV. Mortuo Rege Roberto, erat quidam Laurentius Tuina, ex Angliis, qui, acceptis in militiæ premium agris, in Scoria relictus, genere quidem honesto, sed vita flagitiosa. Is, spe majoris

mentis concepta, ex alterius Regis morte, alterius immatura ætate,
 multo quam antea liberius voluptatibus inhonestis indulgebat. Igi-
 tur cum in adulterio sæpe deprehensus, a iudice causarum Ecclesi-
 asticarum itidem admonitus, non abstineret; ab Episcopi Glasgoven-
 sis Officiali (ita eum magistratum vocant) tandem ei sacris & com-
 munionem Christiana est interdictum. Ille velut injuria affectus, ju-
 dæam Aetam proficiscentem, insidiis ad viam positus excepit: ac
 cum diu tenuit apud se captivum, donec impensa pecunia se libera-
 ret. Ob id facinus, Tuina cum sciret Jacobum Duglassium sibi
 graviter insensum, seque ad supplicium quæri, ejus potentiam ve-
 nit in Gallias profugit. Ibi ad Eduardum Balliolum, Joannis
 (qui regnum aliquot annos in Scotia tenuerat) filium, se contulit.
 Ibi cum statum rerum Scotticarum indicasset, hortatus est, ne tan-
 tum occasionem regni paterni recuperandi omitteret. "Regem
 enim puerum esse, pluresque prope inimicos, & odii erga patrem
 vindices, quam amicos habere. Aliorum patres in conventu pu-
 blico apud Perthum trucidatos, alios exules bonis amissis, multis
 agrorum, partem multam nomine adeptam: complures
 præterea genere Anglos, prædiis a patre ipsius donatis privatos,
 expeditionis comites libenter futuros: nec defuturos ex utroque
 regno homines egentes & facinorosos, vel spe lucri, vel judicio-
 rum metu, novarum rerum cupidos, quibus nihil, præter quem
 sequantur ducem, ad omnia miscenda desit. Ad hæc, Jacobo
 Duglassio in Hispania extincto, Randulpho per adversam valeta-
 dinem ad res gerendas inutili, neminem præterea superesse, cu-
 jus auctoritati multitudo discors se regendam permetteret. Ita-
 que quantulamcunque manum fatis fore, ut vel rem paratam &
 se offerentem arripiat, vel impulsam & labefactatam evertat.
 V. Hæc cum magna ex parte vera Balliolus non ignoraret, &
 magnas ab Eduardo Anglo copias in Scotiam duci audiret, facile
 illud veterator homini imperii & gloriæ cupido persuasit, ut,
 contractis pro præfenti copia navibus, expeditionis ejus partem sus-
 cepit. Verum sub adventum Ballioli in Angliam, Eduardus exer-
 citum dimiserat. Nihilo tamen minus Scotis exulibus, atque An-
 glis agris in Scotia expulsis ad eum confluentibus, manum non con-
 temnendam effecit. Sunt qui sexcentis tantum comitibus rem tan-
 tum eum scribant aggreßum: quod mihi non sit verisimile. Pro-
 pter vero eorum videtur oratio, qui sex millis peditum ei ab An-
 glo data sunt. Alacriores multo ad hanc expeditionem universos
 sunt, illis ipsis quibus hæc agitabantur diebus mors Randulphi
 prædicta: ac, velut letum omen rerum gerendarum, omnium ani-
 mus crexit. Cum hac igitur classe Kingornum vestus, Cal. Aug.
 copias exposuit. Terrestres autem duxerunt David Cum-
 berland, olim Atholiz Comes, Maubraius, & Bellomontius; ex An-
 glo, Talbotus. Ad classis appellum famam Alexander Setonius, ho-
 mo nobilis, qui tum forte in illis locis diversabatur, occurrit, spe-
 ram, in descendendum trepidatione, occasionem rei bene gerendæ
 licet

non defuturam. Non multis autem e vicinia se adiungentibus cum hoste congressus, cum bona parte suorum est casus. Balliolus, paucis diebus suis, ad se ex vexatione itineris reficiendus, de his, Perthum recta contendit. Cum ad molas aquarias non procul ab Ierna castra metatus fuisset; Proregeque ultra, Patrius Dux citra amnem, uterque cum magnis copiis, binis castris quinquemillia distans, contedissent: Balliolus, etiam, multis ad famam rerum secundarum se aggregantibus, supra decem millia hominum haberet, tamen, cum inter duos hostiles exercitus cederet, verum ne in medio opprimeretur, optimum factu est ratus, studium & insperato eos aggredi: primumque Marium Proregem, quem viro simile erat, quo longius ab hoste tenderet, eo negligentius omnia adurum.

VI. Nactus igitur Andream Moravium Tiliandinum ducem, qui non ausus palam se Anglis conjungere, palum in medio amnis, qua permeabilis erat, nocte infixit, qui Balliolanis iter indicaret. Illi, cum recti silvia, quæ ulteriorem ripam vestiebat, propius ad hostem accessissent, intelligunt, cum raris vigiliis & stationibus hypolitis, velut in pacato noctem agere. Hac eorum negligentia freti, præter castra summo cum silentio ducunt: & in aversam partem, maiorem se ibi solitudinem rati inventuros, impetum faciunt. Sed in ea parte, qua summam negligentiam fore speraverant, forte vigilabant Thomas Randolphus Moravia, Robertus Brusius Comes, Mordacus Traichie Comes, & Alexander Fraserius. Hi cum amicorum validis turmis primam hostium impressionem fortiter sustinuerunt, super labrum fossæ, quam decursus aquæ pluvie sepe rat. Interea totis castris clamor & tumultus arma capientium, & properantium ad conflictum fuit: cumque temere, sine ordine, sine signis festinarent, primum suorum, qui irruentes Balliolanos sustinebant, ordines turbant: deinde ultionis priores impellentibus, eos in fossam objecerunt; ac ipsi ruinae modo super primos præciderunt. Ibi multi ab hoste caesi, plures hominum & quorumque ruina oppressi, multo maxima pars ita debilitata, ut nec ad fugam, nec ad prælium, satis virium superesset.

VII. Ceciderunt e Scottis ad tria millia: fugientium plurimi Perthum contenderunt; sed hi fere sine armis, sine discoloribus, ubi Anglis sequentibus, facile essetunt. Postidie Dumbaries, cum alterius exercitus elat, Perthque capto, & Anglorum paucitate rescisset, recta ad oppidum tendit, eo consilio, ut obsidendo, hostem omnium rerum inopia conficeret. Ræ ad primores relata, cum aliud illis excusaret, infesto negotio discessit. Balliolus, tantisque rebus præter spem tam brevi tempore confectis, animus adiecit, ad reliquos Scottos, vel conciliandos officis, vel bello perdomandos: ac brevis quidem tantus concursus ad eum est factus, ut maturum videretur se Regem præberi. Et consilium ei hoc nullum fuit, quod maxima pars cladis in similes Pertho vicinas incidere. Cui enim erant in acie, præter Præstem, Robertus Rodes, cum

propinquorum & clientium numero: e Lindesiorum familia cognata, cum principe gentis Alexandro. Halorum nomen ad sortum fuisset deletum, nisi Gulielmus familie princeps, domum vidam reliquisset uxorem. Cecidere præterea Thomas Randolphus, Robertus Brussius, & Mordacus Traichie Comes. Gulielmus Scoticus Caledoniorum Episcopus, & Duncanus Macduffus Fifensis Comes, apud hostem captivi, rebus desperatis, in ejus verba jurare sunt coacti.

XCIX. R E X.

VIII. Igitur Balliolus, præsentis fortunæ satis confusus, ad Scotiam propinquum Cœnobium profectus, regnum ibi, anno M. CCC. XXXII. ad VII. Cal. Oct. Hoc M. OCCC. XXXII.

venire potentia Davidis Brussii, cessi valde labefacta fuit, tamen amici ejus rebus adversis minime soliti, Regem nondum regni potentem, ut extra periculum armorum esset, una cum uxore, ad amicum paternum Philippum Regem Galliarum mittunt: ipsi ad omnes callus se comparant, certi vel morte honesta desungi, vel patriam in antiquum statum restituere. Primum omnium, in locum Donaldi Proregis, Andream Moraviam, ex Roberti Brussii sorore genitum, virum illustrem substitunt: deinde in omnes partes nuncios mittunt, partim ut veteres amicos confirmarent, partim ut segeniores in ultionem injuriarum accendant. Primum omnium (ad quos recentissimus dolor pertinebat, parentibus propinquis ad Duplinum casis) arma sumserunt Robertus Kothus, & Jacobus & Simon Fraserius, ac sub æquinoctium autumnale Perthum obsidione claudunt: & cum oppugnatio diutius ac spernerant eos tenuisset, post tertiam demum mensē capiunt. Macdus Fife Comes, qui oppidum Ballioli nomine tenebat, cum uxore & liberis ad Kildrumham Marriz arcem in custodiam missus: Andreas Macravias Tillibardinus, qui vadum Iernæ annis Antiochie commiserat, supplicio affectus. Passletensis liber oppidi tunc affirmat solo equos. Id mihi verissimilius videtur, quam quod alii scribunt, præsidio impossibile custodiri jussu, in tanta præsidii fidelium amicorum & hominum militarium penuria.

IX. Eodem fere tempore, Balliolus Annandæ erat, recipiens propinquarum regionum Proceribus intentus: quos ita subita mutatio rerum concusserat, ut etiam Alexander Brussius Carleus & Davidia Dominus, desperatis Davidis propinqui sui rebus, ei se jungerent. Hunc rerum secundarum successum secutus est hostium conatus, & ex contemptu negligentia. Id cum per exploratores Proceres scisset, eo misit Archibaldum Duglassum, Jacobi qui in Hibernia perierat fratrem, ut, si qua se offerret occasio, ei ne decisset. Cum secum assumptis Gulielmo Duglasso Lidalla Regulo, Joanne Randolphi filio, & Simone Fraserio, mille comitatus equitum Mauserum venit. Inde, omnibus suis exploratis, de nocte invadit, ut ipse seminudus in equo nec frustato nec strato fu-

gere sit coactus. Complures ex intimis ejus amicis occisi. Alexander Brussius captus, per Joannem Randulphum propinquum realiam impetravit. Henricus Balliolus eo die magnam fortitudinis laudem apud utrosque est assecutus: qui in tam trepida fuga, dum suos ab instantibus tueretur, multos hostium vulneravit, nonnullos interemit, tandem fortissime pugnans occidit. Cecidere præterea factionis Anglicæ viri illustres, Joannes Maubrain,

M. Valterus Cuminius, & Richardus Kircbius. Hæc
CCC.XXXII. gesta sunt ad 11x. Cal. Jan. Anno M. CCC.
XXXII.

X. His successibus Brussianæ partis homines nonnihil recreati, coeunt frequentes ad Proregem Andream Moravium, ut de summa rerum consulant. Nemini omnium erat dubium, quin Balliolus non sibi, sed Anglo regnum pararet, omniaque ex ejus præscripto faceret. Iraque eum sibi hostem destinant: eoque diligentius omnia, quæ in bello usui esse possent, ut adversus potentiorum adversarium, comparant. Bervicum, unde Anglorum belli initium opinabantur facturum, valido præsidio muniunt. Urbi Alexandrum Setonium Equitem illustrem præficiunt. Patricium Dumbarium arcem tueri, ac vicino limiti præesse jubent. Gulielmus Duglassius Lidalie Regulus, de quo illis temporibus summa erat de fortitudinis & prudentiæ opinio, Annandiam ad limitem Occidentalem tuendum missus. Andreas Moravius Rosburgum, ubi se Balliolus tum continebat, proficiscitur. Ita distributis imperiis domum mittitur in Franciam Joannes Randolphus, ut Davidem Regem inviseret, ac Philippum Francum de statu rerum Scoticarum certiores faceret; ab eoque aliquid virium adversus communem hostem impetraret. Moravius, qui Rosburgum ierat, acre prælium cum Balliolo ad pontem extra urbem conferuit: dumque Anglis per pontem retro in oppidum se recipientibus instat pertinacius, a suis exclusus in hostium potestatem venit; victoriamque jam partam manibus amisit. Eodem tempore in diversa regione Gulielmus Duglassius Lidalianus, contracto cum Anglis certamine, cum ipse vulneratus in potestatem hostium venisset, suorum animos eo casu turbavit, ac turbatos in fugam avertit.

XI. Hæc variantis fortunæ inconstantia Scotiam iterum in duas factiones distraxit, prout amor, odium, spes, metus, & rerum privatarum quemque ratio impellebat. Ejus interea occupanda Anglus, per has dissensiones commodam occasionem nactus, Balliolum infirmiorum, quam ut suis viribus se tueri posset, in fidem receptum & sacramento in sua verba adiecit: ac nihil reveritus jus cum Braccio affinitatis, foederum sanctitatem, & jurisjurandi religionem, dum immoderatam cupiditatem suam expleat, bellum Scotis, Regem destitutus, & inter se discordibus, simul indicit & facit. Idem bellum ut in speciem justum videri posset, legationem missam Bervicum repetendum, quod oppidum pater suus atque avus multo annos tenuisset: ac ipse cum exercitu statim est secutus. Legationem

responsum

responsura; "Bervicum semper Scotorum fuisse, donec Eduardus
avus ejus id per summam injuriam occupasset. Tandem Robertus
cum Bruffium proximum Regem, reliqua Scotia recuperata, id
quoque oppidum Eduardo (ejus qui nunc id reddi postulet patri)
ademisse, atque in veterem juris formulam restituisse. Nec adeo
dudum, ipsum Eduardum, ex omnium Ordinum decreto, renun-
ciasse omni juri, quod ipse majoresve ejus in totam Scotiam, ac
singula oppida, locave ejus habuisse dicerentur. Ex eo tempore,
se nullius commissi, adversus fœdera sancte jurata, & matrimonio
confirmata, confcios, cur iterum jam paucis annis, & occulta
fraude & aperto bello peterentur. Hæc cum ita se habeant, se
legatos orare, ut sui Regis animum ad æquitatis respectum infle-
cant, ne Regem absentem, ætate innoxium, & sororis maritum,
captato tempore spoliare conetur. Se quidem nullas condiciones,
modo honestas, recusare. Sin injusta vis intenteretur, pro commis-
si sibi Regis tutela, potius honestam mortem obituros, quam in-
pacem regno sibi que turpem consensuros.

XII. Hæc a Concilio Scotorum responsa. Sed Anglus, qui non
pacem sed victoriam cupiebat, magno suorum exercitu externis
auxiliis aucto, Bervicum terra marique oppugnare cepit:
neque quicquam, quod ad urbium expugnationem faceret, omitte-
bat: ac multitudine hominum fretus, nec die nec nocte ullum ob-
fessum vacuum dimicatione tempus dabat. Nec minus ferociter ob-
fessi assiduis eruptionibus Anglos infestabant. Classem in flumine
stantem, injectis ignibus magna ex parte incenderunt. Perit in eo
Gulielmus Setonius, præfecti urbis notus, multum apud
duces desideratus ob singularem fortitudinem. Is, dum in Angli-
cam navem insilire conatur, sua nave undarum impulsu longius re-
acta, in mare decidit: neque ei in tanta omnium trepidatione suc-
curri potuit. Alter quoque Alexandri filius, ex legitima uxore na-
tus, in quadam eruptione aviditate pugnandi longius progressus, &
suis exclusus, ab Anglis fuit captus. Sed cum obsidio, inchoata
Id. Apr. jam in tertium mensem durasset; atque obfessi, præter
labores & vigilias, accedente omnium rerum penuria, diutius vim
obsidii non viderentur laturi, cum Anglo paciscuntur, ut ante III.
Kal. Aug. auxilia a suis missa obsidionem solverent, urbem Anglo
dedituros. Datus in id obses Thomas, filiorum Alexandri nati-
vus.

XIII. Hæc dum ad Bervicum geruntur, Scoti conventu indicto
summa rerum consultant. Prorege ad Rosburgum capto, ne
se duce essent, Archibaldum Douglassium eligunt. Ei exercitum
comitant, quem in Angliam duceret, ac regiones proximas popu-
lato, Regem Anglorum ab obsidione abduceret. Ex hoc decreto,
Douglassius, dum in Angliam ducit, audita pactione Alexandri, con-
silio mutat, ac prudentioribus suorum multum adversariis, re-
versus ad Anglum ducit: ac pridie Magdalenes, ab hostibus pariter &
suis est conspectus. Anglus, etsi dies nondum advenisset, quo

die convenerat, ut oppidum dederetur, tamen, cum Scottorum copias tam vicinas videret, misit forcialem ad praefectum praefectum, qui denunciaret, nisi oppidum statim dederet, se animadversurum in Thomam ejus filium: frustra praefecto contendente diem deditionis nondum venisse, ac fidem datam attestante. Ibi, cum caritas, misericordia, metus, & officium erga patriam varie animum patrum versarent, propiorum terrorem Anglus admovendum ratus, crucem in loco ad quem prospectus ex oppido patebat, erigi jussit, & duos praefecti filios, alterum obsidem, alterum bello captum, ad supplicium producit. Ad hoc tam miserabile spectaculum cum patris animus fluctuaret, uxor ejus, eademque juvenum mater, virilis fortitudinis mulier, varia oratione eum confirmavit, propositum ante oculos, fide erga Regem, caritate in patriam, dignitate nobilissimae familiae. "Liberos alios illis extinctis superesse, necesse suam illiusque aetatem aliis gignendis praeteruisse. Illos, etiam nunc mortem evaserint, brevi tamen, vel morte fortuita, vel temporis maturitate, fato suo functuros: at si qua famae macula in gente Scotica inhereret, eam in omnem posteritatem perennaturam, ac immerenti etiam soboli aspersuram infamiam. Infames scilicet, & sapientissimorum hominum sermonibus, audisse videtur eorum, qui se, qui liberos suos ad sacrificium, pro incoluntate patriae obtulissent. Illum vero, si urbem sibi commissam dedat, prodere patriam; neque certum etiam de salute liberorum fore. Qui enim sperare posset, tyrannum, qui nunc fidem violaret, promissis posterius statutum? Orabat igitur, ne eum modum interperum de (si contingat) modestum, certa & perinde rediret ignominia. Hac oratione, cum viri animi paulo tranquilliores sensisset, ne supplicii spectacula oculi perfusum non possent, eum in diversam partem, unde conspici nequibat, avertit.

XIV. Anglus, secundum supplicium, etiam plerisque suorum in gratum, in Halidonem collem Servico propinquum castra transiit, atque ibi hostem opperitur. Douglasius, quem ante seniores hostes non poterant, ut agros Anglorum populando in se obsiderent, converteret, tam iracundus, ac serius etiam, ne, si post tam multum facinus, pene sub oculis suis paritum, obsideret sine populi hostem simulasse videretur, certis dimittendi, recta ad eum decurrit. Cum acie instructa satis diu stetisset, Anglusque se suis locis tamen nec in equum descenderet, tamen Scotti aciem in adversam collem erexit. Id ejus temerarium consilium similem habuit eventum. Hostes enim, per elivum egre obalcentes, ingenti furore & impetu vi immissa, antequam ad manus venirent, consuecunt: inde in appropinquantes ita conturbati irrumpunt, ut ruinae ambo depulsi deiecerent. Ceciderunt supra decem milia. Sunt qui quantum ad desiderata prodant: e primoribus pene cunctis, infelices ad Duplinum praello supererant, perire. Ex his dum mi meminerit prodant, dux ipse Archibaldus, Jacobus, Johannes

Albanus Stuarti, Roberti, qui proxime post Bruttios regnavit, patris, Hugo Rossii, Kennethus Sutherlandia, Alexander Bruttius Cariche Camites, Andreas, Jacobus & Simon Fraserii fratres. Incidit hæc Scotorum clades in diem D. CCC. XXXIII, Magdalene festum, anno, M. CCC. XXXIII.

XV. Secundum hunc conflictum, desperatis aliis subsidiis, Alexander Scotonus urbem, Patricius Dumbarius arcem Anglo dedant, pæsi ut incolomes sua sibi haberent. Vterque in verba Angli jactare coactus est. Dumbario præterea imperatum, ut arcem Dumbarum, quam diruerat, ne receptaculum Anglis esset, suo summo æmo instauraret. Eduardus ibi paucos moratus dies, urbem & loci reliquias Balliolo commendavit: ipse in suum regnum se recipit, relicto in Scotia Richardo Talbore, homine nobili ac raræ prudentiæ, cum non multis Anglorum cohortibus, qui Balliolum in reliquis regionibus perdomandis adjutores. Nec id quidem, Nobilitate pene tota extincta, perdifficile videbatur, ex his qui supererant aliis ad viscerum concussioneibus, aliis in loca montia aut inculta fugientibus. Sed præsidia admodum pauca erant, quæ in fide Davidis permanserant: circa Portham, insula in loco hæde armis Dumus fuit, vir ad medicam artem sustinendam parvus, & Briannodum; ultra Portham, vir in hoc Levino fuit, item Kildromia, & Urchara.

XVI. Proximo anno, legati a Pontifice Romano & Philippo Rege Francorum venerunt, ad secundas Regem Britannis contropetias. Eos Anglos, rerum prospere succedentium cursu elatos, ne in conspectum quidem admittere voluit: in enim videtur & vires Scotorum fractas existimabat, ut in rem rebellare nec viderent, nec possent. Verum ex occasione levissima, unde minime suspectabatur, orta inter ipsos Anglos Peris discordia, summam tranquillitatem in bellum gravissimum commovit. Joannes Maubrat agens in Scotia, ab Eduardo primo suis majoribus donis, deinde virtute temporum æmulo, rursus Edwardus Balliolo Scotiam totam recuperaverat. Hoc sine viri filio liberum defuncto, de prædicto adversum ejus filium, Alexander, curam parvus limes invenirent. Puellarum causam curabantur Anglice seditionis homines, Maxius Bellomontis, qui etiam eorum in matrimonio habebat, Richardus item Talbore, & David Comes Artholus Comes. Balliolo Alexandro favebat, ac, sine secundo cum disceptata, ad bellarios adeo offendit, ut eorum de iniquitate decreti quærentur; & ibi nihil se querelli proficere viderunt, ab aula quæque ad sua cederent. Talbore cum in Angliam proficiscitur cepit, Britanniarum ductur. Bellomontis Dundargan Buchanæ arcem vallibus præsidio firmat, ac non solum eam, de qua lis erat, sed vicinam omnem agrum sue ditioni facit. Cumque in Artholum venit, & locis commodis permunit, adversus vim (si quis intus) comparat. Hæc tunc potentium virorum configurationem Balliolo metuent, motas sententiam, ne Bellomontis agro, de quo sit erat,

erat, concessio, Cuminiurn, plurimis & fructuosus prædiis Roberti Stuarti mox regnaturi donatis, reconciliat. Alexander, hac injuria ictus, se cum Andrea Moravio Prorege Scottorum (qui se mox per ab Anglis magna pecunia redemerat) conjungit. Hæc diversis temporibus gesta conjunximus, ne sæpius narrationis cursus rumpetur.

XVII. Interea Balliolus in regione diversa omnes munitiones circa Renfroam, partim capit, partim evertit. Ibi rebus suo arbitrio compolis, in Botam insulam navigat; Rochesaiam arcem communit. Eam Alano Lilio, quem præfectum juri dicundo ante fecerat, tradit custodiendam. Robertum Stuartum Roberti Bruffii ex filia nepotem, diligenter ad necem conquirir: sed ille opera Gulielmi Herioti & Joannis Gilberti, navicula in continentem adversam ventus, atque equos advenientem expectantes nactus, Britannodunum ad Milcolumbum Flaminium arcis præfectum delatus est. Balliolus cum Botæ res ordinasset, in continente propinqua Dunum novum sive Noviodunum arcem in Covalia sitam cepit: quo metu vicina Nobilitas perculsa, prope tota se ei dedit.

XVIII. Indo reversus, vere proximo, ad lacus Levini arcem obsidendam omnem curam intendit. Sed cum res opinione lentior videretur, e sua factione Joannem Sterlinum Equitem præpotentem, adjunctis ei Michaelæ Arnoto, Davide Vernio, & Richardo Malavillano, cum parte exercitus, ad arcem oppugnandam reliquit. Illi, ædificato ex adverso præsidio, qua brevissimus est trajetus, cum, ut vi arcem caperent, omnia frustra fuissent experti, impigre propugnantibus Alano a Veteri ponte & Jacobo Lambino, civibus Andreanis, eam exitu annis clauso aquis submergere tentant: exit enim annis Levinus e lacu angustis faucibus, patefacta rupe. Hunc locum, congesto e faxis & cespitibus aggere, obstruere conantur. Sed ea res tardius procedebat, quod, ut æstas molientibus erat commoda, ita torrentibus, qui in lacum influebant, pene tum siccis, aqua longe lateque porrecta modicis incrementis augebatur. Hoc modo oblidione ducta in mensem Julium, in quem incidit dies D. Margaritæ quondam Reginae Scottorum festus, quo die frequens mercatorum conventus Fermelinodunum, ubi ejus Divæ corpus est sepultum, fieri solet; Joannes Sterlinus cum majore parte suorum, alii ad mercatum, alii religionis ergo eo proficiscuntur, castris cum non magno præsidio ad aggerem relictis, nempe de hoste securi, cum neminem adversæ factionis, præter paucos in arce inclusos, esse in propinquis regionibus scirent. Obsessi vero de absentia Sterlini & solitudine castrorum certiores, apparatu ad aggerem perforandum antea excogitato, primo vespere in naviculas imposito, sopitis vigiliis, pluribus simul locis eum perforant. Aqua vero tenues aliquot nactus exitus, brevi latiores sibi ipsa patefecit meatus, ac tanta vi tandem erupit, ut quicquid erat obvium devolvens, plana omnia circum inundaret, ac tentoria casaque, & plerosque homines semisomnes, ac jumenta, magno cum fragore, secum in mare deferret.

Qui in n
irantes,
avor cep
hosti rel
per otium
paratos,
cum præsi
solium ca

XIX. I
magnis t
cum Forti
liquis vel
mum red
Anglus, l
sulum ne
esse, nec
cujus inge
Archolæ C
biit. Is p
quæ Botæ
Conigami
cundo (q
um conh
versam re
ois facit
auxisset, t
nomine ut
tempestate
Bruffium l
tums Brita
dum ratus
sili certio
tis coactis
occupant
lariter con
iter ut im
rit. Vulg
consilio co
git. Ibi r
tentu tem
antequam
pellunt ita
berum B
mor arma
sutura est

XX. Ad
Comes, cu

Qui in naviculis erant, egressi, & cum ingenti clamore in attonitos irruentes, hunc tumultum tam inopinato alium adjecerunt: tantusque furor cepit universos, ut nullis nisi salutis memores, rebus suis hosti relictis, qua quisque poterat, in fugam se coniecissent. Alanus per osium non spolia modo, sed commeatus ad longam obsidionem paratos, e castris in arcem comportavit. Altera etiam eruptione, cum praesidiariis qui Kinrossiae erant aequae feliciter certatum: praesidium captum ac dirutum: obsidio soluta.

XIX. Eodem fere tempore quo haec in Fife gerebantur, Angli magnis terrestribus navalibusque copiis Scotiam intrarunt. Naves, cum Fortham subirent, praetoria tempestate ad scopulos afflicta, reliquis vehementer vexatis, majore cum damno quam praeda domum redierunt. Terrestres copiae Glasgavam usque penetrarunt. Ibi Anglus, habito conventu Procerum suae factionis, cum intelligeret, nihil neque ducem neque exercitum adversarum partium superesse, nec suam praesentiam amplius fore necessariam, ipse, Balliolo, cujus ingenio non multum fidebat, secum ducto, Davide Cuminio Atholiae Comite, qui rei Scotiae praesesset, relicto, in Angliam abiit. Is primum omnium Stuartorum praedia longe amplissima, ut quae Botani, Araniam, & Renfroanos agros, bonamque Coila & Cunigamiae partem continebant, occupat, Botae praefectum juri dicundo (quem alii Serifum, alii Vicecomitem vocant) Alanum Lilium confirmat: vicinis etiam regionibus ei parere iussit. Ipse in diversam regni partem profectus, Buchaniam & Moraviam suae divisioni facit: & quanquam supra privati hominis modum suas opes auxisset, tamen diplomata omnia, & quaecunque publice mandabat, nomine utriusque Regis Eduardi Angli & Ballioli consiciebat. Ea tempestate, quanquam nemo in Scotia, praeter pueros ludentes, Brummum Regem profiteri audebat, tamen Robertus Stuartus, qui tunc Britannoduni latebat, aliquid per absentiam Cuminii audendum ratus, Cambellos, familiam in Argathelia potentem, sui consilii certiores facit. Eorum princeps Calenus, circiter quadringentis coactis, ad Noviodunum arcem Govaliae ei occurrit: eam statim occupant. Ad eum tumorem, Botani exiguo mari diremti, populariter consurgunt, atque ad veteres dominos properant. Eorum iter ut impediret, Alanus Lilius, cum quibus potuit armatis, occurrit. Vulgus magna ex parte inerme, & quod impetu magis quam consilio coierat, re subita perterritum, in proximum collem confugit. Ibi magna lapidum missilium copia reperta, armatos, ex conventu temere subeuntes, velut grandine obruunt: majorem partem antequam ad manus ventum esset, affigunt, ac retrocedentes impellunt ita, ut, caeso Lilio cum fortissimo quoque, Joannem Gilbertum Botani arcis praefectum vivum ceperint, & suorum plurimos armarint caesorum spoliis. Hanc victoriam, non incruentam, sacra est arcis Botanae deditio.

XX. Ad hunc rumorem divulgatum, Thomas Brussius Carictus Comes, cum popularibus & vicinis e Coila & Cunigamia, item

Guliel.

Gulielmus Carruderus Annandaniensis, qui semper Anglorum imperio recusaverat, cum amicis & propinquis e latibulis suis, prope ad Sturrum venit. Item Joannes Randolphus Moravia Comes, Gallis reversus, spem omnium amissionum arripit. Igitur multis ad majora suscipienda erectis, exercitus confectus, ac juvane natus eorum Godofrido Rossio, profecto iuridico Arenti, brevi in tam Caristam, Coltain & Canigumiam in suas partes transtravit. Renfroani quoque ad Sturro: veteres domos libenter accesserunt. Eorum exemplum secuti Andreæ Moravii clientes, reliquos Glenianos, partim volentes, partim invitos, ad causam conjunxerunt. Ab his tam lætis incitis aucta fiducia, ut statim publici esset aliqua imago, collectis suarum partium principibus, Proreges creant, Robertum Sturro, vestri adolecentem, tamen qui expeditiones leviores animi sui obfides erga patriam deditisset, & Joannem Randolphum, patre ac fratre viris clarissimis dignum. Is cum satis valida manu ad regiones in septentriones veras missus, concurrentibus ad eum, quos immoderati Anglorum imperii pertaxum erat, Davidem Cuminiū, subita animorum inclinatione illa perterritum, in Abriam usque persequitur. Ibi, in angustiis locorum deprehensum, & omnium rerum penuria circumventum, ad deditionem compulsi, & in verba Brussii coactum jurare dimisit: adeoque publicitationibus ejus fidem habuit, ut discedens vicarium eum pro se reliquerit. Nec ille segnitè Brussianarum partium studium favebat.

XXI. Interea Randolphus, in Lochianam reversus, cum veteri amico Gulielmo Duglassio, qui nuper ex Anglia reversus, squalore diuturni carceris magnis hostium cladibus ulcisceretur, se conjunxit. Andreæ Moravii, qui ad Rosburgum captus fuerat, ibidem rediit. Iste cum ducum abunde esset, Proreges conveniendi Perthum in Calendas Aprilis. Eo cum frequens Nobilitas convenisset, nihil tamens confici potuit, propter simultatem inabilem quæ erat inter Gulielmum Duglassium & Davidem Cuminiū. Causa prætendebatur, quod Cuminiū opera Duglassii factum argueret, quod tardius ab Anglis esset dimissus. Cuminiū favere Sturro, Duglassio ceteri fere omnes. Cuminiū vero, quod imitatione ad conventum venisset, eas inimicitias causabatur: addere enim tantum amicorum & clientium numerum, ut ceteris omnibus formidolosus esset. Augebat suspiciones ingenium ejus varium & mutabile, animus vastus, & ceteri rumores de adventu Anglorum, cum quibus nemo fere dubitabat quin se Atholius conjungeret. Nec multo post Anglus Balliolus secum ducens, magnis copiis marique Scotiam invasit: classis centum & sexaginta navium Pertham subiit. Ipse terrestri itinere Perthum usque progressus, viros agros late populando, ibi Cuminiū expectat.

XXII. Interea cum Randolphus Joannem, qui Abudas sibi videlicet dixerat, convenisset, nec eum ad suas partes adjungere posset, duobus in aliquot menses in rebus tam perturbatis contentus, Robertum

nam alterum Protergem inde relicta gravi morbo implicitum depre-
 hendit. Ignotis quoniam temporibus, oneri in se vitam inclinatum,
 in Angliam non ausus transire, rixet divisit, per quosdam cum ut car-
 ceret. Audito autem Geldorum validum auxilium per Angliam
 venturum, ut se cum Angliis jungeret, ad insulam Angliam properat.
 Sciens occurrerunt Patrickus Mercie Comes, Gulielmus, Duglassius,
 et Litalianus, & Alexander Ramifanus, cum in remissum nemini
 secundum existimatus. Hi Geldos in campis Edimburgae proximis
 opprimerent. Ubi primum in conspectu fuere, sine mora concurrerunt.
 Post acerrimum confilium, Geldi victi, & propinquum col-
 lem, ubi semirutae arx erat, refugerunt. Restidia, cum omnium
 indum penuria laborarent, vitam modo passi, se dediderunt. Ran-
 dolphus, in gratiam Philippi Valesii (quem sibi amicissimum pre-
 stabant) non contentus incolores & contumaces, ausus discurrere,
 se deducendos suscepit. Eo in itinere ab Angliarum factionis homi-
 nibus insidiis acceptus, ad Regem deductus, qui tum Perthum va-
 lide exercitus obsidebat. Eodem tempore, David Camillus, cujus
 omnia consilia ex inclinatione fortunae pendebant, lenis inimici ca-
 lentate, ad Anglum venit: ei pollicetur, se brevi eiregno Brissia-
 ni extraheretur. Nec segnius fecit quam erat pollicitus. Nam Per-
 thum dedit, & munus ausum, Rex in Angliam collire parabat: quod
 numeratus maligne suppedirabatur. Scotis omnibus sub ejus ad-
 monitionibus, ut pecora in montes agerent, alia omnia in loca
 remota aut longinqua conveharent, quae asportare non possent con-
 temperant. Neque classis, in qua ei spiritus sustentariis erat, cum
 magnopere juvit. Primum Fortham subiens, conobis monacho-
 rum in Arona insula vallato, cum in aperto mari ad anchoras sta-
 ret, feda tempestate vexata magnam fuit periculum. Pars navium
 Fortham insulam propinquanti, sed desertum agere reruit: alia lon-
 ge ventorum vi ablatæ, ubi se primum recuperavit causam tem-
 peratis in isam de Colymbæ concessit, ab hostibus atque & cru-
 deliter ejus ecclesiam. Agitur quicquid ex preda comparebat, co-
 piosius reportandum cum piaculis curant: neque quicquam eo
 memoria dignum a classe gestum est.

M.H. Hæc causæ quantam vehementer Anglum movebant, ma-
 gis tamen ei reditum festinavit cogitatio de bello Gallico, quod
 maxime meditabatur. Itaque, velut plene confecto bello Sco-
 ticis, mercibus insulavit, ac Edimburgum Belliolam secum abduxit:
 omnium ad insula perficienda Protergem reliquit. Ille, ut spe-
 rit & auditis patrum Regibus probant, & hostes ulcisceretur,
 ad summum eruditissimam reliquit sibi fecit: qui acerbitas eo
 est indignior, quod illi ante paucos menses ad extremam ino-
 miam redactis, tam facilis ad veniam parvis fuerat. Tres fere ex
 Procera Scotorum ciuitate supererant, qui nullis neque pol-
 licitationibus, neque peniculis cogi poterant, ut in Anglorum ditio-
 nem venirent. Patrickus Mercie Comes, Andrew Moravius, & Gu-
 lielmus Duglassius. Hi, Edimburgum oppugnare consilio, con-
 junctis

junctis viribus eo pergunt, & ad Kilblaniam silvam acre cum
 praelium conferunt. Sed cum Cuminius numero praeferat, & p
 ei a pluribus prope circumveniretur, adventus trecentorum mil
 tum recotitum, cum Joanne Crago artis profecto, praelium disem
 ac victoriam certam Bruffianis dedit. Fortissimus quisque Cum
 nianorum aut in praelio aut fuga casus. Multis fuit saluti Cam
 arx Roberti Mennefil propinqua. Sed, cum tanta multitudin
 arcto stipatæ commeatu deessent, postridie fuit dedita, ac juram
 bus in verba omnibus venia data. Cecidere, præter ducem, ex
 timis ejus amicis, Robertus Bradus & Valterus Cuminius: Thom
 ejus frater captus, postridie capite multatus.

XXIV. Hæc victoria fecit, ut Randolpho capto, ægrotante Sc
 atro, confirmaretur militari suffragio Andreæ Moravio Prore
 nomen & imperium. Nam cum literæ a Rege Francorum de
 duciis venissent, Proceres Bruffiani ad eas accipiendas coacti, unan
 mi consensu honorem pristinum, quem calamitas ademerat, Mora
 vio restituerunt. Is, paucorum mensium induciis finitis, Lochin
 dorcæ arcem obsedit. Eam tenebat Davidis Cuminii uxor. E
 quod evenit futurum prospiciens, ab Anglo petiverat auxilium.
 Mox Angli, copulis in Moravia expositis, obsessos liberant: Elg
 num usque (quod est oppidum ad Loxiam amnem situm) penetra
 obvia ferro & flamma vastantes. Dum Perthum tendunt, Aber
 niam cremant: arces per Merniam, Dunotrium, Kinesum, & L
 restotium præfidiis occupant: sex monasteriis proximis imperant
 ut muros Perthi dirutos instaurent; ac, rebus Scotticis iterum B
 uardo Balltolo reverso commendatis, in Angliam abeunt. Disce
 dentibus Anglis, & Scotorum viribus fractis, Henricus Bellom
 us, tempus adesse ratus expetendæ vindictæ de cæde generi sui G
 mitis Atholæ, quoscunque deprehendit, qui in praelio Kilblan
 fuisse, sine discrimine omnes crudeliter occidit. Eum And
 Moravio in Dundargo obsessum ad deditionem compulit,
 jurejurando accepto nunquam hostiliter in Scotiam rediturum, in
 lumem dimisit: atque uno continuo victoriæ cursu, omnes tra
 Fortham munitiones, præter Cupri arcem & Perthum oppidum,
 jectis præfidiis captas demolitus est. Deinde Angliam cum ex
 tu ingressus, inde magnas prædas egit: & militem, domi inop
 confectum, nonnihil receavit. Totæ enim Scotiæ, eo anno, ap
 belli injuria indolens, aut incursionibus assiduæ utriusque parti
 stas, ita fame laboratum est, ut Angli arcem Cupri munitionib
 vacuum ob commeatu inopiam reliquerint. Præfidiarios na
 Scotus, ab eis male multatus, dum in Lothianam noctu trans
 eat, in cumulum arenæ, maris æstu recedente nudatum, expo
 Illi cum in continenti se esse putarent, paulum progressi, arq
 terum mari reperto, frustra nautam inclamantes, ad unum per
 XXV. Proximo anno, qui fuit M. CC.

XXXVII. Angli arcem Dumbasi obsederunt
 CCC. XXXVII. eam tenebat Agnes Comitissæ Mariani uxor.

Nigra cognomen dedit, mulier animi virilis: obsidebant
 Comites Sarisburiensis & Arundellius. Ea obsidio cum spe
 diutius procraberetur, quo diversa agmina, in subsidium
 millo missa, Scotiam intrant: alterum ducebat Monfortius, al-
 terum Richardus Talbotus. Cum Monfortio congressus Laurentius,
 exercitum, duce caeso, graviter concidit, ipse paullo post
 vulnere decessit: amissi ducis iram miles inhumana captivorum
 caede satiavit. Talbotus a Gulielmo Ketho deletio exercitus capus.
 Nihilominus duravit obsidio Dumbari. Mari ab Anglis intercluso,
 commeatum penuria pene obsessos afflixit; ac procul dubio dedita
 fuisset arx, ni Alexander Ramsay audaci incepto in tempore sub-
 venisset. Is nocte intempesta, deceptis qui in turremibus Genuen-
 sum maritimum latus observabant, navem ad arcem applicuit; &
 quadraginta selectos viros, commeatusque magnam vim exposuit.
 Deinde, praesidii parte ad suos adjuncta, silentio noctis cum ingenti
 tumultu in vigiles Anglorum irruit: ac magna caede hominum, ni-
 hil minus quam eruptionem a prope victis timentium, facta, pro-
 xima nocte, aequae cultus atque venerat, discessit. Sexto demum
 mense, Anglos fatigatos, ac frustra omnia expertos, revocante ad
 bellum Gallicum Rege, Dumbari obsidio soluta est. Andreas Mo-
 navius, patria prope peregrino milite liberata, primum Sterlinum,
 deinde Edimburgum oppugnare est aggressus, sed utrinque re in-
 fusa discessit; pacata tamen Lothiana, & in fidem Regis recepta.
 Interea animo paulum a laboribus relaxato, dum sua transmontana
 praedia intervalit, morbo gravi correptus decessit; atque ad Ros-
 marchiam sepultus, summum apud omnes honos desiderium sui re-
 liquit: tantas enim res biennio ac semestri, quibus in magistratu
 gessit, ut suffecturae cujuscunque magni ducis aetati viderentur.
 XXVI. Post eum Stuartus Prorex fuit, usque ad Davidis e Gallia
 reditum. Adolescens adhuc multis praeliis levibus, eo anno ejus
 auspiciis per Gulielmum Duglassium gestis, victor evasit; nec sine
 maximo Duglassii discrimine, & crebris vulneribus. Nam Anglos
 Teviotia expulit, & in Lidalia Heremitagium cepit, magnisque
 commeatibus de hoste ad Mulrossiam captis communivit. Cum
 in campo adeo acre ac pertinax certamen iniit, ut vix ipse cum tri-
 bus comitibus, idque beneficio noctis, evaserit. Joannis Sterlini co-
 mitis, quamquam gravi praelio devicisset, tamen ab eodem brevi post
 tempore circumventus fuit. Verum, ex inopinato tumultu se col-
 latus, post accerrimam pugnam, Sterlinum victum fugavit; tri-
 bus comitum ejus interemit, quadraginta vivos cepit. Gulielmo
 Bernethio, a quo quinquies uno die fugatus fuerat, ita institit, ut
 noctem, caesis omnibus ejus comitibus, ipsum secum captivum
 deduxerit. Nec minore felicitate Laurentium Vausium hominem
 strenuum devicit. Tandem ad Davidem Regem in Galliam abiit,
 ut de statu rerum edoceret.

M. CCCXXXIX. Quartus, fortuitus rarus instandum, coacti exierunt. Perithum oppugnare aggreditur, quadrifariam visis viribus: sed, Anglis acriter oppidum defendentibus, non vulneribus rejectus fuit. Tertio demum obsidionis mense, pro desperantibus de successu Duglassius supervenit, quinque piraticis navibus conductis, quæ machinas atque aliquid milicium adduxerunt. Expulsa igitur pars militum, reliqui in navibus Tai amnis ostium asservare iussi. Duglassius ipse ad arcem Cuprensem recuperandam mittitur: eam ab Anglis desertam Scoti occupaverant, quibus præfectus Gulielmus Bulloccus sacerdos Anglicus, idemque quatuordecim annorum filius, cum eo Duglassius transiegit, ut, acceptis in Scotia prædiis, in suas partes transiret. Id eo facilius ei persuasum, quod nec ab Anglis subsidium sperabat, nec Scotis, qui secum in prædiis erant, admodum fidebat: ejus opera forti & fideli sæpe postea Scoti sunt uti. Obsidio Perithi jam in quartum mensem protracta, diutius videbatur duratura; nisi Rossie Comes per cuniculos aquam e fossa derivasset, atque ad murum usque eum suis penetrasset. Tum demum decepti propugnatoribus, relorum vi potissimum e machinis emissorum, editio facta est, ea lege, ut Angli incolumes, quo vellent sua omnia exportarent. Intra paucos dies, Sterlinum quoque oppugnatum, & eadem lege deditum. Mauricius Moravius, Andreas filius archiepiscopi, præfectus. Hac tam subita mutatione rerum Ballochmorrinus, e Gallovidiâ, ubi se plurimum continebat, in Angliam abiit.

XXVIII. Brevi post, arx Edimburgi, non vi expugnata, sed capta est. Valterus Currius mercator, qui tum forte navem cum mercibus onustam, in æstuario Tai ad Taodunum habebat, archiepiscopus a Gulielmo Duglassio, in Fortham venit. Ibi communicato cum Bullocco consilio, Currius Anglum se simulat, ac duos vini optimi crates, aliaque nonnulla munuscula ad præfectum arcis attulit: oravitque, ut sibi reliquos convivas distrabere sine periculo per eum liceret: si qua re ei præfallove opus esset, commoneret, se libens eis, quoad posset, gratificaturum. Præfectus ei, ut aliquot dolia vini, certumque numerum panis nautici afferret, imperat: adiungit ei, cum veller, pollicetur. Ille, quod bene verat, metu Scotorum, qui sæpe incursionem in loca vicina facerent, summo mane se adveniturum ostendit. Ea nocte, Duglassius duodecimque comites homines lectissimi, nautico vestitu super arma injecto, commeatum ad arcem portant. Saos, quam proxime possunt, in insidiis collocant, exspectare signum jubent. Progreßi paululum Duglassius & Fraserius, cæteros modico intervallo sequi jubent. Inerantem a navore intra munitionem e trabibus ante portam arcis structam, cum animadvertissent claves ostiorum e brachio janitoris suspensas, eum jugulant; & sine strepitu portam arcis aperiunt. Deinde (uti convenerat) cornu inflato, signum dant. Eodem sono & clamore erant in insidiis, & custodes arcis admonentur, alteri ab amicis,

ab inimicis artem tenent. Ut siquis properantibus, Scoti e-
ra in ipso potius aditu decedunt, ne ante suorum (qui per diffici-
clivum lentius vadebant) adventum, valvas obici, ac ipsi oc-
di possent. Aeris conflictu edito, ac cæde utrinque patrata, tan-
presidiarii cesserunt, cæteris, præter præfectum ac sex comites,
milis.

XXIX. Alii in hunc annum, alii in superiorum conijciunt expedi-
nem Alexandri Ramifici, (qui omnes illis ætate Scotos rei mili-
gloria anteibat) in Angliam. Erat enim ea tum de virtute &
opinio, ut qui non prodierat ex illius velut schola, militie non
peritus haberetur. Itaque juvenis ad eum, velut unicuique bel-
magistrum, frequens veniebat. Is, cum non paucas ante
ditiones in hostium, cum parva manu, prospero eventu fecisset,
eorum tum in Scotia affectis, aliquid majus audendum ratus,
olla magna clientium & amicorum manu, Northumbriam late
platus est. Eum revertentem Angli, ex omnibus agris & castel-
longe majoribus copiis consequuntur. Eorum congressum tum
Alexander vitare non posset, & suorum animos, ob multitudinem
odium, nonnihil debilitatis sentientes, præmissa præda, pedes in
ediis locat: equites late effusis simulare fugam jubet: deinde,
locum insidiarum præciserunt, ad signum buccina rursus in u-
coire. Eam equitum fugam Angli veriti rati, æque effusi &
sequuntur. Ad quos Scoti signo revocati, cum se momento
poris obvertissent, pedesque undique ex insidiis præstiterunt,
est in Anglos terra imaginata terror, nec non paulo concita-
ursu, quam antea fecerant, superunt: multi occisi, com-
capti: præda incoluntis domum abducta. Inter captivos fuit
Roxburgi: cum eum presidium fore ante secutum fu-
Alexander oppidum pene vacuum aggressus, primo impetu
Inferiorem quoque arcis partem cum sua percellatis fecisset,
stantabant, in turris validam confugerunt: sed, cum pertina-
oppugnarentur, nec subsidium a suis ullum sperarent, se de-
Sunt qui Sarisburii Conventum ibi captum tradant, & cum
Randulpho permittunt. Sed magis inclinat animus, ut
scripserat sequi, qui Sarisburium a Gallis atque in Gallia
prodant, Randulphus in Annandiam profectus, artem suam
Malinum de Anglis cepit: ac per limitum præfecti, A-
Ramifici orientalis, Gulielmus Duglassius medii, Ran-
occidentalis, ultra veteres fines, qui Alexandro tertio re-
fuerant, Anglos expulserunt: neque quicquam in solo Scoti-
Berwickum tenebat. Sunt qui Roxburgum
Ramifici, septem vigiliis, de nocte scilicet ad moris,
præda, anno M. CCC. XLII. die Martii, CCCCXLII.

XX. Eodem anno, IV. Non. Julii, David Brossar cum uxore
in herbivum applicuit, anno quatuor discesserat natus: cuius ad-
eo suis omnibus gratior, quo minus in spe sum res, Scotorum
erant,

erant. Nam Eduardus, factis cum Philippo Rege Gallorum ad pacem trium annorum induciis, atque ita bello Gallico vacans, creverat totis viribus Scotiam aggredi. Habebat tum in exercitu quadraginta pedum, sex equitum millia: ac adversus annonae gustiam magnam classem ornaverat, quae com meatus terrestres copiis suppeditaret. Ea cum Novembri mense solvisset, tempus seva jactata, atque in Belgicum & Germanicum litus post longam vexationem ejecta, inutilis prorsus ad praesentis belli usum fuit. Terea Eduardus, cum terrestribus copiis, circa Novum castrum Tinam, in maxima com meatuum penuria, se continebat. Ad legati e Scotia missi, quatuor mensium inducias ea conditione fecerunt, nisi David Rex ante Calendas Junias domum rediret, ut Scoti omnes in Eduardi ditionem concederent. Verum David, aucto Angli apparatu, ante legatorum ad se adventum solverat.

XXXI. Ad Regem ita (uti dixi) reversum, inter gratulantes, ab omnibus regni partibus frequentes aderant, venit Alexander Ramsay, cum omni vita superiore splendide acta, tum recenti militari gloria clarus. Is singulari favore acceptus, & praeter custodiam Rosburgi, etiam totius Tevlotiae praefectura judiciaria donatus. Haec in honore sibi eum praetatum Gulielmus Duglassius aegerrime tulit, nam cum Tevlotia pene tota Anglos expulisset, conventibus agendis, quamquam Injussu Regis, aliquot annos praefederat: mercedem enim in patriam, & nobilitate generis, & familiae opibus frenus, imminem in eo magistratu sperabat sibi competitorum futurum. In quoque totus in ultionem intentus, iram in praesentia suppressit: tandem vero post tres menses, inimicum conventum habentem in tempore Havici nactus, cum nihil minus expectantem, caesis tribus comitibus auxilium ferre conantibus, saucium jumento imposuit; atque in Heremitagio mori fame coegit. Eodem fere tempore, eodem genere mortis, per Davidem Barclayum extinctus est Gulielmus Bullock, homo singulari erga Regem fide. Haec duo crudelitatis inhumanae facinora totam pene Scotiam, in factiones distractam, seditione replevere. Haec res Regem adolescentem, & nondum militum ingenio assuetum, vehementer exercuerunt: & quamquam summa diligentiam in perquirendo ad supplicium Duglassio adhiberet, tamen per amicos (plurimos enim ob res praecclare gestas pro libertate sibi conciliaverat) ac in primis per Robertum Stuartum, Regis e sorore natum, veniam obtinuit. Maxime valuit magnificentia eadem, sed vera commemoratio rerum ab eo gestarum, & ratio temporis, quo, pace foris incerta, nec rebus domi quietis, militares labores retinendi, atque etiam omni favore amplectendi essent. Idcirco non solum venia Duglassius, sed praefectura Rosburgi & Tevlotiae donatus est, clementia fortasse in praesentia non inutili, sed inemplo in posterum pessimo.

XXXII. David, rebus utique domi compositis, expeditionem in Anglos denunciavit, magna Nobilitatis parte, ob com meatuum laboratur penuriam, dissidente. Collecto satis magno exercitu

Joannem Randolphum ei præfecit: ipse occultus, dissimulato nomine Regio, cum eo proficiscitur. Hæc mandis, per duos prope menses depopulata Northumbriam, cum ingenti præda domum rediit. Iterum intra paucos dies, Rex se ducem exercitus professus, hosticum intravit. Angli viribus inferiores certaminis aleam committere, absente in Gallia Rege suo, recusabant: sed magno equitatu ab omni parte assultantes, a libera populatione Scotos arcebant: quinque primæ nobilitatis Equites, nuper a Davide in eum ordinem ascitos, temere longius a suis progressos, castris aut fugatis eorum comitibus, hostes capiunt. Rex, ne tempus illuc frustra terneret, reduxit exercitum. Tertia expeditione, coactis quam potuit occulte copiis, ut hostes nec opinantes magna clade afficeret, cum Angliam præcipiti autumnio fuisset ingressus, largis imbribus exiguos torrentes ita augentibus, ut agrum omnem non modo impervium redderent, sed commeatuum advectionem prohiberent, paucis diebus, ne nihil tanto conatu videretur egisse, dejectis, domum rediit. Non adeo diu post, legatis ultro citroque missis, actum de induciis in biennium, in quas Scotus ea lege consensit, modo eas præcipi Philippus Gallorum Rex haberet: nam in federe inter Scotos & Gallos ita cautum erat, ut neutra gens sine altera pacem aut inducias cum Anglo faceret: hæc quietam interea Septimiam tenuere.

XXXIII. Quarto fere post reditum Davidis anno, Gallis magno prælio victis, obseſſo ab Anglis Calisio Morinorum oppido, Philippus per legatos instans, ut Scoti Angliam ingressi, partem virium Anglicarum in se derivarent, exercitus Perthum convenire iussus est. Eo cum frequentes coissent, David Comes Rossæ, Reginaldus Abudarum Regulum veterem inimicum, septemque comitum nobilissimos, nocturno ex insidiis aggressus interemit. Ea cædes valide exercitum immutavit; cum non solum utriusque partis amicis clientibus, sed multis etiam vicinorum, civile bellum inter familias atrocissimas metuentes, domos discederent. Igitur Gulielmus Dunelmensis Lichanus Regi maximopere suadebat, ut, omiſſa in præparanda expeditione, res domi componeret. Hoc consilio contentus, amicitia superante caritatem patriæ, in Angliam ducit: ac ibi & flamma omnia qua ibat prosterbens, sexto decimo deſcendit in agrum Dunelmensem venit. Angli, partem a Percio collecti, statim ab exercitu qui Calisium obſidebat remissi, cum frequentes coissent, se Scotis, multo celerius eorum opinione, acie instructa tenderunt. David, qui nihil minus quam hostis adventum metuebat, & Gulielmum Duſſaſtrum ad agrum vicinum depopulandum emiserat, suis signum pugne proponit. Duſſaſtus, cum in agrum nec opinus incidisset, trepida fuga, quingentis viris fortissimis coſiſtit, in castra rediit. Nec infelix rei incipienda auspiciis coſiſtitus est securus. Pugna acriter inſita, in prima acie præliatus est, proſtratis prius ſuis, Joannes Randolphus. Mediam, in qua Rex erat, omne Anglorum acies, altera victrix, altera foregra præſtans, obſtinatam mori cum eo Nobilitatem Scotticam pene ad

internecionem ceciderunt. Rex ipse a Joanne Coplando, cui, tel-
ereptis, duos pugno dentes excusserat, captus, sed jam duabus
glutris graviter faucibus. Tertia, cui Robertus Stuartus & Patrickus
Dumbarius praeerant, acies, visa suorum clade, prope incolumis
subdixit.

XXXIV. Post hanc pugnam, ita prostrigata Nobilitate, statim
Rosburgum, Heremitagium, alique complures arces Anglis dedi-
tae. Scoti coacti, praeter quos in Anglia tenebant agros, etiam
Marcia, Tevioria, Lidalia & Lauderia cedere. Limites Anglo-
rum ad saltum, quem Codburni vocant, & Soltram prolati. Balli-
olus, non contentus ditionem majorum suorum in Gallovidia reac-
perasse, Ammandiam & Nithiam, & quicquid agrorum ad Gloum
adjacet, caede & incendio pervagatus est: Lothianam quoque, ad-
iuncto sibi Percio Anglo, simili clade affecit: nec per aliquot annos
in Scotia iustus exercitus confici potuit. Accessit ad haec mala pe-
gravissima, quae partem fere tertiam populi absumsit. Nec in-
bus tam afflictis a domesticis malis cessatum est. David Barclai,
Eques nobilis, qui Bosloeam ante occiderat, hoc quoque tempore
in caede Joannis Duglassii Dalkechii affuerat. Eum Gulielmus Du-
lassius Lidalianus, qui in perilio ad Dunelmum captus ab Anglo-
nondum redierat, per suos clientis curavit interficiendum: nec
in Scotiam reversus, diu ei superstes fuit. Nam a Gulielmo Du-
lassio, Archibaldi filio, nuper e Gallia reverso, inter venandum in
silva Arica, in ulionem caedis Alexandri Ramisai, est interfec-
tus. Nec praescorum Scottorum tribus, homines quietis impatientes,
mutuus in iuriis temperarunt.

XXXV. Inter haec mala undique prementia, Gulielmus Dug-
lassius, collecta propinquorum & clientium manu, primum Duglas-
iam majorem suorum patrimonium, ejectis Anglis, recuperavit.
deinde, e parvo successu crescente citius erga eum favore, magnam
Tevioriam partem recepit. Interea Joannes Francorum Rex, qui
patri Philippo & regni & belli fuit haeres, veritus ne Scoti, totum
his fracti, tam potenti hosti succumberent, misit ad eos Eugenium
Sarenterium, quadraginta viris fortibus comitatum, petiit ut
eis, ne ullam cum Anglo pacem se inconsulto facerent. Is quatuor-
ginta scutorum millia, ad militem conducendum attulit: post
res magnificis promissis Nobilitatem in sum sententiam traxit.
Illi, acceptam pecuniam inter se partiti, nullo milite conducto, in-
sum per excursionem frequentem more suo administrarunt. Id
ad Anglum est perlatum, Lothianam jam ab ea parte habentem
prope ad vastitatem redegit. Haec ut ulcisceretur, Patrickus Du-
glasius & Gulielmus Duglassius, collecta quam poterant occu-
pae magna manu, Gulielmum Ramisaium Dallassium, virum
tem & nota in bello industriz, ad Norham pagum in cap-
da frequentem inscendendum, cum parte exercitus mittunt: ibi
infidus consistunt. Cum quod quatuor erant Ramisai socii
qui, producti ad insidias hostes, ac circumventi capiuntur.

dem multitudini impares deditionem faciunt: pars major ca-
pitur.

XXXVI. Hoc successu crevere Scotis animi: itaque iisdem due-
bus conjunctis, Thomas Stuartus Anguliz Comes Bervicum tentare
statuit. Id occulte ut conficeretur, conductis undecumque poterat
navibus, scalisque & reliquo oppugnandarum urbium apparatu im-
posito, Patricium de suo adventu facit certiores. Cum ad horam
constitutam, quam minimo poterant tumultu, ad muros accederent,
vigiles tamen non sefellerunt: quibus post acrem pugnam repulsi,
Scoti tandem urbe, non sine damno suorum, potiuntur. Atrox ab
Anglis retentam magna vi sed frustra adoriuntur. Anglus audito
verum Scotticarum statu, coacto exercitu copioso, magnis itineribus
inconsensia. Scoti, accepto eius adventu, nulla re ad longam ob-
sistentiam seis provisa, urbe spoliata & incensa, ad sua redierunt.
Eduardus, omni genere artificum adhibito, corrupta flammis in-
flamat: interea ipse Rosburgi manet. Eo Balliolus venit, Scotiz
regno ei cedit: oraque vehementer, ne sibi a Scotis illatas injurias
negligat. Anglus, velut ei obsecundans, Lothianam terra mari-
que invadit; & quicquid supererat superiori vallationi corrupit.
Inrevera illa expeditione Anglus totam Scotiam sic affligere, ut
nullas in posterum vires ad rebellandum recolligere posset: verum
in consilium disculsi terga compellit, quæ clausam, in qua subveha-
batur commectus, ita dissipavit, laceravit, & alluxit, ut paucæ na-
ves luteum in unum portum coire potuerint. Ita Eduardus redire
ab commectus inopiam coactus, iram suam in Edinburgum, Had-
dum, reliquaque Lothianæ oppida effudit. Eo cum exercitu in
Angliam reverso, Gulielmus Dugliss Galloniam, Rogerius &
Giles Patricii Nichiam, Joannes Stuartus Francie filius Annand-
iam Scotis hoste expulso restituerunt.

XXXVII. Eodem fere tempore, Joannes Rex Francorum in Pi-
cardibus, magno pralio ab Anglis victus, capitur. Eduardus cum,
vinctus Regibus captivis, hinc inde ageret in summa inter amicorum
translationes latitans, Scoti, animum eius gloria famatum rati tum
ad equitatem facilius læsti passi, cum eo per legatos de Rege suo
trahendo egerunt. Brutius, ut facilius sui eum convenire posset,
amicum non nullus: cum de conditionibus non conveniret, iterum
indignum esse reversus. Nec adeo diu post, per legatos Pontifici-
um, qui de pace inter Anglos & Francos summo studio agebant,
etiam Scotis etiam est tractatum, promissis Anglo, ut hosti ser-
varet, centum, ut Froissardus, quingentis millibus marcarum Angli-
cæ monete: cujus pecunie pars representaretur, reliqua per pen-
siones solveretur. Ea summa quo facilius conficeretur, Pontifex
decimas sacerdotiorum decimas in tres annos donavit: indecis
decimas facit, obsequia dari nobilissimæ adulescentiæ, qui ante omnes
in Anglia potest imperaret. David igitur undecimo quam prius
anno datum reverendi grimum omnium, qui fuge princi-
palis & Danelensi pralio fuerant, multavit: Patricio Dumbario par-

tem agri abstulit: Robertum Stuartum, sororis majoris filium, spe succedendi in regnum removit: atque in ejus locum. Substitutum Alexandrum Sutherlandiæ Comitum filium, e secunda sorore partum, & in ejus nomen Proceres sacramento adiecit. Hujus adolescentis pater, ut Procerum voluntates filio conciliaret arctius, laeta & fructuosos agros viris potentibus donavit. Sed, Alexandro breviter post mortuo, David Stuarto placatus est, & in Ordinum frequentem conventu, suus ei locus est omnium decreto restitutus. Sed id alio quoque annis posterius est factum.

XXXVIII. Proximos fere quinque annos in pacandis discordiis civilibus Rex consumpsit: quo in tempore duæ cladēs inciderunt: altera ad paucos pertinens, ex inundatione aquarum. Tantum enim aquæ pluvie de cælo dejectum est, ut, torrentibus & fluviiis Lothianam in agros effusis, non pontes modo & molas aquarum, sed plerasque rusticas domos, cum pecore & dominis, vis aquarum in mare derulerit, arbores radicitus evulserit, oppida quoque præ fluminum ripas pene deleverit. Hanc calamitatem secuta pestis, multos omnium ordinum atque ætatum consumpsit. Pacatioribus rebus, anno millesimo trecentesimo sexagesimo tertio, in conventu Ordinum, Rex ad Apolectos retulit, de Anglo aut ejus filio (si quid sibi humanitus evenisset) ad regnum capiendum in Scotiam advocando. Id sive radio bellorum, utriusque gentis commodis prospiciens, sive (quod alii putant) ab Anglo jurare coactus, fecerit, oratio ejus fuit adeo omnibus ingrata & molesta, ut non expectandum ordine sententiæ rogarentur, omnes clamore confuso vocem abominarentur: ac nihil propius fuit, quam ut qui liberrime vociferati fuerant, iram ejus mercentes, desertionem circumspicerent. Quorum ubi timorem recessit, remissa ira eos in gratiam recepit. Cæteris ubique pacatis, montani in armis persistabant; nec solum inter se fœda atque inhumana crudelitate sæviebant, sed vicina etiam late populabantur. Hos Rex cum ad concordiam nulla ratione posset adducere, per homines callidos discordias augendas curavit, donec ferocioribus mutua eade consumptis, ceteri tractabiles & in suæi redderentur. His domi forisque editis, in arce Edimburgensi decembris, anno vite quadragesimo septimo, regni prope tricesimo nono, salutis humanæ millesimo trecentesimo septuagesimo, septimo die mensis Martii, vir sane in omni virtutum genere, ac in primis iustitia & clementia memorabilis; & cui in bonis malisque rebus exercitio, semper magis fortuna quam industria defuisse videbatur.

C. R. E. X.

XXXIX. Davide vita functo, cum Proceres frequenter ad Lincolniensem præsto fuissent, ut Roberto, ab avunculo jampridem Regem designato, inuenti regnum gratularentur, ambitio Gulielmi Comitis Duglassi, prope in seditionem rem adduxit. Petebar enim hæreditario regnum sibi decerni, ut qui a Balliolo & Cumynis oriundus. Sed cum deprehendisset suam petitionem omnibus ingratis, ac in primis amicorum suorum intimis, Georgio &

Dumbariis fratribus, quorum alter Comes esset Mercie, alter
Maravie, & Roberto Areskipo, trium arcium firmissimarum, Bri-
stunoduni, Sterlini & Edinburgi prefecto, petere destitit, & se
Regi Roberto professus est obtemperaturum: & Rex, ut cum archi-
episcopo vinculo amicitiae complecteretur, filiam suam Gulielmi Comitis
filio despondit.

XL. Hoc anno, inducie in quatuordecim annos factae, sunt per
Anglos violatae. Cum ad frequentem mercatum, quo, ad tertium
Idus Augusti, ex locis etiam longinquis utriusque regni magna mul-
tando solebat convenire, plerique Merciani adessent, & familiari-
bus Georgii Dumbarii quidam esset interventus. Hujus caedis au-
ctores cum Georgius, ex jure quod inter limitaneos observatur, per-
sonales peteret, ut vel sibi dederent, vel ipsi in eos animadverte-
rent; tandem, cum aequitatem vinci gratia cerneret, injuriam dis-
simular, ac proximum in diem nundinis solennem, occulte manu
parat, oppidumque ex improvviso adortus, omnes puberes occidit,
castra incendit, & cum ingenti praeda domum rediit. Angli, ut
eius cladem ulciscerentur, pari crudelitate Joannis Gordonii Equi-
tis illustriis agros pervagari sunt. Nec multo post, Gordonius An-
gliam ingressus, cum ingenti hominum pecudumque praeda coacta
indiret, Joannes Lilburnis longe majore manu collecta, redeunti
obviavit. Ibi infestissimis utrinque animis pugna conferta, cum
longumdiu vario Marte certatum esset, victoria penes Scotos fuit.
Dux Anglorum cum multis propinquis & clientibus captus.

XLII. Henricus Percius Comes Northumbriae, vir magni auctori-
tatis, tum limitis orientalis erat praefectus, indignissime ferens his
eorum clades, coactis amplius septem millibus hominum, ad vicum
nuncupatum, Joanne Scoto, qui Subtilis cognominatur, magis quam
alia re insignem, castra posuit. Ibi rustici & pastores, nullis
armis freti, quam crepitaculis, quibus cervos & pecora, quae
passim sine custodibus vagantur, absterrent, nocte colles Lamy-
um montium vico proximos insederunt. Ejus crepitaculi hac
forma est. In summo hastili laeis longo, infixis costis ligneis, in
circulum curvatis, super eas pellem circumtendunt, ad eam
conicam formam, qua sunt laternae, quas vulgus Luretia Falceas
vocat. Huic lapillos paucos, sed durissimos indant, quibus ag-
ri cum ingenti sonitu, seras a segetibus absterrent. Hoc genere
crepitaculorum ingenti strepitu in imminentibus Dunso collibus edi-
turi equi Anglorum perterriti, vincula rumpunt, ac passim per agros
in praedam agricolis cedunt. In exercitu toto tumultua-
rit, & ad arma, clamatum est: & cum hostes adesse crederent,
noctem insomnem duxerunt. Mane intellecto ludibrio, mul-
titudine una cum equis amissa, sex millia passuum (tantum enim
ab Anglia abest) relicta impedimentis pedibus prope fugi-
tiam modo transierunt. Eodem die quo Percius a Dunso reces-
sit, Thomas Musgravus Bervici praefectus, cum aliquot cohortibus,
& Percio conjungeret, egressus, in insidias a Joanne Gordonio
(de

(de itinere ejus perimonia) collocatas incidit. Ibi circum-
cum suis, majorem hostium manum ratus, in fugam se con-
retractus est una cum suis. Nec ad occidentalem lumen Jon-
Jenstionius expers & preda & gloria fuit. Partis enim sed
bris incurfionibus ita finitimos exercuit, ut non minus damni, quam
magni exercitus soleant, eis dederit.

XLII. Rebus ita primo biennio feliciter succedentibus, tertio
inico regno anno, Eufemia Regina, Hugonis Comitis Rossie
moritur. Ex ea Rex ternos liberos genuit, Valcerum patrem
Archoliz & Davidem Iernia Comites, & Eufemiam, quam Jan-
Duglassio nupsit a nobis ante commemoratum est. Robertus
tam impatientia colubatus, quam amore filiorum ex Elizabeth
Mora prius genitorum, ipsam uxorem duxit. Hanc enim elegit
forma, Adami Mori illustis Equitis filiam, adhuc adolescentem
hementer amarat, ex eaque tres filios, ac duas filias suscepit.
eamque Gifardo viro nobili in Lorbiana curaverat collocandam.
Verum sub idem fere tempus, Eufemia Regina, & Gifardo Eus-
berhe marito defunctis, Rex, siue consuetudine veteris Morz no-
Eus, siue (quod a multis traditur), ut filios quos ex ea genuit
gitimos faceret, matrem eorum sibi matrimonio junxit: filios
tum divitiis & honoribus auxit. Joannes nam maximus, Car-
Robertus Taichiz, Alexander Buchanan Comites sunt facti, ad-
Sta etiam Badenacha. Nec hac munificentia contentus, Comes
ad Scotiam indidit, obtinuit, ut prateritis Eufemie liberis
Rege creando exadus etatis observaretur: quos res postea man-
mentum familiam prope extinxit.

XLIII. Biennio fere proximo, cum nec certa pax, nec bello
ellet, levibus incurfionibus, ac pene latrociniis utrinque certan-
est. Interca decessit Eduardus tertius. Ei successit Richardus
cundus, nepos ex Eduardo filio, Burdegale natus: regnum iniit
decimo etatis anno: quo tempore legati Caroli quinti Franco-
Regis in Scotiam venerunt. Causa adventus eorum fuit, ut
fcedus cum Roberto renovaret, tumque hortarentur, ut Angli-
aggressus, Franciam aliquo ex parte bello levaret. Joerim
conventus eis exhibetur, Alexander Ramsay, ut Angli ex Fran-
do narrant, quadraginta selectis juvenibus comitatus, nocte in-
pella, sopitis vigilibus, Bervici arcem cepit, omnibus qui eam
bant aut cecis aut capis. Oppidani inopinato malo isti, ac-
Percio cum X. millibus armatorum, arcem undique obfidione
sam acriter oppugnant. Harum rerum nuncio ad convenum
torum perlato, Archibaldus Duglassius, de periculo propinqu-
solicitus, quingenta tantum equibus comitatus, ex aduolat
interclusa ad obfessus omni aditu, nulla re gesta discessit.
postquam per dies aliquot valide fuisset defensa, tandem vi
tur: in caute, prout unum Alexandrum, suum est. Hac
Nostris opera sex hominum plebeiorum & Marcia arcem capam
deinde, cum eas tenere non possent, relictam tradunt.

XLIV. Non adeo die post conventum *Gulielmus* primus *Duglass* Comes, coactis viginti millibus hominum, Angliam ingressus, iterum oppidum frequentibus undinis ex improvilo cepit, dirigit, incendit: exercitumque spoliis oneratum incolumem reduxit: cum præda pestilentiam domum repulit, quæ, quanta nunquam antea vi, biennio per totum regnum levit. Angli, ut parem cladem Scotis rependerent, Solvæo transmissis, Scotiam ingressi. Taliter, dux acerrimus, quindecim millia militum ducebat: hoc numerum, strenuus, longe lateque populando vastitatem faciebat. Cum exercitum præda gravem reduceret, non longe a finibus Angliæ, in angusta castra posuerat. In eas angustias Scoti plus minus viginti noctu ingressi, in securos & imparatos, & magna ex parte armis irruerunt: ac primo impetu obvisi trucidatis, tumulu vellet & pavore latius fuso, totum exercitum in fugam vertunt. Multi occisi: ad ducentos & quadraginta capti: plurimi, ut in subita confusione, temere flumen ingressi perire: reliqui præda exuti, cuique proximum fuit, domos rediere.

XLV. Cum interea bellum, terra marique, maximis viribus cum illis ab Anglo gereretur, ac præterea pars virium Anglicarum in Italianiam mitteretur, ex conventus publici decreto, missus est in Scotiam *Joannes Lancastriz Dux*, Regis Angli patruus, qui de pace ageret; ut, tot bellis undique circumstrepentibus, ab eo latere, quod maxime patebat, saltem quies esset. Missi a Scotis, jam de adventu per foecialem certioribus, qui cum eo transigerent, *Gulielmus Duglass*, & *Joannes Dumbarius Moraviz Comites*. In Angliam in triennium factæ. Sed dum ibi de pace agitur, civile bellum in Anglia longa gravissimum exarsit. Primus auctor fuisse dicitur, *Joannes cognomento Ballus, sacrilegus*. Is cum plebis antipathiam, ob quatuor nummos Anglicos in capita singulorum imperatos, vehementer offendi videret, primum in confessionibus & secretis conventiculis oblique, mox, ubi sermonem suum non ingratum audirent, aperte cepit vulgus adversus Proceres inflammare. Accendit ad recentem causam alia verulior, quod magna rusticæ pars propemodum servilis conditionis erat. Ad hos cum se convocasset magna officium manus, & aliorum, qui nec in re nec in lingua, quod perirent haberent, tantum injecere tumultum, ut regnum summæ rei periculum fuerit verum. Hæc cum in consilio legatorum nuntiata essent, tamen utrique rem tamdiu differunt, donec de pace transigissent. Tum *Duglass* *Lancastriæ* inivit; "Se, quo in statu res Anglorum sint, jam ab initio usque scisse. Tamen tantum abesse, ut momenta temporum, vel bellum gerendum, vel ad pacem commodius concipiendam, præstarent, ut etiam nunc, si opus esset, quoad tumultus cessaret, tutum ei sit hospitium: vel, ut citius rediret, quingentos equos, qui eum deducerent, dare sint parati. *Lancastrius*, etiam ne conditione ut uteretur sibi in præsentia opus fore speraret, causa prolixè gratias egit. Verum, cum domum rediens, *Servico*

ab urbis praefectio excluderetur, accepta fide publica in Scotiam ingressus, ibi cum seditione popularis conquiesceret, se continuavit.

CCC.LXXXIV. **M.** **XLVI.** Inductis triennialibus finis, anno millesimo trecentesimo octogesimo quarto, mensis Januarii, Archibaldus Duglassius Gallovidianus adjuncto sibi Gulielmo Duglassie, & Georgio Mac-cie Comitibus, obsedit Mabanum, arcem ad lacum ejusdem nominis sitam, unde prope quotidiana excursions in agros propinquas fiebant. Praefectus arcis, repentino malo ictus, cum hoste pepigisset intra octavum diem auxilia sibi advenirent, se eam dediturum. Deinde, cum ad nonum usque diem, cum summa molestia, prope hibernas procellas & continuos imbres, Scoti ibi persistissent, quarto die Februarii ex pacto arx dedita est. Qui proxime Rosburgum accolebant, metuentes ne & illa arx similiter opprimeretur, curam Grastocum, hominem nobilem & copiosum, & qui in re militaria apud suos magnum nomen habebat, ei arci praeficiendum. Is cum non modo commineatus amplius, sed omnem domesticam suppellectilem illo mitteret, ratus nec alibi eam commodius ad suos usus, neque tutius ab hoste servari posse; Dumbarius, cum & iter & dies per exploratores rescisset, insidiis commodè locatis, longum agmen & confusum ex milicibus, plaustrariis, & vulgo promiscuo invadit ac sine pugna, magna præda cum ipso domino potius, statim recepit.

XLVII. Anglus, ut damna accepta ulcisceretur, & incursions reprimeret memorabili aliqua calamitate, Lancastrium cum ingente terrestri navalique apparatu in Scotiam mittit. Lancastrius ipse per Marciam & Lothianam Edimbureum usque venit. Classis ad Fife maritima pervasanda missa. Militibus Edimbureum volentibus incendere, Dux memor, ante paucos annos illic se a suis exclusum benigne & hospitaliter fuisse tractatum, ignem rectis arcuit. Non fuit eadem humanitas in copiis navalibus: nam Amonam insulam ingressi, coenobium monachorum direptum incenderunt; similique crudelitate usi sunt in omnibus locis in quæ excenderunt: donec Nicolao & Thoma Aredenis, Alexandro Lindeshio, & Gulielmo Cunsleamio, multis casu, quibusdam captis, adeo trepida fuga naves fuerant compulsi, ut, præter alia damna in ea festinas accepta, quadraginta hominum, sine navico in quo pendebant ex submergi ante oculos suos permiserint. Vix Lancastrius domum receperat, cum Gulielmus Duglassius, prope vestigiis ejus insidens arcibus, quas Angli in Scotia post Dunelmense prælium tenebant, partim captis, partim dirutis, Teviotiam omnem, præter Rosburgum, Scotis restituit: ac lacrocinia per licentiam bellorum grassaria compevit. Nec ipse diu his rebus superfuit, febre in arce Duglassie extinctus. Successit ei Jacobus Duglassius, filius omni-vitis genere tanto patre dignus.

XLVIII. Inter ea, cum annus induciæ prope Bononiam Belgicæ fuisset factæ inter Francos, Anglos & Scotos, Francique, quibus

erat mandatum, ut ea de re Scotos facerent certiores, negligentius se gessissent: proceres Anglorum Scotis finitimi, locum sibi datum, ut magna aliqua clade hostem ex improvise afficerent, nec, sine induciarum denunciationem, spatium ulciscendi ei relinquerent, cogunt ad decem equitum, sex sagittariorum millia: ac Scotum ingressi, ducentibus Northumbriae & Notingamiae Comitibus, hae sua popolatione omnia vastant; sed praecipue Duglassiorum & Lindesiorum agros. Scoti, qui rumoribus acceptis de induciis, omnem belli cogitationem abjecerant, vehementer & suae negligentiae & hostium perfidiae irati, quam primum possent ultum ire statuerunt. Rumor interim incursionis Anglorum, Francos, qui renunciare jussi erant inducias, suae tarditatis admonuit. Hi cum sera festinatione superiorem cessationem corrigere contenderent, ac in ipso incursionis ardore Londinum venissent, ibi benigne & hospitalliter excepti, ac blandis & amicis invitationibus retenti, donec rectum est Anglos ex hostico reverbos esse. Tum demum dimissi, cum in Scotiam venissent, ac mandata exposuissent, pleraque omnis Nobilitas, ac maxime qui recentissimae cladis damna senserant fremere, eamque ludificationem Anglorum non ferendam clamare. Quia cum Rex frustra placare conaretur, ac induciis omnino statum videretur, illi rem disceptando prolatant, donec clam per amicum quindecim fere millibus equitum collectis, stato die, Duglassius & Lindesius ac Dumbarius clam ex aula secedunt, & cum suis con-
fidenti, Angliam infesto exercitu ingrediuntur: & vastato Northumbriae ad Novum castrum usque agro, per Comitum Notingamiae & Northbraiorum ditionem reversi, quicquid ferro flammaque scordari possunt, corrumpunt ac diruunt. Tum demum cum ingenti hominum pecorumque praeda se domum conferunt, ac statim inducias publicandas curant.

XLIX. Sub earum finem, anno millesimo trecentesimo octogesimo quinto, venit a Rege Gallorum missus Joannes
M. CCC.
Gennensis, classis Gallicae praefectus, cum auxilio-
LXXXV.
circiter duobus millibus: e quibus centum erant
equites cataphracti, ducenti qui scorpionibus (quos po-
terior aetas maluit arcubalistas appellare) tela mitterent: ceteri
pedes promiscui generis erant. Attulerant & pecuniam in sex
mensium stipendia, praeterea munera, & in iis quadringentas pa-
pillas, quae viris fortibus dividerentur, Is, convento Rege, Nor-
thumbriam una cum Jacobo Duglassio ingressus, tribus arcibus di-
gitis, cum ulterius progredi vellent, largioribus per autumnum fu-
mbris, redire coguntur. Acceleravit etiam eorum reditum
rumor de Richardo Anglo rumor. Majore enim quam unquam a-
nima in Scotos incensus, quod non modo ipsi regnum ejus omni
clade infestarent, sed peregrinos etiam accessissent; & eo tem-
pore potissimum, quo Gallus in Angliam cum infinita multitudine
transmittere parabat. Anglus igitur, maximo exercitu
facto, in quo scriptores eorum sexaginta millia peditum, octo
equitum

equitum fuisse tradunt, statuerat ita Scottorum vires frangere, ut multos post annos exercitum conficere non possent. Magnam partem terea classem cum commearibus Fortham subire jubet: quod scilicet eam Scotiae partem, quam ingressurus erat, bellis continuis per multos annos exhaustam; & si quid reliqui esset, incolas id in regiones proximas comportaturos. Securus præterea de Gallo erat, quem sciebat hibernis tempestatibus se non commissurum. Cum illi copias Scotiae ingressus, nulli loco neque sacro neque profano; nulli homini, qui modo militari esset ætate, parcebat. Intrerea Joannes Viennensis, qui magis quid Rex suis discedenti mandasset, quam quid Scottorum res poscerent, meminisset, cum Duglassio assidue agebat, ut prælio decerneret. Ille, cum sæpe respondisset, Scotos non ob animi aliquam erga Gallos alienationem, sed ob infirmitatis suæ conscientiam, prælium detrectare, eum tandem in locum arduum, unde tuto speculari posset hostium agmen, subduxit. Illi cum longo ordine transeuntes Anglorum copias oculis perlustrasset, facile in Duglassii sententiam descendit. Proximum eis visum est, ut, quæ sola ratione hosti nocere possent, ipsi pro tempore confectis copiis Angliam adoritentur. Ingressi diversissimo a Regis exercitu itinere, Cumbriam regionesque ei propinquas longe lateque populantur.

L. Angli, Lothiana omnibus malis afflicta (nam ne commearibus deficerentur, non audebant longius a sua classe discedere) cum jam instante hieme de reditu consultarent; erant, qui Scottorum vestigiis insistendum, & in reditu ad certamen (velint, nolint) pertrahendos existimarent. Viarum periti ex adverso ostendunt, non tantum per palustria & montosa difficultatem, & plerumque angustias, omniumque rerum tantam inopiam, ut vix transitus esse paucis & expeditis, qui secum commearum in aliquot modo dies comportarent; deinde, superatis viarum difficultatibus, proximam quæ eos exciperet regionem, non admodum natura ferulem, & ab hostibus vastatam: & ubi his malis perfuncti fuerint, cum hoste levi & procuratore rem futuram, quem difficilius esse invenire, quam, si prælio se committat, vincere; quique inventus, nisi suis locis, cogi ad pugnandum non posset. Ejus rei periculum ab Eduardo tertio ejus avo factum, cum Anglorum maximo, nullo Scottorum incommodo. His auditis, & omnium animo obversantibus aliis, quæ fert hiems in solo frigido malis, & subeunte, quæ culque domi sunt cara, pignorum memoria, facile de sententia discesserunt; & quæ venerant recta domos pergit. Ita utrique libere in hostico prædati, nusquam hoste conspecto, ad sua sunt reversi.

LI. Scotti, cum pro certo haberent, Anglos usque ad proximam ætatem in expeditionem non prodituros, Rosburgum aggredi decreverunt, oppidum propinquum, & longe proximis regionibus infestissimum. Eo cum frequentes convenissent, de oppido nondum expugnato dissidium inter Scotos & Francos est ortum. Galli enim

in oppugnationibus urbium Scotis essent; ex multo usu bellico-
rum domesticorum, peritiores, magnosque sumtus in id bellum
impendissent, oppidum, si caperetur, equum censabant sui juris &
Gallion ditionis esse. Scoti contra, "Iniquum esse contendebant,
"ut premium universi belli penes auxiliosos esset: quos autem
"sumtus fecerint, eos non Scotis, sed sibi Gallum impendisse, ut
"hostium vires distraheret, & partem belli averteret a Gallia.
"Quod si ad calculos placures revocare amicorum officia, iustius
"Scotos a Gallis totius belli impensas posse repetere, quam eos
"auxilii lazi premia postulare, ac ejusmodi premia, quæ nulla
"memoria vel data, vel petita ab amicis, vel audierimus, vel le-
"gerimus. Postulationis autem iniquitatem vel inde facile appa-
"rere, quod Scotis integrum fuisset per Anglos in pace conquisi-
"tere, ac Regum potentissimorum inter se bellantium sese specta-
"tores præbere: Gallis non idem licitum fuisse, nisi bona Galliar
"parte cedere voluissent. Nec se videre, cui usui ejus oppidi pos-
"sessio Gallis esse posset, nisi ut (velut fræno injecto) pacis belli-
"que arbitrium penes se esse vellent. Quod si id eorum consilium
"esset, non solum utilius, sed etiam honestius Scotorum Regibus
"esse eo carere, quam tam levi de causa in servitutum se volonta-
"riam dedere. Sin tam iniqua petitione Galli reditum ad suos,
"quem jam pridem molivunt, excusare conentur, nihil hac excu-
"satione opus fuisse: nam, ut ultro advenerunt, ita suo eis arbi-
"trio semper licuisse discedere. Neque quenkam morari, quo
"minus abeant, quando eorum, si inviti manserint, operam inuti-
"lem fore prospiciant.

III. Ita reditum est a Rosburgo re infecta: & cum antea sæpe
graves querimonias utrinque fuissent, tum, (si diutius res in eo statu
permansissent) aperte inde inimicitie videbantur orituræ. Origo
autem dissensionum ex diversa utriusque in bello vivendi consuetu-
dine processit. Scoti enim & Angli non minus verecunde & conti-
nenter in bello, quam in pace apud cives suos agunt, & bona fide
ab hospicibus accepta solvant. Franci vero, quasi publice permissis
barrocinio, quacunque transierint prædæ agunt; & qui a pueritia
huc vivendi rationi assueverunt, quod semper factum videntur, jure
seri putant. Itaque ante id tempus, cum nec Franci a solita rapa-
citate se continere, nec Scoti insolitam servitutem suscipere possent,
sæpe rixæ, atque interdum pugnae, aliis aliena rapientibus, aliis
se tuentibus, conserebantur. Tum, post hanc ad Rosburgum atti-
tationem, cum Gallocom pabulatores, tanquam brevi discessuri,
maiore quam antea licentia raperent, & rustici indignati se paucis
& peregrinis prædæ esse, juncti sæpe abstraherunt, multosque pa-
bulatorum missos, & milites vagos vulnerabant, atque interdum occi-
debant. Querimoniis ad Concilium relatis, uno omnium agricola-
rum consensu responderetur; "Se gravius a Gallis, qui se dicerent
"amicos, quam ab Anglis, ex professo inimici, expilari: itaque,
"non prius peregrinos discessuros, quam data damna compen-
"sent."

“*reut.*” Nec ab hac pertinacia a Duglassiis, hominibus maxime popularibus, deduci potuerunt. Remisso igitur exercitu, dux Scotia retentus, donec omnibus esset persolutum. Galli cum Calendas Novembres vela fecissent, Scoti, sive laboribus bellicis prioris anni fatigati, sive præda tot secundis expeditionibus facta, ea quidem hieme quieverunt.

LIII. Proximo vere, Gulielmus Duglassius, Archibaldi Regis Gallovidiani filius, in Hiberniam navigavit, ut crebras Hibernorum excensiones in Gallovidiam factas, & in præsentia olisceretur, & in posterum prohiberet. Erat is Gulielmus Scotticæ juventutis omnibus corporis & animi virtutibus longe primus: ingens corpus, & perinde vires, formaque (quod in tam vasta magnitudine raro solent evenire) cum virili dignitate grata. Accesserant ad hæc belli decora: sæpe cum paucis longe plures hostium aggressus, victor exierat; nec in ulla fuit expeditione, in qua virtus ejus non enituerit. Atque hæc bona, quæ in plerisque solent esse invidiosa, comitis modestia, omnibus ut grata essent, efficiebat. His ejus virtutibus Rex, etsi nothum eum esse non ignoraret, tamen impulsus, Egidiam filiam, raræ in illa ætate pulchritudinis exemplum, & a multis nobilissimis juvenibus expetitam, ei collocavit, Nithiamque Gallovidiæ proximam regionem, dotis nomine dedit. Igitur cum ad Kerlinfordam, oppidum ut in ea gente opulentum, suos exposuisset, res improvisa magnum oppidanis terrorem attulit; adeo statim ad eum miserint, qui de conditionibus agerent. Nec Duglassius abnuir: interea, de hoste securus, Robertum Stuartum Dorisleranum cum ducentis militibus misit, ad commeatus in navem importandum. Oppidani tempus ad consultandum nacti, auxilla Dundalco arcessunt. Missi quingenti equites: eo subsidio oppidani aucti, & ipsi bipartito in hostem ducunt: ut, omnibus videlicet cælis (quod multitudine freri persacile factu putabant) etiam navibus potirentur. Sed utrobique victi, oppidum captum, direptum, incensum. Quindecim navigiis, quæ in portu stabant, spoliis urbanis oneratis, atque obiter Manna insula spoliata, ad lacum Rianum, qui partem Gallovidiæ a Caricta dirimit, appellant. Ibi statim Duglassius cum rescisset patrem suum in expeditionem adversus Anglos profectum, eo & ipse quantum potest festinat. Fuerat autem ea expeditio hac maxime de causa suscepta.

LIV. Richardus Angelus, cum Scotiam superiore anno fuisset ingressus, nec quicquam sacri aut profani inviolatum omisisset, domum reversus, in maximam seditionem incurrit, quæ omnem totius regni statum immutavit. Huic malo ut mideretur, cum magistratus, præfecturas provinciarum, & minorum rerum curationes (ut in hoc genere fieri solet) ab aliis in alios transulisset, ea ratione odiorum incendia non tam fuerunt extincta quam secta, & in tempore mox eruptura. Scotia contra tranquillitate summa fruebatur, sed incerta: nam & juvenum robore florebat, nec alia ætate imperatorum feracior erat. Nobilitas igitur belli avida, in omni

his cœtibus fremebat, tantam ulciscendi veteres Anglorum injurias opportunitatem negligi, quam illi nequaquam rebus nostris perturbatis præterituri essent. Robertus autem Rex, homo natura quiescens, & ob ingravescentem ætatem ad bella suscipienda tardior, publicis injuriis non satis permoveri videbatur: Joannes ejus filius natu maximus, ingenio segnis, & equi percussu claudus, ad labores strenues perferendos parum credebatur idoneus. Ad Robertum Fife Comitem natu proximum fit procerum concursus. Ibi, prope explorato statu publico, facile inter omnes convenit, ulciscendam esse cladem nuper acceptam. In id cum quisque alacriter operam offerret, delectus indicitur in proximas Nonas Aug. sed occultum, ut utrumque Regem, & Scotum & Anglum juxta lateret. Sed Anglos res minime fefellit: qui cum per exploratores rem, diem, necumque conveniendi comperissent, & ipsi contra simili dolo cæter hostes conantur. Proceres enim cæteros admonent, ut suos quisque paratos habeant, non in certum quidem diem, sed quandounque opus esset, ut ad signa convenirent.

LXV. His ita compositis, cum jam audirent, non procul a finibus Teriotia, Scotonum ad triginta, aut (ut vult Froissardus) quadraginta millia convenisse, decreverunt (quoniam cum tanta multitudinem congregari non auderent) nihil ante hostis adventum esse cogitandum: & ut interim commodius celarent consilium, domi quisque suæ se continerent, dum animadverterent, in quam tandem regionem tanta se effunderet procella; ac tum demum ad eorum consilia sua accommodarent: & (quod autumno superiore ab hoste factum observarant) diversam tum Scotiæ regionem ingressi, ad eam cladem rependerent. Interea mittunt exploratorem, qui de hoste propinquo certiora omnia renunciaret: quod referre putarent minimum, non modo instituta, sed facta dictaque postrema cognoscere. Qui missus erat, cum sermone, cultu, armatu nihil a cæteris differret, facile pro Scoto fefellit. Omnibus vero quæ scire interesset satis compertis, ad equum quem arbori alligarat rediens, eum sibi ablatus esse deprehendit. Igitur ocreatus, penulatus, lorica indutus, totoque habitu equestri, cum se pedes ad iter dedisset, cepit res esse suspecta: eoque, cum longiusculè abesset, missis equitibus, velut e fuga retractus; & interrogatus, quis & unde esset, quidve ita abiret, cum non satis constanter responderet, ad exercitus productus, metu gravioris pœnæ injecto, Anglorum castra illa eis aperuit.

LXVI. Scoti ergo, his compertis, & ipsi rei agendæ ordinem mutaverunt: exercitum dividunt ita, ut major pars Carleolum versus iter accederet, eique præessent duo Regis filii, Fife & Jernie Comites; præterea Archibaldus Duglassius Gallovidianus, Comesque Maris & Sutherlandiæ: alteram, quæ Northumbriam ingrederetur, ducerent Jacobus Duglassiæ, & duo fratres Dumbarii, Georgius & Joannes, hic Moraviæ, ille Martiæ Comites. His attributi equites, & duo millia peditum, præter equitum ministros

Singulos

Singulos enim equites sequuntur minimum singuli robusti ministri, qui leviter armati equorum prope cursum adaequant, & cum poscit, manum cum hoste conferunt. Dispersitis ita copiis, qui in Cumbriam, & Carleolum versus iter intenderant, cum exercitus valido cuncta ferrent agerentque, hostem obvium non habuerunt. Duglassio, in diversa parte omnia vastanti, non eadem fortuna fuit. Expeditionis enim suae rationem ita instituerat, ut, quam magnam & occultis posset itineribus, transmissa Tina Dunelmum praeriperet, ac tum demum populationi se daret. Id ab eis tanta cum celeritate & silentio factum est, ut primum ubi essent hostes ex incendiorum fumo intelligerent Angli. Percius senior, in Northumbria vicinis regionibus auctoritate & opibus longe princeps erat. Re ac eum delata, duos filios juvenes impigerrimos, Henricum & Rodolphum, ad Novum castrum praemittit, ceteris eo convenire iussit, eo maxime consilio, ut Scotos reditu ad suos intercluderet. Illi vero, agro Dunelmensi longe fertilissimo omni belli clade affecto, praeda ingenti potiri, Tinam iterum transiunt, ad tria fere millia passuum supra Novum castrum. Ibi homines, domi nobiles, & gloriæ cupidi, & hoc qualicumque successu elati, turpe sibi ducebant, rusticis tantum, ac non etiam urbibus terrorem inferrent, ad Novum castrum adequabant: & oppugnationem comminati, contumeliosis hostem elicere tentant.

LVII. Cum biduum ibi restitissent, ac levia plerumque vario eventu certamina consensissent, unum tamen ac postremum, postero die sub vespertum, omnium ora oculosque in se convertit. Ibi enim duces, genere, opibus, ætate, atque animis pene pares, decursum exstimabant, se ab utroque exercitu spectari pugnares. Igitur cum ex provocatione processissent in medium Jacobus Duglassius & Henricus Percius, atque infestis hastis concurrissent, Percius equo dejecit. Anglis ad auxilium concurrentibus, cum Duglassius hostem attingere non posset, hasta ejus potitur: atque eam quærens, exclamat, ut facile exaudiri posset; "Se spolia ejus in Scotiam laturum." Ita dirempta pugna, Scoti (ut prope urbem civibus frequentem, & hostium plenam) intentius egere vigilias. Postridie Scotiam versus iter capessunt, sed lente: graves enim spoliis erant. Præda dum paullum procedit, arcem hostium propinquam expugnant & dirunt: atque inde iterum iter ingressi, ad Osterburnum perveniunt: qui locus a Novo castro octo ferme millia abest. Inde de reliquo itinere consilium ineunt. Pluribus videtur, Carlesum versus ad alterum exercitum eundum: neque (quod ab initio contemnerat) certamen cum quoquam contrahendum, priusquam eorum copia se conjungerent. Contra, Duglassius auctor erat, biduo in residuo ibi manendum, ut rebus constarent Percii magniloquentiam, qui affirmabat, eos non laturos in Scotiam suam lanceam: & terea, ne otiosi essent, arcem propinquam oppugnari posse. Haec sententia, licet pluribus minus utilis videretur, tamen in Duglassii gratiam ab omnibus est recepta. Communitis igitur pro tempore

castris, q
gnatione

LVIII

ut accepti
finitibus

tur. Nec

validam

tenses hal

periant a

glassianis

virorum f

ea nocte a

hollandos

primi An

oppugnati

boio, A

major, &

munitione

nam juve

exercitu h

vicinum m

gli aditum

are strage

omero, f

tamen tun

bris pugna

terum no

to, & loci

prope per

ne, ut im

via sollici

no novo f

lum nume

oponum

inimicus

hibetur li

strentes,

que si con

hæro I

ibi p

um elent,

alli eran

hæro I

Har

inimici

hibetur,

que con

calit

castris, quæ ab una parte paludibus erant satis tuta, ad arcis oppugnationem animum intendunt.

LXIII. At Percius, cognomento *Plexippus*, uti erat ingenio ferox, ut acceptam deleteret ignominiam, statim abeuntes sequi cum praesentibus copiis cupiebat: sed a senioribus metu insidiarum est retentus. Neque enim verisimile credebat, Scotos tam paucos urbem validam aggredi auros, nisi majores vires alicubi in propinquo latentes haberent. Eo die & proximo rebus magis exploratis, conperunt a multis exercitus nihil timendum, ut qui longissime a *Duglassianis* abesset. Igitur Percius cum decem milibus fortissimorum virorum se in viam dedit, non expectato *Dunelmensi* Episcopo, qui ea nocte advenurus dicebatur, satis virum se ratus habere ad debellandos hostes, qui plus minus dimidio pauciores erant. Cum jam primi Anglorum conspicerentur, aliis Scottorum cernantibus, aliis ab oppugnatione arcis propinque defatigatis, & ad quietem compositis, subito, Ad arma, clamatur. Dum reliqui armantur, pedesum pars major, & complures ex equitum ministris, freti qualicunque illa munitione castrorum, impetu Anglorum sustinent. Equites multum juvit res prius animadversa: nam cum inter se disputarent de exercitu hostium excipiendo (ventures enim expectabant) colleum vicinum magno usui sibi fore visent: cum igitur circumvesti, dum Angli aditum castrorum oppugnant, in latius obliquum eorum investi, late stragem, latius etiam tumultum fecerunt. Sed Anglus abundante numero, subsidiariis in aciem inductis, facile ordines restituit. Hic tamen tumultus hoc Scotis profuit, quod seigniore inserta pro castris pugna, spatium eis fuit egrediendi, & suam aciem explicandi. Merum non utrosque oppressit: sed admodum brevis, ut mense Julio, & locis ad spectationes expostitis, &, forte caelo sereno, Luna quippe pernox noctis diurnæ usum præbebat. Pugnatur igitur acerrime, ut inter homines utriusque nobiles, & de gloria magis quam de vii sollicitos. Percius ignominiam delere, *Duglassius* partem de novo facinore illustrare contendebat. Ita utrinque, impari quidem numero, sed pari animorum contentione, in multam noctem impetum est. Ibi obduci Luna rubet, cum distulissent, hostes, amicis esset, sustulissent paulum intermissi pugna: Luna vero solibus liberata, inferentibus se vehementius Anglii Scoti pedem inferentis, nonnulli loco cedere: ut *Duglassii* vexillum pene antea: cum ab altero cornu, duo *Patricki* *Repbanti*, pater & filius, altero *Duglassius* per suorum ordines penetrantes, in primam aciem, ubi plurimum erat discriminis, pervolans, tamque arbor prellat, ut multas vulneribus illatis & acceptis, suos in locum inde belli erant restituerent.

LXIV. Nec *Duglassius* eo contentus, cum duobus comitibus, *Roberto* *Hart*, & *Simone* *Glendunino* propinquo suo, in medio hostium impens, vires animi robore corporis æquans, quæcunque se ostendebat, circa stragem ingens edebat. Annulli, quæcunque a se contunderent, antequam ad eum penetrare possent, tribus lethalibus

thalibus plagis faucium, atque humi dejectum compériunt. Iuxta cum jacebat multis plagis perfoſſus Hartus. Sacerdos autem, qui per omnia discrimina ei ſemper adhaſerat, corpus Duglaſſii viribus deſectum ſecuri ab injuria tuebatur. In hoc ſtatu propinqui ejus, Joannes Lindeſius, Joannes & Valterus Sinclari, de eo cum rogati ſent, ecquid valeret, "Ego, inquit, recte valeo: morior enim, "non in lecto ſegni fato, ſed quemadmodum omnes prope mei majores: illa vero a vobis poſtrema peto; primum ut mortem meam & noſtros & hoſtes celeris: deinde ne vexillum meum deſectum ſinatis: demum, ut meam caedem ulciſcamini. Hæc ſi ſperem, "ita fore, cætera æquo animo ſeram. Illi ante omnia corpus amiculo, ne cognosceretur, tegunt: deinde erecto vexillo, Duglaſſii nomen (ut mos eſt) quantum poſſunt, inclamant. Ad eam vocem tantus eſt factus concurſus, tanta alacritate in hoſtem incurſum, ut cum continuo ultra locum pugnae longe propulerint. Nam ad nomen Duglaſſium, non ſolum vulgus, ſed Joannes Moravia Comes accuſſerat, ab ea parte rem laborare credens. Jam enim adverſam ſibi aciem, capto minore Percio, multis vulneribus faucio, & in caſtra ut curaretur miſſo, vehementer perculerat. Itaque, languidiore in aliis partibus pugna, Duglaſſiani, qui ad vexillum convenerant, Anglos, & viæ diutino labore, & nocturna pugna ſeſſos, diſſipant: & eodem impetu Henricum Percium ducem hoſtium capiunt. Ea amiſſo, cæteri ſine ordine ſe in fugam conjiciunt. Caſi fuerunt in illo prælio, ex Anglis M. DCCXL. vulnerati circiter mille, capti ad mille quadraginta. E Scottis caſi centum, capti in fuga, dum pauci plures Anglos ſequuntur, ducenti.

LX. Jacobus Lindeſius Matthæum Redmannum Bervici præſectum, inter effuſe fugientes, ex armorum pulchritudine unum e potentioribus ratus, in eum curſum intendit: ille cum tria millia paſſuum fuiſſet, equoque jam laſſo, ſe curſu non ſperaret evaſurum, ſtatim ſe in pedes conjecit. Lindeſius ſine mora idem facit. Tandem poſt conſiliæ fati longum, Anglus genere armorum inferior, Scoto ſe dedit: ab eo domum dimittitur, juratus intra viceſimum diem ſe rediturum. Hæc cum erat inter finitimas nationes adverſum captivos humanitas, qui & hodie inter linitum accolæ optima fide perdurat. Si quis ad diem dictum non redeat, hæc poena eſt. In congreſſibus, qui ob res repetendas fieri ſolent, qui decipit ſe queritur, manus effligit, aut chirothecam, in hafta oblonga omnibus conſpiciam circumfert. Ea ſumma apud ipſos infamia habetur; adeo ut qui fidem violaverit, amicis propinquiſque ſine deſteſtabiles: nec paullo honeſtior eos convictu, ſermone, aut domo ſua dignetur.

XXI. Lindeſius, captivo hæc lege dimiſſo, magnam armatarum multitudinem conſpiciens, ad eos recta proficiſcitur, nec prius hoſtes eſſe cognoviſſe, quam tam prope adequiſſet, ut ſe recipere non poſſet. Erant autem Epilcopi Dunelmensis copias, qui, cum Novum caſtrum cardius veniſſet, quam ut Percium aſſequi poſſent.

Ante proximum diem cum cum hoste congressurum putares, su-
per otium coenare iussit: ac paulo post coenam iter ingreditur.
Sed priusquam procul ab oppido abesset, cum ex fugientibus de ad-
verso praelio recessisset, in oppidum reversus, cum amicis de Scotis
persequendis consultat. Decretum, ut sub Solis ortum omnes in
armis praesto essent: mane ad decem millia equitum peditumque
promiscui generis ex propinquis locis aderant. Hi animum Episco-
po fecerunt, ut confestim ad hostes, quam proxime poterat, duceret,
& eventum pugnae tentaret: eos enim, & superioris pugnae, & di-
ci qui eam praecesserat labore, & plerosque vulneribus fessos, & ob
secundum praelium negligentiores deprehensurum ratus, non diffi-
lem sibi promittebat victoriam. Ejus adventu per exploratores com-
perito, Comes Moraviae, quem omnes mortuo Duglassio unum intu-
ebantur, convocatis illustrioribus, de captivis consultat, quos semel
in fidem receptos trucidare crudele videbatur, & servare turbam
hostium prope suis aequalem periculosum. Consensum est, ut, ju-
rati dum confingeretur nihil moturos, & etiam si a suis vindicari
forent, captivos tamen permansuros, in castris cum levi custodia re-
lincerentur, quae praesentem poenam, si quid quis attentaret, de
omnibus expeteret. His ita dispositis, e superiore victoria pleni
animatorum in aciem prodeunt, muniri retro paludibus, dextra leva-
que concedibus. Illud etiam imperatum, ut, simul ac hostis appro-
quaret, singuli buccina, quam e cornu bubulo suspensam a collo
habebant, quam possunt maximum clangorem ederent: qui sonus,
cum per se terribilis esset, etiam repercussu collium multiplicatus,
longe majoris multitudinis speciem reddebat. Angli, qui magno
gradu venerant, inter stragem suorum pugnaturi, & horribili illo
sono, & alacritate hostium, in acie ex adverso stantium, attoniti,
cum neque dux militi subitans, neque miles duci imperito satis fi-
deret, statim retro unde venerant ligna convertunt. Interea cum
Lindesius (uti dictum est) captus, & in Novo castro relictus, a Red-
manno conspectus & agnitus esset, cum summa humanitate habitus,
domum liber dimittitur.

LXII. Hoc tam repentino tumultu Scoti leviter defuncti, domum
redire statunt. Radolphum Percium, quod graviter vulneratus,
inquisitionem itineris ferre non posset, rogantem ut ad Novum ca-
strum ad curandas plagas ire liceret, ac pollicentem, cum primum
in equo laborem via ferre posset, quocumque a Comite Moraviae
requereretur, se venturum, fide (ut mos est) de reditu accepta, dimi-
ttere. Ejus exemplum sexcenti captivi secuti, venia impetrata ad
domum redierunt: multi praeterea e tenuioribus, ut ex quibus plus o-
peris quam emolumenti sperabatur, sine pretio dimissi: e nobilio-
ribus Henricus, & cum eo prope quadringenti retenti, & in Scotiam
reducti: verum brevi fere omnes, quod ipsi sibi statuerunt pretium
liberati. Ita illa aetate, ut ait Ennius, non *cauponantes bellum*,
sed *belligantes*, de libertate & gloria homines decertabant. Du-
glassii

gladius ac virorum illustrium corpora, tertio die ad Mulrossum delata, pompa militari sepultra sunt.

LXIII. Hæc uni gesta sunt, ad alterum qui Cumbriam populatur exercitum nunciata, gratulationem de victoria turbatur, ac prope omnem e secunda fortuna lætitiā in acerbissimum luctum commutarunt: ita enim desiderium Duglassii milites homines fecit, ut non modo qui ipsum erant secuti, sed aliorum exercitus coartatus ac mortuus, non secus ac si victus fuisset, domum se receperunt. Accedebat etiam ad publicam commiserationem, quod in ætate flore, quod sine liberis decederat, ac prope solus a se partem victoriae fructu caruerit. Patrimonium defuncti ad Archibaldum Gallovidii Regulum, cognomento Aulterum, devenit, & ipsum quoque gloriam belli florentem. Hæc est illa ad Otterburnum pugna memorabilis, non solum militum duramque in pugnando magnanimitate, perseverantia, laborum tolerantia, & in victoria modestia; sed vix maxime eventu, quod victor, in summa gloriæ expectatione mortis præventus, sui laboris fructu potiri non potuit; victus, etsi tum profligato exercitu captivus, multos tamen annos a pugna cum laude superavit. Pugnatum est, ut

M. CCC.

LXXXVIII.

XII. Cal. Aug. anno Salutis nostræ M. CCC.

LXXXVIII.

LXIV. Hæc victoria paullo tranquilliore domi forisque statu publico, cum Rex per civitatem rebus gerendis non sufficeret, atque eam de se opinionem, ex proxima expeditione, quanta eo inconscio suscepant, intelligeret, Joannemque ejus filium nati maximo ingenio esset seque, & magis ad regni composurum, quam ad res duas pugnandas, habito conventu publico, Robertum Fitz Comitem vicarium regni fecit, & Governatorem appellavit: nam qui antea cum magistratum gesserant, fere Custodes vocabantur. Henrico Rege, genere & factis claro, apud Scotos captivo, in locum ejus suffectus Comes Martialis, quem vulgo Marschallum vocant, hoc mo verbis quam armis fecior. Is, cum Scotorum in pugna Otterburnensi virtutem elevarer, & Anglorum ignaviam graviter increparet, utriusque gentis ad eum adversum se concivit. Certe Robertus Scotorum Princeps, adeo illa ejus jactantia fuit offensus, ut justam causam duxerit, cur expeditionem adversus eum susceperet. Ingressus in hostium castra cum Archibaldo Duglassio tum Duglassii Comite, recta ad hostem, qui magno cum exercitu præstolari dicebatur, duxit: atque ubi eo pervenit, statim pugnandi copiam fecit, ad morantem caduceatorem misit, qui eum ad æquam certaminem provocaret. Sed cum Martialis locis turis, & accessu difficilis se teneret, nec responsum caduceatori daret, Robertus, postquam aliquot horas aciem suam ostentasset, exercitum in circumjacentes prædaturum mittit: atque ea maxime loca, in quibus Martialis diversari solebat, populatus, suos præda graves sine crimine reduxit. Hæc expedicio etsi nimis levi de causa fuisset suscepta, tamen non minus Angli quam Scoti gaudebant hominis vi-

nitatem

nitatem ita fuisse refutatam. Ille autem, quoties ea de re mentio
 fiebat, caritate civium, quos in discrimen sine causa nollet expo-
 nere, id a se factum excusabat.

LXV. Hoc ipso tempore; cum ex induciis, in spem pacis inter
 Francos & Anglos, per Pontificem & vicinos Principes ventum esset,
 ut lege, ut utrorumque amici ascriberentur, Anglorum videlicet Lu-
 dovicus, Francorum Scoti, & Hispani Castellenses: Robertus Rex,
 omnibus suis repugnantibus, unus frustra assentiebatur. Neque enim
 pacem vel inducias facere poterat, nisi ex sententia publici con-
 ventus, neque firmas polliceri, sine publico decreto: nec Nobilitas
 colorem suum eacrum adversus Gallum continere poterat, ex quo
 illam modo usum caperent, ut, cum esset bellandum cum hoste, arma
 de manibus detraheret, & fructum superioris victoriae, spemque fu-
 turam auferret. Tandem post longam altercationem, legatus qui a
 Gallo venerat, vix impetravit, ut ea de re Scoti in Galliam legatos
 mitterent. Cum his actum, ne sua pertinacia spem pacis propinquam
 impedirent.

LXVI. Nec Robertus Rex diu superstit: nam in ar-
 ma, quam Dunum Donaldi vocant, decessit, anno M.
 CCC. XC. ad XIII. Cal. Mart. Vixit annos LXXIV. CCC. XC.
 Regnum tenuit XDA. ac dies viginti quatuor. Hic Rex
 per legatos bella fere semper optimo successu gessit: paucis ipse pra-
 ter interfuit: quod factum alii aetati, alii ignaviae tribuunt. Id
 vero omnes uno ore consentiunt, virum fuisse optimum, pacisque
 rebus cuilibet bonorum Regum facile comparandum. Jus enim
 diligenter atque aequabiliter dicebat: latrocinia severe coercibat:
 in sacris summa constantia, in verbis fides iuravit. Regnum, quod
 temporibus turbulentis acceperat, domi iustitia & aequitate sedatis
 discordiis pacavit: & ab hostibus terra recuperavit, ut tres tantum
 reliquas haberent.

LXVII. Eo defuncto, initium rerum turbandarum, unde mini-
 me expectabatur, est exortum. Alexander Buchania Comes, libe-
 rum Regis ex Elizabetha Mora natu minimus, ob levem causam
 Episcopo Moraviensi erat insensus: cum ipsum ad eadem nancisci
 non posset, iram in sacram Eligii sedem, omniumque tum in Sco-
 tia erat pulcherrimam, convertit, eamque incendio delevit. Eo-
 dem anno, Gulielmus Duglassus Nithae Regulus (quem diximus vir-
 tu ergo generum a Rege ascriptum) Dantisci ad Vistulam occisus
 est, percussoribus a Cliffordo Anglo in eum submissis. Duglassus
 in rebus domi tranquillis, ne in otio languesceret, in Borussia
 bellum Saerum profectus, tale specimen virtutis dedit, ut univer-
 sa classis, quae maxima & ornatissima erat, praeficeretur. Orta vero
 actione cum Anglo, ex antiqua emulatione cum honorem mo-
 derante ferente, ad certamen singulare ab eo fuit provocatus. Provo-
 cationem secum cogitans, in quam anceps Martis aleam se demissu-
 rus esset, hominem per sicarios tollendum curat.

LIBER DECIMUS.

CL. REX.

M.
CCC. XC.

ROBERTO secundo successit Joannes filius natus maximus, Id. Augusti, anno salutis humanae M. CCC. XC. Hic, cum ad eum usque diem Joannes vocatus fuisset, de Orisum sententia mutato nomine Robertus est appellatus. Idne factum sit, propter duorum Regum, alterius Franci, alterius Angli, quibus id nomen fuerat, calamitatem; an ob duorum Robertorum, qui nuper in Scotia regnum tenuerant, in pace & bello virtutem & felicitatem, quando ea de re nihil certi traditur, ego quoque pro incerto relinquo. Igitur Robertus tertius cum vitiis magis careret quam virtutibus esset illustris, penes eum Regium nomen, penes Robertum ejus fratrem rerum gubernaculum permansit. Initio regni foris quies fuit, induciis triennialibus cum Anglo factis, ac paullo post a quatuor annos praeterea prorogatis. Domi motus principium factum a Duncano seu Dunacho Stuarto. Is ex fratre Regis Alexandro Buchananie Comes natus, patre feroci ferocior filius, avo mortuo, raptum locum rapinis aliisque injuriis fore, manu valida praedonum cinctus in Anguliam descendit, & velut ex hostico praedas agere cepit. Huic Valterus Ogilvius cum Valtero Lichonio fratre dum obliuiscerentur, cum sexaginta suorum caesi fuerunt. Hoc successu latrones elati, cum longe vehementius plebem affligerent, audito adventu Comitris Crasfordiae, quem Rex ad comprimendam eorum insolentiam miserat, expeditiores fuga ceteri in latebras suas se receperunt, e tardioribus multi caesi, multi comprehensi, & ad supplicium ducti. Verum hominum inquirerum nequitia, quo minus in plana & regionis campestres erumperet, cohibita, domi inter ipsos vehementius exarsit.

II. Dux autem potissimum familiae insignes inimicitias inter crudelitatem exercebant. Hi cum neque jure de controversiis disceptare, nec amicorum arbitrio eas committere vellent, missi a Rege ad eos pacandos duo Comites, Thomas Dumbarius Moraviae, David Lindelius (patre defuncto) Crasfordiae, cum animadvertissent, gentem ferocem, neque voluptatis modo sed etiam mortis contumacem, non posse domari sine magna bonorum virorum ex adverso caede, reo astu tractare instituerunt. Igitur seorsum principum eorum allocuti, ante oculos ponunt; "Quantum universis periculum, ex mutua inter ipsos caede impenderet; nec, si altera familia alteram penitus eximeret, id sine gravissimo vincensium damno posse evenire; nec, si posset, ibi certaminum finem fore, quippe cum victori multis congressibus debilitato bellandum adversus Regem foret: qui quam infestus esset utrisque, vel ex hoc intelligi posse, quod ad utrosque adhuc incolumes delendos

com copiis missi sunt. Verum se salutis quam sanguinis eorum cupidiores, si audire vellent, rationem inuituros, ut nec inhoneste, nec inultri, nec invito Rege pacificari possint. Id cum audire cuperent, conditio proponitur: "Ut ex utrisque tricenis, ensibus modo armati, coram Rege decerent: victis impunitatem præteritorum fore; victoribus decus, auctoritatem, Regis etiam & Procerum gratiam.

III. Cum ea conditio satis utrisque placuisset, dies certamini dictus est, quo die cum Principes familiarum cum suis in aulam conuenissent, campi ad septentrionale urbis Perthi latus pars, fossis præditis a reliquo seclusa, eis ad congressum assignatur, structis circa festaculis. Cum multitudo ingens hominum ibi confedisset, mora paululum facta est, quod ex alteris tricenis unus metu latuisset, nec pauciores adversus plures decertare vellent, nec reperire qui in absentis locum succederet, nec ex adversa factione quisquam eximi se numero pugnantium pateretur, ne velut a propinquis contemtus ac rejectus videretur. Tandem sellularius opifex prodit, ac se in absentis locum successurum est professus, si auri orati Gallici dimidium repræsentaretur sibi victori, ac in posterum nec viveret de victu caveretur. Ita rursus æquato numero certamen inquit, ac tanta corporum animorumque contentione pugnatur, quantum efficere poterat odium verus navis detrimentis inflammatum, in hominum ferocissimorum crudelitati assuetis ingeniis; & victori res decusque, victo mors & ignominia proposita. Nec minus spectantes horror, quam pugnantibus furor tenebat, deformes corporum laniatus, detruncatosque artus, & in hominis effigie rabiem præteritum detestantes. Illud autem in primis ab omnibus est animadvertendum, quod nemo se omnium fortius gereret, quam suppositicius & mercenarius bellator, cuius opera maxime victoriam partam præstabant. Superfuerunt enim certamini, ex ea cui se ille addixerat parte, præter ipsum, decem, sed omnes magnis vulneribus graviter sauci: ex altera factione restabat unus, qui cum corpus adhuc integro haberet intactum, iniquamque certaminis fortunam sibi videtur objectam, in Tava flumen propinquum se conjecit, ac, adversam quo minus eum sequerentur ob vulnera tardatis, in adversam partem evasit. Hac ratione ferocissimo quoque casu, multitudo sine ductibus relicta, in multos post id annos a M. CCC. multando repressa, ad agriculturam rediit. Hæc pu- XCVL. incidit in annum Salutis M. CCC. XCVL.

IV. Biennio fere post, in conventu Ordinum Perthi, Rex David filium, octodecim annos natum, Rothésaiz; Robertum fratrem, Taichia ac Fitz jamdudum Comitem, Albinæ Duces vocat. Vani honoris titulus tum primum inter Scotos, magno ambitione, nullo virtutis incremento est celebratus: nec cuiquam postea secessit. Comitem etiam Duglassæ Rex voluit eodem titulo præfere: sed ille, ut erat severus, constanter speciem supervacui honoris recusavit; & si quis hoc ei nomen ominaretur, gravissime increpabat.

crepabat. Sunt qui Gubernatoris titulum a patre datum Roberto Regis fratri, hoc anno a Rege confirmatum, & Lindesiorum familiam titulo Comitum Crafordiar auctam tradant. Sed nec illud constat inter eos, Thomae an David vocaretur, qui primus ex ea gente Comes fuit appellatus.

V. Proximo anno, Richardus secundus Anglorum Rex coactus se regno abdicare. In ejus locum successit est Henricus quartus. Initio regni ejus, nondum finitis induciis, nova belli semina cum Scotis jacta sunt. Georgius Dumbarius Marciæ Comes, Elizabetham filiam Davidi filio Regis desponderat, ac bonam dotis partem jam dependerat. Archibaldus Duglassius Comes, ægre ferens hominem potentem & æmulum sibi prælatum, causatus Ordinum consensum (quod in nullis ante Regum nuptiis quisquam factum meminerat) neglectum, filiam suam Mariam cum ampliore dote obtulit: perque fratrem Regis Robertum, qui tum omnia poterat, effecit, ut a Rege acciperetur conditio, & nuptiæ ex Ordinum decreto conficerent. Hac injuria simul & ignominia ictus Georgius, graviter cum Rege exposulat: & cum facta infecta fieri nequeant, factam dotem filia repetit. Ea tam justa postulatione repulsa, cum nihil sequi se impetraturum cerneret, præoccupatis cunctorum ab æmulo animis & auribus, ab aula non solum iratus, sed etiam minabundus discessit. & arce Dumbari sororis filio Roberto Merellano tradita, in Angliam abiit. Robertus arcem foeciali a Rege missa statim tradidit. In eam Duglassius cum præsidio receptus, Georgium domum reversum exclusit. Ille, recepta uxore, liberis, & amicorum inimicis, in Angliam rediit. Ibi, cum homo domi potens, & foris etiam clarus, & injuriæ impatiens, cum Pereio Duglassii nominis hoste infestissimi consilia cõsultisset, fretus amore erga se finitimorum Scottorum, quibus plurimi aut cientes, aut propinqui, aut alioqui beneficiis & devincti erant, totam Marciam excursionibus, ac prædis e Duglassiorum prædiis agendis, brevi infestam reddidit. Scotus primus Georgium hostem publicum, omnibus bonis ejus fisco adjudicari denunciat: deinde foecialem ad Angliam mittit, qui transfugam e foedere reposceret, & de violatis induciis conquereretur.

VI. Ad ea postulata impudenter ab Anglo responsum est; "fidem publicam Georgio dedisse, nec Regium promissum violari debere: tanquam sanctius esset observandum, quod private transfugæ esset caurum, quam quod publice per legatos & foeciales esset confirmatum: induciarum enim, quæ cum Richardo factæ fuerant, nondum exierat dies. Interea Henricus Percius junior, quem Plexippum diximus cognominatum, & Georgius Dumbarius ne cessabant excursionibus vicinos Scottorum agros vexaret. Id cum a quoribus ab eis impune factum fuisset, e successu crevit audacia: duobus millibus hominum coactis, Lothianam ingressi, circa Hadnam late populari, Malin arcem frustra oppugnaverunt. Cum ad Lincornem (is vicus est ad Tinam Lothianæ antinam situs) consedissent, subito adventu Duglassii perturbati, relicta non modo præda,

impul

impedimentis quoque, se in fugam coniecerunt, adeo trepidè, ut nunquam consisterent donec Bervicum esset perventum. Hæc circa initium Februarii, anno M. CCCC. gesta sunt: quo anno, reverso domum scotici, bellum Anglis est indictum: CCCC. & Archibaldus Duglassius, cognomento Austerus, vir nulli majorum in quovis genere laudis inferior, morbo decessit, alienissimo patriæ tempore, tot nuper imperatoribus diversis calibus amissus. Successit ei eodem nomine filius.

VII. Ad Idus Aug. Anglus, contractis maximis copiis, Scotiam est ingressus. Cum Hadinam venisset, triduum ibi moratus, Leatham duxit. Ibi quoque cum totidem dies fuisset, arcem Edinburgi obsedit. Adversus hunc Gubernator magnum exercitum ita lente ducebat, ut facile appareret, eum non moleste laturum, si arx ab Anglo, & cum arce David Regis filius caperetur: jam enim non obscure prava ejus ambitio se prodebat. Fratre enim velut imbelli contemto, liberis ejus, quo regnum ad se traduceret, quibus poterat modis perniciem moliebatur: eorumque calamitates pro lucro sibi deputabat. At Anglus contra, velut terrorem belli ostentando pacem quæreretur, inimicitias clementer exercebat: leviter enim oppugnatione arcis teneata, obsidionem solvit; ac sine magna qua transibat noxa domum rediit, magnam clementiæ & moderati animi laudem & veniens adeptus: nam & deditos humaniter habuit, & a locis sacris vim omnem abstinuit; erga plerosque etiam, ob hospitii paterni memoriam, munificentia usus. Quæ res ut illi benevolentiam, ita Gubernatori odium constavit: quod neque bello, ut adversus inimicum, acriter gereret; nec Regem tam facilem & beneficum sibi amicum facere studeret.

VIII. Post Henrici reditum in Angliam, Georgius Dumbarius, magis frequentibus quam magnis incursionibus, fines Scotorum infestabat. Ad eum reprimendum, quopiam assidua magis quam numerosa manu erat opus, Duglassius, divisus in mediocres manus regionarum copiis, suos singulis duces, qui per vices, vel hostium incursiones prohiberent, vel ipsi eos infestarent, dedit. Prima fors Thomæ Haliburtoni Dirletonii fuit, qui facis uberem ex hoste prædam ex agris Bamburgo proximis retulit. Non fuit idem successus Patrio Heburno, qui majore manu laetius discurrerat: nam cum numero suorum fretus incautus cum præda rediret, ab Anglis oppellus periit, & cum eo flos Lothianæ juvenutis. Archibaldus Duglassius, ut suorum cladem ulcisceretur, consentiente Gubernatore, supra decem hominum millia coegit: cum eo clarissimi Procerum una profecti, & in iis Mordacus Gubernatoris filius. Cum Dunblumbrigam usque ad Novum castrum ad Tinnam transcurrissent, ferro ac igne late stragem dedissent, congressi cum Henrico Pertho minore & Georgio Dumbario, magno prælio vincuntur: committuntur homines nobiles caesi: captus Duglassius, oculorum altero amisso, Mordacus Fife, Thomas Moravia, Georgius Angulæ Comes, alique permulti genere & opibus clari. Nec a multis tetro

M. annis alia pugna æque vires Scotorum attrivis. Pugna
CCCCI. tum est ad Homeldonum Northumbriæ vicum, anno M.
CCCCI. ad Nonas Maii.

IX. Percius hac victoria tam insigni potitus, statuit imperio Anglorum subicere quicquid terrarum inter Northumbriam & Fortham est interjectum: nec in eo magnum sibi laborem proponebat, quod omnem earum regionum Nobilitatem aut in prælio interemerat, aut captivam detineret. Igitur a Coclao arce Tevioria exorsus, cum præfesto arcis pactus est, nisi intra quinquagesimum diem Scoti obsidionem solverent, ipse arcem dederet. His conditionibus ad Regem, deinde Gubernatorem relatis, non defuerunt, qui de dandam Anglis arcem censerent: tanti enim eam non esse, ut vires regni, postremo prælio tam attenuata, in discrimen iterum conjicerentur. Hanc animorum dejectionem non tam ab hoste metus, quam imminentis regno Gubernatoris perfidia attulerat. Ille contra, ut omnem a se amoliretur suspicionem, verbis magnifice & confidenter differebat; "Hanc imbecillitatis & timoris publici confessionem, plus quam adversum prælium audaciam hostium aucturam." "Quod si quispiam existimet, unius arcis concessione contentos fore Anglos, cum vehementer falli: velut enim ignis levi aspersione aquæ magis accenditur, ita cupiditas prima quæque tradendo non restinguitur, sed inflammatur; & quicquid concesseris initio, ad ulterius penetrandum fit gradus. Quod si universi ad arcem liberandum recuseris progredi, ego vel solus proficiscar, neque visus & videns tantam nomini Scotico dedecus injuri sinam. Hæc locuto Gubernatore, cæteri, vel relictæ vel dissimulata suspitione se conclamarunt secuturos. Verum fortuna id periculum disculsi. Percio ad bellum civile revocato, atque arcem sine vi liberata.

X. Hæc dum foris cum hoste geruntur, nihilo feliciter res domi administrata. Nam brevi post mortem Archibaldi Duglassii anno superiore, prope continuatis funeribus decesserunt Annabella Regina & Valterus Tralius Fani Andreæ Archiepiscopus, omnium prope nimis magnam rerum mutationem præfagientibus. Nam, ut per Duglassium rei militaris splendor, per Tralium Ecclesiastica auctoritas & veteris disciplinæ qualiscunque imago stetit, ita ab Regina incolumi aulæ dignitas est sustentata: quod ex ejus morte, & rebus quæ eam sunt secutæ, palam est intellectum. Regis enim filius David, adolescens erat natura ferocior, & ingenio ad libidinem proclivi. Ea vitia cum augeret indulgentia patris, in quo non sine erat auctoritatis ad reverentiam sui retinendam, tamen & admonitionibus eorum qui infirmitati ætatis regendæ erant appositi, multo magis materna diligentia & consilio, impetus ejus retundebatur: ea vero defuncta, libido frenis libera ad veros mores redibat ac metu & pudore seposito, alienas uxores & honesto loco natas virginæ, quibus flagitium persuadere non poterat, per vim rapiebat stuprum: si quis ejus inhibere libidinem vellet, male multatus cedebat. De hac ejus impotentia cum multæ querelæ ad patrem

issent

Pugna
anno M.
perio An.
um & For.
proponer
intereme
otiz eno
mum diem
nditionib
e, qui de
le, ut vi
iterum con
oste metus
Ille con
fice & confi
ci confesio
a aucturam
tentos fore
a aspersione
adendo non
s initio, ad
d arcem li
neque vi
nam. Hanc
a suspicione
m disculsi
erata.
res domi el
glaffii anno
ella Regina
um prope a
am, ut pa
ffica auctori
b Regina in
te, & rebu
im filius Du
idinem pro
quo non fat
& admon
appositi,
retundebat
iores redit
eco natus vi
n rapiebat
mulcratus
ad patrem
iffen

issent delataz, is ad fratrem suum Gubernatorem scripsit, ut adoles-
centem apud se retineret, donec deservescere lascivia ad meliorem
frugem rediret. Gubernator, quam jam diu expetebat occasio-
nem stirpis fraternæ delendæ nactus, Davidem, obvium sibi ad
eria ferme millaria a Fano Andream, secum ad arcem Andreanum,
quam Archiepiscopo nuper mortuo per speciem custodiæ tenebat,
ducit. Inde paullo post in arcem suam Falcolandiam traducit: ibi
moriturum fame in arcem carcerem inclusit. Sed, quem patru
crudelitas ad mortem in primis miserabilem destinarat, ei duarum
multicircularum misericordia vitam in paucos dies prorogavit: altera
quidem virgo erat, ejus pater & arcis & custodiæ præerat. Ea pa-
rem avenaceum, ita tenuiter (ut in Scotia vulgo fieri solet) exten-
sum ut complicari posset, sub lineo velo, quod capiti adversus So-
lem negligenter injiciebat, quoribus adeundi hortos carceri propin-
quos erat copia, per tenuem simulam verius quam fenestram im-
mittebat. Altera nutrix rustica, lac e mamillis expressum per ca-
nalem in os ejus immulgebat. Hoc miserabili victu, quo magis fa-
mem accenderet quam levaret, cum aliquot dies vitam simul & por-
tionem ei prodixissent, custodibus diligentius observantibus depre-
hensis, ad supplicium proerantur, patre perfidiam filia vehemen-
ter execrante, dum erga infidum Gubernatorem suam fidem osten-
tare conatur. Adolescens, omni humano destitutus auxilio, postquam
victus inopia etiam sua membra lacerasset, non simplici morte de-
lingitur. Mors ejus diu patrem latuit, nemine tam tristem nunci-
um rei, quam cuncti sciebant, ad eum perferre auso.

XI. Sed ad res Anglicas, quatenus nostris immixtæ sunt, rever-
timur. Cum Percius, magna conjuratione Nobilitatis facta, bel-
lum adversus Regem suum meditareretur, cum Duglassio (quem in
prælio Homeldonensi captum adhuc secum habebat) paciscitur, si
operam suam adversus Regem æque fortiter & fideliter sibi impen-
dit, ac adversum se foret usus, eum se liberum domum dimissurum.
Duglassius, qui nullam operæ navandæ adversus Anglum conditio-
nem esset recusaturus, libenter promisit; & paucis ex clientibus &
amicis convocatis, ad futuram se dimicationem parat. Nec segni-
ter in prælio se gessit, quam Percio promiserat: nam contempta mul-
titudine in unum Regem animum oculosque intentos tenebat, & cum
sua paludamento Regio essent amicti (sive ut hostes ejus capiti
insidentes deciperentur, sive ut omnibus in locis milites præsen-
tibus suæ virtutis & ignaviæ eum se testem habere crederent) Du-
glassius, in unum eorum armis conspicuum totis viribus investus,
ex equo deiecit: qui cum a circumstantibus exemptus fuisset
periculo, iterum Duglassius alterum, ac deinde tertium (ut præter
ceteros, etiam affumat Eduardus Hallus Anglus) armorum splendo-
re & paludamento deceptus deiecit. Neque tam suo periculo com-
pensatus, quam, unde tot Reges venissent, miratus. Tandem, post
vehementissimum conflictum, versa fortuna, ac victore Rege, Duglassi-
us multis vulneribus laetus, inter captivos recognitus, multis in e-

ius exitium imminetibus, a Rege est servatus, non solum fide ejus erga amicum laudata, sed fortitudine numeribus honestata, ac vulneribus curatis: cum aliquot menses apud Anglum fuisset, magna pecunia persoluta vix tandem dimissus.

XII. Interea de Davide Scoti primogenito, scelere patris occisum, rumor ad miserum parentem permanat: auctorque oculis rumoribus (nam palam nemo audebat hominem tam potentem accusare) designabatur. Rex, fratre ad se accito, graviter cum eo expostulat. Ille de morte adolescentis jam ante paratam fabulam exoritur, crimen in alios transfert: "Se suosque, quando & ubi Rex velis, a caussam dicendam assuturos promittit. E cordis autem patris, "bus, quosdam se penes in vinculis esse; reliquos diligenter perquisiturum. Quæstione constituta, ipse sceleris auctor cogit Concilium, accusatores instruit, & Rege præsentem, tanquam noxius accusatus, pro innoxio dimittitur. Rex vindictam cœlitus, & gravissimas diras eis eorumque posteris imprecatus, qui tam nefarium facinus patraverant, curis inermirateque corporis æger, in Botam unde venerat est reversus, aucta suspitione de parricidio a fratre commisso: sed potentior erat, quam ut ab eo poena exigi posset. Ille vero, ut rem strenue dissimulari, supposititios sceleris auctores e carcere producit, & facinorosos quidem illos, sed cupis insimulantur criminis expertes, gravi supplicio afficit.

XIII. Rex interea de Jacobo minore filio sollicitus, quem apud Valterum Wardilaum Fani Andree Archiepiscopum, hominem probum & sibi fidum, deposuerat custodiendum, cum amicis consultat. Illi, nusquam eum in Scotia tutum fore rati, auctores fuerunt, ut ad Carolum sextum Galliarum Regem, veterem socium & Scotici nominis unice amicum, eum transliceret: nusquam neque tutius neque honestius eum educari posse. Hæbat enim in animis recens exemplum Davidis Bruchi, qui, dubiis domi temporibus, aliquot annis ibi honorifice translegerat. Igitur parata nave, ad Ballam, Episcopum verius quam insulam, adhibito rectore Henrico Sincaro Comite de Orcadam, conscendit: ac, dum litus legit, ad Flamburgum promontorium, sive tempestatis vi coactus, sive ut e naulea maris se paululum recrearet, descendit: ab Anglisque reclusus, & a Rege consultus quid eo fieri velit in aulam arcessitur. Tunc nec jurisjuramentum, quæ paulo ante in octo annos fuerant factæ, neque litterarum patris supplices ei profuerunt, quo minus jure captivus decerneretur. Pater enim discedenti literas ad Anglum (si forte illuc appulisset) dederat, in quibus, multa de sua, multa de communi hominum fortuna erant lamentabiliter scripta. Verum apud Regem, inconstantiæ rerum humanarum non expertem, tamen plus valuerunt veteres gentis offensæ, quam vel ætatis ignovix respectus, vel miseri patris lacrymæ, vel Regii nominis dignitas, vel induciæ fides.

XIV. Nam cum Anglus ad Concilium reguisset, quomodo Regis filio in ditionem suam appulso uteretur, quibus argu-

erat studium, & diuturni belli cœdium, ad mitiorem sententiam inclinabant, ac censebant; "Regii generis adolescente, crudelitatem suorum fugiente, & supplice, hospitaliter & amice esse utendum: & gentem ferocem, tot seculis bello indomitam, beneficiis conciliandam. Hanc victoriam firmam & solidam debere existimari, in qua non per injuriam libertas adimitur, sed animus amicitiae vinculo insolubili conjungitur." Alii contra differebant; "Jure captum videri, vel quod e Primoribus gentis auxilia in motu Perciano contra Regem in acie sterissent, vel quod pater ejus Percium seniore perduellionis in Anglia damnatum apud se haberet, & exilium ejus suis opibus sustentaret." Hæc sententia (ut plerumque deteriora solent) in Concilio vicit: quanquam qui aderant, non ignorarent, qui in prælio adversus Anglum dimicassent, non publice a Rege missos, sed Duglassii privata gratia, cum & ipse tum in Percii potestate esset, adductos; ac meminisse possent, quid ante paucos annos Henricus ipse Scotis Georgium Dumbarium reposcentibus respondisset. In hanc sententiam itum est, ut fere in aulis Principum emolumenti falsa species honestis consiliis præponderat. In captum tamen a Rege Anglo hoc unum liberaliter & Regie est consultum, quod literis & honesta disciplina eum instituendum curavit.

XV. Calamitatē filii ad patrem cœnantem perlata, tanta doloris vi fuit oppressus, ut pene inter manus astancium expirarit. Delatus in cubiculum, ab eo tempore cibo abstinuit: ac tertio post die, media & mœrore extinctus est Rothesaiz, quod oppidum in Botta insula est, anno ab inito regno sexto decimo, Cal.

Apr. anno Christi. M. CCCC. VI. sepultus Pasileti. M.

Fuit Robertus, & proceritate, & totius corporis forma CCCC.VI. & compositione nulli fere suorum æqualium secundus:

summa vitæ innocentia, & in quo nullam hominis privati virtutem desiderares: ut vere de illo dici posset, meliorem virum quam Regem eum fuisse. Rege mortuo, regni administratio Roberto ejus fratri per omnes Ordines confirmata est, qui, ut cupiditate impetrandi cœcus, pessimis rationibus eo properabat, ita, si unum illud demas, multa in eo tanto magistratu digna inerant: nam & bello fortis, & consilio prudens erat, & æquitate summa lites dijudicabat, & liberalitate Proceres conciliabat, nec tributis plebem exhauriebat.

XVI. Eodem anno, Percius senior iterum in Regem suum conjuravit, ut fratris & duorum filiorum cæsorum ultionem ab eo expectaret: sed detecta conjuratione, & plurimis scñsiorum captis & supplicio affectis, in Scotiam sibi metuens fugit, ut inde in Flandriam & Franciam navigaret, & auxilia ad bellum renovandum conquireret. Interea Angli filius Henricus, magnas in Scotorum agros excursiones terra marique fecit. Is cum præda ingenti parta domum redisset, arx Jedburgi, quam hostes a prælio Dunelmensi ad eum diem tenuerant, per plebem Teviotiæ capta & spoliata, ac deinde

deinde per Gubernatorem solo æquata est: & Georgius Mar-
Comes, cum ab Anglis, quorum in gratiam multa damna suis
derat, neque ad sua recuperanda auxilium, neque vitæ honeste
gendæ subsidium impetraret, per amicos placato Gubernatore
domum rediit: parte tamen patrimonii, nempe arce ad Mahan-
lacum & Annandia multatus, quæ Duglassio nomine damni
attributæ sunt: ac veteribus offensis utrinque remissis, in sum-
cum vicinis concordia, ac fide erga Regem reliquam ætate
transiit.

XVII. Proximo anno, Percius, frustra pervagatus Franciam
Flandriam, in Scotiam ad Comitem Marcianum veterem amicum
est reversus; & ab eo humanissime habitus, & pro copiis cultus
Ibi cum de reditu in patriam per occultos nuncios frequenter agens
ad quendam vetustum amicum, & ut putabat, fidum, Radolphum
Rokesbium scripsit; "Sibi e Scotis atque Anglis non defore copia
quibus fretus, patrimonium se recuperaturum non desperabat,
"opera ipsius adjuvaretur". Erat autem tum Radolphus in ag-
Eboracensi Vicecomes, ut vocant, hoc est, conventibus juridicis
gendis præfectus. Is, cum falsa spe auxilii Percium illuc attrax-
set, conjuratione Regi indicata, miserum amicum in insidias illexit
caputque occisi Londinum ad Regem misit. Erat autem eodem tem-
pore in Scotia quidam Anglus, qui se Richardum secundum diceret
sed falso, ut reor. Nam cum senior Percius sæpe ac vehementer
colloquium ejus expeteret, nunquam tamen inducere in animum
jusquam oratione poterat, ut cum eo sermonem conferret: cred-
metuens ne impostura deprehenderetur, ab homine qui optime
um Regem noverat. Is tamen tanquam Regii sanguinis unus al-
quot annos cultus, & quo securius ageret, ab omni regni cupiditate
se alienissimum simulans, tandem mortuus, in æde Fratrum Domi-
nicorum Sterlini fuit sepultus, ascripto titulo Regis Angliæ. Ne-
multo post, Fawcstellum, arx Marcie longe munitissima (uti nomi-
indicat) de Anglis captum, per Patricium Dumbarium Georgii fil-
um: captus quoque Thomas Huldenus arcis præfectus, qui Loth-
ianæ loca propinqua latrociniiis assidue infestabat: & in Teviot-
quoque, a Gulielmo Duglassio, & Galvino Dumbario, minore Co-
mitis Marciani filio, pons Rosburgi fractus, oppidum incensum fuit
arcem non sunt aggressi, quod ab omnibus rebus ad oppugnatio-
nem necessariis imparati venerant.

XVIII. Altero vero post anno, qui fuit a Christo
M. M. CCCC. XI. Donaldus Insularius Æbudarum Domi-
CCCC. XI. nus, cum Rossiam, juris calumnia per Gubernatorem
sibi ablatam, velut proximus hæres (uti erat) repet-
ret, ac nihil æqui impetraret, collectis Insulariorum decem mil-
bus, in continentem descendit; ac Rossiam facile occupavit, cum
libenter ad justî domini imperium redeuntibus. Sed ea Rossianorum
parendi facilitas animum prædæ avidum ad majora audenda impulit.
In Moraviam transgressus, eam præsidio destitutam statim in sum-
potestatem

estatem redegit: deinde Bogiam prædabundus transiit; & jam Abredoniae imminebat. Adversus hunc subitum & inexpectatum hostem Gubernator copias parabat: sed, cum magnitudo & propin-
quitas periculi auxilia longinqua expectare non sineret, Alexander
Marrie Comes, ex Alexandro Gubernatoris fratre genitus, cum to-
ta ferme Nobilitate trans Taum, ad Harlaum vicum ei se objecit.
Ibi prælium inter pauca cruentum & memorabile, nobilium homi-
um virtute, de omnibus fortunis, deque gloria, adversus imma-
nem feritatem decertante. Nox eos diremit, magis pugnando las-
cos, quam in alteram partem re inclinata: adeoque incertus fuit
quis pugnae exitus, ut utrique, cum recensuissent quos viros amis-
sent, sese pro victis gesserint. Hoc enim prælii tot homines gene-
re factisque clari desiderati sunt, quot vix ullus adversus externos
conlictus per multos annos absumsisse memoratur: itaque vicus,
ante obscurus, ex eo ad posteritatem nobilitatus est. Hoc quoque
anno, publicæ scholæ ad Fanum Andreæ aperiri coeperunt, magis
hominum doctorum consensu, ad professionem literarum se offeren-
tium, quam ullo publico aut privato accedente auxilio.

XIX. Proximis decem annis, nihil fere memoria dignum inter
Scotos & Anglos est gestum: sive induciæ in causâ fuerint, quod
tamen a nemine prodigum invenio: sive, Henrico quarto, ad XII.
Cal. Apr. mortuo, & filio Henrico quinto statim substituto, per
omnem reliquam vitam in res Gallicas intento, Angli ab injuria
Scotis inferenda abstinuerint: sive Gubernator Scotorum nihil mo-
vere sit ausus, metu ne Rex Angliæ verum Scotici regni hæredem
remitteret; cui non dubitabat, ex commiseratione fortunæ, gratiam
apud suos non defuturam. Igitur, si quæ fuerunt ea tempesta-
te excursions factæ, latrocinio quam bello propiores erant. Nam
& Pennerum in Anglia per Archibaldum Duglassium, & Drumfri-
um in Scotia per Anglos est crematum: & permutatio captivorum
facta, reddito Scotis Mordaco Gubernatoris filio, qui ad Ho-
meldonum captus fuerat, & Anglis Percio, qui ab avo, victis par-
tibus, ex Anglia adductus in Scotiam, apud Gubernatorem relictus
fuerat; ac tum a novo Rege majorum dignitati restitutus. Is quan-
tum jure belli captivus non esset, tamen injusta detentio Jacobi filii
Regis Scotorum fecit, ne Angli de injuria queri possent. Ipse certe
Percius adeo non est offensus, ut, dum vixit, Scotorum erga se hu-
manitatem sit omni officiorum genere testatus. Eodem quoque
anno, altera legatio venit a Concilio Constantiensi, cujus princeps
erat Abbas Pontinaci; altera a Petro Luna, qui Papatum semel
acceptum pertinaciter retinebat. Is, per Henricum Hardinum An-
glicum Franciscanum, in suam sententiam traxerat Gubernatorem;
sed frustra, cum universus sacerdotum ordo contra niteretur: qui
Constantiensi Concilio assenti, electioni Martini quineti subscri-
berunt.

XX. Interea Rex Francorum cum ex morbo parum sui compos esset,
per monachos curam ejus professos id malum auctum fuisset, Gal-
lia

lia in duas factiones abiit: alterius princeps erat dux Burgundia
qui, cæso Regis fratre, ipsum in partes Anglorum trahabat: al
rius caput erat Regis filius, qui a patre delicto exheredatus, per la
dibrium ab inimicis Rex Biturigum appellabatur, quod Avarici Bi
turigum se continebat. Is, a maiore parte suorum

M.

CCCC.XIX. XIX. Comitum Vindocinensem legatum ad Scotos
misit, qui ex fœdere auxilium peteret. Ei in con
ventu Ordinum septem virorum millia decreta: neque tum, iure
tunc per longam ab Anglis pacem multiplicata, difficile fuit eas
voluntariorum manum conficere. Omnibus copiis præfectus est Jo
annes Buchaniæ Comes, Gubernatoris filius. Eum multi genere duci
sunt securi: sed longe supra cæteros eminebat Archibaldus Victorie
Comes, Archibaldi secundi Duglassiorum Comitris filius. Hi cum in
Galliam venissent, a Delphino (quo nomine Reges Gallorum filios pri
mogenitos appellant) in agrum Turonensem missi, regionem omnium
rerum copia in primis abundantem, & hosti vicinam. Angli enim
frater Dux Clarentiæ, qui in Gallia tum pro Rege erat, Andegavi
ventium, qui in Regis Gallorum fide permanserant, agros popula
batur: ac ad Baugium vicum venturus credebatur. Hæc biduum
ante Pascha gerebantur. Igitur Scoti, vel Ducem rati (ut mori
erat) illis paucis diebus ab omni violentia belli cessaturum, & ca
rimoniis tantum Ecclesiasticis vacaturum; vel (ut alii tradunt) in
ducis octo dierum factis, negligencius agebant.

XXI. Id sive Clarentius per Andream Fregosum Italum, an per
Scotos pabulatores ab equitibus suis interceptos rescierit, occasio
rei (uti putabat) bene gerendæ lætus, a prandio statim surgens, e
quitibus modo arma capere iussis, recta ad hostem ducit: ipse, præ
ter arma reliquumque ornatum, insignis diademate aureo multo
gemmis distincto. Proximi hostibus pauci Galli, in vico cui Ba
gius minor est nomen, ejus adventu repentino territi, in turri
templi vicini fugerunt. Hi dum oppugnantur, clamore ad reliqu
um exercitum perlato, subito ad arma cum trepidatione magis
discurrunt. Comes Buchaniæ, dum cæteri se expediunt, erigens
fagitararios misit ad pontem (per quem unum torrens propinquus
transiri poterat) occupandum. Ibi conferta pugna, Hugo Kem
dus, e templo propinquo ubi diversabatur, cum centum comitibus
accurrit suis, ut in re tam subita, semiarmis. Hi cum fugam
equos transitu arcerent, Clarentius cum suorum primis ex equo de
scendens, pedestrem pugnam ciet: ac valida impressione facta, Sco
tos partim inermes, partim leviter armatos e ponte rejicit, ac in
suis aperit. Interea dum Clarentius equum conscendit, ac reliquos
pontem angustum rari transeunt, Comes Buchaniæ cum duce
equitibus adest, & statim, ut inter cupidos periculum sui facere, per
gnatur acerrime, paribus animis atque odiis. Nam & Scoti ga
debant locum se nactos, ubi primum specimen suæ virtutis ostendi
re possent; & Gallorum convicta refutare, qui eos ut vini & ca

vidiores et
Afri F
solum
quum a
mis Joa
eravir, &
rostraro, p
pugnatum
ost requin
Anglis t
pri comp
Scotis &
XXII. F
ima. Ve
Mactelan
fratum, J
ille rursus
ebat, pig
inquit. C
nantibus,
Magist
ost Regen
et virtute
gesimo in
na eoden
res, decin
cho.

XXIII.
et non mo
endam s
adulgenti
& illos
incipitav
Galli Bi
in quos:
Comes Bu
magna juv
tero filio
eruit. H
stadium
cepti, ac
lus, aud
Ducem in
nam præ
loz ipse
ten duxit
ter, vel
avil

vidiores traducebant: quo probro Galli Britannos, Hispani Gal-
los, Afri Hispanos incensere solent. Et Angli indignabantur, se
non solum domi, sed trans mare ab hoste implacabili peti. Neque
quicquam acrius quam Clarentius ipse pugnabat. In eum insignem
armis Joannes Suintonius investus, lancea in facie graviter eum vul-
neravit, & Buchaniæ Comes clava percussus de equo dejecit. Ea
prostrato, passim Angli fugere & cædi coepere usque ad noctem.
Pugnatum pridie Paschatis, diebus, ut in regione frigida, paullo
post æquinoctium vetum, brevioribus. Cecidere in eo conficti,
Angli circiter bis mille, inter quos viri insignes viginti sex:
ceteri complures homines, domi clari, ac maxime propinqui Ducis:
Scoti & Galli pauci, fere omnes ignobiles.

XXII. Hæc quam modo posui vulgatior est de morte Clarentii
sententia. Verum liber Pluscartensis interentum tradit ab Alexandro
Malcelano Equite Leviniano, qui diadema, cujus memini, ei de-
stratum, Joanni Stuarto Dernillæo mille angelatis vendidit; quod
ille rursus Roberto Hustonlo, cui quinque millia angelatorum de-
bebat, pignori opposuit: & hanc tum vulgatiorẽ fuisse famam
inquit. Cum hujus victoriæ laus præcipua, etiam invidis non repu-
gnantibus, penes Scotos esset, Carolus Delphinus Comitem Bucha-
niæ Magistrum Equitum seu Stabuli Comitem creat; qui summus
post Regem Gallis est magistratus: ceteri duces pro cuiusque loco
& virtute ornati. Hæc dum anno millesimo quadringentesimo vi-
gesimo in Gallia geruntur, Robertus Gubernator Sco-
tiae eodem anno moritur, ad tertium Non. Septem-
bris, decimo quinto post Roberti tertii Regis mortem M. CCCC.XX.

XXIII. Sufficitur in locum ejus Mordacus filius, ingenio segnis,
non modo ad rem publicam, sed ne ad domesticam quidem re-
gendam satis idoneus. Iraque, sive socordia, seu nimia erga suos
indulgentia, liberos (tres autem habebat filios) ita corrumpit, ut &
& illos brevi post in maximam calamitatem, ac demum exitium
precipitaverit. Hæc domesticarum rerum mutatio revocavit e
Gallia Buchaniæ Victoriæque Comites, & complures eorum pro-
prios: sed brevi compositis domi rebus, revocante Delphino,
Comes Buchaniæ, & focer ejus Archibaldus, cum Jacobo filio, &
magna juventutis nobilissimæ manu in Galliam navigant, relicto
filio Victoriæ Comite, qui gravi morbo implicitus sequi non
potuit. Hi cum, expositis ad Rupellam militum quinque millibus,
clavium ad Delphinum advenissent, cum maxima gratulatione
accepi, ac Duglassius Dux Turonensis appellatus. Henricus An-
glus, audita Clarentii morte, Joannem alterum fratrem Bedfordiæ
Ducem in ejus locum substituit: eumque ipse mox venturus in Gal-
liam præmisit, cum quatuor equitum, decem pedum millibus,
& ipse secutus, Jacobum, Scotorum Regem secum in expeditio-
nem duxit, ut per eum Scotos in Gallia militantes, vel sibi concili-
aret, vel a Gallo ut suspectos averteret: sed neutrum ei ex senten-
tia

tia successit: ac ne illud quidem tenuit, ut rogatu sui Regis de-
mum redirent, ac se belli spectatores præberent. Nam cum præ-
dia quæ a Scotis tenebantur adisset, serme ab omnibus unum re-
sponsum retulit; "Se, qui in aliena potestate esset, eum pro Rege
non agnoscere.

XXIV. Hac eorum constantia Henricus offensus, cum vi Melden-
sium oppidum cepisset, viginti Scotos ibi repertos laqueo strangulan-
dos dedit, caussatus, quod adversus Regem suum militarent. Mor-
ipse & Carolus sextus Gallorum Rex prope continuatis funeribus de-
cesserunt. Biennio fere post, Anglis ad Vernolium victoribus,
cæsi fuerunt e primoribus Comites Buchanæ & Duglassiæ, hic dum
Turonensis, ille Magister equitum Gallorum: item Jacobus Duglas-
si filius, Alexander Lindesius, Robertus Stuartus, Thomas Swinno-
nius, ac e vulgo militum supra duo millia. Post hanc fere triennium
altera clades insignis Scotorum auxilia graviter affixit: cum com-
meatum Aureliam portantes Anglos in itinere aggressi in Bellia in-
felliciter pugnarunt. Qua in pugna cæsi sunt & Scoti viri clari, Gu-
lielmus Stuartus cum fratre, ac Duglassiæ gentis duo equites inlig-
nes, quorum posterius, alterius in Nichia Drumlanricum, alterius in
Fifa arcem lacus Levini, opulentosque circa agros adhuc tenent.
Hæc fere a Scotis in Gallia paucis annis gesta leviter percurramus,
ut externa, & quorum fusior explicatio ex annalibus Gallorum per-
tinet. Quæ, etsi ab historia Scotorum non sunt aliena penitus, ta-
men ad ea non divertissem, nisi quorundam scriptorum Anglicorum
obtestatio eo me coegisset. Maledicendi enim studio vellicare co-
nantur, quæ gesta fuisse negare non audeant: quæ, si etiam historia
taceret, tamen & Regum munificentia, & civitatum decreta, & ho-
norifica Aureliæ & Turonis monumenta satis ea prædicarent. Quid
ergo hic virio vertunt? Scotos aiunt pauperiores esse, quam ut tan-
tas copias in externo solo alere possent. Paupertatem si virium pos-
tant, agri est, non gentis virium. Nec ego id pro convicio accepis-
sem, nisi scripta eorum conviciandi animo dictum fuisse ostenderent.
Quibus hoc tantum respondebo, pauperes istos, & (ut isti volumus)
omnium rerum inopes Scotos, de opulentis Anglis multas & præcla-
ras retulisse victorias. Id si mihi non credunt, historiis a se scriptis
credant: quibus si ipsi fidem derabant, ne postulent, ut nos eas pro-
veris accipiamus. Sed ad res Scotorum redeamus.

XXV. Suffectio, uti diximus, in locum patris Mordaco, solus
domi disciplina, cum liberi ejus (erant autem Valterus, Alexander
& Jacobus) inferiores contemnerent, ac proinde multis injuriis op-
primerent, adolescentiamque eisdem quibus ipsi dediti erant flagi-
tiis contaminarent, nec parer eorum comprimeret licentiam; tan-
dem ad ipsum pravæ institutionis poena proserpsit. Habebat senex
in deliciis avem ex eo genere aquilarum quod vulgus falcones ap-
pellat. Eam cum a patre sæpenumero Valterus petisset, nec assequi
tamen posset, e senis manu abreptam obtorto collo extinxit. "Ca-
"pater Quoniam tu, inquit, animo tuo imperare non potes, ut
"mihi pa-

mihi pa-
mur."
mini cog-
inter Arg-
tatur,
annium C-
fili essen-
tarium re-
operendur-
cat Anglo-
em Angli-
te Jacobus
ter, quand-
rum e G-
micitiam
lum esse,
locum pos-
annium æ-
menter dep-
ile labefac-
neficio co-
arias ulcif-
de ratione
ter se dist-
XXVI. E-
mini pul-
um ob cur-
nam Scoti-
issent, ab-
ter, pro ali-
Jacobus igit-
tavo quan-
CCCC.
um maxim-
um univer-
orum mo-
ni gener-
ci filius,
nabantur
lodias in-
alendas J-
perfolun-
um collap-
XXVII.
corona
Comitum
"mihi

Regis domum praestantissimum re-
pro Regem Melden-
rangulas-
nt. Mon-
tribus de-
ictoribus
hic dum
us Duglas
as Summo
e trienniu-
cum com-
Belsia in-
clari, Gu-
ites inlig-
alterius
huc tenen-
currimus
lorum per-
venitus, ta-
nglicorum
ellicare co-
am histori-
eta, & ho-
ent. Quia
iam ut tan-
virium pu-
cio accepit
ostenderent
isti volun-
s & praela-
a se scrip-
nos eas po-
daco, solu-
Alexande-
injuris op-
erant flag-
tiam; tan-
bebat sen-
falcones ap-
nec assequi
pxit. "Ca-
on potes,
" mil-

mihi pareas, ego alium arcessam, cui obtemperare ambo cogemur." Atque ex eo ad Jacobum patruelera restitendum omnem animi cogitationem convertit, Caleno Gambello, viro claro, atque inter Argathellos primario, & quem Valterus antea contumeliis affecerat, id consilium & probante & juvante. Convocatis igitur omnium Ordinum selectis Perthum, cum de revocando Rege consulti essent, vel favore erga legitimum regni haereditatem, vel praestantium rerum radio, cuncti libenter decrevere legationem ad eum impetendum. Missi e primoribus legati, praeiores quam speraverant Anglos invenere. Dux enim Glocestriae, quicum Rege puero in Anglicam administrabat, advocato Concilio, facile persuasit, ut Jacobus Regis Scotorum filius suis petentibus domum remitteretur, quando nec ea esset apud suos auctoritate, ut vel auxilia Scotorum e Gallia revocaret, vel aliquam regni partem ad Anglorum amicitiam attraheret. Alia igitur ratione fructum ex eo capiendum esse, ut non modo firmus amicus, sed etiam perpetuo in Anglorum potestate esset. Nam Joannam Comitissae Somerseti filiam, quae aequalium longe formosissimam, quam tum ille vehementer deperibat, si uxorem acciperet, per eam foedus Gallicum facile labefactari posse sibi persuadebatur, & ipsum liberatum, vel eo beneficio conciliarum iri, vel, dum propinquorum adversum se invidias ulcisceretur, patriam gravi & intestino bello illigaturum. Haec ratione futurum, ut vel amico parato firmiores, vel inimicis inter se dissidentibus expeditiores ad externa bella Angli fierent.

XXVI. Haec quidem minime stulte excogitata videbantur, nisi animi pusilli angustia ipsi suum beneficium corrumperent. Nam, cum ob eum redimendum majorem pecuniae summam poposcissent, quam Scoti, ut tum res erant, vel promittere auderent, vel solvere possent, ab eis inrita ratio est, ut pro dimidio dos uxoris retineretur, pro altero filii nobiliorum obsides darentur. Quibus igitur ita liberatus domum rediit, decimo M. CCCC. XXIII. anno quam captus fuit anno, a Christi adventu. CCCC. XXIII. Cum ad Regem suum visum, ubi maximus concursus omnium ordinum factus fuisset, gratulationes universorum excepere statim querela eorum, qui post Regis mortem, partim negligentia, partim culpa Gubernatorum, omni genere injuriarum se affectos vociferabantur. Valterus Mordaci filius, Milcolumbus Flaminius & Thomas Bodius gravissime calabantur. Hi, ut vulgus in praesentia placaretur, alii in alias carceres inclusi, usque ad conventum proximum, qui in sextum Calendas Junias erat indictus. Sed Flaminius & Bodius, damnis persolutis aut compensatis, & multa pecunia multae nomine in liberum collata, dimissi.

CII. REX.

XXVII. Rex interea ad undecimum Calendas Maii una cum Regina coronatus. Ipse in sede Regia, a Mordaco patruelo (quod idem Comitum Fisanorum esset) collocatus. Proximis diebus multae

leges in publicum utiles late: sed potissimum ad atrocitatem
 petenda, quæ superiorum aliquot annorum licentia tantum
 verant, ut contemptis legibus & magistratibus jus in armis
 Agitatum deinde, de pensione Anglo ob redimendum Regem
 venda, ut aliqua ratio iniretur. Nam, cum patrimonium
 cum, tot bellis, & bella secusis seditionibus domesticis, a Gubernatoribus
 partim condonarum esset scelerum administris, partim
 regno bene meritis, interim accepta pecunia pignori opposita
 Rex, cum de suo solvere non posset, civium imploravit auxilium
 Proceres, qui liberis dederant obsides, facile perfecerunt, ut de
 tum fieret: verum in pecunia præstanda non eadem facilitate
 temperatum. Nam cum æstimatione rerum mobilium consueque
 generis facta, vicesima imperaretur; in magna pecunie penuria
 rerumque aliarum summa copia, ac proinde vilitate, hominibus
 tributorum insolentibus, & exemplum in posterum magis quam
 præfens detrimentum metuentibus, res visa est intolerabilis. Ne
 potentiores calumnia in vulgus caruere, velut inclinato ab ipsis
 pauperiores onere. Maximo autem plebem gravabat brevis solutio
 oni dies statuitur. Nam intra decimum quintum diem dependere
 tributum jubebantur: & si quis non solvisset, pecunia ejus ad domi-
 num fundi, vel jurisdictionis ejusque conventus præfectum transla-
 tur. Nec æris alieni, aut census, quem pro pensione quisque do-
 mino fundi solvebat, exceptio quicquam ad imminuendum tribu-
 tum valebat. Nec minus malum in avaritate coactorum erat,
 qui non solum plebem verabant, sed aut falsis rationibus, aut no-
 mine impensarum, magnam ejus pecuniam, quam in publicum usum
 colligebatur, partem auerabant. Eo etiam gravius erat præ-
 tributum, quod laxiore imperio sub Gubernatoribus habiti erant
 qui omnibus in rebus animum populi sibi concillare studebant, &
 justis Regis desideriis aliquando cederentur. Ob eamque causam
 cum conventus tributum Roberto Regis patruo exigere permisisset
 ille, ut benevolentiam popularem colligeret, quo minus decerneretur
 tur, obstitit: "Sequitur affirmavit potius de suo eam pecuniam sol-
 vatur, quam ut quicquam eo nomine gravaretur." Rex autem
 primam pensionem, eamque maligne contributam cum exequi-
 idque cum pessima plebs gratis, præter belli laborem querentibus
 nova onera sibi imposita, reliquam exactionem remisit.

XXVIII. Capel in hoc conventu, & in custodias divisi Mordachus
 Dux Albini, filii ejus Valerus & Alexander, & socer Dunelmensis
 Comes Levinus, & Robertus Gramus, is qui post aliquot annos
 Regem trucidavit: item viginti quatuor primæ nobilitatis viri.
 reliqui non adeo diu post dimissi, Mordachus cum filiis & socio
 tentis. Eodem quoque die, quo captus fuerat Mordachus, Rex
 arces in suam potestatem redigendas curavit, in Fife Falcolandiam
 in Tatchia Dunum. Ex hac uxor ejuseducta ad Tencallonem
 thianam arcem missa. Jacobus filiorum minimus audita clade fami-
 lise, collecta manu Britannodunum oppidum cremavit, & Joannem
 Stuartum

Risum Regis patrum, & cum eo triginta duos trucidavit. Ipse in Hiberniam profugit; ibique paulo post decessit. Ibi quoque mortuus est, qui cum eo fugerat Finclaus Lismorensis episcopus, vir ordinis Dominiani, qui Jacobo erat auctor omnium consiliorum. Fugerat etiam in Hiberniam Valteri uxor cum duobus filiis Andrea, Alexandro, & Archuro netho: qui Jacobo tertio domum reversi magnis honoribus sunt perfuncti.

XXIX. Eodem anno, convocatis Sterlinum proceribus, producti in custodiam ad causam dicendam Mordacus cum duobus filiis & sociis. Judicium patrio more constitutum. Mos autem hic est. Eliguntur qui prae sit vir singulari prudentia & auctoritate: ei dantur hominum duodecim assessores, qui crimina objecta audiant, & judicium de reo pronuncient. Hi fere ejusdem cum reo sunt ordinis, ut proximi, quoad fieri potest. Reo judicium rejectio datur. Ubi verus numerus, id est dupondarius, est confectus, aut, ut sit plurimum, eo major, expensis criminibus, quod plures judicaverint, ei sententia statuitur. Hoc more sunt selecti iudices, quorum nonnulli apte pretiosa nomina referre (erant certe omnes homines clari, cum reo plerique propinqua cognatione juncti) rei sunt perduellum damnati. Eo ipso die duo juvenes, postmodum pater eorum & avus maternus capitali supplicio affecti, in colle qui assurgit contra arcem Sterlini. Fama quidem constans est, etiam a nemine scriptum reperiam, Regem ad Isabellam patruelis uxorem misisse, mariti & filiorum capita, tentandi gratia, an mulier ferocis doloris impatientia (ut sit plerumque) animi secreta revelaret. Illam verum, & inopinato aspectu turbaretur, nihil tamen immo, brevius locutam: tantum respondisse, "Si quidem vera fuerint objecta crimina, Regem recte & jure fecisse." Finiro conventu, cum a Rege Joannes Montgomery, & Unfridus Cunigambus ad propagandam arcem, quae in Marini insula in lacu Lomino nominis Jacobi Stuarti profugi tenebatur, eam ad deditionem compulerunt. Nec adeo multo post, Joannes Stuartus Dornilaeus (qui, cum suo fratre Scotorum ducibus in Gallia variis casibus absens, equitum inter eos perfectus erat) tum cum Archiepiscopo Rhemensi in Franciam venit, ad vetustum cum Gallis foedus renovandum, ac matrimonium contrahendum inter Ludovicum Caroli septimi filium, & Margaritam Jacobi filiam, utrosque adhuc impuberes.

XXX. Quibus rebus perfectis, anno proximo, qui fuit millesimus quingentesimus vigesimus sextus, parata in Scotia intra montem Grampium, Rex ante adventum ad ultimum perferenda. M. CCCCXXVI.
 Rex omnium Eboracensi arcem opportuno loco in insula Maravia finibus sitam reperiit. Eo cum biennio post ad jus dicendum, latrociniaque comprimenda, omnium factionum principes ad se accesserunt, praefectum quoque, qui cum magnis viris soliti erant e locis vicinis predae agere, pacatis tributa imponere, ac vulgus ad victum otiose suppeditandum cogere.

Horum alii mille, alii duo millia; nonnulli etiam plures latrones sibi dicto audientes habebant, ac bonos periculi metu tenebant obnoxios, malos, quibus apud eos perfugium certum erat, ad scelera patranda reddebant, audaces. Horum cum Rex alios minis, alios blanditiis illexisset, circiter quadraginta ex eorum ducibus in custodias inclusit: quorum causa cognita, dum maxime facinorosi Alexander Macrorius, Joannes Macartius, laqueo strangulati. Jacobus Cambellus, ob eandem Joannis Insulani, viri clari inter suos, capite luit: reliqui per custodias divisi, alii posterius supplicio affecti, alii liberi domos dimissi. Ita principibus factionum vel cæsis vel carceribus coercitis, plebem ducibus orbatam nihil aufuram ratus, benigne & elementer admodum ceteros; "Ut æquitatem colerent, neque certiores spem salutis ulla in re, quam in vitæ innocentia collocarent. Id si facere in animum inducerent, apud se honorem & præmia semper esse parata fore: sin minus, ex aliorum exitu exempla sumerent, & quid ipsis foret expectandum discerent."

XXXI. Cæteris rebus ita compositis, adhuc habebat apud se Alexandrum Insulanum, unum post Regem longe potentissimum. Imperabat enim omnibus Æbudis, ac Rossie præterea, fertilissima regione per matrem Valteri Lessii Rossensis nuper Comitis filiam adoptus erat. Is cum multa flagitiose, multa crudeliter perpetrasset, atque in maximo metu versaretur; tamen per amicos Regem exorabilem esse expertus. Benigne igitur appellatus, & præteritorum gratia facta, & in posterum spe ampla proposita, si legibus & humanitati assuesceret, domum remittitur. Ille vero cæcū abfuit, ut ob veniam, ac deinde libertatem a Rege acceptam gratiam habuerit, ut maximam sibi factam injuriam exstimaverit, quod in custodia dies aliquot fuerit habitus. Igitur ubi primum ad suos rediit, collecta manu hominum raptō vivere assuetorum, Emericum ingressus agmine pacato, hospitaliterque acceptus, oppidum in prædam suis permisit. Deinde expulsi ædibus ignem iniecit: ædem frustra obsessam, cum in se resisteret parari expeditionem, relinquens in Abriam propere discessit. Ille cum eo quem habebat exercitu (habebat autem ad decem millia virorum in armis indurorum) opportunitate locorum fretus fortunam prælii experiri deerat. Verum audito apparatu Regio, ex illis, qui alacriter ad prædandum secuti fuerant, duæ tribus eum deseruerunt; Catanei nempe & Cameronii, quos illi suo more Claneharan & Clanchamara vocant.

XXXII. Hac parte virium destitutus, nec de cæterorum erga se animo certus, iterum circumspicere latebras cepit: ac dimisso exercitu cum paucis in Æbudas profugit: atque ibi cum suis de fugâ in Hiberniam consultat. Sed cum nec illius a Regis ira se servatum speraret, ultimum perfugium experiendum esse ratus ad Regem ante perspectam clementiam. In eo quoque consilio cum inter spem metumque dubius reputaret, quid scelerum prima defectione par-

fer, quam liberalem & indulgentem Regis animum expertus esset, quanta perfidia & crudelitate iterum gratus spes secundae veniae sibi praeidisset, Regis erga se iram tam iustae fortunae omnes & salutem committere formidabat. Medium igitur inter fugam & deditionem consilium, exequi decrevit: ac deprecatores in aulam misit, per quos animum Regis ad lenitatem inflecteret. Ad id munus quamquam delegerat homines quietos, & a contagione sui sceleris alienos, ideoque Principi non ingratos; tamen illi responsum aliud exprimere non potuerunt, quam, "Regem tum non alioqui auditurum, nisi iudei, suae commissum: cum absente nihil transacturum." Alexander omnibus periculis circumspectis, cum nihil adversus iram Regis tutum sibi prospiceret, tempore & loco ad id electo, se ei permittere statuit. Ita enim supplicem violandi veremur, quia si ei injecturum. Itaque oculus Edinburgum, ubi tum Rex agebat, venit: ac lineo tantum amiculo lectus magis quam vestitus, eo die quo memoria resurrectionis Dominicae magna caeremonia celebratur, ad genua Regis supplicem se dejecit: ac oratione ad misericordiam compolita, se salutemque suam ei credidit. Movit circumstantes habitus, locusque & tempus, ac tanta & tam subita fortuna mutatio. Regina, procuresque qui aderant, pro eo Regem deprecati, haecenus moverunt, ut iuberentur sacrorum lineae expectare. Interea Rex omnia secum perpendens, cum nec tutum existimaret, hominem potentem, factiosum & perfidum impune dimittere incolumem, aliquidque tribuere Reginae precibus vellet, optimum factu ratus, ut vivum in custodia firma retineret: ira forte, ut & sibi opinionem clementiae pareret, & illi potestatem novi sceleris patrandi auferret, & plebis prospiceret securitati, & exemplum licentiae aliorum reprimeret. Illum in Tentallionem mittit, matrem mulierem ferocem in Emonam insulam relegat, ut quam diu subinde ad nova scelera impulsisse credebatur.

XXXIII. Ita inhibita Alexandri licentia, nondum tamen in regionibus ad septentriones porrectis res omnino tranquilla fuerunt. Nam & Catanei, & Cameronii, qui superioribus annis Alexandrum deseruerant, orto inter ipsos dissidio, tanta confectione animorum virum pugnarunt, ut multis Cataneorum crucidatis, Cameronii omnes extincti fuissent. In Abudis quoque, quae relegatione Alexandri quietura videbatur, novum excitavit motum Donaldus, puerus Alexandri, frater parvulus, velut injuriam propinquo illam ulturus. Ad hunc tumultum comprimendum Alexander & Alanae Stuarti, hic Cathanensis, ille Maritiae Comiti, coacta populum manu obviam Donaldo in Abriam (ubi excensurum fama erat) missi, adventum ejus praesolabantur. Ille, cum eos incompositos, castris, sine exequiis agere compersisset, de quarta vigilia suis tumultu expulsi, nec opinantes & semisomnes aegressus magnam stragem edidit. Perit ibi Alana cum suis fere omnibus. Alexander trepida fuga cum paucis evasit. Hoc successu Donaldus, totam Abriam, nullo resistere auso, ferro flammaque late

fecit. Igitur cum cum rescisset apud Regulum quandam in Hiber-
nia latere, per legatos ad supplicium repolcit. Regulus veritus, ne
in tanto terræ marisque spatio vivum transmitteret, elaboretur, id-
que malevoli sua fraude factum calumniarentur, occisi caput legato
deferendum dedit. Latrociniiis apertis hac diligentia cohibitis, Rex
maiora crimina, & pravas consuetudines tollere aggressus, viros
claros, prudentia & sanctitate commendatos, ad id munus elegit:
cuiusque potestatem dedit, ut lustrato regno querimonias omnium au-
dient, & crimina, si qua ad eos deferrentur, de quibus ordinarii
iudices vel per metum non auderent, vel per odium favoremve non
deberent aut nollent, de iis ipsi cognoscerent. Addidit & ponde-
rum & mensurarum correctorem, rem maxime necessariam: cum
non solum in singulis urbibus, sed etiam prope domibus diversæ
mensuræ essent: & in conventu leges ea de resaluberrimas fecit: &
mensuras ferreas certis in locis custodiri iussit: & qui ad eam publi-
cam formam cæteras conformaret, per omnia fora & conciliabula
iussit, gravi poena indicta, si quis alia mensura quam publice signa-
ta uteretur.

XXXVII. Hæc dum molitur ad usum publicum, an-
no millesimo quadringentesimo tricesimo, quartodeci-
mo die Octobris, nati sunt ei gemini. Ob id cum pu-
bicum gaudium celebraretur, Rex quoque, ut aliquid & ipse ad
popularem læticiam adjuceat, nobilibus viris nonnullas offensas con-
donavit: quorum principes erant Archibaldus Duglassius & Joannes
Kennedus: qui, quod de statu publico & regni administratione, re-
mere ac liberius quam oportebat locuti fuissent, Duglassius in arcem
loci Leyni, Kennedus Sierlinum relegati fuerant. Addidit eti-
am animi reconciliari cura Duglassium signa, quod ipsum liberis
laudandis testem adhibuit: quæ res inter significationes hono-
ris & necessitudinum causas haberi solet: filium quoque ejus in
equites, qui ad publicæ lætitiæ testimonium creati sunt, esse
voluit.

XXXVIII. Cæteris regni partibus perpuratis, ad Ecclesiasticam
disciplinam instaurandum se retulit. At sacerdotes per magistratum
regi non poterant. Jam enim diu, per totam Europam Regibus
se impediens, paullatim sacrisculorum ordo jurisdictioni eorum se
subaxerant, unique Pontifici Romano parebant. Is autem victis
non indulgebat, quod rem quamvis sibi videret esse: & hominem
precebat, ut per ordinis ejus potentiam sepes sibi magis obsequiosus
foret. Igitur Rex, quæ una ratione poterat, obviam hinc eorum
mandata statuit. Nam, cum peccata emendare, & homines ho-
nori indignos ex eo, quem semel occupaverant, loco exturbare
iusticiebat in sua potestate non esse, in futuro sibi providendum
fuit, ad scholas literarum ordinandas animam intendit: easque li-
beritate & favore promittendas: quod hoc omnium ordinum esset
seminarium: & inde quicquid ulla in re, parte magnam & excel-
lentem foret, velut e fonte promanaret. Neque solum doctores litera-
tos.

tos præmiis illexit, sed ipse plerumque disputationibus eorum ad-
erat: & quædocunque otium ei a rebus civilibus erat, literarum
sermões libenter audiebat: falsamque opinionem ex animis homi-
num nobilium vehementer contendeat extirpare, quod literæ a re-
bus gerendis homines ad otium & ignaviam traducant, animosque
militares molliant, & omnes generosos eorum impetus aut fra-
gant aut debilitent; literarumque studia ad monachos, homines ali-
oqui inutiles, velut in ergastulum essent releganda. Verum illi, ut
a majorum simplicitate & parsimonia degeneraverant, ita ad animi
cultu ad corporis curam se totos consulerant. Nec in reliquis sacer-
dotibus minor erat eruditionis contemptus, ex ea maxime causa,
quod: sacerdotia vel ignavissimis nobilium familiarum hominibus,
& ad alias vires partes prorsus ineptis mandabantur, vel fraude Ro-
manensium intercipiabantur: eratque omnino sacerdotium nihil
aliud, quam opera, nec semper in rebus honestis navata, pretium.

XXXIX. Accesserat & aliud malum ad corrumpendam discipli-
nam Ecclesiæ vel maximum, ordines fratrum mendicantium. Hi
cum initio simulatione vires severioris facile populo imposuissent, ut
eos libentius, quam suos Curiones, & animis & corporibus iuxta
crassos, audirent, & Curiones, ut quilibet dicitur erat, ita sum-
mus maxime fastidiret, cum fratribus (ita illis vocare se placuit)
[Curiones] transigebant; ut pensionem annuam eos conducere ad pau-
cas conciones ad plebem singulis annis habendas. Ipsi in urbes ad
otiosas cantunculas, velut magico ritu, ignari quid dicerent, se con-
gregarunt: neque curiam quilibet suam, nisi cum decimæ colligen-
dæ erant, unquam respiciebant: paulatimque etiam sese a psallen-
di certis horis in templis, levi quidem illo, sed quotidiano tamen
labore exemerunt, conductis pauperibus sacrificiis, qui vicem ipso-
rum fungerentur in canendo & missificando, certoque psalmodiam
pensio, quod in singulis dies imperabatur, emurmurando colluderent,
& hunc alecenis versibus contendentes, hunc choros inter actus adli-
bentes tragædiæ speciem exhibebant, quæ Christi mortis imagina-
riæ claudabatur. Fratres quoque eorum mercenarii nec audebant
conductores suos offendere, a quibus omnino pendebant, nec ino-
lentiam cum avaritiâ conjunctam ferre poterant. Itaque velut me-
dia quadam via inter, ut facilius ad percipiendam pensionem ex-
cogitent, in luxum & solitudinem eorum populo secundo sæpe acerbe
declamabant: Et cum ad hos meru continendis, & vulgus concu-
piscens sacris debacchati essent, sibi quoque, cum in gente sacer-
dotali essent, in tempore prospiciebant: docendo, &. Utcunque
esse essent, ordinem tamen sacrosanctum esse, nec profano ma-
gistratus ullam in eos esse animadversionem. Deo soli, & Pontifici
Romano (cui par quodammodo cum Deo esset potestas) eos per-
mittendos. Et quia simul cum luxu crescente avaritiâ, non
magnum ab illis quæstum operare poterant, novam sibi fratres
ramidem pepererunt, condigne conversi ad operum merita. Inde
natum palgatorium, & annuarum, quæ sibi vitium erat Pontifici

decinere, lustrationes, per missa sacrificium, per aqua benedicta
asperfusiones, per eleemosynas, stupēs oblatas, indulgentias, pere-
grinationes, reliquiarum venerationes. Hæ nundinationes cum per
fratres exercerentur, brevi sibi imperium in vivos & mortuos vin-
dicarunt.

XL. Hoc in statu Jacobus primus cum in Scotia rem Ecclesiasti-
cam reperisset, hanc disciplinæ veteris instaurandæ compendiarîam
viam existimavit, si viri boni & docti sacerdotibus honorarentur. Ut
autem emulationem literas discendum accenderet, præfectos gym-
nasiorum admonuit, ut quoniam ipse curis publicis impeditus singu-
los cognoscere non posset, juvenes virtute & eruditione præstantes
sibi commendarent, quos ad honores Ecclesiasticos promoveret: qui
non solum doctrina & exemplo plebi utiles esse possent, sed tenuio-
res etiam suis opibus juvare, & paupertatem eorum hætenus sub-
levare possent, ne bona ingenia per inopiam cogerentur literis re-
lictis ad sordidas artes se conferre. Ut autem boni alacrius animum
ad bonas artes intenderent, & ignavi unam ad honores viam per vir-
tutem esse intelligerent, studiorum gradus distinxit, ut sciretur, qui
quibus sacerdotibus potirentur. Quam rationem, si qui secuti sunt
Reges tenuissent, certe ad hæc tempora perventum non fuisset, qui-
bus nec populus sacerdotum vitia, nec sacerdotes vitiis remedia
pari possent. Nec Rex ignorabat Ecclesiam in gravissima quibus
tum laborabat vitia, ob immodicam opulentiam fuisse prolapsam:
nec profusionem pecuniæ in monasteriis dicendis, & ærario exhau-
riendo in superioribus Regibus probavit: Davidemque, alioqui
Regem optimum, sæpe illa sua pietate multum a multis laudatâ
regno damnosum fuisse prædicabat. Ipse tamen velut æstu quodam
consuetudinis abreptus non se potuit abstinere, quo minus ordinî Car-
thusiano coenobium prope Perthum ædificaret, & magnis proventi-
bus locupletaret.

XLI. Illud in eo nescio an maxime fuit admirandum, quod inter
rerum maximarum curas ne infirma quidem sua diligentia minora
putaret, e quibus aliqua in publicum redundaret utilitas. Nam,
cum per assidua bella, quæ post Alexandri tertii mortem prope
centum quinquaginta annos Scotiam exercuerunt, toties spoliatis at-
que incensis urbibus, juventute ad studia armorum conversa, cæteræ
artes negligenter; opifices omnis generis e Flandria, præmiis &
munificentiis propositis, excivit, urbesque prope vacuas (quod No-
bilitas veteri Instituto in agris se contineret) hoc genere hominum
replevit. Neque speciem tantum, & frequentiam antiquam oppidis
resstituit, sed magnam otiosorum turbam ab inertia ad laborem
traduxit; effectique, ne quod patyo summo domi confici posset, ma-
gno pretio foris pararetur.

XLII. Cum omnes regni partes labefactas ita commodis reme-
diis confirmaret, incurrit tamen in gravem suorum indignationem
ob duas maxime causas. Altera quidem in speciem erat levior, sed
unde omnibus fere populis omnium fere calamitatum oritur initium.
Nam

Nam pace undique pacata, orium, luxus, & libido primum se deinde de cetera persequendi est consecuta. Hinc sumptuosa convivia, & diurnæ diurnæque compositiones, & personarum saltationes, & pinguinarum vestium deliciae, & laxitas ædium, non ad usum necessarium, sed ad oculorum voluptatem comparata, & corruptelæ morum elegantiae nomine commendata, & omnibus in rebus ritus percontatus; nec quicquam satis honestum & decorum, nisi novum & insolitum. Harum omnium rerum culpam in Anglos, qui legem secuti in aula versabantur, vulgus libenter a se transferrebat: neque tamen verbis flagitia vehementius damnabat, quam voluptates studiose amplectebatur. Sed huic pesti Rex, quantum poterat, & legibus latis & exemplo domestico resistebat. Ipse enim non modo cultu corporis, & frugalitate intra privati copiosioris modum continebat: sed, si quid immoderatum ulla in vitæ parte aperire quinquam conspicabatur, vultu, & plerumque verbis id sibi ingratum esse ostendebat. Ita cohibitus est late grassantis luxuriæ contus, magis quam nova intemperantia extincta, & vetus parsimonia reducta.

XLIII. Alterum crimen primum inimicorum sermonibus est excitatum; deinde in perniciem publicam erupit. Regis patruus Robertus, & patruelis Mordaeus, penes quos regimen civium multo annos fuerat, cum ipsi regnum appetere, nec Jacobum e medio tollere possent, quod proximum erat, hominum animos ita conciliare studebant, ut Regis desiderium non adeo magnum potentioribus relinquerent: tantaque moderatione fere omnibus in rebus usi erant, ut eorum imperium admodum tolerabile multis, & prope optandum videretur, si Valterus Mordaei filius popularis & moderate se gessisset. Potentiores enim ita munificentia spe amplectebantur, ut agros Regios ab aliis occupari permisissent, alii ipsi donaverint: & in gratiam quorundam res judicatas resciderint, & exules restituerint: inter eos autem unum insignem & prepotentem, Georgium Dumbarium Marcianum Regulum, qui exul patriæ damna plurima & gravissima intulerat. Quibus rationibus conciliatos Proceres sperabant nunquam de Rege arcessendo acturos: Jacobo autem sine liberis defuncto, regnum ad se sine æmulo perventurum; aut si forte ille ab exilio redisset, suam factionem tam potentem fore, ut a vi, etiam sub Principe parum æquum, securi essent. Verum Rege reverso, & vetere patris gratia novis Valteri injuriis, & flagitiis prope restincta, satis apparuit nihil esse popularius justitia. Igitur populo non modo patiente, sed etiam favente, Mordaeus patre cum duobus filiis extinctis, tertio exulante, non eorum modis bonis Rex auctus, sed Joannis Comitissæ Buchananæ, qui sine liberis in Gallia decessit, & Alexandri Comitissæ Maritzæ, qui & orbis æthiæ domi mortem obiit; de quo pauca obiter dicenda videbimus.

XLIV. Alexander igitur ex Alexandro Roberti Regis filio non in adolescentia malis perditorum hominum consiliis usus ductus, sed laetioribus praeberat: verum cum ad virilem pervenisset ætatem

morte

ares adeo mutaveras, ut alius plane videretur. Igitur virilis paul-
atim decrefcentibus, & accedente confilio, ita se domi forisque
preferat, ut præclaram sui memoriam ad posterum tranfmiferit.
atque & domi ad Harlaum Insularum impetum magna cum cæde
pergit, & bellum periculofiffimum in ipfo ortu extinxit: & cum
multis opibus bene partis, prædilsque fructuofis coëntis vicinos an-
tebet, non tamen otio & voluptati se dedit: fed in Flandriam cum
fua popularium cohorte profectus, Carolum Burgundum adver-
fus Leodienses fecutus, ex eo bello rem & laudem retulit: opulen-
tiam etiam nuptis in Hollandia Batavorum infula auctus est. Sed
peregrini hominis imperium Batavi non ferrent, inde reverfus
idem comparavit ingenti quidem fumptu, nec magno tamen emo-
mento, ut adverfus homines terreftribus & navalibus copiis instru-
iffimos. Tandem numerosam eorum classem Dantifco redeuntem
adortus, ea capta & fpoliata, nautis cæfis, ac navibus fuccenfis,
humum acceptum hofti multiplici reddidit: atque ita ferociam eo-
rum fregit, ut cæcæ annorum inducias pofcularint & acceperint.
Quos quoque gregem nobilium equarum e Pannonia ufque addu-
ctum in Scotiam curavit, ejus Toboles in multis poft annos du-
xit. His igitur Comitibus longe diftanti sine prole defunctis,
Mariana & Marria eorum patrimonia ad Regem jure pervenerunt:
Marianum, qui Roberto fecundo Regi ex uxore posteriore nati erant,
parum folus ipfe bonis potitus est: fed non sine hominum nobili-
um largitionibus affuetorum indignatione, quod Rex e tam opulen-
ti præda nihil ipsis decideret.

XLV. Accellit ad hanc & altera cauffa recentior, quod quafdam
a Roberto & Mordaco poftremis Gubernatoribus largitiones factas,
iniquam injuftas revocaverat. In his duæ erant inflignes. Georgi-
us Dumbarius hoftis publicus denunciatus, deinde, parte bonorum
fufcita, revocatus a Roberto fuerat. Ei fuccefferat filius Georgi-
us, multis gaudens, antiquam & nobilem, & fæpe de patria be-
ne meritam familiam in priftinam dignitatem rediiffe. Sed Regi,
cum in jus fifci diligenter, ne dicam acerbius, inquit, vifum est
neftatem ignominie dementæ, exules revocandi, & bona ob cri-
men perduellionis in fifcum illata reftituendi, majorem efle, quam
tam alieni vicarius imperi, & qui tutoris loco eligatur, ufurpare
debet: quando etiam largitiones in Regum ætate immatura factæ
ex veteri Scotorum inflituto revocari, nifi a Regibus ætate
maturis confirmantur. Igitur Jacobus, ut Marcianos, homines bel-
licosos, Angliæ vicinos, in fuam poteflatem sine tumultu revocaret,
Georgium apud fe retinet: literas ad arcis Dumbari præfectum fcri-
bit, imperat, " Ut eis perleffis arcem Gulielmo Duglaffio An-
glicæ Regulo, & Adamo Heburno Halenfi, ad eam recipiendam
mittis, ftatim traderet. Georgius, cum quereretur fe nullo jure
patrimonio fpoliari ob crimen alienum, cujus etiam ab eo qui fum-
mam rerum præerat venia fuiffet impetrata; Rex, ut ejus animum
pacaret, & clementiam apud vulgus oftentaret, eum Buchania dona-
vit.

vit. Hoc Regis factum cum pro cuiusque ingenio & studio varie celebraretur, incidit alterum quoque, quod vehementer mortem acceleravit, altius mihi ab initio reperendum.

XLVI. Dictum est a nobis Roberto secundo Regi tres ex concubina filios natos: ille, quamquam ex Eufemia uxore Valterum & Davidem, alterum Atholiz, alterum Iernie Comitem haberet, tam eorum matre mortua concubinam uxorem duxit, ut ejus filios per matrimonium illud legitimos factos regni hæredes relinqueret: moriens etiam penes natu maximum regnum reliquit; penes secundum præter opes maximas etiam regni procuratio fuit; tertium aliquid quot regionum constituit Regulum. In hac parte, cæsi alterius viri liberi se affectos injuria putabant, tamen quia & ætate & opibus erant inferiores, iram in præsentia tacitam continebant. Eorum quoque potentiam imminuit Comitis Iernie mors, qui unica relicta filia decesserat. Ea Patricio Gramo, adolescens nobili & familia illa ætate potentissima, puxor data. Melissum Gramum ex eo genuit. Nec parentes diu superstiti fuerunt: & puer paucis post annis adhuc adolescens in Angliam erat missus obles, dum pecunia Regi redimendo promissa solveretur. Atholius autem, cæsi rebus omnibus adversæ factioni inferior, nunquam tamen studium tollens propinquos omisit, neque spem recuperandi regni abiecit: & quia ad vim apertam erat impar, callide discordias eorum fovebat, & periculis insidiabatur: donec ejus maxime consilia amplissima familia ad paucos fuit redacta. Multi enim crediderunt eo auctore Davidem Roberti Regis filium fuisse sublatum. Nec Jacobus ejus insidias fugisset, nisi procul domo in Anglia bonam vitam pacem transegisset.

XLVII. Auctor enim erat Fisa Comiti, ut fratre ignavo & medio sublato regnum occuparet. Cum Rex liberorum orbis, & fraternalis libidini obnoxius, ex mœnore subito decessisset, unus erat regni Gubernator cum liberis, qui spem ejus impediret: quippe homini impiger, divitiis, potentia, auctoritate, in vulgus item gratia & liberis florens. Ea res cum ejus consilium nonnihil remorarentur, Roberto quidem morte naturali, ac Joanne filio ejus in prælio a Vernoliis sublato, ad pristinas cogitationes animum multo acius intendit: atque omnes ingenii nervos in id unum contulit, ut Jacobum liberaret, & eum cum Mordaco liberisque ejus committeret. Hi cum pariter incolumes stare non possent, utrumque cecidisse se uno gradu propius admotum ad spem regni prospiciebat. Jacobo demum reverso in patriam, ipse omnes machinas admovebat, ut Mordaco exitium maturaret: per homines idoneos crimina adversus eum subministrabat. Ipse iudex in eum filiosque ejus sedens, iis quoque extinctis, supererat unus Jacobus cum unico filio suo, pro nondum sextum annum inersso. Eo quoque conspiratione procerum interempto, non dubitabat, quin ipse, qui solus & stirpe Regi reliquus erat, ad rerum gubernacula admovebatur. Atholius igitur dies noctesque his cogitationibus sollicitus, tamen suas cupiditates

occultas

opulentia continetur: ac per simulationem favoris erga Regem, in propinquo tollendis operam ostentabat: idque unum agebat maximum, ut alieno scelere suas opes augeret, adversariorum immineeret.

XLVIII. Interea Melissus Gramus (quem diximus obsidem Anglis datum) a Rege, dum in publicum patrimonium diligentius inquiri, Iernia est spoliatus, quod eam comperisset avo ejus materno ea lege datam, ut deficiente stirpe mascula ad Regem rediret; seu dumque esset masculinum, ut interpretes juris nunc loquuntur. Ea adolescentis innoxii, & absentis, & obsidis calamitas, multos ad commiserationem, Robertum vero ejus tutorem pene ad insaniam redegit. Is enim ceteris impatientius propinqui sui casum ferens, Regem non cessabat palam injustitiam accusare. Cum autem in jus ad causam dicendam vocatus non affuisset, ei aqua & igni interdictum est. Ob hæc ferociore animo, velut nova injuria laceratus, ad vindictam pronus, cum eis consilia secreta coquebat, qui vel militati bonis fuerant, vel amicorum supplicia, quantumvis justa, tamen iniquo animo ferebant, vel Regem avaritiæ insimulabant, quod ad rem attentior, ipsos parum pro expectatione fueras remuneratus. Ad hæc, non solum ad interitum redactas nobiles familias deplorabant, sed & tutelas adolescentium nobilium, quæ præmia virorum fortium solebant esse, penes Regem esse. "Ad unum omnes regni opes congeri: ceteros sub ingrato laborum æstimatore in miseriis & inopia contabescere. Hoc autem quod de tutelis reprobarat, hujusmodi est. In Scotia & Anglia, & nonnullis Galliarum regionibus, mos est, ut mortuis parentibus, pueri nobiles, ad minimum primum usque annum, in eorum tutela manean, quorum sunt beneficiarii: fructusque omnes agrorum (præter sumtus ad pupillum alendum necessarios) & præterea dotes ab uxoribus pupillis datæ, ad hujusmodi tutores redeant. Hæ autem tutelæ, vel (ut vulgo appellantur) custodiæ, cum aut modica pecunia propinquis vendi, aut bene meritis plerumque donari solerent, qui inde emptione lucrum, vel ex donatione præmium sperabant,angebantur eas ad Regem unum pervenire: neque tacitum suum dolorem ferebant.

XLIX. Hujus generis querelæ cum ad Regem perlatae essent, id solum velut necessarium excusavit. "Patrimonium enim publicum ita per superiores Reges & Gubernatores extenuatum, ut nec familia Principe digna, nec comitatus honestus haberi, nec magnificientia erga legatos externos exerceri posset. Nec hanc diligentiam Regis, in pecunia honestis rationibus paranda, esse inutilem Nobilitati, cui nihil magis adversum sit, quam inopia publica; dum Reges, quo carere non possunt, id per vim a divitibus extorquere conantur, aut plebem coguntur exigendis tributis vexare: multoque minus in publicum obesse Regum parsimoniam, quam modum donationibus immodicis imponit, quam profusionem, quæ, suis consumptis, sine modo in aliorum bona debacchatur. Hoc re-
nso Rex æquioribus satisfecit: iniquiores vero, qui magis con-

querendi causam, quam enim iustam expurgationem querebant, vehementius ad maledicendum excitavit.

L. Hostiam rectum in Scotia, legatio e Gallia advenit, quae petebat, ut Margarita Jacobi filia, Ludovico Caroli septimi filio jam dudum desponsa, ad sponsum mitteretur. Ea aliam Anglorum legationem excitavit. Angli enim, ab alienato ab eorum amicitia Burgundo, & defectionem moliente Lutetia, ceterisque provinciis transmarinis tumultuantibus, ne, cunctis regni viribus in bellum Francicum inclinatis, Scoti ab adversa parte eos adorirentur, & foederis cum Gallis renovationem, & nuptias impedire nitebantur, atque ad fœdus perpetuum cum ipsis, qui in eadem insula nati, ejusdem linguae participes essent, ferendum adhortabantur. "Id si fecerent, seseque jurarent, eandem quos Angli amicos inimicosque habituros, pollicebantur, suum Regem Bervicô, Rosburgo, ceterisque omnibus locis & agris, qui juris controversi habebantur, cessurum. Scotus eam petitionem cum ad omnes omnium Ordinum, qui Perthi erant congregati, retulisset, post longam ea de disceptationem, Ordine Ecclesiastico in duas factiones diviso, proclamatum est a Nobilitate; "Se fœdum Anglorum agnoscere, quod novo isto fœdere veterem cum Gallis amicitiam solvere conveniret, ut Scotos antiquis amicis spoliatos, sibi facilius obnoxios redderent, dum aliis curis liberi, in id bellum totis viribus incumbere possent: eo spectare tam benignam Anglorum pollicitationem, se vero antiquo fœderi staturos, nec a fide semel promissa discessuros. Hac parte repulsi Angli, a precibus ad minas transeunt, & amicitiam renitentibus bellum denunciant: "Filliamque si Regis inimico Anglorum desponsam in Galliam transmitteret, se hoc quod possent, impedituros, illamque & comites ejus in suam potestatem redacturos: classem enim jam se ad id paratam habere.

LI. Hæc legatorum comminatio adeo Regem non deteruit, ornata classe, magnoque comitatu nobilium virorum ac foeminarum imposito, celerius quam constituerat filliam solvere cogeret, ut Angli consilia præveniret. Verum quo minus in manum hostium deviniret, magis numine propitio quam humana providencia factum videri potest. Nam, cum non longe ab eorū abessent, ubi in insidiis collocati Angli Scottorum adventum præstolabantur, ecce repente classis Belgica apparuit, quæ vinum & Rupellam in Flandriam portabat. In eam (quod Burgundus, non adeo pridem Gallo conciliatus, hostes ejus totis viribus oppugnabat) magno impetu Angli feruntur: ac brevi hæc expedita oneraria assequuntur, prope nullo negotio armati inimici capiunt: verum, antequam portum capax pertraherent, Hispani incompotentes adorti præda auferunt, & incolumes Flandriam dimittunt. In hac tam vario rum nationum fortuna, Scoti, hoste non confecto, Rupellam apprehendunt. Eo missa obviam multis ex aula Gallica viris claris, Tur-

ad deducuntur: ibi magno cum gaudio, & utriusque gentis mu-
tuam gratulationem, impetu sunt celebratæ.

LIII. Hoc loco, scripserunt Angli, & in primis Eduardus Hallus,
& eius supplicator Grægonus, in Jacobum plenis velis invehuntur,
tanquam ingratum & perfidum, citoque beneficiorum acceptorum
lamentorem: quod tam humaniter eos annos ab Anglis habitus,
quid Regis hupells honoratus, quod ampla dote auctus, quod e diu-
cras servitute in libertatem restitutus, tot tantaque beneficia obli-
vis, Gallicam amicitiam Anglica prævulerit. Sed eorum, maledi-
centiam res ipsa facile refellit. Nam quod in suum litros appulsum,
præter foedera, præter sui gentium decusuerunt, primam injuria est,
non beneficius. Quod non occiderunt, ac pecuniam potius accipere,
quam invidiosum non hostis, sed hospitis sanguine se pollute volue-
runt, non totum amoris erga se & misericordiam, sed magis avaritiæ
viam debere: & si quid in eo beneficium est, quid aliud id existi-
mari potest quam latronum, qui vitam quibus non eripuerunt de-
dille videri voluit. Et si quid ut id Anglis debebat, quod suo lu-
cro confuervit, certe privatum non publice id debebat. Quod au-
tem adolescentem, ante innotuit, fortuna supplicem, nascendi
conditione Regem, per summam nefas retineum, honeste instituen-
tum curarunt, habet res humanitatis quandam speciem (quam si
neglexissent, extra reprehensionem non erant futuri): & quæ bene-
ficio homine commendari poterat, nisi gratia ejus antecederet in-
vidia, & avaritia consequens fuisset corrupta, nisi forte, si quem vi-
ro vulneres, a cunctis gratiam repostas, & magni damni levem
compensationem beneficium non penendam existimes: aut, quia
in partem aliquam feceris offendi, solidum collas in alterum bene-
fici expetas premium: & quod tibi præstidisti, alteri expensum
dari velis. Nam qui servum hominem curæ erudiendum, vel suæ
edificationis causâ, vel ut pluri eum revendat, etsi ad eum qui eru-
ditur aliquis rodus utilitas, tamen dominus non servi, sed suum emo-
tionem in erudiendo spectat.

LIII. Archiclerum ad præsentem suum Regis propinquum, & juve-
nem Regium Regis in partem honorarunt. Quæ si ea affinitas non
esset honorifica fuit: socrus quam genero? Quam enim privato
huius collocaturus erat, Regnam fecit: & in eam familiam nu-
tum dedit, in quam Regum Anglicorum clarissimi sæpe ante suos
heros collocaverant: & unde cæ superiores Reges oriundi fuerant,
dotem adsecerunt per amplam. Cui vero hoc illa data est?
Ipse ipse Anglis, qui eam, antequam nuptia recte, expatrat,
marito tantum verbis ostentatam, in suum usum revocaturum
sæpe dicta, non datur dos est: & illa dicta, ut a juvene, plurimum
maximali alloqui injuria affecto, multum sibi debere vellet, quod
tantam uxorem duntaxat redemerit. At liberum cum domum re-
vertitur. Certe, in qua piratis liberatus, pretio perfoluit. Sed
in pacto liberatus? Si ipsorum scripserim credamus, jurare co-
gunt, ut Angli tanquam domino semper obtemperaret, & re-

gnum, cuius nondum compos erat, in servitute perpetuam addiceret: & quod, etiamsi haberet, alienare non posset, antequam acciperet, alteri manciparet. Non igitur eum liberum, sed latiore in speciem catena vinctum remisit, non quidem Regem, sed alieni regni procuratorem, aut potius vicarium. Omitto dicere, quid hominem captivum & adhuc alieni juris cogunt promittere, & id quidem promittere, quod prestare non poterat, neq. ad prestandum eos, quorum in potestate id erat, cogere. Hæc est illa præclara liberalitas, cuius eum inamemorem arguunt. Verum, ut permittamus hominibus imperitis, & omnis in scribendo modi & modicis oblitis, ut emolumenta accepta in beneficiis datis annumerent, quantum illam existimabimus vel mentiendi licentiam, vel maledicendi libidinem, qua in ejusdem Regis filiam utuntur: quam, ob oris graveolentiam (nihil enim in mores homines alioqui tam impudenter audebant confingere) marito scribunt fuisse ingratam? At Monstreletus illorum temporum scriptor equalis, & probam fuisse & famosam memoria, prodidit: & qui librum Pluicartensem scripsit, eique Regina & naviganti & morienti fuit comes, scriptum reliquit, eam dum vixit egregie caram socero, suævi & marito fuisse; epi-
taphiumque, carmine omni laude plenum, Gallicis versibus Catalauni ad Matronam (quo in oppide decessit) fuisse publicatum: quod in Scotticam sermonem versum plerique nostrorum adhuc habent. Sed omisissis hominibus alienæ famæ calumniatoribus, & suam negligentibus, ut nihil pensi habeant, quid vel ipsi de aliis dicant, vel alii de ipsis sentiant, ad rem veniamus.

LIV. Cum Rex, ob sumptum in classe ornanda factum, tributum a populo exigere tentasset, majorque pars aperte recusasset, quam pendere, pauci & parum & malignos dedissent, Rex coartatus iussit reliquo exigendo desistere, & quod exactum erat restituere. Nec tamen ita populi sermones effugit: malevolis & ob incommoda privata ita, novarum rerum cupidus adversus eum assidue incitantibus. Eodem tempore, Angli terra marique Scotiam premere agere ceperunt, duce Percy Northumbriæ Regulo. Adversus eum missus Gulielmus Duglassius Angusiæ Comes, cum pari fere numero: erant enim circiter quaterna utrinque millia. Cecidit & Scottis Alexander Johnstonus Lochianus, vir nobilis & spectatæ virtutis. Ex utraque acie, alii ducentos, alii quadraginta tantum cæsi affirmant. Ex Anglis capti ad mille quingentos.

LV. Rex jam his ab Anglo provocatus, primum insidiis ad filiam intercipiendam collocatis, deinde recentibus agerorum populatibus, aperto bello eum aggredi statuit. Confesso igitur quanto maximo potuit exercitu, Rothburgum acriter adoritur: cumque brevi deditionem exspectaret, Regibus, quantis potuit itineribus, eum vesta, timidum in castra nuncium affert: "Sævissimam & caput ejus conjunctionem parari: ac, nisi diligenter prospiciatur, maturum exitum imminere. Rex, tam inexpectato malo idcirco dimisso exercitu domum revertitur, pessimo in vulgus rumoribus

In ipso enim articulo rei perficiendæ, ad nutum foeminae, maximis sumptibus & vexatione totius regni, nihil aliud quam dedecus questum videri. Reversus Rex, in cœnobium Dominicanorum, quod juxta mœnia Perthi erat, divertit: ut ibi quam maxime posset occulte de conjuratione quæreretur. Sed res non latuit homines in omnem patrandi sceleris occasionem intentos. Unus enim e domesticis ministris, qui in conjuratis erat (Joannem scriptores appellant, nomen non edunt) perlato ad socios quod in Regia agi senserat, ut res maturaretur, priusquam occulta consilia proferrentur, ac remedia adhiberi possent. Valterus quidem Atholius, Regis patruus, etsi princeps auctor facinoris obeundi erat, tamen, quantum fieri poterat, suspiciones omnes a se segregabat. Is propinquum suum Robertum Gramum (cujus ante meminimus) hominem manu promptum, consilio præcitem, & Regi antea insensum, cum ob iniquitatem & exilium ante indictum, tum ob fratris filium (cui ipse tutor erat) Iernia spoliatum, ad se vocat: ei adjungit suum exilio nepotem Robertum juvenem impigrum: docet quid fieri velit: facinore peracto, se in summa potestate futurum: ibi salutem quoque illorum prospecturum. Illi operam libenter promittunt, ac famulus aggredi festinant, antequam tota conjurationis ratio patefacta regi eilet.

LVI. Igitur manu occulte collecta, ut Regem, quem cum paucis in cœnobio Dominicanorum divertere sciebant, incautum minimo tumulto opprimerent, Joannem ministrum Regium, jam ante ad eis in partes tractum, adhortantur, ut promissam operam præstaret. Is conjuratos, in Regiam introductos nocte concubia, prope Regium cubiculum occultos collocat: ostendit ostium, pessulo abscondito, facile confringi posse. Alii a Roberto Comitibus Atholii nepote putant in Regiam acceptos. Interim dum intenci illic expectant, quod in mora futurum videbatur, nempe ut cubiculi fores perfringerent, absque eorum opera fortuna expedit. Valterus Stratonius, qui vinum paullo ante intulerat, egrediens, cum præteriret armatos, intro se proripere conatus, quanta potuit contentione vocis proditores adesse clamat. Hunc dum sicarii conficiunt, adolescentula nobilis, e gente Douglassia, ut plures tradunt (alii Locustiam edunt) cum, obiecta valva, pessulum fraude ministri ablatus non inveniret, brachium in foramen loco pessuli inseruit: sed celeriter contracto, intronissi sicarii in Regem irruunt. Eum Regina, suo corpore obiecto, cum protegere conaretur, ac prostrato superfundisset, duobus vulneribus acceptis, vix abstrahi potuit. Ipsum, ab omnibus relictum, viginti octo plagis confossum, non recta in cor directis, trucidant.

LVII. Hunc finem vitæ habuit Rex longa optimus, a sceleratissimis latronibus morte crudelissima, & omnibus bonis maxime luctu affectus. Divulgato, ex comploratione & tumultu, ejus intentio, magnus undique in Regiam hic concursus: reliquumque noctis noniam parricidæ per tenebras evaserant) querimonis & lamentatio-

tationibus est transactum. Ibi varie pro cuiusque ingenio, vel acerbe, ad patricidarum invidiam, vel miserabiliter, ad amicorum dolorem augendum, quæcunque ei vel secunda vel adversa evenerant, commemorabantur. Puericia patris infidiis exposita, quas dum vitat, ipse in hostium potestatem præcipitatur: patris deinde mors consecuta, & reliqua adolescentia in exilio inter hostes acta: deinde, verrente fortuna, reditus insperatus, & post reditum, paucis annis res turbulentissimæ in summam tranquillitatem commutata. Ac rursus, subita rerum commutatione, cui hostes foris pepercerant, propinquorum fraude circumventus, in ætatis vigore, & regni legibus & moribus constituendi mediocursu. Corporis præterea & animi virtutes, extincta erga mortuum invidia, veris laudibus ornabantur. Nam licet statura fuerit infra justam, corpore tamen erat adeo robusto & firmo, ut æquales omnes, in omni genere exercitationis, ubi vires & agilitas spectari solet, facile superaret. Tanta ingenii celeritas & vigor in eo fuisse dicitur, ut nullam homine ingenio dignam artem ignoraverit. Carmina Latina, ut illud erat seculum, rudia ex tempore fundebat: Anglico quidem sermone poemata ab eo conscripta nonnulla adhuc extant: in quibus ingenii præstantia elucet, expositior doctrina fortasse requiritur. In musicis curiosus erat instructus, quam Regem vel deceat vel expediat: nullum enim organum erat ad psallendi usum comparatum, quo non ille tam facile modulabatur, ut cum summis illius ætatis magistris contenderet. Sed hæc fortasse studiorum flores verius quam fructus quispiam existimabit; quæque vitam magis ornent quam instruant, & res gerendas confirmant. Philosophæ cum alias partes, tum earum quæ de moribus & republica regenda est, diligenter didicerat. Virtutes certe civiles quantæ & quam in eo maturæ fuerint, testatur ordo rerum ab eo gestarum, & leges latæ, quibus non suo tantum seculo, sed posteritati etiam vehementer profuit.

LVIII. Mors vero ejus declaravit, nihil justitiæ esse popularis: nam qui vivo detrectare soliti erant, mortuum flagrantissimo desiderio sunt profecuti. Proceres enim, nuncio cordis accepto, ex omnibus regionibus sponte convenerunt: ac nondum questione decretâ, in omnes partes ultro emiserunt, qui percussores comprehenderent, & in jus dacerent. Compluribus captis, principes novo exquisito genere supplicii affecti, reliqui laqueos strangulari sunt. Principes in facinore conficendo numerabantur, Valterus Artholus Comes, & nepos ex filio Robertus, & eorum propinquus Robertus Gramus. Valteri supplicium (quia totius facinoris perpetrandi autor erat) in triduum divisum fuit. Primo die vehiculo, in quo ciconia erecta erat, impositus, funibus per trochleas transmissis, alium attollebatur, ac subitò, iisdem funibus remissis, demittebatur, donec pene terram attingeret, cum gravissima per omnes corporis compages dolore: deinde in columellam elato, ut omnis esset conspicuus, ferrea corona candens imposita est, cum hos

gio, ut proditorum omnium Rex appellaretur. Huius supplicii causam fuisse ferunt, quod Valterus aliquando ex maleficio mulieribus (quo genere semper Atholia erat infamis) acceperat, "Se in maxima celebritate Regem coronatum iri: idque vaticinium ita vel impletum vel elusum est: ac certe tales prae-dictiones frequenter huiusmodi sortiuntur eventus. Postridie super cratem affligatus, & ad caudam equi per vicum maximum Edimburgi tractus est. Tercio die, super tabulam extento, in loco conspicuo, viventi intestina detracta & in ignem injecta, ipso spectante cremata sunt. Demum cor evulsum in eisdem ignes injectum: caput praefectum in spectatissimo urbis loco coopto confixum ad spectaculum proponitur: corpus in quatuor partes divisum, ad urbes regni nobilissimas in locis celebrioribus suspendendum mittitur. Secundum eum nepos luit: sed ut leviori pena defungeretur, valuit in eo respectus aetatis, & quod non auctor, sed alieni sceleris comes, vivo paruerat. Igitur in cruce suffocatus, & membratim dissectus fuit. Robertus vero Gramus, qui manu facinus peregerat, in curiam per urbem traductus, dextra ad paribulum in ipso curru erectum posita: adhibiti carnifices, qui candentibus stimulis teretes femora humerisque, & corporis partes quae longius a vitalibus absunt, adhaere contoderent: eodem deinde quo priores modo dissectus est."

LIX. Hoc maxime pacto mors Jacobi, crudelis quidem illa, sed certe ultra humanitatis modum crudeliter vindicata est. Huius enim generis supplicia vulgi animos non tam a saevitia metu avocant, quam ad quidvis agendum & patiendum effertant: nec acerbior tam prae-avos deterrent, quam assuetudine spectandi terrorem poenarum imminuunt: praesertim si facinorosorum animi adversus vim doloris induruerint: apud vulgum enim imperitum confidentia, pernix constantis fiducia plerumque laudem accipit. Obiit Jacobus initio anni millesimi quadringentesimi trigesimali septimi, ad vicesimum diem Februarii, cum regnasset M. CD. annos tredecim. Vixit annos quadraginta quatuor. XXXVII.

De ejus morte ulciscenda sapta adhibita est diligentia, quae annos conjurati intra quadragessimam diem poenas luerint. Reliquit filium unum, posteritatem e geminis, cui facies dimidium matris sanguine suffulsum nupbat.

LIBER UNDECIMUS.

SECUNDUM particulae supplicium, Jacobus unicus Regis extincti filius, vixit annos sexaginta sex, ingressus annum ad sextum Calendae Apriles, in comobio Sanctae Crucis ad Edimburgum regnum inter. Rege novum rebus admodum laudis idoneo, magno certatum est ambitione inter proceres de rege eligendo. Omnes ea aetate aetate divitiis & potentia longe superabat Archibaldus Douglas Comes, auctoritate vero & opinio-

ne prudentia multis officiis sub Rege superiore collecta, præstabant Alexander Levistonius & Gulielmus Crichtonius, Equestri uterque familia. Ad hos autem magis Procerum consensus inclinavit, quod Duglassii suspectam haberent (etiam Regibus gravem) potentiam. Igitur Alexander Levistonius rerum administrationi præficitur: Gulielmus Cancellarius est creatus, quem sub Rege superiore magistratum gesserat.

II. Ab eo conventu Nobilitate vix digressa, factionibus est laboratum. Cum enim Cancellarius cum Rege in arce Edimburgensi, Prorex cum Regina se Sterlini contineret, Duglassius præteritum se proximis comitiis indignatus, & incertus utram factionem magis odisset, omnia misceri non moleste ferebat. Itaque, eo magis non impediende quam consentiente, Annandiani, homines latrocinii & furtis assueti, palam velut ex hostico agere, rapere, omnes regiones vicinas infestas habere coeperunt. His de rebus, cum ad eos, qui summæ rei præerant, querelæ fuissent delatæ, ipsique per literas Duglassium (cujus in potestate erant Annandiani) sui officii admonuerent, deinde ærius cum eo expostulassent, ille tantum abstinuit præterita punire, ut impunitate gliscens malum aleret, atque ediceret, "Ne quis suorum Regis ministris, in sui vocantibus, aut quidvis pro magistratu agentibus, obtemperaret: Te enim id privilegium (jus Regale vulgo appellant) a Regibus habere superioribus. Id qui imminuere tentasset, capite poenas daturum. Hinc rerum statum cum Prorex & Cancellarius magis deplorare, quam mutare possent, ea pestis ad proxima quoque proserpens, quicquid Scotiæ intra Fortham est velut tabes brevi pervasit. Reliquæ duæ factiones, etiam inter se discordes, per præcones in omnibus oppidis ac prope vicis edicunt, Alexander, ne quis Cancellario, Cancellarius, ne quis Alexandro obtemperet. Si quis ad suas calamitates deplorandas ad alterum venisset, a diversæ factionis hominibus in reditu male accipiebatur; interdum villis incendio corruptis omnibus exuebatur fortunis. Ita mutuis cladibus diversarum partium homines, odio plusquam hostili, sese conficiebant. Viri autem boni, qui ad nullam se factionem adiunxerant, rerum suarum incerti, publica salute deplorata, moestæ atque tacitæ se domi continebant. Ita, interea dum ad se quisque vires contrahit, publicæ utilitas ab omnibus in medio relicta desinitur.

III. Regina, quæ cum Prorege se Sterlini continebat, ne nullam suis partibus accessionem facere videretur, visillis animi facinus aggredditur. Edimburgum enim, velut ad visendum filium, profecta, in arcem a Cancellario recipitur. Ibi benigne habita, cum, post primos congressus, convertitur sermonem ad præsentem regni latum deplorandum, copioseque disseruisset, quot & quanta publice mala ex hac discordia velut fonte redundarent, "Suum semper animam eo spectasse, ut dissidii ex utilitate publica compoliti, si non tranquillum, tamen aliquem regni statum haberent. Nunc, quando nec auctoritate neque consilio in publicum prodesset, præ-

"vatum

“vatum quoad posset profuturam: omnemque operam in eo collo-
 “curam, ut filius in spem regni ita honeste ac pie educaretur, uti
 “malis quotidie gliscentibus remedium aliquando posset asserre;
 “eam curationem, sibi a natura datam, minime invidiosam cui-
 “quam videri debere: ceteras administrationis publicae partes u-
 “surparent, qui tanto se oneri existimarent non impares; sed ita
 “usurparent, ut aliquando Regi adulto rationem se reddituros co-
 “gitent.” Ad hæc cum ita vultum composuisset, ut facile Cancell-
 “ario sinceri animi fidem faceret, neque in comitatu ejus quicquam
 “esset, unde vis aut fraus timeri deberet, potestatem ei fecit ut filium,
 “quories vellet, sine arbitris conveniret, & in arce interdum cum eo
 “pernoctaret.

IV. Interea mulier callida, serendo plerumque sermones, de tol-
 “lenda inter partes discordia, quosdam etiam diversarum partium
 “in colloquium evocando, eo familiaritatis hominem illexit, ut de
 “rebus prope omnibus consilia cum ea conferret. Cancellario ita de-
 “lenito, puero facile persuadet, “Ut ex hoc carcere sese libertatis
 “auctorem sequeretur: hominique nefario, qui Releisibus suis Re-
 “gium nomen prætenderet, omniaque regni munia in se unum tra-
 “heret, & neglecta salute publica, rem privatam auget, se eri-
 “peret. Id ut faceret, animo tantum non abhorrente a rectis ami-
 “corum consiliis ei opus esse: cetera curæ ipsius relinqueret. Hu-
 “jus generis orationibus facile mater filium, & callida mulier puerum,
 “incutum, proposita libertatis vivendi spe, ita in suam traxit senten-
 “tiam, ut in ejus potestate Rex futurum se diceret. Omnibus igitur
 “ad fugam factis paratis, Cancellarium adit. “Se obligaram voto
 “pro salute filii suscepto, in arce aut pernoctaturam: summo mane
 “ad Albionem sanum (id loco nomen est) profecturam: interea dum
 “rediret, filii salutem ei se commendare.” Ille nullam subesse
 “verbis fraudem ratus, felicem precatus & profectorem & reditum,
 “eum dimittit. Igitur (ut ante convenerat) in arcula, in qua solita
 “erat mundum muliebrem recondere, ex arte per ministros fidos Rex
 “palatidie exportatus, Lethiam ad mare defertur. Regina cum pau-
 “cis, quo res minus esset suspecta, subsequitur. Omnes in paratam
 “ad portum naviculam ingressi, secundo æstu Sterlinum petunt: ac
 “dum Regii ministri expectant in multum diem, donec Rex exper-
 “gatur, antequam fraus detecta esset, jam navis extra periculum
 “evalerat, ventoque adeo secundo usa est, ut sub vespere Sterlinum
 “appelleret. Ibi Reges a Prorege, omniique promiscua multitudine
 “populariter effusa, summo cum gaudio faustisque acclamationibus
 “exipiuntur. Regine assus omnium sermone celebratur. Cancell-
 “arii inveterata prudentiæ opinio infimis etiam ludibrio habetur. Hæc
 “rei biduum (ut solet) vulgi immoderata læticia factata est, atque in
 “omnium ore versata.

V. Terrio die, qui Alexandri factioni se dediderant, plerique
 “nam spes novas, nonnulli Regii nominis auctoritatem secuti, con-
 “venire: quibus rei uti gesta erat ordine exposito, Regine animus

in re suscipienda, in gerenda consilium, in eventu felicitas, immodicis laudibus in coelum fertur: Cancellarii avaritia & crudelitas in omnes, in Reginam & Proregem ingratitude graviter incusantur: Eum omnium discordiarum, & proinde omnium, quæ ex discordia civili oriuntur, malorum unum auctorem esse. Eum regalia publica in privatam domum aversisse; privatorum bona, quæ poterat, diripuisse, quæ non poterit diripere, corruptis. Apud unum opes, honores, divitias esse; apud ceteros ignorantiam, solitudinem, egestatem. Hæc quæquam æstiva sint, gratia omnibus expectanda fuisse, nisi, divino plane consilio, minus fortiter quam feliciter Regem e carcere, ceteros a Cancellarii tyrannide Regina liberavisset. Ab eo, qui Regem in custodia tenuisset, quid privatis foret timendum, nemini esse obcurum. Quæ spes reconciliandi adversarius cum eo relicta foret, qui amicos tam perfide circumveniret? Quod subsidium ab tenuioribus esset sperandum, cuius inexplebili avaritiæ omnium bona non sufficerent? Itaque, cum ope divina primum, deinde Reginae salutaris, ab eius impotentia sint in libertatem vindicari, prospiciendum omni ratione, ut hæc latiticia eis sit perpetua. Ut nam ad id viam restare, si ab illa tyrannidis arce hominem extrahant: & aut opprimant, aut ita exarment, ut ne quid ab eis in posterum sit metuendum: quanquam id ipsum parum tutum esse: imbutam enim exedibus & rapinis belluam nunquam conquerantur, dum spiritus & vires ei suppetere.

VI. Hæc in Concilio cum Alexander magno cum audientium assensu discessisset, sit decretum, ut domum reversi, quantum quicquid militum possint, adducant: arcem enim Edinburgensem obsidendam, nec ante rem confectam inde discedendum. Id quo consilium fieret, Regina magnum frumenti numerum, e suis horreis quæ in Fife erant, eo se advecturam pollicetur. Celeritate opus esse, dum consilia adhuc occulta sunt, nequid ab hoste promissum forent, quæ obsidioni tolerandæ essent commoda: nec ab Douglasio interim quicquam timendum: quem in Cancellarium obsequii implacabili esse scirent: penes se virum & pecuniæ satis, penes se Regii nominis auctoritatem esse, quæ semel hosti adempta, non iam spem amplius nisi in ipsorum elementia superesse. In conventu soluto, brevi rebus omnibus ad expeditionem comparatis, arx obsidione artissima clauditur.

VII. Interea Cancellarius, qui hostium conatus exploratos habebat, summam spem salutis & dignitatis evadendi in eo ponebat, si Douglasium secum conjungeret. Missi igitur, qui suppliciter & demissa cum eo agerent, Cancellarium quæ in fidem ejus traderent, in præsentia auxilium ferret: "Falli enim Douglasium, si Cancellarius rio extincto, per quem ad ipsius exitium gradum faciant, ibi estimaret libidinem eorum & crudelitatem staturam." Ad ea Douglasius magis libere, quam utiliter respondit: "Alexandrum & Gulielmum pari esse perfidia & avaritia: non de virtute & ho-

no publico, sed de privatis aut commodis aut sumptibus certa-
men inter eos esse, quo in certamine uter alterum vinceret, nihil
interesse. Si uterque occidisset, magno id totius regni emolu-
mento futurum: nec ullum viro bono laetius posse dari spectacu-
lum, quam si tale par gladiatorum commissum cerneret.

VIII. Id responsum, cum jam obsessa arce apud utroque divul-
garum esset, effecit, ut omnium spe celerius de pace conveniret. In-
ductis in biduum datis, Alexander & Gulielmus inter se collocuti,
intellexerunt, quanta non solum publica, sed privata utriusque per-
niciie dimicaturi essent, si in odio pertinaciter perstarent: Duglassi-
um enim, velut in specula, intentum in ejus certaminis eventum
stare, ut integer victorem adoriretur; & omnes regal vires, aut al-
tero sublato, aut utroque fracto & debilitato, in se unum traheret:
nullam alterutri spem salutis, nisi in communi concordia fore. Ita-
que homines, alioqui prudentes, praesens periculum facile concilia-
vit. Gulielmus, clavibus, uti convenerat, Regi oblatis, "Se ar-
cemque in ejus potestate esse prosteritur: neque alium unquam
suum animum fuisse, quam ut Regis voluntati obsequeretur: ma-
gnoque omnium qui aderant assensu in gratiam receptus est. Rex
ea nocte in arce sibi decita cenavit: postmodum arcis praefectura Gu-
lielmo, regni administratio Alexandro permissa est. Ita post odium
inextinguibile, inter eos in posterum (ut sperabatur) mutui emolumenti
res, & ab hoste communi timor, aeternam amicitiam confirmarat.
Per hos civiles motus factionum, praeter latrocinia, & ignobilium
dominum caedes, quae passim fiebant impune, residua quaedam in-
ter illustres familias odia recruduerunt. Altero post Regis mortem
anno, XI. Cal. Octob. Thomas Bodus a Cella Marnoci Alanum
duarum Derrileum, obvium sibi inter Linnuchum & Varium Li-
thum, per insidias interemit. Proximo post anno, ad VII. Id.
Jul. Alexander Alani frater, multis utrinque caesis, iusto prope pra-
eae Thomam victum occidit.

IX. Opportune in hac tempora incidere visa est mors Archibal-
di Duglassi, cujus vivi potentia omnibus formidolosa fuerat. De-
cessit febre, altero ab Jacobi primi morte anno. Ei successit Gu-
lielmus filius, sextus in hac familia Comes: quantumdecimum is a-
gebat annum; adolescens maxima quidem spei, si tanta indole
sua accessisset educatio. Sed aetatem adhuc teneram, praematura
aetate insolescentem, perpetua magnarum domuum pestis adula-
to corrupta. Homines enim octo asserti, & quibus opulentiorum
multitudo questui est, paternam laudando magnificentiam, divitias
ipsaeque supra Regias, eo impulerunt simplex & incautum adversus
eae mala ingenium, ut ingentem aleret familiam, magno semper
conatu, etiam supra privatiorem, prodiret in publicum: vete-
ri clientelas officiis retineret, novas largitionibus assideret. Equi-
tibus crearet & Senatores; Ordinesque distingueret, per quos regni
publicos conventus imitaretur: nihilque prorsus omitteret, quo
principis majestatem aequare posset. Hac cum essent per se invidi-
osa,

ofa, illud quoque bonorum indignationem non mediocriter aug-
bat, quod cum plerumque duobus millibus equitum stiparetur, in
iis homines facinorosos, latrocinii infames, & plerisque capitali-
auctos, in aulam & Regis conspectum adduceret: ut non solum po-
tentiam ostentare, sed omnibus bonis per hæc timorem incutere vel-
le videretur. Hæc ejus insolentia etiam ex eo aucta est, quod mis-
sis in Galliam legatis, hominibus claris, Miscolumbo Flaminio &
Joanne Laudero, commemoratis in Reges Galliarum majorum mo-
fitis, facile obtinuit, ut Turonum Dux appellaretur: quem hono-
rem avus ejus a Carolo septimo ob res in bello præclare gestas acce-
perat, paterque ad eum diem reverterat. Hac varium accessione elo-
tus, Proregem & Cancellarium, paternos (ut ipse distabat) inimi-
cos contemnebat: neque Regem magnopere metuebat.

X. Duglassiorum igitur opes cum ob hæc jam pridem nimis vi-
derentur, accessit & nova suspicionis causa. In Lorna Gulielmus
Stuartus amplum habebat patrimonium: ejus frater Jacobus, cum
defuncto Rege, auctus esset nuptiis Reginae, ac liberos jam ex eo
suscepisset, indignabatur se ad nullam munerum publicorum par-
tem admitti. It, quo facilius quod concupierat adipisci, & con-
ceptum dolorem ulcisci posset, visus est a Duglassii factione non a-
lienus: nec Regina ejus consilii ignara credebatur, indignata ma-
me, quod sua merita non perinde ac ipsa sperabat Prorex expend-
ret. Has ob suspensiones Regina cum marito & mariti fratre, a
quantum Non. Aug. anno, in custodiam sunt traditi.

Ipsa quidem in cubiculo, alioqui angusto, arcte & diligenter assen-
vata: reliqui compedibus vincti, in carcerem conjecti: nec prius
dimissi, quam in conventu Procerum, prid. Cal. Sept. Regina se-
novorum consiliorum conscientia purgasset; Jacobus cum fratre pro-
dibus cavissent, se neque adversus Proregem quicquam attentatu-
ros, neque ullam publici muneris partem eo invito aggressuros. In
hac rerum inconstantia, Abudani, exsensione in continentem fa-
cta, longe late ferro flammaque vastantes, absque sexus & ætatis
discrimine, nullum crudelitatis aut avaritiæ exemplum sibi reli-
um fecerunt: neque contenti in maritima grassari, in Levinia ri-
am, e Marini insula quæ est in lacu Lominio, Joannem Colcho-
um hominem nobilem, fide data ad colloquium evocatum, inter-
merunt, xxiii. die Sept. Hujus generis cum fœda passim edoce-
tur facinora, partim agrorum incultu, partim cœli intemperie, si-
cuta est ingens annonæ caritas: pestilentia etiam laborum pro-
per biennium, tanta morbi sævitia, ut correpi intra unius die-
spatium exanimarentur. Causas horum malorum vulgus in Al-
xandrum Proregem conferebat: is enim, rebus ex sententia proce-
dentibus, Cancellario illiusque factionis optimatibus contem-
omnem rerum administrationem in se unum præbebat. Eum con-
queriebantur, homines nobilitate insignes & opibus, ob levissim-
novarum rerum suspensiones, vinctis coercere, gravissimoque aff-

supplicio, i
gallio clar
XI. Ha
dere posset
m, ubi p
cum ingen
munirissim
sedit. Ea
Cancellario
Gulielmus
compescere
exploratore
fuit, neg
numque co
explorato,
mi amicon
brastolaren
propinquis
æptum festi
comitatu s
Hi cum de
es confirm
Ut sibi a
piar, ac
bidini &
æqua sur
que rect
omnino,
sint. Id
providiss
qui eum,
um vultu
et, approb
ergit ad f
lures & a
nor stipatu
cipitur.
XII. Pro
are confu
is, Ange
fuisse de
ertus, cui
stantibus
epit, quo
adver
a strenu
rum firr

supplicio, reos ex sua unius sententia impunitate donare; cum Du-
gallio clam communicare consilia.

XI. Hæc Cancellarius cum neque tacitus ferre, neque vi prohi-
dere posset, statuit, suppressa ad tempus ira, ab aula secedere. Igi-
tur, ubi primum visa est occasio, Rege ac Prorege Sterlini relictis,
cum ingenti clientium manu Edimburgum venit, ibique in arce
munitissima, in omnia mutandarum rerum momenta intentus, con-
sedit. Ea res audita, & Proregi ob potentiam creavit invidiam, &
Cancellario ex solitudine favorem. Neque huic animorum motui
Guilielmus defuit: audaci enim facinore, & adversarii insolentiam
compescere, & sui contentum demere decrevit. Igitur, cum per
exploratores comperisset, Regem, dum quotidie venatum profici-
scitur, negligentius custodiri, observata Alexandri absentia, regio-
numque commoditate, & temporibus stipatorumque numero satis
explorato, locum non longe a Sterlino designavit, in quem fidissi-
mi amicorum cum quantis possent copiis convenserent, ipsumque
inastolarentur: ipse ante lucem cum equitatu modico, in silvis arcis
propinquis, Regis adventum opperitur. Nec fortuna tam audax in-
ceptum fefellit. Rex enim summo mane cum exiguo eoque inermi
comitatu silvam ingressus, in Cancellarii turmam incidit armatam.
Hi cum de more salutassent Regem, ac bono animo esse juben-
tes confirmassent, Cancellarius pro tempore cum paucis hortatur;
Ut sibi ac regno suo prospiciat, seseque ex Alexandri carcere eri-
piat, ac Regio more in posterum & libere vivat: nec aliorum li-
bidini & avaritiæ parere assuescat, sed aliis ipse quæ justa &
æqua sunt imperet, civesque universos præsentibus malis levet,
quæ rectorum ambitione & cupiditate adeo invaluerunt, ut nullis
omnino, nisi Princeps ipse capessat imperium, fisti remediis pos-
sint. Id ut citra periculum, ac laborem etiam cõficiatur, se
providisse. Magnam enim in propinquo manum esse equitum,
qui eum, quocunque aut vellet aut opus esset, comitarentur. Hæc
cum vultu Rex, sive quod ita sentiret, sive ut timorem dissimula-
ret, approbare videretur, freno arrepto Cancellarius eum ducere
ergit ad suos. Qui cum Rege erant, & pauci & inermes adversus
lares & armatos, ad vim impares retro moesti abeunt. Rex qua-
stor stipatus armatorum millibus, ingenti lætitia vulgi Edimburgi
incipitur.

XII. Prorex, hæc uti acta erant ubi comperit, animo ira & pu-
ore confuso, Sterlinum reversus, quid optimum factu sit expen-
dit. Angebat ingentis animi virum, se sua negligentia ita puerili-
ter fuisse delusum: interim suorum fraude factum credere: diu in-
teritus, cui fideret, quem timeret, pudore, suspicione & ira inter se
certantibus. Tandem animo paulum sedato, cogitare secum oc-
cipit, quod præsentibus malis inveniret remedium: suas enim vi-
as, adversus Cancellarium, hominem juxta consilio bonum ac ma-
gis strenuum, populi præterea favore & Regia auctoritate subnixum,
firmas existimabat. Reginam in custodia duriter habitam
ita

ita offenderat, ut ejus placandæ vix ulla spes, in placata præsidii parum esset. "Duglassio virium satis, consilii parum, ætatem æneram, infirmum animum, assentationibus etiam corruptum, alieno circummagi arbitrio: & ut in hujusmodi fortuna esse solet, pessimum quemque plurimum apud eum posse; in ea etiam hominum colluvione non esse suæ dignitatis versari. Cancellarium, etli alieno esset erga se animo, hominem tamen esse prudentem: ejus & ætati & ingenio tutius esse credi: neque tantas cum eo causas offensionum esse, ut non veteribus officiis superentur: maximam autem ad reconciliationem habere vim periculorum similitudinem, & animorum in publica salute evenda consensionem: ejus præterea inimicitiam sibi potissimum esse formidandam, a quo, si ad alias factiones se adjungat, ipse in ordinem cogi, vel in exilium protrudi posset.

XIII. Hæc per aliquot dies, cum intimis amicorum, & viris bonis & publicæ salutis amantibus, cum agitata essent, Alexander de consilio eorum cum familiari comitatu Edimburgum proficiscitur. Forte tum aderant Abredoniae & Moraviae Episcopi, homines, ut illa ferebant tempora, doctrina & virtute præditi. Iis interpretibus Prorex & Cancellarius usi, in ædem Ægidio sacram cum paucis amicorum convenere. Prior Prorex verba facit. "Nihil, inquit, in præsentia necesse arbitror, ut aut longiore oratione, quam omnibus plus satis nota sunt, deplem; aut mala commemoram, quæ ex intestina discordia, bonave, quæ ex concordia redundent: utinam ea potius externis exemplis, quam domesticis experimentis nobis cognita essent. Ad ea veniam, quæ ad salutem omnium civium pertinent, sed nos tamen proxime omnium attingunt. Hæc animorum inter nos dissensio, quancquam neque ab avaritia, nec dominandi libidine sit profecta; sed quod in summa rerum administranda, quas uterque nostrum salvas esse vult, aliter ego atque tu sentiam: magnopere tamen providendum, ne illa nostra discordia publice regno, privatim nobis afferat perniciem. Omnium enim in nos oculi conjecti sunt: scelerati omnium rerum licentiam, ambitiosi honores, opes, & crescendi copiam, in nostrum duorum inseritu sibi proponunt: invidentium tanta multitudo est, quantam homines novos in summo gradu collocatos habere necesse est. Hi omnes, uti successibus nostris dolent, & res prosperas calumniantur, ita adversas libenter accipiunt, & exitium nostrum sperant & optant: quo magis operæ pretium est, ut & nostræ incolumitati, quæ cum publica conjuncta est, consulamus, & inimicos cum summa nostra gloria ulciscamur. Una ad id ratio est, si privatas obliviscamur injurias: omnia nostra consilia & cogitationes conferamus ad publicam utilitatem: meminerimus Regis incolumitatem nostræ salutis dei commissam, regni salutem ita nobis creditam, ut rationibus obnoxii simus. Igitur, veluti antea pravo studio certavimus, uter nostrum honoribus & auctoritate auctior esset, ita in posterum

rum co
dar: it
nobis c
tas, q
ad mod
nunt in
tur. C
vivens
tionem
liatum,
cepi in
quam f
mittam
cilitate
tia uter
relinque
futuros
laboram
ventur.
XIV. A
certame
audio:
ita, mo
commo
discordia
giorum
dio præ
di, auct
munem
terim en
sumus, &
que enim
dar, tan
non re
recrudes
privata
mitare
derant la
andas cor
discordia
ursus com
XV. Sec
alius est
prope
debant.
motu ar
liberi

rum contendamus, uter moderatione & iustitia alterum antee-
dat: ita demum efficiemus, ut plebs, quæ nunc adversa est, &
nobis calamitates imputat suas, nos amet & revereatur; Nobili-
tas, quæ nostris discordiis freta in effrenem prorupit licentiam,
ad modestiam revocetur; potentiores, qui dissidentium contem-
nunt infirmitatem, metu consentientium ad sanitatem revertan-
tur. Quod ad me attinet, Regis tenellam ætatem, quam pater
vivens tibi regendam tradidit, libenter permitto: eam enim fun-
dionem quoties mecum diligentius expendo, non me honore spo-
liatum, sed onere levatum existimo: privatim si quam abs te ac-
cepi injuriam, eam publicæ salutis causa libenter condono: si
quam feci, bonorum virorum arbitrato satisfaciam: neque com-
mittam posthac, ut mea vel damna vel emolumenta publicam u-
tilitatem remorentur: idem si tibi videbitur, securius in præsen-
tia uterque agemus, & memoriam nostri jucundiores posteritati
relinquemus. Sin aliter sentis, omnes homines & præsentis &
futuros testes facio, per me non stetisse, quo minus, quibus nunc
laboramus, mala vel sanentur, vel aliqua saltem ex parte le-
ventur.

XIV. Ad ea respondit Cancellarius. "Ego, ut invitatus ad hoc
certamen descendit, ita honestæ concordie mentionem non invitatus
audio: & quemadmodum arma non nisi injuria lacesitus indui,
ita, modestia provocatus, non committam, ut mea pertinacia
commodis publicis obstare videatur. Video enim, hac nostra
discordia, optimum quemque pravorum injuriis expositum, sedi-
tiosorum animos in spem novarum rerum erectos, patriam in me-
dio prædæ relictam, Regiam dignitatem imminui, salutem pro-
di, auctoritatem infimo cuique esse ludibrio. Neque, dum com-
munem prodimus, privatæ nostræ res meliore in loco sunt. In-
terim enim & nos hominibus turbandarum rerum cupidis quæstui
sumus, & inimicis jucundissimum præbemus spectaculum (utrum-
que enim oderunt ex æquo;) & quantumcunque alterutri dece-
dat, tantam ad suas opes accessionem fieri arbitrantur. Itaque
non reperam alius simulacrum causas, ne retractando antiqua
recrudescant vulnera: illud breviter profitebor, mea me omnia
privata incommoda & injurias patriæ remittere: civium incolu-
mitate nihil unquam aut fuit aut erit mihi antiquius. Hæc qui
laudentibus, ac de utriusque consensu delectis ad compo-
nendas controversias arbitris, magna cum omnium lætitia, veterum
discordiarum accisis radicibus, & novis amicitie jactis fundamentis,
suis communi consilio regni procuracionem suspiciunt.

XV. Secundum hanc concordiam, conventus omnium Ordinum in-
stitus est Edinburgum. Eo non pauci (ut alias fieri solet) sed to-
tæ prope suis sedibus excite regiones, conquestum de injuriis con-
stabant. Ejus turbæ tam miserabilis erat facies, ut non sine ingen-
ti motu animorum conspiceretur, cum pro se quisque, patres libe-
ri, liberi parentibus, viduæ maritis, omnes omnibus foronis a la-
tronibus

tronibus se spoliatos quererentur. Deinde, ut sit, ex commiseratione invidia adversus latronum duces orta, quorum essent tam nefaria scelera, ut tolerari nequirent; tam late fusa factio, ut nemo prorsus vitam fortunamque tueri posset, qui non eorum factioni se addiceret; tantæ opes, ut in magistratum auctoritate parum presidii infirmioribus adversus vim esset. Prudentioribus, cum vi superabilem esse eorum potentiam apparet, visum est arte paulatim carpendam. Comitem Duglassiæ etsi caput esse mali omnes intelligebant, nominare tamen palam nemo eum audebat. Igitur Prorex, odio in tempus dissimulato, persuadet universo conventui, "Duglassium eum esse virum, quem placari, quam suspicionibus irritari, magis e re esset: quippe cui tantæ opes essent, ut is unus, si in sententia perstaret, decreta Ordinum impedire, sin optimatibus se jungat, malis præsentibus mederi queat." Fit decretum, ut communi nomine literæ ad eum honorificæ mittantur, quæ admoneant; "Ut memor loci quem teneret, memor majorum, quorum plurima & maxime illustria in rem Scoticam exstarent beneficia, ad conventum publicum, qui commode absque eo amicisque ejus haberi non posset, veniret. Si qua de re queri vellent, sese ei quoad liceret satisfacturos: si quid secus ab eo amicisque ejus commissum sit, nobilissimæ optimeque de patria semper meritæ gentis memores, multa temporibus, multa ætati, multa ipsi summæque de eo conceptæ spei remissuros. Veniret itaque, & quam vellent publicæ administrationis partem capesseret, remque Scoticam, sæpe antea e summis periculis Duglassiorum armis ereptam, nunc intestinis malis laborantem, sua præsentia erigeret & confirmaret.

XVI. His cum adolescens & natura & ætate gloriæ cupidus commoveretur, accesserunt amicorum adhortationes, quos sua quemque spes occæcaverat, ut, aversis a memoria periculorum animis, de privatis modo utilitatibus cogitarent. Cancellarius, ubi eum revocavit adventare, obviam ad multa millia passuum ei est profectus: & in arcem suam viæ propinquam (Crichtonium vocant) amice invitavit, & magnifice excoipit. Ibi per biduum comiter habito, cum plurima ostendisset amici animi indicia, ut adolescentem improvvisum facilius circumveniret, omnemque alienatæ mentis aboleret suspicionem, coepit familiariter suadere; "Ut memor dignitatis Regiæ, ac sui pariter officii, quem nascendi fors, & patriæ leges, Ordinumque consensus ad rerum gubernacula admovissent, eum ipse pro domino haberet & agnosceret: patrimonium longe amplissimum, virtute & sanguine majorum partum, ad posteros, ita uti accepit, transmitteret: Duglassiæque gentis nomen, non minus fide quam factis illustre, non modo a fœda prodicionis macula, sed ab omni suspicionis nota liberaret: ab injuriis adversus imbellem plebem se suosque contineret: segregaret a se latrones: in posterum ita justitiæ tuendæ se daret, ut si quid ante offenderit, non vitio naturæ, sed improborum consilio tribui posset: in

illa et
accipi.
XVII.
fecisset,
tre, om
nere non
Prorege
nuncii, b
larii orat
peret, no
"in prop
"totam
"fortuna
homines,
surros con
"rum far
"homine
"& misere
"ditionu
"magis
"seditios
ut sermo
quam pro
in arcem
præcipita
fuit; ut c
invidiæ i
mensæ Re
inermem
særa cædi
exsurgere
propinqua
pate luit,
xima, secu
gem, jam
rio gravite
quo hoste
XVIII.
(seutum e
Grassus ex
immensum
hic Jacobu
periores in
assuetos su
tamen sati
cum invid
cessit. Is
"illa

“ illa etiam ætatis infirmitate poenitentiam pro innocentia posse accipi.

XVII. His & similibus sermonibus, cum benevoli animi fidem fecisset, adolescentem Edimburgum pellexit, una cum Davide fratre, omnium dictorum factorumque conscio. Comitibus ejus in itinere nonnullam suspitionis fraudem injeceant crebræ ab Alexandro Protege missitationes, & ad singula prope momenta intercursantes nuncii, blandiorque, quam pro more & loco quem tenebat, Cancellarii oratio. Hæc cum secreto murmure totum prope agmen streperet, nonnullique Comitem liberius admonuissent; “ Ut, si ipse in proposito perstaret, saltem Davidem fratrem remitteret: neve totam familiam (quod & pater moriens admonuerat) sub unum fortunæ ictum daret”. Incauta ætas amicis irata, per vocales homines, velut præconio per totum agmen edito, clandestinos susurros compescuit: amicisque respondit; “ Se satis scire, magnarum familiarum communem hanc esse pestem, ut semper habeant homines otii impatientes, quibus lucro sint patronorum pericula & miseriæ: eos, quia in pace legum vinculis constringantur, seditionum esse auctores, quo turbatis rebus liberius grassentur: se magis fidere Cancellarii & Proregis spectatæ prudentiæ, quam seditionum temeritati & vecordiæ credere.” Hæc cum dixisset, ut sermonibus hujuscemodi occasionem præcideret, properantius quam pro itinere, cum fratre & paucis amicorum principibus recta in arcem pergit; & velut fato trahente, in insidias inimicorum sese præcipitat. In ipso temporis articulo, Prorex (uti convenerat) affuit; ut communi consensu res ageretur, neve in unum tantæ moles invidiæ incumberet. Duglassius liberaliter & amice acceptus, & mensæ Regiæ adhibitus fuit. Verum procedente convivio, armati inermem circumstant; & taurinum caput (ea illis temporibus resera cædis erat,) ei apponunt. Eo viso turbatus adolescens, cum exsurgere conaretur, ab armatis comprehensus, & in aream arci propinquam eductus, graves intemperantis adolescentiæ pœnas capite luit, una cum Davide fratre, & Milcolumbo Flaminio, cui maxima, secundum fratrem, apud eum erat fides. Eorum cædi Regem, jam adolescentiam ingressum, illacrymasse ferunt, Cancellario graviter increpante ejus intempestivum in morte hostili fletum, quo hoste vivo nulla tranquillitatis publicæ spes fuisset.

XVIII. Gulielmo sine liberis defuncto, successit in jus Comitatus (secundum enim, ut juris periti loquuntur, masculinum erat) Jacobus, Crassus ex re cognominatus: in reliquum patrimonium, quod erat imensum, soror unica Beatrix, forma inter æquales eximia. Fuit hic Jacobus Crassus, etsi vir minime malus, nihilo minus quam superiores invisus vulgo, & Regi suspectus, quod homines latrociniiis assuetos sub Duglassiæ superioribus Comitibus, etsi non aleret, non tamen satis acriter reprimeret: sed mors intra biennium subtraxit eum invidiæ. Huic e septem filiis Gulielmus natu maximus successit. Is avitæ potentæ æmulus, ut familiam in pristinum restitueret

tueret splendorem, patrui filiam, multarum regionum hæredem ducere instituit. Id matrimonium plerique ex propinquis, partim ut insolitum, ac proinde non legitimum; partim ob nimias opes vulgo invidiosum, Regibus formidolosum, non comprobabant. Rumor etiam erat, nec is temere sparsus, Regem nihil omisurum, quod ad rem impediendam faceret. Ea fuit Gulielmo causa maturandi connubii, interdicto nuptiis tempore, ut regios videlicet conatus præveniret. Secuta nimias opes insolentia, insolentiam invidia, grassantibus passim latronum gregibus, quorum duces a Duglassii consiliis non alieni credebantur. In iis erat Joannes Gormacus Atholius, qui cum omnia latrociniis infesta circa se reddidisset, Gulielmum Ruvenium, Perthi Vicecomitem, quod latronem Atholium ad supplicium duceret, aggressus, prope iusto cum eo prælio conflavit. Tandem, Gormaco duce cum triginta sociis

M.CCCC. caeso, reliqui fuga se receperunt in montes. Incidit

XLIII. hæc pugna in annum a Christo nato, M. CCCC. XLIII.

XIX. Non adeo multis post diebus, Britannodunum, arx viribus inexpugnabilis, intra paucos dies bis capta fuit. Præerat arci inferiori Robertus Semplius, superiori Patricius Galbrethus, ita partiti imperium, ut peculiarem quisque aditum in suam partem habentes: nec hi quidem a factionibus liberi; Patricius enim occulte Duglassianis favere credebatur. Hunc Semplius, cum superiorem arcis partem negligentius ab eo custodiri animadvertisset, ex ea expulsum res suas exportare iussit. Postridie Patricius, cum quatuor comitibus inermibus, ad supellectilem exportandam ingressus, primum janitorem, eum solum nactus, deinde arreptis armis cæteros ex arce superiore deiecit: mox, accitis ex oppido propinquo auxiliis, etiam ex inferiore exclusit, totamque arcem in suam potestatem redegit. Pleraque per id tempus ignobilium hominum cædes factæ, quæ partim a Duglassianis patrabantur, partim ab inimicis ad eos referebantur. Rege igitur jam adulto, & rebus gerendis adhibito, Duglassius invidiæ Nobilitatis, & plebis de se querelis impar, statuit mutatis moribus populo satisfacere, & quibuscunque posset rationibus Regem sibi adversum conciliare. Magno itaque comitatu Sterlinum venit. Regem cum per aulicos, largiendo sibi venales, placatum rescisset, tum demum ipse adiit: ac se suasque fortunas ei permisit: superioris vitæ crimina partim purgat, partim (quoniam id placabilius videbatur) ingenue fatetur: "Quamcunque posthac habiturus esset fortunam, eam se Regis clementiæ, non suæ innocentiae debiturum. Quod si Rex officiis & obsequio sibi satisfieri patiatur, se curaturum, ut fide, observantia, & studio erga eum a nemine vincatur: in coercendis & puniendis latronibus, quorum scelera inimici in ipsum conferrent, nullum neque acriorem neque diligentiorum futurum: se ea familiaria ortum, quæ non injuriis in imbecilliores, sed armis proregenda plebe Scotica crevisset." Hac oratione Comitibus, aulicorumque

corumque
um super
eum hab
autem ob
sua cunct
prudenc
mutatio.

XX. In
omnia ej
publicoru
gratia, C
tumulation
præcepta
adhuc inc
addesse ra
Gulielm
duobus ej
nem suæ
ut, si acce
venire ab
horitate
Comiti, pe
que salu
rabilius
iudices
animi
nes adit
um defi
ac melio
latere P
antea fe
barent.

num in
illi hostes
prostarum
mandos,
on dediti
compar
am auct
XXI. V
clienrib
Duglassioru
Aberco
quam n
equarum
lamna re
coprus v

corumque

eorumque secreta commendatione, Rex adeo mutatus est, ut omnium superioris vitæ criminum gratia facta, in familiarium numero eum haberet, secretaque cum eo consilia communicaret. Comes autem obsequio Regem, liberalitate ministros, comitate & modestia cunctos brevi ita sibi devinxit, ut vulgo manduci animi spem, prudentioribus metum faceret, quo tam repentina morum evaderet mutatio.

XX. In primis Alexander Levistonius, & Gulielmus Crichtonius, omnia ejus consilia in suam spectare perniciem rati, procuratore publicorum munerum depolita, diverſi abeunt; Alexander in sua prædia, Gulielmus in arcem Edimburgensem, velut Duglassianæ simulationis eventum speculari. Nec fessellit homines perspicaces præcepta opinio: nam Duglassius Regem, & ob ætatis infirmitatem adhuc incautum, & seniorum consilio destitutum nactus, tempus addesse ratus ulciscendi mortem patruelium, facile Regi persuadet, ut Gulielmum Crichtonium, & Alexandrum Levistonium, cum duobus ejus filiis Alexandro & Jacobo, in jus ad se vocet, ut rationem suæ administrationis redderent. Eo spectabant ejus consilia, ut si accederent ad aulam, suæ factionis opibus eos opprimeret: si venire abnuerent, hostes publicos declaratos, Regi nominis authoritate suis opibus præsentia, eos facile omnibus bonis everteret. Cui, per literas responderunt: "Se nihil unquam Regis regni-que salute habuisse antiquius: magistratus ita gessisse, ut nihil optabilius ipsis esse posset, quam ut rationes redderent apud æquos iudices: verum in præsentia, cum omnium, qui judicaturi forent, animi sint inimicorum gratia & largitionibus præoccupati, omnes aditus armatis obsepti, veniam sibi dandam, non quod iudicium defugerent, sed hostium capitalium violentiæ se subtraherent, ac melioribus temporibus vitam suam reservarent, dum pulsus a latere Principis latronum ducibus, quod sæpe dubiis temporibus antea fecissent, suam innocentiam Regi, omnibusque bonis approbarent. Hoc responso accepto, Duglassius, conventu, qui ad Stirlingum in quartum diem Novembris indictus erat, habito, curat ut illi hostes publici denunciarentur, bonaque publicentur: Joannem Frosarium Crichtonianum, suum clientem, ad eorum agros depopulandos, bonaque in sicum redigenda, cum copis mittit. Is arcem deditionem receptas, partim demolitur, partim novis præliis occupat: populatione late fusa, cum nemo resisteret, ingentem prædam auferit.

XXI. Vix Duglassiani se receperant, cum Crichtonius, ex amicis & clientibus omnium spe celerius confecto exercitum, Frosarii Duglassianorumque agros percurrit ad Crichtonium Strabrocomque; & Abercornum Blacnessumque aduſcia incendit, frumenta corruptis, & quam maximam potuit omnis generis prædam (in ea nobilium equarum gregem) abegit: ac multo majora quam acceperat hosti damna rependit. Duglassius gnatus Crichtonium alienis magis quam propriis viribus fretum, in amicos ejus iram vertit, a quibus clam

(nam

nam palam pauci audebant) missa senserat auxilia. Præcipui erant Jacobus Kennedus, Fani Andrea Archiepiscopus, Georgius Angulæ Comes, & Joannes Mortonii, uterque Duglassiæ gentis: sed alter ex amita Regis, eademque Jacobi Kennedi matre, natus, alter sororem Regis habebat in matrimonio. Hi potius caritate familiaræ salutem publicam & officium semper habuerunt. Sed Kennedus & ætate, & consilio, ac proinde auctoritate cæteros anteibat: in eum potissimum ira est versa. Crafordiæ Comes & Alexander Ogilvius, conflato satis magno exercitu, agros ejus in Fifa late populatim prædā magis quam caussam sequuntur, omni genere cladis in vicinā etiam prædiā grassati, nemine congregi auso, pleni prædā in Anguliam revertuntur. Kennedus, ad sua arma conversus, Comitem Crafordiæ, disceptationem juris fugientem, diris Ecclesiasticis est persecutus: quas cum pro solita contumacia ille sprevisset, juris divini & humani neglecti brevi poenas dedit.

XXII. Eodem enim, quo hæc gesta sunt, anno, Collegium Benedictionum Aberbrothii (quoniam Monachis de civium causis statuere religio est) juri dicundo præfecerat Alexandrum Lindesium Comitis Crafordiæ filium natu maximum: ipsi eum magistratum Balivum vocant. Is cum numerosa comitum turba Cœnobio gravatus esset, ac pro præfecto juridico dominum se gereret, a Cœnobiarum magistratu ejectus est, surrogato in ejus locum Alexandro Ogilvio Lindesius cum hanc (ut ipse rebatur) injuriam iniquo ferret animo, uterque, velut indicto bello, copias undecunque potest cogit. Cum utrinque jam in prociū starent acies, Comes Crafordiæ, certum factus, quanta potuit celeritate advestus equo, inter duas acies, sola majestate nominis tutum se arbitratus, processit; & dum, inhibito filii impetu, Ogilvium ad colloquium vocat, a milite, quis esset, aut quid peteret, ignaro, hasta in os injecta, moribundus concidit. Hac cæde, velut classico, utraque acies mota est, & post acrem conflictum, multis utrinque vulneribus acceptis, victoria penes Lindesios fuit. Caussam ejus hanc maxime fuisse ferunt, quod cum utrinque rectis hastis, speciem silvarum præbentibus, starent, quidam exclamasse dicitur, "Quid stimulos istos, tanquam adversus boves res esset, afferitis?" quā iis abjectis, cominus gladiis & vera virtute, ut viros decet, nobiscum contendite. Ad hanc vocem, utrinque hastas abjecerunt cæteri, præter centum Glottianos, qui a Duglassio Lindesio auxilio missi erant. Hi cuspidēs manibus tenentes, hastas a tergo trahebant: quas, cum ad manus ventum esset, præ se denso vallo prætenderunt: & inopinata specie territis qui ex adverso stabant, aciem hostium pertruperunt. Desiderati ex victoribus centum; ex adversa acie supra quingentos: & in his multi viri clarissimi. Alexander Ogilvius ab hostibus captus, paucis post diebus vulnere dolore & animi moerore confectus interiit. Gordonius Huntillæ Comes, in equum ab amicis sublatus, evasit: multoque major cædes fuisset, nisi nox fugientes texisset: concursum est enim nonum Kalendas Februarii, paucis horis ante noctem. Victoriam

Lindesius

Lindesiiani, domibus direptis & everlis, agrisque depopulatis, crudeliter exercuerunt. Nec segnius in regione diversa bellum interfractiones gerebatur. Duglassius Gulielmum Crichtonium in arce Edimburgensi jam aliquot menses clausum tenebat. Ea ut arctius obsideretur, conventus, qui in Idus Julias indictus erat, ac coeptus haberi Perthi, Edimburgum est translatus. Tandem, post nonum mensem, obsessis & obsidentibus pariter fessis, deditio facta est, in hac conditiones, ut Gulielmus, venia omnium, quæ in Regem commisisse dicebatur, accepta, incolumis cum suis abiret. In omni enim certamine, qui potentior est, etiam innocentior studet videri. Nec adeo diu post, Crichtonius in gratiam receptus a Rege, iterum sit Cancellarius, magno omnium consensu: verum ille non modo aula, sed publicis etiam negotiis, quatenus per magistratum licebat, abstinuit.

XXIII. Duglassius, Crichtonio magis perculso quam everso, reliquam iram in Levistonios convertit. Sed antequam ad eam partem veniam, cædes nobilium virorum (nam omnium infinitum esset) per ea tempora attingam. Jacobus Stuartus, nobilis Eques, ab Alexandro Lilio & Roberto Bodio, ad Fanum Patricii, quod duo millia a Britannoduno abest, fuit cæsus: nec eorum crudelitas ejus morte contenta, uxorem ejus gravidam, ac propè jam parturientem, in suam potestatem redigere contendunt. Id ut perficerent, sacricolum ad eam mittunt, qui tumultuose nunciaret, "Equites peditesque omnes vias obsidere, nec eam aliter tam præsens periculum evadere posse, quam si navicula Britannodunum ad Robertum Bodium devehatur: qui sanctè promittebat, se eam domum salvam missurum." Mulier credula, & quæ ignorabat Robertum in eade perpetranda assuisse, e Cardrosia in arcem vecta, se fraude inimicorum undique circumventam cernens, doloris, metus & indignitatis magnitudine victa, foetum abortivum edidit, qui una cum ipsa intra paucas horas interiit. Eisdem fere diebus, Patricius Heburnus Halensis Regulus Dumbari arcem tenebat; ac Joannam Jacobini uxorem, quæ fugiens tumultus illuc se receperat, ibi secum habebat. Archibaldus Dumbarius, hanc iræ justam causam ratus, Halim Heburni arcem noctu aggressus, primo impetu præsidio inirento cepit: paucisque post diebus, timore perculsus, Comiti Duglassi eam restituit, pactus, ut incolumis inde cum suis dimitteretur. Nec diu post Joanna Regina decessit, relictis e posteriore viro liberis, Joanne Comite Atholiæ, Jacobo Buchaniæ, & Andrea potius Moraviensium Episcopo. Ea defuncta, Heburnus arcem Dumbari vacuam Regi tradidit. In Angusia Alexander Crafordiæ Comes, Joannem Leontem, ad magnas opes & honores, ac Regiam affinitatem, a patre suo provectum, velut ingratum & beneficentiam immemorem, Taoduni in foro capitali supplicio affecit. Annandiani agros propinquos omni calamitatis genere inter hæc discolor sedabant.

XXIV. Omnium autem causarum malorum in Comitum Duqlaffius referebantur: qui tamen sedulo hæc a suæ factionis popularibus dissimulabat: etsi palam unum id studebat, ut diversarum partium homines assligeret: eo enim evaserat impotentia, ut acta ejus reprehendere capitale esset. Jacobum Stuartum, Regis vitricum, de regni statu liberius locutum, solum vertere coegit: qui, a Flandria capta nave, non diu supervixit. Jam maturum ratus Levistonium aggredi, Edimburgum ad conventum evocandos curat Alexandrum familiæ principem, ejusque filium Jacobum; item Robertum Regium Quæstorem, & Davidem: ex amicis vero Robertum Brissum, Jacobum & Robertum Dundassios. Ex his Alexander & duo Dundassii, bonis publicatis, in custodiam Britannodunum sunt relegati: cæteri capitibus luerunt. Quo crimine tam grave meruerint supplicium, a scriptoribus illorum temporum non proditur: nec ego in re tam a memoria nostra remota, meas interponam conjecturas: tantum quod fama accepi referam. Jacobum Levistonium, cum ad locum supplicii venisset, graviter & diserte aiunt de fortunæ inconstantia conquestum; "Patrem suum, imperio Regibus proximo perperam, cessisse libenter invidioso Proregis titulo: in sua prædia, procul ab aula & ab inimicorum oculis, abiisse: quorum cum nullis ejus miseriis exsatiaretur crudelitas, arma, sed coactum salutis tuendæ causâ fuisse, Regisque jussu deposuisse: ea in si qua fuerit culpa, jam pridem veniam impetrasse. Post id tempus, etiam ab omni suspitione se vitam procul egisse. Ejus satis perspicuum esse argumentum conscientiam Nobilitatis, quam tam sollicitè supplicia eorum deprecaretur: plus tamen inimicorum potuisse sevitiam, quam superiora officia suæ familiæ, quam a Rege impetratam veniam, quam Nobilitatis preces. Itaque omnes qui adessent rogare, ut præclaros imperii magistratusque ritulos nihil aliud esse existiment, quam sevituræ asperius fortunæ blandimenta; & funerum decora potius quam vitæ præsidia præsertim cum semper plus possint improbi ad honorum perniciem quam consensio bonorum ad salutem tuendam.

XXV. Hæc cum dixisset, cum ingenti omnium moerore cervicem carnifici subjecit. Inter hos motus, missus est in Galliam Crichtonius, ut, præter antiqui fœderis renovationem, etiam Jacobo Regi peteret Regii generis uxorem. Nec Duqlaffius moleste ferebat assensum, etsi honorificam, hominis juxta prudentis ac strenui, & ex reliquiis veterum discordiarum sibi non satis æqui. In tam perturbato regni statu, idem, qui in cæteros vulgatus erat, morbus ecclesiasticum ordinem suo contagio affecit. Joannes Cameronus Glasgowæ Episcopus, in suæ ditionis (quæ in primis ampla est) agricoltura multa crudelitatis & avaritiæ exempla ipse ediderat; multa per eos, quorum in manu summa rerum erat, prodenda curaverat: dominis iniquo judicio circumventis, bona ad eum redirent, omni unque, quæ populariter fiebant, malorum aut auctor aut fautor credebatur. Ejus viri dignum vita nefarie acta fuisse tradit exitum

minium.

non millia

indire vis

Ex ea rep

laroque

legere occo

port defix

houisset,

in lectu

plum, ut r

ab aliis tit

isum non

bus longe

referret, c

guentibus

conspiratio

stia, ipse f

XXVI.

itis cum

iones fece

in Anglia,

Drumfrisi

ariz direp

que pecu

heret perm

incursionib

tem ad sum

indocias.

moritur.

nte morte

ando Arc

ndituraqu

in aula Du

his famili

liz Comit

um, Balva

ta, & form

ibus: imm

naguraban

XXVII.

ur illam in

fore, sub

fatis; ad

fisque P

prædam

os, aut b

summos

exitum

eritium. Pridie natalem Christi cum in villa quadam sua, ad septem millia passuum a Glasgva distante, quiesceret, vocem ingentem audire visus, se ad tribunal Christi, ut causam diceret, vocaret. Ex ea repentina perturbatione somno excussus, famulos excitat, illarumque lumine affidere jubet. Ipse, libro in manum sumpto, cum legere occurrisset, eadem iterum audita vox omnium animos stupore defixit. Deinde cum longe vehementius atque horribilius insonasset, Episcopus, ingenti gemitu edito, lingua exserta, mortuum in lectulo est inventus. Hoc tam perspicuum divinæ ultionis exemplum, ut neque temere affirmare nec refellere est animus; ita, cura aliis sit proclivum, & constanti rumore pervulgatum, omittere visum non est. Eodem tempore; Jacobus Kennedus, vita & moribus longe diversis, ut qui omnia sua consilia ad salutem publicam referret, cum neque auctoritate aut consilio novis quotidie malis ingruentibus resistere posset, Regiasque vires adversus improborum conspirationem videret infirmas, fortunis omnibus in prædam relisus, ipse suam salutem tuebatur.

XXVI. Nec in his anulis domesticis res foris quietiores erant. Finitis cum Anglo induciis, Scoti in Angliam, Angli in Scotiam incursionem fecere, quacunque ibant omnia ferro flammaque vastantes: in Anglia, Annevicus ab Jacobo Comitibus Duglassii fratre, in Scotia Drumfrilium a Comite Sarisburie, Dumbaram a Comite Northumbrie direptum & incensum est; magnæ utrinque prædæ hominum atque pecudum abactæ sunt. Inter duces conventum, ut captivorum inter permutatio. Erant enim fere numero & genere pares. His incursionibus, cum agri pene ad solitudinem redigerentur, nihil autem ad summam belli proficeretur, rursus in septem annos pacti sunt inducias. In hoc statu rerum Jacobus Dumbarius Moraviæ Comes moritur. Is cum duas filias reliquisset hæredes, major natu a patre ante mortem Jacobo Crichtonio collocata fuerat, minor patre defuncto Archibaldo Comitibus Duglassii fratri nupsit. Is contra leges institutaque majorum Comes Moraviæ nuncupatur. Tanta tum erat in aula Duglassii potentia. Nec hoc incremento contentus, quo laetior familiæ nomen propagaretur, Georgium fratrem curat Ormuntiz Comitem creare; Joannem multis fructuosisque prædiis donatum, Balvaniz Baronem vocat; multis amicorum nimiam jam amicitiam, & formidolosam Regibus, familiæ potentiam suspectam habentibus: immoderata enim hæc fortunæ incrementa non diuturna fore augurabantur.

XXVII. Inimici vero, quam invidiosissime poterant, insectabantur illam inexplebilem cupiditatem. "Quam enim posthac vitam fore, sub hominis impotentis tyrannide; cujus avaritiæ nihil esset satis; adversus ejus potentiam nihil esset tutum: qui per fas nequique Procerum invaderet patrimonium, tenuiores clientibus suis in prædam relinqueret; adversantes libidini, per latrones & sicarios, aut bonis everteret, aut e vita tolleret; novos homines ad summos honores evokeret, quos in veterum familiarum ruinis collo-

“ collocaret? In unam domum omnes opes regni congestas: prae-
 “ ter tot Equites & Barones, quinque opulentissimos unius generis
 “ Comites. Regem ipsum jam pretario regnare. Sub Duglassio
 “ extrema omnia in misera servitute patienda: qui vocem libera-
 “ tis memorem emisisset, animam simul emittendam.” Hæc
 que hujus generis pleraque vera, pleraque ad invidiam creandum
 supra verum aucta, cum passim spargerentur, qui extra factiones
 erant, omnia publici emolumenti cura, suis negotiis animum inten-
 debant: prudentiores inimicorum læti accipiebant, hominem tan-
 tis opibus, ut adversus eas nullæ vires, satis firmæ viderentur, spon-
 te præcipitem ruere. Nec ea divitiatio falsos habuit: animi
 enim, per se insolens, tantis successibus eo crevit impotentia, ut a-
 micorum liberis admonitionibus aures haberet clausas. Ac ne silen-
 tio quidem dissimulare, quæ probare non poterant, plerisque sati-
 turum fuit, adulatoribus omnium non verba modo, sed vultus quo-
 que observantibus. Veteres inimici in jus rapiiebantur, ad eundem
 adversarium & judicem: multi bonis, quidam vita spoliati; ple-
 res, iniquum fugientes iudicium, solum vertebant. Duglassius fa-
 ctionis homines, nullo iudiciorum metu (nemo enim jure experiri
 cum quoquam eorum audebat) in omnem licentiam effusi, sacra
 profana, agere, rapere, obnoxios cedere, neque sceleribus modum
 facere: interdum, nullis peccandi suppetentibus causis, gratuita
 edebant facinora, ne, per defuetudinem scelerum, honestæ cogita-
 tiones animum subeuntes mollirent, ac a feritate illa mansueface-
 rent: quanto quisque contumeliosior in plebem esset, tanto se no-
 biliorem existimabat.

XXVIII. Tot malis in omnes Regni partes diffusis, Scotia onerata
 succubisset, nisi eisdem temporibus non minor civilium tempesta-
 rum vis in Angliam incubisset: qua tandem aliqua ex parte sopi-
 ta, induciarum fide violata, Angli incursionem in Scotorum agrum
 fecere, ac late fusa populatione, cum ingenti villarum strage gra-
 sati, vi magna pecorum abacta domum rediere. Nec Scotus hanc
 injuriam diu tulit inultam: satis enim ampla manu Angliam in-
 gressus, majorem quam acceperat hosti cladem reddidit. Ita utrius-
 que animis populatione irritatis, magnæ vastitates in utriusque gen-
 tis agris factæ: sed calamitatis major pars in Cumbriam, unde ini-
 tium injuriæ ortum erat, incubuit: ea enim omni clade belli vexa-
 ta, prope ad solitudinem erat redacta. Hæc Londinum perlata fe-
 cere, ut exercitus longe maximus decerneretur in Scotos: quibus co-
 piis regionem inopem, domi intestinis malis laborantem, facile in
 suam potestatem se redacturos arbitrabantur. Igitur delectu mili-
 tum optimi generis habito, ducem præficiunt Northumbriæ Comitem,
 ob regionem notitiam, & quod magnum ejus erat nomen
 magna auctoritas, in illis gentibus. Ei addunt Magnum quendam
 Equestri quidem familia, sed qui multos annos in Gallia, cum im-
 pultræ & fortitudinis laude, meruisset. Is, cum præcipuo adversus
 Scotos odio flagrarer, transgisse cum Rege fertur, ut quantum ager
 pullus

stare: pro-
nibus p-
Duglassius
m libera-
Hæc a-
creanda-
ra factione
num in-
minem tan-
rentur, fa-
it: animo
ntiæ, ut a-
Ac ne silen-
risque fati-
vultus quo-
ad eundem
oliati; plu-
glassius fa-
are experiri
ffusi, sacra-
us modum
is, gratia
stæ cogita-
mansueta-
nto se no-

Scotia oner-
a tempesta-
parte sopi-
rum agrum
trage gra-
Scotus hanc
Angliam in-
Ita utrin-
riusque gen-
a, unde ini-
e belli vera
a perlata se-
e quibus co-
m, facile in-
electu mili-
bria: Comi-
era nomen
m quendam
lia, cum in-
quo adversu-
tantum agri
pulla

stis aut cæsis habitatoribus, de Scotis caperet, ipse posterique ejus
se tenerent.

XXIX. Contra Scoti, audito apparatu hostium, & ipsi suas ex ad-
verso copias comparant. Omnibus præfector Georgius Ormundæ
Comes: qui statim in Annandiam, quo venturum hostem intelli-
gebat, ducit. Occupant priores Angli in hostium ingredi. Supe-
rio Solvæo & Annando amnibus, ad Sarcam flumen castra locant:
eque in omnes partes dimissis cohortibus, longe lateque populan-
tur: demum adventu Scottorum cognito, suos per tubicines revocant,
motique in unum vires contrahunt. Ubi primum utrinque in-
directi apparuere, nullam dimicandi moram faciunt. In dextro
cornu Anglorum Magnus præesse iussus, in sinistra Joannes Ponon-
tius Eques. Et attributi Valli, e veterum Brittonum stirpe reli-
quæ. Mediam aciem Comes regebat. Georgius Duglassius adver-
sus Magnum Vallam Cragiæ Comarchum, adversus Po-
ntonium Maxuallium & Jonstonium cum suis quemque tribulibus
locat. Ipse in media acie curat: ac suos breviter est hortatus;
Ut bonam de victoria spem haberent, ut qui hostium injuriis la-
cessiti arma induissent: justiori causæ prosperum eventum non de-
futurum: hostium superbiam si semel insigni clade retuderint,
brevis laboris diuturnum fructum habituros. Angli, qui sagitta-
riorum numero abundabant, cum Scotos enim missilibus faucia-
rent, Vallas, qui sinistro cornu præerat, exclamat, ut a suis omni-
bus audiri posset; "Quid ita eludentes velitarentur? Se secuti, cum
hoste manum conferrent, ubi vera virtus spectari posset: id de-
mum virorum certamen esse." Hæc locutus, totum secuti cornu
commovit. Ac statim prælongis hastis (quas Scoti, pediti atque
equiti juxta habiles, ferunt) hostem impellunt, impulsum fundunt
urgantque.

XXX. Magnus inclinatam suam aciem cernens, viræ superioris
bonæ actæ magis quam periculi memor, in Vallam magno impetu
fertur, ut vel audacia prælium restitueret, vel extremum saltem spi-
ritum præclari facinoris gloria illustraret: sed dum incautius ruit,
a suis exclusus cum paucis eum secutis occiditur. Hujus cædis fama
per utrumque exercitum vulgata, Scotisque ideo se alacrius infe-
rentibus, reliquis Anglorum exercitus non diu stetit. Cum effu-
ga fuga domum properarent, major abeuntium quam præliantium
caedes facta est; maxima vero in Solvæi ripa, cum æstus maris, tum
fluvio in amnem refusus, fugientes retineret. Periere Anglorum in
prælio circiter tria millia, Scottorum sexcenti. Captivorum ma-
gnus fuit numerus: e quibus clarissimi Joannes Ponentius & Ro-
bertus Harentonius: Comes Northumbriæ filius, cum evadere
posset, dum patrem in equum imponit, ipse in manibus hostium venit.
Capta præda, quantam nullo ante prælio meminerant. Angli enim
numero militum & genere, & Scottorum discordia freti, adeo se-
cure venerant, ut non ad bellum, sed ad pompam proficisci vide-
rentur, tanta sui fiducia, hostisque contemtus inerat. Vallas sau-
cius,

cius, domum lectica delatus, post tertium mensem decessit. Omnia
 dia Comes victor captivos recensuit: primores in arcem ad lacum
 Mahanum custodiendos dedit; ipse in aulam profectus, effudit
 nibus obviam, omni genere honoris excipitur. Res belli gestas Re-
 magnis laudibus prosecutus, cum una cum fratre monuit; "U-
 "quemadmodum sæpe foris specimen fortitudinis ostendissent, rem-
 "que Scotticam suo labore & virtute periculosis temporibus defen-
 "dissent, ita domi modestiæ assuecerent, ab infirmiorum injuriis
 "ipsi se abstinere, suosque continere: potentiam, quam multi-
 "majorum in Regem civesque suos meritis collectam haberent, in
 "latronibus coercendis potius quam fovendis ostenderent: id unum
 "eis ad absolutam laudem deesse: quod si pergerent facere, in-
 "lecturos, nihil se commodis Duglassæ gentis prius habiturum. Ad-
 ea benigne cum respondissent, a Rege dimissi, læti domum redierunt.

XXXI. Post hoc ad Sarcam prælium, ut limes Scottiæ ab extero-
 rum injuriis fuit pacatior, ita res Londinum nuntiata Anglorum
 animos magis irritavit quam deiecit. Consilio de bello in Scotiam
 habito, novus delectus ad ignominiam delendam decernitur. Om-
 nibus in id unum intentis, civiles repente motus exorti, validaque
 adversus Regem plebis conspiratio belli externi consilia discusse.
 Legati in Scotiam de pace missi: quorum adventus eo gravior fuit,
 quod ne ipsis quidem satis certæ res domi erant. Cum de pace
 non convenirent, legati, in triennium inducias passi, retro domum
 redierunt. Hæc gesta sunt anno Christi millesimo

M. CCCC. quadringentesimo quadragésimo octavo. Auxit hæc
 XLVIII. publicam lætitiæ, brevi post nuncius e Flandria
 Cancellario missus, qui ad Carolum Septimum ierare
 matrimonio contrahenda. Ejus opera, desponsa est Jacobo Mar-
 Arnoldi Ducis Geldriæ filia, per matrem Burgundi sororem Regium
 genus contrahens. Ea, anno proximo, magno virorum nobilium
 comitatu, in Scotiam venit, ac, mense Julio, in Fano Sanctæ Cro-
 cis ad Edinburgum coronata est.

XXXII. Hanc tam multiplicem lætitiæ, de victoria, de pace,
 de nuptiis, nonnihil turbavit Richardi Colvillii, Equitis non obcuri
 mors, non tam ipsi fortassis immerita, quam pessimo in publicæ
 exemplo perpetrata. Richardus enim Joannem Achleccum, Du-
 glassii necessarium, de quo sæpe, post multas magnasque acceptas
 injurias, conquestus erat, cum in jure & æquitate nullum præsidium
 videret aut speraret, pugna adortus, ipsum cum aliquot comitibus
 interemit. Hanc eandem adeo moleste tulit Duglassius, ut gravissi-
 mo sacramento se astringeret, non prius quieturum, quam Colvilli-
 cæde eam expiaret. Nec vana fuere minæ: expugnata enim Ri-
 chardi æce ac spoliata, quicunque puberes in ea reperti sunt, ca-
 Hoc factum, etsi nullo neque jure neque more factum, non deca-
 ramen qui excusarent, & propemodum laudarent, tanquam ab in-
 generoso homine digna profectum: & (ut fieri solet, rebus in pro-
 ceptis euntibus) opulentæ perpetuæ comes assensatio extrema flagi-
 nomina

omnibus honestis induebat. Duglassium, elatum fortunæ, in exitium
 ejus imminens, blanditiis, prava cepit ambitio, etiam exteris na-
 tionibus ostentanda suæ potentie; tanquam nimis angusto unius in-
 sula theatro splendor tantæ familiæ coartaretur. Occasio Romam
 petendi erat ambitio, prætendebatur religio. Veteris Judæorum
 sinu Ecclesia Romana sibi asciverat exemplum, ut quemadmodum
 illi quinquagesimo quoque anno suis civibus debita cujuscunque ge-
 neris remittebant, oppignerata gratiis reddebant, servos Hebræi ge-
 neris libertate donabant, ita Romanus Pontifex omnium secus fa-
 ctorum condonationem, velut Dei in terris Vicarius, arrogabat:
 quam aliis temporibus minutatim cauponabatur; quinquagesimo
 quoque anno, apertis misericordiæ suæ horreis, nullius mensuræ
 puritate cohibitam, omnibus publice, nec tamen omnino gratis, ef-
 fundebat. Duglassius igitur, magna Nobilitatis frequentia, partim
 novitatis avidæ, partim spe præmiorum illectæ, stipator, in Flan-
 diam trajecit. Inde Lutetiam terrestri itinere profectus, assumptæ
 fratrem Caledoniæ destinatum Episcopum, deinde, cum liberis Co-
 mitis careret, Regis permissu in speciem Duglassii substitutum. In Gal-
 lia, cum ob sedes publicum cum Scotorum gente, tum ob avitorum
 in rem Gallicam beneficiorum memoriam, liberaliter & amice ha-
 bitus, Romam sui adventus expectatione implevit.

XXXIII. Post alterum fere ab ejus professione mensem, qui me-
 præsentis continebantur, inimici & æmuli paulatim emergere
 ceperunt, & de injuriis pridem illatis queri. Cum faciles ad Re-
 gem aditus, nec difficiles ad audiendas querimonias aures esse fa-
 divulgarum foret, quotidie fortunam lamentantium suam turba
 ferebat, omnesque complebat aditus ad Regiam ferentes. Rex,
 neque rejicere miserorum querelas, neque Comitem absentem
 illius causâ damnare poterat, medio responso importunos turbæ
 aditus ad tempus sedavit: se enim procuratorem Comitum adesse
 illurum, ut eo præsentis de criminibus objectis cognosceretur. Is
 vocatus non parvisset, missi e ministerio Regio qui remittentem
 cogerent. Eo in aulam perducto, non desuare, qui vociferaren-
 exemplo, spreto imperii potius ab eo expendas: "Nimiam pa-
 tentia Regiam auctoritatem vilescere, ac infimo cuique ludibrio
 esse: specie illa lenitatis improborum audaciam crescere, & peccan-
 tium impunitate sceleribus novis aditum pareretur. Nihil his com-
 muni Rex, in sententiâ sua perstitit, ut magis incommodorum
 compensatione accusatoribus satisfieri, quam animos vindictæ avi-
 sanguine expleri veller. Itaque procuratorem Comitum custodia
 in ius venire jubet. Si quid ad objecta crimina respondere
 licet, præfatus, ut id libere ac citra timorem faceret hortat-
 ur. Multa judicia parum prospere experto cum Rex judicatum mo-
 solvere jussisset, procurator, in Comitum adventum, quem intra
 menses expectabat, se rem integram servaturum respondit:
 que fecisse credebatur, auctoribus Ormundo & Moravio Comitum
 tribus. Re, ut erat, ad Regem delata, mixtus Gulielmus Sin-
 clarus

clarus Orcadum Comes, per id tempus Cancellarius, primum in Gallovidiam, deinde in Duglassiam. Is coactores creavit, qui prædiorum Duglassii colligerent, remque judicatam cum se exsolvent. Sed cum ad negotium conficiendum non satis virum Sinclaro esset, aliis eludentibus, aliis non sine contumelia cum exipientibus, re infecta domum rediit. Rex hoc sua auctoritatis contemptu irritatus, jubet universos Duglassiæ factionis fautores in venire: detrectantes imperium publicos hostes denunciat. Conscripto adversus eos exercitu, in Gallovidiam ducit. Primo adventibus in arces compulsi, pars exigua Regiarum copiarum, dum reliquos per aspera loca vitabundos persequitur, non sine ignominia retro ad Regem venit. Rex indignatus tantum vagos prædones ad se, ut contemptum sui demeret, receptacula eorum aggressus, Marbanum arcem non magno labore capit: Duglassiam vero, magnam cum fatigatione militum in potestatem redactam, solo æquavit: agrorum cultores, qui se suasque fortunas sibi commiserant, suisque stiracibus agrorum fructus pendere iussit, donec e Duglassii bonis publicum solveretur. His fere gestis, exercitum solvit, magnam lenitatis & modestiæ famam etiam apud hostes consecutus.

XXXIV. Hæc uti gesta sunt Romam relata, vehementer Comitum animum commoverunt: jamque etiam vilior suis, a magna comitum parte desertus, cum paucis iter ingreditur. Cum per Angliam in loca Scotiæ vicina venisset, Jacobum fratrem præmisit, qui Regem circa se animum exploraret: quem ubi placibilem comperit, domum regressus, humaniter receptus, tantum admonetur, ut latrones sequegatos a se compesceret, præsertim Annandianos, qui per ejus abestiam multa crudeliter & avaro perpetrassent. Id cum jurejurando Duglassius ita futurum recepisset, non modo in pristinum gratiam cum est restitutus, sed Prorex etiam, omnibus ejus imperio parendum iussis, per totam Scotiam declaratus. Sed vastus animus, sublimis semper & immoderata cupiens, hoc honore, qui maximus ei sub Rege poterat contingere, non contentus, suspicionum novas causas se meritare sua Principi subiecit: clam enim in Angliam profectus, cum sui gentis Regem convenit: ipse res repetitas, ac non redditas, causam itineris videri volebat. Ea, quo levior & minus verisimilis erat, eo acriores in animo Regis jampridem infenso suspicionum aculeas infixit: cumque iram non dissimularer, ut qui alius aliquo sub eo colloquio latere interpretaretur, Duglassius iterum supplicem expertam sæpe Regis clementiam confugit. Ibi, Regina mulierum Primorum deprecantibus, cum sancte jurasset, se nihil in potestatem commissurum, quod merito Regem offenderet, noxa liberatus est, magistratu tantum adempto. Admoxi iterum ad rerum gubernaculum Orcadum Comes, & Gulielmus Crichtonius, qui perperam in fide permanerant.

XXXV. Ob hanc tantam (ut ipse videri volebat) contumeliam Duglassius omnibus aulicis erat iratus: sed præcipue Gulielmum Crichtonio, cujus potissimum prudentia suos conatus omnes imp-

diri putabat: hunc igitur, si posset, insidiis; sin id minus procedere, quovis modo e medio tollere statuit. Id quo minore hominum indignatione faceret, subornatur quidam e Duglassii amicis, qui diceret, se Crichtonium audisse asseverantem, "Nonquam rem Scoticam fore quietam, incolumi Duglassiorum familia: in eo Regis regnique salutem, & Ordinum concordiam, & pacem publicam esse positam, si homo natura turbulentus, multis validisque propinquitatibus subnixus, quando nullis beneficiis placari, nullis honoribus satiari posset, tolleretur; ejusque morte tranquillitas publica stabiliretur." Hac fabula passim divulgata, & quia verisimilia dicebantur, plerisque credita, magnam Crichtonio constavit invidiam. Duglassius, comperto per exploratores eum Edimburgo discessurum, insidias in via de multa nocte, quam potest occultissime, locat. Ad eas cum ventum esset, qui occulte subfederant magno cum clamore exorti sunt: qui deprehensi erant improvise prius attonitis malo dexterarum mentesque obtorpuerant. Gulielmus, vir magni animi & consilii, ubi se a trepidatione collegit, uno ex illis, qui primi se obtulerant, casso, altero vulnerato, per medios hostes cum suo globo, vulneribus aliquot acceptis, erupit. In arce Crichtonio, quo perfugerat, cum dies aliquot curandis plagis dedisset, magna clientium & amicorum manu, quanto potuit cum li-berio, collecta, Edimburgum proficiscitur: adeoque celeritate famam sui adventus praevenit, ut inimicum nec opinantem pene oppellerit. Duglassius, insperato ereptus periculo, incertum ira an dolore magis anxius, cum adversae factionis opes, non invito populo, videre videret, ut suas etiam ipse partes accessione virium firmaret, *Esfordiae & Rossiae Comites*, secundum nomen Duglassium, maximum fama & opibus florentes, foedere sibi conjungit; iurejurando in eos ipso dato, quod eorum quilibet ceterorum foederatorum clientibus & amicis adversus omnes auxilio foret. Qua conspiratione confisi, non modo diversarum partium vires, sed Regias etiam res suis contemnebant.

XXXVI. Hac cum per se Rex indignanter ferrer, accesserunt & omnes irae causae, quae imminens exitium Duglassio maturaret. *Herenses*, Eques nobilis *Gallovidianus*, quod a Duglassio scelere abhorreret, seque domi fere contineret, immissis *Andianis*, praedonum injurii vexatus, cum apud Duglassium sepe quaesitus fuisset, nullumque aliud suppetere remedium, vim ulcisci decrevit. Igitur collecta manu amicorum *Andiam* ingressus, a latronibus cum suis omnibus captus, ad Duglassium deducitur: ac Rege multum per literas deprecante, suspendio tanquam extincto exinguitur. Ea res cum atrox, ut erat, omnibus videretur, non serebantur sermones, "Duglassium non obscure pessimis articulis regnum affectare: nihil enim jam aliud superesse, quo tam tanta cupiditas expleri posset. Quam opinionem, intra paucos dies, alterum aequae fœdum facinus auxit. Erat in *Gallovidia* *Marina* familia genere & opibus facile primaria. Ejus familiae prin-

ceps tutor, cum e Duglassianis quendam, assiduis injuriis sibi facien-
dis molestum, occidisset, una cum fratre capteus, a Duglassio in car-
cerem erat conjectus. Rex per captivi amicos certior factus, ac ve-
hementer rogatus, ne hominem nobilem, & aliqui virum bonum
linceret, non ad judicium sed ad certum exitium, ad eundem ju-
cem & capitalem inimicum, in jus trahi; cui non tam præsens cri-
men foret nociturum, quam quod meliorum partium semper fuisset.
Illoc igitur Rex Patricium Graium, Maclelani avunculum, Equitem
nobilem, ac Duglassii etiam propinquum, mittit: qui juberet, ut
captivo in aulam misso, ibi jure cum eo experiretur. Comes Grai-
um humaniter accipit: captivum cum curasset interea supplicio ad-
ciendum, tanquam a facinoris, quod se invito a suis perpetratum
erat, consilio alienus, Graium rogat, ut se Regi excuset. Ille vero
se aperte ludibrio habitum cernens, adeo exarsit, ut Comiti propo-
nere, amicitiam, & si quo præterea necessitudinis vinculo in-
neretur, ex eo die renunciaret: professusque sit, "Se quibuscunque
rebus posset inimicum perpetuo futurum. Nunc in aulam per-
to, adeo indignum omnibus facinus est visum, ut jam palam fre-
merent; "Duglassium, privati modum supergressum, quod diu
ditabatur, se palam pro Rege perere. Eo haud dubie perituro
tot Comitum, Crafordia, Rossie, Moravia, Ormunda cum
conspirationem: illos spectare occulta cum Anglo colloquia, et
des bonorum, diripiendæ plebis permissam licentiam. Jam
nocentiam pro ignavia contemni, fidem adversus Regem per
perfidia puniri: nimia Regis indulgentia, publicos hostes in-
lescere. Enimvero capesseret ipse aliquando imperium, ac
magistratu agat: ita demum apparitum, qui hostes, qui
essent: aut, si id minus aperte propter quorundam potentia
auderet, perfidiam suis opprimeret artibus: sin ne id quidem
deret, quid aliud superesse, nisi, ut, qui ad eum diem in
perstitissent, aliquando tandem sibi considerent.

XXXVII. His sermonibus, quanquam & vita Duglassianorum,
(prona in suspensionem) Regum credulitas fidem faceret, Rex, in
ingenita quadam lenitate, sive jam facinore destinato, Duglassium
ad se arcessit. Is tot facinorum sibi confusus, memores toties veni-
impetratam, etiam non ignarus quam novum cum Crafordio
dus esset invidiosum; etsi in Regis clementia magnam spem
heret, tamen proclivior in timorem, reult in aulam venire, in
tor tamque potentes haberet inimicos, quosdam etiam nuper sub-
piti insidiator. Hunc timorem ut discernerent, multi homines
biles, qui cum Rege aderant, mittunt ad eum diploma, omni
chirographis & sigillis apposis, sacramento interposito pollicen-
"Se, etiam si Rex quicquam adversus Comitis salutem moliri
"incolumem tamen emissurus." Duglassius, toties expertus
clementiam, præter fidem publicam tot nobilium viro-
tionibus confirmatus, Scerlinum venit, magna cum clientium
Liberaliter

liberaliter a Rege invitatus, in aeternum ascendit. Coena hilariter
 facta, Rex in cubiculum secretius cum paucis eum introductis: ne
 his quidem adhibitis, cum quibus omnia consilia communicare con-
 sueverat. Ibi sermonem alius exorsus, de majorum ejus fide &
 consuetudine, suaeque in omnem familiam indulgentia, privatum eti-
 am in ipsum. "Facinoribus enim ab eo perpetratis, vel aetatis in-
 firmitate, vel improborum consilio, veniam se facile dedisse:
 semper sperasse, vel sua in eum humanitate & clementia, vel aet-
 atis maturitate in melius profecturum: ac ne nunc quidem aliter
 sperare: neque, quamdiu eum impie patratorum peniteret, ad in-
 tum ad humanitatem fore interclusum. Hoc quidem postremitum,
 inquit, cum Cusfordio & Rossensi foedus, neque tibi honestum,
 & mihi ignominiosum, etsi permolesto fero, tamen ejus dirimen-
 ti tibi adhuc facio potestatem. Id, quamquam meo jure possum
 imperare, tamen suadere malo: ut, quando omnium oculi in te
 sunt intenti, criminum suspensiones abs te eo diligenter semoveas."
 Duglassius ad cetera facit demissa respondit: cum ad foederis men-
 tionem est ventum, paullo perplexius agebat: neque liquide expe-
 ctabat, quid esset acturus. "Se enim eum foelis collocuturum: nec
 satis videre, cur in praesentia Rex id tantopere urgeat, cum in eo
 sedere nihil continetur, quod ejus animum debeat offendere."
 Rex, sive deliberato jam facinore, sive responsi (ut videri volebant
 amici) contumacia offensus: "Si tu, inquit, non vis, ego dirictam.
 tum dicto, pignorem ei in pectus defixit. Ad strepitum, qui
 ad ostium stabant, ingressi multi cum vulneribus conficiunt. Sunt
 qui proxime post Regem, a Patricio Grato, cujus ante meminimus,
 tunc in caput adacta cum erantimonia ferant: deinde reliqui qui
 aderant, ut studium in Regem ostenderent, suum
 nemque plagam infudisse. Haec caedes incidit in M.CCCC.
 mensis Februarii, anni M. CCCC. LII. juxta sup-
 rationem Romanam.

XXXVIII. Erant cum Scerlini quatuor fratres ejus, magnusque
 sestantis nobilitatis numerus. Hi, re comperta (ut in repemino
 fieri solet) magna cum trepidatione ad arma concurrentes,
 clamoribus missarum: deinde, sedes per Primoris tumultu-
 m, jussu in hospite se quisque sua recuperare. Postridie, convocato
 millo, primum omnium Jacobum fratris defuncti loco Congrega-
 pellant. In, in Regis ultionemque perfidiam inductus, horra-
 "Ut qui aderant, arcem obsidione cingant, copiasque unde-
 quaque convocent: extrahant ab illis latibulis homines ad solam
 perfidiam fortes, dum adhuc scelerum conscientia perturbati tre-
 pidant." Qui aderant, Jacobi pietatem & animi magnitudinem
 laudare: verum ab obsidionis consilio abhorreere, ut quibus nihil
 rem tantum suscipiendam parati esset: domos interea discedunt,
 te cum principis amicorum communicata, ad vi. Cal. April. re-
 te: assula ad caudam equi alligata, diploma Regium ac Procerum
 fide publica ad eam alligant, ac nulla verborum contumelia ad-
 versus

versus Regem ejusque concilium abstinentes, per vicos trahunt. Ubi in forum ventum est, quingentis simul buccinis personantes, Regem, quique cum eo erant, praconis voce, sedisfragos, perjurum omniumque bonorum hostes denunciant: oppidum, immerenti etiam loco irati, diripiunt, eoque egressi, per Jacobum Hamiltonium retro missum incendunt. Deinde, eodem furore proximis diebus perciti, ad agros omnium qui in fide Regis permanerant diripendos discurrunt: Dalkerthi arcem obsident, iurejurando se oblitrigentes, nisi ea capta, non discessuros: Joanni enim ejus loci domino maxime erant iofensi, quod ille cum Comite Angulise a reliquis Duglassiorum gente consilia separassent. Tenuit expectatione diutius obsidio, Patricio Cochurno, praesidit praefecto, ad omnes hostium conatus strenue occurrente. Itaque, multis vulneribus acceptis, labore & vigiliis confecti, obsidionem solverunt.

XXXIX. Rex interea, collecto exercitu, ut suis laborantibus ferret opem, cum se Duglassianorum copiis videret imparem, decrevit, opperiri Alexandrum Gordonium, qui cum magnis auxiliis, a septentrionibus ultimis usque collectis, adventare dicebatur. Verum per Anguliam ducenti Comes Crafordiae ad Brechinum cum valida manu se objecit. Commisso acri praelio, cum Regionum acies media, jam loco moveri coepta, vix Angulianorum sustineret impressionem, Joannes Colestius, qui sinistram praerat alae, Crafordio, cui erat insensus, deserto, mediam aciem nudavit: quo terrore percussis, qui pene victores erant, terga verterunt. Gordonius praeter spem victoria, multo tamen cum suorum sanguine, potius est, duobus fratribus cum magno gentium & clientium numero caesus. Cecidere ex Angulianis non pauci viri illustres: in iis Joannes Lindesius Comitiss frater. Ipse, ira ab hostibus in desertores versus, arces eorum diruit, agros ferro flammaque vastavit. Haec ut liberrius faceret, Gordonii repentino ad suos reditu effectum est, audiat Moraviae Comitem in suos agros Bogianos omni crudelitatis generis saevisse: itaque, cum victore exercitu reversus, non modo cladem acceptam hosti reddidit, sed eum Moraviae finibus expulit. Haec praecipui vere acta.

XL. Interea Rex, ex Jacobi Kennedi maxime consilio, convenit Edinburgum indicto, Duglassiae Comitem, quique ejus sectam sequerentur Proceres, per faciem adesse iussit. Is tantum abfuit, ut paruerit, ut proxima nocte libellum templi valvis affigendum curaret; "Se salutem suam nec Regi commissurum, nec ei omnino postea paritum, qui patruces suos Edinburgum, fratrem Sterlinum, ad se fide publica illectos, tam perfide, indicta causa, sic, trucidavit." Comitiss proxime occisi quatuor fratres, Jacobus, Archibaldus, Georgius & Joannes, ac Beatrix nuper Comitiss uxor, item Alexander Comes Crafordiae, in hoc conventu hostes publici denunciati: multi etiam in supremum ordinem allekti; praesensque ex rebellium bonis praemia decreta; exercitus ad hostes persequendos contractus, agri vastati, pecora abacta; frumenta in ho-

reis igne corrupta: hieme deinde, cum sub dio haberi miles non posset, dimissus; expeditio in ver indicta. Jacobus Duglassius interea, ne familie opes, quæ ex locuplete matrimonio in immensum excreverant, ad alienos transirent, Beatricem, antea fratri nuptam, uxorem accepit: cum Pontifice Romano agit, ut id matrimonium confirmaret. Id inceptum, Rege per literas impediente, frustra ei fuit.

XL. Hoc anno duobusque sequentibus, agrorum direptionibus, arriumque everisionibus inter factiones certatum est: nunquam ad summæ rei aleam est ventum: magna ejus cladis pars in Annandiam, Forestiamque, & vicinos Duglassianorum agros incubuit: vastitatem agrorum fimes, famem pestis consecuta est. Interea prudentiores amicorum cum sæpenumero cum Duglassio egissent; "Ut se suæque omnia Regiæ clementiæ, quam antea frequenter majores ejus experti fuerant, permitteret; cum præsertim Regem haberet natura facilem, & per amicos exorabilem: nec sua pertinacia familiam clarissimam extingueret; totque virorum illustrium, qui sectam ejus sequebantur, salutem proderet; aut eo necessitatis eos adduceret, ut calamitatibus fracti sibi consulere cogerentur: facilem ei fore pacificationem rebus florentibus; deserto ab amicis nullam spem veniæ superesse." Juvenis, ætate & ingenio ferax, respondit: "Nunquam eorum potestati se permissurum, qui nec pudoris, nec divini aut humani juris vinculis ullis continerentur: qui suos patresque fraternæque, blande pollicendo ad se adductos, tam perfidiose & crudeliter trucidarint: omnia potius extrema passurum, quam ut eorum se fidei crederet." Hæc pro ingenio quisque probabat, aut reprehendebat: ferociiores, aut quibus mala publica quærui erant, animi magnitudinem laudare; prudentiores suadere, "Ne ad extremum; deferentibus amicis, occasionem pacificandi sero quereretur omissam: qui fere exitus aultis consiliis esse solet."

XLII. At Crafordia Comes, longinqui belli pertasus, & causæ quam sustinebat iniquitatem, communesque rerum commutationes secum reputans, gnarusque veniam præoccupanti Principis gratiam fore facilem, perseveranti in armis difficilem; simul ab amicorum parte desertus, reliquorum fide suspecta, Regem, per Anguliam iter facientem, habitu maxime ad misericordiam composito, capite pedibusque nudatis, supplex adiit: ingenueque temporum superiorum offensas confessus, se suæque in fidem Regis tradidit, commemorata prius in Reges majorum suorum observantia & officiis: "Scire sua culpa se omnia extrema meritum; quicquid vitæ fortunarumque sit in posterum habiturus, id se Regiæ debiturum clementiæ." Hæc, pluraque hujus generis, non sine lacrymis locutus, commoverat vehementer omnes qui aderant; in primis quosdam e Nobilitate Anguliana: qui, etsi superioribus temporibus Regem securi fuerant, ramen familiam tam vetustam & claram cupiebant ab interitu vindicatam. Functus est ibi Jacobus Kennebus & boni

boni Episcopi & civis officio: qui plurimis & gravissimis Comiti
offensis remissis, salutem ejus Regi accurate commendavit: id
nim; quod erat, rebatur, Regis viribus tanta accessione audis,
sterni in posterum indies debiliorem futurum, multis tam clari
minis exemplum secuturis. Rex etiam, cum arbitratus, fracta
stima ferocia, ex anisq; præceptorum perituisse, non difficile
præbuit: veniaque data, & bonis honoreque pristino restituro,
noit, ut in officio permaneret. Crafordius quoque, lenitate Regi
& facilitate provocatus, omni genere officiorum eum postea dem
reri studuit; & in ultimas regni oras proficiscentem cum suis
est comitatus: rebusque ibi pro tempore compositis, reversum de
sua liberaliter accepit: eundem ad reliquias belli civilis consue
quantas conficere posset copias pollicetur: adeoque omnem vita
tionem commutavit, ut, pristina ferocia deposita, mansuete &
miter cum Nobilitate vicina vixerit: eoque, interitus ejus, be
consecutus, majorem Regi populoque universo dolorem atulerit.

XLIII. Carpendo paulatim Rege vires Duglassianorum, reli
spes erat in Anglos, si quid inde auxilii impetrari posset. Mil
Hamiltonius Londinum, responsum ab Anglo retulit: "Se nisi
" alia conditione bellum adversus Scotos suscipiatur, nisi Dugla
" sius se sinque omnia ei dederet, civemque se Anglum profite
" tur." Hac spe incitis, cum ab altera parte Rex edicis, profin
prionibus & armis urgeret, laque omnibus, quæ bellum fert, m
lis rebelles vexaret, Hamiltonius Comitum hortatur: "Ne Regem
" sinat, singula carpento, universa labefactare, ac demum eve
" tere. Quin potius in aciem prodeat, rem fortune committat
" aut honeste vincendum, aut ibi fortiter cadendum. Id demum
" nomine Duglassiano dignum; in eoque unicum argumentum
" nem esse possum." His vocibus excitatus, cum per amicos & d
entes quantum potuit exercitum coegisset, ad solvendam Abercom
oblationem ducit. Rex enim, multis arcibus Duglassianorum di
ctis, Abercomium, longe munissimum presidium, medio fere
ter Stirlingum & Edinburgum iocere situm, obsessum venie
Duglassius cum eo venisset, ut & hostes compescere, & ab eis cons
ei posset, amique hortaretur: "Ut vel egregia victoria perpe
" am laudem parares, vel honesta morte se a contumeliis & miseri
" vindicaret; cæteris omnibus ad decernendum paratis, sua cons
tione omnium animos fregit: exercitu enim in castra reducto, bo
lum ducere decrevit. Id ejus factum cum homines militares d
nassent, Hamiltonius, peritus ejus ignaviam, desperatoque par
um successu, ea nocte ad Regem transivit. Rex ventam quide
dedit: sed homini, alioqui astuto, non satis fidens, eum Rossion
quæ arx Comitum Orkadum erat, relegavit: ac postea, deprec
bus amicus, custodia liberatum, in amicorum numerum recepit.
cruenta ei proximum imputata victoria. Cæteri fere Duglass
exemplum Hamiltonii secuti, quæ cuique commodum fuit, dilap
arx, multis vulneribus utrinque acceptis, tandem capitur, castr
præsidio

fidio, semidivita in victoriae monumentum reflecta est. Duglassius, pene ab omnibus desertus, cum paucis familiarium in Angliam abiit: inde, non multo post, Athandiam, quae Regis praesidiis habebatur, cum parva manu ingressus, praelio commisso inferior, cum Joanne fratre elapsus: Archibaldus Moravia Comes ex Georgius, graviter vulneratus, in manibus hostium venit: curaque vulneribus, ad Regem adductus, capite luit.

XLIV. Conventu Ordinum Edinburgum indicto in Nonas Junii, anni millesimi quadringentesimi quinquagesimi quinti, iterum Jacobus, Joanni & Beatrixi Duglassis aqua & igni interdictum. Beatricem hanc acta publica matrem horum faciunt: quod mihi tam non sit verisimile, nisi forte per adoptionem facti sint ejus filii. Jacobus Comes, fratribus amissis, ab amicis desertus, Anglis diffidens, ut nihil inexpertum relinqueret, Donaldum, Ebudarum tyrannum, eundemque Rossiae Comitem, ad Stephanodunum coniecit: hominem, subter ingenio sceleratum, facile ad bellum impellit. In proximos Regis agros primum favitur, nullo sexus autque discrimine: nihil abinjuria fuit immune, quod ferro atque violari poterat. Pari crudelitate in Argathesiam & Arnam usus, domum praeda onustus rediit. Inde, Abria Moraviae vastatis, Ennernessum diverſit: arce capta, oppidum dirutum incendit. Nec Anglus interea quievit: sed, temporibus audiat, incursiones in Marciam fecit: caesisque hominibus aliorum illustribus, qui furorem late grassantem compescere annixi erant, plenus praedarum, ut e regione opulenta, domum sine damno rediit.

XLV. Proximo post hunc anno, Beatrix, superioris Comitis Duglassis uxor, & fratri ejus Jacobo aliquot annos habita uxoris loco, ad Regem profugit: superioris temporis crimina in Jacobum vertit: "Se & foeminam, & auxilio destitutam, ad sceleratas nuptias vi coactam, ad primam occasionem, Jacobo absente, ab ea servitute profugisse: Regiae fidei se suaeque omnia permittere; quicquid de ipsa ejusque patrimonio statuerit, ejus decreto libenter parituram. Eam Rex, in fidem receptam, Balyaniae agris datam, fratri suo, ex eadem matre, Artholiz Comiti collocavit. Exemplum secuta est Donaldi Insulani uxor: ea erat Jacobi revisionis filia, ab avo Prodego, suadente, etiam Rege, Donaldi locata; ut ferum hominis barbari molliret ingenium, eumque partibus factionis Regiae resineret. Sed tum, propinquis suis pristinum locum gratiae restitutus, ac marito ad Duglassianas res adjuncto, cum vilior & contemptior apud eum quotidie fieret, versus barbaram ejus crudelitatem Regis opem implorabat. Ei se purgandi aderat necessitas apud Regem, qui auctor ipse in matrimonii fuisset. Igitur liberaliter & humane recepta, praesumptis donatur, quo subsidio reliquum aetatis honorifice degeret. Eodem fere tempore, Patricius Thorntonius, occulte quidem Duglassianae factionis, sed Regiam aulam diu secutus, Joannem Sandelan-

Sandelandiam Calderanum, adolescentem circiter viginti annorum & Alanum Stewartum, homines nobiles, & conspecti in Regem de, ad Britannidunum natus libi opportunum occidit. Ipsi de, ab adversa factione brevi post comprehensus, poenas luit. Insignis hic annus multorum illustrium virorum morte, sed maxime Gulielmi Crichtonii. Is, quamquam Equestri loco natus esset, tamen, ob summam prudentiam & fortitudinem, fideinque singularem erga Regem, ad ultimum usque vite diem constanter cultum maximum bonis omnibus desiderium sui reliquit.

XLVI. Proximo anno, Angli, superiorum injuriarum impuniti illecti, ducibus Henrico Percio Northumbriae Comes, & Jacobo Duglassio exule, Marciam late vastarunt. Hanc populationem prohiberet, Georgius Duglassius Anglus Comes, collecta manu popularium, in praedatores impetum fecit: ac, magno cum tumultu partem eorum, in quam delatus erat, ad suas stationes compulsi. Qua indignitate Angli commoti, ceteris nondum ad signa revocatis, aciem promoveant. Nec Scoti moram praelio faciunt. Caetero Marte utrinque, majoribus animis quam viribus, pugnantem qui sparsi per agros erant Angli, e clamore dissono ac tumultu hostem adesse sentientes, ne praedam, quam amplissimam coegerant, mitterent, recta domum contenderunt. Eorum discessus faciliorem nec tamen incruentam, Scotis victoriam dedit, pari fere numero trisque caeso, multis Anglorum in fuga captis. Hujus victoriae nuntius ad Regem allatus, agrum inter civium hostiumque arma amicum nonnihil erexit: dein Donaldum Insulanum ubique partem suarum adversam fortunam cernentem, compulsi, ut de praedatores mitteret. Hi, submissa oratione, multa de Regis clementia erga Crafordium ceterosque qui in eadem causa fuissent, commemorantes, suam culpam in fatalem temporum rabiem confertes, multa de Donaldi in posterum observantia polliciti, morum Regem visi sunt. Is, medio responso, nec Donaldi ignorit, spem ventis praecidit: "Multa quidem exstare ejus maleficia: nolum adhuc dedisse animi mutari indicium: itaque, ut vera eratur, quae viribus ostentatur, poenitentia, & ex animo profusa reparanda superioris temporis damna, quos fortunae everterat, eis restituenda: aliquo denique honesto facinore eluendam scelus memoriam. Se quidem scire, nullam esse virtutem quae magis clementia Regem decet: verum providentiam, nimia lenitate soluto imperio, mali magis inolestant, quam ad officium excitentur. Donaldi quidem & reliquis ejus consociis se spatium daturum, quo mutatae voluntatis indicia ostenderent: talem se quemque habiturum, qualem res, non virtutem ostenderent. Interea securos esse jubet: in cuiusque potestatem, felitem an miseram posthac sortem agatur."

XLVII. Hac ratione vel complicitis vel sopitis intestinis Rex omnium curam in Angliam incendit. Dum de bello gerentes totiesque violatis induciis, habet consilium, superveniunt Legati

Nob

Nobilitate Anglica missi, auxilium adversus Henricum Regem suum
petentes. Henricus enim, spreto Nobilitate, novos homines exu-
erat, quorum de consilio uxore ejus virilis animi femina, cuncta
administrabat. Auxerat etiam Regi apud suos contemptum, & fa-
miliarium ejus invidiam, res in Aquitania & Normania male ge-
stas: tot provinciis amissis, antiquis insulæ terminis inclusi, fremen-
tantes, neque Regis ignaviam, neque Reginae superbiam diutius fe-
rendam. Capita conjurationis erant tres Richardi, nempe Dux
Eboraci, & Comes Sarisburie & Warvici. Legati Angli, cum de
belli causa, conjurationis opibus, & sui Regis ignavia, multa
dissentissent: adversus communem hostem, in bello timidum, in
domo sordidum, qui discordias domesticas inter Scotos aluisset, exu-
cerum juvisset, auxilium petunt. Victoria parva, arces & a-
rmas, superioribus bellis captos, se reddituros pollicentur. Rex,
concilii sententia, respondit; "Jampridem se de statu rerum
Anglicarum audisse: neque partis utriusque jus sibi ignotum:
neque, nisi ex utriusque partis sententia, se alieni regni arbitrum
suum. Quod autem ad bellum attinet, sibi jamdiu in animo
fuisse, temporum superiorum ulcisci injurias; regnique sui loca,
per occasionem discordiarum intercepta, quum jure non posset,
armis recuperare. Et si Eboraci Dux, quique ejus sectam seque-
rentur, restituere pollicentur, se adversus Henricum eis auxilio
futurum.

XLVIII. In hac cum fuisset conventum, Legati domum rever-
tuntur. Rex, copias paratis, cum in Angliam ingressurus esset, sit
obviam Anglus impostor, ab Henrico missus. Is, ut qui diu Ro-
mam fuisset, Italorumque mores & sermonem didicisset, cultu omni-
umque peregrino, literisque Pontificis confectis, se facile ho-
minibus minime callidis pro Legato Romano probat. Et quo mi-
nus suspecta frater esset, Monachus in partem fabulæ assumitur, cu-
jus simulata sanctitate fides facilius accederet imposturis. Hi, ad
Regem perducti, Pontificis Romani nomine verant, ne ulterius pro-
cederetur: diras comminari, ni pareretur. "Pontificem enim, quo
commodus commune bellum in communem Christianorum ho-
stem geratur, per totam Europam compolis dissidiis, in id u-
num intendere animum: se quidem premissos, qui hac præmo-
nuerent, ampliore Legationem propediem venturam, quæ dis-
cordias Anglicorum civiles finiret, & Scotos de acceptis injuriis sa-
tisfieri curaret: tam se credere Legationem in Gallia jam esse."
ut, ut qui fraudem nullam subesse suspicaretur orationi; quique,
eius adhuc domi non omnino tranquillis, honestam pacem etiam
petere. Legato pariter, atque exercitum dimisit. Vix eo dimisso,
Anglis quibusdam de Legati suppositissimæ fraude admonitis, ite-
rum copias contrahunt: & quia cum Eboracensi se conjungere non
possent, ut Regis vires aliqua ex parte distineret, & suas etiam
reciperet injurias, Rosburgum recta docet: oppidum primo ad-
eum capite, ac diruit. Arcem longe munitissimam dum oppugnat,

Legati ab Eboracensi sociisque veniunt, qui Regem suum victum, bellumque confectum in Angliā nunciant: gratias agunt Jacobo pro ejus benevolentia & studio in ipsorum dignitate & salute tuenda: ejus beneficii se memores in tempore fore promittunt: verum in praesentia orant, "Ut ab obsidione arcis recedat, omnique alio maleficio in Anglos abstineat, neu ipsos rerum earum grauet invidia apud populum, qui vix contineri potuit, quin confestim exercitum in Scotos decerneret." Ad ea, Jacobus victoriam gratulatus, rogat Legatos; "Ecquid Eboracensis & socii de promissis exsolvendis mandassent." Cum, nihil sibi mandatum, respondissent; "Ego, inquit, priusquam prior ad me Legatio venisset, arcem istam in agro meo edificaram evertere decreveram: neque, post id tempus, ullo sum isti factioni beneficio obstrictus: cur intermittere rem affectam, & pene confectam, debeam. De minimis istis, siue ipsorum, siue populi, ipsi viderint: vos nunciate, me non verbis, sed armis, hinc submotum iri.

XLIX. Ita Legatis re infecta dimissis, dum Rex obsessos omnibus quæ bellum fert malis urgeret, Donaldus Insulanus, cum magna popularium manu, in castra venit. Is, ut facinororum superbiore vita admissorum faciliorem obtineret veniam, Regemque sibi peritus placaret, ei est pollicitus, si quo progredi veller, quamdiu in hostico foret, reliquum exercitum mille passus antecessurum, & asperiora quæque pericula principem excepturum. Juxta Regem rendere jussus, cohortes aliquot ad populandos agros emisit. Eisdem forte diebus Alexander Gordonius Huntilax Comes novas copias adduxit. Fecit ea virium accessio, ut, quanquam arx strenue defenderetur, Rex in oppugnando pertinacior esset, & cum antea magis obsidio quam oppugnatio esset, abundante multitudine, aliis atque aliis in stationes deinceps succedentibus, præsidarii (quorum jam multiceciderant, plures vulneribus laucii inutiles, reliqui laboribus assiduus & vigiliis fatigati erant) paullatim ad pericula segnis accurrerent: quibus ut major terror admoveretur, pars muri bombardis ferreis, quarum rum magnus & usus & metus erat, quævis jussa. Ibi dum Rex propius, ut arbiter & exactor laboris, instaret, una e machinis, violentia ignis interne furentis, excusso cuneo ligneo, cæteris illæsis, Regem in terram dejectum statim exanimavit. Ex aulicis qui proxime attiterant, etsi inopinato casu perculsi erant, tamen, ne Regis morte palam facta, vulgus dilaberetur, compingunt velant. Regina, quæ eo ipso die in castra venerat, haudquaquam muliebri animo dejecta in luctus, Proceres convocat: hortatur, "Ut animo bono sint: neu, unius hominis casu, tot viri fortes & terribiles, rem pene ad exitum deductam turpiter deferant: se in locum defuncti Regem alium brevi adducturam: interea cum apparatu belli hostem urgendum, ne, morte Imperatoris impellente, sita, ferocior efficiatur, & in unius hominis morte tot virorum fortium simul virtutem extinctam existimet." Pudebat viros nimii magnitudine a femina superari. Arcem igitur adorti sunt.

anta vi oppugnare, ut neutra pars Regem abesse senserit. Interea Regis filius Jacobus, septem annorum puer, in castra adductus, Rex salutatur: nec multi intercessere dies, cum Angli, qui in præsidio erant, laboribus & vigiliis confecti, arcem novo Regi dediderunt, cuncti, ut incolumes sua secum exportarent. Arx, ne iterum caussa belli foret, solo æquatur.

L. Hunc finem viæ habuit Jacobus Secundus, anno a Christo nato, M. CCCC. LX. non multis ante CCCC. LX. quinoctium autumnii diebus, ætatis anno XXX. postquam regnare coeperat, XXIV. Semper, a pueritia, bella domestica & externa cum exercuerunt: ea moderatione animi res adversæ & prosperas tulerat; ea fuerat in hostes fortitudine, in deditis clemencia, ut maximum sui desiderium apud omnes Ordines reliquerit: eoque est visa mors acerbior, quod in juventutis flore, tot malis defunctus, cum summa de virtutibus ejus esset expectatio, repente decessit. Auxit ejus desiderium filii rebus gerendis ætas immatura, reputantibus, quantum superioribus viginti annis malorum pertulissent, quorum incendiis nondum plane restinctis, ex præteriti temporis recordatione, sequentis divinare posse statum sibi videbantur.

LIBER DUODECIMUS.

CIV. REX.

JACOBO Secundo, uti retulimus, in castris extincto, ne qua de regni jure (ut alias acciderat) oriretur controversia, ejus filius Jacobus, e geminis minor, fratri superstes, puer septem annorum, in oppido Callone regnum iniit. Deinde cum Proceres, de more, in verba ejus jurassent, octavo ab inito regno, exercitu relicto, domum rediit, in arce Edimburgensi sub tutela patris futurus, interea dum conventus Ordinum haberi posset, in quo de summa rerum statuereur. Is paullo tardius est indictus: quod, cum in Anglia turbatis, domi satis quieris, Primores nihil bello reverendum censerent: ut & veteres ulciscerentur injurias, & homines semper insidiantem alienis malis, damno insigni compescerent. In hostico, nullis obviis, in agros Anglorum est saxitum: unde hostes repentinas facere excursiones soliti erant, præterea: in his præcipua Verca, in ripa Tuedæ amnis sita, ob propequitatem Marclanorum agris maxime infesta. Exercitus, quoad anni tempus licuit, hostilem agrum pervagatus, præmatura hieme domum reductus.

Hoc anno, Henricus Anglus ab Eboracensi Regulo captus, & eandem abductus fuit. Ibi formula pacis, Henrico nihil abnuerso auso, scribitur, ut ipse, dum viveret, nomen Regium & insigne teneret, administratio rerum penes Eboracensem esset, sub nomine Protectoris: Henrico mortuo, etiam Regium nomen ad Eboracensem

racensem ejusque posteros transfret. Dum hæc Londini geruntur, Regina nunciatur adventare cum magnis copiis, ut Regem e custodia liberaret. Adversus eam Eboracensis, cum Henrico Rege Richardo Varvicensi relicto, circiter quinque millia secum ducens, obviam in agrum usque Eboracensem processit: & ne, qui toties in Gallia nunquam se mœnibus, sed semper armis, adversus magnos exercitus defendisset, certamen adversus mulierem defugere videretur, cum longe majoribus copiis congressus, ipse, cum minore filia, ac magno Procerum numero, cæsus fuit: principum capita, super portam Eboraci affixa, spectaculo proponuntur. Regina victrix, cum ad Regem liberandum iter intenderet, Comes Varvici obviam ei progreditur, Regem secum ducens, velut ejus auspiciis pacta paulo ante de regno inita defensurus. Ad Fanum Albani, quod Verulamium fuisse creditur, hostibus occurrit. Regina iterum victrix, ducibus hostium cæsis, marito recuperato recta Londinum tendebat: verum comperto, Pembroci Comitem ab ipsa, Eboracensis filium, a patre, ad auxilia contrahenda missos, ex itinere confinisse, ac Eduardum, inimici sui filium, victorem; ipsa gnara odi Londinensium erga se, Northumbriam versus (quod ea pars Angliæ velut seminarium sibi virium esset) contendit. Ibi quoque cruentissima pugna (ut in qua, ex utraque parte, cecidisse traduntur supra triginta sex millia virorum fortium) superata, cum hostis instans spatium recolligendis viribus nullum daret, cum marito & filio in Scotiam profugit. Victor se Regem Angliæ Eduardum Quartum edit.

III. Henricus, cum opem rebus suis afflictis postularer, Jacobo Kennedo Fani Andree Archiepiscopo, quiritum auctoritate & opinione prudentiæ ceteros Scotos antecibat, maxime annitente, accipere est humanissime, & omni genere officiorum ita cultus, ut in spem prioris fortunæ recuperanda erigeretur: quam spem, ut minus quibus poterat officiis tueretur, Bervicum oppidum (quod ab Eduardi Primi usque tempore Angli tenuerant) Scotis restituit: qui munere devincti, omnibus rebus Henrici factionem sublevabant, non modo reliquias naufragii ejus colligendo, sed auxilium etiam ad cetera in tempore recuperanda pollicendo: & ut amicitia jam inchoata firmitus coalesceret, duæ Reginæ, utraque genere Galliarum tractare cœperunt de affinitate confirmanda, Jacobi sorore Henrici filio, quem Valliæ Principem nominabant, desponsa, quamquam neuter eorum adhuc septimum annum explevissent. Has nuptias Philippus Burgundus, Reginæ Scottorum avunculus, sed Anglorum Reginæ capitalis inimicus, maximopere impedire est conatus, missus Gruthusio homine nobili ad id Legato: ita enim acerbe Philippus cum Renato, puelli avo materno, entercebat inimizias, ut omnino undecunque occasionem crescendo stirpi ejus invideret: itaque tum in ejus gratiam, res magis dilata quam omissa est.

IV. Sed exitum, quem metuebat Burgundus, Henrici fortuna distulisse: benevolentia enim erga se Scottorum, & literis ex Anglia

amicorum nonnihil confirmatus, uxorem in Gallias ad Renarum patrem misit, ut ab amicis transmarinis quanta posset auxilia arcesceret. Illa apud Gallos hactenus profecit, ut suae factionis hominibus turum ibi receptum pararet, & adversarios excluderet: praeterea duo millia militum, duce Varenno, ut Monstreletus prodidit, ut nostri & Angli, quibus facilius accedo, quingentos, duce Petro Brisco, aut Braccio Brittone, ut aliis placet, itineris comites verius, quam adversus hostem auxilium, imperrat. Cum hac manu in Scotiam reversa, atque aliquid movendum rata, nihil dubitans, ad famam externi militis populares suae factionis conventuros, ad ostium Tinae excursionem fecit. Sed ea manus exigua, ad famam adventantis hostis terrena, nulla re memorabili gesta, ad naves rediit: ibi quoque, velut ubique conatibus eorum adversante fortuna, foeda tempestate jactati: major pars, secuta Reginam in Scotiam, Bervicum appulit: pauci in Lindisfarnen insulam ejecti, & ab hostibus circumventi, periere. Sed virilis animi mulier nihil hoc infortunio deterrita, ad suos valida Scotorum adjuncta manu, rursus fortunam experiri decrevit. Igitur, filio Bervici relicto, ipsa cum viro Northumbriam ingressa, proximos agros ferro flammaque late devastat. Ad hanc famam novi exercitus, ex primoribus Dux Somerseti & Radolfus Percius, multi praeterea ex Henrici veteribus amicis, qui Eduardo Regi, metu temporum, sese dediderant, sed longe plures ex propinquis Angliae regionibus, latrocinio semper assueti, spe praedae accurrerunt. Ad hunc tumultum sedandum, Eduardus magnum belli apparatusum terra marique instruit: Montacuti Regulum, cum bona Nobilitaris parte, ad hostem ducere jubet: mox ipse cum reliquo exercitu sequitur. Cum in campis non procul ab Examo utriusque castra posuissent, turba, quae praedandi studio convenerat, dilabente, Henricus, quod in rebus desperatis honestissimum videbatur, configere statuit: commisso praelio, victus, principibus amicorum ab hoste aut captis aut caesis, ipse magnis itineribus Bervicum pervenit: captivorum alii statim, alii paucis post diebus, securi percussi.

V. Eduardus, ita per duces suarum copiarum victoria parta, ipse Dunelmum venit, & ut Scotorum incursionibus terrore propinqui exercitus coerceret, & si quis domi tumultus oriretur, praesentia sua motum compesceret. Ac dum ibi cum parte copiarum sederet, loca ab amicis occupata per duces aggreditur: Annevici arcem, multo caeteris majorem & munitiorem, quam (reliquae aut vi captis, aut per conditiones receptis) praesidium Gallorum tenebat, acriter oppugnat: nec minus fortiter praesidiarii, spe auxilii propinqui e Scotia, eam ruebantur. Sed cum, nuper in Anglia re male gesta, tam brevi quam praesens flagitabat periculum, exercitus cogi non posset, praesidium solveret; aliis obstantibus, nec suam sententiam implentibus, Georgius Comes Anguliz rem audaciae & periculi suam suscepit. Collectis ex amicis & clientibus, ac proximo litore, cujus praefectus erat, circiter decem millibus equitum, ad ar-

cem accessit: & Gallis, qui in præsidio erant, in eos impositis quos sine fessoribus equos adduxerat, incolumes ad unum omnes in Scotiam reduxit; Anglis sive audaciæ miraculo stupentibus, sive subdia Duglassio in propinquo delitescere ratis, sive potius arbitrantibus arcem sine certamine recipere, quam cum paucis illis, attamen delectis, rem universam fortunæ ancipiti committere. Eduardum dispositis ad omnia loca opportuna custodibus, ne qua manus rebellium ultero citroque commearer, velut universo regno pacato, Londinum abiit. Henricus interea exul, vel spe ab amicis injecta, vel exilii tardio compulsus, statuit in Angliam ad suos occultus redire. Sed, eadem fortunæ ad extremum durante violentia, agnitus, captus, & Londinum ductus, in arcem conditur. Margarita uxor, rebus diffisa præsentibus, cum filio & paucis comitibus e Scotia folvens, ad Renatum patrem in Galliam navigavit.

VI. Jam (ut ad res Scotticas revertar) conventus, qui fuerat indictus Edimburgum, dies advenerat. Ad eum cum frequentes sese contulissent, multitudo in duas factiones secessit: pars enim Procerum Reginam sequebatur: & longe plures Jacobum Kennedum & Georgium Duglassium Angulæ Comitem, alterius factionis principes. Regina diversabatur in arce, Episcopus & Comes in Cœnobio Sanctæ Crucis, in suburbio extremo ad Orientem verso. Causa dissensionis erat, quod Regina tutelam Regis se penes esse æquum existimabat: contra pars altera ex universis ad eam curam eligendum maxime idoneum; alteris maternum nomen & propinquitatem, alteris vetustam legem perpetua consuetudine confirmatam præstantibus. Post tertium conventus diem, Regina cum suis ex arce descendit: atque a sua factione se Turricem Regis, & regni Procuratricem decerni curat: atque in arcem rediit. Id cum rescisset Kennedus, cum sua factione in forum advolat, & multitudini, quæ frequens accurrerat, declarat longa oratione; "Se suosque nihil aliud quam publicum emolumentum, & veterem institutorum observationem spectare: contra, adversarios privatis cujusque commodis duci. Id se perspicue ostensurum, si quando liber discipulandi locus sibi detur." Hæc ubi locutus est, in diversorium cum suis se recipere cepit: ac non longe a foro aberat, cum alteram factionem audit armatam descendere. Id vero intolerandum ratus Duglassius, ut minis paucorum fortiores cederent, ac fugam præstare receptus, vix a Kennedo retineri poterat, quin portam vicinam invaderet, atque inermis cum armatis congregaretur: nisi tres Episcopi, Glascuensis, Gallovidianus, & Dumblanenſis, tam multo exciti, intervenissent, vix indignatio sisti poterat, quin manus ventum foret. Episcopis interpretibus, res ita tum composita est, ut in mensem essent induciæ.

VII. Ducibus utrunque sedatis, multitudo tamen nullo imperio cohiberi poterat, quo minus iram & indignationem verborum alacritate expromeret: "Reginæ postulationem regno esse turpem, ipsi satis decoram. Eone recidisse veterum Scottorum virtutem,

in tot vi
qui rem
jorem vi
qui Regi
eos fecer
bores ex
que fusu
servitute
alias fecer
veniant
thurum
inter se, i
indabat.

VIII. V
finitis indu
fere afferre
vi usurp
sed omni
nullo pr
let, in t
rem; si
morte a
tatem re
regreſſari
qui rem
non mo
pauciſſim
cando tr
affinium
nem, vi
gi, ut a
vero in
lum, q
tibus el
omnium
corrigen
in bono
deri del
modo in
nensis r
stration
IX. Ha
rum, qui
qui aliena
decrant,
parum id
alios ejus

in tot virorum millibus, nemo inveniatur dignior, quam *formina*, qui rem *Scoticam* administraret? qui ei genti imperet, quæ maiorem vitæ partem in armis transigat? Quam spem tandem fore, qui *Regibus* parum strenuis non ulquequaque tractabiles essent, eos *forminæ peregrinæ obtemperaturos*? In huncne finem tot labores exantlatos, tantum sanguinis, per tot annos, terra marique fufum, ut homines, in armis nati & educati, se in muliebrem servitutem sponte dedant? Quid futurum, si *Angli*, quod sæpe alias fecerunt, ultum accepta detrimenta cum magnis exercitibus veniant? quem signum pugnae propositurum? quem in aciem ducurum? quem leges belli pacisque daturum & accepturum? Hæc, inter se, in omnibus stationibus, passim vulgus hominum libere iactabat.

VIII. Verum mense exacto, paullum pacatioribus animis, cum, finitis induciis, iterum esset conventum, *Regina* pro sua causa hæc se afferebat: "Cum superioris anni administrationem non ipsa vi usurpasset, aut in eum locum repugnante Nobilitate irrupisset, sed omnium concordia assensu jure suo fuerit usa, se moleste ferre, nullo prætextu crimine, de gradu dejici. Cæterum si, quod forte, in tutelis propinquitatis spectetur, neminem matre propinquitatem; si *Regis incolumitas*, neminem fideliorum: e *Regis* enim morte aliis aliam spem esse; nihil ad se præter luctum & orbitatem redundaturum. Sin utilitatis publicæ ratio ducatur, se peregrinam esse, nullis amicitiiis inimicitiiisve illigatam: quod in iis qui rempublicam capesserent in primis esset spectandum: quod non modo procul a vitiis eorum vita debeat esse, sed etiam quam paucissimas earum libidinum causas habere, quæ animum in iudicando transversum agere soleant. Aliis parentum, propinquorum, affinium esse opes, quorum præsidio freti, vel delicti excusationem, vel faciliorem veniam spectare possint; interdum etiam cogi, ut ad eorum libidinem suas actiones accommodarent. Sibi vero in sola innocentia spem defensionis fore: unum enim esse filium, quem spectaret; cuius omnia emolumenta cum suis utilitatibus essent conjuncta. Hæc nisi respiceret, se privatam, cum omnium gratia, libentius & felicius etiam victuram, quam in corrigendis delictis, omnium malorum subituram inimicitias; & in bonorum offensiones interdum incursum. Neque novum videri debere, si *formina* alieni regni procuratorem petat: cum non modo in *Britannia*, sed in maximis etiam & potentissimis continentis regionibus *forminæ* regnarint; & ita regnarint, ut administrationis earum cives non poenituerit.

IX. Hæc cum dixisset, multorum secutus est assensus, partim eorum, qui futura gratia locum apud eam præmuniebant, partim, qui alienæ invidia fructum ad se perventurum sperabant. Neque deerant, qui prava libidine, si electio ex omnibus fieret, ne, velut parum idonei, præterirentur, malebant *Reginam* omnibus, quam alios ejusdem secum, aut superioris ordinis, præferri. Nobilitatis

vero

vero pars incorruptior cum & vultu & verbis orationem Regine aspiciantur, omnium cœtum vehementer movit Jacobi Kennedi, Archiepiscopi Fani Andrea auctoritas & oratio, quem in hunc modum locutum accepimus.

"X. Maxime vellem, Proceres clarissimi, ut qui de omnium salute verba facere instituunt, sine singulorum offensione, libere animi sententia loqui & possent & vellent. Nunc vero, cum, quæ ad publicam universorum dicuntur utilitatem, ad privatam rapiuntur contumeliam, difficile est ita modum inter diversa studia pugnantem sententias tenere, ut non in alterius partis offensionem incurras. Quod ad me attinet, ita moderabor orationi meæ, ut nemo de me queri possit, nisi suum prius flagitium fateatur: Bertate vero a majoribus accepta ita modeste utar, ut nec cupido quinquam lādere voluisse, nec per timorem aut ambitionem, quæ ad præsentem faciunt consultationem præterisse videar. De omnino sententias esse video, quæ concordiam nostram remorentur. Altera censeo, in re, quæ ad omnium utilitatem pertinet, e omnibus electionem fieri debere: & quænammodum omnes, ad ferenda suffragia, de re, quæ totius regni salutem complectitur, coactus, ita neminem a spe honoris æquum esse excludi, qui virtutis & honestis artibus eo contendat. Altera, Regina clarissima Principi, & leuissimæ sceminæ, injuriam fieri putat, nisi in illius salute tuenda, & regno administrando, cæteris omnibus præferatur. Harum sententiarum cur priorem magis probem, dicam posterius. Aliorum tamen consilium hætenus probo, quod parum e dignitate Regine porant, ut quisquam alius cum ea in contentionem de honore ventar, ne auctoritas ejus, quæ, ut est, ita omnibus eximia haberi debet, cum inferioribus collata, imminui videatur. Quod si de honore unius, & non de omnium salute hæc esset disceptatio, ego quoque facile ac libens ad eorum sententiam accederem: verum cum de eo statuendum sit hodie, quod omnium privatorum vitam & fortunas, quod totius regni incolumitatem complectitur, huic uni cogitationi omnes singulorum rationes cedere oportet. Quare eor etiam atque etiam moneo, ut ita Regine studeant dignitati, ne legum, ne veterum institutorum, ne salutis omnium incerta obliviscantur. Nam si ostendere poterant, & legibus licere, & publice expedire, ut Regis tutela, & rerum administratio penes Reginam sit, me quoque suæ sententiæ assilatores habebunt. Sin vero eorum oratio sit publice perniciofa, & ad legum omnium interitum, & Regine contumeliam spectet, hanc mihi veniam, primum a Regina, deinde ab omnibus bonis datum iri spero, ut salva & sacrosancta (quoad per leges & instituta majorum licet) Regine auctoritate, non celem quid sentiam, aut potius ut id libere dicam, quod sine summo scelere tacere non possum.

"XII. "Atque, ut a legibus incipiam: lex est a Kennetho, Rege non minus prudentia & consilio quam belli gloria claro, ante quæ"

"gentes"

gentes amplius annos lata, & ab omnibus regni Ordinibus accepta, & usu tot annorum ad hunc usque diem probata, ut Rege pupillo coeant Ordines, virumque prudentia & opibus primarium eligant, qui Regis tutelam gerat, eoque nondum regni potente res administret. Hæc lex est ad Kennethum, velut auctorem, referatur, mihi tamen non tam primus eam tulisse videtur, quam sentiam Scotorum consuetudinem nova sanctione confirmasse. Majores enim nostri adeo erant cura publica mulieribus mandanda alienis, ut, si omnia rerum vocabula excutias, ne muliebris quidem imperii nomen apud eos invenias. Quorsum enim ei rei nomen imposuissent, cuius ipsi nullum penitus usum habuissent, nec in posterum ullum fore sperabant? Quas enim Reginas alii, si quisque sermone, nos Regum mores appellamus: nec altioris fastigii nomen ullum in eis agnoscimus. Volverunt enim, opinor, viri prudentes, ut illis, quoniam mentionem sui fieri audirent, ex adjuncto viri nominis, se viris obnoxias esse meminissent. Itaque, ad hunc usque diem, nullum muliebre imperium, nulla publica procuratio fuit. In minoribus quoque magistratibus & mandandis & exerceendis, eundem plæpe morem constantissime observant. Nam multi honores, atque in his jurisdictiones, propter ingentia erga patriam merita, etsi ad plerasque jura hæreditario pervenerint, ac sæpe feminis dotales cesserint, nunquam tamen, ad memoriam usque nostram, proditum est, feminam aut in publico concilio præfuisse, aut jus dæisse, aut eorum, quæ propria virorum creduntur, ullum munus usurpasse. Quod institutum cum majores nostri, nullis obstricti legibus, tam constanter observant, naturæ talis instinctu impulsu; si nos eorum posteri, adversus legem, omnium suffragiis acceptam, & tam longo usu probatam, in manifestum periculum statum publicum præcipuerimus, quis, non a remeratoris dico, sed infamiae nos infamia vindicabit? præsertim cum exemplis propinquis admoneamur. Saxones enim, ob virum Ethelburgæ soror, lege caverunt, ne ulla deinceps Regis uxor Regina vocaretur, aut in sede honoris in publico Regi affideret. Quæso igitur, diligenter expendite, quantum ob eorum prudentiam degenerent, qui adversus legem tam vetustam, tam feminis utilem quam viris honorificam, clavum rei publicæ eis committant, quibus majores nostri nunquam nomen Regum indulserunt, vicini etiam honoris illius vocabulum ademerunt. Aliæ nationes aliter consueverunt: quo successu, dicam postea; modo prius eis respondeam, qui hanc legem non audent publice calumniari, in mulierum autem conventiculis tanquam iniquam arguunt.

XII. " Verum quisquis est, qui tam reprehendit, non ille sanctitatem aliquam, hominum modo suffragiis comprobatam, sed naturam ipsam, hoc est, legem illam primariam, a Deo in animos nostros incisam, velle reprehendere videtur: naturam, inquam, quam noster Legislator, in hac roganda, ducent & consiliorum

fuorum reſtricem habuit. Natura enim ab initio, non modo vi-
 ros a feminis animi corporiſque viribus diſcrevit, ſed ſua cuique
 ſexui munia, ſuas virtutes, genere quidem eaſdem, gradu vero
 longe diverſas, attribuit. Nam, qui minus indecorum eſt fe-
 minis jus dicere, delectum habere, exercitum ducere, ſignum
 pugnae proponere; quam viro lanam, colum, telum, ter-
 traque muliebris infirmitatis tractare miniſteria? Quae in viris
 liberalitas, fortitudo, ſeveritas; in muliere proſuſio, veſania, cru-
 delitas habetur: contra, quod in femina elegans, come, venu-
 ſtum; in viris fractum, elumbe, putidum iudicatur. Haec, natu-
 rae ſpontè diſtincta, qui permiscere & confundere conantur, non
 ne vobis videntur omnem regni ſtatum, legibus & inſtitutis opti-
 me formatum, non perturbare, ſed omnino evertere; cum muli-
 ebre imperium nobis probare contendunt, cujus ne nomen quidem
 ullum noſtri majores habebant? Huius enim (ut dixi) legis labor,
 non tam, in ea condenda, novum jus attuliſſe videtur, quam per-
 petuam majorum conſuetudinem literis, ad poſteritatis memoriam,
 conſignariſſe; & quod, in Rege creando, natura duce, ſemper fu-
 erat uſurpatum, id in Regio quoque Tutore creando, publica au-
 thoritate obſervandum conſecraſſe. Hanc qui labefactare conan-
 tur, quid aliud moliantur, quam ut omnes leges, ritus, conſuetu-
 dines majorum, una lege violanda, ſimul everrant? Neque ego
 (ne quis id calumniatur) leges omnes, velut in aeternum latas, ar-
 bitror immutabiles: alia altarum eſt ratio, alia vis, alia condi-
 tio: quae enim ad temporum viciffitudines accommodantur, quae
 fortunae inſtanciae ſunt obnoxiae; tamdiu durare ſolent, quam-
 diu manet, quae eas impoſuit, neceſſitas: & quae per vim tyran-
 norum oberuduntur, cum ſuis auctoribus ſere una tolluntur. At
 naturae vim illam, quae viva quodammodo lex eſt, & a Deo con-
 dita, in animosque hominum incifa, & penis impreſſa, nullius
 multitudinis conſenſus, nulla hominum decreta abolere poſſunt.
 Non enim (ut egregium poetam dixiſſe ſerunt) heri aut hodie
 nata eſt, ſed cum ipſa rerum natura una viget, conſeſcit, & in-
 terit.

XIII. Quo e genere cum haec noſtra in primis lex ſit, non op-
 pugnat Reginae dignitatem, qui capis, ut ipſa ultro ſibi praſcri-
 bat metas, quas natura ſtatuit, ſexus poſtulat, conſuetudo aſſer-
 mat, & omnium penè gentium conſenſu latae leges approbant: ſed
 qui ſui eam obliviſci jubeat, & omnia juris vincula perrumpere,
 ordinemque rerum, a Deo inſtitutum, uſu receptum, & in omni-
 bus bene moratis civitatibus probatum, perturbare ſuadent. Eum
 ordinem quicumque negliget, graves non hominibus, ſed Deo, ſu-
 arum legum vindici, exſolvat poenas. Nam ſi mortem lex divi-
 na minatur viro muliebrem, aut mulieri virilem veſtem induenti,
 quod ſupplicium ſatis, pro magnitudine ſcleris, grave eis im-
 gabitur, qui, adulatione praepoſita, totam naturae vim, & per-
 petuam Dei conſtitutionem everrant? Vultis intelligere, quam

Isti assentatores non ex animi sententia loquantur? In conventu publico dicere sententiam, juri dicundo præesse, leges rogare, alit abrogare? Hæc singula et si per se ampla sunt, quantula tamen portio sunt administrationis publicæ? Cur ergo eorum uxores hæc nobiscum non consultant? judicii præsident? leges suadent, aut dissuadent? Cur non domi suæ ipsi rem familiarem procurant, & uxores in castra mittunt? Quod si, quibus rem familiarem committere viro audent, nedum minimæ negotii publici parti pares esse existiment, eas nostris imponere volunt cervicibus; videre, quam sibi consent: sin ipsi, infirmitatis suæ sibi conscii, idem sentiant quod loquuntur, sed pudore magis quam judicio cōhibentur, desinant male sperare de aliis, qui sua, hoc est, virorum officia implere & volunt & possunt. Sin (quod magis reor) hoc assentationis genere, se Regina gratificaturos putent, eos admo- neo & horro, ut falsam istam de Principe summæ prudentiæ de- ponant opinionem: nec eam adeo rerum ignaræ credant, ut, quod aliis foeminis esset turpissimum, in eo suæ dignitatis aut incrementum ullum aut ornamētum inesse arbitretur. Invitus in hanc orationem ingredior.

XIV. "Itaque, cum Princeps illustrissima de universo regno ita sit promerita, ut nihil audire debeat, quod animum ejus aut au- res offendere possit, omitram quæ in sexus contumeliam ab im- probis jactari audio, & virtutum, quæ Reginae sunt propriæ, po- tius usurpabo memoriam. Hæ enim cum plurimæ sint, & in pri- mis illustræ, nulla tamen majorem eî apud omnes commendatio- nem & laudem conciliavit, quam modestia: ea enim istius sexus ut propria existimatur, ut, in privata pleurumque vita, alia alia- rum vicia vel omnino tæxerit, vel certe obscuravit. In Principe vero nostra, cuius, ob fortunæ generisque claritatem, nullum dictum factumve in obscuro esse potest, ita hæc præluet, ut ejus commendatione ceteræ virtutes gratiores fieri videantur. Cum ita igitur mihi longa oratione non est opus, sed tantum ut admo- neam & horro, ut, quam semel ad decus & gloriam ingressa est viam, eam constanter teneat: non cujusquam assentationi ita se præbeat, ut sui obliviscatur: malitque centum, & multis experi- mentis probatum iter, ad laudem & immortalitatem insilire, quam, per antipitia & intus progrediendo, antea vitæ decus & splendorem in discrimen mittere. Vobiscum mihi omnis dis- ceptatio, qui, vel invidia erga meliores, quos, ne vobis antepo- nantur, timetis, vel, prava ambitione, apud bonam Principem futuræ gratiæ fundamenta jacitis. Dicam igitur, Regina claris- sima, fretus tua prudentia, quod sentio, & libere dicam. Isti non te, sed tuam fortunam alloquuntur: &, dum Reginam cogitant, eandem quoque foeminam esse oblivisci videntur. Cum foeminam dico (ne quis contumeliose id dictum interpretetur) hominem dico, cui natura, cum plurima dederit blandimenta, & indul- gentiæ suæ munera, nonnulla etiam admiscuit (ut pulcherrimis quoque

quoque & pretiosissimam rebus solita est) infirmitatis incommodum
 adeoque, non sui procreandi sibi potentiam, in aliena voluntate
 custodia; adeoque in alio imperium non dedit, sed leges
 tam imitatur, in perpetua persequitur; fructum; maritorum
 feminas esse iusserint. Neque hoc ad earum est excogitatum
 miniam, sed infirmitati inventum remedium: nam cum eas
 gociis, quibus sunt impares, atque beneficium est consulenti
 dori, non honori detraherentis contumelia. Non commemoramus
 quam regni cohibent eas maritum diligentia, & parentum
 cloritas non recensibiles, quae, soluta vinculis, quarendam fieri
 promittit. Ea tamen dicam, quod quae causa praesens offert, si
 quae exigit, & quae sine fraude publice excusari non possunt; si
 in eo sexa sunt privatae uxoris, & a rebus & propinquis curae
 quae publice obesse possunt, ex leviter attingamus. Nonnulli
 XV. Nunquam ab hoc sexu animi magnitudo possit haberi
 habent certe feminas suas virtutes; sed haec, de qua loquor, in
 ter viriles, non muliebres, semper communis est. deinde, quod
 magis ob naturam inbecillitatem, minorum mollium sunt obno-
 co, quoties legum frenos licentia perripit, longius progreditur,
 tur, difficilior revocatur; ad modestiam vim unquam redire
 quippe morborum de remediis iusta impaciones. Quod
 quae inter eas fortiores videntur, eo sunt magis periculosa, quae
 vehementiores habent imperium; & quod ratio sexus, forma
 semel exuerunt, etiam ultra coram virilis licentiam extendere vo-
 lent. Nam ubi modum finemque a natura possumus semel trans-
 erit, quicquid ultra est infinitum est, nulli contenti aut aucto-
 ribus reliqui terminor. Ad hanc etiam naturam infirmitatem
 diu, quod quanto quisque sui infirmitatem habet fiduciam, tanto
 vicilium aliorum dicta & facta ad suam contumaciam accipit, vel
 mentis infirmitatem, quodque patitur, inconsideratione vultuam
 erit, & de ea comminatio sui vultuam. Haec omnia quam
 inagitationem pertrahit ad verba, nemo vultuam, opinor, igno-
 ista si quis ante consilium putat, apud antiquos summi reputat, quod
 ra cum rebus percontatione Joana Nepellum non ita prius
 imperatorem. Rebusque vultuam temporum historias. Nam
 commemoratae ad vultuam contumaciam, non Cappadocem Laco-
 cum & montes sua infirmitate fecerunt. Paterfamilias illa Zeno
 omnium ore celebrata, Parthorum vultuam, imperii Romani
 pugnatrice, tandem vultuam, capta, triumphata, & regnumque
 um, ab Odenato interea auctum & illustratum, uno momento
 vertit. XVI. Sed nec illud quidem praeterire vultuam possum, cuius
 allene rei procuratore, in primis ratio ducitur, & ne vultuam
 & summa imperium & hominum generi contumaciam, a quo
 de obitu negotiorum exigit non potest. Nihil ergo neque Regi
 ingenio, neque fidei, neque industria devotio. Sed si quid
 plerumque accidere solet) aliena etiam fraude gestum fuerit.

ut ac publica utilitas, aut quem tenebit loci dignitas, postulet, quam multam a Regis marre exigemus? aut quam experemus penam? apud quos rerum gestarum ratio repositur? apud muliebri concilio in gynæceo de summa rerum consultabitur? Vnde decretis aut singuli subscriberis, aut universi auctores eritis, & quam vix inermem, legibus & moribus vobis obnoxiam, cohibere nunc potestis, auctoritate vestra semel armatam muliebrem impotentiam sustinebitis. Neque hoc eo a me dictum existimate, quod quicquam tale a femina lectissima & omnium longe modestissima metuum: sed quod nobis, quibus omnia adhuc in manu sunt, turpe ducam, spem nostræ incolumitatis, quam nobis ipsis debere possumus, in aliena potestate collocare: præsertim cum pro nobis faciant divina & humanae leges, & non modo majorum nostrorum consuetudo, sed omnium, quæ ubique terrarum sunt, gentium consensus. Tulerunt quidem, in summo honoris gradu, nationes quædam feminas, non illas quidem iudicio & suffragiis electas, sed sorte nascendi oblatas, nullus tamen unquam populus, cum libera essent suffragia, cum virorum quantulacunque esset copia, sibi feminas præfecit. Quamobrem, viri clarissimi, suadeo, vosque vehementer adhortor, ut, iuxta leges patrias, & majorum instituta, unum, aut plures etiam, si ita videbitur, ex Optimatibus scilicet optimos, eligatis, qui interim regnum administrarent, dum Rex eo robore sit & animi & corporis, ut ipse ad rerum gubernacula admoventi possit. Quod faxitis Deum Opt. Max. fortunare & volo & opto.

XVII. Hæc cum Kennedus, cum haud dubia majoris partis assensu, dixisset, cæteri, ne frustra contra niti viderentur, in eorum sententiam concesserunt. Res autem hoc maxime modo est composita, ne neutra partium alteri cessisse videretur. Bini e singulis factionibus adhibiti ad Regis custodiam, qui publica negotia cum fide tractarent, vestigalia Regis colligerent ac dispenserent, familiarique Regis curam gererent: e factione Reginæ, Gulielmus Gramus, & Robertus Bodius tum Cancellarius; alterius factionis, Robertus Orandum Comes, & Joannes Kennedus; omnes familiarum suarum principes: adjuncti his duo Episcopi, Glasguensis & Caledonius: Reginæ permissum, ut educationi Regis adesset, modo ne quam partem curæ publicæ attingeret: reliquorum vero liberorum (erant quatuor, Alexander Dux Albinus, Joannes Comes Maritiæ, & dux puellæ) ipsa educationi præsser.

XVIII. Rebus domesticis ita constitutis, Legati Anglorum audire petentibus induciæ in annos quindecim datæ. Proximo anno, qui fuit M. CCCC. LXIII. Regis mater M. CCCC. LXIII. accessit, parum secunda pudicitie fama. Eodem anno, Alexander Regis frater, dum ab avo materno e Gallia rediit, ab Angelis capitur, brevique liberatur, Scotis, ni rediretur, ob violatas inducias bellum comminantibus. Pace inter partis, domi ab intestinis motibus non diu cessatum: nam con-

troverſis Procerum, de ſtatu publico ordinando, rumoribus in-
 juſtæ auctis, ætaſque Regis immatura rebus gerendis, & ſuperiorum
 temporum licentiæ recentis memoria, hominibus natiora inquietis ſe-
 nos facile ſolvit. Alanus Lornenſis, homo ſeditioſus, Joannem
 fratrem natu majorem, hæreditatis ejus potiundi cupidus, in vi-
 elis captivum tenebat: vivum ſervaturus, quoad, odio nefarii ſe-
 leris ſenefcente, rex ex ſententia tranſiſſereti. Id facinus Calemus Can-
 bellus Argatheliæ Comes cum reſciſſet, magna clientium manu col-
 lecta, Alanum, liberato fratre, in carcerem conſecit, hominem, alio-
 qui multis atrocibus inſamem, in aulam ad ſupplicium ductum.
 Verum ille (inertum forſvita, an voluntaria) morte ſupplicium
 prævenit.

XIX. In diverſa regione, Donaldus Inſulanus, ut auctor potenti-
 or, ita res turbare majore mole eſt aggreſſus. Is enim, Rege mor-
 tuo, metu ſolutus, in eo turbulento rerum ſtatu, locum injuriæ ad-
 verſus infirmiores, & augendæ potentiæ occaſionem ſibi datam ra-
 tus, Ennerneſſum cum non adeo magno comitatu venit: & a præ-
 feſto arcis, ut qui nihil hoſtile metueret, comiter invitatus, arcem,
 cuſtodibus expulſis, in ſuam poteſtatem redegit, Inſulanorumque co-
 pils undique coactis, ſe Regem Inſularum pronunciat: per prophe-
 quas regiones edicit, ut veſtigial uni ſibi cives pendant: neque ali-
 um Regem aut dominum agnoſcant; gravi pena, qui ſecus feciſſet,
 indicta. Ad hanc famam, facinoroſis ad eum undique coeuntibus,
 ſatis magno exercitu conſecto, Atholiam ingreditur, tanta celeritate,
 ut Comitum, qui Regis erat patruus, cum uxore, nihil tale ſuſpica-
 tos, ceperit. Is enim, ad repentini tumultus rumorem, Blaro arci
 diſſiſſet, in vicinam Brigidæ ædem, ſe religione loci deſenſurus, ſe-
 ceſſit: multi item popularium, oppreſſi ſubito malo, pretioſiſſima
 quæque rerum ſuarum eo congeſſere. Ea ædes, quanquam in illi
 locis magna cærimoniam veneraretur, & ad eum diem inviolata man-
 ſiſſet ob ſacilitatis eximiam famam, plus tamen valuit, apud ani-
 mum immanem & avarum, præda quam religio. Comite cum uxore
 magnoque captivorum numero illinc abduſto, ædi, rebus omni-
 bus ſpoliatæ, ignem inſecit: ſacerdotes, verbis a ſacrilegio deterrence
 conatos, alios interfecit, alios male mulctatos dimiſit. Circumjectis
 deinde locis ferro & flamma longe lateque vaſtatis, dum cum ingenti
 præda domum rediſ, ſuborta repente tempeſtate, magna pars
 navium amiſſa, reliquis graviter afflictiſ, ipſe cum paucis in Nam
 inſulam ejeſtus eſt verius quam expoſitus. Id vero, qui e tanta ca-
 lamitate evaſerant, rati manifeſta numinis ira eveniſſe, nudis pedi-
 bus, ac lineis modo veſtimentis reſti, ſupplices cum muneribus ad
 Patrum Brigidæ, cui ante paucos dies tam contumelioſe illuſerant,
 acceſſerunt. Dux vero Donaldus, ſive dolore amiſſi cum præda ex-
 ercitus, ſive animum (quamlibet immanem) ſubeunre ſcelerum
 conſcientia, & ſperæ religionis memoria, ex eo die parum compo-
 ſuiſſe mentis dicitur. Hic ductus caſus propinquior ejus movit, ut
 Atholiam Comitum cum ſuis liberos diſmitterent, ac Brigidam propin-

cum piaculis amplisque muneribus veniens. Rerum ita gestarum fama in aulam perlata, omnem expeditionis adversus Insulanos apparatus solvit.

XX. Principis tumultibus ita sedatis, tanta cum exultatione & tranquillitate res Sconorum administratae sunt, ut nunquam altiorem felicitatem, sinceriorerque pacem seniores affirmarent se meminisse: erat in Jacobo Kennedo (cujus aula tum maxime nitetur auctoritate) prudentia & gravitas, ea in reliqua Nobilitate, qui prudentioribus parere non recusabant, modestia. Tantam enim Kennedus existimationem, multis erga rem Sconicam meritis, erga superiorem Regem officiis, collegerat; tantam, ob morum elegantiam, & propinquam cum Regibus cognationem, comparaverat in rebus amicis idem, ut ceteri pueri Regiae cariores, qui per ordinem hinc in orbem sibi succedebant, cum, quoties in aulam excurrerent, velut diligentis exactorem & probatorem, facile ferrent. Itaque, hac eorum concordia, in summa tranquillitate ita Rex educatur, ut, accedente ad rectorem diligentiam optima pueri indole, magnam omnium concitatis expectationem. Haec fere ad sextum aetatis regni annum acta fuere.

XXI. Erat tum in aula Robertus Bodius, familiae suae princeps: qui, praeter magnas opes, familias tum plurimas & clarissimas propinquitatibus & affinitatibus erat complexus: florebat etiam cum e regia stirpe domus: habebat enim, praeter Thomam & Robertum filios, Alexandrum fratrem, omnium primarum artium principem: qui reliquis pueris Regiae mensis non invitis, etiam cupiente Joanne Kennedo propinquus (qui, per ingravescentem aetatem, adolescentis laboribus impar erat) ad Regem est admotus, ut militum exercitationum rudimentis cum iungeretur, quibus tum inter equales facile primus habebatur. His opibus freti, nec loco, quamvis honorifico, quem in aula sedeant, contenti, nec auctoritate, quae erat eis praecipua, omne robur publicum in suam transferre familiarum doctores. Id ut conficerent, Alexander negotium datur, Regis quoque animum adjunderet. In Regem jam puberem in summa flexu natus, ita comitate & blanditiis animum infirmum cepit, ut summa sibi fides omnium rerum esset. In hanc tam familiarem consuetudinem admissus, sermones frequenter apud adolescentem ferebat: "Eum iam regni potentem esse: jam tempus adesse, ut, e senis prope servitio emancipatus, aetatem circa se habeat militarem, eaque studiis mature capesseret, in quibus, velle nolis, ei agenda sit aetas."

XXII. Hujus generis orationes, ab adolescente, sermone imperito, in aetatis lubrico ad licentiam prono, facile accipiebantur: ac nullatim rectoribus consumantur, multa illis inconsideratis, nonnulla insensitibus, tentare, atque occasionem quaerere, ut a seniorum auctoritate, velut e vinculis, evaderet. Igitur, cum e Limnachio, ignorant Kennedo, cujus tum vices erant, in agros venatum vadit, senex cunctos festus, non procul ab oppido cum asequitur:

& cum, apprehensis habenis, remoraretur, ac reducere conaretur quod nec tempus commodum, nec idoneum comitatum caussaretur. Alexander accurrens, seni, optime de se merito, arcu, quem manu tenebat, vulnus in caput infixit. Ita abactio Kennedo, velut aratro molesto, quo coeperant ire, pergunt. Kennedus faucibus in oppidum redit: nec Robertus in aulam reversus, fratris factum imitatus est. Inde odiorum semina, cum gravissimo regni damno, alienigenarum factionis exitio, sunt orta. Initium fuit promenda discordiæ, cum Bodii Edimburgum, Kennedi Sterlinum Regem inde transferre vellent. Bodii, qui plus in aula tum poterant, sine consensu publico, eum Edimburgum ducunt, ut ibi regnum iniret. Camerites fuere itineris, præter Bodios, Adamus Heburnus, Joannes Semervallius, & Andreas Carus, familiarum suarum principes. Hæc acta sunt, circiter decimum Julii diem, anni M.CCCC. LXVI. Kennedi in ea contentione inferiores, diversi domos abeunt, Joannes in Caristam, Jacobus in Fifam, tumentibus ira animis, nec ultioni, sibi possent, defuturi. Bodii superiores, injuria non contenti, ad Joannem similiam miserunt, quicum domi colluderet, ac se oblectaret, delirationem seni exprobrantes.

XXIII. Nec multo post, Jacobus Kennedus decessit, mature quidem ille, si ratio ætatis habeatur: verum ejus mors omnibus bonis adeo fuit luctuosa, ut parente publico viderentur orbat. Erant enim in eo viro, præter virtutes ante commemoratas, summa domi frugalitas & continentia, foris splendor & magnificentia. Omnes superiores, & qui eum usque ad hunc diem secuti sunt, Episcopos liberalitate in publicum superavit; cum interea non magnos Ecclesiasticos proventus teneret: neque enim adhuc ad Scotos pervenerat consuetudo sacerdotia sacerdotiis cumulandi, & male per avaritiam quesita pejus per luxuriam profundendi. Unum reliquit suæ liberalitatis monumentum egregium, scholas publicas, ad Fanum Andree maximis sumptibus ædificatas, & magnis proventibus, ex Ecclesiasticis tamen fructibus, locupletatas. In eis sepulchrum sibi magnifice extruendum curavit, quod tamen ei, privatim de pluribus, publice de omnibus optime merito, malignitas hominum invidit: quod dicerent, nimis vanitatis esse, in re, ad nullum usum comparata, tantos sumtus facere. Mors virtutes ejus fecit illustiores, & desiderium auxit: eo enim, velut perpetuo censore morum, de medio sublato, disciplina publica paulatim labefactata, deinde penitus corrupta, secum omnia pene in exitium traxit.

XXIV. Bodii, ad domesticæ potentie incrementum, & inimicorum vires imminuendas, sub legum prætextu, animum adjuvant: e quibus maxime opportunus est visus Patricius Gramus, Jacobo Kennedi ex eadem matre frater, Roberti quoque Bodii consobrinus. Is, uti tum mos erat, per Canonicos electus Episcopus in locum Jacobi fratris nuper defuncti, sed per factionem aulicam impeditus, quo minus cum Regis bona venia Romam adiret, sine

commearu

commearu ad Pontificem profectus, facile cum eo transigit, ut in
mortui locum sufficeretur: nam, præter generis nobilitatem, &
maximarum virtutum commendationem, erat, ut illis temporibus,
liberaliter eruditus. Itaque, dum Romæ, adversæ factionis opes
mensens, desideret, vetus controversia de libertate Ecclesiæ Scotorum
reverti cœpta est: nam Eboracensis Episcopus jus (quo Scotorum
Episcopos contendeat sibi subditos) per licentiam bellorum usur-
pavit, etiam in pace retinere studebat. Verum, decreto Romæ
secundum Scotos dato, Gramus non modo Scotiæ Primas judica-
tur, sed etiam a Pontifice Legatione in triennium, ut sacerdotum
mores, & disciplinam Ecclesiasticam præcipitantem, in
vetus statum restitueret, est ordinatus. Nec tamen vir tantus,
et animi fortunæque bonis illustratus, ac summi Pontificis tali
prærogativa subnixus, domum redire ausus est, usque ad inclina-
tam Bodiorum potentiam.

XXV. Bodii, cum non tantus ad eos Nobilitatis concursus fieret,
quantum speraverant, ut inimicorum criminationes amolirentur, &
securitati suæ in posterum prospicerent, conventum publicum iudi-
cium curant, in tertium decimum mensis Octobris. Ibi, coram
Rege & Apolectis, Robertus Bodius senior, in genua procidens,
conquestus est: "Suum erga Regem obsequium, quod in eo-Edim-
burgum deducendo præstitisset, malignis inimicorum sermonibus
traduci, & in pejorem partem rapti; ac minari, illius consilii
auctores poenas aliquando daturos: quomobrem Regem orare,
ut, si quam, ob id factum, iram aut offensam animo concepisset,
id palam declararet, & malevolentium calumnias compelleret.
Rex, ubi paullum cum Apolectis collocutus fuisset, respondit;
Robertum non auctorem ejus itineris, sed comitem fuisse; neque
obsequii poena, sed potius officii in se collati præmio dignum ex-
istinare: idque se, ut invidorum sermonibus obviam eatur, pu-
blico conventus decreto declaraturum: atque eodem decreto cau-
turum, ne ea res Bodio comitibusque ejus aliquando fraudi esse
possit. Hoc decretum cum Bodius petisset in acta conventus redi-
gi, idemque diplomate Regio, cui magnum sigillum appenderetur,
confirmari; decretum quidem statim in acta relatum, diploma
paullo post, nempe vicesimo quinto ejusdem mensis die ei traditum.
Eodem quoque die adjicitur & aliud diploma ex concilli sententia,
quo Bodium Proregem creat, suamque salutem, fratres, sorores,
arces & oppida, omnemque jurisdictionem in cives ei Rex commit-
tit, donec ipse vicesimum unum annum expleret: egitque cum Pro-
curatoribus, qui tunc aderant, ut sese sancte promitterent omnium actio-
num publicarum Bodii adiutores fore, penisque, nisi id summa
regis & fide fecissent, obnoxios futuros. Huic promisso Rex ipse
etiam subscripsit.

XXVI. His rationibus Rege sibi conjuncto, & parte Nobilitatis
privato fœdere connexa; ac totius regni administratione in se tra-

ducta, securitati in longum tempus provisum esse existimantur: fundamenta potentiae etiam in posterum jacentes, perfecerunt, ut Regis soror natu maxima Thomas Bodio Roberti filio nubere. In matrimonium, ut opulentum & velut potentiae stabilimentum videbatur, ita inimicorum odia incendit, & vulgo variam sermonum materiam praebeat. Etli enim hac via omnes aditus ad Regem obseptos credebant, solique dictorum & factorum arbitri erant, non tamen aulica gratia magis florebat, quam flagrabant odia publico, quod, quadriennio prope tectum, in exitum totius familiae tandem erupit. Nec adversae factionis prudentissimus quisque tam subitum eorum incrementum invitus audiebat: ut cui arrogantiam (ut fieri solet) comitem sperarent, quae superiores ferre nequeant, aequales contemnat, & inferiores deprimat; ubi autem privati excessit modum, Reges, emulationis intolerautes, in sui exitum accendat. Fama vero discordiae, inter factiones tam potentes, populari quoque licentiae frena solvis: nam nationes latrocinii assuetae, veterem rapacitatem ex intervallo avidius reperebant; & odiorum semina, ad tempus suppressa, vehementius gliscebant: & seditionum turbandarum rerum occasiones libenter amplectebantur: omnes denique omnia, spe impunitatis injecta, liberius audebant. Nec deerant occasionei Kennedy, qui, partim spargendis rumoribus plebi iram inflammarent, & omnium malorum causas in Bodios, ut seditionum auctores, conferrent: partim etiam (ut nonnulli rebantur) a tumultuosorum hominum consiliis non abhorrebant, & nequitiae laces occulte subdebant. Illud certe ex eorum vultibus clucebat, hunc turbidum rerum statum non admodum eis ingratum esse. Unum restare videbatur, ad florentem inimicorum potentiam subvertendam, ut Regis animum ad sua consilia traderent: satis enim superque sibi virium esse: & vulgus novarum rerum studiosum, & omnia alia magis quam praesentia semper cupiens, facile ad partem accessurum. Itaque, per homines callidos, qui studium Bodianum partium praeseferrent, Regis animum percontare instituerunt.

XXVII. Interea Legati in Daniam decreti, ut Margaritam, Dani Regis filiam, Jacobo peterent uxorem: utque proficerent, quoad fieri posset, ut verus controversia de Orkadibus & Schetlandicis insulis, magis utriusque generis cladibus exercita, tolleretur. Princeps ejus Legationis fuit Andreas Stuartus, Valerii filius, idemque Scotiae Cancellarius. De nuptiis facile cum Dano transactum, omni jure, quod in omnes circa Scotiam insulas majores ejus sibi arrogarent, dotis nomine remisso; tantum ut privatis agnorum possessionibus caveretur, ut agros, quoribi haberent, uti ante possederant, ita tenerent. Sunt, qui pignori oppositas, donec dos solveretur, scribant; sed postea Jacobo nepoti, ex filia recente nato, Danum omne jus suum in perpetuum cessisse. Cum a Cancellario Rex certior esset factus, omnia ex sententia esse confecta, proxima nocte deliberatio, de honesto Nobilium globo, ad novam Reginam deducendam, mittendo. Ibi fraude inimicorum, & amicis parum prospici-

posciantib
data sup
ng, & sple
nibus, L
ne rarus,
na familia
XXVIII.

quibus Bodii
potes, &
que, qui ja
collendo;
ando, anm
tates, var
policorum
ne conaren
tque ab in
ant, qui A
ntia seme
vires assue
constabat.
imperantes
quorum tr
m facilitat
lo, jam R
nate in D
vitiarum
ut adultu
ne propere
ne, qui in
nati arbitri
lo i multis
natis Nov
negotium
nane.

XXIX. H
lio aut fav
se perculs
natis anim
agraliena
sta, in An
p exhibu
nati, in R
sistent.

omni publi
sta publi
Quid, adve
in tempor

prospici

proficiantibus, Thomas Bodius, Roberti filius, Arapiæ Comes, audata supra modum etiam ab invidis, & minus æquis ejus vir-
tutibus, & splendore opibusque ad quamvis magnificentiam super-
eribus, Legatus deligitur. Ille, domi omnia, patre Prorege,
no ratus, libens profectorem suscepit, ac jam ineunte autumno,
in familiarium & amicorum comitatu descendit naves.

XXVIII. Kennedi interea, labefactato Regis animo, & vincula,
quibus Bodii ejus voluntatem se retenturos credebant, nempe vo-
luntates, & a curis publicis otium, trahendo in erimen; eorumque
per, qui jam erat maximus, velut Regi formidolosus in manus
volvendo; ac nomine peculatus, prædæ ex eorum ruina osten-
dendo, animum infensum, & suspicionibus æquis avaritiæ oppor-
tunas, varie versabant. Bodii vero etiam obsequio, & malorum
palliorum dissimulatione, a molestis cogitationibus Regem aver-
tere conarentur, tamen & vulgi querimonias, & aulam solitudo, ut-
roque ab inimicis auctæ de indutria, regi non poterant: nec do-
mum, qui Regem sollicitum, nacti, de publicis calamitatibus &
ceteris remediis, libentius admonerent; & Rex ipse, velut ad curas
vires assurgens, qui vulgo ferunt nonnullam ingenuitatem sibi esse
constrabat. Nec Bodii, quanquam cum sibi paulatim minus ob-
temperantes, & pariter invidiam populi in se infundere sentiebant,
quamquam tacite e superiore Mensura amichebant, consilii & primum
in facilitate, & venia præteritorum accepta. Igitur adversa fa-
cto, jam Regem clam in suis partibus abducto, & Thoma Comite Ar-
apiæ in Daniam ablegato, inde, postquam Oceanum septentrionalis
divisiam magna anni parte navigationibus impervit, rectius fore
ut aditum non periret; sentis, & ceteris de morbis invalidos, &
qui propterea in aulam tenerentur, & præsidio saltatim amicos
qui in Legationem erant profecti, delictos, maturum ag-
endi arbitrat, primum conventum publicum, jam
in multis sagittis, in vinculum secundum diem M.CCCC.
nonis Novembris, anni millesimi quadesingentesimi LXXI.
ingressi nomi, Edinburgum per Regem indicendum

XXIX. Et Bodii hostibus ad se, iussu, societas, propterea
quod aut favore erga eos, est celebrata. Ipsi certe tunc inopinato
perculsi, nullo auxilio adversus imminens malum ante parati,
Bodii animis, non tam factionis adversæ potentia, quam subita
regis alienatione perturbati; Robertus, omni spe incolumitatis ab-
iit, in Angliam profugit. Alexander, quem adversa, valendo a
exhibuit, in ius venit. Cuius in fratris communiter datum,
in Regem injecta manu, privato consilio cum Edinburgum
cessit. Quæ Alexander animasti, eius culpa veniens in con-
tum publicæ impetravit, supplicique petere, & ejus venia, ex
publica, Rex exemplum delicti paratior, id ei negavit.
Quid, adversus ille decreverat, ab accusatoribus obiectum sit, ab il-
lus temporis scriptoribus non proditur: ego quoque, quanquam
conje-

conjectura difficilis non sit, malo cogitationibus legentium rem tam relinquere, quam incerta pro certo affirmare. In eo iudicio Alexander damnatus, capite fuit: Robertus, paucis post annis, Anversii in Anglia, exilii radio ad praegravem aetatem adjuncto, decessit: filius ejus absens, inauditus, & negotium publicum gerens hostis publicus judicatus: omnium bona publicata. Haec quidem haec gesta sunt. Quae autem ex viris bonis, & illorum temporum ignavis, accepi, non existimavi dissimulanda. Alibi enim, decem tum, quo Bodius ante aetorem venia fuit data, in actis extare, hanc fere sententiam, "Ut Rex omnem offensionem, & (ut tunc loquebantur) animi rancorem remitteret." Quod quidem quod Regi gratificari volebant, juxta remissionis de culpa & poena distinctionem, quae tum inter Theologos celebrabatur, interpretarentur, his videlicet verbis intelligi, "Noxam quidem, & ex animi nequitia conceptam labem, aboleri: exterum, legum poenis se non eximi." *non eximi.*

XXX. Proximo vere, Danica classis Reginam advenit. Thomas Bodius, audita calamitate totius familiae, quanquam non deesset, qui, in publica omnium letitia, spem veniae ei ostenderent, non ausus tamen descendere: verum ab uxore, quae ad rumorem Danicae classis advolaverat, edoctus, nullum reditum ad Regis gratiam patere, omni aditu ab inimicis pracluso, statim in Daniam, unde venerat, revocatus est: & peragrata Germania in Galliam venit. Ibi multa frustra conatus, ut Ludovicus Undecimo (qui regnum legitimum Francorum in tyrannidem converterat) deprecatore ueretur, ad Carolum Burgundum profectus, fortem & fidelem ei in bello navavit operam; ac multis ab eo invicem donis & honoribus affectus fuit. Ibi, dum privatam, sed honorificam vitam ducit, uxor ei Jacobum filium, & Graecinam filiam peperit, de quibus suo loco dicemus. Nuptiae Jacobi Tertii & Margaritae Reginae, magno Nobilitatis concursu, celebratae, decimo die

M.CCCC.

LXX.

mensis Julii, anni M.CCCC.LXX. Ex eo matrimonio, tertio post anno, natus est Jacobus, qui patri in regnum successit, mense Martio, die sacro Divo Patricio. XXXI. Rex interea, nondum latius Bodiorum calamitatibus, scribit in Flandriam, ac sororem domum revocat. Sed cum, ob insignem erga maritum amorem, non facile ei de reditu persuaderi posse existimaret, curat ex aliorum literis spem ei injici, "Regis ira spatio temporis lenita, non desperandum, quin soror apud fratrem plurimum perficere posset, ad mariti calamitatem sublevandam: multum interesse, praesentis tuam causam agas, ad alia agenda mandes." Illa, ea spe illecta, cum redisset, statim de divortio cum ea Rex agit: & assis libellis publice, ac multis ascitis testibus, Kilmernoci, (quod, ante res afflictas Bodiorum princeps erat domicilium) jubetur Thomas intra sexagesimum diem adesse, quem sciebant omnes, vix fide publica data, reverti ausurum. Cum diem non obisset, priores nuptiae decernuntur illegiti-

ac divortio cum absente & inaudito transacto, Maria Regis soror invita Jacobo Hamiltonio, homini prope novo, ac multum dignitate & opibus, quam prior maritus, inferiori, nubere cogitur: peperit autem ei Jacobum, & Margaritam filiam. Revocati quoque ex altero viro a Rege liberi: nec ille diu superstes fuit. Cum Antverpiæ diem obisset, nec propinquum ibi haberet, qui hæreditatem adiret, Carolus magnificum ei sepulchrum, pecunia satis ampla, qua ipse munifice eum donaverat, in æde construendam, cum inscriptione honorifica, curavit. Ita Bodiorum, quæ tum erat in Scotia florentissima, familia intra paucos annos & crevit & corruit, magno posteris documento, quam sint lubricæ Regum adolescentium amicitix. Nec ea modo ruina obstupescit amicos, sed inimicos etiam terruit: nullo postea ad eum, unde illi dejecti erant, gradum contendere auso, partim dum rerum humanarum casus instabiles expendunt, partim dum Regis tam subito in beneficiis pœnitentiam, & in odio tantam pertinaciam in mentem revocant. Multum certe eos, qui, ex ea mutatione status publici, in maximam spem erant erecti, sua fefellit opinio. Nam Rex, qui superioribus annis assueverat otio domesticco, ac raro prodibat in publicum, jam novus etiam maritus, domesticis voluptatibus magnam temporis partem impertiebat: atque exclusa Nobilitate in paucorum ministrorum potestate totus erat. Cum esset enim ingenio æcri & præservido, non facile ferebat sententiam suam a consistoribus reprehendi: ita cum Procerum in censendo refugeret libertatem, tales circa se habebat, qui non corrigerent, sed approbarent sua decreta, & repugnandi offensione vitata, obsequendo gratiam pararent.

XXXII Inter hos aulae mores, ordo Ecclesiasticus nihilo sanctius agebat. Quamvis enim luxu & avaritia jam multos annos Ecclesiæ ministri laborassent, remanserat tamen adhuc species quædam antiquæ gravitatis, quæ & stimulos literas discuntibus adderet, & qui in discendo profecissent, spem emolumenti eis injiceret. Eligebantur enim Episcopi a collegiis Canonicorum, & Cœnobiarum a suis sodalibus: tum autem aulicos, qui Regis animum & aures obsederant, lucri ostentata magnitudo, & eorum, quibuscum certamen esset, infirmitas eo facile perduxit, ut Regi suaderent; "Ne rem tanti emolumenti penes homines ignavissimos, & ad nullam rei publicæ partem capeSSendam idoneos, esse sineret: sed potestatem designandi quos vellet ad se revocaret. Inde enim non defuerunt, unde & contumaces reprimeret, & dubios retineret, & bene meritis gratiam referret. Nunc autem, penes vulgi faciem honores & opes esse, non minus in publicis necessitatibus parcos, quam in domesticis voluptatibus profusos. Unum Regem esse oportere, in quem omnium oculi sint intenti: penes quem sit & puniendi, & ignoscendi, & remunerandi facultas." Cum, his & similibus blandimentis, Regis animum, ætate infirmum, nec satis adversus pecuniam firmum, & prava consuetudine labefactum, & a natura pronum

prorum ad licentiam, in suam sententiam pertraxissent, contra nova rerum facies per totum regnum oritur, rebus omnibus, tam sacris quam profanis, in aulam, velut ad publicam mundinationem propositis.

XXXIII. Patricius autem Gramus, qui precipitantem Ecclesiam unus velut sufflaminabat, cum, inimicis omnia domi tenentibus Romae aliquot annos subsedisset, tertior per amicos factus, quo statu res essent, fretus propinquitate Regis, e cuius amica magnatus erat, ad suos redire statuit: & ut animos hominum pertraheret, diploma de Legatione impetrata praeiussit.

M.CCCC.

LXXII.

CCOC LXXII. quum res & magnam ei invidiam statim contulavit. Nam qui redemerant in aula honorem Ecclesiasticum, ne predam & pretium simul amitterent, metuebantur & qui spem crescendi ex aulica mundinatione conceperant, aditum sibi obscuri dolabant. Nec minus fremebat ea factio, quae sacerdotia mercenario quaestu a Rege impetraverant, vel impetrata alibi diuendebant, ne genus illud lucri e manibus eriperetur. Hi omnes conjuratione facta, maledictis Patricium absentem onerant, & in Regiam collecti, queruntur; "Vetusta majorum jura, & recentia Regum edicta violari, ac multa, universo regno damnoisa, per Romanenses agitari: quorum libidini nisi mature obviam eatur, Regem brevi in ordinem redactum iri, & penes illos omnium rerum potestatem fore." Id periculum ut praevenerent, ex decreto concilii, ad Patricium, vix navi egressum, missi, qui veterarent.

"Ne ullam sui muneris partem attingeret, donec Rex, de quaerendo montis adversus eum ad se delatis cognosceret." Dies dicta, cum Edimburgi adesset, ad Cal. Novembres. Interea, cum amici propinqui confirmarent, Regem, in tam justa causa, non iniquum fore; idque ex rumoribus adversa factio recessisset, Regis & aulicorum animos, magna pecuniae promissione, ita sibi devinxit, ut nunquam deinde Patricius aequo jure cum adversariis contendere posuerit. In convestum accitus, cum diplomata protulisset, e quibus ostenderet, se a Romano Pontifice Archiepiscopum Fani Aedre, Primatem Scotiae, & Legatum ad Ecclesiasticum statum ordinandam in triennium creatum, a minoribus quidem sacerdotibus satis aequo animo esse auditum: gaudebant enim, munus tam necessarium viro bono & erudito commissum: sed hi, metu potentiorum aliorum, qui sibi Regem & aulicos conciliaverant, mutire palam non audebant. Adversarii, ut favor populi erga Patricium claresceret, mora interposita, Pontificem Romanum, qui unus in causa iudex esse posset, appellant. Ipse, ad suam Ecclesiam a Rege remissus, retitus est, dum lis dijudicaretur, Archiepiscopi insigni usurpare, aut quicquam, praeter consuetam superioribus Episcopis mercedem, acciperent.

XXXIV. Inter haec, exortus est Patricio, levi de causa, novus inimicus, sed omnium longe acerrimus, Gulielmus Seveffius. Is, juvenis ingenio,

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum

ingenio, cum aliquot annos Lovanii apud Joannem Sperincum, medicum, & Astrologiæ studiis nobilem, egisset, reversus ad suos, cum cætera ingenii dexteritate, tum scientiæ rerum coelestium jactatione, brevi in aulicorum gratiam se insinuavit. Ea res magnam in favorem conciliavit, quod aula omnibus divinandi generibus tum æque ad insaniam dedicata erat. Seveffius igitur, Ingenii acrimonia & aulica gratia florens, brevi Archidiaconus Fani Andreæ designatur. Cum ab Episcopo ad id munus non reciperetur, communicato consilio cum Joanne Locco, tum scholarum publicarum Rectore, & Patricii inimico, machinas omnes ad eum subvertendum admovent. Rector, frater Romani Pontificis privilegio, quo a jurisdictione Patricii erat exemptus, ei sacris interdictis. Hanc ille hominis ex inferiore ordine comminationem ita contempsit, ut, etsi venturus in aulam eisdem diris semel atque iterum esset petitus, nihil tamen de superioris vitæ consuetudine remitteret. Tum inimici (ut mos est, cum diræ Ecclesiasticæ contemnuntur) Regis auxilium implicant, ac Patricium omnibus sacris ædibus excludi procurant: in bona ejus procuratorem fisci immittunt: comites gravi edicto jussi discedere: dati custodes, qui observarent, ne quicquam, quod edicto repugnaret, attentaret. Episcopi reliqui, ne erga Regem tantum benevolum ingrati viderentur, summam pecuniæ grandem, quam tenuioribus sacerdotibus gravate extorserant, ad eum attulerunt.

XXXV. Rex, hac præda potitus, velut Patricii miserus, coepit cum eo mirius agere, ac, missis ad eum Abbate Sanctæ Crucis & Seveffio, Episcopus Regi, & Episcopo Seveffius reconciliatur; sed pecunia ante ab amicis collata, & ad Regem perlata. Igitur Patricius, velut omnibus molestiis liberatus, cum ad villam suam Monialium divertisset, atque ad ea quæ sui muneris erant privatim & publice obeunda se compararet, mensarii Romanenses ab inimicis in eum immissi, ob nondum solutam pro diplomate Pontificio (Bullam ipsi vocant) pecuniam, ei sacris interdicunt. Erat autem ille ad extremam inopiam jam adductus: nam & ante & post reditum mensus ejus majore ex parte a procuratore Regio erant in fisco recepti; & quod ab amicis potuit consici, Regi & aulicis datum. Ministris autem Regiis iterum in possessionem missis, ipse in arce, adhibitis a Rege custodibus, ac domesticis ministris ablegatis, cavari jussus, etiam ad inopiam consilii est redactus. Gulielmus Seveffius capitalis inimicus, velut mentis parum compoti, a Rege summum Adjutor (ut vocant) est datus, deinde a Romano Pontifice approbatus: mox idem Seveffius, per factionis adversæ potentiam, Gestor electus, qui de vita & moribus ejus inquireret. Multa ei vitia, multa ridicula, quædam etiam incredibilia objecta: inter quæ, quod interim uno die ter missaret, idque ea ætate, qua vix experiebatur Episcopus, qui ternis mensibus semel id munus obibat. Ibi, inimico judice, conductis testibus, Episcopatum ejurare coactus est: Seveffius, qui decretum ad Pontificem pertulerat, in ejus

esse cur magnopere festinarent, intra paucos enim dies certum de
 "Duce nuncium affuturum." Nec prædictioni defuit eventus: nam,
 intra triduum, est renunciatum, Ducem, exercitu profligato ad
 Nancæum Lotharingiæ oppidum, ab Helvetiis esse interfectum.
 Ita illi, rebus ob quas profecti erant infectis, reversi, cum apud
 Regem Andræ de rebus futuris præscientiam mire laudassent, ani-
 mum ejus in eas artes proclivem impulerunt, ut magnis pollicitati-
 onibus hominem ad se arcesceret, ac non ita diu postea advenien-
 tem benevole exciperet, & opulento sacris otio aliisque muneribus
 donaret. Ab hoc autem cum Rex accepisset (uti fama est) sibi a
 illius exitium imminere, eaque dictio cum maleficarum mulierum
 (quibus immodicè deditus erat) responsis consentiret, quæ prædixe-
 rant fore, "Ut leo a catulis suis extingueretur," e Principe, ab ini-
 tio indolis optimæ & summæ spei, ac ne tum quidem penitus de-
 pravato, in immanem tyrannum degeneravit. Suspicionibus enim
 animo semel occupato, sanguine proximos, & fere optimum quem-
 que e Nobilitate pro inimico habebat. Proceres autem, cum ob-
 stant ipsam cum hoc malefico genere hominum consuetudinem, Re-
 gi erant infensi, tum longe magis, ob aulicos quosdam, infimæ for-
 tū homines, quibus, Nobilitate contempta, solis consultoribus ute-
 batur. Eorum hi principes erant, Thomas Præstonus, honesto locu-
 tatus, sed qui Regi omnibus in rebus obsequi in animum induxe-
 rat; Robertus Cocheranus, homo magnis corporis viribus, ac pari
 audacia, qui cum e certamine quodam singulari cognitus Regi fuis-
 set, statim ex archirecto aulicus factus, & ad spem viræ liberalioris
 erectus, brevi, diligenter obeundis levioribus negotiis, & Regis
 moribus obsequendo, perfecit, ut ad intima de rebus magnis consi-
 lia adhiberetur, ac gener a Præstono eligeretur. Tercius erat Gu-
 elmus Rogerus, Anglus cantor, qui cum Regis Angli Legatis in
 sociam ingressus, postquam semel & iterum Regi auditus placuit,
 ab eo retentus, & divitiis auctus, brevi in Equestrem ordinem est
 scriptus. Cateri, e contemptissimo genere hominum, vilissimarum
 artium opifices, & sola improbitate & audacia commendati.

XXXVIII. De aula ab hoc hominum genere purganda cum No-
 bilitatis convocatio fieret, principibus duobus Regis fratribus, ejus-
 que paullatim prodirent indicia; Joannes, minimus natu fratrum,
 ceteris incautior, cum temere de statu regni liberius locutus fuisset,
 ab aulicis arreptus, & in carcerem conjectus, a domesticis Regis con-
 silio condemnatus, ac vena rescissa mori est coactus. Causa mor-
 tis in vulgus edita est, quod cum feminis veneficis clam consilia
 conferreret in Regis caput. Id crimen verum ut videretur, decreta
 adversus veneficas quaestione, ad duodecim earum, quarum vilissi-
 ma erant capita, crematæ. Mors Joannis conjurationem, jamjam
 ut videbatur) erupturam, magis repressit quam discussit.

XXXIX. Alexander, ut genere, ita periculo proximus, quamvis
 omnes a se, quoad potuit, suspensiones amoveret, tamen per mini-
 stros Regios, qui nunquam eo vivo sibi satis consultum credebant,

subito in arcem Edimburgensem raptus est. Ibi cum diligenter aservaretur ab eis, qui ejus potentiam sibi exitiabilem rebantur, nec per necessarios animum Regis placare posset, consilium clam, quando aliter non poterat, evadendi cepit, consilio cubiculari tantum ministro, quem unum e suis sibi relictum habebat. Per eum naviculam conduxit, quam in statione proxima paratam esse jussit. Deinde, crebris ex aula nunciis commeanctibus, qui eorum custodibus (nam secreto colloqui non licebat) fingerent Regem placabiliorum fieri, ac brevi spem libertatis ostentarent: cum destinatus ad evadendum dies appeteret, vultu, quantum in illa fortuna potuit, ad hilaritatem composito, simulat, "Se plane nunciis credere, Regem sibi conciliatum esse, nec diu se sperare in ea custodia futurum:" lautam custodibus copiam dedit, & ad multam noctem una cum eis bibit. Illis discedentibus, & vino copiosiore in somnum solutis, solitudinem nactus, e ligneis lectuli sui stragulis funem concinnavit, pro altitudine (ut rebatur) muri satis longum: ac primum, ut periculum faceret, ministrum demisit, e cujus casu, breviorum iusto eum esse intellexit. Auso igitur pro presenti copia fune, ipse secutus ministrum, qui in descensu crux frugerat, in humeros sublatum circiter mille passus ad mare tulit, ac ventum secundum nactus Dunbarum navigavit: anceque adversus vim satis communita, cum paucis in Franciam abiit. Eo absente, Andreas Stuartus Cancellarius, cum exercitu ad arcem capiendam missus. Eam cum aliquot menses, fortiter a presidio defensam, oppugnasset, tandem, qui intus erant, omnibus necessitatibus circumventi, naviculas noctu clam in Angliam discesserunt: postmodum arx vacua recepta est. Cæli ex obsidentibus aliquot Equites clari.

XL. Circa hæc tempora, Regibus Scottorum & Anglorum malis domesticis fatigatis pacis cupido incessit. Missa, ad eam conficiendam, Legatio, ab Anglis benivolenter excipitur: nec de pace modo conventum, sed, ad eam confirmandam, adjecta affinitas, ut Cecilia, Eduardi filia, Jacobi Scoti filio, cum primum puberilem maturuissent, nuberet: pars etiam dotis representata, ea lege, ut, si utrisque puberibus nuptiæ non sequerentur, dos Anglo redderetur: dati prædes aliquot oppidorum cives. Sed ea pax non diuturna fuit: nam ex odio vetusto, & residua e superioribus bellis ira, incursionibus utrinque factis, abastisque prædis, & villarum incendiis, ita utrinque animi sunt inflammari, ut ex mutuis injuriis res in apertum bellum erumperet. Erant & præter has suæ utriusque causæ. Anglum incitabant Duglassius quidem vetus, Alexander autem Regis frater novus exul. Nam Alexander in Galliam, uti diximus, profectus, uxorem accepit filiam Comitis Bononiæ maritimæ: sed cum a Ludovico Undecimo, qui tum imperitabat impetrare non posset ad sua recuperanda copias, in Angliam transiit, ibi se sperans aliquid moturum. Jacobum autem Scottorum Regem ad bellum incitabat Ludovicus Gallus, Roberto Irlando Scotto, Doctore Sorbonico, cum duobus Equitibus Gallis, ad id missis.

XLI. I
que regio
no exero
qui circ
super ege
impotent
quam Not
ventum eff
que regio
ant, Rex
ilitati en
Proceres,
tum oppi
Archib
calicasse
XLII. e
Scotiaru
tim ante
zur pati
quibus o
gubernat
festi. A
dibus ex
allevame
homo &
pugnatus
ner, de
sunt, &
peritior
mitate, c
invitos in
minuere
Partim ja
homines
gio sang
rum e R
metu mor
in jam e
humilitat
Quincun
ut potenti
uerant.
in publico
nec bonis
gesti.
XLIII. e
in quam i

XL I. Igitur, violata pace, quanquam res Scotica, vastatis ali-
quot regionibus, pejore in loco erat, decreto etiam in Anglia ma-
jore exercitu, qui ductu Glocestrii Scotiam invaderet, Rex tamen,
qui circa eum erant, inviti exercitum indicunt. Homines enim
super egeni, & qui ex aliorum calamitatibus creverant, Regique
impotentium consiliorum auctores fuerant, nihil magis metuebant,
quam Nobilitatis insensæ frequentem conventum. Cum Lauderam
centrum esset, oppidum & Marcianis & Tevioricis finibus vicinum,
quæ regiones aut ab hoste vastatæ, aut per vim parere coactæ fue-
rant, Rex nihil de superiorum temporum ratione omittebat: No-
bilitati enim diffusus, omnia per domesticum concilium translegebat.
Proceres, eam indignitatem non tolerandam diutius rati, in rem-
otam oppidi de tertia vigilia coierunt. Concilio jam satis frequen-
ti, Archibaldus Duglassius Angulæ Comes conveniendi causam ira
explicasse dicitur.

XL II. "Non arbitror necesse, viri clarissimi, ut statum rerum
Scoticarum pluribus declarem: partim enim ipsi meministis, par-
tim ante oculos videtis. Principes Nobilitatis, in exilium pulsi,
aut pati intoleranda, aut nefaria facere coguntur: vos autem, in
quibus omne regni est robur, sine capite relinqui, velut navis sine
gubernatore, omnibus fortunæ procellis & tempestatibus estis ob-
jecti. Ager noster uritur, fortunæ diripiuntur, agricolæ aut cæ-
dibus exhausti, aut, quia nullum in tot malis aliud prospiciunt
allevamentum, hostibus dediti. Rex vero, si sui compos esset,
homo & animi generosi, & raræ prudentiæ, malis venenis ex-
pugnatus, non ad Procerum cœtum, sed ad infimæ sortis homi-
nes, de pace, de bello, de salute publica refert. Illi ariolos con-
sultant, & maleficorum responsa ad animum ægrum, & pravis su-
perstitionibus capiti adhibent: & de nostrum omnium incolu-
mitate, decreta istis auctoribus sunt, qui, quod omnibus jure se
hostes intelligunt, omnes oderunt: nec vestram auctoritatem
diminuere, sed universos omnibus artibus extinguere contendunt.
Partim jam vestrum morte, partim exilio sustulerunt: neque, ut
homines novi solent, gradatim ad summa nituntur; sed in Re-
gio sanguine tirocinium crudelitatis & avaritiæ exercent: alte-
rum e Regis fratribus trucidarunt immanissime, alterum patriæ
metu mortis abstulerunt, & hostibus nostris ducem dederunt. Il-
li jam e medio sublatis, reliquæ Nobilitati imminet, & suæ
humilitatis consili, nihil emmens aut excelsum superesse volunt.
Quicumque habent aut divitias ad eorum avaritiam explendam,
aut potentiam ad audaciz resistendum, hunc pro hoste sibi nu-
merant. Et nos interea castra adversus Anglos habemus, ut ho-
sti publico resistamus: tanquam ultus sit hostis capitalior eo, qui
ne bonis vestris cupiditatem, nec sanguine crudelitatem explere
possit.

XL III. "Ut autem intelligatis, quam hæc pestis intestina sevi-
or quam illa externa sit, fugite Anglum (quod Deus avertat) vi-

"ctorem, veterum offensarum memorem, & felicitate præsentī elatū : quem tandem odiorum suorum finem, aut quod præmium victoriæ statuet? Regisne inimici mortem, an vestram? Ego certe neutrum existimo. Non enim de vita, sed gloria & imperio, nobis est certamen : & generosus animus, ut adversus resistentes vehemens est & concitatus, ita precibus, obsequio, ipsa denique instabilitatis humanæ recordatione mitigatur, & ad lenitatem inflectitur. Sed demus, hostem iratum sanguinem Regium & cædem quærere. Uter tandem mirius consulere videtur? Ille, qui una cum vita omnium malorum sensum adimeret? an qui, quem secundum Deum amare & observare debent, ad quotidianam carnificinam reservant? qui animum, veneficiis obfessum, in exitium propinquorum armant? qui Regem, inimicorum armis prope circumventum, velut captivum detinent; neque permittunt, ut suorum vultus aliquando aspiciat, benevolentiam intelligat, operam & studium experiatur? Non tam hostes existimandi sunt, qui, castris ex adverso positis, odium suum palam profitentur, quam qui domi ex insidiis vestræ salutis imminere, Regem, alienatum ab amicis, inimicis produnt, vos duce destitutos hostilibus armis objiciunt : a quibus si victi mortem effugeritis, tamen in servitutem & ignominiam incideritis; sin viceritis, non quietem vobis, opes patriæ, Regi gloriam comparabitis; sed inimicis vestris grassandi licentiam in præsentia, in futurum securitatem, vobis ipsis pestem ac perniciem, Regi arctiorem servitutem conciliabitis : nec vincendo mala fugiemus externa, sed domesticam augebimus. Mea igitur sententia, ut paucis comprehendam, hæc est, ut prius domesticum servitutis jugum exuamus, quam cum exteris manum conferamus. Alioqui enim paucorum libidini omnes serviemus, hostium opes augebimus, & publicam salutem prodemus. Vos quod faxitis Deum velim fortunare.

XLIV. Secundum Duglassii orationem, non jam consultatio erat sed murmur confusum totius fuit concionis, arma in hostem publicum poscentium. Ita enim inflammati erant omnium, qui affuerant, animi, ut, ni ducerentur, extemplo erupturi in Regiam viderentur. Verum qui ætate, honoribus & auctoritate principes erant sedato tumultu, (quod metuebant, ne in temerario forte plebis impetu Rex violaretur,) censent; "Ut Primores, assumpto quisque familiarium, quantus esset satis, numero, sine majore motu exitus, in prætorium proficiscerentur; noxios, penes quos summorum rerum erat, comprehenderent; eos in judicium ad exercitum producerent, ac poenas secundum leges expeterent.

XLV. Interea dum hæc geruntur, rumor in aulam promanavit. Proceres, ante lucem coactos, in templo consultare, incertum quid de re; sed magnam sane videri, quæ, Rege ejusque consiliariis ignorantibus, tales viros coegerit." Rex trepide e somno exprorectus, & ipse, quid optimum factu videatur, e suis quærit. Inter cetera Cocheranum præmittit, qui quid agatur observet, & omnia

certiora
 tur, occu
 Duglassii
 gestabat,
 ipse recta
 uno ejus
 continuen
 credaban
 condonar
 natus, qu
 ri cum in
 tumultus,
 tim igitu
 tanto un
 subita, de
 eum in v
 mum hoc

XLVI.
 mebatur :
 illent auc
 appellabat
 etiam fam
 rent, qu
 omnino c
 ventum e
 moneræ s
 superiorum
 quam ad
 summam
 hinc erat
 dem affern
 Regis an
 ventur, at
 maxime in
 Rex, extin
 miserat.
 ti, nec n
 licum.

XLVII.
 præclar
 quam vind
 eum sui
 pons abd
 illa habeb
 etiam att
 Nobilita
 eum suum
 certiora

certiora referat. Is, dum paucis comitatus ad templum proficiscitur, occurrit primoribus Nobilitatis in aulam venientibus: esttarum Duglassius manum injicit, ac torque aureo magni ponderis, quod gestabat, apprehenso, gula paulum constricta, dat custodiendum: ipse recta ad Regis cubiculum pergit. Qui ibi aderant, vel repentino ejus accessu attoniti, vel majestatem hominis reveriti, sese continuerunt. Ibi cæteris, qui Regem pravis consiliis corrumpere credabantur, arreptis, unum adolescentem, se amplexum, ut sibi condonarent, Rex oravit: is erat Joannes Ramiseus, honesto loco natus, quem, excusatione ætatis facile accepta, dimiserunt. Cæteri cum in jus ducerentur, exortus est, cum clamore totius exercitus, tumultus, omnibus vociferantibus, "Malos male perdendos." Staciam igitur ad supplicium rapti, vitam suspendio finierunt: idque tanto universorum studio in eorum exitium, ut cum funes, in re subita, deessent, singuli lora jumentorum, & frenorum habenas, cum in usum offerrent: ac vehementer contenderent, quis potissimum hoc honore potiretur.

XLVI. Plurimis adversus privatos injuriis hæc aulica factio premebatur: in publicum his maxime, quod novæ monetæ æneæ fuissent auctores cudendæ, quam invidioso nomine vulgus Nigram appellabat: hinc primum orta erat omnium rerum caritas; deinde etiam fames, dum venditores potius frumenta domi corrumpi sinebant, quam venditionis prætextu emtoribus condonarent. Sed, ne omnino commercia inter cives cessarent, unum contrahentibus inventum est remedium, ut in contractibus adjicerent, quo genere monetæ solutio fieret. Cuderant & id genus numismatis aliquot superiorum Regum, sed magis ad usum necessarium pauperiorum, quam ad suum quantum: ac legibus etiam caverant, ultra quam summam venditores non cogerentur accipere: ita retum tenuium hinc erat emtoribus commoditas, & ne dirioribus permutatio fraudem afferret, satis provisum videbatur. Dabatur etiam crimini, Regis animus a Nobilitate aversus, & ad magicam insaniam conversus, atque in propinquorum cædem impulsus. Sed Cocherano maxime invidiosus fuit titulus Comitatus Martiæ; quam regionem Rex, extincto minore fratre, vel ei donaverat, vel regendam commiserat. Pravis consultoribus e medio sublatis, cum nec Rex militi, nec miles Regi confideret, soluto exercitu, domum est relictum.

XLVII. Rex, etsi in præsentia iram supprimeret, ac multa præclara Nobilitati polliceretur, nihil aliud tamen in animo, quam vindictam, cædem & sanguinem coquebat. Iraque, ubi prius sui potens sibi visus est, se in arcem Edimburgensem cum paucis abdidit. Nobilitas, in eventum suspensa, sua seorsum consilia habebat. Anglus, suadente maxime Alexandro, qui, simulac etiam attigisset, magna equitum peditumque auxilia conventura, Nobilitatem cum Rege discordem suam fore, pollicebatur, fratrem suum Richardum, Glocestriæ Ducem, copiis per hiemem co-

actis præfuit; atque in Scotiam ducere jubet. Is adulta jam ætate iter ingressus, intellecto quo in statu res Scotorum essent, Servicium divertit. Admissus statim in urbem, quatuor millibus ad obsidendum arcem relictis, cum cæteris copiis Edimburgum recta ducit, foede vastatis, per quæ ierat, locis. At, ducente Alexandro, sine maleficio urbem ingressus, Jacobum (quoniam alloquendi spes nulla erat) edicto palam in foro proposito, admonuit; "Primum, ut, quæ cum Eduardo pepigisset, servaret: deinde, ut, ante Cal. Septembres proximas, de damno dato, & injuriis adversus Anglos perpetratis, satisfaceret: id ni fiat, Richardum Glocestriæ Duce[m], eum regnumque ejus ferro flammaque persecuturum."

XLVIII. Ad hæc Jacobus, cum videret, se neque in præsentia, quæ postulerentur, posse perficere, neque vires habere quibus hostium vim propelleret, nihil prorsus neque scripto, neque per nuncios respondit. Scotorum autem Primores, a suo Rege destituti, ne tamen omnino saluti publicæ decissent, coactis iterum copiis, ad Haddingam castra posuerunt: atque, ut imminentem calamitatem saltem levarent, & victoriæ cursum sisterent, Legatos ad Glocestriæ Duce[m] miserunt, qui peterent; "Ut nuptiæ, jampridem promissæ, conficerentur: ostenderent, per Scotos non staturum, quo minus, in quæ conventum fuerat, optima fide præstarentur." Anglus, qui satis sciebat, Scotos alæ pugnæ rem non commissuros, cum pars virium ipsorum cum Alexandro, homine vulgo gratioso, apud se esset, & reliquos factionibus distrahi non ignoraret, respondit; "Non sibi satis compertum esse, quid Rex Anglus eo de matrimonio decrevisset: interim pecuniam, quæ Jacobo dotis nomine erat representata, æquum sibi statim reddi censebat. Pacem vero si vellent, promitterent, se artem Servicii reddituros: aut, si id minus possent, sancte jurarent, se nec obsessis ullam opem, nec obsidentibus molestiam allaturos, donec aut vi capta, aut conditionibus dedicata arx foret." Ad ea Scoti per Legatos responderunt, "Matrimonium nondum confectum esse, nulla sua culpa, sed ob immaturam sponsi sponsæque ætatem. Pecuniam, cujus solvendæ dies nondum advenisset, nondum deberi. De solvenda, si non satis cautum videretur, amplius cautos. Servicii artem, in solo Scotico a Scotis adificatam, suæ ditionis esse, ac per multa secula fuisse. Eam, si aliquando Angli interceperint, aut vim tenuerint, nihil ea injuria jus vetus imminutum fuisse."

XLIX. Glocestrius, qui superior viribus erat, in sententia persistebat; neque juris disputationem ullam audiebat. Eodem die, Catenus Cambellus Argatheliæ Comes, & Andreas Stuartus Cancellarius, duo item Episcopi, Fani Andreæ & Dunblan, miserunt ad Alexandrum, qui in castris Anglorum ad Lethintonum erat, sub diploma sigillis & chirographis confirmatum; "Si Regi dicto audiens esset, se curaturos, ut, in proximo conventu publico, bonis restitutis, omnium attentorum impunitate donaretur: hæc omnia ita futura fide interposita, Alexander, se cum Glocestrii communi-

communicata, ab eo benevole dimissus, ad suos rediit. Coacto concilio, summa imperii ad eum omnium consensu defertur: statim ad eandem relatum, de obsidione Bervici solvenda. Prudentibus visum est, tam periculoso tempore, cum omnia seditionibus domesticis essent adeo perturbata, ut vix, quietis hostibus, fortunae eventus impetus sustineret, pacem quavis conditione faciendam. Videbant enim perspicue, si hostem tam potentem vincerent, se magis eum irritaturos, quam absterrituros: sin ipsi vincerentur, incertum esse, quemadmodum hostis, natura ferox, & rebus secundis insolentior factus, victoria esset usus. Hæc, etsi nonnulli ferociores, quam pro tempore, exclamarent, sententia in concilio victa, post alias atque alias conditiones frustra jactatas, tandem, ad septimum Calendas Septemb. anni millesimi M. CCCC. quadringentesimi octogesimi secundi, conventum, LXXXII. inter Bervici dederetur, ac induci in paucos mensesarentur, donec de pace per otium tractari posset. Ita Bervicum, millesimo uno anno postquam ad Scotos redierat, redditum fuit Angliæ. Glocestrius, re foris bene gesta, cum summa gratulatione ad suos est reversus. Eduardus, de concilii sententia, censuit, quæ de pactis pactus erat, irrita fieri, magis e re Anglica esse: quod, in æneis intestinis dissidiis, metueret, ne Jacobi posteritas regno pelleretur: atque in Alexandrum, quem, si Regem fecisset, tanto beneficio sibi obnoxium perpetuo in amicitia permanens sperabat, proditor erat. Fœcialis Edinburgum est missus, qui affinitatem renuntiaret, & dotem reposteret. Is ad octavum Calendas Novembris sui adventus causam publice declarasset, cives, impetrato ad solutionem die, bona fide pecuniam reddiderunt: datis fœciali, qui Bervicum usque eum prosequerentur. L. Alexander, ut si qua essent residua fratris erga se odia, exquireret, & novo beneficio novam iniret gratiam, eum, ex arce deducendum, in liberam regni possessionem restituit. Sed plus apud animi impotentem valuit veterum offensarum, quam recentis beneficii memoria. Accedebant ad priores suspiciones calumnie inimicorum Alexandri, qui nimiam ejus popularitatem assidue criminabantur: idque non dubium affectati regni argumentum esse assidue agitari, clam in Angliam secessit, arcemque Dumbarrum Eduardo tradidit. Alexander absens damnatus est. Crimini ei ducunt, quod in Angliam primum frequentes nuncios misisset: deinde, impetrato a Rege commeatu, illoc ipse transisset: cum Anglos, adversus patriam Regisque caput, consilia coisset. Cæteris omnium rerum consiliis vena data, & in iis Gulielmo Crichonlo, non modo consiliorum omnium adversus patriam socium, sed etiam auctorem & impulsorem fuisse arguebant. Verum, post veterum prætorum semel impetratam, iterum accusatus, quod illicitis Alexandrum jam damnatum confirmaret, consilioque iniret; idque per Thomam Dicsonum sacrificulum: quod arcem Crich-

Crichtrionium curasset adversus Regem muniendam, eamque non dedendi prædialiis auctor fuisset. In jus adesse jus-
 M. CCCC. sus, ad XVI. Calendas Martias, anni millesimi qua-
 LXXXIV. dringentesimi octogesimi quarti: quo die cum non ad-
 fuisset, ipsi aqua & igni interdictum, bona in fiscum
 redacta.

LI. Hæc quidem in acta publica causse sunt redactæ. Verum
 odium Regis, ob causam privatam conceptum, plus ei nocuisse cre-
 ditur. Erat Gulielmo uxor, e nobili Dumbarorum familia nata
 atque insigni pulchritudine: eam cum a Rege maritus corruptam
 comperisset, consilium temerarium quidem, sed ab animo amoris
 ægro & injuria irritato non alienum, suscepit: minorem enim
 Regis sororibus, & ipsam quoque forma egregia, & consuetudine
 fratris infamem, compressit; & ex ea Margaritam Crichtrioniam
 quæ non adeo pridem decessit, genuit. Interim domi uxor Crich-
 tronii moritur. Soror vero, quam a Rege compressam diximus, a
 deo impotenti Gulielmi deliderio flagrabat, ut interim velut mens
 alienata delirare videretur. Rex, partim ab amicis Gulielmi exor-
 tatus, partim & injuriæ ei factæ memor, & cupidus matrimonii
 prætextu sororis infamiam levare, Gulielmo reditum permisit, et
 lege, ut eam duceret. Gulielmus, ab amicis persuasus, & meliori
 consilii inopia coactus, præsertim Richardo Anglo extincto, En-
 nernesum venit, ac Regem ibi, non adeo diu ante utriusque mortem
 est allocutus, atque in spem reditus erectus. Ibi sepulchrum ejus
 adhuc ostenditur. Hæc diversis temporibus gesta, ne cursus histo-
 riæ nobis esset abruptendus, in unum locum sunt congesta. Num-
 omissa repetamus.

LII. Edvardus Anglus, proximo, post Dumbarum
 M. CCCC. receptum mense Aprili, decessit, anno millesimo qua-
 LXXXIII. dringentesimo octogesimo tertio, relicto filiis tutoribus
 Richardo fratre. Is, primum Gubernatoris nomine
 contentus, duos menses Angliis præfuit: deinde, magna Nobilitate
 ac plebis parte variis artibus conciliata, duobus fratris filiis in cul-
 diam congestis, Regina cum totidem filiabus in asylum sanctissi-
 mum, prope Londinum, inclusa, mense Junio proximo Regium no-
 men & insignia usurpavit. Alexander Albinus, & Jacobus Duglas-
 sius, cupidi experiri, qui esset civium erga se animus, comitibus
 quingentis equitibus selectis, ad lacum Mabanum veniunt, quod ille
 frequens mercatus, die Divæ Magdalene sacro, fieri solet. Ille
 subito irritatis animis, pugna confertur, vario sæpe successu, pro
 auxilia his aut illis e vicinis regionibus sese aggregabant. Pugnatum
 est, incerto eventu, fere a meridie usque ad noctem: tandem
 victoria, cruenta quidem illa, multis suorum amissis, ad Scotos incli-
 navit. Captus ibi fuit Duglassius, & a Rege relegatus in Cœnobium
 Limdorum: Alexander, in equum impositus, fugit, nec diu post in
 Anglia mansit. Multæ interea incursiones factæ, sed majore An-
 glorum damno, quam Scotorum commodo. Richardus, domi re-
 su-

eamque ne
s adesse ju
illelmi qu
cum non a
na in fscu
tae. Veru
nocuisse cre
amilia nat
us corrupta
nimo amon
rem enim
consuetudin
Crichonian
uxor Crich
diximus, a
velut men
ulielmi ex
matrimon
permisit, e
, & meliori
tincto, En
que mortem
elchrum ej
cursus histo
gesta. Num
Dumbarum
lesimo qua
filiis tutor
oris nomina
a Nobilitate
filiis in cultu
um sanctissi
Regium no
obus Dugla
us, comita
ant, quod il
soleret. Il
cessu, prout
ant. Pugn
em : tandem
Scotos incl
a Coenobio
c diu post i
majore An
us, domi re
sua

exitu adhuc incerto, & metu externo impendente, a Comite
hemondiae, cui, tum apud Gallos exulanti, multi Anglorum fa-
bant, & ad regnum capeisendum vocabant, magna animi sollici-
tudine afficiebatur. Nec minus scelerum suorum velut stimulis ve-
ctus, statuit, quoniam seditiones domesticae non adeo cito seda-
m iri sperabat, quibuscunque posset conditionibus, externos com-
pelli, & eorum auctoritate & opibus se domo tutiorem, & inimi-
cis magis formidabilem reddere. Igitur, missis in Scotiam Lega-
tis, qui vel pacem, vel saltem aliquot annorum inducias impetra-
rent, omnia opinione sua multo faciliora invenit. Jacobus enim,
qui, ob multa non dissimilia scelera, maximo apud suos odio labo-
rabat, Legatos libenter audivit : pace enim cum Anglis facta, spe-
rabat, se per otium civiles injurias, clauso inimicis perfugio, ulci-
ri posse.

LIII. His maxime de causis, missis ad regnorum fines ex intimis
utriusque Regis familiaribus, post multas & diuturnas de rebus re-
ferendis disceptationes, cum, ob repetentium res multitudinem, &
debilitationum infirmitatem, pax confici non posset, de induciis in tri-
mense convenit : & quia, ob difficultates quas dixi, & temporis an-
gustiam, tum res reddi non poterant, dati utrinque Legati, qui una
cum limitum praefectis id ex aequo & bono curarent. Una conditio
in eis induciis perplexe scripta erat, de Dumbaro Scotis restituendo,
per quam Anglus eam tenere, Scotus oppugnare posse, salvis indu-
ciis, interpretabatur. Scotus cum, post sex menses praescriptos, ar-
tem per Legatos repeteret, Richardus de sua voluntate per literas
suis prolixè pollicebatur : sed alia atque alia causando, eam, usque
ad vitae suae finem (qui brevi secutus est) retinuit. Eo autem a-
liis interempto, ac Henrici Septimi regno nondum stabilito, Jaco-
bus artem asperrima hieme obsedit. Qui in praesidio erant, nul-
lum, ob res domi turbatas, auxillum expectantes, eam dederunt.

LIV. Henricus autem, multis agitatedus procellis, ut externorum
bellorum causas praecideret, & veterum odiorum incendia restingue-
ret, ad Novum Castrum ad Tinam venit : inde Legatos in Scoti-
am misit ; qui vel foedus perpetuum, vel certe inducias diuturnas
peterent. Homo enim singulari prudentia, & multas rerum vicissi-
tudines expertus, in primis ad regnum suum stabilendum utile exi-
stimabat, cum vicinis omnibus, ac maxime cum Scotis, pacem ha-
berere : quod fere haec duo regna semper alterum alterius rebus insi-
diarentur adversis ; & rebelles tum integros fovendo, tum extorres
recipiendo, spe vel auxilii, vel refugii, seditiones alerent. Et Jaco-
bus nihil magis cupiebat, quam ut metu ab exteris liber, de suis
pro arbitrio poenas expetere posset. Itaque Legatos humaniter ac-
ceptos monuit ; “ Se quidem nihil magis quam pacem cupere : ve-
rum existimare, a suis impetrari non posse, ut vel perpetuam pa-
cem, vel diuturniores facerent inducias : partim, quod id prisca
lege vetitum esset, ne, metu amoto, animi per otium relangu-
scentes, & nervos industriae remitterent : partim, quod ferociam,
“ ex

ex longo armorum usu collectam, non tam cito possent omni deponere. Quod si eo adduci possent, ut sex aut septem annorum induciis faciendis consentirent, non esse respuendum. Quod autem ad se attinet, dum viveret, pacem sibi sanctam & inviolatam cum Henrico fore: curaturum etiam, ut induciæ, antequam dies eorum exiret, renovarentur: verum se maximopere rogare Legatos, ne quicquam eorum, quæ secreto cum ipsis egisset, in vulgus efferrent, ne Proceres ad pacificandum tardiores essent, si studium ejus in eam partem persentiscerent. Hæc Anglo relata, cum sciret, quam turbido in statu res Scottorum essent, quamque Regi pacem esse expediret, eum sincere & ex animo loqui ratus, induciis septem annos factis, retro Eboracum se recepit.

LV. Interea moritur Scottorum Regina, mulier singulari forma gratia & probitate, quæque viri effrenatos impetus plerumque moderari credebatur: moritur item in Gallia Alexander Regis frater, duobus filiis relictis, Alexandro, ex uxore priore Comitis Orcadum filia, & e secunda, Joanne, qui postea Prorex in Scotia aliquot annos fuit. Jacobus autem, confirmata foris pace, & domi consiliis suorum duobus molestis interpellatoribus liberatus, ad ingenium rediit, & exclusa fere omni Nobilitate, homines novos circa se habebat, quos & aulicis honoribus & ministeriis præficiebat, & rejectis in eos cura publica, & pecuniæ undique conquirendæ rationibus, ipse totum se voluptatibus immergit. Princeps aulicæ factionis erat Joannes Ramisæus, qui ad Lauderam, servatus a Rege, supplicium evaserat. Is in tantam elatus est superbiam, ut, eum domus Magister (is honor apud Scottos præclarus habetur) a Rege esset electus, multisque prædiis opulenti donatus, non tamen ea fortuna contentus, impetraverit edictum, ne quis, præter se suosque comites, in eis locis, in quibus Rex diversaretur, arma ferret: ut scilicet hac ratione se suamque factionem adversus Nobilitatem communiret; quæ & frequentes seorsum coitiones faciebat, & armorum terrore stipitata obambulabat. Sed id edictum longe Ramisæo plus odii quam terroris conciliavit: & jam manifestæ servitutis imago omnium oculis obversabatur.

LVI. Rex interea nihil aliud moliebatur, quam ut animum expleret eorum sanguine, qui rebellandi auctores credebantur. Id cum vi aperta obtinere non posset, eos arte capere contendit. Cum aliis atque aliis se reconciliatum simulans, comister, ac paullo etiam blandius quam Principem deceret, accipiebat. Alios, quorum potentia eminebat, præmiis & honoribus prosequabatur. Davidem Lindesum, Crasfordiæ Comitem, Ducem Montis Rosarum appellat, hominem magnis opibus præpotentem sibi adungere studens; Archibaldum Angusæ Comitem apud se frequentem habebat, & cum eo, velut penitus in gratiam recepto, secreta consilia communicabat. Nec tamen præmiis, nec blanditiis cuiquam sinceri animi fidem faciebat. Nam qui ingenium ejus noverant, non dubitabant, eo spectare illam benevolentiae simulationem, vel ut seorsum alios, ac de-

et alios comprehenderet, vel Proceres inter se committeret: quod
Nobilitatis Principes Edimburgi nactus, magis perspicuum
Duglassio enim in arcem ad se vocato, demonstravit; "Egre-
giam sibi in praesentia oblatam sumendae ultionis occasionem:
comprehensis enim factionis ducibus, ac supplicio affectis, ceteros
conquieuros. Hanc opportunitatem ultro se offerentem si omittat,
nilum postea se nunquam sperare.

LVII. Duglassius, qui animum Regis nihilo sibi quam reliquis
periculosiorem sciebat, consilium tam crudele & praecipue callide discuf-
sionem ratiocinatus; "Quam turpe & flagitiosum id facinus omnes ju-
dicaturi essent, si, indicta causa, tot homines claros, quibus, pro-
missa praeteritorum venia, conciliatus esset non ita pridem, nunc
fide publica accepta securos, repente ad supplicium raperet. Non
enim feroces hostium animos interitu paucorum fractum iri: sed,
violata semel fide, spem omnem concordiae sublaturum: despera-
taque semel venia, iram in rabiem versum iri: inde majorem ob-
stinationem, & Regiae auctoritatis & vitae propriae contemptum se-
curum. Mihi vero si credis, inquit, rationem inibo, qua, sal-
va Regia dignitate, etiam vindictae prospiciatur. Ego enim, con-
vocatis amicis & clientibus, de die & palam injecta manu, quo
velis, in jus traham, & legum poenas expetam. Id non honestius
modo, sed & tutius erit, quam si clam, de nocte, velut a latro-
nibus oppressi, trucidentur. Rex Comitem ex animo loqui cre-
dens, (non enim ignorabat, quae polliceretur, posse praestare) gra-
tis ei actis, multis promissis oneratum dimittit. Ille, admonitis
interibus, ut imminenti periculo se subtraherent, ipse quoque se
anim subduxit.

LVIII. Ab eo die, Rex, post occulta consilia patefacta, nemini
fide fidens, cum ad tempus in arce Edimburgensi se continuisset,
se in regiones Transforthanas, quae adhuc ei patebant, vectus,
ibi firmas copias confecit: & Proceres, qui antea emenda-
re, non extinctum Regem volebant, desperata concordia, consilia
omnia in exitium ejus conferebant. Illa difficultas eos habebat
solicitos, quem sibi ducem nominarent, qui, Rege in ordinem co-
llo, Vicarius regni esset populo non ingratus, & obtentu nomi-
ni illustri factionem minime gravaret invidia. Multa circumspi-
cione, in Regis filium est ab omnibus consensus. Is a custodi-
bus suis, & aetatis infirmioris rectoribus corruptus, hoc maxime me-
tus, ne, si ille recusaret, ad Anglos, hostes familiarum suarum perpetuos,
imperium deferretur.

LIX. Jam Rex Fortham transierat, & ad Blacnessum arcem ha-
bitabat castra, & filii exercitus, dimicationi paratus, non longe abe-
rat: verum, interventu Comitum Atholiarum patrui Regis, res composita
est. Ipse Atholius pacis pignus Adamo Heburno Bothueliae Co-
miti datus, apud eum, usque ad Regis mortem, permansit. Verum
concordia, ut inter suspectos invicem, non diuturna fuit. Legatis
interea committentibus, a Nobilitate responsum est; "Cum Rex
" nihil

“ nihil sincere agat, certum bellum infida pace sibi potius videri
 “ unam spem esse concordiz, si Rex, filio sibi suffecto, regno se
 “ abdicaret: alioqui nihil esse, quod colloquiis sese invicem frustra-
 “ rentur. Hoc responsum Rex Legatis, quos ad Anglos & Franco-
 “ mittebat, ostendit: epsque summopere rogavit; “ Ut auctoritate
 “ sua, aut, si opus esset, auxilio, paucorum rebellium furorem in-
 “ fringerent, eosque ad sanitatem reducerent; communemque eam
 “ fortunam existimarent; & quæ suo contagio facile ad propinqua
 “ gentes serperet. Missi etiam ad Eugenium Octavum, Pontificem
 “ Romanum, qui orarent; “ Ut, pro sua paternâ in Scoticum na-
 “ men caritate, Legatum in Scotiam mitteret, qui rebelles, pro jure
 “ sacrosanctæ potestatis, cogeret, ut, armis positis, Regi suo pare-
 “ rent. Pontifex, cum tum maxime haberet in Anglia Hadrianum
 “ Castellensem, hominem singulari eruditione & prudentia, ad eum
 “ scripsit, ut rebusoticis componendis operam daret.

LX. Sed hæc sera fuerunt auxilia. Proceres enim, qui hæc agere
 non ignorabant, & Regem erga se implacabilem sciebant, antequam
 majores copiz ad eum convenirent, decernere armis decreverant
 &, quanquam Regis filium apud se haberent, simul ad auctoritatem
 ad vulgus comparandam, simul ut ostenderent, se non patriæ, sed
 pernicioso Regi infensos esse; tamen, ne Legatorum externorum
 adventu plebis animi debilitarentur, dies noctesque solliciti erant,
 quomodo rem ultimo discrimini committerent. Obstabat eorum
 festinationi Regis timor: qui, quoniam satis firmas acciverat copia
 e regni partibus ad septentriones spectantibus, in arce Edimbur-
 genâ se continebat, dum ea auxilia convenirent. Ab hoc consilio
 quod ei visum fuerat tutissimum, fraude, aut certe incitâ suorum
 est deductus. Propter enim frequentia æstuaria, quæ moram & pe-
 riculum conventuris afferre poterant, suaserunt; “ Ut Sterlinum
 “ peteret, locum unum totius regni commodissimum ad auxilia e
 “ omnibus regni partibus excipienda. Ibi quoque non minus tutum
 “ quam in arce Edimburgi, cum fore posse, cum hostes ab omnibus
 “ rebus, ad expugnandas arces necessariis, imparati essent: simul
 “ classem, quam ad omnes casus instruxerat, in propinquo stare
 “ posse.

LXI. Hoc quidem consilium & fidele videbatur, & satis ex-
 tutum, nisi præfectus arcis Jacobus Slaus, ab adversa factione cor-
 ruptus, venientem exclusisset. Itaque, cum hostes prope vestigia
 ejus institissent, neque, quo se reciperet, haberet; coactus est cum
 eis quas habebat copis aleam certaminis experiri. Initio cum
 acriter pugnaretur, Procerumque prima acies loco cederet, Ad-
 nandiani, & eorum vicini, qui ad occidentalem Scotiæ limitem
 incolunt, acriter gradum promoverunt. Hi, cum longioribus uterentur
 hastis, quam qui ex adverso stabant, statim Regis mediam aciem
 fuderunt. Ipse, equi casu debilitatus, in molas aquarias, non
 longe a loco ubi pugnatum erat, se recepit, eo (ut videbatur) in
 filio, ut naves, quæ non longe aberant, conscenderet. Ibi, cum
 paucis de-
 ti, Parric-
 & sacrifici-
 cullus. E-
 vulgata, f-
 multo pau-
 ces bellu-
 ander C-
 propinqui-
 LXII.
 genio prav-
 nio mag-
 disse, per-
 lis e medi-
 tia est pr-
 um exem-
 Edwardus
 Undecimu-
 fundamen-
 tam exerc-
 proximo c-
 ur: cautu-
 lerant, ne-
 Obiit, ann-
 simo octog-
 tis tricesim-

LII

J

Ac
 so
 h
 de
 naves co-
 um fuisse
 um Scoti f-
 vocant. I-
 in, Eque-
 metum be-
 ressurum,
 Flamin-
 Rex esset
 velli fuis-
 em se cu-
 salutem f-
 essent cor-

paucis deprehensus, occiditur. Tres eum fugientem proxime secuti, Patricius Graius, familiae suae princeps, Sterlinus Kerius, & sacrificulus cognomento Borthicus : incertum, a quo eorum percutus. Ejus caedis fama, licet incerta, per utrumque exercitum divulgata, fecit, ut, victoribus minus acriter instantibus, fugientium multo pauciores caederentur : cum Rege enim, non cum civibus, Proceres bellum susceptum videri volebant. Cæsus est e Regiis Alexander Cunigamius Glencarniae Comes, cum paucis clientibus & propinquis : ex utraque parte complures vulnerati.

LXII. Hunc finem vitae habuit Jacobus Tertius, vir non tam ingenio pravo natus, quam prava consuetudine corruptus. Nam, cum initio magnæ & præclaræ indolis animique vere Regii specimen dedisset, per Bodios primum, sed paullatim, in licentiam est effusus. Ius e medio sublati, ab hominibus infimæ sortis in omnia simul vitia est præceps datus. Tempora etiam corrupta, & vicinorum Regum exempla, non parum ad eum evertendum juverunt. Nam & Eduardus Quartus in Anglia, Carolus in Burgundia, Ludovicus undecimus in Gallia, Joannes Secundus in Lusitania, tyrannidis fundamenta jecerunt ; Richardus Tertius in Anglia immanissime tam exercuit. Morti etiam Jacobi illa iniusta est ignominia, ut, in proximo conventu, omnium Ordinum decreto, jure cæsus judicaretur : cautumque sit diligenter omnibus, qui adversus eum arma tulerant, ne ea res ipsis eorumve posteris fraudi esset.

Obiit, anno a Christo nato millesimo quadringentesimo octogesimo octavo, regni vicesimo octavo, ætatis tricesimo quinto.

M. CCCC.

LXXXVIII.

LIBER DECIMUS TERTIUS.

JACOBO Tertio, ad undecimum Junii, prope Sterlinum cæso, qui sectam adversam sequebantur, de exitu Regis adhuc incerti, retro Limnuchum castra moverunt. Ibi ad eos delatarum, scaphas a classe ad terram commeari, ac saucios naves comportare : inde suspicio est orta, Regem a classe recedisse. Iraque, motis Letham castris, missi a Principe (ita enim Scori filium Regis natu maximum appellant) præfectum classis vocant. Is erat Andreas Vodius, sive quis malit interpretari Silvanus, Eques, & beneficiorum sui Regis memor, & summa erga decessum benevolentiae constantia : qui cum negaret, se in terram egressurum, nisi acceptis obsidibus ; dati e supremo ordine Setonius & Flaminius. Rogatus a concilio Regio ; “ Ecquid sciret, ubi Rex esset, & quanam essent, qui, post prælium, scaphis ad naves vestri fuissent : De Rege, se quicquam scire, negavit : scaphis autem se cum fratribus descendisse, ut, una cum aliis bonis civibus, salutem sui Regis tuerentur : sed, cum frustra vitæ ejus opitulari essent conati, in classem rediisse : eique, si viveret, uni se parti-

"turos: sin extinctus esset, ad mortis ultionem paratos. Cum multa præterea adversus rebelles jaceret convicia, metu tamen, ne obsides violarentur, incolumis ad naves est remissus. Receptis obsidibus, cives Lethenses ad concilium vocati, ac magnis pollicitationibus sollicitati, ut consensu navibus Andream, Silvium oppugnant. Responsum est ab universis, uno consensu; "Eum duas habere naves, ita omnibus rebus ad bellum idoneis ornatas, fucis, que navalibus ita instructas, eamque in ipso præfecto rei navalis esse scientiam, ut ne decem quidem naves in Scotia essent, quæ cum duabus illis auderent congregari. Ea igitur consultatione dilata, Edimburgum eunt. Ibi certiores de morte Regis facti, summi amplissimum faciendum curant, ad Cammiskennethum, Cornobium Sterlino vicinum, ad vicissimum quintum diem mensis Junii.

CV. REX.

II. Interea comitia novo Regi creando in certum diem indicunt. Pauci ad id munus, & fere conjurationis adversus superiorem Regem populares, convenire. Regno suscepto, statim novus Rex ad præfectum arcis Edimburgensis forcialem misit, qui ad dedicationem eum sollicitaret. Ea recepta, Sterlinum est profectus, arceque præsidio dedita est potius. Rumore in Angliam de rebus in Scotia turbatis perlato, quinque naves Anglicæ, e classe Regia delectæ, Forthæ æstuarium ingressæ, passim prædando, mercatoribus interclauferunt, & multis excensionibus in utrumque litus factis, loca maritima vehementer infestabant: major etiam rerum motus a terrestribus civium copiis expectabatur. Nam, cum inimicorum viribus magis dissipatæ quam fractæ superiore prælio fuissent, quippe quæ nec universæ affuerant, nec ex iis quæ aderant adeo multi ceciderant, ab animis, adhuc odio & invidia inflammatis, & fiducia sui elatis, major tempestas imminere videbatur. Augebat indignationem, quod non in Regiam, sed paucorum potestatem, tot viri, genere & opibus clari, tam facile recidissent; "Titulum enim & nomen Regium penes adolescentem quindecim annorum, qui non regeret, sed a patris interfectoribus regeretur; vim autem imperii penes Duglassum, Heburnum, & Humium esse: quibus fiducia augebat, quod omnia littora duabus classibus, Anglica & Scotica, essent infesta.

III. His difficulratibus ut mederetur, novus Rex primum omnium statuit copias maritimas reconcillare: ne aut illæ aliquid turbarent, ipso in longinquas regni oras ad statum earum regionum ordinandum profecto, aut in interiora regni aditum darent Angliæ, & mediterranea loca expilanda. Igitur Andream Silvium, Regis morte jam passim divulgata, minus in causa fore obstinatum, rati eum fide publica in littus evocat: & periculo publico, & infamie gentis universæ, quam paucæ naves Anglicæ ita superbe contemnerent, ante oculos exposita, non solum in suas partes Andream trahit, sed etiam adversus Anglos armat: multisque suadentibus, in plures & majores saltem æquum numerum navium duceret,

suis duabus contentum, respondens, cum primum tempestas commoda incidit, recta adversus Anglos, qui ante Dumbarum oppidum stabant, vela fecit: & asperissimo prælio conferto, Letham omnes captas perduxit; ac præfectos earum Regi obtulit. Andreas a Rege munifice donatus, ejusque in re militari pericia, & militum virtus singulari laude honorata. Nec deerant ex eo genere hominum, qui Regum qualescunque res gestas admirentur, ac magnas etiam in majus extollant, qui eam victoriam longe majoris mox secuturæ manifestum esse omen præfagirent.

IV. Interea Procerum pars adversa, legationibus in omnes regni partes missis, mutuo se cohortantur; "Ne præsentem rerum ita-
tum ferant: neu tot viri sortes, parricidas publicos, qui alterum
Regem occidissent, alterum in servitute tenerent, sibi tam super-
be paterentur illudere; ac Regiæ salutis defensores perduellionis
arcessere; ipsos, omnis divini & humani juris violatoris, pro vin-
dicibus decoris publici se vendicare, ac liberatorum patriæ nomen
usurpare, apud quos ne Rex quidem ipse liber esset: quippe qui
coactus sit in patrem, eundemque Regem, arma sumere, & eo
nefarie casu, paternos amicos, & capitis defensores impio bello
persequi. Multa hujus generis cum vulgo jactarentur, ad majorem odii flammam excitandam, Alexander Forbosius, clarissimæ
familix princeps, Regiam interulam, sanguine foedatam, & vulne-
rum vestigiis laceram, ex hastili longo pendentem, per Abredoniam
& illustriora vicinarum gentium oppida circumtulit, & velut edicto
publico, per præconem omnes ad foedissimi facinoris ultionem con-
ciebat.

V. Nec minus impigre, in regionibus Cisforthanis, Mathæus
Stuartus Levinix Comes, homo genere & opibus clarus, & popula-
ritate quadam honesta summis infimisque juxta carus, vicinos sibi
Regulos accendebat: ac, jam satis valida manu comparata, cum per
pontem Sterlini, Regiis oppidum tenentibus, penetrare non posset,
per vadum, non procul a fluminis ortu, ad Grampii montis radices
contendit, ut sociis se conjungeret. Id consilium cum Joanni Dro-
mundus, per Alexandrum Macalpinum ipsius clientem, qui hostibus
se conjunxerat, esset indicatum; ac palam factum, in castris rebel-
lium omnia adeo secuta ac neglecta esse, ut, quo quisque loco esset,
pari tenderent, nec vigiles suis locis dispositos haberent, nec ullum
rei militaris munus usurparent; Dromundus, cum aulicis, ac paucis
voluntariis qui operæ navandæ studio se ad eos aggregarant, sopitos
peradiit. Multis cum somno mors fuit continuata: ceteri inermes
prostrati, unde venerant, præcipiti fuga ruunt: plures capti; sed a no-
bis amicis parti dimissæ: in eos tantum sevicum, qui contumeliosius
insisterant, aut locuti fuerant.

VI. Auxit hujus victoriæ lætitiæ nuncius illatus, eisdem diebus,
prospere pugna navali Andreæ Silvii, adversus Stephanum Bul-
lani. Anglus enim, audito, quinque suorum naves a duabus Scoti-
bus, longe etiam minoribus, superatas & captas fuisse, cum & igno-

miniam deletam cuperet, nec justam belli causam obtendere posse videretur; convocatis ducibus rei maritimæ peritis, oblatisque navibus selectis, & navali apparatu quantum vellent permissis, hortatus est, ut hanc nominis Anglici maculam tollerent: magnis ostentatis præmiis, si ipsum Silvium, aut vivum aut mortuum, ad se adducerent. Sed cæteris, qui virtutem hostis cum felicitate conjunctam noverant, cunctantibus, Stephanus Bullus, Eques notæ fortitudinis, expeditionem suscepit. Et rei bene gerendæ occasio videbatur oblata, quod Silvium e Flandria propediem reverfurum fidebatur, eumque in reditu, incautum, non magno negotio posse opprimi sperabat. Igitur tribus e Regia classe navibus electis, ac breviter instructis, littus Angliæ legens, ad Maium, insulam in æstuario Forthæ desertam, constitit, loci maxime naturam securus, quod ab omni parte insula stationes habeat tutas adversus omnes ventorum procellas; & mare ibi se in angustum cogat, ut nulla navicula præteriens latere posset. Interim e scaphis piscatoriis, qui rei maritimæ peritiores haberentur, retentis, eorum aliquot continenter in speculis habet, ut naves hostium, agnitas, sibi commonstrent. Cum ibi, non multos dies, ad anchoras restitissent, Silvii naves, plenis velis advenientes, simul visæ & agnitæ sunt: & Bullus, sublatis anchoris, præcepta jam animo victoria, ad pugnam se comparat. Silvius tantum moratus, dum sui arma expediunt, suas naves in hostes concitat. Congrediuntur duo fortissimi duces, magnorum exercituum animos gerentes, ac tam obstinate pugnarunt, ut, incerta victoria, neque prælium dirimeret. Postridie mane, refectis viribus, duces exhortari utrinque suos, certamen renovant: ac manibus ferreis (hæc pagonas vocant) in hostium naves injectis, velut pedestri ac stabili acie, cominus decertarunt, tanta pertinacia, ut æstum relabentem neutri sentirent, donec ad cumulos arenæ in ostio Tai amnis delati essent. Ibi, minus alto mari, naves Anglorum, cum ob magnitudinem regi minus facile possent, se dedere fuerunt coactæ. Inde adverso Tao Taodupum tractæ, ibi manserunt, donec, sepultis mortuis, vulnerati medicis ad curandum distribuerentur. Hoc prælium

incidit in decimum diem mensis Augusti, anno re-

M. CCCC. denti generis humani millesimo quadringentesimo no-

XC. nagesimo. Paucis post diebus, Silvius, ad Regem pro-

fectus, Stephanum Bullum, naviumque præfectos, & cæteris honoratissimum quemque regi obtulit: ac invicem ab e laudatus, & muneribus est donatus. Rex captivos, cum suis navibus una, Regi Anglo, collaudata militum fortitudine, munifice reddidit, ut qui non de præda sed de gloria certamen inissent; virtutemque, etiam in hoste, apud se honoratam esse ostendit. Hæc, cum, etsi suorum infelicem pugnam ægre ferret, tamen Regi Scotiarum gratias egit: & munificentiam ejus, & animi magnitudinem se libenter amplecti est professus.

VII. Circa hæc tempora, monstrum novi generis in Scotia natus est, inferiore quidem corporis parte specie maris, nec quicquam

communi

communi hominum forma discrepans: umbilicum vero supra, truncato corporis, ac reliquis omnibus membris geminis, & ad usum & speciem discretis. Id Rex diligenter & educandum & erudiendum curavit: ac maxime in musicis, qua in re mirabiliter profecit. Quin & varias linguas edidicit, & variis voluntatibus duo corpora secum discordia dissentiebant: ac interim litigabant, cum aliud alii placeret; interim velut in commune consultabant. Illud etiam in eo memorabile fuit, quod, cum inferne crura lumbive offenderentur, utrumque corpus communiter dolorem sentiret: cum vero superne pangeretur, aut alioqui laderetur, ad alterum corpus tantum doloris sensus perveniret: quod discrimen etiam in morte fuit magis perspicuum. Nam, cum alterum corpus complures ante alterum dies extinctum fuisset, quod superstes fuit, dimidio sui computrescente, paullatim contabuit. Vixit id monstrum annos viginti octo; ac decessit, administrante rem Scoticam Joanne Prorege. Hac de re scribimus eo confidentius, quod adhuc supersunt homines honesti complures, qui hæc viderint.

VIII. Victoriæ navalis fama ad septentrionales perlata, & ipsi, omisso belli consiliis, domos suas abierunt. Hoc tumultu ita levi momento compresso, Rex, ad seditiones non modo in præsentia sedandas, sed in posterum omnino tollendas, animum adjecit. Primum conventum, qui indictus erat in sextum Octobris diem, Edimburgi habuit. In eo multa salubriter, ad concordiam publicam stabilendam, sunt decreta: in primis, ut animi facilius ad pacem coalescerent, culpa in paucos collata, pœnæ magna ex parte levatæ, aut omnino remissæ. Cum de jure belli disceperetur, Joannes Leon Regulus Glammius capita quædam, a Proceribus ad Regem de pacificando missa, protulit, quibus Jacobus Tertius sæpe assenserat, ac subscripserat etiam: ac plane legibus illis concordiam cum Proceribus confirmasset, nisi a pravis consultoribus animus ejus fuisset alienatus, atque eo perductus, ut hostem veterem, adversus cives suos pugnaturum, in regnum introducere persuasus esset. Hanc ob consiliorum inconstantiam, Comites Huntæus, Arellius, & Martialis, cum ipso Glammiio, & plerisque aliis viris nobilibus, eum tum deservierunt, atque ejus filium Jacobum Quartum, ob animum ejus publicæ utilitatæ & tranquillitatæ amantem, sunt secuti. Post satis longam discepcionem, tandem ab universis est decretum; "Qui in prælio Sterlinensi cecidissent, eos sua culpa cæsos videri; jureque eam cædem fuisse factam: eos vero, qui, adversus publicæ salutis hostes, fraudi occultæ honesta nomina prætexentes, arma ceperunt, nec culpæ nec crimini esse obnoxios. Huic decreto, quibus in conventu publico sententiæ dictio est, subscripserunt, ut exterrarum nationum Legatis, quos adventare rumor erat, sui facti rationem redderent. Multa alia ibi decreta sunt facta, quæ & pauperioribus ablata redderent, & potentiores leviter multarent, & utrique parti caverent, ne arma tum sumta ipsis posterisve eorum fraudarentur.

IX. Hanc, in adolescente quindecim annorum, & victore, & in summa potestate collocato, moderationem adornabat magnopere benignitas, & promissorum fides, & (quod in primis vulgus admiratur) corporis dignitas, ac vividum & alacre ingenium. Itaque, cum nec avare, nec crudeliter victoria exercebatur, & delicta bona fide condonarentur, brevi summa concordia inter factiones, & æquale partis utriusque studium & amor erga Regem coaluit. Pauci, qui pertinaciores fuerant, modica pecunia, aut exigua parte agrorum multati: nemo fortunis omnibus exutus: & multæ, non in siscum, sed in pretium operæ navatæ cedebant. Huic Regiæ clementiæ gratiam adiciebat, quod homines adhuc recenti memoria tenebant, quam levibus de causis, sub Rege superiore, viri clarissimi omnibus bonis excidissent, quamque dispares in eorum successissent locum. Principes quoque factionis adversæ, quo fidelioribus eis interetur, affinitate sibi conjunxit: duas enim amittæ, ex diversis maritis, filias, Græcinam Bodiam Alexandro Forbosio, Margaritam Hamiltoniam Matthæo Stuarro dedit uxores. Ita brevi, conciliariis omnium animis, tam jucunda pax, tanta tranquillitas, &, velut ancillante fortuna Regis virtutibus, taneus omnium frugum & fructuum proventus est secutus, ut, e seculo pluviam ferreo, vere aureum renatum fuisse videretur. Rex autem latrociniis armis, cetera vitia judiciorum severitate cum compressisset, ne, in alios acer vindex, in seipsum indulgentior crederetur, ut omnibus palam esset, patrem, se inviro, fuisse interemtum, catena ferrea, quoad vixit, se cingebat, cui singulis annis annulum unum adiciebat. Id quanquam cædis auctoribus formidolosum esse posset, tamen, vel miti Regis ingenio, vel factionis opibus confisi, omni motu publico abstinuerunt.

X. In hac communi universorum, ac privata singulorum lætitia, septimo fere ab initio regno anno, Petrus Varbecus in Scotiam appulit. Sed, antequam causam ejus adventus explicem, pauca mihi supra sunt repetenda. Margarita, Eduardi Quarti Regis Anglorum soror, cum Carolo Burgundo nupisset, ea Henricum Septimum, factionis adversæ ducem, quibuscunque posset rationibus, si non convertere, saltem exercere statuit. Id autem ut facilius efficeret, Petrum quendam Varbecum regni stimulum ei excitavit. Erat autem is adolescens Totnaci (quod est Nerviorum oppidum) humili loco natus, sed ea forma, ingenio, statura corporis, atque oris dignitate, ut facile Regii generis fidem faceret. Verum, cum ita diu propter inopiam peregrè vixisset, ut vix a suorū patris agnosci posset, multarum nationum linguas addidicerat, atque ad summam impudentiam & os & animum offimaverat. Hunc Margarita (quæ, ad omnes occasiones turbandi rem Anglicam intentæ, advigilabat) cum esset nacta, aliquamdiu apud se occulte habuit, donec eum edoceret, quibus factionibus Anglia laboraret, quos anticos inimicosque illi haberet; perficeretque, ut omnem Regii generis feriem, quæ inter singulis prospera vel adversa evenisset, teneret.

XL. His ita comparatis, cum jam maturum videretur fortunam experiri, hominem occulte curat, cum honesto comitatu, primum in Lusitaniam, deinde in Hiberniam, mittendum. Ibi magno concursu, vulgi applausu, velut Eduardi Regis filius, receptus, sive suopere ingenio, ad simulandum composito, atque arte etiam adjuto, live barbarorum hominum credulitate fretus, magnum brevi motum excitatorus videbatur: cum, bello repente inter Gallos & Anglos orto, a Carolo Octavo magnis pollicitationibus ex Hibernia vocatus, Lutetiam venit. Illi honorifice, ac Regio cultu, adjectis etiam satellitibus, habitus, & ab Anglis exulibus, qui tum ibi frequentes agitabant, in spem certam regni adductus est. Sed, eo rursus conditionibus sopito, clam ex aula Gallica, metu ne dedere-
ret, in Flandriam se confilic: atque a Margarita, cum tum primum ea visus, magno studio cultus, & aulicis ostentatus, & saepe mul-
tis presentibus omnem fortunæ suæ fabulam iterare jussus; Mar-
garita, velut eam tum primum audisset, ad singulos tum prosperos,
tum adversos eventus, ita simulatis affectibus orationi ejus subscri-
bebat, ut omnibus faceret fidem, se per veris quæ audisset accipe-
re. Post unum & alterum diem, Petrus Regio cultu procedere jus-
sit, adhibitis triginta stipulatoribus, ac nomine Albæ rosæ (quod in
eius factionis Eboracensis apud Anglos est) commendatus, verus &
habitus Anglici regi hæres prædicatur. Hæc ubi fuerunt, pri-
mo per Flandriam, deinde per Angliam divulgata, ita populi
animos erexerant, ut magna ad eum concurreret frequentia, non
solum modo, qui legum formidine in asylis aliisque locis latira-
nt, sed hominum etiam nobilium, quibus aut sive res non satis
placebant, aut novarum erat cupiditas. Sed cum longior mora,
cum Petrus vires novas adjecturam sperabat, præsentis, emergente
lucem mendacio, paulatim immoveret, statuit belli fortunam
committere. Itaque comparata modica manu, paucis suorum
illius expositis, Cantianorum erga se voluntatem frustra tenta-
vit. Omnibus, qui in terram descenderant, circumventis, in Hiber-
niam cunctis flexit. Nec ibi quoque pro spe acceptus, in Scotiam
pergit, gnarus rarum, nec unquam fere diuturnam, inter Scotos
ullosque esse concordiam. Hic cum ad Regem admissus, Eboracensis famulatus
fletusque calamitates, quam maxime porbit miserabiliter, de-
cessit, eumque vehementer obestitatus esset; "Ut Regium san-
guinem ab hac contumelia vindicaret," Rex, eum bene sperare
fecit, polliceturque; "Se effecturum, ne frustra ejus auxilium re-
quisitus amittis postulasse existimeretur." Paucis post diebus, con-
silio concilio, Petrus introductus lamentabiliter de sua fortuna
loquitur; "Sei, cum e Rege, florentissimo sine ulla, ad summam
natus esset, prematura morte patris destitutum, in Richar-
di patris tyrannidem pene prius incidisse, quam, calamitatis ejus
nullis ad se pervenire posset. Fratre majore crudeliter extincto,
a paternis amicis liberatum, in eo regno, ejus hæres justus es-
set,

"ser, ne in summa quidem inopia precariam vitam ducere ausum
 "Apud exteras gentes ita vixisse, ut fratris extincti (qui ex illi
 "miseriis fuisset ereptus repentina morte) conditionem, præ
 "quæ ipse ferret, felicem duceret. Se enim, ad fortunæ ludibri
 "um servatum, ne hoc quidem reliquum habuisse, ut calamitatem
 "suam apud exteros, quo eos ad misericordiam adduceret, depla
 "rare auderet: postquam autem, quis esset, profiteri coepisset
 "omnibus adversæ fortunæ telis petitum esse: ad priores enim mi
 "serias quotidianum insidiarum accessisse periculum, callidissim
 "inimico nunc vitam suam ab hospitiis mercante, nunc circ
 "clanculum sollicitante, qui, simulata amicitia, secreta rimarentur
 "veros amicos corrumpere, latentes detegerent, & falsis crim
 "inibus genus infamarent apud vulgus; Margaritam amitam, nob
 "lesque Anglos qui ipsum agnoscerent, conviciis proscinderent
 "eam tamen, conscientia sua adversus maledicensiam inimicorum
 "fretam, & misericordia erga suum sanguinem permotam, ej
 "inopiam suis fortunis sustentasse. Tandem, cum in muliere
 "vidua id ætatis non satis præsidii videret, se vicinos Reges & na
 "tiones circumisse, rogantem, ut communes casus respicerent, ne
 "Regium sanguinem, violentia tyrannidis oppressum, in luctu, m
 "seriis & formidine finirent contabescere. Se vero, etsi in gravi
 "simis malis verferetur, non ita animo esse dejectum, ut non sper
 "aliquando fore, ut amicorum (quos plurimè adhuc habeat
 "Anglia & Hibernia) auxilio restitutus, pro merito cuique grat
 "iam referre posset, præsertim adjunctis ad suam sectam Scotorum
 "viribus: per quos si in regnum redeat, brevi futurum, ut intell
 "gant, firmissimum amicum sibi paratum, & eo tempore parat
 "quo veri amici conciliari soleant. Tanti autem beneficii se suosq
 "posteror ita perpetuo memores fore, ut omnem melioris fortun
 "accessionem debere se eis libenter faterentur." Addidis præter
 "multa de Regis laudibus, partim vera, partim qualia præsens fo
 "tuna exprimebat.

XIII. Post hæc dicta, cum Petrus reticuisset, Rex eum sevocavit
 bono animo esse iussit. "Se de postularis ejus ad concilium relat
 "rum. Eorum sententiam etsi sibi sit necesse in rebus graviorib
 "sequi, tamen, utrunque illi deverterent, se effecturum spood
 "ne eum aliquando ad se confugisse poeniteat." Petro egres
 "eum sententiæ rogarentur, prudentiores, & quibus major erat
 "rum usus, rem integram rejiciendam censebant: sive quod van
 "quæ prætenderentur, existimarent; sive quod plus e bello prospic
 "rent periculi, quam e victoria, etiamsi certa esset, emolumenti
 "spectarent. At major pars, vel ob imperitiam rerum, & anim
 "rum inconstanciam, vel ut Regi gratificarentur, nunc de causa
 "eri disserendo, ut quæ esset justissima, fortunam hominis commu
 "rabantur: nunc, "Rebus in Anglia turbatis, animisque ex
 "discordia adhuc fluctuantibus, occasionem accipiendam, & qu
 "Angli semper facere consueverunt, id se aliquando experiri de

re, ut ini
 gloriamq
 sanctis m
 hiores co
 vel victor
 dem collo
 si absque
 motibus
 condition
 moto, pe
 XIV. Ha
 dius, in e
 ost id. cel
 oracensem
 mentus, C
 xter splen
 ac affinitat
 ra, ex con
 it: primu
 si ingruet
 agnovit, n
 dimissis
 am, late
 aliquot dies
 cheret, &
 scribi, p
 Anglor
 rada, cum
 aræ. No
 m ignoran
 ri, neque
 te prepar
 erat, nul
 ius in
 ipse senten
 tione ad
 gnum sib
 fieviretur.
 nem ita p
 biliter va
 mpetitiva
 ri, ne res
 ne civen
 de con
 XV. Rex
 ditione a

re, ut inimicorum adversa tempora ad suum usum traherent: victoriamque jam sibi ante classicum augurabantur, præsertim ad hostis magnis Anglorum copiis: quæ si spe hominum infrequenter convenirent, tamen e duobus alterum sponte secuturum: ut vel victores tanto beneficio Regem sibi obnoxium in Regiam sedem collocarent, ab eoque quæ vellent omnia impetrarent; vel, si absque certamine rem transigere possent, Henricum, sedatis motibus domesticis, nondum regno confirmato, in quas vellent condiciones pertracturos: quod si facere cunctetur, bello semel moto, perimulta, quæ nunc latere, sponte se oblatura.

XIV. Hæc cum major pars censuisset, Rex, novarum rerum cupidus, in eam sententiam inclinavit, ac cæteros secum traxit: nec id cessavit, Petrum, honorificentius tractando, Ducemque Eboracensem appellando, populo ostentare. Nec hac beneficentia contentus, Catharinam Gordoniam, Comitis Huntilesæ filiam, ac, præter splendorem generis, forma commendatam, ei uxorem dedit, ac affinitate in spem fortunæ melioris cum confirmaturus. Interea, ex concilii decreto, Rex, comparato exercitu, in Angliam duxit: primum circumspexit, & agmine ad prælium, si qua repentina vis ingrueret, parato. Deinde, ut per equites missos exploratum cognovit, nullum exercitum, nullam hostium manum usquam cois-
dimissis ad prædandum cohortibus, brevi pene totam Northum-
briam, late in omnes partes fusa populatione, vastavit. Hæc per aliquot dies dum geruntur, neque Anglorum quisquam ad Petrum per-
veniret, & nunciatum Regi esset, per vicinas regiones exercitum
describi, periculosum ratus, suos præda graves expeditis & recentibus
Anglorum copiis objeci, statuit in Scotiam redire, ac deposita
præda, cum primum per anni tempus liceret, novam expeditionem
parare. Neque metuebat, ne Angli abeuntem sequerentur, ut qui
non ignoraret, neque subitarium militem diu in castris posse conti-
neri, neque per inopem & nuper vastatam regionem posse, nullis
ante præparatis comitatibus, sequi. Et Petrus, contra quam spe-
raverat, nullis Anglorum auxiliis ad se coeuntibus, veritus, ne, si
longius in hostico morarentur, commenta sua palam fierent, velut
ipse sententiam Regis probaret, eum adit: & compositis vultu &
oratione ad misericordiæ habitum, rogat suppliciter; "Ne in re-
gnum sibi debitum, & civium suorum cruorem, tam hostiliter
sevireretur. Tanti sibi nullum esse dominatum, ut suum sangui-
nem ita profundi, & solum patrium ferro flammaque sic misera-
biliter vastari cerneret." Et Rex, prope jam intellecto, quo in-
impeffiva hominis illa clementia spectaret, respondit; "Se vere-
ri, ne regnum illud, in quo nemo eum non modo Regem, sed
et civem agnosceret, non sibi, sed hosti suo capitali servet."
de communi sententia, domum reditur, & exercitus dimittit.

XV. Rex Anglus, de motu & reditu Scotorum certior factus, ex-
peditione adversus eos in proximum annum decreta, validum exer-
citurum

cirum conftrahi iubet: ipse insereat, ne hiems iners esset, Ordium conventum habet. Ibi consilio ejus de bello Scotico comprobato, subsidium leve tributum populo indicitur: sed quod gravius bellum excitavit, quam cui restringendo foris erat destinatum. Querebatur etiam vulgus; "Tot bellis, intra paucos annos gentem juventutem delectibus esse absumptam; rem familiarem valde tenuatam; Proceres & consultores Regios non modo iis calamitatibus non commoveri, sed in pace nova, bella quarere, novarum omnium egentibus tributis imponere, ut, quos ferrum non absumserit, hi inopia & miseriis concisciantur." Haec querimoniam cum publicae fere essent, Cornavii longe praeter ceteris indignabamur quippe, cum agrum magna ex parte sterilem coherere, bellum magis quaestuosum quam sumtuosum esse consueverat. Igitur bellum bellicosi, qui rem familiarem magis peculio castrensi augere quam tributis imminuere, solebant, primum coactores & milium Regios occidunt: deinde tam audacis facinoris, unde recepta misericordiam non erat, sibi consilii, multitudine ad arma indiffusius properante, Londinum versus iter capessunt. Sed de motibus, quos longius prosequi animus non est, satis ad meum institutum arbitror dicere, quod totum eum annum Cornavii Regem Anglum ita exercuerint, ut arma copiasque, ad bellum Scoticum paratas, in rebelles vertere sit coactus.

XVI. Interea Scotus, qui animo praeeperat, hostem superinductum non passurum inulta, & per exploratores cognoverat, ingresses in se copias parari, & ipse ex adverso cogit exercitum, eo consilio, ut, si Angli priores eum invaderent, ipse sua tueretur: sin minus, expeditione in hostium facta, vicina suis finibus loca ita vastaret, ut non modo ad militem, sed ne ad cultores agrorum aliosque, solum (alioqui tenue) necessaria suppeditaret. Verum, nuncio de Cornavorum tumultu allato, statim Angliam cum magnis copiis ingressus, bifariam suos divisit: partim ad Dunelmensem agrum populandos missis, cum reliquis ipse Norham, arcem vallatam ad Tuedam in colle praesidio sitam, oppugnare aggreditur. Sed nec hac nec illac magnum opera pretium factum. Nam Richardus Foxius, Dunelmensis Episcopus, vir summa prudentia, & statim Anglica turbato, suspicatus Scotum tantam rei bene gerendam operationem non omitturum, arces aliquot validis praesidiis communivit pecora, quaeque alia ferri agere poterant, in loca, aut natura sua aut amnibus & paludibus impedita, transferenda curavit: Comitumque Surrium, qui magnas in agro Eboracensi copias habebat, arcesque. Igitur incendiis in agros modo sanctorum est, & Norham vallata praesidio est defensa. Ita, nulla se memorabili gesta, Scoti domum redierunt. Angli, eos brevi secuti, Asonam arcem modicam prope in ipso limite sitam, everterunt: deinde & ipsi quoque, nullo operis pretio facto, ex hostico excefferunt.

XVII. Inter hos motus, externos & civiles, venit in Angliam Petrus Hialas, vir prudentia singularis, &, ut illa ferebant tempora

in indoctus, a Ferdinando & Isabella, Regibus Hispaniarum, filius. Ejus Legationis summa erat; "Ut Catharina, eorum filia, futuro, Henrici filio, collocata, nova affinitas, & ex ea necessitate, contraheretur. Eum cum de affinitate Anglus libenter auferret, cuperetque etiam, eo interprete, cum Scoto (a quo ipse pacem & dignitatem suam putabat ut pacem peteret) bellum finire, Petrus libens negotium suscepit: ac profectus in Scotiam, cum, varie secundo Jacobi animum, tandem ad quietiora consilia eum flexisset, scripsit ad Anglum, "Se sperare, pacem non difficulter coire posse, si ipse aliquem e suis hominem prudentem, ad statuendum conditionibus, mitteret." Anglus, ut homo fortunæ incertam saepe expertus, suorum animis, & domestico tumultu adhuc sollicitus, nec tam clade fractis quam irritatis, jubet Richardum, qui in arce sua Norwiche se continebat, consilia cum Hiala communicare. Hi cum Jedburgi cum Scotorum Legatis per aliquot dies disceptassent, multis ultro citroque jactatis conditionibus, nihil certi statuere potuerunt. Pax quo minus coiret, maxima impetabat Henrici postulatio, qui equum canebat, Petrum Varbecum, militem fraudulentum, & multarum turbarum auctorem, sibi dedidit. Id cum Jacobus obstinate negaret, ("Neque enim honestum sibi esse, hominem Regii generis, primum supplicem, mox affinem, violata fide, hostium ludibrio tradere) infecta re, & colloquio discessum est." Spe tamen non penitus abiecta, induciæ in quatuor menses factæ, dum Jacobus Varbecum, salva fide, ab se dimiseret.

XVIII. Cum jam, ex colloquio cum Anglis, magnisque aliis in rebus, falsa illa de genere & fortuna Petri fabula diluere cœpisset, ex eo ad se vocato, beneficia in ipsum collata, singularemque ei benevolentiam, cujus ipse optimus esset testis, commemoravit in primis, "Quod, ejus causa, bellum cum opulentissimo Rege suscepisset, ac jam alterum annum gessisset, magno cum hostium incommodo, & civium vexatione. Se pacem honorificam, ultro, si eum dederet, oblatam, recusasse: ea in re, cum civium & hostium animos juxta offenderet, se nec velle, nec posse consensui eorum amplius resistere. Petit ab eo, ut circumspiciat, si re bellum, si re pax placeat, commodiorem exilio locum: sibi decretum, pacem cum Anglo facere, factamque sancte colere, & quicquid eam perturbare posset, a se procul segregare. Nec Petrum queri posse, se prius a Scotis, quam ab Anglis, quorum fiducia bellum Scoti moverunt, destitutum. Utinque autem hæc se haberent, se eum viatico, rebusque ad navigandum necessariis, profecturum." Varbecus, etsi præter spem discessu angebatur, nihil tamen remittens de simulata animi magnitudine, paucis post diebus, cum uxore & familia in Hiberniam navigavit: atque inde brevi in Angliam, & cum reliquis Cornavianæ conjurationis sese junxit. Ibi cum multa attentasset, neque quicquam succederet, tandem

tandem captus, & vitæ superioris ludibria fassus, laqueo vitam laniavit.

XIX. Seminario belli inter Scotos & Anglos prope extincto, rebusque ad pacem spectantibus, e levi occasione subito animis irritatis, brevissimum bellum prope exarsit. Juvenes aliquot Scoti cum (ut in pace fieri solet) in oppidum Noramam, arcis propinquum, sapiuscule convenissent, ac, per ludum & lasciviam, tam familiariter cum vicinis, ac fluvio tantum, nec eo quidem lato, diremtis, commessarentur, quam si domi fuissent; custodes arcis, ex residuo superioris belli odio animis infensis, & per jurgia irritatis, cum vel speculatores Scotos arguerent, a rixa ad manus ventum est. Multi vulneribus utrinque acceptis, Scoti, numero inferiores, aliquot suorum amissis, domum redeunt. Re sapius in conventibus inter laetitiam præfectos agitata, Jacobus, vehementer iratus, faciem a Henricum mittit, quæstum de violatis induciis, & Anglorum inconstantia in pactis servandis; ac nisi satisfiat ex legibus, quæ, utriusque populi consensu, de rebus repetundis sanctæ essent, bellum denunciare jussit. Anglus, fortunæ violentia a primis usque incunabilis exercitus, & ad pacem pronior, respondit; "Quicquid hujus patratum esset, se quidem invito, atque etiam ignaro, factum. Si quid temeritate præsidarii militis secus commissum esset, se, salvis fœderibus, curaturum, ut ea de re quæstio haberetur, ac de noxiis poena expetatur." Verum, cum ea res lentius ageretur, id responsum eo visum est tendere, ut, dilata poena, fractio temporis invidia evanesceret, ideoque animûm Jacobi magis accendit quam leniit.

XX. Richardus Foxius, Dunelmi Episcopus, qui arcis erat dominus, cum ferret moleste, causam solvendi fœderis a suis ortam, ne fieret, literis officii & humanitatis plenis subinde missis, honesta summa prudentia & dicendi peritia, Jacobi animum ita flexit, rescriberet; "Libenter se tum eo collocaturum, non modo de centi injuria, sed de aliis negotiis, quæ ex usu gentis utriusque forent." Is, consulto ac assentiente primûm suo Rege, ad Marstoniam, ubi cum Jacobus erat, venit. Ibi, post vehementem querelam de injuria ad Noramam accepta, prudente & gravi Emulatione delentus, offensam quidem, concordia causa, cujus se cupidissimum esse ostendebat, remisit: cætera sine arbitris acta: quorum hæc, ut postea cognitum est, summa fuit; "Se semper non modo pacem, sed quo arctius ea coalesceret, etiam affinitatem cum Henrico cupiisse: ac nunc etiam cupere, Quod si Henricus induceret in animum, Margaritam filiam despondere, sese sperare, eam rem in utriusque regni emolumentum cessuram. Fœdus vero, cujus auctoritatem jure maximam esse domi sciret, si eam affinitatem conciliandam suum studium adjungere velleret, non dubitare, facile omnia conventura. Ille suam operam libenter est pollicitus: atque, in aulam Anglicam profectus, re cum

communicata, spem Scotorum Legatis fecit, concordiam Regis inter facile coitauram. Ita demum, tertio post M. D. anno, qui fuit millesimus quingentesimus, iisdem fere diebus, Margarita, Henrici natu major filia, Jacobo Quarto; & Catharina, Ferdinandi Hispani filia, Arcturo, Henrici primogeniti, desponsa fuit: nuptiæ, altero post anno, magno apparatu celebratæ fuerunt.

XXI. Secundum nuptias, rebus tranquillis, aulaque a studio armorum ad lusus & lasciviam conversa, nihil aliud, quam spectacula, pompæ, & convivia, & saltationes conspiciobantur: ac veluti perpetui quidam ludj, & ludorum causa dies feriati agitabantur. Alebantur & certamina equestria frequenter, maxime ad morem Gallicum. Intereurrebant etiam (velut tragici actus) provocationes hominum latrocinio vivere assuetorum, Rege ad ea spectacula se facilem præbente, ut qui eadem eorum in lucro ponendam existimaret. Horum ludorum summa cum ad exteras gentes permanasset, multi peregrini, ac potissimum ex Gallia, virtutis ostentandæ cupidi, quotidie adventabant: & a Rege benevole & liberaliter excipiebantur & dimittebantur. Nec in has modo ludicræ exercitationes, sed etiam instructiones, Scerlinæ, Falcolandix, alisque diversis in locis, atque in Monasteriorum substructiones, magnos sumtus sumit: ad navium autem fabricaciones longe maximos: tres enim nimia magnitudine naves edificavit, multasque mediocres: sed tantum admirationem & sumtus & apparatus una longe superavit, quam nullam hominum memoria in Oceano majorem viderat. Cum ut præteream descriptiones, a nostris hominibus proditas, & censuram aliquot locis servatam, illud facis perspicere magnitudinem ejus indicat, quod Franciscus Rex Galliarum, & Henricus Octavus Rex Anglorum, æmulatione stimulati, cum uterque paullo antea navem exstruere conati essent, & jam utraque perfecta, omnibus rebus ad navigationem ornata, ac in mare deducta, magnitudine sua immobiles, & ad omnem usum incommodæ essent.

XXII. In hæc legitur opera, quæ diximus, cum magnos sumtus sumisset, & exhausto jam ærario, novas conficiendæ pecuniæ rationes comminisci fuisset coactus, inter alias, auctore, ut creditur, Martino Elmsfontio, Episcopo Abredoniensi, rem est aggressus, quæ Nobilitati valde molesta. Inter agrorum apud Scotos unum genus est, quo dominus vel erata vel donata prædia ea se obtinet, ut, si possessor moriens popillum relinquat heredem, prædia ejus ad Regem, vel alium quicumque dominum superiorem spectent, omnique fructus usque ad ætatis annum vicissimum primæ expletem. Est & alia servitus huic generi agrorum adjuncta, si possessor, sine assensu superioris domini, supra dimidium agri alteri, totius ager ad supremum dominum redeat. Hæc lex, ut æquæ, & ab adulatoribus aulicis, qui fisci commoda promovere contendunt, introducta, cum diu jacuisset, Rex admonitus, ali-

quid pecuniæ ab ejus violatoribus corradī posse, legem exercere videtur. Eam quæstionem Recognitionem vocarunt. Hæc pecuniæ conficiendæ ratio, quanquam nemo bonis omnibus everteretur, prope vulgo molestior erat, quam patris avaritia: injuria enim ad plurimos atque honestissimum quemque pertinebat; quod sub duobus proximis Regibus, per bella non solum externa, sed etiam civilia, memoria ejus legis prope erat abolita: ideoque cogebantur suos agros a procuratoribus fisci redimere, aut eorum parte aliqua cedere. Tantus tamen amor civium, ad quos id pertinebat incommodum ob alias virtutes, tantaque erga Principem reverentia erat, ut ex hominum indignatio citra motum consisteret.

XXIII. Sed, cum nec Rex modum faceret sumptibus, nec desisteret (perpetuum aulae malum) adolutores, qui id vitium, sub honestis nominibus splendoris & magnificentiar, alerent, in animum induxit in Syriam proficisci, ut immanem illum luxum, quem ne sustinere sine pernicie, nec omittere posset, salvo pudore, videbatur, per absentiam imminuere assuesceret. Præstendebatur protectio honestum velum, ut expiaret illam culpam, quod adversus patrem suum in acie stetisset armatus. Hujus autem, sive veræ, sive ostentatæ poenitentia, quam in totius sermone præstebat, dederat, ut ante commemoravi, ab initio statim regni, significationem. In hanc protectionem classem jam ornaverant, & comitum principum descripserat, ac Reges vicinos per Legationes fecerat certiores. Multi quoque, velut eodem voto se obstrinxissent, barbam & capillos promittebant: brevique soluturus credebatur, nisi in id maxime intento objecta fuissent impedimenta. Jam enim futuri belli suspicio inter Gallum & Anglum gliscebant. Nam & Anglus non satis æquo animo successus Gallorum in Italia ferebat, & a Julio Secundo Pontifice, & Ferdinando Hispano socero, in societatem sollicitabatur; & Veneris & Helvetiis ad hos adjunctis, & Maximiliano (etsi plerumque sua consilia ex rerum eventu moderaretur) accessu, conjunctio tot gentium tam firma punctis apparebat, ut Gallia tot copiis undique irruentibus, opprimi posse videretur. Rex Angliæ, & ætate & regni florentis opibus tumidus, & rerum gerendarum cupidus, conjungere se eis aiebat: sed honestam, quam bello prætexeret, causam quærebat. Cum autem uterque alterius consilia per exploratores cognosceret, neque Franco persuaderi posset, ne adversus Pontificem Romanum Henrici amicum arma ferret, tandem socialis in Galliam missus, qui Normaniam, Aquitaniam Andegavos (veterem Anglorum in Gallia ditionem) reposceret. Sed cum, nec his minis, bellum in Italia intermitteretur, Angliæ bello Gallis indicto, exercitum in Cantabros, ut se Ferdinando socero conjungeret, mittit: & ipse expeditionem in Galliam adornat.

XXIV. Jacobus autem Scottus, quanquam neutri adesse decreverat, tamen in Gallum prorsus, classem, cujus antea meminimus, mittere statuit dono Annæ Reginae Francorum, ut magis amicitiam

penitus, quam ad rem gerendam subsidium, videri posset. Ecclesiasticus quoque ordo, largitionibus Gallicis assuetus, suum studium Ludovico volebat ostentare: sed cum id aperte non auderet, ab Anglo sui Regis alienandi causas circumspiciebat. Missus est, ex eorum factione qui Gallo studebant, in Angliam Andreas Formanus, cum Episcopus Moraviensis, ut ab Henrico peteret magnum pondus auri argentiq̃e facti, cujus major pars in mundo muliebri erat. Hæc pecunia legata dicebatur ab Arcturo, majore Henrici fratris, Margaritæ sorori, quam Scoto nupsisse ante ostendimus. Henricus autem (ut credibile est) causam belli quæri ratus, benigne respondit; "Non modo, si quid deberetur, sed si quo alio Jacobus egeret, nulla in re se ei defuturum." Hoc responso accepto, Jacobus constituerat Gallum, si qua in re alioqui posset, juvare, sed victor ab Anglia invadenda abstinere: eundemque Formanum in Galliam misit, qui hæc Ludovico annuntiaret.

XXV. Interea, quoniam audierat, magnos belli maritimi apparatus utrinque fieri, classem, de qua diximus, statim ad Annam venire decrevit, ut ante belli initium, si fieri posset, illuc appelleret. Et præfecit Jacobum Hamiltonium Araniæ Comitem, & cum eum commodum fuit, vela facere coegit. Sed Hamiltonius, non minime malus, verum pacis quam belli artibus instructior, sive periculi metu, sive naturali inertia, omisso in Galliam itinere, ad Campem Fergusii, oppidum Hiberniæ adversus Gallovidiam situm, navis: urbem spoliatam incendit, atque inde, tanquam re bene gesta, in Scotiam, ad Aeram, portum Coilæ, vela fecit. Rex, de reditu certior factus, ac supra quam dici posset iratus, nec minus nec conviciis adversus eum libi temperare potuit. Iræ etiam incendebant, & Gallia literæ Annæ Reginæ, blanditiis ad bellicum Anglicum illicientes, & alteræ, Andreæ Formani promissionem classe mittenda velut vanam omnium sermonibus exprobrari significantes. Rex, ut huic malò mæderetur, quoad posset, ex consensu sententia, Hamiltonium, qui cursu, quem tenere jussus erat, missus, urbem nunquam Scotis inimicam, & cum Regum fœdere conjunctam, crudeliter vastasset, bellumque non indictum amicis misisset, abrogata classi præfectura, ad se venire jussit: successoreque ei destinaverat Archibaldum Duglassium Anguliæ Comitem, missum cum eo Andrea Silvio, qui classem reciperet. Sed Hamiltonius, ante adventum eorum, per amicos de Regis erga se vocare certior factus, statim vela in altum fecit, ac fortunæ incertus, potius quam irato Regi, se committere elegit. Dum autem Galliam petit, diu adversis ventis ac fœdis tempestatibus jactatus, exhausta ac multum vexata classe, sero, ac maritimarum rerum apud Gallos deposita, in Britanniam minorem appulit. Ibi illa, tanto sumtu ac labore ædificata, sublati armamentis, in Bristonico compotruit.

XXVI. Interea domi aliæ discordiarum causæ subortæ sunt, quæ eum ab Anglo penitus alienarunt. Regnante adhuc Henrico

Septimo, Robertus Carus, Eques nobilis, ob egregias virtutes Jacobo ita acceptus erat, ut eundem & pincernam sibi principem, & machinarum bellicarum & medii limitis præfectum crearet. Is cum acer latrociniorum vindex esset, non majorem Regis gratiam, quam limitaneorum odium sibi conciliavit. Igitur cum & Angli & Scoti, quorum licentiam judiciorum severitate comprimebat, si qua daretur occasio, juxta ejus exitio imminerent, tandem in conventu solenni, qui inter Anglos & Scotos rerum repetundarum causa solet agitari, orta altercatione, tres Angli, homines audacissimi, Joannes Heron, Lilburnus & Starhedus, aggressi, unus lancea aversum transfixit, reliqui jam faucium confecerunt. Cum res ad bellum spectare videretur, Henricus Rex, vir aliqui justus, ne minus facinorosi turpissimo quam Jacobus infensus, perfecit, ut [Joannes] Heron, Joannis frater, Furdi Comarchus, & Angli limitis præfectus, cum Lilburno (nam duo reliqui fuga vitæ consuluerunt) Scotis dederentur: quibus acceptis, & in Faskastellum arcem incluis, Lilburnus ibi decessit. Illud quoque, in manifesti criminis expiationem, statutum est, ut, in conventibus, Angli priores fidem publicam, solum Scotticum ingressi, peterent, ibique conventus haberent; & Legati Anglorum, multa verborum & decretorum notificationem, crimen a conscientia publica removerent. Duo reliqui percussores in Anglia interiore laqueerunt, usque ad Henrici Octavi regnum: nec tamen penas effugerunt. Nam cum Regem adolescentem, opibus ferocem, suasque vires ostentandi cupidum, cernerent, e latibulis prodierunt: & Heron quidem, propinquo potentia fretus, palam domi versabatur, & occulte latrones in Scotiam submittebat, ad pacem turbandam; bello semel moto, verum injuriarum oblivionem, & novarum impunitatem sperant. Starhedus vero, prope nonaginta millia passuum a limite domitillæ constituto, se longinquitate tutum putabat. Andreas autem Caroli Roberti filius, qui odiorum semina, mox in bellum eruptura, proutum jacti videbat, veritus, ne, armis semel publice susceptis, vindicta cordis paternæ sibi periret, duobus suis clientibus, e familia Triorum, persuadet, ut, dissimulato habitu, Starhedo perniciem moliantur. Illi, facinore suscepto, domum ejus, quod tam protulimite habitaret, securi noctu ingressi, dominum trucidant, & corpus abscissum ad Andream apportant. Ille, in vindictæ expensis testimonium, Edinburgum id mittit, & in loco maxime celebri figendum curat. De Herone suo loco dicemus.

XXVII. Excepit hanc veterem injuriam novum facinus, quo sopitam Scoti Regis iram verius quam extinctam resuscitavit. Ea tempestate mercator Scottus, Andreas, cognomento Britannus, ejus pater cum, spoliata nave, caesus crudeliter a Lusitanis fuisse causa ab Andrea filio in Flandria (quod opes ibi facta fuisse aeta: damnati Lusitani cum judicatum non solverent, nec Rex eorum, per forcialem a Rege Scottorum admonitus, cives suos cogit de corde & latrocinio satisfacere; Andreas a Rege suo, ad omni

Princip

Principe
si Lulie
ur, pro
eos dam
versus J
ascitis, u
"pigrum
"ximo e
"centi,
"facti li
"si facia
"fni & a

XXVI

drae int
vatus, m
firmisima
glu emi
dunt: ac
& invadu
conferta,
cum suoru
tatum an
ur, cruce
doec spi
ad fortise
rem hosti
ta. Qui
diti. Inde
appliciter
in, inopes
Legacis
merentur
nec eam
mim pu
nais esse
obacur an
line tranq
mi, prand
XXIX. I
antibus, c
Jacob quie
a utilitati
nfo, & de
mur; "S
Angli, si
mo & dede
pignum col

Principes & civitates Oceanum accolentes, diploma impetravit, ne, si Lusitanos, juris publici violatores, vi & aperto bello persequerentur, pro pirata aut latrone haberetur: intra paucos menses, magnis eos damnis affecit. Eorum autem Legati, jam bello Gallico adversus Julium Secundum flagrantē, & cum Angliis, in Julii partes accessit, mox futuro, Henricum adeunt; "Andream, hominem impigrum & audacem, & a quo ipsi, Anglorum veteres amici, maximo damno essent affecti, certum ei, adversus Gallos rem gerenti, hostem futurum: nunc facile securum opprimi posse: ac facti si quā esset invidia, nominis piratici obtentu posse regi. Id si faciat, & suorum divum commodis prospecturum, & Regi af-
fui & amico gratificaturum."

XXVIII. Hac oratione Lusitanus Anglo facile persuadet, ut Andream inidias collocari jubeat. Missus ad id a Rege Thomas Havartus, maritimarum rerum praefectus, duas e classe Regia naves firmissimas ornat; & ad Dunos (ita cumulos arenarum recedente situ eminentes vocant) eum e Blandria domum redeuntē expectant: ac mox in navē modica, minore etiam comitatum, cernunt, & invadunt. Andream Havartus ipse aggreditur, & acri pugna conferta, licet rebus omnibus esset superior, vix tandem domino cum suorum plurimis intereunto navem capit. In ipso certe Andream trum animi in rebus deploratis superfuit, ut aliquot plagis sauci-
us, crure etiam altero globo ferreo confrecto, arripiens tympanum, docet spiritus cum vica eum defecisset, bellicum sonuerit, & suos ad fortiter dimicandum sic hortatus. Minor navis, quae se, impa-
rem hosti cernens, in fugam dederat, minore cum certamine dedi-
ta. Qui ex utraque caedi superfuerunt, in carcerem Londini con-
diti. Inde ad Regem producti, cum, ut hosti ab Angliis fuerant, suppliciter vitam precarentur, ille, superba misericordiae ostentatio-
ne, inopes & innoxios incolumiter dimisit. Missi in Angliam a Sco-
tiis Legatis, qui de navibus in pace captis, & vectoribus caesis, con-
ferrerentur, responsum; "Foedera piratarum exde non violari,
neque eam satis honestam belli causam fore." Hoc responsum con-
tinuum purgantis manifestum exdis crimen, cum velut bellum quā-
dam esse videretur. Angli, qui limites accolunt, ex rebus quae ge-
rentur animum sui Regis interpretati, homines saepe in pace ma-
ne tranquilla belli semina spargere soliti, & ipsi rebus novis in-
muni, praedas e proximis Scottorum agris agebant.

XXIX. Erat ea tempestate Alexander Humius omnibus Scotiae
tribus, qui in tres provincias dividi solebant, unus praefectus,
nobis quidem Regi vehementer carus, sed ferociore, quam publi-
ci utilitati tum expediebat, ingenio. Is Regi, ad belli curas con-
fusus, & de accepta per incursiones ignominia defendenda sollicito, pol-
licetur; "Se, cum propinquis & clientibus, brevi effecturum, ut
Angli, si quod ex re bene gesta gaudium accepissent, magno da-
mo & dedecore id luant." Haec ut praestaret, tribus fere millibus
pauca collectis, Angliam ingressus, septem proximos pagos, an-
tequam

tequam succurri posset, spoliavit. Sed, dum revertitur cum ingenti omnis generis præda, homines latrociniiis assueti, moræ impatiētes, in hostico eam dividunt: & quæ cuique proximum erat, domos contendunt. Alexander cum paucis agmen cogebat, ac prospiciebat, ne quæ in abeuntes incurfus fieret. Sed, cum neminem sequi videret, dum incautius agit, incidit in trecentos Anglos, in insidiis collocatos, qui, captato tempore, eum adorti, injecta ingenti trepidatione, in quos inciderunt, eos fundunt, fugantque. In eo tumultu, & Scotis complures occisi, ducenti capti: in iis, Georgius Humius, Alexandri frater, quem Angli, accepto Comarchæ Herone Furdio, qui ob eandem Roberti Cari complures annos in Scotia retentus fuerat, dimiserunt: præda omnis, quia, qui eam agebant, iter præceperant, in Scotiam incolumis venit.

XXX. Hæc animo Regis, ob ea quæ retulimus, ægro, objecta offensio, cum eum, quo cupiditas agebat, præcipitem impelleret, conventum Ordinum ad consulendum de bello habuit. Ibi multis prudentiorum contra nitentibus, Legato vero Gallo Lamora præcibus promissisque instante, & literis crebris Andreæ Formani eodem urgentibus, Rege quoque non dissimulante quid veller, multisque ei gratificari studentibus, cæteris, qui pauciores erant, ne frustra pugnando Principis indignationem in se accenderent, assentientibus bellum terra marique adversus Anglos (incertum pejore consilio ac eventu) decernitur: dies exercitui ad conveniendum indictus. Fœcialis in Galliam, ad Henricum, tum obsidentem Tornacum, emissus, qui bellum ei denunciaret. Causæ armorum capiendorum recenscebantur: "Res repetita, & non reddita. Roberti Cari interemptorem Joannem Heronem palam se ostentare. Andreæ Britannus præter fœderis leges spoliatus & interemptus, Regis ipsius jussu. Has etiam injurias ut dissimularet, se non posse aquo animo ferre, Ludovici Regis Francorum, veteris amici, & Caroli Geldria Ducis, propinqui sui, ditionem hostiliter omnibus bellis calamitatibus evitari: quibus rebus nisi desistatur, se bellum denunciare." Henrico & ætatis vigore, & florentissimi regni operatio, in animo, gloriæ militaris avido, belli cupiditate accendebatur. Igitur etiam, quam pro ætate, ferocius fœciali respondit; "Se nihil ex eo aliud audire, quam quod jam dudum a Rege, divini humani juris violatore, expectabat: proinde agere, ut sibi decerneretur: se bellum tam prospere coeptum, ob ejus mitiam, non omitturum: nec se morari ejus amicitiam, cujus jam sit expertum levitatem."

XXXI. Hac belli denunciatione in Scotiam perlata, dum, ad exercitum proficiscens, Rex Limnuchi vespertinas in æde sacra canonicæ (ut tum moris erat) audiret, senex quidam ingressus, capillo rufo flavescente, ac in humeros promisso, fronte in calvitium glabro capite nudo, veste longiuscula cyanei coloris amictus, ac lineatus, cætero aspectu venerabilis. Is, Regem quærens, per

ham obstantium penetrat. Ubi ad eum accessit, rustica quadam simplicitate, super solum, in quo Rex sedebat, innixus: "Rex, inquit, ego ad te sum missus, ut te admoneam, ne, quo instituiti, progrediaris: quam admonitionem si neglexeris, non erit e re tua, nec eorum qui te comitabuntur. Præterea præmonere sum iussus, ne mulierum familiaritate, consuetudine, aut consilio utaris: secus vero si facies, & damno & ignominia tibi res erit. Hæc locutus, turbæ sese immiscuit: nec, cum, precibus finitis, Rex eam requireret, usquam comparuit: quod eo magis mirum est visum, quod eorum, qui propius astiterant, atque eum observabant, avidi multa ex eo sciscitandi, nemo ejus discessum senserat. In eis fuit David Lindesius Montanus, homo spectata fidei & probitatis, nec a literarum studiis alienus, & cujus totus vitæ tenor longissime a mentiendo aberat: a quo nisi ego hæc, uti tradidi, pro certis accepissem, ut vulgatam vanis rumoribus fabulam, omisiturus eram.

XXXII. Rex, quo intenderat profectus, prope Edimburgum reversit exercitum. Inde, paucis post diebus, Angliam ingressus, Northam, Vercam, Erellam, Furdumque, & alias quasdam, limitum Scottorum propinquas arcet, vi cepit ac diruit, & finitimam Northumbriam late popularis est. Interea Rex, cum, amore nobilis captivæ (ea erat Heronis Furdii uxor) irretitus, rem militarem negligeret, & otioso exereirui, in agro non valde copioso, commeatus teneret, nec e longinquo facilis esset comportatio, major exercitus pars dilapsa signa infrequentia reliquit: Proceres soli, cum propinquis & clientium paucis, iisque etiam subitis, in castris erant. Major enim pars suadebat: "Ne in regione bello vastata, & alioqui inopi, se suosque diutius confiques: sed Bervicum, a tergo relictum, aggrediretur: in quo uno majus esset operæ pretium, quam in omnibus circumvicinis pagis & arcibus. Nec ejus expugnationem difficilem fore, quod certum esset, & urbem & arcem omnibus ad resistendum rebus imparatam esse. Rex, suis armis nihil arduum ratus, præsertim occupatis bello Gallis Angliis, aulicis adulatoribus ejus vanitatem foventibus, in reditus se ea portitutum facile arbitrabatur.

XXXIII. Dum ad Furdum ita desideretur, fociales Anglorum eum oderunt, petentes: "Ut diem locumque constitueret, ubi prælio decerneretur. Concilio super ea re coacto, major pars in ea fuit sententia: "Ut domum redires, ne, cum tam paucis, universi regni statum in discrimen committeres, præsertim cum & famæ, & gloriæ, & amicitiæ abunde sit satisfactum. Nec ullam videri justam causam, cur suos tam paucos, & tot arcet oppugnantes fatigator, tantæ Anglorum multitudini, recenti, & novis subsidis auctar, objiceret (nam illis ipsis diebus dicebatur Thomas Hammaris in castra venisse, cum sex millibus fortissimorum militum e Gallia remissis). "Accedere præterea, ut, si discedat ipso, necesse sit, Anglorum exercitum solutum iri: nec iterum, eo anno, quod

"milli-

“ militem e longinquo collectum habeat, cogi posse. Quod
 “ maxime acie decorare velit, in solo patrio dimicanti, & loco
 “ & tempore, & comineatum magis in sua potestate fore. Sed
 “ cum orator Gallus, & quidam Gallicis donis culti, contra tenderent,
 “ facile Regi, pugnandi avido, fuit persuasum, ut ibi hostem oppre-
 “ resur.

XXXIV. Interea, cum Angli ad diem sociali dictum non affe-
 “ issent, Scottorum Proceres, eam occasionem arripientes, iterum Re-
 “ gem adeunt; ostendunt; “ Fraude hostium fieri, ut de die in diem
 “ res protraheretur, dum ipsorum vires crescant, Scottorum immi-
 “ nuantur. Itaque pari arte adversus eos utendum. Nam, cum
 “ illi tempus a se delignatum non obeant, nulla verecundia obsti-
 “ det eis esse Scottos, quo minus discedere domum sine praelio, an-
 “ tuis locis depugnare possint. Horum prius consilium multis de
 “ causis tutius esse. Id si minus placeat, alterius capiendi sum-
 “ mam occasionem dari. Nam, cum Tillus amnis, ripis præliis,
 “ ac nusquam fere vadusos, nullum intra aliquot millia passuum,
 “ nisi per unum pontem, exercitui transitum daturus esset, paucos
 “ ibi tantæ multitudini posse obistere: posse etiam, parte Anglo-
 “ rum transmissâ, machinis commode locatis, pontem interficere,
 “ primosque transgressos deleri, antequam ab adversa ripa subve-
 “ niri posset. Rex, nostro consilio probato, respondet; “ Etiam
 “ centum essent Anglorum millia ex adverso, se cum eis dimica-
 “ turum.

XXXV. Universa Nobilitas cum responso tam temerario offe-
 “ deretur, Archibaldus Duglassius Angulæ Comes, qui ceteros atri-
 “ & auctoritate longe antecibat, leni oratione Regis animum inflectere
 “ conatus, utriusque consilii superioris rationem explicare aggreditur.
 “ Ostendit enim; “ Regem satis fecisse Gallorum amicitiam, qui ma-
 “ iorem hostilis exercitus partem a Gallis in se averterisset: atque ef-
 “ fecisset, ne magna illæ copiæ aut Galliam (quod sperarent) ob-
 “ tererent, aut Scottis damno esse possent, ut quæ non diu continen-
 “ tibus valeant, in locis præfrigidis, & solo cunctis belli calamita-
 “ tibus vexato, nec aliqui frugum fertili: hiemem etiam immi-
 “ nere, quæ in regionibus illis ad septentriones porrectis præmari-
 “ ra esse solet. Quod autem Regis Gallorum Legatus tantopere
 “ ad dimicandum nos impellat, neque novum, neque mirum, nos
 “ videri oportere, si homo peregrinus, qui nobis communem fatio-
 “ nis, sed privatam suæ nationis utilitatem respiciat, tam sit ali-
 “ sanguinis prodigius. Est præterea postulatio ejus admodum impo-
 “ dens: a Scottis enim petit, quod, ne pro suo quidem regno & di-
 “ gnitate, Rex Gallorum, homo summa prudentia præditus, sibi
 “ sciendum iudicat. Nec hujus exercitus amissio levius eo damnum
 “ videri debeat, quod pauci numero sumus: quicquid enim aut vir-
 “ tute, aut auctoritate, aut consilio in regno Scottiæ excellit, hic est.
 “ His amissis, reliquum vulgus præda victoris erit. Quid? quod
 “ bellum ducere, & in præsentia cuius est, & ad totius periculum
 “ summam

Quod summam utilitas? Nam, si Ludovicus existimat, Anglos aut sum-
 mibus exhauriendos, aut mora fatigandos esse, quid accommoda-
 tius ad præsentem rerum statum fieri potest, quam ut hostem co-
 piis dividere cogamus, ut alteram sui exercitus partem adversus
 nos, velut semper incurfuros, intentam & sollicitam teneamus: &
 metu huic injecto, belli molem Gallis labore nostro levemus?
 Gloriæ etiam & splendori (quæ homines, vereor ne magis verbis
 quam factis feroces, suæ temeritati præstent) satisfactum ar-
 bitror. Quid enim Regi splendidius accidere potest, quam, tot
 acibus dejectis, agris ferro flammâque vastatis, ex tam effusa po-
 polatione tantum prædæ abactum, ut, ne miliorum quidem ab-
 norum paucæ, regio tot clatibus deformata in pristinam faciem re-
 dire queat? Quod autem e bello majus exspectaremus emolu-
 mentum, quam ut, in tanto armorum tumultu, cum summa no-
 stra laude & decore, hostium ignominia & dedecore, nostro mili-
 ti reficiendo quietem, cum re & gloria conjunctam, habeamus?
 Id autem genus victoriæ, quod magis consilio quam animâ para-
 tur, maxime hominis, maxime cuius fluxus est proprium, ut cuius
 nullam omnino partem sibi miles vindicare possit.

XXXVI. His quæcumque omnes qui aderant vultu assensentur,
 tamen Rex, qui se cum Anglis dimicaturum sancte iuraverat, cõ-
 tam rationem adversus aures accepit: & domum (liquidem for-
 midine caperetur) Douglassum abire iussit. Ille, qui rebus præ-
 cipuantibus, Regis temeritatis exitum jam animo prospiciebat, str-
 uis in lacrymas prorupit: ut primum auctori loqui potuit, pauca est
 locutus; "Si mea, inquit, vita superior non me vindicat a timida
 animi opinione, nescio quibus aliis rationibus me purgem. Certe,
 dum corpus hoc sufficiebat laboribus ferendis, nunquam ei in salu-
 tem patriæ, & Regum gloria tendenda, peperissem. Nunc vero, cum me-
 a consiliis, quibus unis nullis esse possum, aures oclusas video,
 duo filios, qui mihi, secundum patriam, sunt carissimi, ceteros-
 que propinquos & amicos, hic relinquo, certissimum erga te salu-
 temque communem pignus mei animi. Deum autem precor, ut
 hunc impetum cunctis falsum esse repie: atque potius ego falsus di-
 car vates, quam, quæ timeo, ac videre video, eveniant. Hæc
 locutus, accepto comitatu, discessit: ut miris modis a multis illi

XXXVII. Reliqui Procures, quosdam Regem in suam sententiam
 producere non poterant, quod proximum erat, censerunt, ut, quan-
 do numero erant inferiores, (nam, in exercitu Anglorum, viginti
 sex millia arma ferentium per exploratores esse compertum erat) ho-
 stium opportunitate se coram unirent, castrisque collis propinquam
 occuparent. Erat is locus, ubi Zeviota nomen scissum in planitiem &
 declivem, modicus quidam, & aditus angustio leniter declivis. Eom-
 ois machinis velut prævallant. A tergo erant montes, a quorum
 pulce oriens cernens palus sinistram latius claudibat. Ad dexte-
 ram fluebat Tillus amnis, ripis præaltis, aditum per pontem, non
 procul a castris, præbens. Angli cum per exploratores didicissent,
 castra

castra Scotorum sine certa perniciem adiri non posse, a fluvio inter
averterunt: ac speciem dederunt, tanquam, hoste omisso, Bervonia
acque inde recta in proximam Scotia regionem longe fertilissimam
tenderent, majorem quam acceperant cladem relaturi. Auxit eam
suspicionem rumor, superioribus diebus, live temere sparsus, live
de industria ab Anglis confectus, ut hostes e locis superioribus in pla-
num protraherent. Id vero Scotus non ferendum ratus, & ipse, in
ecendio in stramentis casulasque coniecto, castra movet: quæ res su-
mo late fluvium operiente, prospectum eis Anglorum ademit. Ita
Scotis per aperta loca proxime fluvium, Anglis per asperiora longius-
culcule ab eo ducentibus, ad Flusdonem, collem præaltum, alteri
prope de alteris incerti, pervenerunt. Ibi, cum, solo æquiore jam
se in planitiem explicante, fluvius per pontem ad Tuiflum, & va-
dum ad Milfordiam, transieabilis esset, Angli primum agmen pe-
bent machinas æneas per pontem traducere, cæteros vado transmit-
tere; & acie instructa pro loci commoditate, velut reditum hostibus
præclusuri, se obijciunt: ac, superante multitudine, velut duos exer-
citus inter se discretos ita struxerunt, ut utraque pars prope Scotorum
universas copias æquarent.

XXXVIII. In primo exercitu mediam aciem ducebat Thomas
Havartus, rei maritimæ præfectus, qui, paucis ante diebus, cum
classariis ad patrem advenerat: dexterum cornu Edmundus Havar-
tus, sinistram Marmaducus Constabllus agebat. Cæteri post eos
velut in subsidiis locati, & ipsi tripartito instructi, reterunt. Dex-
tero cornu Datrius, sinistram Edwardus Stanleus, media aciei Sur-
Comes, omnium copiarum dux, præerat. Scoti, cum in recedens
partes suos dividere ob nullum paucitatem non possent, nisi frons
eius extenuarent, quatuor acies adversas, modico intervallo distan-
tes, struxerunt: & quibus tres cum Anglis ex adverso stantibus con-
currerent, quarta in subsidiis esset. Mediam aciem Rex ducebat:
in dextero cornu imperabat Alexander Gordonius, cui Alexander
Humius & Marciant sunt attributi: in tertia præerant Marthianus
Stuartus Levinus Comes, & Gilespicus Cambellus Argathellus. A-
damus Heburnus cum propinquis & cætera Lochiana Nobilitate in
subsidiis erat. Gordonii acies, acri pugna instans, brevi prosligavit
sinistram Anglorum cornu: sed, a persequendis fugientibus reversa,
reliquas suorum acies penè prosligatas reperit. Nam alterum cornu
in quo Levinus & Argathellus erat, suorum successu alacrior
facti, solutis ordinibus, temere in hostem ferebantur, signis a tergo
relictis, multam Lambert Legato Gallo reclamante, ac præcipite
in suam perniciem remorari conato. Hi non modo ab ex adverso
fractis excepti, sed ab alia quoque Anglorum manu a tergo circum-
venti, penè omnes occisione occisi fuerunt. Acies Regia, atque Hebur-
nus cum Lochianis, pertinacissime pugnaverunt. Utrunque exercitus
ingens edidit, donec fessis utrisque certamen in hostem protrahere
cessit. Cecidere ex acie Regia viri illustres complures. Qui numerum
casorum, nominibus singulorum per diocesces exceptis, inierunt

tradunt

tradunt, in ea pugna Scotorum supra quinque millia cecidisse: sed
Rege nobilissimum quemque, ac manu promptissimum, qui malue-
rat in vestigio mori, quam suorum cædi superesse. Ex Anglis
non minorem numerum desideratum ferunt, sed eum gregariorum
fuisse.

XXXIX. Hæc est illa nobilis ad Fluidonem pugna, inter paucas
Scotorum clades memorabilis, non tam castrorum numero (nam plu-
res aliis præliis duplo plures perierunt) quam Rege & Procerum
principibus amissis, & paucis supersticibus, qui multitudinem, natu-
ra ferocem, & spe impunitatis infrenem, regere possent. Duo ge-
nera hominum accessionem & cæterorum calamitate senserunt: nam
& sacerdotum opulentiorum eo crevis insolentia, ut non contenti
sua functione, omnia regni munia ad se trahere niterentur: & fra-
tres Mendicantes (id Monachorum tum genus erat maxime super-
bissimum) cum depositam eorum, qui in bello ceciderant, pecuni-
am, sine testibus ad custodiendum acceptam, retinuisent, ex ea præ-
da opulentiores facti, veteris disciplinae severitatem solverunt. Nec
deceant inter eos, qui id genus questus, velut sanctæ antiquam ac
tam fraudem, probarent: nec eam pecuniam melius collocari
posse contenderent, quam cum sanctis hominibus data sit, qui suis
precibus animas defunctorum supplicia horrendis liberarent. Cum
autem fuisset in pugna animorum obstinatio, ut sub noctem utraque
pars fessa, ac prope suæ conditionis incerta, secessisset, Alexandri
Humii milites, qui integri remanserant, magnam spoliolum par-
tem per otium legerunt. Postridie mane, Dacius, cum equitatu spe-
ciali missus, cum ad locum pugnae venisset, & apud Scotorum
armamenta incustodita reperisset, maioremque mortuorum partem in-
spoliatam, tum demum Havartum accessit, & spoliis per otium
actis, magna læticia victoriam celebravit.

XL. De Rege Scotorum duplex fama est. Angli in pugna casum
contendunt: Scoti contra affirmant, complures eo die paludamento
interoque habitu Regio usos, partim, ne hostes unum aliquem sibi
principium hostem designarent, la cuius morte victoria ac summa
illi penderet, partim, ne, cæso Rege, civos animum desponderent,
et cum amissum crederent, quamdiu aliquem Regio armatu & cæ-
tero apparatu in acie versari conspicerent, eumque etiam semper
praesentem bene ac secus suorum testem conspicerent. Ex his u-
trum fuisse Alexandrum Elthostonium, qui & vultu & statura Regi
similis esset. Cum eo, induto paludamento Regio, florem No-
bilitatis, Regem sequi se ratos, ideoque mori obstinatos, cecidisse.
Quid vero Regem Tuedam fluvium transisse, & prope Calsonem
inductum a clientibus Humii interfecisse, incertum, an eo iubente,
et multis ministris cupiditati patrum sui serviens, quod homines
universum rerum cupidi, et sub lato, rerum omnium impunitatem
conturbant: vivo autem, de statione in pugna prenas metuebant. Ad-
dunt & alias conjecturas. Eadem nocte, quæ pugnam illam infe-
cit, secuta est, Cæcrobium Calsonem a Caro, Homii
familiari,

familiari, fuisse, Cænopiarum æfecto, occupatum: quod verifimile non erat, cum aulicum, nisi Regem occisum, scisset. David quædam Galbaethus, & ipse ex Humili familia, aliquot post annos, cum Johannes Prorex Humilis esset molestus, dicitur ignaviam æqualium graviter inculasse, qui peregrinum illum, sine modo furem, perterrent, cum ipse sextus, & privatis, Regis insolentiam apud Caltonem compescuisset. Sed hæc ita incerta sunt habita, ut a nocho Regis Jacobo Moraviz Comite, in judicio capitis Humili objecta, non aulem nocuerint.

XLII. Verum, utcumque res habet, reticendum non existimari, quod ipse & Laurentio Taliferreo, viro & probo & docto, non semel audivi. Is enim sese (nam unus tum & pueris Regiis pugna spectator erat) aiebat, re-inclinata, Regem in equum impositum vidisse Tuedam transeuntem. Idem complures tum confirmasse fama multos annos tenuit, Regem vivere, atque in tempore assurum, persoluto scilicet voto, quo se obstrinxerat, Hierosolyma peregrinis ergo se petiturum. Sed is rumor æque vanus est deprehensus, atque ille, qui olim sparsus erat a Britonibus de Archuro, & ante paucos annos, a Burgundionibus de Carolo. Illud constat, Anglos, sive Regis Jacobi, sive Alexandri Edinburgii, corpus requisitum, & in magna cadaverum strage repperitum, in Angliam invicem rem comportasse, & inenarrabili odio adversus mortuum adhuc vivente, in capsâ plumbea (incertum, barbara magis, an stulta crudelitate) insepultum servasse: quod scilicet arma sacrilega, adversus Julium Secundum, cui tunc se Angli vendicabant, tulisset: apti, & alii affirmant, quod homo perjurus, contra fœderis leges, bellum Henrico Octavo intulisset. Quædam autem ei exprobari debuerat; nec ab hoc Rege, qui, dum vivit, nullam unquam stabilem de doctrina Christiana perfusionem habuisset; nec ab hoc populo, qui toties adversus Episcopos Romanos, bella gesserant. Quæro interim tot Reges Anglorum perjuros, testibus eorum scriptis:

Gulielmum Rufum, teste Polydoro, & Græfano.
Henricum I. Thoma Volsinghamio, Hypodignate Normannico.
Scorphanem, Neobrigienfem, Græfano, Polydoro.
Henricum II. Neobrigienfem, Græfano, Polydoro.
Richardum I. Hypodignate Normannico.
Henricum III. Hypodignate Normannico, Græfano, Thoma Volsinghamio.

XLIII. Edwardum I. Thoma Volsinghamio.
Hos paucos, exempli gratia, singulorum nam & primis illis Saxonum gentis Regibus, quorum magna superedificatio copiar, sed & Nobilium novum familia, & quorum postea nobilitas regnum tenent, & quorum dominatus in ea incidit tempora, quibus Anglia longe fuit fortissima: ut eos admonerem, qui tanta indulgentia suorum persequi passimur, ne in exteros ita sint nobiliter: præsertim cum crimine, quod obijciatur, penes ipsos culpa fuerit, qui potestatem violenter ducias.

XLII. Scotos moderatè successu domesticum in sinistrâ urebat. ejus insolentiam severiorum cessit. R. ejus amicitia in omnia ejus aut m. nil comp. statim sec. cum etiam nos facili dignitate inculto. vera scientia, ut h. poribus et. in ju. ad ea inv. volorum f. do ex opi. mata, ut. unquam t. popularita. monetur. viorum. ceptare co. videbatur. rum excin. illis poss.

XLIII. R. relicta. ventus Pro. rio, Regem. versi, tum. em. Car. nilit in. mitarem. em erant. aliquid eff. rebant cont.

XLII. Sed ut ad rem redeam, magnam ex illa pugna contra
 Comites Thomas Havardus Surria Comes gloriam reportaverat, si
 moderare suam fortunam tulisset. Sed homo secundarum rerum
 successu quasi ebrius, & instabilitatis humane parum memor, suis
 domesticis ministris (ut mos est Anglis) notam, qua agnoscerentur,
 in sinistris brachiis ferendam dedit, leonem album, (quo ipse insigni
 utebatur) qui rubrum superincumbens unguibus discerneret. Hanc
 ejus insolentem insultationem velut numine plente, nemo fere po-
 sterorum ejus alterutius sexus, sine insigni ignominia vel clade, de-
 cessit. Rex autem Jacobus, ut vivus omnibus fuit carissimus, ita
 ejus amissi tantum remansit apud superstites desiderium, tam jucun-
 da in omnium animis habuit recordatio, quantum nullius fuisse Re-
 gis aut meminimus, aut legimus. Quod evenisse credibile est, si-
 mul comparatione malorum, quæ vel ejus regnum præcesserant, vel
 statim secutura videbantur; simul virtutum expressarum, ac vicio-
 rum etiam popularium, quæ virtutum affinitate quidam vulgi ani-
 mos facile decipiunt. Erat enim corpore firmo, statura justa, oris
 dignitate summa, ingenio quidem acro, sed vitio temporis ab literis
 inculto. Unum e vetusta gentis consuetudine hausit avide, ut vul-
 nera scientissime tractaret: ejus rei pericia toti Scotorum Nobili-
 tati, ut hominibus in armis assidue viventibus, fuerat prisca tem-
 poribus communis. Erat ei in adeundo facilitas, in responsis leni-
 tas, in jure dicendo æquitas, in suppliciis expetendis moderatio, ut
 ad ea invitum cogi omnes facile animadverterent; adversus male-
 volorum sermones, & amicorum admonitiones, tanta animi altitu-
 do ex optimæ conscientie tranquillitate, & suæ innocentie fiducia,
 nata, ut non tantum non excandesceret, sed nec asperiore verbo
 nunquam uteretur. Inter has virtutes, quædam obrepserunt, nimio
 popularitatis studio, vitia. Nam, dum famam avaritiæ pæternæ
 tonaretur effugere, & vulgi gratiam substructionibus sumtuosis, con-
 viviorum & spectaculorum apparatu, & immodicis donationibus,
 capere conatur, in eam incidit inopiam, quæ, si diutius vixisset,
 videbatur superiorum temporum gratiam odio novorum tributo-
 rum extingui, ut mors ei magis commode, quam immature, ac-
 cidisse possit existimari.

CVI. R. F. X.

XLIII. Exincto Jacobo Quarto, Margarita uxor cum duobus fi-
 liis relicta est, quorum major biennium non expleverat. Eum con-
 ventus Procerum, Sterlini habitus, sexto Calend. Martii, more pa-
 tris, Regem declarat. Deinde ad statum publicum ordinandum con-
 siliis, tum demum intelligere cœperunt suæ calamitatis magnitudi-
 nem. Cæsis enim Primoribus, in quibus aliquid auctoritatis &
 consilii inerat, qui supererant, pars major, per ætatem & animi in-
 firmitatem, ad res magnas tempore tam turbulento tractandas, pa-
 rum erant idonei. Qui autem e potentioribus restabant, in quibus
 aliquid esset ingenii, ob ambitionem & avaritiam a quietis abhor-
 rebant consiliis. Alexander Humius, omnium limitum præfectus,

magnum nomen, magnasque opes, Rege vivo, &, in regionibus ad Angliam pertinentibus, eo mortuo, pene Regiam obtinebat auctoritatem. Is, prava ambitione, cum latrocinia non inhiaberet, ut homines audaces & facinorosos magis haberet obnoxios, viam ad majores opes, pernicioso consilio, & infelici exitu, muniebat. Ei imperium datum in regiones citra Fortham, ulteriora Alexandro Gordonio commissa, ut nationes illic seditiosas in officio contineret: nomen summi imperii penes Reginam erat. Nam ex testamento Regis, quod profecturus ad bellum fecerat, decretum erat, ut ea; quam diu cœlebs maneret, summæ rerum præisset. Idersi præter morem patrum, & primum imperii muliebris exemplum apud Scotos fuit, tamen inopia virorum fecit, ut tolerabile plerisque, ac maxime pacis cupidis, videretur.

XLIV. Is magistratus ei diuturnus non fuit: (nam ante veris exitum Archibaldo Duglassio Comiti Angulæ, adolescenti, genere, forma, omnibus denique bonis artibus Scotticæ juventutis primario, nupsit.) Discordiarum enim semina, ante finem illius anni sunt jacta. Earum initium ab ordine Ecclesiastico est ortum. Exinctis enim Proceribus, cum in omnibus publicis conventibus major pars ex eo genere hominum esset; in calamitatibus publicis multi suum agentes negotium, tantas opes compararunt, ut nulla res eos magis præcipitaverit, quam intoleranda, qua postea arroganter & immodice sunt usi, potentia. Cæso ad Fluidonem Alexandro Stuarto, Fani Andreæ Archiepiscopo, tres ad id sacerdotium, diversis artibus, contendebant. Galvinus Duglassius, familiæ splendore, & sua virtute & doctrina fretus, a Regina etiam nominatus, arcem Andreeanæ occupat. Joannes Heburnus, Cœnobiarcha Andreeanus, Archiepiscopo nondum suffecto, velut sequester, proventus colligebat: homoque potens, factiosus, & callidus, a suis Monachis (penes quos jus eligendi antiquo more esse contendebat) in locum demortui suffectus, Galvini ministris pulsus, arcem valido præsidio communit. Andreas Formanus, cum Romæ & in aula Gallica, e superiorum temporum officiis, magnam gratiam collegisset, præter Moraviensem, quem in Scotia jam ab initio tenuerat, Episcopatum, ab Ludovico Duodecimo Gallorum Rege acceperat Archiepiscopatum Bisturicensem. Julius vero Pontifex Romanus etiam honoribus & sacerdotiis cumulatam a se dimisit. Nam & Archiepiscopatu Fani Andreæ, Fermelinoduno & Aberbrothio, Cœnobiis longe opulentissimis, eum donavit: & præterea Legationem (ut vocant) a latere adiecit. Sed tantæ tum Heburni opes erant, Humiis adhuc cum ea familia concordibus, ut nemo prorsus inveniretur, qui diploma Pontificis Romani de Formani electione promulgare auderet: donec Alexander Humius, magnis sollicitationibus, & præter alia munera, Cœnobio Coldinghamia Davidi minimo ejus fratri donato, & causam, in speciem honestam, adductus, (quod Formanorum familia in clientela Humiorum esset, resque non iniqua peri videretur) diploma Edimburgi curaret promulgandum. Ea res magnam

rum, quæ postea acciderunt, malorum fuit initium. Heburnus enim, elati animi vir, ab eo tempore, dies noctesque exitium Humiis semper est machinatus.

XLV. Regina in summo magistratu id unum memoria dignum gessit, quod ad fratrem scripsit; " Ut, sui & liberorum suorum ætatis memor, bello abstineret: neu propinquitui regnum, in tot factiones sponte divisum, externis præterea armis infestaret: sed potius, ætatis & cognationis memor, adversus aliorum injurias tueretur. Henricus animo magno & vere Regio respondit; " Sibi cum Scotis pacatis pacem, cum bellantibus bellum fore. Cum Regina, per nuptias, a magistratu excidisset, Nobilitas aperte in duas factiones secessit. Duglassiana penes Reginam summam potestatem esse cupiebat, atque ita demum pacem cum Anglis (quæ non utilis modo, sed etiam necessaria erat) fore spondebat. Altera pars, cujus princeps fuit Humius, publicæ utilitatis quandam umbram, & veterem regni in Proregibus eligendis consuetudinem, prætendebat. " Quod ad Reginam attinet, se ejus honori, quantum per leges & publicum commodum possent, favere. Ejus rei argumentum esse, quod, contra majorum consuetudinem, ejus imperium, non legibus coacti, sed benevolentia adducti, hæcenus tulerint: ac nunc quidem, si quid æqui & honesti prætexeretur, laturus. Verum, cum ipsa nubendo se sua sponte exuerit imperio, nihil esse quod indignetur, si alius in locum, ab ea desertum, substituatur: quem veteres ei leges etiam adimebant: quæ, ne rebus quidem tranquillis, sæminis permittant imperium, nedum his temporibus tam inquietis, ut ægre, viri maxime prudentis consilio & auctoritate, tot undique malis ingruentibus obstiti possent.

XLVI. Dum de Prorege eligendo magna utriusque factionis pertinacia certatur, ac, vel prava ambitione, vel occulta invidia, præteritis qui aderant, in Joannem Ducem Albinum, tum in Gallia secunda degentem, suffragia multorum inclinarent, dicitur Gulielmus Elinstonius, Abredoniensis Episcopus, publicam fortunam multis cum lacrymis deplorassee: ac maxime animos commovisse, cum recenseret; " Qui viri proximo prælio erepti fuissent: quam dispares illis relictæ forent, quorum nemo dignus esset, ut ad eorum gubernacula posset admoveri. Quam tenue publicum patrimonium: quam a proximo Rege imminurum: quanta ejus portio Regine esset decidenda: quantum in educationem Regis necesse esset impendere: quam exigua pars restaret, ad auctoritatem publicam sustinendam. Et quanquam nemo esset in præsentia, qui commodius eum locum sustinere posset, quam Regina, se, quando aliter concordia sisti nequeat, in eorum sententiam concedere, qui Joannem Ducem Albinum e Galliis evocandum censerent: etsi damna publica hoc remedio magis differri, quam sanari, existimaret. hanc partem Alexander Humius adeo propensus erat, ut in convensitatus profiteri; " Etiam si reliqui omnes recusarent, se privatim Joannem, ad imperium accipiendum, in Scotiam adducturum.

Id autem fecisse creditur, nullo neque patriæ, neque privati alius commodi, alioue respectu, quam quod homo ambitiosus, cum opibus magis quam caritate se apud cives posse cognosceret, cum ipse honorem desperabat: metuebatque, ne, si penes Reginam vis imperii esset, Duglassiorum opes vicinæ nimium invalescerent, ac suæ minuerentur, jam Lidalianis & Annandianis se subtrahentibus, & ad veterem Duglassiorum clientelam se paulatim recipientibus. Accedebat eo, quod Regina, per Anglorum auxilia, omnes ejus conatus posset reprimere.

XLVII. Cum in Joannem plurima suffragia convenirent, decernuntur Legati (cujus legationis princeps fuit ea ætate clarus Eques Andreas Silvius Largous) qui cum ad rerum Scotticarum regimen arcesserent, non solum ob virtutem, sed propinquam cum Rege sanguinis conjunctionem: genitus enim erat ex Alexandro, Jacobi Tertii fratre. Hunc, a Scottis evocatum ad statum publicum ordinandum, Rex Gallorum Franciscus, ejus honorem commodum suæ rationibus ratus, proficiscentem pecunia & comitibus ornavit. Ante ejus adventum, cum nemo unus auctoritate præcipua polleret, pallas caedes & rapinæ fiebant: &, dum potentiores privatas opes & factiones contrahunt, vulgus inopum, desertum, omni genere miseriorum affligebatur. Inter prædones illius temporis, fuit Macrobærtus Struanus, qui per Atholiam & vicina loca, octingentis plerumque latronibus, ac interim pluribus comitatus, omnia pro arbitrio populabatur. Tandem, cum esset apud avunculum Joannem Crichtonium, per insidias captus interiit.

XLVIII. Major vero moles imminere videbatur, ex Andrea Formani & Joannis Heburni discordiis: verum utriusque naturæ & mores, magis quam animi discordes, quod imminere videbatur malum in tempus distulit. Erat enim in Joanne profunda non minus avaritia, quam in Andrea pecuniæ contentus & profusa largitio. Alterius aperta & omnibus exposita erant consilia: neque erat, quod ea magnopere celaret, ut ejus vulgo vitia pro virtutibus haberetur: & naturæ simplicitas non minus favoris assequabatur, quam Heburni occulta calliditas, & mæstiosa dissimulatio, acque offusarum implacabilis memoria, & ulciscendi cupiditas. Idcirco Formanus, cum nihil certi adhuc de adventu Ducis Albini haberet, ne per Humium posset in possessionem mitti, cum Heburnus in regione longinqua, & præcui ab eis locis in quibus Humiorum potentia posset esse formidolosa, arcem & Coenobium firmis præidiis infestissimum statuit per amicos experiri, quomodo avaritiam hominis, si non pecunia explere, saltem frangere aliqua ex parte valeret. Tandem his legibus convenit, ut Formanus Heburno proximorum sanctorum proventus, quos ille tanquam sequester collegerat, condonaret, Episcopo Moraviensti ei cederet, tria millia scutorum Francicorum annua, ex proventibus Ecclesiasticis, in amicos dividenda præbuit. Itæ, paululum represso implacabilis hominis odio, res in ea parte composita.

LIBER DECIMUS QUARTUS.

HIC erat in Scotia rerum status, cum Joannes Dux Albinus, decimo tertio Calendas Junii, anno millesimo quingentesimo decimo quinto, M. D. Britanodunum appulit, summa cum omni- XV.

bus bonorum gratulatione: quippe qui, in ejus magistratibus res tranquillores & juris aequabilitatem sperabant. Ac frequentem Nobilitatem de ejus imperio latum; ex Ordinum decreto patrimonium ei redditum; Dux Albinus & Marciae Comes declaratur; & Prorex usque ad maturam Regis aetatem, creatur. Jacobus item, proximi Regis notus, Moravia Comes vocatur, juvenis, qui summam de se spem conceptam sua virtute longe superavit. Spem de Prorege praeceptam vehementer confirmavit, in ipsis prope comitibus, cum Mansueti supplicium. Erat is latro insignis, qui, post multa scelera & nefarie perpetrata per licentiam superioris biennii, eo more erat audacia, ut in aula quoque Regis palam versaretur. Sed poena inexpectata adeo rerum statum subito mutavit, ut facinorosi fugam & latebras spectarent; boni autem animos erigere: repente rerum facies, velut e turbida tempestate, coepit in summam tranquillitatem converti.

II. Joannes Heburnus interea, in aures atque animum Proregis, per amicos ejus, quos muneribus occulte coluerat, obrepit: & de dolosis, & simulatione quadam intelligentiae moris patris, apud omnem rerum Scotticarum ignarum ita se insinuavit, ut prope solis, rebus majoribus, haberetur fides. Is autem a Prorege per Scotiam universam, ut de delictis eorum, qui vulgus oppressum propeavorum tenebant loco, anquireret, hac sibi maxime ratione paravit fidem. Primum, quae essent in singulis regionibus aut novae discordiae, aut veteres inimicitiae, ostendebat: quae factiones item, & quae principes earum essent. Et haec quidem factis vere (ut quae omnibus forent) narrabantur. In Humum vero, prout occasio se dabat, de ejus impotentia querebantur, excitabat; & partim veris, partim confictis criminibus, aures adversus omnem purgationem occludebat. Ceterum, toto fere regno perflustrato, cum explicasset dispartem singularum inter se familiarum cognationes, affinitates, & foederum; persuasissetque; "Neminem honestiore loco natum, quamvis sceleratum, sine multorum offensione posse opprimi: neque id tam ob inimicitias & propinquorum conspirationes, quam quod delictorum poena ad paucos, exemplum ad innumeras pertineret, quos, ex inimicis, culpa similitudo, & par metus poenae, periculumque redderet amicos. In tantas autem, & tam late sparsas factiones, viribus domesticis non posse animadverti. Rogandum esse Regem Gallorum, ut majores copias, ad hanc frangendam consumaciam, mitteret. Eam quoque rem non magis ex

"usu terræ Scoticæ, quam rei Gallicæ esse. Interim vero facti
 "num capita aut deprimenda, aut (si fieri posset) esse tollenda
 "idque ea prudentia, ne plures sese peti opinentur. Capita vero
 "in præsentia tria præcipua esse. Eorum, Archibaldum Duglassum
 "in flagrantissima apud vulgus grâtia esse: ob multa enim ma-
 "rum merita erga rem Scoticam, nomen ejus gentis maxime est
 "populare: præterea, & juventæ flore, & Anglica affinitate sub-
 "nixum, majores privato spiritus gerere. Humium vero sua pote-
 "tia gravem, ac longinquitate temporis confirmatum, magis est
 "formidabilem. Ibi, non contentus, quæ adversus Proregis po-
 "trem & patrum facta ab Humiis essent, invidiose commemorare
 "quorum omnium cum Heburni essent participes, tamen invidiam in
 "solos Humios conferebat: & cessatio in prælio proximo adversus
 "Anglos, & rumores invidiosi de morte Regis, magna cum assevera-
 "tione, & Noramæ instauratio, eo dissimulante, sæpe repetuntur.
 "Formanus neque propinquis, aut generis claritate, erat per se me-
 "tuendus: in quamcunque tamen partem se inclinasset, magnam ac-
 "cessionem factorum videbatur, cunctis regni opibus in unam domum
 "congestis. "Eum enim posse, vel præsentem partium inopiam
 "cunia sublevare, vel pollicitatione (quia omnia in ejus potestate
 "tum essent) multos ad consiliorum communionem allicere.

III. De Formano, leviolem Heburni auctoritatem reddebant
 "biles inter eos inimicitia: nec ejus opes invidiosæ erant, quas magis
 "gaudebat largiendo profundere, quam apud se servare: nec gene-
 "ullum hominum æque muneribus colebat, ac Proregis comites Gal-
 "los: nec tam ulli se factioni adjungere studebat, quam universos be-
 "nevolentia complecti. Cæterum altius in animum Proregis penetravit
 "de præfæto limitum suspicio: quam ejus ab Humio averfa voluntas
 "& in congressibus vultus minus quam antea familiaris, quodammo-
 "do prodebat. Itaque, post paucos menses, Alexander Humius, non
 "pro sua spe a Prorege acceptus, cœpit cum Regina ejusque marito
 "secretas coitiones facere: in quibus Humius fortunam publicam gra-
 "viter deplorabat: "Quod Rex, in ea ætate, qua sua mala intelli-
 "gere non poterat, incidisset in manus hominis exulis, in exili-
 "nati & educati: cujus pater, prava ambitione, regnum fratrum
 "jori præripere tentasset. Hic cum proximus hæres regni sit, qui
 "non videat, id tantum eum spectare, ut, ordinatis pro arbitrio
 "rebus aliis, puerum innoxium e medio tollat, ac regnum in
 "transferat: &, quod pater ejus impie meditatus fuerat, ipse per-
 "sumnum scelus perficiat? Unam esse periculi vitandi rationem,
 "Regina cum filio in Angliam discedat, sese suæque omnia fratri
 "fidei committat.

IV. Hæc, ad Proregem delata, cum facile credita essent, homo
 "natura acerrimus, & qui in rebus conficiendis celeritate summa use-
 "retur, præsentibus tantum copiis fretus, eorum conatus prævenire
 "Arcem Sterlini, & cum ea Reginam, in potestatem suam redegit.
 "Regi sacramentum palam dixit. Submota Regina & Duglassus,

Procerum

Procerum decretis, præter Joannem Apskinum, arcis præfectum, res supremi ordinis viros, summa fide & integritate, qui Regis educationi præessent, adhibuit, ut sibi per vires succederent, addidit etiam, adversus vim & fraudes, custodia. Sub hæc, Humius cum fratre Gulielmo in Angliam secessit. Duglassius cum uxore æque apud Harbotillam in Northumbria subsistere jubentur, donec solius eis de sua voluntate significaret. Joannes interea, graviter de eorum discessu commotus, statim Legatos in Angliam misit, ut se Henrico purgarent; "Nihil commissum, cur aut Regina sibi ab eo metueret, aut alieniore erga eum esset animo; neque carceris ejus fugæ, comitibus quicquam a se factum, quo minus & patriæ libertate suisque bonis frui possent. Hæc publice ad Regem. Nec interea Humius & Duglassius, per ipsorum amicos, reditum suaverere, fidem interponere, omnia liberalissime polliceri, desiit, donec eos in suam sententiam pertraxisset. Cæteris igitur domum vocatis, Regina, tum maxime gravida, & instanto partu, ibi nescio, relicta, filiam Margaritam peperit, de qua suo loco nobis dicendum. Cum autem itineris laborem pari posse visa est, suscepit Regia & comitatu, ab aula ad eam misso, Londinum est processa; ibique ab Henrico fratre, & Maria sorore (quæ defuncto marito Ludovico Franco, non ita pridem ad suos redierat) hospitice & amanter est recepta.

V. Nec suspiciones tamen, in Scotia jamdudum ortæ, aut Regis discessu, aut comitum ejus reditu, magnopere fuerunt levatæ. Nam Galvinus Duglassius, Comes Angulæ patruus, & Patricius comitarius, qui superiori Regi fuerat ab epistolis, & Joannes Drummondus, sive Drumenius, suæ familiæ princeps, alius alio fuerunt delegati. Alexander autem Humius, in jus, ad conventionem publicam, duodecimo die mensis Julii, anni M. D. M. D. XVI. vocatus, cum non paruisset, damnatus; bonaque XVI. sisco adjudicata. Ille ea (ut rebatur) contumelia fecit, ut metu metum discuteret, vel immixtis latronibus, excurrere permixtis, vicinos magnis calamitatibus affecit. Ad hoc hos conatus decem equitum peditumque millia Proregi deputata, ut eum aut caperet, aut regno pelleret. Sed antequam ad eum veniretur, Humius, amicorum suavis, in Proregis fidem secessit; ac Edimburgum ductus, Comiti Araniæ Jacobo Hamiltonio, sororis marito, datus est custodiendus, præna perduellionis decretata, si eum dimitteret. Sed ea res præter omnium expectationem cessit. Nam Humius Hamiltonio persuasit; "Ut secum una succederet, & facta conjuratione, rerum administrationem ipse suscepisset, ut qui proximus, post superioris Regis liberos, esset hæres, tempore Jacobi Tertiæ sorore genitus; æquiusque esse, ut ille procerum a Rege locum teneret, quam Joannes, e fratre quidem, sed male natus, & cætera plane peregrinus: cum quo ne lingua quicquam commercium esset." Hæc Prorex cum rescisset, ad Hamiltonium

conum argenti dicendam profectus, admoens machinis, intra
tunc tam deditione recepit. Humios interea, hostis & Marela de
sionibus, vicinisque regionibus spoliatis, Dumbart oppidi magnam
partem ferro flammaque vastavit. Hæc ferro et armo gesta sunt.

VI. Veris initio accessit ad factionem rebellantium Joannes
arctus Levinus Comes, ex Hamiltonii sorore genitus, ingens
manus amicorum & clientium ejus. Hi, capta arce Glasnevi, un
cuna Hamiltonio, Proregis adventum ibi prestolantur. Prore
gibus illis. Procerum suorum parvum Edimburgi habito, subitane
confecit exitum, ac hostibus non expectare ausa, Glasnevi
grevitatem arcanque recipit. In unum bombardarium Gallum, in
quam desertorem, est animadversum: ceteris, deprecante For
no, tum pacis interpretis, venia est data. Comes Levinus, po
pulos dies, in gratiam est receptus: ac, ex eo die, summa fide
observantia semper erga Proregem est usus. Nec adeo diu pu
primum Hamiltonius, ac non multo posterius Humius, in aulam
dierunt. His quoque præteritorum gratia facta: sed Humius, qui
fuitus rebellaverat, egros venia impetrata: lege etiam ad
"Si quid post id tempus offenderet, veterum quoque facinor
"memorum renovatum erit.

VII. Ita, pace undique stabilita, Prorex ad Paleolandiam
fit. Illic cum se menses aliquot continuisset, magnis suspicionibus
adversus Humium coortis, inde Edimburgum rediit. Conven
Procerum ad octavum Cal. Octobris habito, Humium magnis po
bleinationibus in aulam protrahere per amicos est conatus: verum
dissuadentibus pluribus; aut, si ipsi decretum esset eo proficisci,
Gustellum fratrem (cui, ob fortitudinem & munificentiam, pro
major quam ipsi eras auctoritas) domi relinqueret, consulenti
("Proregem enim, fratre incolumi, nihil durius in ipsum consi
"derum":) ille tamen, velut fatali necessitate præceptus raptus, stu
tis amicorum admonitionibus, cum fratre Gustavo, & And
Caro Farnhestio, in aulam venit: ac statim diversi in custodia
dari, ex concili sententia, paucos post dies, ad causam patrio
re dicendam, producti. Nec ullum tamen novum facinus ob
Accusavit princeps Jacobus Maravia Comes, de eade patris, que
compertum erat multorum testimoniis prælio vivum excessisse. De
eum hoc crimen, æriter objectum, parum perspicuis argumen
confirmaretur, tandem ad privata facinora recursum, & renova
superiorum motuum civilium memoria, quorum omnium aut auct
aut participes Alexander fuisset. Opera etiam ad Fludonem par
fideliter navata crimini datur. De judicii sententia Humii
mari, Alexander quinto Idus Octobres, frater postredie, capite
ruit. Duorum fratrum capita publice in loco maxime conspicuo
terrorem fixa: bona publicata.

VIII. Hic finis fuit Alexandri Humii, omnium sui temporis
torum potentissimi: qui quinquam in vita multorum odia & in
lationem adversum se innotuaverat, tamen ejus mors, invidia
necesse

scote, multorum sermonibus varie celebrata fuit; eoque potissimum, quod nullo novo crimine, sed Joannis Heburni Cognobiarchæ damnus concidisse credebatur. Homo enim factiosus, & vindictæ avidus, implacabili odio adversus Humium arserat; quod, ejus opera, Archiepiscopatu Fani Andree exclusus fuisset. Ideoque Humium vetus in tempus recondens, Proregi, jamdudum quod suspicio Humiis infenso, durioris consilii auctor fuisse existimatus; ostendit. "Quantum Regi & universæ rei Scoticæ periculum immineret, si discedens ipse in Galliam, tam acrem inimicum incolumem relinqueret. Quid enim eo absente ausurus non esset, qui præsentis auctoritatem toties contempsisset? Ejus hominis contumaciam, quæ nec præmiis, nec honoribus, nec venia toties oblata, leniri posset, ferro frangendam, si rem Scoticam salvam esse velint. atque hujuscemodi, cum, per speciem consulendi saluti communi, in animum sua sponte agrum paulatim irreperent, plus potius ad mortem Humiorum, quam crimina, valuisse. Exinfectis Humiis, Andreas Carus, impetrata unius noctis mora, ut animæ salute cogitaret, per amicos, ac maxime per Gallum, ad quem asservabatur, non sine pecuniæ representata suspitione, pollicium effugit. Alexandro tres fratres erant superstites, qui variis casibus per ea tempora conflictati fuerunt. Georgius, eodem exul, in Angliā apud hospites lasebat. Joannes Jedburghas, ultra Taum refugatus erat. David, natu minimus, qui Coldingamiæ Prior, biennio fere post eadem fractum, ab Joanne Heburno, sororis marito, per speciem colloquii evocatus, & in insidias præcipitatus, interit, magna hominum commiseratione, quod adolescens innoxius, ad summa indole, tam turpiter, minime debuit, proditus esset. Cum, hoc pacto, poena totius Humii domum pervagata fuisset, vertit invidia in eorum infamiam, ac potissimum in Joannem Heburnum, tam acerbum ultionis exactorem. Ex unius autem familiaris tam potentis calamitatis, ceteris metus injectus, res ad tempus tranquilliores fecit. Decembri proximo, Procer Regem Scotiæ, Edinburgum venit: & a Proceribus Scotis veniam redempta in Galliam perijt. postulatiōi prope cunctis refragantibus, aliquot menses romanæ, præcipui jam vere, sese, si major aliquis motus, quæ præsentis ipsius reposceret, oriretur, reditum pollicitus, navis commisit, relicti, qui suam rei præessent, Augustus, Arantius, Actonius, Huntilas Comitibus; Archiepiscopis Fani Andree & Dunelm: quibus adjungitur est Antonius Darius Gallus, qui Dominum præerat: cui mandaverat etiam, ut de rebus omnibus certior faceret. Ne qui vero ex ambitione discordia inter homines, in partem potestate constitutus, oriretur, suas singulis regi tribuit. Gallo, ceteris non gravate consententibus, princeps totus locus est datus, ac Marsia, & Lochiana, qui præceller: omni pro cuiusque commoditate, provinciæ distribuit. Interca, post annum fere quam in Angliam venerat, extremo mense

se Maio in Scotiam rediit, ac Bervico per maritum est deductus. Verum nequaquam pari atque antea concordia vixerunt.

X. Prorex quanquam discedens, ne motuum semina, se absente suppullarent, nobilissimarum familiarum aut principes ipsos, eorum filios propinquosve, per speciem honoris, obsides secum duxisset, multosque in diversa loca relegatos in libera custodia reliquisset, arcibus Dumbaro, Britannoduno, & Garviæ custodes Gallos imposuisset, tamen e re parva, & unde minime metus erat, ne multus origo suborta est. Antonius Darsius, in suo magistratu magnam aequitatis & prudentiæ specimen, ac maxime in compescendis latrocinis, exhibuerat. Primum in ejus provincia monitus fecit, qui ad bellum spectaret, Gulielmus Cocburnus, Comarchi Lanstonii patruus; qui, curatoribus pupilli exclusus, arcem Lanstoniam tenebat, fretus maxime potentia Davidis Humii Vederburnii, cujus sororem Cocburnus in matrimonio habebat. Eo cum Gallus satis firmo comitatu venisset, arcemque qui intus erant dedere recusarent, cum raris equitibus expeditis adequitans David Humius, Alexandri sui propinqui cædem nefariam exprobrabat. Gallus, partim suis diffusus, partim equo perniciosissimo, cui insidebat confusus, se Dumbarum versus in fugam conjecit. Ibi, lapsu equi impeditum inimici assecuti, eum trucidarunt: caputque abscissum supra Humium arcem, loco conspicuo, affixerunt. Incidit ea cædes in XII. Cal. Octobris anni M. D. XVII.

XVII. Cæteri Gubernatores congressi, cum ex hoc initio majorem motum formidarent, Comitem Araniæ principem Rectorem delegerunt: Georgium Duglassium, Anguliani Comitum fratrem, cædis nuper factæ suspectum, in Garviæ custodiendum dederunt: atque in Galliam ad Proregem miserunt, qui eum in Scotiam quamprimum revocarent.

XI. Sub idem fere tempus, semina discordiarum jacta sunt inter Comitem Anguliam, & Andream Carum Farnhestium, ob jurisdictionem agri quidem Comitum, sed in quo jus conventuum habebat Andream sibi esse affirmaret. Reliqua Carorum familia Comitibus Andream vero Hamiltonii favebant, magis ob Duglassii odium, quam quod certum jus esse Caro arbitrantur. Igitur, cum sub diem conventus, in majoris, quam pro re de qua contendeatur, aleam certaminis sese utrique pararent, Joannes Somervallius Duglassianæ factionis, juvenis nobilis & magni animi, Jacobum Araniæ Comitum filium nothum, in itinere aggressus, quinque capitulum ejus occidit, reliquos fugavit, supra triginta equos cepit.

XII. Cum Edimburgum conventus esset indidit in M. D. tertium Calendæ Maias, anni millesimi quingentesimi.

XX. vigesimi; Hamiltonique dicerent, "Se, Archibaldum Duglassio præfecto, non satis in ea urbe tutos futuros esse, ne in moris publicis negotiis esset, sub finem mensis Martii, magistratu sponte abdicavit. Suffectus ei indidem civis Robertus Loganus. Scotorum occidentalium Proceres, qui frequentes venerant,

derant, in ædes Jacobi Betonii Cancellarii convocati, consilium
de Comite Angulie comprehendendo: ejus enim opes nimi-
& publice formidolosas causabantur, neque, illo liberos, quic-
quam libere decerni posse. Occasio quoque videbatur eorum cupi-
tati subservire, quod, propinquis nondum coactis, ipse, cum pau-
cis clientium, facile posset opprimi, antequam amicorum auxilia
venirent. Id ille cum agitari lenisset, patrum suum Galvinum Ca-
loniorum Episcopum ad eos misit, qui animos eorum, nulla pro-
vocatos injuria, leniret: peteretque, " Ut sine armis & vi disce-
deretur. Si quid de se queri jure vellent, se paratum ex æquo
& bono satisfacere." Sed oratio habebatur apud homines, nu-
mero feroces, & viribus fratros, & ultionis cupidos. Itaque Galvi-
us, cum nihil æqui impetraret, declarata Angulio inimicorum fu-
beria, familiam suam Comitem sequi jussit: ipse, ut sacerdos, &
validus ætate, in hospitium secessit. Alii id ab eo factum inter-
pretabantur, ut Cancellario intempestivam ostentationem exprobra-
ret; qui, cum maxime pacis auctor esse debuisset, velut seditionis
aut, volitaret armatus. Duglassius, spe concordie abscissa, suos
hortatus; " Ut cum laude potius morerentur, quam per ignavi-
tam se abderent in hospitia, unde, paullo post, ad supplicium pro-
traherentur: nam, inimicorum opera, jam portas omnesque adi-
tus praeclusos." Omnibus qui aderant assentientibus, armatus cum
latissimum oppidi vicum occupat. Erant autem ei comites cir-
ca octoginta, sed omnes viri fortes & virtutis expertæ. Hi, pro
ratione divisi, hostes per angustias pluribus simul
prodeuntes exceperunt, & primis inrerentis, reliquos ruinæ
modo per prona retro compulerunt. Comes Aranie, dux multitu-
dinis, cum Jacobo filio vadum nactus, per lacum septentrionalem
cessit: reliqui fere per diversam urbis partem ad Dominicanos
refugerunt. Hæc dum ingenti cum tumultu per totam urbem ge-
neratur, Gulielmus Angulii frater cum magna clientium manu in-
venitur. Ea multitudine Duglassius fretus, licet multiplex hostium
exercitus in urbe esset, per tubicinem tamen edicit, ne quis in pu-
blico, præter suos amicos & clientes, armatus appareret. Cæteris
autem, ut sine injuria discedere liceret, facile permissum. Ab-
eunt autem uno agmine, præter eos qui fugam præceperant,
multis plus minus octingenti, majore cum ignominia quam da-
mno: ceciderant enim non amplius septuaginta duobus: sed in his
illustres, Comitibus Aranie frater, & Eglingtonii filius.
 hæc gesta fuerunt pridie Cal. Maii, anno millesimo M. D.
centesimo vicesimo. Hanc contumeliam ut ulciske- XX.
tur Hamiltonii, Cellam Marnoci (ea Cunigamie arx
obsederunt. Eam tenebat Robertus Bodius, Duglassianorum
dux: sed illinc brevi, re infecta, recessum. Proximo anno, Du-
glassius, ad XIII. Cal. Aug. assumtis Humiis exulibus, venit Edim-
burghum, atque Alexandri & Gulielmi Humiorum capita e publico,
affixa erant, detraxit.

XIII. Hoc totum fere quinquennium, a Proregis discessu ad ejus reditum, tumultuose actum: nec credibus

M. D. pinto usque temperatum. Rediit autem ad reditum

XXI. Calendas Novembreis anni millesimi quingentesimi

finis primi. Ut motus, per absentiam suam coortos, ellius sedaret, statuit Douglasiorum imminuere potentiam. Anglie Comitem, familiaris clarissime principem, in Galliam relegavit ejus patrum, Episcopum Caledoniorum, Romam per Pontificem evocandum ad causam dicendam curavit. Is, proximo anno, dum Romam proficiscitur, Londini peste correptus obiit, magno virtutis apud bonos desiderio relicto. Præter enim natalium splendorem, & corporis dignitatem, erant in eo multa, ut illis temporibus, literæ, summa temperantia, & singularis animi moderatio atque, in rebus turbulentiis, inter adversas factiones, perpetua fides & auctoritas. Reliquit & ingenii & doctrinæ non vulgaria monumenta sermone patrio conscripta.

XIV. Proximo post reditum Proregis anno, conventu Ordinis habito, exercitus, ad Edinburgum statim die adesse iussus, satis frequens convenit: qui cum in campis Roslino proximis castra posuisset, omnibus incertis quo ducerentur, per præcones denunciatum est, ut Ammandiam versus pergerent, gravi poena in abnuentes posita. Ad Solvæum, Scotiæ limitem, satis quidem obedienter cæteris est ventum: unus Alexander Gordonius, & qui cum sequebantur, ad tria ferme millia longius ab Anglia subsisterunt. cum Proregi esset nunciatum, postidie retro ad eum venit, & sua castra perduxit. Ibi, convocatis Proceribus, eam plurimis gravissimis rationibus ostendisset, cur eam potissimum partem Angliæ aggeri statuisset, magna pars Nobilitatis, maxime autem Gordonio, qui cæteros opibus & ætate antebat, ingredi omnem Angliam tenuerunt, sive prava erga Proregem invidia, sive (quod maxime præ se ferebant) quia tum rei Scotiæ id expedire putabant. Causæ iactabantur, in speciem, vulgo non ingrata. "Nam si ea opera Gallis navaretur, ne Anglos in eos totis viribus cumberet, satis ad id videri, bellum ostentare. Sin rerum mesticarum ratio habeatur, statu publico domi turbato, ac Re adhuc puero, suas existimare partes, fines veteres tueri, & gnom incolome servare. Sin porro ire pergerent, fortuitum etiam offensionum ipsi culpam esse subeundam, ac rei maiestatis rationem intra paucos annos esse reddendam. Postremo maxime vellent & commune periculum adversus hostem negligere, & suarum domi rationum oblitisci, se tamen vereri, ne hostico Scoti imperio satis audientes forent: ac maximopere vendum, ne, vel æmulatione, vel invidia, vel recentibus ad odiis, ignominia acciperetur.

XV. Prorex, qui adversando se nihil acturum videbat, confestim Ne tamen nihil tanto conatu, ducto ad Solvæum exercitu, absolveretur, per hominem idoneum, qui in Anglia negotiari com-

stat, Da
esse aliqu
nia imp
et eum
illo cau
stridie,
acius &
i venit,
ingressi.
icis con
er non po
um qui
se averte
gi ab Da
um, ac nu
oribus, c
XVI. Pe
ollicitus e
um posset,
matam so
amisse;
ausquan
ario For
iderunt:
suum qu
nales p
ze ignari,
in suas
XVII. Pe
mes, ab
magistr
genarior
ma, utriu
iore pleb
macula,
Socia tur
nates no
mes, qua
ni finicim
dus incur
versus eos
um) imm
cepit.
caussa, e
ni, abrupt
riverint,
præda. S

stat, Dacrium, Anglici limitis præfectum, admonendum curat, ut se aliquid transigi, si ad colloquium veniretur. Ille, ut cui omnia imparata erant, (neque enim Scotos aut omnino, aut saltem et eum limiteni, irrupturos expectaverat) libenter id audivit, & illo caduceatore, obtinuit, ut fide publica venire in castra posset. Altridie, viginti equitibus, in quibus maxime insignes Thomas Dacrius & Thomas Musgravus erant, comitatus, ad tentorium duce venit, ac cæteris submotis, soli cum singulis interpretibus sunt ingressi. Igitur, cum & Dacrius, rebus imparatis deprehensus, a cæteris consiliis non abhorreret, & Prorex, invito exercitu, rem gerere non posset, pactis induciis, & spe pacis injecta, discessum. Scotorum qui rebus gerendis maxime fuerant impedimento, ut culpam se averterent, sparserunt rumores, ob pacem obtinendam, Proregi ab Dacrio pecuniam partim representatam, partim promissam, ac nunquam solutam. Atque, in vulgus his profeminatis rumoribus, colloquium infamare sunt conati.

XVI. Prorex, cum VIII. Cal. Novembris discederet in Galliam, sollicitus est se ante Cal. Augusti rediturum. Eum diem cum obire non posset, quod magnam Anglorum classem, ad se excipiendum, statim sciret, proximo mense Junio quingentos pedites Gallos misit; qui spe reditus propinqui interea Scotos confirmarent. Nusquam toto itinere hoste viso, prope Maiam, insulam in ætuario Forthæ sitam, in Anglicas naves, freri angustias obsidentes, ceciderunt: ac magno edito prælio, Galli in hostium naves ingressi, suum quidem navarchum amiserunt. Eo cæso, cum neque solæ navales pedum ducibus parerent, nec milites, quippe rei nauticæ ignari, nautis imperare scirent, ingenti Anglorum cæde facta, in suas naves cogi potuerunt.

XVII. Per Scoti Proregis absentiam, Thomas Havartus Surriæ Comes, ab Anglo immissus, ac Scotos inter se discordes, sine summo magistratu, sine certo imperio nactus, cum decem millibus veteranorum, ac amplis auxiliis, Marciam & Teviotiam pervenit, utriusque provinciæ arces, cum maximo potentiorum, nec minore plebis (quæ adversus subitas incursiones hæc habebant protectionacula, in quibus se suæque servare soliti erant) damno, *evexit*. Scotia tum ita intestinis laborabat seditionibus, ut vicinorum calamitates nemo ad se pertinere existimaret. Angli, per aliquot menses, qua libuit sine prælio grassari, cum solvissent exercitum, non finitimi, ut aliqua ex parte accepta damna ulciscerentur, cum suis incursionibus e Northumbria prædas agerent, missus iterum adversus eos Havartus, Jedburgum oppidum, etsi (ut mos fere Scotum) immunitum, magno cum labore, nec sine suorum vulneribus cepit. Dum hæc in Teviotia geruntur, tantus, incertum quæ causa, equos Anglorum terror de nocte invaluit, ut prope quinque, abruptis vinculis, in castra illati, obvios dejecerint, quosdam triverint, ac inde velut furentes egressi, & per agros dispersi, præda Scotis fuerint. Trepidatio ingens in castris, atque, Ad

arma, clamatum: neque ante lucem potius tumultus sedari. Hoc quod consecutum est triduo nulla re prætoræ gesta, Anglorum exercitus est dimissus.

XVIII. Dux Albinus, cum omnes portus Gallici litoris obsessi ab Anglis, qui reditum ejus in Scotiam observare jussi erant, sciret; quibus impar viribus erat, arte statuit eludere. Classem suam nullum in unum locum contraxit, sed per varios portus ita sparsam tenebat, ut nullam bellici apparatus speciem præferret, milites in locis mediterraneis ita collocarat, ut nihil minus, quam de navigando, cogitare videretur. Anglicæ classis præfectus, qui ad eum excipendum, usque ad Idus Augusti frustra toto mari volitaverat, per exploratores certior factus, neque classem, neque exercitum toto littore Gallico parari, ratus eum nihil ante ver proximum morum, naves subduxit. Dux Albinus, hostium discessu cognito, repente quinquaginta navium classe contracta, ac tribus millibus pedum, centumque cataphractis impositis, post æquinoctium autumnale Gallia solvit: ac Octavo Calendas Octobris Araniam insulam tenuit; eodem forte die, quo Jedburgum ab Anglis est crematum.

XIX. Ostendimus, quam miserabilis, æstate superiore, fuerit rerum Scoticarum status, Proceribus inter se diffidentibus, Anglo proxima sibi omni belli clade devastante, ac mari obseſſo, spe omni externi auxilii sublata. Hostis autem consilium eo spectabat, ut feroces Scotorum animos, malis fractos, ad paciscendum secum cogeret. Nec segnius etiam Scoti factionis Gallis adversæ laborabant, ut perpetuum cum Anglo fœdus iniretur, Regina principe Nam, cum Humius morte sublatus, Duglassius relegatus esset, cæterique magis idonei comites, quam ad res suscipiendas duces haberentur, quicumque alieno adversus Gallos erant animo, se ad Reginam applicarant. Illa pariter, ut fratri gratificaretur, & imperii vim ad se traheret, dissimulata cupiditate privata, hortabatur: "Ut filium, jam prope puberem, e peregrinorum manibus, & ab externo jugo liberarent." Prospiciebat etiam Regina, adversus maritum, quem jamdudum coeperat odisse, præsidia. Angli etiam, frequentibus ad Proceres Scotorum literis & pollicitationibus, consilium sororis promovebat: "Per se enim non stetisse, quod minus æterna inter vicina regna esset amicitia: idque se, cum alias, tum nunc maxime cupere, nullo rerum suarum respectu, sed ut omnes intelligerent, se sororis filium amplecti, tueri, quibus posset commodis amplificare velle. Quod si Scoti in annum inducerent, soluto cum Gallis fœdere, sese Anglis conjungere, brevi cognituros, quam nec ambitioni, nec potentia, sed uni concordia studeret, Maria filia unica Jacobo collocata: quod matrimonio, non Scoti Anglorum, sed Angli Scotorum imperio accederent. Odia non minora inter alias gentes intercessisse, quod & affinitatibus, & rerum necessariorum commerciis, & munus beneficiis, extincta & prorsus abolita fuerint." Commemorant ab aliis commoda & incommoda, quæ ex utraque amicitia redire

Jare possent. "Alteram esse gentem in eadem terra natam, sub
"eodem coeli tractu educatam, lingua, moribus, legibus, institutis,
"vultu, colore, lineamentis corporis adeo similem, ut magis una,
"quam diversae nationes videantur: alteram non magis caelo &
"solo, quam omni vitæ cultu differentem; præterea quæ nec ma-
"gnum, si hostis esset, detrimentum Scotis posset asferre, nec, si
"esset amica, emolumentum. Anglum in propinquo, Gallica au-
"xilia longinqua esse. Iter unum per mare, quod & ab hostibus
"occludi, & tempestatibus impediri posset. Considerarent itaque,
"quam ad momenta rerum gerendarum esset incommodum, & ad
"salutem tuendam intutum, spem omnem salutis a vento suspen-
"sam habere, & in elementi inconstantissimi arbitrio sui status in-
"columitatem collocare. Quantum auxilii in amicis absensibus,
"adversus præsentia pericula, esset, si unquam alias, certe hæc
"ipsa ætate, non modo intelligi, sed oculis spectari potuisse, cum
"Anglus hinc nos, ab amicis desertos, ferret, ageret, totisque vi-
"ribus in perniciem nostram incumberet; illinc auxilia, sæpe pro-
"missa ac diu sperata, teneret classibus suis obseffa.

XX. Hæc cum pro fœdere Anglico disputarentur, ac non pauci
"tam sententiam ituri essent, multi contra diserebant. Erant
"enim, in eo conventu, plerique Gallicis largitionibus præoccupati,
"nonnulli etiam, qui, quod e publicis detrimentis sua comparabant
"emolumenta, omnino a pace abhorrebant. Nec deerant, quibus
"Angli in pollicendo facilitas esset suspecta, præsertim cum res An-
"glica tum potissimum penderet ex arbitrio Thomæ Volsæi Cardi-
"nalis, viri pravi & ambitiosi, & qui consilia omnia ad suam priva-
"tam auctoritatem & dignitatem ampliandam referret; ideoque ea
"ad omnem fortunæ statum accommodaret. Hi tum omnes, diver-
"sationibus adducti, sed pari studio tamen, Gallicum fœdus tue-
"bantur: negabantque; "Repentinam illam hostis liberalitatem
"esse gratuitam. Nec nunc primum Anglos illis artibus, ad inca-
"utos homines decipiendos, uti. Eduardum Primum juratum, &
"omnibus legum vinculis constrictum, ad licem dirimendam arbi-
"trium electum, sese, per summam injuriam, Regem Scotorum
"creasse: nuper etiam Eduardum Quartum Cæciliam filiam Jaco-
"bi Tertii filio despondisse: cum autem puella nubendo maturuis-
"set, nuptias prope paratas, occasione belli ex nostris domesticis
"dissidiis arrepta, dissolvissæ. Neque nunc aliud Anglum querere,
"quam ut, injecta spe vana dominatus, nos in veram servitutem
"rapiat, ac destitutos externis auxiliis, toto virium suarum mol-
"mine incautos opprimat. Nec illud quidem, in quo exultat co-
"rum oratio, verum; tutiorem esse propinquam, quam longin-
"quam amicitiam. Dissensionum enim causas inter vicinos nun-
"quam defuturas: quas sæpenumero casus gignat, & potentiores
"non raro, levi occasione oblata, ferant. Concordiæ leges, qui
"superior in armorum erit certamine, pro suo arbitrio præscribet.
"Neque unquam inter sanctissima regna tam sanctum fuisse amicitie

"vinculum, quod non, vel oblatis occasionibus, vel quæsitis causis, sapissime violaretur: neque sperandum Anglos nunc magis a nobis violandis temperaturos, quam a tot sui sanguinis Regibus abstinerint. Fœderum enim sanctitas, & jurisjurandi religio, & pactorum & conventorum fides, inter bonos firmissima sunt vincula; inter malos, oblata commoditate ad fallendum, religio: hæc autem commoditas in finium propinquitate, & linguarum commercio, & vitæ cultu non dissimili, vel maxime sita est. Quod si hæc omnia longe secus haberent, duo tamen nobis providenda sunt, alterum, ne veteres amicos, sæpe de nobis bene meritos, inauditos rejiciamus: alterum, ne, frustra altercando, tempus hic teramus, ea præsertim de re, de qua nihil, nisi in omnium Ordinum conventu, constitui potest." Hoc maxime pacto Gallicæ factionis homines tenuerunt, ne quicquam, ante certum de Gallorum auxiliis nuncios, decerneretur.

XXI. Adventus Proregis divulgatus amicos magna lætitia affectu dubios confirmavit, & multos, ad fœdus Anglicum proclives, reconvit. Ille, apparatu belli adverso flumine Glotta Glasguam missus, recensuit ibi exercitum, ac præmisso edicto, ut Nobilitas Edimburgi præsto esset, luculenta oratione apud eos habita, laudat eorum constantiam in antiquo fœdere conservando, & adversus Anglorum perfidiosas pollicitationes providentiam; multa magnifice commemoravit de Francisci Regis erga Scotorum gentem animo, studio, & liberalitate: hortatur; "Ut, simultatibus depositis, dum externa adsunt auxilia, acceptas ulciscantur injurias, & insigni damno insolentiam hostis reprimant."

XXII. Per hos dies, refecto milite, & Scotorum copiis adjunctis ad limitem pervenit; ad undecimum Calendas Novembris. Sciam, jam Angliam ingressurus, ponte ligneo, qui est ad Mulrossiam, copiarum partem majorem traduxisset; Scotis eadem causantibus, quæ superiore expeditione ad Solvæum prætenderant, ac Angliam ingredi renuentibus, transgressos amnem eadem via reduxit, atque paullo infra, ad sinistram Tuedæ ripam, positis castris, Veneram arcem, ad dextram ex adverso sitam, oppugnare est aggressus. Equites interea, trans amnem missi, aditus omnes obsidebant, & qua inclusis auxilia intromitterentur: vicinum agrum ferro flammæque vastabant. Arcis hæc forma est. Turris munitissima in interiori area in magnam assurgit altitudinem: eam duplex murus ambulatorius exterior latum amplexus spatium, in quod, belli tempore, nulli solebant confugere, ac pecora fructusque agrorum conferre: interior multo angustior, sed, fossis circumductis, & turribus excitatis, munitionior. Exteriorem ambitum cum Galli cepissent per vim, Angli immisso in horrea atque stramenta, quæ in eis erant, igne, flamma fumoque eos exegerunt. Biduo deinde proximo, interiore muro tormentis converberato, postquam satis facilis aditus patefactus videbatur, iterum Galli rem aggressi, per ruinas quidem strentes transcenderunt: sed cum ex arce intima, adhuc integra, omni

nere telorum ipsi ad omnes ictus expositi peterentur, paucis suorum amissis, eiectioni ad exercitum, trans flumen redierunt.

XXIII. Prorex, cum & Scotorum animos a rebus gerendis videret aversos, & pro certo comperisset, copias Anglorum numerosissimas, nempe in quibus ipsi scribant quadraginta millia armatorum, fuisse, ac præterea millia sex ad Servici oppidi propinqui custodiam relicta, tertio Id. Novembris castra movit ad Coenobium Monacharum, (Ecclesiam vocant) ad sex ab eo ubi confederat loco passuum millia. Inde, de tertia vigilia, Lauderam profectus, itinere nocturno, propter subitum nivis casum hominibus & jumentis vehementer afflictis. Eadem vis tempestatis effecit, ut Angli, nulla re preest, soluto exercitu, domos discederent. Hiemis reliquum prope quietum fuit. Adulto jam vere, Prorex in conventu Nobilitatis causas explicavit, cur sibi in Galliam redeundum esset: verum ante Calendas Septembris se rediturum pollicebatur. Ab eis vicissim petiit; "Ut interea Rex se Sterlini contineret: nec pacem, aut inducias, ante suum reditum, cum Anglis faceret: neque quicquam in administratione regni innovaret." Id cum sancte ei promissum fuisset, ad XIII. Cal. Junii cum suis e Scotia solvit.

XXIV. Absente Prorege, cum omnes omnia non modo impune haberent, sed facerent, agerent, ferrent, raperent; Rex adhuc imber, matre, Comitibus Arania, Levinia, Crafordia, compluribusque aliis supremi ordinis nobilibus auctoribus, Sterlino Edinburgum venit ad IV. Cal. Aug. Primoribus in Regiam ad Sanctæ Crucis coactis, de consilio eorum regni administrationem Rex suscepit: ac postridie omnes novo sacramento in suum nomen adegit. Qui publicam functionem aut procurationem habebant, universos, qui usurpandi causa, exauctoravit: ac, paucis post diebus, omnes in pristinum, unde dejecti erant, locum restituit. Magno Procerum numero ad XX. Aug. diem convocato, ut imperium, quod ipse jam impaverat, Proregi abrogaret, cum splendida (ut moris est) pompa, in publicum urbis prætorium processit. Eani Andrea & Abreth Episcopi, qui soli dissentiebant, & Calendas Septembres exstinguendas censabant, in custodiam dari. Illi, ut suis se armis ulterarentur, omnibus per suas jurisdictiones sacrorum usque interdixit: verum, post alterum fere mensem, Rege placato, in pristinum locum restituti fuerunt.

XXV. Circa idem fere tempus, Archibaldus Duglassius (quem in Galliam relegatum diximus) præmissis Simone Pennango, homine fidei, & cui plurimum fidebat, egit cum Rege Anglorum, ut per suam discessionem tuto redire domum liceret. Anglus, qui Ducis Albionis impigri auctoritatem imminui non moleste ferebat, ac Scoticarum mutationem libens audiebat, Comitem advenientem benevole accepit, & liberaliter dimisit. Ejus autem reditus suorum animos variè affectit. Nam, cum ad Regina & Comitum arbitrium negotia publica gererentur, magna Nobiliorum, quorum Principes erant Joannes Stuartus Levinia, & Calenus Cambellus

Cambellus Argatheliæ, Comites, se ad nullam curæ publicæ partem recipi, iniquo animo ferentes, cum ingenti gratulatione Duglassium receperunt: ut cujus auxilio vel potentiam factionis adversæ ad se traducerent, vel certe fastum reprimerent. Contra, Regina, quæ (ut dictum est) animum a marito averterat, ejus adventum commota, omnibus machinis eum oppugnare instituit. Hamiltonus quoque, ex residuo odio, ei non modo insensus, sed etiam metuens, ne a Duglassio, quem secundo loco non fore contemptum scilicet, in ordinem redigeretur, adversus eum, velut pro dominatione retinenda, totis viribus contendebat. Hi cum in arcē Edimburgensi se continerent, nec ignorarent, multos Procerum rerum novarum esse cupidos, tamen & loco munitissimo, & Regis quamlibet interni auctoritate confisi, a vi sibi tuti videbantur. Pars adversa, coadjuvata majore Nobilitatis numero, tres e suis eligunt Regis & regni custodes, Archibaldum Duglassium Angulsiæ, Joannem Stuartum Lothianæ, & Calenum Cambellum Argatheliæ, Comites. Hi, celeritate summa usi, primum transmissis Fortha, Jacobum Beronium, summam prudentia virum, perspectis factionis opibus recusare non ausum, sibi adjungunt. Inde Sterlinum profecti, ministeriis & procuratoribus publicis ad suæ factionis homines translatis, Edimburgum nullis præsidiiis monitum, sine vi ingrediuntur: arcem, levi agmine circumjecto, obsident. Qui intus erant, nulla re ad obsidionem tolerandam satis provisa, & illam & sese dedunt. Cæteris, præter Regem, dimissis, omne curæ publicæ pondus in tres, quos diximus, Comites transferunt, ea lege, ut singuli per ordinem quatuordecim menses apud Regem essent.

XXVI. Sed ea societas nec fida, nec diuturna fuit. Duglassius primis mensibus ad aulam regendam adhibitus, Regem in archiepiscopi Farii Andreæ induxit: & suppellectili ejus & re familiarum pro sua (nam ab eis jam defecterat) usus est: & quo magis æquum Regis sibi devinciret, omnibus voluptatibus illecebris eum in sui permisit. Nec tamen propositum tenuit; ministris domesticis Regis ab adversa factione, cujus Principes erant Regina & Hamiltonius, corruptis. Prima animorum in aula alienatio fuit, ob discordiorum divisionem, Duglassius omnia ad se trahentibus: Georgio Crichtonio ad Episcopatum Caledoniæ translato, Cœnobium Sanctæ Crucis suburbanum, ab eo relictum, Duglassius Gulielmo fratri donavit, qui Coldingamiæ, ad sex a Berwico millia pæcuniarum, jam quintum annum, a eade Roberti Blacateri postrema largitis, per vim tenuerat: nam a Pontifice Romano id Cœnobium consentiente Joanne Prorege, acceperat Patricius Blacaterus, Roberti frater patruellis. Is etiam literam intenderat Joanni Humio, militari Comitris Angulsiæ, & sororis filię marito, de veteri Blacatorum patrimonio universo. Igitur Patricius, opibus Duglassiorum impar, sua adversariis esse prædæ pariebatur: Tolle vero pro ab regionibus eorum factioni obnoxias, apud materni generi propinquos, melioribus temporibus reservabat, Duglassiani, cui

publicæ partitione D. nis adve- tra, Rex us adven- Hamilton etiam ma- ritum fra- minatione- limburgi- novarum- ibet inen- rfa, toad- regni cult- rum Levi- i, celeritat- am, sum- non auct- procurat- iraburgu- Levi ager- oblidione- eris, pre- os dixim- quaten-
Duglassio- era in re- & re fam- o, magis an- ris cum m- s domestic- a & Ham- fuit, oâ- ibus: Ge- Cœnobit- us Galie- millia pe- postremi- l Cœnobit- cerus, Ro- Humio, eteri Bla- Duglassio- se vero pro- generis p-iani, cit- m-
tricum facile contempnebant, tamen, cum eorum gubernaculum ce- nerent, ut maculam illam, aliena violenter obtinendi, eluerent, cum per amicos aliqua ratione placare contendunt: cumque ille non alie- num a concordia se ostenderet, ac multum de sua iure paratus esset remittere, accepta fide publica, per diploma missum a Duglassio, cum Edimburgum cum paucis & infirmis veniret, non procul ab urbi porta, ab Joanne Humio, ex insidiis erumpente, est interem- tus. Ejus facinoris fama cum urbem pervasisset, multi, consensu equis, ut percussores comprehenderent, aliquot millia passuum secu- ti, animadverso, Georgium Duglassium Comitum fratrem in suo co- melle, ac multos præterea Duglassianos, & Humii propinquos, in- terri quo animo illi exissent, utrum ut caperent, an ut tuerentur, cædi auctores sequi ulterius desierunt. Adversari passim de Duglas- sio rumores ferebantur. Jam Calenus Cambellus se ab illo velut triumviratu subtraxerat: & Levinus, etsi Regem sequebatur, Du- glassius tamen munera publica & emolumenta ad se trahentibus, ani- mi ab eis alienati multa indicia dabat. Verum illi, opibus suis sine, rumores & indignationes aliorum parvi faciebant.
XXVII. Rex, inter hæc, etsi indulgentius, quam docebat, habe- rent, ut ea licentia infirmus adhuc animus temperaret, tamen paul- lum & eorum imperii pericula, & ministris domesticis, partim vere, partim falso, Duglassiorum adu- vellicantibus, & dubiis pe- ni interpretantibus, alienatus, inter familiares, quibus audebat consilia secretiore credere, de se vindicando in libertatem occulte discesserat. Unus e Proceribus Joannes Levinus Comes erat, qui sperire inimicas cogitationes non timeret: erat enim, præter alias animi & corporis vires, ore probo, & naturali quadam suavitate morum ad homines conciliandos egregie compositus. Ea igitur in- confidentiam assumpto, dum de tempore, loco, & ratione rei perhi- cente consulente, Duglassius, multis expeditionibus, ad lætrocina- menda, sed non magno successu, factis, tandem citra finem ulti, Regem in Tevioriam ducere statuit, ejus præsentiam ad terram faciendum aliquid profuturum ratus. Jedburgi conventu habito, principes familiarum, ex omni circa regione ad se vocatos, Rex ju- ra, sua quemque gentis facinorosos, tumulo nomina eis edidit, en- tre: quibus graviter parentibus, mulierationum duces supplicio- rum: multis, in ipsam viam in melius mutanda, venia data. Ibi etiam solus omnium animis, qui Regem Duglassius eripere- bantur, eis opportunum visum est, ut contra perlicerent, quod- dam Scotus, qui non longe a Jedburgo habitabat, magnas in re- rum propinquis clientelas habebat. Rei gerendæ ratio sic intin- dit, ut Valterus Regem domum suam invitarer, ibique non invi- tum detineret, dum majores ad rei famam capie convenirent. Id- eum, live forte fortuna, live aliquando emacante iudicio, dis- cillum videbatur, Rege setim ad Mulsosiam ducto. Verum Valte- rus, nihil ea re segnan, setim ad Regem ire pergit. Cum jam non- longe abesset, trepidus ad Duglassios nuncius affertur; "Valte- rum,

rum, cum ingenti armatorum manu, ipsum armatum advenire:
 nec dubium esse, quin homo factiosus ac manu promptus aliquam
 mali machinaretur. Ibi statim magno cum tumultu ad arma con-
 cursum. Duglassius, etsi numero esset inferior, tamen, cum e suis
 delectos circa se haberet, reliquos vero ex Humiorum & Carorum
 familia, cum principibus suis Georgio Humio & Andrea Caro, vi-
 ros fortes, pugnae fortunam experiri statuit. In ipso temporis ar-
 ticulo, pene in mora fuit Georgius Humius, qui Duglassio jubente,
 ut ex equo descenderet, & partem pugnae capesseret; "Se, si Rex
 juberet, descensurum," respondit. Concursum est magnis utrin-
 que animis, ut quibus Rex (præmiū certaminis) spectator esset.
 Joannes Stuartus prope Regem otiosus pugnae arbiter stetit. Post
 acrem conflictum, vulnerato Valtero, ejus cliētes loco cesserunt.
 Quo minus ex ea victoria solida letitia Duglassiani fruerentur, scilicet
 mors Andreae Cari, propter virtutes utriusque partium vehementer
 desiderati. Ex ejus cade, diuturnum odium inter Carorum & Sco-
 torum familias est ortum, nec sine sanguine restinctum. Ex eo,
 Joannes Stuartus, qui se in conflictu ambiguum gesserat. Duglassius
 ante suspectus, jam vero manifestus hostis habitus, ex
 aula discessit. Hæc gesta sunt ad VIII. Calendas Augu-
 sti, anno millesimo quingentesimo vicesimo sexto.

XXVII. Duglassiani, multorum se obnoxios invidiæ ceñentes,
 ut factionem suam nova virium accessione confirmarent, Hamil-
 toniorum gentem, & opibus & multitudine gentiliū longe florentis-
 simam, sed ab aula jam diu remotam, compositis ex vetere odio
 diffidiis, in partem curæ publicæ asciscunt. Ex adverso, Joannes
 Stuartus, multorum impensio erga se favore fretus, ac Regius etiam
 literis oculæ impetratis ad Principes Nobilitatis, quos rem silentis
 electuros sperabat, suas partes magnis accessionibus auget. Ipsi
 cum Sterlini suæ factionis hominum conventum haberet, præsentem
 Jacobo Betonio, cum nonnullis Episcopis, ac multis nobiliorum fa-
 miliarum Principibus, jam palam ad conciliū refert, de Rege in
 libertatem vindicando. Id cum magno consensu decretum esset
 quanquam dies a Levinio dictus ad conveniendum nondum adve-
 nerat, tamen, quia Linnuchi Hamiltonios ad iter impediendum
 congregatos audierat, consultissimum visum est, eos, antequam Du-
 glassii jungerentur, aggredi. cum ea, quam habebat, manu, resti-
 illoc iter intendit. Cæterum Hamiltoni, cum recessissent, Joannes
 summo mane, eo die, Sterlini moturum, Duglassios Edimburgum
 evocaverant. Illos vero, præter alia impedimenta, Rex etiam non
 nihil retinebat, qui, simulacra valetudine adversa, & tardius Res-
 surrexerat, & lentius progrediebatur, & per viam, velut alio saluta-
 ut ad necessaria naturæ diverteret, quæcumque poterat moras pesti-
 bat. Georgius Duglassius, cum blandiendo ad iter accelerandum
 nihil proficeret, "Potius inquit, quam te hostes nobis eripiant, a
 terra disceperis corporis pars penes nos manebit."

descendit:
 ceteros no-
 minem
 um inimi-
 pontem (q-
 potrem qu-
 lum, qua
 cluso per p-
 milliam, (l-
 transire ju-
 glassii adve-
 contendisse
 iam ad ma-
 ra: arque
 non dubian-
 compulsi.
 victoria
 carnia filii
 servatus.
 us, muleis
 wa alios R-
 nepito, pr-
 ed serum
 one posse
 XXX. p-
 do amul-
 est, qui
 alii pec-
 glassioru-
 in jus v-
 ab Jac-
 Hamiltoni-
 citæ foc-
 velut hoc
 decoris f-
 ut in cor-
 sponte co-
 ciendo,
 libertus a
 propinc-
 millum,
 ipso auda-
 num," aff-
 libertum,
 geret; I-
 loqui, ad

XXIX. Id verbum altius, quam pro ætate, in Regis animum descendit: itaque Duglassii exulibus, post multos annos, cum erga ceteros non admodum esset iniquus, de reconciliatione cum Georgio neminem unquam audire voluit. Hamiltonii, inter metum hostium imminentiū, & spem adventantis auxilii, ad Aveni fluminis pontem (qui mille passus ab Limnucho abest) sese instruxerant: & pontem quidem levi præsidio obrinebant: reliquos in supercillo collis, qua hostem venturum sciebant, objecerunt. Levinius, præcæso per pontem transitu, paullo supra eum, ad Monacharum familiam, (Manuelem vocant) modicis aquis fluentem amnem suos transire jubet, & Hamiltonios e collibus dejicere, priusquam Duglassii advenirent. Leviniani cum per æqua & iniqua ad hostem contendissent, ac, lapidibus e superiore loco dejectis male accepti, cum ad manus venissent, clamor exortus est de Duglassiorum adventu: atque una ipsi de itinere in aciem accurrentes, prælii fortunam non dubiam fecerunt. Leviniani, cum multis vulneribus, in fugam compulsi. Hamiltonii, ac præter ceteros Jacobus nothus, crudeliter victoriam exercuerunt. Gulielmus Cunigamius, Comitis Glenamys filius, multis plagis faucibus, a Duglassiis propinquis suis est servatus. Joannem Stuartum occisum Comes Araniæ, ejus avunculus, multis lacrymis, & Duglassius luctu & mœstitia, sed longe supra alios Rex est prosecutus: qui, conflictu ex clamore & tumultu percipito, præmiserat Andreæ Silvium Largum, familiarem suum, ut ferum re peracta auxilium, ut vitæ Levinii Comitis, si qua ratione posset, prospiceret.

XXX. Post hanc victoriam, factis Duglassianorum, ut metu indolentius æmulos perpetuo sibi obnoxios haberet, quæstionem decrevit de eis, qui adversus Regem arma sumpsissent. Ejus quæstionis merito, alii pecunia cum eis deciderunt: nonnulli in clientelam, partim Duglassiorum, partim Hamiltoniorum, se tradiderunt: pertinacior in jus vocabantur. Ex eo numero, Gilbertus Cassilissæ Comes, cum ab Jacobo Hamiltonio notho premeretur, ut se in clientelam Hamiltoniorum dederet, vir magni animi respondit: "Vetus amicitie fœdus ab utriusque avis factum: quo in fœdere suus avus, velut honoratior, semper prior nominatur. Neque se nunc adeo decoris familie oblitum, aut a majoribus degenerem videri velle, ut in eorum clientelam (hoc est, proximum servituri gradum) sponte concedat, quorum princeps, in æquo societatis fœdere faciundo, secundo fuerit loco contentus. Igitur cum, die dicta, Gilbertus ad causam dicendam adesse juberetur, Hugo Kennedus, propinquus, respondit: "Eum non contra Regem, sed a Rege missum, eo in prælio affuisse: ac, multum frementibus adversus ejus audaciam Hamiltoniis, Regias, si sit opus, se literas prolaturum," affirmavit. Rex enim, cum ad alios complures, tum ad Gilbertum, domum abeuntem, scripsisset, ut Joanni Stuarto se congereret; Ille, cum jam certamen videret instare, nec spatium sibi inquiri, ad amicos & clientes convocandos, ex itinere cum familia,

que

quæ tum aderat, Scerlinum diverſit. Igitur impotentia Hatfieldiorum in eo iudicio paullum reſreſſa, Jacobus nobis, graviffimè Kennedum odio incitatus, cum intra paucos dies, per Hugonem Cambellum Aerentis diocæſis præſectum, in ſeditu tollendum conſuevit. Hugo, ut ſcleris, quod clientibus commiſerat, conſcientiam diſſimularet, quo die cædes facta fuerat, apud Joannem Ardenum, cujus uxor ſoror erat uxoris Gilberti Kennedi, ſuit. Ea, facinore audito, multis verbis acerbe ei ſcelus exprobravit. In nobiliſſima Kennedorum familia prope ad interitum redacta ob Comitis occiſi filius, adhuc impubes, ad propinquum ſuum Archibaldum Duglaſſium, tum Quæſtorem Regium, conſugit: ſummaque & familiæ ſalutem ei commendavit: benigneque ab eo receptus, altam indolem, gener eſt deſtinatus. Hugo Cambellus, in ſuspectus, cum ſcleris manifeſti teneretur, ſolum vertit. Nec minùs acriter Duglaſſii ſuam in Jacobum Betonium exeruerunt iram. Cœpiſ enim ad Fanum Andree ductis, arcem Epiſcopi, quem omnium conſiliorum auctorem Comiti Levinio fuiſſe arguebant, expugnaverunt ac diſſeperunt. Ipſe, quoniam nemo palam eum tueri audebat, mutando ſæpe latebras, periculum effugit. Pari quoque diſſimulatione, Regina, ne in mariti, quem oderat, manum venire ſolitudine ſeſe tegebat.

XXXI. Proximo vere inſeunte, Duglaſſius expeditionem in Liddiam fecit: multos latrones in caſulis inopinantes oppreſſit: ac, antequam ſe colligere poſſent, occidit: cæptorum duodecim ſuſpendio peremit: totidem obſidum loco retinuit: in quos, paucis poſt menſibus, cum totum propinqui latrocinii non abſtinerent, animadvertit. Accidit in illius expeditionis initio, res in primis memorabilis, quam ob facinoris novitatem non cenſui prætereundam. Fuerat, in ſtabulo Joannis Stuarti, homo humili loco natus, ac miniſterio perinde humili ad curandos equos adhibitus. Is cum, occiſo ab Hamiltoniis patrono, aliquamdiu vagus & incertus conſilii oberraret, tandem, animo confirmato, majus, quam pro fortuna & loco unde erat, facinus pertrare decrevit. Nam Edinburgum ad deſtinatam patroni mortuſultionem profeſſus, ſorte occurrit ejuſdem fortunæ & familiæ homini: rogat; "Vidiſſetne Jacobum Hamiltonium nobis in ſtabulo." Cum ille falſus eſſet, "Vidiſti, inquit, hominum ingratiſſime, non peremiſti ſceleratum illum, qui optimum noſtrum patronum trucidavit? Abi, quo dignus es, in maximam malam crucem: actantum locutus, ſe, qui inter intenderat, proripiens, recta in aliam petrexit. Erant ibi in area ampla, quæ ante palatium ſuburbanum eſt, ad duo millia hominum armata, ex Duglaſſiorum & Hamiltonionum clientibus, ad eam, de qua diximus, expeditionem parata. Hic ille patroni vindex, cæteris neglectis, in unum Hamiltonium oculis animaque intentis, tum ſine armis penulatum ex arce egredientem conſpicatus, in fornice oblongo, & paullo obſcurius, qui portæ eſt impoſitus, in eum involat, ac ſex vulnera (quorundam

adam prope ad vitalia penetrabant, alii Jacobus, flexu corporis, obiecta petula, pene effugata, infligit, statimque sese in tur-
 bus retro conjicit. Repente orto tumultu, cum Hamiltoniorum
 aliam suspicarentur, a Duglassianis, veteris odii nondum oblitis,
 in atrox facinus patratum, nihil propius factum est, quam ut hæ
 ciones inter se confingerent. Tandem compressa paulum crepi-
 tatione, jussi omnes, qui aderant, ad parietes areæ circumjectos or-
 dine simplice secedere. Percussor ibi, eruentum ferrum adhuc te-
 nens, est deprehensus. Interrogatus, "Unde esset, & cur illuc ve-
 nisset," cum non satis constanter responderet, ad carcerem tractus,
 personatis tormentis, statim fassus est. "In ultionem cædis pa-
 trati facinus a se susceptum: hoc autem unum se dolere, quod
 frustra tam præclarus conatus cecidisset. Diu tormentis excarni-
 catus, nullum conficium edidit: tandem damnatus, ac per urbem
 circumductus, cum nudi corporis totius singulæ partes ferro ignito
 atarentur, nullum, nec sermone, nec oris habitu, doloris indici-
 um dedit. Dextera manus cum detruncaretur, "Levius, quam
 pro merito, eam plecti, dixit, quæ animo tam forti non fuisset
 obsecuta.

XXXII. Eo quoque anno, Patricius Hamiltonius, & Joannis Du-
 glasii Albinus sorore & fratre Comitis Arantæ natus, juvenis ingenio
 summo, & eruditione singulari, conjuratione sacerdotum oppressus,
 cum Fanum Andreae vivus est crematus. Non adeo diu post ejus sup-
 plicium, animos hominum conterruit Alexandri Canabelli mors. Is
 fœderis sodalitis Dominicanorum, & ipse magno ingenio juvenis, &
 eruditus, qui Thomæ Aquinatis sectam imitantur, inter eruditiores
 habitus. Cum eo Patricius, de scripturæ sacræ interpretatione, ser-
 mones sæpe contulerat: ac differendo eo perduxit, ut omnia prope
 verba, quæ tum habebantur paradoxa, vera fateretur. Nihilomi-
 nus Alexander, vitæ quam veri cupidior, a suis persuasus, cum pu-
 blicè accusavit. Patricius, ut erat natura vehementior, hanc homi-
 nis ambitiosi pravam gloriæ captationem ferre non potuit: sed pa-
 tris exclamavit, "Ego te, hominum nequissime, qui quæ nunc
 damnas, ea vera esse scis, & paucis ante diebus apud me es con-
 fessus, ad tribunal Dei vivi in jus voco. Quæ voce Alexander
 turbatus, nunquam ex eo die compos mentis fuit: ac, non multo
 post, infamia confectus, mortem obiit.

XXXIII. Hoc toto spatio, ac magnam anni proximi partem, Du-
 glasiorum alii in aliam partem intensi, de Regis ab se secessione
 curabant: quod, & blandimentis & immodica licentia satis con-
 statum ejus animum crederent: nec, si secus erga eos animatus
 esset, ulla erat factio adversus ipsorum opes satis firma, nec locus
 munus, quo se reciperet, præter unam Sterlini arcem, quæ
 Regine ad habitandum attributa fuerat: sed tum a Regine
 militris, cum ipsa se metu Duglassiorum occultaret, ad tempus de-
 tenta; ac, tumultu paulatim residente, in speciem magis quam ad-
 usum vim introit. Rex, quantulumque iuramento accepto,
 quod

quod id unum sibi perfugium relictum cerneret, cum matre transiegit, arcemque & circumjectos agros, cum aliis prædiis minus illi commodis, commutavit: deinde, rebus aliis, quatenus occulte poterat, comparatis, & Duglassius in custodiendo minus intentis, noctu cum pueris e Falcolandia Sterlinum se contulit: brevi multis Procerum ad se accessit, aliis ad rei famam sponte concurrentibus, jam satis adversus vim tutus erat. Ex horum sententia, Rex edixit, " Ut Duglassii ab omni administratione publica abstinerent: item, ne quis propinquorum, affinium, aut clientium eorum, propius duodecim millia passuum, ad aulam accederet. Si quis secus fecisset, ei capitale fore. Id edictum cum Duglassii Sterlinum venientibus oblatum fuisset, multis consentibus progrediendum, Comes cum fratre Georgio auctores fuerunt edicto parendum. Ita retro Limnuchum concesserunt, ibi mansuri, dum certior nuntius ab aula afferretur.

XXXIV. Interea Rex, summa diligentia missis etiam ad longinquas regni partes viatoribus, Proceres, quibus in comitiis publicis sententia dicenda est, jus, imperat, ut Edimburgi III. Non. Septembris adsint: ipse Sterlini, Duglassii Edimburgi, copias contrahunt, uterque magis sui tuendi causa, quam ut alterum invaderet. Tandem postridie Calendas Julii Duglassii urbe decesserunt, ac Rex signis ingressus est. Ibi, amicis apud Regem deprecantibus, conditiones Duglassiis oblatæ, ut Angulæ Comes trans Spæam relegatur, Georgius ejus frater, & Archibaldus patruus in arce Edimburgensi custodirentur: huic decreto si parerent, Regiæ clementia facta. Hæc conditione rejecta, per focialem iussu ad comitia Edimburgi III. Nonas Septembris adesse. Interea publicis functionibus eis ademtis, pro Comite Cancellarius est factus Galvinus Dumbarius, nuper Regis Præceptor, vir bonus & doctus, sed in quibusdam nonnulli civilem prudentiam desiderabant: pro Archibaldo Comes Robertus Carnicrucius, a pecunia quam virtute notior. Duglassii prope ad ultimam spem redacti, Edimburgum, discessu Regis vacuum, missis cum Archibaldo illuc aliquot equitum turmas occupare conantur; eo consilio, ut, excluso illinc Rege, conventum solverent. Verum VII. Calendas Septembris Robertus Maxwall cum clientibus & amicis, magnoque promiscuo vulgi numero, iussu Regis prævenientes, eos excluderunt: ac stationibus & extrubiis diligenter dispositis, ad comitiorum usque tempus, summam ibi tranquillitatem servarunt. Duglassius, hac spe dejectus, ad Tentalliam arcem suam, ad XVI. millia passuum ab urbe secessit.

XXXV. Rex quo die Sterlino movit, tanta vis imbrum de caelestibus dejecta est, ut, torrentibus auctis, comites ejus in multas partes distracti, ac diu vexati, multa nocte Edimburgum sint ingressi, & vehementer violentia tempestatis afflicti, ut a paucis equitibus maximo, damno facile affici possent. In comitiis aqua & igni interdictum fuit. Comiti Angulano, Georgio fratri, Archibaldo patruo præterea Alexandro Drumundo Carnocensi, eorum intimo amico

eorum fisco adjudicata. Adjectum eorum condemnationi edictum, quo, qui eos recto recepisset, aqua, igni, aliave ope juvisset, eadem poenae obnoxii judicantur. Maxime ad eos damnandos homines commoti possunt, quod Rex jurejurando affirmavit, "Se, quamdiu apud Duglassios fuit, semper vitae suae timuisse: eumque timorem, post Georgii minas, vehementius auctum," asseveravit. Unus in hoc concilio Joannes Bannarinus est inventus, Duglassiorum cliens, qui publice protestari auderet, "Nihil eorum, quae tum agerentur, Comiti fraudi esse debere; cum iusti ei meritis causa esset, cur ad dictum diem non adveniret. Paucis post diebus, alter Comitis frater, Gulielmus, Abbas Coenobii Sanctae Quicis, morbo simul & animi anxietate, & rerum praesentium terroribus, est extinctus. Sacerdotium ejus Robertus Carnicrucius, homo humili loco natus, sed pecuniosus, a Rege, tum a pecuniis inopiam demit, novo genere fraudis elusa lege ambitus, quae sacerdotia gerere vetat: sponcione scilicet victus; quae, magna pecunia deposita, contenderat, Regem non eum proximo sacerdotio vacuo donaturum.

XXXVI. Duglassii tum demum, omni veniae impetrandae spe rejecta, ad vim apertam, & vindictae solatium ex inimicorum calamitate, conversi, praedia eorum omni genere molestiae vexabant: Castellandiam & Cranstonum vicus cremarunt: & quotidie portis Edimburgi ita obequitabant, ut urbs prope obsessa videretur, atque solita potentiorum vulgus innoxium lueret. Inter haec, ad undecimum Calendas Decembris, Martina, navigium ea aetate nobile, variis mercibus onusta, ad Ennervicum vi tempestatis in littus peregit: mercium pars a Duglassianis equitibus, in ea regione vagantibus, est direpta: reliquum, etsi rustici sustulissent, tanta ignorantia, ut cinnamomum, tanquam vilis cortex, ad ignis usum dictum esset, tota tamen invidia in Duglassianos versa est. Hac commutatione facta, latrones, qui jam diu metu a maleficiis abstinerebantur, e latebris suis prodeuntes, omnes regiones vicinas in personibus infestas habebant: & quamvis a multis varia facinorosa committerentur, omnia omnium furta & caedes, ab aulicis, qui se hac re gratificaturos existimabant, in Duglassios referebantur, quod nomen, aliqui populare, ad vulgus invidiosum esset.

XXXVII. Ineunte jam hieme, Rex, ne quis esset exulibus recepturus, ad Tentallonem arcem Duglassiorum maritimam obsidendam praeparavit. Id quo minore labore & impendio faceret,

machinas aeneas & pulverem e Dumbaro accepit. Ea M. D. a Tentallone sex millia passuum distans, adhuc praeparata Joannis, nuper Proregis, quod ipsius patrimonii esset, tenebatur. Ibi, per aliquot dies, obsidione frustra tentata, cum ex obsessis nemo, ex obsidentibus aliquot caesi, vulnerari, ignito pulvere afflati essent, re infecta discessum est. Inter redeuntes, David Falconarius, qui cum pedite mercenario ad machinam reportandas erat relictus, ab equitibus Duglassianis, ad carpen-

dum extremum agmen, & moratores excipiendos, missis interficimur. Quæ res adolescentem Regem, ultero insensum, adeo commovet, ut per iram sancte juraret; "Se vivo, nullum Duglassis postliminum fore:" ac statim, ut Edimburgum venit, ut eos arctius premerrer, statuit, de concilii sententia, ad Coldingamiæ manum affiduam magis quam magnam continere, quæ agricolas a populationibus tueretur. Id munus Bothuælius, auctoritate & opibus Lothianæ facile princeps, ad se ab Rege delatum, recusavit: sive Duglassiarum potentiam, cui tota reliqua Scotia nuper videbatur impar, metuens, sive clarissimæ familias interitu, adolescentem acrem, & supere ingenio paullo violentiorem, imbui ad crudelitatem noller. Cum Rex Hamiltoniis, ut hostium amicis, non satis fideret; & ob eandem Joannis Stuarti Leviniani, eis insensus esset, nec in alio quoquam Nobilitatis vicinæ satis auctoritatis aut virium esset, tandem eo decursum est, ut Calenum Cambellum, in ultimis quidem regni oris habitantem, sed prudentia clarum, & perspectæ in bello virtutis, & ob justiciam vulgo carum, Rex cum imperio adversus rebelles mitteret. Duglassiani, Hamiltoniis & cæteris amicis deficientibus, ad summas angustias redacti, a Calenio, & Georgio gentis Humiæ principe, coguntur in Angliam exulatum abire.

XXXVIII. Missi, mense Octobri, ab Anglo duo equites clari, qui, quanquam utroque Rege pacem vehementer cupiente, vix ejus ineundæ rationem comminisci potuerunt. Henricus enim, cum adversus Carolum Cæsarem bellum pararet, omnia a tergo pacata relinquere volebat; atque, eadem opera, Duglassis reditum ad suos parare. Jacobus Tentallione arcem maximopere cupiebat recipere: sed a Duglassis restituendis abhorrebat animus. Igitur cum, ob hanc causam, dies aliquot esset disceptatum, neque pax tamen coiret, tandem eo deventum est, ut induciæ in quinquennium fierent: ab Duglassis Tentallione arce tradita, Rex suo syngrapho seorsum de cæteris eorum postulatis caveret. Arce deducta, cætera tamen non sincere servata sunt, nisi quod Alexandro Dromundo, Roberti Britanni gratia, redeundi data est venia: nam superioribus mensibus, cum Jacobus Colvillius, & Robertus Carnicrucius, favoris erga Duglassos suspecti, ab aula fuissent remoti, eorum nomina ad Robertum Britannum, aulica gratia tum florentem, aliisque multis ministeriis præfectum, fuerant delata.

XXXIX. Post hæc, rebus non plane fortis pacatis, (nam Angli nondum reversis domum Legatis, Armen, Trevitæ vicum, cremarant) ab armis reliquis annus fuit quietior. Sed latronum audacia nondum plane erat compressa. Itaque Rex, ut metum cæteris injiceret, Gulielmum Cocburnum Henderlandum, & Adamum Scottum, latrones insignes, Edimburgi, deprehensos, capitali

M. D. supplicio affecit. Proximo anno, mense Martio, Rex

XXIX. Jacobum Moraviæ Comitem Vicarium regni fecit: & ad limitem misit, ut Comitem Northumbriæ conveniret, & cum eo de pace & rebus repetendis reddundisque ageret. Sed

colloquium orta inter eos contentio dinemix, altero nitente, ut in Scotia, juxta leges, de expianda cæde Roberti Cari factas, altero, ut in Anglia conveniendi locus esset. Interea missi, qui utrumque Regem ea de re consulerent. Ad XVII. Calendas Maii habito Procerum conventu, post longam disceptationem, ad vespertum usque productam, Rex Comitem Bothueliæ, Robertum Maxuallium, Valterum Scotum, & Marcum Carum, in arcem Edimburgensem cudiendos dedit: Marcæ & Tévioræ fere principes alium alio relegavit, ratus, eos belli semina clam adversus Anglos spargere. Ipse, mense Julio, circiter octo millibus hominum coactis, expeditionem ad reprimenda latrocinia suscepit: & magna celeritate co-
 profectus, castra ad Evum flumen posuit. Non procul inde habita-
 bat Joannes Armistrangius, princeps unius factionis latronum. Is tantum sui metum vicinis incusserat, ut etiam Angli ad multa pas-
 sum millia penderent ei vestigal; ac Maxuallius etiam ejus poten-
 tiam reformidaret, omnibusque rationibus ei exitium intentaret. Joannes, a Regiis ministris illectus, neglecto fidei publicæ diplomate, cum, circiter quinquaginta equicibus comitatus, inermis ad Regem veniret, incidit in exploratores, qui eum, velut a se caprum, ad Regem perduxerunt. Ibi, cum majorè comicum parte, fracta gula perit. Qui cædis auctores fuerant, vulgo ferebant; "Se pollicia-
 tum fuisse facturum, ut agri Scotici propinqui aliquot millia pas-
 sum Anglis parerent, si ea res sibi honori emolumentoque fo-
 ret:" cum Angli contra fuerint ejus morte vehementer latrati, ut qui gravi hoste liberati essent. Sex, qui superfuerunt, comitum ejus, obsidum loco retenti, cum nihil apud eos Rex hoc metu pro-
 ficeret, post paucos menses penas luerunt: ab eis, qui domi super-
 fuerant, novos obsides exegit. Lidaliani, relictis domibus, in Angliam populariter commigrarunt: & prope quotidianis incursionibus vicinas regiones infestabant. Paucis post diebus, Rex Proceres re-
 legatos libertati restituit, acceptis ab eis obsidibus. Ex iis, Valterus Scotus, Roberto Johnstonio, notæ crudelitatis larvae, ut Regi gra-
 tificaretur, interfecto, capitales cum ea familia suscepit inimicitias, magnis utriusque gentis damnis exercebat.

XL. Proximo anno, qui fuit M.D. XXXI. res accidit, M. D.
 civitate quidem admirabilis, & cujus admirationi nihil XXXI.
 auctoris obscuritas, aut temporis, omnia diligenter
 explorantis, curiositas detraxit. Joannes Scotus, homo nec literis
 politus, nec usu magno rerum peritus, nec ingenti subtilitate ad
 eandem appositus, cum in lice quadam succubisset, nec judicatum
 foret, in asylo Cœnobii Sanctæ Crucis, aliquammultos dies, sine
 & potu se continuit. Res divulgata, & ad Regem tandem per-
 venit. Ejus jussu, veste mutata, & diligenter excussa, in arcem
 Edimburgensem seorsum ab omnium commercio sepositus, pane &
 aqua quotidie appositis, triginta duos dies omni cibo humano spon-
 ditur. Inde, tanquam re satis explorata, eductus, nudus in
 publicum prodit: & ad plebis concursum frequentem. His diu in-
 prissima.

pristina oratione habita, nihil in ea memoria dignum est locutus, nisi quod se dixit, "Mariæ virginis auxilio fretum, perferre, quam diu luberet, jejunium. Hæc cum stultitiam magis, quam fradem præferrent, dimissus, Romam profectus, & a Pontifice Clemente in custodiam datus, donec jejunando miraculi fidem fecisset. Illinc, veste, qua induti sacrificuli missantur, donatus, testimonioque confirmato sigillo plumbeo, quod apud Romanenses maximam fidem habet, Venetias venit: ac, jejunandi fide apud eos confirmata, cum se voti reum diceret, ad viaticum itineris Hierosolymitani, quinquaginta nummos aureos (quos Ducatos vocant) accepit. Inde reversus, folia aliquot palmarum, ac facculum lapidibus plenum attulit, quos videri volebat e lapidibus columnæ, cui Christus alligatus vapulavit.

XLI. Cum domum reverteretur, Londino transiens, cathedram, quæ est in cœmiterio ad D. Pauli, ascendit: ac, magna populi frequentia, de divorzio Regis Angli cum Regina, de defectione a sedis Romani Pontificis, concionatus, verbis quidem asperimis, & per jugulum redituris, si paullum prudentiæ in eo repertum fuisset. Conditus ibi in carcerem, cum prope quinquaginta dies continuo victu abstinuisset, inde incolumis fuit dimissus. In Scotiam reversus, cum Thoma Duchrio se conjungere voluit, qui circa ea tempora ex Italia advenerat, ædemque Mariæ Virgini, e stipe vulgo collata, ædificarat: magnumque e fictis miraculis quæstum faciebat. Sed Thomæ prope omnibus vita flagitiosissima erat nota, & falsitas miraculorum deprehensa. Nemo tamen ea palam redarguere, vel merum Episcoporum, audebat, qui hoc novo Atlante suum jam educum Purgatorium fulcire conabantur: & ille, ut vicissim gratiam eis referret, quoties ex opulentioribus sacrificiis eo quispiam missam veniebat, mendicum aliquem, debilitate mentis aut corporis simulata, in promptu habebat, qui illo missæ sanaretur. Ab hac Thoma, qui in societatem lucri neminem admittebat, Joannes Scottus rejectus, coenaculum subobscuro in suburbio Edimburgensi conduxit: & altari pro opibus erecto & ornato, filiam impobrem sed singulari oris elegantia, cereis circa accensis, in eo, pro virginis Mariæ adorandam, statuit. Sed cum is quæstus opinioni non responderet, ad pristinam vitæ rationem est reversus, postquam in simulatione sanctitatis præposteræ hoc tantum profecerat, ut omnes intelligerent, non voluntatem ei, sed ingenium, ad impietatem comminiscendam, defuisse.

XLII. Initio sequentis anni, qui fuit M. D. XXXII. M. D. Borhuelia Comes, quod, clam in Angliam profectus, XXXII. sermones occultos cum Northumbriæ Comite habuisse diceretur, in arce Edimburgensi, ad XVI. Calendas februarii custodiri jussus est. Jacobus Sandelandius Eques, ob suam prudentiam & fidem, & majorem, quam pro ordine & locum apud omnes bonos auctoritatem, missus est ad Heremiragium, (arx est Lidalie) ad latronum incursiones inhibendas.

XLIII. Cum

XLIII. Cum ab antiquissimis usque temporibus nulli essent in Scotia statim dies, aut certus locus, ad iudicandum de pecuniariis inter cives litibus, Joannes Dux Albinus a Pontifice Romano impetravit, ut summa pecunie annua, quanta facis esset ad paucorum iudicum salarium solvendum, imperaretur Ecclesiastico ordini universo, singulisque, pro modo census, exigeretur. Galvinus Dumbarius, Abrenoniensis Episcopus, suo & aliorum sacerdotum nomine, Pontificem appellavit. Ea controversia tenuit, a V. Idus Martii usque ad VIII. Calendas Maias, quo die Collegium Iudicum Edimburgi constitutum est. Ab iis cum ab initio multa utiliter essent excogitata, ut jus æquabile diceretur, tamen qui sperabatur eventus non est consecutus. Nam, cum in Scotia nullas pene sint leges, præter conventuum decreta, eaque pleraque non in perpetuum, sed in tempus facta, iudicesque, quod in se est, latronem legum impediunt, omnium civium bona quindecim hominum arbitrio sunt commissa, quibus & perpetua est potestas, & imperium plane tyrannicum, quippe quorum arbitria sola sunt pro legibus. In gratiam Romani Pontificis, quæstio severe in Lutheranos exercita. Pontifex contra, ut sciret, tam bene de se merito, gratificaretur, sacerdotiorum decimas in proximum triennium dedisse.

XLIV. Hoc anno, cum Angli statum rei Scoticæ trans-
M. D.
milliorem indies fieri cernerent, sed externis auxiliis XXXIII.
existimarent nudatos, quod ipsi se cum Gallo adversus Ca-
sulum Imperatorem conjunxissent, undique causas belli quærebant :
mensis enim Aprilis, e Bervico expeditione facta, Coldingamiam &
devastatum, multosque pagos vicinos, abacta præda, ferro flamma-
re sedarunt, nullis apparentibus causis irritati, nec inimicitia de-
clarata. Quam enim cupide id bellum suscepit Anglus, ipsius
bellum non multo post vulgatum demonstrat: ait enim, "Præsi-
darios Bervici licentia verborum apud Scotos jactorum irritatos
fuisse. Verum ipsa verba in edicto inserta nullam contumeliam
habent. Hæc causa cum ne ipsis quidem satis iusta videretur, Ca-
sulum, viculum ignobilem, cum paupere Cœnobio, ad limitem si-
tuatum, de quo nulla unquam controversia fuerat, tanquam sui juris,
occupant, & Duglassios exules restitui petunt. Anglus enim, cum
tum operam Gallo adeo necessariam videret, ut ea nullo pacto
perderet, eamque sedere, in quo Scotis non caveretur, obstri-
ngi haberet, non existimabat fore difficile ad quaslibet condiciones
protrahere. Accedebat, quod alienato, per pacem Gallicam, &
concordiam cum amica sua, Casare, ac Romano Pontifice bellum a-
gunt omnes Reges Christianos cliente, magnam domi rebus novandis
requeret occasionem : & Scorus, ne adversus hostis minas esset
periclitatus, fratrem suum, Moraviæ Comitem, edicto per univer-
sum regnum misso, Vicarium suum pronunciat : & quia limitum
regni, per se, Anglis, magno mercenariorum præsidio fretis, pa-
re non poterant, regno in quatuor partes diviso, singulas per
se possit potentiores cum suis familiis mittere, & quadragenos illic
dies.

dies morari. His copiis sibi in orbem succedentibus, magna strages villarum & arcium, agro late pervastato, facta est.

XLV. Anglus, sua expectatione frustratus, cum, præter opinionem, bellum duci videret, & alia sibi prævertenda existimaret, pacem libenter cupiebat, sed eam a se peti volebat: cum e dignitas sua non crederet, illam aut offerre, aut petere. Commodissimum visum est, ut per Gallum, communem amicum, res conficeretur. Is Stephanum Aqueum Legatum in Scotiam misit, qui dispiceret, utrius culpa bellum id inter vicinos Reges ortum esset. Rex de belli causa diligenter se purgat: conqueritur de suis Legatis sine responso in Gallia reventis: Legato discedenti dat literas, quibus petit a Gallo, ut maneat in fœdere antiquo, & ab Joanne Prorege Rothomagi renovato. Simul in Galliam Davidem Bezonium mittit, qui Anglorum calumniis responderet: item, qui de fœdere antiquo servando, & nova affinitate jungenda, ageret. Dat eidem literas, ad Senatum Parisiensem, acerbis, & querelarum plenas, de iis quæ Rothomagi pacta & transacta erant, inter Franciscum Regem Gallorum, & Joannem Scotorum Proregem: vetera officia conventa, pacta, fœdera negligi, in gratiam hostium quondam communium. Has literas jussus erat Legatus, si, quæ ei mandata erant, in Gallia minus succederent, concilio judicium dare, ac festim in Flandriam proripere, eo (ut verisimile est) animo, ut & amicitiam, & fœdus, & affinitatem institueret cum Cæsare. In Britannia interea & bellum gerebatur, & ad Novum Castrum de jure belli certabatur. Cum inter utriusque gentis, ad pacificandum missos, Legatos non conveniret, missus est a Gallo Vido Florenus ad res componendas. El Scotus respondit: "Se, quacunque potest, set in re, Gallo gratificaturum. Simul de re coniugali (de qua qui transigerent, Legatos in Gallia habebat) quod vilius est pro tempore, cum eo egit. Florenus pacis interprete, præliis a limine utrinque deductis, induciæ factæ, quas mox consecuta pax est.

XLVI. Pace parva, Rex, quanquam proximis aliquot annis cum Gallo & Carolo Cæsare [de matrimonio] per Legatos egisset, nunc tamen, otio ab aliis curis impetrato, de eo vehementius, quam alias, cogitandum sibi existimavit. Ac, præter communes causas affinitate potente se muniendi, & familiaris, quæ ab uno pendebat, per sobolem firmandæ, etiam de proximorum hæredum improba curæ animum ejus, alioqui suspicacem, anxium habebant. Mentes enim eorum animos ad regni expectationem erigebant, operi domesticæ, solitudo Regis, & incauta ætas, animusque periculorum contemptor, quæ non modo fortiter adibat, sed etiam sedulo provocabat, ut qui sæpe cum paucis adversus ferocissimos latrones proficiscens, frequenter eos, numero superiores, vel celeritate præventos, capiebat; vel, Regii nominis reverentia attonitos, in dedicationem accipiebat: diemque & noctem in equo sedens continuabat, victusque temere oblato, ac semper parco, præteritur. Hæc cum Hamilionios in spem prope certam erigerent, longum tamen videba-

fortuitos, aut natura sponte casus imminentes expectare, nisi
 iudis mortem ei maturarent. Ei rei dabant occasionem ejus, no-
 mine ad amicas actiones, ad quas plerumque unum aut alterum co-
 mitem assumebat. Sed cum hæc omnia præter eorum expectatio-
 nem acciderent, statuerunt, spem legitimæ prolis (nuptias, quoad
 fieri poterat, impediendo) tollere; quanquam Joannes Dux Albi-
 ni, cum Prorex esset, huic incommodo satis prospexisse videbatur;
 cum Rothomagi vetus inter Gallos & Scotos fœdus renovaret,
 eam caverat, ut Franci filia natu maxima Scotis locaretur. Sed
 fœdus duo impedimenta objecta prope diremerunt. Nam Gal-
 li studio maxime & diligentia Angli in libertatem ex Hispanorum
 manibus restitutus, fœdus adeo amplius, cum eis fecit, ut multum
 veteri fœderi derogaretur: & filia Francisci natu maxima jamdu-
 dum decesserat. Petebat igitur Scotus natu proximam Magdale-
 nam. Cum, ad eam deposcendam, Legatos misisset, pater puellæ
 avaritiam excusabat, eamque adeo infirmam, ut nulla non modo
 liberum, sed ne diuturnæ quidem vitæ esse posset,
 XLVII. Sub idem tempus de affinitate cum Carolo Cæsare jun-
 cta per Legatos agitarum, tandem XXIV. April. an-
 n. millesimo quingentesimo tricesimo quarto, Cæsar M. D.
 Castalium Erycum, quo res esset occultior, Toletum XXXIV.
 Hiberniam ad Scotos misit. Is cum exposuisset
 mandata sibi a Cæsare, de injuriis Catharinæ amicæ filiarque ejus
 Anglo factis; de universali Concilio convocando; de hæresi
 catharana expugnanda; de affinitate contrahenda: ibi Cæsar per
 optionem Regi dabat, de tribus Mariis propinquis suis: hæc
 erant, Maria, Caroli soror, vidua, exso a Turcis ejus maritus
 Ludovico Ungaro; Maria Lusitana, ex Leonora sorore; Maria
 ex Catharina amica nata. Ex qua prioriem in hac nupti-
 a Carolus Regem fore sciebat, in eam magis partem incumbere,
 Scotum a Gallicæ amicitia respectu abduceret, & cum Anglo
 opera committeret. Rex ad ea respondit; "Matrimonium
 Angli: multis quidem modis, si consieri posset, utile fore:
 sed rem esse spei incertæ, majoris periculi, & laboris, ac diu-
 rioris moræ, quam solitudo ipsius, qui unicus in sua familia
 ferre posset. Ex omnibus Cæsaris propinquis, maxime
 commodam suis rationibus esse Christierni Danorum Regis fili-
 am, ex Isabella Caroli sorore genitam." Ad id, paullo post,
 Carolus Madrius respondisset, eam alteri jam promissam, quan-
 tum Cæsar, conditionibus oblati, magis ducere promissis Regem,
 quam quicquam velle transigere, videretur, tamen hæc actio non
 omnino deposita.
 XLVIII. Tranquillis domi rebus, Rex Scotiam navibus circum-
 venit, & feroces Insularum spiritus ad imperata facienda co-
 git. Primum ad Orcadas appulit: ibi turbas exortas composuit,
 & Nobilitate captis, & in custodiam datis: duas arces, alteram
 Regis, alteram Episcopi, præliis communiit: deinde, cate-
 ras

tas insulas obeundo, principes earum ad se accessit: renuentes ut cepit: impositis vestigalibus, acceptisque obsidibus, ac turbandarum rerum auctoribus secum abductis, praesidiisque e suo comitatu in arces impositis, alios e ducibus Edimburgum, alios Dumbarnum misit. Nam Dumbarni arcem, circa haec tempora, Regi Joanni Dux Albinus reddidit, quam ad eum diem praesidio Francorum detinuerat.

XLIX. Proximo mense Augusto, acriter in Lutheranos inquisitum. Quidam coacti publico recantare; nonnulli, quod citari non adessent, exules pronunciari: duo cremati: quorum alter, David Straro, ejus criminis omnino purus erat: sed cum in decimis publicano solvendis paullo pertinacius ageret, Lutheranismi accusatus, poenas commentitii criminis luit. In conventu, quem Rex, ad latrociniis purganda vicina, Jedburgi habendum curaverat, Valterius Scotus, perduellionis damnatus, in arcem Edimburgensem est inclusus, ibique, quamdiu Rex vixit, permansit. Eodem Augusti mense, cum Gallus, excusata (vel dictum est) filiae valetudine, Scotum quamvis aliam Regii sanguinis puellam obrulisset, missi in Galliam Legati, Jacobus Moravia Comes, regni Vicarius, & Gulielmus Stuartus, Abredoniz Episcopus, mariti Joannes autem Arskinus terra, quoniam mandata quaedam ad Anglum ferebat. Additus est eis quartus, Robertus Reidus, vir bonus, ac non vulgaris prudentia. Ibi Regii sanguinis puella, Maria Borbonia, Caroli Ducis Vindocinensis filia, eis oblata est, quae Regi collocaretur: At cetera quidem facile conveniant: tamen Legati veriti, ne ex animo Regi hic nuptiae forent, sponsalia, eo inconsulto, facere non debeant.

L. Interea Anglus, ut rem tantum non transactam turbaret, missi in Scotiam S. Davidis, sive Menevensis Episcopum, mense Novembri, qui libellos Anglicis sermone scriptos, religionis Christianae dogmata continentes, offerret, Regemque rogaret, ut eos perlegeret, ac diligenter quod in eis scriptum esset expendere. Is autem quibusdam, sacerdotum ordini addictissimis, eos dedit inspiciendo. At illi vix inspectos haereseos damnarunt, & Regi sunt gratulati quod oculos in tam pestiferis scriptis incubendis non contulerant. Haec legationis causa vulgo est seminata. Sunt qui secretiora mandata fuisse ad Regem allata credant. Deinde idem Episcopus cum Gulielmo Havarto, Ducis Norfolkiae fratre, Sterlinum adeo invitatus venit, ut Regem prope ante rumorem sui adventus opprimeret. Petebat Anglus, " Ut diem Scotus diceret, quo die de rebus magnis, & magnopere ad utriusque gentis salutem pertinentibus, secum colloqueretur; magna spe, si cetera convenissent, se, ut ei filiam collocaret, ac totius cum Britanniae Regem se relinqueret: & quo firmitus promissis crederet, cum in praesentia Duce Eboracensem, ac regni Anglici Vicarium, promittaret.

II. Cum Jacobus tam magnis promissis libenter fuisset assensus, ac de die convenisset, duæ factiones profectionem Regis in Angliam impediendam susceperunt. Hamiltonii occulte, quod proximi essent hæredes, id laborabant, ne Rex uxorem duceret, liberosque relinquere, qui eos a successione regni excluderent. Sacerdotes ipsi frequentes contendebant: causæ, in speciem honestæ, prætendebantur, primum pericula, si in potestatem veteris inimici Rex cum paucis sese daret, ubi ei, velit nolit, alienæ voluntati obtemperandum foret. Recitabantur majorum exempla, qui vel credulitate sua, vel hostis perfidia, in extremam necessitatem deducti, ex amicis pollicitationibus damnum & ignominiam domum retulerunt. Instabatur Jacobi Primi infelix error, qui, per inducias in terram (ut rebatur) amicam delatus, per annos octodecim captivus detentus, tandem, expressis ab eo conditionibus, quas nec debuit nec posuit accipere, avaro suis est venditus. Proferebatur Milcolumbus primum, deinde frater ejus Gulielmus, Scotorum Reges, illecti Londonium per Henricum Secundum, atque inde in Galliam protrahuntur, ut speciem belli gerendi adversus Gallum vetusto fœdere sibi conjunctum, præberent. "Ac nihil horum Henricus Octavus faciet. Primum, qui istud scimus? deinde, cujus imprudentia est, fortunæ omnes, vitam, decusque, quæ in tua manu sunt, alienæ potestati permittere?" Denique sacerdotes, qui pro aris ac focis sollicitandum videbant, Jacobum Bètonium, Paulum Andream Archiepiscopum, & Georgium Crichtonium Caledoniæ Episcopum, senes validos, ad aulam pertraxerant, fremere, "Religionem hoc congressu prodi, quæ tot sæculis a majoribus servata, custodes suos servaverit: cujus ruinam mox regni interitus esset secuturus. Eam, levissimis de causis, deserere, hoc præsertim tempore, cum universus orbis pro ejus incolumitate vota faciat, & arma induat, non dico, quanto cum periculo in præsentia, & in posterum infamia, sed quanto cum scelere & impietate sit conjunctum. Velut machinis admotis, cum Regis animum, superstitionibus noxium, labefactassent, cum corruptis, qui plurimum poterant, amicis, magnam per eos Regi pecuniæ vim polliciti, penitus eum colloquio averterunt. Anglus, pro eo ac debuit, rem indigne tulit: ita discordiarum semina iterum jacta.

III. Interea Rex, diuturnum cœlibatum ægerrime ferens, non solum legationibus externis, quam domesticis aulicorum dissensionibus, in diversâ distrahebatur, omnibus utilitatem publicam præstantibus, multa tamen e publico negotio privatum emolumentum amittentibus: & quanquam plerique, rebus Caroli floréntibus, assensum cum eo utilem existimarent, Rex ipse tamen prior in amiciciam erat. Itaque, cum per Legatos res non confisteretur, ipse in Galliam navigare statuit, & classe pro temporis ornatu ornata, VII. Calend. Aug. portu Lethæ solvit, omnibus, qui pergeret, ignaritis: nam plurimi rebantur Angliam perere, ut consilium conveniret, penitentia videlicet ductum, quod superiore anno

tas insulas obeundo, principes earum ad se accessit: reuenerunt cepit: impositis vestigalibus, acceptisque obsequiis, ac turbantur rerum auctoribus secum abductis, praesidiisque e suo comitatu in arces impositis, alios e duobus Edimburgum, alios Dumbartonem. Nam Dumbartonem, circa haec tempora, Regi Joanni Dux Albinus reddidit, quam ad eum diem praesidio Francorum detinuerat.

XLIX. Proximo mense Augusto, acriter in Lutheranos inquisitum. Quisdam coacti publice recantare; nonnulli, quod citari non adessent, exules pronuntiati: duo cremati: quorum alter, David Straro, ejus criminis omnino purus erat: sed cum in decimis publicano solvendis paullo pestinatus ageret, Lutheranismum accusatus, poenas commentitii criminis luit. In conventu, quem Rex, ad huiusmodi purganda vicina, Jedburgh habendum curaverat, Valterus Scotus, perduellionis damnatus, in arcem Edimburgensem est inclusus, ibique, quamdiu Rex vixit, permansit. Eodem Augusto mense, cum Gallus, excusata (ut dictum est) filiae valetudine, Scotum quicquid aliam Regii sanguinis puellam obrulisset, missi in Galliam Legati, Jacobus Moravia Comes, regni Vicarius, & Gulielmus Stuartus, Abredonensis Episcopus, missi; Joannes autem Arskineus terra, quoniam mandata quaedam ad Anglum ferebat. Ad idus est eis quartus, Robertus Reidus, vir bonus, ac non vulgaris prudentia. Ibi Regii sanguinis puella, Maria Borbonia, Caroli Ducis Vindocinensis filia, eis oblata est, quam Regi collocaretur. Ad cetera quidem facile convenerant: tamen Legati veriti, ne ex animo Regi hic nuptiae forent, sponsalia, eo inconsulto, facere non debeant.

L. Interea Anglus, ut rem tantum non transactam turbaret, missi in Scotiam S. Davidis, sive Menevensis Episcopus, mense Novembri, qui libellos Anglicis sermone scriptos, religionis Christianae dogmata continentes, offerret, Regemque rogaret, ut eos perlegeret, ac diligenter quod in eis scriptum esset expendere. Is autem quibusdam, sacerdotum ordini addictissimis, eos dedit inspicendos. At illi vix inspectos haereseos damnarunt, & Regi sunt gratulati, quod oculos in tam pestiferis scriptis intuerent non contemnerent. Haec legationis causa vulgo est seminata. Sunt qui secretiora mandata fuisse ad Regem allata credant. Deinde idem Episcopus cum Gulielmo Havarto, Ducis Norfolkensis fratre, Sterlinum adeo missus spectatus venit, ut Regem prope ante rumorem sui adventus oppresserit. Petebat Anglus, " Ut diem Scotus diceret, quo die de rebus magnis, & magnopere ad utriusque gentis salutem pertinentibus, secum colloqueretur; magna spe, si cetera convenissent, fore, ut ei filiam collocaret, ac totius cum Britanniae Regem posset relinqueret: & quo firmitus promissis crederet, cum in praesentia Ducem Eboracensem, ac regni Anglici Vicarium, promittat.

LI. Cum Jacobus tam magnis promissis libenter fuisset assensus, ac de die convenisset, duæ factiones profectionem Regis in Angliam impediendam susceperunt. Hamiltonii occulte, quod proximi essent hæredes, id laborabant, ne Rex uxorem duceret, liberosque relinqueret, qui eos a successione regni excluderent. Sacerdotes sibi frequentes contendebant: causæ, in speciem honestæ, prætendebantur, primum pericula, si in potestatem veteris inimici Rex cum paucis sese daret, ubi ei, velit nolit, alienæ voluntati obtemperandum foret. Recitabantur majorum exempla, quæ vel credulitate sua, vel hostis perfidia, in extremam necessitatem deducti, ex amicis pollicitationibus damnum & ignominiam domum retulerunt. Instabatur Jacobi Primi infelix error, qui, per inducias in terram (ut rebatur) amicam delatus, per annos octodecim captivus detentus, tandem, expressis ab eo conditionibus, quas nec debuit nec potuit accipere, avare suis est venditus. Proferebatur Milcolumbus primum, deinde frater ejus Gulielmus, Scotorum Reges, illecti Londinum per Henricum Secundum, atque inde in Galliam protracti, ut speciem belli gerendi adversus Gallum vetusto fœdere sibi conjunctum, præberent. "Ac nihil horum Henricus Octavus faciet. Primum, qui istud sciemus? deinde, cujus imprudentiæ est, fortunas omnes, vitam, decusque, quæ in tua manu sunt, alienæ potestati permittere?" Denique sacerdotes, qui pro aris ac focis sibi certandum videbant, Jacobum Betonium, Fani Andreæ Archiepiscopum, & Georgium Crichtonium Caledoniæ Episcopum, senes validos, ad aulam pertraxerant, fremere, "Religionem hoc congressu prodi, quæ tot sæculis a majoribus servatâ, custodes suos servaverit: cujus ruinam mox regni interitus esset secuturus. Eam, levissimis de causis, deferere, hoc præsertim tempore, cum universus orbis pro ejus incolumitate vota faciat, & arma induat, non dico, quanto cum periculo in præsentia, & in posterum infamia, sed quanto cum scelere & impietate sit conjunctum. Velut machinis admotis, cum Regis animum, superstitionibus noxium, labefactassent, tum corrupteis, qui plurimum poterant, illis, magnam per eos Regi pecuniæ vim polliciti, penitus eum colloquio averterunt. Anglus, pro eo ac debuit, rem indigne tulit: ita discordiarum semina iterum jacta.

LII. Interea Rex, diuturnum coelibatum ægerrime ferens, non magis legationibus externis, quam domesticis aulicorum dissensionibus, in diversa distrahebatur, omnibus utilitatem publicam præstantibus, multa tamen e publico negotio privatum emolumentum constantibus: & quanquam plerique, rebus Caroli florentibus, affertum cum eo utilem existimarent, Rex ipse tamen prior in sollicitam amicitiam erat. Itaque, cum per Legatos res non confisterent, ipse in Galliam navigare statuit, & classis pro temporis civitate ornata, VII. Calend. Aug. portu Lethæ solvit, omnibus, ut pegeret, ignaribus: nam plurimi rebantur Angliam petere, ut consilium conveniret, penitentia videlicet ductum, quod superiori anno

re anno cum eo congressus non esset. Sed cum, orta tempesta-
ventis conerariis jactaretur, sciscitanti navis gubernatori, quem cu-
sum teneri vellet, "In quamlibet, inquit, si necesse est, terram
"pelle, præter unam Angliam:" Tum demum ejus consilium
intellectum. Igitur, quanquam domum revehi posset, maluit
men, Scotiam circumvectus, iter per Oceanum occidentalem expe-
riri. Ibi quoque venio parum secundo usus, ex consilio paucorum
dormiens retro vectus est. Eam rem experrectus adeo a grege tali
ut Jacobum Hamiltonium, jam inde a cæso Comite Levinia im-
sum, ex eo, implacabili prosequeretur odio, neque cæteris ejus
filii auctoribus unquam satis æquus fuerit. Neque deerant, qui,
ira Regiæ obsecundarent, Hamiltonium, simulatione officii, re-
ra, ut conatus ejus impediret, fuisse secutum, insimularent. In-
rum navigationem tentaturus, multis e Procerum numero pro-
quentibus, Calendis Septembris solvit, ac decimo post die Diepa-
Normaniæ portum appulit. Inde, ut famam sui adventus præve-
ret, occultans quis esset, ad Vindocinensis oppidum, ubi tum divo
labatur, magna celeritate se conceulit: cujus filia cum ei visa no-
placuisset, ad aulam recta contendit. Et cum ad Regem Fran-
scum, præter ejus aliorumque expectationem, venisset, ab eo ama-
tissime est acceptus: qui suam ei filiam Magdalenam, prope invir-
VI. Calend. Decembris despondit. Pater enim, uti antea dictum
qui filiam natu majorem, ob valetudinis infirmitatem, ad liber-
procreandos inhabilem rebatur, filiam minorem, aut aliam quæ-
libet e Nobilitate Gallica uxorem offerebat. Sed Jacobus & Ma-
dalena, jam ante per nuncios amone inter se coalito, & ex mutuo

M. D. XXXVII. aspectu, congressu, & colloquio confirmato, de sente-
tia deduci non poterant. Nuptiæ Calend. Januarii
ste, anni millesimi quingentesimi tricesimi septimi
cum summa omnium lætitia, in Scotiam classe Galli-
comitati appulerunt, ad V. Calendas Junii. Nec diu illa super-
fuit, febres hæctica consuta. Decessit Nonas Julii, cum inge-
omnium, præterquam sacerdotum, matre, quod, ea viva (qua
sciscit, sub amice, Regine Navarre, disciplina educatam) for-
dabant, luxui suo ac libidini modum impositum tri. Cæteris
mors tantum dolorem attulit, ut tum primum (ut opinor) apud
tot vestis lugubris usus occiperit: que, ne tunc quidem, quad-
gesimo post anno, quanquam mores publici in pejor fore profici-
admodum est frequens.

LII. Legati in Galliam statim David Beronius Cardinalis,
Robertus Maxillius, missi, qui Mariam Guisiam, Longvillæ
Ducis viduam, arcesserent: nam Rex, id quod evenit, de ex-
unoris veritus, in illam oculos conjecerat. Hoc anno, Boetius
quod in Angliam clam commearet, & cum Anglis etiam in
clam consilia conferret secreta, extra Scotiam, Angliam & Galliam
relegatus. Circa idem tempus complures perduellionis fuerant in-
liti: Joannes Forbosi, juvenis acer, & magnæ famulæ & fidei
princeps

ab Humilato amato creditur oppressus. Erat enim qui-
 Strachanus, homo ad quodvis flagitium promptus, multos an-
 Forbosio valde familiaris, & omnium ei nequiter patratorem
 confectus, aut particeps, aut auctor. Is parum (ut rebatur) ab eo
 merito cultus ad inimicum ejus Humilatum se confert: & cri-
 capitale vel ad eum detulit, vel (ut plurimi putant) una cum
 coniunxit: quod Forbosius videlicet, ante annos complures, de
 occidendo consilium inisset. Id crimen quanquam nec satis
 argumentis, nec idoneis testibus fuisset probatum, & studia
 in iudicio neminem lacerent, XIII. die Julii, a iudici-
 magna ex parte ab Humilato conductis, damnatus, capite lait.
 ejus supplicium vulgo minus triste fuit, quod, etsi criminis, ob
 penas dederat, expertem homines crederent, tamen, ob su-
 prioris vite facinora, morte non indignam existimarent. Stracha-
 index, quod tantum crimen tantum celasset, extra Scotiam re-
 gressus, complures annos Luteriæ vixit, adeo sceleris & nequiter, ut
 in eo crimen incredibile esset. Rex, non adeo multo post,
 penitentia ductus, Forbosii alterum fratrem in familiam su-
 recepit, aliter, clari nuptiis aucto, bona in fisco redacta re-
 cepit.

LIV. Post paucos dies, aliud secutum est iudicium, & reorum
 ere, & sceleris novitate, & atrocitate supplicii, maxime misera-
 Joanna Duglassia, Comitissæ Angustæ soror, Joannis Leontis
 Glammisii uxor, item filius ejus, & posterior maritus Gile-
 Cambellus, Joannes Leon prioris mariti propinquus, & senex
 infirmus insimulati, quod Regem veneno tollere voluisse diceren-
 Hi omnes quanquam ruri assidue, procul ab aula, vitam agi-
 nec quicquam, quod eos laderet, a propinquis & ministris
 expressum, tormentis tamen damnavit, & in arcem Edimbur-
 conditi: Duglassia, quinto post Forbosii supplicium die,
 clamat, cum maxima spectantium commiseratione. Move-
 enim homines & ipsius & mariti nobilitas, & in juventutis vigo-
 inter paucas egregie commendatio, & inter ipsum sup-
 virilis in femina animi fortitudo: sed omnium maxime,
 fratris exulis odium, plusquam crimen suum, ei obesse crede-
 Maritus ejus, cum ex arce Edimburgensi evadere conaretur,
 demissum funem, sed forte breviorum, quam ut radices rupis
 geret, fractis eo casu prope totius corporis ossibus, fuit extin-
 Filius adolescens, simplicior quam ut suspicio tanti facinoris
 caderet, in arcem inclusus, &, Rege demum mortuo, di-
 ademta bona recuperavit. Accusator fuit Gulielmus Leon
 prius. Is, postquam familie nobilissimæ interitum, e sua
 imminere vidit, sera penitentia ductus, suum scelus Re-
 confessus: nec tamen aut penam reorum levavit, aut efficere
 quo minus bona fisco addicerentur.

LV. Proximo qui hunc secutus est anno, postridie Idus Junii,
 Gulia ad Balcomium, villam Jacobi Lermouthii, appulit:
 inde

inde terrestri itinere ad Fanum Andree vecta, magna frequentia Nobilitatis illuc collecta, Regi nupsit. Initio anni proximi, qui fuit M. D. XXXIX. Lutherianismi suspecti complures capri sunt: sub finem Februarii, quinque creati: novem recantantur: complures exilio damnati, his fuit Georgius Buchananus, qui, sopitis custodibus, per cubicula fenestram evaserat. Hoc anno Regina filium peperit ad Fanum Andree: item proximo anno alterum ibidem.

LVI. Hoc anno, atque item superiore, magis quiete M. D. quam compositae res erant: nec tam seditionum causa

XL. quam auctor deerat: multis cupientibus, sed nemine auso, se tumultus ducem profiteri. Nam Rex, provisorum heredibus, de sua salute securior, Nobilitatem velut ignavam imbellem coepit contemnere, tanquam adversus domum sobole confirmatam nihil ausuros. Ac jam ad substructiones otiosas animus adjecerat. Ad haec pecunia opus habebat Rex, juxta egens ac cupiens: unde par formido invaluit & Nobiles & sacerdotes, dum unusquisque tempestatem a se in alterum inclinare contendit. Interim quoties apud familiares de inopia publica querebatur, altera alterius factionis opes ostentabat, velut praedam paratam, & ille, modo his, modo illis assentiens, utrosque inter spem formidinemque fluctuosos renebat. Igitur, cum ea tempestate Legati Anglorum in Scotiam venissent, ab eoque petissent, ut Eboracum ad avunculum accederet, magnūque, si id faceret, operae pretium pollicerentur, & prolixo de sui Regis amore & benevolentia erga eum sponderent, factio sacerdotibus iniquior toto conatu atque animi viribus eo incutiebant, ut Rex tempus locumque colloqui petiitum obiret. Id cum sacerdotes rescissent, actum de ordine suo rati, nisi & congressum Regum impedirent, & eorum concordiam turbarent, odiorumque semina Regem inter & Proceres jacerent. Omnes autem rationes circumspicientibus, unum illud cum praesenti malo remedium praefentissimum est visum, si animum Regis, adversus pecuniam inimicum, largitionibus immensis aggrederentur. "Proposita ante oculos periculi magnitudine, & fluxa & incerta promissorum bo-
 "lium fide, pecuniam domi & majorem, & facile parabilem ostentant. "Primum, de suo, in annos singulos, se triginta aureorum millia contributuros, ceteraeque omnes fortunas, ad incrementum discriminum, si res postuler, paratas fore," pollicentur: "Ex his vero eorum, qui adversus Pontificis Romani auctoritatem Regiamque majestatem rebellarent, & novis ac sceleratis erroribus statum Ecclesiarum turbarent, pietatem everterent, magistratum jura tollerent, ac tot saeculorum instituta convellerent: ex horum inquam, bonis in fiscum relatis, posse supra centum aureorum millia annua confici, si Rex tantum (quoniam ipsi de capite civis um jus dicere non possent) qualem velint, judicem ferret. Caeterum, in quaestione exercenda, nullum fore periculum, aut in dicendo moram: cum tot hominum millia nihil dubitent, Ve-

Novi Testamenti libros contradicere, de Pontificis potestate
simones ferere, veterisque ritus Ecclesie contemnendo, religio-
si hominibus, ac Deo sacratis, omne obsequium ac reverentiam
destruere.

LVII. Hæc cum illi vehementer urgerent, datus est eis iudex, ex
sententia, Jacobus Hamiltonius nothus, Comitum Aranzæ fra-
ter, multis largitionibus ante eis obnoxius, & qui, facinore quan-
tumvis crudeli, Regis animum, pavidam offensam, sibi concilia-
re speret. Venerat in Scotiam, circa idem tempus, Jacobus Ha-
miltonius, Limnuchi conventuum iuridicorum præfectus, idemque
fratris Jacobi frater patruelli. Ille, post diuturnum exilium, cum
fratrem Jacobum nothum iudicium esset professus, imperato in
Scotiam ad tempus redire, ac intellecto, in quanto discrimine ipse,
cum cæteris purioris doctrinæ studiosis, versaretur, filium ad
Regem, in Fifam transmissurum, misit, qui, cum nactus antequam
montem conscenderet, trepido nuncio hominem, alioqui natura
suspiciosum, implevit, "Rem esse capitalem, & toti regno pericu-
losam, nisi Rex adversus insidiatorem facilius occuparet." Rex,
tum in Fifam properabat, juvenem remisit Edinburgum, ad
juvenem, quem Secaccarium vocant. Ibi convenire iussit Jacobum
Leimonichium, Jacobum Kibardium, ac Thomam Areskinum:
eorum primus erat familie præfectus, alter Quæstor primarius:
inter a religione puriore alienus: tertius Papistice factioni dedi-
tus, & Regi ab episcopis. Eis mandabat, "Ut nuncio reque-
rentiam haberent fidem, ac si ipse præfens eadem narraret." ac
nihil notum, de digno deestum, pro testera ad eos misit. Hi,
inter se communicato, Jacobum iam præsum, ac se ad iter
efficientem, domi sue comprehendunt, & in arcem dant custodi-
tam: Ipsi cum per exploratores comperissent, Rege exorato, di-
scussam iri, præter publicum periculum, etiam sibi mercentes, si
factio & potens, ac tanta ignominia laceffum, incolumis
esset, non ignari, quam acerbè & crudeliter vindictam exerce-
re summa celeritate in aulam processit, discretis præsentiam,
sua præconia, ælium arcem, opesque, omnia quam suspici-
one possunt, in majus augentes, Regi persuaserunt, "Ne ho-
minem, juxta callidum & audacem, ad hæc ignominia irritum,
nulla causa, liberaret." Igitur Rex Edinburgum, ac inde ad
Fifam profectus, Jacobum ad causam dicendam promi iussit:
officio more patrio constitutus, damnatum capere multavit: &
post mortem lacerato, partes ejus in publicis urbis locis su-
peravit. Crimina adversus Regem objecta: "Quod, certo die,
in cubiculo, Regem trucidare consilium: quod cum Du-
chibus, hostibus publicis, secreta consilia communicasset." Ejus
ob scelere æliam superiorem vitam, paucis attulit dolorem,
antiquam propinquæ & sacerdotum ædini, qui in ejus incolumi-
tatem prope suarum fortunarum spem collocarant.

LXIII. Ab eo tempore, suspitione adversus Nobilitatem aucturisque subinde animum anxium vellitantibus, insomniis etiam nocturnis mens ægra sollicitabatur: quorum primum insigne circumfertur. Videre visus est Jacobum Hamiltonium, ense stricto inruentem, primum dextrum, deinde sinistram detrahens: brachium: cumque comminatus fuisset, "Se brevi, ut vitam quoque admereret, assuturum," statim disparuisse. Ille trepide expectans, cum de somnii eventu multa secum volveret, paullo post allatus est, utrumque filium, alterum ad Fanam Andream, alterum Scythiam, eodem prope temporis momento, decessisse.

LIX. Interea cum Anglo, jamdudum in seculo, neque certa pace nec bellum erat. Nulla enim armorum denunciatione, e vicinis Scotia præda agebantur, nec Angli, de rebus repetundis appellati, quicquam æqui respondebant: nemini erat incertum, Henricum ab frustrationem ad Eboracum colloqui, graviter indignari. Scythius autem, etsi pro certo haberet bellum instare, censumque habuisset, & fratrem Moravia Comitem, universis copiis ducem designasset, & in belli apparatu distineretur. Legatum tamen ad hostem misit, qui sine vi, si fieri posset, rem componeret: Georgius interim Gordonio, cum mediocri manu, ut incursionum licentiam inhiberet, ad limitem missus. Angli, Gordonianorum paucitate contenti, cum ad Jedburgum cremantium properarent, Georgius Humius cum quadringentis equitibus eis se objecit: prælioque conferto, cum Gordoniani procul visi essent, metu injecto, effusa fuga se hosti subdixerunt. Cæsi non adeo multi: plurimi capti. Jacobus Leimonsthius, qui ad Norwicum Castrum de pace agebat, eandem responsis accepto, quo belli apparatus occultior foret, cum Anglorum exercitu redire pulsus est. Eidem exercitui occurrenti Eboraci Joannes Areskinus, & Legati nuper e Scotia missi.

Hi quoque ab Havaris, qui copiis præerat, retenti: nec dimissi, quam Bervicum est ventum. Scotus, ante Legatorum sum, contior de adventu Anglorum per exploratores factus, ad quatuordecim millia passuum a limite, ad Falum Fanum castra posuit, præmisso Georgio Gordonio, cum decem millibus, qui Anglorum populationes prohiberet: verum is nihil memoratum agnum gessit: ac negligia quidem certamina cum hoste confectus.

LX. Rex mirum in modum cupiebat prælio decernere, adversus Nobilitate: a quibus id impetrare non poterat. Igitur plenus irarum, multa in eas fudit convicia, imbelles & majoribus indignos eos compellans, ac subinde dictitans, "Quando ab eis proditus fuisset, se cum sua familia, quod illi tenuissent, facturum." Nec pericari poterat, quamvis frequentes dicerent, "Satius ei ad placidum perpetratum, quod tantum Anglorum exercitum, tanto magis collectum, ac Scotos ex improviso aggressum, ac magna commotionem, non modo libera populatione prohibuisset, sed, per dies quos in Scotia manserat, ita continuisset, ut vix unquam eam mille passus a limite sit ausus discedere." Nam Bervico

effusus, adverso flumine Calsonem usque tendit iter: ibi ceteri de Scotici exercitus adventu, vado copias Anglos traduxit, adeo fugientes eventum, ut, cum temere & sine ordine in fluvium properarent, uti quisque transierat, signis relictis, qua proxime posset, domum properarent. Nec Gordonius interim, qui huc e prope quo prospiciebat, quicquam movebat. Hanc ob causam, Rex adversus eum odium implacabile conceperat. Maxuallius, ut Regis ex parte leniret, promittebat, "Si sibi decem tantum millia remitterentur, se per Solvæum in Angliam penetraturum, ac ibi per præcium facturum." Quod adeo præstare poterat, nisi Rex, meritis infensus, Olivario Sinclairo, Roslini Comarchi fratri, litteras dedisset occultas, quas in tempore promeret. In eis scriptum erat, ut exercitus universus Olivarium pro duce agnosceret. Id consilium eo spectabat, ne, si quid felicitus gestum foret, rei propter gloria penes Proceres esset. Cum jam in hosticum esset peritum, ac circiter quingenti equites Angli in propinquis collibus emerentur, Olivarius a sua factione in alrum elatus, ac duabus hastis innixus, Regias proferri litteras iussit, quarum lectio adeo totum exercitum offendit, & in primis Maxuallium, ut, ordinibus solutis, omnes confundi ac misceri statim coeperint. Hostes, homines miliares, sed nequaquam ad tantæ rei expectationem coacti, cum in omnium rerum perturbationem e loco superiore intuerentur, magno (ut eis mos est) cum clamore trepidos, inter pugnae & fuga consilium, aggressi, pedites, equites & calones confusos in paludes animas adigunt. Ibi multi ab Anglis, plures a Scotis latronibus occisi, & Anglis divenditi.

XIII. Calamitate exercitus, ad Regem, qui non procul aberat, pergit, supra quam credi potest, commotus, indignatione, ira, hostilitia animum in diversa trahentibus, nunc in vindictam de suis (ut ipse distabat) perfidia pronus, nunc in novum bellum appetens, & rationem rerum gerendarum intentus erat. Id autem, ut res prope perditas, optimum est visum, ut, induciis cum Angliis, Archibaldum Douglassium, Angulæ Comitem, quibusvis pollet conditionibus, revocaret. Interim, vigiliis & inedia corporis labela cernens, animo curis obruto, intra paucos dies obiit, XIV. die Decembris, relicta filia hærede, ante octavum ætatis nata. Sepultus fuit posttridie Id. Jan. in Conobio Sanctæ Crucis, prope Magdalenam priorem conjugem.

XIV. Erat ei, dum viveret, facies & compositio membrorum, statura mediocris, supra corporis modum vires: ingenium, sed quod vitio temporum parum fuit excultum. Vitiis uteretur parco, vino parcissime. Laboris, algoris, æstus, inediae patientissimus. Saepe in equo sedens hieme asperissima diem noctemque continebat, ut latrones inopinantes domi deprehenderet: illa celeritate tantum sui incertum incusserat, ut, velut eo semper præsentente, a maleficiis se continerent. Tanta moris paritlerat, ut, de rebus gravibus, etiam per iter, summa cum equitate expediret.

expeditissime responderet. Aditus etiam pauperioribus ad eum
facillimus. Ingentes autem virtutes vitia prope adaequabant,
quae temporis magis quam natura videri poterant. Omnia
rerum licentia disciplinam publicam solverat, quae nisi magna
ritate animadversionis listi non poterat. Pecuniae autem id fuit
avidiosum, quod, cum aliena potestatis esset, in summa parsi-
mia educatus fuisset: & cum primum sui juris est factus, in
aetate ingresso, directa suppellectili, omnis ei simul aulae partes
novo erant exornandae: proprium autem Regum patrimonium
eor, quos minime voluisset, usus, curatores ejus absumserant. A-
mulieres autem propiores cum reddiderant adolescentiae educa-
tes, qui hac ratione diutissime cum sibi obnoxium fore arbitra-
tur. Nobilitatis magna pars ejus mortem non adeo moleste
ut quorum alios exilio multaverat, multos custodiis coercuerat: alii
metu severitatis ejus, nunc ad pristinum contemum ira recenti
jecti, maluerunt Anglo se hosti dedere, quam sui Regis ira se con-
mittere.

LIBER DECIMUS QUINTUS

REGE, in etatis flore, non tam morbo quam me-
ris vi extincto, moribusque superiorum temporum,
opinato eventu, sopitis verius quam compolis, cum
prudenteribus imminere videbatur tempestas, qua
tam vix ulla proximorum seculorum memoria aut ex majoribus
dierat, aut ipsa meminisset. Nam neque Rex domi suprema
nayerat, & puellam, octavo ante ejus mortem die natam, heredes
reliquerat: & Nobilitatis duces, in quibus aliquid auctoritatis
erat, vel suo furo functi erant, vel apud hostem exules aut captivi
tenebantur. Nec, si domi fuissent, vel ob odia privata, vel ob
fensionem de religione, vivo Rege metu compressam, & mox
mis metu solutus erumpentem, inter se discordes, quicquam erant
sanis acri. Accedebat ad haec bellum externum, adversus Regem
potentissimum: qui quomodo esset ulturus victoria, multi, pro
cupisque spe aut metu, varie disserebant. Qui secundus erat heres
ut nec ad privatam vitam degendam virtutibus multum vulgo
stabat, ita neque consilio ad regnum gerendum, neque fortitudine
erat insignis. Cardinalis, in publicis malis locum crescendi
esse ratus, ut & ordini suo, & Gallicae factioni se ostendaret, bo-
nus & audax & impudens est aggressus. Conducto enim Henrico
Balsurio, sacriculo mercenario, salum scitamentum Regi
cit: in quo ipse se, tribus Assessores & potentissimus Praerum
jectus, in summo magistratu collocabat. Spem ei, id consilium
successurum, faciebat Comitissae Araniae nuptia turbidum, & a per-
culis ad quietem prouum ingenium, & generis propinquitas. En-
enim ex amita Cardinalis natus, & ipse unus ex Assessores, vel

partem dominationis assumus. Occasio item suprema potestas
 tradenda celeritatis egere visa est; ut captivorum & exilium ex
 Regia reditum praeveniret, ne quid in approbatione sui honoris
 integrum relinqueret; quorum & potentiam & gratiam formida-
 bat, & mentem a se alienam, ob diversum pietatis cultum, non du-
 dabat. Ea causa fuit ei, ut statim post Regis interitum, edi-
 ctum de quatuor Gubernatoribus eligendis promulgaret. Adjecit
 eam factioni suae quosdam Procerum, donis & pollicitationibus il-
 lictos; ac maximo Regiam, adversis partibus non satis equam.
 Hamiltonius autem, adversa factionis princeps, homo minime am-
 biosus, quietem oblatam videbatur amplecturus, si per propinquos
 fuisset: qui suae magis libidini studebant, quam de ejus honore
 solliciti. Hi diu noctuque juvenis animum spe implebant, &
 instabantur, ne fortunam, ultero se offerentem, e manibus elabi si-
 neret: omniaque committeri malebant, quam in vitæ certa & pri-
 vae conditione conquiescere. Præterea multos eis conciliabat ami-
 tiis Cardinalis odium, indignitasque sub sacrosancti imperio servien-
 tis. Suberat & spes, incerta quidem illa; sed tamen ad hominum
 animos excitanda non inefficax, quod, cum Hamiltonius secundus es-
 set hæres, multi secum reputabant; puella paucorum dierum, qua
 cum antea, quæ ante nubilon ætatem vel casibus fortibus ef-
 fecta, vel totorum fraude pericula obnoxia; Hæc, in longum
 indumenta potestatis struendis, consubstantissimum est visum, quæ ex
 insensate rerum statu se offerebat, fructum non negligere, & futu-
 ram Hamiltoniorum incrementum spe amplecti: quæ si secessisset,
 non difficilem apud novam Principem, gratiam hominum in regni
 parte tollerebant; & si quid fieri evenisset, fore venturam.
 Illi Dom in Scotia hic rerum est status. Angli hæreses in læti-
 tudine, ob victoriam imperatam, effusus, principes captivorum Lon-
 doni incessit. Dedito in arce ancilli, de sacro Thomæ Apostolo,
 die Decembris. XXI. per urbem, qua longissima est, ac velut
 publicum spectatorem per ora vulgi traducti, cum tandem ad
 Regiam pervenissent, ibi a Cancellario Anglo graviter intre-
 dit, tanquam foederis violatores, ac verbis amplissimis bonitate &
 clementia Regis laudati, qui maxime de his adversus eos iure remi-
 sionis per singulas habere cunctas distabant. Erant autem illi
 quatuor supradicti supradicti, præsertim hæc loci nostri viginti qua-
 tuor. Verum tunc tandem remissos, Regem Scotorum unum
 hæresis signasse, occidisse, hic occasio peropportuna Anglo
 fuit, per consensum Scotæ Angli conjugandi, eorum Regina
 hæresis desponsa. Inque, revocata in aulam captivi, & per hæ-
 resis idoneos eorum antea præsentis, blandius eos appellatos,
 eorumque summi pollicitos, quædam aut sine publico
 consensu, aut potius insensu, possent. Calend. Jan. M. D.
 hæc anno millesimo quingentesimo quadragesimo ter. XLIII.
 Scotiam versus dimisit. Cum ad Novam Castrum
 venissent,

venissent, ac Thomas Havarro Duci Norfolciæ obsides dedissent, cetera liberi ad suos redierunt. Redierunt una cum eis Duglass fratres; post decimum quintum exilii annum patriæ restituti. Omnia autem cum partis majoris gratulatione recepti fuerunt.

III. Cardinalis, qui hanc tempestatem in se intentam videbat, non dubius quin & captivos & exules in comitiis adversarios esse habiturus, curarat, ut, ante adventum eorum, ipse Prorex eligeretur. Verum is honor haud diuturnus ei fuit: nam, paucis post diebus, fraude ejus, in falso testamento Regi subijciendo deprehensa, honore dejectus, & Jacobus Hamiltonius Aranz Comes Prorex ductus: aliis, quod regni proximus esset hæres, jam tum gratiam occupantibus: aliis Cardinalis crudelitatem in questionibus de religione tanto ante prospicientibus. Eum timorem auxerunt codicilli post Regis interitum reperti, in quibus supra trecentorum e prima Nobilitate nomina continebantur: & inter hos in primis, qui Prorex postea factus est in crimen vocabatur. Ejus igitur electio, quia multorum pericula sublevatura videbatur, & superbiam sacerdotum compressura, majori parti hominum admodum grata fuit. Ipse quoque libellos, qui controversias de religione continebant, libenter lēstibat, & vitæ superioris quies, præcub ab antea ambitione remota, spem animi modesti & temperantis multis faciebat, magistratu nondum torporem & socordiam ingenii deegente.

IV. In conventu, qui mense Martio habitus est, affuit Radolfus Sadlerius Eques, ab Anglo legatus, qui nuptias & pacem publicam procuraret, & alios promissi admoneret, alios (ut fama circumferrebat) pecunia tentaret. Huic paci cum Regina Cardinalisque, cum tota sacerdotum factione, non solum repugnaret, sed obturbando & alios interpellando, nihil decerni pateretur, communi prope omnium consensu, Cardinalis in cubiculum seorsum seclusus est, dum sententiæ perrogaret. Hoc semoto, de matrimonio Reginae, deque aliis conditionibus facile consensus: obsides etiam, hæc summo, Anglo promissi. Cardinalis, deprecante Regina vidua, libere custodia apud Secotium habitus: eo pecunia persuaso, brevi post est dimissus.

V. Cum jam, post gravissimam imminentis belli formidinem, periculum summo utriusque regni emolumento confecta in perpetuum haberetur, qui jam aliquot annos a negotianda solliciti erant mercatores certatim in mare provelant, quam possunt pro tempore plurimas pretiosissimis mercibus naves onerantes. Edinburgum ducentim, cetera aliis oræ urbes: (quæ pars est Scotiae opulentissima) pro viribus quæque ornant. Hæc classis, fiducia pacis, Angliæ litus propius quam aliquot necesse erat legens, cessante vento, stabat ad anchoram, alia turos portus erant ingressæ, oppugnantes Anglis ad omnem injuriam, si quis belli motus oboriretur. Eodem fere tempore redierant e Gallia Joannes Hamiltonius Abbas Pictæ, & David Panitarius: hi, multorum annorum abjectæ solæ, ad veros mores reversi, & valut in schola non pietatis

dedissent se exercuissent, aula omnium flagitiosorum antesignani
 erant. VI. Cardinalis, insperata libertate petens, homo superbo inge-
 nio natus, & repulsa accepta, ac fraude detecta, ignominia etiam
 cretus, omnes circumspicit turbandæ concordie rationes. Pri-
 mum, re communicata cum Regina vidua, communiter ambo indi-
 gnabantur, Duglassianos, ob multa & magna beneficia certissimos
 Angli clientes; statim ab exilio in consilia de summa rerum accitor:
 & receptæ religionis mutationem omnes pariter formidabant, quæ
 secum Galliciæ federis solutionem allaturæ videretur. Ibi de Re-
 gine consensu, Cardinalis, coactio sacerdotum conventu, & magna
 eis extorta pecunia, quæ imminente universæ Papæ Ecclesiæ
 minam averteret, primum parte ejus compluribus adversæ factionis
 hominibus clavis representata, & adjectis multis magnisque pollici-
 tationibus, persuadet, ne obsoles promissos Anglo traderent: & qui
 super e captivitate redierant, ab eis pariter impetrat, ut liberos &
 propinquos, nuper hosti dados, posteriores legibus & salure publica
 habeant, & religione pristina, cujus incolumitas in hoc uno momen-
 to verteretur: neu se in perpetuam servitutem ultro præcipienda
 minere curat per sacerdotes, ut Regis Angliæ Legatus superbe
 contemneretur: per operas vero & scurras contumeliosis verbis op-
 pugnaretur. Verum Legatus, obstinato adversus omnium contru-
 elias animo, ne quam ipse diffidii occasionem dedisse videretur,
 unum diem tradendis oblidibus dictum opperiri. Is cum venisset,
 Regem adit: deque probeis, non tam sibi quam Regi suo illatis,
 utique gentium contentis, graviter questus, petit ab eo, ut
 iura fœdus, non ita pridem factum, obsoles tradat, amicitiamque,
 nuper initam, sanctam & inviolatam, ex utriusque gentis
 commodo, servandam daret. Ille de contumeliis Legato facili
 recusat: ac nolle factum dicere, brevique, questione habita,
 necum daturum, ut eorum petulantia pœna sit erga gentem An-
 glorum sui studii & voluntatis testimonium. Quod ad obsoles
 attinet, Ego, inquit, nec a volentibus impetrare, nec invicos co-
 gere possum: id genus enim est imperium quod uero, ut non
 iuris accipiam, quum dem. Itaque, cum seditione, quant-
 um ipse videret, a Cardinali excitari, omnes meæ rationes con-
 trariare possum. Jam negatis novis oblidibus, incidit & altera non minor
 animo, de Nobilibus ante paucos menses bello capis, qui obsoles
 tradant, ac sancte promiserant, se, pace, quam Anglus pete-
 re conditionibus minime iniquis non confecta, redituros. Illos
 & factio Cardinalis, reliquæque sacerdotum ordo, pariter ratio-
 ne & exemplo, contendebat, rem propinquam, liberos, & si qua
 hominibus debeant esse iocunda, pariter carere posthabenda:
 minas a Gallicis auxilii, & conjunctionem totius Europæ,
 in

in maiorum ritibus & ceremoniis propugnandis, crimenque patriæ & veterum familiarum imminentis interitus intencabant orabantque, ne tam periculoso tempore patriam desererent, qua salva, liberos & propinquos alios sperare possent, perditæ, spes illi temporis una periret. Multa quoque de inexpiabili huius gentium odio, deque Regia, in cuius potestatem venturi erant, crudelitate, vera fallis mixta commemorabantur. Jactabatur etiam decretum concilii Constantiensis, quod pacta, contracta, promissa, jurata hæreticis, irrita esse iubet. Cum major pars eorum, quos res attingebat, facile qualemcunque suæ culpæ excusationem acciperent, invenit est unus Gilbertus Kennedus Castillæ Comes, qui nec pecunia abduci, nec minis depelli, de constantia fidei servanda, posset. Is, cum binos fratres obsoles in Anglia haberet, palam professus est: "Se in custodiam rediturum: neque, ullo metu abjecto, commissurum, ut suam duorum fratrum sanguine vitam redimeret." [60] recte Londinum, multis reclamantibus, est profectus. Rex & juvenis constantiam laudavit, & ut locum virtutis apud se ornare scirent, muneriis donatum, una cum fratribus, domum remisit.

VIII. Sed nec placatior erat erga Kennedum Henrici animus, quam erga ceteros Scottos ira implacabilis. Itaque navibus Scottorum, quarum, (uti diximus) satis magnus puerus in portubus & stationibus Anglorum stabant, sententia, statim bellum indixit: nec obscure non modo fœderum, sed etiam juris gentium violatoribus minabatur. Cum in tam præcipiti statu regnum Scottorum stare tantum abesset, ut vel cognationis memoria, vel communis patriæ caritas, vel salutaris publicæ respectus, animos permoveret, ut subiacerent seditionis facies decenderentur. Factis enim Cardinalis & Regis viduis, quæ omnia trahebant ad Gallos, missis ad eos Legatis, ostendebant: "Nisi quid in eorum subsidio opus esset, nunc in ipsa articulo rem esse, ut Scoti & Angli in eam ditionem cederent: id quæ in usu terræ Gallie foret, aliquot seculorum experientia esse comprobata. Illud autem in primis a Gallis petebant, ut Matthæum Innocentium, Leviniam Comitem, domum ad suos remitteretur: ut qui non solum Hamiltonum familia esset amica seditionem, patre ad Lincolnum ab eis exso, capitalis inimicus. Huic juveni, præter in ipso juvenis flore, formam egregiam, & corporis dignitatem, conciliabatur omniū animæ patriæ, hominibus maxime popularis, memoria, & solitudo, & pericula familiaris erissimæ jam ad patres redactæ, multæ domi clientelæ, magnæ familiaris propinquitatibus conjunctæ. Ad id, proximi Regis patris, qui, si absque mescula stirpe liberam decederet, bonæ sibi hereditatis & successoris desiderabat: eamque voluntatem, si diutius vivisset, convocato publico, (pater nunc est omniū rerum summa potestas) decreto confirmatum credebat. Neque deerant adulatores, & arum, gratiosum quidem, & magis rerum expectantiam jam erectum, sed adversus fraudes litium, ad spes ampliorem citantur.

Præter enim summum, in annos prope viginti proximos, imperium, & in veteres inimicos dominationem, etiam Regina viduæ nuptias spondebant: & si quid humanitus interea puella, postquam tum Regium nomen erat, asideret, cum haud dubie Regem futurum: nec Regem modo, sed & Jacobi Hamiltonii proxime defuncti legitimum heredem; quando Princeps notus esset, ac non modo regi, sed ne futa eadem familia hereditatem jure posset herare, Accedebant Francisci Regis Francorum auctoritates, & promissæ, & similia in tempore promissa. His rebus cum summa & credulus juvenis animus facile impelleretur, professionem in suam adornat.

IX. Hocum cum nihil cum Hamiltonius ignoraret, ut & ipse suam
gati vires adiceret, de consilio, quibus maxime fidebat, amico-
rum, statuit Reginam, quæ adhuc in matris potestate erat, e Lim-
bacho tollere: ea enim ad se traducta, non modo Regii nominis
umbram, quæ plurimum apud multitudinem valet, se penes fore:
sed puellæ collocandæ, acque erigendæ regni quo vellet transacturi, sibi
arbitrium futurum. Id si consecutus fuerit, cum Anglum pollicita-
tionibus duci: vel si necesse sit, partibus adjungi possit. Hoc consi-
lium cum summo opere placuisset, ut in civilibus dissensionibus, ex-
ploratoribus, omnia utrinque observantibus, nihil occulti esse posset,
et Cardinalem statim esse delatum. Is, coactis quoniam Obi & Nobili-
tate pecunia, concilia verat. Limbachum venit, ac, magno cum civi-
um damno, dies aliquot Reginæ præsidio fuit.

X. Interea Levinus a Gallis appellis, & miles Prætoris solentis, exemplis utrinque gelis. Limothum contendit. Ibi convenio Cardinale, domum suam profectus, in concilio anticonum longo tempore explicavit. A quibus arectus, cuius iussu, quæ sue fuerant, quibus conditionibus venisset: nec summa magistratum modo, sed nomina Regum viduit ab ipsa factionisque principibus Alata. Ab Rege Gallorum, ad hæc perscienda, favorem opesque, & siubi opus esset, auxilia sperato iussit. Cunctis assensibus, atque adherentibus in forum sese offerent accessit, puerum nequam, nullibus hominibus constitutus, ad Regiam venit. Illorum, qui, delectis habitis, congregatisque Edmudgum, ad Regiam pertransire decreverat, iam se viribus inferioris ætatis, ex amicorum consilio, & suo ingenio ad concordiam propior, de pacti conditionibus tractare cepit. Missi ab utroque summe prudentie viris, ad Listonem, vicum medio fere inter Edmurgum & Limothum spatia, in hac conditione conveniunt. Regina Berolina, traditurur, educatumque qui prius quætor pœni ordinis Prætoris eligetur, qui utrumque facit, amplius sum. Nominat Gulielmus Georavi, Joannes Arden, Joannes Landeste, & Gulielmus Levinus, viri clarissimi, & summa familiaritate principes. Hi, ex omniatque partium secreto, acceptis, vires, quæ Siciliam fore aggressi sunt, statim amittunt, cum solo Levino, donec extra periculum a falsitate adversa esset.

si esset perventum: nec multo post, peractis consuetis ceremoniis accepitque Imperii insignibus, ad XII. Cal. Septemb. Scythiam ingressum inivit.

XI. Prorex autem, cum nec favore vulgi, ob inconstantiam a se alienari, nec viribus, se parem adversæ factioni videret, & ipse per occulta colloquia cum Cardinale tractare cepit: & Cardinalis, qui per matrem Proregi genere propinquus erat, eum, terrore inieci, potius ad se evadere, quam vi armorum opprimere volebat. Teitur cum eum, parte Procerum largitionibus ante detracta, domi infirmiorum, & Anglis viliorum reddidisset, & ad consentiendum iniquo foederi coegisset, per familiares, apud quos pecunia, quam honesti studium, erat potentior, Sterlinum perduxit: atque, ut infamia flagitii minueretur ad vulgus, non propalam, sed in ad Franciscanorum, præsentem Regina vidua, & aulicorum primoribus, sententiam suam de religionis capitibus contraversis, Prorex mutavit, ac, metu litis de fortunis omnibus intactæ, se ita Cardinali reddidit obsequentem, ut de imperio solam auctoritatis umbram teneret.

XII. Hoc modo Cardinalis, quod supposito falso testamento petierat, Proregis ignavia, & propinquorum ejus avaritia, est consecutus, ut omnibus regni commodis frueretur, & invidia careret. Id unum ad stabiliendam potentiam Testare videbatur, ut Levinum, molestum consiliorum suorum interruptorem, abigeret. Tandem cum Cardinale Regina vidua hunc virum res gerendæ constituit, ut loqueretur, dum responsum a Rege Gallorum expectatur, ipsa juvenis animum suspensum, spe nuptiarum iniecit, teneat. Scripserant autem de Levinio ad Gallum honorifice, neque enim negare poterant, ejus maxime, secundum Deum, opera, se in libertatem vindicator. Nunc, Regis liberalitate & subsidio, rebus in Scotia tranquillis, eum orant. Ut suum beneficium tueretur, ac pacem a se præstam, revocato Levinio, contineret, neque enim aliter res diu fore pacatas, sine sua domo aliorum periret. Hæc occisi adversus Levinum tentabant. Ipse interea variis ducebat, et abus, ab Regina vidua & Cardinale, in aula, & luxum, & lasciviam soluta, ludis & conviviis indulgebat, dies equestrum certaminum simulacris, nox personatis saltationibus præbebat. In hæc cum Levinus & natura proclivis, & aulæ Gallicæ consuetudine exercitatus esset, accessit amulus, Jacobus Heburnus Comes Bothwellæ, qui amicum, quamvis languentem, extimularet. Is enim ab Jacobo Quinto relegatus, ac statim, coartatus, domum reversus, esset archiepiscopi Regina viduæ duplici stabibat, & exultabat in utroque naturæ & fortune dote, nihil simile quædam videret. Itaque Bothwellus, extra pene par, in tantis avaritiæ certamine & amonibus ludicris meditatione esse inferior, aulæ castæ, & domum conceptam.

XIII. Levinus, consilio remoto, cum circumvallis & prona stimaret, ac promissa Regina & Cardinalis, representari vehementer postularet, intellexit dynum, se, fraude electum ventum, & lo-

serio hab
citatem,
Juvenis,
astimar
funde j
quidvi
"lingue
adbus d
triginta
comperen
vires faci
rexit, qu
tem, in j
nalis con
milit.
lura se, f
auctor su
tur: non
posse. E
omibus b
multitud
dam indi
odio, Pro
benevole
mentis o
immanifi
am hab
statione
accedere
tam vidi
tantil
ment: a
Nihil a
primo
lingue
XIV.
omnis op
qui
vibus i
rem e
tunc in
stipe
p
mos, t
idem d
rum, f
mura

hio haberi : inimicum suum Hamiltonium, per eos ad opes, auctoritatem, & in omnium vitam & fortunas potestatem, promoveri. Juvenis, malaram artium insolens, & qui aliorum ingenua de suo aestimaret, ira ira exarsit, ut nec verborum acerbitate abstinere: ac fande juraret, "Se inopiam, exilium, mortem, denique potius quidvis perperurum, quam ut tantam contumeliam inultam relinquere. Itaque cum totus in vindictae cogitatione, sed consilii adhuc dubius, (Britannodunum se removisset, ibi ad eum deferuntur viginti scutariorum millia, a Rege Gallorum. (non dum enim certo conpererat, quo in statu Scotorum res esset) missa, ut hac pecunia vires factionis augeret. Ita res agrum animam aliqua ex parte erexit, quod a Rege Gallo se nondum desertum crederet. Cum autem, in pecunia distribuenda, juberetur uti Reginae viduae & Cardinalis consilio, partim ipse suis amicis divisit, partim ad Reginam misit. Cardinalis, qui totam eam praedam spe devoraverat, & hoc hunc se fraudatum, & ignominia affectum, graviter ferens, Proregi auctor fuit, ut, exercitus statim comparatus, Glasgiam proficisceretur: non dubius, & Levinium, & pecuniam, ibi pariter opprimi posse. Eorum consilio ad Levinium perlato, ille ex amicis & clientibus brevi supra decem millia hominum coegit. Hanc autem ut multitudinem facilius conficeret, multum juveni Procerum quorundam indignationi, qui ab initio, & religionis studio, & Cardinalis odio, Proregem ad summum honorem evexerant, ac tum priorem benevolentiam in odium commutaverant, quod ille, amicis optime meritis non modo inconsuleis, sed, quod in ipso erat, proditis, hosti inhumanissimo se & illos in servitutem dedisset. Itaque hic animorum habitus, novam, & vix credibilem, rerum Scoticarum fecit mutationem, ut, prope integris partium viribus, duces modo alii existerent: Hamiltonio, cum propinquis, ad Cardinalem & Reginam viduam adjunctis; ejus autem prioribus amicis se Levinio aggrantibus. Cum eis ergo copulis repente condis, Levinius Letham venit: misitque Edinburgum ad Cardinalem, qui denuntiarent; Nihil opus esse, ut se Glasgiam oppugnatum venirent: se enim, primo quoque die, sui copiam in campis, qui Letham Edinburgumque interjacerent, facerent.

XIV. Cardinalis, qui omnia in suas partes tracto, adversae factionis opes & animos frangeretur, neque quenquam fore speraret, qui secum acie congregi auderet, cum se, praeter opinionem, viribus inferiorem cerneret, confictum quidem verbo non recusabat, sed rem de die in diem, variis mora causis interpositis, differebat: interim, Levinium non posse diu voluntariorum exercitum, stipendiis aut comestatu in longum tempus proviso, continere, precibus & pollicitationibus eorum, quos idoneos putabat, tentabat, se quos ad se traducere, posset. Levinius, cum bellum ducere videret, nec ulla ratione praelio rem committere, seque ad obsidionem omnibus rebus necessariis imparatum, interca colloquiis nocturnis, quosdam suorum cum hoste jam trans-

egisse,

opis, ut se ex illis angustis quamplurimum eximeret, in illis
 jam subsecutus profectionem, ut quidam, paulo ante Proregem
 coactus. Itaque Bolandus arguit ad eum profectus est, utque illius
 dies ibi, tanquam editorum veterum obliui, una transigerem. Tu
 dem sub Laminuchum est ventum; hic Laminus, per amicos adu-
 nitus, libioandus parari incipit, Glasgow de nocte clam se ge-
 tulit, atque Episcopali consensibus & presidio, quantum se
 videbatur, communita. Deinde ad eum conuenit. Ille magis
 lucide cognoscit, Douglasius cum Hamiltonis conuenisse. &
 ex pristinis simulationibus suspiciones inter Hamiltones adhuc reba-
 rant, Georgius Douglasius, & Alexander Cumington, alio-
 rum pro patre, alioqui pro fratre, obides erant. Id quidem
 quamquam in speciem & firmius concedit simulationem factam
 fuisset, promittente tunc, eos intra paucos dies liberum iri, si
 men usque ad Anglici exercitus aduentum deceteri fuerant, Ha-
 miltonibus nunquam fecerit. Sed, promissum in quibus aliquid mi-
 ni aut virtutis esset, sublati, eorum suspitione terrore ceteros
 multiplicando coeperunt. Præter illud, circa idem tempus, sit
 prior Levinus, Præfatus Regem Hamiltonis esse illu-
 natum. Interea Glasgow ventum, Archibaldus Douglasius Angli-
 site Comes, & Robertus Maxwellius clarissimus familia Princeps
 ad controversias (si fieri posset) inter Proregem & Levinum
 dandas. Sed, qui Proregi erant a consiliis, persulerant, ut
 pacis interpretes recinerentur. Itaque per postulum eorum, ne
 tumultus in oppido fieret, educti, in eundem ad arcem Hamil-
 tonum mittuntur.

XV. Hoc statu rerum in Scotia, nec Anglis, quam Scotorum
 stantissimis Proregi insensibilis, Henrico Regi, visa est. Occi-
 non modo se debet, sed iura gentium violari, penitus expetendi.
 priusquam vi & armis quicquam antea, litteras minarum &
 ite quærelis plenas ad Edinburgenses misit, sic increpans. Quod
 "amicitiam suam, qui facile carere non possent, obliuam, ad
 "arroganter reiecerint: non reiecerint modo, sed beneficiis pro-
 "cati, belli semina spargerint, & hanc hanc ad arma
 "rent. His literis cum nihil profectum, legatos aduocatos co-
 "quas tunc in armis habebant, in hanc hanc tempore
 "fecturas, in Scotiam, yeta facere iussit. Et Edinburgum & Leith
 "(que oppida præcipue Legati qui insultauerant) & regiones
 "comitres omnibus belli malis afficere. Naves eo delatas, paulo
 "supra Leitham, pedum decem milia quarto die Maii expulserunt
 "ac nullo repugnante (ciues enim, deprimendi causa, perique om-
 "uberant) oppido potuerunt. Prorex & Cardinalis, qui cum Ed-
 "burgi erant, cum ab omnibus rebus separatis, omnia circum-
 "trent, tantis eos repente reuer diuisis, ut quatuor alios viros, qui
 "re & factis nobilissimos (georum ante mentissimos) captivos e-
 "stoditis eduxerint, nullo certe incolumitatis publice respectu,
 "simul veriti, ne propinqui & clientis eorum aut miliciam reu-
 "rent.

aut se cum hoste conjungerent, simul ut populi, multis de
a se alienati, benevolentiam redimerent: ipsi autem, & ci-
& hostium pari odio se committere non auli, Limnichum
profugerunt. Angli, Lethæ triduum morari, dum impedimenta
machinasque exponunt, sese ad congregiendum parant: aliarum au-
tem rerum cura expediti, Edimburgum ducunt: & urbe spoliata,
deinde incensa, ad vicinas circa regiones depopulandas dispersi,
pagos, arcesque nonnullas, & villas hominum nobilium fer-
rammaque evastarunt. Edimburgo dein Lertham reversi, ac
tempestatem nacti, ignibus in ædificia immisissis, naves
liberunt.

XVI. Per id tempus Levinius certior est factus, calumniis inimi-
rum Regem Franciscum esse penitus alienatum: frequentibus enim
seris & nunciis, adversa factio Gallo persuaserat: "Unum esse
Levinium, qui, ob veteres cum paternis hostibus inimicitias, pu-
blicam Scotorum concordiam remoraretur: eum esse caput factio-
nis, Proregi adversantis, & Anglis amicæ: & qui privatis magis
indulgeret odiis, quam causæ communi faveret. Eum si Rex in
Galliam revocaret, inter ceteros facile pacem coturam. Hac
Levinius, de se ab inimicis ad Regem delatâ, ex amicis rescis-
sit, scripsit & ipse ad eundem; "Quo in statu rem Scoticam com-
perisset: quanto suo & amicorum labore, utramque Reginam
vindicallet in libertatem, easque rerum potentes fecisset, fracta
partium adversarum potentia, atque e turbulentiſſima tempestate
rem in summam tranquillitatem restituisse. Nec sibi quicquam
sive gratius, quam in Galliam, in qua prope diutius quam in
Scotia vixisset, redire, hominumque carissimorum suavissima con-
suetudine frui. Verum, se, non sua sponte, sed Regis missu, in
patriam reversum, nec quicquam ibi gessisse, cujus aut ipsum aut
Regem poenitere debeat. Quod si favore pristino non destituatur,
se brevi facturum, ut non modo spem de se conceptam æquet,
sed etiam superet: sin in medio rerum cursu nunc revocetur, non
solum res præclare inchoatas se relicturum imperfectas, sed ami-
cos, propinquos & clientes, quos ad causam publicam suscipien-
dam impulerit, & summi & laboribus pene affluerit, in servitutem
& cruciatum crudeli & impio tyranno traditurum: qui, quantum
a se erat, Reginam & regnum hostibus venum dederit: pacta &
promissa cum hominibus nihilo sanctius observe, quam pietatis
obsequium Deum cultum; quem, intra paucos annos, jam tertium
navavit. Nec id in eo mirandum, qui promissa & jurata, non
sibi firmanda vincula, sed perfidis occultandæ latibula, existi-
maret. Illud autem se magnopere optare, ut Regia majestas, &
a consiliis suis, cogitent, utri potius fides in re tanta sit ha-
benda: einge, cujus omnes majores, se, suam vitam, opes, hono-
rem ad ejus amplitudinis emolumenta contulerint, & multis bene-
ficiis, non tam laborum præmiis, quam bene promeritorum testi-
moniis, aucti, cumulati & honorati fuerint, quam homini, ad

omnem levissimorum rumorum auribus inimicos amicosque mutans, & a solius fortunae asiderio pendens.

XVII. Hæc quæquam plurimi vera non ignorarent, tamen Calulus a Gusiis, Regina viduæ patre & patruo, omnibus in rebus opes & auctoritatem auerentibus, obsessus, adversus Levinii depolationem aures animumque ita obfirmarat, ut Joannem Cambolum, hominem claro loco natum, & speciem fidei ab eo missam, nec audire, nec omnino in suum conspectum venire, pateretur, ac prope in custodia habuerit, observarique jussisset, ne consilia que in aula Gallica agitantur, ad suos perferberet. Nec defuerunt tamen, qui omnia efferrent. Hæc cum ad Levinium perlata fuissent, pudor simul & ira in diversas cogitationes ægri animi rapiabant. Pudebat irritum incepto discedere: multo etiam magis, quod amicis & propinquis, quorum omnes fortunas in discrimen cum traxerat, nisi sola morte satisfacere se posse non arbitraretur. Cæteris irascebatur, ac in primis Regina viduæ & Cardinali, quorum perfidioso ludibrio in has angustias erat comectus: sed maxime omnium, de Rege Galliarum querebatur, qui in arenam ductum, in ipso rerum secundarum cursu, desituit, & se inimici conjunxit.

XVIII. Cum in hac inopia consilii fluctuaret, ad eum affectus omnes citra Grampium montem habitantes, qui arma ferre possent, edicto jussos ad certum diem Sterlinum adesse, ac, decem dierum commeatu parato, quo Prorex duceret, sequi. Nec minus impigerum res consecuta est. Prorex enim, exercitu ad diem dictum confecto, Glasquam ducit. Ibi cum arcem, decem dies obsessam, æneis tormentis frustra converberasset, tandem, inducis in unum diem factis, & custodibus per colloquia tentatis, incolumitate prefidatilis promissa, arx dedita est: in omnes tamen præter unum alterum est servitum.

XIX. Levinius interea, desertus a Gallo, omnisque alterius auxilii spe præcisa, per amicos Angli erga se animam explorat. In Anglia, omnibus ex senectute succedentibus, cum eo professus fuisset, cuperetque Hamiltoniorum apud suam discessionem insigni aliquo clade afficere, ea de re consilio cum Gulielmo Glancarni Comite habito, dies dicitur, quo die Glasquam cum amicis & clientibus convenirent, arque inde in regionem Glottianam, quam soli Hamiltonii tenebant, impetum facerent. Re ad Proregem delata, optimum visum est, Glasquam occupare, & locum conveniendi hostium præripere. Sed jam cum magna suorum parte Cumigamiis in opidum receptus, Levinii adventum expectabat. Verum, audito Hamiltoniorum accessu & consilio, in campum propinquum progressus pro copia præsentis aciem instruxit: ac circum occurrentis, partim suis, partim oppidanis civibus, in causam prois, comitatus, majore animo quam viribus, manum acriter cum hoste conferuit: primumque eorum aciem, capiti tormentis amissis, quæ secum adven-

resque esset in campo. dissimulans, subito Robertus Bodius, vir clarus ac strenuus, et cum patre equitum manu in confertissimam pugnam invadit. majorem quidem quam pro multitudine numerum & crepidam fecit: utraque enim acies magna subsidia Hamiltonis velle credebat. In eoque fortunam pugnae statim commutavit, dum alteri sua, alteri hostium copias auxilium ferre. Occisi ex utraque acie circiter trecenti: major pars Canigiamum fuit, & in eis duo Comitis filii, viri fortissimi. Nec inmensa fuit Hamiltonis victoria: nam & apud eos aliquot viri illustres desiderati sunt. In Glasgouenses gravissima clades incubuit. Hostes enim, non contenti civium casorum sanguine, & superstitum miseris, & suppellectilis dirptione, etiam valvas ostiorum & fenestrarum, clathrosque ferrea abstulerunt, neque ullum genus calamitatis omiserunt, nisi quod tectis, spoliando laceris & deformatis, ignem non subjecerunt.

XX. Hujus pugnae fortuna magnam animorum commutationem fecit: adeo ut amici & propinqui Levinii iterum rem aliter certantibus committere recusarent, non tam quod hostium opes auxilium, & sua imminuat, viderent, nec quod, amissis viris fortissimis, e loco longinquis copias novas non tam celeriter cogere possent, quam quod Hamiltonum, sub cujus imperium se mox venturos prospiciebant, gravius nimia pertinacia offendere, & novam ferendi causam praeberere, nollent. Levinus, a Gallis & majore Scottorum turba destitutus, arce Britannoduno custodem Georgium Sterlinum addidit: ipse cum paucis in Angliam navigavit, frustra consulentibus amicorum precibus, ut in arce inexpugnabili aliquot mensibus se contineret, ac novam rem (quam brevi futuram non dubitabant) mutationem opprimeretur. Ille, certus propositi quod intenderat, in Angliam profectus, a Rege fuit susceptus honorifice: qui, praeter aliam munificentiam, Margaritam Douglassiam ei dedit uxorem. Ea erat Jacobi Scottorum Regis proximi soror, ex Comite Angulie & Henrici Regis Anglorum sorore nata, puella in aetatis flore, summa forma & elegancia praedita.

XXI. Interea Scoticam factionem, quae discessu Levinii sine duce soluta erat, & obstinate recusabat, ne in Hamiltonii (cujus levitatem ante cognoverat, & severitatem timebat) potestatem veniret, Regina vidua in suam fidem recepit: metuens videlicet, ne quid, ex rebus adhuc turbidis ferox, per desperationem moliretur. Hamiltonii, tam potentis inimici discessu laeti, nondum autem potius satietati, nimium intemperanter rebus secundis usi sunt: ipsum enim & omnes in proximo conventu Limnuchi, damnarunt, & bonis in partem redactis, exilio vertere solum coegerunt. Ex eorum multa, & saepe res a sisco redimendum, magna conflatu fuit pecunia, sed sine maxima invidia, & omnium bonorum offensione gravissima.

XXII. Inter has seditiones domesticas, Angli Scotiam ingressi, Perthburgum, Callonem, & regiones circumjacentes, ferro flammaque vastantes,

vastantes, late solitudines fecerunt. Inde ad Coldingamiam progressi, templum templique turrin pro tempore operibus munierunt ac praesidio ibi relicto discesserunt. Praesidarii, partim pro auiditate, partim ne comitatum obsessuris hostibus suppeditum ager vicinus, effusas populationes fecerunt. Qui rei Scotica praerant, Regina vidua, Cardinalis & Prorex, advocato concilio, elixerunt, ut Nobiles, & e reliqua multitudo potentiores armati adessent, quo Prorex duceret secuturi. Secumque octo dierum comitatum afferrent. Brevis supra octo millia convenere, & asperius hieme, cum turrin ædis sacræ machinis verberassent, totum diem noctemque illam cum maxima hominum & equorum fatigatione in armis steterunt. Postridie Prorex, siue suam in labore militari ferendo mollitiem accusans, siue vero hostilem incursionem formidans, (erat enim de adventu Anglorum e Servico urbem propinqua certius factus) cæteris Proceribus ignavis, ac paucis suorum comitantibus, quantum equi contendere cursu poterant, Dumbarum se recepit. Qui hujus fugæ turpitudinem excusare conabantur, aiebant, cum tenuisse, ne a suo exercitu, propter odia ex multis offensionibus collecta, Anglis proderetur. Ejus discessus magnam in exercitu fecit perturbationem: eoque etiam graviorem, quod, quanto causa fugæ erat obscurior, eo majores timendi causas multi in animo sibi proponebant. Itaque, ploribus in ea sententia obstinatis, ut, quicunque proximum erat, machinis relictis, domum properarent; alii, qui magis providi, & minus formidolosi videri vellent, consulentibus, ut eas, ne usui esse possent hostibus, pulvere gravius oneratas dirumperent: Archibaldus Angliæ Comes unus obstitit, ne turpi fugæ turpissimum adjicerent flagitium. Et cum nec auctoritate nec precibus quenkam retinere posset, clara voce, ut a multis audiretur, inquit; "Quod ad me attinet, quamlibet mortem honestam malo, quam vitam, tali admissio dedecore, quamvis opulentam & securam. Vos amici & commilitones, videritis, quid vobis faciendum statuaris. Ego aut has machinas reducam, aut vivus ipse domum non redibo: idemque vitæ & gloriæ mihi terræque erit. Hæc locutus, paucos admodum, quibus decus vita carius erat, commovit: cæteri, ob probrosam Proregis fugam, animum despondentes, vagi, solutis ordinibus, qua cuique visum est, abierunt. Douglassius præmissa tormenta cum suo instructo agmine est securus: & equitibus hostium, quos tumultus excivit, a tergo frustra instantibus, Dumbarum reduxit.

XXIII. Hæc expeditio, temere suscepta, & turpiter obita, multorum apud Scotos animos fregit, & Anglos in arrogantiam intolerabilem extulit, Scotiei Proregis ignaviam ad suam laudem trahentes. Igitur Radolfus Iverius, & Brienus Latonia, Angli Equites splendidi, nemine obvio, Marciam, Teviotiam, & Lauderiam percurfantes, prope omnes earum regionum incolas aut se dedere coegerunt, aut, si quis pertinacius resisterat, in agris vastatis solitudines ei reddebant: eoque inoffensus prosperarum rerum cursus inflexa

hinc Anglos provexerat, ut finem victoriæ suæ æstuarium Forthæ
fuerent: atque hanc spem secum ferentes, Londinum profecti,
Henrico, ob operam fortiter & fideliter navatam, præmium po-
suerunt. Ea de re cum in concilio ageretur, Thomas Havartus,
Norfolciæ Dux, qui multas expeditiones fecerat adversus Scotos,
magnisque damnis eos affecerat, cum ex rebus tum in Scotia turbu-
lentis intelligeret, non fuisse difficile, regiones nullis præsi-
diis prædando percurrere, vulgusque, cui nullum esset aliud præ-
sentis mali periculum, ad sacramentum cogere: idemque non igno-
raret Scotorum & in suis tuendis constantiam, & in amissis reperen-
dis pertinaciam. Regi auctor fuisse dicitur, ut agrum bello captum
et operæ pretium statueret, & ad eum tuendum, donec Anglorum
inveniret imperio, modicas copias daret. Id donum cum libenter
acciperent, & Rex non agre tribuere, vanæ jactationis æque vana
compensatione donari, lætæ ad limitem redire: addita, præter li-
mitum accolis, qui sine stipendiis militare solent, tria mercenario-
rum millia.

XXIV. Cum reditus eorum vehementer proximorum animos per-
turbaret, ut qui nullam a Prorege spem haberent auxilii: quippe
sacerdum, & potissimum Cardinalis, uteretur consilio, Ar-
chibaldus Angusæ Comes, & publico dedecore, & privatis etiam
damnis (habebat enim multas & fructuosas in Marcia & Tevotia
possessions) graviter commotus, & periculi magnitudinem Proregi
libenter exposuit, & ut obviam iret est hortatus. Ibi cum Prorex
suum deploraret solitudinem, & se a Nobilitate desertum querere-
tur, Duglassius ostendit: Id ipsius culpa fieri, non Nobilium, qui
& fortunas omnes, & vitam ad publicam salutem tuendam con-
tinerent: quod cum consilio contento, ad sacerdotum turam cir-
cumageretur, qui fore umbellæ, domi seditionis, omniumque pe-
riculorum aspectus, alieni laboris fructu ad suas voluptates abute-
rentur. Ex hoc fonte inter te & Proceres facta est suspicio, quæ
(quod nemini alteri indatis) rebus gerendis maxime est impedi-
mento. Quod si consilia de rebus magnis cum illis communi-
care in animis induceris, qui in illis exequendis vitam non recu-
sat impendere, non desperas, nihil minus illustres res posse geri,
quam a majoribus nostris, temporibus aut æque aut non multo
minus turbulentis, gesta sunt. Sin per desidiam singula hostem
corpore flammâ, aut non brevi ad deditionem coger, aut in exi-
lium ejices, quæcum utrum sic miserum aut flagitiosius, vix dici
possit. Quod quidem ad nos attinet, scio me ab inimicis proditi-
um, te vero circumdanti insimulari. Quod si tibi, quod effuge-
re non poteris, quæ primò faciendum videtur, utrumque cri-
men non verbis expolita oratio, sed campis & acies redarguer.

XXV. Cum Prorex se in illius & cæterorum potestate futurum o-
stendit, consilio super expeditione suscipienda habito, edictum in
regem præcipuum est missum, quo imperabatur Nobilitati,
quæcumque civitate possent, ad Proregem, ubicunque esset,

venirent: ipsi postredie, cum presentibus copiis (erant autem non plures trecentis equitibus) Angliam versus iter insenderunt. Angli gregantibus se ad eos non adeo multis Bothianis ac Marcianis, cum Mulrossiam ad Tuedam devenissent, ibique suos expectare decesserunt. Angli, qui Jedburgum jam pervenerant, certiores facti per exploratores de hostium paucitate, ad quinque fere millia hominum Jedburgo educunt, & recta Mulrossiam iter intendunt, nihil dubitantes, quin eos, & paucos & de via fessos, una cum Prorege oppressuri necopinatos essent. At Scoti, per suos exploratores de Anglorum adventu edocti, se in proximos colles subdiderunt, speculaturi & tuto, quid consilii hostes captarent. Angli, spe sua decepti in oppido & Cœnobio Monachorum, non adeo multo ante spoliata vagi, & si quid prædæ invenirent, intenti, ad ortum usque discesserunt. Prima luce, cum Jedburgum reverterebantur, & Scoti receptis prope trecentis & Fifana juventute, ducente Normano Lellio, Comitis Rothulæ filio (qui Scotticæ juventutis, in omni virium genere, tum facile Princeps erat) alacriores facti, lentiore gradu ad colles, qui supra Ancramum vicum surgunt, se recipiebant. Ibi eos, paucis admodum comitatus, Valterus Scotus, (cujus ante non senesce meminimus) homo manu & consilio procerus, venit. Is, excusata temporis angustia, suos mox affusuros affirmans, Scotis ausus fuit; "Ut in collo prope amandarent equos, & omnium æquato periculo, in pedes descenderent, atque in loco humiliori hostem expectarent." Nec enim dubitabat, quin ministri, cum equis in editiorem locum subeuntes, fuga speciem Angli darent, & ad gradum inscendendum eos incitarent. Igitur, ne nocte immineret, sine prælio Scoti evaderent, & rursum cum magno labore victoriam forent, Angli, triplice acie instructi, ad eos pergunt, uno (ut sperabant) levi prælio bellum patrare cupientes, & quo propius spes erat, quamvis nocturno diurnoque itinere sub gravibus aquis continuato, alius alium vehementius horrat, ut gradum addant, & brevi labore longam quietem, rem item & gloriam redimant. Ita, cum quantum adhortatio adderet animorum, tantum vis labor adimeret virium, prima corum acies in Scotos, ad prælium instructos, velut in insidias præcipitavit: non contenta confusa, arma expellunt, ac fortiter prælium ineunt. Sed dæce res, præstiterunt prudenti Scotis auxilio fuerunt. Nam & Sol, in occiduum properans, rediens, diis in hostium oculos inirebat, & ventus, sine violentia, fumum fulvæ pulveris ita in posteriores acies rejecit, ut eorum oculi prospectum adimeret, & odore tetra de via adhuc aetheros gratias afficeret. Prima Anglorum acies in sonitum, & sonitu in motum, & sua perturbatione impedita, & Sotorum impetu impulsu confusus ordinibus, retro impacta, ita omnia fugæ & cunctationis prælevit, ut nec signa, nec ducem quicquam præstaret: & quicquid quisque privatim saluti prospexit, nemo dedecoris & periculi publici ei reminisceretur. Cum Scoti conferti sequerentur, non iam pugna sed cædes fuit. Sub noctem, Scoti ad signa revertati, cum

autem non parant casorum numerum, e suis duos modo desiderabant: ex Anglia, præter ducem, circiter ducentos milites compererunt interemisse, & in iis plebsque nobilitate insignes. Capri fuere fere mille: ex quibus genere clari pæloginta. Hæc victoria, quæ eo magis præter omnium opinionem accidit, tanto lætior fuit: cujus nullum fructus ad Proregem, gloria penè tota ad Duglassios redun-

XXVI. Circa hæc tempora, fraude, ut creditur, Georgii Gordonii Comitis Humilis, certamen commissum est, in quo tota fere inferiorum familia est extincta. Erat inter eos & Reginaldinus, cuius odium, sæpe multis utriusque partis cladibus nobilitatum: & humilis occultis indignatione afluabat, quod, inter vicinas gentes, soli ab eius clientela abhorrebant. Nam cum vicini Insulani, adversus Comitem Argatheliam, quicquid virium poterant, cogerent, ipse fere in illo terrarum tractu fuit, qui non in alterius castris suum esset. Sed, re sine certamine composita, inter redeundum, cum diverso itinere ab eo separati reverterentur, Reginaldini admodum cunctis populacibus collectis, atrocissimo prælio eos adoriuntur: pauciores a pluribus victi, atque ad unum cæsi. Ita gens humilissima, & sæpe de re Scotica bene merita, tota interierat, nisi divino (ut credi par est) consilio, ex familia principibus octoginta domi reliquissent gravidas uxores, quæ suo quaque tempore partu pepererunt singulos, qui omnes incolumes ad virilem perver-

XXVII. Eisdem prope diebus, sic certior Anglus, suum exercitum in Scotia furtim & fugacem esse, & Legatus a Prorege in Galliam missus, qui victoriam nunciaret, & auxilium adversus potentem & midas Regis Anglorum postularet, ac Levinium calumniam, eiusque discessum e Scotia infamaret. De auxilio, vix speratum, quod pro certo compertum esset, Anglum magnis cum copiis in Galliam trajecurum. Dati tamen quingenti equites, & hominum tria millia, non tam ut Scotos ab incursionibus Anglorum impingerent, quam ut eos distinerent, ne totis viribus in Galliam properarent. Anglus, ea æstate, non existimabat necesse, copias magnas ad limitem Scotorummittere, quod sustinere putabat artium, & ad excursions hostium inhibendas. Nam ex turbido re apud Scotos statim intellexerat, justum exercitum, eo anno, ad præcedenda loca muniri, cogi non posse. A Legato Scotorum in levibus, nec dignis responsis, crimina, in Levinium absentem ostentantur, quod pecuniam ad se missam suppressisset, quod, ob id cum Cardinale dissensiones, prædicta fuisset causa publica: distrahentem eam in Angliam, quam invidiosissime exagitabatur.

XXVIII. Rex Gallus, qui recenti, ex rutoribus scissis, invidia confusus, in suam adversus calumpnias purgationem admittenda, & Levinii fratrem, suum suorum persequendum, in curiam studiis incluserat, paulatim elucente veritate, ut excusaretur, cupit, reposita velanda colorem quæsit: ac in crimina

mina Levinio objecta inquiri iussit. Id negotium Jacobo Montgomeryano, auxilliorum Gallicorum praefecto, viro quidem impigro & probo, sed Levinii acerrimo inimico, datur, procurantibus maxime Gufiis, quod, sororis suae causam separare a periculo Cardinalis non possent. Montgomeryus, cum Gallis, cum

M. D. diximus, auxiliis, appulit in Scotiam, ad V. Non. XLV. M. D. XLV. ac literis & voluntate Regis Galliae in consilio expositis, effecit, ut indiceretur exercitus, potens

tribus modo, & qui sumtus belli ferre possent, ad brevem diem venire iussit. Ad eum diem, Hadinam conveniunt ad quindecim milia Scottorum, atque ad hanc praefecti e regione Verce, & cis-Anglicae, castra posuerunt. Inde, alternis fere diebus, Angliam sub signis ingressi, magnas praedas abigebant: & hostibus castra conantibus agros populationibus tueri. Scotti, levibus aliquot praeliis satis prospero successu factis, ad sex circiter milia in omnem partem flamma ferroque vastarunt. Cum, his incursumque, decem ferme dies consumissent, nec ulterius in hostium penetrent, quam ut nocte se recipere in castra possent, interea Montgomeryus & Georgius Humius sedulo, sed frustra, cum Prorege agerunt, ut castra trans Tuedam amnem transferrentur, ut e propinquo agros liberius incursarent, terroremque spargerent laetius. Repugnantibus Prorege, & qui in concilio erant, quod omni oppugnantiarum arcium apparatu destituerentur, soluto exercitu, domum est reditum: ceteri, quo cuique est visum commodissimum, in loca berna concesserunt; Montgomeryus Scrinium in aulam. Is, contra inimicorum adversus Levinum calumnias, etsi ei erat infensus, tamen Cardinalem gravissimis verbis arguit, quod, nulla iniuria insigni ab inimico affectus, hominem nobilem & innocuum falsa invidia gravasset, atque coegerit invitem hosti se committere.

XXIX. His fere diebus, ad omnes regnorum limites incursum utrinque vario eventu factis: Robertus Maxuallius, Roberti filius singulari virtute juvenis, ab Anglis fuit captus: nihil praetera memorabile dignum gestum. Proxima hiemis initio, Montgomeryus Galliam est reversus: Cardinalem Hamiltonium Proregem, sanandarum partium, quae seditionibus erant convulsa, per remotas regiones circumduxit. Primum Perthum est ventum. Ibi quatuor hominibus, quod carnem die venio commiserant, supplicium fecit; mulier cum parturiret, quod virginem Mariam in auxilium operemque ejus implorare nolisset, una cum partu extincta est. Rei universae cogitationem animum intendunt. Taedumque professi, ipsi se praedicabant ad personas de Novi Testamenti lecturibus ire sumendas. Nam, illa tempestate, id inter gravissima criminum numerabatur: tantaque erat crectas, ut sacerdotum pietas novitatis nomine offensa, contenderent, cum librum nuper a Martino Luthero fuisse scriptum, ac Veteris Testamentum reposcerent. cum Patricius Grajus, clara familia, in illis regionibus princeps, vent

venire bene comitatus diceretur, unaque Comes Rothusius, tumul-
tato per amicos, Prorox utrumque postredie adesse iussit. Sed
Cardinalis, parum tutum ratus, duos homines, nobiles & fideiosos,
& bene comitatos, in oppidum recipere, unum instaurata Religioni
addictissimum, egit cum Prorege, ut Perthum rediret. Proceres
mane, cum ad iter parati essent, accepto, Proregem Perthum ren-
dere, cum consecuti, cum in conspectu essent, datum Cardinalis ti-
tuli, ut Prorox eos juberet, urbem seorsum ligredi: postredie an-
te in custodiam dati: sed, Rothusio statim dimisso, Graius, quem
vehementius oderant & timebant, serius liberatus.

XXX. Antequam illinc discederetur, visum est Cardinali, ut po-
tenciam Ruveni praefecti urbani imminueret. Prorox praturam, ei
sublatam, dat Kinsanio, Comarcho vicino, & Graii propinquo.
Graius Ruvenus Cardinali inimicus, religioni instauratae favebat:
Graius nec prorsus alienus a religionis causa, nec amico in Card-
inalis animo. Hoc pacto si velut in arcem protrahi possent, non
habitabatur, quis, ob familiarum claritatem, multi ex propinquis
regionibus ad utroque se essent adiuncturi: e quibus quantum ca-
deret, tantum hostium sibi detractum Cardinalis existimaret. Igl-
itur pratura Perthi, quae, multos jam annos, velut haereditaria, in
familia Ruvena haeserat, in Kinsanium translata, cum multa civi-
um indignatione, qui veterem suffragiorum in comitiis libertatem
sublatam moleste ferebant. Missus novus praetor, qui cives,
sponte parere, vi subigeret. Urbis oppugnatione bisariam
Graius, qui totum rei pondus in se susceperat, a ponte Tai
oppugnationem aggreditur: altera manus, machinis per adversum
moen admotis, latus apertum erat invasura. Sed, quia maris
eorum consiliis non respondebat, in tempore non affuerunt.
Graius, per pontem aggressus, (quem Ruvenus, recepto in aedes
animas praesidio, incusoditum videri voluit) cum neminem ex
verso armatum conspiceretur, solutus omni metu, interius in op-
erum penetrabat: cum a Ruveno, ex adibus proximis repente
irumpente, invaditur ira acriter, ut fugam cum suis omnibus cir-
spectaret: sed turba, confusa in angusto, sese impendebat, &
praeprimorum ultimi introrumpere conatibus morabantur. In
confusa multitudine perire concultati complures: sexaginta fer-
ocidere. Cardinalis, etsi penes Ruvenum esse victoriam invit-
avit, tamen eadem adversariorum ab eo factam non moleste ru-
nos quos enim amicos sibi fore desperabat, eorum vires mutuis cla-
siminatus in lucro sibi deputabat.

XXXI. Cardinalis, peragrata, quoad tum satis putabat, Angu-
Proregem post hibernum solstitium ad Fanum Andrea duxit,
minum ejus, si fieri posset, sibi arctius devinciret. Quamquam
suum ejus Comitum Araniae obsidem haberet, tamen, quoties
Nobilitatis ferocia, & factionis adversa viribus, & Pro-
inconstantia cogitabat, verebatur, ne pari ac ad se venerat le-
ab adversariis persuasus, ad eos deficeret. Ibi cum per oritur
cuna.

tum pauci nocturni vigili Saturnalium diebus per ludum & litem constantia multa in praesentia largitur, multa posterius pollicetur, multa item de statu regni cum eo loquitur, paulo antea curior, Edinburgum est profectus.

XXXII. Erat interim ibi conventus Ecclesiastici ordinis, ad 11. Januarias. In eo certu cum iactata plurima fuissent, de veteri ecclesiae libertate retinenda, de manifestis quibusdam sacerdotum vitiis expurgandis, nec ullus huiusmodi exiit, tandem delatum ad eos, Georgium Sophocledium, concinnatorem Evangelii longopopulo acceptissimum, ad legem ab urbe milia, postquam, apud hunc minem nobilem, Joannem Cochburnum, diversari. Ad eum statim equites missi, qui hominem sceleratum deposcerent. Sed cum Cochburnus alia atque alia causaretur, ac moras incederet, si eum e culle posset dimittere circumspiciens, Cardinalis per suos id fieri admonitus, intempestiva nocte, cum Prorege illuc delatus, omnes aditus obsedit: nec tamen aut blanditiis aut pollicitationibus aut minis quicquam efficere potuit, donec Comes Borhuelia, & propinquus la sua evocatus, eo venit. Is, cum omnium Lothianorum facientissimus esset, tandem impetravit, ut Georgius ipsi dederet interposita fide, se ab omni damno & injuria eum defensurum. Sacerdotes hanc velut optimam pradam nacti, Edinburgo eum ad Patrum Andream transferunt. Ibi, post alterum fere mensem, constanti omnino generis sacerdotum multitudine, qua de doctrina ejus decerneret, & magis ut speciem judicium praeberent, quicquid cuiquam dubium esset, quid decreturi forent, de consensu omnium, Cardinalis (quoniam ipse, per leges Pontificias, de capite cujusquam nec exarctare questionem, nec statuere posset) per Prorege, per literas, ut designet rei capitalis iudicem, qui in rem animadvertere juberet, qui jam a conventu sacerdotum haereticus damnatus esset.

XXXIII. In ea re nulla videbatur mora per Proregem futura: ne fuisset quidem, nisi propinquus ejus David Hamiltonius Præstantissimus, multis verbis eum admonendo, rogando, deterrendo, interim prope objurgando, continuisset. In hanc fere sententiam locutum fuit: "Se vehementer mirari, quod consilio, Prorex, adversus Dei servos, quibus nullum crimen obijciatur, præter Evangelii Jesu Christi prædicationem, tantam licentiam permittit, & hominibus, flagitiorum turpitudine, & morum immanitate, plusquam ferina, prope in cruciatum dederet innoxios: quorum vitæ integritatem inimici fœdantur iniuri: doctrinam non ignoraret, ut cui ipse non ira pridem vehementer fuisset deditus: qui per commendationem in hunc supremum gradum pervenerit: qui se amplum sit testatus publico collectis: quam evendam publicam susceperit, ad quam legendam, cognoscendam, vitæque & morum exprimendam, singulos & universos sic hortatus. Cogitat tunc, inquit, qui sermones, quæ cogitationes hominum, de te & de futuro: cogita beneficia in te collata divinitus: sublatum e"

Rege, hominibus acrius et tibi infensum; cum illud idem
 inisteret, quo tu nunc vehigia sequeris. Qui suis consiliis
 illam precipitantem te nunc in exitum rapere cunctantur: te ab
 initio impugnavit; omni mole sine potestate; nunc pravis con-
 siliis te in fraudem illicunt. Revoca in mentem victoriam, tibi
 de civibus, sine corde et sanguine; de hostibus, longe majoribus
 cupis fretis, cum ingenti tua gloria, maxima illorum ignominia,
 excessam. Reminiscere, quorum in gratiam Deus iussit, de
 amicis oppugner: expugnare aliquando, et tenebris tibi a re-
 fectis hominibus circumdatus, discit. Propece tibi ante oculos
 Sionem illam, Israelitici generis Regem, ex infimo loco in supre-
 mum translatus. Quante illum indulgentia, legi seque obedien-
 tem, Deus est profecutus; quante militis eundem, precepta sua
 negligenter, involverit. Confet tuorum rerum, ad hunc usque
 diem, successum, cum rebus illius prosperis: ac, nisi consilium
 mutaveris, nullo feliciorem, imo deteriorem, exitum expecta.
 Quid enim ille designavit, quale tu nunc facis, idque in gratiam
 hominum sceleratissimorum, qui neque flagitia sua regere possunt,
 nec dissimulare saltem conantur.

XXXIV. Hæc admonitione hominis amici Prorex motus, restri-
 git ad Cardinalem; "Ne id iudicium precipitares: sed rem to-
 tam servares integram usque in suam adventum. Neque enim
 te consensus in illius hominis perniciem, antequam de causa
 diligentius cognoscatur. Quod si Cardinalis scire sinat, in caput
 eius poena vertat: se vero inanimem tardis et sanguinis fore, hisce
 literis attestari." Cardinalis hoc responso, præter opinionem,
 cum non dubitaret, interposita mora, rem, vulgo gratiosam,
 iri: nec rem dissipationis committi vellet: parvum, quod
 in equitate sperni poterat: partim, quod de sententiis, jam
 conciliorum auctoritate, prædaminatis, iterum iudicium fieri
 debet: itaque prope suenter iratus in consilio ante suscepto per-
 severavit: ac respondit; "Se non ad Prorexem ideo scripsisse,
 quod ab ejus auctoritate ulla in re penderet, sed quod, ad speciem
 consensus publici, ejus nomen ad condemnationem ascribi vellet."
 Igitur, Georgio e circo prode, Joannes Viniatius,
 doctus, et qui ex animo sinceræ religionis causæ, sed occulte,
 et superiore loco cunctationem habens jussor, e Matthæi capite
 suo tertio declinavit; "Dudum sentem esse verbum Dei, nra
 vero hæreses. Hæresim enim esse opinionem falsam, et cum
 sacra Scriptura plane pugnantem, et quæ cum pertinacia defende-
 retur: eam vero et gignit et alii ignorantia pastorum Ecclesiæ: qui
 quasi gladius id est verbo Dei: nec hæreticos convincere, nec
 vires reducere in viam norunt. Deinde, episcopo Episcopi,
 et episcopo ad Timotheum, ostendit, unde esse hæresim deprehen-
 dit rationem ostendit, si ad verbum Dei, velut ad lapideum
 hydium, conferatur." Tandem, cum perorasset, etiam, quæ ad-
 duntur, contra sacerdotes faceret, qui non ad refellendas hære-

ser convenissent, sed ad eos plerendos, qui licentia & arrogantia
eosius obuiam irent, tamen, velut omnia succederent eis ad vo-
tum, ut consecrami iudicandi sibi formam observarent, ad sug-
gestum, in templo exstructum, Georgium pertrahunt: alterum
ex adverso suggestum conscendit Joannes Lauderus, Romanus
sacerdos: ceteri, velut ad iudicandum, circumstant. Sed
nulla iudicii aut libera disceptationis ibi forma fuit. Accusatus
enim, cum multis abominandis conviciis, odiosissima quaque, que
vulgo adversus purioris doctrinæ magistros confingi solent, cum
summa verborum acerbitate detestabatur, atque ita cum actis aliquo-
horis, Georgius, in arcem reductus, in præfati cubiculo pernoctavit,
magna parte temporis in orando consumpta.

XXXV. Postridie mane, Episcopi duos Franciscanos ad eum mi-
serunt, qui ei denunciarent; "Moriendum quamprimum esse:"
ac rogarent, "Num ipsis, de more, peccata confiteri vellet." Ille
"Nihil sibi rei cum Fratribus esse," respondit: "Nec cum eis li-
berenter collocuturum. Verum, si in animum inducerent, in hoc
"genere sibi gratificari, se cupere sermonem conferre cum homine
"illo docto, qui pridie concionatus fuerat." Is cum, Episcoporum
permissus, in arcem venisset, cum Georgio satis diu Viniramus ob-
locutus, tandem, sedato fletu, a quo se cohibere non potuerat, pla-
cide rogat eum; "Num vellet, Coenæ sacramentum accipere?"
"Et persilbenter, (inquit) si ex Christi instituto, sub utraque specie
"nempe panis & vini, exhibearur." Viniramus, ad Episcopos re-
versus, cum retulisset, eum sancte affirmare; "Se immunem a se-
"deribus, quorum arguebatur: nec id eo pertinere, ut mortem in-
"stantem deprecaretur: sed ut suam innocentiam, Deo satis no-
"tam, hominibus etiam testatam relinqueret." Ad ea Cardinalis
ira inflammatus: "Et te, inquit, qui sis, jampeidem non ignore-
"mus." Item rogatus, "Num sacri corporis, & sanguinis com-
"munionem ei permetteret," cum alijs Episcopis paulum collo-
tus, ex eorum sententia respondit; "Non videri æquum, ut periti-
"mus hæreticus, ab Ecclesiaque damnatus, ullis Ecclesiæ beneficijs
"frueretur.

XXXVI. His reingratis, cum familiares præfati arcis, & mini-
stri, hora circiter nona, ad jentaculum convenissent, rogatus ab eis
Georgius; "Num & ipsi una vellet sumere cibum?" respondit
"Et persilbenter, ac multo etiam libentius, quam a me est factum
"superioribus diebus: quod nunc demum intelligam, viros vos esse
"bonos, & in eodem Christi corpore mecum esse sociatos: quod
"que huc mihi in terris novissimum convictum esse sciam. Tu
"autem (inquit præfatus) horror per Dei nomen, perque eum amo-
"rem quo affectus erga Dominum & Servatorem nostrum Jesum
"Christum, ut huic mensa paulum affideas, audientiamque facias
"donec ego brevi adhortatione vos compellem, ac super panem
"quem, ut fratres in Christo, sumus esuri, orem; ac deinde vobis
"valedicam." Interea mensa, ut mos, linteo operata, impositoque

Georgius dissensere breviter ac dilucide cœpit, de Christi tormentis & morte, circiter horæ dimidium loqui. Horta-
tus est autem precipue; "Ut, abjecta ira, invidia, ac malitia, in-
animos imprimerent mutuam amorem, ac perfecta fierent mem-
bra Christi, qui assidue pro nobis interpellat Patrem, ut nostrum
sacrificium apud eum proficiat in vitam æternam." Hæc locutus,
panem Deo gratias egisset, panem fregit, ac singulis particulam ejus
adnexit; & vinum pariter, ubi ipse gustasset, omnesque preca-
tus esset, "Ut memoriam mortis Christi nunc postremum in hoc
sacramento secum uluparent: sibi autem amariorem potionem
imperari, ob nullam aliam causam, nisi Evangelii prædicatione-
tem." Post hæc gratiarum actione peracta, se in cubiculum su-
um recepit, ac orationi finem reddidit.

XXXVII. Nec multo post, duo e carnificum numero ad eum a
Cardinali missi: quorum alter tunica, e linteo panno, nigra eum
induit: alter multos pulveris sulfurei sacculos ad omnes corporis
partes adnexuit: atque hoc ornatu amictum, in cubiculum exterius
transferti eductum, ibi commorari iubent. Interea, eodem pene
momento, in area ante arcem suggestum ligneum erigitur, pyra
construitur, ex adverso fenestra & propugnacula arcis tapetibus, tra-
panti fericis, & pulvinis ornabantur, unde Cardinalis, cum suo gre-
ge, latum spectaculum e tormentis hominis innoxii caperent, &
ad tam præclari facinoris auctores, gratiam populi caperent.
Magna præterea frequentia armatorum, adversus vim externam,
non verius ad ostentationem potentie, adhibita: machina æneæ,
totam arcem, locis idoneis disposita. Inter hæc, tubis clari-
fimbriis, Georgius productus suggestum conscendit, & ad palum
aureis alligatur: ac, vix impetrata pro Ecclesia orandi venia, ear-
dena ignem subjecerunt, qui pulverem undique alligatum conse-
dit in flammam ac fumum solvit. Præfectus arcis, qui tam prope
stabat, ut flammæ afflatu ambureretur, breviter eum est hortatus;
"Ut bono animo esset, ac delictorum veniam a Deo peteret." Cui
respondit, "Hæc quidem flamma corpori, inquit, attulit molestiam, ani-
mum vero non fregit. At, qui nos ex editiore loco tam superbe
despicit, intra paucos dies non minus ignominiose jacebit, quam
nunc arroganter tubat." Hæc locutus, fumis circa fauces arctius
constrictus vocem includit. Post aliquot horas, corpore in cineres
violenta soluto, Episcopi, adhuc ira odioque furentes, gra-
vissimis poenis propolitis, vetuerunt, ne quis pro defuncto oraret.
Cardinalis a suo grege magnus haberi, ac divinis in cœlum
transitus ferri; "Ut qui, torpentibus cæteris, unus, auctoritate
regis contempta, tantum facinus perfecisset: qui, populari su-
perbia compressa, totius ordinis Ecclesiastici patrokium tam
facile suscepit, ac feliciter gesserit. Tales profecto suæ di-
vinitatis vindictæ superioribus annis Ecclesia si habuisset, ipsa nunc
eorum imperiis non esset obnoxia, sed, suæ majestatis vi ac
ponderis, cætera sub se omnia contineret.

XXXVIII. Hac sacerdotum supra modum luxuriante victoria non promissum modo vulgus, sed plerique, genere & opibus illis, stre, magis irritati quam fracti, rem eo sua segnitie rediisse indignantur, ut princeps aliquid cum periculo esset audendum, aut omnia cum ignominia foret patiendum. Jam etiam plures, & apertius erumpentibus, vi doloris, querelis, de Cardinale tollendo coire, & ad libertatem recuperandam, aut vitam projiciendam, hortari. "Quam enim spem dignitatis reliquam fore, sub arroganti-
"simo sacrificulo, eodemque tyranno servissimum, qui bello adversus
"Deum hominesque suscepto, non inimicos modo, id est, qui aut
"rem haberent, aut pietatem colerent, sed cuicumque esset leviter
"offensus, eum, velut pecus ex hara, suæ libidini mactaret? Quod
"publice bellum & civile & externum alar, privatim meretricum
"amores nuptiis copulet, nuptias legitimas pro arbitrio dirimat,
"domi cum scortis volutetur, foris in cæde innoxiorum & sanguine
"debacchetur.

XXXIX. Cardinalis autem, etsi suis opibus non diffideret, tamen, cum non ignoraret, qui habitus esset animorum, qui de se sermones vulgo spargerentur, sibi cogitandum existimavit de potentia novis incrementis augenda. In Angusiam igitur profectus, sibi a natu maximam filio Comitæ Crasfordiæ despondit, nuptiasque magno apparatu, & prope Regia magnificentia, fecit. Inter hæc, cum per expugnatores certior fieret, Anglos, ad infestanda Scotia littora, magnos apparatus navales cogere, ac potissimum Fifensibus minari, ipse, ad Fanum Andreæ reversus, Nobilitati, ac potissimum illis, qui maritimos agros tenebant, diem ad conveniendum statuit, ut in commune consulerent, quid huic malo remedium esset obiciendum. Quoque id facilius prospiceret, decreverat, una cum agrorum dominis, totum litus, hoc est, pene Fifam universam circumire, & loca, pro cuiusque commoditate, communire, aut præsidia obtinere.

XL. Inter alios juvenes nobiles, venit ad Cardinalem Normanus Leslius, Comitæ Rochusie filius, cujus antea a nobis mentio non sequebatur. Is cum sæpe ante Cardinalem fortem & fidelem navasset operam, incidit inter eos contentio de re privata, quæ ad tempus animos nonnihil alienavit: sed ea lite, magnis sollicitationibus indodus, Normanus cesserat. Verum cum, post aliquot menses ad repetenda promissa redisset, e sermone in altercationem, ac deinde, neutri satis decora, incidit convicia: discesseruntque utriusque animis insensibilis: Cardinalis, non quam volebat reverenter tractatus, indignabundus; & alter, velut fraude circumventus, minabundus, & in vindictam pronus, ad suos rediit, & intolerantem Cardinalis superbiam eis exposuit. Facile omnes in eadem ejus conjuratione: & quo res minus foret suspecta, Normanus cum quatuor tantum comitibus Fanum Andreæ ingressus, in consuetum divensorium se recepit, ut ea potentate tardis consiliis dissimularet. Erant in oppido præterea decem ex conjurationis consiliis, qui alii

alio in loco, rei aggrediendæ signum expectabant. Cum hæc machinatio facinus obiret, apud, in oppido pleno propinquorum & clientium Cardinalis. Erant tunc, ut in illis regionibus, vere præcipiti, dies longissimi, nempe circiter Maii Nonas: & Cardinalis arcem suam, in usum belli, communiebat, tanta festinatione, ut prope diei noctem in opere contituaret. Igitur, cum diluculo, ad operas intromittendas, aperiretur porta, Normanus e suis in domuncula propinqua duos præmissos in insidiis collocarat, ut, janitore ab eis comprehenso, portæ compotes, signum, quod convenerat, cæteris darent. Hoc pacto, sine tumultu omnes ingressi, quatuor e suis miserunt, qui Cardinalis ostium observarent, ne quis ad eum nuncius perferri posset: alii circa aliorum cubicula missi, qui hominum & locorum noticia freti, ministros nominatim excitarent. Eos cum semisomnes sigillatim evocassent, mortem præsentem, si quisquam moueret, comminari, extra arcem inviolatos sine tumultu eduxerunt. Ira cæteris ejectis, cum soli arce potirentur, qui obsidebant Cardinalis ostium, tum demum pulsant. Rogati, quinam essent, cum sua nomina edidissent, intromissi (promissa, ut quidam sunt auctores, incolumitate,) multis eum vulneribus conficiunt.

XLI. Interea rumor de arce capta per totam urbem spargitur. Cardinalis amici, somno & crapula languidi, sese lenè molliuntur e lectis, & tumultuose, Ad arma, vocantes, ad arcem accurrunt, cum magnis minis & verborum contumeliis: scalas poscunt, & alia, quæ erant ad oppugnationem necessaria, comportant. Qui ex arce hæc spectabant, ut repentinum illud animorum imperum paululum retunderent, & ad respectum sui parentes revocarent, exclamant, "Frustra eos tumultuari, & mortuo seram opem ferre." Et cum dicto cadaver exanimatum oculis omnium exponunt, in illo ipso loco, unde ipse, non multo ante, Georgii Sophocardi supplicium tam latus spectaverat. Nec subibat modo animos rerum humanarum inconstancia, & inexpectatus eventus, sed multis occurrebat Georgii illa de illius morte prædictio, multaque alia, quæ sanctissimus vir ille, non sine divino (ut credibile est) Spiritus afflatu, ventura præmonuerat, ut brevi secutus exitus comprobavit. Cardinalis amici & propinqui, ad hoc insperatum spectaculum attoniti, celeriter sunt dilapsi.

XLII. Re per omnes regni partes divulgata, diversus animorum, pro cuiusque erga eum amore vel odio, fuit motus: aliis pulcherri-
mum, aliis nefarium facinus existimantibus. Multi enim, ob diversum religionis cultum, vitæ suæ ab eo metuentes, non pauci ob arrogantiam intolerabilem offensi, non solum factum præbarunt, sed & gratulatum ad libertatis publicæ auctores venerunt: quidam etiam vitam fortunamque eum illi conjunxerunt. Aula vehementer perculsa, & velut consilii sui parte orbata, de sententia eorum, qui aderant, cædis auctoribus denunciant, ut intra sextum diem adsint, & vadibus datis caveant, se intra diem, qui eis nominaretur, ad

causam dicendam in jus venturos. Illi cum arcem munitam tenerent, & in ea supellestilem pecuniamque Cardinalis, & Proregis filium primogenitum, obsidem (ut ante narravimus) Cardinali datum, nec pollicitationibus hostium, quorum saepe ante levitatem & perfidiam perspexerant, fidem haberent, nullas condiciones ac mentionem pacis admittebant. Ita eis aqua & igni interdictum est. Hoc pacto res partim minis & inanibus alterius partis promissis, partim alterius dissidentia, a mense Maio ad Non. usque Novembrius est extracta.

XLIII. Tum vero Prorex, & Reginae viduae importunis flagitationibus, & sacerdotum maledictis & conviciis impulsus, arma sumit: & arce toris tribus mensibus circumfessa, machinisque pulsata, quarto demum mense, praecipere jam hieme, re infecta, copias dimisit, & ad conventum ante indictum in mensem Feb. Edimburgum venit. Qui arcem tenebant, interea metu ab hoste liberi, non solum frequentes loca excurrendo vicina populationibus assiduus & ferro flammaque vastabant; sed, tanquam armis parva licentia, in stupra & adulteria, aliaque hominum otio abundantium vicia, profusi, jus & aequum sua libidine metiebantur. Nec, Joanne Knoxio, qui tum ad eos advenerat, crebro admonente; "Deum non irideri, sed graves mox poenas per eos, a quibus minime sibi timebant, de suae legis profanatoribus expetiturum;" a flagitiis tamen contineri poterant.

XLIV. Praeter hoc domesticum, & in ipsis visceribus grassans malum, accessit & bellum externum. Angli enim, collectis copiis, Solvæum transgressi, longe lateque sui terrorem fuderant: nec praedis & incendiis contenti, arces quasdam munitas vi ceperant, & praesidiis occupant. Nec in reliquis limitibus res quiescere erant. Robertus Maxuallius, in quem maxima belli tempestas incubuerat, Edimburgum ad auxilium rebus pene perditis poscendum venerat. "Jam enim in agris solitudines vastas esse: praesidia ab inimicis teneri: cultores agrorum, sedibus patriis ejectos, omniumque rerum inopia confectos, amicorum misericordia vivere. Quod si dem erga Regem mutare nollent, hæc pati. Quod nisi eorum egestati prospiciatur, brevi futurum, ut & ipsi suis miseriis coacti, & vicini, simillium metu, in fidem Anglorum se dedant." Ei, ut sua recuperaret, auxilia promissa. Prorex, cum exercitum eo duceret, ad Megatam amnem castra posuit. Ibi amicis & propinquis Cardinalis a Prorege importune petentibus, ut Georgium Lessium, Normani patrem, qui ibi aderat, in jus vocaret: neu hominem potentem, sed fidei dubiae, aut verius aperte hostem, ut belli socium, duceret: Comes, etsi & tempus & locus contra suaderent, tamen nullam se judicio moram facturum ostendit. Igitur judicium nominibus, de more (quem alibi retulimus) lectis, ac nemine ab adversariis nominatorum rejecto, sententiis omnibus est absolurus.

XLV. Inde ad Langopum arcem progressi, expulsus illinc Anglis, cum alia praesidia aggredi vellent, nuncio repentino sunt revocati. Illatum enim erat, Gallicam classem non procul ab Ebbæ promontorio visam, in qua essent una viginti triremes. Prorex, id quod res erat suspicatus, ad arcem Andreanam (uti convenerat) expugnandam eas advenire, latus domum properat. Ibi cum Leone Strozio, Gallicarum triremium praefecto, collocutus, conjunctis copiis arcem obsidione cingunt, tanta celeritate, ut multi ex praesidiariis excluderentur, & plerique, qui extra eam conjurationem erant, negotii causa arcem ingressi, includerentur. Mox, sublatis machinis arsis in turres duorum templorum, quæ in proximo utrinque itant, totam arcis aream adeo propugnatoribus infestam reddiderunt, ut nemo, sine manifesto vitae periculo, extra aedes apparere videret. Neq. multo post, quod inter duas turres muri erat, (cum constructiones posteriores cum prioribus non satis coagmentata essent) admotis majoribus machinis, cum magno fragore corruit. Nam vero, qui antea munitionibus confisi, se ad omnia discrimina obvianda promissos ostenderant, trepidare coeperunt: & convocato summa rerum concilio, Proregis crudelitatem (quæ in animis imbecillioribus acius exardescere solet) in propinqui morte ulciscendi incurrentes, Leonis Strozio, incolumitatem modo pacti, se dederunt. Ille, suis ad arcem ipsam immisiss, in qua, præter huius generis commectus vim maximam, & Cardinalis pecuniam et supellestem, etiam praesidiariorum omnes facultates, & multorum præterea civium, ut in locum tutissimum, opes erant congregate, una cum Proregis filio, qui obses a patre Cardinali datus, eo casu, in arce deprehensus fuerat. Arx de concillii sententia diruta. Leon, post paucos dies, cum deditis in M. D. annum vela dedit. Hæc in mensem Augustum anni XLVII. M. D. XLVII. inciderunt.

XLVI. Eodem fere tempore, illatum est, Anglos magnas copias marique parare, ut in Scotiam irrumpant, & pacti foederis huius repetant: quod fœdus, circiter quatuor annos antea, factum erat cum Prorege, de Regina Scotiæ Angli filio collocanda. Reversus hinc rumor animam Proregis, alioqui imbecillum, vehementer percussit, ut qui nec vim auxilia haberet externa, nec domesticis copiis admodum consideret: nam & Papanorum factio ejus aperte offendebatur, & Levius exulis amici, crudeliter ab eo & male haberi, odiorum semina adhuc retinebant. Tamen Edimburgum, ad edictum, frequentes convenerunt. Inde profecti ad fluminis (quod per Lothianam fluit) ostium, adventum Anglorum praestolantur. Interea Scoti equites, adventantem hostem, non ex parte adequitantes, & convitiis eos ad certamen lacessunt, sed infestum reddunt. Imperator autem Anglus, qui Scotos in saltuario genere pugnae sciret suis longe præcellere, verum, nequam ex æmine adverso in eos excurreret. Tandem, imperator Grati equitum praefecti precibus exoratus, permisit, ut parata complures

complures equitum graviter armatorum & cataphractarum turmas in imparatos ex inopinato se effunderent: qua repentina procella Scoti, qui desiderant hostem timere, cum solius ordinibus fugerent, eorum aut caesi aut capti sunt circiter octingenti: ex Anglis erant, dum avidius fugientibus instant, capti fuerunt complures: & in inobiles aliquot turmarum ductores. Ex eo die, Scottorum equitatus nihil memoria dignum gessit. Anglorum castra ad Prestonium vicum erant, paullo plus mille passus distantia. Inde e superiore loco Scottorum copias contemplati, cum opinione maiorem multitudinem viderent convenisse, interim, dum de summa rerum confultant, literas ad Scottos mittunt, ut, si quid aequi impetrare possent, bellum conditionibus potius quam armis finirent. Earum literarum hæc summa erat.

XLVII. "Se magnopere Scottos orare: primum, ut meminerint, utramque aciem Christianorum esse hominum, quibus (nisi sue professionis prorsus obliviscantur) nihil pace & tranquillitate debeat esse operatius, nihil armis & vi injusta derestabilius. Deinde belli præsentis causam non ab avaricia, odio & invidia nasci esse, sed a perpetuo pacis studio, qua nulla ratione firmius quam matrimonio colliri possit, eoque publico Procerum omnium consensu promisso, publicoque fœdere palam approbato: eorum conditionibus, quæ Scottis quam Anglis essent æquiores: ut qui non in servitutem, sed in vitæ societatem, omniumque forum communione eos vocent. Tanto autem utiliores eas optatas fore Scottis quam Anglis, quanto infirmioribus a potentioribus & emolumentorum spes & injuriarum metus esset maior. Illud autem in primis, in rationibus ponendis, in hoc genere spectandum, quod Regiam viro collocare Scottis esse necesse: quod necessitas vis esset inevitabilis, & moderatio difficilis: viri eligendi potestatem unam publico concilio relictam esse. Quod si imperitum ex dignitate & utilitate publica eligant, quem potius adimant, quam Regem vicinum, in eadem insula natum, genere propinquum, in eisdem legibus, institutis, moribus & lingua educatum; nec opibus tantum, sed omnibus fere externarum rerum vel ornamentis vel emolumentis superiorem: & ad hæc, qui perpetuam secum concordiam, & veterum odiorum oblivionem afferret. Quod si peregrinum aliquem lingua, moribus & institutis dissentientem, arcessant ad regnum accipiendum, sciant ut cogitent, quare illud consilium nullis implendum esset, & quod si cum afferret incommoda: id ipsos aliarum nationum exemplo posse animis prospicere: idque facilius esse, quam experiundo discere. Quod autem ad se attinet, si Scottorum animos a concordia non alienos intelligant, aliquid de iure summo remissum contentique fore, ut puella Regia in potestate suorum educaretur, usque ad ætatem nubilem; donec ipsa, de consilio Procerum, libere maritum eligere possit: ad id usque tempus, ut utrinque a viribus armis abstineretur; ne interea Regina imperperitum solum transiret."

vehatur: neve cum Gallo, aut alio quoquam extero, de matrimonio pactio fiat. Id si Scoti sancte promittant, se sine mora paeato agmine discessuros: & si quid danti Scotiam ingressi derint, id se honorum virorum arbitrio compensaturos.

XLVIII. Has literas ad se allatas Prorex, cum Joanne fratre, Fani Andrea Archiepiscopo, quem in locum & auctoritatem Cardinalis assumerat, paucis aliis ostenderat. Illi in spem victoriae erecti, auctores fuerunt, ut suppresserentur: verebatur enim, ne, si palam factae essent, equitate conditionum intellecta, multi ad pacationis consilia inclinerent. Ipsi autem per totum exercitum rumores spargendum curant: "Anglos eo consilio venisse, ut ablata per vim Regina, regnum vi & armis in suam ditionem redigerent." Prorex autem, homo natura socors, quatuor, nihilo seipso in se militari consiliores, allegerat, ad quorum nutum omnia circumagerentur. Hi erant tres ejus propinqui, Joannes frater, Fani Andrea Archiepiscopus, Abbas Fermelinodunus Georgius Durus, & Archibaldus Beconius: quartus erat Hugo Riggus, caustidicus, corporis mole & stolidis viribus, magis quam militarium rerum cognitione, insignis. Hi Proregem, sua sponte inconstantem, sed ad suam summi auram consilia mutantem, ita vana spe victoriae implevit, ut aliorum admonitionibus clausas aures haberet.

XLIX. Inter ea, cum per Scotorum exercitum Proregis amici scum a se rumores disseminandum curassent, statim, magno cum tumultu, ad aperta discursum est. Primam aciem Archibaldus Duglassius Angulus, postremam Georgius Gordonius Huncilata, Cornices, ducere iussit. Dana utrique virorum fortissimam millia data. Hortex in media prope quam cuncta habebat. De fuga Anglorum rumor subito exortus, nec omnino vanus erat. Nam, cum descenderentur commicari, nec a longinquo frumentari, nec rapere ex agris, in tanta paucitate, audent, usam salvis expediendis rationem credabant, si parte impedimentorum relicta, ipsi longis itineribus retro contenderent. Verum, tot armorum millibus ad meliorem instructis, cum nec in pluvium descendere audent, nec abeundo fallere possent, in loco superiore adventum hostium praestolantur. Ex adverso, Prorex, impatiens morae, cum per unum & suum Duglassium admonuisset, ut aciem promoveret, ille, ut qui ob hostiam commicatum, libet Anglos, non posse diutius in eo loco consistere, ac expectabat, ut agmen abeuntium invaderet, lente promovebatur, donec per alterum a Prorege nuntium juberetur addere audum: cum deum flumen transivit, media atque ultima caelestis longo intervallo sequentibus.

Angli, qui de descensu cogitabant, ante Duglassium ad se revertentes, magno gradu prospicerent. Gradum equitum praefectum, totum equitum obviam miserrunt, qui agmen hostium intrare, dum pedes collem propinquum occuparet, aut, si darentur, scotos ordinis turbaret: cum major pars corum, cum illis armata esset, scotos impetum suum sustinere non posse existimabant.

stimabant. Verum Scotorum phalanx, densis ordinibus constipata, ac longarum hastarum vallo praerecto, venientes exceperunt. Illi cum primis Anglorum se hastis induissent, proximi, velut in infesta illati, retro in aciem suorum se receperunt, se pro certo affirmarunt, Scotorum ordines nihilo magis perrumpi posse, quam si in murum saxum incurrerent. Cum jam, pediatu relicto, equites Angli fugam meditarentur, partim mutua adhortatione, partim a ducebus retenti, & equiore loco consili, ordines restituerunt. Scotos a progrediendo in adversum collem revinuit illud maxime, quod Jamboam Hispanum, cum cohortibus sceleratiorum equitum gentiliū, velut in latus incursum, per obliquum clivum descendere viderent. Itaque, ne phalangem per subita belli dividere cogerentur, neve a lateribus circumvenirentur, a recto collis a sensu pederentium desisterunt. Media acies cum, loco relicto, primos fugere crederet, nulli solutis ordinibus fugae se dedit. Id Angli e superiore loco conspecti, misso equitatu multos fugientium obtinere. Toto hoc interim, ab Esca ad castra Anglorum, classis Anglicae, in obliquum Scotorum latus jaculata, magno damno eos affecit. Cum vix omnes armis confecti essent, ob exedes passus facies, quoddam in reditu annu absumsit. In sacerdotes & Monachos (nam & qui per etatem vires arma ferre poterant, in castra venerant) Angli gravissime saeviunt. Nec pauci erant, qui illius diei calamitatem illis impulerent, qui arroganter pacem honestam repellerent, & in victoria, eis obligisset, in suos magis quam Angli sevitiori sperabantur. Ceciderunt, ex Angliis equitibus, in primo congressu supra ducentos: & Scotis vero, tota fere illustriorum familiarum juvenus, cum amicis & clientibus, qui sine flagitis se eos non posse desistere existimabant. In fuga multi capti. Scoti principes in unum globum congregati, integris ordinibus incolumes domum redierunt: per loca enim impedita, & equis incommoda, primum sine progressu nec, si quando in plana descendere cogebantur, equitibus Angli, qui sparsi fugientes premebant, eos ausis aggredi. Hoc praelium, inter pauca Scotti calamitosum, factum est decimo die mensis Septembris anno M. D. XLVII.

LI. Angli, parva victoria, exque laetiores, quod praeter spem viderat, quinque millia cum omnibus castris progressu ibi circiter octidies subsisterunt, & quotidie excurrebant, ad sex ferme millia regionem circumjectam ferro flammaque vastarunt. Neque rem illam memoria dignam praeterea attentum, nisi quod in aestuario Forthae desertas insulas, Ketham & Amonam, munerunt: in aestuario Tai, Brochteam arcem ceperunt. & inter redeundum, terribili itinere, Faskellum & Humalū atres, infecto terrore, ad deditionem compulerunt: praesidiaque, alterum ad Lauderam, alterumque in ruinis Rosburgi, excitarunt. Repentinus eorum discessus Scotorum animos nonnihil recreavit: & facultatem coeundi, ut de summa rerum consulerent, dedit. Igicur ad Reginas, quae cum Sirenis erant cum parte Procerum, statim post praelium, Proceres cum

liqua part
quorum c
multa sign
fusus ejus
Hamiltoni
in dolore
nominibus
ferebant.
omnes occ
mam reru
iri speraba
pentibus.
domesticar
ponebat, q
litum cum
nicabar.

LIL. Pr
fit, ut Reg
zarum de t
duz haud
Levistoniu
Rege Fr
hostem con
ram, ac D
lum lentin
Angli ab u
velut accitu
loer enim
quorum, a
relictis An
ma est, vi
stabant
maxime va
in dederat
ne luderet
no, aliis
mactaba
rim e S
na ad loc
multosissi
na Dugla
ho suis lu
madores
a tergo
andi ade
trepid
ant: m
liqua

liqua parte accessit: Prorex quidem & frater mortui & dejecti, ut quorum culpa eo calamitatis eventum esset; Regina autem vidua multa signa luctus, & vultu & oratione, prae se ferebat; sed qui sensus ejus introrsus speculabantur, eis non ægre ferre videbatur, Hamiltoniorum arrogantiam repressam: cum autem affectum, qui in dolore publico superante læticia eminebat, quibus Regum vitia nominibus honestis occultare mos est, ad animi magnitudinem referrebant. Præterea Regina vidua, jam inde a morte Cardinalis, in omnes occasiones fuerat intenta, ut Proregem loco dejiceret, & summam rerum in se transferret potestatem: nec unquam id effectum iri sperabat, illis in summo culmine collocatis, & loca munita tenentibus. In omni fere sermone, aucto in majus ex Anglis metu, domesticarum copiarum infirmitatem ostendebat, & pericula proponebat, quæ civilibus dissensionibus impendebant: suumque consilium cum iis, quos Hamiltoniis minus æquos esse sciebat, communicabat.

LII. Proceribus de universa re Scotica consultantibus, decretum sit, ut Regina Britannodunum seponeretur, dum in Conventu Procerum de toto regni statu ageretur. Datus est custos, ex Regine viduæ haud dubie factione, Joannes Areskinus: additur ei Gulielmus Levistonius, Hamiltoniorum fautor: missi in Galliam Legati, qui a Rege Francorum Henrico auxilia ex fœdere peterent, adversus hostem communem: spes etiam facta, Reginam in Galliam venturam, ac Delphino nupturam. Sed Galli, domesticis curis intenti, dum lentius, quam periculum instans postulabat, auxilia comparant, Angli ab utroque limite interim Scotiam ingressi: Levinus Comes, velut accitus ab amicis, ad solstitium hibernæ Drumfrisiæ venit. Inter enim ejus Angulus, & verus amicus Glencarnius, duo millia virorum, ac vicinarum gentium peditum auxilia, ei promiserant, si cunctis Anglis ad se veniret. Verum, cum ad locum & diem ventum est, vix trecenti convenerant: hique ex iis fere qui latrocinio vacabant. Hæc, atque alia hujus generis suspicionum plena, ac maxime varium ingenium Joannis Maxuallii, qui jam obtulerat Arturum, dederat, Levinio fidem faciebant, se dolo peti. Igitur ut pari modo luderet hostes, recto apud se Glencarnio, item Joanne Maxuallio, aliisque Scotorum Primoribus, qui de ipsius ad suos transiitum tractabant, de media nocte sexcentos equites, partim Anglos, partim e Scotis deditis, Drumlatricum versus pergere jussit. Hi cum ad locum destinatum venissent, fere quingenti emissi, qui quam multoedissime ferro & igne grassarentur, ut arcis dominum Jacobum Duglassum in insidias elicerent. Ille, id ipsum agi ratus, in suis lucem expectavit: deinde, insidiarum metu liberatus, in latrunculos effusus invehit, annem Nichum transgressus, ipse cum a tergo urgens abeuntibus inhaesit. Illi spatium & locum secolandi adepti, retro in eum verso impetu feruntur, & in angustiis, trepidatione injecta, turbant, turbatisque instantes paucos occidunt: multos viros præstantes capiunt. Hac levi expeditione, tantus

tantus majorem Gallovidiam partem terror invasit, ut certatim se Anglis dederent: partim Levinio gratificari studentes; partim ne a vicinis, relictis, ad omnem injuriam paterent, metuentes. Prorex Scottorum, vestitus, ne, si ipse, tanto circumstrepente undique tumultu, nihil moliretur, animos suorum labefactatos penitus dejiceret, Brochteam arcem obsedit, ac, post tertium fere mensem, nulla memorabili re gesta, suos abduxit, relicto cum centum equitibus Jacobo Haliburtono, juvene impigro, qui vicina loca infesta redderet, & comminatus terrestres in Brochteam, & presidium, quod in colle vicino Angli communierant, inferre prohiberet. Hæc fere sub finem illius anni gesta.

LIII. Proximi anni, qui fuit M. D. XLVIII. initio, M. D. Angli Hadinam oppidum ad Tinam amnem in Lothiana communierunt, & villarum incendiis & direptionibus agrum totius ferme Scotiæ fertilissimum vastarunt: aliudque presidium ad Lauderam urgebant. Et Levinius, sub finem Februarii, limite occidentali transmissis, insidias sibi a partibus deditorum paratas egre evasit: & Carleolum reversus, de aliquibus obsidibus, ac maxime Joannis Maxuillii, quem præcipuum defectionis auctorem rebatur, ex literis Regis Anglorum, poenas summisit.

LIV. Inter hæc, Henricus Gallus, qui patri Francisco successerat, miserat ad mare copias quæ in Scotiam trajiciendæ erant, ad sex fere millia hominum: in iis erant tria Germanorum pedum millia, duce Ringravio; duo fere Gallorum millia, ac circiter mille diversi generis equites. Omnes jussi parere Desio Gallo, qui jam aliquot annos copias in Gallia, non sine laude, duxerat. Hi Lethæ expositi, ac jussi Edinburgi comorari dum se a nausta & jactatione marina reficerent. Prorex, & quod secum habebat copiarum, Hadinam profecti, omni aditu obfesso, urbem clauserunt: edicto quoque in omnes partes misso, paucis diebus ad octo millia Scottorum convepere. Ibi, Nobilitate omni congregata, renovata est illa consultatio, de Regina in Galliam transportanda, & Delphinum despondenda. Convocatur concilium in Cenobium Monachorum quod extra Hadinam est, hoc est, in ipsa castra. Erant in eo adventu diversi animorum motus. Alii enim disputabant; "Bellum ab Anglis perpetuum, & a Francis servitutem; ex hac Regina ablegatione, imminere. Erant qui, ob religionis consensum, & presentium temporum conditionem, Anglorum oblatam amicitiam censerent amplectendam; "Præsertim, cum pacem decennaliter offerrent, nec ullo vinculo & pactis gravioribus Scottos illigare. "Totum enim id factum esse, ut, vel Rege Anglorum, vel Rege Scottorum, ante decennium e vita decedente, omnia utrinque integra. Ut nullus autem fortuitus eventus intercurrat, tam regni malis presentibus, quibus fractis viribus prope succumbere liberato, posse, juventure, quam proxima clades pene totam consumerat, longa pace aucta, sopitis intestinis dissensionibus, tutius quam inter cornua tubasque, de summa rerum agi: quæ

consultatione, sepe mora fuit salutaria, & precipitem festinationem celeris est secuta poenitentia.

LV. Gallicae causae favabant primum omnes Papani: deinde Gallicis beneficiis praecipue, aut in magnam spem emolumentorum erecti. In hoc genere fuit & Prorex. Ei promissi erant reditus annui duodecim millium librarum Francicarum, & praefectura centum equitum cataphractorum. Ita in eorum sententiam frequenter intus est, qui Regnam in Galliam amittendam consuevit. Igitur classis, quae ad eam devehendam venerat, & interim Leitha subat, simulato discessu, totam Scotiam circumvecta, Britannodunum appulit. Regina, quae complures menses ejus adventum expectaverat, comitantibus Jacobo fratre, Joanne Arestino, & Gulielmo Levistonio, conscendit: ac multum tempestatibus adversis jactata, tandem in Britanniam, peninsulam Gallicam, fuit exposita, atque inde ad aulam modicis itineribus perducta.

LVI. In Scotia, cum bellum ad Hadinam substitisset, vulgus Scotorum diversis in locis rei gerendae occasionibus non defuit. Nam cum ex Humio & Fuscacello acerbis hostes excurrentes magnis incommodis vicinas regiones afficerent, tandem Scoti, observato, negligentius in Humio vigiliis obiri, nocte per rupem, ubi seiebant, fiducia loci, minimam diligentiam adhiberi, in summum penetrarunt, ac caesis custodibus artem in suam potestatem redegerunt. Nec multo post, cum praefectus Fuscacelli imperasset vicinis agricolis, ut magnam commeatuum vim ad certum diem adveherent; hanc vicina juvenus occasionem nacta, frequens ad diem dictum occurrit: ac deposita e jumentis onera cum in humeros extolissent, pontem, qui duas rupes committit, recepi, repente quod ferebat dejecto, custodem qui aderat ligno dato consuevit: ac priusquam reliqui Angli convenire possent, armis & locis opportunis occupatis, suisque per patentem portam acceptis, arce sunt potiti.

LVII. Nec maritimus interea Anglorum exercitus quievit: etenim terrestris belli mole Hadinam versu, proximas regiones praedio nudatas rati, hostium duces in Fisiacum agrum descendere decreverunt. Igitur, cum aliqua oppida maritima habitatoribus frequentia praetervecti, ad Panum Miniani, vicum satis frequentem, impulerunt, ut inde, terrestri itinere, ad immunita quidem, sed maritima, & in quibus diripiendis majus opera pretium esset, pergerent; Jacobus Stuartus, Reginae frater, accepto tumultu, ipse cum plebe Panis Andreae, & paucis qui domi relictis erant civibus, eo accurrit, aggregantibus se ad famam passim vicinis. Angli, jam in terram ingressi, circiter ad millo & ducenti, ad pugnam instructi stabant: ac metu machinarum, quas e navibus exposuerant, agrestium turbae facile dissipabant. Jacobus autem, terrore fugientium paulum compresso, tanto impetu in hostem irruit, ut, quamvis turbam tenere collectam magna ex parte secum haberet, statim hostem funderet ac fugaret, atque inde ad mare magna cum caede compelleret.

Multi

Multi in fuga trucidati : non pauci, dum ad naves properant, abiecti : navicula una cum vectoribus, dum tumultuosius ad festinas, depressa est. Ferunt eo die caecos circiter sexcentos, tantum captos.

LVIII. Illinc classis ad Merniam, regionem minus frequentem, est deversa : eo consilio, ut Montem Ralarum, oppidum non procul ab Escæ fluminis ostio situm, opprimerent. Exsensionem nocti facere statuerunt : quam opperientes, donec lucis aliquid supererat, ad anchoras, extra terræ conspectum, steterunt. Cum per tenebras paulatim ad litus allaberentur, ipsi, sua imperitia, rationem occulti consilii, accensis in omnibus naviculis lucernis, hosti prodiderunt. Joannes Areskinus Dupius, oppidi praefectus, omnibus absque strepitu arma capere commovit, tripliciter suos divisit : alios retraggerem terrenum, in litore ad exsensiones impediendas castrum, collocavit : ipse jaculatores aliosque leviter armatos in hostem duxit : tertiam manum ministrorum & vulgi promiscui, ad junctis paucis hominibus militaribus, qui turbam regerent, retro collem propinquum expectare iussit. His ita comparatis, ipse cum jaculatoribus in hostes descendentes investit, acre certamen confudit : ac, tumultuario genere pugnae, eos usque ad aggerem pertraxit : ibi conjunctus cum statione suorum, acie instructa, omnes in hostem immisit. Nec illi cessissent, nisi e colle propinquo acie alia sub signis se ostendisset : tum demum ad mare & naves ados trepide acti sunt, ut e circiter octingentis, qui exsederant, vix tertia pars incolumis evaserit.

LIX. Interea ad Hadinam acriter excursionibus pugnabatur, ne sine utriusque partis damno : plures tamen ab Anglis cadebant, itaque, cum multarum rerum aut jam esset, aut mox instaret, penuria ; atque auxilium, quod parabatur, serius venturum crederetur, quam vires obsessorum affecta ferre possent, Bervico interea duo Equites illustres, Robertus Bovius & Thomas Palmerius, eo milia pedites, & trecentos equites, quanta possent celeritate, ducere iussunt. Hi omnes, insidiis excepti, pene ad unum interierunt. Cum Angli statim alia subsidia mittere conarentur, eorum consilio intercepto, Galli ad angustias viarum, qua venturi erant, se objecerant. Verum Dessius, per exploratorem hostium, quem ceperat, delusus (quippe asseverabat, Anglos adhuc procul abesse, & alia via intuisse ad suos penetrare) relictis quas obsidebat faucibus, alio se vertit : & Angli interea, qua pertenderant, nemine obvio, penetraverunt. Trecentos adducebant recentes milites : attulerunt & globos ferreos missiles, & sulfurei pulveris nonnihil : commeatum item ejus generis, cujus apud obsessos summam esse penuriam sciebant.

LX. Dum hæc ad Hadinam varia fortuna geruntur, neque quicquam ad summam belli proficitur, certus affertur rumor, justum Angliam conscribi exercitum, ad obsidionem solvendam. Dessius, consiliis adventantibus, cum se imparem sciret, castra paullo longius

oppido genere, Anglici certamini, quæ gelis vehedimbu ingredi, una cum merunt.

LXI. succedentum ex profectu mento, alii portvadunt. riam in hac nee maxie in praefracta potgem dedtium, & mos pervconverli, in Teviducti. Icurfiones dem, omquotidianburgensepiebant. patratum

LXII. certior famagnos fesse, ac pmilitis auex intestivirum mplemento quam existpaucos die tracta, cuvidua specillitote pot

oppido removit, & machinas aeneas, præter sex minuscultas, ex eo genere, quæ campestris vocantur, Edimburgum remisit. Tandem Anglici exercitus adventus oblidionem solvit: quod in unius aleam certaminis remoticam duces committendam non censebant, Scoti, quæ cuique proximum erat, domos redierunt. Galli, etsi Anglis vehementer prementibus, sine noxa se receperunt. In reditu, Edimburgi præfectum, prohibentem cum omnibus copiis oppidum ingredi, (quod sciret eos a prædandi licentia non posse contineri) una cum filio & civibus aliquot, qui se ad eos aggregabant, interemerunt.

LXI. Deslius interea, ne seditio glisceret, simul, ex rebus bene succedentibus, ratus hostem negligentiorum factum, statuit tentare, num ex inopinato Hadinam interciperet. Eo tota fere nocte profectus, prima luce, vigilibus occisis, ad muros venit, ac munimento, quod ante portam erat, oppresso, cælisque excubitoribus, alii portam effringere conantur, alii horrea Anglorum proxima invadunt. Ibi mollementum portæ fragor, & Gallorum alacritas victoriam ingeminantium, vix tandem sopitis Anglis somnum excussit. In hac maxima omnium trepidatione, miles quidam machinæ æneæ maximæ, quæ in portam forte obversa stabat, ignem subiecit, ut in præfenti m. o etiam anceps remedium tentaret. Globus perfracta porta per densos Gallorum ordines transvolans, tantam stragem dedit, ut, inter vociferationem militum victoriam gratulantium, & fractarum valvarum fragorem, clamor dissonus ad extremos perveniret. Illi, trepidationis causam ignorantes, in fugam conversi, reliquos secum traxerunt. Inde Galli cum damno repulsi, in Tevotiam, quam Angli maximis afficiebant calamitatibus, ducti. Ibi, præfidente Deslio, Jedburgo hostes repressi: multæ incursionis in agrum Anglorum, non sine re & laude, factæ. Tandem, omnibus agris vastatis, omnium rerum inopia ad labores quotidianos adjuncta est, minore vulgi commiseratione, ob Edimburgensem seditionem: quam velut ad tyrannidem conatum accipiebant. Nec ab eo die quicquam a Gallis memoria dignum est patratum.

LXII. Rex Galliarum, ex Proregis & Reginae viduæ literis certior factus, Deslium, levibus expeditionibus, & ferme inutilibus, magnos sumtus facere, gravioremque eum amicis, quam inimicis esse, ac præcipue post Edimburgi factam seditionem, adeo Franci militis auctam insolentiam, ut res non procul abesset a perniciæ, ex intestinis discordiis: eo revocato, auxiliis Paulum Terminus virum militarem, & summa prudentia præditum cum supplemento misit in Scotiam. Is dum advenit, Deslius, cum ad suam existimationem facere arbitraretur, Ketham insulam, ante paucos dies captam, & munitam, recuperare: classe Lethæ tracta, cum lesta manu Scotorum & Francorum conscendit, Regina vidua spectante, & nunc singulos, nunc universos adhortante: ac, littore potitus Anglos in altissimum insulæ angulum compulso,

caelis fere omnibus eorum ducibus, ad deditionem, nec tamen sine sanguine, coegit. Hoc postremo in Britannia opere fortiter patratum, exercitum Termio tradidit.

LXIII. Is eductas ex hibernis copias in regiones ad septentriones spectantes duci iussit: eos ipse, Desfio dimisso, statim secutus est, ac exercitu ad Brochteam arcem admoto, brevi eam, ac mox castellum propinquum de Anglis coepit, utrinque fere omni praesidio delecto. Cum in Lothianam redisset, ac totis viribus in id incumberet, ne commeatus Hadinam subveherentur, ac, pene ex improvviso, magnus Anglorum & Germanorum exercitus ei se ad praelium paratum ostendisset, suos instructos magno gradu retroduxit, donec ad loca tutiora perveniret. Interea Scottorum eques, qui ab omni parte hostium agmini insultabat, conspicatus Germanorum impedimenta incustodita, ea momento temporis diripuit: commeatus interim, nullo impediante, Hadinam illati. Inter haec, ad Coldingamiam Julianus Romerus, cum Hispanorum cohorte, incautius, ut in rebus tranquillis agens, oppressus, ipse capitur: pene tota cohors est delecta.

LXIV. Termius, domum reversis Anglorum copiis, ad Hadinam oppugnandam redire decreverat. Tenebant oppidum viri aeres: sed, regionibus circa vastatis, cum difficilis & periculosa esset commeatum e longinquo subvectio; parumque & raro, nec unquam sine damno, apportaretur; ipsique praeterea Angli gravissima seditione domi laborarent, & foris Gallico bello premerentur, praesidium Hadinense, omni spe auxilii destitutum, ad Cal.

M. D. XLIX. Octob. M. D. XLIX. oppido incenso, in Angliam discessit. Praesidium quoque ad Lauderam jam in eo erat, ut, omnium rerum necessariorum inopia circumventum, dederetur,

M. D. L. cum subito allatum est, de pace inter Anglos & Francos inita, quae ad Cal. Apr. anni M. D. L. fuit in Scotia promulgata, ac, proximo mense Maio, Galli milites sunt classe domum revertisse. Ea pax circiter triennium, quod ad externum hostem attingeret, duravit: sed gravissimo bello nihilo minus fuit & molesta & perniciofa. Nam, qui praerant rei summae, Prorex & frater ejus Fani Andreas Archiepiscopus, uterque summa crudelitatis & avaritiae. Archiepiscopus etiam in omnium rerum licentia suis cupiditatibus obsequabatur.

LXV. Primum velut futurae tyrannidis fuit praesagium inulta caedes Gulielmi Crichtonii, hominis primarii. Is in ipsis Proregis audibus, ac tantum non in ipsius conspectu, a Roberto Semplio fuit caesus: poenae tamen exemptus fuit caedis auctor, exorante concubina Archiepiscopi, quae Semplii erat filia. Archiepiscopus, qui, Regi vivo, inter eos quibus plurimum fidebat, interioris religionis studium praese ferebat, & ea defuncto in omnia vitia praecipuus ierat, & multis concubinis, hanc Sempliam, nec forma decoram, nec fama aliqui integram, nec alia re quam procacitate insignem, a marito propinquo suo & gentili, abductam, prope in uxoris justae loco habebat.

bebat. Proxime secuta est mors Joannis Malvillii, Nobilis Fisanus, qui proximo Regi inter familiarissimos habebatur. Ejus deprehensa fuerunt literæ ad Anglum quendam, cui amicum captivum commendabat: in eis etsi nulla suspicio criminis inerat, tamen ad supplicium auctor earum raptus capere luit. Poenam foediorum fecit patrimonium ejus, Davidi, filiorum Proregis minimo, datum. Horum quidem facinorum damna ad paucos, invidia ad multos, exemplum prope ad omnes pertinebat. Ob hanc imperitiam regni gerendi, totiusque vitæ segnitiam, cum animos etiam vulgi Prorex offendisset, tum ob aliâ indies fiebat vilior: præcipue, post sublatum Georgium Sophocardium, maxima parte hominum secutas calamitates in religionem vertente: sed iis maxime, qui non modo puritatem doctrinæ, & vitæ totius moderationem in Georgio suspiciebant; sed qui multis & ejus veracissimis prædictionibus persuasi, vim futuri perspicendi divinitus ei indicam credebant.

LXVI. Vilescente ob hæc interim Proregis auctoritate, mox & secutum malum, multo latius fufum, quod omnium querelas, nec eas quidem obscuras, expressit. Conventibus enim juridicis, per universum regnum indictis, verbo quidem, ut latrocinia comprimerentur: verum res ipsa ostendit, nihil aliud, quam publicam direptionem, sub honestis nominibus, quæri. Ab universis enim extorquebatur pecunia: & a bonis viris & latronibus æqualis multa exigebatur: & utrique, non pro magnitudine scelerum, sed opum, spectabantur. Nec a sinceræ religionis cultoribus abstinebat crudelitatem & avariciam; etsi ipse aliquando eam sectam professus fuisset, nec tum haberet Cardinalem, sub cujus nominis prætextu sua vitia regeret. Nec Proregis nomine pecunia turpius querebatur, quam flagitiosus libidine fratris profundebatur.

LIBER DECIMUS SEXTUS.

REBUS domi compolitis, Regina vidua, partem ut filiam, patriam, ac propinquos inviseret, partem ut spem dominandi admotam & sese offerentem amplecteretur, in Galliam proficisci statuit, comitibus adjunctis, quos a suis consiliis non putabat fore alienos. Mulier enim ambitiosa, nec incallida, sperabat, Proregem, suis vitiis pestum euntem, facile de gradu depelli, ac se in ejus locum posse substituere. Itaque, cum, apud Gallum supra annum commorata, rerum Scotticarum ei statum indicasset, benigne audita est, & quæ voluit per fratres facile persuasit. Rex Gallus, ut quæ cupiebat in Scotia sine motu adipisceretur, Scotticæ Nobilitatis, quæ Reginam viduam prosecuta fuerat, Primores, pro ejusque ordine & loco, variis honoribus accepit. Qui Proregi aliquâ necessitudine erant conjuncti, honoribus cumulantur. Filius enim ejus Jacobus Scottis omnibus mercede militantibus in Gallia præficietur: duodecim præterea Francicarum

carum librarum millia annua ei promissa. Huntileus (cujus filius ei erat gener) fit Comes Moraviae: filiis Rothusii, ex diversis matribus, de patrimonio litigantibus, natu minimus, qui Hamiltonius erat affinis, Comes vocatur. Gallus, a Regina vidua admonitus, Robertum Carnagium, Proregis familiarem, nuper in Galliam missum, ut gratias agat de auxiliis toties adversus Anglos missis; item Davidem Panitarium, Scotorum nomine per aliquot annos in Gallia Legatum, & Galvinum Kilvinini Abbatem, omnes haud dubie factionis Hamiltoniae, ad se vocat. Iis aperit, quae cum Gusiis superioribus diebus tractaverit: quorum summa eo fere tendebat, ut Proregi ostendant; "Eum Regi rem facturum gratissimam, si breve tempus, quod supererat ei magistratus, Reginae viduae cederet." Id cum & æquum & bonum, & cum legibus esset consentaneum, cum se curaturum, ut a rationibus ejus non alienum foret: operamque daturum, ut cum Rege munifico ac amico fideli sibi rem esse sentiat: ostendere jubet, quae beneficentia in eum & amicos in praesentia ultro sit usus; quid in posterum sperare debeat. Ita, magnificis promissis oneratum, Carnagium domum remittit: ac brevi post, Legatum Scotorum Panitarium, Rossensem Episcopum, sequi jubet. Is, ut majore erat eloquentia & auctoritate, cum Prorege atque ejus amicis egit, ut summae rei administrationem in Reginaem viduam transferri lineret; ac vix tandem impetravit: ipse ob fidem ac industriam in eo negotio transigendo, a Rege Galliarum Cenobio in Pistonibus est donatus. Regina, tanquam certa de rerum in Scotia successu, cum satis provisum videretur, quo pacto Scoti, amissa vetere libertate, ad servitutem Gallorum adducerentur, accepto Legato ad rem gerendam Osellio, homine acri, cujus consilio in rebus omnibus uteretur, terrestri per Angliam itinere domum est reversa.

II. Proximo post reditum anno, Proregem, prope per omnes regni partes conventus juridicos agentem, secuta, Nobilitatem paulatim suam faciebat. Hoc toto itinere, pauci facinorosorum supplicio affecti, ceteri pecunia luerunt. Hæc Regina nec probare poterat, nec tamen penitus invicta audiebat: quicquid enim favoris publici Proregi decederet, id universum sibi accrescere interpretabatur. Interim igitur Nobilitate in suas partes tracta, cum ipso Prorege per amicos egit, ut sponte magistratu se abdicaret. Propinqui, circumspectis ejus viribus, cum a pecunia & amicis eum inopem cernerent, & quanta ex tutelae rationibus reddendis ei moles incumberet, (Rex enim Jacobus Quintus magnam vim pecuniae & armorum, magnum navium & equorum machinarumque apparatus numerum, magnam & pretiosam suppellectilem decedens reliquerat, quæ ille inter suos, intra paucos annos, profuderat,) nec rationes posse diu differri. Regina jam prope adulta, videbant. His molestiis si imperii abdicatione se explicare posset, non magnam in eo jacturam fore cernerant; & magistratum eum totum Gallis redderet, cujus jamdiu vis omnis ab illis penderet; & invidioso Proregis titulo, quem diu retinere

finere non
redimere
conventu
usurpave
nibus tut
jurando,
missum p
nis post
quæ perj
III. D
(quod est
nno duod
mæ dimi
um Ordini
nius prox
pacta, at
confirmat
at Henric
sæ, &
quantum
cedere er
mino, pr
& quam
sus esset,
rat: jam
Regina n
non deess
fcedere,
de re pa
maxima
rea cessat
trahere,
do, &
mnes fut
Tantum
adessent,
remanser
cognatio
significat
Procerum
ductus r
proximo
taret cor
IV. E
gis Edua
per rara
doctrina

finere non poterat, incolumitatem & securitatem suam & suorum redimeret. Hæc conditio cum non displiceret, in has fere leges conventum est, ut, quæcunque Hamiltonius e proximi Regis bonis usurpaverat, ea Gallus ei condonanda caveret, ac immunem a rationibus tutelæ nomine reddendis eum faceret: accepto tantum iurejurando, se, quæ comparerent, redditurum. Nec tamen in eo promissum præstitit. Nam, duodecimo fere post anno, arcem Hamiltonio post prælium ad Langosidum capta, multa illic sunt deprehensa quæ perjurium ejus coarguerent.

III. Data sunt ei ampla munera, & titulus Ducis Castellerotii (quod est Pictonum oppidum, ad Viennam flumen situm) cum annuo duodecim millium Francicarum librarum redditu: cujus summa dimidium aliquot annos fuit perfolutum. Adjectum, ut, omnium Ordinum suffragiis, si Regina sine liberis decederet, Hamiltonius proximus hæres ei decerneretur. Hæc quidem ibi conventa & pacta, atque in Gallias missa, ut per Reginam ibi & Curatores ejus confirmarentur. Curatores autem Regina, de sententia matris, creavit Henricum Secundum Regem Francorum, Franciscum Ducem Guisiz, & Carolum Cardinalem ejus fratrem. Et Prorex quidem, quanquam ab administratione publica, suadente Panitario, jam decedere erat pollicitus, tamen, appropinquante finiendi imperii termino, pro sua solita inconstantia, rursus omnia in dubium revocare, & quam gravis, e summo magistratu in vitam recidere privatam, casus esset, cogitare; obnoxium se fore iis, quorum multos offenderat: jam palam obniti, excusationibus neccendis tergiversari, cum Regina nondum duodecimum explesser annum. Adversus hæc cum non deesset quod diceretur, tamen Regina vidua maluit Sterlinum feedere, ac tempus finiendæ tutelæ expectare legitimum, quam de re parva, etsi certa, rixari. In hoc secessu, cum Nobilitatis pars maxima ad eam ventitaret, fortuna illuc inclinante, nunquam intercessavit omnibus rationibus aut Proceres in suam factionem pertrahere, aut tractos confirmare, bonam omnibus spem de se faciendo, & cum rerum administrationi admoveretur, (quod brevi omnes futurum intelligebant) multa singulis & universis pollicendo. Tantum illis artibus profecit, ut duo solum primi ordinis Proregi adessent, reliqui ad Reginæ partes transirent: apud eum enim, soli remanserunt Joannes frater ejus spurius, & Levistonius propinqua cognatione junctus. Hæc solitudo circa Proregem, & velut publica significatio alienatæ voluntatis omnium Ordinum, & apud Reginam Procerum frequentia, coegit eum, ad conditiones, quas poenitentia ductus rejecerat, denuo reverti, hac lege, ut Regina vidua eas in proximo conventu per tres Ordines, & per Curatores in Gallia, curaret confirmandas.

IV. Eodem fere tempore res in Anglia turbatae fuerunt, ob Regis Eduardi Sexti mortem, adolescentis maximæ expectationis, propter raram ad omne genus virtutis indolem, & naturam inditam, & doctrinam exultantem. Principio veris proximi Nobilitas Sterlini co-

acta est. Ibi frequenti concilio prolata est approbatio eorum, quam Prorege transacta fuerant, quibus omnibus Regina cum Curatoribus subscripserant. Hæc quoque adjecta est conditio, ut Britannoduni custodia penes Proregem esset. Ad ea perficienda, conventus est indictus Edimburgum, in decimum diem proximi mensis Aprilis: ibi prolata sunt pacta & conventa, uti dictum est, a Curatoribus approbata. Iis lectis, Prorex assurgens, sese palam abdicavit magistratu, atque insignia imperii Osellio tradidit. Is ea Regina absentis nomine recepit: atque, ex ejusdem mandato, Regina vidua tradidit, eaque, magno conventus assensu, illa suscepit: atque in locum Proregis successit, pompa præeunte, per urbem in palatium suburbanum est vecta. Prorex autem, qui magna frequentia Procerum stipatus, ense, corona & sceptro prælatis de more, ingressus

in comitium erat, in ordinem reductus, turbæ se immiscuit, anno M. D. LIV. Novum fuit id prorsum, & ante eum diem inauditum Scotis spectaculum: primum enim tum, de concilii sententia, ad regni gubernacula ad-

mota est femina. Hac rerum ad Gallos inclinatione, Scoti nunquam adduci potuerunt, ut arcem Edimburgensem exteris custodiendam committerent, veriti, ne, si Regina sine liberis decederet, eam sibi Galli tyrannidis sedem constituerent: ea igitur tuenda Joanni Areskino velut sequestro est data; quam nemini, nisi ex Ordinum decreto, redderet.

V. Post hæc, statu publico (ut videbatur) composito, Regem (ita tum eam vocare placuit) Georgium Gordonium Huntliæ Comitem, ad comprehendendum Joannem Muderacum, Reginaldini gentis principem, insignem latronem, multis ac scelestissimis facinoribus coopertum, misit. Hanc expeditionem parum sincera fide creditur obisse Gordonius. Itaque, cum se infecta redisset, in custodia, usque ad diem causæ dicendæ, retentus est: propinquis interim, ad leniendam rei male gestæ invidiam, culpam in Catanam tribum, falsos rumores in vulgus spargendo, referentibus: rem enim ab eis corruptam ementiebantur, ob insigne eorum in Gordonium odium. Id autem ex hoc fere initio exarsit. Dum Regina adornat navigationem in Galliam, Gordonius Gulielmum Cataniæ familiæ principem, adolescentem cura Jacobi Comitis Moraviæ liberaliter educatum, in vincula coniecerat, nullius quidem maleficii compertum, sed quod se in clientelam ejus dedere recusabat: oberat etiam Moravii, cujus e sorore natus erat, propinquitas. Hunc, Gordonius, contumelia accensum, non satis tutum arbitrabatur post se liberum relinquere, neque dignam causam expetendi supplicii reperiebat. Igitur, per amicos, homini adolescenti, & malaram artium ignaro, persuadet, ut sibi uni suam causam permitteret: hæc enim una ratione, posse alterius famæ, alterius incolumitati consuli. Igitur Gordonius, vitæ necisque inimici dominus factus, odio dissimulato, cum uxore agit sua, ut se absente de homine innoxio

supplicii

supplicium sumat : ratus, facinoris invidiam in eam transferri posse : quod longe contra evenit.

VI. Nam, cum omnes Gordonii vasrum ingenium agnoscerent, & uxorem ejus, feminam lectissimam, in omni reliqua vita intra matronalis decoris præscriptum se continuisse seirent, omnibus facile persuasum est, eum omnium consiliorum uxori auctorem fuisse. Igitur, Gordonio in custodia retento, de pœna in concilio Regentis sententiis est variatum : aliis in Gallias eum ad aliquot annos relegantibus, aliis capite mulrandum censentibus. Utraque sententia est rejecta, per principem inimicorum ejus Gilbertum Comitem Cassilissæ : is enim, cum ex præsentis rerum statu prospiceret, non diuturnam fore inter Scotos & Gallos concordiam, ne in Galliam relegaretur, obstitit. Hominem enim, ingenio vâstro, & obtrectatoribus & æmulis nocendi cupido, bello, quod brevi futurum, ob Gallorum insolentiam, non dubitabat, velut facem, atque adeo duces hostibus præbendum non esse. Supplicio afficiendum etiam multo minus existimabat : nullum enim malum domesticum tantum esse, aut ejus vindictam tanti putandam, ut Gallos Procerum Scotorum sanguini fundendo assuefacerent. Eo tandem decursum est, ut pecunia cum eo decideretur, ac retineretur, donec jure, quod in Moraviam sibi vindicabat, cederet ; Orcadum, Hethlandicarum insularum & Marriæ vestigalibus, omni denique patrimonio Regio, quod in illa plaga situm est, item præfecturis juridicis aliquot provinciarum, unde illi magnæ commoditates erant, abstineret ; omnesque fructus utendos fruendosque publicanis & coactoribus, quibus Regenti visum esset, libere permetteret. His conditionibus dimissus, cum Regentem, aliosque nonnullos, qui apud eam plurimum poterant, conciliasset, non multo post ad intima consilia fuit adhibitus. Interea aulica omnia officia, ex quibus quæstus esset, ut æmuli videri volebant, auctore Gordonio, peregrinis dabantur, eo consilio, ut Regentem cum Scotorum Proceribus committeret ; & ex utriusque partis cladibus, voluptatem, si non honestam, saltem non injucundam, caperet. Comes autem Cassilissæ, qui hæc tempestatem futuram viderat, jam prope vates ha-

M. D.

LV.

VII. Regens, hoc velut otium a bellis nata, ad publicum regni larum corrigendum animum intendit. Ennernessum profecta, publicos conventus in omnibus locis fere, in quibus haberi solebant, negit ; & cum multa severitate, de pluribus quietis publicæ perturbatoribus supplicia sumsit. Joannem Stuartum, Asholix Comitem, adversus Joannem Muderacum misit, ut offensam Gordonii in superiore expeditione corrigeret. Ille non solum fortitudine & constantia, propriis sibi virtutibus, sed solertia & felicitate summa, cum cum liberis & omni familia deditum recepit, & ad Regentem perduxit. Verum ille, sive otii, ejus erat impatiens, seu celerum conscientia ægrum animum stimulante, custodiis deceptis, elapsus,

elapsus, omnia cæde & sanguine rursus implevit. Quo tumultu audito, Regens citius, quam constituerat, coacta est ad judicia excedenda adversus illum atque alios maleficos proficisci. Inde reversus in conventu publico, quosdam e Cardinalis Beronii intersectoribus homines populares, a Prorege in exilium pulsos, restituit. Nec tamen hoc facto plus gratiæ collegit, quam ex novorum tributorum excogitatione offensionis. Hanc pecuniæ conficiendæ rationem, vulgo creditum est, Osellium, Rubeumque, & pauculos illos Gallos, qui circa Regentem erant, commentos, ut videlicet, censu facto, tabulæ conficerentur, in quibus omnium bona perscriberentur ac singuli, pro rata, quotannis portunculam ad fumentum belli, in thesaurum publicum, hanc in usum destinatum, reponerent. Ex hac pecunia, in hoc peculiari ærario servata, mercenarium militem posse se conduci, qui limitibus esset præsidio, quæta interim domi Nobilitate, nisi si quando major vis hostium ingrueret, quam ut ordinariis prædiis posset sustineri.

VIII. Hanc novam pecuniæ confectioem cum tenuiores ægerme ferrent, & amarulentis dictis palam prosequerentur, e Proceribus major pars tacite mussabat, dum quisque respicit, ne, qui prius obviam iret Regentis cupiditati, præcipuam reculationis inviam in se unum averteret. Proximus ordo Primoribus, qui sua circurnitate libertatem publicam proderent, non minus quam Regenti insensus, cum circiter trecenti Edimburgi convenissent, e suo corpore duos, Jacobum Sandelandium Calderanum, & Joannem Vennium, ad Regentem miserunt, qui in tributo solvendo ignominiam, & in censu conficiendo paupertatis publicæ & privatæ confessionem deprecarentur; "Majores enim suos non modo se suaque ad
"versus Anglos, longe quam nunc sunt potentiores, defendisse, &
"sæpe etiam in illorum agros incurrisse: neque se nunc degenerasse
"se adeo, ut non & rem & vitam, sibi usus postuler, patriæ in
"pendant. Quod ad mercenariorum conductionem pertineat, res
"esse periculi plenam, summam rei Scotticæ hominibus, sine re
"sine spe, quidvis ob pecuniam ausuris, committere, quorum pro
"fundam avaritiam incendat ad nova molienda occasio, & fortuna
"secum fidem circumagat. Et, ut cætera recte se habeant, illique
"patriæ caritatis magis quam suæ conditionis meminerint, cui
"quamne credibile fore; mercenarios fortius pro alienis, quam do
"minos pro se suisque, præliaturos, majoresque stimulos excitato
"ram in vulgi ignobilis animis exiguum mercedulam, mox in per
"casuram, quam Nobilitati fortunas, liberos, conjuges, arasque
"focos? Huc præterea illud accedit, quod hæc consultatio ad im
"perii Scottorum summam spectet, resque multo sit major, quam
"quæ hoc tempore, & in hac Principis nostræ ætatula, sit tractan
"da: &, ut confici absque ullo motu possit, ipsam illam novam
"belli administrandi rationem inutilem fore, major pars hominum
"suspiciatur & metuit: præsertim cum ex tributo Scottorum, homi
"num non copiosissimorum, tantum pecuniæ ægre confici possit, ut

ad tuendum per mercenarium militem limites sufficiat: verendumque, ne hujus consilii is sit exitus, qui limitem nostrum hostibus potius aperiat, quam claudat. Nam si Angli ex opulenter regno opulenter in eum usum ærarium instituunt, quis dubitet, eos, cum suæ plebis minore molestia duplo nostris majores alere posse copias: & eas, non quæ limiti obtendantur, sed in ipsâ regni viscera penitus irrumpant?

IX. "Reliquam orationis partem, nescio, an præstet silentio superprimere, an in vulgus efferre. Audio plerosque obmurmurantes, Hanc pecuniolam quis colliget? Quantum ex ea erit necesse in quæstorum aut coactorum mercedem decidere? Quis eam spondebit, non in luxuriæ instrumentum, sed in usum publicum conversum iri? Magnam, nihil tale futurum, spem nobis affert, magnam suppeditat fiduciam Principis clarissimæ (penes quam nunc summa est potestas) probitas & temperantia: sed, cum aliorum vel externa, vel nostra facta recordamur, non possumus nobis imperare, ne, quod sæpe factum vidimus, aliquando futurum timeamus. Sed, his ommissis, quæ fortasse frustra timemus, ad ea veniamus, in quibus majores nostri, in sua libertate munienda, adversus arma potentiorum, maximum collocarunt præsidium. Roberto, ejus nominis Primo, Scotorum Regum nemo creditur fuisse prudentior: certe fortiores nullum fuisse omnes consentunt. Is, quemadmodum sæpe vivus fecerat, etiam vita functus aliquando civibus suis prodesse, moriens hoc consilium dedit, ne Scoti non modo pacem perpetuam, sed nec longiores inducias cum Anglo facerent: videbat enim homo, & natura solertissimus, & longo rerum usu in utraque fortuna exercitatus, in otio & desidia animos deliciis & voluptatum amoenitate frangi, corpora languescere, & extincta disciplina severiore & parsimonia, velut in solo inculto, luxuriam & avaritiam succrescere, & laborum impatientiam, & otio assuetorum ignaviam, & militandi odium: quibus malis, corporis & animi vires labefactæ, virtuti malorum tolerantia exercitæ, facile concedunt, & insolitam istam ex otio brevi voluptatem insigni aliqua calamitate fœnerantur.

X. Hæc ubi dicta sunt, Regens, cumulum (si perseveraret) vericensum remisit, & errore suo agnito, sæpe dixisse fertur, Non se, sed Scotorum non obscurissimos ejus consilii fuisse architectos." His verbis plerique Huntildæ designari existimabant, minem suapte ingenio acrem, e custodia nuper emissum, magis injuriæ (ut videri volebat) in se detinendo, quam ostentatæ in gerando benevolentia memorem. Igitur, cum videret Regentem in unum intentam, ut Scotos tributis assuefaceret, veritus, ne aucta ejus potentia, Nobilitatis vires infringeret, & auctoritatem imminueret, omniumque rerum arbitrium molli perregrinad suos cives revocaret, consilium dedisse creditur, non abhorre ab ejus animo, & pecuniæ confectio, quam illa tum maxime tractabat, sed alioqui plane hostile: gnarus videlicet, neque

Scotos

Scotos tributa soluturos, nec in posterum tam facile, quam antea fecerant, parituros. Sunt qui hanc pecuniæ cogendæ rationem a Davide Panitario Rossienſi Episcopo excogitatam credant. Erat enim is homo summo ingenio & doctrina præditus, Hamiltoniorum quidem beneficiis affectus, nec ab eorum genere & consiliis alienus.

XI. Proximo anno, qui fuit M. D. LVII. dum Legati

M. D. Scotorum de pace Carleoli agunt, Gallus a Rege Scotorum per literas petit, ut Angliis, ex fœdere, bellum indiceret. Causa prætendebatur, quod Anglia Philippum

Hispanum suum maritum, tum acerrime adversus Gallos bellantem, auxiliis in Belgium missis juvabat. Reversis ex Anglia Legatis, neque certo bello, neque pace confirmata, Regens, ad Neobottellum Cœnobium Proceribus convocatis, cum varias incursiones Anglorum in Scotorum agrum factas, prædas abactas, res repetitas & non redditas, recensuisset, postulat a Scotis; "Ut bellum Angliis indicant, & simul hanc genti suæ ignominiam demant, & Regi Gallorum eadem opera opem ferant." Nec Proceribus tamen persuadere poterat, ut bellum priores inciperent. Igitur alia via rem aggressa est, maxime Osellii (ut creditur) usa consilio. Ad ostium Ailamnis præsidium ædificare jubet, adversus Anglorum subitas incursiones: in quo etiam tormenta ænea, resque alias ad usum belli necessarias, seponere tuto, & commode, cum opus esset, exponere posset, ne convehendi, e longinquis regni partibus, labor multum temporis consumeret, & præter vestituræ molestiam, rebus gerendis esset impedimento. Et hæc quidem utilitates omnes aderant: sed alia erat destinati operis causa. Non enim dubitabatur, Anglos opus impedituros, & omnia conaturos, ne molitio, tam propinqua Bervico, cresceret. Hinc semina belli (quod illa cupiebat) Jacobi; culpamque sumtorum armorum in hostes rejici posse. Nec defuit eventus consilio.

XII. Nam Scoti, hostium injuriis laceſſiri, dum sua defendere coguntur, facile Regenti, de indicendo bello, consentiunt: ac, receptis Legatis, qui ad pacem faciendam fuerant in Angliam missi, proposito edicto, ac die ad conveniendum statuto, frequentes Edinburgum coeunt. Cum ad Maxuallii rupem castra essent posita, nec de ratione belli gerendi quicquam adhuc in concilio decretum foret, qui Regenti gratificari studebant, & suam Gallis operam ostentare, jam circa Veream arcem, in Anglorum limitibus sitam, prædabundi discurrabant. Osellius aliquot Gallorum vexilla illuc adduxerat, & tormentorum quantum ad ejus arcis expugnationem satis videbatur. Is, non expectato concilii decreto, ea trans Tuedam amnem miserat. Id factum Scotorum Procerum animos, supra quam oportet, offendit. Osellius enim eo spectare videbatur, ut, quicquid in ea expeditione gereretur, ejus gloriam, apud Gallum, in se transferreret: atque paulatim Scotos, imperiis ferendis assuetos, sibi obnoxios faceret. Scoti vero [indignabantur] ab homine primo

et eodemque peregrino, se ita contemni, ut ne sententiis quidem, iura majorum consuetudinem, corrogatis, circumagerentur, ab eo praesertim, qui, Proceribus inconsultis, plus uni sibi arrogaret, quam ullus unquam Regum attentasset. Re igitur in concilio deliberata, in id omnes consenserunt: "Se non objecturos regni vires hostibus, ad cuiusvis privati hominis arbitrium, praesertim cum nec Regibus unquam legitimis in eo genere parere consuessent, nisi rebus, antequam geri cepissent, in concilio explicatis, & multum diuque expensis. Haec vero imperandi licentiam quid aliud esse, nisi tentationem, quam patienter tyrannidem ferre possent." itaque Ofellum iubent machinas reducere: ni pareat, poenae, quae proditoribus exigi solet, indicta. Haec molestissime tulerunt Legens & Ofellius: quod altera suam, alter Regis, cuius erat Legatus, maiestatem minui existimaret: sed cum viribus essent impares, pro tempore ferenda erant: neque remedium aliud occorrebat, nisi ut Regina Scotorum, quae jam nubilis erat, cum primum tempore posset, Delphino nuberet: ita enim concilii publicum, cum viri manu uxor esset, immolatum iri.

XIII. Per eam hiemem varia, & eventu vario, fuerunt excursiones: una ad Zevioe montis radices memorabilis, qua inter Norfolcia Ducem & Andream Carum acriter & diu ancipite victoria certatum est. Tandem, ad Anglos inclinate victoria, Carus captus fuit: multi utrinque viri fortes vulnerati. Conventus Edimburgum in mensem Decembrem est indictus, ad literas Regis Francorum audiendas. In iis, post satis longum foderum antiquorum commemorationem, & mutuam officiorum vicissitudinem, petiit a Rege Scotorum, qui ex trium Ordinum delectis conficitur: "Ut, quoniam Delphinus filius suus, circa finem Decembris, aetatem, iuxta leges nuptiis maturam, esset ingressurus, Legatos homines idoneos cum liberis mandatis mitterent, qui nuptias prope inchoatas (quippe hac spe Regina Scotorum in Franciam fuerat transmissa) absolvant, & gentes hactenus federatas in unum velut corpus uniant, & veterem utriusque populi benevolentiam hoc insolubili vinculo connectant. Id si faciant, prolixè de se suisque omnia pollicetur: & quicumque benevolentiae fructus ad amicos pervenire possent, a se sperare jubet.

XIV. Haec festinatio Galli cum omnes intelligerent quo pertineret, Scotique cum eo mox de libertate certamen imminere prospicerent, tamen ad conventum indictum obedienter omnes venerunt. sine tumultu, electi octo, in Galliam matrimonio consiciendo, sui, supremi Ordinis tres, Gilbertus Kienodus Cassilis, & Gerardus Lessius Rothus Comites: his additus est Cornemaldus Rescaldus Jacobus Flaminus, familiae suae princeps; tres item ordinis inferioris, Jacobus Beconius Glasneus Archiepiscopus, Robertus Orsedum Episcopus, & Jacobus Stuartus Comitis Fani Antiquarius Prior, & idem Reginae frater: infimi ordinis duo, Georgius Montis, quod Edimburgi, & Joannes Arskinus Dunensis, (quod)

Montis

Montis Rosarum præfectus esset, Equestri quidem loco, sed dignitate Primoribus facile par. Eos, cum vela fecissent, littus Scotiæ legentes, primum ventus vehementissimus excepit: deinde longius proventus adeo sæva tempestas afflixit, ut duæ naves, non procul a Bortonia, Morinorum oppido, fluctibus obrutæ perierint. Comes Rothusius, & Orcadensium Episcopus, piscatoria navicula in terram delati, soli ex vectoribus evasere incolumes: cætera classis, fluctibus jactata, ad alios littoris Gallici inferiores portus appulit.

XV. Legati, cum rursus in unum locum convenissent, statim in aulam contenderunt. Ibi de nuptiis agi coeptum: & cunctis consentientibus, Gusiiorum tamen in eis accelerandis insigne studium erat: simul quod ea affinitate multum auctoritatis accessurum suam familiam existimabant: simul occasio eorum cupiditati suffragabatur, quod, qui eas maxime improbaturus videretur, Amator Momorancius, omnium tum Gallorum Procerum habitus prudentissimus, detineretur ab hoste captivus. Is, cum ob multas alias causas, ut plerisque videbatur, non injustas, rem præcipitari nolet, tum ne Gusiiorum potentia (quæ prudentioribus suspecta, omnibus jam intolerabilis esse coeperat) supra quam tutum Regibus esse cresceret. Et quinque enim fratribus Gusiis, qui nati maximus erat, omnibus, quæ in Gallia merebant, copiis præerat: proximus in Ligures, ut Carolo Cossæo succederet; tertius ad eum, qui in Scotia erat, exercitum, cum imperio & supplemento, mittebatur: quarti potestate trirèmes ad Massiliam erant: in Cardinalis Camerani manu res nummaria tenebatur: ita ut nec milites, nec nummi, nec omni ditio Regis Gallorum, citra eorum voluntatem moveri posset. Hanc Regis optimi fortunam quidam commiserati, memoriter repetebant illorum temporum conditionem, cum, per aulae facilius, Gallorum Reges in monasteria, velut mitius quoddam exilium, relegabantur.

XVI. Aula, per aliquot dies nuptialibus illis orgiis operata, ubi ad se rediit, Legatis Scottorum in concilium vocatis, Cancellarius Franciæ cum eis egit, "Ut coronam cæteraque regni insignia repræsentarent, ut Regiæ maritus, de more, Scottorum Rex crearetur. Ad ea breviter Legati; "Nihil sibi de iis rebus mandatum," responderunt. Tum rursus Cancellarius: "Nihil aliud a vobis in præsentia postulamus, quam quod in vestro positum est arbitrio, ut, cum hac de re in concilio Scottorum disceptabitur, honorem, quem iuste nunc petimus, vestris suffragiis comprobetis: idque vos ita facturos, syngrapha confirmabit. Id postulatum cum impudentiæ plenum videretur, paullo post eius atque acrius rejiciendum existimaverunt: itaque responderunt; "am legationem intra præscriptas metas coerceri, quas nec possunt nec vellent transgredi. Quod si etiam cum liberis mandatis non essent, tamen amicorum fidelium non esse, postulare, quod si certa perniciæ & prodicionis infamia, etiamli periculum capere abesset, concedi nequisset. Se quidem Gallis, tot necessitudinibus

conjunctis

conjunctis, quæ ab amicis honeste tribui possent, gratificaturos. Orare, ut illi in petendo intra eisdem modestiæ se fines continerent.

XVII. Ita Legatis ex aula dimissis, etsi redire ad suos festinabant, tamen, antequam conscenderent, quatuor e principibus eorum, Gilbertus Kennedus, Georgius Leslius, Robertus Reidus & Jacobus Flaminus, omnes summa virtute & caritate in Patriam; item complures ex eorum comitibus, non sine magna suspitione veneni, decesserunt. Creditus est Jacobus, Reginæ frater, eadem potione peritus: nam etsi, constitutione corporis firmiore & juventutis robore fretus, mortem evaserat, assidua tamen & periculosa ventriculi infirmitate, quoad vixit, laboravit.

XVIII. Ea ætate fuit is rerum in Britannia status, ut magis pax non esse, quam bellum esse, videretur. Certatum est utrinque prædis abigendis, & villarum incendiis: incursiones interim non incurritæ factæ: duo Nobiles captivi ab Anglis abducti, Gulielmus Kenchus, Comitis Martialis filius, & Patricius Graiorum familiæ inter Scotos princeps: cætera bellorum damna per yilia capita sunt evagata. Eodem fere tempore, Angli, duce Joanne Claro Equite, classem ad infestanda Scotiæ littora miserunt. Ea ad Orcades accessit, ut, excensione facta, Cracovicam, sedem Episcopalem, solumque in ea gente oppidum, cremarent. Cum suorum non paucos in litus exposuissent, sævissima procella subito exorta naves ab ora maris in altum rejecit: ibi, cum undis & ventis diu conflictatæ, vela retro in Angliam dederunt. Qui descenderant, ab Insulanis ad unum sunt occisi.

XIX. Hoc anno, & superiore etiam, causa religionis quodammodo jacuisse videbatur, quod, morte Georgii Sophocardi nonnihil compressa, abunde sibi satisfactum putarent alteri, si in coetibus privatis tranquille Deum patrio sermone colere, & de rebus divinis sobrie disputare, liceret: alteri, cæso Cardinali, magis dute partium quam vindictæ cupiditate se carere ostenderent: nam qui in locum ejus successerat, magis pecuniam quam sanguinem adversariorum sitiebat; neque fere sæviebat, nisi ut prædandi & voluptatum fruendarum licentiam tueretur. Mense Aprili, Valterus Millus, sacrificulus, nec admodum literis expolitus, Episcopis tamen suspectus, quod consilare desiisset, ad conventum eorum rapitur. Is, quanquam & ætate & ætate invalidus, & extrema paupertate oppressus, tamen squalore carceris productus, & acerbissimis conviciis percutus, adeo non modo constanter, sed etiam acute respondit, ut tanta animi magnitudo & fiducia, in tam tenui corpusculo, etiam inimicissimis, divini numinis vi nixa videretur. Cives Fani Andream adeo ægre injuriam ei factam tulerunt, ut nemo inveniretur, qui judex in eum videretur: nec, tabernis omnibus clausis, quicquam, quod ad supplicium faceret, venale haberetur: quæ res unum vicæ diem ei prolixior. Postridie tandem repertus est e familiaribus Archiepiscopi,

Alexander Somervallius, homo flagitiosus, qui iudicis personam in eum diem susciperet. Populus certe ejus mortem adeo moleste habebat, ut, ne memoria mortis simul cum vita interiret, in eum locum ubi corpus ejus crematum fuerat, magnum lapidum cumulum congegerit: quem cum per aliquot dies dissipandum sacerdotes curassent, semper postridie congestus apparebat, donec tandem, opem Papanorum, ad ea, quæ per oppidum extruebantur, ædificia fuisset asportatus.

XX. Ad XIII. Cal. Aug. dies ab Episcopis dicta erat Paulo Mesfano, nobili tum verbi divini concionatori. Eo die, cum frequenter advocatio Procerum adfuisset, ac res ad tumultum spectaret, iudicium in aliud tempus dilatum est: complures, sed absentes tantum damnati: qui, ne acerbitate pœnæ terrentur, iussi ad Cal. Sept. adesse: ac recantantibus errorum venia promissa. Cum in eadem Cal. incideret dies D. Ægidio festus, quem, velut Deum tutelarem, Edimburgenses venerabantur, & magnis ei poculis libabant, ac vicini & hospites magno epularum luxu accipere solebant; Regem verita, ne, in tam confusa multitudinis turba, tumultus aliquis oriretur, & ipsa adesse voluit. Papam ejus adventu lævi, facile errant, ut in pompa solenni, in qua Ægidius per urbem ferri consueverat, adesset: sed Ægidius, ex ade sua furto sublatus, nusquam comparebat. Verum ne pompa Ægidio, aut oppidum pompa, tum celebri die careret, substitutus est ei alius Ægidiolus. Hunc cum Regens esset comitata, per maximam oppidi partem, sine ulla suspitione motus, ac se festam in diversorium contulisset, statim inventus urbana Ægidiolus, e ferentium humeris detractum, in circuitum provolvitur, apparatusque pompæ disiecit. Sacrificuli & Fratres, qua quissque poterat, trepida fuga dilapsi, speciem tumultus majoris præbuerunt. Verum, ubi intellectum est, plus in eo mortis timoris quam periculi fuisse, remque totam citra caedem ac sanguinem transactam, rursus e latibus suis prorepserunt, & congregati de summa rerum consultant. Ibi, etsi pristinae dignitatis recuperanda spe prope penitus dejecti, tamen, si quid, fiducia simulatione, rebus deploratis mederi queant, non secus ac si prioris fortunæ vires manerent, ultro merum hostibus intentant: conventum Edimburgi ad VI. Id. Novemb. indicunt. Ejus dies habendi cum venisset, sacerdotes in eadem Dominicanorum collecti, Paullum Mesfanum, quem jampridem in superiori conventu adesse jusserant, nominatim citant: ei absenti exilium indicunt, cum gravissimæ pœnæ denunciatione, si quis eum recto recipiat, aut ulla re ad vitam necessaria juvet. Ea comminatio minime Taodunanos ab officio deterruit, quo minus necessaria suppeditarent, & alii ad alios deducerent, & per homines in aula gratiosos agerent cum Rege, ut exilium ei remitteretur: sed, cum sacerdotes non solum reniterentur, sed pecuniæ vim satis magnam offerrent, nihil consilii potuit.

XXI. Inter hæc, quidam viri nobiles, e Fife maxime & Angusia, ac aliquot oppidorum cives illustriores, per omnes Scotiae præs-

personam in moleste. Hunc locum cum dotes curam dem, opera edificia sub Paullo Mo- rum frequen- arer, judi- res tantum d Cal. Sep- in easdem tutelam- bant, ac vi- nt; Regem aliquis ori- facile em- ferri consue- us, nusquam pompa, tum Hunc cum- ine ulla fu- , statim po- tum, in co- ficuli & Fra- em tumultu- in eo mon- in ac sangui- congregati- tatis recepi- tiae simulati- oris fortun- trum Edim- li cum veni- lum Mesan- erant, nomi- tima pot- ad vitam ne- ab officio de- alios dedo- Regente, in- renitenti- fici potuit. me & Ang- Scotie pra- fectura

eduras dispersi, hortabantur universos; " Sinceram divinae legis predicationem amarent: ne se suosque amicos, & eorundem sacerdotum participes, a paucis & infirmis opprimi linerent. Si jure agere inimici velint, se superiores: sin vi contenderent, non impares fore." Quibus haec placerent, tabulas, ea de re confectas, quibus subscriberent, offerunt. Hi primi CONGREGATIONIS nomen assumerunt, quod postea celebrius, qui consecuti sunt, fecere. Purioris religionis vindices, cum jam procul dubio rem in ultimam discrimen brevi venturam prospicerent, communiter ad Reginam postulata, quaedam mittere decreverunt, quae nisi obtinerent, neque Ecclesiae ulla futura erat, neque multitudo a seditione poterat contineri. Eis ad Regentem ferendis, hominem aetate venerabilem, quoque vitae cursu eleganter actum, Jacobum Sandelandium Calde- ranum splendidum Equitem selegerunt; qui, legationis mittendae necessitate multis verbis explicata, nomine omnium qui Ecclesiam Christi instauratam cupiebant, in summa haec postulavit; " Ut, in precibus publicis, in Sacramentorum administratione, Ministri Ecclesiae populari lingua, quae ab omnibus intelligi posset, uterentur: ut Ministrorum electio, juxta antiquam Ecclesiae consuetudinem, penes populum esset: ut, qui praesent electioni, in eorum vitam doctrinamque diligenter inquirerent: & si, per superiorum temporum negligentiam, indocti flagitiosive ad honores obrepissent, ut, eis a ministeriis Ecclesiae remotis, alii succederentur.

XXII. Sacerdotes, ad haec indignabundi, fremebant, esse quenquam, qui palam tam impudentis facinoris auctorem se profiteri videretur. Deinde, paulum sedato motu, respondent; " Se rem procul dubio disputationi commissuros: quid enim illinc fore periculum, ubi ipsi in sua causa futuri essent judices?" Contra contendentes religionis vindicibus; " Non ex hominum arbitrio, sed perspicua Scripturae sacrae sententia rem decidi debere." Proponerunt sacrificuli & alias concordiae condiciones, sed tam ridiculae, ut responsione sine indignae; " Ut videlicet, si vindices religionis Missam in pristino retinerent honore: si Purgatorium post hanc vitam esse faterentur: si & Divis supplicandum, & pro mortuis orandum esse, consensirent: illi nobis vicissim permitterent, ut sermone patrio, in precibus Deo offerendis, in Baptismo & Coena Domini, uteremur." Instauratores Ecclesiam institerunt, ut ante a Regente petere; " Ut, in causa tam justa, responsio si, ab aequitate & ratione non alieno, solaretur." Regens quidem sacerdotum causae favebat: eisque clam, ubi primum se daret occasio, suam operam operamque spondebat: adversam factionem ju- bebatur; " Patrio sermone orare Deum, Sacramenta populo exhibere, ceterosque ritus obire, sine tumultu: tantum, ne doctores eorum publice, Edimburgi & Lethae, conciones ad populum haberentur.

XXIII. Hæc etsi illi sedulo præstarent, tamen alienatæ ab eis voluntatis multa se prodebant indicia, & Papani Edimburgi ad eadem fere postulata, quæ per Nobilitatem ad eam sunt delata, pene paribus usi sunt responsis: hoc etiam amplius, ad eam partem, quæ erat de Ministrorum electione, in hoc genere quæstionum, aut juri Canonici, aut Concilii Tridentini decretis standum. Sed nec ipsi de rebus suis, quicquam in illo cœtu statuerunt, nisi quod Episcopis mandarunt, ut in singulas suæ ditionis parœcias occultos delatores mitterent, qui legum Papisticarum violatores ad ipsos deferrent: & quanquam jam palam suas minas pro nihilo pendi viderent, tamen & auctoritate publica (quæ penes ipsos erat) & Gallorum armis confisi, non minus imperiose quam antea infirmioribus insultabant. Ad horum animos aliqua ex parte mitigandos, & acerbiter sententiæ adversus Evangelii concionatores deprecandum, missus est Joannes Areskinus, Dunensis Comarchus, homo doctus, & perinde pius & humanus. Is, pro ea, qua cuncti erga Deum pietate, erga homines caritate, affici debemus, eos oravit: "Ut saltem non gravarentur, tolerare, ut, cum populus ad orandum conveniret, Deum patrio sermone, juxta leges divinitus jussas, coleret." Hanc ejus postulationem tantum abest ut comprobarent, ut acrioribus & arrogantioribus quam unquam antea verbis incescerent, adjectis etiam solito gravioribus minis & conviciis: ac ne nihil in eo conventu actum putaretur, quasdam proteritas Paparum leges typis curant excudendas, omniumque templorum valvis affigendas, quas, quia quadrante veniebant in publicum, vulgus quadrantarias, & interim triobolarem fidem, vocabant.

XXIV. Inter hæc, in conventum Ordinum ingressi, qui superiori anno legationem in Gallia obierant, facile tenuerant, ut acta suaprobenentur. Introductus deinde Gallorum Legatus, cum satis longa oratione explicasset Regum Gallorum veterem ac diuturnam in omne Scottorum nomen benevolentiam, ab omnibus & singulis vehementer contendit, ut corona, quam ille, novo ac monstroso nomine, matrimoniale vocabat, maritum suæ Reginae ornent: quæ e nomine, nullum emolumentum, nulla potentia, præter nudam vocis illius usurpationem, esset accessura. Mulæ aliæ verborum blanditiæ, quas hic enarrare supervacuum esset, a Legato adjectæ fuerunt: quæ, quò in re furili erant accuratiores, tanto, ne fraus occulta subesset, suspectiores fuerunt. Legatus tamen, partim immo dicis promissis, partim importunis precibus, favore etiam quorundam mox futuræ adulantium potentia, tenuit, ut corona Delphina decerneretur. Delecti, qui eam ferrent, Gilespicus Cambellus Agathellæ Comes, & Jacobus Reginae frater. Hi, cum in manifestum exitium ablegari viderentur, jam imminente omnium capibus Gallicæ ambitionis procella, lentius profectionem adornare, ac rem in diem proferre, decreverunt, donec, omnia circumspiciendo velut futuri temporis certius omen captarent: præsertim cum propior & luculentior honoris titulus sese offerret. Mortua enim Ma-

ria Anglorum & inligo domesticum in Mediorum, ad c Neque p (qui tum enim plur adjecisse tona mat hium: na periosam sponis, q ri, sed ra nondura rerum, u batur.

XXV. fape ex e ram, m quo exo diciis mu tate homi nigantius cu Aerem cem Impi strisque men ex penumie Fidem præstare Se ergo Arque pra emanatur tam, dixi

XXVI. fax multo blice rece forte ader comprime rium rel varurum diceret, " veret au fuffi, Paul ab eodem do excessu

ria Anglorum Regina, statim Scota se pro hærede gerit: ac titulos & insignia Regum Anglorum in omni suppellectili & instrumento domestico apponenda curat, & cum Gallia misere, per id tempus, in Mediolani, Neapolis & Flandriæ dominatu vindicando, vexaretur, ad cumulum malorum adjectum est tituli Anglicani ludibrium. Neque prudentiores Gallorum non hoc videbant: sed Gustorum (qui tum omnia poterant) erroribus etiam assentiendum erat. Illi enim plurimum hoc vanitatis genere splendoris Gallico nomini se adiecisse videri volebant. Regens quoque, accepto decreto de corona matrimoniali, novum quodammodo induisse videbatur ingentium: nam pristinam illam, omnibus gratam, comitatem in imperiosam paulatim convertebat arrogantiam: & pro lenibus responsis, quibus utrique factioni se excusabat, non voluntate sua fieri, sed ratione temporum, quo minus tam prolixè, quam cupiebat, nondum accepto illo decreto, promittere auderet, nunc omnium iterum, ut rebatur, compos, aliis moribus, alia oratione utebatur.

XXV. Indictus erat Sterlinum conventus in VI. Id. Maii, cum saepe ex ea audiretur, "Nunc se, aliis curis vacuam, non passuram, majestatem summi imperii de gradu dejectam: nobili aliquo exemplo eam esse restituendam." His futuræ tempestatis indicibus multi admoniti, deprecari veniebant: & in iis, quo dignitate hominum res fieret impetrabilior, publice missi Alexander Cunningham Glencarnæ Comes, & Hugo Cambellus præfectus juridicus Aterensis, Eques illustris. Ibi non se potuit continere, quin vocem impietatis restem profunderet; "Invitis, inquit, vobis, vestrisque ministris, isti, etsi Paulo sincerius concionabuntur, tamen exulabunt." Cum illi subjicerent supplices, "Ut, quæ facinoroso promississet, in memoriam revocaret:" respondit; "Fidem promissorum a Principibus exigendam, quatenus eam præstare commodum eis videretur." Ad hæc illi subjecerunt, "Se ergo omne obsequium & parendi necessitatem ei renunciare:" Atque præmonuerunt, quantum incommodorum esset ab hoc fonte emanaturum. Hoc responso, præter opinionem, ista, se cogitaturam, dixit.

XXVI. Hic cum resedisse nonnihil imperus iræ videretur, nova fax multo acritus eam incendit, audito Perthano Evangelium publice recepisse. Illa Patricium Ruvenum, oppidi præfectum, qui forte aderat, aggressa, jubet omnes illos novandæ religionis motus comprimere. Cum ille, "In corpora facultatesque eorum se imperium respondisser habere, hæc, ut in potestate ei sint, sedulo curaturum, jus in animos non habere:" Adeo statim incanduit, ut diceret, "Non mirandum fore, si brevi cum eam præfracta penitet audaciæ." Jacobum Haliburtonum, Taoduni præfectum, misit, Paullum Mesanum comprehensum ad se mittere. Verum is, ab eodem præfecto admonitus, ut tempori paulum cederet, oppido excessit. Ad cæteros quoque vicinos conventus rescripsit, ut

Romano more Pascha proximum celebrarent: qua in re cum nemo ei paruisset, jam furenter irata, omnes Ecclesiarum totius regni Ministros Sterlinum in jus vocavit, ad decimum diem proximi mensis Maii.

XXVII. Ea re divulgata, purioris religionis cultores sese mutuo exhortati, ut una cum Ministris ad confitendam suam quoque fidem adessent; tanta fuit eo properantium multitudo, ut, etli inermes adventarent, Regentem metus incesceret, ne consilia sua parum sibi procederent. Igitur Joannem Areskinum Dunensem, qui forte aderat, ad se arcessit: cum eo agit; "Ut turbam non necessariam domum remitteret: quod ei non difficile, propter auctoritatem quæ ei apud suos erat: se interea nihil adversus quenquam illius sectæ molituram." Multi, de hoc Regentis promisso certiores facti, omisso veniendi consilio, domos rediere. Illa nihilo secius, cum decreta conventui dies advenisset, omnibus, qui citati ad nomen non respondissent, velut contumacibus, aqua & igni interdixit. Dunensis, quam parum promissis fidendum esset, expertus, jam sibi a vi metuens, se subtraxerat, ac Jernia, Angulix & Mernia Proceres, etli de Reginæ fide dubios, tamen adhuc collectos reperit. Illi, ex ejus sermone cum (quod ante suspicabantur) odium Reginæ in-expiabile intelligerent, neque amplius per simulationem rem transigi posse, adversus apertam vim se parant.

XXVIII. In hoc tam lubrico statu, Knoxius Perthi multitudinem coactam nactus, concionem ad eos luculentam habuit, animosque accensos penitus inflammavit. A concione major populi pars præsens discessit: in æde pauci & plebei, sed & hi ira & indignatione restuantes, remanserant. Inter hæc sacrificulus plebeius animos hominum experiri volens, se ad missandum apparat, ingentem tabulam, ac verius idolothecam, explicat, in qua erat historia multorum Divorum maximo sumtu exsculptorum. Adolescens quidam astans, cum adclamasset, facinus intolerandum fieri, sacerdos ei colapsum incussit: ille, lapide sublato, ut in sacerdotem mitteret, ictu in tabulam delato, unam statuam ex ea confregit. Reliqua multitudo furens, partim in sacrilegulum & tabulam, partim in cæteras aras involant: ac momento temporis omnia profani cultus monumenta comminunt. Hæc ex infima plebecula operæ, prædentibus cum maxime potentioribus, peremerunt. Eodem furoris impetu ad monasteria Fratrum diversi discurrunt, reliquo se vulgo continenter ad eos aggregante: & quanquam Fratres haberent velut ad hos casus comparata præsidia, nulla tamen vis temerario multitudinis furori potuit obistere. Primus in idola & sacrorum apparatus factus est impetus: proxime cænuiores ad prædā discurrerunt. Inventa est apud Franciscanos supellex quidem, non solum copiosa, sed etiam admodum lauta, & quæ decuplo tot, quot ipsi erant, abunde satis fuisset. Dominicanis nequaquam eadem erat opulentia, sed certe tanta, ut mendicantis professionem facile fallam redargueret, adeo ut non infere quidam non Fratres mendicantes, sed manducantes

nos appeli
nam quib
one, ut M
suum præ
ferint.
abstinent
consuunt
sed etiam
stigia sup
XXIX
cuius relat
verit;
"scelus e
rum ordi
aut ejeti
cerbe tul
Marum
aque An
cessit:
superet:
sui dem
Ubi de F
peritunt
et eorum
maibus f
venibus,
ut. No
periculo
vicit Al
in statu
podites c
rino per
pervenit
XXX
ni Regi
ni præc
concordi
consilio,
stante:
eodem
gno, pe
vrorum
lum exp
storum
cum com
lum Scu
vra par
cos

eos appellaret. Atque hæc omnia pauperibus in prædam cesserunt; nam quibus res erat, adeo se continuerunt ab omni avaritia suspitione, ut Monachorum nonnullos, ac præcipue Fratrum Carthusiensium præfectum, auro atque argento facto discedere onustum permiserint. Nec magis fuit incredibilis militarium hominum a præda abstinentia, quam in demoliendis tot ædificiis celeritas. Carthusiensium enim ædes illæ laxissimæ tam properanter non modo dirutæ, sed etiam exportatæ fuerunt, ut intra bidduum vix fundamentorum vestigia superessent.

XXIX. Hæc ad Reginam, ut erant gesta, aut paullo etiam atrocius relata, animum ejus elatum ita inflammaverunt, ut sancte juraverit; "Se civium sanguine & oppidi incendio tam execrandum scelus expiaturam. Cupientes Fitani, audito rerum Perthi gestarum ordine, & ipsi, maximo consensu, simulachris aut contractis aut ejectis, suam ædem repurgant. Eam rem ædis curio adeo acerbe tulit, ut nocte, quæ infecuta est, ipse sibi mortem consciverit. Harum rerum nuncio Regens percussa, Hamiltonium, Argathelie atque Atholium Comites, cum propinquis atque clientibus, ad se accessit: & quamquam summa celeritate hostium conatus prævenire cuperet, tamen machinarum ænearum subversio in causa fuit, ut tunc demum decimo octavo die Maii ad loca urbi vicina accederent. Ubi de Regentis apparatu & copiis ad Proceres, qui Perthi erant, est perlatum, & illi, nunciis celeriter in omnes partes dimissis, amicos & eorundem sacrorum socios implorant, ne in ultima de vita & omnibus fortune dimicatione se deferant. Accessere e proximis convenibus, magno studio & summa celeritate, prope omnes populariter. Nonnulli etiam Lorthiani properant eodem, ne communi periculo defuisse viderentur. Sed omnium conatus & festinationem vixit Alexander Cunigamius Glencarnie Comes. Is, audito, quo in statu res esset, bis mille & quingentos, partim equites, partim pedites collegit, ac, diei postem continuans in itinere, dusto exercitu per loca aspera & inculca, vitatis Regentis castris, Perthum pervenit.

XXX. Erant in exercitu Regentis adhuc Jacobus Stuartus, proximus Regis nobilis, & Gilespicus Cambellus Argathelie Comes. Hi, cum præcipui auctores instaurandæ religionis erant, tamen, quia spes concordie nondum erat penitus abiecta, manserant apud hostes, eo consilio, ut, si bonis rationibus pax coire posset, operam amicis præstarent: sin autem animi Papæorum a quiete procul abhorrerent, tandem cum cæteris, qui Perthi erant, aleam fortune subirent. Regem, per exploratores certior facta, in castris hostium supra septem virorum fortium millia esse, omnesque summa alacritate se ad prælium expedire, quamvis ipsi, præter Gallorum auxilia, prope parem hostium numerum in armis haberet, tamen in ultimum discrimen committere veritas, per eosdem, quos ante nominavimus, Jacobum Stuartum & Gilespicum Cambellum, ad hostem misit. Ex altera parte, Alexander Cunigamius & Joannes Areskinus Dupensis electi,

electi, qui cum eis de concordia agerent. Hi quatuor, Regina jam placabiliore, quod sciret Glencarnium jam copias conjunxisse cum reliquis idololatriæ oppugnantibus, ita conveniunt, ut, Scotis militibus utrinque dimissis, Regenti oppidum pateret, donec lassitudinem, ex itinere contractam, paucorum dierum quiete, ipsa comitesque levarent: interea oppidanorum neminem damno aut molestia afficerent: Gallorum ne quis oppidum ingrederetur: neve propinqua millia passuum accederet. Cæteræ omnes controversiæ in proxima comitia dilatae.

XXXI. Ita præsentis tumultu composito sine cæde & sanguine, religionis vindices, ut qui non inferre arma, sed illata propulsare, cupiebant, læti discesserunt, Deum laudantes, qui belli incruentum exitum hunc dedisset. Comes Argathellus & Jacobus Stuartus ad Fanum Andree, relicta ad Perthum Regente, concesserunt, ut rædia superioris temporis per otium discuterent. At illa, soluto voluntariorum utrinque exercitu, oppidum cum paucis ingressa, honorifice pro civium copiis est recepta. Galli mercenarii cum Patricii Moravii, civis honesti, ædes præterirent, sex eorum cum omnes factus adversus podium ligneum, unde familia spectabat, direxissent, unus Patricii filius, adolescens tredecim annorum, fuit peremptus. Regens, corpore ad se allato, cum genus didicisset, "Casum quidem miseratione dignum esse, inquit: eoque magis, quod in filium, ac non in patrem potius, ea calamitas incidisset: se vero fortuita præstare non posse. Ex hac ejus oratione, cum facile omnes intelligerent, fidem conventorum non amplius duraturam, quam, donec suæ vires Regenti placerent, illa orationi facta convenientia adjecit. Nam intra triduum omnia misere cepit: civium enim alios spoliavit, alios exilio multavit: magistratus omnes, nulla juris formula observata, commutavit: ac, Sterlinum discedens, Scotos mercenarios, qui præsidio essent, in oppido reliquit: quo facto a conventis volebat videri non discedere, quod promississet, "Urbe libera, neminem Gallum se in ea relicturam. Cum objiceretur: "In conventis omnes Gallos censeri, qui fidem Regi Gallo haberent obligatam," ad illud Papanorum commune recurrit, "Hæretice non servanda promissa. Quod si æque honesta facinoris excusatione uti posset, nulla sceleris conscientia se impediri, quo minus isti hominum generi & bona & vitam adimeret: promissorum autem fidem a Principibus non esse adeo anxie exigendam.

XXXII. Cum hæc factis indicarent, pacem non diuturnam fore, ea, quæ secuta sunt, multo vehementius opinionem de ea sententiam confirmarunt. Jacobum Stuartum & Gilespicum Cambellum minacibus literis & mandatis prosecuta, extremas legum penas, nisi redirent, interminata: de adversæ factionis exercitu securus, quippe quem e voluntariis, & qui sine stipendiis militarent, constitutum esse sciebat: nec, obdimissi essent, facile aut cito conventurus existimabat. Missa restituta, cæterisque rebus quoad poterat compositis, oppido, quo diximus, præsidio communico, Sterlinum versus

iter ingre
volebat.
solum m
niverfa
objici vo
ad terrestr
Taurum an
que natio
pidum, c
nere adin
vix mult
quam ea
tudinem
tempesta
causas, P
contraher
Regens n
ex violata
rerum se
divulgata
dedit.

XXXII
dis, se au
vocata ad
cultores a
"tem Fal
"exitio i
"Ecclesia
propinqu
sus Regen
"bili &
"fides, &
"omnem
"dicta in
"concord
"certe pe
"cendum
"sermonib
"ralia (qu
"facto, ara
"tandi app
"plus apud
"Andree p
"Francisci
"oculis Arc
"manum se
"ante sfera

iter ingressa est: multis enim de caussis, eum locum a suis teneri volebat. Nam id oppidum, prope totius regni in medio situm, & solum muris cinctum, cives habet bellicosos, & vicina Nobilitas universa a Papanis aliena erat: ad quos reprimendos hanc arcem obijci volebat. Commoditates habet præterea multas, & in primis ad terrestrium & maritimarum copiarum subvectiones: nam per Taum amnem, qui muros alluit, æstus maris infunditur, exterarumque nationum commerciis aditum præbet: idque unum fere est oppidum, quod, ab ultimis usque regni finibus, undique terrestri itinere adiri potest: ad cætera enim, longis æstuariis a mari immissis, viæ multifariam intercissæ sunt, & per ea itinera lenta, quod nusquam ea sit navicularum copia, ut uno comœatu magnam multitudinem transmittere queant: sæpe etiam, aut ventis contrariis, aut tempestatum violentia, dies complurès viatores retinentur. Ob has causas, Perthum, & conventibus habendis, & militibus undequaque contrahendis, commodissimum habetur. Verum, illa tempestate, Regens non tantum accepit ex loci commodo situ emolumenti, quam ex violata induciarum fide comparavit invidiæ. Is enim ultimus ei rerum secundarum, & publici contemptus primus dies fuit: res enim divulgata magnorum ei in omnibus regni partibus mortuum causas dedit.

XXXIII. Nam Comes Argatheliæ & Jacobus Stuartus, in violandis, se auctoribus factis, induciis, suam fidem ledi credentes, convocata ad Fanum Andreæ vicina Nobilitate, se ad purioris religionis cultores adiungunt: atque ad ejus sectæ socios scribunt, "Regentem Falcolandiæ cum Gallicis copiis esse: Cupri & Fani Andreæ exitio imminere: cui nisi præsentis auxilio obviam eatur, omnes Ecclesias Fisanas in summo discrimine versari. Ad eos, e locis propinquis, magna repente accurrit multitudo, insensissimis adversus Regentem & ejus copias animis; "Quippe cum gente infociabili & fera bellum esse, apud quam æquitas, jus, fas, promissæ fides, & jurisjurandi religio tam levi momento penderent, ut, ad omnem spei auram, & incertissimos blandientis fortunæ statum, dicta indicta, facta infecta essent: nullas in posterum conditiones concordiæ audiendas, nullam pacis, nisi altera parte extincta, aut certe peregrinis regno exactis, spem superesse: proinde se ad vincendum, vel moriendum, compararent. His atque hujusmodi sermonibus ira universorum animi fuerunt incitati, ut primum Carraliæ (quod oppidum in extremo Fissæ angulo situm est) impetu facto, aras everterent, simulacra confringerent, & omnem missificandi apparatus disperderent. Quod autem vix credibile est, ira plus apud vulgi animos poterat, quam avaritia. Inde ad Fanum Andreæ progressi, spoliatis reliquis Divorum ædibus, Fratrum Francisci & Dominici Cœnobis solo æquarunt. Hæc cum prope in oculis Archiepiscopi gererentur, quanquam satis validam equitum manum secum haberet, quibus copiis se oppidum posse tueri paullo ante speraverat: tamen, cum populi studium, ac tantum voluntari-

orum,

orum concursum cernere, sese cum suis a furore multitudinis subduxit, ac Falcolandiam ad gentiles & propinquos venit.

XXXIV. His auditis, Regens adeo exarsit, ut, sine ulteriore deliberatione, denunciaret in proximum diem profectionem, ac statim præmitteret, qui Cupri hospicia Gallis designarent, ac, missis in omnes partes edictis, imperavit, ut omnes, qui arma ferre possent, se Cuprum sequerentur: præsentisque Gallorum & Hamiltoniorum copias præmonuit, ut ad sonum tubæ omnes præsto in armis essent. Hoc eorum consilium cum rege religionis vindices per exploratores rescissent, iis qui aderant familiaribus & amicis repente convocatis, ut Regentis consilium prævenirent, statim Cuprum contenderunt. Eodem prope momento, Taodunani, & Nobiles e proximis agris, ad mille virorum, velut eodem signo exciti, se cum eis conjungunt. Eam noctem ibi commorati, postridie mane copias ex oppido educunt, & in campis proximis in procinctu steterunt, Papanorum exercitum expectantes, suæque auxilia, quæ paullatim adventabant, recolligentes. In castris Regentis duo Gallorum millia erant, quibus præerat Oselius: mille Scotos ducebat Jacobus Hamiltonius Dux Castellætorius, ita tum eum vocabant. Hi omnes, præmissi de vigilia secunda machinis, summo mane iter ingressi, eo venerant, ut hostium primos conspicerent, & ipsi ab eis conspicerentur. Modicus in medio amnis fluebat: ad eum idoneis locis machinæ erant collocatæ: quingenti equites emissi, quibus levibus præliis hostium animos pertentarent, simul si flumen transire pararent, ut impeditos aggredierentur. Horum alacritas Gallis cunctationem afferebat: eam etiam auxit adventus Patricii Lermouthii, præfecti urbani Fanni Andrea, cum quingentis civibus armatis: qui, agmine (ut mos itineris habet) in longum expositi, majoris, quam pro numero, multitudinis speciem præbebat. Hæ res eis erant impedimento, ne (quod maxime cupiebant) numerum & ordinem hostium conspicerent, ac duces e propinquo noscerent, ac (ut iussi erant) ad suos referrent. Itaque, quidam e Gallis, ut totam hostium aciem, saltem e longinquo, subjectam oculis haberent, in collem satis editum conscenderunt. Inde, cum plures equitum peditumque acies, modicis intervallis relatis, stare viderent, ac, retro illos, magnum calonum & equisonum numerum, ad vallis cujusdam labrum, velut spectaculum in longum extensum, conspicerent, rati universam illam multitudinem ibi in subsidiis collocaram, omnia vero majora ad suos detulerunt.

XXXV. Duces, de concilii sententia, ad Regentem, quæ Falcolandiam subsisterat, miserunt, qui, quo in statu res essent, edocuerunt: "Scotos sibi videri multo plures, quam sperant, & ad periculum magis alieniores: contra, qui secum militarent, nullare: & quosdam aperte indignari, se, in paucorum peregrinorum gratiam, adversus cives, amicos & propinquos duci. Tandem, assensente Rege, tres ab Hamiltonio legati ex Primoribus mittuntur, æque hi maxima, qui in exercitu hostium propinquos aut liberos haberent.

haberent
vindices,
berent:
existim
viduas,
quod præ
duciam
sepe ante
Hoc tant
reitur, in
fuis ad F
ferre.

XXXV
tem, quo
tantum re
cum suis
litteras ego
" suis leg
" hujus fo
" res fuer
unde præ
convertun
tum disc
civium of
cias, qu
bat, aliis
similem
corundem
sent, iter
post pauco
bana Patri
um, vetu
luram, oc
XXXVI

Francorum
liquis exc
Cambellus
in Pertho
struerunt:
fario emun
com fert,
fo cultu li
mulgo mili
per
Galloru
monibus,
erent. So
haberent

habèrent. Hac legatione pax confieri non potuit, quod pietatis vindices, toties vanis promissis elusi, nullam passionibus fidem haberent: nec Regens cum habebat, aut si habuisset, e dignitate sua existimasset, aliud fidei firmamentum dare. Accedebat & illa difficultas, ut (quod maxime petebatur) peregrinū regno excederent, quod præstare, inconsulto Rege Galliarum, non poterat: & mora induciarum interposita, non ad animos ad pacem inflectendos, sed, ut sepe antea experti erant, ad arcessenda auxilia externa, petebantur. Hoc tantum convenit, ut Galli milites in Lothianam transportarentur, induciaeque in octo dies fierent, dum Regens pacificatores e suis ad Fanum Andree mitteret, qui pacis æquas leges utrisque ferrent.

XXXVI. Sed vindices libertatis cum plane perspicerent, Regentem, quod conditionibus, sibi honestis, rem componere non posset, tantum rerum prolationem querere, dum proximum æstuarium cum suis transmitteret: Comes Argathellæ & Jacobus Stuartus, per literas egerunt cum ea; "Ut Perthum, deducto præsidio, liberum suis legibus relinqueret, uti, in oppido recipiendo, pacta erat: hujus foederis violati iram in se conferti, qui faciendi auctores fuerant. Cum nihil a Rege responderetur, Perthum versus, unde preces & lamentabiles querelæ quotidie afferebantur, signa convertunt. Kinsanitis enim, vicinus Cômarchus, quem Regens, cum discederet, oppido præfecit, ut obsequendi studium vexatione civium ostentaret, suo dolori privato indulgebat: & veteres inimicitias, quas cum plerisque civium habebat, parum civiliter exercebat, aliis domo fugatis, aliis obrepta religionis spoliatis. Nec dissimilem militibus licentiam permittebat. Has injurias, amicis & eundem sacrorum focis illatas, cum, qui Cupri erant, intellexissent, iter eo primo mane pronuntiatum est. Oppidum obsessum, post paucos dies est desertum: ac, pulso Kinsanio, præfectura urbana Patricio Rayeno, præfecto juridico, reddita est: deinde Scotum, vetus & infrequens oppidum, ob unum suorum, contra fidem datam, occisum, incenderunt.

XXXVII. Per exploratores est rescitum, Regentem præsidium Francorum Scerlinum missuram, ut, qui ultra Fortham erant, a reliquis excluderentur. Id consilium ut prævenirent, Gillespius Cambellus & Jacobus Stuartus, jam multa nocte cum summo silentio Pertho moverunt, ac Scerlino potius, monasteria Fratrum statim diruerunt: cetera item circa urbem sacraria ab idolorum cultu nefario emundarunt: ac, post tertium diem, viam, quæ Edimburgum fert, ingressi, Linnuchum, in medio itinere situm, superstitioso cultu liberant: & quamquam admodum pauci numero essent, magno militum, tanquam bello confecto, ad domestica negotia dispositi, per tot oppida tamen compresso Papanorum fastu, Scotorum & Gallorum cohortes mercenarias tantus terror invaluit, ut, cum manibus, quæ trahere poterant, impedimentis, Dumbarum perferrent. Scotorum Procures, instaurandæ religionis Principes, complures

plures in re ordinanda dies [Edimburgi] morati, præter ædium sacrarum ab omni missificandi apparatu, sepurgationem, verbo Dei sincere enunciando concionatores constituerunt.

XXXVIII. Interea e Gallia nunciatur, Henricum Secundum Regem decessisse. Ea res ut Scotis auxilii lætitiā, ita minuit indultiam; plerisque, tanquam omnibus defuncti essent periculis, quo visum est, dilabentibus. Regens contra, formidans, ne ipsa cum Gallis tota Scotia exigeretur, summa cum vigilantia in omnes occasiones erat intenta. Primum, exploratores Edimburgum præmisi, qui hostium consilia cognoscerent. Per eos admonita, vulgus militum dilapsū: paucos restitisse, adeo securos, ut nullum omnino militiæ munus obirent; non cunctandum rata, cum eis quas habebat copiis restituta Edimburgum ducit. Occurrerunt ei officiose Jacobus Hamiltonius Dux, & Jacobus Duglassius Mortonii Comes. Hi, cum conditionibus frustra rem componere tentassent, illud saltem tenuerunt, ne eo die confingeretur. Tandem, conditionibus hinc inde jactatis, XXIV. die Julii, M. D. LIX. induciæ factæ, in decimam usque Januarii, quarum summa hæc erat; "Ut nemo cogatur, caeremoniis, quas nolle, uti. Ne præsidium militare Edimburgi collocaretur. Ne sacerdotibus fieret impedimentum, quo minus prædiorum suorum fructibus, decimis, pensionibus, aliisque quibuscunque redditibus libere uti frui possent. Ne quæ Ecclesiæ instauratæ templa, monasteria, aliave loca, in sacerdotum usus fabricata, demoliri, aut in alios usus transformare, tentaret. Item, ut postmodum illius diei, typos excudendæ pecuniæ, ac palatium Regium, Regenti, cum omni quam in ea acceperant suppellectili, redderent.

XXXIX. Has inducias ne per se aut suos violasse videretur, Regens eo impensius dabat operam, quod in superiorum temporum promissis servandis ejus levitas vulgo erat infamis: veruntamen curabat, ut, per suæ factionis homines, Scoti, ad iram natura paullo propensiores, irritarentur; occasionesque sæviendi in miserum vulgus darent. Cum nullus autem color occurreret, qui juris aliquæ specie crudelitatem celare possit, falsos rumores disseminandos curat; "Religionem rebellionis prætexti, Veram sumendorum armorum causam esse, ut, stirps legitima extincta, Jacobus, superioris Regis nothus, regnum in se transferret. His atque aliis hujus generis mendaciis, cum animos vulgi nonnihil labefactari videret, literas unas atque alteras, quas a Regibus Gallorum, Franciscus & Maria, videri volebant missas, ad eundem Jacobum curant perferendas. Hæ partim falsam beneficiorum exprobrationem, partim gravissimas minas continebant, ni, defectionis consilio abjecto, ad officium rediret. Ad hæc cum Jacobus respondisset; "Se minus dicti aut facti sibi conscium esse, adversus vel Reges vel leges, quod vero causam eorum, qui religionem prolapsam in suum gradum restituere vellent, Nobilitas susceperit, vel potius ad eam causam se adjunxerit, eorum, quæ cum illis gesserit, invidiam,

"si qua

si qua el
gloriz il
cujus ha
quem ni
Extra l
rebellion
quentissi
datum, co
modestum
beneficioru
peregrinis

XL. In
Comes An
conventum
Gallorum
mandam a
Cum vehe
rem rem E
Franciscu
morti dest
senatu Par
heretur, p
nis, qui P
atque in n
sio liberiu
tum, saluti
domesticis
tatis access
tis, e vere

XLI. P
miliares
mitterentur
rum com
adversis re
Scoti, per
noe, sed fi
machinaru
urgentis p
& conjunx
pidum,
ita obsid
rior fa
millib
num pro
Ambia
opus esse

si qua est, facile sustinere : nihil enim ibi quaesitum, nisi divinae gloriae illustrationem : cujus consilii poenitere non esse æquum, cujus habeat auctorem, fautorem, & propugnatorem Christum : quem nisi sponte abnegare vellet, ab incepto desistere non possit. Extra hanc unam causam, & se & reliquos, quibus invidiosum rebellionis nomen impingitur, in aliis rebus omnibus fore obsequantissimos. Hoc responsum, ut in Galliam mitteretur, Regenti datum, contumax ei & superbum est visum : contra plerisque non modestum modo, sed etiam intra modum, praesertim in jactatione beneficiorum, quae nulla prorsus acceperat, nisi quae cum omnibus peregrinis erant ei communia.

XL. Inter hæc, & mille mercenarii Galli Letham appulerunt, & Comes Aranius, Jacobi Hamiltonii nuper Gubernatoris filius, ad conventum Procerum, qui tum Sterlini habebatur, venit. Regens, Gallorum adventu velut spei suae certa, jam palam ad Scotiam domandam animum adjecit. Araniae Comitris reditus hæc fuit causa. Cum vehementius, quam per illa tempora tutum erat, instaurantium rem Ecclesiasticam causam tueretur, a Gusiis, qui omnia apud Franciscum minorem poterant, ad terrorem inferiorum Ordinum, morti destinabatur. Nec dubitavit Cardinalis Lothareus, cum in senatu Parisiensi vehementius in causam instauratae religionis invehere, pronunciare, eos propediem supplicium spectaturos hominis, qui Principum dignationi esset æqualis. Id ille cum rescisset, atque in memoriam revocasset, se, non ita pridem, cum Duce Gussio liberius verba commutasse, clandestina fuga, de consilio amico, salutem consuluit : ac derepente, praeter omnium expectationem, domesticis tumultibus intervenit : ac ipse ad partes vindicum pietatis accessit. Cum patre etiam egit, ut se eis adjungeret, ac multis, e veteribus offensis ei inimicos, reconciliavit.

XLI. Principes factionis qui ibi aderant, cum pro certo audissent, miliares copias partim jam appulisse, partim, ut quamprimum mitterentur, conscribi, Lethamque summa vi communiri, ut horum comitatuum & apparatus bellici esset ; ibique Galli in rebus adversis receptum, in secundis portum suscipiendis amicis haberent : Scoti, per hæc tempora, accitis undequaque copiis, Letham obsidione, sed frustra, claudere tentant : nam fere, quicquid ænearum machinarum erat in Scotia, penes Regentem erat, aut arcis Edimburgensis praefectum, qui nondum cum libertatis publicae vindicibus conjunxerat : neque penes eorum factionem hæc vires erant, ut oppidum, ab una parte mari cinctum, & fluvio divisum, claudere obsidione possent. Gallus interea, de rerum Scoticarum statu, prior factus, Labrossium, Equitem Conchiliati ordinis, cum duobus millibus peditum eo misit, qui Regenti, Papanae superstitionis promoventi, pro viribus adessent. Missus fuit una Episcopus Ambianensis, tresque Doctores Sorbonici, qui de controversiis, opus esset, disceptarent. Eorum adventus Regentis animum de-

jectum ita erexit, ut sancte promitteret; "Se propediem penas de
"Divorum & Regum hostibus experituram.

XLII. E principibus Nobilitatis duodecim tum Edimburgi erant
collecti, a quibus, Labrossio & Episcopo, qui se Legatos missos dice-
bant, & diem ad explicanda mandata pererent, responsum est;
"Eos non pacem (quod simulabant) querere, sed bellum minari:
"alioqui, quid attinebat armatas cohortes ad disceptandum adduce-
"re? Se vero non adeo rerum esse ignaros, ut in eam disceptatio-
"nem se committerent, ubi cogi possent ad conditiones inimicorum
"arbitrio accipiendas. Quod si pacificatio inter arma placeret, se
"quoque curaturos, ne magis vi compulsi, quam rationibus addu-
"cti, viderentur. Illi autem, quod præ se ferunt, si vere & ex
"animo petant, peregrinum militem remittant, inermesque (ut sa-
"pe alias) convenient, velut ad rem ex æquo componendam, non
"ferro & viribus decernendam." Hæc quidem de Legatis. De mu-
"nitione Lethæ, in hanc fere sententiam rescripserunt; "Se vehe-
"menter mirari, quod Regens, nullis provocata injuriis, tam cito
"a conventis recesserit: ac, veteribus Lethæ incolis expulsi, pere-
"grinorumque colonia ibi collocata, arcem, ad interitum legum &
"libertatis, omnium capitibus imponat. Se magnopere orare, ut
"ab hoc tam pernicioso consilio, adversus fidem promissorum, pu-
"blicam utilitatem, leges & libertatem, temere suscepto, desistat:
"neve eam necessitatem eis imponat, ut universi populi fidem im-
"plorare cogantur." In eandem fere sententiam, post mensem, E-
"dimburgi collecti rescripserunt: ac superioribus hanc petitionem ad-
"jecerunt; "Ut, molitionibus novis everlis, peregrinos aliosque
"mercenarios quoslibet oppido emigrare jubeat, ut liberum ibi o-
"mnibus ex æquo esset negotiari & mutua exercere commercia. Id
"si recusaret, se pro certo indicio accepturos, eam regnum hoc in
"servitutem velle redigere: cui malo se, quacunque ratione possent,
"remedium querituros.

XLIII. Ad hæc qui responderet, Regens, triduo proximo, misit
Robertum Formanum, principem focialem (vulgus Regem armo-
"rum vocat) cum his mandatis. "Primum omnium, ostendes,
"nihil nobis magis præfer opinionem accidere potuisse, quam ali-
"um esse quempiam, qui potestatem hic habeat, quam generum &
"filiam meam, unde omnis nostra pendet auctoritas. Superiora
"Procerum acta, & hæc præsens postulatio, seu potius imperium,
"satis declarant, eos nullam superiorem agnoscere auctoritatem.
"Nec eorum petitio, aut potius minæ, utcunque verborum colori-
"bus opertæ, nobis jam novæ videri possunt. Postulabis a Duce
"Castellerotii, ut in memoriam revocet, quæ nobis verbis, & Re-
"gi per literas, sit pollicitus; non se modo Regi dicto audientem
"fore, sed facturum, ne filius ejus, Araniæ Comes, patriæ tumul-
"tibus se omnino implicaret. Item, ecquid, quæ nunc geruntur,
"illis respondeant promissis. Ad literas autem respondebis; Nos,
"publicæ tranquillitatis causa, ostendisse, facturos, ac nunc etiam
"polliceri,

“ polliceri, quicquid cum pietate in Deum, ac observantia erga Re-
 “ ges non pugnet: neque de libertatis & legum everfione unquam
 “ cogitaffe: de regno vero per vim acquirendo multo minus: cui
 “ enim illud quærerem, quod jam filia hæreditario jure sine con-
 “ troverfia teneat? Quod ad munitionem Lethæ attinet, illud ro-
 “ gabis: Nofne unquam aliquid in eo genere attentavimus, priuf-
 “ quam illi, multis conventionibus, ac demum conjuratione inter fe
 “ facta, palam ostenderent, imperium legitimum fe rejicere, ac no-
 “ bis, quæ supremi magistratus auctoritatem & locum tenemus, in-
 “ confultis, statum publicum pro fuo arbitrio perturbaffent; fuafque
 “ partes, captis urbibus, confirmaffent; & cum veteribus inimicis
 “ de fœdere fanciendo tractaffent; ac nunc maxime complures eo-
 “ rum Anglos domi fuæ habeant? Et, ut alia omittam, quam
 “ tandem cauffam proferre poterunt, cur illis liceat exercitum tene-
 “ re Edimburgi, ad rerum præfides invadendos; nobis autem non
 “ liceat Lethæ, ad falutis noſtræ præfidium, aliquid copiarum cir-
 “ ca nos habere? Illud nimirum cupiunt, ut, quotidiana mutatio-
 “ locorum, furorem eorum (quod ad hunc diem fecimus) vitare co-
 “ nemur. Ecquæ in eorum literis de parendo juſtis magistratibus
 “ eſt mentio? Ecquam ad concordiam inſtaurandam viam pandunt?
 “ Equo indicio monſtrant, fe hos motus velle ſedatos, & in priſti-
 “ num ſtatum omnia velle reduſta? Operiant iſta quibus velint
 “ emolumenti publici coloribus; palam tamen eſt, nulla de re mi-
 “ nus eos cogitare: nam ſi id unum concordiam moraretur, ſæpe-
 “ numero, quæ duceret eo, viam oſtendimus. Nec ipſi ignorant,
 “ Gallos iſtos, mandatu fui Regis, jamdudum, niſi ſuis ipſi factis
 “ in mora fuiſſent, extra Scotiam futuros. Itaque, ſi quas nunc
 “ quoque offerant condiciones honeſtas, quæ ſpem faciant, imperii
 “ majeſtate ſalva, fe obedienter & modeſte ſuperioribus parituros,
 “ nullam inſtaurandæ concordiæ rationem recusabimus: neque
 “ quicquam omitemus, quod ad utilitatem publicam ſpectare po-
 “ terit. Nec nos modo erga eos hoc animo ſumus, ſed etiam Reges
 “ eorum, qui Conchiliati ordinis Equitem illuſtrem, & Eccleſiaſtici
 “ ordinis hominem primarium, cum literis ac mandatis eodem
 “ ſpectantibus, ad eos miſerunt: quos illi tamen ita contemſerunt,
 “ ut non modo reſponſo, ſed ne audientia quidem, ſint dignati.
 “ Quamobrem poſtulabis, & imperabis quoque Duci, & cæteris
 “ Proceribus, aliifque cujuſcunque ordinis civibus, ut ab eis ſtatim
 “ diſcedant: ſin minus, perduellionis eos teneri, denunciabis.

XLIV. Ad hæc poſtridie, qui fuit XXIII. Octobris, Proceres in
 hanc ſententiam reſponderunt; “ Ex literis tuis ac mandatis per ſor-
 “ ciale miſſis, facile intelleximus, quam perſeveranter male ani-
 “ mata ſis adverſus pietatem in Deum, & noſtræ gentis publicum
 “ emolumentum, & communiter omnium libertatem. Hæc ut, per-
 “ inde ac debemus, tueamur, nos, Regum noſtrorum nomine, præ-
 “ ſecturam, aut quocunque alio imperii titulo publicam adminiſtra-
 “ tionem ſub Regibus uſurpas, ſuſpendimus ac inhibemus: ut qui

“pro certo habeamus, quæ nunc a te geruntur, ea cum eorum perpetua voluntate, erga publicam hujus regni incolumitatem, pugnare: & quemadmodum tu nos, legitimos hujus regni & Regum cives, pro senatu & concilio publico non habes: neque nos te Regentem aut magistratu supremo fungentem agnoscimus: cum præsertim imperium (si quod habes a Regibus commissum) gravissimis justissimisque de causis sit a nobis inhibitum: idque, eorundem Regum nomine, quorum nos consultores nati sumus, præsertim in rebus, quæ ad omnium salutem spectant. Quamquam autem nobis est decretum, nullum subterfugere vitæ discrimen, in eo oppido liberando, in quo tu contra nos mercenarios peregrinos collocasti: tamen pro ea, quam tibi, ut Regina nostræ matri, debemus, reverentia, & opera fidei, magnopere, ut secundas, oramus, dum nos utilitatis publicæ ratio cogit, oppidum istud nunc armis repetere, quod sæpe antea precibus liberare sumus conati. Illos præterea rogamus, ut una tectum educas, intra XXIV. horas, si qui sunt, qui aut Legatorum, ad controversias disceptandas, aut ad res gerendas, nomen sibi vindicant, quicquid item mercenariorum militum in eodem est oppido, quorum nos sanguini libenter parcimus, & incolumitati favemus, propter veterem, quæ tot sæculis inter Scotos & Francos fuit, amicitiam: quam, ob nostræ Reginae cum illorum Rege matrimonium, potius augere quam imminui est æquum.

XLV. Eodem quoque die, idem fœcialis retulit, pridie illius diei, Procerum aliorumque civium frequentissimo concilio persuasum esse, “Omnia Regentis dicta, facta, consiliaque meram spectare tyrannidem. Igitur decretum factum, de abrogando ei magistratu, cui universi, ut iustissimo, subscripserunt: legationemque, ei a genere & filia datam, inhibuerunt, eamque pro imperio quicquam agere vetuerunt, usque ad generalem Ordinum conventum, ab ipsis, ubi commodum foret, indicendum. XXV. autem die, Proceres fœcialem miserunt Letham, qui omnibus Scotis denunciaret, “Ut intra spatium XXIV. horarum ex oppido discederent, seque ab everforibus libertatis publicæ segregarent.” Post has comminationes, excurrentibus utrinque equitibus, bellum, citra tamen magnam cædem, commissum est. In hoc rerum gerendarum initio, tantus in castra vindicum libertatis repente terror incidit, ut & præsentem statum vehementer perturbaret, & spem omnem successus in posterum extingueret. Multos enim Regens, qui nomina Ecclesiæ dederant, partim minis, partim promissis, a Procerum factione abstraxerat: & castra speculatorum erant plena, qui non modo dicta & facta, sed consilia etiam, quæ maxime occulta & credebant & volebant, ad eam deferrent: & comprehenso Jacobi Balfurii ministro, qui literas Letham ferebat, suspicio in multos, timor in omnes se diffuderat. Mercenarii quoque, ob non soluta ad diem stipendia, tumultuabantur: ac, si quis eos a nefario consilio revocare conabatur, graviter ei comminabantur. Sed in hominibus,

pietate & honesto alienis, non tam miranda erat seditio, quam omnes male habebat Ducis Castellerotii imbecillitas, & prope diffidentia, quem propinqui terroris ita impleverunt, ut ejus timor multorum animos labefactaret.

XLVI. Qui firmiores erant, cum remedia his malis adhiberent, prima de mercenariis placandis consultatio fuit. Cum inter se Proceres, qui remanserant, de pecunia in stipendium conferenda agerent, aliis per avaritiam detrectantibus, aliis inopiam excusantibus, summa confici non potuit, quæ mercenariorum furorē mitigaret. Proximum visum est, ut vasa singulorum argentea conflarentur: cumque monetarii operam suam liberaliter promitterent, typi, incertum quorum fraude, sublati fuerunt. Restabat unica spes ab Anglis, sed lenta nimis videbatur. Tandem, privatim suorum amicorum fidem experiri decreverunt: atque ad Equites duos notæ virtutis, (qui tum Bervici publicis muniis præfecti erant) Radulphum Sadlerium & Jacobum Croftum, mittunt Joannem Cockerum Ormistonium, qui vel modicam, ad remedium præsentis necessitatis, impetraret pecuniam. Id consilium quamquam maxime occultarent, tamen ad Regentem est delatum. Ea Comitem Bothwellium reditum ejus observare jussit. Is, quanquam ante paucos dies sancte juraverat, se causæ Procerum nulla in re obfuturum, spemque fecisset, se factioni eorum subscripturum, tamen Ormistonium, ex insidiis necopinum aggreditur, vulneratum capit, pecuniam eripit.

XLVII. Hujus facinoris fama Edimburgo Arantæ Comitem & Jacobum Stuartum, cum toto pene equitatu, excivir, non tam vindictæ cupiditate, quam ut Ormistonium (si forte viveret) eriperent, ut saltem impedirent, quo minus ad Regentem transportaretur. Sed Bothwellius per speculatorem præmonitus, adventum eorum frustra prævertit. Eodem die præfectus Taodunanus, cum suis civibus paucis voluntariis, Letham versus progressus, suas in colle propinquo machinas collocavit. Galli, qui per exploratores cognoverant, omnem prope hostium equitatum abesse, ad pedites, quorum paucitatem videbant, opprimendos, aliquot cohortes eduxerunt. Taodunani aliquandiu spe subsidii restiterunt: sed cum, in primo statim congressu, mercenarii (qui pauci eos erant secuti) terga vertissent, ipsi quoque, relictis machinis, sensum pedem retulerunt; donec a tergo clamor ortus est, Gallos, breviori viâ præcessos, ad portam urbis a tergo tendere, ut eos excluderent. Ad hanc vocem, tanta omnium rerum perturbatio est orta, ut quisque, sua proxime poterat, in tutum se reciperet, & dum alii aliis obviarent, infirmiores a valentioribus conculcarentur: ac, dum quisque sui prospiceret, nihil in commune consulitur. Papæ, e latebris proeuntes, palam conviciabantur: qui antea studium doctrinæ purioris præ se ferebant, partim clam se subducere conabantur, partim e tota causâ abjicienda consultant.

XLVIII. Quinta die Novembris, cum nunciatum esset Gallos exisse, ut comneatus Edimburgum venientes interciperent, praterquam quod vindices religionis inter se non satis essent concordēs, mercenarii vix ex oppido extrudi poterant. Comes Araniæ, ac Jacobus Stuartus, primi cum familiaribus egressi, adversus eos exierunt. Hos multi viri honesti ac strenui comitati sunt; ac in Gallos se acrius quam prudentius intulerunt: nec quicquam propius fuisse quam ut, ab Edimburgo interclusi, suæ temeritatis poenas dedissent. Nam, cum hinc paludes, illinc paradisi proximus murus, iter & angustum, & Gallorum sclopetariis obnoxium, eis reliquissent, partim a suis, partim ab equitibus pedites obterebantur. In hac trepidatione, certa clades omnibus imminabat, nisi duces, æquato cum cæteris periculo, ex equis descendissent. Cum illis pulor multos retinuit. In his fuit Alexander Haliburtonus, centurio, juvenis strenuus, & in causâ religionis instaurandæ acer. Is cum, gravi vulnere accepto, in manus hostium venisset, multis ab eis plagis lethali ter sauciatus, brevi post moritur.

XLIX. Post hunc conflictum, in quo circiter viginti quinque perierunt, multis se subtrahentibus, cæteris animum despondentibus, Araniæ Comes & Jacobus Stuartus suam operam obtulerunt, si rem modica manus una maneret. Cunctis pene recusantibus, proxima fuit consultatio, de urbe relinquenda: ac, uti decretum fuit a Proceribus, de secunda vigilia iter ingressi, postridie Sterlinum pervenerunt. Ibi Joannes Knoxius luculentam ad eos concionem habuit, ac multorum animos in spem certam brevi ex his malis emergendi erexit. In hoc conventu, id modo decretum est, ut, quoniam Galli quotidie novis subsidiis augerentur, & ipsi etiam externis opibus se confirmarent. Missus est in Angliam Gulielmus Matellanus, juvenis summo ingenio & eruditione, qui Reginam edoceret; "Quantum immineret Angliæ periculum, si Galli in Scotia operibus & præfidiis loca communirent: ut qui non religionis modo, sed legum & libertatis interitum quaerent. Scotis autem vel vi vel fraude oppressis, vel iniquo fœdere in servitutem redactis, faciliorem eis gradum fieri ad Anglorum vires infringendas. Angli, tamen inter se disceptata, tandem spem auxiliorum fecerunt.

L. Proceres, libertatis vindices, in duas se partes diviserant: alteri Glasgæ constitierunt, ut proximis provinciis præsiderent, & locos fierorum ab injuria mererentur: alteri in Fife missi. Franci qui nullam ab hostibus abstinebant injuriam, de Anglorum auxilio solliciti, ante eorum adventum, reliquias adversæ factionis delebant: ac primum adversus eam partem, quæ Fife infederat, ducunt. Primum in itinere Linnuchum ac Hamiltoniorum prædæ spoliant: inde Sterlinum profecti, atque ibi tantum commoratum oppidanos diriperent, pontem transiens; & secundum flumen ducto exercitu, litus illud, vicis & oppidulis frequentibus habitatum, legunt: ac toto itinere quæ occurrebant direptis, tandem Kingorū veniunt. Scoti, ut eorum cursum remorarentur, Deler

tum, op
per vigi
quam ne
lamque
ruerunt.
frequen
animadv
in insidi
Galli ab
illi, quo
villam p
aur. Sco
Animo
equestres
rumpunt
militres,

LI. C
conven
hendum
quæ lege
am, b
mitter
"ela stip
" & arce
"rent, c
"atque,
Hac Be
Ibid An
"quam
"decern
enim Pro
nia in er
LII. C
septare
sum An
placuit,
equites,
Ant. Ig
ad prom
nem, ap
sare loc
otto ma
coro, qu
hi, eas u
tarunt, a
diem ibi
puli, nav

LII. C
septare
sum An
placuit,
equites,
Ant. Ig
ad prom
nem, ap
sare loc
otto ma
coro, qu
hi, eas u
tarunt, a
diem ibi
puli, nav

um, oppidulum, (id loco nomen est) cum paucis infederunt. Hic per viginti dies, cum quotidie levia praelia confererentur, Galli, quam non poterant in dominos, iram in parietes effuderunt: vil- lamque Gulielmi Kircadii, Grangiam nomine, a fundamentis di- ruerunt. Ille, qui non ignoraret, Gallos eo ad rusticos diripiendos frequenter excurrere, paullo ante lucem se in insidiis collocavit: ac, animadverso Labastio Allobroge cum sua centuria egresso, tamdiu in insidiis occultus substitit, dum supra mille passus a praesidio Galli abessent: tum demum immisso equite, a suis eos exclusit. Illi, quod in tali discrimine unum restare videbatur, in rusticam villam propinquam ingressi, se maceria sepibusque tueri conaban- tur. Scoti, ex superiore Gallorum crudelitate irritati, suae salutis inmemores, & dum hostem laederent, (etsi nulla, praeter lanceas equestres, haberent arma) prostratis quaecunque obstabant, intro ir- rumpunt: ducem, recusantem se dedere, & cum eo quinquaginta milites, interimunt, ceteros Taodunum mittunt.

LI. Qui ad Desertum, veluti in statione assidua erant, Cuprum convenere. Ex eis, & aliis qui Glascuae erant, electi, qui ad scri- bendum foedus cum Anglis Bervicum mitterentur, cujus haec prae- cipuae leges fuerunt; "Uti adversus peregrinos, si qui in Britanni- am, belli faciendi causa, descenderent, utrique alteris auxilia mitterent. Scotis in Anglia, Anglis in Scotia militantibus, An- gla stipendium solveret. Praeda de hoste capta Anglis, oppida & arces statim antiquis dominis redderentur. Scoti obsoles da- rent, qui, durante matrimonio Regis Galli cum Regina Scota, atque, eo directo, unum annum in Anglia manerent."

Hae Bervici acta, XXVII. die Februarii, M. D. LX. M. D.

Illud Angli magnopere Scotos monuerunt; "Ne, ante- LX.

"quam amicorum auxilia venirent, praelio cum hoste decernerent, ac in summæ rei discrimen venirent." Magnopere enim Proceres Anglorum mactuebant, ne Scotorum praeservida inge- nia in errorem incemendabilem universam rem praecipitarent.

LII. Galli interea Desertum ac Vernium depopulati, inter se di- scedere coeperunt, rectane ad hostem, an secundum littus ad Fa- dum Andrew, atque inde Cuprum ducerent. Posterior sententia placuit, quod, propter ingentes nives, vjarum confusis vestigiis, equites, sine magno incommodo, per mediterranea duci non pos- sent. Igitur, cum paululum secundum mare essent progressi, atque ad promontorium, quod Kincragium, hoc est, rupis caput aut fi- nem, appellant, esset perventum, quidam conscendentes, unde in mare longissime prospectus erat, renuntiaverunt cum magna letitia, octo majoris formae naves conspici. In illis, Galli universi, pro- certo, quod jam diu expectaverant, habentes, auxilia ad se adve- ni, eas ingenti, ut mos est, sonitu tormentorum aeneorum consalu- tarunt, ac sese mutuo invitantes, alique alijs congratulantes, eum diem ibi transigere cum summo gaudio statuunt. Nec ita multo post, navicula una & altera ex adverso Lothianæ litoris appulsa.

Ab eis (ut qui inter transmittendum cum vectoribus navium extenarum collocuti fuissent) rescitum est, Anglicam eam classem esse: præterea rumoribus ferri copias eorum terrestres non procul a Scotorum finibus abesse. Fit subita animorum mutatio, & immatura læticia in metum & trepidationem est versa.

LIII. Scatim sublati signis, pars Kingornum, alii Fermelinodunum, plurimis præ festinatione impransis, retro properant: metuebant enim, ne, præsidio, quod Lethæ reliquerant, extincto, ipsi ab hostibus undique circumfusi opprimerentur, antequam vires omnes in unum contrahere possent. Hoc toto itinere, e Papanis, qui se frequentes eis conjungebant, plures quam ex hostibus exuebant bonis. Nam hostium fere opulentiores fortunarum suarum bonam partem in loca longinqua periculo subduxerunt: si qui vero sua non asportarant, præfecti Gallorum, non modo præsentis successu elati, sed auxiliis etiam, quæ de die in diem e Gallia expectabantur, confisi, se perpetuos illarum regionum dominos fore, villas opulentiores, omni commeatuum genere abundantes, in suam peculiarem prædam, inspoliatis reservabant: Papani vero, aut crebris honorationum invitationibus, amicitiae specie, exhauriebantur, aut clam a milite suppilabantur, aut in reditu, cum magna commeatuum esset penuria, etiam non sine ludibrio, palam spoliabantur, Gallis acerbè exprobrantibus eorum in præliis ignavam operam, & in amicorum inopia sublevanda avaritiam: quæ res quantum a perfidia abessent, ipsos judicare jubebant. Hæc superbia contumeliosa, cum rapacitate conjuncta, multorum animos a studio Gallicæ factionis averrit. Nec multo post, Fifani, partim hostium metu, partim sociorum injuriis coacti, Ecclesiæ instauratæ nomina dederunt: ac demum longinquæ regiones ab exteris populariter defecerunt: nec minus acres se ostenderunt in Gallorum tyrannide reprimenda, quam reliqui Scoti in sua religione asserenda.

LIV. Jam ver appetebat, & utraque pars festinabat sua in unum locum auxilia contrahere. Comes Martigijs, strenuus & nobilis adolescens, ad mille pedites, & paucos equites, duabus navibus e Gallia advexit. Ipse cum milite statim descendit. Naves de nocte a Scotis fuerunt captæ. Eisdem fere diebus, Marchio Elbevii, Regentis frater, qui octo navibus pecuniam & auxilia portabat, partim metu impulsus, mari navibus Anglis pleno, partim tempestatibus adversæ excusatione usus, unde solverat relictus est. Et nova classis Anglica ad priorem est missa, ac toti freto volitantes, Ketham insulam obsessam tenebant, & Lerham omnibus maritimis commoditatibus prohibebant. Interim liberratis vindicum, qui Fife præsidebant, Principes, Perthum profecti, & cum Huntileo triduum ibi collocuti, facile totam eam Scotiæ plagam, quæ ad septentriones versa est, sibi adjunxerunt. Edicta paullo post propolita sunt, ut ad finem Martii frequentes adessent.

LV. Ad id tempus, universi fere Ecclesiæ instauratæ Principes Linnuchum convenerunt: inde Hadinam profecti, ad Calendas

Apriles

Apriles Anglis occurrerunt. Erant in Anglorum exercitu supra sex
pedum, duo equitum millia. Proxima nocte, ad Præstonum ca-
stra posuerunt. Eodem die, Regens, jam propius admoto pericu-
lo, ut ab incertis belli calibus abesset, se, cum paucis domesticis,
in arcem Edimburgensem recepit. Præerat archiepiscopus Joannes Areskinus,
vir & innocentie & diligentie spectatus: ejus autem custodiam, ex
publici concilii decreto (ut jam antea demonstratum est) acceperat,
ea lege, ut eam nemini, nisi ejusdem concilii jussu, redderet. Hanc
cum Galli suis rationibus opportunam viderent, multa sæpe moliri
sunt, ut ea dolo potirentur. Ille, etsi nec animum eorum erga se
ignoraret, arcemque ita communisset, ut a vi doloque esset securus,
ac omnia sedulo caveret, Regentem tamen excludere tali tempore
nolebat. Id. autem in ea recipienda diligenter providit, ut ipsam
& arcem in sua potestate semper haberet. Nec Proceres, qui libe-
randæ patriæ erant duces, etsi sæpe antea Regentis animum adver-
sus causam quam susceperant obstinatum sensissent, tamen præsen-
tem occasionem prætermittendam censuerunt: si forte aut belli pro-
pius admoti metus, aut ex longinquis auxiliis spes incerta, eam ad
quietiora consilia inflecterent. Igitur collecti ad Dalkethum facti-
onis Principes ita scripserunt.

LVI. "Sæpenumero ante, per literas nunciosque, a te contendi-
mus, ut milites Gallos, qui jam alterum annum infirmam plebe-
culam intolerabilibus malis premunt, ac populum universum in
miserrimæ servitutis formidinem conjecerunt, tandem aliquando
hinc amandares, nosque hoc metu liberares. Verum, cum justis
precibus apud te nil promoveremus, coacti fuimus, apud Regi-
nam Anglorum, & regni finibus maxime propinquam, conditio-
nem nostram deplorare, & auxilium implorare, ad peregrinos,
servitutem nobis intentantes, armis (si aliter nequeamus) expel-
lendos. Illa vero quanquam nostris calamitatibus permota caus-
sam nostram suscepit, tamen, ut erga Reginæ nostræ matrem
nostro fungeremur officio, & a Christiano sanguine fundendo,
quoad fieri posset, abstinere; & vim armatam tum denique
experiremur, cum aliter jus nostrum obtinere nequiremus: adhuc
nostræ modestiæ esse putavimus, te iterum rogare, ut Gallicas
copias, cum præfectis & ducibus, quamprimum hinc emigrare
jubeas. Id autem ut commodius confici possit, Regina Anglo-
rum, non modo tutum ut sit iter per suum regnum, præstabit,
sed & classe sua in Galliam transportandos curabit. Quæ condi-
tio si rejiciatur, nos Deum & homines testamur, nulla nostra ma-
litia aut odio, ad arma itum, sed invitos, & mera necessitate co-
actos, extremâ experiri remedia, ne statum publicum, nos ipsos,
fortunasque nostras, & posteritatem omnem in ultimas calamita-
tes præcipitaremus. Neque tamen, quanquam gravissima patia-
mur, & graviora insent, ullum periculum nos coget ab officio er-
ga Reginam nostram discedere, aut Regi marito ejus, ulla in re,
quæ non ad vetustæ libertatis interitum, aut ad nostrum postero-
rumque

rumque nostrorum exitum pertinebit, resistere. Te autem, Princeps benignissima, iterum atque iterum rogamus, ut, expensis nostrae postulationis aequitate, & quae ex bello sequi possint malis, & quam huic tuae filiae regno, gravissime affecto, necessaria sit quies, justis precibus te non gravatim accommodes. Id si feceris, & jucundam tuae moderationis memoriam apud omnes nationes relinques, & maximae partis Christianorum consules tranquillitati. Vale, Dalkethi IV. die Aprilis, M. D. LX.

LXVII. Sexto Aprilis die, cum Angli secundum mare appropinquarent, Galli, circiter mille & trecenti, Letha egressi, collem, qui planities desinit, modice assurgentem occuparunt, quod ibi Angli castrameturos existimarent. De loco aut capiendo, aut retinendo, supra quinque horas acerrime dimicatum est, non paucis utriusque cadentibus: tandem, Scotis equitibus magno impetu in densissimam Gallorum aciem irruentibus, trepida fuga in oppidum fuerunt compulsi. Id modo, quo minus omnes a suis exclusi perirent, obstitisse visum est, quod Angli equites paullo tardius quam convenerat, erant emissi. Tentata post haec frustra sunt colloquia Anglis inducias aspernantibus, & per excursiones, levia, nec tam incruenta, certamina miscerentibus, quae commemorare non est operae pretium.

LXVIII. Ad undecimum Calendas Maias, Joannes Montlucius Valentiae Allobrogum Episcopus, primum in castra Anglorum, inde in arcem Edimburgensem, ad Regentem est deductus. Cum ibidem collocutus, rediit ad Scotorum Proceres: nec tum ratione concordiae cum eis iniri potuit: quod Scoti in eo constanter peristerent, ut peregrinus miles domum remearet. Post haec, Angli, cum ob intervallum, quod castra dirimebat ab oppido, globorum impetus evanesceret, ac ictus prope invalidi conciderent, castra trans Letham fluvium propius oppidum locant, unde certior et propinquior nocendi esset facultas, & cum hoste frequentius cominus congresseretur. Prisdie Calendas Maias, circiter duas horas ante Solis occiduum, ignis foruitus partem oppidi corripuit, ac violentia ventorum adjectus, ad proximam usque lucem in castra sevit, lateque flammam dedit: ac, partem horreorum publicorum amplexus, nonnulli commeatibus absumpsit. Nec in hoc tumultu Angli sibi deserventiam, & maioribus machinis in eam partem obversis, vulgus ab incendio restringendo prohibebant, & fossas ingressi, altitudinem murorum aliquot in locis sunt dimicanti: & nisi Galli, initio tumultus, insidias veriti, frequentes in muros conscendissent, ea dies in tali trepidatione acciperetur cladis, providissent, ea dies in finem allatura videbatur. Ad IV. Nonas Maii, Angli in motu quararii, quae iuxta oppidum erant, ignem iniecerunt: alteram lucem, postmodum alteram absumserunt, incendio frustra Galli confere conatibus. Nonis Maii, cum obsidentes, scalis undique ad muris, aditum tentassent, ob scalarum brevitatem cum multis

eribus repulsi fuerunt, centum sexaginta suorum amissi. Proxi-
mum triduum, cum summo labore & periculo, Galli muris resicien-
tibus dederunt, Anglis in eos assidue, Picubi frequentes vidissent, ja-
lantiis.

LIX. Hoc successu Papani immodice elati, jam sibi, discedenti-
bus Anglis, & obsidione soluta, finem belli promittebant. Verum
Angli & Scoti, nihil ob hanc offensionem animo dimissiores, alteri
altros ad constantiam sunt hortati: & Angli se expectaturos polli-
cebantur, donec ex aula de voluntate suae Reginae certiores fierent.
Interim Ducis Norfolkiae litera vehementer omnium animos
confirmarunt: scripsit enim ad Graium, qui in castris summum ha-
bat imperium; ac iussit obsidionem continuare: militem autem
non defuturum, quamdiu in sua provincia esset, qui arma ferre
sollet, (ea autem latissimis finibus inter Tuedam & Trentam pate-
bat) ac si res posceret, se in castra venturum promittebat. Idque
certius confirmaret, suum sentorium eo missum in castris tendi
iussit, ac intra paucos dies duo milia militum subsidio misit. At-
que ita omni memoria dampni accepti ex animis expulsa, cum sum-
ma alacritate bellum velut renovatur: & quanquam creberrimis ex-
positionibus confingeretur, nulla fere ex eo tempore Gallis fuit se-
cunda.

LX. Interea, Regina Anglorum Gulielmum Cecilium, hominem
solum & prudentem, & cujus consilio tum maxime res Anglica in-
tebatur, & Nicolaum Vottonum, Decanum Eboracensem, qui de
re agerent, in Scotiam misit. Hi iussu cum Randano & Monlucio
Gallis de pacis legibus consilia conferre. Reges enim Gallorum non
debant e sua esse dignitate, in aequam disceptationem cum civi-
bus suis venire. Hujus colloqui fama in causa fuit, ut, contro-
versis veluti jam transactis, conventus in mensem Julium indice-
retur.

LXI. Regina vidua interea, in aere Edimburgensi, quarto Idus
Junii, decessit, morbo simul & morore confecta. Mors ejus va-
rantes hominum, affecit. Nam & apud quosdam eorum, qui
arma contendis, non mediocre fuit desiderium reliquit. E-
nim singulari ingenio praedita, & animo ad aequitatem admo-
di propenso: gentesque ferocissimas, & extremos insularum cul-
tura, virtute & consilio pacaverat. Sunt, qui nullum ei futurum
Scotis bellum crederent, si suo ei ingenio uti licuisset. Ira-
bile se moribus eorum accommodabat, ut omnia sine vi facile con-
silia videretur. Eri enim nomen imperii penes eam esset, ne-
que virtutes loco tam sublimi dignae abessent, tamen precario tan-
tum dominari videbatur: ut cui de summis rebus responsa, velut
a deo, erant a Gallis expectanda. Gussi enim, quorum tum im-
perium in aula Gallica erat potentia, Scotos peculiare suae familiae
regni destinabant: auctoresque forori erant, ut in causa Papanae
victoriae asserenda, asperior esset, quam aut ipsius natura, aut illa
aetate ferre poterant: quod ipsa frequenter non celabat. Affir-
mabat

mabat enim, si sui arbitrii res esset, non se desperare, conditionibus non iniquissimis dissidia componi posse.

LXII. Erant, qui hæc eam populariter magis iactare, quam ex animi sententia existimarent dicere: neque solum illa eo pertinere crederent, ut culpam vel invidiam rerum secus gestarum a se averteret; sed ut, prætextu consilii petendi, moras interponeret, dum peregrina accesserent auxilia; & Scotorum impetus vehementes cedendo contunderet, & tractu temporis eorum iram languescere sineret: simul quod putaret, eorum cætus voluntarios, semel atque iterum solutos, non facile rursus in una castra posse cogi, quippe qui hominum essent, sine stipendio, sine certo imperio militarium. Hujus autem simulationis in Regina, certissimum fuisse indicium in promissis inconstantiam, ut quæ non ex præscriptis conditionibus induciarum finem expectaret, sed, qualicumque emolumenti specie oblata, bellum ex sua unius libidine resumeret. Nec desunt, qui omnium, quæ avare aut crudeliter facta sunt, quæ fraude aut calumniâ attentata sunt, culpam in eos referant, quorum consilio in rebus gerendis utebatur. Erant enim ab initio, cum eum, quem tenuerat, magistratum suscepit, Galli consultores adjuncti: Regis Gallorum Legatus Osellius, homo celeris & vehementis iræ, cætera vir bonus, & pacis bellicque artibus juxta eruditus; quique ad juris æquitatem potius, quam ad Gallorum libidinem, sua consilia dirigeret. Additus ei fuerat Rubeus quidam, caussidicus Parisiensis, ad juris controversias, sicubi opus esset, disceprandas. Is cum, in administratione publica, omnia ad mores & leges Gallicas (tanquam ea demum recta esset reipublicæ regendæ ratio) quam poterat proxime conformare vellet, suspicionem rerum novandarum in se transtulit; & communis fortasse cum aliis criminis invidia prope solus flagrabat. Atque hi nihil immedicabile peccabant.

LXIII. Sub finem belli, tres, distincti suis limitibus, duces militarem rem tractabant; e familia Lucemburgica Comes Martignus, qui & Dux postea Stamparum fuit; & Labrossius, Equestri loco natus, sed qui magnum in re militari usum habebat: tertius iis additus erat Ambianensis Episcopus, aliquot Sorbonicis Doctoribus comitatus, quasi verbis, non armis, de dominatione cernendum esset. Horum trium omnia consilia ad apertam tyrannidem spectabant. Martignus auctor erat, ut in omnia loca Lethæ vicina ferro & igne sæviretur: ut soli vastitas, & rerum necessariorum penuria Scotos ab obsidione prohiberet. Sed ex eo consilio, pacatis hominibus, & alioqui pauperibus, & majore ex parte Papanis, exitium parabatur; & nullum ad obsessos redundabat emolumentum. Commeatus enim, aperto mari, abunde ex omnibus Angliæ Scotiæque locis maritimis, in castra obsidentium subvehi poterant: clades autem ex vastatione agrorum, non minus ad Papanos, quam ad religionis veræ cultores pertinebat. Labrossius censebat, omnem sine discrimine, Scotorum Nobilitatem esse extinguendam: in eorum autem prædiis mille cataphractos equites Gallos collocari posse: reliquam

nam multitudine fervorum loco habendam. Id consilium, li-
teris ejus ad Gallum interceptis, divulgatum, mirum, quantum
Gallorum odium, jam illis de causis natum, auxit. Ambianus
autem Episcopus non modo Romanæ causæ minus æquos, sed etiam
Gallorum partibus minus quam ipse censebat æquum addictos, in
istâ causâ agere, rapere, trucidare, jubebat: Gallosque milites
graviter increpabat, quod sui Regis inimicos palam omnium oculis
impune se ostentare paterentur. Unum etiam nominatim designa-
vit, Gudefridum Martellianum, juvenem nobilem & eruditum, quem,
quia Sorbonici rationibus resistere non poterant, ferro Episcopus tol-
lere destinabat: ejusque Gallis militibus vitam exprobrabat, & mor-
tem commendabat. Id ille cum rescisset, captato tempore, se a
Gallis subduxit, & in Scottorum castra venit.

LIBER DECIMUS SEPTIMUS.

PAUCIS post mortem Regentis diebus, inducitis in bre-
ve tempus hostibus, ad audiendos Legatos, qui, ut de con-
cordia agerent, & Gallia & Anglia advenerant, ex utra-
que gente primores congressi sunt. Hi quo minus quic-
quam conficere poterint, obstitit maxime concordia, quod Galli,
qui superiore hieme magnam e locis vicinis prædam comportave-
rant, discedere, nisi salvis impedimentis, reculerent. Id cum obti-
neri non posset, eruptiones rursus multo quam antea ferocius factas
fecerunt, sed Franci minus secunde. Tandem, cum omnes belli ra-
tiones, nec amplius pacis cupiditas dissimulari posset, iterum ad col-
loquia Legati utrinque conveniunt. Quæ animos maxime ad col-
loquium pacis invehcerent, hæc erant. Galli, omni spe auxilii præci-
pi, commatibus indies artatioribus, ac non diu suffecturis, prope in
extremam desperationem erant coniecti: & Angli, diuturna obli-
vione belli, mælo minus quam Galli inopes omnium rerum, finem
belli cupiebant. Sceleris etiam, ut qui hoc stipendium militabant, ide-
o in cunctis in casibus contineri poterant, libenter concordia men-
tem amittebant. Ita, maximo mælo omnium con-
fusa, octava die Julii, anno ab humani generis Redem-
ptione M. D. LX. pax est promulgata, his fere legibus: LX.

Ut Galli, intra vicesimum diem, salvis impedimentis,
navigarent: & cum in præsentia navium illis copia, ad tantam
multitudinem transportandam, non supererent, ut naves ab An-
glo mutuo acciperent, relicta interim obliuione, usque ad classem
mutua. Ut, Lecti Scotti acciperent, ejus muni dirigerentur. Ut
missiones, naves a Gallis ad Britanniam eductas, complan-
rentur. Ut, his (uti conveniam erat) gerantur, Angli statim co-
pias reducerent. Ut Maria Scottorum Regina, consentiente Fran-
cisco marito, lege lata sanciret oblivionem omnium, quæ per
Scottorum Proceres gesta aut attentata fuerant, a decimo die Mar-

" tii, M. D. LIX. usque ad Calendas Augusti, M. D. LX. eorum
 " sanctio in proximo publico Scottorum conventu (qui in mensi
 " Augustum dilatus erat) approbaretur: eique conveniri habenda
 " Francisci & Mariæ Regum consensus accederet. Ketham insulam
 " & Dumbarum arcem sexaginta Galli custodirent, ne Regina totius
 " regni possessione dejecta videretur.

II. Post hunc externi militis discessum, usque ad Reginz redi-
 tum, summa fuit ab armis tranquillitas. Conventus Ordinum Edin-
 burghi coepit haberi, in quo de religione sincera promovenda po-
 tissimum est actum. Ea decreta in Galliam sunt missa, ut Regina
 eis subscriberet; magis ut ejus animum nudarent, quam quod quicquam
 quam impetrare sperarent. Missi in Angliam Legati, qui ob anti-
 lium tempore tam necessario latum gratias agerent. Nec multo
 post, in aulam Gallicam venit Jacobus Sandelandius, Rhodiensis
 collegii Eques, & a factionum discordiis adhuc liber, qui, ante ad-
 purgando, motus animorum ex bello residuos leniret, & omnes sta-
 bilitate concordie rationes tentaret. Sed in tempora longeturbis-
 lentissima ejus adventus incidit. Nam Gusiurum in manu sum-
 Gallica erat: qui, postquam se animadverterunt blanditiis & mini-
 parum proficere, vi & armis adversam factionem opprimere con-
 abantur: & in quo sectæ diversæ crimen competere non poterat, eos
 proditi regni fecerunt reos. Jam Rex Navarræ perpetuæ custodiæ
 erat damnatus, & frater ejus, Princeps Condæus, morti addictus.
 Annas Morimancius, duoque sororis ejus filii, Gaspar & Franciscus
 Collinii, & propinquus eorum, Carnutum Vice-dominus, cædi do-
 minabantur. Præter eos, supra decem millia reorum in tabula
 erant relata. Ad hæc, omne terroris genus oculis & animis offun-
 debatur: urbs Aurelia plena pedum: in agris equitum præsidia
 passim collocata: omnes viæ publicæ stationibus eorum infestæ: ju-
 dicia exercebantur, paucos in aula, de hominum honestissimo-
 rum vita, fortunis & fama: omnes sacrarum ædium, omnes po-
 murorum ambitus currens, oculis luminibus, ossibusque adversus vim
 firmatis, in usum carcerum erant preparati: regum capitalium ju-
 dices e toto regno convocati. Ratio suppliciorum sumendorum
 erat constituta, ut simul ac Ligeris, glacie soluta, navigabilis esse
 Rex Chinonem, ad ostium Viennæ fluminis in agro Pictorum, se-
 cederet: Gusi cum paucis, ex præscripto concilii aulici (cujus ipse
 principes essent) pœnas exigere.

III. Inter hæc, Sandelandius in aulam venit, non tam præter-
 torum veniam precabundus humiliter, quam ad cives suos, rumu-
 tum causis in Gallos reiectis, purgandos. Gusi, in eum asperi-
 me coorti, increpabant: " Quod homo, sacris militiis additus
 " mandata rebellium, pro hæresi illa execrabili, quam tum manu
 " mus omnium gentium consensus in concilio Tridentino damna-
 " perferenda suscepisset. Merique etiam non jam stulticiam, sed
 " stulticiam Scottorum mirari, qui pauci, & inter se discordes, ante
 " bellum

bellico apparatu, sed maxime pecunia, destituti, Regem tam potentem, & ab hoste externo quietum, ultro lacefferent.

IV. Inter hos indignantium fremitus & minas, Rex in morbum repente incidit. Legatus sine responso dimissus est: nuncius autem cum, de morte Regis Luteriæ ad Nonas Decembres, deprehendit. Inde, meliore in reliquum spe, domum properat. Fama de morte Regis divulgata, tam Scotorum animos, periculorum imminentium cura suspensos, crexit, quam universam Galliam factionibus & seditionum domesticarum veneno implevit. Jacobus Regine frater, Scotia jam, per mortem Francisci, omnino a Gallorum dominio libera, quanta potuit celeritate, ad Reginam contendit: quæ marito vidua, in Lotharingiam cum avunculis concesserat, sive secretum suo dolori querens, sive muliebri emulatione, ut a socro procul abesset: quæ, socordia Antonii Borboni, Regis Navarra, freta, totam regni administrationem paulatim in se derivabat. Ibi Jacobus ejus frater, rebus in Scotia pro tempore pacatis, eam convenit: ac multis sermonibus ultro citroque habitis, Regina ostendit, sibi in animo esse in Scotiam proficisci: diemque præfinivit, ad quem se expectari veller, avunculis etiam in eam partem pronioribus. Magna enim, ante Jacobi adventum, ea de te deliberatio fuerat: plerisque causantibus itineris difficultatem, præsertim; Regina Anglorum non satis æqua. Deinde ad homines barbaros, & natura seditiosos, eam proficisci, qui nec virorum imperiis satis obedienter pareant. Exemplis ante oculos eam habere recentia patris matrisque: quos cum palam opprimere, vel non auderent, vel non possent, variis artibus ad desperationem adigerint: apud quos assidue, vel de honore, vel de vita, periculum esset subeundum. Contra, differebatur a peritis rerum Scotticarum, Sæpius Regum, quam civium culpa, seditiones illic ortas, dum regnum, quod ab extremis usque temporibus semper fuerat legitimum, ad infinitam & liberam legum potestatem, reducere conarentur; eamque, quam gens bellicosa magis quam opulenta tolerare non posset. Reges autem omnes, qui jus populi immutare non tentassent, non solum ab inimicis & populi tumultibus fuisse tutos, sed in summa civium caritate ab hostibus fuisse invictos, & apud externos illustres regnasse. Potentissimam, ac fere solam, in præsentia, pacandarum rerum esse rationem, ne quid in statu religionis receptæ mutaretur.

V. Hæc palam utrinque jactabantur: sed apud propinquos acrius potentiores erant causæ. Avunculi, qui, rebus in Gallia turbatis, magis magnas quam honestas spes alebant, Reginam absentem arbitrabantur magis in sua potestate futuram, quam si in Gallia maneret: ejusque matrimonii spe vicinis Regibus ostentata, se aliorum amicitias complexuros, & opera usuros: interea, e sua conditionis hominibus, aliquem rebus administrandis in Scotia præsumum. Accedebat ad hæc Regine voluntas, cui omnino decretum erat redire ad suos. Marito enim rebus humanis defuncto, socru

(quæ res moderabatur) alienare, viliores se videbat in regia futuram. Et, quanquam non adeo diu regno assueverat, moleste se rebus mulier adolecent, ætate florens, & animo elato, se in ordinem redigi: quamlibet enim in imperio malebat fortunam, quam alioqui opulentissimam: nec certe admodum honorificam sperare poterat, Guliorum potentia ab adversis partibus primo impetu labefactata. Nec minimum ad hæc momentum addiderunt Jacobi fratris adhortationes, & sollicitationes, omnia eam domi patari perturbare: præsertim cum is esset, cuius fidei se maxime tuto posset committere, natura frater, & qui, ab adolescentia magnis rebus summa fortitudine & felicitate gestis, apud omnes gloriam & auctoritatem comparasset.

VI. Regina his rebus intenta, Noalius, Senator Burdegalenus, qui e Gallia missus, paullo post finem publici conventus in Scotiam venerat, rejectus est in proximum concilium, quod, de publico statu ordinando, ad XII. Calendas Junias indictum fuerat. Sed cum ne tum quidem Proceres (qui ad diem frequentes convenerant) sederent, quod adhuc de Regine voluntate erant incerti; interim Jacobus Stuartus, e Gallia reversus, a Regina diploma attulit, quo conventus habendi, ac statuendi de rebus in publicum utilibus, ut eis faciebat. Tum demum Legatus Gallus est auditus. Legationis capta hæc erat; "Ut verus cum Gallis foedus renovaretur, novum cum Anglis solveretur. Sacerdotes, unde erant dejecti, bonis redditibus restituerentur. Ad hæc respondit; Quod ad secundum Gallicum attinet, se nulla in re ejus violari sibi conscius esse contra multipliciter a Gallis fuisse neglectum: maximo vero non per, in oppugnanda publica libertate, cum populum, antea omnium, nullius sceleris compertum, in miseram servitutem redigere arrentarent. Foedus vero cum Anglis solvere se non posse, nisi omnium ingratisimū vellet haberi, & beneficium maximum gravissimo maleficio compensare, & adversus liberatorum suorum salutem conjurare. Demum, quod sacerdotum restitutionem petat, quos ille sacerdotes appellat, eorum se neque munus ullum nec usum in Ecclesia agnoscere." In eodem illo concilio factum est decretum, de omnibus Monachorum Conventibus demolienda: ut statim in omnes partes sunt dimissi, qui imperata perferrent.

VII. Rebus (uti dictum est) in Gallia ad professionem compatis, Regine amicis intimis, penes quos summa consiliorum erant visum est, ut de religione in præsentia res in totum dissimularetur: quanquam non deerant, qui impotentibus consiliis ad eadem eam armarant; in primis, Durus Abbas Fernelinoduni, & Joannes Sineharus, super Brechinensis designatus Episcopus. Ad ea tamen consilia, ipsa, & natura & propinquorum impulsu, adeo erat parata, ut ab invicem aliquando erumperent minas, quæ, utrumque in auro, & in populum perferrebat. Palam enim inter familiares in animis se propinque sue Maria Regine Anglorum exemplum imitari. "Iam." Ignor summa consiliorum eo tendebat, uti sue fidem

homines
pullatim
atum
clio Tri
mendos
eliminanc
tum. Ad
panz fac
esset Fran
hu Cardis
Regine,
velut in a
itineris ex
que homi
committit

VIII.

tem exple

statim in

"glam

"quis, v

"ximi be

sum; cont

enaverat

ne factus

re conaret

Eglenoni

Sed quale

invenabat

reclis, e

specimur

IX. Fa

Abilicaci

ad spectat

veniant e

gratiamq

omirent;

quis capet

quo suan

que even

mas

que diem

adlocat

plus po

que poss

missi

violent

que m

homines

homines in praesentia spe aleret: adversarum partium sectatores paulatim deprimeret: deinde, confirmatis jam viribus, in tempore animus expromeret. Id autem non adeo difficile videbatur, concilio Tridentino non ita pridem inchoato, specie quidem ad restituendos collapsos Ecclesiae mores, revera ad Evangelii professores eliminandos, quod postea ex concilii secretioris decreto est declaratum. Ad haec avunculi Reginam vehementer animabant, vires Patris factionis demonstrando, cui dux ex concilii decreto futurus esset Franciscus, fratrum Guliorum natu maximus. Interea Carolus Cardinalis, inter tot publicas curas sui non oblitus, consulebat Reginam, ut suppellectilem, mundumque muliebrem, magni pretii, velut in alium orbem transitura, apud se deponeret, donec de sui itineris eventu certius cognosceret. Illa, facile intellecta fraude, ut quae hominis ingenium probe nosset, respondit; "Cum se periculo committeret, non videre, cur mundo magis quam sibi caveret."

VIII. His ita decretis, mittitur in Angliam, ad Reginae voluntatem explorandam, Osellius. Is honorifice ab Anglia receptus, ac statim in Galliam remissus, refert Reginae Scotorum; "Si per Angliam transire veller, nullum eam officium, quod vel a propinquis, vel ab amicis exspectari deberet, desideraturam: seque maximi beneficii loco id habituram." Sin declinaret suum congressum, contumeliam loco accepturam. Præterea, classem satis amplam evenerat Anglia, specie piratas persequendi. Id alii interpretabantur factum, ad Reginam Scotorum excipiendam, si se invita transire conareretur. Unam autem illi navem, in qua navigabat Comes Eglingtonii, Londinum pertraxerunt, ac breve liberam dimiserunt. Sed quaecumque fuerit in classe paranda consilium, fortuna, si quid intentabatur periculi, discussit: nam, triremibus Gallicis in altum missis, caligo per aliquot dies est secuta, donec in Scotiam ad duodecesimum Calendas Septembres applicuerunt.

IX. Fama de Reginae adventu passim divulgata, quicquid erat sollicitatis ex omnibus regni partibus passim accurrit; partim velut ad spectaculum publicum, partim ut reditum gratularentur. Concurrunt & nonnulli, ut officia sua erga absentem commemorarent, gratiamque ejus statim occuparent, aut inimicorum calumnias praevenerent; non pauci, ut ex initio novi regni auspiciam de rebus suis captarent. In his tam variis animorum motibus, omnes ex animo suam Reginam videre cupiebant, post tam varios fortune utriusque eventus, velut ex insperato sibi oblatam: ut quae, inter seculis bellorum tempestates, patre intra octavum quatuor nata, eodem die orba: matris quidem lectissima foemina summa diligentia educata: sed inter domesticas seditiones, & externis bella eorum, plus possent, praedia relicta, &, antequam finem habere maxime posset, omnibus fortune favientis exposita periculis: & paucis relicta, velut in exilium relegata, inter hostium arma & fluctuantem violentiam egre servata. Ibi quidem, fortuna paululum blandam, matrimonio quidem illustri aucta; sed velut ostentatio ma-

gis, quam exhibito gaudio, extinctis matre viroque, in ludum & orbitatem rejecta, popo quod acceperat regno amisso, vetere prope incerto. Commendabatur etiam, præter discriminum varietatem, excellentis formæ bonitate, & maturiscentis ævi vigore, & ingeni elegantia; quam vel auxerat, vel certe falsis virtutum coloribus gratiorem fecerat aulica educatio, minime quidem illa sincera, sed ad honesti quandam similitudinem adumbrata; & quæ naturæ bonitatem, studio & placendi cura, deteriore faceret, & virtutum semina delinimentis voluptatum retunderet, quo minus ad maturum fructum pervenirent. Hæc ut in vulgus grata erant, ita perspicaciores minime fallebant: sed mollis adhuc & flexibilis ætas, rerum usu, putabatur facile corrigi posse.

X. Incidit inter has gratulationes levis quidem offensio, sed quæ altius in utriusque factionis animos penetravit. Nam, cum Regina ita cum Nobilitate convenisset, ut in statu receptæ religionis nihil immutaretur, ipsi tantum, suæque familiæ, una permitteretur Missa, eaque privata. Ad eam adomandam, dum apparatus per aulam in sacellum ferretur, quidam e turba cereos arreptos confregit, ac, nisi interventu modestiorum conatus ille fuisset discussus, reliquus omnis apparatus fuisset disiectus. Ea res varie in vulgus accepta, quibusdam id facinus, ut nimis audax culparibus, aliis patientiam hominum tentari, quid ferre posses, interpretantibus: quibusdam censentibus, atque etiam clamantibus, ut poena, quæ in sacris literis adversus idololatras est sancita, sacerdotibus placeretur. Sed hic statim in ipso ortu motus per Jacobum Regine fratrem est compositus, Georgio Gordonio vehementer, sed clam, indignante. In enim in omnes turbandarum rerum occasiones intentus, hic locus gratis patere arbitratus, Regine avunculis (qui aderant) convenit, pollicitus est, quicquid ultra Caledonios est regionum ad veterem caerimonias reducturum. Id illi cum suspexit habuerunt, ut quæ de hominis ingenio multa aliunde audissent, veriti, ne sine ullo effectu rempessarent, horam excitarent, ad Jacobum Regine fratrem esse detulerunt.

XI. Quod reliquum fuit ejus anni, dimissis honorifico Gallis, quæ Regine officii gratia comitari fuerant, ludis & convivii transiit. Unus ex avunculis, Elbevi Marchio, est recens. Inter hos, Gulielmus Matellanus junior, Legatus in Angliam missus, Regine, cum gratis (ut mos est) officiose salutarit, suoque animum erga eam, utrumque pacis & concordie servandæ, demonstravit. Tum literas Pedicorum Scottorum ei pertransiit. In iis inter alia superiorem officium benignæ commendationis, benevolentiæque plenas. Ab Angli autem magnopere petebantur. "Ut, erga suam Reginam, ut mite & humaniter, & publice & privim, se gereret. Ut, ob eius provocata, non modo in amicis iudicibus libenter perseveraret. Sed, etiam, si fieri posset, singulis eam, indies, commovent. Se, pro sua voluntate & studio, inter vicinæ regna, persequeretur. Concordiæ nullam occasionem prætermitteret." Quam, & commisit.

non esse rationem, quæ omnium dissidiorum veterum obli-
visceret, & fontem discordiarum in posterum exhauriret; si
Regina Anglorum decreto publico universi populi, statueret, ut
ipsi sui auctoritate confirmasset, secundum se, suosque (si quos
aggreget) liberos, heredem Anglici regni iura esse Regionem Sco-
tiam. Id decretum cur sequi esset, & ex usu universis Britan-
niæ, cum Legatus pluribus argumentis dissuaderet, adiecit, Ne-
minem in eo perficiendo diligentia & studio ipsam, ut quæ gene-
re maxime esset propinqua, procedere debere: eamque benevo-
lentia & officii declarationem ab ea Scotiam sperare.

XII. Ad hæc Angli: "Aliam suspensam, inquit, a Regina
nostra legationem. Miror enim ei memoriam excidisse, quid,
ancissimum & Franciæ dissidium, post longam agitationem, tan-
tam promissuram ut videlicet scdas, Lethæ transmissam, ratur
haberet & confirmaret. Quæ dñe certum mihi responsum erat
pollicita, ubi primum ad supas redisset. Jam satis mihi verba da-
ri sum passa: jam certe tempestivum erat (siquidem sua dignita-
tis rationem habuisset) ut orationi eam benevola facta respon-
deret.

XIII. Ad hæc ille: "Seta Regina, paucissimis post adventum
liber, in hac legationem missum, antequam istam, velum quæ
discessionem negotiorum partem accepisset, in eorumque fuisse oc-
cupatam, ut Proceres, pluresque omnes de siclo adiret, ignoscere
et tunc primum libertatem adventum recipere: maxime autem
tamquam, ut ad aliquam certam formam statum religionis rediret:
erant: quæ in re quamvis esset difficilis & molestia, ipsi non
ignoraret. His ita facile sua Majestas potest intelligere, paruisse
nullum, ante meum discessionem, Regine Sotorum tempus vacinam
fuisse: nec homines affuisse, idemque, quæ in consilium de rebus
ista actualia dñe esset, præstare cum qui ex omni regni oraculo
Christianitas obsequia habere, sedidum, ante meum discessionem
nullum, affuisse: postea parvas sententiam, sed sunt in populi
Tunc illa cupio."

"Et quid, inquit, Regina, hic erat opus consultationis, id
ut effectum redderet, ad quod efficiendum & chirographo & si-
gillo se abstinerat. Ego, inquit ille, quid respondeam ad hæc
in posterum anni habere de quibus nec marchas illa acceptas
Regine nostra & peditas, ut a nos nunc ratio possit emere
huiusmodi ipsi facit apud te potest appendero, quam iustitiam
commemorat eas habere."

XIV. Post hæc nihil nobis super his rebus ultro citaque
fuit. Regine ad gravissimum bellum negotii caput reversa
est, inquit, in primis erat, quod in oratione, non in de-
claratione, declarasti, & in mandatis Procerum explicandis po-
tuit. Compensandi enim ex Anglorum Regum Angliæ, qui
olindam, neque in hac illa vinctis, ut proxiam gentem, ad
non diligendam constringi: quam rem ego inficari nec volo nec

"possum.

" possum. Orbi etiam universo perspicue ostendi, me, in omnibus
 " meis actionibus, adversus ejus salutem, aut regni tranquillitatem,
 " nihil attentasse. Et, qui intimos meos sensus & cogitationes no-
 " runt, multi sunt consilii, me, ne tum quidem, cum iustissimas
 " offensionum causas illa mihi præbisset, meis insignibus usurpan-
 " dis, titulumque regni mei vindicando, nunquam tamen in ani-
 " mum inducere potuisse, quin hæc odiorum semina ab aliis potius,
 " quam ab ea, exorta crederem. Utcunque tamen hæc habent,
 " meum, opinor, mihi viventi sceptrum non eripiet: neque liberis
 " (si qui ex me nascentur) erit impedimento, quo minus in meum
 " locum succedent. Si quid autem interea humanitus acciderit, nun-
 " quam tamen illud comperiet, quicquam a me factum fuisse. Quod
 " jus, quod illa sibi in regnum Angliæ esse asseveret, aliqua ex parte
 " lædat & immutet. Illud autem jus quale esset, nunquam dili-
 " gentius mihi expendendum existimavi: nec ea de re unquam dis-
 " quirere altius est animus, eamque, quorum interest, questionem
 " judiciis disceptandam relinquo. Vestra autem Regiæ causa si-
 " quidem iusta est, illud a me pro certa expectare potest, me nulla
 " in re ei nocituram: ac Deum præsentem nostri sermonis arbitrum
 " testor, me neminem, secundum meipsam, nosse, quem illi præse-
 " ram, aut, si res in contraversiam veniat, eam possit excludere.
 " Tu, qui competas, nosti, loquitur. Quibus tandem opibus, aut
 " qua virium fiducia, misella illæ tantam rem attentabunt? De-
 " inde, non longo sermone de illis interjecto, tandem is finis fuit, ut,
 " Rem gravem & magni ponderis esse, diceret: ac nunc primum
 " serium de ea sermonem se habuisse: itaque longiore, ad eam ex-
 " pediendam, spatio esse opus. Post paucos deinde dies accessit
 " rursus Legato: " Se mirari vehementer, ait, quid Procerum, in
 " ipso statim Regiæ adventu, sibi velit postulario: præsertim cum
 " scirent, superioris offensionis causas nondum esse sublatas. Quid
 " autem postulant? Ut ego videlicet, tam gravi affecta injuria, abs-
 " que ulla satisfactione, ei in re tanta gratificer? Hæc autem ota-
 " tio quantum a minis abest? Istæ si pergant, illud velim cogi-
 " tent, nec mihi domi vires, nec foris amicos defuturos, magis
 " quam illis, qui meum jus timentur.

" XIV. Ad hæc ille respondit: " Se ab initio dilucide ostendisse,
 " Proceres, ut hunc ad concordiam publicam aditum patefacere,
 " partim inductos officio, quod Regiæ suæ & securitati tuendæ, &
 " dignitati amplificandæ prospicere debeant: partim studio pacis
 " publicæ firmandæ, & conciliandæ amicitiarum. Tecum autem ut
 " hæc apertius, quam cumullo alio Principe agerent, effecit, non
 " solum egregia tua erga illos voluntas, experiundo perspecta, sed
 " etiam ipsorum incolumitatis ratio, quippe qui sibi vires & fortuna-
 " rum omnium discrimen subeundum intelligant, si quis Regiæ ju-
 " re oppugnet, aut si quis motus armorum, inter hæc regna, ea de
 " causa, orietur. Quamobrem, non injusto studio sibi teneri vi-
 " dentur.

“dantur, qui cupiunt, ut, sublevis discordiam: Eminentibus, *solida*
 “& certa xian pace dissidia componantur. *his nolce transibit locis*”
 XVI. “Siquidem, inquit illa, ego quidquam attendissem, quod”
 “Reginae jus imminueret, tum de mutis ipsa fuisset postulanda”
 “caussa, ut locus facta corrigercatur: Hac autem postulatione, ut”
 “viva mihi linterni sepulchrale ante oculos propinam, exemplo ca-”
 “ret: neque simile quicquam ab ulla Principum aliquam esse peti-”
 “tum. Animum tamen Nobilitatis vestrae in petendo boni consulo”
 “eoque magis, quod hinc intelligam, Reginae sine coleda: ejus”
 “que dignitatem promovendi, illi esse studium. Nec minus pru-”
 “dentiam amplector, quod & sua securitati prospiciunt, & a fan-”
 “tendo Christiano sanguine abhorrent: cui (ut fateor) parci non”
 “posset, si qua fassio se objiceret, qua regnum sibi vindicaret: Sed”
 “qua tandem illa erit? aut quibus viribus freta? Sed, his omisis,”
 “singe, me ultro in eam partem propendere, ut isti postulationi as-”
 “sentiar. Existimane, me Procerum voluntari potius, quam ipsi”
 “Reginae id gratificaturam? Verum & alia sunt plurima, quae me”
 “ab hac transactione avocant. Primum, quod non ignorem, quam”
 “sit periculosum, hanc movere Samaritanam: ac jure mihi semper”
 “abstinuisse videor, ne jod regni in discipulationem vocarem. To-”
 “ties enim iam sermonibus multorum lapsa est controversia, de”
 “matrimonio justo, deque nobis & legitimis liberis, dum pao in-”
 “genio quisque aut huc aut illi parti staret, ut & ego ipsi, ob has”
 “disputationes, haudenus ad ambendum fuerim cunctator. Semel,”
 “cum publice coronam accepi, matrimonium cum hoc regno ini:”
 “cujus pignus hinc annulum perpetuo fero: utrumque autem huc se”
 “habent, quoad videro Regina Anglorum ero. Ego ubi defun-”
 “da fuero, in meum locum, qui jure potior erit, succedito.”
 “Si si Regina vestra est, nulla interis in re ei oboro: sin”
 “alteri jus est potius, iniquum erit postulare, ut a me aperte af-”
 “ficiatur injuria. Si qua lex vestrae Reginae obest, mihi quidem”
 “ignota est, quod non libenter hac de re exactius disquiri. Sed si”
 “qua est, ego, cum regnum intui, civilis meis juravi, me leges eo-”
 “rum non mutaturam. Quod autem secundo loco sumebas, ex”
 “hac successionis declaratione arctus inter nos amicitiam colituram,”
 “videor ne hinc sit potius odiorum seminarium. Credisne tu, me”
 “libenter funerals mei apparatum semper ante oculos habiturum?”
 “Regibus hoc fere peculiare est, ut erga liberos nascendi jure sibi”
 “successores alieno sint animo. Carolus Septimus Galliarum Rex”
 “quid erga Ludovicum Undecimum suum autis carissimus ex-”
 “celsus Octavum? aut Franciscus nuper adversus Henricum? Quo-”
 “idam animo non visibile est fore, adversus populum suum,”
 “semel haudens Judicium? Non ipsi videlicet, quo Carolus Sep-”
 “timus fuit erga Ludovicum Undecimum. Accedit illud, in quo”
 “non longe gravissimum pondus misse statuo.”
 “VII. Novi ego populi hujus Inconstantiam & novis quibus pra-”
 “tatem rerum statum fallidant: novi quibus intentos spoliare con-”
 “tentos”
 “log

illos in proximè successuros: scio naturâ comparatum esse, ut plures
 (quod dicitur) Solem orientem quam occidentem adorent. Id au-
 tem, ut aliorum exempla omittam, ex meis ipsius temporibus di-
 dici. Cum soror mea Maria regnum teneret, quibus votis pleri-
 que petebant, ut ejus in solio me collocaram viderent? Quo
 studio in me provehenda ferebatur? Nec ignoro, quibus pericu-
 lis subeundis, homines eventum consiliorum suorum attentassent,
 si mea voluntas ad eorum cupiditatem adjuncta fuisset. Nunc
 autem iidem illi, fortasse, non sunt eodem erga me animo: non
 secus ac pueri, qui, inter quiescendum, ob poma sibi per somnum
 oblata, exultant, mox mane expectati, ac sua spe decepti, gau-
 dium in lacrymas commutant: ita, qui me, cum Elisabeth modo
 vocaret, summa benevolentia complectebantur, & si quos forte a-
 lacriore vultu eram intuita, secum cogitabant, statim atque ego
 regnum adeptâ essem, se pro suæ cupiditatis potius, quam officii
 mihi præstiti, modo, remuneratum iri: nunc vero, cum eventus
 expectationi non respondeat, quidam eorum non gravate novam
 rerum mutationem, in spem fortunæ melioris, ferrent: nulla e-
 nim Principum facultates, quamvis magna, insatiabiles ho-
 minum cupiditates explere poterunt. Quod si animi civium no-
 strorum erga nos languescant, aut voluntates immorentur, ob
 temperamentum nimis largitionibus adhibitum, aut aliam levi-
 culam causam, quid suspicabimur futurum, si certum regni suc-
 cessorem malevoli cives haberent, ad quieti animi sui ægritudines
 deferrent, aut se ipsi irati conferrent? Quanto me judicas in pe-
 riculo versaturam, tam potente & propinquâ Principe successurâ,
 cui quantum ego virium in successione confirmanda adjicerem,
 tantum meæ securitati detraherem? Hoc periculum nec ullis cau-
 tionibus, aut aliis legum vinculis averti potest. Nec facile Prin-
 cipes, quibus regni spes oblata est, sese intra joris & æqui termi-
 nos continebunt. Ego vero, si de meo successore orbi constaret,
 nunquam res meas in tuto collocatas existinarem.

XVIII. Hæc in summa in illo congressu acta sunt. Nec adeo
 multis post diebus, Legatus Reginam rogavit; "Ecquid literis
 Procerum Scottorum responderet. Ego, inquit, in præsentia non
 habeo quod respondeam; nisi eorum benevolentiam & sedulita-
 tem erga Reginam suam me probare: res autem tanta est, ut ne-
 queam repente plane & diserte respondere. Verum, cum vestra
 Regina, ad quod se astrinxit, in sordere confirmando præstiterit
 officium, tunc erit tempestivum, ut meum erga se studium expre-
 ssatur. Interea, sine meæ dignitatis imminutione, nihil ei gra-
 tiari me posse arbitror. Hæc de re, cum se illi quicquam me-
 datum habere negaret, nec unquam cum sua Regina in hoc
 successum incidisse: neque se cum Regina, sed suum de
 successione judicium, & ad id consummandum rationes afferre
 comprobationem autem fœderis, per maritum, a Regina Scoti-
 rum, absque eorum consensu, quorum id ratum aut irritum sit

interflecti, expressam, non tantum esse, ut ipsius omnesque posteros a regni hereditate excluderet. Nec inquis nunc, inquis per quos, quando, quomodo, qua auctoritate, qua de causa, sedum illud factum fuerit: quando nihil horum in praesentia attingere sim iustus. Illud autem audeo affirmare, etiam si ab ea, mariti voluntatem secuta, confirmatum esset, cum tamen ex eo tanta involumenta pederent, Regiam nostram in tempore omnes rationes conquisituras, cur solvi & posset & deberet. Nec ego tam men hoc Regine nomine loquor: sed eo tantum, mea spectat origo, ut ostendam, Proceres nostros non sine causa laborare, ut omnibus controversiis radicibus ablatis, stabile foedus & perpetuum inter nos coeat.

XIX. Tandem, multis ultero citroque verbis de foedere habitis, Regina eo perducta est, ut Legati utrinque congrerenderent, qui se retractarent: atque ad hanc prope formam corrigerent: "Ut Regina Scottorum abstinere Regis Anglorum insignibus: abstinere item titulis regnorum Angliae & Hiberniae, Regina Anglorum, aut liberis ex ea supersticiibus. Contra vero, ut Anglia caveret, neque se, neque posteros ex se genitos, quicquam aduros, quod jus successionis Scottae laederet, aut imminueret."

XX. Haec fere sunt, quae in ea legatione sunt agitata: quae dum adhuc de pace stabilienda tractantur, domi res ad seditionem paulatim spectare coepit. Nam, ut antea dixi, permixta erat Regina eoque familiae unica Milla: qua de re cum edictum publicaretur, non contradiceret, e tota Nobilitate unus est invenitur, Comes Arundel, mulum, licet dissimulante, indignante Regina. Primum offensio adversus Edimburgenses. Hi fere ad III. Cal. Octobres magisteratus eligere solebant. Tum Archibaldus Daglassius praedictus de morte edixit: "Ne quis adulter, fornicator, ebriosus, Missarius, aut obstinatus Papanus, post proximas Cal. in oppido deprehenderetur, gravibus legum poenis in contumaces denuntiaretur. Id ubi ad Reginam delatum est, statim, incognita causa, magistratus in arcem custodiendos misit: civibusque imperavit, ut magisteratus eligerent, atque edixit, "Ut urbs omnibus fidelibus civibus patet: " non sine risu & indignatione, quod homines sagittiosissimi, pro fidissimis ministris agnoscerentur."

XXI. Cum Regina maiorem, quam expectaverat, civium suorum participationem hic comperisset, paulatim ulteriora tentare coepit. Ad Novembribus, ad Missam adhuc tenuem, & quotidiano cultu tantam, omnem Papanam pompam fistum adiecit. Id cum Evangelii ministri tulissent animam, & in publicis coetibus magis quaeque sem prosecuti fuissent, ac Nobilitatem sui officii commotione commota in domum pertrata inter paucos est agitata: "Post hoc idolatriam, nunc in omnium perniciem grassaturam, conspiciat, & summi magistratus, quando ipse nullum sibi modum statuat, intra legum praescripta per vim reducere. Ecclesiae ministri in sententia, superioribus temporibus approbata, constanter

propinquos equites discurrissent, postredie custodes ad fores Regias positi apparent, aliis indignantibus, aliis ridencibus. Hujus compositi auctores, etsi ipsi scirent vulgo fidem sibi non haberi, tamen se fecum gestiebant, securi de opinione hominum, cum neminem eorum qui aderant sibi palam repugnaturum certi essent.

XXIV. Ab hoc initio, aula in luxum & lasciviam præcipit, jus tamen adhuc æquabiliter dicebatur, & cætera plebæbantur. Summa rerum penes Jacobum Regine fratrem erat, qui ob fortitudinem & æquitatem cunctis erat carus. Consilio in primis utebatur Gulielmi Martellani, adolescentis summo ingenio, quique mater jam dederat prædara indolis experimenta, magnamque in populi expectationem concitabat. Horum virtute & consilio factum est, ut domi & foris esset summa tranquillitas; & is rerum status, quem boni coperent, factiosi magis indignari, quam queri, poterant.

XXV. Inter hæc, in regia orta est consultatio, quæ totos tres annos universam aulam exercuit. Qui proxime superioribus annis Reges fuerant, aut locum Regum tenebant, publicum patrimonium (quod nunquam in Scoria fuit amplum) prope ad nihilum redigebant, & immoderate Regine luxui nihil erat satis. Procerum & sapientie facultates, proximorum temporum tumultibus, vehementer erant attenuatæ: nihil restabat, unde in aulicorum sumptuum subsidium, aliquid derivari posset, præter sacerdotia. Accessit in aulam sacerdotum principes: adjuncti, e primoribus Nobilitatis, qui ingenio persuadere, vel auctoritate cogere, possent. Tandem, post longam disputationem, cum sacerdotibus, magis infirmitatis & senectutis non recusantibus, quam rationum vi permotis, transactum est, & e fructibus Ecclesiasticis tertia pars decisa est, unde Regina ministros orthodoxos aleret, reliquam in suos usus reservaret. Ea transactio nemini omnium fuit grata. Sacerdotes opulentiam indignabantur, quicquam ex veteri fortuna sibi detrahi: Ministri Evangelii nihil æquum a Regina expectabant: ad ipsam autem Regiam ostentata spe non adeo multum rei perveniebat. Multis enim e fructibus pastorem suorum fructuum pars tertia condonabatur, cæteri essent, non vixis modo, sed etiam feminis, domesticis, & ceteris manibus, & opera per multos annos impensæ hinc præstentur, & senectutis viginti, assignabatur.

XXVI. Ea Regine, Regina Jacobum fratrem, magno cum bono animo amabat, Martini Comitem creavit: nam, quod virtutibus esset habens, omnes laudabant; quod propinquitati alii, & consilio ceteri, non improbabant; & utilitati publica consulerent, non parum existimabant, quod vir, genere illustris, meritis excellentissimus, hoc amore auctus, majore cum auctoritate publica provisionibus providendis versari posset. Nec deo minus, qui Regine benevolentiam eo spectare crederent, ut animum suum, quævis res, quæ per absentiam ejus in aula gerebantur, non dubitarent, eam reconciliare voluisse arbitrarentur.

Tum quoque uxor ei data est Agnes Kerha, Comitris Martialis filia, quibus in nuptiis, epularum magnificentia, aut verius immoderata luxuria, omnium amicorum animos graviter offendit, & invidia maledicendi materiam suppeditavit: eoque vehementius, quo illi in omni superiore vita se temperantius gesserat. Non adeo multo post, ei pro Marria (quæ veteri jure Joannis Areskini fuisse deprehensa est) Moravia donata est.

XXVII. Gordonius, ablata primum sibi Marria, deinde Moravia, cui regioni diu præfuerat, se velut patrimonio spoliatum arbitratrus, omnia sua consilia eo conferre cepit, ut æmulum eveniret. Multa eum præterea ad id facinus incitabant. Nam cum esset, multa majorum in Reges merita, omnium Scotorum longe opacissimus, & majorum ipse potentiam malis artibus quotidie augens, primum Joannem Forbolium (uti ante dictum est) fallis telis circumvenerat: deinde Jacobo Stuarto, Jacobi Quinti fratre, in liberis defuncto, procurationem Moraviæ ab eis qui in summo magistratu erant adeptus, se quasi heredem gerebat, quibus opibus magnitudinis crevit, ut, æmulatione depolita, omnes, qui propinquas ei regiones incolbant, in ejus auctoritate conquiescerent, & prope in ditionem concederent.

XXVIII. Inter hunc aliorum vel merum periculi, vel servitutis patientiam, unius hominis libertas, & ut ipse videri volebat, & perbia, cum pessime habebat. Is erat Macintorius, magnæ antiquitatis Scotos familiaris Princeps, natus quidem & educatus inter homines feros & prædæ assuetos, tamen, sive arcane naturæ impulsu, sive rectis monitoribus usus, comitate & modestia, omnique humanitatis genere, cum iis certabat, qui magna parentum & magistrorum cura ad virtutem capiendam erudiuntur. Hujus adolescentis cum Gordonius potentiam suspectam haberet, nec ingenio in ad scelus ministeria abuti posse videretur, manum ei necopine iniecit, atque in custodia detinuit. Sed, cum nullum in eo capere crimen inveniret, submissis amicis (uti dictum) ei persuasit, se suamque causam ipsi permitteret: eam unam esse rationem, & e custodia cum bona gratia abeundi, & amicis cum longe potentiore inunda. Homine simplice, & malis malo, ad exitum hac fraude impulsus, tamen adhuc moris ejus livida Gordonius vitans, cum sua egit uxore, ut ea se culpe supplicio. Nec virilis animi mulier rem cunctanter suscepit, ac miserum, innoxium, & supplicem, & deditum, absente marito, securi percussit. Hoc supplicio, vicinis vel metu suspensibus, vel largitione conciliatis, quicquid terrarum ultra Caledonios est, uni paravit. Itaque homo, & gloriæ & potentie avidissimus, molestissime habebat, Jacobum Moraviæ Comitem. Sibi æmulum apponit, & quæ præsentis impatiens, in omnes rerum turbationum occasus erat intentus: atque ejus omnia assidue & palam calumniabatur. Librumque, sua manu scriptum, Regine porrexit, in quo eum pessime, sed levissimis argumentis, affectatæ tyrannidis accusabat.

XXIX. In diversa regione, eodem tempore, Jacobum Heburnum, Bothueltæ Comitem, æris alieni magnitudo, & indomitæ libidines, ad insidias eidem Moravio instruendas impellebant. Is enim, luxuriosa adolescentia inter scorta & popinas acta, eo relictus erat, ut aut civile bellum ei foret excitandum, aut audaci aliquo facinore extremæ inopiæ metus propellendus. Omnia circumstanti maxime commodum ei videbatur perturbandi status publici initium, si Moravium cum Hamiltoniis committeret: certa, ut videbatur, spes, in utriusque partis exitium incertum. Primum Moravium adit: ei persuadere conatur; "Ut Hamiltoniorum familiam, Reginæ, regno, atque ipsi privatim imminentem, e medio tollat. In id suam operam pollicetur. Nec id facinus ingratum Reginæ fore contendebat: quæ, præter commune omnium Regum malum, quo sanguine proximos, velut in exitium suum intentos, consequuntur, etiam peculiare offensiois causas, nec eas injustas, habere videbatur: vel ob Evangelicæ doctrinæ studium, cujus Aranium unicus erat assertor, ob quam etiam cum Gulio in Gallia conseraxerat inimicitiam; vel ob contentionem verborum, nuper in aula, cum altero Reginæ avunculo, Elbevi Marchione, habitam. Sed cum Moravius, homo probus & innocens, abhorreret a fructibus tam scelerati facinoris, Heburnus ad Hamiltonios se consulit, ministrum ad eadem Moravii, cujus potentiam moleste ferebant, offert; "Illum esse unum, qui spes eorum remoretur, & moderationibus obster: eo sublato, Reginam, velie holer, in ipsorum potestate futuram. Ratio autem expedita & facilis videbatur. Regina tum in Falcolandia erat: ea arx est, cum ejusdem nominis palatium: modica in propinquo silva est, in qua platycerotes cervini generis (quas vulgo damas falso appellant) aluntur. Regina cum autem viveret, aut in loca vicina prope quotidie cum familiari comitatu, facile videbatur, Moravium, inermem & incautum, tollere, & eam in suam potestatem redigere. Ceteris non ægre persuasum, tempus facinori perpetrando constitutum.

XXX. Unus Araniæ Comes scelus est execratus: clamque, literis Moravium missis, omnem rei ordinem exposuit. Moravius per eundem nuncium rescribit: sed Aranio forte absente, literæ patri non reddite fuerunt. Ibi, consilio inito, Aranius a patre in arctam custodiam est inclusus, e qua noctu elapsus, ad Falcolandiam concurrit. Ut ejus fuga palam est facta, equites in omnes partes discurrunt, qui comprehensum retraherent, quos, in silvam ingressus, ea frustra est. Mane ad Falcolandiam deductus, omnem in arce ordinem aperit. Nec multo post, Bothueltus & Galvinus, qui manu facinoris operandi partes susceperant, conati, in arce Falcolandia, iussu Reginæ custodibus appositis, relictis. Cum facinus totum ante oculos esset, & ad locum tempore ab Aranio dictum duces convenissent, exploratoresque retulerunt, equites multis in locis apparuisse. Aranius, rei ordinem interrogatus, paullum animo turbatus est: nam, cum Reginam depe-

rirer, Moravioque arctissima junctus esset amicitia, & illis gratificari cupiebat, & patrem, hominem minime malum, sed ad res difficiles suscipiendas nimis facilem, & conjuratione eximere volebat. Pietate & amore animum in diversa ea nocte per solitudinem raptentibus, ita mente est emotus, ut non obscure ex vultu & sermone animi perturbatio appareret. Præcesserant & alii, quæ juvenis animum commoverent, causæ. Nam cum, ad eum diem, liberaliter & pro amplitudine familiæ fuisset educatus, pater, homo ad rem attentior, consiliarios nactus, qui id vitium alerent, filium, magno comitatu assuetum, ad novum ministrum redegit. Qui facinus patrandum susceperant, diversi in custodias missi, Bothuclius in arcem Edimburgensem, Galvinus in Sterlinensem, donec de causa cognosceretur. Aranius, ad Fanum Andree, quo Regina erat profectura, missus, atque in arce Archiepiscopi asservari jussus. Ibi, quoties ad se redibat, ad Reginam, de se deque aliis, tam prudenter & accurate scribebat, ut in suspicionem incideret simulari infantia, quo patrem & conjuratione cæcis eximeret. Ceteros inconstanter & acriter accusabat, ut aliquoties ad concilium productus, se, quando facinus tam oculum aliis testibus coarguere non posset, armis cum Bothuclio dimicaturum promitteret. Circæ tempora, Jacobus Hamiltonius, Arani pater, primum ad Reginam scripsit, deinde, ipse ad Fanum Andree venit, ac multis precibus ab ea postulavit, "Ut filium suum, Bothuclium, & Galvinum, Hamiltonium, acceptis vadibus, sibi dimitteret: nec impetravit quicquam potuit. Eisdem etiam diebus, Regina Strathmorenum, arcem longe omnium quæ sunt in Scotia munitissimam, quam Hamiltonius tenebat, ab eo tempore quo Prorex fuerat, repetitam accepit.

XXXI. Georgius Gordonius (uri ante diximus) Moravio inimicus, Hamiltonio, filii sui socero, in manifesto scelere implicatus, ac prope percussus, longe intensior factus, occasionem adesse ratus, cum impune inimicum e medio tollere posset, duabus familiis illustribus ad causam adjunctis, primum per suos tumultum in oppido, tum admodum infrequenti, curat excitandum, sperans Moravium, ut rem auctoritate sua sedandam ex aula egressurum. Ibi facile hominem, incertum & incautum, in turba opprimi posse. Id ubi parum ex sententia processit, e suis aliquot armatos, ad perpetrandum facinus, in Regiam venire sub vesperam jubet, qui Moravium, in suum hospitium redeuntem a Regina, quæ ad multam noctem conderinere solita erat, obstruere. Id enim tempus maxime vocabatur clonum, & res patranda, & patrata evadendi. Eius cum ad Moravium pertransisset indicium, nec ita, nisi oculis factis subiecta, creditum esset, paucis ex amicorum familiis (ne quæ suspicatus fuisse videretur) comitatus, novum & alterum & Gordonianis, manu in exiliis atrii pertentans, armatos deprehendit. Re a Regina delata, Gordonius accitus, suorum aliquot committit domum discessuros, arma indidisse, deinde, nescio qua de causa, rector

sentos : ita tum, ex exultatione magis accepta quam probata, diffunditur.

XXXII. Ea æstate, Legatis utrinque missis, agebatur, ut Regiæ Sætorum & Anglorum Eboraci congregarentur, ibique de multis controversiis transigerent : sed cum prope ad iter se compararent, res in aliud tempus rejecta est. Causa differendi colloquii vulgo ferebatur, quod Augustus, & Gualis fratribus unus, literas Legati Anglici, qui in aula Gallica tum agebat, resignasset : quodque, illius opera maxime, navis Anglica, quam alterum vehabat Legatum, fuisset direpta. Itaque, rebus, uti credibile erat, ob has & alias injurias, ad bellum Gallicum inclinatis, Regina & Fano Andree Edinburgum profecta, Aranium eodem misit, & in arcem ibi condidit.

XXXIII. Interea Jacobus ejus frater, Havicum ad frequentem in illis locis mercatum profectus, quinquaginta & latronum, qui illuc convenerant, primariis, inopinato adventu oppressit : cæteris circa provinciis metum ingentem incussit, & totum illum tractum ad tempus quietiorem reddidit. Verum id factum, ut amorem & reverentiam bonorum ei conciliabat, ita invidorum animos magis accendit in ejus exitium indies inflammabat. Nam, ad tres simillas potentissimas, in ejus perniciem pronas, accessit Gualorum conspiratio. Hi enim, cum veteres Ecclesiæ Romanæ ritus restitui vellent, ut id vivo Moravio perficere posse arbitrarentur, ad eum quovis modo tollendum omnem ingenii vim intenderunt. Spem perpetrandi fœderis multa eis faciebant : in primis autem, quod Galli, qui Regiam deduxerant, domum reversi, quantæ essent Gordonii opes, quam inquietus animus, quam item operam in Missa asserenda pollicentur esset, omnia paulum supra verum augentes, exposuissent, re in aula Gallica multum inter Papanos agitata : hæc ejus perniciem ratio tandem est inita. Scribunt ad Regiam, " Ut Gordonii recordiam promissis aliar : Joanni ejus filio spem suam suarum nuptiarum magis ostendet, quam promittat : ut, hac spe occæcatus, quod vellent, impelleretur." simul nomina eorum edunt, quos una interimi vellent. Ad hæc literæ Pontificis Romani & Cardinalis eodem incitabant. Nam cum ad immodicum, cui Regina assuerat, ærum, opes publicæ non sufficerent, a Pontifice Romano pecuniam, inquam ad bellum, adversus eos qui ab Ecclesiâ Romana defece-
rant, poposcent. In rescriptis obsecravit, sed Cardinalis apertè, " Pecuniam, ad id bellum non defuturam : sed illi demum interfectis, quorum nomina essent edita. Has Regina Moravio, cæterisque ad eam destinatis, literas ostendit, sive quod iudicium ad eos attineret permanasse crederet, sive ut animi sinceri, & occulta consilia ab eam separandi, faceret fidem.

XXXIV. Igitur, cæteris ad Elicinus exsequendum comparatis, Regina magno desiderio teneri simulat, eam Scotiæ parrem, quam ad conventiones venit, invisendi : & hanc ejus cupiditatem Gordonii liberaliter invitando, alebat. Tandem, cum Abredontiam, ad

Idus Augusti, ventum esset, Gordonii uxor, virilis animi & consilii mulier, omnibus modis Reginz animum versabat, nunc ut secreta cogitationes penitus haberet exploratas, nunc ut in partem quam volebat eam inflecteret. Gnara enim erat, quam levi momento sint mobilia Regum consilia: nec ignorabat, quo animo Regina, non multo ante, in utrumque, Moravium nempe & Gordonium, fuisset affecta. Nam, cum utrumque odisset, secum interdum agitare solebat, utrum priorem sublaturum veller. Moravii innocentiam licentiae suae adversam graviter ferebat, & Gordonii perfidiam, primum erga patrem, deinde matrem, multis experimentis perspectam, oderat, & potentiam metuebat. Sed avunculorum & Potitificis Romani literae ad Moravii eadem urgebant. Hanc ejus cunctationem, cujus non ignarus erat, Gordonius cum eximere veller, rursus per uxorem promissa de instaurandis ritibus Romanis repetit. Ea cum libenter Regina acciperet, unum tamen, nec id adeo magnum, erat impedimentum, quo minus ei assentiretur, quod non putaret (uti affirmabat) e dignitate sua, Joanni filio ejus (qui, ante paucos dies, ob tumultum Edimburgi excitatum, in custodiam traditus, effugerat) reconciliari, nisi ad custodiam liberam, saltem ad paucos dies, Sterlinum rediret. Id Regina, non tam ob eam, quae simulabatur, causam, volebat, quam ut omnia integra, extincto Moravio, haberet, neu ad nuptias, absente sponso, cogi posset. Gordonius quidem satisfacere Reginz cupiebat: sed filium, velut obsidem, in manum hominis, maxime suis conatibus adversi, (is erat Joannes Marriæ Comes, Moravii avunculus, quiarci Sterlinum præerat) dare cunctabatur, præsertim incertus, quam in partem Regina eadem patratam acceptura foret.

XXXV. Cum inter ingenia, se invicem fraude captantia, ira motus suspicionibus laboraretur, ac se Regina in mora esse negaret, quo minus ex sententia res conficeretur, neque quicquam expediret, tamen Joannes Gordonius, & ipse suam operam ostentans, in omnes eventus intentus, circiter mille e propinquis & clientibus suis homines ad quodvis facinus paratos, armaverat, atque in propinqua oppido loca adduxerat. Moravius vero, etsi non optime comitatus esset, & hæc omnia (uti per amicos ex aula Gallica & Anglicana erat præmonitus) in suum exitium videret parari; nec interim Regina admodum consideret, de die solita obibat in aula munia, nocte intra cubiculum unum & alterum suorum vigilare jubebat; & sæpe de inimicorum insidiis certior factus, amicorum præsidio fretus, omnes eorum conatus absque tumultu elusit.

XXXVI. Eisdem forte diebus, Bothuelius, per funem e fenestra demissus, ex arce Edimburgensi evasit. Rebus Abredoniz multum simulatione adhuc suspensis, cum Regina progredi statuisset, a Joanne Leslio, homine nobili, Gordonii cliente, invitata, domum ejus, ad duodecim ferme millia passuum ab oppido distantem, divertit. Is locus, ut infrequens, Gordonianis ad eadem commodum est vilis: Leslius veto, qui secretorum consiliorum non erat ignarus,

ris, depr
" in ipse
" lum, n
ma not
transacta
fieri statu
loco omni
dum, cum
tandem e
ris petere
sit e cust
llus tamen
bat: " S
" aliam
" velut e
qui destit
perabant
lectam
quod, si
men ado
cacia Re
conspectu
ipfis vide
necessum
ipse Gor
olito im
erat. R
enclusa,
pernoctat
equiribus
armis h
omnes o
in statio
per fugi
missi, c
sunt, pro
e Mont
intellexi
venit.

XXX
multitud
fieri &
Cura jan
is, cum
nem sust
cui sup
undique

et consilium deprecatum; "Ne hanc sibi ac suam familiæ inurant infamiam, ut ipse potissimum Regina fratrem, hominem alioqui non matrem, nec sibi inimicum, ad eandem prodidisse videatur." Proxima nox ad Rothomaium Abrinethiorum villam satis tranquille transacta est, quod postridie in Strabogio Gordoniorum arce diversari statuerant. In id tempus consilium cordis est dilatum, quo in loco omnia in ipsorum potestate erant futura. Itaque, inter eundem, cum Gordonius longum cum Regina sermonem instituisset, ac tandem eo ventum esset, ut ille accuratius Joanni filio veniam erroris peteret: quod videlicet homo adolescens, legum ignarus, fugisset a custodia, in quam, nullum ob scelus, sed ob tumultum, nec illius tamen culpa excitatum, datus esset. Regina contra contendebat; "Suam imminutam visum iri auctoritatem, nisi filius ejus in aliam custodiam, quamlibet laxam, ad aliquot dies, rediret: ut, velut expiata priore culpa, dimitti honestius posset." Gordonius, qui destinati facinoris occasionem prætermitti nolle, etsi levia imperabantur, tamen obstinate renuebat: vel quod, si Regina eandem sententiam non probasset, culpam ejus in filium conferri volebat: vel quod, si, absente filio, ac Regina non invita, res confici posset, tamen adolescentem obsidem videbat futurum. Ea Gordonii pervicacia Regina adeo fuit offensa, ut, cum jam prope in ædium ejus conspectu esset, alio diverteret. Ita tota facinoris sapientissime, ut ipsis videbatur, constituta ratio, tum quidem dilata est, donec Ennephsum ventum esset. Nam, præterquam quod juri dicundo ibi ipse Gordonius præfectus erat, quod arcem Regiam (quæ in colle edito imminet oppido) teneret, tota circa regio clientelis ejus plena erat. Regina, cum in arce diversari statuisset, & a custodibus esset exclusa, tum demum timere cepit, ut quæ in oppido immunio perocustura esset, cum interea Huntlaei filius plus mille selectis equitibus, præter propinquæ regionis præmiskam multitudinem, in armis haberet. Regina, consilio pro re præsentis capto, aditus omnes oppidi vigiliis obsider: naves, quæ commæatum advexerant, in statione fluminis paratas esse jubet, ut, si major vis ingrueret, id perflugium haberet. Nocte intempesta, exploratores ab Huntlaeo missi, cum primi vigiles de industria eorum adventum dissimulassent, progressi in angustias, ac undique circumventi, capiuntur: & e Montanis Catana tribus, cum primum se adversus Regiam duci intellexit, Huntlaeum deseruit, & postridie ad eam in oppidum venit.

XXXVII. Audito Principis periculo, magna priscorum Scottorum multitudo, partim excita, partim sua sponte, affuit: in primis Fraserii & Monroi, hominum fortissimorum in illis gentibus familiæ. Cum jam satis a vi rursus videretur, arcem Regina oppugnare cepit. Sed, cum nec propugnatoribus, neque cæteris rebus, ad oppugnationem sustinendam, satis esset munera, deditur. Propugnatorum præcipui supplicio affecti, cæteri incolumes dimissi. Tum concurrente undique Nobilitate, aliorum adventu, ulterioribus domum redire permissis

permissis, cum suis firmo presidio quarto die Abredontam rediit. Ibi demum metu liberata, vehementer in Gordonii odium inflammatur, & in vindictam poena fratrem rursus omni favoris exhibitione amplexa est, simulando se optam ex eo pendere; ac salutem in eius incolumitate positam cunctis persuadere nixitur.

XXXVIII. Hic Gordonius totam fœcis alicui faciem cum videret inverfam, Moravie Comitum, nuper morti destinatum, in sua gratia esse, sese, & summa spe honoris & dignitatis, in flagrantissimum odium incidisse: cum ulterius jam se progressum existimeret, quam ut acceptus ullus ad veniam restaret, ad precipitosa consilia convertit. Nec ullum aliud periculis instantibus remedium ratus, quam ut Reginam quovis modo in suam redigeret potestatem; eam etsi in praesentia se graviter offensuram videbat, tamen officiis, blanditiis, & filii nuptiis, quarum etiam avunculi etiam debantur auctores, multobrem animum cum tempore sediti potest non desperabat. Itaque, communicato cum amicis consilio, Moravium, quovis modo posset, tollere decrevit. Eo enim sublato, nullum minem esse, cui vel Regina imperium mandaret, vel qui suscepere sustinere posset. Rei perpetranda spes afferebant speculatores: præter alios, Georgius Gordonius, Sutherlandie Comes, qui adhuc in aula, simulatione erga Reginam benevolentiae, omnia consilia rimabatur, ac per idoneos homines indicabat: nec modum temporum & locorum opportunitatem observabat, sed operam suam in re perficienda offerebat. Accedebat ad hæc, oppidum undique apertum, & insidentibus commodum; cives, vel beneficiis commutati, vel necessitudine juncti, vel metu nihil ausuri; auxilia Moravorum dimissa domum; cum Comite Moravie paucos esse, & longinquis regionibus abductos, quorum offensam ei non esset magis periclitanda: & cum, per vicinas regiones, omnes in ipsa essent potestate, rem sine sanguine perferri posse: uno homine excepto, & Regina in potestatem ipsorum redacta, cetera vulnera facile posse sanari. His cogitationibus ad rem aggrediendam impulsus, cum jam ratio perpetrandi facinoris constituta esset, ex rebus Comitum Sutherlandie & Joannis Lessii deprehensis, omnium eorum consilia sunt patefacta. Sutherlandius, cognito indicio, discessit: Lessius, agnita culpa, veniam impetravit; ac deinceps quoad vixit, fœdem & fidem operam Regine, deinde Regi præstavit.

XXXIX. Huntillus, qui exitum suorum consiliorum, in loco, & circumstantiis paludis, prope inaccessio, cum magna suorum manu expectabat, intellecto, quid in aula gereretur, ex consilio amicorum statuit in montes transire. Sed, cum ex vicina Nobilitate, quæ ad Reginam convenerat, multos haberet sui studiosos, coram promissis satis consiliis, iterum mutato consilio, statuit eventum peragere in loco natura munito expectare. Moravius, cum suorum, quibus confideret, vix centum equites haberet, sequentibus qui aderant Proceribus, in primis Jacobo Duglassio Mortonii Comite, &

Patricio

Patricio Lindesio, ad hostem ducere coepit. Ceteri ex vicinis agris collecti, circiter octingenti, magna ex parte ab Huntilzo praecorrupti, magis Moravii cohortem ad exitum trahuri, quam in periculo operam laturi, magna cum verborum iactatione una progrediebantur; "Pollicebantur enim, sese hostem, sine aliorum ope, debellaturos: adessent modo, ac spectatores sese praeberent."

II. Praemissi equites, qui circa paludem aditus omnes servarent, ut Huntilaus evaderet, ceteri lentiore gradu adventabant: & quae cum superiore nocte e Gordonianis non pauci dissimilant, reliqui adhuc supra trecentos, suis se locis tenentes. Ita cum ventum esset, Moravii in elivo propinquum, unde prospectus in paludes erat, cum suis, simplici ordine acie instructi, steterunt. Reliqui statim, inter ducendum adversus hostem, aperre prodicionis lignum dederunt: qui ramus ericæ (cujus magna in illis locis copia erat) ut ab hostibus agnosceretur, sequentibus capitum affixerant. Ubi propius ventum est, Huntilzani, securi de exitu, gradum ad eos accierant, & cum adversam aciem a proditiis barbaram viderent, & jam in fugam conversam, ut expeditus sequerentur, farsis abiciunt: & strictis ensibus, ad terrorem integrorum, prodicionem ingeminantes, in hostem magno gradu ferventer. Proditores, eadem illa imperu aciem statim una se vari in fugam aversuros, eam acculerant. Sed Moravii, qui nullam in fuga spem viderant, nequa quicquam, priusquam hostes morti decus, restat crederent, exclamant, "Uo Huntilz sui per se tenderent, nec in aciem suam fugientes occiperent." Illi, praeter opinionem exclusi, coram utrinque confuso ordinibus praecurrunt. Huntilzani vero, qui iam profugitiam rem parant, cum aciem quidem parvam, sed potentis hastilibus horrentem, cernunt, ipsi, ut qui sparsi ac sine ordine sese inferebant, nec, propter hastarum longitudinem, ex adverso ad manus venire poterant, repentino terrore percussi, non ulla celerius fugiunt, quam tota spegebantur. Eam sortum stationem praedictam conspicati, non fugientibus insunt, ac, ut se priore culpa purgarent, quicquid sit causa eo die, ipsi ostendunt. Illi ex Huntilzaniis circiter CXX. capiti C. ex altera acie semper baptizati sunt ipse Huntilz, ac duo filii Joannes & Adamus, puer, aetate ingravescente, & ut in homine corpulente, angusta spirituum meatu, inter capientium manus est examinatus: ceteri, postquam jam nocte, Abredoniam ducti. Moravii, ministro Ecclesiae suae adventum expectare jussi, priusquam omnium gratias Deo immortali egit, quod e tanto ac tam praesenti periculo, nullis suis auxiliis & consilio, sed ipsius tantum benignitate, prout omnium exultationem, cum suis meritis. Deinde ad Regiam illuc pergit, ubi est. Illi, sacris muneribus mulierum gratulationes, Regina nec minus hilaritatem, inter vocem laetitiae in altum edidit.

III. Praesentis diebus, Joannes Gordonius supplicio est affectus, ut sitis variis animorum: erat enim adolescens viriliter electae formae, in ipso florentis aetatis aditu, Regalibus nuptiis non tam

Patricio Lindesio, ad hostem ducere coepit. Ceteri ex vicinis agris collecti, circiter octingenti, magna ex parte ab Huntilzo praecorrupti, magis Moravii cohortem ad exitum trahuri, quam in periculo operam laturi, magna cum verborum iactatione una progrediebantur; "Pollicebantur enim, sese hostem, sine aliorum ope, debellaturos: adessent modo, ac spectatores sese praeberent."

ram destinatus, quam earum simulatione deceptus, & quod non minorem indignationem quam misericordiam movebat, ab imperito carnifice laceratus. Regina mortem ejus, cum multis lacrymis, spectavit: verum, ut erat ad celandos animi sensus composita, ita tum ejus mortem varie interpretabantur: eoque magis, quo non minore odio et fratrem quam Huncelzum esse plerique intelligebant. Adami ignovit adolescentia. Georgius, natu maximus, desperatis domi rebus, ad socerum Jacobum Hamiltonium se recepit: ut vel apud eum fugae latibulum, vel ejus precibus veniam culpe impetraret. Multi e Gordoniorum clientibus, prout quisque deliquisse visus est, alii pecunia, alii exilio mulati: nonnulli in longinquas regni partes, ne res domi turbarent. delegati: quibus potentiores considerant deprecatores, scelere soluti, ac in pristinum gratiae locum restituti.

XLII. Ita, vel compositis vel sopitis ad septentiones rebus, reliqua hiems per quietem transacta est. Ad V. Cal. Decembris, Bothwellius, per forcialem in custodiam, unde erat elapsus, redire jussus, cum non paruisset, hostis publicus est denunciatus. Ad Regnam, Abredonia Perthum reversam, venit Jacobus Hamiltonius, pro Georgio Gordonio genero deprecatur: ac satis elementi responso accepto, tamen generum tradere est coactus. Is ad Dumbarrum in custodiam est remissus: ac deinde, anno proximo, qui fuit M. D. LXIII. ad VII. Cal. Februarii, inde

LXIII. arcessus Edinburgum, perduellionis damnatur, ac Dumbarrum remittitur. Hoc maxime tempore, edicto multa pecuniaria rogati sunt, si quis Quadragesimae jejunii tempore carnibus vesceretur: in quo edicendo, non religio, sed publica utilitatis causa valuit. Archiepiscopus Pant. Andreae, quod, post edictum in adventu Reginae factum, nec Missis audiendis nec dicendis abstinuisset, in arcem inclusus fuit Edinburgi: ceteri, ejusdem criminis rei, leviter mulati, graviore poena denuntiat, si postea ejus culpe affines deprehenderent. Jam comitionum, quae in XII. mensis Mali indicia erant, dies advenerat. Regina coronata, atque amplissima veste amicta, cum ingenti pompa in Senatum venit: novum praespectaculum, nisi sub ejus matre & avia, oculi hominum ad tolerandum imperium muliebri fuissent assuescenti. In eo conventu, quaedam decreta fuerunt, in eorum favorem, qui puriorem Evangelicæ legis doctrinam profitebantur: ac in Monachos paucos animadversum. Reliquum astans Regina venationi in Acholis indulsit.

XLIII. Sub finem autumni, permittente Regina, rediit in Scotiam Mathaeus Stewartus Leiria Comes. XX. anno quam cursum a Rege Gallorum destitutus abierat, qui ante a nobilibus

M. D. scripsit, ac proximo anno, qui fuit M. D. LXIII.

LXIV. mense Januario, in conventu praesentis, ad id prope unum indicio, remisso exilio, de bonis receptis, restituitur, eamque restitutionem Regina prosequuta est multa verborum ben-

norificentia.

noriscentia, commemoratis in se Comitibus multis magnisque officiis, in prima sua adhuc infantia, quippe cujus spe fuerit e manibus inimicorum liberata, & regni insignibus decorata. Ex Anglia deinde, comitatu in tres menses impetrato, ad Id. Febr. venit: in Scotiam Henricus ejus filius. Hunc adolescentem, genere & forma præstantem, amicitæ suæ filium, Regina Scottorum comiter accepit: cumque, quotidiana consuetudine illecta, amare cepisset, frequens sermo de eo, in virum asciscendo vulgo ferebatur, nec invita quidem Nobilitate, quod permagna commoditates ex iis nuptiis, in eorundem Britanniam redundatura viderentur, si volente Regina Anglorum fieri possent. Illa, ut quæ utriusque eodem gradu consanguinitatis erat proxima, non tam repugnabat, quam se auctorem credi volebat: suamque in consociando aliquam esse gratiam, simulque ex ulu suo putabat, propinqua sua potentiam hac mediocritate conditionis coerceri, ne, supra quam vicinis esset tutum, aufereretur. Sed, quæ res omnia jam transacta paululum retardavit, cunctaque tandem divina & humana miscuerit, paullo altius initio repetito, quo magis omnia in aperto sint, paucis explicabo.

XLIV. Erat, inter aulica ministeria, David quidam Rizius, Augustæ Taurinorum natus, e patre homine quidem probo, sed pauperculo; ut qui, elementa Musices docendo, ægre se & familiam sustentabat. Hic, cum nullum, quod suis patrimonium relinqueret, haberet, liberos utriusque sexus psallere docuit. Ex iis, cum David in adolescentiæ vigore constitutus, & non inamœna voce præditus, & a patre in musicis institutus esset, in spem fortunæ liberalioris erectus, Nicetam, in aulam Ducis Sabaudie, nuper in suam ditionem restituti, profectus est. Sed ibi non pro spe acceptus, cum omnium rerum egenus omnia circumspiceret, tandem in Mortuum incidit, jam cum Ducis missu, iter in Scotiam adornante. Hunc cum locus eo venisset, nec Mortuus, homo non admodum copiosus, operam ejus aut necessariam aut utilem sibi existimaret, ibi subsistere paulum, & fortunam denique experiri decrevit: eo maxime adductus quod Regina diceretur cantionibus valde delectari, nec ipsa Musices omnino imperita esset. Igitur, ut primum sibi aditum ad eam patefaceret, egit cum cantoribus, quorum neque Galli erant, ut inter eos appareret: semel atque iterum illis placuit: statimque in eorum collegium ascriptus est. Ibi cum Regine sensum atque mores intellexisset, partim aduando, partim alios ministros calumniando, perfecit, ut non minor esset apud Reginam gratia, quam apud cæteros odio. Neque enim hoc fortuna blandientis favore contentus, cum æquales partim viliores fecisset, partim variis criminationibus expulsi, paulatim assurgere, & majora negotia tractare, cepit: doctus ab epistolis assumptus esset; &, hoc præparatu, secretius & seorsim a vulgo agere cum Regina posset. Jam sermonibus materiam repente hominis, tantum non mendici, ad opes non meritis progressus, & supra virtutem fortuna, supra fortunam arrogantia,

maius per amicos, qui in aula erant, edoctus, tamen certis eundem
agebat. Tandem per Patricium Ruvenum iterum admonitus, ex
sine ad marem, in propinquas ejus ad lacum Levinum ardes, di-
xit: ac, alio forte saluta, ea morbi excusatione usus, ibi substi-
it. Interca, cum amicorum quidam eum inviserent, rumor sta-
tim diffusus est, ibi eum habuisse, ut Reginam & Darlaram redeun-
tes Edimburgum intereiperet. Equites passim dimissi, cum pemi-
am armatum suspexissent, tamen Regina tanta celeritate ac tam
peride iter illud confecit, velut certo imminente periculo.

XLVII. Nuptiis jam instantibus, ut aliqua consensus publici spe-
em ad Regine voluntatem accederet, convocatur Sterlinum magna
per Procurement: sed hi precipue, quos aut libenter consensuros, aut
opugnare non ausuros, credebant. Ex iis, in consilium adhibitis,
multi assenserunt, modo ne quid in religionis doctrina publice re-
cepta innovaretur: plurimi citra ullam exceptionem, quod Regine
pratum fore existimabant, ad id sententijs accommodabant. Unus,
Andreas Severnus Ochilarius, palam professus est, se nunquam assen-
surum, ut Dapane factionis Rex assumeretur. Moravius quidem
alienus a nuptiis non erat, (ut qui in primis auctor erat juvenis ex
Anglia evocandi), sed videbat, quantis motibus ea res initium da-
tura esset; si non assentiente Anglia, conferret. Pollicebatur eti-
am, se curaturum, ut, volente atque auctore Anglia, omnia transi-
rentur, si modo religioni caveretur. Sed cum videret, in illo
conventu nullum libere censendi locum futurum, maluit abesse,
quam sententiam dicere, sibi fortasse exitiabilem, & in publicum
mailem. Jactabatur etiam vulgo illa questio, possetne Regina,
defuncto marito, quem vellet alium ex animi sententia virum su-
mptis alijs consensibus, Regine, ex morte viri, eam libertatem
negandam, quae plebeis quoque conceditur: alijs coeptra affir-
mationibus, in rectorum haeredibus diversum jus esse, ut quae una
vira & virum sibi sumerent, & populo Regem darent: multoque
maius esse, ut populus uni puella maritum, quam puella Regem
interfisis eligeret.

XLVIII. Mense Julio, venit ex Anglia Legatus, qui ostenderet;
Reginam Angliam, quae in eadem consanguinitatis gradu utrum-
que contingeret, mirari, quod rem tantam principarent, neque
alium momentum: quibus magnoque peteret, ut interpolata
dilectis, diligenter non expendere, fortasse non sine utriusque
regni emolumentis. Haec legatione cum nihil actum esset, sta-
tim secuta est alia. Nicolaus Throgmortonus, Eques, nomine Re-
gis Anglorum, Levinum & filium ejus monuit, in eandem diem
momentum habere: eoque diem jam praeterisse: domum itaque
redire iuber, nisi se militari exilio, bonaque in fiscum redigi
essent. Illi, nihil ex comminatione erubesci, in sententia persisti-
tisse. Invenit Regem cum monitione illud nuntium dispar vi-
deretur, si nuper auctore Regis esset, ipsi regni illudis haeres, a-
ssensu primis, nullis indignationibus honorem titulis claro, aube-
ret,

que, editum publico præconio promulgavit, in quo Darius de
 Rochefortus ac Rossia Comes appellatur. Præterea, ad rem
 lerandam urgebant maleficarum ex utroque regno prædictiones,
 quæ, si nuptiæ ultra finem Julii mensis consecrarentur, multa Ro-
 bus commoda in posterum prohiberent; re secus gesta, damna
 ignominiam comminarentur. Accedebant rumores, passim
 morte Reginæ Anglorum divulgati; diesque præscriptus, im-
 quem moreretur: quæ prædictio, non tam divinationem, quam
 vium conjurationem, denunciare videbatur. Erat & illa festinatio
 Reginæ causa non levissima, quod suos avunculos & nuptiis illi
 aversos non dubitabat: igitur, si mora longior interponeretur, mo-
 ruebat, ne quod ab illis, quod rem prope confectam turbaret, im-
 pedimentum objiceretur. Nam cum secretum illud decretum, in
 bello sacro per totam Christianorum divisionem suscitandum, & cum
 Christi doctrina penitus extirpanda, esset factum, utque Dux Gu-
 us Imperator destinatus, sper improbas & immoventes aleret, ita
 ruit, per sororis filiam, ita domesticis tumultibus perturbare Bri-
 tanniam, ut nullo auxilio transmarinis amicis juvari possent. Sed
 Davide, qui cum apud Reginam plurimum poterat, contendente, et
 usu rei Christianæ nuptias ex futuris: quod Henricus Dux, &
 pater ejus sanctæ Papatæ acerrimi essent assertores; & in utroque
 regno gratiosi, clarisque familiis honesti, multisque clientellis sub-
 nixi; res, diu agitata, tandem impulsæ est. Is cum, si nuptiæ co-
 drent, consentientibus Regina Angliæ & Nobilitate Scotica, duo
 suis rationibus adversa videbat; primum, in eis conficiendis, nobi-
 lam suam fore gratiam; deinde religionis incolumitati cautum iri
 sin vero Regina se ad Concilium Tridentinum adjungeret, ipse illi
 honores, sacerdotia, sine modo pecuniam, sine umulo potentiam,
 promittebat: igitur, omnia molendo, tandem perfecti, ut nuptiæ
 præcipitarentur, Scotis non satis equis, Anglis vehementer in-
 sensis.

CVIL. R E X.

XLIX. Quarto Calendas Augusti, Henricus Stuartus Mariam
 Stuartam uxorem ducit: factoque silentio, acclamatum est, præcan-
 te multitudine, ut prospere omnia succederent Henrico & Mariæ
 Scottorum Regibus: ac postmodum, Edinburgi iidem Reges præconio
 pronuntiantur. Id hæc non modo Nobilitatem, sed vulgum quo-
 que, gravissime offenderat: nec deerant, qui indignarentur, rem
 pessimi exempli suam. "Quid enim arduerit consilium de Re-
 ge creando cogere, ejus nunquam sententiam roges, nulla in re
 auctoritate utaris? In Senatus loco præconem supponi, qui, per
 senatus consulto præconium recitet. Eum vero non consultum
 nem jam esse, sed, quomodo Scoti tyrannidem ferre possent, in-
 rationem." Eam in præconem vocat Procerum Absentium delin-
 ritum. Aberant enim Nobilitatis fere Principes, Jacobus Dux Ca-
 tellerossii, Gilespitus Argathellæ, Jacobus Moravus, Alexander
 Olencarnia, Andreas Rothmar, Comes, compluresque alii, quæ

duo generis & opibus clari. Ad eos sociales missi: cum non passent, exilio multati; in Argatheliam major pars secessere: inimicorum in aulam revocati. Ita rebus omnibus, quantum satis videbatur, adversus rebelles comparatis, Reges, quatuor millibus comitari, Glascuam venerunt: rebelles Passeti se continebant.

H. ibi, pro partium ingenitis, varia consultationes fuerunt. Regi, missa Fociali, arcem Hamiltoniam dedi petunt: ac, re infecta, reversos ad praelium se expediunt. Altera facio, secum ipsa dictoris, variis sententiis distrahatur. Hamiltonis, qui in illis locis summas habebant opes, nullam pacis firmam conditionem esse offerebant, nisi Regibus sublata. Illis enim incolombis, nihil aliud sperandum, quam nova bella, novas insidias, & pacem si mutata, a aperto bello magis periculosum. Privatorum injurias & suppliciorum radio deponi; super magnis emolumentis compen- sari: Regum inimicitias sola morte extinguere. Moravii & Glen- canius, qui intelligebant, eos non publicum emolumentum, sed privatas opes spectare, (ut qui Regina expuncta, proximi heredes essent) & a caede, & ab Hamiltonii imperio (quod crudele & avarum non ita pridem senserant) juxta abhorrebant, mitiora consilia probabant; "Dissensionem enim esse civilem, & adhuc incruentam, in qua hactenus, non armis, sed sententiis esset certatum: nam, si fieri posset, honestis conditionibus esse finiendam. Ad hac consilia, non defuissent in Regis castris, qui & pacem cupientes libenter audirent, & incolombitarem tuere armis necessarii conantibus non essent defuissent. Reges autem, per adolescentiam, fortasse mollius prospicere: nondum autem ea peccasse, quae labefactionem status publici pertinerent: si qua vitia adfint, quae ad privati dedecoris labem faciant, ea non morte aboleri, sed levioribus remediis curari oportere. Se enim meminisse observatum, & posteris ad imitationem relictum, ut in vita Regum & moribus occultiora vitia dissimularent, dubia mollius interpretarentur, manifesta extenuarent, modo ne perniciem publicam committerent."

H. Hac sententia cum pleribus placuisset, ceteri Hamiltonii, inter Jacobum gentis Principem, sibi quiescendum statuerunt: ille enim, sedecim equitibus comitatus, cum Proceribus remansit. Hi cum, ita extenuatis viribus, infirmiores essent, quam ut vel congregari possent, vel ad suas quisque vires penetrare, temporibus obsecrati, ea nocte Hamiltonium venire: postidie Edinburgum profecti, ibi belli gerendi consilia invenit, cum & arx urbi imminens afflatus in eos jacularetur, nec amplius, e regionibus longinquis, tam leniter quam res poscebat, convenire possent. & Reges, prope ventum eorum inhaerentes, adventare dicebantur, multum rogante ac urgente Joanne Maxwillo Herefiano, Drumfriskum versus iter accedunt. Reges, retro Glascuam reversi, Levinia Comitem Glascuam in regionibus ad occidentem hibernum spectantibus constitunt: ipsi Scerlinum, ac inde in mediam Flum, progressi, Nobiliorum

liorum maiorem partem iurare cogunt, si quis ab Anglia motus aliorum ingrueret, fidelem operam se navaturos: reliquos pecuniam aut relegatione muleant: bona rebellium, qui in Angliam finem fecerant, sicubi comparent, diripiunt: conventus iudicis indictivos per omnes regiones denunciant, ad anquirendum de reliquiis conjurationis: ad IX. Octob. exercitus, Edimburgo electus, Drumfrisiū versus iter cepit. Maxuallius, qui ad eundem diem studium factionis Regibus adversantibus prae se tulerat, tempus ad suas res agendas adesse ratus, velut supplex pro partibus, obviam est progressus: cum eis, de parte patrimonii socii sui, quam vehementer cupiebat, loquitur. Ea, homo impiger, & consilio manique promptus, facile impetrata, ad rebelles redit: ostendit, "Nihil in se opis esse, proin sibi consulant: Angliam esse propinquam: si eo secedant, se, rebus compositis, mox securum, sualque omnes fortunas cum eis conjuncturum." A Moravio interim mille libras, expensae in stipendia militum nomine, extorsit: hanc pecuniam in equites expensam ferebat. Julius enim paucas equitum turmas conducere, suos ministros domesticos pro mercenariis ostentabat.

LII. Reges, adventu suo, & accessione Heresiani ad suas partes, territis inimicis, ac omnibus circumcirca pro arbitrio constitutis, ducibusque partium expulsis, & ceteris in eorum periculi eventum intentis, circa finem Octobris Edimburgum rediere. In Scotia tuncque ad initium veris res tranquilla fuit. Conveniens Ordinum totius regni promulgatus erat in mensem Martium, ut bona exulum publicarentur, & nomina ex albo Nobilium eraderentur, ac insignia lacerarentur, quorum nihil, absque conventus publici decreto, Regibus licet.

LIII. Interea David, aulam principibus Procerum vacuam actus, quo suam immoderatam potentiam spem confirmaret, Regina impotentibus consillis armabat, assidue hortando, ut factionum Principes ferro coerces. Paucis e medio sublati, ceteros nihil ausuros. Sed stipatores Reginae, quod Scoti genere essent, in credenda Nobilitatis nefariam non facile confecturos putabat. Eia igitur loquendo dejectis, eo totis viribus incubuit, ut exteri (quod fere omni tyrannidis esse solet initium) ad custodiam eligerentur. Primum injecta mentio, de Germanis arcessendis: quod ea natio summa fide erga dominos fuerit. Verum David, se secum diligentius expensa, commodius suis rationibus est ratus, ut Itali ad id munus adhiberentur: primum, quod homines ejusdem gentis magis in sui potestate futuros crederet: deinde quod, nulla religione imbui, ad res turbandas aptiores viderentur: ut quos, citra omne discrimen, qui atque iniqui, ad quodvis facinus facile impelli posse arbitrareretur. Praeterea homines egeni & famulosi, sub tyrannis nati & educati, bellis nefariis assueti, & qui pericul. domo in Britannia nihil earum haberent, ad res novas magis videbantur idonei. Igitur paulatim e Flandria, aliisque continentis regionibus, milites vagantes arcessiri

arcessiri
videretur.
periculoso

LIV.

horitas 8

Nam, ut

repente se

dicia. C

praconis

vatum ad

tur, non i

do est, ut

dem Regi

sita est, p

cupatus, i

commodi

prospici

efficitates

et eam c

ribus de

licorum

in Reg

em, cuj

illis, pau

quo res i

quedam

crunt, e

liberrim

torum

nam au

locis

no semp

cessari

detra

que alio

LY. I

lebris

mandi

er aliqu

abitud

ritatis

abitud

mach

adem

conv

mino

and ip

accessuri cepti, sed prope singuli, & per intervalla, ne ea res agi videretur. Horum aliquem offendere, quam Reginam ipsam erat periculosius.

LIV. Cæterum, ut apud Reginam crescebat indies Davidis auctoritas & potentia, ita Rex quotidie apud eam villor fiebat. Nam, ut in faciundis nuptiis Regina præcepti fuerat temeritas, ita repente secuta est poenitentia, & mutata voluntatis non obscura indicia. Cum enim, a nuptiis statim, sine publico consensu, publice præconis voce Regem pronunciasset, & postea in diplomatis observatum ad id tempus fuisset, ut Regis & Reginae nomen exprimeretur, non multo post, utroque nomine servato, mutatus tantum ordo est, ut Reginae nomen prius, Regis posterius scriberetur. Tandem Regina, ut omni gratificandi potestate spoliaret maritum, causata est, per ejus absentiam, dum venationibus & aucupijs esset occupatus, multa aut non suo tempore fieri, aut omnino prætermitti: commodius fore, ut ipsa pro ambobus subscriberet: hac ratione prospici posse, ut & ille suis voluptatibus frueretur, & publicas necessitates ejus absentia non moraretur. Id cum ille, ut qui nulla in eam offendere volebat, in bonam partem accepisset, primum levibus de causis ablegatur: ut procul a concilio & negotiorum publicorum conscientia abesset, & omnium beneficiorum gratia ad solam Reginam redundaret. Ita enim secum rationem inibat, Regem, cujus nec amicitia cuiquam esset fructuosa, nec ira formidabilis, paulatim in contemptum omnium venturum. David etiam, quo res indignior esset, ei substituitur, qui ferreo typo diplomata quædam pro Rege signaret. Ille, hac fraude omni cura publica exutus, etiam ne molestus rerum secretarum arbiter esset, hieme pererrima Pæblium detrusus est, exiguo admodum, atque intra privatorum complurium dignitatem, comitatu, in prædam verius quam aucupium. Eisdem diebus tanta vis nivis e caelo decidit, ut in locis non admodum copiosis, & præterea lætrocinio infestis, homo semper in aula educatus, & victui liberaliori assuetus, ob rerum necessariarum penuriam, periculum adisset; nisi casus eo Orcaden detulisset Episcopum. Is, locorum gnarus, vini nonnihil, atque aliorum commeatuum, in suum usum attulerat.

LV. Nec hac ratione tantum Regina Davidem e sua obscuritatis tenebris producere, & ostentare populo, contenta, aliam viam eum laudandi honore domestico est commenta. Cum jam antea Regina, per aliquot menses, solito plures ad mensam suam adhiberet, ut in multitudinem saltem locus Davidi minus invidiosus esset: hac popularitatis specie rata est fore, ut insolentia spectaculi, convictorum multitudinem, & quotidiana consuetudine, paululum levaretur, & hominum sensum assuescerent, ut quidvis pati possent. Tandem eo perventum est, ut ille cum uno atque altero quotidianum convivor esset. Ut autem loci angustia, facti, quadam ex parte minueret invidiam, nonnullam in cellula exigua, interdum ipsum Davidem, epula apparabantur. Sed hæc invidia mi-

nuenda remedia infamiam augebant, suspensiones alebant, & finis sermonibus materiam suppeditabant. Accessit, ad hominum jam in pejus proclives, cogitationes inflammandas, quod suppellectili, cultu corporis, equorum & genere & numero, longe Regem superabat: quæ res eo videbatur indignior, quod non faciem cultus honestabat, sed facies cultum destruebat. Igitur Regina, cum naturæ vitia non posset emendare, divitiis & honoribus cumulanda in supremum ordinem cum nititur protrahere, ut nascendi humilitatem, & corporis vitia, fortuita claritatis obtentu regat: cum et alia, tum maxime, ut jus suffragii in conventu publico nactus, in concilium ad Reginæ notum circumagere posset. Sed, cum per gradus esset promovendus, ne inops & mercenarius Senator videretur, primus in agrum Edimburgo vicinum impetus est factus: Mavillium Scoti vocant. Dominus agri, & domini socer, alique, qui plurimum apud eum poterant, amici convocantur: cum domus agri agit Regina, ut prædio cederet; cum socero & amicis, ut ille domino persuaderent. Sed cum parum ex sententia res procederet, Regina eam repulsam in suam contumelliam interpretabatur: & quod magis erat exitiale, David id moleste tulit.

LVI. Vulgus (neque enim obscure hæc agitabantur) præsentia deplorare, pejora indices ominari, si, ad egeni nebulonis libidinem, homines, antiqua nobilitate & fama illustres, majorum sedibus extruderentur: multi etiam e senioribus memoria repetebant, & sermonibus celebrabant, id tempus, cum Cocheranus, Regis fratre per summum scelus occiso, e latomo Comes Marriæ factus, belli civilis ea excitavit incendia, quæ morte Regis, & pene regni interitum sunt restincta. Hæc cum palam fierent, multoque plura clandestinus rumor (ut in rebus minus honestis fieri solet) mullaret, Rex tamen certus, nisi re explorata, nemini credere, accepto, Davidem cubiculum Reginæ ingressum, ipse ad ostium, cujus clavem se pones semper habebat, accessit, ac præter morem interius oppellatum invenit. Cum pulsanti nemo responderet, ingentem iracundiam molem animo coquens, noctem eam prope insomnem egit.

LVII. Ex illo, paucis e domesticis adhibitis, (paucis enim habebat, ut qui ceteros a Regina corruptos, & factorum omnium delictorumque exploratores sibi appositos sciret) de Davide tollere consultat. Illi consilium quidem probabant, sed rei gerendæ rationem non satis expediebant. Ea consultatio aliquot dies tenuit. Alii ministri, qui extra id consilium erant, id quod erat suspicatum multis prodeuntibus indiciis, factum ad Reginam deferunt, atque eam in rem præsentem se pollicentur ducturos. Nec in eo sese habuerunt. Observato enim tempore, cum, exclusis aliis, Rex solus quibus fidebat, ministros secum haberet, Regina, velut per cubiculum ejus ad suum transitura, Regem cum consiliis arcanorum oppressit: & in eum acerbe invecit, domesticis quos graviter interfectum nata, "Frustra eos consultare, se omnes machinationes eorum, & remedium in tempore adhibituram."

Liber Decimus Septimus.

111

LVIII. Cum in eo statu res esset, Rex dolorem suum cum patre communicat. Malorum presentium unus eis videtur exitus, si ea pars Nobilitatis, quæ aderat, reconciliari, & quæ abierat, revocari posset: sed ad id festinatione opus erat, quod jam dies esset propinquus, quo die Regina Proceres absentes damnare decreverat. Ea enim de causa conventum illum indixerat, Francorum & Anglorum Legatis multum deprecantibus: ut qui scirent, nihil tam severa animadversione dignum a reis commissum: animisque etiam secuturum præceperant periculum.

LIX. Eisdem diebus, literæ longissimæ ab Angliæ Regina veniant: in quibus multa benivole & prudenter de presenti rerum in Scotia statu dissergebat; leniterque, atque etiam amanter, propinquum animum ab ira ad moderationem revocabat. Eas, quia Proceres venisse sciebant, neque dubitabat quisquam, quæ de re erant scriptæ, civilioris animi affectum Regina erga eos simulans, compluribus adhibitis, legere coeperat: cum, in medio cursu, David eam palam admonuit, satis lectum esse, atque subsistere iussit. Id ejus factum magis superbum quam novum omnibus est visum: quippe qui non ignoraret, quam imperiose plerumque erga eam se gereret, atque interdum acius reprehenderet, quam maritus auderet.

LX. Per eos dies, in conventu publico, de causa exulum acriter disputabatur: aliis, ut Regine gratificarentur, pacem perduellionum decernentibus, aliis contendentibus, nihil adhuc fuisse perpétratum, quod tam severe plecteretur. David interea singulas circumspiciens, animosque percontabatur, quid de absentibus decreturus quique esset, si a reliquo conventu non abiret: nec dubitabat ostendere aperte, Reginam velle eos condemnari: qui locus fecerit, multa mici: superque malam gratiam apud Principem innotuisse agebat, partim ut infirmitates sue & metu turbaret: partim ut majores e numero iudicum selectorum excluderentur: saltem ut non pars ex eo numero esset, qui omnia Regina assentantur. Hinc, in summa improbitate, hominibus obcuri potentiam, cum plerique timerent, omnes odissent. Rex, ex patris sententia, Jacobum Regium, & Patricium Lindsetum, alterum patris, alterum matris propinquum, arcessit. Hi rem conferant cum Patricio Rumpel, suo & manu & consilio prompto: sed qui diuturno morbo ita debilitatus fuerat, ut per aliquot menses de lecto non confurgeret. Erant paucos, de re tanta fides habita fuit, cum ex summam gratiam, tum quod liberi ejus essent Regis confidebant. Ab his Rex amocinitus, quantum temporibus proximis errasset, qui propinquos & amicorum præcipuos, in gratiam nequissimi nebulois, non minus passus esset expelli, sed igitur propinquitum, sua manu extorceretur. Multa perterea cum eo de statu publico colloqui, effecerunt, ut facile culpam agnosceret, & se affirmaret, in posterum nihil, nisi de Nobilitatis consensu, gesturum. Ac homines, multo ca-

LVIII. Cum

FINIS

rum usque erudiri, non satis curam rati adolescentis uxoris ætati credere, ne quando blanditiis illectus, cum certa pernicie ipsorum, pacta inficiaretur, capita, in quæ consensus erat, scripta ei exhiberunt, quibus libenter atque etiam cupide omnibus subscripsit. Ea autem erant: "De religione stabilienda, uti cautum erat in Regi-
"na reditu in Scotiam. De reducendis civibus super pulsis, qui-
"bus patria non facile carere posset. De cæde Davidis, quo salvo,
"neque Rex dignitatem, neque Nobilitas incolumitatem, tueri
"posset.

LXI. His omnium chirographo confirmatis, Regeque cædis au-
storem se proficiente, tum ut condemnationem Procerum absenti-
prævenirent, tum ne mora consilium palam fieret, statim facinus
aggreffi visum est. Igitur, cum Regina in cellula angusta coenaret,
adhibitis de more ad mensam Davide & Comitibus Argatheliis uno-
re, paucique astarent ministri, (locus enim non multos capiebat) Ja-
cobus Duglassius Mortonii Comes, cum magno familiarium nume-
ro, in extremo cubiculo ambulabat. In area subdiali, e clientibus
& amicorum fidissimis observare iussi erant, & tumultus, si qui ori-
rentur, compescere. Rex, e suo cubiculo, quod infra Reginam
erat, per scælas angustas, quas ei soli patebant, ascendit: sequebatur
Patricius Ruvenus armatus, cum quatuor aut quinque ad summum
comitibus. Iis in cellam, ubi coenabatur, ingressus, cum insolens
serum facies Reginam nonnihil commovisset, Ruvenum squalidum,
& e diuturno morbo macilentum, & tamen armatum, aspiciens;
"Ecce quid rei nova esset," percunctatur: nam, qui aderant, e febre
delirare, ac sui parum compotem esse, credebant. Ille, "Davidem
"surgere & prodire, jubet: eum enim, in quo sedebat, locum
"ei non esse decorum." Regina statim assurgit, & corporis obsequio
adversus venientes eum protegit. Rex, eam complexus, "Bona
"animo esse jubet: nihil enim esse, quod ipsa timeret: cædem
"unius nebulonis decretam esse. David, primum in proximum,
deinde in extremum cubiculum, pertractus, ibi ab iis, qui cum Du-
glassio præstolabantur, multis vulneribus confoditur: idque præter
omnium, qui in eadem ejus conspiraverant, voluntatem: qui eum
publice strangulandum, populoque, cui gratissimum fore sciebant
spectaculum, præbere destinabant.

LXII. Consilium fatis est, cum ab Joanne Damiota, Gallo sacri
fælo, qui magica artis non imperitus vulgo habebatur, non sen-
admonitum; "Ut, re confecta, se alio transferret: & potentiorum
"odio, cui par non esset, se subtraheret." Respondit, "Scotia
"magis minaces quam pugnaces esse." Iterum iterum, pauca
ante eadem diebus, admonitur, ut a notho sibi caveret: "No-
"thum illum, se vivo, in Scotia eam potentiam non habiturum
"se sibi timendum esse," respondit: a Moravio enim periculum
ibi denunciari putabat. Verum, cessione illa sive expleta, sive
si, primum ei vulnus a Georgio Duglassio, Comitibus Angustis
tho, fuit illatum: post id, ut quisque proxime steterat, princeps
ricbat,

rebat, vel dolori suo indulgens, vel in publicæ vindictæ societatem ascribi cupiens.

LXIII. Ad hæc, tumultu in totis ædibus orto, Comites Huntley, Arholia, & Borhuelii, qui in diversâ palatii parte cœnabant, cum prorumpere vellent, ab iis, qui in area adservabant, intra cœnacula sua sine noxa sunt cohibiti. Ruvenus, e cella egressus in cubiculum Reginae, cum viribus ad standum non sufficientibus, resedisset, ac bibere petisset, Regina verbis, quæ retens dolor & iram, in eum ut perfidum & proditorem inveſta, inter alia expreſſit, quod se stantem sedens alloqueretur. Ille excusat, nulla se superbia, sed virium infirmitate factum: ipsam vero hortatur; Ut, in regno gerendo, Nobilitatem, cujus interesset omnia salva esse, consulat, potius quam nebulones vagos, qui nullum suæ fidei pignus dare possent: quippe qui, nec in re, nec infama, quicquam haberent, quod perderent. Neque, quod in præsentia perpetratum est, rem esse novi exempli: Regum Scotorum legitimum esse imperium: nec unquam ad unius libidinem, sed ad legum præscriptum, & Nobilitatis consensum, regi solitum. Si qui Regum contra attentassent, graves suæ temeritatis poenas fuisse: neque nunc ita Scotos a majorum suorum institutis degenerasse, ut exteri hominis, quem vix honeste servum essent habituri, non modo imperium, sed servitutem, æquo animo perferrent.

LXIV. Hoc sermone cum Regina magis inflammaretur, illi discunt, ne major aliquis tumultus oriretur, locis idoneis custodibusque positis. Interea rumor tota urbe manat: alius alibi, & pro ficto, vero, pro cuiusque ingenio, creditus. Ad arma conturritur, ac omnes ad Regiam pergunt. Ibi Rex, per fenestram multitudinem allocutus, Se ac Reginam incolumes esse, affirmat: nullam tumultuandi causam esse: quicquid actum est, suo iussu actum: id quale sit, suo tempore scituros: in præsentia, domum suam quiescere abeat. Illi iussi discedunt, præter paucos, qui ad vigilas adendas re-ſerui fuerant.

LXV. Postridie matutinis, Proceres ab Anglia reversi. Primum orationem, in prætorio urbis iudicio se sistunt, ad dicendam causam præparati: nam is dies ad id præstitutus erat. Ubi nemo ex adverso apparuit, publice testati, quod non per ipsos stetisset, quo minus legitimo iudicio se committerent, in hospitia quisque sua discesserunt. Regina, fratre arcessito, & cum eo facis diu collocata, spem fecit, post id, in Procerum potestate futuram: ac laxiore custodia habenda, multis, malo publico illam clementiam cessuram, orationibus, veteres satellites recollegit: & nocturno, per posticum egressa, ad Georgio Setonio, qui ducentos adduxerat equites, primum in urbem, inde Dumbaram profecta est: Regemque, meru mortis obsequio, ni obsequeretur, secum duxit. Ibi, collectis viribus, cum perſis nuper ab exilio se conciliatam simulans, impetum in Davidem percussores convertit. Illis vero tempori cedentibus, velut robur

jam

jam patatis, sed pristinam ingenium reddidit. Primum omnium
daver Davidis, quod ante fores templi propinqui sepulchrum erat
saxo de nocte transferendum, ab in sepulchro proximi Regis
herorum ejus collocandum. Et hoc factum, ut inter paucos
bum, sinistris sermonibus locum praeberet. Quam episcopus ubi
rem adulterii confessionem expectarent, quam ut illum terra
um, nulla honestis studiis, nulla in publicum opera impendi
signem, patriae fratribus, quod posuit, honore supremo
nes, & quod pene invidiosus erat, hominum spurcum prop
Magdalena Valesia, paulo ante Regiam, amplexus daret. Ma
rito inter hanc comminari, obliqua dictis alludere, operam
dare, ut omnem ei auctoritatem apud omnes detraheret, & quod
poterat contemptissimum redderet. His fere diebus, quædā de
de Davidis acerbissime emersit fuit. Multi ex iis, qui consilii
bantur, alii alio relegati: plures pecunia mulcati: nonnulli
fere infantes, atque adeo securi supplicio affecti: nam primis
factionis, alii in Anglia, alii in montana Scotorum regionibus
lituerunt. Magistratus, & munerum publicorum procuratores
inibus, quos vel paululum avigerat suspicio, adempti, & eorum
mici traditi: per præconem edictum (nec, in tanta moestitia publi
ea, sine risu) ne quis diceret, Regem aut participem, aut consiliū
Davidicæ cædis fuisse. Hac rerum perturbatione post Id. Aprilis
paulum sedata, Comites Argathellæ ac Moraviæ in gratiam
cepti. Ipsa, non multo post, appropinquante puerperii tempore,
ancem Edinburgensium fecisse: atque, decimo nono die Junii
paulo post horam nonam equinocialem, filium peperit, cui postea
Jacobus Sextus nomen fuit.

LIBER DECIMUS OCTAVUS.

I. REGINA partu levata, etsi alios omnes satis comites
ut in publica gratulatione, acciperet, tamen quod
Regem visendi causa adesse nunciabatur, & ipsi
comites vultum sermonemque ita componebant, ut
hil magis timere viderentur, quam, ne Rex non intelligeret,
fastidio, adventum conspectumque suum omnibus ingratum
Contra vero Bothwellius omnia unus poterat, unus negotiis omni
præparat: adeoque Regina sui erga eum animi propensionem
ligi volebat, ut, si quid ab ea pendulum foret, nemo quicquam
nisi per illum, impetraret: ac, velut verteretur, ne favor is com
tus esset, quodam die cum uno & altero comite summo mare
portum, quem Novum vocant, descendit, cunctisque inscitis
prepararet, naviculam ibi præparatam conscendit. Cenaverat
tem eam Gulielmus & Edmondus Blacieri, Edwardus Robertus
& Thomas Dickson, omnes Bothwellii clientes, & nota rapacit
girata. Hoc igitur comitate latronum, cum summa omnium
norum

nam admiratione, & hanc comitum, nemine ne ex honestioribus
 auctoribus assumto. In illis vero, Comitibus Martine arce, quo navi
 per aliquot dies in Regem, ut non modo Regia Maie-
 stas, sed matronalis etiam modestia, oblecta videretur.
 Rex, audito Regine necopinato discessu, terra, quantum po-
 tuit, est consecutus, ea spe & consilio, ut una esset, & mixta con-
 junctum officiorum communicatione frueretur. Sed is, tanquam mo-
 deratus voluptuorum interpellator, vix paucis horis, dum ministri cibo
 quiescere recederentur, cunctis, redire ante venerat iuberetur. Regina,
 post paucos dies, ubi Edinburgum fecit, urbem, ut videbatur,
 non in totum pertransiit, sed in propinquum privati hominis
 domum, in ea vicinia, diverfit. Illic in aulam transiit, ubi con-
 stantius, quem Scaccarium vocant, cum habebatur, non tam
 (reducitur) aditum luxurie, & honorum, qui iuxta erant, amice-
 re, invitata, quam quod in propinquo diversabatur David Ca-
 meron, Bothuelli clientis, cuius posticum erat domus Regine vic-
 inia, qua Bothuelli clientis, quodlibet librum esset, committeret. Interea
 Rex, cum nullam gratiam locum apud uxorem obtineret, Injuris &
 regis ablegatur: ac sepius tentato Regine animo, cum nulla ob-
 servantia, nullis officiis assequi posset, ut ad pristinam consuetudi-
 nem admitteretur, Stetitum, velut in solitudinem, fecerit. Re-
 gina, paucos post dies, statim Jedburgum profecti, ad conventus
 ibidem.

III. Circa initium Octobris, Bothuelli expeditionem in Lid-
 ia adornat. In ea cum neque pro loco quem tenebat, neque fa-
 milia suae dignitate, neque hominum expectatione, se gereret, a
 periculo ignobili, quem, caprum & nihil metuentem, sphaerula
 umbra pene consecerat, vulneratus, in Eremitagium arcem, in
 sua vita spe, delatus est. Id ubi Regina ad Bothuicum est non-
 tum, aspera iam tum hileme, primum Mulrotham, deinde Jed-
 burgum pervolat. Eo, etsi certi de Bothuelli vita rumores perfer-
 untur, impatiens tamen morae animus sibi temperare non potuit,
 in alieno anni tempore, speritis viarum difficultatibus, & laro-
 ra inditiis, se in iter conieceret, cum eo comitate, cui nemo
 tam honestior, vel melioris conditionis homo, suam vitam &
 suam committere auderet. Inde Jedburgum iterum reversa, sum-
 mario & diligenter omnia ad Bothuicum eo transferendum con-
 siliis. Quam cum venisset, eorum convictus & consuetudo parum
 in omni dignitate fuit. Ibi, sive ob diurnos nocturnosque la-
 boris, sive occulta quadam nominis providentia, in morbum adeo
 & exirabilem incidit, ut prope nulla spes de vita ejus cui-
 que superesset.

Rex, ubi id rescivit, maximis itineribus Jedburgum contem-
 naverat, simul ut Regiam invaderet, & quibus posset officiis, suam
 Robertum & suam gratissimam testaretur: simul ut (quod in peri-
 cu gravissimis fieri solet) praeteritorum poenitentia mentem sub-
 iacet, ad sanctioris vitae propositum inflecteret. Illa contra, non
 modo

modo nullum placati animi indicium pra se tulit: sed curavit, ut quia venienti assurgeret, saluaret, hospitium ei offerret, vel ad se numerum in unum saltem noctem suscipere. Verum, cum in conspectum esset Moravii ingenium come & humanum, egit cum viro re equo, ut propere domum iret, morbumque simularet, ac hinc decumberet, ut saltem hoc praetextu, per excusationem adversa letudinis, Rex illinc excluderetur: ac in eo erat, ut hospitii penam discedere cogere, nisi quidam ex Humionum familia, potius impulsus, repentinam discedendi causam finisset, ac suum hospitium Regi vacuum reliquisset. Postridie mane illius inde Scythiam reversus: qui rediens eo visus est omnibus indignior, quod, non deus prope temore, Boethius ex sedibus, ubi ante diversabatur, per ora vulgi in diversorium Regiae delatus est: & cum neuter hac satis firmus, illa e morbo, ille e vulnere, foret, primum Coldingham, inde Coldingamiam, mox ad Craigmillarium (ea arx a duo millia ab Edimburgo abest) transeunt, rumorum, qui toto die icinere spargebantur, securi: cum interea Regina, in omni sermone palam prosteretur: "Sibi nullam in posterum vicam fore, nisi Rege solveretur: ac, si alia ratione non posset, se sibi manum illam laturam. Insuper haec, saepe mentionem de divortio injiciebat, neque difficile affirmabat id futurum, sublato e medio diplomate Pontificis Romani, quo venia eis matrimonii, adversus leges Papae contracti, facta fuerat. Sed, cum hanc rem non perinde se, quae expectaverat processuram videret, (multis enim e Nobilibus praesentibus haec agebantur) ceteris omisiss, ad eadem Regis animam convertit.

V. Paulo ante brumam, cum Legati e Gallia & Anglia adessent, ut in Principe baptizando testes adessent, Regina, non modo pecunia, sed opes etiam & industria, contempsit, ut Boethius inter cives & hospites, singulari cultus magnificencia conspiceretur, cum interea legitimus eius maritus, in filii sacro iusticio, non modo subsidio ad summas necessarios destitueretur, sed in conspectum Legatorum prodire vetaretur: ministris, qui ad usus quotidianos attribui erant, detractis, Nobilitate autem observare prohibita. Sed Nobilitas, & hoc & superioribus temporibus, quanto Regis animum implacabiliorum erga maritum videbant, tanto magis misericordiam desiderabant, cum hominem, adolescentem & innoxium, tot commensuris periculis, omnia ferre non modo patienter, sed etiam quavis laetitia ira pericula experiri, viderent, ut, pene letum in modum, humiliter aliquem gratias locum apud eam tenerent. De cultu vero corporis, color inopudens & plane falsus est, quae rejecta in auribus, phrygiones, ceterosque id genus quibuscumque, quam pueri infans omnes esse sciebant: cum contra, Boethius ornando, peragere sua manifestaret. Legati quoque cuncti mirati, ne cum eo conspicerentur: cum interea magnam dei partem omnes in eadem arte transigerent.

VI. Hoc anno, circa illud tempus, cum Boethius in Scotia esset, VI. H.

52

Z z 2

viii

Ad eum cum vulgi factus esset concursus, aliudque alius coniceret, nemo tamen omnium (quod Bothuolius maxime cupiebat) in animum inducere potuit, cum violentia pulveris, tecto effracto, fuisse eundem: praeteritum, cum e vero corpore nihil (quod in tanta ruina erat necesse) fractum, concussum, aut lividum appareret, velisque iuxta, non modo flammis non afflata, aut pulvere conspersa, necer, ut non vi aut casu illuc allata, sed manu compolita, videretur. Bothuolius, domum reversus, cum, velut admirabundus, cum nuntium ad Reginam attulisset, ea cubitum concessit, atque in ianuum usque diem altissimo somno in summa securitate inqueiebat.

XV. Rumores interea sparguntur a patriciis, Regem consilio Comitum Moraviae & Mortonii esse interfectum, ac in proxima Angliae ante lucem perferuntur: tacitis tamen omnium cogitationibus Regina facinoris auctor designatur. Nec Episcopus Fani Andreæ a rumoribus fuit intactus, Mores ad eam cogitationem conjecturae impellebat: nobiles & crudeliter exercita inimicitiae inter familias: Nec Episcopus unquam Reginae lais reconciliatus, nequam id scelus animo conceperat: & nuper eam Glaucom accusatus, omnium ultimorum consiliorum participi fuerat. Auxit huiusmodi suspicionem, quod tunc in ardes fratris Comitis Aragonia divertisset, ei domui propinquas, in qua Rex occisus erat, cum femina antea in celebri urbis loco habitaret, ubi commode, & salutari-ter celebrari, & epulis popularum gratiam colligere, posset: item, quod, e superioribus urbis locis, lumen & pervigilare in eius aedibus nocte conspiciebantur, ac cum demum, ubi ruinae propinquae nocte insonat, lumina sunt extincta: & clientis, qui frequentia nocte vigila verant, vetiti egredi. Vera autem rei gesta historia, post complures menses erupit, efficit, ut horum pluraque, quae pluribus suspiciosa videbantur, postea, re perspecta, pro certis haberentur indicii.

XVI. Scelere perpetrato, nuntii statim in Angliam dimissi, qui prodigarent, Regem Scottorum a suis crudeliter fuisse trucidatum, quae maxime & consilio Comitum Moraviae & Mortonii. Idem statim in aulam delatus, adeo animos commovit in omnes totius regis instigavit, ut, per aliquos dies, tanta sceleris generis, sine tanto vitæ periculo, in publicum prodire auderet: ac vi multorum literis utroque cistoque missis denique miris periculis, clandestinis consiliis iam in lucem prodentibus. Regis cadaver, cum diu in cubiculo fasset, continuoque vulgi concursus eo ferret, Regina cum in super scammum inversum cecentum, per bajulos in palatium deferretur. Ibi & ipsi corpus, omnium illius aetatis formosissimum, esse spectaret, nullo in alteram partem iudicio, animi secreta prodiret. Proceres quidam, qui adessent, finis ei amplum & honorabilem dederunt. Sed illa, per bajulos de nocte, sine ulla fune-ratione, sepeliendum curat, & (quod indignitatem vehementius

ghassent, qui operas contulissent: quantoque magis suppresserant, tanto magis vulgi dolor inhibitus erumpbat.

XXI. Hæc etiam sceleris consilii videri volebant contemnere, men interim id unum eos stimulabat, ut suum dissimulare non rent dolorem. Ita omnia de Regia morte questione, subit ab eo multo acrior, adversus libellorum auctores, & (ut ipsi loquebantur) Boethelii calumniatores. Adeo severe exercebatur, ut neque sui, neque labori ulli parceretur. Pictores omnes, & qui scribam faciebant, convocantur, si forte ex picturis & libellis aliquid indicare possent. Additur questioni conveniens edictum, quo proponere modo, sed propositum legisse, capitale erat. Sed capitalis poenæ comminatione, populi sermones compescere non bant, nondum morte satietis, odium adhuc erga mortuum Regem retinebant. Bona defuncti, arma, equos, vestem, reliquamque pellectilem, ac si fuissent redacta in fiscum, Regina, aut interfectibus, aut paternis inimicis, divisit. Hæc ut palam gerebantur, multorum dictis palam inessebantur: adeo ut quidam episcopus qui vestem Regiam Boethelio ad corporis modum adaptabat, ausus dicere, "Hic se jus & morem patris libenter agnoscere, cum spolia defuncti cedant carnifici."

XXII. Inter hæc, subit altera cura, quomodo arcem Edimburghensem Regina in suam potestatem redigeret. Eam tenebat Joannes Maritz Comes, ex lege, ut nemini, nisi conventu publico, rem possenti redderet. Erat proximo mense id concilium erat futurum, tamen Regine cupiditati omnis mora longa videbatur futura. Inter tur cum amicis Comitibus (nam ipse, gravi morbo tum implicatus, Scerlini decumbens) & propinquis agit, ut arcem sibi redderent causam Martine: "Vulgus Edimburghense (quod cum tumultuatur) in officio contineri non posse, nisi ipsa in sua potestate arcem haberet. Se autem, maximum sui in Joannem amoris pignus, filium unicum, regni heredem, ei servandum & alendum ducere: quo officio, in multis aliis Principibus, ac, recenti memoria, in matre sua, & avo, majores ejus usi, cum summa laude, fuissent." Ille, etsi forte intelligeret, quo illa promissa & blandicie tenderent, tamen non arguit consentit. Regina, cum cum filiore, quam speraverat, invenisset, tentat eicere, ut, rem apud se filio, arcem, cum pulchrum esse opportunum, reciperet. cum obicere non posset, alia fraude non aggreditur. Agit, ut puerum Lincolni (quod nullum est inter Edimburghum & Scerlinum) certo die reciperet, & arcem traderet. Sed cum suspicio fraudis gravissima subesset, tandem conventum est, ut Archiepiscopo Scerlini traderetur, ipsi interim e propinquis & amicis principes obides daret, de arce reddenda.

XXIII. Ex hoc quidam non parvitas habebant sollicitudinem, multo magis eos urbem Cambriae Levinii assidue querimoniam, cum, propter Boethelii potentiam, cum summa licentia conjuncti in aulam venire non auderet, per literas Reginam continenter com-

pellabat

de more edicere: & is quidem hæcenus paruit, ut se videret quidem scire profiteretur, ac paratum, seu Regine, seu Bothu- cum vellet, indicare. Is cum in arcem arcessitus venisset, eum ad Bothocellum remisit: qui quanquam, nec blandi- genti, nec minis, Ecclesiasten de proposito deduceret, nec rem dis- sioni committere videret, tamen nuptias apparat. Unus, dum Episcopus, est invecor, qui gratiam aulicam veritati, ceteris reclamantibus, causasque proferentibus, cur le- non esse nuptias, cum eo, qui duas uxores, adhuc vivas, ter, tertiamque nuper, suam falsus adulterium, dimisisset. Ita, mantibus omnibus bonis, vulgo etiam execrantur, propinquis, probantibus inchoatas, & publicis caerimoniis simulatis, factas detestantibus, tamen matrimonium celebratur. Qui e Nobilitate (nam omnes fere domos discesserant, præter Bothuelii amicos & propinquos) ad cenam invitati, & una, Crocus Gallus Legatus. Is, quanquam Gufiane factionis, & in propinquo diversaretur, constanter tamen venire recu- neque enim existimabat e dignitate legationis, qua fungeba- esse, ut eas præsentia sua nuptias probaret, quas audiebat diris rationibus vulgo devoveri. Propinqui quoque Regine & in- & factas improbarunt: & Reges Galliarum & Angliæ, per rei fœditatem averfabantur.

XXI. Hæc etsi molesta erant, vulgi tamen mœsturia tacita tan- magis angebat ferox Regine ingens, quanto visa, quam au- alius in animos penetrant. Euntes enim per urbem acmo acclamationibus Reges proloquebatur: semel una tantum mu- la cum bene Regine precata esset, altera altans semel atque proclama vit, ut a circumstantibus facile exaudiri posset; cuique sit, uti promeretur. Ea quidem res non leviter jam burgensibus ante insensum eam solentem inflammavit. Hunc eorum cum domi fortique viderent, tantum, cum pauci consulta, quomodo suam potentiam stabili- & in posterum sibi a ru- tur proficeret. Præcipue tunc, ceteris in Gallias le- ur animos Regum & Gufianæ præsentis nuptiis offensor, miliarer. Legatus delectus Gufianus Episcopus Dumblanensis, tra et data hæc fere ad verbum.

XXII. "Natum, non excusabis Regibus aversis, quoque nostris, matrimonii nostri peracti rumor prius ad eos pertransiit, per ullos nostros nuncios consilium ea de re nostrum aper- tus. Hæc excusatio, velut fundamento, innisctur veræ ex- sociis viræ, ac præcipue officiorum Ducis Orcadian, adver- tes, ad eum usque diem, quo hodie est vilius eum collatum, fere, Eum autem Historie, uti res habet, explanationem, edicatis, immo tandem ad ultimum usque spatis adhibetur. primum suam verum fuit tempus, statim a morte parit, minis inter regni primates primaril, quibus posset officio, se- us colendis totum dicavit, & erat alioqui familia in primis illustri,

" illustri, cum ob veterem nobilitatem, tum ob maxima regni
 " nia, quæ jure hereditario possidebat. Eo autem potissimum
 " tempore, matris nostræ, quæ tum imperii summam moderabatur
 " se penitus deditit, in eaque colenda ita perseveravit, ut, quæ
 " quam brevi major pars Nobilitatis, ac pene universa oppida, præ
 " textu religionis ab ea descivissent, nunquam tamen ille ab
 " auctoritate declinarit, aut ullis promissis beneficiisve adduci
 " set, aut minis rerumque domesticarum damno perterri, ut
 " ulla erga eam officii parte cessaret: potiusque sit passus, domum
 " quæ patrimonii caput erat, cum suppellectili pretiosa & ampla,
 " ripti, bonaque reliqua inimicis prædæ esse. Denique nostrum
 " que adeo civium omnium, auxilio destitutum, (Anglorum enim
 " tu in ipsa regni viscera ab hostibus domesticis inducto, qui
 " hum alium in scopum tela sua dirigerent, quam ut nosser matrem
 " (cum Bothuellæ Comes) vi coactus, patria patrimonioque relicto
 " (exularet.) Te in Franciam recepit: ibique, usque ad meum
 " Scotiam reditum, quibus potuit officiis me coluit & observavit.
 " Nec omittendæ erunt res ab eo bello gestæ adversus Anglos, præ
 " lo ante meum reditum, ubi tale specimen & militaris fortitudinis
 " & senilis prudentiæ dedit, ut dignissimus sit existimatus, qui, a
 " modum juvenis, natu majoribus imperaret, & supremus totius
 " trii exercitus dux, nossterque vicarius, eligeretur: quo in magistratu
 " tu, adeo spem hominum non fessellit, ut, rebus fortiter gestis
 " præclaram suæ virtutis memoriam apud cives & hostes relin
 " querit.

" XXXIII. " Post reditum vero nostrum, omne suum studium con
 " tulit ad auctoritatis nostræ amplificationem: nec suis unquam
 " periculis, in perdomandis rebellibus, qui proxime limine
 " Anglorum accollunt: ac brevi rebus ibi ad summam tranquillitatem
 " rem redactis, idem in cæteris regni partibus præstare destinavit.
 " Verum, ut invidia semper virtutis est comes, Scoti, rerum novarum
 " avidi, nonnulli, nostrum erga eum studium & favorem
 " minuere cupientes, beneficia ejus male interpretando, tandem
 " persecuti sunt, ut eum custodiæ committeremus: partem, ut
 " quidam æmulatorum placemus animos, qui futura magnitudinem
 " incrementa ferre non poterant, partem, ut jamjam erupturam
 " regni totius perniciem, seditiones compelleremus. Eo cunctis
 " elapsus, ut æmulatorum impotentia cederet, in Galliam se recepit
 " ibique mansit ferme usque ad biennium proximum: quo tempore
 " re, priorum seditionum omnium auctores, oblitæ & nostræ
 " se lenitatis, & sui erga nos officii, bello suscepto, ad arma
 " versus nos ierunt. Ipse ille, nostro jussu revocatus, ac bonis
 " prædiis honoribus ei restitutus, iterum omnibus copis legatus
 " præfectus. Ejus autem ductu, ita statim contra rehoruit alii
 " tas, ut universi rebelles, subito patria relicta, coacti sint in
 " gliam se recipere: donec pars eorum supplices, post humilissimas
 " preces, fuerunt a nobis in gratiam recepti. Ob reliquos vero

duos, quam perfidiose fuerim tractata, per eos, quos majoribus, quam promittebantur, beneficiis affecimus, non ignorat nobis avunculus: ideoque paucioribus ea aringo. Nec tamen lentio pratercundum est, quanta cum solertia e manibus eorum, cui me tum captivam decinebant, liberarim: quamque celeriter, qui singulari providentia, & ego e custodia evaserim, & tota faciente conjuratorum dissipata, pristina auctoritatem recuperaverim. Hic equidem lateri cogor officia ejus, cum mihi prastitit, adeo grata fuisse, ut nunquam nobis e memoria potuerint excideret.

XXXIV. "Hæc autem cum sint per se maxima, tanta sedulitate & diligentia ea hactenus cumulavit, ut nec majorem observantiam, nec fidem in quoquam optare possimus, quam in eo deprehenderimus, usque ad hæc postrema tempora, quæ Regis mariti nostri decensus sunt consecuta. Ab eo enim tempore, ut cogitationes ejus ad subtiliora nunc videantur, ita & actiones insolentiores quodammodo sunt vitæ. Et quinquam eo res processit, ut omnia nobis in mentem partem sunt accipienda, gravissime tamen tum nos offenderant hæc: primum arrogantia, quod nullam referendæ gratiæ reliquam nobis putaret superesse facultatem, ni ne ipsam ei, velut officiorum præmium, traderem; occultæ rationes & consilia; ac tandem apertus mei contemptus, & vis adhibita, in me (ne conatu frustraretur) in suam potestatem redigenda. Ileræa tota vitæ ratio, et in hac parte instituta, exemplo esse censeo, quam calide sua consilia tegant, qui magnum facinus susceperunt, donec voti composuerint. Ego enim hanc perpetuam ejus observantiam & sedulitatem, imperiis meis cum summa clementia parendi, non ex alio fonte manare, quam ex vehementi odio declarandæ erga me voluntatis, existimavi: neque alius ullum aut votum aut consilium illis occultari putabam. Nec unquam fore speravi, ut paullo familiarior vultus, quo uti solemus erga homines illustres, ut voluntatis eorum ad libentius nobis parendum devinciamus, autantum ejus exigeret ut insolentioris benevolentis spem sibi de nobis promitteret. Ille tamen fortuita quam in suam rem trahens, consiliaque sua clam me fovens, tum eundem, solita observantia, & pristino nutrebat favorem, & pensando Nobilitatem, novum occulte ambiebat: tantumque assidua diligentia perfecit, ut, me rerum illarum inscia, cum Ordinum conventus hic esset, ab universa Nobilitate scriptum impetraverit, omnium chirographis, ad fidem faciendam, apposis: quo scripto, non modo impetis inter me & illum assentiebamur, sed & bonis vitamque, in consiliis extenuendis, se omnibus, viculis obsecuros promittebant, seque omnibus, qui rem impedire censerent, futuros hostes.

XXXV. "Nobilitati autem, ut facilius obtineret suffragia singulorum, persuasera, me non invita hæc a se geri. Hoc demum aringo ab illis impetraro, coepit pederentini. accuratissimis preci-

"bus nostrum quoque consensum eblandiri. Sed cum responsa
 "stra ejus libidini non consentirent, cepit ante oculos revocare
 "fere, quæ in hujusmodi consiliis suscipiendis occurrere consue-
 "runt: exteriora nostræ voluntatis indicia; rationes, quibus
 "nostri amici, aut ipsius inimici ejus consilium impedire possent
 "et ne, qui jam subscripserant, animos mutarent: multa
 "alia, quæ aut objecta, aut sponte occurrentia, ejus expectantia
 "nem frustrari possent. Tandem secum statuit, fortunæ favorem
 "insistere, atque in unius momenti aleam, rem, vitam sperare
 "conjicere. Itaque, cum apud se decrevisset, graviter consilia
 "eventum tentare, quarta fere post die, cum ab levitando casu
 "mo filio redirem, et locum et tempus opportunum in via natus
 "valida manu me aggressus, cum summa celeritate Dumbartonem
 "duxit. Id facinus quam in partem acciperemus, ab eo præ-
 "tim, a quo ex omnibus nostris civibus tale quicquam minime
 "spectabamus, facile secum quivis existimabit. Ibi ei exprobra-
 "vi, quanto semper eum favore fuerim professus, quamque
 "apud alios fuerit honorifica mea de ejus moribus opinio: eum
 "contra adversus me ingratitude: quæque alia facere posset
 "ad me ex ejus manibus liberandam. Tractatio quidem aspera
 "sed sermo atque responsa molliora erant. De enim omni homi-
 "et observantia adversum nos usurus, operamque daturum, non
 "ulla in re animum nostrum offenderet. Quod autem me invitare
 "in unam ex arcibus nostris deduxisset, tam audacis facinoris veni-
 "am supples petiit: sed ad quod, vi amicus (reverentia et obsequio)
 "quill, quod, ut civis, mihi debebat, oblitus) ingressus fuisset. Ac-
 "cessit eodem, quod salutis tuendæ causa eo cogebatur.
 "XXXVI. "Ibi rosum viæ cursum mihi recensere cepit: statim
 "que fortunam lamentabatur, quod, quæ nunquam luctisset, in
 "inimicos gravissimos offenderat; quorum malitia nullas inju-
 "nocendi occasiones prætermitteret: quanta Regis cedit invidi-
 "eum onerarent: quam impar occultis inimicorum conspirationi-
 "bus esset; quos nec nosse posset, quod omnes vultu et oratione
 "nevolentiam simularent, nec eorum, quos non nosset, præcave-
 "posset insidias. Tantam autem eorum esse malitiam, ut nullo
 "loco, nullo in tempore, securus viam queat degere, nisi de nos-
 "immutabili erga se favore certum. Hanc autem certitudinem
 "ratione parari posse, si ego in animum inducerem, ut meo dig-
 "rer cum matrimonio. Sanctissime autem dejerabat, se nullam
 "de præcellentiam, aut supremi gradus fastigium, spectare, sed
 "lud unum, ut mihi, perinde atque adhuc fecerat, pareret atque
 "inserviret, quoad viveret. Ad hæc, quantum ex causa posce-
 "venustatem orationis adiciebat. Verum, cum nec precibus, nec
 "promissis, videret nos inflecti, tandem nobis indicavit, quid
 "Nobilitate universa atque Ordinum principibus exeret; quid
 "cursus appositis chirographis promiserint. Hæc, subito ac præ-
 "opinionem objecta, justam necne stuporis nobis causam dederint.

"ad primum fux cupidinis gradum perrenerat, nunquam
 "ad argumenta preces importunas adungere, donec tandem
 "sine vi, non impulsu, ut operi inchoare finem imponeremus,
 "que eo tempore & modo, quæ illi ad id consilium exsequen-
 "visa sunt commodissima. Quæ in parte dissimulare non pos-
 "me ab eo aliter tractatam, quam aut voluissim, aut prom-
 "fuerim. Magis enim sollicitus fui, ut satisfaceres illis, per
 "rum consensum, incita expressum, voti comparem se putas (quæ
 "quam & illos & me pariter decipis) quam ut mihi gratificari
 "aut expenderet quod mihi decorum foret, quæ in religionis
 "stræ institutis & ritibus incriminaretur: a qua me non ille
 "quisquam alius, ut vis, vivam abducat. In hac certe re, vi-
 "rorem nostrum agnoscimus: tamen libenter cuperemus, ne
 "& Regina mater eius, & poster avunculus, aut alius amicus
 "ea de re expostularet, aut eam vitio ei vertat. Nunc enim
 "ita transactis, ut insectæ fieri non possint, in meliorem par-
 "omnia accepimus: & ut est re verum, ita maritus noster est
 "mandus, quem debuit & amare & colere decrevi. Quoniam
 "autem se profectus nobiscum amicos, similes erga eum se pro-
 "petelle est, qui insubili videntur nobiscum copulatus est. Quæ
 "quam, nonnullis in rebus, paulo negligamus, ac pite tunc
 "re, se gellet, quod immoderate erga nos affectioni libere
 "imputamus, cupimus tamen, ut Rex, Regina, nosce avunculus
 "ac ceteri amici eum non minore gratulatione benedicant
 "quam & omnia, ad hunc usque diem, ex eorum persequen-
 "acta fuerint: eumque contra, promissimus, in omnibus quæ
 "eo postulamus, semper gratulati, ut in omni re, in omni
 "Hæc quidem sunt, advertebam, non solum, sed
 "ita immela. Adversus domesticos potius passim, ut cum
 "ne in presentia, & in posterum pollicentur, non confite-
 "sent, qui vel auctores vel consilii Regis erant, etiam
 "nem majoris partis procerum facerent, quibus fides, religio
 "contemnerent: aut si pernicioses forent, collante. Idcirco
 "vocatis compluribus, scriptum est proponimus, in quo capitulum
 "fuerit, in quod mirarent: cum fide fuisse erit. & Un Regis
 "& Borhuelium, ad quæ nosse nemo potest. Illi
 "cem, fœderatorum filios, & commedia, quod possit, fuisse
 "& consilium. Qui presentem erat, magis per se non
 "peruali, subscribunt; reliqui, cum flagitium viderent, in
 "periculosum abnecere, & in se scripsit. Amicus, Maritimus
 "eius auctoritas (quæ ob virtutem summa erat) sacerdotum. Et
 "cipere, monere ab amicis, ut libi consuleret, nemo in sen-
 "tibus, in quibus Reges & cognatorum principes erant, per-
 "nosceret, sed ad propinquam aliquam amicum villam, dixerunt
 "spondit: "Id in tua potestate non fore: vana, vanaque
 "deret, se nulli unquam flagitio assensurum. Dico, per
 "futum. De fœdere rogatus ab aulicis, quibus in Regis

XLII. Proxime post hos erant suspecti, qui ad Angliæ lin-
tem habitabant, Humiores, Gatores & Scotorum famili-
quorum potentiam omni ratione intinuerant, existimantes
Ad id autem eccasio visa est peropportuna. Nam, cum Rothu-
expeditionem pararet in Litaliam, in & Ignominiam, ibi sum-
ore autumnis acceptam, aboleret, & militum laude parat, invia-
Regis cardis imminueret, omnes familiarum Teviorum princeps
jussi a Regina sunt in arcem Edinburgensem ingredi, ut ibi
breve tempus, in libera custodia essent, pretextu quidem, ne
expeditionem, quæ, eis invita, non videbatur magno cum sum-
posse conficere, duceretur, remque per invidiam turbarent, &
absentibus, clientis eorum affluenter alienis imperiis, & paullatim
patronorum civitatem exuerent. Sed illi, alius aliquid sub eo
perio latere rati, nocte, domos discesserunt, præter Andream
rum, qui parricidii non ignarus vulgo credebatur, & Valterum Cam-
Sesfordium, hominem, ob summam vitam integritatem, nihil
spicantem. Huiusmodi aliquoties a Rothuella vocatus in aulam, re-
tus de ejus erga se voluntate, abest vestire. Consilium nihilominus
de expeditione præcedit, Regi ad Rothuellum arcem, chæ-
octo ab Edinburgo millia, suble-
XLIII. Interim, qui de Regis intentione rursus conspiciuntur,
cum animam Rothuelli erga se non ignorantes, aliquid tentandi
rati, simul sine secretis causis, simul et, de aulicis milis Regi
expecta peto, publicam Scotici nominis apud externas gentes lau-
rent infamiam. Itaque, vulgi furorem, suis motus secretum adhi-
trati, ad duo millia equorum ita caute contraxerunt, ut Regina
agitari omnino non sinerent, donec, Huiusmodi, parte exercitus, Rothu-
thulicem adiret, cumque cum Rothuella discederet. Sed cum nullo
qua conspiratorum pars, a Rothuella non convenerat, nec in-
tantum habebat multitudinem, ut statim eam traderet, & Regi-
us, quam per eam, omnia gereretur, quod rem a reliquis omni-
sam crederent, prius Rothuellus, deinde Regina, vestis virili sum-
ta, evasit: ac recta Dunbarton abiit. Conjurati autem quod-
minus in tempore convenerunt, per Actoniam, scire. It enim, re-
suscepit rei magnitudine paratiss, ut in omni constatione re-
tus, reliquos Scotos adiret, donec, omnes sui gerenda foret
mandata elapsi. Vixit, ne nihil omni consilio paratum videretur
magis parat ad Edinburgum expugnandum, est missi. Arripit eum
piper, carbor Jacobus Balgownie, a Rothuella, qui, primum, ut
parricidii participes, & omnes consilium vel consilium vel
ei fuerat. Sed cum nec opem nec premium accepisset, & mi-
nus, quam speraverat, gratia se apud tyrannum esse cerneret, quod
pe qui artis præfationem adhibuit, & tyrannum expulsa diversis
Gloria hauriens, donec sui consilio fecit: ac tunc premium
publici parricidii vindictam, non tantum fore, transibat, ut
illis de conditionibus suis libenter.

XLIV. Interim, qui de Regis intentione rursus conspiciuntur,
cum animam Rothuelli erga se non ignorantes, aliquid tentandi
rati, simul sine secretis causis, simul et, de aulicis milis Regi
expecta peto, publicam Scotici nominis apud externas gentes lau-
rent infamiam. Itaque, vulgi furorem, suis motus secretum adhi-
trati, ad duo millia equorum ita caute contraxerunt, ut Regina
agitari omnino non sinerent, donec, Huiusmodi, parte exercitus, Rothu-
thulicem adiret, cumque cum Rothuella discederet. Sed cum nullo
qua conspiratorum pars, a Rothuella non convenerat, nec in-
tantum habebat multitudinem, ut statim eam traderet, & Regi-
us, quam per eam, omnia gereretur, quod rem a reliquis omni-
sam crederent, prius Rothuellus, deinde Regina, vestis virili sum-
ta, evasit: ac recta Dunbarton abiit. Conjurati autem quod-
minus in tempore convenerunt, per Actoniam, scire. It enim, re-
suscepit rei magnitudine paratiss, ut in omni constatione re-
tus, reliquos Scotos adiret, donec, omnes sui gerenda foret
mandata elapsi. Vixit, ne nihil omni consilio paratum videretur
magis parat ad Edinburgum expugnandum, est missi. Arripit eum
piper, carbor Jacobus Balgownie, a Rothuella, qui, primum, ut
parricidii participes, & omnes consilium vel consilium vel
ei fuerat. Sed cum nec opem nec premium accepisset, & mi-
nus, quam speraverat, gratia se apud tyrannum esse cerneret, quod
pe qui artis præfationem adhibuit, & tyrannum expulsa diversis
Gloria hauriens, donec sui consilio fecit: ac tunc premium
publici parricidii vindictam, non tantum fore, transibat, ut
illis de conditionibus suis libenter.

XLIV. Erant in oppido tum, e factione Reginae pene principes, omnes Hamiltonius Fani Andrea Archiepiscopus, Georgius Georgius Hunilae Comes, & Joannes Lessius Roskensis Episcopus. cum sensissent hostes subs in urbem acceptos, in forum provocari, duces multitudini sese offerunt. Sed cum rari admodum ad sese aggregarent, retro cedendo ad arcem usque compulsi fuerunt. Ibi a Balfurio intromissi, per adversam partem paucos emissi incolumes. Balfurius enim, re nondum cum alteris confecta, nolebat omnem spem venire apud alteros sibi praecidere. Opidum facile conjurationi Nobilitatis accessit: utpote, paulo antea novis a Regina tributis saepe expellaturum, & quod cum in ege- rant publica nihil moderatum expectabat, offensa, velut communi consensu, tyrannide: quodque, quoties voluntatis declarandae locus datur, scelus eorum diris execrationibus prosequerentur. Cum, pacto, segnitur ad Borthuicum Procerum factio rem gessisset, Regina & Borthuicus, qui per neglectas vigilas de nocte evaserant, paucis ad Dumbaram profecti, se in arcem sibi munitionem habuerunt. Unde tanta rerum commutatio confecta est, ut, qui modo in summa desperatione versabantur, consequentibus upique, vel eorum sceleri connexi erant, vel Regii nominis umbram habebantur, satis firmi ad debellandos adversarios sibi viderentur. Contra, libertatis vindices in magnis versabantur angustis: paucis contra quam speraverant, ad famam tam praecleari facinoris currentibus, vulgi ardore, ut sic, cito restitendo, & magna parte Nobilitatis aut adversa, aut in alicui periculi eventum suspensa. De Regina, etiam si multitudine vindices essent superiores, omni tamen cognandarum arcum apparatu deficiebantur.

XLV. Itaque, cum consiliorum nullum in praesentia exitum in- viderent, ac, prope necessitate coacti, de reditu, re infecta, cogita- re, Regina hanc eis dubitationem sustulit. Ea enim, cum vires animi non facerent, statuit, cum ea multitudine, quam secum habebat, Letham proficisci, ut ex propinquo fortunam tentaret: simul ad suum adventum tanta maiorem concursum futurum, simul faciam terrorem hostibus allaturam. Praeterea enim temporis pressus ita animos ei auxerat, ut neminem existimaret, ne primum suum conspectum toleraturum: & aluerant ejus confidentiam spectatores, & in primis Edmondus Huius caudicibus, lo affirmabat; Omnia virtuti ejus prona esse: hostesque, & rerum & consilio- rum inopes, ad famam ejus adventus, abiuros: cum res tamen longe secus haberet, nihilque, in rebus praesentibus, ei mora fuisset. Nam si illa, triduum modo, in arce Dumbari se continu- ret, vindices juris publici, omni belli apparatu instructi, libertate sua contenti, domos quascumque suas discedere coacti fuissent. Illa tamen a Dumbaro, incertum prore consilio an spe vaniore im- movet, sed cinere lento, dum agricolae, e rure vicino col- lecti, arma dividuntur. Tandem ad Seronium vicum sub noctem

veniunt:

IV. Erant

venientes & quia locus capere multitudine non capiebat, in
 pinguis pagis (cuiusque Praefatio nomen est) sparguntur.

XLVI. Trepidans inde nuntius, paulo ante mediam noctem,
 nix Edinburgum, ac statim, signo dato, conclamatur, ad arma.
 Expectati e somno tumultuose, quam quisque potest festinanter
 campos proximatos sese eieciunt, ac ibi, circa Solis ortum, multitu-
 de satis frequenti conlecta, aciem instrunt. Inde ad Mussel-
 burgum profecti, ut flumen Efram transirent, antequam pons & ca-
 stris hostibus occuparentur, (is vicus duo tantum millia a Praefatio
 abest.) Verum, cum neminem inde obviam haberent, neque quomodo
 quam moveri persisterent, ibi dispositis vigiliis cibum capere
 Interer, qui missi fuerant, ut explorarent, paucos equites con-
 cati, eos intra pagum compulerunt, ipsi, metu insidiarum, non ad
 ulterius progredi, nil certi ad suos retulerunt, nisi hostes castra
 vere. Igitur vindictes, Musselburgo egressi, vident hostes in super-
 cilio clivi adversi acie instructa stare, ac suis se locis tenere. Cum
 clivos ita rectus esset, ut non sine pernicie ad eos perveniri posset,
 paululum in dexteram deflectit, simul ut Solem haberent a tergo,
 simul ut molliore cavo ascenderent, & locis minus iniquis con-
 gererent. Id eorum consilium Reginam primum fessille, qui
 fugere, & Dalkethum, Comitibus Mortonii propinquum oppidulum
 eos petere credebat. Persuaserat enim sibi, Regi nominis eam
 re reverentiam, ut nemo ex adverso apparere lauderet. Sed ibi
 facile apparuit, auctoritatem, ut bonis artibus comparatur, ita mali-
 amitti: Majestatemque, virtute destitutam, levi momento evan-
 cere. In itinere, populariter Dalkethenses emissi omne genus con-
 meatus abunde attulerunt: unde, relictis viribus, ac his, qui
 xione laborabant, sedata, ubi primum equum locum occupatum
 duos in hostem dirigunt acies. Prima praerant Mortonius, ad-
 juncto Alexandro Numio, cum suis clientibus: Secundam duc-
 bant Comites Glencarnius, Marrus & Atholus.

XLVII. Ibi, cum in procinctu starent, venit ad eos Crocus, or-
 ator Gallus. Is per interpretem praefatus, "Quantum semper
 commodis & tranquillitati publicae Scottorum iudicatis, non
 quoque eodem esse animo, & vehementer cupere, ut si fieri pos-
 set, sine vi, sine caede, res ex utriusque partis utilitate compo-
 nitur. Ad id se suam operam offerre. Reginam quoque non
 horrere a pacatis consiliis. Id quo facilius intelligant, eam
 praesentia veniam, & omnium praeteritorum oblivionem, polliceri,
 ac sancte spondere, nemini fraudi fore, quod adversus super-
 morum magnarum arma sustulissent." Haec cum Interpreter recita-
 fer, Mortonius respondit, "Non se adversus Reginam, sed Regem
 intersectorem, arma indigne: quem si Regina vel ad supplicium
 traderet, verum esset, ac si, cum inllecturam, nihil sibi relin-
 que, quibus sine operibus, quam ut in officio erga eam persistat.
 Aliter, nullam concordiam coire posse. Nec se eo venire armatum,
 ut veniam ullius admissi peterent; adjecit Glencarnius, sed ut per-

im dare
 vera dici
 rum di
 XLVIII.
 corineth
 si cinctu
 grecone
 in ex ci
 ne, qui a
 am est,
 nemem no
 nso pro
 affirmat
 inducen
 equitate,
 ne, ut qui
 in primo
 ne, pro
 ma, su
 miteret
 querfari
 his auct
 mit. De
 mabar.
 raditi,
 & p
 nam el
 ne, quoc
 horere.
 nullam
 Reginar
 menter
 ferri.
 in proc
 nile."
 monius
 maltoni
 ri.
 XLIX.
 mores
 Ut Guli
 de co
 nes q
 hum
 mine.
 col
 ma ve
 "tu

cia darent." Hanc eorum constantiam Cæsar conficiens, cum
vera dici, & iusta peti, intelligeret, accepta abeundi venia, fidem
eum dilectus.

XLVIII. Inter ea, Regina exercitus veteribus Anglorum castris
corinebat. Locus erat & natura cæteris aditior, & aggere &
circinctus. Ibi Bothuclius, equo insigni acie aciem praecepsus,
perconem postulat, quo cum ipse singulari certamine decernat.
In acie adversa se obtulisset Jacobus Moravius, adolescens mo-
destus, qui ante per libellum, sed nomine suppresso, se obtulerat. Iri-
dam est, cum eo Bothuclius congeredi recusat, caussatus: "Hæ-
mum nec opibus nec dignitate seum comparandum." Tum ex
castris prodire Gulielmum Moravius, Jacobi frater, viri maxime,
affirmabat: "Se Bothuclio (si in hoc pugna pecunie ratio
inducenda esset) non minus esse locupletem: similis autem an-
tequitate, & sanæ integritate, superiorem." Illic quoque recusa-
vit, ut qui modo Eques, ac secundo ordinis, esset. Cum multi ho-
mines primi ordinis, & in primis Patricius Lindesius, se offerret:
Regina, pro omnibus, quos in Scythionominit incolumitate & gloria
sustinuisset, laboribus, id modo premium deponebat, ut se
concederent cum Bothuclio decernere: Ibi quoque cum Bothuclius
conferretur, nec se honeste expedire posset, Regina suam inter-
dictam auctoritatem: atque, eo depugnare vetitum, contentionem di-
misit. Deinde, aciem equo circumvesta, singulorum animos ex-
citabat. Bothuclii propinqui & clientes consistere cupiebant: ex-
citati, cum dicerent: "In acie adversa, esse homines bellico-
si, & plerisque longo militie usu duratos: aliam prælii pericu-
ram esse Regine. Se quidem paratos esse depugnare: sed ple-
rumque, quorum magnum habebant numerum, animos a caussa ab-
horrere. Multo æquius videri, ut Bothuclius suam ipse armis
causam tueatur, quam ut tot homines nobiles, in primis autem
Reginam ipsam, in ultimam discrimen demitterent: sin ita vehe-
menter ad pugnam animata esset, posse rem in proximum diem
deferri. Dies Hamiltonios cum quingentis equibus adventare,
non procul abesse: us adjunctis, de summa rerum ex tuto consuli
posse." Nam viri maxime, Comes Huntileus, & Joannes Har-
monius Fani Archiepiscopus, propinquos & clientes ad
Hamiltonium convocaverant, ac postmodum ad Reginam erant ven-
turi.

XLIX. Ad hæc, illa fremens, ac plena lacrymarum, multa in
verba jacit convicia, & per nuncium, ab acie adversa petit:
Ut Gulielmum Kircadium Grangianum ad se migrant: cum eo
de conditionibus colloqui velle: interea exercitus subsisteret.
Regina quidem vindictam libertatis subliterat: sed in loco qui
humiliore, ac propiore, quam ut majores machinæ eis nocere
posset. Dum Regina cum Kircadio sermoes confert, Bothuclius,
ad colloqui simulatione petendum erat) sibi consulere iussus, Dum-
taxat versus ita crepide abiit, ut duos, qui sequebantur, equites
redire

reddere passus: adeo male confusus sibi animus, ne amicis quibus
fuit fidebatur. Illa, cum cum jam extra periculum esse putaret, post
cum Kircadio, ut reliquus exercitus sine noxia abiret, ad Procerem
eum eo venit, tunicula tantum vestita, caput vili & detrita, ac pueri
luna infra genus demissa. Er a prima quidam acie, non sine pro
bre reverentia indolis recepta, cum peteret, ut se dimitterent, dum
Hamiltonibus, qui advenire dicebantur, conveniret; ac se reveren
tam promitteret, Martini quoque pro se sponte pateret, sperantem
enim, se blandis participationibus, quae viles, effectum: non
non impetravit, ad gratiam accedentem universa, ducibus sum
eos merita appropinquavit. Ibi tamen cum silentio est audita. Cum
ad secundam aciem pervenisset, concitatus ab illius clamor subla
est, ut meretricem, et parricidam, cruciarent. Erat in militari qua
dam vexillo depictus Henricus Rex, mortuus, & iuxta filius infan
vindictam parricidii a Deo expositus. Id signum quo milites in
duas latus discesserunt, quoque se videret, ob oculos ei objiciebat.
Ad hunc conspectum animo liquebat, seque, ne ex equo caderet
sustentata fuit. Sed relecta, nihil de pristina animi ferocia remissit
vultus, maledicta, lacrymas, & cetera, quae muliebris amat dolor
profundebat. Cum, toto itinere, quas poterat moras incedere
expectans, si quid aliquando auxilii appareret, e turba quidam ex
clamavit: "Nil esse, quod Hamiltonios expectaret: neminem e
"nim armatum intra multa milliaria esse." Tandem, sub noctem
populo universo ad spectaculum effuso, Edinburgum intrat, facie
ira polvere & lacrymis oppleta, ut toto conspecta videretur. Cum
summo silentio magnam urbis partem transiit, tam angusta pe
multitudinem via relicta, ut vix singulis progredierentur. Cum
diversorium ascenderet, mulier una e turba ei bene precata est. Illa
ad populum conversa, subjicit, praeter alias minas; "Se urbem
"incensuram, ac sanguine perfidorum civium incendium restitue
"ram." Cum vero, lacrymabunda, per fenestram in publicum
prospiceret, & concursus populi eo fieret, nec deesset, qui hanc fe
bitam fortunae mutationem commiserarentur, vexillo, quod dixi
mus, ob oculos exposito, statim occlusa fenestra, se intro precipitavit.
Ibi cum didum fuisset, ex Procerum decreto, in arcem, quae est in
laeu Levino, in custodiam mittitur: nam Edinburgensem adhuc
tenebat Balfurius, qui, etsi vindicibus libertatis favebat, tamen
de arce tradenda nondum transegerat.

L. Inter haec, Episcopus Dunblanenensis, qui in Galliam Legatus
ad matrimonium Reginae excusandus, erat missus, omnium, qui
post suum e Scotia discessum, ibi acta erant, ignarus, per eos ipsos
dies, quibus haec postrema contigerunt, in aulam apertis, ac diebus
ad exponenda mandata impetravit. Eodem forte die, mane, blan
allatae erant ad Regem & matrem ejus litterae: alterae a Croco La
gato ejus, Gallo; alterae a Niniano Corburno, Scoto, qui, praeter
eius equitum, aliquot annos in Gallia meruerat. Utrique rerum
in Scotia nuper gestarum expositionem continebant. Igitur Lega

Scotus,
erat exor
is amicis
audibus,
minis inte
Regin
le, inexti
inopin
ea im
LI. Eif
arcom
que in sci
rancorum
sus man
ara fere
ne in si
um Bothu
ucos an
uid diffi
ex dis
um Bothu
ibus adv
depreh
datis, t
unque cr
LII. Bo
recupe
lethlandi
inventus
causam
fore, v
mulie
sentib
is fort
uis vita
LIII.
um parr
li n
ange au
imporis
um, in
non m
bus d
mi inci
appare
tatis f
um vire

Scotus, intromissus ad Reges, longam & accuratam orationem
rat exoritur, qua partim Reginae factum, in contrahendo inconsul-
tis amicis matrimonio, exculabat, partim Bothuelium immodicis
indibus, supra veri fidem, onerabat. Regina Galla, vanitate ho-
minis interpellata, cum literas e Scotia allatas protulisset, ac, ex
Reginam Scotorum captam, Bothuelium fugatum, ostendisset;
ille, inexpectato subito ictus malo, conticuit. Qui aderant, par-
tim inopinato eventu ringi, partim ridere: nec quisquam omni-
ni, ea immerenti accidisse, credere.

LL. Eisdem forte diebus, Bothuelius ex intimis ministris unum
arce Edimburgensem misit, qui arculam argenteam, literis un-
que inscriptam, quæ indicarent, eam aliquando Francisci Regis
francorum fuisse, ad se deferret. In ea inerant literæ, Reginae
ius manu pene omnes scriptæ, in quibus & cædes Regis, & cæ-
tera fere omnia, quæ consecuta sunt, dilucide continebantur, ac
pene in singulis scriptum erat, ut lætæ statim cremarentur. Ve-
nim Bothuelius, qui Reginae inconstantiam noster, ut cujus, intra
paucos annos, plurima viderat exempla, literas conservarat, ut, si
quid diffidii cum ea incidisset, illo testimonio uteretur, nec se Re-
ginae cædis auctorem, sed comitem fuisse, ostenderet. Hanc arcu-
lam Bothuelii ministro Balsurius ferendam dedit: sed prius princi-
bus adversæ partis admonitis, quid, per quem, & quo mitteretur.
deprehenſa, multas magnasque res, etiam magnis suspicionibus
obscuratas, tamen nondum satis detectas, in lucem protulit, univer-
samque crimen pene oculis subiecit.

LII. Bothuelius, rebus ubique male cedentibus, omni auxilio ac
recuperandi regni destitutus, primum ad Orcadas, deinde ad
Scythlandicas insulas profugit, ibique, rerum omnium inopia cir-
cumventus, piraticam facere cepit. Regina vero, multis orantibus,
causam suam a Bothuelio separaret, (supplicio enim de eo sum-
ma fore, ut omnium civium summa voluntate, ipsa facile restituere-
tur) mulier ferox, & pristinae fortunæ spiritus gerens, & malis
resistentibus efferata, respondit: "Se libentius cum illo, in extre-
mâ fortunæ adversantis angustijs, quam, sine eo, in Regis deli-
ciosa vitam acturam."

LIII. Inter Proceres autem varii animorum motus fuerunt.
parricidii ultores sperabant, ad tam præclari facinoris rumo-
rem, si non omnium, certe melioris partis assensum securum.
Sæpe autem secus evenit. Popularis enim invidia partim spatio
temporis erat lenita, partim, reputatione inconstantiae rerum huma-
narum, in misericordiam verterat. Neque deerant e Nobilitate,
non minus Reginae calamitatem tum deplorabant, quam supe-
rioribus diebus ejus crudelitatem execrabantur: utrumque magis
humani inconstantia, quam ullo in alterutram partem affectu: ut fa-
ciat apparet, eos non tranquillitatem publicam, sed in rebus per-
sonatis spem privati emolumenti, sequi. Plures, orti cupidi, par-
tem vires expendebant, & ad potentiorum opes inclinaturi videban-
tur.

et ir. Validissima credebatur eorum factio, qui vel in eadem consenserant, vel, re perpetrata, in Regina gratiam, aliorum se subscripserant. Eorum principes, cum ad Hamiltonium convenissent, freti conjurationis opibus, neque literas, neque nuncios, communi concordia stabilienda, ab adversa factione recipere volebant: nec ullis verborum contumeliis adversus eos abstinabant: neque erant ferociores, quod magna pars Procerum, quae fortunae momenta magis, quam aequitatem causa, spectabant, ad liberatores se non aggregabant: quicunque enim se non ad illos adungebant, pro suis ducebant. Arrogantia etiam illud tribuebant, quod patricidii ultores in urbem regni principem priores accesserant: quos & qui & plures & potentiores erant, illuc accesserant. Id autem diversa factio quaquam non imperiose iussit, sed demisse rogassent, tamen, ne quid usquam esset, quod ullam arrogantiam faciem praeferret, impetrant a Ministris Ecclesiarum, ut communiter ad omnes, singuli etiam ad singulos scriberent, ne, in tempore tam periculoso concordiae communi deessent, & privatis simulacibus posthabitis, prospicerent, quid ad omnium salutem potissimum expeditet. Neque haec magis, quam Procerum antea, literae apud adversam factionem profecerunt, omnibus eadem excusantibus, ut re ex composito acta inter eos videretur. Variis deinde locis cum Regina factio coisset, neque ullum consiliorum suorum exitum invenirent, alii alio dilabuntur.

LIV. Inter haec, vindictae patricidii publici cum Regina (quam a cordis auctoribus separare non poterant) agere, ut regnum ejiceret, & vel infirmam valetudinis excusatione, vel alio quovis honesto praetextu, curam & filii & rerum administrandarum, cui vellet ipsa, Procerum committeret. Illa gravate tandem rectores puero nominat, Jacobum Moravia Comitem, siquidem is, domum reversus, onus non recusaret, Jacobum Castellerotii Ducem, Matthaeum Levinix, Gilespicum Argathellix, Joannem Athollix, Jacobum Mortonii, Alexandrum Glencarnix, Joannem Martix, Comites. Missi item procuratores, qui curarent, ut Scerlini, aut alibi, siquidem eis commodius videretur, Rex, in sella Regia collocatus, regnum intraret. Haec ad octavam Calendae Augusti, anno a Christo nato, M. D. LXXVII. acta.

LXVII. Paullo ante eum diem, Jacobus Moravia Comes, dum, cognito rerum domesticarum statu, per Galliam revertitur, in aulae satis liberaliter accipitur: sed ita tamen, ut ab Hamiltonio (cujus factionem Galli & firmiterem & sibi conjunctiorem persuaserat) gratia longe vincatur: idque maxime Gustorum opera, qui omnibus Moravii conatibus adversabantur. Eo itaque dimisso, Archiepiscopus Glasguensis, qui Legatum se Reginae Scotorum vocabatur, ante persuaserat, Jacobum etiam absentem, tamen adversae factionis esse principem, & superioribus temporibus, omnia ex ejus sententia fuisse gesta, & nunc velut ductum a somno accessit. Ad haec persuasum mittuntur, qui eum retraherent: sed ille, ab amicis praemonitus,

verat, antequam Diemam (nam in eo portu erat) Regum literæ perlatæ essent: ac, in Angliâ per omnium ordinum homines honorifice habitæ, Communi dimittitur. Di, magno populi, sed maximo iudicum gaudio, receptus, omnibus vehementer instantibus; "Ut Rege, sororis filio, adhuc infante, rerum gubernacula susciperet. Eum enim unum esse, qui, vel ob propinquitatem, vel ob multis in periculis virtutem cognitam, vel gratiam multis meritis collectam, Regina etiam poscente, minima cum invidia, eum honorem gerere posset." Ille, etiam quæ dicebantur vera esse intelligeret, paucos tamen ad consultandum dies impetravit. Interea, ad alterius factionis principes diligenter scribit, & præcipue ad Argathelium, genere propinquum, & quem, ob pristinam consuetudinem, minime vellet offendere. Ei ostendit; "Quo in loco res esset, quid pupilli factio ab se contendat; orat, per sanguinis communionem, per amicitiam, & communis patriæ salutem, ut sibi conveniendi ejus hæc copia, ut ex his angustiis, ejus ope, & ipse & communis patriæ expediat. Ad ceteros etiam, proculque loco & necessitudine. Ab omnibus autem communiter petit; "Ut, quoniam rebus ita turbatis, ut diu stare, sine summo magistratu, nequeant, quamprimum in locum, qui commodissimus eis videretur, convenirent; ac rerum summæ, ex universarum sententiâ, prospiciant. Tandem, cum nec ab una factione colloquium, nec ab altera diuturniorem comitiorum moram, impetraret, summa omnium qui aderant voluntate Prorex eligitur.

CVIII. REX.

LVI. Quarto Calendas Augusti, post luculentam concionem habitam ab Joanne Knoxio, regnum iniit Jacobus, ejus nominis Sextus. Jurante, pro eo, in lege, Jacobus Mortonii Comes, & Alexander Humius, cum doctrinam & ritus religionis, qui tum publice docebantur, quoad posset, servaturum, & contrarios oppugnatum polliciti. Paucis post diebus, qui ad Hamiltonium conveniant, tremere, paucos, nec eos potentissimos, sine suo (quod nunquam expectaverant) assensu, omnium rerum arbitrium ad se revocare. Cum circumissent Nobilitatem reliquam, raros, præter eos, qui primi convenerant, in suam sententiam pertraxerunt: plerique enim spectatores potius, quam actores rerum, quæ gerebantur, haberi volebant: tandem ad Regios scribunt, Argathelium, in colloquium cum Comite Moraviæ venire paratum. Hæ literæ, quia ad Moravium Comitem, sine ulla majoris honoris præfatione, scriptæ erant, de concilii sententiâ, sunt rejectæ: nuncius prope sine recepto est dimissus. Verum Argathelius, enarus, quid in literis contingeret, ac Proregis fidei satis confusus, cum aliquot suæ factionis principes, Edinburgum venit: ac, cum satisfactione accepta, colloquium cum abierant, comento, sed, necessitate ita poscente, statim, in summo magistratu creando, paucos post dies, ad publicum Ordinum conventum venit.

LIBER DECIMUS NONUS.

I. **R**EGE creto, ac Proregis potestate prope constabili, vi quidem & armis quies erat: sed pax infida, & armis adhuc tumescentibus, non occulta indignatio, sed lum aliquod inopinatum parturire videbatur. In tam incerto rerum statu, omnes oculos pariter & animos in eorum publicum intendebant. Ejus habendi dies erat vicesimus quartus Augusti mensis. Is tanta frequentia est celebratus, quanta nolum ad eum diem homines meminerant. Ibi Proregis auctoritate decreto publico est confirmata. De Regina sententiis est variatum. Nam cum multis indiciis ac testibus, potissimum vero ipsius Bothuclium literis, tota crudelissimi facinoris ratio manifeste teneretur, quidam atrocitate rei permoti, alii in conscientiam sceleris, Regina assumpti, ut communis criminis testem tollerent, prenatum cunctum leges expetendas censebant: major pars in custodia habendam decrevit.

II. Secundum conventum transacta hiems judiciis constituendis & fontium poenis exigendis: Legati Gallorum & Anglorum audientibus permixtum, ut Regiam, custodiam publicam commissam, convenirent. Unus tum in armis erat Bothuclius. Missa classis, quae eum, apud Orcadas & ultiores insulas piraticam exercentem, comprehenderet. In tanta egestate publica, ut ad eam ornandam pecunia deesset, accepta mutuo est, ab Jacobo Duglassio Mortonia qui tum impendio privato publicae necessitatis onus sustinuit. Bothuclius, & saevitia maris, cum maxime tempestatibus hibernis excitata, & ararii publici (quod ipse exhausserat) inopia fœtus, prope securus agebat. Verum repentino adventu Gulielmi Kirkcadii Graegiani, qui classi praefectus erat, prope circumventus fuit: pars sociorum capta: ipse, per averfam insulae partem, qua majusculae naves sequi non poterant, inter brevia & vadosa, cum paucis evasit, ac brevi post ad Cimbro delatus est. Ibi, cum non satis expediret aut unde veniret, aut quam regionem peteret, in custodiam, ac paulo post, a mercatoribus agnitus, in arctissima vincula est coniectus, ac, fere post decennium, ad sordes aliasque misérias accedente amentia, vita turpiter acta dignum habuit exitum.

III. Primo statim vere, ut res, superiorum annorum tumultibus conquassatas, reficeret & stabiliaret, Prorex statuit convenibus iudiciis habendis universum regnum obire. Ea res, pro cuiusque ingenio & conditione, varie animos affecit. Nam adversa facinorosi homines vulgo passim Proregis severitatem, vel (ut ipsi dicebant) crudelitatem, non eis modo, qui, propter scelus magnitudinem leges & æquum jus ferre non possent, post tantam proxime superioris temporis licentiam, formidolosam praedicabant. Regina autem liberata, aliis praemiorum, aliis impunitatis spes ante oculos erat.

Quibus

U.S.

Quibus rebus adducti plerique, ex eis etiam qui præcipue ejus ca-
sandi auctores fuerant, in diversam factionem sunt protracti. Mæ-
stellinus, quantum Reginæ rebus favebat, tantum Bothuclium, ho-
minem sceleratum & perfidiosum, & in eadem suam imminentem,
erat: & quia, Regina incolumi, illum subverti posse desperabat,
comitiis publicis facile passurus videbatur, ut, secundum leges &
sententia majorum, pœnæ de ea expeterentur. In eadem causa
et Jacobus Balsurius, Bothuclium sibi implacabilem ratus: &
etque non alienus a consilio Regis trucidandi putabatur. Sed
Bothuclio capto, & apud Cimbros in vincula coniecto, ad Regi-
nam liberandam animum adjecerunt, non modo, quod facilius apud
eum criminis communis impunitatem sperabant, sed quod, quæ
animum sustulisset, non minorem in filium, cujus adhuc ipsa in-
fancia, & Regii nominis umbra, eam regno exuisset, fore putabant:
ad suam etiam securitatem facere arbitrabantur, ne filius, vin-
ctæ paternæ cædis, ad regnum perveniret. Conjecturæ etiam non
minus accedebant, quæ animum Reginæ a tali facinore non ab-
tergere indicabant. Sæpe ex ea auditum est; "Eum puerum non
esse vitalem: se enim accepisse Lutetiz ex perito Mathematico,
affirmabat, primum suum sortum non ultra annum victurum:" &
et, in eandem (ut creditur) spem, venerat aliquando Sterlinum,
infantem Edinburgum secum deduceret. Quibus suspicionibus
etiam est, ut Joannes Areskinus, areis præfectus, puerum sibi eri-
pi non sit passus; & Nobilitatis bona pars, Sterlini coacta, con-
suleret de pueri salute tuenda. Hamiltonii quoque ad Reginam
liberandam totis viribus incumbabant, quod puero per eam sublato,
in gradu propius ad regni spem ipsi admoverentur: nec magni
inde laboris ac periculi fore, eam quoque tollere; quippe cun-
ctis tot criminibus inuisam, & post interpellatam tyrannidem,
utilitati naturæ magis obsecuturam. Argathelius & Hunthaus,
et aliter matrem, aliter uxorem e gente Hamiltonia haberet, eo-
rum spem fovebant, & successibus favebant. Sed & illos suæ &
magis causæ impellebant, quod neuter scelerum Reginæ in-
culpatus putabatur. Gulielmus Moravius Tilibardinus, ob diver-
sam in religionis controversiis sententiam, alienus, & privata eti-
am de causâ Prorégi iratus, etsi antea, in Regina capiendâ, egre-
giam operam navasset, tum non ipse modo a Regis partibus dis-
cessit, sed magnam amicorum manum, spe non exigua emolumen-
tum objectâ, secum traxit. Hi quidem fuerunt Principes Re-
ginæ liberandæ. Sed & alii permulti, quos vel domesticæ necessi-
tatis, vel inimicitie privæ, vel doloris ulciscendi, vel honorati-
onis loci, spes, eodem impulerat, vel propinquitatibus, aliisque
affinitatibus, iis, quos nominavi, illigati, in eadem causâ fu-
erunt. In hoc rerum tam turbido statu, Proræx, adversus amico-
rum preces & inimicorum minas juxta firmus, cum etiam, libellis
populis, nec odiorum causas, nec vindictæ cupiditatem, dissimu-
larent,

larent, &, qui divinandi scientiam sibi arrogarent, ut qui non ignari conjurationum adversus eum imitarum essent, diem præhinerent intra quem moriturus esset: tamen in propolito persistebat: ac sepe dicebat, "Se satis scire, vitam non aliquando amittendam, honestius autem se non posse eam deponere, quam in tranquilla pace publicam procuranda." Igitur conventu primam Glasgow indistincto, eo venire iussus Levinianis, Renshoanis & Glorianis, dum ibi juri dicundo & flagitiis puniendis vacat, consilia, de Regina liberanda, jam diu agitata, tandem ad exitum pervenire. Ejus facinoris ratio hæc fuit:

V. Erat in arce, quæ est in lacu Levino, ubi Regina custodiebatur, Proregis mater, præque ex alio patre fratres, aliaque multarum turba: neque quisquam ad eam visendam admittabatur, præter notos, aut a Prorege missos. Ex hac turba domestica, Regina visus est maxime idoneus Proregis frater parvi ætatis, Georgius Duglassius, adolescens non inamæno ingenio, & qui, per ætatem blanditiis mulieribus facile capi posset. Is sæpenumero, per sociam lusum, quibus otium se aulicum oblectare solet, cum familiariter cum ea assuelleret, e vulgari arcis ministerio, alios muneribus, alios pollicitando, devinciendos susceperat. Neque illa, cui semel permiserat, & a quo libertatem sperabat, ei quicquam negare in animum induxerat. Georgius igitur, incoluntatem suorum pactus, & spe divitiarum & potentie in posterum capitis, per matrem (ut creditur) missa, nihil omisit, quod ad cæpta peragendum facere videretur. Id etiam nonnulli senserant geri, & ad Proregem detulerant, illi adeo suorum fidei credebant, ut nihil e pristina custodia mutaret, nisi quod Georgium ex indole emigrare jussisset. Id cum in pagum proximum, ad oram lacus, se contulisset, per ministros ancis, pecunia corruptos, prope liberius quam antea, consilia cum Regina de rebus omnibus communicabat. Itaque non solum Scoti, quibus præsens rerum status non satis placebat, in consensum adfuerunt, sed Galli quoque, per Jacobum Hamiltonium, qui ante annos non adeo multos, Prorex fuerat, & Jacobum Heronem Glasgow Archiepiscopum, sollicitati fuerunt, Scotis operam, Gallis pecuniam pollicentibus.

VI. Circa finem Aprilis, Legatus e Gallia venit, ac nomine Regis postulavit, "Ut sibi Reginam convenire liceret: ac, si negaretur, præ se ferebat, se consensum discessurum." Prorex, suæ potestatis negare, "Neque Reginam a se in custodiam traditam, neque quicquam, inconsultis, qui primi eam custodienda commiserant, & qui postea, statum illorum suo decreto committerent, posse. Quod autem posset, se & sorori amico Regi gratificaturum, & vicinimo die proximi mensis venturum ei Nobilitatis daturum." Cum Legatus eo responso videretur placatus, & Prorex juri dicundo intentus esset, Regina corrupto navicatore, reliquisque comitibus cuncta causa abierat, e lacu educitur. Id cum præsentibus in arce relictis, &

frustra tumultuatum est: scaphis enim omnibus in sicum extractis, ita foramina, in quæ scalis immittuntur, omnibus fuerunt obstrata, ut sequendi repente facultas tolleretur. Regina ab equibus, ad ripam expectantibus, exciditur, & per domos confugium adusta, magno comitatu postredie, quæ erat ad V. Non. Maii, ad Hamiltonium venit, qui pagus pæp. millia passuum distat a Glasca.

VII. Re passum divulgata, multi, qui vel partibus Regiis, iam antea non admodum firmis, dissidebant, vel quibus apud Reginam novæ gratiæ spes erat, vel quibus in veterum officiorum memoria fiducia erat collocata, in hoc tumultu, partim animos palam rehuercant, partim antea horum venia clam impetrata, altam fortune cunctantes, apud Præsepe hærent. Et cum aliorum defectio minus admirationis habuisset, Roberti Bodii discessus, qui ad eum diem summam constantiæ opinionem comparasset, magnam tum sermonibus variis occasionem præbuit. Is in claræ familiæ (de qua dictum est a nobis in vita Jacobi Tertii) natus, sub patre, viri fortis & antiquæ parsimonie æmulo, pater & sequitur educatus, eundem, quem ceteri, propter quæ, vitæ cursum est secutus, ut videretur ad huiusmodi opes se applicans, ubi viam sterneret ad antiquas famulas, nuper florentissimas, nunc indurandas. Igitur & pater, & ipse, ad Hamiltoniorum, rerum potentia, se primum applicuerunt. Summo autem ab illis magistratu ad Reginam viduam transiit, cum de religionis controversiis tumultus esset, exortus. In eum doctrinæ purioris asserentibus, a qua pater ejus fuerat alienissimus, conjunxit: quæ tum factis præbant validissima: æque in ea permansit, usque ad Reginæ rediit, & Gallia: opinionemque magnam de sua constantia, fortitudine, & prudentia excitavit: quæ multis Gregorius Argathellus Comes, ab eius prope minus confilio pendebat. Verum cum forte Scythia aliquot, & principibus Proterum conuallent, in pullum quidem facinus, sed de incolumitate Regis tuenda, inde quidem foderi suscipiunt: sed, eadem levitate, & ille, & qui ejus consiliis tum regeratur, Argathellus, quid in eo conventu actum fuisset, ad Reginam rescripserunt, æque, ab eo tempore, Regine Bodius, adversus veteres amicos, omnium consiliorum fuit particeps: nec minoræ illis constantiæ, quam apud ceteros levitatis & inconstantie opinioem præstavit. Regina autem in custodiam inclusit ad Mortonium, Præsepe nobilem, & Bodius continet, eoque ingenium & industriam ita præbuit, ut ad minima consilia adhiberetur. Alii autem aliter de ea sententibus, tamen, in quaestione rerum capitalium Glasca, apud Præsepe ipsam sanctissima erat gratia. Verum, cum non ad certamen spectare videret, clam ad Reginam est profectus: inde autem cum literis filium ad Comitem Mortonium misit, excusans discessum, æque ab humis, "Se fortasse non minus partibus Regiis profuturum, quam si apud eos mansisset." Ejus igitur defectio, propter multorum

conceptam de moribus ejus opinionem, tum præcipue sermonibus hominum dabat materiam.

VIII. Interea, in concilio apud Proregem acriter disputatum, ut liene manerent, an ubi Rex erat, Scerlinum transirent. Multi vehementer illinc discedere suadebant. Commemorabatur, "Hamiltonium, pagus frequens in propinquo, & totius amplissima militæ clientelæ undique circumfusæ: & advenerant cum Regina circiter quingenti equites, & e remotioribus etiam locis multi adventare dicebantur: cum Prorege soli prope familiares, ceteri partim ad Reginam transfugis, partim ad sua cujusque negotia, ut in rebus maxime tranquillis, sentiam dislapsis. Et, quamquam Glasvienses satis fidei videbantur, ut ab Hamiltonis, rerum potestibus, moleis & magnis incommodis affecti, tamen oppidum ipsum vastum, nec pro magnitudine frequens, & undique periculum erat." Contra, alii disserebant: "Omnia fere e primis illiis pendere: discessum fore infamem, & fugæ proximum: suspicionem omnem metus tum maxime vitandam, ne & hostium animos augerent, & suorum imminuerent. Esse in propinquo potentes familias Cuningamiorum & Sempliorum: esse ab altera parte Leviniam, Regis peculiare patrimonium: inde proximè intra paucas horas, reliquos postredie, aut certe tertio die, affuturos: interea, dum longinquiora auxilia convenirent, in his fortis præsidii, adjunctis præsertim oppidanis, fore."

IX. Hæc sententiæ in concilio vicir. Legatus Gallus ultro citroque commeabat, magis speculator, quam, id quod simulabat, pacificator. Nam, cum initio copias Glasvæ exiguas, circa Hamiltonium multitudinis magnæ speciem vidisset, Reginam strenue ad fortunam certaminis subeundam animabat. Jam Prorex, collectis e locis propioribus amicis, longinquiores e Marcia & Lothiana expectabat. Hi cum advenissent, circiter sexcenti lectissimorum virorum, uno eis ad quietem die dato, statuerat ad Hamiltonium proficisci, ac prælio, si posset, statim decernere: moram enim suis noxiam, hostibus utilem arbitrabatur, ut quibus remotissimæ regni partes favebant. Interea, perendie illius diei, de tertia vigilia fortior, hostes e pluribus, ubi diversabantur, locis, cogi. Numero enim consiti, quod supra sex millia & quingentos in armis habebant, sesebantque apud Protegem vix plena quatuor millia esse: decreverunt præter Glasviam ducere; ac, Regina in arce Britannodunæ relicta, bellum suo arbitratu vel gerere, vel ducere; aut, si Prorex (quod non sperabant) se in itinere objecisset, statim consiliere: neque de certaminis eventu dubitabant.

X. Ille vero, ut qui ultro hostes provocare ad certamen statuerat, cum primum suos educere potuit, ante oppidum, in campis patentibus, quæ hostes venturos existimabat, acie instructa, aliquot horas stetit. Sed cum agmen eorum ulteriore fluminis ripa agredideret, eorum consilio statim invellecto, & ipso suos pedites per pontem, equites per vada, æstu maris tum libera, transmissos, Langosidum

gofidum petere possit. Vicus is est, ad Cartham summa, quasi inter hostibus erat, situs, in radicibus collis ad occidentem hibernum spectantibus, ab oriente & septentrionibus declivi aditu, ceteris partibus leviter in planitiem decrefcentibus. Eo tanta festinatione properatum est, ut Regis copiae prope collem occuparent, priusquam ab hostibus, qui eundem locum petebant, eorum consilium intelligi posset, quanquam brevior via eo properaretur. Sed duce rei illis adverte, Regis percommode accidit: altera quod Gilespicus Cambellus Argathellae Comes, pater quem summa imperii erat, repentino dolore correptus, conciderat, ac suo casu nonnihil agmen remporatus est: altera, quod eorum agmen, in modicas valles subinde demissum, nunquam totas Regias copias uno aspectu viderant: quarum credita paucitas (ut etiam erat) fecit, ut iuxta eas atque locorum iniquitatem contemnerent. Tandem Reginae copiae cum propius accessissent, & locum, quem petebant, ab hoste teneri viderent, ipsae, altero colle, ex adverso se leviter attollente, occupato, suos in duas acies dividunt. In prima, quicquid erat cohoris, locant: ea si adversam hostium aciem impulissent, ceteros, eorum fuga consternatos, sine certamine abituros, putabant. Regii quoque duces suos in duas acies diviserant. In dextera erant, Jacobus Duglassius Mortonius, Robertus Semplius, Alexander Humilis, Patricius Lindesius, cum suis quisque clientibus: in sinistra, Joannes Marritz, Alexander Glencarniz, Gulielmus Taichiz, Comes, ac cives Glasguenses: sclopetaarii vicum subiectum & hortum, juxta viam publicam, tenebant.

XL Cum utrinque acies in prociectu stare commentassent, Reginae, in Regis loco, gulis, cesserunt: contra equitatus Regis, dimidio interior, loco cecidit. Illi, suo praelio defuncti, ut possit quoque ordines turbarent, cum in collem aciem tringere tentarent, a fugientis Regiis, & parte equitum, qui se ad suos ex fuga collegerant, reiecti, retro abierunt. Interea, sinistrum hostium cornu, per viam publicam, qua clivus erat in vallem demissior, progrediens, nunquam & ipsi a sclopetaariis verarentur, cum ex angustis egressi, aciem explicuerunt. Ibi dum phalanges, facillimum densoque vallo praese obiecto, ad horum latus dimidia spatium, neutra inclinante, obnixae, tanta perspicacia certabant, ut, quibus haec praelongae fractae erant, pugiunculos, lapides, lancearum fragmenta, denique quicquid erat ad manum, in ora hostium adversa jacerent. Sed cum, ex ordinibus extremis Regiarum parvum, quidam (incertum metu, an parum fido, erga suos animo) fugerent, eorum fuga procul dubio, pugnae perturbatae, nisi ordinum sensum, eorum, quem apud, postremos tenebant, ad primos pervenire non permitteret, si quis in secunda acie, animadverso periculo, non pervenire contra se viderent, aliquot cohortes, integris ordinibus, paulatim dextrum descedentes, se cum prima conjungerent. Eo impetum, qui ex adverso erant, cum non ferrent, retro, ut-

multis impellit fugam depellere nec, multorum animis tra-
multo privatis inclinat, vili sine ingenti clade discessissent, ni-
ritur, missi in vadentes equitibus, credere fugientes verum
Secunda Regiorumacies, cum eo usque steteret, donec hostes
Migaton passim sine ordine fugere videret, tum demum & ipsa,
spedatendum abeentes conversa, ordines solvit.

III. Regina; quæ ad mille fenne passus spectatrix pugnae
ipsum; tota equitibus sua parvis, qui integri ex acie redierat
Angliam vultus iter impedit exari, quæ enique ad suos reme-
liconno diffusus erat. Occiderunt in acie pauci, plures per op-
laffitudine & vulneribus confecti, passim jacentes inventi. Num-
rus omnium castrorum, trichter trecenti, captivorum major. E
gii capis non adeo multi vulnerati: in his, primi ordinis, Alex-
der Humius, & Andreas Stuartus: unus modo casus. Reliqui
exercitus præter equitum paucos, qui fugientes longius infec-
erant, licet in oppidum se receperint, ne, ubi gratias Deo egisse-
quis, deo quibus & regibus, universis tanto majores sortum vi-
sum copias, victoriam bene inveniuntur dedisset, alii alii præse-
ger, ad prædendam illam formam. Pugnatum est decimo tertio
Maii, undecimo quam. & custodit Regina erat elapsa. Legatus
lus qui eventum pugnae spectaverat, atque animo certam Regi
spontebat victoriam, ea spe fraudatus, personam exiit: ac in
convento Prorege, ad quem se missum simulaverat, accepit equi-
tibus, quos pueri proximo, ad Angliam contendit. In
nere spoliato a latronibus, Jacobus Douglasius, Dūmblairi Comi-
thum, fessum cum omni ministerio clare soleret, tamen nominis legatione
hunc habuit huiusmodi signa et reddenda curaret. Prorex reliquos
solci, quo pugnam, ad, in occidendis captivis consumis: alii
liberos, alios dati vadhū dūm illi principes recepti, & præci-
qui e familia erant Hamiltonia, & in custodiam distributi. Post
die, gortus, quanto tangenti apud vicinos odio laboraret, relia-
turba sequi verita, quingentis tantum equitibus comitatus, in
sem Clonish in profectum, annua plena fuge vestigiis & vadhū
inventis, magis repugnans innotis, quid inveniissent, quam in
rezis clemens, cum suis ipsi perspecta, spem collocantibus. Pro-
militum & Dūmblairi arcem recepit, omnium rerum vacuz,
quod in Hamiltonio Regis Jacobi Quinque supellectili nonnulli
venum. Idem terror Regiam, sive quod nullum locum in
Scotti regionem Gairnam ibi pararet, sive quod Joannis Mar-
lii Heriost fide parum crederet, transire in Angliam coegit.

III. Caritis & Prorege dūm, pro tempore, rebus composi-
la mactat, tombo, loq clonish pūmum Ordinem Edinburgum
inductus, ad pūm impedit, multa ad adversa factione
recoitiam, pūmum passim spūm dea mactat Gallicorum
mactat pūmum in mactat, pūmum mactat aliquot ad
discederant, pūmum mactat mactat mactat, e familia Luc-
burgia, quam pūmum in Scotiam mactat: & nisi bellum
tui

alia civile
Prorege
que quæ
orum eff
& ellen
bucklam fa
cum null
que suam
in diem
vadis Tar
in hie p
no cessit.
Regem, ab
bat enim
certior
culum Re
gere, qua
m
mactat, omni
mactat alia
tura, vide
posset:
aine, decre
cesset publi
colrent.
XIV. In e
rimine on
veniam
mactat a
mactat adh
ma terrore
mactat, si r
orationem
mactat sele
Regina
neque
passuros
mactat: ne
sue extern
mactat & op
mactat in
mactat interea
mactat mactat
mactat, depre
mactat
mactat anim
mactat exercitu

Italia civile repente fuisset exortum, transissent. Sed ea res non
 Prorex erat futura formidolosa, quam inimici rebantur:
 quæ ab illis alienatura, & ipsi conjunctura arctissime vires
 eorum esset. Argathelus quoque, cum sexcentis fere propin-
 quis & clientibus, Glacum venit. Ibi cum Hamiltonius & alii
 quidam factionis principibus collocutus, de comitiis impedi-
 cum nulla ratio certa eius consilio iniri posset, divisi domum
 suam abierunt: & Huntillus coactis circiter mille pedest-
 ribus ad diem comitorum observare, Pentium usum processit. Il-
 ludis. Tati humanis a Gulielmo Rege, & Nobilitate vicina
 in fide permanerat, obiculis, nulla re ex senectute confecta
 cessit. Et, eodem tempore, literæ Regine Anglorum ad
 Regem, ab hostibus publicis impetratæ, de conventu differendo
 erat enim: "Ne iudicium de rebellibus præcipitaretur, donec
 certior de tota causa heret. Se enim non posse honeste, pe-
 culum Regine, & vicinas, & sanguine sibi conjunctissimas ne-
 ligere, quæ gravissimam sibi quereretur injuriam a civibus fa-
 ciunt. Id quancquam leve videbatur tamen si rebelles impe-
 llant, omnia sibi integra fore sperabant, vel quod ea mora &
 dilatio aliquid virium, & animorum suis addidit, hostibus de-
 cura, videretur: præsertim, cum dilatio Regionum adscribi ti-
 met posset: præter hæc, quod ipsi sua interim comitia, Regine
 vine, decreverant indicere. Sed Prorex, cum videret, quantum
 esset publice conventum peragi, etiam si omnes hostium vires in
 colleret, ad diem dictum convenire statuit.

IV. In eo conventu magna contentione certatum est, an sine
 crimine omnes, qui arma adversus Regem tulissent, neque postea
 veniam petissent, gamari deberent perduellionis, ac bona
 suo fisco addici. Obviavit tamen Gulielmus Marescallus, qui
 hostibus adhuc (occulte tantum) favebat: "Ut pauci, ad cetero-
 rum terrorem, in præsentia damarentur: spes clementiæ tamen
 meritis, si respicerent, ostenderetur." Ea res mirum in modum
 rationem rebellium auxit, & pertinaciam fovit: cum & po-
 tui secleris dilatatam viderent, & pro certo sibi persuasissent,
 Reginam vicinam, & sanguine punctam. *In quo primo latu-*
 neque Gulias, quorum tum in aula Gallica tanta vires e-
 passuros, ut Rex Gallus hanc imperii imaginationem parien-
 ter: nec, si ab iis etiam desererentur, se tam esse infirmos,
 sine externis auxiliis, suam causam tueri non possent, cum &
 hero & opibus præstarent, neque quicquam ad victoriam deef-
 præter inanem nominis Regi, per vim occupati umbram.
 interea, nihil aliud quam tranquillitatem publicam spectans
 senioribus leviter multatos in gratiam recepit: Rothus Co-
 ra, deprecantibus amicis, ad triennium relegavit: alios aut re-
 mandum, per familiares assidue sollicitabat. Sed, cum pluri-
 animos obstinatos, & ad vindictam pronos videret, col-
 exercitu, in Annandiam & Nichiam, & inferiorem Gallovi-
 diam

diam, est profectus. Hi alias artes cepit, & prædilis occupavit, alias, quarum domini pertinaciores erant, diluit: brevique regnam omnia dominum videbatur, ni literæ Regine Anglorum cursum victoriae interrupissent. Ea enim, ab exilibus persuasæ, "Magnam quidem injuriam Regine Scottorum fieri, quam cito
" mali falsa invidia onerabant: sed maxime nomen Regium con
" tumelia affici, ac vilescere sacrosanctæ Majestatis auctoritatem
" si hominum sceleratorum libidini exponeretur: ad unam quo
" dem atrocissimæ facinoræ injuriam, sed ad omnes pertinere ex
" plum: itaque mature obviam eundem, ne latius contagio Regi
" pellendi præcipere.

XV. Cum hujus generis multa, adversus Regis cædis vindictæ dicerentur, Angla, per literas, a Prorege postulavit; " Ut idone
" os homines ad se mitteret, qui totius rei, ut gesta erat, ordinem
" exponerent; & ad ea, quæ in ipsum absentem jacerentur, sine
" crimine, seu convicia, responderent." Id cum per se grave & mole
" stum apparet, res judicatas in dubium, ac prope novam i
" dicii aleam, revocari iterum; apud externos Reges, ac sæpe hostes
" & æmulos; & quorum animi ab inimicis jam præoccupati essent,
" quodammodo causam dicere capitalem, plenum dedecoris & per
" culi videbatur: multa tamen erant, quæ illam conditionem, quam
" vis iniquam, accipere cogebant. Foris enim Cardinale Lothar
" no, Regine avunculo, aulam Gallicam ad nutum versante, & do
" mi multo maxima Nobilitatis factione in Regine partes conjurati,
" si etiam Angla offenderetur, nullas sibi vires esse, quibus tot dis
" cultatibus resisterent.

XVI. Igitur, cum decretum esset Legatos mittere; nec satis con
" veniret, qui mitterentur, Primoribus id onus recusantibus, tandem
" ipse Prorex, se iturum professus, comites elegit: unum quidem co
" nitentem, ac prope invitum, Gulielmum Martellianum. Homines
" enim factiosum, & quem jam in Regine partes inclinatum videbat
" parum tutum arbitrabatur, in tam dubio regni statu, domi relin
" quere. Itaque, magnis & pollicitationibus & præmiis, ut una se
" cum proficisceretur, persuasit: nec dubitabat, quin animum avari
" donis aut vinceret aut inflecteret. Reliquos autem volentes duxi
" Jacobum Duglassium, & Patricium Lindesium, supremi; Episco
" pum Orkadum, & Abbatem Fernelinoduni, Ecclesiastici ordinis
" Jureconsultos, & collegio judicum, Jacobum Macgillium, & Henricum
" cum Bahnavium: his nonum adjecit Georgium Buchananum. Hi
" difficultatibus animum ejus circumventum dux res sublevarunt
" æquitas causæ, & postremæ Regine Anglorum literæ, quibus
" firmabat; " Si vera essent ea crimina, quæ Regine Scottorum ob
" " cerentur, se eam existimaturam, quæ regnum gereret, indignam
" His literis Prorex paulum in meliorem speciem erectus, supra con
" tum equitum comitatu iter ingressus est: ubi certis indic
" comperisset, Vestmaria Comitum, jussu Ducis Norfolciæ, in ins
" dis fore, ut eum exciperet, priusquam Eboracum veniret. Quan

Maſſi Oſtreſi, urbem Eboracum, conventui deſtinatum, ipſolite :
 ſed die, ac poſte eadem hora, Thomas Havartus Norfolciæ
 Comes venit. Cauſa inſidiandi Proregi erat, quod Dux per
 nuncios de matrimonio cum Regina tum agebat. Igitur,
 ut facilius Regiæ cædis ſuſpicio tolli poſſet, & ipſa ad ſuos redi-
 re ſatuerat, occiſo Prorege, literas ad Bothuelium a ſe ſcriptas, in
 quibus ſcleris manifeſta continebantur indicia, captas ſupprimere :
 ſed quia, Duce tam propinquo, res ita conſilii non poterat, ut ille
 ſolis tam inſignis inſamiam non aſpergeretur, inſidias in aliud tem-
 pus reſectæ ſunt. Adjuſti erant, una cum Norfolcio, ad Scotorum
 controverſias audiendas, Suffolciæ Comes, & Rodolſus Sadlerius E-
 ſſex. Hic, ab omnis diſſidii veneno purus, ille (ut vulgo credirum
 eſt) in partes Havarti proclivis.
 XVII. Poſt paucos dies, aſſuerunt a Regina Scotorum miſſi, &
 de civibus ingratis quærentur, auxiliumque ad redeundum,
 in Angla, ſine ulla diſceparationis mora, poſtulare. Hi ſeorſum
 a Prorege & Comitibus audiri, primum poſteſtati ſunt ; “ Se non ad
 eos tanquam iudices, qui jus ullum ſtatuendi haberent, venire : ”
 ſed talis verbiſus injurias, Regiæ a civibus factas, expoſuere : poſtu-
 laruntque a Regina Anglorum ; “ Ut vel civibus ingratis perſua-
 deret, ut ſuum Principem reciperent ; vel, ſi id recuſarent, ipſa
 ei daret exercitum, qui, invitis hoſtibus, ſe reducerent. ” Pro-
 rege, poſt aliquot horas auditus, contra rem ad diſceparationem juris
 ad quod arbitros vocabat : “ Nihil a Regiis, niſi jure & legi-
 bus, & e vetuſtis gentis inſtitutis, idque in conventu publico, a-
 ſſum, contendebat ; neque quicquam, quod publice in conventu
 frequentiſſimo ab omnibus Ordinibus eſſet decretum (nonnullis
 ſcilicet, qui nunc his accuſarent, ſubſcribentibus) ſe privatum cum
 quibus poſſe abrogare. ” Sed, cum Angli cognitores dati, ſibi il-
 li Scotorum decretis, domi factis, & nunc prolatis, ſatisfactum ne-
 ceſſeot, niſi cauſæ proferrentur, quæ Proceres, ad tam ſevere ad-
 juſſu Reginam ſuam pronuntiandum, impulſiſſent : Prorex, qui id
 maxime deſideret, ne & Reginam & ſororem accuſaret, & ſcedi-
 ſſe eius flagitia apud exteros, non gravem audiret, evulgaret,
 ſed & ; “ Se aliter id ſaturum, niſi Regina Anglorum repromie-
 deret, ſe, ſi ſatis dilucide, Regem Scotorum ab uxore cæſum fu-
 iſſe, probaretur, cauſam novi Regis deſenſuram, atque eum ve-
 ſte in fidem ſuſcepturam. ” Cum autem Legati Angli, “ Eam
 modo poteſtatem habere, dicerent, ut utriuſque partis poſtula-
 ta audirent, & ad Reginam ſuam deferrent rem integram, ” Pro-
 rege rogar ; “ Ut a Regina ſua promiſſum aliquod ſuper ea
 experirent, aut ipſi cognitores libere de cauſa pronuntiandi
 poteſtatem impetrarent. Id ſi facerent, ipſe contra ſpondebat, ſe,
 niſi perſequi offenderet, Regem uxoris conſilio intererantem,
 cauſam, quæ graviffimis ſcleribus irrogari ſolet, poenam depre-
 caturum.”

XVIII. His de rebus cognitores ad Regiam scripserunt. Illi
scripsit: "Ut Scoti Regis partis unam aut plures e fuit in aula
"miserent, a quibus de causa coram discedere possent edoceri
"ubi factum esset, se, quod suum minus esset, viderent." A
rege missi Gulielmus Martellanus, de quo multae fuisse suspi-
nes indies suboriebantur, & Jacobus Macgillius, non tam ad-
in transigendo negotio publico, quam observator earum rerum
quae ab eo gererentur. Suspiciones in Martellano cum aliis
tis de causis ortae erant, (nam) his potissimum; ante summa in
gliam adventum, cum sedulo consilium summa celare observaret
men, ex dictis factisque, multoque usu cum hominibus adversariis
partium, tum vero multo clarius, ex literis ejus deprehensa, ap-
ruere; quibus Reginae persuadere nitebatur; "Suum operam pos-
"adhuc ei utilem fore, exemplo Leonis, qui (ut est in apologo) ali-
"quando rebus implicatus, opera foriculi, animalium inimici
"morum, vinculis suis liberatus." Postea autem quum Eboracum
est ventum, nullam prope noctem intermitteret, quum principum
Legatorum adversae partis conveneret, consiliaque cum eis com-
nicaret, & quid Prorex pararet, eos praeconeretur. Nec Prorex
men eos congressus prohibere voluit, gnarus, se nihil amplius pro-
fecturum, quam ut inhiberi steretur aliquanto totum. Haec
proditae causae publicae fuisse manifesta essent indicia, fortuna tamen
certius ex inopinato attulit argumentum.

XIX. Cum forte, venandi specie, Martellanus cum Norfolcio
agros propinquos exisset, ibi, multis ultra citroque de tota re
spuatis, convenit inter eos, rem lente tractandam, & velut ex in-
tervallo (si fieri posset) saepe repetendam; ita ut nihil in summa
conficeretur, nec causa omnino deserta relinqueretur: ita Pro-
gem, aut infecto, cur venerat, negotio, abstrusum, aut, rebus in-
rea domi turbatis, discendere coactum est: simul etiam, cum tem-
pore, alia remedia emeritura: nam jam tum civile bellum Nor-
cius meditabatur, quo Reginae alteram tolleretur, alteram
rem duceret. Haec Martellanus cum retulisset Joanni Leslio, Ro-
sensi Episcopo, secretorum omnium Reginae confide, ille ad eum
scripsit; "Quidvis Duci placuisset, eam ad aulam referbere, quae
"in posterum cursum tenere, nec, ob exitum tardiorum, spem
"causae successu deponere." Haec litterae, a Regina lectae, ac de
de multorum manibus, tanquam chartae neglectae, iactatae, ad Pro-
regem tandem delatae sunt; atque hoc profecerunt, quod somni
consilii inimicorum ex eis cognovit: nam jam ante Martellani
fidiam multis experimentis compererat. Legati, quos dixi, ex
Londini Reginae convenissent, ei & concilio ejus commodissime
est visum, ut Prorex ipse adesset, & praesens de rebus omnibus
troverfis disceptaret. Igitur, parte comitatus domum dimissa,
reliquis ipse Londinium est profectus. Sed ibi eadem, quae Ebo-
ei, difficultas ei est objecta, dum accusationem, adversus Regi-
nam, & eandem sororem, recusat ordiri, nisi, scelere detecto,

Angla Regis Scottorum fugionem in suam fidem reciperet: it
ero si sponteant, nullam se moram accusationi facturos, eadem le-
ge, quam apud cognitores Eboraci sibi dixerant.

Id. Dum hæc Londini geruntur, Regina Scottorum, auctore Ja-
cobo Balsario, res domi turbare conabatur. Id quo facilius asse-
rentur, non modo ad exules, & Borbuelli propinquos, scribit, ut,
cuiusvisque possent rationibus, adversæ factionis homines hostili-
ter infestent: sed & per totum regnum vicarios creat, quibus Re-
gem possitatem attribuit: rumores possim spargi curat, Proregem
humanum ejus primos in arcem Londinensem inclusos. Sed id
mandatum cum non adeo diuturnam fidem habiturum videretur,
legit, Proregem, ut Scottorum regnum Anglorum ditioni subje-
ceret, lances municiones, & Regem ipsum obsidem promississe. Id
propterea fictum ab ea creditur, ut, quia per procuratores Anglis
idem promississet, eaque pollicitatio, ut vana, ab eis contemneret-
ur, quando nihil earum rerum in sua potestate habebat, vulgi a-
nimis mendatio semel occupatis, Proregi invidiam creari volebat:
sed si ignominiam a se avertere non posset, eam saltem cum ad-
versæ factione cupiebat communicari.

XXI. Cum his angustiis Prorex undique se videret obsessum,
primum domum, rebus utcumque expeditis, redire statuit.
Anglis sæpe ac vehementer flagitantibus, ut rerum in Sco-
tia gestarum (quibus ignotis ipsi nihil scire possent) causas ex-
penderet; cum de angustiore cuperet Regine Anglorum tum scilicet
causa, quam sine minimo casu, quam sustinebat damno, non
esse offendere, & domum redire, ut bellum civile imminens in
ipso exstingueret; hæc alterutrum facere posset, nisi ad causam
confuncta, aut certe non adversare, Regina Anglorum, apud ejus
consilium processit; "Se, non sua sponte, sed importunitate mi-
nicorum conchum, ut suam Reginam, & eandem sororem, apud
interos immatissimæ Ecclesiæ accusaret. Id autem, non eam eri-
piendi libidine, sed sui expurgandi necessitate, impulsam ut fa-
ciat: Inoluntaque facturam, ut ea detegeret, quæ sempiterna
oblivione, si fieri posset, sepulta ciperet. Ejus facti si qua esset
invidia, merito in eos verbi debere, per quos non fueris integrum
atque obtinere ingenium, ut bonis Principibus libenter pare-
ret, & malis invitus malediceret. Unum orbat, ut, qui ipsum
in id certamen invicem transiens, adessent, objecta crimina au-
dirent, & si quid falsi afferretur, coram concilio diluerent: se
etiam, in rebus multo gravissimis, ipsorum testimoniis usurum."
Conditionem Regine procuratores, qui parum sue fidebant
esse, cum recusarent, ac unum id petere perseverarent. "Ut
Regina, vi & armis expulsa, restitueretur." dies præfixit Pro-
rex, quo die causas ostenderet; "Cum cardis Regine viros (nam
ipse cum aberat in Gallia) arma fuisse, & Reginam suam
regni administratione decessissent, ac cetera, quæ ad id tempus
constituta sunt, gesserint.

XXII. Ibi cum & rerum, uti gesta fuerant, explicatus fuisset ordo, & prolata eorum, qui sceleris in Regem commissi erant confitii, testimonia, ante mortem expressa, Ordinum item decreta, quibus multi ex Proregis accusatoribus subscriperant; arcus deum argentea in medium est allata, quam, a Francisco priore marito acceptam, Regina Bothuelio dederat. In ea inerant litterae Reginae manu Gallico sermone conscriptae, ad Bothuelium: cum men item Gallicum ab eadem non ineleganter factum: in quibus omnibus amoris ejus erga Bothuelium impotentia, consilium, suae carnis Regiae, & post eandem raptus; item cum eodem matrimonio contractus tres; primus ante parricidium, ipsius Reginae manu scriptus, quo, velut syngrapha, sponderet, ei, ubi primum sui iuris foret, se nupturam: alter, ante divortium cum priore uxore, Humilza manu conscriptus: tertius, sub ipsas nuptias palam factum. Haec omnia, oculis exposita, & in concilio perfecta, totum facinus ita subjecerunt oculis, ut nulla dubitatio de auctore amplius esse posset.

XXIII. His indiciis etsi Angla, satis credebatur, tamen animo adhuc fluctuabat. Erat, ab altera parte, æmulatio, & odium Regiarum mutuum: erat ea criminum magnitudo, & probationum perspicuitas, ut Scotam nullo dignam auxilio Angla existimarent, animum tamen ad inquisitionem respectum prouorem libefactabat, interdum fortunae priora, non sine commiseratione, recordatio, Regii nominis amplitudo, & formido, ne pellendorum Regum exemplum in proxima regna transfret. Instabat etiam metus a Gallia, nunquam satis, inter eas gentes fide amicitia: ac tum maximè Legatus Gallorum assidue causam exulis Reginae agebat. (Non Regis Hispaniarum Orator, etsi rogatus fuerat, ut preces, sui Regis nomine, interponeret, fœditate criminum absterrius, omnino se ab ea causa abstinuit.) Igitur Regina Angla, ut regressum haberet ad poenitentiam, si res in Gallia secum procederent, nec omnem eis gratificandi materiam sibi ipsa eriperet, medio responsententiam temperavit, testata; "Se nihil in praesentia videre, quod minus omnia, quae in Scotia gesta erant, recte atque ordine fieri viderentur." Acque ita, velut dilata pronuntiatione in alio tempore, petebat; "Ut, quoniam res domi turbatur Proregem reuocarent, aliquem e suis relinqueret, qui ad crimina, si qua eo alibi sente jacerentur, responderent." Prorex autem, qui videbat in rem prorogari, ut Angla, ex sua commoditate, & rerum externarum, eventu, libere pronuntiare posset, quo minus causae nondum dijudicatae speciem relinqueret, omnia satagebat; "Si quid enim inimici adversus ipsum haberent, requiri esse, homines, jam de ad accusandum praemeditatos, cum proferre, neque tempus abfuerit, calumniandi captare, cum disceptationem cum praesente defugissent. Se non ignorare, quos rumores inimici non modo vago spargendos curarent, sed quid quibusdam e concilio, quid Legato Gallo, aperte affirmarent: igitur a concilio vehementer peroratus

ut jubeant eos, ista, quæ clam demurmurent, palam edere : neque se domum redeundi tam cupidum esse, ut non, cum magno suo privato & publico damno, se coram libens purgaret.

XXIV. Tandem accessit Regina exulis procuratores, ac rogati ; Si quid haberent, quod adversus Proregem, aut ejus comites, cur cædis Regiæ consilii videri possent, tum proferrent : Illi, " Nihil in præsentia se habere, respondent : sed tum accusaturos, cum Regina sua juberetur. " Ad ea Prorex ; " Se paratum semper fore, rationem rerum a se gestarum reddere ; neque ullum aut tempus aut locum defugiturum. Sed interea, dum Regina ordiretur istam accusationem, se ab accusatoribus suis, jam præsentibus, petere, ut, si quis eorum quicquam haberet, quod ei obijcere posset, id nunc proferret : hoc multo æquius esse, ac honestius, in illustri coetu palam promere, quam absentis famam, in consiliabulis, convellere. " Id quoque cum diu recusassent, tandem, totius consilii succlamatione, ac pene conviciis, excepti, concessi sunt singuli ; " Se nihil privatim scire, cur Moravius, aut quicquam ejus comitum, cædis consiliis videri posset. " Ita, post longam inter partes altercationem, concilium est dimissum : neque eo, ulla, de Prorege aut ejus comitibus accusandis, mentio est facta. Inter has, ob causam publicam, in Anglia moras, quædam Regiæ factione, domi & foris, magno conatu, sed sine ullo effectu, sunt tentata. Jacobus Hamiltonius, qui Prorex ante aliquot annos fuerat, cædio rerum domesticarum, parum ex animo successurum, in Galliam concesserat. Ibi cum paucissimis comitibus, omni negotiorum publicorum tumultu semotus, cum uno & alio ministro latebat. Sed Regina Scotorum e custodia emissa, de prælio superata, ac tandem, intra paucos dies, in Angliam impulsus, Gallus, qui Moraviæ Comitem, revocatum a suis, ac per Angliam redeuntem, in suas partes tradutere non poterant, conviciis suis rationibus judicarunt, cum ipsi, rebus domi tutis, nec militem, nec pecuniam in Scotiam mittere possent, Hamiltonium et æmulum excitari, ac eo maxime tempore, dum Prorex cum parte Nobilitatis abesset.

XXV. Ille igitur e suis latebris extractus, ac pauculis aliquot annis anteis donatus, multisque promissis oneratus, dum per Angliam domum properat, ab amicis & propinquis impulsus, ut, faceret cum sua factione Regina Scota, nec Anglia aliena, cum ea pater, ut Moravius sua auctoritate induceret ; " Ut sibi rei Scotiæ gubernaculum cederet, qui locus, omnium prope gentium moribus & legibus, ac potissimum instituto patrio, sibi, & generi proximo, & heredi, debebatur. Neque necesse esse, in eo, ultimas usque temporibus memoriam annalium repetere, cum omnibus, adhuc regno imminutis, e genere proximis Rectores daret. Ita, mortuo Roberto Tertio, rebus, per absentiam Jacobi Primi, præfuit ejus patruus Robertus : & Roberto filius Edwardus successerat : & recentis memoria, Joannes, Albinus

“Dux, Jacobi Quinti adolescentiam rexerat; & ipse Hamiltonius
 “Maria, quæ nunc est Regina, nondum aut regni aut viri potes-
 “te, rei summæ, ante paucos annos, præfuerat. Nunc vero, si
 “non legitimis suffragiis, sed à rebellibus, per vim ac summam
 “injuriam, exclusum: & (quod indignius est) per legitimi sangui-
 “nis contemptum, nothum in supremum locum assumptum: qui ho-
 “nor si sibi restituitur, brevi omnes motus domesticos conquie-
 “ros, & Reginam, sine vi, sine armorum tumultu, in pristina
 “dignationem restitutum iri.

XXVI Ad ea respondent Legati Regis; “Hamiltonium rem-
 “non modo legibus & veterum institutis ex adverso pugnantes,
 “sed etiam, si, omissa legum auctoritate, per se spectetur, longe
 “iniquissimam, postulare. Majores enim nostri, ob consanguineam
 “in Regia familia cædes, post annos prope mille trecentos, comiti-
 “orum, in Rege creando, rationem totam immutarunt. Cum enim
 “antea, qui e familia Fergusii, primi Regis, non Regi defuncti
 “genere proximus, sed regno gerendo maxime idoneus, suffragiis
 “Rex crearetur; Keonethus vero Tertius, ut Regum adversus pro-
 “pinquorum insidias, & consanguineorum inter se cruentas am-
 “bariones, ex aula tolleret, eum, qui nunc est, in regno incundo, sa-
 “xit ordinem, ut, qui genere proximus esset, Regi demortuo suc-
 “ceretur. Sed cum homines, usu rerum edocti, perspicerent, vi-
 “fieri posse, ut, in tanta fortunæ inconstantia, non aliquando in
 “pueros, aut alioqui regno gerendo impares hæredes, jus summi
 “magistratus incideret; instituerunt, ut rebus interea administra-
 “dis eligeretur, qui & opibus & consilio cæteros anteciret. Atque
 “hanc rationem, sexcentis prope annis, majores nostri secuti, re-
 “gnum incolume posteris tradiderunt. Sic, Roberto Brulio vi-
 “functo, Proregas deinceps suffragiis electi successerunt, Thoma-
 “Randolphus Moravia, Donaldus Marria, Comes, Andreas Mo-
 “ravius, Joannes Randolphus, Robertus Stuartus; Interim singuli
 “interdum a conventu publico plures, in eum locum sunt assumi-
 “ti. Sic Jacobo Secundo puto datus est Gubernator Alexander Levi-
 “stonius, nulla cum Rege propinquitate sanguinis junctus, ac
 “supremi quidem ordinis, sed adhuc Eques, ac prudentia quam po-
 “tens illustrior. Nec illa superest excusatio, ut penuria Regis, si-
 “pis hominum, id quicquam factum, causeret.

XXVII “Erat eo tempore, & consilio & viri integritate floren-
 “tissimus, Joannes Kennedus, famillæ suæ princeps, ex Jacobi Ri-
 “mi sorore nepos: erant ejus patrui, Jacobus Kennedus, Fani An-
 “dree Archiepiscopus, totius regni, in omni virtutum genere, fac-
 “le primus: ejus item frater, e Regis amicitia, rarus, Gulielmus
 “Douglasius Comes Angulæ: erat a sanguine Regis, non alieno
 “Angulæ Douglasii Comes, potentia prope Regi par, ceteris
 “milibus longe superior: nemo tamen idcirco de admittiturum
 “quitare est questus. Nec multo post, Jacobo quoque Tertio da-
 “tæ sunt Tutores quatuor, & hi quidem omnes, non ab cognatione
 “assumti,
 “rem Sco-
 “est e Ga-
 “convo-
 “Alexand-
 “casse in-
 “qui cum
 “cobo Pr-
 “tandem
 “Minime
 “ergo cre-
 “re, ad R-
 “fratrem
 “Davidem
 “exitio in-
 “nidis po-
 “mitis d-
 “eo filio
 “functi,
 “velut fil-
 “vitur &
 “rat nob-
 “bus ips-
 “tempor-
 “per frat-
 “Detoniu-
 “itrepit-
 “non ad-
 “telam g-
 “cum for-
 “terbißi-
 “XXVI
 “gibus,
 “desitit-
 “Ex qua
 “quam i-
 “accatem
 “pili Gi-
 “gens un-
 “est, fan-
 “pinqu-
 “& jam
 “padoch-
 “occidit
 “sanguis
 “ram in-
 “dimus

assumti, sed suffragiis electi. Nuper Joannes Albinius Dux, ad rem Scotticam moderandam, Jacobo Quinto puero, per Legatos est e Gallia accitus a Nobilitate: ab eadem, publico decreto, in convoco confirmatus. Neque proximati generis id attributum. Alexandrum enim fratrem, natu majorem, habebat, ut ipso fortasse inferiorem, ita, omni virtutis genere, Jacobo Hamiltonio, qui cum locum aliquoties affectaverat, facile superiorem. At, Jacobo Primus absente, Robertus, ejus patruus, regno praeiit: quo tandem jure? Num, ob cognationis propinquitatem, assumptus? Minime. Num a populo electus? Ne id quidem. Quomodo ergo creatus? Cum Rex Robertus Tertius nec animo, nec corpore, ad Regii muneris functionem satis esset validus, Robertum fratrem sibi vicarium suffecit, ac liberos ei commendavit. Ille Davidem natu maximum inedia sustulit; Jacobi, qui minor erat, exitio imminerebat, nisi fuga vitam servasset. Is autem in tyrannidis possessione jam collocatus, fratre morose extincto, sine comitiis & populari assensione, eam retinuit, ac per manus Mordaco filio reliquit. Quis autem fuerit Roberti Regis, proxime defuncti, erga fratrem voluntas, dubitari non potest. Nam, quem, velut filiorum carnificem, decedens diris est persecutus, nunquam, vivus & valens, liberorum Rectorem designasset. Commendavit nobis etiam id tempus, quo, post Jacobi Quinti mortem, rebus ipse praeiit, (tanquam quicquam legitime sit ab illo toto eo tempore factum) cum Cardinalis Betonius, magistratum summum per fraudem invadere conaretur, is magis odio bonorum erga Betonium, quam studio erga se populi confusus, in locum vacuum itrepsit; cum tanta crudelitate & avaritia regnavit; post annos non adeo multos, magistratum vi partum, & Regiam, cuius tutelam gerebat, vendidit. Ibi studium populi erga eum apparuit, cum foemina peregrina imperium, servituti, quae sub eo fuit acerbiissima, praeulerit.

XXVIII. Vides, opinor, Hamiltonii petitionem, & patrii legibus, & majorum institutis adversam, & ita adversam, ut ipse, desitutus argumentis, solis eam mendacis consumpaverit. Quod si qua spillet hujus generis conspectus, beatissimum virum, patrem, quam in iusta foret. Quid enim vultus esse iustum potest, quum caritatem innocens atque infanciam huius fidei committere, qui pupilli sibi credidit mortem semper aut exspectet, aut optet? Cujus gens universa diuturnas & atroces inimicitias cum Rege, qui tunc est, familia gerit, ac gesserit? Quod tunc hic in sanguinis propinquitate praesidium, adversus vetus odium, immanem avaritiam, & jam degustate tyrannidis praecipitum impetum? Laudice Capadocum Regem, liberos suos, ut quisque ad pubertatem venerat, occidisse traditur. Et erga hunc imperii vinctum movam atrocem sanguine redensit. Cum liberos suos in brevis temporis usum impenderit, quid infans, aut potius quid natus ausus, patrem duntaxat veteres inimicos, avaritia facibus ad crudelitatem inflam-

“mator,

"mator, adversus puerum, perpetui regni spem remorantem?
 "exemplum si cui vetus & obscurum videatur, aut e longinquo
 "ticum, propiora, & eadem illustra, subjiciam. Quis enim
 "rum, non adeo pridem gestarum, tam ignarus, ut nesciat, Gal-
 "cium Sfortiam, jam adultum, jam maritum, jam Regis potens
 "sini generum, a Ludovico patris intererunt? Aut cui calan-
 "rates ignore sunt, quæ tam crudele parricidium sunt consecuta
 "Pulcherrima Italiae regio prope ad vastitatem redacta: Sfortia
 "fortissimorum virorum genitrix, familia deleta: barbari in an-
 "nissimos circa Padum agros introducti, quorum nihil avaricie
 "set clausum, nihil a crudelitate tutum? Quis in solo Britan-
 "genitus non audiat Richardi Tertii, Regis Anglorum, adversus
 "fratris filios sæviciam? aut quanto cum sanguine sit parricidium
 "illud expiatum? Hæc cum illi in conjunctissimos, sola regnans
 "cupiditate impulsus, perpetrare non reformidarent, homines alii
 "qui solertissimi: quid ab eo expectabimus, cujus animi inconstan-
 "tiam omnes cives norunt, imperandi imperitiam magnis cladibus
 "expertus sumus? Cujus familia, hujus Regis proavi eade non oc-
 "tenta, avum matremque, quoad vixit, inlidiis petierit: paternam
 "vero, cum occidere non posset, inopem regno extruserit: patrem
 "velut victimam, produxerit mactandum: matrem, regnumque
 "ejus, cum ipsi potiri non possent, peregrinis vendiderit: e qua fer-
 "vitate, numinis providentia, elapsam, in hæc, in quibus nunc est
 "angustias, conjecerit? De qua re, publicum civium judicium ve-
 "hinc intelligi facile potest, quod homines sibi visi sunt, ex erga
 "stulo miserrimæ servitutis erepti, jucundissimum libertatis humer-
 "incuri, cum ipsi, quod tractare non sciebant, imperium semina-
 "peregrinæ vendiderint.

XXIX. His auditis, Regina per concilium Hamiltonio denunci-
 "at; "Eum rem injustam petere, neque ullum a se sperandum au-
 "xilium. Se autem a Regis Legatis rogatam, ne ipsam Hamilto-
 "nium, qui nihil aliud quam seditionem meditabatur, prius di-
 "mitteret, quam illi veniam abeundi accepissent, quod rem æquan-
 "postularent, promississe. Itaque se prohibere, ne ante id tempus
 "discedere festinaret. Regina quoque exul spe propinqui reditus
 "suorum animos implebat. Deprehensa sunt ejus literæ, quibus su-
 "os hortabatur; "Ut quamplurimas arces & loca munita occupa-
 "rent, & quam latissimè bellum spargerent: neque nomen induci-
 "arum veritasque, nam si conditionibus restantligeretur, omnia
 "superiorum temporum delicta, sub umbra pacis, testum iri: su-
 "in apertum bellum dissensio erumperet, quanto plura tenerent
 "præsidia, tanto ad hosti nocendum paratiores fore.

XXX. Cum jam Prorex, rebus in Angliâ utroque expeditis, re-
 "deundi veniam impetrasset, allatae sunt e Scotia literæ Regine
 "exulis, nuper interceptæ, quibus quærebatur apud suos: "Se ab An-
 "gla secus, atque usque ab initio ipsa expectaverat, atque illa pro-
 "miserat, tractatam: id autem factum, quorundam aulicorum

"pera,

per, per quos stetit, quo minus cum exercitu remitteretur, uti Angliam sibi pollicitam asseverabat. Se tamen propediem aliunde rei exitum sperare, (nam jam crebris interuocis, de matrimonio cum Havarto, tractabatur:) itaque, ne remitterent animos, sed factionis vires auferent; omnia turbarent, ac reditum Protegi in Scotiam, quibuscunque possent artibus, impedirent. Literæ vulgare aliter alios afficiebant. Regina Angliæ moleste habebat, se violata fidei argui; Induciarum quoque, se auctore factum, pacta non servari: ac, iræ stimulis incitata, a favore proprio erga Reginam exulem, magis ac magis ad æquitatem inclinabat. Angli, qui Protegi bene volebant, timere, ne quid fraudis insidie ejus in itinere molirentur. Erant in regionibus, per quas iter ei erat, aut Papani magna ex parte, aut latrones, qui utriusque regni fines accolebant, & prope omnes in spem novarum rerum excitati: & sollicitatos, ut Protegem interciperent, palam erat. Igitur pulci Angli certatim ei suas opes, ad itineris præsidium, offerbant. Ille, suis comitibus consentus, circa Id. Jan. se in viam dedit. Regina autem Angliæ, e sua fide & dignitate existimans, ut salvis domum rediret, viro ad præfectos litium scripserat, ut cum ad loca suspecta, & latrocinii infesta, ventum esset, prospicerent, ne ex insidiis circumveniretur. Id sedulo ab eis curatum: magno enim præsidio equitum pedumque circa vias disposito, Berolium venit: & proxima luce, qui dies erat postridie Cal. Feb. cum magno amicorum gaudio, qui frequentes eo convenerant, Edimburgum, velut celebri pompa, deducitur. Ejus adventum inimici, propter falsos rumores temere sparsos, cum Londini in arce detineri, primo vix credere. Verum ubi certis auctoribus, jam Edimburgum esse, est intellectum, qui vias, eo absente, obsederant, ut viatoris exciperent, caprivis reliquis, trepidè dilapsi sunt: se statim ventura e turbulentissima tempestate, subita serenitas illuxit.

XXXI. Paucos post dies, Regiarum pariter Proceres frequentes Berolinum conveniunt. Ibi quæ cum Angli acta erant, recitata, & ingenti omnium qui aderant assensu comprobata. Eisdem diebus, ex Angliâ Jacobus Hamiltonius, familiaris suæ princeps, adventus, a Regina Scotorum, nova & unce inaudita arrogatione, in patrem adoptatus, & regi Vicarius factus. Is, propositis edictis, cum venisset, ne cives aliis, quam ab ipso substitutis, parerent, Regii, certatim pecunia in equitum stipendia collata, ut se ad ultimam (si opus esset) dimicationem compararent, ad diem dictum Glasgowam convenerunt. Sed cum ad Hamiltonium, non pro spe, populares adessent, ab amicis, alio citroque committentibus, concordie ratio tentata est. Hamiltonius ex lege Glasgowam venire solus est; "Ut Regem pro summo magistratu agnosceret. Id si faceret, cetera facile conventura: sin id renueret, frustra venturum." Ille, ex consilio, qui aderant, amicorum, cum a factionis popularibus destitutus esset, & exercitus inimici terror in propitius foret admotus, decrevit necessitati succumbere, & in præsentia omnia

omnia polliceri: die illa autem a Regia factione capis, si per alium rem suam consuleretur.

XXXII. Ubi Glasgum ventum est, praedicta dies, qua ipsi milicia eorum, se Regi subditi professi, bono & honore praedictum cuperent: interea, ut ipsi in custodia remanerant, aut a partibus quae obsides darent. Adstringuntur conditionibus, si qui earum partium vellet, eisdem legibus subiacerent. Argathelium & Hamiltonium ei foderi, adscribi recolantur: sine Hamiltonio succedat, quod, ipsa inconstans, se in hostium potestatem dedisset: sine, rem suam potius, hostes leges pacis expellere vellet: sine, sponte inclinabant animi, eo facilius sunt impulsu, turbis ex Angliis. Nam, dum hac in Scotia generatur, ab Regina exule erant afferuntur, cum magnis pollicitationibus, quibus literis honoratur suus: "Ne se vano terrore circumagi sinerent: se propediem cum magnis copiis affuturam." Et id quidem, prois ad credendum animis, eo facilius est acceptum, quod Regina laetore, quanta, tenebatur custodia: & increbrescebant quotidie rumores de nuptiis Havarti cum ea.

XXXIII. Hamiltonius, cum Edinburgum ad diem dictam venisset, paullatim promissa variis postulationibus eludebat, & alias atque alias moras necebat, dum reliqua factionis capina advenirent, atque uno foderi, omnium consensus, transigeretur: iam dum Reginae abstantia animum exploraret. Perere ob hac, ut in decimum mensem Maii diem profugeretur. Ad hanc manifestam ludificationem responsum: "Argathelium & Hamiltonium foderi expectari: quippe qui affirmarent, foderum suis rebus se vellet consulere. Quod autem ad Reginam urineret, si ipsa quoque transactionem non apparebaret, rogati, quid tum acturi essent, Hamiltonius ingenuus, sed parum utiliter pro tempore, respondit: "Se, vi ac terrore praesentis exercitus, in eas condiciones consensisse neque, si liberum sibi foret, quicquam eorum probaturum. In detecta palam ludificatione, dixerat Hamiltonium & Maxwellum in arce Edinburgensem custodiendos dedit.

XXXIV. Reliqua erat confidantia, de Argathelio & Hamiltonio nam Argathelium, dum Rex in Anglia erat, ad consulendum de rebus communibus Glasgum venerat, mille circiter & quingenti comitatus: e vicinis quoque regionibus, qui eandem sectam sequebantur, eodem accesserant. Ibi sententia variatum, nec ulla alia de re consensum, nisi ut pacem turbarent. Ad Argathelium Hamiltonius ait petebat: "Ut Levinianus, sibi vicinus, qui in causa Regiae erat firmissimus, praedio agnella vestaret, & invictus in suas partes traheret, aut certe eo inopiam redigeret, ut suae factioni haud multum profuisset possent." Id ille cum ad amicorum consilium revulseret, neminem fuit sententiae faustorem invenit. Meminerat enim, a multis jam retro annis, Levinianus Argathelio fuisse aduersissimos, & multis necessitudinibus conjunctos. "Quinde quod magis Argathelii, quam Hamiltonii, Levinianis, utrisque in-

pat, essent vicini? Nec cur in ipsum rem invadere pectus regi-
rent? Illos jubebant, quodum res maxime ageretur, principes
esse. Id est, scirent, Argathelium non de se, sed de re non
scire, ut comes, non dux, in praedando esse vellet. Paucos
dies tenuit conventum ille, nullo opere pretio confecto, lo-
cus est. Argathelium, qui proximum erat, per Levinum sine
domum est reversus. Ea modesta, vulgo, & principibus cri-
minali adversa factionis, multa cum carorum, & veniam ei impetra-
rent, dedit.

XXXV. *Argathelium, comitis irruentem per Meridiam, An-
thon & Germani fratres, Prorege abesse, expertus, cum multa
armum vexatione, praedone omni generis, vicina sibi loca per-
turbans, cum vicinis sibi, cum Deum, Crastorum & Osylvum
transisset, omnique Regum munia tentaret usurpare, amicitio-
rum sibi concordiae rationem dederat. His ergo cum sortem quis-
que suum negotium aperet, concilium apud Panum Andream utri-
usque dedit. Prior Argathelium venit. Cum eo minime diffi-
cili ratio: nam, & eo anno, ut superiore, a praedando abstinu-
it, & Prorege cogitatione praedone, & cum eo, a primis ulque
vicinis spatis, familiaris consuetudine, & archa iunctus erat ami-
ci. El posuerunt eamque propositum, Se in posterum Re-
gi, abique fraude, pariorum. Si fallat, praeter vulgatas legum
penas, se non deprecari, quo minus, apud omnes homines, igno-
miniosus & infestabilis habeatur. Ad eandem sacramenti for-
mam ceteri, cum longe diversis locis, in gratiam sunt recepti,
Huntzici causa, ante adventum eius, dum in concilio fuit agita-
ta. Cum enim in Anglia nuntius Havari cum Regina exule, &
eius adventus in Scotiam, occurrere pararentur, eorum factio in
patria partitum sese erigebat, & rebelles ad non parendum anima-
bat. Rebus enim perturbatis, faciliorem novo Regi aditum, ad
regnum occupandum, sperabant. Igitur, cum Prorege satis scirent
vincendi non posse, ut Regem, cui Tutor & avunculus erat, pro-
ter, eius potentiam arte conantur minuire. Nam, praeter eos,
aperite arma adversus Regem gererant, magna pars consiliari-
um non clam, ut saepe antea, sed palam, Huntzico studebant.
Summa vi contendebant: "Ut ei praeteritorum esset impunitas.
In chini & cunctis, & ad concordiam proutus, & ad famam ho-
nestis, esse, ut sine vi civilia vulnera sanentur: neque, usque ad
bonorum direptionem, caedem & sanguinem, saeviatur. Ita e-
nim, & domi tranquillitatem, & foris laudem, parari posse. Sin
ad arma spectet res, certamen fore, adversus hominem, vetere po-
tentia, & multis propinquitatibus & clientis praevalem: qui,
etiam si vincatur, (quod adhuc incertum est) tamen ad montes &
silvudines posse confugere, aut ad Reges externos se conferre, ac
deinde, in tempore, ex hac odiorum parva scintilla, magnum bel-
li incendium suscitare.*

XXXVI. Contra disputabant: "Bellum istud non tam formaliter
 "dabile, quam quidam credi volunt, fore. Patrem eius inven-
 "te prudentiz opinione, integris adhuc opibus, minime conam
 "ille subversum, nedum hic juvenis, auctoritate nonnullam confirma-
 "ta, & recenti calamitate familie ambulus, adversus regni opo-
 " & Regis nominis amplitudinem, par esse possit: qui si aut per-
 "lio victus, aut virium infirmitatis conscientia sibi metueat,
 "montana fugiat, posse, quos ille nuper conciliavit, paribus,
 "certe majoribus donis, adduci, ut eum vel occidant, vel Prom-
 "prodant: fidem enim mercenariam cum fortuna mutari, domi-
 "tem sequi, assidam deserere. Apud exteros vero Reges, qui-
 "tas quique opes habeat, tanti fieri: neque alienam calamitatem
 "sed suam quemque sequi emolumentum. Quod si in Regibus
 "humanitatis & clementiz vis esset, ut sordibus & exulum egestas
 "moverentur, tamen ea nunc esse tempora, quz metum ab exi-
 "nobis demant. Angliam enim, quz causz nostri Regis non in-
 "inimica, solam in Europa bonis fortis florere: cetera regna ve-
 "na sua domesticis malis distineri, ut ad res externas respicere
 "sit otium. Quod si etiam otium abunde suppetat, tamen spera-
 "dum esse, aequitatem plurius apud eos fore, quam erga eum
 "(Regibus suis rebelles, alienis invidos,) misericordiam. Ex inam-
 "nitate vero, non, quam illi pradicant, clementiz simam, sed
 "socordiz potius, secururam: quod aut timide iusti certaminis ale-
 "am defugerint, aut, sub umbra pacis, bellum imprudenter alue-
 "rint: pacis, inquam, umbra, quz labefactatos jamdudum ani-
 "mos rebellium recreet, & fidelium Regis amicorum alacritatem
 "infringat. Quid enim animi utrique parti fore sperabimus? cum
 "alteri, impune sibi licuisse omnia, videant, & in posterum li-
 "rum iri sperent; alteri penes perfidos hostes scelerum premia
 "spectent, sese spoliatos suis bonis, omnibus belli calamitatibus
 "vorari? & cum premia suz fidei & constantiz sperassent, amo-
 "ris, erga Regem & patriam, se luere penas sentiant? Quis igitur
 "tut dubiret, quin, si res ad arma posthac spectet, (quod fore ne-
 "cesse est, nisi nunc in ortu flamma spoliatur) quis, inquam, dubi-
 "tet, quin ea pars firmior sit futura, in tanto praesertim malorum
 "proventu, cui omnia impune liceant, quam cui omnia, per vim
 "& injuriam, sint patienda. Quod si hac incommoda inanem
 "istam clementiz speciem non sequerentur, tamen neque Prorex
 "neque Regem ipsum, posse, ullo jure, spoliatorum bona latroni-
 "bus condonare. Id enim si faciant, suam ipsis personam depre-
 "nendam, latronum esse assumendam: multo enim crudelius,
 "hac recipiatur conditio, populum a Regibus, impunitatis aucto-
 "ribus, quam ab hostibus popularioribus spoliari." Hoc genus
 "multa cum pro utraque parte dicta fuissent, victorque fuissent, pa-
 "cis sententia, impunitatis auctores, Prorex pronunciavit: "Sed
 "concordiaz causa, damna, sibi privatim ac Regi illata, condona-
 "rurum: rem alienam condonare nec posse, nec velle. Quod
 "Hunt-

Huntilarus, aut ejus amici, qui sectam ejus secuti fuissent, transigere cum spoliatis possent, ad se lubente facturum, eursurumque, ut arbitri, ex voluntate partium, darentur, qui damna restitutionem temperarent. *XXXVII.* In hac conditione concordia, ut videbatur, stabilis, certa est alia, parva in speciem, contentio, sed quæ majore, quam puer, certamine discipata sit. Controversia in eo erat, omnibus promissæ, qui Huntilarum secuti erant, venia danda esset, an solum causæ meritaque singulorum expenderebantur. Alii, quia Huntileo durius actum videri volebant, quod damna lætis solvere cogere, hic aliud ei indulgeri æquum censebant, neque suam apud suos gratiam tolli. Contra disputabatur: "Nihil magis, in hoc genere bellorum, spectandum, quam ut factiones destruantur: neque alia ratione id facilius obtineri, quam si gratiæ & pœnæ judicium penes unum sit Principem. Equam omnibus præui multam, quorum impari sine delicta, id quæ iniquum sit, omnes intelligere: pœnæ autem estimationem Huntileo minime omnium debere relinquere: qui (ut credibile est) maximorum delictorum sic levissimas pœnas excidit, & in minime notis totum opus inclinatur: quippe qui non cuiusque merita, sed operam sibi navatam, sic in pœnis irrogandis expensurus. Ut itaque quisque maxime crudeliter & impie fuerit in bello versatus, eo primum gratiæ & amicitiae locum obtinebit: contra, levissimi sceleris gravissimam pœnam dependent, qui ad flagitia segnitates fuerant: & suæ modestiæ, & favoris erga Regem, multam solvent." *XXXVIII.* Hæ rationes ita conciliant in hanc partem inclinatum, ut decerneretur, ut scorsum de singulis judicaretur. No tamen nihil datum videretur, concessum, ut domesticorum judicio exempti, sed sup. arbitrio multares: illud vero, quod magnopere laborabat, ut Prorex cum copiis ad septentrionalem regni plagam proficisceretur, obstinate negatum. Cum, hoc maxime pacto, ad Fænum indee cum Huntileo tractum esset, cum duabus mercenario cohortibus, & satis magna amicorum manu, Prorex primò Medoniam, deinde Elginam, demum Ennernessum. [scilicet] delatus, mox, ad ea oppida convenire jussu, omnes parierunt. A quibus pecunia, quæ multis nomine imperata erat, representata, & illis prædes dari: ab Huntileo, & tributum ac magnarum clientelarum principibus, obsides abducti. Ita nationibus, quæ ad septentriones vergunt, pacatis, eum summa bonorum omnium per suum iter gratulatione, Perthum est reditum. Eo conventus Norwiciensis erat indictus, ob literas, quas Robertus Bodius Elginam Angliæ ad Proregem attulerat. Erant autem literæ perlatæ, aliter privata, altera publicæ: privata quidem, ab amicis quibusdam Angliæ, de Havarti conjuratione. Nam tanta potentia subornata, tanta prudentia disposita, atque instructa, ut nullius viribus, nullus ingenio, ei resisti posset, no si reliquæ totius Britanniæ

prudenter spem praeberat. Paulo autem annis, moribus
et novis matrimonii daretur, Anglorum longe potentissi-
mus post Reges evasisse opibus et prudentia reliqui videnti no-
tilis ei cederet. Sed ipse re militari nullum adhuc sui specimen
dedit. In religionis vero controversiis ita se ambiguum gerebat,
quamvis ex animo Papae faveat, diversis tamen partibus
inimicis inest. Ita se habet, ut eorum plerique pro illo cum no-
narent, qui sequuntur et de iure, quoque de iure, quodammodo
etiam.

XL. Inter haec, Regina Concordum, prolixo viro, in Angliam se
transiit, et literas de causa sui adventus ad Regem Anglorum
misit. Absque iusta est, apud Scrupum hominem nobilem, et limi-
tari copiam praefecit, interea divertere, dum de postulatis eius
in concilio posset. Porro Scrupi uxor Mavart erat foror. Per
primum fecere tractatum est, de matrimonio eam cum Ha-
mone copulando, et velut divitiis oblata ad id occasione, Ha-
monis, tertio uxore viro sancta, tum casta erat. In consilia illi
eorumque consensu commissa, superabundant, crebris tamen
et humilibus precibus emolabant. Spem enim magnitudo an-
te pedibus claudis continere non poterat, neque immodica le-
tis producere, statim per ora populi se diffudit. Jamque co-
mposita res erat, ut omnia belli civilis incendia non inflagra-
re viderentur. Nec deerant, qui expensis partium viribus, Ha-
monem, quae velle, non magno molimine, sub vi confecturum,
apparent.

XLII. In hoc statu rerum, Proceres Scotorum frequentes Per-
tiam convenerant, ut duarum Reginarum potestas audiret. Scri-
bat enim unaque ad publicum gentis consilium. Regine An-
glorum literarum conditionum unam proponebant. Prima sim-
plex erat. Ut Regina Scotia in illius locum et auctorita-
tem restitueretur. Sin illi Imperari non posset, ut communi-
tatem cum filio negaret, et Regi nominis honorem in literis &
re publicis, frangeret, interea sustenta certum pones Protegem
esset, donec Rex annum decimum copulatum expleveret. Tertia
et conditio, si nevirum horum posset obtinere, ut si quidam
Regina ad se persuaderi permitteret, solvata domi viveret, eis
concedens honoribus, qui salva Regis auctoritate, ei concedi pos-
set. Hic ultimo capite facile est assensum, siquidem Regina
etiam accipiendam perducitur, contra oblatum negata. Meli-
or enim & incorruptior Nobilitatis pars in eo perstabat, et se ne-
debe, nec posse, quicquam stupere, quod Regis auctoritatem
minuere videretur, praesentem cum legibus Rex creatus esset.
Priora vero capita non modo honorum et auctoritatem, sed etiam
vitam, innocentem pupillo auferre, nisi non mater, in matrem
perit crudeliter, filio inimicum, ex illo temperant, nunc
cultumque miseriam fore.

XLIII. Deinde, recte sunt literae Reginae missae, quibus pe-
bat, Ut iudices darentur, qui de his cum Boetio iudicis
cogno-

"cognoscerent: ac, si comperirentur contra leges factæ, petenti
 "ut a viro potestate libera decerneretur." Hæ literæ fastidium
 Regis vehementer offendeant, quod & se Reginam scribebat, et
 velut subditis imperaret. Nec deerant, qui eas, quod Regem
 ordinem cogerent, ad penes Reginam exulem omnium rerum
 testatem sternerent, sine responso prætereundas esse decernerent.
 pars concilii, quam ex Regine arbitrio pendere diximus; "Ma-
 "tum se mirari, simulabant, cur, qui ab ea tantopere superiore
 "no conuendissent, ut suam causam a Bothuelio separaret, hinc
 "cum id offerretur ultro, majore id studio impediant, quam
 "postulavertant. Quod si verbum unum & alterum in literis
 "offenderet, id vitium facile corrigi posse." Nec deerant, qui
 "sponderent, ("Sinerent modo interea divortii causam agi,
 "curaturos, ut Regina, procuratorem, quibus vellent verbis con-
 "ceptam, mitteret." Contra ab adversa parte contende-
 "Nullam se de repente oriam videre tantæ scissationis causam
 "LX dies esse legitimas, ad Bothuelium, ut, qui extra regnum
 "esset, in jus vocandum. Intra id tempus, novam posse mitti
 "curationem; nec debere eam moram longam videri, ei præsentem
 "quæ biennio, rem tantam silencio transisset, ac nunc demum
 "mitteret literas, quæ gratificari in hac causa volentibus im-
 "mense esse possent, quoniam minus obsequerentur. Si vere divortium
 "expeteres, nihil factu foret: scriberet ad Regem Danonem
 "atque oraret, ut in Bothuelium, prioris mariti interfectorem, suam
 "animadverteret, eo extincto, invitis omnibus adversariis, quod
 "cum vellet, ei potestatem nubendi fore. Id si abnuerer, eam non
 "ex animo, sed simulare, de divortio agere, ut cum proximo
 "etiam viro, si cui nuberet, in incerto matrimonio esset. Ejus
 "vel hinc magnam esse suspicionem, quod de divortio ab eis
 "diebus vellet pronunciari, qui nullum statumendi ius haberent
 "Quod enim Proregi ius in exules esse, quibuscum nihil divini
 "humani commune haberet: qui, nisi ex ipsorum voluntate pro-
 "nunciaretur, statui iudicari non essent? Aut quomodo, si
 "sui juris non essent, alieno iuri se subicerent? Acque cum frater
 "aliqua occultæ subesse videatur, non properandum ea de re
 "dicium: sed Reginam Angliæ, quæ rem vel promovere vel
 "pedire posset, præmonendam." Missus est in Angliam juvenis
 nobilis, ex Proregis familiaribus, qui acta conventus ad Reginam
 perferret.

XLIV. Mirum fortasse cuiquam videri potest, quod rebus man-
 mis minore disceptatione transactis, de divortio tanta contentio
 sit actum. Ejus rei causa hæc erat. Havarus cum Regina Sco-
 torum de matrimonio clara per amicos transegerat: deinde hæc
 conjurationi domi forisque tantæ vires accesserant, ut vulgi sermo-
 nibus libere jactaretur, consilia, de Regibus legitimis trucidandis
 & duobus regnis accipandis, inchoata esse: loca, tempora, ac totius
 rei gerendæ ordinem ita dispositum, ut adversus vim omnia provi-
 deretur.

esse viderentur. Id autem conjurationis consilium unum agebant, ac vehementer urgebant, quod matrimonio moram allaturum videbatur: quod si obtinuissent, de cæteris, ut sponte secuturis, erant sequebantur. Contra vero, qui a Rege stabant, unum id studebant maxime, ut moram nuptialis afferrent. Interea multa consilia occulta, spatio interposito, eruptura, & conjurationem, consensu Regum amborum, opprimi posse.

XLV. In hoc rerum statu, decreto concilii Scotici ad Anglam delato, ex quo nec satisfactum sibi eo responso, diceret, & qui missus erat, non satis idoneum videri, cum quo, de tantis rebus, tam periculoso tempore, consilia conferret, amplius de iis rebus elaborari postulat. Itaque, iterum conventu Procerum Sterlini habito, responsum: "De ultimo superiorum petitionum capite, posse conditionibus transigi. Secundum vero tale esse, ut, sine summo scelere, de eo consultari nequeat: quippe quod non imminueret modo, sed omnino tolleret Regis auctoritatem. Nam, præterquam quod omnis regni societas est periculosa, quam tandem equam imperandi conditionem fore puero, vixdum infantiam egresso, cum muliere florentis ætatis, natura callida, & varietatem fortunæ experta? quæ, ubi semel in partem administrationis publicæ irreperit, vel factionis ejus viribus, quæ, decreto publico, a rerum gubernaculo remotam, non precibus sed minis eam fludet restituere, vel corruptis Regis inimicis, vel peregrino milite, quem nunc sedulo arcessit, totam imperii vim in se facile trahere possit? Aut, quomodo, patietur infantem sibi æquari, quæ maritum non tulerit? Ad hæc, si homini alicui potenti (quod nunc maxime tractaretur) huberet, duplicatis Reginæ viribus, & marito ejus (quod necesse foret) in partem imperii accepto, & eo marito, qui non libenter pateretur, liberos suos a privigno, in possessione regni, anteceri, quam pueri conditionem fore? Quid si ejus amici (ut est hominum inconstantia) præsentem largitionem futuræ spei anteferentes, ad potentiorum cultum se conferant? ibi, quid puero, in secundum, ac mox in tertium locum detruso, præter præcipitium, superest? Cætera se tacitis cogitationibus relinquere, quam ominari, malle, quid mulier irata, viribus imperii freta, impotentibus avunculorum consiliis instructa, crudelitatem in viro experta, & exilio exacerbata, in puero, omnibus naturæ & fortunæ præliis nudato, & velut ad iræ piaculum exposito, foret ausura: quæ vita pueri amicos maneret, a quibus gravissime se læsam existimaret. Quis, cum iram, superioribus temporibus metu occultam, expromeret, religionis status esset futurus? præsertim ejus crudelitatem innatam incitante notæ superbæ marito: quam facile vel puero extincto amici, vel puer amicorum interitu ad solitudinem reductus subverti posset? His de causis, Reginam in partem imperii, sine certa Regis pernicie, assumi non posse. Hæc cum ita se habeant, nihil opus esse de primo capite pluribus agi.

XLVI. Hæc qui deferret in Angliam, est missus Robertus Pinnarius, homo non minoris consilii quam fidei. Is, in ipso adeo tempore, in aulam advenit; conjuratione, de utroque regno, caulis Regibus, occupando, palam explorata & divulgata. Ejus conjurationis tantæ opes erant, ut Angli, de suo stato solliciti. Havartum arcem Londinensem incluso, in Reginam exulem non aula in-
madvertere, deliberaret, de ea mari ad Proregem Scotiæ mittendæ Sed id consilium, tempestate paulum sedata, fuit discussum.

XLVII. Interea Prorex, crescentibus supra modum factionis ad-
verse viribus, Guffelmum Martellanum, omnis conjurationis fomen-
tem, Pertho Sterlinum arcessit. Is, multa sibi male confici, ex
Proregis perpetuam, erga omnes amicos, in gravissimum etiam de-
lictis, perfectam haberet lenitatem, cunctabunde tamen venit
ac, prius explorato, si quid adversus se novi consilii capere esset
egit cum Comite Arholio, ut una veniret, ut eo, si quid opus esset
deprecatore uteretur. Sterlini eum, in concilio sedentem, Thome
Crafordius, Comitibus Levinæ cliens, reum caulis Regiæ postulavit.
Is in cubiculo seorsum in arce servari iussus est. Missi, qui Jac-
bum Balsurium, absentem, comprehenderent. In utrumque legum
animadvertendum censentibus circumspicientibus, ut qui omnium
per aliquot annos, turbarum auctores fuissent; & velut in proximo
Rege tollendo sceleris confici, ita factionis adversus filium ejus Prin-
cipes essent. Sed vixit utilitatis publicæ rationem Proregis lenius
calamitosa patitur, ipsi vero fatalis.

XLVIII. Nam Balsurio novæ conjurationis, nuper inter, gra-
tiam, per amicos exoratus, secit: Martellanum, Edimburgum
ductum, in hospitium, non procul ab arce, dimisit. Adhibiti erant
ei custodiendo equites aliquot, præfesto eis Alexandro Humio
adulescente impigro & nobili. Sed Guillelmus Kircadius, arce
præfectus, circa horam decimam nocturnam, literas confectas, Co-
mitibus Moravii chirographum imitantes, ad Alexandrum attulit, quæ
Martellanum Kircadio tradi juberent. Ille, ut qui non ignoraret
quem in amicitia gradum apud Moravium Kircadius obtine-
ret, nihil cunctatus literis paruit. Ita Martellanus, ab arce præ-
festo, qui occultius, ad eum diem, cum inimici publicis senterat
in arcem abducitur, multum fremente Nobilitate, ac prope incerta
Kircadione tantum facinus imputarent, an Proregi, tanquam au-
dacix ejus non ignaro: ac res ad seditionem insectare videbatur, nil
totius vitæ ejus sanctitas omnem calumpniam superaret. Fecerat qui-
dem & Kircadius, ad eum usque diem, & mansuetus, & in amicitia
tolenda constans habitus, & cum aliis multis Proregis beneficiis
ornatus, tum in arce custodienda omnibus amicis & propinquis præ-
latus; verum prudentioribus etiam tum suspectus. Sed ea arce
Proregis in amicos indulgentia, ut, quos a longando amasset, in eo
in scelere deprehensos, durior esse non posset. Kircadius, ad Pro-
regem arcessitus postulat, venire repositus atque alienissimo tempo-
re, cum jam Havartus & Regina indices expectantur, animo
adversus

adversus factionis semis: postquam vulgo sparsis rumoribus: "Prorogem ab irritis amicorum, in rebus dubiis, desertum, & inimicorum libidinis, arce alienas, relicto, cunctis tam illustre exemplum sequatur: a se fore heri, in Prorege subleto, Rex innotuit, quique factores, in omnia, quae scripsimus tyrannos, luctes, supplicia, traderentur."

XLIX. Nihil tamen Prorex his sermonibus commotus, sequenti die in aedem ascendit. Custodem albae, velut placatus, vultu nihil immutato, notis, & ad expellendam, quam in Iaropas suspexerat, per Mariam profectus, ad Alexandrum Munitum genis principem, familiariter, ut solebat, dinertit. Illic quoque, tam humilis, ad rem audier, magnis palliationibus in diversam factionem seductus erat, nullum animi amici indicium repexit. Nam si humi, ut ait, somnia arrogare, propemodum conitibus ingitunt, in Teioniam abiit. Eo cum venisset, cum virgine & compe quodiam comitatu, latrone, in illa amicorum solitudine, circum & constantem ejus suspicientes, fide publica recepta, adeo frequentes ad eum confluxerunt, ut plerumque multitudinem ejus familiares & comites arguer, interius autem potant. Nec ille rem quicquam de pristina animi alacritate remittit, quo minus se e dignitate sua, & publica respondet: neque procul dubio sine re gaudet, nisi e Nobilitate vicina quidem in Havaram pergit, & jam ante spectantes, oblitus est. Amicis ad diem praestitum confluens, in fides laetorum, ducit, quaquevis vicinorum cultum, obiecta difficultate & periculis, cum detotum donatis, solam, suam, flectit, cum rebus partem, non modo ab illis, sed ab ulterioribus etiam, ut in illis oblect, accipit, parva, quibus malefiorum magnitudinem, ventum desponsam, aqua & igni innodit. Haec, ejus expediri non modo, gratiam, vulgi, ab se rebus publice partem, confutavit, sed summam, etiam, aditum, expressit, quod homo, ab incerta amorum, desertor, in extrema, prope omnium, rebus, paucis diebus, perfecisset, quod Rex, prope nullis, in pace, tranquilla, magnis capis, & longo tempore, clausis, rege, potuerunt.

L. Inter has res, carior si quis, est, conjunctura, Anglium, deinde, Havaram, in aeternam, Regem, Satorum, in archidrem, subdian, ducit. Et Robertus Blacarius, anofestis, et animi sententia, rebus, e legatione, redire, ostenditque, ita e Rege, postas Regem, Anglium, esse gratissimas, quod limites pacis, quod, cum e conatibus, Northumbria, Comitem, in Scotia, signum, comprehendisset, & in custodia, habere, quod reliquos, velut haec, persequeretur, quod praefecto, Servicio, in prospera, fuit, nulla, obfuit, Haec, officium, se memorem, fore, palliatur, nec, ejus, perfidis, defuimus, a. omnibus, regni, Anglorum, capis, cum, pro, fuisse, posse. Toto, huius, expeditionis, tempore, cum, afflicte, per, fides, homines, de, maxima, conatatione, dorni, itina, multa, ad, Proregem, defuerunt, omniumque, pche, lital, anoi, pacis, fides, per, stringe.

stringeretur, Prorex, veterum officiorum adhuc recente memoria & consuetudine pristina non penitus ex animo abolita, simpliciter ad eum omnium delationem exemplar misit. Ille ad ea crimina adeo frigide respondit, ut multo quam antea se suspectiorem redderet. Negavit enim, "Quenquam esse, qui suam subscriptionem ad ullam passionem, quæ ad illam conjurationem pertinet, res, ostendere posset."

LI. Interea appropinquabat dies rei capitalis Martellano dictæ. Nam, ut est in aroem receptus, velut periculum audacis discussurus, maximopere petiit, "Ut secum iudicio experirentur." Potissimum enim habebat, tantas esse conjurationis, in Anglia factæ & Scotia (cujus ipse inter Principes erat) vires, ut nihil ordine iudicio statui posset: ad iudicia enim rei capitalis, magnæ advectiones amicorum & clientium convenire solent, pro reorum vel defensionis, vel gratiæ, vel nobilitate, utrum quoque evenit. Omnes enim in eum diem comparaverant subsidia principes factionis Regi adversæ, eujus Hamiltonii, Gordonii, & Argathelæ Comes, capta numerabantur, ea spe, ut, si armis (quod facillimum erat) iudicium turbaretur, se, qui & numero hominum, & loci opportunitate, & omni belli apparatu, superiores erant, rem uno confictu finire posse sperarent. Prorex, qui iuris, non virium contentione expectaverat, ac propterea nihil ex adverso preparati habebat, simul quod tempore non necessario, se supremæ fortunæ alex committere nollet, simul ne supremi honoris majestas, in contentione cum inferioribus demissa, vilesceret, diem diffudit: ipse postmodum ad Cal. Januariæ, missi in custodiam ad lacum Levinum Comitæ Northumbriæ, Sterlinum est profectus.

LII. Adversa factio, cum denuo, præter spem, auctoritatem Proregis & potentiam crescere, & ad popularem bonorum gratiam Anglorum favorem accedere videret, ad id, quod illi contenderant, partim emulatione, partim magnificis Regiæ Scottorum pollicitationibus, quæ Gallorum & Hispanorum auxilia jamjam affere, per litteras affirmabant, incitati, ut Proregem tollerent: quo vivo, nullum suis consiliis exitum reperiebant. Missis per omnes regiones nuntiis ad suæ factionis principes, sedes in eam rem ineunt. Huic foederi subscripserunt Hamiltonii, quique ipsi, eorumve liberi in arce Edimburgensi custodiebantur. Nec arcis præfectus, huius consilii ignarus fuisse creditur. Quam suspicionem, quæ mox facta sunt, magnopere auxerunt. Operam suam ad id facinus promissit Jacobus Hamiltonius, ex Archiepiscopi Fani Andree soror natus: ac locum tempusque insidiis idoneum auspabatur. Fortè eodem tempore, spes facta erat Proregi, Britannodunum posse per conditiones recipi. Eo cum profectus, re infecta rediret, Hamiltonius, in omnem occasionem intentus, primum Glasgæ, deinde Sterlini, cum insidiæ parum procederent, Linnuchum statuit locum ad consilium exsequendum esse commodissimum: quod oppidum esset in clientelâ Hamiltoniorum, & Archiepiscopus, ejus

vinculus, non procul ab ea domo, in qua Prorex diversari solebat, sedes haberet. In sedes, sceleri destinatas, intensius se abscondit. Prorex, cum sæpe antea, tum eo ipso die, ante lucem, de insidiis certior factus, (cum index ad maiorem fidem adderet, percussorem intra tertias aut quæstas sedes a diversorio peculiari, seque, si pauci comites sibi darentur, eum e suis latebris extracturum, ac totum occultæ conjurationis consilium & ordinem explicaturum,) nihil tamē de priore consilio mutavit, nisi quod per eandem, qua ingressus erat, portam regredi, & commutato itinere progredi, decreverat. Nec hoc quidem propositum tenuit, sive quod talium periculorum erat contemptor, ac suam vitam in manu Dei esse prædicabat, cui reposcenci libens eam redditurus esset, sive quod equitum multitudo, eum opperiens, viam oppleverat. Cum jam in equum conscendisset, & celeriter loca suspecta prætereundo periculum se pararet evitaturum, ei consilio cum turba referta iter morando relictisset, percussor e podio ligneo, quod ligneis, velut in alium usum operuerat, ex insidiis, globulo plumbeo paullo infra umbilicum adactō, ac prope renēs transmissō, equum quoque Georgii Douglassii, qui ultra eum erat, eodem istu exanimavit. Ipse per solicum horti, quod in eum usum diruerat, celeri equo, quem ab Joanne Hamiltonio, Abbate Aberbrothij, ad salutem, peractio sceleris, tuendam, acceperat, magna suorum gratulatione, qui conspici audacis eventum opperiebantur, ad Hamiltonium deductus est: ac iam, velut regno in suam familiam translato, propinqui, omni honore verborum prosequi, præmiis cumularunt.

LIII. Linnuchi, inter hæc, cæteris ad sonum repentinum erectis, Prorex, se percussum affirmans, ex equo, velut sine sensu vulneris, desiliit, & pedibus in hospitium rediit. Initio, cum, qui curandæ plagæ adhiberi erant, signa omnia ad salutem esse dicerent, paulatim dolore oborto, nihil omnino animo turbatus, de morte cogitare cepit. Qui aderant autem, cum frequentes dicerent; "Sua eum nimia leuitate sibi exitium peperisse, ut qui tot maleficientissimis hominibus, & in illis percussori suo, perduellionis damnato, pepercisset:" Ad ea leniter, ut solebat, respondit; "Nunquam, vestra importunitate efficietis, ut meæ elementariæ me poeniteat." Deinde, cum de re familiari statuisset, Rege Processibus qui aderant commendato, nullum in quenquam verbum asperius locutus, ante mediam noctem decessit, ad X. Cal. Februarias, anno salutis partæ M. D. LXXI.

LIV. Mori ejus omnibus bonis, sed præcipue plebi fuit luctuosa, quæ, velut parentem publicum, & vivum amabat, & mortuum delectabat: quippe quæ, præter plurima ab eo præclare gesta, meminerant, res ubique turbatas, nondum expleto anno, ita per omnes regni partes fuisse compositas, ut nemo domi suæ, quam per itinera & diversoria, tutior esset. Fit, jam decedente invidia, qui vivo iniquiores erant, mortuum veris laudibus prosequerantur. Admirabatur fortitudinem in bello, cum summo studio pacis conjungam:

flam acerbissimam in rebus gerendis, sed semper tam felicem, ut divina quidam providentia in omni negotio assidue videatur: tantam lenitatem in suppliciis sumentis, tantum exquisitis in rebus predicandis studium, ut, quoties a bello vacaret, totum diem iudicum collegio assideret. Ea praesentis varietudinis sebat, ut neque veniores per calumniam opprimerentur, neque, in potentiorum gratiam, libris in longam dilatis, exhaurerentur. Domus ejus, velut sanctissimum sacrumque, non solum a flagitiis, sed verbis etiam voluntarioribus, pura etiam legebatur, et praeceptis et coram, semper capite aliquod de sacris Bibliis et quancumque ad eum usum, eruditum hominem secum semper habebat, tamen si qui aderant doctores domine illustres, (aderant autem fere semper, ac summo in honore apud eum erant) eorum sententias exquirebat. Neque id ambitione vana faciebat, sed similes viam ad eam normam componendi. Liberalitatis prope nimius erat. Dabat enim et muleis et frequentes, et minus etiam in dando animi alectitate commendabile et plerisque, ne accipientium veretudinem oneraret, ipse clauso manu donabat. Cum amicis et domesticis simpliciter et aperte vivebat. Si quis autem eorum deliquisset, acrius multa quam extoribus increpabat. His moribus et vitae innocentia, non modo clibus, sed exerts tribus nationibus, et carus erat et venerabilis, sed principum Anglis, quibus in omni fortuna, vires ejus erant magis cognitae, ubi ab invicem hanc mandolitoque mactore plecter

de lano ispidioq. pallioq. mullum aut di ope nuly an

and pumio ulmizq. mryloq. mureoq. mian

LIBER VIGESIMUS.

TOTUM id tempus, quod Protegis postremi mortis proxime est futurum, etiam a cordibus est temperatum, tamen variis factionum conatibus plerumque fuit sollicitum. Hamiltonii frequentes Edinburgum ante eandem conveperant, prout etiam etiam Protegens, ut Jacobum Hamiltonium, gentis principem, qui in arce adhuc custodiebatur, liberaret: eade vero perpetua, ad reliquos Hamiltonios miscuit e suis, qui ceteris gentibus persuaderent, (ita enim credi volebant) ne patriis publicis se conjungerent, aut eos in suam fidem reciperent: ne plurimi suspicabantur, ut eos iuberent, ad omnes occasiones esse paratos et intentos. Nam proxima post eandem nocte, Valterus Scotus et Thomas Carus Farnikelius, Angliam ingressi, fere omniaque omnia foderunt, idque aliquando crudeliter, quam superioribus temporibus fieri consuevit erat. Nec enim tam praedae cupiditas, aut vindictae, ad hanc insolentiam favicula impulserat, quam quod iam diu ante, ab Episcopo Farni Androm, reliquisque factionis principibus, decretum erat, ut Anglos cum Scotis committerent: et, si alla ratione eos ad arma sumenda nequeant adducere, injuriis inferendis ad bellum invitos pertraherent.

quod dicitur est in ista mactore mian. Sed si mactore mian. II. Rur

II. Praefectus arcis, cum multis cenebatur indicibus, omniumque
 nobis de sermonibus designaretur, tamen adhuc in pristina officii
 jurisdictione Regem persequeretur. Et dicitur enim, quod Cardinalis
 Mellanus, et consilio educeretur. In autem in concilio sua pluri-
 bus verbis compendiosius innocentiam, Nobilitatem, quae aderat,
 antea, sibi nullis certis indicibus constare, scelerum, quorum argu-
 batur, assensum esse. Arguebatur enim eadem Regis ac Proregis con-
 silii, et belli civilis. In Anglia super exilii, prope auctor fuis-
 set. Ita dicitur enim, ut res in aliud tempus dilata videretur. Tunc
 quoque, iurisperito suum innocentiam tenens, quancunque Re-
 gem propinquum dicitur, et dicitur, et dicitur, in sui promissione,
 inde, unde de statu regis consiliarius, propebatur, convenit,
 quo ex illis, cum pater, dicitur, se regno abdicat, suo Tu-
 roniensi haeretur, qui id minus suscipere velle, modo in adver-
 sus factionem posset non abisset, administrationem rerum admove-
 re. Mellanus, jam tum rerum perturbationem meditatus, au-
 dit erat, vel iterum Proceres absentes admonerentur, ut, si vel-
 lent, adessent ad concilium Proregis, in certum diem indicia, ne-
 cando capere, postea, se absens, tantum rem praecipitatem,
 soluta cum paucis illis, nec tamen abicerent, magis ut ad-
 versariis omnino eliminandi occasionem tollerent, quam quod
 quicquam, ea dilatione comitiorum, propter in publicum sperarent.

III. Post haec, Thomas Randolphus Legatus Anglicus est auditus.
 Regina enim, vivo adhuc Prorege, Legatos miserat, qui exules An-
 glii deponerent, qui, delecta et punita Havari conjuratione, sup-
 plicium profugerant. His Legatos, Scitini auditos, Prorex E-
 dwardum rejecerat. Et mox, rebus barbaris sine responso
 differant. Cum vero de Prorege deligendo conventus haberetur,
 Randolphus, qui hinc aliquot annos in Scotia fuerat, quod res homi-
 numque ejus nationis optime nosse videbatur, et quod ex utriusque
 partis commodo superiores legationes obtulisset, omnibus bonis, ut
 caris esse existimabatur. Is in concilium introductus, cum
 dicitur, Regine suae animus quasi erga Scotos semper fuis-
 set, eam, ut antea robis eorum turbatis non desuerit, ita nunc
 non desueram. Deinde commemorat inquisitiones in Angliam,
 sedes, rapinas, incursas, superioribus diebus facta. Eam satis
 esse, nihil horum consilio publico gestum. Itaque eandem in
 praesentia voluntatem, idem forum in eos non solum manere, atque
 sed, quancunque graviter, ac nullo suo merito, lacerata est, se,
 quod jure suo posset, nec publice res repetere, nec, ob delicta pau-
 corum, ab omnibus poenas poscere. Se quidem non esse igna-
 ram, quanta super oborta sit omnium rerum perturbatione, neque
 unum de honorum erga se voluntate dubitare. In eorum grati-
 am, non modo culpam et conscientiam publicam separaturam, sed si
 propter motus domesticos, pacis perturbatores ad res reddend-
 as cogere non possent, se suas cum illis conjungam copias, ut
 communi consilio poenas violatorum fœderum expecerent. Sin

“ ne

ne id quidem possent, se suo milite, suas injurias persecuturum sine maleficio exercitum, per pacatum agrum iter facturum, que quinquam, qui a culpa remotus esset, ultioni advenire fore. IV. Reliqua legationis capita continebant admonitiones, semper quidem in omni legitimo conventu utiles, sed ad presentem rem statum necessarias. "Primum omnium, religionem tuendam sua cura & vigilantia; quæ una, & erga Deum & homines, ac ciorum rationem nos docet. Quia nulla respublica, secum discors, diu constare potest, in id præcipuo incumbendum sit, & omnibus adjuvandum viribus, ut omni civibus inter se quæ concordia sancte colatur. Cum Deus, universi opes, Regi huic populo indulsit imperium, Regibus parere, honore, tum omni obsequio observare & prosequi, est æquum. Pax, concordia, & amicitia cum omnibus, quoad fieri potest, hominibus Deo est gratissima, fundendique sanguinis humani sitim (quod tunc Deus unice exsecratur) extinguere, quæ certe inhibet: eadem singulorum opes auget, civibus suis inimicis formidabilior sit. Iustitia, omnis publicæ incolumitatis custos, atque pietatis præcipua pars est in foveam animaverit. Cum proditiis omni legitime dominationi maxime detestabilis, hoc hominum genus, quocunque terrarum se receperint, nulla clementia, favore & indulgentia est prosequendum.

V. Hæc Randolphus: qui & sancte & salubriter admonere, & qua postulare, est visus. Sed quia, nemine in summum magistratum adhuc electo, certum responsum dari non poterat, in Cal. Maias est rejectus. Postremo, Proregis proxime cæsi fratres, ex eadem matre, Gulielmus & Robertus Duglassii, sunt auditi. Hi petebant, ut sui fratris indigna mors, nullas ob inimicitias privata sed ob remp. illata, vindicaretur. Ibi sententia est variata omnibus quidem consentientibus, penas de patriciis expectandas sed aliis consentientibus; "De ea cæde suspensus diem dicendum (nomina autem multorum deferebantur:) aliis placebat; "De iuridicos non expectandos, adversus eos, qui arma jam susceperant, ut facinus, quod scelere patrarent, vi defenderent; hoc eos modo statim arma sumenda, sed etiam adversus omnes, & superiorum Ordinum comitiis capiti minuti erant. In eam sententiam, qui aderant ex Equestri ordine, prout erant, nec tam propositum tenere potuerunt maxime dissuadentibus; Archiepiscopus quod diceret; "Frequentiorum Procerum conventum expectandum; Mortonio, quod existimaret; "Fore, ut, si plura congererent crimina, vindicta Proregis periret, & res ad civile bellum prorumperet, omnibus, qui pacem timerent, se ad exditiis aggregantibus. Igitur separanda crimina, ac iure (si fieri posset) agendum: nihilque ante Cal. Maii (qui dies ad conventum dictus erat) innovandum. Ita conventus ille solutus, maxima populi parte cunctationem Nobilitatis damnaute, quod plurimum inimicorum Regi omnia acta dicerent, qui has moras

necterent

erent, ut spatio interposito, ex dis invidia relangueretur, & fa-
adversa interim vires assumeret.

VI. Hanc vulgi opinionem, & quædam, quæ jam præcellerant,
plurima, quæ lecta sunt, confirmarunt. Nam itaque, ex de-
regis vindicta divulgata, Jacobus Hamiltonius, oppositis pigno-
ris Joanni Somervallio Gamethamio, pecuniam accepit, quam
in alia summa, ab amicis corrogata, ad militem mercenarium
educendum, milit ad amicos, jam ante premobitos, ut, propter
tam mutationem, quæ, inimico ipsorum capitali sublato, acci-
ent, in omnia parati essent. Nec post id, a contritionibus in multis
distantibus locis, a Regine factione est cessatum. Ad decimum
scilicet Cal. Mart. capita fere factionis rebellis convenerunt Glas-

Inde Argathellus & Bodius ad Martonium scripserunt: "Se-
quia Proregis percussores, & ex dis conciscit, quinam essent, ad-
hoc ignorarent, libenter, ea de re & eripenda & punienda, cum
reliquis Nobilitatis consilia communicaturos: verum se Edimbur-
gum non venturos. Sin Regia factio huius persuaderi sineret, ut
Limnuchum, ad Varium locallum, vel Merlinum venirent, nul-
lam se moram facturum." Rex a Martonio cum Mærellano com-
unicata, (ita enim in litteris erat scriptum), nullum exitum habuit.
Idem tempore, scripsit Limnuchus Thomas Carus ad fœderum su-
arctis præfectum: "Si a Regina Anglorum impetrari posset,
ut incursionibus super factas dissimularet, se in posterum operam
daturum, ut limites pacarentur, & in officio essent. Sin hanc il-
la conditionem recularet, se in incepto perseveraturum: neque
enim se dubitare, quin boni cives, qui in officio erga suam Regi-
am perstarent, se conjungerent; & auxilia Gallica mox affu-
rura.

VII. Quinto Non. Mart. Hamiltonii, Argathellus, Bodius, Lim-
nuchi convenerunt. Sed cedes unius mercenarii militis omnes eo-
rum rationes, subito tumultu exorto, concubavit. Quam ob caus-
am postridie Hamiltonios Fani Andreas Archiepiscopus domum re-
vocat. Reliqua rebellum factio, in primis Humilius, Arholius,
Calfordius, Ogilvius, item, ex Cistorthanis, Humius, Setonius,
Mærellanus, convenerunt Edimburgum. Martonium quidem in ur-
be erat, cum paucis admodum comitibus, donec Glencarnia & Mar-
Comites cum suis clientibus advenissent. Ad quam Non.
capita factionum coierunt, ad consultandum de summa re-
bus: sed ex consultatio lente procedebat, propter absentiam Arg-
athelli, cuius tum magna erat potentia & auctoritas. Huius Hun-
dum se persuasurum recipit, ut cum reliquis factione se conjungeret.
Ipsorum is re infecta rediit, fraude (ut maxima pars hominum cre-
dit) Mærellani, qui omnia in longum duci volebat, ut rebus no-
natis, in statu regni turbulento, locus esset opportunior. Erat &
Argathellio, in omnibus actionibus, aliud impedimentum obiectum,
non minus ejus vires temporum superiorum, famæ responderent,
sed, quamvis ipse impensissime causæ Regine faveret, tamen a-

mici clientisque, ac ne frater quidem, cum adversus Regem sumptuose volebant. Ea nocte quæ secuta est, repentinus, nullis apparentibus causis, terror totam factionem ita percussit, ut armati ad lucus usque pervigilarent, ac mane Edimburgo trepide discederent.

VIII. Toto hujus conventus tempore, id prope unum est disceptatum, quo jure tum Scoti creare Proregem possent. Alii, ex diplomate Reginæ, in quo, ante triennium, octo e principibus Proceres designaverat, e quibus unum aut plures (si videretur) filio Tutori nominaverat, unum aliquem nunc rerum summæ præficerent. Alii huic diplomati, Prorege jam ex eo creato, nullum amplius locum esse, nullamque omnino rationem ejus esse habendam, contendebant, ut quod non in perpetuum, sed in id modo tempus, confirmatum esset. Erant, qui ad conventum Procerum universalem integram differendam censerent: sed si fere ex Martellani factione qui tantam rerum perturbationem expectabant, quæ, multitudinis sine restore, & facili exoriri & ægerime sedari posset. Tertia sententia utramque harum damnabat: priorem, quod diplomati Reginæ, cujus ab initio (si juris disceptatio fuisset) nullum erat momentum, nunc minus ratio ducenda esset: alteram, quod prorogatio plurimum secum afferret periculi, longioremque moram, quam præsentium rerum status ferre posset. Igitur coire jubebat, quæ Regi a primordio regni incundi fuerant auctores, eique constantes ab eo tempore obtemperarunt, quibuscunque possent rationibus prospicere, ne quod publice detrimentum caperetur; ac mature eadem Proregem elant, qui & Regis saluti, & omnium incolumitati consulere, & possit, & velit. Nec hæc recepta est sententia: itaque re infecta solutus est conventus.

IX. Tot coitionibus frustra tentatis, ut populum in suam factionem pertraherent, rebelles, rursus ad belli Anglici seminaria revertuntur, eosdem, quos antea, duces latronum imitantur, qui nihil libere reliquum ad extremam crudelitatem fecerunt. Ipsa interea factio nris capitis Reginam Angliæ conviciis profundunt. Proceres Scottorum calumniantur, tanquam Anglorum clientes: vulgo minantur, si Anglica arcessant auxilia, se Gallorum & Hispanorum prædium usuros.

X. Eisdem forte diebus, applicuit Britannodunum, e Gallia, Veracius quidam, e cubicularibus Regis Francorum ministris unus, qui magnificis promissis eorum animos nonnihil exivit. Secundum hæc, Hamiltoni suorum popularium conventum in quintum Idus Aprilis Linnuchum indicendum curavit. Ad eum diem cum Reginæ factio frequens venisset, ibi, quod jam diu ante secretis coitionibus erant meditati, palam tractari coeptum, ut, suscitato adversus Anglos bello, in publica rerum perturbatione, private impiorum, actionesque de cæde Regis & Proregis, aut omnino antiquarentur, aut saltem refrigererent. Rebus Linnuchi inter populares conjunctionis modo agitatæ, nec adhuc plane explicatis, quo majorem res haberet auctoritatem, statuit Edimburgum transire, &

egem facere, apparentiam ad lucum erent. Isti discipuli, ex dilectis Procru-lio Tutor erent. Alii plius locum, contendebant, confideralem ne-ani factione multitudine-let. Tertium diplomati-um erat mo-od proroga-ram, quam jubebat, quae constante rationibus mature ta incolumita-ntentia: Ita-

Id. Aprilis, ac, praeter alias commoditates, quas locus habebat, oppidanos, in quibus magnum in omnes partes momentum crebant, adungere. Id persacile factu videbatur, cum Gulielmum Kircadium, eundem & arcis & urbis praefectum, in suas partes jam pertraxissent. Sed, quia excubias ibi fieri intellexerant, ac regius in alteram partem proclivius; ad oppidanos prius mittunt, ut ibi eorum voluntate ibi convenire liceat. Oppidani responderunt: "Se neminem, tranquillitatis publicae studiosum, qui Regis imperio pareat, exclusuros: Anglos vero exules & Hamiltonios in urbem non accepturos, ne vel Reginam Anglorum, in cujus regno negotiarentur, assidue offenderent, vel cum caedis nefariae res consilia communicasse viderentur: nec etiam passuros, ut nova edicta, quae ad Regii imperii imminutionem spectarent, promoverentur, aut juvenus (uti in more est) ad arma capienda tumultum convocaretur."

XI. His legibus, etsi durae viderentur, tamen eo venerunt, rati, se paulatim posse simplici multitudini obrepere, & oratione commoda demulcendo, universos suae potestatis facere. Nec tamen persuadere civibus potuerunt, Kircadio, urbis & arcis praefecto, adveniente, ut claves portarum cives eis traderent, vel de solita custodia cederent. Toto eo tempore, ad Matellanum, qui aut podagra laborabat, aut egregie simulabas, quotidie adeo frequentes conveniebant, ut domus ejus ludus, & ipse ludimagister, vulgo nominaretur. Nec cessabat interea ultro citroque commicare Atholburgi, attraheret. "Illi concordēs recusabant, Ante diem Cal. Maii (qui communiter ab omnibus consentientibus erat dictus) convenire, nisi scirent, quae necessitas tempus constitutum antevertere cogeret. Si qua res magni momenti incidisset, quae nullam pateretur dilationem, cum Comite Mortonii, qui domi suae ad quatuor millia passuum aberat, communicarent: is reliquos faceret certiores." Tandem per Athollum dicta est dies, qua die utriusque factionis pauci ad villam Mortonii, quae est Dalkethi, convenirent. Locus factioni Reginae non placebat: non quod quicquam insidiarum timerent, sed ne sua vilesceret auctoritas, si ipsi ad Mortonium potius, quam ille ad eos accederet. Igitur, multis orationibus sumtis, neque ulla re satis ex sententia procedente, subita intervenit solvendi conventus necessitas. Nam cum adversarios excludere urbe cuperent, neque cives in suas partes trahere valerent, exiunt e vicinis locis maiorem arcessere multitudinem, ut, invitis omnibus incolis, omnia in sua potestate haberent. Juvabat hoc consilium magnopere arcis praefectus, qui, quos in custodia habebat, erant autem factionis Reginae prope principes) liberos dimisit. Sed minor subitus, de adventu Anglici exercitus Bervicum, omnes eorum rationes turbavit.

XII. Alexander Humius & Joannes Maxuallius, nuper e custodia, sua auctoritate publica, emissi, domos ad sua tuenda profecti sunt.

Humio etiam pecuniae, quam ad militem conducendum contri-
rant, ad arcem suam Humiam muniendam, portio est data. Tunc
mas Carus [S] Valterius Scotus, qui, auctore maxime Archiepis-
po Fani Andreae, excursions in Angliam fecerant, arbitrati, ex
initio, bellum inter duo regna exarsurum, derelicti a vicinis,
trepidum rerum suarum, mittunt ad suae factionis principes, me-
rum auxilium, aut, si id gravarentur, Lauderdaleam saltem (prop-
rium oppidum) venirent, ac inde bellum ostenderent. Cum ne-
quidem impetrarent, ac ne pecuniae saltem publicae particulam
quam ad publicum usum exprimerent, irati, quod, a quibus eni-
in bellum coniecti, deserti ac proditi essent, ad sua quisque tuenda
perissima cum spe in posterum, abierunt. Ita tot rebus uno tempo-
re praeter expectationem cadentibus, omnia eorum consilia turba-
tuere. Sed maxime praeter opinionem accidit repentinus Angli-
exercitus adventus, ad quem remorandum duplicem miserant
Angliam legationem: alteram ad Thomam Suffolae Comitem
quae precareretur inducias, donec per literas rerum suarum statu
Reginae Anglorum indicarent: alter enim Legatus literas ad Re-
ginam ferebat, quae multa pro ipsorum causa, multa adversus Regi-
nam factionem, continebant: in primis, suas vires supra verum
gendo, contra hostiles elevando, prope bellum Anglis minabantur.
Matellanus enim ceteris persuaserat: "Reginam, foeminam, ne
"cura timidam, omnia prius facerem, quam ad arma venirent,
"quippe Gallis & Hispanis multis de causis ei infensis, rebus
"domi nondum quietis." Percebat enim rebelles: "Ue, Regi-
"Angla velut arbitra, superioris biennii scita (ceteri multi ipsorum
"eis subscripserant) retractarentur: ac, velut novo initio sumto, ne
"vum decretum communi omnium consilio fieret." Et, ut suae
factionis firmitatem magis ostenderent, Procerum suae partis nomina
literis ad eam missis indiderunt. In iis, ut multitudinis speciem ad-
gerent, multos adversae, plures neutrius factionis, adscripserant: ne
(propter itinerum longitudinem, & eorum, quae procul geruntur,
ignorationem, & quod litterae, ad Reginam scriptae, ad paucorum con-
scientiam erant perventurae) eam fraudem difficilius detegi posset.

XIII. Accidit, eodem tempore, res, ut ipsi existimabant, per-
portuna, quae & Anglos faceret segiores, & Scottorum vulgo
indignem immineret: nempe adventus hominis Galli, humilis
dem sortis, ut qui Lanlaei minister domesticus, patroni gratia
aulam irreperat. Is multas eodem exemplo epistolas a Rege
lorum attulerat, non ad principes modo factionis Reginae, sed
multos quoque, qui neutri factioni se addixerant. Gratiae in-
res singulis aguntur, quod hactenus a Regina sterissent. Ora-
Rex: "Ue, in eadem constantia perseverarent. Se auxilia, etiam
"majora quam rogabatur, cum primum commode posset, mis-
"rum. Addebat etiam de suo tabellarius: Omnia, in Galliis
"esse pacata. Gasparem Collinium, aliosque rebelles, eo coactos
"ut se Gallia discessuros pollicerentur, ne quibus publicam cor-
"praesentia

presentia interpellaret: nec se dubitare, quin, ante suum reditum, miles, qui subsidio mitteretur, conscriptus foret.

XIV. Prudentiores, etsi hæc magna ex parte vana esse sciebant; tamen his rumoribus facile plebem falli patiebantur. Igitur, cum animi multorum per hæc essent erecti, eam lætitiæ minuit Legatum ex Anglia, rebus infectis, rediit. Neque enim Sussexio & Anglica videbatur, exercitum per inducias otiosum alere, nec neqrum bellum omittere, nullis conditionibus ab hoste oblati: & peris ad Reginam scriptis (nam id ipsa jusserat, ne expectatio re- morum in mora rebus gerendis esset) resignatis, fraus facile de- sta est: quippe cum & literæ essent vanissimæ jactationis plenæ, nihil earum rerum, quæ in Scotia agerentur, Angli ignorarent. Legati prope conviciis abacti. Exempla literarum in Scotiam ad Reginam factionem remissa. Ea igitur spe dejecti, & adventu su- o exercitus Anglorum ad finitima loca deterriti, & auxiliis suo- rum, qui domum ad sua tuenda abierant, destituti, & oppidano- rum animis parum confisi, cum ad Cal. Maias hostes Edinburgum intrare scirent, Linnuchum discedunt, eum locum rati commo- tum, ad suos & longinquis regni partibus arcessendos, & iter alio- rum, ad conventum euntium, impediendum, & reliqua, quæ su- perioribus diebus in concilio jactata erant, perficienda. Ibi, Ha- miltoniorum amicis & clientibus collectis, totum iter, quod Edim- burgum ferebat, infestum reddebant. Cum Joannem Areskinum, Patriæ Comitem, illa ducturum scirent, se in collibus propinquis, ad transitum impediendum, objecerunt. Ille, cum loci iniquita- tem cognosceret, paullo supra ad duo millia passuum flumen supe- ravit, atque Edinburgum sub vesperum intravit, ad tertium Cal. Maii.

XV. Post eum diem, cum Regis factio Edinburgi, Regine Lin- nuchi se continerent, atque alteri alteris seditionum causas & initia reputarent; qui Edinburgi convenerant, "Ad alias qualvis con- ditiones se faciles fore, affirmabant: ac, si quis de se quereretur, honorum virorum arbitrio satisfacturos, spondebant, modo, incol- lumis hujus Regis auctoritate, superioris Regis ac Proregis eadem una secum aleisci vellent." Cum ad hæc nihil æqui respondere- nt, qui Linnuchi erant, edixit, "Uti cives universi Regine Legatis parerent." Comes tres, Aranzæ, Arzathelæ, & Hun- dæ, comitæ, in vestium Nonas Augusti Linnuchi habenda, in- trarunt. Altera factio Legatum ad Reginam Angliæ Robertum Carnium miserat, qui ageret cum ea, "De communi hoste re- primendo: quoque facilius Scotorum in se animos intelligeret, ex- que arbitrio Proregem electuros.

XVI. Interea, dum utraque pars diversi diversa agunt, Angli, Scotiam ingressi, villas & vicos Carorum & Scotorum (qui in An- gliam, violata pace, fecerant excursions, & Anglos profugos ad- ceperant) diruunt, agros populationibus vastant, & incendiis armant. Humiliam arcem, in quam dominus multos commexus- culas, ac tota vicinia pretiosissima quæque rerum suarum, ut in-

munimentum firmissimum, seposuerat, Susslexius circumfedit. Et cum praesidio valido fortiter defenderetur, Anglique postmodum infecta discessuri essent, literae, quas Alexander, arcis dominus, a suis non multo ante scripserat, omnes eorum rationes irritas reddiderunt. Iusserat enim (per literas) praesidiarios, Gulielmi Drurii, Equitis Angli, consilio uti, & quicquid is imperasset, sine exceptione parere. Id cum Drurius Susslexio indicasset, ille arcem deducam diripuit, & custodibus Anglis impositis, cum magna praeda Bervicum rediit. Ita Humius, qui nihil ab Anglis meruerat, imo quos amicissimos existimabat, ut qui sciret Drurium & Susslexium occulte Havarti rebus studere, gravissimam illam sua credulitate injuriam arcessivit. Tandem, ab omnibus amicis & propinquis, qui prope omnes Regis in partibus erant, relictus, cum uno & altero comite Edimburgum venit, ac se in arcem abdidit.

XVII. Nec minus, ab alio limite, Scripus Anglus, Ananandum ingressus, agros Jonstoni (qui etiam in Angliam fecerat incursionem) omni belli injuria sedat. Ipse Jonstonus, locorum noticia fretus, equitum sequentium impetum, paucis fugae comitibus, elusit. Joannes Maxuallius, cum tria milia hominum e propinquis agris haberet coacta, ei opusculari non ausus, suis se locis tenuit. Paucis post diebus, Angli, qui Bervici erant, acceptis obsidibus, bona fide se cum agi persuasi, equites trecentos, pedites mille, duce Drurio adversus hostes communes mittunt. Ad eorum adventum famam Hamiltonii, Glasgiam profecti, arcem Archiepiscopi diruere decreverunt, ne Comiti Levinio, cum ex Anglia reverso, receptaculum ac belli sedes esset. Eam cum a paucis adolescentibus, absente praefecto, teneri, nec a rebus necessariis satis paratam esse, scirent, cum subito suo adventu posse opprimi, tam repente oppidum ingressi sunt, ut bonam praesidii partem excluderent. Hac spe dejecti, oppugnationem acriter, sed aeque frustra, sunt aggressi. Nam, per aliquot dies, praesidiarii (erant autem viginti quatuor) tam acriter eos exceperunt, ut plures ex oppugnationibus, quam ipsi erant, occiderint, reliquos cum multis vulneribus repulerint. Ex suis unum amiserunt, nemine praeterea vel saucio. Sed Hamiltonii, audientes Anglos Edimburgi iam esse, & Joannem Arscinam Scythum venisse, ac mox subsidio venturum, quoniam & e longinquis regionibus auxilia accepissent, sub vespertum obsidione soluta, trepida discesserunt. Hamiltonius de Argathelum in Argatheliam, Huntinham per montes prope invios domum, ceteri, qui cuique commodum erat, se contulerunt. At qui Edimburgi erant Angli, post biduum Glasgiam profecti, toto tractu Glomiani, agros Hamiltoniorum & si qui alii in eadem Proregis contingerent, aut exiles Anglos receperaverant, magna omnis generis praeda abacta, ruinis & incendiis foderunt. Dum machina, ad eorum praedam arcem, non pro a pago, cui Hamiltonio nomen est, posita, Scythum apportantem Drurius, qui rebellibus Anglis clam favebat, hanc expeditionem prope fecit irritam. Anglos enim, non solum ad diem supendit

sedie. multantes, ac statim se discessuros comminantes; adeo non com-
pescuit, ut ipse plerisque auctor ejus moris fuisse crederetur. Sed,
pecunia mutua representata, miles est retentus, & machinis ad-
motis, arx inera paucas horas deditionem fecit. In præda, quidam
ignoverunt vestem, aliamque Jacobi Quinti Regis suppellectilem,
nam dominus artis, cum egeret regnum, sancte juraverat gentis
non esse. Arx serai diruta relicta est. Vicum, & in ea villam
Hamiltoniorum magnificam, vulgus forens invidis ducibus incendit.
mercitu reddito, Angli Bervicum, Scoti ad sua quisque se recepe-
runt. Datum Drurii precibus, ut archi præsidium incolunt dimit-
teretur. Illi dimissi, Robertum Semplum, gentis principem, dum,
velut expeditione peracta, domum securus redit, e generi sui domo
captivum abstrahunt. Quæ res suspicionem de Drurio acius in-
flamavit.

XVIII. His rebus vixdum petactis, Rircarnius, e legatione An-
glica reversus, hæc sese reculit. Regiam mirari, quod, quarto
demum mense a Prorogis interitu, de statuta rerum quarum satis
temiorem facerent. Se enim, ob hanc constitutionem, incertam
fuisse, quid de eis speraret. Interea sollicitatam, crebris Galli &
Hispani Legati precibus, nomine Regum suorum, & Reginæ Scoti-
æ prope quotidianis querelis fatigatam, promississe audientiam:
sed his legibus, ut Scoti scriberet ad suæ factionis homines, ut in-
terea, dum colloquium illud finiretur, vi & armis abstinere.
Quæ publicis editis de rebus novandis attentant, ea contrariis
editis revocant: ac res in eodem statu esse sineant, quæ sive
Proroge fuerant. Exules Anglos bona fide audierunt: & si, in
colloquio, de cæteris rebus inter eos convenerit, ut obsidibus
& aliis fidei pignoribus caveretur, ut pacta inter eos firma & ra-
ta manerent. His legibus colloquium promissum. Hæc autem
factione illigata, negabat, se posse consilii eorum, in creando
Proroge, participem fieri, ne, causa Reginæ Scottorum, nondum
audita, præjudicasse videretur. Ceterum, cupit sibi rem Scoti-
cam fore. Rogabat, ut interim ab armis, & a Proroge creanda,
abstinerent: sese daturam operam, ne hoc tantillum moræ sit eis
damno.

IX. Hæc renunciata Scoti sapienter affecerunt, cum & ratio tem-
peris cogeret, ad Anglorum voluntatem consilia sua accommodare,
et tunc ignorantes, quantum publice interesset, curam illi in
sua magistratu, ad quem multa deferrentur. In hoc superiori-
bus rebus exemplo, constitutionem, statum inimicis habuisse, prae-
cogitare, & novæ pacis consilium facerent, non editis quæ-
re proponerent. Annis Regum moderales forent, contra Regi-
am animos languere, multitudine imperio saltem, non dis-
silio audientem fore, qui certum non esset, cui parceret. Post redi-
ta Legati, certiores facti sunt, novo tumultu in Anglia excitato,
modum templum foribus diplomata Romani Pontificis fuisse ab-
scondita, parata quæ Anglos horrent, ut ab injusto Regis impo-
rio

rio se liberarent, partim, propositis præmissis, ut ad cultum Romanæ Pontificis redirent. Nec ab iis consiliis Regina Scottorum alienare credebatur. Hæc quamquam sopita & ex literis Sufflexii Comitatus secessissent, & idem Thomas Randolph præfens affirmaret, æque contineri poterant, quo minus Proregem crearent. Tandem, in medio consilio, ut aliquam summi magistratus speciem haberent, Interregem nominare decreverunt, cui imperium usque ad IV. Idus Julias esset, quo spatio interposito, certiores ex aula Anglica de Regine voluntate fieri possent. Ejus enim animum a se nobis esse alienum, vel hinc maxime augurabantur, quod inter conditiones indiciarum posuissent; "Ut exules Anglos rebelles redderent." Id enim si fieret, intelligebant rebelles, omnium Papanorum animos, per totam Angliam, a Regina Scotta alienatum iri: sin negaretur, colloquium esse sublatum, & suspiciones, quæ vulgus averterent, in dies incrementum accepturas. Videbant etiam, cetera non facile conventurus, tum, ex liberatione captivæ, majus Anglis quam Scottis immineret periculum: nec, si cetera convenirent, Anglam commissuram, ut, nisi obsidibus acceptis, eam dimitteret: nec eam obsides dare posse, per quos satis cautum videri posset. His rebus paulo erectiores, Interregem creant Matthæum Stuartum, Levinæ Comitum, Regis Scottorum avum.

XX. Dum novus Interrex, adhibito consilio, quæ superioribus tumultibus erant labefactata, confirmare nititur, commodum literarum Regine Anglorum, ad VI. Idus Julii afferuntur, in quibus cum multa de sua erga Regem regnumque Scottorum animo disputaret, & benigne suam opem polliceretur, nominationem Proregis, quæ sibi foret invidiosa, nec ipsis exempli satis probandi, deprecatur. "Consilium tamen suum si exquirant, neminem sibi videri avo præferendum, in eo præferam munere, quod maxime fidem erga populum, nōdum sui potentem, exposceret, & qui jam, ob easdem causas, prærogativam tulisset." His literis confirmari, Matthæum ex Interrege Proregem creant, concordibus omnium Ordinum suffragiis.

XXI. Is statim ut creatus est, sacramento de more dicto, de statu religionis, deque patris legibus & institutis observandis, primum omnium edixit. "Universi, qui per veritatem arma ferre possent, quarto Nonas Augusti Lincolniæ præsto essent, ad impediendum seditionum comitum, Regine nomine indicia." Deinde Ordinum conventum Regis nomine indicit, in decimum Octobris diem. Missit quoque ad archiepiscopum, prefatum, qui adhuc partium Regiam studio strenue simulabat, quancumque omnes ejus actiones animum ab oratione ostenderent alienum. Ab eo petebat, ut universa, quæ ad hoc apparatusque ad eas res faciendas necessaria, magis ut animos ejus auderet, quam ipse quod petebatur impetiret. Ille, cum animo satis liberaliter promississet, apparet, edictorum de, promissa flagitantibus impudenter recusavit. "Summe enim operam, ad concordiam jungendam, non ad confundendum

Scotorum sanguinem semper fore paratam." Nihilominus Prorex ad diem Linnachum venit, quinque millibus armatorum comitatus. Sed, cum nihil ab hostibus moveri audiret, nisi quod Brechini ab Huntillæo centum sexaginta mercenarii collocati erant, ac adicum popolicum, ut Brechineses providerent, ut, ad quartum Idus Augusti, comitatus illic aliquot millibus hominum esset paratus: præsidarii, ab eo relicti, non modo ciues, sed omnes etiam præsterebant, itineribus infestis, spoliabant. Proren, de concilii secretoria, proficisci statuit, ut, ante Huntillæi adventum, locum occuparet, ad multa commodum, & ibi, si necesse esset, antequam reliquæ aduersarum partium copia convenirent, cum eo prælio decerneret, illamque Sclopetariorum, quam opam habebant, manum deleret, & Editionis duces quosdam (nam audierat ibi esse Crasfordiæ Comitem, & Jacobum Ogilviurum, & Jacobum Balfuclum) de improvviso opprimeret.

XXII. Igitur, Patricio Lindello, & Gulielmo Ruveno, supremi ordinis, & Jacobo Haliburtano, præfecto Taoduni, præmissis, ut, quanta possent celeritate, assumta juventute Taoduni & Perthi, rumores prævenirent. Hi, quanquam ad celeritatem nihil sibi reliqui fecissent, ac proxima nocte, sublati in equos pedibus, festinabant, cum jam in propinquo essent, ac lentiore gradu incederent, ne fatigati ex itinere ad hostem recentem pervenirent, trepidus Brechinum nuncijs affertur, hostes adesse. Ogilvius & Balfuclius, qui forte aderant, militem breviter ac pro tempore allocuti, bono animo esse jubent, intra triduum se cum Huntillæo redituros: statimque, equis consentis, per proximos montes ad suos contendunt. Milites relinqui, quod cuique ad manum erat, diripiunt: eorum circiter viginti turrim templi propinquam occupant: caeteri in sedes Comitæ Matris, quæ, arcis instar in proximo tumulo sita, oppido imminet, confugiunt. Jacobus Douglassius, Mortonii Comes, cum octingentis equitibus, longioræ via ducens, postridie affuit. Prorex, dimissis domum Levinianis & Rensfronis, ut suis agris præsidio essent, si quid ab Argathelia moveretur, ipse tertio die Brechinum præmissos assequitur. Cum, ad rumorem adventus ejus, Nobilitas e vicinis agris conflueret, ac jam ad septem millia armatorum in castris conserentur, qui in turri sacre ædis erant, statim deditionem fecerunt: reliqui, cum ad paucos dies se satis arriter defendissent, ac nonnullos, qui incautius subibant, partim occidissent, partim vulnerassent, tandem audito teneas machinas admovent, & se ab Huntillæo destitutos esse, & ipsi Præregi se permissurum. Is, triginta, qui plerique capti antea ab dimissi fuerant, aut in causa perficiacius perseverarant, haqueo extinctis, reliquos pene unanimis dimisit. Huntillæus interea, qui ad viginti millia passuum aberat, frustra maiorem manum colligere conatus, (quod maxima pars hominum, quoties libere voluntatem declarare audebant, in turpitudine causæ abhorrebant) trepidus, ut sibi consuleret, in superiores regiones cum paucis retro cessit.

XXIII. Prorex reversus Edinburgum, ut ex Ordinum sententia res ubique turbatas componeret, ad conventum ibi indictum venit. Rebelles, nulla spe salutis sibi relicta in Ordinum concordia, profectum si, qui primum Regiæ cædis, deinde qui cæsi Proregis destinabantur, egerunt per Reginam Angliæ, ut, quoniam ipsa promiserat Legatis Francorum & Hispanorum, se, partibus auditis, si fieri posset, compositorum, interea nihil novi publice statueretur. Hac mora impetrata, (nihil enim in eo conventu est actum nisi quod Proregis electio est confirmata) nunquam cessarunt rebelles, Gallos & Hispanos sollicitare, ut auxilia in Britanniam, & Reginam restituendam, mitterent. Et, quoniam ex ejus restitutione veterum caerimoniarum restitutionem pendere affirmabant, tentatus est Pontifex Romanus, ut, quia longius aberat, saltem pecuniæ partes juvaret. Is, misso in Scotiam, qui rerum statum presens cognosceret, cum Romanensium factionem infirmiore ibi cognovisset, nec omnes rebelles in Papismo restituendo consentire, a causis abstinuit: motum tamen aliquem interim in Anglia, (quoniam illi suam factionem adhuc præpotentem esse intellexerat) diris nocturnorum templorum valvis affixis, ac indulgentiis & præteritorum impunitate promissis, excitare conatus est.

XXIV. Prorex, in VIII. Cal. Feb. indicto conventu, (quoniam intra id tempus, Legatis exterarum nationum satisfactum iri sperabat) ad res, quoad fieri poterat, legibus & judiciis componendas Edinburgum rediit. Rebelles, renovatis subinde induciis per Angliæ Reginam, donec utriusque partis Legati apud eam disceptarent, non tamen adversus pacem a se petitam res novas moliri desinebant, freti (ut credebatur) maxime Comitibus Suffexii favore, qui eum exercitui Anglorum in Northumbria præfuit. Is enim, si Ducis Norfolciæ causa nondum deplorata, si Regiæ exulis, de cuius reditu non omnino desperabat, sollicitationibus inductus, in rebellium factionem pronior erat. Ea re animadversa, Scoti sua consilia cum eo parcius communicabant.

XXV. Hieme per inducias, subinde renovatas, transacta, conventus, qui fuerat in VIII. Cal. Feb. indictus, in Maium est dilatus. Interea Hamiltonii, cum in eadem Proregis frustra multo subornassent, tandem Pasletii turrim, custodibus ejectis, occupaverunt, inter majorum rerum curas, impune id sibi fore. Prorex Principes legationis in Angliam ad disceptandum cum Legatis exterarum Regum, Mortonium, Robertum Pitarnium & Jacobum Macgillium, ad Non. Feb. misit. Ipse, Pasletum profectus, convocatum tantum vicinam Nobilitate, quæ suæ factionis erat, turrim oppugnare aggressus. Obsessi autem, cum ab eo aqua arcerentur, coacti deditionem facere. Deinde, Gilberto Kennedo in Caricta Regiarum partium homines injuriis & damnis assiduis infestante, Aeræ petiit. Kennedus, propinquo metu paucorum cohortium ostentante gentiles etiam suos, qui in fide permanserant, Regiæque partes constanter tuebantur, formidans, fratrem unicum obsidem dedit:

que constituit, quem ad diem ipse Sterlinum veniret, & pacta confirmaret. Haec deditionem secuti Hugo Montgomerius Eglingtonii Comes, & Robertus Bodius, ad Proregem venerunt, atque ab eo in idem sunt recepti.

XXVI. Per omne hoc tempus, cum Prorex in recipiendis rebellibus, & Mortonius in legatione Anglica, abesset, qui arcem Edimburgensem tenebant, metu propinquo liberi, non cessant militem describere, loca urbis idonea praesidiis occupare, commeatus, a mercatoribus Letham in vestros, diripere, & quibuscunque rebus possunt, se ad obsidionem tolerandam comparare, donec sperata ab exteris auxilia advenirent. Proregi, equi lapsu graviter afflicto, propterea Glasguam reverso, per militem gregarium spes Britannici recuperandi est oblata. Is cum inter praesidiarios in arce haberet, uxor, ad eum saepe illuc commeare solita, furti fuit accusata, ac iubente Flaminio virgis caesa. Eam rem maritus, homo avarus, & qui injuriam insignem conjugii factam existimaret, a se egre tulit, ut sponte ex arce discesserit, & ex illo nihil magis cogitaret, quam qua ratione posset nocere Flaminio. Igitur ad Robertum Duglassum, Proregis propinquum, rem desert. Ei pollicetur: "Si dery qui se ducem sequantur, facturum, ut arx brevi in eorum potestatem perveniat." Roberto adjunctus est Joannes Cunninghamius, qui diligentius de rei tantae consuecutione ratione percontaretur. Sed homo rudis & militaris, cum promissis minus fidei esse videret, quod dilucide expedire non posset, quae erat pollicitus; Ego, inquit, quando verbis parum creditis, periculis me principem offero: si me sequi voletis, vos in arce sistam: sin aliud sentitis, rem omittere.

XXVII. Oratione ejus ad Proregem delata, cum & res magnitudine sua animos, in spem tantam pronos, accendisset, auctor autem rei fidum existimarent, tamen parum idoneus videretur, adhibito rei conscientiam suspecti facinoris Thoma Crafordio, viro forti & rei militaris perito, tandem convenit, ut vel temere potius, spem suam secuti, fortunam experirentur, quam per ignaviam occasione perire viderentur. Igitur paucis diebus, in scalis aliisque rebus necessariis parandis, ei negotio consumptis, Cal. Apr. rei consuecutione, ut rumores praevenirent, quod tum inducir, rebellibus per Angliae Reginam impetrata, exitura erant.

XXVIII. Sed antequam hujus expeditionis eventum explicem, sum est pauca de situ & natura arcis dicere. A confluentia Glorae & Levini fluminum, planities, circiter mille passuum, ad proximam montium radices extenditur. In ipso autem angulo, ubi amnes commiscuntur, rupes biceps attollitur. Alterum ejus cornu, ad altius se exerit, occidentem respicit. In summo ejus vertice, turris est, longissimo in omnes partes prospectu. Alterum, paulo humilius, ad orientem vergit. Inter duo cornua, quod in septentriones & aëros versum est latus, gradus habet, per obliquam rudem hominum industria & magno labore excisos, per quos vix singulis

gulis est aditus: Est enim saxum illud prædurum, & vix ullis
 ramens superabile, e quo si quid vel vi effringitur, vel ruinis
 habine, fulsorem lato odorem exspirat. In superiore arcis par-
 tens ingens est saxum, Magnesii quidem lapidis, sed ita cætera
 edignitatem & adhaerent, ut consilium omnino non appareat.
 Quæ Glotta ad meridiem præstatur, rupes, reliquis partibus
 tura præcepta, sese paulatim inclinat, & expositis utrinque
 chiis, nonnihil soli amplectitur, quod parva nature ingenio,
 tunc opera humani, ita includitur, ut & frequentibus ædificiis
 transversa latera locum præbeat, & stationes navium, in flumina
 matris æneis deverbando, suis turam, hostibus infestam, res-
 dar, & minoribus lembis adleunt prope ad ipsam arcis portam fa-
 ctus; ac media, qua ascenditur, rupe ædificiis occupata, velut
 terram arcem, à superiore seclatam, efficit. Præter naturale rupis
 munimentum, duo flumina, Levines ad occasum, ad meridiem
 Glotta, fossarum vicem suppleant. Ad latus orientale, quoties
 intravit mare, facile radices alluit. Cum recessit ætus, planities
 non quidem illa (ut sere sunt littora) arenosa, sed cænoza, pingui
 ore solis in lumen soluto, diffusior, & tunc etiam torrentibus,
 propinquo monte præcipitibus interfunditur. Reliquum latus
 in campo herbido ad planitiem est conversum. Arx fontes per-
 nes tres habet, multis præterea locis aquæ vivæ scaturigines. Ve-
 teres Britanni (scilicet Beda) locum vocabant Aleatham: Scoti
 qui olim a Britannis Leano ante dicti erant, quod in finibus
 Britonum id munimentum positum erat, Britannorum dixerunt.
 Adhæc eodem nomine oppidulum, in Levis amnis ripa, plerumque
 aut quingentis a consuetudine passibus.

XXXIX. Hæc arx, ut quæ insuperabilis videretur, in bellis ex-
 tra & civilibus, sepe magnis civitibus commoditates, hostibus
 molestias exhibuit. Tunc ei Joannes Flaminus, nomine Regis
 exulans, præerat: & quis per se Regis factioni par viribus
 erat, cum in eadem prioris Regis non consentiret, tamen ad par-
 tidarum partes se conjunxerat: ac superiori toto quadriennio, Re-
 gis Gallorum (cui persuaserat Scotos sere omnes in Regem Angli-
 rum potestatem clandestinis foederibus abisse) facultatibus præsti-
 tum arcis sustinuerat: ac magnificè in speciem iactatione ei
 severaverat: "Se Scotas velut compedes tenere, & quodcumque
 Gallis totum supereretur ab aliis bellis, in modica sibi dentur aux-
 ilia, omnia facile se in eorum potestatem redacturum." Nec
 simili vanitate promissorum Gallus ejus insatiam alebat, nullo
 am exiguo bellico apparatu, per Veracum quandam, quem ibi
 sistere, & Scotticas res speculari, jussit. Augebat etiam præ-
 insolentiam arx Edimburgensis, quæ nuper custodum perfidia
 fecerat a Rege: item Proregis valetudo, qui nuper lapsu equi
 ædificiis in podagram quoque inciderat: præterea indocile quoque
 per Angliæ Regiam, ad finem usque Martii mensis, imperia
 illi omnibus rebus securitas & negligentia adeo creverat inter
 fidian

liarios, ut frequentes, per luxum & lasciviam, in oppido vicino, vel in sinu pacis, pernoctarent.

XXX. In hoc statu rerum, paratis, quantum per festinationem fieri poterat, quæ præfens expeditio pofcere videbatur, Joannes Conigamius, cum equiratu præmiſſus, ut obvios interciperet, ne qua de militum adventu rumor ad hostem permanere poſſet. Thomas Crafordius cum pedite conſequitur. Juſſi convenire ad Dum-
locum, circiter medium noctis. (Is collis ab arce abeſt prope mil-
le paſſus.) Crafordius (uti juſſus erat) ibi militibus demum expo-
nit, quo ducerentur, quæque rei conſcien-
tia ratio eſſet, edocet. Duce-
m itineris oſtendit, qui primum ſe pollicebatur aſcenſurum, ſe-
que & alios, qui honore militari eminent, ſecuturos affirmat.
Ia militibus facile perſuaſis, ut ſuos duces ſequerentur, ſcalas cæ-
rumque rupis ſuperandæ apparatus expediunt, ac paullo ante lu-
em pedites ad arcem ducunt. Equites in eo, ubi conſtiterant, lo-
in, in utriusque fortunæ eventum reſtiterunt.

XXXI. Interea, dum propius ad arcem accedunt, duo impedi-
menta eis objecta ſunt: nam & pons torrentis, qui campum inter-
rat, fractus, & ignis, in proximo repente apparens, ſuſpicionem
rejecerunt, ne & pons dedita opera ad iter remorandum eſſet ſolu-
us, & ignis ad indicandum hoſtium adventum a præſidio eſſet ac-
cuſus. Sed pons celeriter, pro præſenti copia, eſt ita reſectus, ut
pediti pervius eſſet, & miſſi ad locum, ubi flamma viſa fuerat, ſpe-
culatores retulerunt, nullum ibi ignis veſtigium repertum. Unde
intellectum eſt, ardorem illum ex eo genere eſſe flammæ, quæ,
in ære genitæ, interim ſubſidunt in terras, & ſubito conſpectæ va-
neſcunt. Ille propior timor, ne cum cœlum plurium ſtellarum lu-
mine fulgeret, & dies jam appeteret, conatus eorum, e ſuperiore
loco, a vigilibus deprehenderetur, cum ſubito caligo denſa ita cœ-
lum texit, ut non infra mediam arcis rupem deſcenderet, ſuperio-
rem vero partem ita tenebris involvit, ut arcis cuſtodibus omnem
iterum, quæ infra gererentur, proſpectum adimeret. Sed, ut ca-
ſus cecidit opportune, ita alius incommodiſſimo tempore caſus in-
venit, qui pene reliquos conatus fecit irritos. Nam, cum pluri-
us ſcalis altitudo rupis eſſet ſuperanda, ac primæ, propter longi-
tudinem, eſſent ad tractandum inhabiles, hæ pondere properanti-
um conſcendere gravatæ, cum nec in lubrico ſaxo facile ſtabiliri
poſſent, una cum aſcenſoribus repente corruerunt. Ea res, uti ini-
to pavorem ac trepidationem iniecit, ita brevi, comperto nemi-
nem eo caſu aſſictum eſſe, ſic militum animos, prope conterritos,
confirmavit, ut, velut favente ſciliis eorum numine, alacriores
ad pericula repetenda efficerentur. Igitur ſcalis circumſpectius ad-
motis, cum ad mediam rupem perveniſſent, naſti locum minus ini-
quum, ubi conſiſtere poſſent, ibi reperiunt inter ſaxa forte enatam
maximum, quæ magnas eis commoditates attulit: funes enim ad
ſua nexos demiferunt, quibus ſocios, infra relictos, attollerent.
Ia, eodem pene momento, alii, ſunibus nixum juvantibus, in me-
diam

diam rupem evadebant, alii, scalis aliis admotis, in summam rupem nitebantur.

XXXII. Hic quoque novum & inopinatum evenit malum, quod universas prope rationes conturbavit. Nam, in mediis fere scalis unus ascendendum, subito stupore (quem medici *ἀπαληξία* vocant) correptus, ita gradibus adhæsit, ut nec ipse ulla ratione disvelli posset, & sequentibus viam præcluderet. Hoc quoque periculum militum alacritas & industria discessit, eo ira ad gradus alligato, ut ne, remittente morbo, caderet, & scalis summo silentio inversis, reliqui facile ascenderent. Cum jam summam rupem tenerent, ceteris scalis murus manu factus erat superandus. Eum cum Alexander Ramifæus cum duobus manipularibus ascendisset, vigiles, eos conspicati, excitato statim tumultu, saxa conjiciunt. Ramifæus, impari genere pugne deprehensus, cum nec saxa, quibus hostem peteret, nec scutum, quo se protegeret, haberet, e muro desiliit, & circumventus a tribus vigilibus, tamen pugnam sustinuit, donec comites, magis illius quam suo periculo solliciti, se præcipitarunt, & tres vigilēs statim confecerunt. Interea, cum reliqui, quantum possent, subsequerentur, murus vetustate prope solutus, pondere & conatu scandentium procubuit: ac non tantum ruinæ sua aditum patefecit, sed per rupem etiam intra arcem præaltam & inæqualem, faciliorem descensum fecit. Catervatim igitur ingressi magno tumultu, cum Deum ac Regem expeditionis duces, ac nomen Proregis identidem proclamarent, custodes, velut attoniti pugne obliti, quæ quisque poterat, suæ salutis consulit. Multo dum primus impetus defæviret, se intra domos concluserunt. Flaminiius, cum per obliquam rupem se subduceret periculis, comites qui unus eum sequebatur, ictu, ac statim ruente, attonitus, perperam in via descendit, ac per portulam emissus, flumine ob maris æstus ad muros usque effuso, naviculam nactus, in Argathellam profugit. Custodes infimæ arcis, ac præterea XXV. ex præsidariis, qui inter popinas & scorta in oppido pernoscaverant, tumultu excitati, ne tentata pugna, quæ proxime poterant, fugerunt. Capti fuerunt in arce, Joannes Hamiltonius, Fani Andrea Archiepiscopus; Joannes Flaminii Bogallius; juvenis quidam Anglus, ex proxima Anglorum seditione profugus; Veracus Gallus, qui nomine sui Regis, multo ante cum bellico apparatu & comitibus emissus, illic substiterat, ut Regem Gallum de statu rerum Scotticarum faceret certior. Alexander, Gulielmi Levistonii filius, qui cultu mutato evadere tentarat, a fuga retractus.

XXXIII. Prorex, de arce capta certior factus, ante meridiem advenit. Milites primum collaudavit: deinde Flaminii uxorem consolatus, non modo mundum muliebrem, sed vasa argentea, atque omne domesticum instrumentum ei concessit, agrosque e bonis mansi-
fici, quæ multo ante in publicum redacta fuerant, unde ipsa liberique alerentur, assignavit. Reliqua præda militi concessa. His ita constitutis rebus, per otium ad arcem visendam circum-

ad rupem, qua milites ascenderant, ventum est, res tam ardua cunctis est visa, ut milites etiam faterentur, "Se, si periculum prævidissent, nullis conducere præmiis potuisse, ut illac ire tentarent." Veracis, cum argueretur a mercatoribus, quos fretum flottæ ingressus hostiliter spoliarat, multis in concilio consentibus non ei furci agendum, tamen apud Proregem valuit Legati nomen inane, quod ipse suis flagitiis violaverat. Igitur, ut spoliatis ab eo sua recuperandi saltem spes injiceretur, ad iudicium servari iussus est, & ad Fanum Andree, apud hospitem, non alienum a causa rebellium, diversari, unde velut vi ereptus, paucos post dies (quod quærebatur) discessit. Anglus, quamvis multis suspitionibus premeretur, ex literisque etiam commendatitiis Joannis Lessii Episcopi Rossensis ad Flaminium, arce capta inventis, argueretur, in Angliam ad suos est remissus. Post ejus discessum, intellectum est eum a Norfolkianis submissum fuisse, ut Regem Scotorum venentolleret. Bogallius in custodia retentus.

XXXIV. Restabat adhuc inter captivos unus, quem Prorex maxime extinctum volebat, Fani Andree Archiepiscopus. Hic & superioribus temporibus, sub fratre suo Prorege, ut multa crudeliter & iniquare fierent, auctor erat, & totam fere, sub Regina, invidiam regni flagitiose gestarum sustinebat. Timebat etiam Prorex, ne, si major mora interponeretur, supplicibus Reginae Anglorum literis committeretur. Et Archiepiscopi amici ne hanc quidem spem negligebant. Et, ne temporis angustia hunc conatum impediret, Archiepiscopus vehementer postulabat, ut iudicium patrio more peragere: id aliquid spatii etiam, quantulumcunque erat, allatum. At hæc frustratio ita discussa est, quod nullo novo iudicio hanc Archiepiscopi causam audiendam opus esset, quippe quæ publicis regni comitiis jam esset dijudicata. Itaque, cum cædis Regiæ & Proregis superioris manifesto teneretur, suspendio Sterliniæ finivit.

XXXV. Hæc fere tum magna ex parte nova sunt prolata: nam, cum eum fere diem, major pars latuerat. Archiepiscopus Fani Andree, qui proxime diversabatur, libenter trucidandi Regis partes, sibi oblatus, & ob veteres inimicitias, & spem propinquam regni suam familiam transferendi, suscepit. Sex igitur, aut octo, e facinorosissimis suorum electis, ac datis eis Regii hospitii clavibus, eum commendat. Illi, cum summo ingressi silentio, eum sopitum opprimunt, corpusque suffocati in proximum extra muros hortum, per portulam (cujus ante memini) efferunt: ac tum demum, dato ligno, flamma ardibus supposita est. Iudicium autem ejus sceleris, per Joannem Hamiltonium, principem in facinore patrando, ita manavit. Is enim non solum, facti nefarii dies noctesque obverberante conscientia, animi inquietudine vexabatur; sed corpus etiam, sicut contagio animi infectum, cruciabarur, ac lenta paulatim ta- circumspicienti igitur omnia remedia, venit in mentem, ut ludimagistro Pasleensi, viro minime malo, & adhuc

in partibus Papisticis hærenti, totum rei ordinem, sociosque sceleris nominatim indicaret. Sacerdos etsi sedulo eum solaretur, divitiarumque misericordiarum admoneret, tamen, quia vis mali altius penetraverat, quam ut talibus piaculis ægritudo, quæ altius radices egerat, extirpari posset, intra paucos dies, mæroris mole obrutus, decessit. Sacerdos rem non ita occulte texit, ut ad Regis amicos fama non permaneret. Illi, multis mensibus demum post eandem Matthæo Comite Levinæ rerum potente, capto Britannoduno, & Episcopo Sterlinum ducto, sacerdotem eo pertrahendum curant. Iam cum, quæ de cæde Regis antea dixerat, tum affirmaret, ab Hamiltonio rogatus; "Unde hæc rescisser? num ex confessione auriculari? id quoque cum ille affirmasset, tum Hamiltonius; "Non ignoras, opinor, quæ pœna revelantibus confessionum arcana constituta. Nec quicquam amplius ab eo ad id crimen est responsum. Post autem quindecim aut amplius menses, cum idem sacerdos, jam tertio inter missificandum deprehensus, atque ad supplicium, ex legis præscripto, duceretur, eadem omnia, quæ antea dixerat, & apertius & copiosius, publice recitavit: eaque adeo brevi fuerunt divulgata, ut Hamiltoniorum clientes, inter se iurgantes, eandem Regis alii aliis objectarent.

XXXVI. Interea rebelles per fratrem præfecti arcis Edimburgensis aliquid pecuniarum a Gallo corraferant: & Mortonius, legatione Anglica reversus, conventu Nobiliorum Sterlini exhibita summam legationis suæ retulis, in hanc maxime sententiam. "Cum ad decimum Calend. Mart. Londinum venissemus, a Regina ad septem e concilio electos sumus remissi. Ab eis, post variam disputationem, duo capita nobis proposita fuerunt: primum, ut rerum a nobis gestarum, proxime superioribus temporibus, causas a nobis allatas, tam evidentibus argumentis confirmaremus, ut eas plane fuisse iustas ipsa persuasum habeat, & aliis, rationibus reposcentibus, honeste respondere posset. Id si minus possemus, tamen Reginam nihil prorsus omitturam, quod ad incolumitatem nostram facere queat. His de rebus, commentarius a nobis fere in hanc sententiam, est exhibitus. CRIMINA, quibus iniuria Regis nostri mater se falso gravari querebatur, adeo dilucide fuerunt a Comite Moraviæ, ejusdemque legationis sociis, explicata, ut nec Reginam Angliæ, cæterosque ab ea ad earum rerum cognitionem adhibitos, Regiæ cædis auctor (quo ex fonte cætera mala promanarunt) latere posset. Ea autem repetere apud Reginam, cui non dubitamus abunde in hac parte jam pridem esse satisfactum, non est necesse: nec nos, qui inviti in eam arena fuimus protracti, nunc etiam libenter memoriam tantorum scelerum usurpabimus. At, qui illa negare non possunt crudeliter & flagitiose perpetrata, regni ejerationem, & jus omne imperium a matre in filium translatum, ut rem novam, acerbam, & expressam, calumniantur. Primum, factum ipsum nec animam vertendi in Reges vetus majorum consuetudo novum videri sin-

nec mo
majorib
opus:
multo m
tro sese
XXXVI
Reges e
datum,
legis m
Nam &
in quib
chis cre
bent im
ex quib
am ince
potest i
Scotos
no, cum
vellere,
quos en
exilio
cerint:
facta ef
tionum
in prim
mutuo
cum rei
nullius
Hanc,
velimus
secuti,
norum
sed om
nis.
XXXV
mona,
libertat
tempor
fa, si q
magna
rem, &
urbis e
me, ve
tempor
relinqu
imperio
barbari

nec moderatio poenæ invidiosum. Nam, tot Reges, a nostris majoribus morte, vinculis, exilio, punitos, enumerare nihil est opus: externis autem exemplis nostrorum factum confirmare, multo minus: cum tot, ex antiquis historiarum monumentis, ultro sese offerant.

XXXVII. "Gens enim Scotorum, cum ab initio libera esset, Reges eo jure sibi creavit, ut imperium populi suffragiis eis mandatum, si res posceret, eisdem suffragiis adimere possent. Ejus legis multa, ad nostram usque ætatem, remanserunt vestigia. Nam & in circumjectis insulis, & in plerisque continentis locis, in quibus sermo priscus & instituta hæserunt, is mos in Phylarchis creandis adhuc servatur. Hujus quoque juris expressam habent imaginem, quæ in regno ineundo usurpantur cærimoniarum: ex quibus facile apparet, regnum nihil aliud esse, quam mutuum inter populos & Reges stipulationem. Idem vero apertissime potest intelligi, ex inoffenso veteris juris tenore, ex quo apud Scotos regnari coeptum est, ad nostram usque memoriam servato, cum nemo, interea, hoc jus non modo abrogare, sed nec convellere, aut ulla in parte imminuere, tentavit: cum tot Reges, quos enumerare longum esset, majores nostri regno exuerint, exilio damnaverint, carceribus coercuerint, supplicio denique affecerint: nec unquam tamen de legis acerbitate minuenda mentio facta est. Nec immerito fortasse, cum ea non de illarum sanctionum genere, quæ mutationibus temporum sunt obnoxia, sed, in primo generis humani exortu, in mentes hominum incisæ, & mutuo prope gentium omnium consensu comprobata, & una cum rerum natura, infragiles & sempiternæ perennent; ipsæque, nullius imperiis obnoxia, omnibus dominantur & imperent. Hanc, quæ, in omni actione, oculis & animis nostris sese offert, velimus, nolimus, in pectoribus nostris habitat, majores nostri secuti, semper adversus violentiam armati, impotentiam tyrannorum compresserunt. Sed nec Scotis hæc solis lex est propria, sed omnibus nationibus & populis bene instituta est communis.

XXXVIII. "Ut autem civitates clarissimas, Athenas, Lacedæmona, Romam, Venetos, silentio præteream, quæ non, nisi cum libertate pariter, hanc legem sibi eripi sunt passæ: etiam illis temporibus, quibus res Romana sævissima tyrannide fuit oppressa, si quando forte vir bonus imperii nomine fuit honestatus, in magna sibi gloria ducendum ponebat; sicubi se populo inferiori, & legum jussis obnoxium, fateretur. Nam, & præfecto urbisensem Trajanus cum (de more) traderet, dixisse fertur, *Pro me, vel in me, prout merebor, utitor: & Theodosius, pessimis temporibus optimus Imperator, testatum inter legum sanctiones relinquere voluit, Vocem regnantis majestate dignam, imo majus imperio esse, Confiteri, se esse legibus inferiorem.* Sed nec gentibus barbaris, & a cultu & humanitate longissime remotis, hoc jus

in partibus Papisticis hærenti, totum rei ordinem, sociosque sceleris nominatim indicaret. Sacerdos etsi sedulo eum solaretur, divinarumque misericordiarum admoneret, tamen, quia vis mali altius penetraverat, quam ut talibus piaculis ægrotudo, quæ altius radices egerat, extirpari posset, intra paucos dies, mororis mole obrutus, decessit. Sacerdos rem non ita occulte texit, ut ad Regis amicos fama non permaneret. Illi, multis mensibus demum post eadem, Matthæo Comite Levinæ rerum poriente, capto Britannoduno, & Episcopo Sterlinum ducto, sacerdotem eo pertrahendum curant. Iam cum, quæ de cæde Regis antea dixerat, tum affirmaret, ab Hamiltonio rogatus; "Unde hæc rescisset? num ex confessione auriculari? id quoque cum ille affirmasset, tum Hamiltonius; "Non ignoras, opinor, quæ poena revelantibus confessionum arcana sit constituta." Nec quicquam amplius ab eo ad id crimen est responsum. Post autem quindecim aut amplius menses, cum idem sacerdos, jam tertio inter missificandum deprehensus, atque ad supplicium, ex legis præscripto, duceretur, eadem omnia, quæ antea dixerat, & apertius & copiosius, publice recitavit: eaque adeo brevi fuerunt divulgata, ut Hamiltoniorum clientes, inter se iurgantes, eandem Regis alii aliis obiectarent.

XXXVI. Interea rebelles per fratrem præfecti arcis Edimburgensis aliquid æmularum a Gallo corraferant: & Mortonius, legatione Anglica reversus, conventu Nobiliorum Sterlini exhibitæ summam legationis suæ retulit, in hanc maxime sententiam. "Cum ad decimum Calend. Mart. Londinum venissemus, a Regina ad septem & concilio electos sumus remissi. Ab eis, post variam discussionem, duo capita nobis proposita fuerunt: primum, ut rogamus a nobis gestarum, proxime superioribus temporibus, causarum a nobis allatarum, tam evidentibus argumentis confirmaremus, ut eas plane fuisse iustas ipsa persuasum habeat, & aliis, rationem reposcentibus, honeste respondere posset. Id si minus possemus, tamen Reginam nihil prorsus omissuram, quod ad iocunditatem nostram facere queat. His de rebus, commentarius a nobis fere in hanc sententiam, est exhibitus. CRIMINA, quibus iniuria Regis nostri mater se falso gravari querebatur, adeo dilucide fuerunt a Comite Moraviæ, ejusdemque legationis sociis, explicata, ut nec Reginam Angliæ, cæterosque ab ea ad earum rerum cognitionem adhibitos, Regiæ cædis auctor (quo ex fonte cætera mala promanarunt) latere posset. Ea autem repetere apud Reginam, cui non dubitamus abunde in hac parte jam pridem esse satisfactum, non est necesse: nec nos, qui invitati in eam arenam fuimus protracti, nunc etiam libenter memoriam tantorum scelerum usurpabimus. At, qui illa negare non possunt crudeliter flagitiose perpetrata, regni ejurationem, & jus omne imperium a matre in filium translatum, ut rem novam, acerbam, & expressam, calumniantur. Primum, factum ipsum nec animam vertendi in Reges vetus majorum consuetudo novum videri

nec mod
majoribu
opus: e
multo m
tro sese
XXXVI
Reges eo
datum,
legis m
Nam &
in quibu
chis cre
bent im
ex quib
am inter
poreit i
Scotos r
eo, cum
vellere,
quos en
exilio d
cerint:
facta est
tionum
in prim
mutuo
cum ren
nullius
Hanc, q
velimus
secuti, f
norum
sed om
nis.
XXXV
mona, l
libertat
tempori
sa, si q
magna
rem, &
urbis er
mo, v
tempor
relinqu
imperio
barbari

nec moderatio poenæ invidiosum. Nam, tot Reges, a nostris majoribus morte, vinculis, exilio, punitos, enumerare nihil est opus: externis autem exemplis nostrorum factum confirmare, multo minus: cum tot, ex antiquis historiarum monumentis, ultro sese offerant.

XXXVII. "Gens enim Scotorum, cum ab initio libera esset, Reges eo jure sibi creavit, ut imperium populi suffragiis eis mandatum, si res posceret, eisdem suffragiis adimere possent. Ejus legis multa, ad nostram usque ætatem, remanserunt vestigia. Nam & in circumjunctis insulis, & in plerisque continentis locis, in quibus sermo priscus & instituta hæserunt, is mos in Phylarchis creandis adhuc servatur. Hujus quoque juris expressam habent imaginem, quæ in regno ineundo usurpantur caerimoniae: ex quibus facile apparet, regnum nihil aliud esse, quam mutuum inter populos & Reges stipulationem. Idem vero apertissime potest intelligi, ex inoffenso veteris juris tenore, ex quo apud Scotos regnari cœptum est, ad nostram usque memoriam servato, cum nemo, interea, hoc jus non modo abrogare, sed nec convellere, aut ulla in parte imminuere, tentarit: cum tot Reges, quos enumerare longum esset, majores nostri regno exuerint, exilio damnaverint, carceribus coercuerint, supplicio denique affecerint: nec unquam tamen de legis acerbitate minuenda mentio facta est. Nec immerito fortasse, cum ea non de illarum sanctionum genere, quæ mutationibus temporum sunt obnoxia, sed, in primo generis humani exortu; in mentes hominum incisæ, & mutuo prope gentium omnium consensu comprobata, & una cum rerum natura, infragiles & sempiternæ perennent; ipsæque, nullius imperiis obnoxia, omnibus dominantur & imperent. Hanc, quæ, in omni actione, oculis & animis nostris sese offert, velimus, nolimus, in pectoribus nostris habitat, majores nostri secuti, semper adversus violentiam armari, impotentiam tyrannorum compresserunt. Sed nec Scotis hæc solis lex est propria, sed omnibus nationibus & populis bene instituta est communis.

XXXVIII. "Ut autem civitates clarissimas, Athenas, Lacedæmona, Romam, Venetos, silentio præteream, quæ non, nisi cum libertate pariter, hanc legem sibi eripi sunt passæ: etiam illis temporibus, quibus res Romana sævissima tyrannide fuit oppressa, si quando forte vir bonus imperii nomine fuit honestatus, in magna sibi gloria ducendum ponebat; sicubi se populo inferiorum, & legum jussis obnoxium, fateretur. Nam, & præfecto urbisensem Trajanus cum (de more) traderet, dixisse fertur, *Pro me, vel in me, prout merebor, utitor*: & Theodosius, pessimis temporibus optimus Imperator, testatum inter legum sanctiones relinquere voluit, *Vocem regnantis majestate dignam, imo majus imperio esse, Confiteri, se esse legibus inferiorem*. Sed nec gentibus barbaris, & a cultu & humanitate longissime remotis, hoc jus

ignorum fuit. Plena est omnis vita, plenæ omnium nationum
historiæ. Sed, ne obsoleta conquirere videar exempla, duo mo-
do proferam, cum nostra memoria conjuncta. Nuper Christiæ-
Danus, ob intolerabilem sævitiam, cum tota stirpe Regno est ex-
stus, graviore certe pœna, quam ab ullo Regum nostrorum po-
pulus unquam exegit: nunquam enim parentum peccata in libe-
ros propagavit. Sed ille, ut omni scelerum genere inquinatis-
mus, singulare merito supplicium luerit. Quid Caroli Quinti Im-
peratoris mater? quid illa perpetua custodia dignum commisit?
Mulier, ætate adhuc integra, mortuo marito juvene florentissi-
mo, de secundis nuptiis cogitasse dicitur: neque sceleris ullius
sed legitimæ cuiusdam (ut severiores loquuntur) intemperantia
ut publici mores habent, honestissimæ necessitudinis, jure divini
& humano comprobatur, insimulata. Si conferenda jam sit Ro-
ginæ nostræ cum Christiæno Dano calamitas, (ut nihil amplius
dicam) non levius illa peccavit, sed in eam moderatius est
nimadversum. Si cum Joanna Austria, Caroli matre, quid mi-
fella illa commisit, nisi quod voluptatem, legibus permissam, &
remedium ætati necessarium, quoad libebat, expectavit? Et ta-
men eam pœnam innocens tulit, de qua gravissimorum scelerum
convicta nunc conqueritur: & legitimi conjugis cædes, & illegi-
timum cum parricida publico matrimonium, eosdem nunc habet
deprecatore, qui in Rege trucidando sceleris pœnam innocentem
irrogabant.

XXXIX. Sed hic, neque, quid majorum exemplis debeant, co-
gitant, neque legis illius æternæ sunt memores, quam clarissimi
Proceres, a primis usque regni incunabulis, secuti, violentiam
tyrannorum compescuerunt. Et nos, in præsentia, quid egimus
aliud, quam quod, tot regnorum & liberarum nationum vestigiis
insistentes, licentiam, supra omne legum imperium sese efferen-
tem, compressimus? Non ea quidem severitate, qua majores in
hoc genere sunt usi; neminem enim, qui in tali scelere fuisset
deprehensus, pœnas legum illi effugere voluerunt. Eos si non
imitati fuisset, non solum a periculi metu abessemus, sed eri-
am calumniarum fugissemus molestias: Idque ex adversariorum
postulatione potest intelligi. Quoties nos apud vicinos Reges
criminati sunt? quas gentes adversus nos non concitant? quid
tandem ista importunitate flagrant? Ut videlicet, æquitate juris
omnis controversia tollatur. Nos istam conditionem nunquam
recusavimus: nunquam illi tories oblatam recipere voluerunt.
Quid igitur postulant? ut tyrannos, gravissimi sceleris manife-
stos, spoliis civium pastos, Regum sanguine oblitos, in bonorum
supplicia inhiantes, auctoritate publica armemus? & parricidii
perpetrati comperitos, cogitari gravissimis suspicionibus infames?
Indicta causa, nostris capitibus imponamus? Et tamen hic co-
rum petitioni improbe largius indulgimus, quam aut mos patrius
aut legum severitas, aut juris æqui moderatio patretur. Nulli

ne res ab hiftoriæ noſtræ ſcriptoribus aut frequentius eſt celebrata, aut diligentius pertractata, quam in malos Reges animaduverſio. Inter tot tamen male geſti imperii reos, quis unquam tantam iratorum civium in pœna irroganda ſenſit lenitatem; quanta in Regis noſtri matre, in atrociffimo facinore deprehenſa, puniendâ ſumus uſi? Cui unquam, ſceleris convicto, poteſtas eſt data, filium, aut propinquum, ſuum in locum ſubſtituendi? Cui aliquando libertas illa permiſſa eſt, ut, quos vellet, proxime reſignaturo Curatores apponeret?

XL. "In ipſa vero ejuratione regni, quid eſt, quod quiſpiam vel paullo durius factum queratur? Mulier adoleſcent, oneri impoſito impar, rerum perturbatarum procellis agitata, per literas petit; ut Proceres non minus moleſta quam honorifica regni adminiſtratione eam liberent; impetratum eſt: ut ab ea in filium jus transferant; ita, ut voluit, eſt factum: ut Curatores nominaret, qui rerum ſummæ præſſent, dum filius adoleſceret; id quoque ei datum eſt. Et quo plus auctoritatis res haberet, ad Ordines in conventu publico de ea relatum eſt: a quibus recte & ordine cuncta fuiſſe acta judicatum eſt, & decreto publico id confirmatum eſt, quo nullum neque ſanctius nec firmitus nobis eſt vinculum. At quicquid in cuſtodia eſt actum, non ut ſponte geſitum, ſed timore mortis expreſſum, velut alia multa, ad quæ merus cauſa homines coguntur, pro infectis haberi ſolent ac debent. Iſta quidem timoris excuſatio, ut non ſine cauſa interdum a iudicibus ſoles accipi, ita non ſemper juſtam ad res judicatas reſcindendas cauſam affert. Nam cum ſui emolumenti cauſa, injecto timore, plus actor a reo extorquet, quam per æquitatem legum aſſequi poſſet; merito aut vi coactis, aut formidine impulſis, hæc remedia optimo jure ſunt proviſa. Contra vero, ſi animus, male ſibi conſcius, ex juſtæ pœnæ expectatione metum confinxit, aut ſi vitandi juſti ſupplicii cauſa in conditiones aliquas conſenſit, nullam tatis juſtam cauſam ad reſcindendas res tranſactas is timor affert: alioqui, quo quis eſſet ſclerator, eo facilior ei in aliquem legum portum foret receptus; & quæ remedia ſublevandis innoxiiis ſunt excogitata, ad impios pœnis eximendos transferrentur: illæque ipſæ vindices injuriarum leges, bonis, improbitate malorum vexatis, non præbebunt aſylum, ſed malis, juſtum ſupplicium timentibus, injuſtum perſugium. Iſte autem metus, qualiſcunque fuerit, qua tandem in re conditionem Reginæ fecit deteriorem? Regi enim ſtigii titulus, & regni adminiſtrandi poteſtas, jam pridem ei univerſi populi judicio erat ademta, & jam in ordinem redactæ vita reſtabat præcaria, eaque ipſa non criminum innocentia, ſed populi miſericordia, ſubſistebat.

XLI. "Quid igitur, cum regno ceſſit, per timorem amiſit? Imperio jamdudum exuta, inane nomen imperii abjecit: & quod ab invita jure extorqueri poterat, ſpontâ remiſit: & reliqui tem-

"poris

"poris vitam, & infamiae turpitudinem, & ipsa morte miseriores
 "perpetuum imminenti fari timorem, vapi nominis umbra rede-
 "mit. Itaque miror hic neminem, seu Reginae patronorum, seu
 "Legatorum, praevaricationem videre. Nam qui petunt, ut, quae
 "a Regina in custodia sunt gesta, rursus infecta fiant, hoc videlicet
 "postulant, ut in locum, unde se metu dejectam queritur, restitua-
 "tur. Quis vero locus erat is, in quem tantopere flagitat restitui?
 "(nam ante jam pridem erat a regno gubernando remota, & omni
 "publica administratione jam adempta, legum poenis relicta.) Nemi-
 "pe boni isti patroni, eam restitui volunt, ut de crimine, non mi-
 "nus manifesto, quam foedo & detestabili, causam dicat; aut vo-
 "lens, causa jam cognita, iustas poenas luat: & quae nunc in mi-
 "sericordia propinquorum aliquo laxamento fruitur, & in re atro-
 "cissima, non pessima conditione uritur, in medias judiciorum pro-
 "cellas iterum conjiciatur, nulla meliore spe incolumitatis, quam
 "quae ex tot priorum Regum, qui se judicum sententiis permisce-
 "runt, condemnatione redundet. Quod autem, ad sollicitandos
 "simpliciorum animos, seditiose jactator ab adversariis, tyranni
 "puniendis bonorum Regum majestatem imminui, & auctoritatem
 "propemodum vilescere, id quale sit videamus. Nam contra re-
 "putando, nihil honorificentius societatibus & coetibus bonorum
 "esse potest, quam si malorum contagio liberentur. Quis sena-
 "tum Romanum, supplicio Lentuli, Cethegi, aut Catilinae, pol-
 "lutum existimavit? Valerius Asiaticus, tumultuantibus ob eadem
 "Caligulae militibus, & subinde flagrantibus, quis tam audacis fa-
 "cinoris esset auctor, e loco sublimiore & conspicuo proclamavit
 "Utinam istud vere assumere possem. Tanta fuit in unius hominis
 "privati libera voce majestas, ut tota vecors illa multitudo, statim
 "dissipata, conquieverit.

XLII. "L. Junius Brutus, cum conjurationem de recipiendis in
 "urbem tyrannis restinxit, non existimavit familiam eade nefaria
 "pollutam, sed sanguine suorum liberorum e Nobilitate Romana
 "maculam elutam. Christierni Dani carcer acquid detraxit de
 "laudibus Christiani proximi Regis? Ecquid obstitit, ne optimus
 "omnium suae memoriae Regum haberetur? Praestans enim & vir-
 "tuti suae innixus animus, neque aliena gloria crescit, neque de-
 "crescit infamia. Sed his omissis, ut ad criminis defensionem re-
 "vertamur, Reginae petitioni abunde satisfactum arbitramur, quae
 "a nobis poposcit, ut causam nostram tam evidentibus argumentis
 "confirmaremus, ut ipsa sibi persuadere posset, eam esse iustissi-
 "mam, & aliis, rationem repolentibus, honeste respondere. Quod
 "enim ad eandem attinet, adeo dilucide ejus auctor, & ratio, &
 "causae, fuerunt a Comite Moravio sociisque ejusdem legationis
 "explicatae, ut Reginae Angliae, ceterosque ab ea ad illarum re-
 "rum cognitionem adhibitos, nihil eorum exactissima judicia late-
 "re potuerit. Quae vero, post id facinus, in crimen vocantur
 "ostendimus, cum lege divina, cum lege naturae, quae & ipsa quo-

dammodo

dammodo divina est, cum legibus patriis & institutis, consentire, neque ab aliarum gentium, apud quas jus fasque & magistratum imperia valuer, moribus esse aliena: nostramque causam cum probent omnes divinarum humanarumque interpretes legum, tot seculorum exempla, tot populorum judicia, & tyrannorum supplicia; non videmus, quid in nostra causa tam sit novum, (ne dicam iniquum) quod Reginam remoretur, quo minus & ipsa nostræ causæ subscribat, & aliis persuadere possit, nihil hic esse, cur nos a bonorum, aut civium, aut Christianorum, officio discessisse debeant existimare.

XLIII. "Hæc eorum, quæ pro causa tum dicenda viderentur, summa, literis comprehensa, pridie Cal. Mart. perlecta, coram viris summa virtute & doctrina, quos Regina eis de rebus conferre sermonem iusserat; descriptamque, ad eam deferendam, dedimus: ac postridie, qui fuit dies Cal. Martii, mane iterum in aulam convenimus, ut, si fieri posset, certiores fieremus, non modo quid de nostro responso, sed de summa totius causæ, sentiret. Sed, quia Regina eo die profectura erat ad villam suam, ad tria millia infra Londinum, cui villæ Vico Viridi nomen est, non fuit nobis ejus tum conveniendi potestas. Igitur, quod proximum fuit, cum concilli Primoribus, qui nobis audientibus ab initio dati erant, collocuti, ex eis intelleximus, eam (etsi illa ipsa ex urbe migratio, aliæque curæ, non multum vacui temporis ei concessissent) tamen nostrum legisse commentarium: verum nondum sibi plane esse persuasum, nostram causam tam fuisse justam, ut sine ullo animi scrupulo eam probare posset. Quapropter hortabatur, ut ad secundum, ab initio nobis propositum, rediremus, aliquamque rationem dispiceremus, qua hæc discordia conditionibus honestis consopiretur. Nos ex adverso respondimus; Nos quidem domo non esse missos cum liberis mandatis, sed certis finibus circumscriptam habere potestatem: neque liberum nobis esse, consultare de ulla omnino re, quæ ad imminuendum Regis nostri imperium pertineret: nec, si etiam oblata fuisset a nostris ea potestas, eam fuisse accepturos, aut permissa usuros.

XLIV. "Rebus in hoc statu tum relictis, cum Regina in sua villa, nos Londini diversaremur, misimus e nostris, qui ex ea scirent, nunquid esset præterea, de quo nobiscum agendum existimaret: aut, si nihil esset, ut curarent veniam discedendi nobis impetrandam, ut domi reip. pro virili consulere, & privatam non negligere, ac, si qua in re liceret, Majestati ejus gratificari possimus; studium certe nostrum ei probare conemur, cujus declarationi major erit domi nobis potestas, quam in alieno solo degentibus. Hæc nostra flagitatione id saltem perfecimus, ut juberemur quinto die mensis Martii nos in aula sistere. Ibi, cum ad Reginam essemus perducti, ea nostram in tuenda opinione suscepta obstinationem graviter increpuit, quod disceptationem, aut po-

"cius

"tius consultationem, de re ad nostram securitatem spectante, tam
 "perstinaciter defugeremus. Adjecit præterea prolixam suam volun-
 "tatis declarationem, adversus Regem, ceterosque, qui ejus causam
 "susciperant tuendam. Nos cum requireremus, nostræ causæ
 "satis luculenter a nobis explicatam contenderemus, illa ex ad-
 "verso respondit, Suo nondum animo satisfactum exemplis & argu-
 "mentis a nobis prolati. Nec se disputationum earum place-
 "dem esse, ut quæ superioris temporis partem studio legum im-
 "pertisset. Quod si est ita vobis prorsus decretum, inquit, nihil
 "præterea comminisci ad Regis ac vestram salutem conservandam
 "velim tamen adhuc sermonem conferatis cum concilii mei Principi-
 "bus, qui vobiscum superioribus diebus iisdem de rebus disserue-
 "runt. Respondemus, Nos nequaquam nostris opinionibus esse
 "ita perstinaciter addictos, ut non libenter ex ipsa consiliarii-
 "eius quamlibet rei expetienda rationem audiremus, modo id ca-
 "veatur, ne præsens regni status mutaretur, aut aliqua de Regis
 "imperio fiat imminutio. Ea de re nullam nos consultationem aut
 "velle aut posse attingere.

XLV. "Postridie, ad villam Regiam (uti cum Regina conveni-
 "rat) descendimus, initoque cum consiliariis colloquio, cum multa
 "ab eis in medium essent proposita, quæ ad dirimendam contro-
 "versiam, quæ erat de titulo regni, inter matrem & filium sit-
 "rent, nos, quia & non paucæ erant, nec de rebus parvi momenti
 "rationes utrinque jactabantur, rogavimus, ut eas scripto nobis
 "exhiberent, ut spatium de tantis rebus cogitandi nobis daretur.
 "Nec illi, consulta prius Regina, moram fecerunt. Cunctis igitur
 "per ordinem excussis, res visæ sunt tam arduæ, tamque ad Regi-
 "am majestatem imminuendam pertinentes, extraque fines legati-
 "oni suæ præscriptos positæ, ut eas nec vellent, nec auderent, nec
 "posset, attingere. Postridie, Robertus Picarnius in aulam cum
 "responsio remissus est. Id erat; Rem ad universorum civium cog-
 "nitionem pertinere, nec tam paucorum hominum disceptationi
 "committendam. Idem quoque ad eos nostrum responsum, scrip-
 "tum petentibus, postridie illius diei, hoc est, mensis Martii no-
 "no die, ad aulam retulit: ac magnopere petiit a Regina, ut, per
 "actis quorum causæ venerant, Legatis donum abeundi veniam
 "daret. Post decimum demum diem, Regina: conveniendæ nobis
 "copia facta est. Delecti a concilio, quibuscum, a nostro adventu
 "usque, nobis institutus fuerat sermo, vehementer instabant, ut
 "adhuc, una secum, conditiones non incommodas rei componendæ
 "comminisceremur: multisque verbis ostenderunt, si ad domesti-
 "cam seditionem externum etiam accederet bellum, duplicatum la-
 "borem, duplicata pericula, rerumque omnium difficultatem, fo-
 "re: præsertim cum nostris viribus nos explicare non possent.
 "Nobis vero in ratione instituta perseverantibus, nec ullam pacti-
 "ficandi formulam accepturis, quæ Regis potestas arderetur, illi
 "finitus est dies.

XLVI. "Pro-

XLVI. "Proximo die, qui fuit vicesimus Martii, in aulam fuimus revocati. Ibi Regina ad se iustos accedere, in hanc fere sententiam alloquitur: Se, cum suis, nostra responsa expendisse, satisfique perspicue intelligere, neminem, præter summum Scotorum concilium, qui ex conventu Ordinum constat, posse ad ea, quæ postulabantur, certi quicquam respondere. Itaque, se rationem dūisse, qua rem integram, honesto colore prætexto, relinqueret. Sibi renunciatum esse, comitia omnium Ordinum brevi in Scotia futura. Eo (quod bene vertat) proficisceremur. Ibi operam dāremus, ut ex utraque factione, pari utrinque numero, certi homines deligerentur, qui causas controversiarum diligenter expendere. Se quoque eo Legatos missuram, qui una cum eis paci reconciliandæ operam darent. Se autem petere, ut interea induciæ renoventur, dum res ad finem aliquem deduceretur. Hæc etiam se velle cum Legatis Reginæ Scotorum conferre, eosque, si posset, in suam sententiam adducere. Illi autem, re audita, se excusant: nihil enim se, Principe sua inconsulta, in ullam partem statuere posse. Se quidem, ut resciscant quid ad eam rem sententiæ habeat, ad eam scripturos. Nos vero redeundi ad nostros promissum comiteum flagitabamus. Verum interea jubemur brevem admodum temporis moram æquo animo ferre, dum a Regis nostri matre, ad Episcopum Rossiensem, ceterosque ejusdem Reginæ Legatos, responsum rediret. Post id, de reditu statim impetraturus.

XLVII. "Interea nihil ad festinationem nostram profuit, quod identidem objiceremus, nihil nobis cum Rossienfi Episcopo rei esse: neque is legationi nostræ propositus esset finis. Nos quidem, cur veneramus, perfecisse: mirari vero, cur Episcopus Rossienensis nostrum reditum, peracta legatione, remorari debeat: præsertim, per nostram absentiam, tot novarum rerum obortis tumultibus, idque non modico partium Regis incommodo. Sed nec hac prope importuna nostra flagitatione quicquam promovimus: res enim de die in diem prolata est, ad pridie Cal. April. quo die Regina Londinum rediit. Sed quæ, in conventu publico inchoata, tractabantur, per triduum fere proximum ita Reginam tenuerunt, ut ad externa disceptanda nullum ei otium relinqueretur. Quarto demum Aprilis die, nobis accessitis, moram injectam excusat. Ostendit, matrem Regis nostri præsentem horum audaciam graviter per literas increpuisse, quod suam ad causam hac ratione tractandam descendissent. Itaque, inquit Angla, cum a via concordie a me proposita tam vehementer abhorreat, non ero diutius vobis in mora. Quod si forte penitentia (quod spes est) posterius ducta, in hanc viam redire velit, vos non dubito in officio futuros. Ita tandem benigne & humaniter dimissi, octavo die Aprilis iter in patriam sumus ingressi.

XLVIII. Hæc cum Sterlini in conventu Procerum recitata fuisset, magnoque omnium consensu diligentia fidesque Legatorum appro-

approbata, reliquas cogitationes in Cal. Maias intendunt, in quod diem comitia erant indicta. Interim, utrique se diligenter parare alteri ad ea habenda, alteri ad impedienda. Hæc fere palam prudentiores existimabant, Anglam nulla ratione velle Scotam dimittere: quippe quæ videret, quantum ex ea re periculum universæ rei Britannicæ immineret. Injuncta interim mentio erat, de Reg. Scoto pro matre petendo obside, magis spe concordiæ impediendæ quam restituendæ. Scotos enim nequaquam consensuros certo sciebat. Verum aderant in concilio ejus plerique homines potentes qui occulte Norfolciæ factioni studebant. Hi & Scotam restituere volebant, & factionem ei adversam temporis diuturnitate frangi debilitari, ut necessitate ab ea exprimeretur, quod a volentibus impetraturi non videbantur. Nec dubitabant eo rem venturam, cum rebelles pecunia bellicoque apparatu a Gallo juvantur; Regii contra in unam Angliæ Reginam essent intenti, quæ benigne, ab initio, eis, intellecto Reginæ Scotæ scelere, pollicita erat, regnum Regemque eorum sibi curæ fore. Sed nec Gallus sua consilia satis expedire poterat: Reginam enim restitui volebat, Regem Angliæ dedici nolebat. Cum autem non ignoraret, quam valida esset Norfolciana factio, quæ res novas moliebatur, non desperabat fore, ut Regina Scota e custodia vel clam elaberetur, vel per vim educeretur. Hic fere tum rerum status in Britannia erat.

XLIX. Mortonius, cum in conventu Sterlini suæ legationis ad Proceribus probasset, domum reversus, quæ quatuor millia ab Edimburgo aberat, cohortem peditum centenariam cum paucis equitibus habebat, ut & se, si quid oppidani attentarent, ea manu tueretur, & eorum excursiones prohiberet, dum majores copiæ cogerentur. Interim Reginæ factio, quæ oppidum tenebat, militum conscribit, loca idonea præsidii occupat, atque in id unum omnia consilia confert, ut, excluso Prorege, comitia, quæ Edimburgum erant indicta, impediret. Ad hæc Mortonius, uti a Prorege fuerat mandatum, viginti equites, & e centuria peditum, quam committibus infrequentem secum habebat, circiter septuaginta Letham missis, qui edicto publice denunciarent, (nam Edimburgum jam præsidio tenebatur;) "Ne quis, terra marive, rebelles commearibus armis, aliove quovis bellico apparatu, sublevaret: qui contra fecissent, eisdem quibus rebelles poenis essent obnoxii." Hi, qui urbanis se copiis impares sciebant, pedites longiore via, quæ more (quem Arcturi Sedem vulgus appellat) ab urbis conspectu regium equites, prope muros, urbis portas (nemine hostium se commovere) transierunt. Peractis autem cur Letham venerant, non eadem revertentibus fortuna fuit. Pedites enim cum recusarent quæ venerant redire, & ut sui & hostium periculum facerent, prope urbem portas, invitis equitibus, una tamen cum eis subjecti moenibus transibant, cum repente duabus portis in eos facta est eruptio. In tanto concursu est satis acriter, Oppidani tandem tumultuosi in u-

hem rejecti, levi quidem cum jactura, sed tamen, ut facile appare-
ret, inferiores virtute eos esse, etli numero superarent.

L. Contra Prorex, cum nihil haberet ad oppidum oppugnandum
parati, nec, instantibus comitiis, ob temporis angustiam, machinæ
eo conduci possent, a vi abstinendum ratus, comitia tum extra por-
tam habere statuit: nam oppidum cum in longitudinem exporre-
ctum esset, qui muris id primi circumdederunt, magnam ejus par-
tem extra pomeria excluderant, ita tamen ut ejus partis habitato-
ribus civitatis jus integrum servaretur. Illic igitur habita sunt co-
mitia, jurisperitis interpretantibus, "Nihil referre, in qua urbis
parte haberentur." In hoc conventu, cum perduelles essent de-
nunciati principes fere eorum qui arcem tenebant, ac hi potissi-
mum, qui ob conscientiam cædis Regis ac Proregis judicia fugie-
bant; rebelles, Ordinum decreto (cujus judicii summa est auctori-
tas) damnari, ne vulgus, quod fere a Nobilitatis nutu pender, ab
eis alienaretur, & ipsi, ex ea copia quæ apud eos erat, comitia co-
egerunt. Pauci ab eis stabant, quibus jus suffragii erat, e quibus
alii in comitium non venerunt, alii affuerunt quidem, sed ut spe-
ctatores, omnibusque officiis forensibus abstinerunt. Ita, cum nec
cæstus eis suffragatorum esset numerus, nec hi tempore legitimo aut
more majorum convocati, ut tamen speciem aliquam legitimæ mul-
titudinis haberent, duo Episcopi, alique nonnulli absentes, (quod
nunquam antea sando auditum erat) suffragia sua in ancipitem co-
mitiorum eventum scripta miserunt.

LI. Toto hoc tempore, cum arx assidue in Procerum conventum
majoribus machinis jacularetur, ac sæpe globi ferrei in mediam
urbem caderent, neminem tamen aut occiderunt aut vulnerarunt.
Damnati in utroque conventu pauci: & utrique comitia in men-
tem Augustum indixerunt, alteri Sterlinum, alteri Edinburgum.
Solutio conventu, ac neutris alteros laceissentibus, velut in inducias
consensum esset, major pars mercenariorum, qui cum Mortonio
erant, domos sunt dilapsi. Qui oppidum tenebant, non ignari,
quanta esset circa Mortonium infrequentia, simul ignominie supe-
rioris delendæ cupidi, ducentos viginti pedites sclopetarios, equites
centum emisere. Hi duas machinas æneas campestris secum avexe-
runt, eo consilio, ut vel oppidulum Dalkethum, ubi tum Mortoni-
i erat, incenderent; vel, si id non succederet, metu hostem intra
oppidum continerent, atque, ea velut timoris confessione expressa,
vulgo se ostentarent. Hi cum in colle adverso sese instructos osten-
dissent, subito Dalkethi, ad arma, conclamatum est. Mortoniani
statim, ducenti pedites, & circiter sexaginta equites, per adversum
collem subeuntes, in planitiem demum investiti, contra ad pugnam
parati steterunt. Procurrentibus deinde utrinque jaculatoribus, le-
vi certamine conferto, rebelles, qui omnia apud hostem se imparati
deprehensuros crediderant, spe sua decepti, retro, quantum in-
tegris ordinibus poterant, abeuntes, urbem repetebant. Interea,
aliis urgentibus, aliis se recipere cupientibus, ad Cragmillarium,

arcem medio fere itinere sitam, perventum est. Ibi pauci pedites Mortoniani, qui ab adversa parte arcem occulte transierant, ex insidiis confluentes, in angustiis viæ subjectæ aciem hostium aggressi, ordinibus solutis, eam in fugam averterunt. Qui præsidium in arce Edimburgensi agitabant, e superiore loco cernentes fugam se versus tendere, subsidio miserunt octodecim equites, & triginta pedites, quibus fratri hostes, equites Regios (qui dimidio pauciores erant) rebellium impetum non sustinentes, non minus trepidæ, quam paullo ante secuti erant, fuga retro impulerunt. Peditum utrinque operam prope inutilem imber repente cælo effusus fecit. In fuga ex Mortonianis cæsi pauci, plures vulnerati, capti circiter viginti sex. Cæsorum numerus e rebellibus major, captorum minor fuit. Sed fortuita res utriusque partis detrimenta prope æquavit. Nam qui Edimburgo venerant, doliolum sulfuris pulveris secum advexerant: inde milites festinantes dum inconsultius depromunt, igne temere injecto, tanta vis flammæ repente erupit, ut equus, qui vasculum vehebat, & peditum præfectus Jacobus Malvillius, compluresque militem, ejus afflatu fuerint ambrusti, ac major pars eorum intra paucos dies perierit.

LII. Dum hæc, re in neutram partem inclinata, circa Edimburgum geruntur, cohors una Scotorum, qui superioribus annis in Dania mercede militaverant, cuique præerat Michael Vemius, adulescens nobilis, summa virtute & doctrina, domum reversa, operam suam Regi, oppidanis frustra contententibus ut eam ad se pertraherent, obtulit. Hi brevi ad suos invensos spatium impetrato, dum ad diem dictum conveniunt, certiores fiunt, a rebellibus naves ad se intercipiendos instrui. Harum insidiarum gnarus Mortonius, ipse, pro præsentē copia manu armata, nemine conscio quod duceret, adeo festinanter Letham venit, ut eos conscendentes perire opprimeret: sedecim e moratoribus in ripa, dum scaphas tardius solvunt, capti. In posterum diem, quoniam citius per æstum Oceanum non poterant, naves paratæ, quæ reliquas persequerentur, arredeuntes interciperent. Prorex quoque ea nocte certior factus, & ipse, postridie summo mane, cum tumultuariis copiis, a sinistro Forthæ litore festinavit, ut rebelles, egressos in terram, invaderet. Sed militum Cimbricorum properatio hos omnes conatus fecit irritos. Major enim pars, majorem navem, incolumiter transmisit: cæteri, qui minusculam conscenderant, procul a Letha deprehensi, circiter viginti sex, ad arcem sunt deducti.

LIII. His ita confectis, Prorex Sterlinum revertitur. Mortonius, labore & vigiliis, præterea coli dolore afflictus, Lethæ lecto affixus tenebatur. Drurius Anglus, qui per tot dies de induciis inter factiones egerat, nihil transigere poterat, quod Prorex nulla alia ratione consensurus esset, nisi, quæ per priores inducias loca erant occupata, restituerentur. Cum discessurus esset Anglus, rebelles, velut per ostentationem officii, quicquid habebant virium cum eo produxerunt, rati, decumbente Mortonio, vel timoris con-

sessionem se ab hostibus, numero inferioribus, expressuros: vel, si cum copiis ejus sine duce congredierentur, aliquid in summam rei profecturos. Mortonius, per stationem equitum certior factus, electo statim consurgit, & arma capit, suosque omnes in propinquum colliculum producit, atque instructos tenet, quadringentos ere ab hoste passus. Drurius Anglus inter acies curritabat, ac utrosque invicem rogabat; "Ut domos redirent, neu spem rerum componendarum nimis calidis consiliis infringere." Cum de receptu consentirent, & id modo controversum inter eos esset, utri prius signa converterent, hanc quoque litem Drurius tollere conatus, ab utrisque petiit, "Ut, cum ipse stans in medio inter duas acies signum dedisset, utrique eodem momento se reciperent." Mortonius non repugnabat: rebelles contra minabantur; "Se, nisi sponte discederet, eum cum ignominia pulsuros." Ac jam vix contineri poterant, quo minus aciem promoverent.

LIV. Hoc responso recepto, Mortonius, se Drurio ac Anglis, quos eo tempore nolebat offendere, ac suæ moderationis testes libenter habere vellet, satisfecisse ratus, repente in hostem duxit. Equites primi, impetu facto, statim cornua nudant: pedites, attentato tantum certamine, & ipsi terga dederunt. Ibi, cum porta vicini proximi effuse fugientes capere non posset, complures in angustis occisi, multi proculcati, multi etiam capti, nemine resistente, præter peditum partem, qui, in cœmeterio proximo, consili loco, se in ordines receperunt, ac iterum ad primum hostium imperum fugerunt. Fuga adeo effusa in urbem fuit, ut relicta porta omnes in arcem contenderent: ac nisi hostis sequens in prædam intentus fuisset, oppidum neglectum capi potuisset. Ex rebellibus supra quinquaginta occisi, circiter centum quinquaginta capti. In his Alexander Humius, leviter faucibus, equo labente oppressus: Galvianus Hamiltonius cæsus. Jacobus Culenus, Hunriæ propinquus, pedum ductor, ex armario pauperculæ mulieris, ubi latebram quaesierat, extractus, Letham perducitur. Eo conspecto, tantus vulgi clamor exortus est, ut, nisi ejus morte, homines sibi satisfieri non passuri viderentur. Is enim, superioribus bellis civilibus, avare & crudeliter latrocinium exercuerat, in Galvianis infamem militiam egerat, Regibus Danorum & Suecorum armis contententibus, cum ab utroque pecuniam ad militem conducendum accepisset, utrique operam pollicitus, neutri præstitit, multa facinora fœda patraverat: tandem (ut dixi) captus, maximo plausu ad supplicium est ductus.

LV. Post paucorum dierum quietem, oppidani, refectis viribus, esse in armis ostentarunt: quotidie fere ex eo levia certamina contrebantur, varia plerumque fortuna. Pro Regiis erat virtus mirum, pro rebellibus locus ad insidias commodus, & arx imminens ad speculandum, unde omnes exirus hostium conspici poterant. Nec se se committebant certamini, extra quam ex arcis tormentis gloriæ ferrei-adigi possent. Lethæ Prorex se continebat, in omnes eorum

rum egressus intentus, & commeatus maritimos intercipiebat, terrestres omnino excludere non poterat, propter urbis vilitatem, & vicinorum locorum asperitatem, quorum circuitione plerumque momenta rerum gerendarum amittebantur.

LVI. Dum hæc circa urbem geruntur, navis Gallica, quæ nigrum, globos ferreos, tormenta ænea minuscule, & nonnihil pecuniæ ad obsessos ferebat, capta est: pecunia in stipendium militum erogata est: globi, nitrum, ac pars tormentorum, dum nullo prope comitatu Sterlinum adverso flumine comportantur, rebelles, recognita, naviculis in eum usum alio in portu comparatis, ad prædam convolant: capta, cum exportare in arcem nequirent, in flumen demergunt. Alia, eisdem fere diebus, capta est navicula, Galliarum quidem rerum inanis, præter literas, & magnifica Regis Galliarum promissa, spemque propinqui auxilii. Toto enim superiore biennio, quo bellum per occasiones in Scotia gerebatur, Angliæ Regina Regiæ partis, Galliarum Rex & Angli Papani bellum animos exigua pecunia, sed magnis pollicitationibus, sustentabant: nec tam studere videbantur Reges, ut sui vincerent, quam ne vincerentur. In id enim necessitatis uterque suos adigebat: Angli, ut Scoti, tædio rerum suarum, in Angliam Regem non inviti mitterent, atque ira toti ab ipsa pendere viderentur; Gallus, ut rebelles Britannodunum & Edimburgum ipsi dederent, iisque præsiidiis, capiti semper ab utroque mari imminentibus, Scotos, vel invitos, haberet obnoxios. Sed Regiæ libertate desperata, & amisso Britannoduno, lentius in causam rebellium incumberebat: id tantum spectabat, ne, regno seditionibus domesticis exhausto, novum & non necessarium, unius arcis causa, bellum susciperet: sed ad præsentem rerum statum satis abunde rebatur, si non caperetur. Et Scoti certi erant Regem non dedere Angli, cum ob antiquas controversias, tum ob Papanorum Anglorum potentiam, qui in ejus morte suarum rerum incolumitatem statuerant. Eo enim sublato, Regina Angli non modo videbatur infirmior, cum Regis unius viri spei eorum moram faceret; sed Regina Scotorum totius insulæ indubitata hæres foret, & quæ, suo matrimonio, regnum, cui veller, gratificari posset, & ad statum religionis per totam Europam commutandum maximum momentum afferre. In aula autem Anglica versabantur non obscuri homines, & eorum plerique a secretis Regiæ consiliis, qui spem rerum novarum veteribus beneficiis præferrent: sed si, vivo Rege Scotorum, Angliam tollerent, verebantur, ne Scori nota omnibus maleficia ejus auctoritatem elearent; & opes filii auferrent, & metu tyrannidis, eum Angliis cariorem facerent. Angli rebelles utrumque, hoc est, Regem Scotorum, & Reginam Anglorum, una opera tollere volebant; & cum res parum ex sententia aperte procederet, veneno grassari statuerunt.

LVII. Cum in hoc statu res Scotorum essent, utraque eorum factio ad propinquam comitorum diem se comparabant. Rebelles,

cum

um tres modo supremi ordinis suffragatores secum habent: e
quibus duo procuratores comitiis Reginæ nomine habendis præ-
sunt; tertius, Alexander Humius, unus esset, qui suffragii jus ha-
beret: & Ecclesiastici ordinis duo Episcopi: alter illo, ante aliquot
mensures, relegatus per Proregem, deinde statu urbis permutato,
cum sine commeatu discedere non auderet, ibi invitus permansit:
dester decoctor, accisis bonis, necessitate eo coactus. Iis censenti-
bus, supra ducentos damnati, horum nonnulli adhuc impuberes.
procacissimi enim militum, velut victoria jam parata, patrimonialia
sibi aliena destinantes, multos innoxios & quietos, ideoque maxi-
me injuriæ opportunos homines, in numerum proscriptorum refe-
rebant.

LVIII. Prorex, Sterlinum profectus, magno Procerum concur-
su, & ipse comitia habuit. Circiter triginta ex pertinacioribus in-
ausa Reginæ damnati: cæteri in spem veniæ dilati. Per Proce-
rum absentiam, rebelles, aliquid tentandum rati, omnes ex urbe
copias eduxerunt, & ad speciem multitudinis augendam, omnes
oppidanos, cum majore parte militum, in acie statuerunt, eo con-
silio, ut, velut superioribus temporibus consueverant, leviter laces-
cendo, Regias copias Letha elicerent: interea, dum intentos in
hostes distinerent, reliquis longiore itinere occulte circummissis,
oppidum præsidio destitutum, per aversam ingressi portam, incen-
derent. Patricius Lindesius Lethæ præerat, homo manu & consi-
lio promptus. Is, productis copiis, cum a deprehensis insidiis sibi
periculis cavisset, suos recta in hostem duxit. Et, cum initio satis a-
riter dimicatum fuisset, tandem, impressione majore facta, rebel-
les fusi, fugati, & usque ad oppidi portas non sine cæde compulsi:
magnus captivorum numerus abductus, sed major pars fuit oppida-
norum. Alexander Humius captus, suorum interventu est libera-
tus. Vespere, cum Regii victoria læti se reciperent, Jacobus Ha-
burtonus, vir bonus, ac rei militaris peritus, qui omnibus pedi-
um copiis præerat, cum ab agmine suorum, quod coge-
bat, longiusculum abesset, a turba equitum, cum, dubia luce, cujus partis
esset dignosci non posset, in compito quodam exceptus, in urbem
ductus est.

LIX. Hoc incommodo accepto, rebelles animum adjecerunt ad
aliud facinus, ut majoris periculi & audaciæ, ita in spem, si suc-
cessisset, belli universi patrandi. Nam, cum per exploratores com-
perissent, omnes fere Proceres adversæ factionis Sterlini adeo ne-
gligenter & solute agere, ut, tanquam in summa pace, in oppido
perro, ne excubias quidem nocturnas haberent, assumtis præcentis
peditibus, equitibusque ducentis, eo iter intenderunt: idque quo-
minus esset molestum peditibus, qui raptim ducebantur, pridie
eius diei omnes rusticorum equos, qui ad mercatum venerant, re-
tulerunt, & si quos obiter invenerant, dominis abstulerunt. Du-
ces expeditionis ejus erant, Georgius Gordonius, Claudius Hamil-
tonius, & Valterus Scotus. Eos magnopere confirmabat Georgius
Bellus,

Bellus, cohortis peditum signifer, Sterlini natus. Is, cum omnes aditus & opportuna oppidi loca nosset, ac Procerum hospitia haberet descripta, certam spem faciebat, omnia in eorum potestate futura. Illi quoque tanta confidentia proficiscebantur, ut jam designarent, quos servarent, quos perderent. Igitur mane, diluculo cum ad oppidum advenissent, omnia adeo neglecta compererunt, ut ne canis quidem eos allatraverit. Ita summo silentio ingressi, nemine obvio, in forum penetrant: aditus omnes, qui eo ferebant, armatis obtident, deinde Procerum hospitia aggrediuntur. Alii ceteri quidem parvo negotio sunt oppressi: Jacobi Duglassii Morronii Comitris diversorium unum eis moram præbuit. Id cum vi expugnare non possent, ignem subjiunt. Ille, uno aut altero ministris, qui strenue aditus tuebantur, cæsis, cum jam omnia fumo & flamma opplerentur, ægre ex incendio sese expediens, Valterio Scoto, affini suo, qui ibi occurrit, se dedit. Proræx quoque eodem momento, familiaribus segniter eum tuentibus, cum se armis, sed prope solus, defendere tentasset, captus abducebatur. Et jam Alexander Glencarniæ & Hugo Eglentoniz Comites, adhibitis custodibus, ad exitium servabantur. Claudius enim Hamiltonius suos admonuerat, ut omnes sine discrimine Proceres adversæ partis, simul ac portas urbis forent egressi, conficerent.

LX. Omnibus rebus ita supra spem succedentibus, cum vulgus militum ad prædam discurret, Joannes Areskinus, arcis præfectus, qui, viis obsessus, in forum aliquoties frustra prorumpere tentaverat, tandem globum suorum, majusculis sclopetis armatum, foras novas ædes, (quæ tum maxime ædificabantur) e quibus in totum forum prospectus erat, occupare jubet: hæ enim, ut vacuæ & nondum absolutæ, ab inimicis negligebantur, & Regiis tutum præsidium, unde jaculis hostes peterent, præbebant. Rebelles, ubi impetibus armis, e loco superiore jam occupato, se peti animadvertunt, statim sese in fugam conjecerunt, adeo trepide, ut cum ad arctiorem, quæ ad portam ducit, viam est ventum, alii alios proculcarent. Saluti eis fuit, quod rari sequebantur: iis, qui foro expulerant, singulis modo per novarum ædium portulam, quæ solida & semiclausâ in oppidum patebat, exeuntibus, ac e reliquis domibus paucis, qui intra ædes armati ad omnes casus parati stabant, egressis. Ita tota fere multitudo, quæ, pridie illius diei, tam audax facinus susceperat, & tum adeo feliciter prope consecerat, a se decem hominibus, tanta cum trepidatione & tumultu, ex oppido ejicitur, ut, captivorum ommissa cura, suæ quisque saluti consularet. In hoc tumultu toro, unus modo (quem nominare sit operæ pretium) ex Regiis, Georgius Ruvenus, summæ spei juvenis, dum ferocius, quam tempus poscebat, confertos hostes aggreditur, fuerit peremptus. Alexander autem Stuartus Garlianus, cum captus abduceretur, incertum a suis an ab hostibus itus, cecidit. In hac tanta & tam late fusa trepidatione, cum qui antea intra sua limina metu continebantur, passim in publicum prorumperent, qui Jaco-

um Duglassium, & Alexandrum Cunigamium ceperant, cum evadere non possent, se suis captivis dederunt.

LXL. Proregem ducebat David Spensius, equitum inter rebelles profectus: cum sciret, insidias vitæ ejus fieri, tam sollicitè eum queri satagebat, ut ipse quoque a percussoribus, avide Proregem persequentibus, ictus, eodem illo die interierit, magno utriusque factionis moerore: erat enim, omnibus corporis & animi virtutibus, juvenutis Scoticæ nulli inferior: nec, post ejus decessum, equitatus hostium quicquam memoria dignum gessit. E percussoribus Proregis duo, cum ad suos evadere non possent, supplicio, quod in deditum servissent, affecti: cæteri adeo trepide fugerunt, ut captivi, quos retinuerant, passim ab eis dilaberentur. Poterant quidem omnes hostes deleri, si equitatus affuisset, qui tum fugientes sequeretur: sed latrones Teviorici, in primo ingressu oppidi, equos omnes diripuerant. Id eis salutis fuit. Ex utraque parte fere par cæsorum numerus: e Regiis nemo captivus est abductus: ex altera factione multi, quorum plerique, prædæ intenti, intra domos quas diripiebant deprehensi fuerunt.

LXII. Prorex eo die ex vulnere decessit. Exsequiis, ut in tempore tam turbulento, raptim factis, Procerum qui aderant, ad successorem creandum conveniunt. Illi e suo numero selegerunt tres, qui, jurejurando prius adacti se Nobilitatis suffragiis pariterot, velut candidati, comitiorum eventui permitterentur. Hi erant Gilespicus Cambellus Argatheliæ, Jacobus Duglassius Mortonii, Johannes Areskinus Marriæ, Comites. Omnium suffragia in Areskinum inclinarunt. Is nihil prius quam de oppugnando Edimburgo egit, ad quam rem exercitus a superiore Prorege fuerat indictus in Calendas Octobris: sed repentina rerum perturbatio effecit, ut is dies prorogaretur in Idus ejusdem mensis. Ea res magnum attulit rebus gerendis impedimentum: quod oppidanis, qui dies noctesque in opere erant, spatium ad muniendum est datum, & hiems præmatura, noctesque longiores, & cœli, ut in locis frigidis, intemperantia, & difficilior commeatumum apportatio, & apparatus bellici angustia, effecerunt, ut re infecta discederetur.

LXIII. Proximis aliquot mensibus: certatum est excursionibus, in neutram fere partem rem inclinantibus: prospectus enim ex arce liber in omnes partes efficiebat, ne rebelles vel ad manus venirent, vel præcipitarent in insidias: signo enim e superioribus locis edito, facile admonerentur, ut se reciperent in tempore. Semel tamen, cum omnes equites ac pedites ex oppido se eiecissent, ut paucos e Regiis interciperent, ac acriter simulantibus fugam instarent, ad vexilla cohortium e valle propinqua emergentium ab arcis præsidio conspecta, statim signum receptui est datum. Itaque rebelles, antequam ad insidiarum locum essent perducti, se trepide recipere ceperunt, eoque fuga perturbatio fuit, quod, quanquam instantis periculi erant admoniti, tamen nec unde, nec quantum id esset, suspicari poterant. Equites pauci, qui ante fugam simulaverant, eorum

eorum tergo adeo institerunt, ut pedites, solutis ordinibus, quisque proxime poterat, urbem peterent. Multi vulnerati & capti. In iis, ex præfectis cohortium & ligniferis aliquot.

LXIV. Dum post hæc res ad urbem lentius geritur, in regionibus ad septentrionem versis, clades, hac maxime occasione, accepta est. Duæ erant in illo tractu familiæ, summa potentia & auctoritate, Gordoniorum & Forbosiorum. Sed cum Gordonii summa inter se concordia viverent, & vicinis aliquot gentibus, Regio permisso, multos annos præfuisent, veteres opes & auctoritatem auxerant: contra Forbolii, inter se discordes, suis se viribus assidue conficiebant. Sed neutra in alteram (ut qui cognationibus & affinitatibus juncti essent) quicquam multis annis attentaverant: magisque occulta æmulatione, quam aperta invidia, laborabant. Erat in familia Forbosiorum Arcturus, homo & ingenio & manu promptus, & qui, a primis usque discordiarum temporibus, Regem semper secutus erat. Is tum aliquid agitandum ratus, quo & suum & gentis nomen illustraret, & partis, quam sequebatur, opes augeret, primum familiam suam in concordiam redigere conatus est: id si obrinuisset, nullas in illis regionibus opes metuebat. Cum ad eam rem dies dictus fuisset, Adamus Gordonius, Comitis Humilæi frater, omnibus rationibus id impediendum ratus, propinquis & clientibus occulte admonitis, cum magno eorum numero ad locum venit: & cum Forbosiorum duo agmina in conspectu haberet, antequam conjungi possent, alterum adortus, Arcturum in procinctu cecidit. Eo labente, reliqui fusi & fugati sunt. Aliquot viri illustres cæsi: plures capti: reliqui proximis diebus, metu, ne gravius in captivos fœviretur, nihil ausi. Eum metum auxit domus Alexandri Forbolii, cum uxore prægnante, liberis & ministris, cremata.

LXV. Frater Arcturi Forbolii major natu, qui gentis princeps erat, capta & spoliata sua domo, ægre elapsus, in aulam venit. Ibi, quanquam res erat in summa angustia, tamen ei, & Nobilibus ejus sectam securis, ducenti pedites dati, literis vicina Nobilitate admonita, ut se eis conjungeret. Ea cum ad reliquias Forbosiorum aliquotque familias propinquas sese conjunxisset, a viribus se satis putabat firmam. Sed deerat, quem sequeretur, dux, cum juvenes fere essent familiarum Principes, ac vix quisquam inter alios admodum emineret. Ita in diversa consilia distracti, Joannes Kethus, cum quingentis equitibus, domum suam, non longe distantem, discessit: Alexander Forbosius, cum suis clientibus, & pedum centuriis duabus, Abredoniam contendit, ut Adamum Gordonium inde expelleret, & suos ex itinere resciceret. Adamus, certior factus inimicum cum non adeo multis adventare, suos ex oppido educit, coactis etiam sequi oppidanis, ut speciem majoris multitudinis præberet. Ibi statim in agris oppido proximis acceperat prælium committitur. Pedites Regii pugnandi studio longius Gordonianos secuti, deficiente pulvere sulfureo, nec suorum acie subsi-

ibus, qui
ati & capi
n regione
e, accepta
& auctori
ii summa
Regio per
itatem au
bus assidue
& affini
rant: ma
bant. E
& manu
as, Regem
quo & su
atur, opes
ere conatus
ebat. Cum
mitis Hun
propinquis
ero ad lo
tu haberet
procindu
t viri illu
tu, ne gra
xit domus
nistris, cre
is princeps
lam venit
& Nobili
na Nobili
ias Forbo
, a viribus
dux, cum
am inter a
ti, Joanne
longe di
bus, & per
umum Gor
lamus, cer
suos ex op
em majoris
oximis acre
ngius Gor
acie substi
dit

is firmata, trepida fuga se recipiunt, prementibus maxime sagit
ariis. Non adeo multi e victis cæsi, quod in noctem pugna erat
protracta: capti nonnulli: in iis Alexander Forbosius, cum se diu
pertinaciter adversus instantes defendisset.

LXVI. Hic rerum ad septentriones successus mirum quam ani
mos rebellium ad majora aggredienda erexit. Igitur, in diversa
regni parte, ad Jedburgum opprimendum animum adjiciunt, oppi
dulum quidem, more patrio, immunitum, sed fortissimorum civi
um, & quod superioribus annis rebellium conatibus semper fortis
sime restiterat. Huic oppido vicini erant Thomas Carus Farnihe
lius, & Valterus Scorus. Hi, præter veteres clientelas, satis nu
merosas, sibi adjunxerant tres vicinas regiones, Lidaliam, & Evi
am, & Esciam, semper latrociniiis infestas, ac tum, per bellorum
vilium licentiam, in longinqua etiam loca libere grassantes. E
ant & in ipsa Teviotia, cum harum regionum contagio, tum ob
consuetudinem prædas agendi ex hostico, aliquot magnæ familiæ,
turris & latrociniiis infames: nec hi modo, sed quidam e proximis
Anglis, spe prædæ illecti, se conjunxerunt. Arcessiti præterea E
limburgo CXX. sclopetarii, ex omnibus cohortibus selecti. Jed
burghenses quoque, non ignari se peti, trepidis nunciis Proregi per
iculum significant: & levis armaturæ tantum auxilium petunt: nec
præterea sibi desunt. Nam, Valtero Caro Cesfordio arcessito, & mi
trum satis magno numero e vicinis agris collecto, pro tempore op
pidum muniunt. Et Gulielmus Ruvenus, centum viginti sclopetari
is & equitibus, partim secum adductis, partim e Marcia vicina
collectis, ad Driburgum adesse nunciatur utrique parti, eodem fere
tempore. Sed rebelles, satis copiis suis confisi, (erant enim ad
tria millia hominum) iter summo mane ad oppidum intenderant,
ut auxiliorum adventum prævenirent. Et Ruvenus, id ipsum su
picatus facturos, magno gradu eos consequitur: & postremos levi
bus excursionibus laceffit. Valterus quoque Carus, adjunctis ad
duos oppidanis, recta ad hostes pergit. Id illi conspicati, ne anci
piti prælio dimicarent, se confestim in loca tutiora recipiunt. La
rones, qui spe prædæ accurrerant, cum oppidum a vi tutum, &
regios ad dimicandum paratos, cernerent, quæ cuique proximum
erat, domos abeunt. Rebelles, nihil minus rati, quam hostes ali
quid tentaturos, cum clientibus & peditem cohorte se Havicum re
cipiunt. Hanc spem augebat hiems, solito asperior, [S] nivis re
dens casus, quæ omnia late obtinebat. At Ruvenus, occasione ra
pius utendum, de tertia vigilia adeo celeriter agmen Havicum du
cit, ut, antequam hostes de adventu ejus fierent certiores, intra
nullum passus esset. Havici tanta erat trepidatio, ut nullus consilio
relinqueretur locus. Propere equites peditesque educti, flumen
proximum secuti, in loca tuta se recipere tentarunt, sed celeritate
sequentium præventi, equites, ut in regione nota, se periculo fuga
abtrahere: pedites, prædæ relictæ, silvam exiguam in rupe flumi
ni propinqua occupant: ibi ab equitibus undique inclusi, nec pe
ditum

ditum adventum expectare ausi, ad unum se dedunt. Hi, alia prævertenda essent, nec tam vehementi hieme circumduci possent, fide accepta se ad diem redituros, sine armis incolumes dimissi; pauci, obsidum nomine, pro cæteris retenti. Reversus Kircadius levibus commentis promissa eludens, ad diem statutum adesse vetuit.

LXVII. Reliquum hiemis, & proximum ver totum, levibus præliis extractum, in quibus pauci cadebant, sed rebellium quatuor Regiorum plures. Rebelles enim, in collibus urbi propinquis cum rei bene gerendæ occasionem captarent, vix inito plerumque certamine, in urbem refugiebant. Frequentes interim, de concordia inter factiones facienda, legationes ex Anglia venerunt: sed frustra. Nam Angla, etsi Regiæ parti magis favebat, tamen pacem ita facere cupiebat, ut utramque factionem sibi obnoxiam redderet: Franci, in exulis Reginæ causam proni, pacem impediebant, & magnis pollicitationibus eos retinebant, ne bellum omitterent. Tantum autem pecuniæ mittebant, quantum satis videbatur in præsentia, non ad rem gerendam, sed ad spem fovendam semperque aliena ejus portio a portantibus prærodebatur.

LXVIII. Inter hæc, aliquot menses levibus incursionibus, nec ad summam rei quicquam facientibus, transacti. Nec in aliis regni partibus a direptionibus & incendiis cessabatur. Adamus Gordonius, coacta manu, in Angusiam ingressus, domum [Gulielmi] Duglassii Glembevii obsedit: at ubi eum abesse sensit, in ea, quæ relicta erant, ferro & igne crudeliter sævit: tantamque formidinem Taodunanis incussit, ut illi e vicinis Fife locis præsidia advocarent: eis enim Gordonius insensissimus erat, quod egregia in Regias partes fide & constantia perseverassent. Blacnessum a custode Hamiltoniis proditum. Ea arx navigationem inter Letham & Seerlinum sustulit. Prorex molas omnes circa Edinburgum confregit. Nobilium ædes vicinas præsidiis occupavit, omnesque ad urbem aditus occlusit. Multi utrinque intercepti. Archibaldus Duglassius, e familiaribus Mortonii unus, ad suspicionem captus, quem, præter reliquam vitæ foederatam, literæ apud eum deprehensæ, & postquam captus fuerat, ultro citroque ad rebelles missæ & remissæ, coarguebant, & re & consilio, & pecuniæ & armorum transmissione, eos juvisse.

I N D E X

Eorum quæ XX. Libris

Rerum SCOTICARUM

Continentur locupletissimus,

Et Propriorum Nominum in Buchanani Historia
Occurrentium Interpretatio. Numeri Romani I,
V, X. Librum, Numeri vulgati 1, 2, 3, 4, &c.
Caput signant.

A.

Aberbrothium, (*Aberbrothock*)
oppidum & Cœnobium An-
guliæ, l. 25.

Abercornum, (*Abercorn Ca-*
lle) arx in præfectura Limnuchensi,
l. 31. V. 6.

Abernethii Macduffum Fife Comitem
occidunt, VIII, 13.

Abernethium. vid. **Abrenethium**.

Abredæ vetus **Abredoniæ** nomen, l. 26.

Abredonia seu **Aberdonia**. (*Aberdeen*.)

Dua sunt eodem nomine Urbes, altera ad
Dunc, altera ad Dea fluminis ostium,
fita: hac, Nova urbs vulgo appellata,
Scotia septentrionalis facile prima; Ci-
vium humanitate & adificiorum elegan-
ti structura memorabilis. **Abredæ** potius
appellari debuit: illa, sede Episcopali &
Academia omnium artium studiis flo-
rente nobilitata, Veteris urbis cognomine
distinguitur. Utraque in regione Mar-
ria ad mille passuum intervallum a se
mutuo distantes. Oppidum, Salmo-
num piscatu nobile. Ibid.

Abrenethium, (*Abernethy*.) **Jerniz**
oppidum, quondam rei Picticæ Caput
l. 22, 24. V. 58. & Sedes Episcopa-
lis, VI, 3.

Abria, (*Lochaber*.) Scotiæ septentrio-
nalis regio, l. 26. V. 8.

Abridica, (*Erisbach*.) insula ad Lornæ
oram sita, l. 35.

Abrinca, idem quod **Aberbrothium**,
l. 25.

Abrianus, magistratus nomen, VII, 19.

Achaius Scotorum Rex V, 52. primus
Scotorum Regum cum Francis ami-
citiam init. 53. Pictis auxilia mittit,
54. Moritur, ibid.

Achleccus & Auchinleccus, (*Auchin-*
lack, or *Affleck*, cognomen Scoticum)
Joan. pugna occisus, XI, 32.

Achnarra, (*Achnar*.) insula Leogum
ab occasu spectans, l. 36.

Acho Rex Norvegiæ prælio victus,
VII, 62.

Acmodæ Insulæ, l. 32.

Adami insula, (*Island Adam*, prope Ha-
raiam.) l. 42.

Adamannus Episcopus Scorus, V, 44.

Ado Viennensis corrigitur, III, 5.

Adrianus, vid. **Hadrianus**.

Adulatio adolescentium pestis, XI, 9.

Abercurnig monasterium, l. 31. V. 6.

Abudæiculus, (*The Western Isles*, ex no-
mine appellantur omnes in Mari Deuca-
ledonio, a Rona ad Mannam sparsa in-
sula numero fere 300, Scotia ab occasu
obversantes.) l. 32.

Egidius, (*St Giles*, Scorus viræ sancti-
tate clarus.) Edimburgensium tute-
laris Deus. XVI, 20.

Aliotus, (*Elisor*, or *Ellor*, cognomen.)
Thomas. Ejus sententia de antiquo
Britanniæ nomine refutata, l. 5.

A

Alius

Ælius Pertinax in Britannia, IV, 36.
Æmedæ insula, quæ & **Æbudæ**, I, 32.
Æmona insula, (*Inch Colme, or St. Columba's Isle*) in æstuario Forthæ sita.
Cænobium in ea fundatum, VII, 26.
Æneas, (*Angus, proprium viri nomen*), Gallovidianus tumultuatur, VII, 42.
Æneia, (*vetus Angulsiæ regionis nomen*), I, 25, unde nomen habeat, VI, 2.
Ætra, (*Air, oppidi & fluvii ipsum alluentis in Coila regione nomen*), Oppidum, I, 20. Captum, VIII, 35. **Amnis**, I, 20.
Æstii Britanni loquebantur, II, 14.
Ætius, Consul Rom. III, 11, ab eo Britanni auxilium implorant, V, 14.
Æsula insula, I, 42.
Agatha Margaritæ Scotorum Reginz matres, VII, 16.
Agathysii corpora pingebant, II, 19.
Agnes Comitissæ Mariani uxor arcem Dunbari adversus Anglos viriliter defendit, IX, 25.
Agnorum insula, I, 42.
Agricola, [Julius] I, 22, res ejus in Britannia gestæ, IV, 26.
As vel Aus Ostium, Aymouth oppidum ad Aium amnem qua Fortham subit, situm.
Aldanus Scotorum Rex, V, 33. Cumbriam ac Northumbriam populatur, 34. Prælio cum Eihelfrido Saxone victor, Ibid. ab eodem victus, 36. moritur, Ibid.
Ainia, (*Engie, or Einie, reginacula inter Boimam & Moraviam, in Præfectura Baisiensis jacens*), I, 28.
Aus seu Aius, Eys, or Aye, Marcia amnis.
Alanus Lornensis, fratrem captivum tenet, XII, 18.
Alanus Gallovidianus moritur, VII, 57. ejus stirps, Ibid. & VIII, 7.
Albanactus Bruii filius, II, 4, ab hoc Albani, qui postea Scoti, dicti finguntur, Ibid.
Albinia, (*Albany, Ducis titulus, quo, qui Regem Scotorum proximo post regni hancem sanguine attingis, insignitur*), Inde.
Albinus, seu Dux Albinus, (*The Duke of Albany*), Joannes Dux, vid. Stuartus.
Albinich Scoti se vocant, I, 14.
Albion Neptuni filius, Ibid.
Albium sive Albion antiquissimum Britannicæ nomen, Ibid. ejus erymon, Ib.
Album non modo coloris, sed altitudinis nomen fuisse, I, 14. id monstrare nomina inde derivata, Ibid.
Album Fanum, *White Kirk, Lothiana orientalis pagus ad Tinam amnem*.
Alcedum, vetus Taduini nomen a quibusdam creditum.
Allarto, Allerton, or North-Allerton, vicus in agro Eboracensi.
Alexander I. Scotorum Rex, VII, 26.
Acer dictus & quare, Ibid. Cænobia quædam condit, Ibid.
Alexander II. Scotorum Rex nascitur,

VII, 49. Regnum inist, 52. Angliam invadit, Ibid. iterum, Ibid. atque iterum, 53. Uxorem ducit primum Joannam Angliam, 55. deinde Mariam Cuciianæ Comitissæ filiam, 57. moritur, Ibid.
Alexander III. Scotorum Rex nascitur, VII, 57. Coronatur, 58. Uxorem ducit Margaritam Henrici Angli filiam, Ibid. a Cuminiis captus, 60. Norwegum devincit, 62. Equi laplu eructus, 65.
Alexander Insulanus prædonum Dux Ennernessiam populatur, X, 31. Regem se dedit, 32.
Alfridus Northumbriæ Rex, V, 44.
Alisa insula, (*Alisa*) I, 34.
Almo seu Almon fluvius, (*Almond*) præfecturam Edimburgensem a Linnuchenensi dirimens, I, 18.
Alloa, (*Alloway*), aix & oppidum in præfectura Clacmanana.
Alnevicus seu Amnevicus, (*Alnmick, vulgo Arnwick*) Northumbriæ oppidum.
Alpa pro Alba a Sabinis dicta, I, 13.
Alpes unde dictæ, Ibid.
Alpinus Scotorum Rex, V, 57. Regnum Pictorum petit, 56. post secunda aliquot prælia, 57. a Pictis tandem in prælio captus & occisus, caputque conto affixum, 58.
Altrifiodorus urbs Galliarum, II, 34.
Alfredus vel **Alfredus**, (*Alfred*) Saxonum Rex.
Amberkelethus, Scotorum Rex, V, 45.
Ambianensis Episcopus, (*The Bishop of Ambianum, Urbs Galliarum, Amiens*) in Scotia, XVI, 63. ejus crudelitas, Ib.
Amicus amicum prodit, X, 17. ab amicis illarum injuriarum graves, IX, 52. amici paterni non negligendi, IV, 16.
Amicitia Principum longinquorum quam propinquorum tutior, XIV, 20.
Anas Hispaniæ fluv. nunc Guadiana dictus.
Ancranum, Ancrum, Baronia, (*ut mæstros loquuntur*) in Teviotia.
Andegavia (*Anjou*), Galliarum provincia.
Andegavi & **Andei**, Andegavia incolæ.
Andegavus & **Andegavensis** sciz. Comes seu Dux, (*The Earl or Duke of Anjou*).
Andreas Apostolus Hungo Pictorum Regi per quietem visus victoriam pollicetur, V, 54. velut Deus tutelæ a Scotis cultus, VII, 20.
Angli, (*The English, populus Britanniam australem incolens*) quo modo dicantur toti Britannia imperasse, VI, 17. Exercitus 60000 hominum ad Edwardo III. in Scotos ducitur, VIII, 52. Angli milites Gallis minus rapaces, IX, 52. a Scoto auxilium adversus suum Regem petunt, VII, 52. XI, 47. Scotorum Liberales, XVII, 6. Scotis Regis cædis vindicibus subsidio veniunt, XX, 12. Regis & Proregis cædis consocios egrediuntur, 17. Angli rebelles Reginam Elisabetham, ac Scotorum Regem una opera tollere cupiunt, 54.
Anglia, (*England, regnum longe fertilissimum Britanniæ*)

637
 fiam Brit
 pletem.)
 Anglica nob
 referunt,
 Anglorum
 fuit ab ul
 cum VI, 2
 Clades, V
 Anglia, (J
 unde dict
 Anglianus
 Angustus,
 tu Scoti
 Annabella
 Annandia,
 scallatus
 17. V, 8
 Annandus,
 fium stru
 mditum.)
 Annevicus
 obfella, V
 Annus [J
 riginibus
 Antelmus
 episcopus
 Antoninus
 Britannia
 Apolleti.
 effo viri
 quibus of
 Comitiss
 38. XII
 Apostafia
 Aqua in la
 Aqueus, (J
 gaus, X
 Aquitania,
 cia: jam
 accipitur
 Arania, (J
 I, 34. u
 Arantius,
 primo p
 miltoner
 Arboraria
 Arcturus
 22. Brit
 cit, Ib
 Ejus elo
 Acturo
 tharina
 17, 20.
 Ard-an-tic
 Ardiescar
 Arduus inf
 Arellius,
 Comitiss
 bularius
 Areskinu
 Nomine
 accipitur
 Earl of
 nus, &
 V. educ
 Areskinu
 Dom.
 XIV, 4
 59. R

52. Angli
 bid. atque
 lucit primu
 deinde Man
 iam, 57. mo
 Rex nascitur
 Uxor em duc
 Angli finam
 60. Norw
 i lapu extit
 edonum Dux
 X, 31. Reg
 rex, V. 44.
 34.
 (Almond)
 niem a Lin
 8.
 oppidum in
 (Almwick)
 bria oppidum
 dicta, I, 15.
 V, 57. Reg
 post secun
 Pictis tandem
 us, caputque
 II, 34.
 (Alfred.) Sa
 Rex V. 45.
 The Bishop of
 Amiens
 crudelitas, Ib
 17. abami
 IX, 52. ami
 I, IV, 16.
 nginquorum
 tor, XIV, 20.
 adiana dictu
 onia, (ut no
 4.
 provincia.
 ria incolu
 feiz. Comes
 ke of Anglon
 go Pictorum
 us victoriam
 Deus tutel
 20.
 Britanniam
 odo dicantur
 VI, 17. Ex
 ad Eduardo
 II, 52. Angli
 ces, IX, 54.
 as suum Ro
 47. Scoti
 Scotis Re
 dio veniat
 exdis con
 ngi rebelle
 e Scotorum
 captum, 56.
 onge fertilif
 pman

suam Britannia majoris partem com
 plectens, ejus divisio, I, 17.
 agica nobilitas ad Normanos genus
 referunt, II, 37.
 Anglorum vulgus in misera servitute
 fuit ab ulque Gulielmo I. ad Henri
 cum VII. Ibid. Anglorum ingens
 Clades, VIII, 40.
 Angusia, (Angus,) Scotia regio, I, 25.
 unde dicta, VI, 2.
 Angustianus, Scotorum Rex, IV, 48.
 Angustus, (The Earl of Angus,) Comi
 tis Scoti titulus.
 Annabella Regina, vid. Dromunda
 Annandia, (Annandale, regio seu Sen
 scallatus in praefectura Drumfrisenf, I,
 17. V, 8.
 Annandus, (Ammand, fluv. & ad ejus o
 fium situm oppidum, unde regioni nomen
 mitum.) fluvius, I, 17.
 Annevicius, vid. Alnevicus, arx a Scotis
 obfessa, VII, 22.
 Annius [Joan.] fabulose de gentium o
 riginibus scripti, II, 5.
 Anselmus Normannus Cantuariæ Archi
 episcopus, VII, 22.
 Antoninus Pius Lollium Urbicum in
 Britanniam mittit, IV, 31.
 Apolcti, (The Lords of the Articles,
 duo viri e tribus Regni Ordinibus electi,
 quibus officium dabatur res in publicis
 Comitibus discipandas proponere,) IX,
 38. XII, 25.
 Apostasia a Deo punita, V, 40.
 Aqua in lapides conversa, I, 27.
 Aqueus, (Stephen d' Aix) Gallus Le
 gatus, XIV, 45.
 Aquitania, Aquitaine, Gallia provin
 cia: jam fere pro Ducatu Guinenfensi
 accipitur.
 Arania, (A'an, insula in astuariis Glotta)
 I, 34. unde.
 Aranius, (The Earl of Aran,) titulus
 primo principis Bodiarum, deinde Ha
 miltoniorum, qui nunc Dux Hamiltonia.
 Arboraria insula, I, 35.
 Arcturus Uterii filius ex adulterio, V,
 22. Brittonum Rex, 24. Saxones vin
 cit, Ibid. Lethaliter vulneratus, 28.
 Ejus elogium, Ibid.
 Arcturo Henrici VIII. Angli filio Ca
 tharina Hispani filia collocata, XIII,
 17, 20.
 Ard-an-ridir insula, I, 38.
 Ardicfara insula, I, 35.
 Ardua insula, Ibid.
 Arellius, (The Earl of Erral,) titulus
 Comitris Scoti qui summus regni Consta
 bularius, & Haistrum Princeps.
 Areskinus, (Erikine, or Areskine, cog.
 Numquam pro familia ejus principe
 accipitur, qui The Lord Erikine and
 Earl of Mar.) Joan. Areskiniz Domi
 nus, & arcis Sterilini praefectus, Jac.
 V. educationi prepositus, XIV, 4, 30.
 Areskinus, [Joan.] Joan. F. Areskiniz
 Dom. in Galliam Legatus missus,
 XIV, 49. in Galliam Legatus missus,
 59. Reginz custos datus, XV, 52.

eam in Galliam comitatur, 55. arcis
 Edinburgensis custodia ei creditur,
 XVI, 4. veteri jure Mariz Comes,
 XVII, 26, 34. arcem Edinb. Regina
 ab eo petit, XVIII, 22. Jacobo VI.
 puero cavere cupit, 41. adversus Re
 ginam & Bothwellium conjurat, Ibid.
 & 46. Hostibus invitis Edinburgum
 intrat, XX, 14. Cum paucis Regi
 nenses Sterilino expellit, 60. Prorex
 creatur, 62.
 Areskinus [Joan.] Dunensis Comar
 chus Anglos profligat, XV, 58. in
 Galliam missus, XVI, 14. priori
 religioni addictus, 23. a Rege ar
 cessit, 27. electus qui de concordia
 ageret, 30.
 Areskinus [Nic. & Tho.] Rob. filii An
 glos pellunt, IX, 47.
 Areskinus [Rob.] acium Britannodu
 ni, Sterilini, & Edinburgi praefectus,
 IX, 39. Duglassio regnum petenti
 obstat, Ibid.
 Argadus Scotiz Prorex, IV, 33. accu
 latus pecuniam deprecatur, Ibid.
 Argathela, (Argyle, Scotia Regio) I, 29.
 Argathelus, The Earl, qui nunc Duke of
 Argyle, Cambailorum Principis titulus.
 Arii corpora pingebant, II, 19.
 Armistrangius, (Armistrang, cognomen)
 Joan. Latronum dux laqueo strangu
 latus, XIV, 39.
 Arne Teviotiz vicus, Ibid.
 Arnottus, (Arnot, cog.) Michael, IX, 18.
 Arrogantia potentiz comes, XII, 26.
 Arundellius, The Earl of Arundale, Co
 mitis Angli titulus.
 Asclepiodotus Allectum interemit, IV,
 45.
 Askerma insula, I, 39.
 Allentatio opulentia comes, XI, 32.
 Allentorum aulicorum supplicium,
 XII, 45.
 Astrologicarum praedictionum studiis
 aulici addicti, XII, 34, 37.
 Ayla, insula: ita dicta, I, 42.
 Athelstanus Danicz gentis imperator a
 Pictis acie caesus, V, 54.
 Athelstani Vadum, Ibid.
 Athelstanus Edwardi Angli nothus Sco
 tos & Danos bello superat, VI, 16.
 Athirco Scotorum Rex, IV, 40.
 Atholia, (Athola, praefectura Perthensis
 par) regio fertilis, I, 25. Inde.
 Atholius, The Earl of Athola, Comes Sco
 tiae, cui Stuarto erat cog.
 Arena, Ayrton. Marcia oppidulum ad Ai
 rum fluv. situm.
 Atrebatas, populus & urbs Gallia Belgi
 ca, caput regionis, quae recentioribus Ar
 resia, vulgo Arto: appellatur.
 Attacotti, II, 22. a Scotis diversi, Ibid.
 Avallonia, Glafney Island, and Glafte
 bury, insula, & in ea Canobium in agro
 Somersetensi.
 Avaricum Biturigum, Bourges, urbs Gal
 lia Biturigum Caput.
 Auctoritas ut bonis artibus comparatur,
 ita male amittitur, XVIII, 46.

David, Gu. 31.
amo homi-
23.
barum) op-
2.
enfrem, rep-
triam & Co-
Stuartor-
roa, I, 20.
pinus casus
Capulus in a
inexpugnabi-
ter everja.
in Britannia
arini, pifce
VI. 9.
orum Claffi-
Comite Ma-
Bauge, vi-
ia, Duncan
ariz Archi-
ura Anglica
men.
coris fionm
nunc Germa-
nities ab An-
or Low Coun-
mania inferi-
enfes argen-
t, VII, 64.
og & honoris
ex Edward
captus, 24-
ibi manum
in provincia
D. Benedi-
vulgo, The
care, I, 15.
us, I, 14.
9. aliz dux
50. Bertha
Tai annu
Cathanefta
e oppidum ad
anne Anglo
captum

captum & incensum, VII, 52. Scotis
restitutum, 54. ab Anglis captum,
VIII, 15. a Scotis receptum, 42. ab
Anglo oblidetur, 45. arx a Scotis
capta, IX, 43. iterum ab Anglis capta,
ibid. Oppidum ab Henrico VI. Scotis
restitutum, XII, 3. Anglis rursus de-
ditum, 49.
etoniuss. (*Beaton, cog.*) Archibaldus,
XV, 48.
etoniuss [*David.*] Cardinalis, & Fani
Andreæ Archiepiscopus, in Galliam
missus, XIV, 45, 53. Fallum testa-
mentum Regi subijcit, XV, 1. se Pro-
regem eligendum curat, 3. ac fraude
ejecta honore deijcitur, ibid. in cu-
rodiam datus, ac brevi post dimif-
sus, 4. ruinam Ecclesiæ Papanæ im-
minentem avertere conatur, 6. pecu-
nia a Gallo missa se fraudatum indi-
gnatur, 13. Levinum inani spelactat,
12. a Mongomerio gravissime argui-
tur, 28. in purioris Religionis cultor
lavitia, 29, 32. suam suam, filio
Comitis Crafordiæ deiponder, 39. in
sua arce frucidatus, 40.
etoniuss [*Jacobus*] Glasguz Archie-
piscopus, Duglassi inimicus, XIV, 12.
ab eo ad labebras compellus, 30. in
Galliam missus, XVI, 14.
Blega insula, I, 50.
Blandum, (*Byland,*) Canobium in Agro
Eboracæ si.
Bluerus, (*Biffet, or Bizet, cog.*) Gul. in
Hibernia exulat, VII, 57.
Bourigensis Archiepiscopus, The Archbi-
shop of Bourges.
Bouriges Gallia populus, regio autem Ber-
ry dicitur, cujus metropolis Avaricum,
Bourges.
Blacæterus, (*Blacquer, cog.*) Patricius, ab
Joanne Humio interemptus, XIV, 26.
Blacæterus [*Robertus*] Coldingamiæ
Abbas cælius, ibid.
Blackessum, Blacknesi Castle, arx in pra-
fectura Limnuchensi.
Blandium, potionis genus, I, 33.
Blara, (*Blair,*) regio in superiore Atho-
liz parte, I, 25. in qua Blarium, The
Castle of Blair.
Blesensis Comes, The Earl of Blois. Comitii
Galli titulus ab urbe Blesis, Blois, ad
Ligerim sita.
Bodius, (*Boyd, cog.*) Bodia [*Græcina*]
Alexandro Forbolio uxor data, XIII,
9.
Bodiorum contra Kennedos factio, XII,
21. regni administrationem ad se tra-
ducunt, 26. ejus familiæ calamitas,
29, 31.
Bodius [*Alex.*] Regem blanditiis capir,
XII, 21. Jan. Kennedum vulncrar,
22. capite luit, 29.
Bodius [*Rob.*] Jacobum Stuartum in-
terficir, XI, 23.
Bodius [*R. b.*] Cancellarius inter alios
Regis custodiæ adhibitus, XII, 17.
Prorex creatur, 25. exul in Anglia
moriatur, 29.

Bodius [*Rob.*] ab Hamiltoniis obse-
sus, XIV, 12. adversus Reginam &
Bothuelium cum aliis conjurat, XVIII
41. a Prorege deficit, XIX, 7. literas
ad Proregem ex Anglia adfert, 33 ad
Mortonium scribit, XX, 6. cum Ha-
miltoniis & Argathelio consilia con-
fert, 7. a Levinio Prorege in fidem re-
ceptus, 25.
Bodius [*Tho.*] Cancellarii filius, Regis
sororem uxorem ducir, XII, 26. Ara-
niæ Comes creatus, ac in Daniam Le-
gatus missus, 27. hostis publicus ju-
dicatus, 29. Carolo Burgundo ope-
ram navat, 30. ejus liberi, ibid. An-
tuerpiæ diem obit, 31.
Bodotria fluv. qui nunc Fortha, IV, 11.
Boethius [*Hector*] I, 17. 22, 25, 31.
VII, 49. laudatur & adversus Luddum
defenditur, II, 47. vindicatur, VIII, 16.
Bogia (*& Bogiana vallis, Strathbogy, regio
ad Bogiam fluvium sica in præfectura
Aberdonensi.*) V, 8.
Boina, (*Bome, reginacula in præfectura
Banfensi*) I, 28.
Bombardarum ulus in Scotia, XI, 49.
Bononia maritima, que & Bononia Belgi-
ca, & Bononia Morinorum, Bologne sur
la Mer caput regionis Bononiensis, vulgo
se Bolognois, in Picardia Gallia provincia.
Borthuicum arx Lothiana. Unde.
Borthuicum, Borthwick. cog.
Bota, (*Bute*) insula, I, 34.
Bota, oppidum Scotis deditum, VIII, 35.
Bothuenius, (*Bothwel, cog.*) Adamus Or-
cadum Episcopus Mariam Reginam
Jac. Heburno Bothueiæ Comiti con-
nubio jungit, XVIII, 30. Legatus cum
aliis in Angliam proficiscitur, XIX,
16. Bothuensis. item, The Earl of Both-
wel, Comiti Scoti titulus.
Bovius, Bowes, cog.
Bracara, Urbs Hispaniæ, II.
Bradus, (*Braid, cog.*) Rob cælius, IX, 23.
Braid Albin regio, I, 24.
Brafia insula, I, 50.
Brecantia oppidum, II, 32.
Brechinus, (*Brechin, cog.*) David suppli-
cio affectus, VIII, 46.
Brechinum, Brechin oppidum.
Bredius insulanus ab Edero profigatus,
IV, 20.
Brema, Brema, urbs Germaniæ, ex Hansea-
tricia una, inde Bremenfis.
Brendinius in acie cælius, V.
Brennos duos fuisse, neutrumque Bri-
tannum, adversus Luddum probatur,
II, 47.
Bretæ feminz Britannicæ, I, 6.
Brettanice insulæ apud Stephanum pro
Britannicæ, I, 5.
In BRIA, BRIGA, & BRICA, defi-
nientia urbium nomina, II, 31.
Briangius, Briangia, cog. Anglicum.
Briennus Lacus, (*Loch Broom, or Brian,
lacus seu sinus maris, in occidentali Ros-
sia latere.*) I, 42.
Brigantes, & Brigiani, II, 32.
D. Brigidæ (*St. Bride, Scota vita sancti-*
falis

INDEX.

data celebris,) zdes incensa, XII, 19
Brigidana, (*Bride, parva insula prope I-*
lam,) I, 36.
Briganticus portus, *The Haven of Brest, in*
Britannia minore Gallia provincia.
Britannia, (*Britain, insula Europa longe*
maxima, totius Orbis celeberrima,) de-
scriptio, I, 1. et deinceps, ejus nomen
controversum, 2. non primum a Julio
Cæsare Latinis literis commendatum,
 4. quomodo a Græcis, Latinisque
scriptoribus prolium, 5. quibudam
Historicis eo nomine sola provincia
Romæ appellata, I, 11. II, 41. magni
inde errores nati, VI, 17. I, 11. quo
tempore a peregrinis gentibus occu-
pata, II, 40. 41. ejus ex Cæsare aliisque
veteribus descriptio, III, 2. et deinceps
Britannia minor, Bretagne, or Little Brit-
tany, Gallia provincia.
Britanni Gallorum coloni, I, 13. II, 13.
Britannorum origo fabulosa, II, 4.
corpora pingebant, 19 olim sexum in
imperitis non discernebant, III, 3. Vid.
Brittones.
Britannicarum gentium Origo, II, 1.
et sequentibus.
Britannodunum, (*Dumbarton, or Dum-*
britton, oppidum, & arx minutissima in
Levinia,) I, 23. arcis situs & natura,
 XX, 28. a Prætoris capta, 32.
Britannus Herculis & Celtus filius, I,
 13. II, 15.
Britannus, (*cog. Scoticus, Barton*) An-
dreas, Mercator Scotus a Lusitanis
cæsus, XIII, 27. Andreas ejus filius
Lusitanis multis damnis afficit, Ibid.
a Thoma Havarro cæsus, 28.
Britannus [Joan.] Richemondix Co-
mes prælo capius, VIII, 47.
Britannus [Rob.] aulica gratia florens,
 XIV, 38.
Britto, gemino, T. T. I, 6.
Brittones, (*The Britanni, or Britons, pri-*
sci Britannia Australis incolæ,) a Ma-
tiale primum nominati, I, 12. Brit-
tones [sive Britanni] eorum origo,
 II, 15. quo armorum genere uti sint,
 Ibid. 500 annis sub imperio pop.
 Rom. 37. a Saxonibus subjugati, Ib.
Scotos læcessunt, IV, 31. a Romanis
opem petunt, V, 2. Legionem unam
impetrant, cujus auxilio Scotos Pictos-
que prælo superant, Ibid. a Scotis
Pictisque trucidantur, 3. a iam a Ro-
manis legionem accipiunt, Ibid. a Sco-
tis & Pictis miserabiliter trucidati, 7,
 12, 13. eorum ad Aetium consulem
litteræ, 14. Saxones arcessunt, 15. in
peninsulam Valliam compulsi, 34.
ex Joannis Evangelist. discipulis Chri-
stianissimum edocti, 36.
Brix, Scotis ruptura, inde diminutivum
Brixac, II, 26.
Brechtia, *Brochy Castle, arx Angusta ad*
Tai ætuarium duo millia infra Tacdu-
num sita.
Budaus, Pictorum Rex, V, 34.
Brudus, Pictorum Rex, V, 57.

Brunus, (*Brown, cog.*) Richardus maje-
statis convictus, VIII, 46.
Bruffia (*Maria, vii potius Marjoria*) Ro-
berti I. filia, Regni hæres designat
 VIII, 42.
Bruffius, (*Bruce, cog. sapiens pro Roberto I*
Scotorum Rege longe fortissimo, cui id cog-
nomen fuerat, accipitur,) Alex. Eduar-
di Regis Hiberniæ nothus, Caricæ
Comes, se Balliolo dedit, IX, 9. a
Scotis captus, Ibid. ad Halidonem oc-
cisus, 14.
Bruffius [David.] Roberti I. fratris
 VIII, 28.
Bruffius [Eduardus] Roberti I. fratris
prosperè pugnat, VIII, 34. Sterili-
atrem obidet, 35. proximus post
Regis stirpem masculam hæres decia-
ratus, 42. ab Hiberniæ Rex appellatus
 43. prælo cæsus, Ibid.
Bruffius [Nigellus] item Thomas, & A-
lex. fratres Roberti I. capite multati
 VIII, 30.
Bruffius [Robertus I.] Annandix Do-
minus Isabellam Dav. Hundintonia
si iam uxorem ducit, VIII, 4. 7.
Bruffius [Robertus II.] Annandix
Doim. Regni Scotici competitor, VIII,
 3. ejus genealogia, 7. magnanimum
ad Regem Angliæ responsum, 12.
Bruffius [Robertus III.] Rob. F. Rob.
N. Caricæ Comes (Martha hæres
uxore ducti) appellatus, VIII, 7. re-
gnum Scotorum ab Anglo ei promi-
sum, 15, 16.
Bruffius [Robertus IV.] Rob. F. Rob.
N. Rob. P. Scotorum Rex. Vid. Ro-
bertus I.
Bruffius [Robertus] Caricæ Comes
Edwardi Regis Hiberniæ Nothus, IX,
 6. in prælo ad Duplinum cæsus, 7.
Bruffius [Robertus] Arthianus capite
luit, XI, 24.
Bruffius [Thomas] Caricæ Comes, al-
ter Edwardi Regis Hib. nothus Rob.
Stuarto se adiungit, IX, 20.
Bruti Historia, II, 4. refutatur, 5.
Buchananus [Georgius] Historiæ Sco-
ticiæ scriptor, Lutheranismi suspectus
sopitis custodibus per cubiculi fen-
estram evadit, XIV, 55. Moravium in
Angliam comitatur, XIX, 16.
Buchania, (*Buchan, regio in præfectura*
Aberdoniensi,) I, 7. unde dicta V. 8.
Buia, seu Buia, major & minor. In-
sula, I, 39. item, 40. ite. 1. alia dux, 42.
Bullocus, (*Bullock, cog.*) Gall. Anglus ad
Scotos dedit, IX, 27. interficitur, 31.
Bullus, (*Bull, cog.*) Stephanus, Anglus
navali prælo victus, XIII, 6.
Burbonius, *Burbon, cog. & familia Regi-*
Francorum.
Burdegala, *Bordeaux, Vasconia Gallia*
provincia caput.
Burgundia, *Burgundy, Gallia Provincia*
Unde.
Burgundiones, *The Burgundians.*
Burgunqus a Burgo, II, 32. *The Duke*
of Burgundy.

ardus mo
rjoria) Ro
s deligman

ro Robert
90, cui id
Alex. Edua
us, Carica
t, IX, 9.
lidonemoo

i I. frater
erti I. frater
34. Sterili
ximus pos
hazres deca
x appellatus

thomas, & A
pite mulati

mandix Do
undintonia
I, 4. 7.

Annandix
petitor, VIII
agnanimum

sum, 12.
ob F. Rob
rtha haredo
VIII, 7. re
lo ei promiss

ob. F. Rob
x. Vid Ro

et Comes
Nothus, IX
exlus, 7.

hianus capite

Comes, al
nothus Rob
tus, 5.

Historiz Sco
mi suspectus
biculi fene
Moravium in

16.
in praefectura
e dicta V. 8.

infu
aliz dux, 42.
al Anglus au
erficatur, 31.

anus, Anglus
I, 6.

familia Regi
asconia Gallia

lia Provincia
ans.
2. The Duke

Burra

Burra insula. I, 49. aliz dux, 50.
Baya, Vid. Buia.

C.

CADALLANUS Scotorum Prorex, IV, 21.

Cauallus Scotorum Prorex. IV, 18.

Cecilia Edwardi IV. Angli filia, Jacobi

Scoti filio promissa, XII, 40.

Cesar non primus Britanniae meminit,

I, 4. ex ingenio emendatus, II, 36.

Britanniae x ejus Comment. desumpta

descriptio, III, 2.

Calden Scotis Corylus, I, 25. II, 22.

Caledonia oppidum, I, 25. II, 22.

Caledonia silva, Ibid.

Caledones & Caledonii, I, 25. eos fuisse

Pictos, II, 22. 40. nominis etymon, 22.

Calderanus, *The Lord of Calder*, qui nunc

Lord St. John, and Lord Torphichen, nun-

ciatur.

Calenus, (Coline) nomen Scoticum, Cam-

bellerum familia frequentissimum.

Calva insula, I, 38.

Calsum, Calais, Morinorum seu Picar-

dia oppidum.

Calso, Kelsa, oppidum & Cambium Te-

viotia.

Cambellus, (Campbell, cog. florentissima

in Scotia familia, cujus Princeps Comes

Argathelius, Ducum numero haud ita

pridem adscriptus) Alex. Dominica-

us, ejus interitus memorabilis, XIV,

32.

Cambellus, (Calenus) familiae suae Prin-

ceps, Rob. Stuarto Proregi se adjun-

git, IX, 19.

Cambellus, (Calenus vel potius Duncanus)

Caleni F. Dominus Argatheliz, Regis

Jacobi I. adiuvus reducenclis Auctor,

8, 25.

Cambellus, (Calenus) I. Argatheliz

Comes, XII, 18. Alanum Lornensem,

haire liberato, in carcerem conjicit, Ib.

Cambellus, (Gilespicus. seu Archibal-

du) II. Argatheliz Comes, unus e

Ducibus ad Fluidonem, XIII, 38.

Cambellus (Calenus) III. Argatheliz

Comes unus e Scotiz Rectoribus ab

Albino Prorege constitutus, XIV, 9,

26. a Duglassio alienatus, Ibid. adver-

sus Duglassius missus, 37.

Cambellus (Gilesp. & Archibald) IV.

Argatheliz Comes, beatus quicum

Jacobo (postea Moraviz Comite) co-

ronam matrimonialem Delphino fer-

ret, XVI, 24. a Rege ad purioris re-

ligionis vindices missus, 30. ad eos se

avjunt, 33. exilio multatus, XVII,

49. unus e conjuratoribus adversus

Reginam & Bothuellium, XVIII, 41.

consilia caterorum Reginz prodit,

Ibid. eum suis paribus adjuvare Mo-

navius conatur, 55. ad conventum

publicum venit, 56. Reginz causam

tuetur, XIX, 3. copiarum Reginz

dux repentinum dolore correptus, 10.

se Regi subditum prosteri recusat, 32.

Glasguam venit, 34. ejus modestia,

Ibid. a Prorege in gratiam recipitur,

35. de Matellapo judicium turbare
nirur, 51. Edinburgum venire renu-
it, XX, 6. ejus auctoritas magna, 7.
frater tamen ejus & clientes eum ad-
versus Regem sequi nollunt, Ibid. in
Argatheliam cum Hamiltonio disce-
dit, 17. se Proregi eligendo paritum
jurejurando promittit, 62.

Cambellus (Gilesp.) perduellionis accu-
satus, XIV, 54. dum evadere cona-
tur, casu exinctus, Ibid.

Cambellus [Hugo] Praefectus juridicus
Aerensis, Castilliz Comitem tollen-
dum curat, XIV, 30. in jus vocatus
solum vertit, Ibid. pro purioris religi-
onis cultu cum aliis Regentem depre-
cat, XVI, 25.

Camber Brui filius, II, 4. ab hoc Cam-
bri dicti, Ibid.

Camerius (& Camerarius, Chalmers, or
Chambers, cog.) David, Bothuellii cli-
ens, XVIII, 2.

Cameronii. The Camerons, or Clan Came-
ron, priscorum Scotorum familia, cujus
Princeps Toparchus de Loch-Taal aut
Loch-Jol.

Cameronus, (Cameron, cog.) Joa. Glas-
guz Episcopus, XI, 25. ejus mors
horrenda, Ibid.

Camelodunum, I, 22. IV, 37.

Cames & Kamplos, (Keams, or Cames,)
arx in Bota insula, I, 34.

Camiskemethum, Cambuskenneth, Cano-
bium prope Sterlium.

Cannethamita, The Laird of Cannethan,
is autem pagus est paullo supra Hamilto-
nium in praefectura Glottiana.

Campus Lapideus, I, 14.

Camus Danorum dux a Scotis occisus,
VI, 50.

Cana insula, I, 36.

Canabea, Canoby, Monasterium, seu Prio-
ratus (quem vocant) in Scotia limite a-
dificatur.

Candida casa, Whithorn, Cambium & se-
des Episcopalis haud procul a Viciana
Gallovidiae oppido.

Canemora, (Kenmore,) arx Marria,
IX, 23.

Canna insula, I, 38.

Cantiers, (Kintyre, regio seu peninsula
parvo isthmo a Cnapadalia dirempta, Cai-
tiera promontorium, The Mule of Kin-
tyre, I, 23. 35.

Cantium, (Kent, Anglia regio) III, 2.

Cantuaris, Canterbury, Cantii caput, &
totius Anglia Primatis sedes Metropo-
litica.

Cap-bretton promontorium Aquitaniz,
I, 6.

Capraria, (Plan Na Buck, insula ad tram
Lorna prope Kerveram,) I, 35.

Carata insula, Ibid.

Caralia, (Carail, vulgo Cryla, oppidum in
Orientali Fisa angulo adificatum,) I, 24.

Carantius Athlronis filius, IV, 40. Fin-
docum Regem fratrem suum inreti-
mendum curat, 42.

Caratacus Scotorum Rex, IV, 23.

Carauisus

Carausius Romanus Britannias occupat, & purpuram sumit, IV, 45. ab Allecto occisus, ibid.

Cardossia, *Cardossi*, Carnobium in Levia.

Caricta, (*Carict*, regio Coilam & Gallovidiam interiacens) I, 20.

Carleolum (*Carlisle*, Anglia oppidum, & sedes Episcopalis) a Scotis captum, VII, 52. Anglis restitutum, 54.

Carnaglus (*Carnagy*, cog. antiqua familia cujus Princeps est Southesque Comes) Robertus Kinnardus a Gallo in Scotiam remissus, XVI, 1.

Carnarivannus ita dictus est Eduardus II, Anglia Rex, ab arce Vallia Carnarivann appellata, in qua natus est.

Carnicrucius (*Cairncross*, cog.) Robertus quondam Regius, XIV, 34. Abbas Sanctæ Crucis novo Simonis genere factus, 35. ab Aula remotus, 38.

Carnocensis, *The Laird of Carnock*, Eques Scotus nomine Drummondus.

Carolus V. Francorum Rex, verus cum Scotis foedus renovat, IX, 43.

Carolus VI Francorum Rex, filium suum exheredit, X, 20. moritur, 24.

Carolus VII Francorum Rex, tum Delfinus a Scotis auxilium petit, X, 20.

Carolus V, Imperator ad Scotum de Amicitia iungenda legatos mittit, XIV, 47. mater ejus cur perpetuæ custodiæ tradita, XX, 31.

Carolus Burgundus prælio ab Helvetiis interfectus, XII, 37. mors ejus ab Astrologo prænuuciata, ibid. hic tyrannicus fundamenta jecit, XII, 62.

Carolus Gulius Cardinalis Lotharingus, unus e Regina Mariæ Curatoribus, XVI, 3. ejus avaritia elusa, XVII, 7.

Carton, *Carton flu.*, agrum Sterlinsensem interficans) I, 21. IV, 37, 38.

Carruderus, (*Carrudari*, cog.) Gul. Stuarto se adjungit, IX, 20.

Carthus, (*Carth*, duo sunt in Præfectura Renssiana ejus nominis fluvii,) I, 20.

Carthusiani, Monachorum ordo vulgo Chaitreux dictus.

Carus (*Ker* or *Car*, cog. unde dua illustres familia propagataquarum Principes olim Cesfordius, & Farnihestius, nunc Rosburgi Dux, & Lothiana Marchio) Andreas Cesfordius, XII, 22.

Carus [And.] Andrez N. Cesfordius patris mortem ulciscitur, XIII, 26. occisus, XIV, 27.

Carus [And.] a Duce Norfolciæ captus, XVI, 13. cædis Darleanæ conscius, XVIII, 42.

Carus [And.] Farnihestius in custodiam datus, XIV, 7. effugit, 8. inter eum & Angulius Comitene diffidium, 11.

Carus [Marcus] in custodiam datus, XIV, 19.

Carus [Rob.] Cesfordius, ab Anglis interfectus, XIII, 26.

Carus [Tho.] Farnihestius, Angliis ferro flammaque foedat, XX, 1. 2. focerum suum epittolam scribit, Jeddurgum oppugnare parans in famam vertitur, 66.

Carus [Valerius] Cesfordius, XVIII, 42. XX, 66.

Cassilissa (*Cassils*) arx in Caricta, titulum prebens Kennexorum gentis Principis, qui Cassilissa Comes insignitur.

Cassivellaunus Britanorum dux, III, 1.

Castellarotius vel Dux Castellarotii, Th. Duke of Chastelherault, eo titulo auctus est Jacobus Hamiltonius Arania Comes & Scotia Prorex, ab Henrico III. Gallo.

Est autem Chastelherault in Britannia oppidum.

Castrum pællarum, i. e. Edimburgum, VI, 2.

Catalaunum, (*Chalons* oppidum Gallia in Campania ad Matronam fluvi.) I, 53.

Catani & Catantribus, the Clan Chattan or Mackintoshes, celebris interpretis cos Scotos familia.

Cathanesia (*Caithness*, regio Scotia Septentriones longissime porrecta.) I, 31.

ejus Etymon, V, 8.

Cathanesiensis Episcopum suum occidunt, VII, 56.

Cathedra marmorea (Scotorum Palladium) ex Argathelia Sconam a Kennetho II. translata, VI, 3. ab Eduardo I. Angli Londonium missa, VIII, 26.

Cecilus, Cecil, cog. Anglicum, Gul. Cecilii Burlii Reguli, Anglia Thesaurarius fama celebratum.

Cellæ prius Scotis templa dicuntur, IV, 46.

Cella Marnoci, (*Kilmarnock*, oppidum Cumgania ad Irvinum fluvi.) IV, 46.

A Cella Patricii (*Kirkpatrick*, cog.)

Cella Patricii (Rogerius a) VIII, 26.

Cella Patricii (Rogerius a) Nithing, Scotis restitutum, IX, 36.

Celestinus Pont. Rom. Palladium a Scotiam mittit, V, 16.

Celtiberi a Celtis, II, 13.

Cerialis, vid. Petilius.

Cesfordius, *The Laird of Cesford*, hoc titulo olim insignitus est Princeps Carrum familia, qui nunc Dux Rosburg appellatur.

Cestria, Chester, urbis & præfectura Anglicæ nomen.

Ceulius occidentalium Saxonum Rex, V, 34.

Christi natalis profanatio, V, 24. Jul. vulgo vocata, ibid.

Christiana religio in Scotia promovetur, IV, 46. V, 8, 16.

Christiani foedere juncti adversus Danos, XVI, 12.

Christiernus Danus cum tota stirpe regno exactus, XX, 32.

Chualsa (*Whalsay* Insula Hethlandiarum una q, d. Balcanarum insula), I, 50.

Calinus Saxo

V, 35.

imbri (anti

Gallis &

II, 45.

mbria Ch

na peninsul

isorthana r

pari, qua

Vallum seu

Blackmanan

& parva P

(cujus olim

anchatan.

priscorum

san trucid

arentius (

of Clarence

ter) a Sco

lous, Clare

audii Cæ

31.

emens Sco

Devlandia

Comitis pa

confi.

diffusus, T

Anglus.

ludanus,

I, 19.

Caedalia (

& Canier

lobeta (Coy

I, 49.

locburni S

in appellat

las (Cock

nam a M

duo arduu

cul a mari

locburnus

Gul. Darli

10.

locburnus

pitali supp

locburnus

Bothuelio

locburnus

tum in G

locburnus

præfectus

strenue d

loccheranus

cujus Pri

titulum g

licus fact

mes 46.

clausum, C

manre ejus

toila (K.

Cumigania

colius Bri

casus, ibi

colca, geni

colchonsium

nie.

colchonijs

Joan. ab

10.

Cialim

I N D E X.

us, Angli
 t. XX. I. a
 m scribit,
 parans in fu
 dius, XVII
 Caricta, titu
 gentis Pro
 is insignitur.
 n dux, III.
 Kelleroriz, T
 o titulo auct
 Arania Cim
 urico III. Ga
 therault in B
 e. Edimb
 pidum Gall
 am fluvi.) I
 he Clan Cha
 bris inter pr
 egia Scotia
 rrecta.) I, 3
 n suum occ
 otorum Pall
 onam a Ken
 ab Eduard
 ffa, VIII, 1
 um, Gul. Ch
 glia Thesaur
 pla dicunt
 cky, oppidum
 fluvi.) IV, 4
 trick, cog.)
 a) VIII, 1
 a) Nith
 Palladium i
 rford, hoc t
 Princes Caro
 Dux Rosbur
 aselura At
 onum Rex
 V, 24. Jul
 ia promove
 adversus D
 tota stirp
 Helandica
 um insula
 Cialim

illius Saxonum Dux a Scotis captus,
 V, 35.
 Ambri (antiquum Danorum nomen)
 Gallis & Germanis Latrones dicti,
 II 45
 Ambria Chersonesus, Jutland, Germa
 na peninsula, nunc regni Danici pars.
 Forthana regio, tota ea Regni Scotici
 pars, qua inter Fortham & Hadriani
 Vallum seu Angliam interjicitur.
 Clackmanana (Clackmanan, oppidulum
 & parva Praefectura, a Fife Provincia
 (cujus olim pars erat) disrupta) I, 24.
 Clanchatan, & Clanchameron, dux
 praefectorum Scotorum tribus se mu
 tuo trucidant. X, 33.
 Clarencius (Clarentia Dux, The Duke
 of Clarence, is erat Hen. V Angli frater
) a Scotis occisus. X, 21.
 Clari, Clare, cog. Anglicum.
 Claudii Caesaris templum, I, 22. IV,
 38.
 Clemens Scotus vir doctus. V, 53.
 Clevelandia Cleveland, regiuncula, seu
 Comitatus patrimonium in agro Eboracensi.
 Cliffordus, The Lord Clifford, nobilis
 Anglus.
 Cludanus, (Cludan, Gallovidia fluvi.)
 I, 19.
 Cludalia (Knapdale, regio Argathelia,
 & Cantiera interposita) I, 23.
 Clodeta (Copins-oy, insula Orcannum una)
 I, 49.
 Cockburni Salrus (Cockburn's Path,
 illi appellatur locus angustus, qua rivulus
 (Cockburnus nominatus) Lothianam
 a Marcia differtimans ac inter
 duos arduos Colles deflens, haud procul
 a mari ponte transmittitur) I, 18.
 Cockburnus (Cockburn or Coburn, cog.)
 Gul. Darsium Gallum occidit, XIV,
 10.
 Cockburnus [Gul] Henderlandius capi
 tali supplicio affectus. XIV, 39.
 Cockburnus [Joan] Ormistonius a
 Bothuelio captus, XVI, 46.
 Cockburnus [Ninianus] praefectus equi
 tum in Gallia, XVIII, 50.
 Cockburnus [Patricius] Dalkethi arcis
 praefectus, eam adversus Daglassios
 strenue defendit, XI, 38.
 Cocheranus (Cocheran or Cochran, cog.
 ejus Princeps Duni Donaldi Comitatus
 titulum gerit) Rob. ex architecto au
 licus factus, XII, 37. & Marritz Co
 mes 46. suspendio vitam finit, 45.
 Cocklaw, Cocklaw, arx est Tevotia, in
 monte ejusdem nominis sita
 Coila (Kyle regio inter Carictand &
 Canigamiam media) I, 19. IV, 5.
 Collas Brittonum Rex, IV, 5. praelio
 captus, ibid.
 Colca, genus avis, I, 44.
 Colchonium nemus, Colquhoun, Silva Levi
 niana.
 Colchonijs (Colquhoun, or Colhoun, cog.)
 Joan. ab Ebudanis interemptus XI,
 10.
 Coldingamia (Coldingham, Canobium
 Marcia ad duo millia ab Asi ostio)
 condita, VII, 25. cremata, 52.
 Colestius (Colest or Colece, cog. in quo
 Comarchus Balmamonia primas olim to
 nebat) Joan. Crafordium deserit, XI, 39.
 Colla insula, I, 38.
 Collegium Judicum Edinburgi primo
 institutum, XIV, 43.
 Collinius (de Colligni. Monsieur de Cha
 tillon Gallia Thalaiffarchus & Pro
 testantium Gallicorum Dux) Gaspar,
 XX, 13.
 Collinus, Cullen, fluvii & ad eam sit
 oppiduli nomen in regiuncula Boina
 dicta.
 Colmannus Episcopus, V, 41.
 Colrossia, eadem qua Culrossia.
 Coluania insula, I, 36. alia 38.
 Colvilius (Colvill, or Colvin, cog. cu
 jus Princeps Colvillia Regulus) Jac.
 ab aula remorus. XIV, 38.
 Colvilius [Rich.] Joan. Achleccum
 interimit, XI, 32.
 Columba (& Columbanus perperam qui
 busdam Columbus dictus, St. Columb
 or Colm, Scotus vita sanctitate cele
 berrimus, Abbas ordinis sancti. Bena
 dicti, multorum Canobiorum fundator,
 e quibus inter alia eminebat Jona mo
 nasterium, Breda Hy, vulgo Icolmhill
 dictum) V, 33. ejus summa aucto
 ritas, ib. Scotorum de Saxonibus
 victoriam eadem hora fodalibus suis
 renunciat. 35. mortuus, 36.
 Columbae insula I, 37. alia, 42. prior
 eadem qua Jona, Icolmhill.
 Columbaria (Ilan Calaman or Chalman,
 q. d. Insula Columbarum, Ebudarum
 una) I, 36.
 Columna insula, I, 36.
 Comarchus, a Laird, Villa vel pagi Do
 minus.
 Comernaldia Regulus, The Lord of Co
 mernald, titulus est quo primum Cu
 miniorum, deinde iss exaltis, Flamini
 orum familia aucta est, postea ad dig
 nationem Viscontia Comitum elevata. Est
 autem Comernaldia saltus in Praefectu
 ra Levinensi.
 Comes Stabuli, (Lord High Constable,
 Magister Equitum, quod nomen apud
 Scotos hereditarium, per multa secula
 obtinuerunt Arellia Comites) X, 22.
 Comitia, The Parliament.
 Comitum, The Parliament House.
 Commodus Imperator, IV, 36.
 Conanus Britto pacem suadens a mul
 titudine seditiose confoditur, V, 11.
 Conanus Scotorum Prorex, IV, 13.
 Conarus Scotorum Rex, particeps con
 jurationis in Patrem, IV, 31. cum
 Romanis configit, ibid. voluptui
 bus se immergit, ib. in cellam inclu
 sus, 32. in Custodia vitam finit, 33.
 Conchylati Ordinis Eques, A Knight of
 the Cockle, Ordo militaris inter Gallos
 a Ludovico XI. in honorem Michaelis
 Arch-

INDEX.

*Archangeli institutus, ita dictus, quod
ejus Ordinis Equites torque aureo infor-
mam conchyliorum confecto utantur*
Condeus, Princeps Gallus, The Prince of
Conde.

Confratrus (Confray, cog. Anglicum)
Radulphus Anglorum Dux devotus.
VIII, 24.

Congallus I. Scotorum Rex, V, 19.

Congallus II. Scotorum Rex, V, 55.

Congregationis Nomen a religionis re-
formatæ vindicibus assumptum, XVI,
21.

Conscientia sceleris animum quietum
esse non sinit, VI, 40.

Constititius, Constable, cog. Anglicum.

Constantiensis concilii decretum per-
juris opportunum XV, 7.

Constantinopolis, Constantinople, Urbis Thræ-
cia celeberrima, quondam Imp. Orien-
taliū fidei, nunc Imperii Turcici ca-
put, olim Byzantium dicta.

Constantinus Magnus Imperator, IV,
45.

Constantinus I. Scotorum Rex, V, 17.

Constantinus II. Scotorum Rex, VI,
7. disciplinam publicam instaurat,
ib. Dances cædit, s. ab iis occiditur,
ibid.

Constantinus III. Scotorum Rex, VI,
15. cum Danis fedus init, ib. Reg-
no egerato fit Monachus 17.

Constantinus IV. cog. Calvus, Scoto-
rum Rex VI, 42. adversus legem
e Kennetho III. sanctam declamat,
ib. a Kennetho confectus, 44.

Constantinus a Brittonibus dux electus,
IV, 54.

Constantinus alius Brittonum Rex
creatus, V, 14.

Constantinus Chlorus Constantini Mag-
ni pater, IV, 45.

Continens, The Main Land, ita xxi
et xxv nominantur Orcadum & Heth-

landicarum maxima.

Convallus Scotorum Rex, V, 21. vitæ
sanctitate insignis, ib. Sacerdotes pro-
ventibus dicit, ib.

Conventus Juridicus, A Sheriff Court.

Conventus Ordinum, A Parliament or
Convention of the three Estates of the
Kingdom.

Conventus Praefectus, A Sheriff.

Conventus Publicus, A Parliament.

Coplandus, Copland, cog.

Corbredus I. Scotorum Rex, IV, 24.

Corbredus II. cog. Galdus Scotorum
Rex, IV, 26. pius Scotorum cum
Romanis signis contulit, ib.

Cornavia, Cornwall, Angliæ regio.

Cornavii I, 31. II, 36. The Cornish
or Cornwall men, Cornavia incolæ. Item
antiquum nomen Cathanavium habi-
tantium.

Cornovallia & Cornovalli, I, 31. II,
26. Corsica insula, I, 36.

Corylus arbor apud Caledonia fræ-
quens indeque genti nomen, I, 25.

Cossau, Charles de Coss, Brisaci Com-
& Francia Marefcallus.

Covalia, (Cowell, Scotia regio inter Ga-
tam fluv. & Lacum Tinnum interjuncta
& Argathelia contermina) I, 23.

Cracoviaca (Kirkwall, ubi Orcadum
præcipua, Episcoporum & Comitum Or-
cadensium sedes.) I, 48. crema
XVI, 18.

Crafordius, The Earl of Crawford, Com-
Scotus Lindeforum Princeps.

Crafordius (Crawford cog. cujus Pri-
nceps Kilbirnia Comarchus, nunc Gar-
cia Viscomes) Tho. Jordanbille
Gul. Maxellanus cædis Regis
stular, XIX, 47. arcis Britannodun-
capiendæ locius, XX, 27.

Cragia Comarchus, The Laird of Crag
Eques Coilenfis fortissima Vallarum
familia Princeps, vulgo, distinctionis ge-
tia, Cragie Wallace dictus.

Cragius, Crag, cog.

Cragmillarium, Cragmillar, arx Lothi-
ana, duobus ab Edimburgo millibus
distant.

Cranstonium, Cranston, arx Lothiana,
a Dalketho mill.

Crathillintus Scotorum Rex, IV, 41.

Crathillintus Mernix princeps Crui-
netum avum suum trucidat, VI, 34.
morte mulctatus, 35.

Crea, (Cree Gallovidiæ fluv.) I, 19.

Crepitaculus equi Anglorum terribilis,
41. eorum forma, ibid.

Cressinghamius (Cressingham, cog. An-
glicum) Hugo Scotia Questor a
Anglo constitutus, VIII, 17. a Va-
la prælio victus & cæsus, 20.

Crichtonia [Margarita] ex Gul. Cric-
tonio & sorore Regis genita, XII, 51.

Crichtonium, Crichton, arx Lothiana.

Crichtonium (Crichton, cog. clare fami-
lia, unde Drumfriskia Comes & Fre-
drachia Vice Comes propagati) Gul.
Episcopus Caledonia, XIV, 26.

Crichtonius [Gulielm] Scotia Cancell-
arius, XI, 1. a Regina crepto filio
Rege deceptus, 4. Regem a Levidio
mio abducit, 11. in ius vocatus, 19.
nec recusat, 20. obsessus Regi
dedit, ac in pristinam dignitatem re-
stituitur, 22. 34. in Galliam missus
invidias Duglassii evadit, 35. ejus
mors, 45.

Crichtonius [Gul.] Gul. Cancellar-
ius nepos, III. Crichtonix Regulus or-
dinum consiliorum Alexandro Alio
no adversus fratrem suum Jacobum
III. auctor, XII, 50. venia donatus
ib. iterum accusatus, atque aqua
igni ipsi interdictum, ib. sororis
Regis pudicitiam violat, 51. Regi
conciliatus, ibid.

Crichtonius [Gul.] Sancharius ex-
XV, 69.

Cristofinium, Corbysine, Lothiana via
2 ab Edimburgo mill. unde.

Cristofinianus, The Laird of Corbysine
qui nunc Forestaria Regulus.

prous (Man-
gus Regi-
ho improba-
Gallum liter-
ter Reginar-
bare dicitur.
stus, Cress-
stia Crucis-
Holy Rood-h-
gesti, infra
rum, vulgo
nunc magni
Scotorum R-
pauis Brita-
micium.
radeles crud-
delitatis in-
calinga (Cra-
ana, prope S-
ux Regia.
cianus, Tho.
Galli titulu
calbrenina in-
caldei (The
sanctissimum
genus.) IV,
VI.
Calenus Sco-
Calenus [Ja-
affectus, X
calrossia (C-
asuarium
thens) un-
calrossiana
Cembra insu-
VII, 62.
Cambri & C-
Cambria (C-
septentriona-
dita, VI.
ac regni A-
Scotis ade-
ca conditio
cellurus
lorum I
Cuminiorn
steticum,
rissimum,
Cuminius
VII, 60.
Cuminius
unus ex I
5, 16. a
fectus I.
rare con-
rulus a
Anglo in
ibid.
vid Strai
Cuminius
adversus
Cuminius
Comes.
bus, VI
thumbri-
rum Pro-
Roslinu
adversat
ter agit,
Croc

INDEX.

Brifaci Com
regio inter G
um interj
a) I. 23
u b) O cadu
Comitum O
48. crem
roford, Cam
epi.
eg. cujus Pri
i, nunc Gar
Jordanhill
is Regis p
Brittannodii
7.
ard of Crag
Vallarum f
inctionis ge
.
, arx Lothi
ago militu
Lothiana,
VI.
Rex, IV, 4.
nceptus Crui
ida', VI, 3.
u.) I. 19.
um territi, D
.
am, cog. A
Quehor a
I, 17. a Va
8, 20.
x Gul. Caic
nira, XII, 51
Lothiana.
g. clarejam
nites & Fio
pagati) Ge
IV, 26.
ria Cance
crepto fil
em a Levis
vocatus, v
ffus Regi
gnitatem n
am missus
, 35. q
. Cancell
Regulus o
randro Alb
um Jacobu
enia donat
que aqua
. sororis
st. Regi
harius cas
orthiana vi
da.
of Corffor
us.
Cro

notus (Monsieur de Croc.) Gallus Le-
gatus Reginae nuptias cum Bothue-
lo improbat, XVIII, 20, 30. ad
Gallum literas mittit, 50. pacem in-
ter Reginam & conjuratos reconci-
liare nititur, 47.
stus, Croft, cog. Anglicum.
ista Crucis Canobium, The Abbey of
Sty Road-house, in suburbio Edimbur-
gensi, infra vicum, qui inde Canonico-
rum, vulgo the Canon-gate dicitur; ubi
nunc magnificum Palatium postremis
seculorum Regibus gratissimum, ac in
pauca Britannicorum memorabile do-
micilium.
audies crudelis manet exitus, V, 61.
ndelitaris iugine exemplum, X, 10.
ulunga (Crowning, insula Edubardum
ana, prope Skiam.) I, 39.
ux Regia. (The Re Croft) VII, 18.
ianus, The Earl of Caucy, Comitiss
Galli titulus.
albretna insula, I, 35.
aldei (The Culdees, antiquissimum, &
sanctissimum apud Scotos Monachorum
gens.) IV, 46. i. e. Dei Cultores,
VI.
alenus Scotorum Rex, VI, 23.
alenus [Jac.] capius supplicioque
affectus, XX, 54. Cullen cog.
alroflia (Culrofi, oppidum ad Fortha
stuarium situm, sub Praefectura Per-
thenfi) unde dicta, VI, 2.
alrothiana Praefectura, I, 24.
Cambra insula major & minor, I, 34.
VII, 62.
Cambri & Cumri, II, 45.
Cambria (Cumberland, Anglia regio in
septentrionalis limite sita) Scotis red-
dicta, VI, 12. titulus haeredum Scotiz,
ac regni Angulium, VI, 15, 36, 38.
Scotis ademta, 16. restituitur, 18.
ea conditione, ut qui proxime suc-
cessurus pro ea Sacramentum Ang-
lorum Regi diceret, ibid.
Caminiolum. (Cuminius, Cumini, cog.
Seceticum, nobilitate & opibus olim cla-
rissimum.) potentia magna, VII, 58.
Cuminius [Alex.] Buchaniz Comes,
VII, 60, captus, 64.
Cuminius [David] Atholiz Comes,
unus ex Eduard Ballioli ducibus, IX,
5, 16. ab Anglo rei Scoticz praef-
ectus IX, 19. in Brussii verba ju-
rare coactus, 20. Anglo tamen se-
ruius adiungit, 22. pro Rege ab
Anglo in Scotia relictus, 23. caesus,
ibid. [verum ejus nomen erat Da-
vid Strabolgius.]
Cuminius [Joan.] Buchaniz Comes
adversus rebelles missus, VII, 56.
Cuminius [Joan.] Alex. F. Buchaniz
Comes, unus e sex Scoticz Reftorib-
us, VIII, 1. Cambriam & North-
umbriam populatur, 17. Scoto-
rum Prorex electus, 24. Anglos ad
Roslinum devincit, ibid. Roberto I.
adversatur 31, de induciis fraudulen-
ter agit, ibid.

Cuminius [Joan.] Badenachz regu-
lus, unus e sex Scoticz Reftoribus,
VIII, 1.
Cuminius [Joan.] Badenachz Regu-
lus, Ruber dictus VIII, 27. ejus in
Robertum I. perfidia, 28. caesus,
ibid.
Cuminius [Tho.] capite multatus, IX,
23.
Cuminius [Valterus Talchiz Comes,
VII, 60.
Cuminius [Valterus] caesus, IX, 9.
Cuminius [Valterus] alter caesus, IX,
23.
Cunicularia insula, I, 35. alia, 39. alia
item Sigrama magna dicta, 42.
Cunigamia, (Cunningham, oppidi, & re-
gionis nomen in Praefectura Acrensi,) I,
20. Vocis etymon, VI, 2.
Cunigamii (Cunningamini, Cunningham, ce-
lebre cog. cujus Princeps Glencarnia Co-
mes) ab Hamiltonis superati, XV,
19.
Cunigamius [Alex.] I. Glencarniz
Comes occisus, XII, 61.
Cunigamius [Alex.] V. Glencarniz
Comes Proregi obies pro patre da-
tus XV, 14. ad Regentem Orator
missus, XVI, 25. electus qui de con-
cordia ageret, 30. exilio multatus,
XVII, 49. a Regina arcessitus ne de
Bothuello judicium haberet, 45.
unus e conjuratis adversus Reginam
& Bothuelium, XVIII, 41, 46. dux
in exercitu Regio, XIX, 10. captus,
XX, 59. a suis receptus, 61.
Cunigamius [Gul.] Kilmauriz cum
aliis Scotorum ducibus Anglos in
fugam vertit, IX, 47.
Cunigamius [Gul.] IV. Glencarniz
Comes in pugna faucius XIV, 29.
ab Hamiltonis superatus, XV, 19.
Cunigamius [Joan.] Drumyafillz Co-
marchus in arce Brittonodunensi ca-
pienda socius assumptus, XX, 26.
Cunigamius [Rob.] Judicium de Bo-
thuelio rite non exerceri protestatur,
XVII, 24.
Cunigamius [Umfridus] arcem in Ma-
rinis insula expugnat, X, 29.
Cupiditas insatiabilis, X, 9.
Cuprum, (Copper, duo sunt hujus no-
minis oppida, unum Fisa caput, alie-
rum Canobium in Angusta.) Fisa, I,
24. Anguliz, 25.
Currius (Currie, cog.) Valterus, IX,
28.
Custos Regni, A Warden or Guardian of
the Kingdom.

D.

*D*aal, i. e. pars IV, 11.
Dacrius, Dacres, cog. & Reguli in-
ter Anglos titulus.
Dalhufius, The Lord or Earl of Dalhou-
sie, titulus Comitiss Ramisaurum Prin-
cipis.
Dalkethum, (Da'keith, oppidum Lo-
thiana

I N D E X.

- thiana inter duas Ectas situm) I, 18, arx obsessa, XI, 38.
- Dalreudini unde appellati Scoti, IV, 11.
- Damiata, Dames, Gallus.
- Dania, Denmark, Regnum.
- Dani, (The Danes populus) Angliam ingrediuntur, II, 37. in Scotiam classe transmittunt, VI, 8. cæsi, ibid. 10. 18. 19. 49. 50. ad Loncartem vicum fusi, VI, 32. actu victi, VII, 6. 7.
- Dantz-Rex cum Legato Scotiz transigit de insulis circa Scotiam, XII, 27.
- Dantiscum al. Gedanum, Dantzick, nobile ad Vistulam Emporium & Borussia Regia caput.
- Dardanus Rex Scotiz, IV.
- Darlans, Darilaus, & Darnileus, The Lord Darnley. Hoc titulo insignitus est (proxime post Regiam) Stuarta familiarie Princeps, in primis vero memorabilis Henricus Maria Regina maritus, Jacobi VI, pater.
- Dariusus (D'Arise, Monsieur de la Batie nobilis Gallus) An omnis Marciz ac Lothianæ pater, XIV, 9. a Gulielmo Cockburno occisus, 10.
- David I Scotorum Rex, VII, 27 monasteria ædificat, ibid. Episcopatum numerum augeat, ibid. adversus Anglum varia fortuna bellatur, 32. 33. Summa ejus animi magnitudo, 35. ejus elogium 36.
- David II. Scotorum Rex inurgitur, IX, 1. Angli forem uxorem ducit, VIII, 56. ad Philippum Galliarum Regem puer adhuc mittitur, IX, 8. in Scotiam revertitur, 30. Angliam ter invadit, 32. ad Dunelmum captus, 33. Bervicum missus, 37. domum reversus, ibid. Rob. Stuartum a spe succedendi removeret, Alexandro Sutherlando in ejus locum substituto. ibid. moritur, 38.
- David Hundintoniz comes, VII, 36. in Scotiam redit, 47. Ricardum Anglum in Syriam comitatur 49. in Scotiam revertitur, ibid. ejus soboles, VIII, 4.
- David Rothelanz Dux, vid. Stuartus [David]
- Dea, Deæ. multorum fluviorum nomen: unus Valliam, alius Gallovidiam, interfluit, tertius Marriam a Mernia dirimit. Est & quartus in Anglia.
- Deidonum, (Dundee.) ira Taodunum Hector Boethius patriz suæ gratulans appellat. I, 25. VII, 49.
- Delatores ab Eveno instituti, IV, 17.
- Delphinus, The Dauphin of France, Galliarum hæres.
- Dera insula, I, 35.
- Desertum, Dyfert, Fisa oppidum.
- Dessius (Monsieur de Dresse) Gallus copiarum Gallicarum in Scotia dux, XV, 54. ejus res gestæ 59. & seqq. in Galliam revocatur, 62.
- Deva, (Dea, fluv. idem qui Dea. q. vide) Angliæ, I, 17. Gallovidiæ, 19. Mariz 26.
- Deutaledonium mare (ea Oceanus Hyperborei pars qua Scotiam ab occasu divisit) I, 32. forte scribendum Deutaledonium, II, 22.
- Dianz Oraculum Bruto datum, a Menacho confectum, II, 8.
- Dicaledones apud Marcellum Dicaledones legendum videri, II, 22.
- Dictionus, (Dickson. cog.) Tho. Sacriculus Crichtonii accusator, XII, 50.
- Diepa, Diep, Normania oppidum maritimum.
- Diocletianus fabulosus Syriæ Rex, II, 4. 6.
- Diocletianus Imp. IV, 45.
- Dionethus se Brittonum Regem gerit, V, 4.
- Diploma Regium cum ignominia per vicos tractum, XI, 38.
- Dirletonius, Lord Dirleton, is olim Hibernicus erat.
- Doeca Macbethi mater, VII.
- Doclamus & Dorgallus Durstii fraude Gilli interempti, IV, 18.
- Domus Magister, XII, 55.
- Dona, (Don Marria fluv. ad cujus ostium sita est Abredonia vetus) I, 26.
- Donachi, Dunachi vel Duncanii Sinus (Dunby-head or Bay, Cathanesia promontorium & sinus, Orcadibus e regione oppositus) I, 31. 49. est autem Donachus vel Dunachus viri nomen, vulgo Donachie
- Donaldina familia, The Clan Donald, & Mackdonalds præfcorum Scotorum tribus potentissima. ipsi etiam Regibus graviss.
- Donaldus I. Scotorum Rex, IV, 36. primus Regum Scotorum Christianos ritus recepit, ibid.
- Donaldus II. Scotorum Rex, IV, 41.
- Donaldus III. Insulanus Scotorum Regem se constituit, IV, 44.
- Donaldus IV. Scotorum Rex, V, 40.
- Donaldus V. Scotorum Rex, VI, 4. Anglos vincit, ibid. ab his victus captusque, 5. duras pacis condiciones accipit, ibid. ob ignaviam in carcerem conjecit, 6. sibi manum insert. ibid.
- Donaldus VI. Scotorum Rex, VI, 14. auxilla Aluredo Anglo adversus Danos mittit, ibid.
- Donaldus VII. cog. Banus Scotorum Rex, VII, 23.
- Donaldus Banus Regem se Abudarum vocat, V, 51.
- Donaldus Insulanus in Albium trajicit, ac prælio vincitur, IV, 42.
- Donaldus Insulanus Rossiam occupat, X, 18. Moraviam in suam potestatem redigit, ibid. ad Harlaum victus, ibid.
- Donaldus Insulanus Rossia Comes, sed cum Duglassio init, XI, 35. agros Regios vastat, 44. venia supplicii data, 46. se Regem insularum pronunciat, XII, 19. ejus immanitas & animi alienatio, ibid.

Donaldus

Donaldus Mariz Comes Prorex electus. IX. 3. ad Duplinum casus. 7.
 Donaldus Milcolumbi Macbethi filius captus. VII. 17.
 Donaldus arcis Forestæ præfectus Dufsum Regem jugulat. VI. 22. patricidii poenas luit. 23.
 Donati fanum. I. 49.
 Dongallus Scotorum Rex. V. 36.
 Dongardus Scotorum Rex. V. 16. ad Julius Divini curam se convertit. ib.
 Dornadilla Scotorum Rex. IV. 8.
 Dornagilla Joannis Balioli mater. VIII. 7. 8.
 Dorydrepana. V. 7.
 Dravalus Gallovidianus Notharum obtruncat. IV. 9. ipse in prælio casus. 10.
 Drisanum, Drassin, arx Glottiana.
 Druburgum, (Dryburgh,) Cœnobium in Tevioria ab Anglis crematum. VIII. 47.
 Drunacha insula. I. 35.
 Dromunda (Annabella) Roberti III, uxor moritur. X. 10.
 Dromundus, (Drummond, familia antiqua cog. cujus Principes Perthi Comes.) Alex. Carnocensis in exilium pulsus. XIV. 35. redeundi venia ei data. 38.
 Dromundus [Joan.] Dromundæ Regulus Mathæum Stuartum Levinæ Comitem fundit fugaque. XIII. 5. in custodiam relegatus. XIV. 5.
 Druides, Sacerdotum genus. Gallorum & Britannorum proprium. II. 23.
 Druidum Comes, The Earl of Dreux, nobilis Gallus.
 Drum-Albin, regio. I. 24.
 Drum-frisium (Drumfries, oppidum Nithi, caput præfectura Drumfrisenfis, cui nomen tribuit) captum. VIII. 35. XI. 26.
 Drumilau (Drumilaw sands, arena cumulus in ostio Tai navigantibus periculosa) VII. 7.
 Drumlanrickum, Drumlanrig, arx ad dextram Nithi amnis ripam sita. Ducum de Queensberry præcipua sedes.
 Drarius, (Drury, cog. Anglicum) Gul. Eques occulte Havarii rebus studet. IX. 16. 17.
 Drakenus, Pictorum Rex. V. 59.
 Dublinum, Dublin. Hibernia metropolis.
 Duchrius, (Douchty, cog. Anglicum) Tho. falsa miracula vendit. XIV. 41.
 Ducum nomina quando in Scotiam inducta. X. 4.
 Duffa insula. I. 35.
 Duffus Scotorum Rex. VI. 20. maleficarum veneficis petitus. 21. a percussoribus fugalur. 22.
 Dugale Gallavidianus. V. 17.
 Dugallus (Douglass dale, and Castle) regio V. 3 Vallis est, (et in ea arx) ad ripam fluvii qui dicitur Duglassus. Duglassi Water, in Glottam devolvens.
 Duglassius, Douglass, cog. Scoticum in multis nobilissimas & fortissimas familias propagatum, quarum omnium olim Princeps erat Comes Duglassia, eoque extincto, Angusia Comes, postea ad

Marchianis, ac non ita pridem Ducis Duglassia dignationem coelitus.
 Duglassia [Beaulix] patrueli suo nupta. XI. 13. deinde ejus fratri. 40. Atholiz Comitil collocata. 45.
 Duglassia [Joanna] Angusii soror cremata. XIV. 54.
 Duglassia [Margaria] Angusii ex Regina filia. XIV. 4.
 Duglassius [Arch.] Gallovidiæ Regulus. IX. 9. Scotorum Prorex & Dux electus. 23. prælio ad Halidonem casus. 14.
 Duglassius [Arch.] Arch. F. Gallovidiæ Regulus. IX. 43.
 Duglassius [Arch.] III. Duglassiz Comes, Aulterus cog. IX. 63. Ducis titulum reculat. X. 4. ejus cum Geo. Dumbario Mariz Comite inimicitiz. X. 5. moritur. 6.
 Duglassius [Arch.] IV. Duglassiz Comes, X. 8. prælio captus. 8. liberatus. 11. iterum captus. Ibid. ac demissus. ibid. a Delphino in Gallia Dux Turoneris appellatus. 23. prælio casus. 24.
 Duglassius [Arch.] V. Duglassiz Comes in arcem Lacus Levini relegatus. X. 37. Regi reconciliatus. ibid. omnia miscet. XI. 2. ne quis suorum Regis ministris pareret, edicit. Ibid. ad Cancellarium superba responsio. 7. ejus mors. 9.
 Duglassius [Arch.] Victoriz Comes, Arch. V. Duglassiz Com. F. Delphino in Gallia operam navat. X. 20. revocatus. 23.
 Duglassius [Arch.] [al. Jac.] Jacobi Crassi Com. Duglassiz F. Annevicum incendit. XI. 26. fit Comes Moravia. ibid. prælio casus. 43.
 Duglassius [Arch.] V. Angusiz Comes. XII. 41. ejus ad Proceres oratio. ibid. 42. Cocheranum gula præhensum dat custodiendum. 49. Rex cum eo consilia communicat. 56. Regis consilium callida oratione eludit. 57. ejus ad Jacobum. IV. oratio. XIII. 35. domum ascendit. 36.
 Duglassius [Arch.] Geo. Fil. Arch. N. VI. Angusiz Comes. XIII. 44. Jacobi IV. Viduam uxorem ducit. ibid. ab Heburno accusatur. XIV. 2. in Angliam cum Regina abiit. 4. unus e Scotiz Rectoribus. 9. inter eum & Andream Carum discordia. 11. Hamilionios in tumultu Edimburgensi devincit. 12. in Galliam relegatus. 13. ab Anglo benevole receptus. 15. in Scotiam redit. ibid. ab uxore oppugnatur. ibid. unus e Regis & Regni custodibus a sua factione electus. ibid. summa ejus in Aula potentia. 26. Valterum Scotorum com suis pugna superat. 27. Hamilionio sibi adjungit. 28. Levinium pugna vincit. 29. ei aqua & igni interdictum. 31. in Angliam exulatum abit. 37. de eo revocando Rex cogitat. 63. post

15. exilii annum in Scotiam revertitur, XV, 2, ad sedandas controversias veniens, ab Hamiltonio retinetur, atque in custodiam mittitur, 14. literatus, 15. ejus memorabile facinus, 22. Proregi suader, ut Cardinale relicto cum Proceribus Scottorum sua consilia communicet, 24. Anglos superat, 25. primam aciem in prælio ad Musselburgum ducit, 49.
- Duglassius [Arch.] Kilspindius (Arch. V. Com. Angusiz F.) Quæstor Regius, XIV, 30. ei aqua & igni interdicitur, 35.
- Duglassius [Arch.] Vittengamii frater captus, XX, 68.
- Duglassius [Dav.] cum fratre Gulielmo capite pœnas luit, XI, 17.
- Duglassius [Galvinius] Comitiss Angulæ patruus (postea Calodonia Episcopus) a Regina Fani Andree Archiepiscopus nominatus, arcem occupat, XIII, 44. ab Joane Heburno expulsus, ibid. in custodiam relegatus, XIV, 5. ad Beronium pacis interpret missus, 12. ejus mors, & elogium, 13.
- Duglassius [Geo.] IV. Angusiz Comes ad Gul. Crichtonium adversus Com. Duglassiz auxilia submittit, XI, 21. Anglos prælio vincit, 46. ejus memorabile facinus, XII, 5. Regina adversatur, 6.
- Duglassius [Geo.] Ormundix Comes, XI, 26. Scottorum Dux Anglos fundit, 29. capite luit, 43.
- Duglassius [Geo.] frater Arch. VI. Com. Angusiz cædis Darghanz suspectus, ac in Garviam insulam inclusus, XIV, 10. indigna ejus ad Regem vix, 23. 35.
- Duglassius [Geo.] Arch. V. Comitiss Angulæ F. pro patre obfides datus, XV, 14.
- Duglassius [Geo.] Angulii nothus, primum Davidi Rizio vulnus infligit, XVII, 62.
- Duglassius [Geo.] Proregis ex alio patre frater natu minimus, Reginam e custodia liberat, XIX, 5.
- Duglassius [Gul.] Duglassiz Regulus, in Edwardi I. Angli verba jurare recusat, VIII, 17. in carcerem conjectus, ibid. moritur, ibid.
- Duglassius [Gul.] I. Duglassiz comes, Gul. Duglassium Lidalanum interficit, IX, 34. patrimonium suum recuperat, 35. Anglos devincit, ibid. regnum Scottorum petit, 39. ingentem ex Anglia prædam agit, 44. Mahanum capit, 46. moritur, 47.
- Duglassius [Gul.] VI. Duglassiz Comes patri Archibaldo succedit, XI, 9. ab adulatoribus corruptus, ibid. Dux Turonum appellatus, ibid. a Cancellario ad arcem Edimburgensem pellectus, 17. pœnas capite luit, ibid.
- Duglassius [Gul.] VIII. Duglassiz Comes Jacobi Crassi F. XI, 18. parvum filium ducit, ibid. Regem obsequio suum facit, XI, 19. ac eo modo intrusum mortem ulciscitur, 20. Arcem proficiscitur, 32. absens accusetur, 33. procurator ejus causa cadit, ibid. reverso Rex placatur, 34. Propter totam Scotiam declaratur, ibid. in Angliam clam proficiscitur, ibid. Rex, quamvis graviter offensus, non eum liberat, magistratu tantum dempto, ibid. infidias Crichtonii facit, 35. Crafordiz & R. filiz Commis fœdere sibi conjungit, ibid. Joane R. ressum & Mæleclanum supplicio afficit, 36. a Rege arceffitus, 17. Sternum venit, ibid. a Rege tandem concessus, ibid.
- Duglassius [Gul.] Lidaliz Regulus [Jacobi Duglassiz Reguli nothus] II, 9. caprus, 10. liberatus, 21. fortis & factus, 22. 26. in Galliam abijt, ibid. arcem Cuprensem recuperat, 27. Edimburghensem arcem capit, 28. Alex. Ramisum inhumaniter fame mori cogit, 31. venia donatus, ibid. a Gul. I. Duglassiz Com. interficitur, 34.
- Duglassius [Gul.] Archibaldi Gallovidiani F. in liberiam navigat, IX, 53. ejus laus, ibid. ei quamvis notho Rex Agielam filiam collocat, ibid. Hiberos fundit, ibid. cum ingenti prædâ domum revertitur, ibid. Dantisci pœfarios occidit, 67.
- Duglassius [Gul.] II. Angusiz Comes ad arcem Dumbarii recipiendâ missus, X, 45. Scottorum dux Anglos ad Piperdeniam devincit, 54.
- Duglassius [Gul.] Arch. VI. Com. Angusiz frater Abbas Sanctæ Crucis XIV, 26. moritur, 35.
- Duglassius [Gul.] Proregis Moravii ex alio patre frater, ejus mortem vindicari petit, XX, 5.
- Duglassius [Gul.] Glenbervius, ejus domus ab Adamo Gordonio obsellâ, XX, 68.
- Duglassius [Jac.] Gul. F. Duglassiz Regulus, ad partes Broffianas se adjungit, VII, 32. Rosburgum capit, 35. proxime post Tho. Randolphum Regis Gubernator designatus, 42. limitum præfectus Anglos Scottum invadentes cædit, 44. ad Joane Balliolum missus, 50. ejus & Tho. Randolphi in Angliam expeditio, 51. Rob. I. cor Hierosolymam ferendum e traditur, 51. a Saracenis acie interemptus, ibid.
- Duglassius [Jac.] Gul. F. II. Duglassiz Comes patri succedit, IX, 47. Euphemiam, Rob. II. filiam uxorem ducit, 39. 42. Northumbriam vastat, 43. Cumbriam populatur, 49. Percutit singulati certamine vincit, 57. prælio ad Otterburnum victor, 58, 59. fortiter pugnas occumbit, 59.
- Duglassius [Jac.] VII. Duglassiz Comes cognom. Crassus Gul. patruo succedit, XI, 18. moritur, ibid.
- Duglassius [Jac.] IX. Duglassiz Comes fratul Gul. succedit, XI, 33. Regem perdidit

49
perdidit acc
arcem c
morem du
Anglum ad
40. ad Lac
exobitum
Duglassius
Duglassiz
F.] XV
vidi. Rizi
conjuratio
um, XVII
Reginam E
leges jurat
lice necess
nus e Re
nam, 10.
mitatur, 1
sus, XX, 2
36 & seq.
libus pug
lore lecto
tamen ex
34. ad Ster
capit, 60.
Duglassius
cum Levis
Duglassius
Reg. fide
Duglassius
IX, 14.
Duglassius
XI, 26.
vii ex ali
vindicari
Duglassius
cem capin
Duglassius f
Dumbarius
ter Scotti
bani: Marc
facula: ex
dando D
Arch Hal
Dumbarius
precepto
Dumbarius
Marciani
17.
Dumbarius
VIII. C
Angliz
VIII, 40
Dumbarius
IX, 40. I
banum e
Davidi R
X, 5. ho
Duglassi
um præli
morem S
Dumbari
Comes p
nio ante
donatus
Dumbari
andro
aviz C

perfidiz accusat, Ibid. cum suis Dalkeith arcem obsidet, Ibid. fratris viduam uxorem ducit, 40. a suis desertus, 43. Anglum adversus Scotum incitat, XII, 40. ad Lacum Mabanum captus & in carceribus Lindorim inclusus, 52. Duglassius [Jac.] Mortonii Comes [Geo. Duglassius frater Archi. V. Com. Angliæ F.] XVII, 39. cum alii necem Davidis Rizzii conjurat, 60, 61. Princeps conjurationis in Regiam & Bothwellum, XVIII, 42. primæ aciei adversus Regiam Dux, 46. pro Jacobo VI. in leges jurat, 56. impendio privato publicæ necessitatis onus sustinet, XII, 2. unus e Regis ducibus adversus Regiam, 10. Moravium in Angliam comitatur, 16. Legatus in Angliam missus, XX, 25. ejus legationis summa, 36 & seq. varia fortuna cum Regibus pugnat, 49. 51. quamvis cultu dolore lecto affigeretur, 53. ab hostibus tamen excitatus eos fundit fugatque, 54. ad Sterlinum captus, 59. capientes capit, 60. Duglassius [Jac.] Drumlanrigi Regulus cum Levismanis pugnat, XV, 52. Duglassius [Joan.] Mortonii Comes Regi fidelis, XI, 21. Duglassius [Joan.] Dalkethius cæsus, IX, 14. Duglassius [Joan.] Balvaniz Regulus, XI, 26. Duglassius [Robertus] Proregis Moravii ex alio patre frater, ejus mortem vindicari petit, XX, 5. Duglassius [Rob.] antannodunum arcem capit, XX, 26. Duglassius fluv. I, 20. Dumbarius (Dumbar, antiquissimum inter Scotos, eog. & familia, quam ducebant Marcia Comes, quibus ante aliquot sæcula extinctis, in honori in Regiam, ac deinde Duglassiam domum transiit.) Arch. Haliæ arcem capit, XI, 23. Dumbartius [Galvius] Regis Jac. V. præceptor. Cancell. factus, XIV, 54. Dumbartius [Galvius] Geo. Comitiss Marciani F. Rosburgum incendit, X, 17. Dumbartius [Geo.] Pat. VI. Com. F. VIII. Comes Marciz Eduardum II. Angliæ Regem fugientem tutatur, VII, 40. Dumbartius [Geo.] X. Marciz Comes IX, 40. Rosburgum incendit, 10. Mabanum capit, 46. filiam Elizabetham Davidi Roberti Regis filio desponsat, X, 5. hostis publicus denunciatus, Ibid. Duglassiorum agro vastat, 6. Duglassium prælio vincit, 8. plecto Gubernatore in Scotiam redit, X, 16, 45. Dumbartius [Geo.] Geo. F. XI. Marciz Comes patri succedit, X, 45. patrimonio antiquo erutus, Ibid. Buchania donatus, Ibid. Dumbartius [Jac.] Joan. ex filio Alexandro nepos, IV. ex ea familia Moraviz Comes, moritur, XI, 26.

Dumbartius [Joan.] Moraviz Comes Randalphum Percium in prælio Otterburnensi capit, IX, 59. Duglassio occiso Scotorum dux electus, 61. Dumbartius [Patricius] I. Marciz Comes, latrones domat, VII, 15. Dumbartius [Patricius] E. Valdevi N. Pat. F. IV. Marciz Comes, Sumertledum tumultuarem devincit, VII, 57. Valterum Cuminiæ arcis Edimburgensis præfectum, ad deditionem compellit, 60. Dumbartius [Pat.] Geo. F. IX. Marciz Comes, Scotorum dux, IX, 5, 7. arcis Bervici præfectus, 10. eam Anglo dedit, 15. Gelfos devincit, 22. et Davidem Cuminiæ, 23. Dumbartius [Pat.] Geo. F. Falcstellum de Angliis capit, X, 17. Dumbartius [Tho.] Joan. F. Moraviz Comes, ad rebelles pacandos missus, X, 2. pugnat ad Homeldonum captus 8. Dumbartium (Dumbar oppidum Lothianæ) I, 18. unde dictum, VI, 2. ab Anglis captum, VIII, 16. XI, 26. ab Anglis obsessum, IX, 25. ab Agnete Com. Marciani uxore viriliter propugnatum, Ibid. Dumbartus Dux Scorus, Danis metum incutit, VI, 19. Dumbartium (Dumblain,) oppidum & sedes Episcopalis Tuchia, ad Alanum fluv. in præfectura Partensi, 4. mill. a Sterline. Dunchonell insula, I, 35. Duncanus I. Scotorum R. VII, 2. a Macbetho obtruncatus, 8. Duncanus II. Scotorum R. VII, 24. Dunbucum, Dunbuck Hill, mons est Lothianie haud procul a Britannoduno. Duncaledonum, pro Deucaledonium, legendum videtur apud Ptolemaum, II, 22. Duncaledones apud Marcellinum forte pro Dicaledones, II, 22. Duncalden oppidum, quod & Caledonia, I, 25. Dundalcum, Dundalk, Hibernia oppidum in Comitatu Leichenfi, Scotorum clade funestatum. Dundargum, Dundarg, Buchania arx. Dundassius (Dundass, eog.) Jac. & Rob. in custodiam datur, XI, 24. Duncedinum prisca Scotis, Edinburgum recentioribus, VI, 2. Dunelmum, Durham, ubi Anglia, & sedes Episcopalis, Comitatus Dunelmensis caput. Duns, The Downs, arena cumuli, seu colles ad oram Cantii. Duns pacis (dus colles ad lavam Carrentis a Romanis concessi, unde loco nomen, vulgo Dunipace,) I, 21. IV, 38. Dunotum, (Dunnoter Castle, Comitiss Martialis in Moravia arx.) I, 25. Duns Rei, alias Duncan's Bel, promontorium, I, 31. Dunfinianus mons, The Hill of Dunfinnan,

3 a Cupro *Angusia oppido mill. assurgens*.
Dunsmiana arx. Dunsmian Castle. in eo
monte a Tyranno Macbetho extructa.
Dunsum oppidum Marcia 6 mill a B.rico.
Dunum Donaldi. Dundonald. arx & Do-
mus Regia ad Irvinum fluv. sita nunc
Comiti. Cocheranorum familia Principi-
titulum dant.
Dunum, a Duno inchoantia, & in eam
 vocem exeuntia locorum nomina,
 II, 33.
Dunum, Down. arx Taichia quondam re-
 gia sedes, nunc Comitis Moravia propria,
 ejus majores Duneses Reguli inde ap-
 pellabantur.
Dunum Fermelini, Dunfermline, oppidum
 & canobium Fife, palatio & sepulchro
 Regio celeberrimum.
Dunus, (Down. Lacus & ex eo profluens
 fluvius, qui Coisam interfecans ad duo
 ab Aera oppido mill. in mare Hibernicum
 decedit.) I, 20.
Dunum novum, vid. Noviodunum.
Duplinum, Duplin, arx Jernia ad sinistram
 Jerni fluminis ripam in praefectura Per-
 thensi.
Dureta, II, 34.
Durius [Geo.] Abbas Fermelinoduni,
 XV, 43. XVII, 7.
Durisdara, Disdeer, oppidum Nithia. Du-
rideranus, The Lord of Disdeer.
Durovatus, (Durward, Anglus) Alanus,
 VII, 59.
Durcius, Scotorum R. IV, 16. volupta-
 tibus deditus. Ibid. Nobilitatem ad ce-
 nam invitatum nec opinantem occidit.
 Ibid. ipse proello cadit. Ibid.
Durcius a Picis Rex creatur, IV, 54. in
 pugna casus, V, 5.

E.

E Anfridus Berniciorum Rex, Christia-
 norum disciplinam repudiat, V, 40.
Ebba promontorium, St. Ebba's Head, ad
ostium afluarii Fortha prope Faskellum.
Eboracum, York, urbs Anglia, unde Ebo-
racensis ager York-shire, & Dux Eboro-
censi, The Duke of York.
Ebriosis capitali supplicio multati, VI, 7.
Ecclesiz insula, I, 35.
Ecclesia, Eccles, Marcia vicus prope Hu-
nam arcem.
Ecclesiz status miser, XII, 32.
De Ecclesiz Scoticz libertate contro-
versia, XII, 24.
Ecclesiasticorum in Reges imperium,
 VII, 53. avaritia, 54. potentiam suam
 minui nolum, 60. potentia Regibus
 formidabili, 64. regna administrant,
 VIII, 1. eorum vitia, X, 38. et corrupta
 disciplina, XII, 23. 32. remedium
 illis ab Jacobo I. adhibitum, X, 40. Ja-
 cobum V. a colloquio cum Anglo a-
 vertunt, XIV, 51. fructuum portio
 illis adempta, XVII, 25.
Ederus, Scotorum R. IV, 20. a nutrice
 servatus, 18.
Edgarus, Scotorum R. VII, 25. ab Ed-
 gardo avunculo in Angliam transpor-
 tatus, 23.

Edgarus, (Athelingus vulgo dictus) Ma-
 garitz Scotorum Reginz frater in Se-
 quam venit, VII, 16. a Gulielmo No-
 mano in gratiam receptus, 18. filios
 liberos in Angliam transportandos
 rat, 23. apud Gulielmum accubans
 Ibid. acculator monomachia victus
 Ibid.
Edinburgenses Anglos exules, & Ham-
 tonios in urbem recipere nolunt, IX,
 10.
Edimburgum, (Edinburgh, Scotia caput
 sedes Regia & Episcopali. Comitibus
 publicis, & conventibus Juridicis, super
 ba aedium mole civiumque frequen-
 telaterrimum) oppidum, I, 18. unde
 dictum, VI, 2.
Edinum potius quam Dunedinum ve-
 ditburgum appellandum, Ibid. Va-
 lls olivacea, & Castrum Pucellarum
 quibusdam appellatum, Ibid. Angli
 de iur, VIII, 17. a Tho. Randolph
 capum, 35. a Gul. Duglassio arte ca-
 tus, IX, 28.
Edmundus Anglorum Rex, Milcolum-
 bum Cambria & Vestmaria donat
 VI, 18.
Edredus Anglorum R. Scotorum auxilium
 Danos compescit, VI, 18.
Eduardus Martyr Anglorum R. VI, 16.
Eduardus, (vulgo Confessor dictus) An-
 glorum R. VII, 16.
Eduardus I. stirpis Normanicæ Anglo-
 rum R. coronatur, VII, 65. Legatus
 in Scotiam mittit, VIII, 1. arbiter con-
 troversiz de Regno electus, 9. Scoti-
 am lux ditionis facere conatur, 10.
 pro Jo. Balliolo sententiam fert, 12.
 Bervicum fraude captum 7000 Sco-
 torum cade funestatur, 15. bello supe-
 ratos Scotos in ejus verba jurare cogit
 26. monumenta omnia aufert, Ibid.
 moritur, 33.
Eduardus II. Anglorum R. patri succe-
 dit, VIII, 33. Scotiam cum ingenti
 exercitu invadit, 36. insigni clade
 Banocum amnem fusus & fugatus, 40.
 Bervicum obsidet, 45. cum numero-
 so exercitu Scotiam ingreditur, 47. a
 Billandum fusus, Ibid. a filio & uxore
 in carcerem conjectus, ac ferro morti
 genere inreemptus, 49.
Eduardus III. Anglorum R. adversus
 Scotos infellexit ut proficiscitur, VIII,
 52. pacem cum Scotis facit, 56. Balli-
 olum in fidem recipit, ac Scotis bellum
 indicit, IX, 11. Scotos ad Halidonem
 vincit, 14. in Alexandri Seatonii filio
 scivina, 13. Bervicum capit, 15. Sco-
 tiam invadit, 19, 21, 36. moritur, 41.
Eduardus IV. Anglorum R. XII, 2. cum
 Scoto pacem init, 40. decedit, 52. huius
 tyrannidis in Anglia fundamenta scindit
 62. Petrus Warbecus filius ejus
 comminiscitur, XIII, 10. & seq.
Eduardus V. Anglorum R. a Richardo
 parvo & Tutore in custodiam incli-
 sus, XII, 52.
Eduardus VI. Angliz R. moritur, XVI,
 4.

Eduardus B
 rota clas-
 Duplinum
 ad Maufe-
 sacramen-
 tunit, ad
 17. in An-
 do Angli-
 gliam abo-
 commen-
 dit, 36.
Educatio au
Eduinus N
 lus, 40.
Egidius N
 Scoto sup-
 Ibid.
Egga insula
 Epistontis C
 bilis Scot
 cepi.
Egisa insula
 Elidalsa in
 Elbevi M
 beuf, nob
 Reginz
 veniens,
 rat est re-
 tiam cor
Elinstonius
 Principis
 czius, 2
Elinstonius
 nensis,
 Elgina (&
 ravia pr
Elizabeth
 gionis v
 ut, XVI
 gravissim
 itea eju
 differen
 terz qu
 terrum
 expulsa
 gnoscit
 mittit
 ti in ear
 Anglos
Elizabeth
 VIII, 9
Elizabeth
 Emerg
 axor,
 Eniaia in
 Enner q
 Emerber
 vis fira
 Emergere
 qua un
Ennerlo
 oppidum
 um), 1
Ennerne
 ad Ne
 ria ur
 Neflu
 IV, 1

Eduardus Balliolus Scotiam cum numero-
la classe invadit, IX, 3. Scotos ad
Duplinum evincit, 6. regnum init, 8.
ad Mauffrum victus, 9. in Angli verba
sacramento adactus, 11. Rotheliam
munit, ac Noviodunum arcem caput,
17. in Angliam abijt, 19. cum Eduar-
do Anglo Scotiam invadit, 21. in An-
gliam abductus, 23. res Scotticæ ei
commendatæ, 24. Scottiæ Regno ce-
dit, 36.
Educatio aulica qualis, XVII, 9, 23.
Eduinus Northumbriæ Rex, V, 38. ex-
sus, 40.
Egidius Northumbriæ Rex, ab Eugenio
Scoto superatus, V, 43. a Pictis captus,
Ibid.
Egga insula, I, 38.
Eglinton Comes, *The Earl of Eglinton*, no-
bilis Scotus, familia Mangomeria Prin-
cipis.
Egila insula, I, 49.
Eildalpa insula, I, 35.
Elbevi Marchio, (*The Marquis of El-
beuf, nobilis Gallus & Gufforum familia*.)
Regiam Mariz avunculus, in Scotiam
veniens, metu Anglorum unde solve-
rat est receptus, XVI, 54. eam in Sco-
tiam comitatur, XVII, 11.
Elphinstonus, (*Elphiston, cog. & familia
Principis ritulus*.) Alex ad Fluidonem
captus, XIII, 40, 41.
Elphinstonus [Gul.] Episcopus Abredo-
nensis, XIII, 21.
Elgina (& *Elgium, Elgin, oppidum Mo-
ravie præcipuum*.) I, 29.
Elizabetha Angliæ Regina Scottis, reli-
gionis veræ vindicibus, auxilia mit-
tit, XVI, 52. ad Mariz Scottæ legatos
gravissima responsio, XVII, 12. et po-
testas ejus ad Protegem de conventu
differendo Literæ, XIX, 13. item al-
teræ quæ Protegis victoriæ cursum in-
terumpunt, 14. ex Protege causas
expulsiæ Regiæ ob eadem mariti co-
gnoscit, 22. literas ad Scottæ Proce-
res mittit de Regina recipienda, 42. Havar-
ti in eam conjurato detecta, 46. exules
Anglos sibi tradi petit, XX, 3.
Elizabetha, Roberti I. uxor moritur,
VIII, 56.
Elizabetha, Rob. II. uxor, IX, 42.
Emmargarda Gulielmi Scottorum Regis
uxor, VII, 52.
Enfusa insula, I, 42.
Enner quid significet, IV, 19.
Emmerbervium, Bervy, ox *Immerbervy*, Mer-
nia oppidulum ad Ostium fluminis Ber-
vii situm.
Emergarea, vicus in orientali parte regionis
quæ vulgo, *The Carse of Gowry*, vocatur.
Ennerlothea seu *Ennerlurea*, (*Immerlochy*,
oppidum Abria ad Lochia fluminis os-
tium.) ab Eveno II. condita, IV, 19.
Ennernessa, (*Immerness, nobile emporium
ad Nessi ostium, præfectura, cuius prima-
ria urbs est, datus nomen*.) Oppidum (al.
Nessius, I, 29.) ab Eveno II. conditum,
IV, 19. ejus arx resecta, X, 30.

Emmerbervium, *Immerbervy, arx & pagus Lo-
thiana, 4 mill. ultra Dumbarton.*
Emmeruria, *Immerury, oppidum Gariocha,
quæ Uria Donam influit.*
Enia insula, I, 37.
Episcopatus lex in Scotia, VII, 21. ad
lex priores quatuor alii adjecti, ac
proventus annuus dita I, 27.
Episcopi veteres Scottorum quales, VI, 3.
Episcopi Angli possit. auriobus corrupti
justiciandum violant, VII, 31.
Episcopus Cathabellæ æquus & lingua
privatus, VII, 49. alter crematus, 56.
Episcopus Caledoniæ, vid. Gul. Sin-
clarus, & Galv. Douglasius.
Episcopus Dunelmensis cum suis, Sco-
torum avaritate terribi signa conver-
tuunt, IX, 61.
Episcopus Limerensis, (*Finlaus*.) pro-
fugus in Hibernia moritur, X, 28.
Episcopus Menevensis, ab Anglo ad
Scotum missus, XIV, 50.
Episcopus Orcadum gratiam aulicam ve-
ritati præfert, Vid. Bothuchus.
Equorum insula, I, 38. alia, 42.
Era insula, I, 36. alia, 42.
Ergabella potius quam Argathella, I, 23.
Erica lectis conficiendis commoda, I, 33.
Ericza insula, I, 35.
Erica a insula, I, 40.
Erica, (*Erik, multorum fluminum nomen*)
cognomento Australis Angliam me-
diam fecit, I, 25. alter Erica septen-
trionalis eam a Mernia dividit, Ibid.
Ericza fluvius, I, 17.
Erica duplex, Lothianæ flumina, I, 18.
Erlia, (*Eskdale, regio ad flumen Elcan
in limite Scotia jacenti*.) I, 17.
Etella, *The Castle of Ewell, arx Northum-
bria ad Tillam amnem.*
Ethnus Scottorum R. V, 48.
Ethelfridus Northumbriæ Rex Scotos &
Brittones devincit, V, 34. viâ & regno
exutus, 38. ejus filii in Scotiam profu-
gi doctrina Christiana instruit, Ibid.
Etnodius I. Scottorum R. IV, 34. a fidi-
ciæ noctu in cubiculo occisus, Ibid.
Ethodius II. Scottorum R. IV, 36.
Ethodius Fergusus II. avus in Scandiam
appellit, V, 1.
Ethredus Gallovidianus a fratre captus,
VIII, 5.
Ethrus Aliprs Scottorum R. VI, 9.
Eu insula, I, 42.
Eubonia, eadem quæ Mana insula, I, 34.
Evenus I. Scottorum R. IV, 17. primus
cives in sua nomen sacramento adi-
git, Ibid. iudices ordinarios iudican-
do præficit. Ib. delatores instituit, Ib.
Evenus II. Scottorum R. IV, 19.
Evenus III. Scottorum R. sparsissimas
ipse sparsissimas leges condit, IV, 21.
Eufemia Roberti II. uxor moritur,
IX, 42.
Eugenius seu *Evenus*, Scottorum R. IV,
50. a Romanis prælio captus, Ibid.
Eugenius II. Scottorum R. V. 6. Brit-
tones superat, 12. ejus laus, 15.
Eugenius III. Scottorum R. V, 30.

INDEX.

erli Scoti
 V, 3. Bria
 fterisque
 confirmam
 Unde.
 g Fergus,
 Berna in G
 puer adu
 am naviga
 Ibid. (K
 rum Reg
 undus reg
 appelland
 V. 50. vene
 r. Ibid.
 us monit
 6.
 erius pat
 ritiones co
 Formeli
 22. per
 IV, 49.
 apud M
 ab Eſca ſp
 eraios ſura
 ſtiſſime en
 u commun
 u comman
 interſicit, IV
 ſa opera Fo
 49.
 provincia, a
 celliſque mu
 4. uode dicta
 36.
 IV, 46.
 42.
 catium) Epi
 orum conſi
 Argathelz b
 ejuſdem reſi
 15.
 iniquiſſimum
 da, V, 29. X
 5. tertia, 19
 o. ſexta, 42
 ſimum in pre
 bre cog. cuſ
 Jac. C. mei
 ſtiam multu
 e Regulus a
 ſtus, XX, 26
 Flami

minius [Jo.] Bogallus captus XX,
 32.
 minius [Milecolumbus] arcis Britan
 notoni pfectus, IX, 17.
 minius [Milecolumbus] in cuſtodiam
 igelſus, X, 26. in Galliam Duglal
 ſi miſſus, XI, 9. capite plectitur, 17.
 minius [Rob.] VIII, 22.
 minz loſu x, 1, 42.
 andi, (The Fleming), Flandria Belgii
 provincia incolæ opifices omnis gene
 ri in Scotiam vocati, X, 41.
 ſta inſula, I, 49.
 anchus, Baathonis filius ægre Mac
 berthi infidus evadit, VII, 10.
 Reid, Flowdoun Hill, mons in Anglia
 Scotique conſiſis, Scotorum clade plu
 nimio memorabilis.
 ſeciales contra juſ gentium interfecti,
 VII, 42.
 ſedus antiquum inter Scotos & Gallos
 primum initur, V, 53. renovatur, VIII,
 12. X, 29. XI, 25. nova conditio ei
 ſubſectæ, VIII, 48.
 ſorboſius, (Forbe, cog. numeroſa fami
 lia qua Forboſia Regulum Principem a
 gnoſcit) Alexander III. Forboſiz Regu
 lus, Regiam interulam ſanguine ſceda
 tam ex haſtili pendente circumferit,
 XIII, 4. Græcinam Bodiam uxorem
 ducit, 9.
 ſorboſius [Alex.] Tovanus ſeu Tol
 lianus. Eſus domus cum uxore & li
 beris cremata, XX, 64. ipſe a Gordo
 nianis captus, 65.
 ſorboſius [Arcturus] Joan. Forboſiz
 Reguli filius natu minor, contra Gor
 donianos pugnas occidit, XX, 64.
 ſorboſius [Joan.] filius Joannis fratris
 Alexandri, capite luit, XIV, 53.
 ſorboſius [Jo.] VII. Forboſiz Regu
 lus advenit Gordonio miſſus, XX, 65.
 ſordoni [Jo.] Scoti Chronicon, V, 17.
 ſordunum Merniz oppidulum, (ſordon
 D. Palladii Scotorum Apoſtoli ſepulchro,
 & Joan. Fordoni Hiſtoria Scotic ſcripto
 ri, natalibus clarum), I, 25.
 ſorſettia quæ & Angulia, I, 25.
 ſorſettia. The Country of the Forreſt, regio
 inter Lothianam & Tevotiam media,
 olim ſultus Regius.
 ſorſettius. Forreſter, Foſter, or Foſter,
 cog. & Reguli titulus.
 ſorſettia, Forreſi Moravia oppidum, 3 mil.
 ultra Elgium.
 ſorſara vel ſorſarium. Forſar, Angulia op
 pidum, ubi totis præſectura, qua inde
 Forſarenſi vocatur, juſ ſicitur.
 ſormanus, (Forſman cog.) Andreas Mo
 ravienſis, Epiſcopus in Angliam miſſus,
 XIII, 24. Biruncenſis Archiepiſcopus
 creatus, 44. Fani Andreæ Archiepiſ
 copatu a Juſo Poort. Rom dona us,
 aliſque beneficiis Eccleſiaſticis cumu
 latus, Ibid. ab He uno apud Pro
 regem accusatus, XIV, 2, 3. cum He
 burno p. ciſatur, XIII, 48.
 ſormanus [R. b.] Rex armorum ad
 Reſgi ſus vinclies cum mandatis a
 Reſgente miſſus, XVI, 43.

Fortha fluvius, I, 17. Forthæ æſtuarium,
 Ibid. The River of Forth. Fluvius & æ
 ſtuarius inter Lothianam a Fiſa determinans.
 Vid. Mare Scoticum.
 Fortuna inconfiſtans exemplum, XI, 22.
 XII, 3.
 Foſara inſula, I, 50.
 Foxius (Fax, cog. Anglicum) Richardus,
 Dunceni Epicoſopus ſumma prudentia
 vir, X, 11, 20.
 Franci. The Franks or French, gen. Germa
 nia bellicoſiſſima, qua, re Romana incli
 nata, Franconia natali ſolo reſecta, Gal
 liam occupavit, quam & in hunc uſque
 diem tenet, totius Europa potentia &
 opibus facile prima.
 Franciſca. orum mendicantium opulen
 tia, XVI, 28.
 The Franciſcan Friars, Monachorum genus
 ab Inſtitutore D. Franciſco denomina
 tum: quod veſte glauca ſive cineria ut
 rantur, Gray Friars, vulgo dicti.
 Franciſcus I. Gallorum R. Angli opera
 ex Hiſpanorum manibus in libertatem
 reſtitutus, XIV, 46. Levinium in Sco
 tiam mittit, XV, 8. a Levinio aliena
 tus, 16. Mongomerium cum Gallicis
 auxiliis in Scotiam mittit, 21.
 Franciſcus II. Gallorum R. Mariam Sco
 tiz Regiam uxorem ducit, XVI, 15.
 Labroſium in Scotiam mittit, 42. in
 Guſtorum manu, XVII, 2. ejus mors,
 4.
 Franciſcus Guſtiz dux, Reginz Scotiz
 Curator, XVI, 3. Papanæ factionis
 Dux decretus, XVII, 7, 48.
 Fraſerorum familia a Reginaldiniſe ſere
 extincta, XV, 26.
 Fraſerius, (Fraſer, or Friſel, cog. in varias
 familias tributum in quibus eminent Lo
 veria Saltoni, & Fraſeria Reguli, cum
 ſuis quiſque tribulibus), Alex. IX, 6.
 Fraſerius [Gul.] Fani Andreæ Epiſco
 pus, unſ & ſex Scotiz Gubernacoli
 bus, VIII, 1.
 Fraſerius [Jac. & Simon] cum Rob.
 Ketho Perſthum capium, IX, 8. ad Ha
 lidonem caſi, 14.
 Fraſerius [Joan. vel potius Simon] Tug
 diz Regulus, Anglos ſuperat, VIII,
 24. captus & ſupplicio affectus, 31.
 Fratres mendicantes curionum mercena
 riæ X, 39. eorum dogmata, Ibid. man
 eucantes haud inſcite appellati, VI, 28.
 Frontius [Julius] Silvæ viator, IV, 26.
 Fraſardus, Friſſa d. Hiſtoricus Gallus.
 Fro. arius [Joan.] Criſtorſianus, Gul.
 Crichton ag. os p. pulatur, XI, 20.
 Vid. Foreſtarius.
 Fudis inſula, I, 40.
 Furdini, the Laird of Ford, i. e. Furd Co
 marchus. ſom Hecton cognominatus.
 Furdum Ford oppidum Northumbria
 ad Tillam amnem.

G.

G. Litera Gallis familiaris loco V. II.
 26.
 Gael, Gald, & Galle, II, 28.
 Galbre

INDEX.

Galbrethus. (*Galbreath, cog.*) David cum aliis quaque Jacobum IV. interfectum fecit, XIII, 40.
 Galbrethus [Patricius] arce Britanno-dani expulsi, postea expulsores expellit, XI, 19.
 Galdus Corbredi II. cognom. IV, 26.
 Galfridus. (*Geoffry, or Geoffry, nomen viri proprium*) Monumentis rerum Britannicarum scriptor, I, 11. notatur, V, 26.
 Galgacus apud Tacitum idem qui Gal-dus, IV, 26.
 Galli se Dite oriundos prædicabant, II, 10. a Massiliensibus Græcis literarum characteres accepere. II, 1. longe lateque fines suos propagarunt, 13. eorum instituta quædam, Ibid. lingua veteribus & Britannis communis fuisse ostenditur, 29. Gallis cum Scotis amicitia quando primum inita, V, 53. Scotis superbas ferunt, IX, 49. eorum peritio iniqua, 51. milites subsidarii in Scotia a solita rapacitate temperare non possunt, 52. ex eorum amicitia quid fructus Scotis redeat, 65. a Scotis auxilium petunt, X, 20. fœdus renouant, 29. quantum possunt, largitionibus Scotorum cum Anglis fœdus impediunt, XIV, 20. Veram arcem oppugnant, 22. Galli milites Edimburgi præfectum ingressum prohibentem cum filio & civibus aliquot, interficiunt, XV, 60. vetus secum fœdus renovari, novum cum Anglis solvi petunt, XVII, 6. eorum superbia & rapacitas Scotorum animos a studio Gallicæ factionis avertunt, XVI, 53. consilia de tyrannide stabilienda, 63.
 Galliz facies misera, XVII, 2.
 Gallica lingua a Britannica olim non multum diversa, II, 24, 29.
 Gallica navis cum munitionibus ad rebelles missa, a Regis capitur, XX, 56.
 Gallograci in Asia, II, 13.
 Gallovid, priscis Scotis Gallum significat, I, 19.
 Gallovidia, (*Galloway, Scotia regio*) I, 19. quando ita appellata, V, 2.
 Gallovidianus, *The Lord of Galloway*.
 Galo, Cardinalis, Rom. Pont. in Anglia legatus, VII, 53. Scotis sacris interdicit, 54. ejus avaritia, Ibid.
 Garenterius [Eugenius] Gallus, (*Eugenius de Garentes*) in Scotiam missus, IX, 35.
 Gariocha, Garioch, regio, præfectura Aberdeenensis pars.
 Garlianus, *The Laird of Garlies*, titulus Comarchi Scoti, quo ortus est, qui nunc Gallovidia Comes (e regis Stuartorum familia) insignitur.
 Garnardus Pictorum Rex, V, 45.
 Garvæ insulæ tres, I, 31.
 Garvia, Inch Garvy, insula olim arce munita, medio fere spatio inter australem & septentrionalem Regina pertum, in æstuario Fortha.
 Garvellan insula, I, 42.

Garulanga insula, I, 40.
 Gathelus princeps, Scoticæ gentis conditor a quibusdam fingitur, II, 11.
 Geldri Anglis subsidio veniunt, IX, 23.
 a Scotis ad Edimburgum devicti Ibid.
 Gelaria, *Guelderland*, una e 7 Belgicæ fœderatis provinciis.
 Geloni corpora pingebant, II, 19.
 Genistaria insula, I, 35.
 Gesloechus, seu Gerloch (*Loch-ger, Gher-loch*, lacus seu sinus æstuarii Glotta) I, 23. insula, (*Ilan Loch prope Skiam*) 39.
 Gexmarocum fabulosa origo, II, 10.
 in suæ gentis origine scribenda ignotum, II, 1.
 Germanica classis ad Hiberniæ litus appellat, IV, 2.
 Germanicum mare, *The German Ocean* quod hinc Britanniam, illinc Norvegiam Germaniam, Belgiamque interluit.
 Gernico (*Girnigo*. Comitum Cathanæ arx mare Germanicum despicens, vulgo *Castle Sinclair dicta*) I, 31.
 Geria insula, I, 49.
 Gesslorici, I, 13.
 Getini & Getz, II, 14.
 Getz corpora pingebant, II, 19.
 Gethus Pictorum R. prælio captus, IV, 10.
 Geuraßilla insula, I, 35.
 Giffardus, *Giffard, cog.*
 Gigaia insula, I, 35. alia, 40.
 Gigarmena insula, I, 39.
 Gilbertus Gallovidianus fratrem suum crudelissime necat, VIII, 5.
 Gilchristius (*Gilchrist, cog.*) Angulus Comes, rebelles profligat, VII, 37 & 42. uxorem, sororem Regis, adulterii compertam, occidit, 43. in gratiam receptus, Ibid.
 Gilcolumbus, *Gillicholm, or Kilcolm*, v. nomen.
 Gildas Britto, 400 annos post Tacitum II, 1. ejus de excidio Britanniz liber querulus, V, 14. Varietia, 20.
 Gildo, II, 47.
 Gilespicus (*Gilespick, viri nomen, idem qui Archibaldus, Argathelia Comitatus frequens*) Rossiam vastat, VII, 56. capite multatur, Ibid.
 Gillinfa insula, I, 42.
 Gillus nothus Scotorum R. IV, 10.
 Dochamum & Dorgallum fraude tollit, Ibid. Lismorum & Gormacum Dochami filios interficit, Ibid. in Hiberniam profugit, Ibid. trucidant, 19.
 Gilpatrickus (*Gilpatrick vel Kilpatrick, cog.*) rebellis captus, VIII, 6.
 Glammis, Glames or Glammis Comitum Kingorni arx, 4 mill. a Forfara Angliæ oppido.
 Glammisius, & Glammia Regulus, *The Lord Glammis*, Leontum familia Pictorum titulus, qui nunc Strathmoraria Kingorni Comes insignitur.
 Glacua vel Glasqua (*Glasgow, vulgo rium celebre ad Glostam flumen situm*)

arbitrium
 maxima
 episcopi
 um nobili
 Glaz
 Glomervin
 Comarchi
 appellat
 Merna
 Glomarmia
 ronia (u
 a Drumf
 familia P
 carnia Co
 Glendunim
 Gleneca
 septentrio
 Gloctria
 pidi &
 Duci e fa
 Glotta
 Scotia fl
 trionis pro
 mium effu
 arum
 Glottia vel
 Glott a ut
 18, 19, 2
 of Clyde,
 pi propi
 Gogmagog
 Gomatra i
 Gomerius C
 ry, nobili
 Goranus,
 interem
 Gordonia
 mitis Hu
 axor dau
 berniam
 Gordonia
 lax Cor
 ux. r. a
 Gordonius
 milia, ca
 qui nunc
 damus
 Hunnilza
 captus,
 scemiam
 ho vincit
 domum
 Gordonius
 mes. cum
 os pugn
 Crasford
 cit, 39.
 Gordonius
 tilaz Co
 ad Fluid
 gionum
 dacum,
 ribus, X
 nuit, 14
 Gordonius
 tilaz Co
 patrem I
 Gord plus
 IV. Hun
 Angloru

INDEX.

artium Scotticarum, post Edinburgum.
 maxima & florentissima, sed Archi-
 episcopali & Academia bonarum arti-
 um nobilitata.) I. 19.
 Glottia nomen dicitur I. 38.
 Glenberius The Laird of Glenberry.
 Comarchus cognomento Duellastius, ita
 appellatur a fundo, seu vall. Berrii
 Mernia fluminis ripis circumfusa.
 Glencarnia, Glencarn, Ager est si e Ba-
 ronia (ut nostra loquuntur, Neria, 12
 a Drumfriso mil. inde Cuningamiorum
 familia Principi, Glencarnus, vel Glen-
 carnia Comes appellatur.
 Glendunius. Glenduning, cog.
 Glensca. Glensk vallis Angusta Esca
 septentrionalis aquis irrigata
 Glocestria. Glocester Town and Shire. Op-
 pidi & praefectura Anglicana nomen;
 Ducis & familia Regia dant titulum.
 Glotta (The River of Clyde, insignis
 Scotia fluvius, qui ex Annandia mon-
 tibus prorumpens, in mare Dencalodo-
 num effunditur) I. 19. Glottia zitu-
 rium (The Frith of Clyde) Ibid.
 Glottia vel Glottiana (Clystale, regio
 Glottia utrinque circumfusa) V. 3. I.
 18, 19, 20. Glottiana vallis, The Troch
 of Clyde, agri tractus, cum Glottia ri-
 pi propius continuatus.
 Gogmagog, II. 8.
 Gomatra insula, I. 38.
 Gomerius Comes, The Earl of Montgome-
 ry, nobilis Anglus.
 Goranus, Scotorum R. V. 21. a suis
 interemitur, 29.
 Gordonia [Catharina] Geo. II. Comi-
 tis Huntia filia, Petro Varbeco
 uxor data, XIII. 14. maritum in ti-
 berniam comitatur, 18.
 Gordonia [Joanna] Geo. IV. Huntia
 Com. filia, Jac. Borhuell Com.
 uxor, ab ea repudiata, XVIII. 28.
 Gordonius, (Gordon, cog. clarissima fa-
 milia, cujus Principi Huntia Comes,
 qui nunc Dux Gordonius appellatur) A-
 damus, Achindunus, Geo. IV. Com.
 Huntia F. natu minor a Moravio
 captus, XVII. 40. venia ob adole-
 scentiam donatus, 41. Forbosius prae-
 lio vincit, XX. 64. Gul. Glemberii
 domum oblidit, 68.
 Gordonius [Alex.] I. Huntia Com.
 Comes cum Ogilviis adversus Lindesi-
 os pugnans, 2gre evadit, XI. 22.
 Crafordium praelio ad Brechinum vin-
 cit, 39.
 Gordonius [Alex.] Geo. F. III. Hun-
 tia Com. dextero Scotorum cornu
 ad Fluidonem imperat, XIII. 38. re-
 gionum ultra Fortham imperium ei
 datum, 43. unus & sex regni Recto-
 ribus, XIV. 9. Angliam ingredi re-
 nuit, 14.
 Gordonius [Geo.] Alex. F. II. Hun-
 tia Com. Jacobum IV. adversus
 patrem sequitur, XIII. 8.
 Gordilus [Geo.] Joan. F. Alex. N.
 IV. Huntia Com. ad incurfiones
 Anglorum inhibendas missus, XIV.

59. Regis in eum odium, 60. ejus
 fuit (ut creditur) Fraseriorum
 familia pene extincta, XV. 26. unus
 e Scotorum ad Musselburgum ductus,
 49. Comes Moravia factus XVI.
 1. adversus J. Mudetacum missus,
 5. Gulielmum Cananx familiae prin-
 cipem crudelissime interficiendum
 curat, Ibid. & XVII. 28. ob id in
 custodiam datus, XVI. 6. dimissus,
 Ibid. Regenti Auctor & editus census
 exigendi. 10. inania ejus promissa,
 XVII. 10. Moravium tollere sapius
 tenat, 34. ejus pervercia, 36. Mo-
 raviam pugna aggreditur, 40. fufus
 & inter capientium manus exanimatus,
 Ibid.
 Gordonius [Geo.] Geo. F. V. Hun-
 tia Com. perduellionis damnatus,
 ac in carcerem inclusus, XVII. 42.
 priori dignitati restitutus, 45. se du-
 cem pro Regina offert, XVIII. 44.
 propinquo & clientis ad Hamiltonium
 convocat, 48. Hamiltoniorum
 spem fovet, XIX. 3. cum 1000 e-
 quitibus, Pertham progrediens, a Gul.
 Ruveno retro cedere cogitur, 13.
 pacem petere coactus, 35. variz de
 ea deceptions, Ibid. & seq. judi-
 cium capitale de Metellano turbare
 nititur, 51. cum suae factionis prin-
 cipibus Edinburgum convenit, XX.
 7. praesidium Brechini collocat, 21.
 Prorege adveniente retro cedit, 23.
 Levinium Proregem comitia Sterli-
 ni agentem, nec opium opprimit,
 59.
 Gordonius [Geo.] Sutherlandia Co-
 nes, operam suam in Moravio tol-
 lendo Huntia offert, XVII. 38. e-
 jus literae deprehendit, Ibid. ab exilio
 revocatus, 45.
 Gordonius [Joan.] Eques, Anglos
 devincit, IX. 40. Mulgravum capit,
 41.
 Gordonius [Joan.] Geo. IV. Comitis
 Huntia F. Reginae nuptus sperat,
 XVII. 33. in custodiam traditus, ef-
 fugit, 34. in praelio ad Corichiam ca-
 pitus, 40. capite plexus, 41.
 Gorea, (Gowry, regio in praefectura Per-
 thensi, qua humilis est, The Cause of
 Gowry, qua editior, The Brae of Gow-
 ry vulgo appellata) I. 25.
 Gorkois neptie ab Uterio interimitur,
 V. 22.
 Goropius notatur, I. 13.
 Gorkin, qui & Gorkunni, II. 14.
 Graecina, Grekin, famula nomen.
 Graemus Fergusi II. luer, V. 3. En-
 genii II. tutor, 6. doctores instru-
 torum Christianorum in Scotia re-
 vocat, 8.
 Graemus Scotorum dux VI. 19.
 Graus, (Graus, Graus Angli Historii
 cog.) Rich. falsi arguitur, VIII. 16.
 Graius, [Gul.] Anglus Anglium in
 Scotia adversus Gallos militarium
 dux, XVI. 52.
 Graius.

Gaius, (*Gray*, *cog. interduum* *Gracia Regulus*, *The Lord Gray*) Patricius Andrez I. Graiz Reguli F. natu maximus, ad Douglassum a Rege missus, XI, 36. ei amicitiam renunciat, Ibid. eum securi exanimat, 37.

Gaius [Pat.] Pat. F. And. N. II. Graiz Regulus, inter Jacobi III. persecutores, XII, 61. [aliis Andreas appellatur.]

Gaius [Pat.] Gilberti F. And. [su Pat.] N. IV. Graiz Regulus in custodiam datus, XV, 29. liberatur, Ibid. puriori Religioni faver, 30. a Ruveno devictus, Ibid. ab Anglis captus, XVI, 18.

Grampus mons (*The Mountains of Grampian, or the Grampian Hills, ingeni tractus montium ab Aberdonia Britannadunum usque procurrentium*) I, 23.

Gramus (*Graham or Grame cog. antiquissima familia, cujus Principi nunc Dux Montisfossanus insignitur*) Gul. unus e Jac. III. custodibus, XII, 27.

Gramus [Joan.] Abercorni Regulus, Scotorum secundum Vallam longe fortissimus, in pratio ad Varium Saecellum caesus, VII, 23.

Gramus [Meissus] Pat. F. Jernia Comes, X, 46. adolescens in Angliam obles missus, Ibid. Jernia a Rege spoliatus, 48.

Gramus [Patricius] Davidis Stuarti Jernia Comitiss filiam unicam uxorem ducit, X, 46.

Gramus [Pat.] Fani Andrez Episcopus electus, XII, 24. a Pont. Rom. Archiepiscopus Fani Andrez, & Scotiz Primas creatus, 33. abiens accusatus, Ibid. sacris ei interdictum, 34. multis modis ab inimicis male habitus, 35. & miseriis confectus moritur, Ibid.

Gramus [Rob.] Patricii tutor & patruus in custodiam datus, X, 29. Jac. I. palam injustis accusat, 48. aqua & igni ei interdictum, Ibid. in Regem conjurat, 59. eumque multis vulneribus trucidat, 56. horrendo quidem, sed memissus supplicio affectus, 58.

Grangia, *Grange*, multa sunt hoc nomine appellata Scotia loca, cum principibus Buchananus intelligit qui prope Ringerum est, Kircadiorum olim patrimonium. Unde,

Grangiam, *The Laird of Grange*, i. e. Gul. Kircadior.

Gramisla, (*sen Gramisla, Gramsfy, insula, Orcadum una*) I, 49.

Gravicus, *Graybeck*, Regulus Anglus.

Graianus Britanniz imperium invadit, IV, 14.

Gregorius Scotorum R. VI, 10. res ejus praelate gestis, 10, 11.

Gressa insula, I, 35.

Gevarius, (*Grisvan or Giron Water, Carica fluvi*) I, 20.

Gua insula, I, 42.

Grimus Scotorum dux caesus, V, 4.

Grimus Scotorum R. VI, 45.

Guinorea insula, I, 42. *Island Grun in lacu Rossia.*

Guldi oppidum, I, 57. IV, 36.

Gulielmus Scotorum R. VII, 44. Northumbriam ab Angio repetit, Ibid. in Galliam tractus, Ibid. ab Angio capitur, 49. in Angli verba junct coactus, 47. ad suos redit, Ibid. Richardo Angio omnibus pactis absolutus, 49. ei reduci gratulatur, Ibid. moritur, 50.

Gulielmus I. Normanus, Anglorum R. II, 37. adversus Milcolumbum III. Scotorum bellatur, VII, 19. pax inter eos facta, Ibid. moritur, 22.

Gulielmus II. Rufus, Anglorum R. patri succedit, VII, 23. causam belli adversus Scotos ferit, Ibid. aulic Edgaro Scoto mittit, 25.

Gulielmus Dumbanensis Episcopus, in Galliam missus ut Reginam excluderet precipitatis nuptiis, XVIII, 31.

Gulielmus Malmesburiensis Britannicarum rerum scriptor, Angliam frequentissime Britanniam appellat, I, 11.

Gunna insula, I, 38.

Gustia Dux, *The Duke of Guise, Gallus illustis, e domo Lotharingica.*

Gusti & Guliani (*The Gussin Party, Gussorum fratrum sectio, inter Gallus regnantibus Henricis II & III. potentissima*) Eorum in nuptiis Maric cum Delphino accelerandis studium, XVI, 15. potentia nimis suspecta, Ibid. Scotos peculiare suz familie Regnum destinant, 61. Jacobum Moravium e medio tollere conantur, XVII, 33.

H.

H Abrera magna & parva, insula, I, 42.

Hadina, seu **Hadintona** (*Haddington, oppidum Lothiana orientalis, inter passura Hadintona caput, 12 mill. ab Edimburgo, ad Tinam annum situm*) I, 18.

Hadrianus Imp. e Gallis in Britanniam trajecit, IV, 29. ejus vallum, I, 12. IV, 29, 30.

Haeretic fides non servanda, XVI, 31.

Haia insula, I, 40.

Haia (*Hay, cog. antiquissima familia, in qua primas tenet Arellia seu Errolia Comes*) cum duobus filiis singulari virtute Danos profligat, VI, 32. eorum laus, 33. arma gentilitia, Ibid.

Haia [Edmondus] Reginae confidentiam ait, XVIII, 45.

Haia [Gilbertus] Erroliz seu Anelliz Comarchus, Eques, Roberto I. amicus fidissimus, VIII, 30.

Haia [Gul.] Gilberti F. cum omni fere sua gente ad Duplinum exiit, IX, 7.

Hal...

INDEX.

fus, V. 34.
 and Grun
 36.
 44. No
 perit, ibid.
 ab Angli
 verbe jura
 dit, ibid.
 is pactis ob
 ulatur, ibid.
 nglorum L
 umbum III.
 9. pax inter
 22.
 nglorum R.
 cuffiam bel
 Ibid. aum
 Episcopus, in
 nam exculc
 XVIII, 31.
 fuis Britanni
 Angliam fuis
 appellat, I.
 Guise, Gallia
 ca.
 Guffian Parry,
 inter Gallia
 & III. pot
 uptis Maric
 dis studium
 nia fufpecta
 fuz familia
 Jacobum Mo
 e conantur.
 va, infult; I.
 Haddington,
 lis, fuis praef
 12 mill. ab
 monem finem
 in Britanniam
 allum, I, 12.
 da, XVI, 31.
 fima familia
 lita fuis Br
 a filius finge
 agat, VI, 12.
 gentilitia, I.
 tuz confiden
 oliz feu Ar
 Roberto I.
 I, 30.
 F. cum omni
 plinum ex
 Hal

in aulam redit, 6. unus e sex Scotia
 Rectoribus, abfente Prorege, deliquit
 tur, XIV, 9. ab Arch. Anguliz Com
 mite pugna fuperatur, 12. Angulium
 e Gallia reverfium oppugnat, 25.
 Angulio reconciliatur, 28. cum quo
 adverfus Levinianus depugnat, 29.
 Hamiltonius [Jac.] Jac. F. II. Ara
 niz Comes, Scotiae Prorex electus,
 XV, 1. ejus ad Angli Legatum re
 fponfio, 6. Regnam e matris pote
 ftate ad fe traducere nititur, 9. viri
 bus inferior, fententiam fuam de con
 troverfias religionis capitibus mutare
 cogitur, 11. Cardinalis & Reginz
 viduz partibus fe adjungit, 13. exer
 citu confcripto, Glacium ducit, ar
 cemque deditione capit, 18. Cun
 gamios praefo fuperat, 19. ignomi
 niola adverfus Anglos expedit, 21.
 iterum in Anglos ducit, eosque ad
 Anciam devincit, 25. a Cardina
 le ad Fanum Andree ductus, 31. a
 Dav. Hamiltonio perimtus, 33. fe
 in Sophocardi pedem confenfum
 negat, 34. Cardinalis percuffores in
 jus vocat, 42. arcem Andream ob
 fidet, 43. exercitum adverfus Anglos
 ducit, 44. arcem Andream expug
 nat, 45. ab Anglia ad Maffelburgum
 magno praefo videtur, 49, 50. Broch
 team arcem obfidet, 52. de Regina
 in Galliam transportanda confultat,
 54. ejus eudoritas vifcit, 55. ava
 ricia corruptus, 56. Castelloruz Dux
 creatur, XVI, 3. proximus regni ha
 res decernitur, Ibid. magiftrum fe
 abdicit, 4. in castris Regentis mille
 Scotos ducit, 34. ad pietatis vindices
 fe adjungit, 40. ejus imbecillitas mul
 torum animos laefcit, 45. a con
 filio tollendi Moravium non abhor
 ret, XVII, 29. filium fuum in cu
 ftodiam dat, 30. exilio multatus, 49.
 Reginz ejusque marito adverfatur,
 50, 51. unus e filii fui Rectoribus a
 Regina nominatus, XVIII, 54. ejus
 in aula Gallica gratia, 55. Regnam
 liberari cupit, XIX, 3. Gallos ad o
 pem Reginz ferendam follicitat, 5.
 Comitibus a Prorege indicta, impedire
 conatur, 13. ejus arx capta, & e fu
 pellectili Jac. V. aliquid repertum,
 XIX, 12. XVI, 2. in Galliam con
 cedit, XIX, 24. gubernaculum rel
 Scotiae fibi cedi poffulat, 25. a Re
 gina in patrem adoptatus, & Regni
 Vicarius factus, 31. in cuftodiam da
 tus, 33. in Argatheliam abijt, XX,
 17. Supellex Regia apud eum repe
 rta, Ibid.
 Hamiltonius [Jacobus] Prorege F.
 Cardinali obles datus, XV, 31. ab
 ejus percufforibus in arce Andre
 ana detentus, 42. arce capta libera
 tus, 45. Scotia in Gallia militandus
 praefectus, XVI, 1. a Gufi s morti de
 ftinatus, evadit, ac fe ad pietatis vin
 dices adjungit, 40. cum Jacobo Stu

abbas [Pat.] Pat. F. Halensis stren-
 guis bellator, IX, 58.
 aburnus [Pat.] Halensis Regulus, ar-
 cem Dumbarti tenet, secumque Regi-
 nam viduam habet, XI, 23. ejus arx
 Halia ab Arch. Dumbarto capta, Ibid.
 aburnus [Pat.] A dami F. II. Boshue-
 re Comes, imperium ei a Rege dela-
 tum detractat, XIV, 37. in arcem E-
 dmb. inclusus, 39. libertate restitutus,
 Ibid. iterum inclusus, 42.
 adena Constantini Magni mater, IV, 45.
 alifolia insula, I, 40.
 alfer Verularum, insula, I, 41.
 amodax. Vid. E. budz
 anderlandus, *The Laird of Henderland*,
Comarchus nomine Cockburnus.
 angustus Saxonum dux II, 37. agri ei
 in Britannia a Voürgero attribuitur,
 VI, 15.
 anicus I. Anglorum R. moritur, VII,
 10.
 anicus II. Anglorum R. a Davide I.
 Scoto in militarem ordinem adscitus,
 VII, 34. in Scotos injuriæ ac perfidia,
 38. ejus sc. beneficiorum pro septen-
 tionibus provinciis Milcolumbus
 Scotus jurat, 39. Northumbriam
 Scoto admittit, 41. Gulielmum Scotum
 Londinum venire jubet, 44. Northum-
 briæ parte ei cedit, 45. Gul. & Nobili-
 tatis Scoticae principes in ejus verba
 jurare coacti, 47.
 anicus III Anglorum R. a Legato
 Rom. in regno confirmatus, VII, 54.
 cum Alex. II. Scoto pacificatur, VII, 55.
 cum Alex. III. Scoto convenit, eique
 filiam suam matrimonio collocat, 58.
 cum Scotis in violatam pacem collit, Ib.
 civili bello illicatus, a Scoto auxilium
 impetrat, 64. moritur, 65.
 anicus IV. Anglorum R. X, 5. Scoti-
 um ingreditur, 7. Percum & Duglas-
 sum prælio vincit, 11. Jacobum I.
 captivum contra jus falsque detinet, 13,
 14. moritur, 19.
 anicus V. Anglorum R. excursiones
 in agros Scotorum facit, X, 16. in
 Gallicum Bellum intentus, 19. Jacobum
 Scotorum Regem secum in Gal-
 liam ducit, 23. viginti Scotos dat fran-
 gulandos, 24.
 anicus VI. Anglorum R. sprete nobili-
 tate novos homines extollit, XI, 47.
 in eum conjura. io, Ibid. ab Eboracensi
 Regulo captus, & Londinum abductus,
 XII, 2. in Scotiam profugus humanis-
 sime accipitur, Ibid. Bervicum Scotis
 restituit, 3. prælio ad Exarnum victus,
 4. Bervicum fugit, Ibid. occulte in
 Angliam rediens capitur, 5.
 anicus VII. Anglorum R. Richardo a
 suis interempto succedit, XII, 53. fœ-
 dus perpetuum cum Scotis facere cu-
 rat, 54. regni amulus ei excitatus,
 XIII, 10. expeditionem in Scotiam de-
 cernit, 15. Rich. Foxium in Scotiam
 mittit, 17. Ferrum Varbecum sibi de-
 di postulat, Ibid. benevola ad Scotum
 de violatis inducis querentem respon-

fio, 19. filiam Margaritam Jac. IV.
 collocat, 20. Anglos percullores ad
 supplicium dedit, 26.
 Henricus VIII. Ang. R. bellum Gallis in-
 dicit, XIII, 23. Benevola ejus ad Jac.
 IV. responso, 24. a Lusitano Rege
 perisusius Andrez Britanno intus
 collocat, 28. Legatis de hac re a Scoto
 missis responsum, Ibid. Tornæum
 obsidenti bellum a Scoto de. uciatur,
 30. responsum Rege dignum, 45.
 Surris Comitem in Scotiam immittit,
 qui proxima omni belli Clyde devastat,
 XIV, 17, 19. literis ad Scotorum Pro-
 cures scriptis fœdus cum Anglis fieri,
 antiquum cum Gallis solvi petit, 19.
 Duglassium benevole accipit, 25. ad
 Jacobum V. Legatos de pace mittit, 38.
 causas belli querens oppidula quæ-
 dam cremat, Duglassioque exules re-
 stitui petit, 44. per Legatum Gallum
 pacem petit, 45. Gallus ejus opera in
 libertatem restitutus, 46. libellos reli-
 gionis dogmata continentis ad Jacobum
 mittit, 50. cum eo colloquum
 petit, Ibid. id sibi negatum indigne
 fert, 51. iterum colloquum petit, 56.
 frustratus graviter indignatur, 59. Ma-
 riam Scotam filio suo responderi cupit,
 XV, 2. captivos Scotos dimittit,
 Ibid. Rad. Sadlerium Legatum, qui
 nuptias & pacem procuraret mittit, 4.
 de jure gentium a Scotis violato con-
 questus, ad bellum se parat, 8. literas
 minarum plenas ad Edinburgenses
 mittit, 15. copias in Scotiam mittit,
 qui omnia ferro flammaque vastant,
 Ibid. 22, 23, 44.
 Henricus II. Gallorum R. sex milia ho-
 minum in Scotiam mittit, XV, 34.
 Desium revocat, Paulo Termino in ejus
 locum substituto, 62. arte Protegem
 de gradu desicit, XVI, 1. a Rege
 bellum Anglis indici petit, 11. nuptias
 Regina cum Delphino maritat, 13. in
 Guliorum potestate, 15. moritur, 32.
 Henricus Stuartus, Duxatus. Vid. Stu-
 artus.
 Henricus Dav. I. F. moritur, VII, 34.
 ejus laus, Ibid.
 Heresius, (*& Heresianus, Harris, or Her-
 reis, cog. item titulus ejus familia, qui
 The Lord Herreis of Terrogles, est dictus.*
*Is honos in nomine Maxwellium mari-
 monii jure postea est translatus.*) Joan.
 a Duglassio suspensio extinctus, IX, 36.
 Hergulfus Pictorum R. IV, 49. mori-
 tur, 54.
 Herlotus, (*Heriot, cog.*) Gul. Rob. Stu-
 artum æci eripit, IX, 17.
 Herkelatus [*And. Sir Andrew Herclay*]
 Carleoli Comes alienæ ignaviæ pœtas
 luit capite, VIII, 47.
 Hermitagium, seu Eremitagium, *The Ca-
 stle of Hermitage, vetustum Lidalia pra-
 fidium.*
 Hermodraia insula, I, 42.
 Heron. (*Heron.*) cog. Angl.
 Hethlandia insula, (*Shetland, or Zetland.*)
 C

quæ & Continens, (the Main Land) dicta, I. 49. Hethland. insulæ. (The Shetland or Zetland Islands, Scotticarum omnium ultima in mari Deuscaladenio sparsa) quæ & Zelandicæ, descriptæ. I. 50.

Hiberni, (The Irish, Hibernia incolæ, Scoti etiam inde advehi, itaque quibusdam appellatur) ex Hispanis adeoque & Gallis oriundi, II. 16. a Gregorio Rege superantur, VI. 13. ad Rob. I. Legatos mittunt, VIII. 43. Eduardum Bruffium Regem sibi præficiunt, ibi a Gul. Duglassio profligati, IX. 53.

Hiberni Scoti, in Scotiam excensionem facientes vincuntur, IV. 52. a Romano Legato pacem petunt, 53.

Hiberniæ ex Solino descriptio, III. 6. Hibernia, Ireland, insula Britannica, quibusdam Britannia minor dicta. Nonnulli scriptores Scotiam eo olim nomen etiam appellatam tradunt.

Hibernicum cælum Britannico & Gallico mitius, I. 1. II. 16.

Hibernicum mare, The Irish Sea, quod hinc Hibernicum, illinc Britannicum litus interluit.

Hierosolyma, Jerusalem, urbs Palestina celeberrima.

Hiria insula, I. 47.

Hispani in Hiberniam colonos miserunt, II. 17. IV. 1. occidentale Britannia latus ab eorum posteris coli affirmat Tacitus, II. 17.

Hispania, (Spain, regnum amplissimum, omnium Europæorum ad occasum longissimum porrectum), exterorum injuriis obnoxia, IV. 1. frequentes in eam Gallorum migrationes, II. 13.

Historiographorum adulantium ingenium, II. 10.

Holia insula, I. 42. alia, 49.

Holia promontorium, I. 31.

Hollandi, The Hollanders, Hollandia incolæ.

Hollandia, Holland, septem Belgii fœderati provinciarum præcipua.

Holms, (Holms.) planities herbidæ aquis affluæ. I. 49.

Hornildunum, Hornildon, Northumbria vicum Septis præcipuum.

Hominum effraiorum inter se certamen, X. 37.

Honnega insula, I. 50.

Horatius catmen Saliare Numa Pompilio regnante compositum se non intelligere fateri, II. 2.

Horellia, (vel Forellia, regio inter Taum & Deam interjecta. Angustam, Meruamque complectens.) I. 25. VI. 2.

Hostes non contemnendi, VI. 15. VIII. 36. IX. 9. eorum subita liberalitas metuenda, XIV. 20.

Hulmena insula, I. 42.

Humber, (The River Humber. I. non tam fluvius est quam æstuarium, qua Trenta & Uru coeunt, & in mare devoluti sinum efficiunt.) fluv. Angliæ, I. 17.

Humilis insula, I. 35.

Humia, Humium, & Humum, Hume or Home Castle, arx Marcia Humia Comitum sedes.

Humius, (Home, or Hume, cog. vetusta familia qua Humia Comitum principem generatur.) Alex. I. Humiz Regulus Angliam invadens funditur, XIII. 29. suos ex pugna ad Fluidonem interitus reducit, 39. cædis Regiæ suspectus, 40. XIV. 7. nimis ejus potentia, XIII. 43. imperium ei datum in Regione cis Fortham, Ibid. Pont. diploma promulgandum curat, 44. Joan. Albanum Proregem creari adducitur, 46. ab Hurno apud Proregem accusatur, XIV. 2. in Angliam secedit, 4. bona ejus in eo adjudicata, 5. in Proregis fidem datur, Ibid. Comiti Aranzæ custodius datus, Ibid. Dumbari oppidum vastat, Ibid. veniam impetrat, 6. magnis suspicionibus adversus eum coactis, 7. capite luit, Ibid.

Humius [Alex.] Geo. F. III. Humia Regulus a Bochuclio in aniam vocari venire abivit, XVIII. 42. adversus Regnam dux, 46. pro Jacobo VI. pueri jurat, 56. cum aliis dextera Regis exercitus aciei ad Langosidum præfectus, XIX. 10. vulneratus, 12. magnis sollicitationibus ad Regem parte deficit, 49. cum Regis factione Edm. convenit, XX. 7. e custodia commissus Humiam suam arcem munivit, 12. nimia sua credulitate ejus arripit & spoliata ab Anglis, 16. in rebellium comitiis Princeps, 57. capris a suorum interventu liberatus, 58.

Humius [Alex.] Norberviçi Comes, chus Poluarii frater, Gul. Maxellæ custodiendo appositus, XIX. 48. fidei literis deceptus, eum Gul. Kirlach tradit, Ibid.

Humius [David.] Vederburnius, Dux suum Gallum occidit, XIV. 10.

Humius [David.] Alex. I. Humiz Reguli frater, Coldingham Prior a Jacobo Hurno interfectus, XIV. 8.

Humius [Geo.] Alex. frater II. Humiz Regulus ab Anglis captus, XIII. 39. ob eadem in Angliam exul, XIV. 2. Duglassio se adjungit, 27. ab eo dedit, 37. Anglos in fugam vertit, 39. ut in eorum agros incursiones faceretur, a Prorege postulat, XV. 28.

Humius [Gul.] Alex. frater capitur, XIV. 7.

Humius [Joan.] alius Alex. frater, Jacoburgi Abbas, ultra Taum relegatur, XIV. 8.

Humius [Joan.] Vederburnii fratris Pat. Blacaterum interimit, XIV. 24.

Hundintonia, Huntingtown, Vid. Vennatonia.

Hundintonius, The Earl of Huntingdon, Hungus Pictorum R. V. 54. Andreæ postulo sibi per quietem viso videtur a Athelstano acceptam referri, I. Huntilam, & Huntilaa Comes, (The Earl of Huntly postea Huntilaa Marchia Vid. Gordonius.

Hustoni, (Houison, cog.) Rob. X. 12.

JACOBUS
Galliam
I. 13. ab
Gallicam
dux, 26.
en, 30. pra
cum Gallo
radines tol
condit, Ibi
tam infra
viros litera
Cornobur
40. opific
his arcessi
tionem in
causa, Ibi
obfider, 5
56. ejus e
glorum ca
Jacobus II.
37. 59. re
matre ex
Cancellari
Aus, 11. I
cum Gallo
am vastat,
Ducis Ge
factionis i
eictrum i
placatur,
infensus,
que ob e
sus adact
fies publi
des curar
nia donat
recipit, 4
46. Nob
adversus
Anglis L
43. Ros
cupeo L
animatus
Jacobus II
1. procer
17. ejus
21. Mar
uxorem
cum indi
29. ejus
30. forgo
rem, Jac
31. ejus
beccatam
larum R
stro ogie
mullierib
degenera
am conti
gatos m
exercit
conjurat
Alexand
fessionem
do III.
cum Ho
publicis

I.

JACOBUS I. Scotorum R. dum in Galliam navigat, ab Anglis captus, X, 13. ab Henr. V. in expeditionem Gallicam ductus, 23. in Scotiam rediit, 26. coronatus, 27. Scotiam pacem, 30. prædones compescit, lb. fœdus cum Gallo renovat, 29. pravos consuetudines tollit, 36. leges saluberrimas condit, lbid. disciplinam Ecclesiasticam instaurat, 38. gemini ei nati, 37. viros literatos favore persequitur, 38. Cornubiæ Carthusianorum ædificat, 40. opifices e Flandria præmiis propositis arcescit, 41. in suorum indignationem incurrit, 42. prima ejus rei causa, lbid. secunda, 43. Rosburgum obsidet, 55. a perduellibus confossus, 56. ejus elogium, 57. adversus Anglorum calumnias defenditur, 52.

Jacobus II. Scotorum R. nascitur, X, 37. 59. regnum init, XI, 1. in arcula a matre ex arce Edimb. exportatus, 4. a Cancellario præhensus, & Edimb. ductus, 11. Duglassii cædi illachrymat, 17. cum Gallo fœdus renovat, 25. Angliam vastat, 28. uxorem ducit Mariam, Ducis Geldricæ filiam, 31. Duglassii factionis fautores in jus vocat, 33. exercitum in eos ducit, lbid. Duglassio placatur, 34. ob multa ejus crimina ei infensus, 36. eum ad se vocat, 37. atque ob contumaciam pugione in pectus adacto occidit, lbid. Duglassios hostes publicos in conventu denunciandos curat, 40. Crafordiz Comitem venia donat, 42. Hamiltonium in gratiam recipit, 43. et Donaldum Insulanum, 44. Nobilitas Anglica ab eo auxilium adversus suum Regem petunt, 47. ab Anglis Legato supplicio deceptus, 48. Rosburgum arcem obsidet, lbid. cuneo Ligneo a bombardâ emissio examinatus, 49. ejus elogium, 50.

Jacobus III. Scotorum R. XI, 49. XII, 1. proceres ejus custodiz adhiberi, XII, 17. ejus adolescentia a Bodii corrupta, 21. Margaritam Danæ Regis filiam uxorem petit, 27. conventum publicum indicit, in quo Bodii damnantur, 29. ejus & Margaritæ Danæ nuptiæ, 30. sororem suam Tho Bodii uxorem, Jac Hamiltonio nubere cogit, 31. ejus animus a pravis ministris labefactus, 31, 32. adversus Jo. insularum Regulam proficiscitur, 36. Astrologia prædictionibus, ac veneficiis mulieribus deditus, 37. in tyrannum degenerat, lbid. 55. fratres ejus in eum conspirant, 38. 39. ad Anglum legatos mittit, 40. adversus Anglos exercitum indicit, 41. ejus ministri a conjuratis proceribus occisi, 45. ab Alexandro fratre in liberam regni possessionem restitutus, 50. cum Richardo III. Anglo pacem facit, 52. item cum Henrico VII. 54. Nobilitatem a publicis ministeriis excludit, 55. No-

biles ulcisci cupiens, eos inter se committere conatur, 56. ab Angulo delusus, 57. proceres, ejus filio sibi duce præfecto, in eum confligunt, 58. prælio victus, 61. occiditur, lbid. ejus elogium, 62.

Jacobus IV. Scotorum R. natus, XII, 30. dux exercitus adversus patrem, 58. ejus in adolescentia moderatio, aliaque animi & corporis dotes, XIII, 9. carena fœtes, quod arma contra patrem induisset, se cingit, lbid. Per Varbecum Impostorem honorifice tractat, 14. exercitum in Angliam ducit, 14. iterum, 16. Per Varbecum Anglo dedere negat, 17. Margaritam Henrici VII. filiam uxorem ducit, 20. profusio, 21. novas conficiendæ pecuniæ rationes committitur, 22. in Syriam proficisci statuit, 23. classem Annæ Franciæ Reginz dono mittit, 24. Anglo bellum denunciat, 30. a spectro admonitus ne incepto progredieretur, 31. Angliam ingreditur, 32. captivæ amore irretitus, lbid. in sententia pertinacia, 36. cum Anglis congressus, 38. magno prælio victus occumbit, lbid. de morte ejus fama dubia, 40. a perjurii nota quam Angli scriptores ei inurere conantur, vindicatus, 41. ejus laus, 42.

Jacobus V. Scotorum R. regni administrationem suscipit, XIV, 24. in Duglassiorum potestatem cum matre venit, 25. eorum imperii peritus, 27. se in libertatem vindicare conatur, lb. tandem se eorum manibus eripit, 33. Duglassiorum factioni infensus, 37. & Hamiltoniis, lbid. latrones tollit, 39. collegium Judicum Edimb. constituit, 43. de matrimonio cogitat, 45. insulas Scoticas circumnavigat, 48. Anglus legatum ad eum mittit, 50. colloquiumque cum eo petit, lbid. a sacerdotibus ab eo colloquio alienatus, 51. in Gallicam quam Anglicam amicitiam promit, 52. in Galliam navigat, lbid. Magdalenam Francisci filiam uxorem ducit, lbid. qua mortua ad Mariam Gustam Longovillani Ducis viduam uxorem deposcendam legatos mittit, 53. multos perduellionis damnat, 53. 54. Mariam Gustam uxorem ducit, 55. Nobilitatem ut ignavam accusat, 56. ad substructiones a diu animam adjicit, lbid. Anglus cum eo iterum colloquium petit, lbid. quo sacerdotum factio pecunia promissa cum averunt, lbid. insomnis nocturnis turbatur, 58. duo ejus filii eodem prope momento decedunt, lbid. legatum ad Anglos mittit, 59. prælio cum Anglis decernere cupit, 60. Nobilitati sibi adversari graviter infensus, lbid. Oliv. Sinclairum exercitus ducem constituit, lb. morore extinctus, 61. ejus elogium, 62.

Jacobus VI. Scotorum R. nascitur, XVII, 65. baptizatur, XVIII, 5. a Sterhno Edimb.

INDEX.

Edimb. ductus, 7. mater cum in sua potestate habere conatur, 22. In Bothuellii potestatem cum tradere conatur, 41. pars Nobilitatis de ejus inco-lumitate tuenda conspirant, 41. 43. mater ejus regnum egerat, ac Rectores puero nominat, 54. regnum init, 56. ab Jo. Comite Maritz diligenter ser-vatus, 27. XIX, 3.

Jari Ofium, *Tarmouth*, oppidum *Norfolcia* maritimum, ad *Jari* fluminis ostium si-tum: al. *Garianonum*: fluviusque *Ga-rienus*, vulgo *Tare* appellatur.

Iberus, *Ebro*, fluv. *Hispania* maximus.

Iccius & **Prium** & **Iccius** portus, antiquus *Gallie* *Belgica* portus, unde *J. Caesar* in *Britanniam* trajecturus solvit, quem qui-dam *Andomaropolim*, alii *Calisum*, alii denique *Bononiam* maritimam fuisse exi-stimant.

Ieni, *Britannia* *Populus*, *Suffolciensem*, *Norfolciensem*, *Cambrigiensem*, & *Hun-dintonensem* praefecturas incolens. *Vesta* *Iccinarum*, vetus *Norfolcia* oppidum *Iccenorum* caput, cujus vestigia adhuc appa-rent, in loco qui *Castrum*, vulgo *Caster*, ap-pellatur.

Idola *Perthi* dejecta, XVI, 23.

Ierna, quae *Hibernia*, II, 36.

Ierna fluv. I, 24. II, 36.

Ierna vel **Iernia** regio, quae & **Strathierna** (*Strathern*, Comitatus seu *Palatinatus* in praefectura *Perthensi*.) I, 24. II, 36. V, 8.

Iernus, (*Ern*, fluv. *Moravia*, item alius *Strathiernam* interluens, quae lacu e-jusdem nominis erumpens, in *Taum* in-fra *Abernethium* devolvitur.) I, 24. II, 36.

Iffurta insula, I, 42.

Igerne *Gorloidis* uxor ab *Uterio* consti-tuitur, V, 22.

Ila insula, I, 36.

Imeriga insula, I, 36.

Ia portores egregii, XI, 48. XIII, 10.

Inducia violata, X, 5, 13. XI, 2, 47.

Induciarum inter *Regentem* & religio-nis vindices conditiones, XVI, 38.

Indulfus *R. Scotorum*, VI, 19. *Danos* prefligat, Ibid. occiditur, Ibid.

Indulgentia nimia nocet, XI, 36.

I. su'a figurae humanae, I, 36.

Insula *Joannis*, I, 39.

Insulae quae *Scotiam* cingunt enumeratae & descriptae, I, 32. earum classes tres, Ibid. a *Donaldo Bano* *Norvegorum* *Regi* concessa, VII, 23, 24. 62. *Scotis* restituta, 63. *Danorum* *R.* omne jus in ea *Jacobo III.* dotis nomine remit-tit, XI, 27.

Insularum tumultuantur, IV, 23, 34. ad omnes motus parati, VII, 3. de his *Rob. I.* consilium, VIII, 57. *Insularum* occidentalium domi bellique vivendi ratio, I, 22. et seq.

Insulanus, *The Lord of the Isles*, *Abuda-rum* *Regulus*, *Macdonaldarum* *Princeps*, qui plerumque *Ilam* insulam sua domi-nationis sedem elegit.

Internum Mare, idem quod *Mare Medi-terraneum*.

Ioundatio *Tai* fluminis, VII, 50.

Joanna *Anglorum*, *Alex. II.* nupta, VII, 55. moritur, Ibid.

Joanna *Comitis Somerseti* filia *Jacobi* uxore, X, 25. filium suum *Regem* *Cellario* fraude eripit, XI, 4. *Jacobus* *Stuarto* *Lornerii* nupta, 10. in custodia inclusa, Ibid. liberata, Ibid. moritur, 23.

Joannes *Balliolus* *Scotorum* *R.* ejus genealogia, VIII, 3, 7. regni quam famam honeste avidior, 12. *Rex* declaratur, Ibid. e loco inferiori causam dicen-tes, Ibid. foedus cum *Gallo* renova-t, 14. *Anglo* amicitiam renunciat, Ibid. in jus ab *Anglo* *Remel* atque *Uel-*rum vocatus, 15. se regnumque *Anglo* dedit, 17. in *Angliam* missus, ibi *Rob. Bruffio* *regno* cadit, 50.

Joannes *Anglorum* *R.* cum *Guilielmo* *Scoto* *factore* *fapius* renovat, VII, 51. *Scotiam* invadit, 52. *ius* *Regni* in *Pont-**Rom.* transfert, 53. veni no a *Mona-**cho* accepto extinctus, Ibid.

Joannes *Fraccorum* *R.* ad *Anglis* capitur, IX, 37.

Joannes *Cog. Scotus*, vir doctus *Carolus* *Magni* *praceptor*, V, 53.

Joannes *II.* *Lutianus* *R.* tyrannidis fudamenra jicit, XII, 62.

Joannes *Vienneus* *claus* *Galliae* in *Scotia* praefectus, IX, 49.

Joannis insula. V. d. *Insula*.

Jona insula (*Ivolmakill*, *Studarum* *ma-**prope Mullam*.) *Divi Columbae* *ceno-**bio* clarissima, IV, 52. *D. Columbae* insula dicta, I, 37. multorum *Regum* *sepulchrum*, ibi. *Beda* *Hy*, aliis *Idola* vel *Hura* appellata.

Jonsthorus vel **Jonstionius**, (*Johnston*, *cog.**antiqua familiaeque* *Amandiae* *March-**onem* *principem* *ag* *nostris*.) *Alex. casus*, X, 54.

Jonstionus (*Joan.*) *Anglos* crebris in-cursionibus vexat, IX, 41.

Jonstionus [*Joan.*] ejus agri a *Scrupo* *Anglo* vastantur, XX, 17.

Jonstionus [*Rob.*] a *Valtero* *Scoto* in-terfectus, XIV, 39.

Josina *Scotorum* *R.* IV, 14.

Irlandus, *Ireland*, *cog.*

Irvinus fluvius, I, 20. *Coilam* a *Cuni-**gamia* dirimit. *Item* *urbis* *ad* *ejus* *ost-**ium*, & *cognomen*.

Ila insula, I, 39. alia, 42.

Isidorus, *urbis* *Galliae*, II, 34.

Iter *subterraneum* *naviculis* *pervium*, I, 42.

Judeos imitantur *Romanenses*, XI, 32.

Judicium in causa *Nobilitum* quomodo apud *Scotos* constituitur, X, 29.

Julia, i. e. *Christi* *natalis*, V, 24. ejus e-tymon, Ibid.

Julius *Agricola*, I, 22. ejus in *Britannia* *res* *gestae*, IV, 26. et deinceps.

Julius *Caesar* *primus* *Romanorum* *cum* *exercitu* *Britanniam* *ingressus*, III, 4.

Jara insula,
Jas *Regale*,
legum *qui*
& *Canabio*
nibus *crimi-*
vocat, *pa-*
judicandi
rumque *cl-*
ditione *exi-*
sticia *plus*
por, *VI*, *1*,
Jati, *The* *J*
qui *eam* *G*
ca *Cherfone-*
anc *sub* *a-*
bas.
Uerra. (*I*
bernia, *II*

Kau *Id*
Boza *d*
Katharina *d*
administ
Kodualla *B*
Keligira *insu*
Kelasia *insu*
Kelvirus *an*
Ervinia *fl*
Glasculam
Kennedus
milia, *ou*
Gilbertus
mes, *Jaco*
interem
mi, *Ibid*
Kennedus
Alfist *C*
Dugl *flu*
fide *serva*
ti *idim*
ham *miss*
veneni *d*
Kennedus
Cassili
thuelii *c*
XVIII, *2*
Kennedus
Kennedus
Kennedi
Gallia *ren*
Kennedus
Reguli *fl*
Dugliff
sua *conf*
fert, *25*.
sibi *an*
securare
tris *facti*
no *adve*
et *deic*
rum *elo*
Kennedus
Jac, *F*, *C*
Jacobi *I*
X, *37*. *a*
adhuc
vulnera
Kennethu
Jun

Mare Mediu
 H. 50.
 IL nupta, VII.
 filia Jacobi
 Regem Cas
 I. 4. Jaco
 10. in cul
 ata, Ibid. mo
 m R. ejus go
 ni quam fam
 ex declarau
 causam dicit
 a Gallo rem
 renunciat
 mel atquele
 tumque Ab
 m missus, I
 it, 50.
 m Gulielm
 var, VII. 31
 Regni in Port
 no a Mona
 b.d.
 Anglis captus
 deus Carol
 rannidis fun
 Gallicz in
 studarum mo
 ambaz ceno
 D. Columba
 rum Regum
 Hy, alit flos
 (Johnston, cor
 uidia Marci
 Alex. casus
 s crebris in
 1.
 gri a Scrup
 7.
 ero Scoto in
 4.
 lam a Cuni
 ad ejus opti
 14.
 is pervium,
 ofes, XI, 32
 in quomodo
 X. 29.
 24. ejus e
 in Britanni
 cept.
 norum cum
 ffus, III, 1
 Jun

Jura insula, I, 35.
Jus Regale, *The Right of Regality*, privile
 legum quibusdam Nobilibus, Episcopis
 & Canoniaribus concessum, quo eis de om
 nibus criminibus in sua Regalitate quam
 vocant, patris (perduellione excepta)
 vindicanda potestas indiget, ac ipsi co
 rumque clientis & agi praefectus juridici
 ditione eximantur.
Justitia plus potest quam armorum ter
 ror, VI, 12. ea nihil popularius X, 58.
Juti, *The Jutis*, or *Jutlandis*, populus
 qui eam Germania partem qua Cimbrici
 Cherfoneus dicebatur, vulgo *Jutland*,
 nunc sub ditione Regis Danorum, incole
 bat.
Juverra, (*Iverna*, & *Juvernica*) quae Hi
 bernia, II, 36.

K.
Kau, *Ides*, i. e. *Curvus*, inde *Came*
horz arx, I, 34.
Katharina Medicea filio mortuo regni
 administrationem suscepit, XVII, 4.
Koualla Brittonum R. V, 40.
Keligira insula, I, 42.
Kellia insula, Ibid.
Kelvinus amnis, (*The Water of Kelvin*,
Ervinia fluv., in *Glozman* paulo infra
Glasgiam cadens) I, 23.
Kennedus (*Kemney*, cog. clarissima fa
 milia, cujus Princeps, *Cassilis* Comes,)
Gilbertus, Dav. F. H. *Cassilis* Comes,
 Comes, *Jacobus* Hamiltoni nothi fraude
 interemptus, XIV, 30 vir magni ani
 mi, Ibid.
Kennedus [*Gilbertus*] *Gilb. F. III* *Cof*
alix Comes adhuc in pubes ad Arch.
 Duglissum confugit, XIV, 30. ejus in
 fide servanda constantia, XV, 7. Hun
 til. idimittendi auctor XVI, 6. in Gal
 lam missus, 14. non sine suspitione
 veneni & cedit, 17.
Kennedus [*Gilb.*] *Gilb. F. Gilbert N IV*.
Cassilis Comes, cum judex in Bo
 muetii causa eligeretur sese excusat,
 XVIII, 24. Prorege se desit, XX, 25.
Kennedus [*Henricus*] casus, VIII, 6.
Kennedus [*Hugo*] *Aristotilianus*, Joan.
 Kennedy Duobus Comarchi frater, in
 Gallia rem strenue gerit, X, 21.
Kennedus [*Jac.*] *Gilb. I*. Kennedy
 Reguli frater, Fani Andrex Episcopus
 Duglissus adversatur, XI, 21. omnia
 sua consilia ad salutem publicam re
 fert, 25. Comitris Crafordae quamvis
 sibi antea inimicissimi salutem Regi
 accurate commendat, 42. Regis mat
 ris factionem improbat, XI, 6. oia
 no adversus mulieris imperium, 10
 et dnceps ejus mors, 23. et praecla
 rum elogium, Ibid.
Kennedus [*Joan*. rectius *Gilbertus*]
Jac. F. Gilb. N. I. Kennedy Regulus,
Jacobi I. avunculo suo reconciliatus
 X, 37. ad Regis Jacobi III. custodiam
 adhibitus, XII, 17. ab Alex. Bodio
 vulneratus, 22. ab aula discedit, Ibid.
Kennethus I. Scotorum R. V, 37.

Kennethus II. Scotorum R. V, 59. resi
 des Scotos simulato spectro ad bellum
 Picticum accendit, 60. Pictos debellat,
 61. 62. eorum regnum suo adjungit,
 VI, 1. tertius regni Scotici Conditor,
 Ibid.
Kennethus III. Scotorum R. VI, 27. Di
 nos ad Loncartem vicum devincit, 32.
Milcolumbum Duffi Regis filium ve
 neno tollendum curat, 37. leges novas
 de Regni successione sancit, 39. Fe
 nellaz insidiis exinctus, 41.
Kennethus, *Kennethi*, III. nothus &
Constantinus IV. alter alterum mutuis
 vulneribus conficiunt, VI, 44.
Kennethus Frederici F. Pictorum R.
 V, 57.
Kenus, (*The River Ken*, *Gallovidia*)
 fluvius, I, 19.
Kentigernus Scotus, (*St. Munga*, *Glas*
gouensis Episcopus) vitae sanctitate cla
 rus, V, 16.
Kerius, *The Laird of Keir*, *Comarchus* in
 praefectura *Perthensi*. Sterili cognominis
 dux.
Kerlinsfordia, *Kerlinsford*, oppidum Hiber
 nia in Comitatu *Lonthe*
Kernburga major & minor, insula,
 I, 38.
Kernici & Kernicovalli, (*The Cornish* or
Cornwall Men, *Cornuwallia incolae*) I, 31.
Kexera insula, I, 35.
Ketha, *Inch Keth*, parva insula in astua
 ria *Forthae*, media fere inter *Lerham* &
Kingornum oppida trajectus.
Ketha [*Agnes*] *Gul. Comitris Martialis*
 filia *Maravio* nubit, XVII, 26.
Kethus, (*Keith*, cog. antiquissima fami
 lia cujus Principes Comitris *Martiales*
Scotia per multa retro secula jure heredi
 tario insigniti) *Gul*, *Gul. Comitris F*.
 ab Anglis captus, XVI, 18.
Kethus [*Gul*.] *Kethix* *Regulus*, *Talbe*
rum Anglum deletio exercitu capit,
 IX, 25.
Kethus [*Joan*.] XX, 65.
Kethus [*Rob.*] *Scotix Martialis*, cum
 magno clientum numero ad *Dupli*
num casus, IX, 7.
Kethus [*Rob.*] *Rob. F. Perthum* ab
 Anglis capit, IX, 8.
Kethus [*]* *Comes Martialis*, *Jaco*
bi IV. partes sequitur, XIII, 8.
Kilblania silva, *Kilblain Forrest*, in *Mar*
ria.
Kildramia, arx *Martia* ad *Donam*, *Kil*
drumy Castle.
Kilmarnockum, *Vid. Cella Marnoci*.
Kilwininum, *Kilwinning*, oppidum & Co
 nobium *Cenigania*, 4 mill. ab *Irvine*.
Kincragium, *Kincraig*, *Fija villa*.
Kinesum, *Kineff Castle*, *Mornia* arx *mar*
imminens.
Kinfantus, (*The Laird of Kinfawm*, *Co*
marchus cognomento *Charterius* cujus pa
 trimonium prope *Perthum*) *Perthi* prae
 tor urbanus, a *Prorege* constitutus,
 XV, 30. cives *Perthanos* vexat, XVI,
 36. oppido expulsi, Ibid.

INDEX.

Ringormum, Ringhorn, oppidum Fisa, ad Fortha aquarum e regione Letha.
Kinlossum, Kinlofs, Moravia Canobium.
Kianatellus Scotorum R. V. 32.
Kinrossia, (et Kinrossum, Kinrossi oppidum ad Lacum Lvinum), unde dicta, VI. 2. inde.
Kinrossiana praefectura (a Fisa olim divisula,) I. 24.
Kintera, Vid. Cantiera.
Kirbins, Kirby, cog. Angl.
Kircadius, (Kircaldy, cog.) Gulielmus. Grangianus, Gallos devincit. XVI. 50. classi adversus Bothuclum praefectus, XIX. 2. dolo Matellanum captivum e manibus Alex Humii in arcem ducit, 42. a Prorege arcessitus venire renuit, Ibid. in Reginz partes pertractus, XX. 10. cum Edimburgensibus agit, ut portarum claves Reginenfibus tradit, 11. captivos Reginz factionis principes dimittit, Ibid. machinas aeneas Proregi dare recusat, 21.
Kircadius, [Jac.] Grangianus, Quizzitor regius, XIV. 57.
Kircbins, Kirk, cog.
Kircus, Vid. Cracoviaca.
Kirta insula, I. 42.
Knoxius, (Knox, cog.) Joan. ad Cardinales interfectores venit, eosque admonet, XV. 43. multitudinem concione inflammat, XVI. 28. Luculenta concione animos eorum erigit, 49. in Jacobi VI. inauguratione concionem habet, XVIII. 56.

L.

L *ABASTTUS, Monsieur de la Bastie, Gallus.*
Labrotius Gallus in Scotiam missus, XVI. 41. Nobilitatem Scoticam exinguendam censet, 63.
Lala amnis, I. 36.
Lamba insula, I. 42.
Lambertus [Gul.] Episcopus Fani Andrez, VIII. 32.
Lambinus, (Lamb, cog.) Jac. arcem Laeus Levini strenue defendit, IX. 12.
Lamota, (Monsieur de la Mothe,) Legatus Regis Gallie, Scotos ad Bellum adversus Anglos incitat, XIII. 30. Angulit ad ejus postulata responsio, 35.
Lamyrii montes, (Lamor Moor Hills, Marciam a Lethiana dirimentes,) I. 18. IX. 41.
Lanarum seu Lanericum, (Lanerk, Glorvica caput, praefectura inde Lanericensisdita nomen tribuens,) I. 19. VI. 28. VIII. 35.
Lancastrix Dux, (The Duke of Lancaster, qui & Lancastrian,) Joan. in Scotiam missus, IX. 45. in Scotia dum seditio popularis conquiesceret, se continet, Ibid. Scotiam invadit, 47. ejus clementia, Ibid.
Lancastrium, Lancaster, oppidum Angliae ad Eboracensem situm, praefectura seu Palatinus, vulgo Lancastrie dicto, nomen, & Ducis titulum Regis domus familiae.
Langopus, Langhope, or Langham, oppidum

lum & arx Evia, qua Esca & Evis in unum coeunt.
Langosidum, Langside, locus in praefectura Renfroana, 2 mill. a Glasgwa, praeterea quo Maria Scota regno pulsa est memorabilis.
Lansacus, Lewis de St. Galais, Lansai Regulus, Gallus.
Laodices Reginz crudelitas, XII. 15.
Larga, The Largi, Cunigamia vicus ad aquarium Glotta majori Cumbra insula obversus, Norvegorum clade nobilitatus.
Largitionum immodicarum comes insipia, VI. 52.
Largius, The Laird of Largo, Comarchus Fisanus clarissimus, a monte Largo in orientali Fisa parte dictus.
Latimerus, Latimer, cog. Angl.
Latonus, Laton, Anglus.
Latrocinia nobilium punita, VI. 22. 29. X. 30. 34. XIV. 27.
Latronum effectorum inter se certamen, X. 3. 34.
Lauderia, (Lauderdale,) regituncula in praefectura Bervicensi, I. 12.
Lauderum, (& Lauderia, Lawder, oppidum regituncula istius caput, ad fluvium Liderum situm,) I. 18.
Lauderus, (Lander, cog.) Joan. a Duglassio in Galliam missus, XI. 9.
Lauderus, [Joan.] Sacrificulus, Geo. Sophocardi accusator, XV. 34.
Laurentius quidam Hethlandicus uorem duxit, anno aetatis, 100. piscatum prodibat, anno 140. I. 51.
Laxa insula, I. 42.
Lacti ex erica condinnati, J. 31.
Legatus Romanus suppositivus, XI. 48.
Lealandus Britannus scriptor laudatur, II.
Lenitas nimis contemptum parit, XI. 13. 36. 46.
Leodium, Leige or Luick, oppidum Belgii, provincia Leodensis, inde appellata, metropolis.
Leogus, (The Lewis, insula Schuderum maxima) I. 43. in eo Balzna capiuntur, Ibid.
Leon, (Lyon, cog. vetusta familia cujus Principi olim Glammissi Regulus, qui nunc Strathmorria, & Rongorm Comes,) Gul. Joannam Duglassiam perduellionis accusat, XIV. 54.
Leon, [Joan.] Glammissi Regulus a Comitibus Cratfordia capitali supplicio affectus, XI. 23.
Leon [Joan.] Glammissi Regulus, capta pacificationis inter Jac. III. & Proceres proferri, XIII. 8.
Leon [Joan.] Glammissi Regulus, Joannam Duglassiam maritus, XIV. 54.
Leon, [Joan.] Glammissi propinquus accusatus, XIV. 54.
Lermontius, (Lermont, cog.) Jacobus, XIV. 55. familiæ Regiz praefectus, 57. ad Anglum Legatus, 59.
Lermontius [Par.] praefectus Fani Andrez, XVI. 34.
Lestius, (Lest), clarissima familiae cognomen

us Princeps Rothusii F vocatus, XVI. 40. ad trientum. [Geo] ius vocatus, Galliam missi sione veni alius [Joan] proderet rem impetrat, 31. alius [Joan] XVIII. 44. cerorum or cius ad Flam alius [Nor] stitit F. X. ch. 40. alius [Valt] 31. ena, (Leir) plium situm urbs, Ibid. ebus oblecta. XVI. ationem in prope Ha abrogatus, Comarchus c rista serie or inia regio re praefectur V. 8. rinus, (T) lumbus Le vio Amicus cus, VIII. 3. viniz Comi sta cohones aliquot deni co nomine in rinus, (L) regioni dar ius, & ota commissu munit, J. rinus Fife rinus Laci u prorump tit, IX. 1. rithonus, praef. Limi ministratio cellarium i de. 6. de 8. Regina vadit, 10. reprus, 1 r. lib. 14. in an relegat rithonus IX. 32. rithonus rhodibus, 2 mharur, rithonus capite plex ranti juu Scotos, IV

& Eius in
 in praefectura
 fua, praefectus
 a est mem.
 is, Lanfai
 XII, 15.
 ia vicus ad
 ombra infule
 nobilitatem
 comes in-
 Comarchus
 Largo in o-
 gl.
 VI, 22, 29.
 r se certe-
 pincula in
 2.
 ander, oppi-
 ad fluvium
 oan. a Du-
 XI, 9.
 alius, Geo.
 34.
 dicus uro-
 piscatum
 3.
 us, XI, 48.
 laudatur.
 rit, XI, 13.
 dam Belgii
 illa, ma-
 Eudorum
 na capiun-
 milia cujus
 gulus, qui
 rni Comes,
 perduellio-
 Regulus a
 supplicio
 Regulus, ca-
 II. & Pro-
 gulus, Jo-
 V, 54.
 propinquus
 Jacobus
 rfectus
 9.
 Pant And-
 milla capi-
 cupo

usus Princeps Rothus Comes) Andreas
 Rothusii F. nati minimus, Comes
 vocatus. XVI, 1. exilio multatus, XVII,
 40. ad triennium relegatus. XIX, 14.
 alius [Geo.] Rothusius Comes in
 is vocatus, & absolutus, XV, 44. in
 Galliam missus, XVI, 1. non sine su-
 spitione veneni decedit. 17.
 alius [Joan.] Moravium ad eadem
 prodece renuit. XVII, 36. veniam
 impetrat, 38.
 alius [Joan.] Rossensis Episcopus,
 XVIII, 44. Reginae Scotiae legatus, se-
 cretorum omnium conficius, XIX, 19.
 ejus ad Flaudinum Literae, XX, 33.
 alius [Normanus] Geo. Comitis Ro-
 thusii F. XV, 25. Cardinalem interfi-
 cit, 40.
 alius [Valterus] Rossiz Comes, X,
 31.
 cha, (Loirh, oppid., & amnis ad cujus
 osium situm est, nomen,) fluv. I, 12.
 urbs, ibid. ab Anglis & pietatis vindic-
 tibus obsessa, strenueque a Gallis de-
 fensa, XVI, 54, 57.
 abingtonium, Lethingtown, arx Lothia-
 nae prope Hadrianam.
 abingranus, The Laird of Lethingtown,
 Comarchus cognomine Matellanus, a quo
 villa sortis ortus Landeria Comes.
 acina regio, (The Shire of Lennox, vul-
 te praefectura Britannodunensis.) I, 23.
 V, 8.
 acinus, (The Earl of Lennox,) Milco-
 lambus Leviniz Comes Roberto Brus-
 si Amicus certissimus ac prope uni-
 cus, VIII, 30. Caritate in Regem Le-
 viz Comitatu cedit, 41. Et rursus pos-
 se comitatus est Dornica Regulus,
 aliquot denique ex eadem familia Duces
 eo nomine insigniti.
 acinus, (Levin,) amnis Leviniz (cui
 regioni dat nomen, e laeo Lominio o-
 noma, & cum Glottide Britannodunum
 commisit, cum aroem a tergo com-
 munit,) I, 29.
 acinus Fife amnis, I, 24. Et
 acinus Lactis, (Loch Leoin, unde fluvius
 prorumpit,) I, 24. ejus arx obside-
 tur, IX, 18.
 acinorhus, (Livingston, celebre cog. cui
 praef. Linnuchi Comes) Alex. regni ad-
 ministrational praefectus, XI, 1. Can-
 cellarium in arce Edimburgensi obse-
 dit, 6. de pace latet eos conventum,
 8. Reginem cum matre in custodiam
 addit, 10. Rex illi veluti manibus e-
 ceptus, 11. Cancellarium sibi reconcil-
 iat, 14. in ius vocatus, 20. in custodi-
 am relegatus, 24.
 acistonius [Alex.] Gul. F. captus,
 IX, 32.
 acistonius [Gul.] unus e Reginae cu-
 nodibus, XV, 52. cum in Galliam co-
 mitatur, 55.
 acistonius [Jac.] Alex. Proregis F.
 capte pietas, XI, 2.
 ex anti-jua de regni successione apud
 Scotos, LV, 6. a Kennetho III. abrogata,
 VI, 37. aliz novae, 38, 39. confirmatae,
 47. an utiles, VII, 1. Lex perniciosa qua
 damnatorum bona fisco addicuntur,
 nullam in partem libertis & uxoris
 admittit, IV, 30. lex ad furtis compe-
 scenda a Tho. Randolpho lata, IX, 1.
 de mensuris & ponderibus, X, 36. de
 agrorum jure non satis aqua XIII, 22.
 quae sacerdotia venire vetat, elusa, XIV,
 35. leges Macalpinanz, VI, 1. leges in
 Scotia praeter conventionum decreta pu-
 blicae, XIV, 43. leges venetiae a Dorn-
 dillo latae, IV, 8. item ab Erhodio, 34.
 Lichtonus, (Lichon, or Leighton, cog.)
 Valt. casus, X, 1.
 Lidalie regio, (Liddisdale, in ipso Scotia
 cum Anglia confinis sita,) I, 17, 18.
 V, 8.
 Liddatunus, The Lord Eddisdale, co-
 nors dignatus est Guliel. Douglassius Sco-
 tus, bellator egregius.
 Lidatus, (Lidat Water, unde regioni no-
 men) amnis, I, 17.
 Ligeris, The Loire, fluvium Galliae prin-
 cept.
 Ligures, Italiae populus, eam fere regionem
 incolens qua nunc Genoa appellatur.
 Lilburnus, Lilburn, cog. Angli.
 Lilius, (Lyth, cog. cujus Princeps postea
 Lilia Regulus, nunc extinguitur,) Alabus.
 Rothusius praefectus, IX, 17. Boti
 Vicecomes factus, 19. casus, ibid.
 Lilius [Alex.] Jacobum Stuartum in-
 terfecti, XI, 23.
 Lindoris, Lundores, Canobium Fife ad
 Taum fluvium.
 Linnuchum, (Lindithgow, oppidum, Es-
 thiana occidentalis, seu praefectura inde
 Linnuchensis dicta, caput,) I, 18.
 Lindefius, (Lindsay, cog. illustri fami-
 lia, cujus Princeps Crafordiz Comes,) A-
 lex. Davidis F. III. Crafordiz Comes
 Ogilvius pugna superat, XI, 22. Josu-
 nem Leonem capiti supplicio afficit,
 21. cum Duglino fratre suo, 35. a
 Gordonio superatus, 39. Regi se sup-
 pliciter dedit, 42. venit ei dam, ibid.
 Lindefius [Alex.] cum 80. e sua fami-
 lia ad Duplinum casus, IX, 7.
 Lindefius [Alex.] Jacobi F. Anglos de-
 vincit, IX, 47.
 Lindefius [Alex.] Davidis I. Crafordiz
 Comitis frater, praeflo ad Vetrosum
 casus, X, 24.
 Lindefius [David.] Jac. F. I. Crafordiz
 Comes creatus, X, 4. ad rebelles pe-
 cundos missus, X, 1, 2.
 Lindefius [David.] Dav. F. II. Crafor-
 diz Comes occisus, XI, 22.
 Lindefius [David.] Alex. F. IV. Cra-
 fordiz Comes Dux Montifraurum ap-
 pellatus, XII, 50.
 Lindefius [David.] Alex. F. Dav. VIII. N.
 X. Crafordiz Comes Cardinalis sit-
 am uxorem ducit, XV, 39. cum aliis
 Regionibus Edim. convenit, XX, 7.
 Lindefius [Jacobus] Joan. Cumminum
 ejusque propinquum Robertum con-
 ficit, VIII, 28.

Lindessius [Jac.] Glencsz Regulus Mart-
thamum Kedmannum lingulari cer-
amine victor capit, IX, 60. ipse ab Epi-
scopo Dunelmensi captus, 61. ac liber
dimissus, Ibid.

Lindessius [Joan] in praelio Otterbur-
nensi fortiter pugnatur, IX, 59

Lindessius [Pat.] Byzis Regulus, in
pugna ad Cornthiam adversus Huni-
lezanos dimicavit, XVII, 59. exdis Da-
vidis Rizii consocius, 60. adversus Re-
ginam & Bothuclum conspirat, XVII, 41.
cum Bothuclio ferro decernere of-
fert, 42. Moravium Proregem in An-
gelliam comitatur, XIX, 16. Ectha præ-
fectus rebelles fundit fugatque, XX,
58.

Lindilla insula, I, 39.

Lindisfarne (& Lindisfarnia, Lindisfarne,
or, the Holy Island, insula ad oram Nor-
thumbria, 7 ultra Borevicum, mill. olim
Episcoporum usque sanctitate celeberrima se-
des, quæ postea ad Dunelmensem a Milca-
lumbo III. est translata,) XII, 4.

Linga insula, I, 39. alia, 42. alia duæ,
50.

Lingia insula, I, 40.

Linto, Lintoun, duæ sunt hujus nominis
vici, alter Lathiana ad Tinam, alter Tued-
ia ad Eppinam sita.

Lismora insula, I, 35. Lismore, Episcopi
Argathelia sedes, qui inde Lismorensis
Episcopus, The Bishop of Argyle.
Lisso, Kirkliston, vicus Lothiana ad Al-
monium amnem situs.

Literæ Roberti III. ad Anglum, X, 13.
Petri Hialæ ad Henricum VII. XIII, 17.

Rich. Fexii ad Jac. IV. XIII, 20. Re-
gina Margarithæ ad fratrem, 45. Angli
ad Scotorum Proceres, XIV, 9. ad Gal-
lum de Levinio, XV, 14. Anglorum
ad Scotos ante pugnam Mucedbourgen-
sem, 47. Moraviam Mariam Reginam,
XVI, 39. Regem ad religionis vindic-
tas, 43. eorum ad Regentem, 44. alie
ad eandem, 56. Maria ad Regem Gal-
lorum, XVIII, 32. ejusdem ad suos in-
tercepit, XIX, 30. Ulricusque Regina
ad Scotorum Conventum, 42. eorum
respondum, Ibid.

Lochabria regio, vid. Abria.
Lochindarra, The Castle of Lochindores, in
præfectura Banfensis arx.

Lochra fluv. idem qui Lutea.
Loerinus Bruti filius, II, 4.

Loeria quæ Anglia, II, 4.

Loganus [Logan, cog.] Alanus, VIII,
20. supplicio affectus, 31.

Loganus [Rob.] a Saracenis acie in-
crematus, VIII, 58.

Loganus [Rob.] Restalrici Comar-
chus, Edimb. præfectus, XIV, 12.

Logius, [Logy, cog.] Joan. majestatis
convictus plectitur, VII, 46.

Lollius Urbicus Antonini Pii legatus,
Scotos Pictosque magno praelio vin-
cit, ac Vallum Romanum instaurat,
IV, 31.

Lominius heus, I, 23. Loch Lomond,
agus Levimia lacus, 24 mill. longus,

est irem Lominiis montis Fisanis nomen
Lancartis, Lancarty, vicus Perthensis, Du-
norum clade memorabilis.

Londinum, London, urbs celeberrima, in
glia caput, Europæ omnes, civium nu-
mero & opibus, exsuperans.

Londinus [Lundie, cog.] in quo Comar-
chus Londinensis primus tenet Jac. Dun-
læi mortem prænunciat, XVIII, 17.

Longa insula, I, 35.

Longus finis, I, 23. fluvius, (Long
in finem vel lacum ejusdem nominis
defluens, Leviniamque a Covalia dis-
pescens) Ioid.

Lorestanum, Lawriston, Marnia arx.

Lorna regio, (Lorn, Argatheliam inter
& Abriam media interjecta) I, 23.

Lotharingia, Lorrain, Gallia provincia.

Lotharingus, & Lutharicus, The Duke
of Lorain, Gisorum Princeps.

Lothiana (Lothian, regio perampla, in
tres præfecturas divisa, Linnarchen-
sem, Edimburghensem, & Hadintonen-
sem; aliter, Lothianam occidentalem,
mediam, & orientalem, appellatur) I,
18. unde dicta, VI, 2.

Lothus Pictorum R. I, 18. V, 21. su-
os liberos regno Britannico fraudari
conqueritur, 33.

Lothianum, Lotham, Brabantia caput.

Loveclius, Lovel, cog.

Loxia, (& Loxius, Lassy, Moravia
fluv.) I, 29.

Lubrum, lacus, I, 30.

Lucemburgum, Luxemburg, provincia
Belgica, Ducatus Lucemburgensis dicta
caput.

Luctacus Scotorum R. IV, 28.

Luddus, (Ludd, or Lloid, cog. Cambri-
cum, seu Vallicum) Britanniam prius
Prudanium appellatam fuisse alie-
verat, I, 3. confutatur, Ibid. 5. II,
22. ejus de Scotorum & Pictorum
in Albion primo adventu errores re-
solvuntur, II, 39.

Ludovicus VIII. Gallorum R. a nobili-
tate Anglica vocatus, ut exauctore
Joanne regnum acciperet, VII, 53.
famine Romano iectus, 54.

Ludovicus IX. Gallorum R. militis
ab Alex. III. ad bellum sacrum im-
petrat, VII, 65.

Ludovicus XI. Gallorum R. Margari-
tam Jacobi I. filiam uxorem petiit,
X, 29. accipit, 51. tyrannidis in Gal-
lia fundamenta jacit, XII, 62.

Ludovicus XII. Gallorum R. legatum
in Scotiam mittit, XIII, 30.

Lugubris vestis, quo primum tempo-
re ulus apud Scotos occiperit, XIV,
52.

Lunga insula, I, 35.

Lundinium postea Augusta, III, 8.

Lunga insula, I, 38.

Luparia, sive luporum insula, I, 38
alia, 38.

Lusitania (Portugal, Hispania pars, nunc
regnum Portugallia dicta) unde a qui-
buldam nominata, II, 11.

lulus, (Th
fluv. I, 19
lutea, (Lo
fluv.) I, 2
Lutetia, aut
urbs nobiliss
Segnanam
Lutheran
43. 49. S
Luthicus M
15.

Mabanus
Lochm
arx ad lac
arx capta,
Macalindus
his inter
tribus Cat
appellatur,
Comarchus
familia Pr
datur, XV
Macalpinus.
filii; ita
Kennethus
pellat e.
Macalpinana
1.
Maccallellan
Scotorum i
22.
Macarduri
Scotorum i
quo fran
Macbethus
VII, 4. D
gem occid
1. Regem
litas, libet
a Milcolu
duffo vita
Macclodius
Macleod,
flum inter
nomen, ex
chus) I, 4
Macdonald
clarissima
Scotorum
di insulan
dudum fra
vid Dona
insulanus.
Macdonald
manitas,
flumen f
Macquald
latur, fib
3. 4.
Macduffus,
antiquissim
posteri Fis
haredes Ver
Macbethi
lumbum
Regnum
bid. & d

Luffus, (*The River Luff, Gallovidiæ*
fluv. I, 19.
Lutetia, (*Lochty, or Louchty, Abria*
fluv. I, 28.
Lutetia, aut *Lutetia Parisiorum*, Paris-
urbis nobilissima, Gallia metropolis, ad
Seguanam sita.
Lutheranos quæstio exercitus, XIV,
43. 49. 55. AV. 29.
Luteticus Macbethi filius occisus, VII,
15.

M.

Abanum, (*The Town and Castle of*
Lochmaban, Annandia oppidum &
arx ad lacum ejusdem nominis sita)
arx capta, IX, 46.
Macaintoshius, (*Mackintosh, cog. cele-*
bris inter præfatos Scotos familia, qua
tribus Catana, vulgo The Clan Chattan
appellatur, cujus Princeps Macaintoshia
Comarchus agnoscitur) Gul. Catana
familia Princeps ab Humilizo truci-
datur, XVI. c. XVII, 28.
Macalpinus, (*Macalpin, i. e. Alpini*
filii; ita dictus est Pictorum domitor
Kemethus II. Alpini F.) & inde ap-
pellatus.

Macalpinanz leges ab eo conditæ, VI,
1.

Maccafellanus, (*Maccafalland, præfcorum*
Scotorum in Leivina tribus) Alex. X,
22.

Macarthurius, (*Macarthur, præfcorum*
Scotorum in Lona tribus) Joan. la-
queo strangulatus, X, 30.

Macbethus adversus rebelles missus,
VII. 4. Dines concidit. 5. 7. ad Re-
gem occidentum somno incitatus,
8. Regem se dicit. Ibid. ejus crude-
litas, ibid. Borchonem interficit, 10.
a Milcolumbo, III. Regno, a Mac-
duffo vita exutus, 13.

Macclodius Haraïensis, (*The Laird of*
Macloed, or Macloed of Harish vetu-
stam inter insulares Scotos familia cog-
nomen, cujus Princeps Haraia Comar-
chus) I, 43.

Macdonaldus, (*Macdonald or Macconel,*
clarissima & potentissima præfcorum
Scotorum gens, cujus Principes Donal-
di insulari dicti, quorum potentia jam-
dudum fracta, vel multum imminuta)
vid. Donaldina familia, & Donaldus
Insulacus.

Macdonaldus lairo Rossensis, ejus im-
manitas, X, 35. memorabile de eo
sumum supplicium, Ibid.

Macdualdus novas res moliens debel-
latur, sibi que mortem infert, VII,
3. 4.

Macduffus, Fife Thanus, (*Macduff,*
antiquissima familia Princeps, ejusque
posteri Fife Comites appellati; quorum
hæredes Vemiarum Comites se præfentur)
Macbethi tyrannidem fugiens Milco-
lumbum adit, VII, 12. eumque ad
Regnum recuperandum hortatur, I-
bid. & deinceps; tria ei privilegia

concessa, 14. Macbethum occidit, 15.
adversus rebelles missus, 19. retri si-
mulatione transfectionis suspendit,
20.

Macduffus [Duncanus] V. Fife Co-
mes, David I. filium suum ei pec-
cilliter commendat, VII, 36.

Macduffus [Duncanus] X. Fife Co-
mes, unus è sex Scotis Rectoribus,
VIII. 7. ab Abernethi casus, 13.

Macduffus [Duncanus] Dunc. F. XI.
Fife Comes prælio ad Varium faciel-
lum casus, VIII, 21.

Macduffus [Duncanus] Dunc. F. XII.
Fife Comes, prælio ad Daplinum ca-
ptus, & in Ballioi verba jurare co-
actus, IX, 7. Pertho præfectus, ca-
ptus, & in custodiam missus, 8.

Macgillius, (*Macgildus, & Macgillus,*
Macgill, cog. familia, in qua princi-
pem tenet locum qui Cranstonia Viceco-
mes insignitur) Moravium in Angli-
am cum aliis comitatur, XIX, 16.
cum Mortonio in Angliam missus,
XX, 25.

Macielanus, (*Macellan, numerosa in-*
ter Gallovidienfes familia, cog. quam
olim cauebat Bombia seu Fari Curbe-
recti Regulus, pridem extinctus) Pat.
Bombæ Comarchus, a Duglassio oc-
cisus, XI, 36.

Macrobertus Struanus, *The Laird of*
Sernan Robertson Comarchus Atholus,
gentis sue Princeps) occisus, XIII,
47.

Macrorius, (*Macrory, cog.*) Alex. la-
queo strangulatus, X, 30.

Madridum, Madrid, Hispania caput, &
sedes regia.

Mætax II., 22.

Maellanus, (*Maitland, cog. antiqua*
familia, qua Lauderia Comit Principem
locum attribuit) Gul. Lethingtonius
se a Gallis subducit, 63. ad Ang-
liæ Reginam missus, XVI. 49. iterum
legatus ad eandem missus, XVII, 11.
ejus elogium, 24. Regine rebus fa-
vet, XIX, 3. 14. Proregem invitatus
in Angliam comitatur, 16. ad Eliza-
bertham Angliam a Prorege missus,
18. sinistræ de eo suspiciones quibus
de causis ortæ, 19. a Prorege arces-
sus, eadus Regis postularus, Ibid.
dimissus, 48. dies rei capitalis ei dic-
tus, 51. quæstio in aliud tempus di-
lata, Ibid. dimissus, XX, 2. rerum
novarum studiosus, 7. domus ejus
ludus, & ipse ludimagister vulgo ap-
pellatus, 11. Elizabetham ad arma
non venturam suis persuadet, 12.

Magister equitum, X, 22. vid. Stabuli
Comes.

Magna insula, I, 35. alia, 36. tercia
38.

Magneffus lapis, *The Loadstone, Magnes*
lapis ferrum trahens, ita dictus a Ma-
gnesia Lydia regione.

D. Magnus, (*Sf. Maino, or St. Mans,*
Abbas viri sanctitate clarus) primus
Or

Oreadensibus Christi doctrinam attulit, I. 46. ejus Scyphus Ibid.
In Magus urbium nomina desinentia, II. 35.
Major Mair. ex cognomine est appellatus. *Joannes* Major Hadonrinensis Dilectus Sorbonicus. scriptis Theologicis ac Historicis Socraticis clarus.
Mainus Scotorum R. IV. 7.
Mainus. *Maia*, The Isle of May. Insula in officio astuarii Forthæ, in qua Pharus, suis specula igne perpetuo ardente navigantium iter dirigens.
Mackulliam [Gothredus] dux rebellium captus. VII. 50.
Malarus. (Malair, cog.) Gilb. supplicio affectus, VIII. 46.
Malavillius, seu Malavillanus. (Malvil, or Melvin, cog. antiqua familia, cujus Princeps Malavillius Comes, qui jam nunc & Comes Lavinia. Alij Melvinus appellatur) Rich. arcem lacus Levini oppugnat, IX. 13.
Malavillius [Jacobus] peditum præfectus, assatu pulveris sulphurei am bustus perit, XX. 51.
Malavillius [Joan.] Rethius capite plexus, XV. 65.
Malduinus Scotorum R. V. 52. ab uxore strangulatus, Ibid.
Malmesburium. Malmesbury, Anglia oppidum, Gulielmi Malmesburienfis Historici Angli, & Thomæ Hobbes nati- bus celebris.
Mamertini Panegyrici locus explicatur, II. 40.
Manna, vel Manna Insula, (The Isle of Man, pari propè ab Anglia Hiberniaque intervallo distita. Scotia tamen propriæ, ejusque olim Regibus parens. eadem quam Manam Casas appellat) I. 34. Maxim dicta, Ibid. ab Alex. III. recuperata. VII. 63.
Manuel, The Mummy of Manuel. Monachorum collegium prope Linnuchum.
Marcellianus citatus, II. 22. corrigitur, Ibid.
Marchetæ mulierum unde dicitur, VII. 21.
Marcia Scotiæ Regio (The Country of the Marſh, or March, Anglia confinis) I. 17. cur sic dicta, VI. 2. inde Marcia Comes, & Comes Marcianus, The Earl of March. antiquissima, potentissimæque Dunbarum gentis Princeps, quo jam pridem extinctis cum honore alia postea familia, jam vero Duglassia est adeptæ.
Mare Deucaledonium, Germanicum, Hibernicum. In ærum, vid. Deucaledonium, &c.
Mare Scoticum: ita appellatur astuarii Forthens. æstium (The Scottish Sea) quod olim Scoti Pictosque a Valentia Romanorum Provincia, inter duo valla, Hadrianæ scilicet & Severi, inclusa, discrimina- rat.
St. Margarita Portus. The Queensferry. Duo sunt hujus nominis oppidula ad ver- sâ utrinque Forthæ littore posita, Au-

stalis & Horealis cognominibus dis- tincta, a D. Margarita Mæcolumbi uxore, quæ & Lorbiana Firmelinus sedem regiam petens, eo in loco trajici solebat, appellata
Margarita Mæcolumbi III. uxor, VII. 17. ejus proposita, 16. singularis op- pictas, 22. mors, 22.
Margarita, Alex. III. filia, Hangones Norvego desponsa, VII. 63. mor- tus, 65.
Margarita, Alex. III. ex filia nepes VII. 65. Angli filio desponsa. VII. 1. moritur, 3.
Margarita Jacobi I. filia Ludovico De- phino desponsa, X. 29 ad sponsam missa, 50. adversus Anglorum cal-umnias defensa, 53.
Margarita Regina Angliæ, Henricus VI. maritum armorum vi libere XII. 2 in Scotiam profugit, Ibid. inde in Galliam, 4. rursus in Scotiam appellat, Ibid. iterum in Galliam vi- vigat, 5.
Margarita, Eduardi IV. Angli for- Caroli Burgundi uxor Petrum Va- becum impostorem Henrici VII. a- mulum excitat, XIII. 10.
Margarita Henrici VII. filia, Jacobus IV. nupta, XIII. 20. post ejus mor- tem regiæ Reditrix, ex Regis testa- mento quomodo celebs maneret con- stituta, 41. Comitibus Angliæ mor- tis, 44. ad Henricum VIII. fratrem suc- cidit, 45. a magistratu per nuptias ex- cidit. Ibid. in Albini Proregis por- statem venit, XIV. 4. a Regis educa- tione submota, Ibid. cum marito in Angliam abit, Ibid. filiam Margari- tam parit, Ibid. Londinium profici- scitur, Ibid. fœdus inter Scotos & Anglos promovere studet, 19. aliena a marito animo, Ibid. 9. 25. ejus & Com. Aranz arbitrio negotia pu- blica geruntur, 25. maritum oppu- gnat, Ibid. ne in mariti manum ve- niret, cavet, 30.
Margarita Dani filia, Jacobo III. de- sponsa, XII. 27. ejus mors, 55.
Maria Mæcolumbi III. filia, Eustachii Bononiensis nupta, VII. 22, 31.
Maria Ingelrami Cuciani filia, Alex. II. uxor secunda, VII. 57.
Maria, Rob. I. filia regni hæres desi- gnata, VIII. 42, 50.
Maria, Arnoldi Ducis Geldriæ filia, Jo- cobi II. uxor, XI. 31. a sua factione Re. is Tutrix declaratur, XII. 6. ejus oratio, 2. mors, 18.
Maria, Jac. III. soror, Tho. Bodlo n- pta, XII. 26. deinde Jacobo Ham- tomo, 31.
Maria Gufis, Longovilleni Ducis uxor, XIV. 53. Jacobo V. nubit, pro Cardinale deprecatur, XV. 4. Gallos omnia trahit, 8. Levinum priatum spe lætat, Ibid. 12. Bod- elius ejus nuptias ambat, 12. Ham- tonius (suz factioni) adjungit, 19. vi-

maus ei inf-
 milonio ad-
 mit, 21.
 viderem vind-
 miloniorum
 non auge se
 edicendum
 possificiis
 versis, Ibid.
 locum depell-
 fupit, 4. R-
 conium rec-
 filia adhibe-
 habet. & q-
 res cum m-
 7. tributa n-
 lum remittit
 dici postulat
 vindicum
 21. mens
 pristinam c-
 convertit, 26
 quitur, 26
 29. in paci-
 tamen vio-
 eos compa-
 mit, 31. I-
 cum ad ex-
 sponſio, 4.
 cerea resp-
 ei abrogan-
 runt, 56.
 ejus ingen-
 laria Scoti-
 onica, ac
 cam Henri-
 rem peti-
 ducta, 10
 præſentat-
 torum Pr-
 ambiunt,
 ſita, 52.
 matores ſi-
 Delphino
 moritur,
 pacis legi-
 ſer, Scoti
 marito re-
 actus ej-
 reſponſio
 ſuis ſum-
 9. in ſta-
 promittit
 multorum
 legatum
 ſum, 11.
 ci hæred
 Elizabethæ
 mes Arr-
 offendun-
 diam ad-
 initium
 eam dep-
 eam &
 cres ve-
 dos a P-
 ringo, a
 Huntiz
 33. 34.

matus ei infensus, 17. factionem Hamiltonio adversam in suam fidem revolvit, 21. Proregem ad Cardinalis sedem vindicandam incitat, 43. Hamiltoniorum arrogantiam repressam non agere fert, 51. ad Proregem loco despicendum intenta, Ibid. in Galliam proficiscitur, XVI, 1. in Scotiam reversa, Ibid. Proregem de gradu pauperum depellit, 2. imperii insignia suscipit, 4. Regens nominata, 5. Gordonium reconciliatum in intima consilia adhibet, 6. conventus juridicos habet, & quietis publicæ perurbatores cum multa severitate compescit, 7. tributa nova excogitat, Ibid. censum remittit, 10. bellum Anglis indicit postulat, 11. purioris religionis vindicatum ad eam postulata missa, 21. mens ejus ab eis alienata, 23. perfidiam comitatem in arrogantiam convertit, 24. pietatis vindices persequitur, 26. in eos exercitum ducit, 29. in pacis leges convenit, 30. quas tamen violat, 31. iterum copias in eos comparat, 34. inducias cum eis init, 38. Procerum religionis vindicatum ad eam legatosque Gallos responsio, 42. ejus responsio, 43. Proceres respondent, 44. magistratum ei abrogant, 45. ad eam literas mittunt, 56. in arce Edimb. decedit, 61. ejus ingenium & mores, Ibid.
 Maria Scotiz Regina, Jacobi V. filia unica, ac hæres nascitur, XIV, 61. cum Henrico VIII. Anglus filio uxorem petit, XV, 2. 4. Sterilium tractata, 10. electi qui ejus educationi præfissent, Ibid. Angli literis ad Scotiæ Proceres missis ejus nuptias ambiunt, 47. Britannodunum seposita, 52. in Galliam mittitur, 55. cumatores sibi eligit, XVI, 3. Francisco Delphino nubit, 15. Maria Anglia mortua, se pro hærede petit, 24. ut pacis legibus Lethz initis subscriberetur, Scoti petunt, XVII, 2. mortuo marito rectum in Scotiam parat, 4. assuta ejus ad assutum Cardinalem responsio, 7. in Scotiam applicat, 8. a suis summa cum gratulatione recepta, 9. in statu religionis nihil immutare promittit, 10. apparatu Missæ privatæ multorum animos offendit, Ibid. per legatum ad Elizabetham Angliam missum, 11. se proximam regni Anglicæ hæredem declarari postulat, Ibid. Elizabethæ ad eam responsio, 12. Comes Araniæ & Edimburgenses eam offendunt, 20. sibi satellitum custodiam adhibet, 23. quod tyrannidis initium multis visum, Ibid. Aranius eam deperit, 30. de colloquio inter eam & Angliam agitur, 32. ad Proceres veræ Religionis vindices tollendos a Pont. Rom. Cardinale Lotharingo, aliisque Papanis incitatur, 33. Huntzæ filius ejus nuptias sperat, 33, 34, 38. Septentrionales Scotiz

partes invist, 34. Gordonii eam rapere nituntur, 36. eorum manibus liberam Abredoniam redit, Ibid. Huntzæ eam in idam potestatem quovis modo redigere destina, 38. Mathæum Levinæ Camitem restituit, 43. Henricum ejus filium comiter accipit, Ibid. de eo in virum asclendo sermones feruntur, Ibid. summa apud eam Dav. Rizii gratia, 44. & parum aeterna familiaritas, 45, 55, 56. Bothuellum alioque exules revocat, 45. Moravio exilium machinatur, 46. Proceres convocat, ut iussu eum Darlzo nuptias comprobarent, 47. adversante licet Elizabetha Angla, 48. nuptiæ celebrantur, Ibid. Nobilitatis principis exilio mutat, 49. a marito alienata, 54. Dav. Rizium honoribus & divitiis cumulat, 55. quem occisum, 61. honorifice sepeliendum, 65. ejusque eadem acerbissime vindicandam curat, Ibid. Jacobum filium parit, Ibid. maritum sibi fastidio esse ostendit, XVIII, 1. & deinceps Bothuelli apud eam gratia, Ibid. impotenti cum amore flagrat, 3. 4. a marito solvi cupit, Ibid. in ejus eadem cum Bothuelli conspirat, Ibid. 11, 12. jocularis quæstio de parricidis habetur, 20. Bothuelio nubit, 30. legato ad Gallum missis, matrimonium cum Bothuelio excusat, 32. Proceres in illum & Bothuelli consulant, 41. atque Bothuici obsequunt, 43. copias adversus eam ducunt, 44. se dedidit, 49. in arcam lacus Levini inclusit, Ibid. ead's regis literis manifesto comperta, 51. regnum ejus cogitur, 54. variz de ea in Comitibus publicis sententiz, XIX, 1. ejus liberandæ principes, 3. custodia elapsa, 6. exercitu ejus fuso, 10, 11. in Angliam profugit, 12. Angliz iussu conventus Eboraci legatis utrumque missis habetur, 16, 17. de matrimonio cum ea Norfolkias agit, 19. ejus a Regina Angla postulari, 17. per Balfurum res domi turbare conatur, 20. ead's Regiz convicta, 22. variz de ea descertationes, 24, 25, 26. & postea. Reginem Angliz accusat, 30. Hamiltonium Regni vicarium committit, 31. ejus ad suos literæ, 29. secreto de matrimonio cum Norfolkio tractat, 41, 44. ad conventum Procerum literas mittit, quibus cum Bothuelio divorcium facere cupit, 43. Norfolkii conjuratione detecta, in arctiorem custodiam datur, 50. machinationum Pont. Rom. adversus Elizabetham Angliam conscia, XX, 19. Mortonii in eam ad Elizabetham oratio, 36.

Maria Angliz Regina marito adversus Gallum auxilia mittit, XVI, 11. ejus crudelitas notatur, XVII, 7.
 Maria Henrici VII. filia Ludovico Franco nupta, XIV, 4.

Marianus Scotus, VI, 17.
Mariot insula (*Inch Marin, insularum lacus Laminii maxima*) X, 29.
Marria (*Marr, regio Scotia septentrionalis praefectura Aberdonensis pars*) I, 26.
Martius, (& *Marr*ia Comes, *The Earl of Mar, ea dignatione olim cohonestati ejusdem cognominis viri illustres, quam nunc per aliquot retro secula Areskinorum Principes tenuere*) Donaldus, *Martiz Comes*. Prior. x. IX, 3.
Martha, Caritiz Comes, & **Robertus** *Bruffius* matrimonio copulantur, VIII, 7.
Martialis Comes, (*The Earl Marshal, in Scotia, titulus & officium honorarium antiquissima Keithorum familia Principis*) ejus jactantia. Vid. *Maubraius* (*Tho.*)
Martignus (*The Earl of Martiques, Gallus*) in Scotiam venit, XVI, 54. ejus crudele consilium, 63.
Martina, navigium nobile, a *Duglassianis* directum, XIV, 36.
Mathidis, *Milcolumbi* III. filia, *Henrico I.* Anglo nupta, VII, 22, 25.
Mathidis Imperatrix & Angliz Regina, VII, 30. Angliz Proceres & Episcopi in ejus verba jurant, 31. *David I.* ejus causam fortissime tuetur, 32. *Henricum* filium ad *Davidem* mittit, 34.
Mauris in liberos regnandi causa crudelitas, XIX, 28.
Matrona, *The Murne* fluv. Gallia.
Massilia, *Marcellar*, oppidum Provincia antiquissimum a *Gracis Phocensibus* conditum.
Maubraius (*Maubray, or Moubray, cog.*) *Alex. Joan.* frater a *Baliolo* deficiit, IX, 16.
Maubraius [*Joan.*] unus ex *Ed. Balioli* ducibus, IX, 5. casus, 9. de ejus hereditate lis, 16.
Maubraius [*Philippus*] arcem *Stellensem* munit, VIII, 35.
Maubraius [*Rogerus*] majestatis concilius, VIII, 46.
Maubraius [*Tho.*] *Bucingamiz* Comes, Angliz *Martialis*, ejus jactantia a *Protege* refutata, IX, 64.
Mausatus, (*Moffat, cog.*) *Pet.* supplicio affectus, XIV, 1.
Mausetum, (*Moffat, oppidulum Annandae aquis medicatis clarum*) IX, 9.
Maurus, a *Moor*, *Mauritania* incolae.
Maximilianus, legioni praefectus, *Scotos* *Pictosque* p[er] alio vincit, V, 4.
Maximus legatus in *Britanniam*, IV, 50. *Scotos* vincit, *Ibid.* purpuram sumit, 53. occiditur, 54.
Maxnullia rupes, *Maxwel Hengh*, ad dextram *Tueda* ripam infra *Calsonem*.
Maxnullius, (*Maxwel, cog. celebris familia, qua Maxnullia Regulum, nunc Nithia Comitem ducem agnoscit*) *Joan. Heretianus* a *Levinio* retentus, XV, 52. de ejus obsidibus poena sumpta, 53. a religionis vindictam partibus deficit,

XVII, 51. ei *Regina* parum fedit, *Ibid.*
 12. a *Protege* in custodiam inclinat.
 33. sine auctoritate publica emittit.
 XX, 12. tria hominum millia conficiat adversus *Anglos*, 17.
Maxnullius [*Rob.*] *Maxnulliz* *Regulus*, *Duglassios* *Edimburgo* excludit, XIV, 34. in custodiam datus, 39. *Galliam* legatus missus, 53. *Olivum* *Sinclarum* *Ducem* *Scotorum* factum indignatur, 60. pacis interpretem venit a *Protege* in custodiam datur, XV, 14. liberatur, *Ibid.*
Maxnullius [*Rob.*] *Rob. F.* ab *Angli* captus, XV, 29.
Mecia insula, I, 50.
Medici a *Joana* Rege *Scotorum* summi honore habiti, IV, 14.
Mediolanum, *Milan*, nobilis Italia urbs.
Mefanius, (*Methuen, or Messen, cog.*) *Paulus*, nobilis verbi divini concionator, XVI, 20. dies ei a *Papanis* dicta, *Ibid.* exilium ei indictum, *Ibid.*
Megala insula, I, 39.
Megalo cephalus, *Milcolumbi* III. cog. (*vulgo Canmore, q. d. Capito, vel Great Head*) *Μεγαλοκεφαλος*, VII, 1.
Megara *Meggar* River, *Evia* amnis.
Melda & *Meldenium* oppidum, *Meana* Bria provincia *Gallica* caput olim *Jannum* dictum.
Melissus & *Malisius*, *Melisi* or *Malisi*, *veri* nomen.
Menefius, *Menxies*, cog.
Menavia, seu *Mevania* insula, I, 34. *Duo* sunt ita appellatae insulae. *Manna* Scitica, qua *Menavia* prima, *Anglesea*, qua secunda *Beda* dicitur.
Menvensis Episcopus, *The Bishop of St. Davids*, a *Mevenia*, *St. Davids*, oppidum & sedes Episcopalis *Vallis*, in praefectura *Pembrociensi*.
Mevenia *Angulus*, *St. Davids* Head, promontorium prope illud oppidum.
Mensuratum & ponderum correctio, X, 37.
Menteithus, (*Menteith, or Monteith, cog.*) *Joan. Gul.* *Valliz* proditor, VIII, 41. *Rob. I.* infidias frui, *Ib.* venia impetrata, se fortiter in praelio gerit, *Ibid.*
Mercatores quaestus causa navigare ventantur, VII, 66.
Mercatoris insula, I, 36.
Mercenaria fides cum fortuna mutatur, XIX, 36.
Mercurius *Tenurates*, II, 23.
Mersinus vates, seu impositor, quo tempore vixit, V, 20.
Mernia regio, (*The Mearns, praefectura, hinc Esca septentrionalis, illinc Dea fluminibus terminata*) I, 25. unde nomen habet, VI, 2.
Mernoc insula, I, 34.
Mertaica insula, I, 42.
Metellanus *Scotorum* R. IV, 22.
Metellanus, Vid. *Matellanus*.
Methuanium, *Methuen*, or *Messen*, prope *Perthenis*, & in eo arx, ad *Almonem* fluvium 3 supra *Perthum* mill, fira. Mevo

INDEX.

insula infula quæ Mana, I, 34.
 Insulumbus, (*Malcolm, proprium viri*)
 Scotorum R. VI, 18. Anglos ad-
 versus Danos iuvat, Ibid.
 Insulumbus II. Scotorum R. VI, 48. a
 Danis victus, 49. Danos vincit, Ibid. 50.
 Reges Regios suis dividit, 51. novas
 leges condit, novæque magnitudinem
 maximam infert, 52. trucidatus, Ibid.
 Insulumbus III. Cammorus dictus Sco-
 torum R. VII, 8. Macbethum tyran-
 num devincit, regnumque paternum
 recuperat, 14. primus novos hono-
 rum gradus introducit, Ibid. rebelles
 compescit, 20. Episcopatum nume-
 ram auget, 21. leges sumptuarias fert,
 Ibid. lancea in oculum adacta extin-
 ctus, 22. ejus elogium, Ibid. liberi, 1b.
 Insulumbus IV. Scotorum R. VII, 37.
 ab Henrico Anglo in Galliam tractus,
 39. a suis contemnitur, 41. ex libem
 vitam amplectitur, 43. moritur, Ibid.
 Insulordia, *Milford*, multa sunt hoc nomi-
 ne Anglia loca, nullus autem, quod sci-
 am prope Fludanem, aut in Northum-
 bria. Irvino igitur band invitus accessit,
 qui Lib. XIII. Cap. 37. pro *Milfordia*
Milfetiara, *Milfield*, legendum censet.
 Milites mercenarii, ad frabliensem ty-
 rannidem idonei, XVI, 7. XVII, 53.
 militum mercenariorum fidem cum
 fortuna mutari, XIX, 36.
 Illus, (*Mill, cog.*) Vakerus crematus,
 XVI, 19.
 Ingoldus Scotorum R. IV, 29. damna-
 torum bona, lege lata, fisco addicit, 30.
 a suis interficitur, Ibid.
 Insulas infula, (*Lamash*, ad ortum Ara-
 nie objecta, præcis Scotis, *Ard namolas*
distat.) I, 34.
 Molochalgir infula, I, 35.
 Momorancius, (*The Duke of Momoran-
 cy, or Montmercy, Dux & Comes fla-
 bati apud Gallos, qui suam familiam om-
 nium antiquissimam prædicabat*) Annas.
 Gufiorula potentiam superam ha-
 ber, XVI, 15. ab iis cædi destinatus,
 XVII, 2.
 Mona infula, non eadem quæ Mana, I,
 34. III, 2.
 Monachi pisces marini sine mali præsi-
 gio non visi, VI, 9.
 Monachus Joannem Anglum veneno
 necat, VII, 53. item alter Thomam
 Randalphum, IX, 2. in tabula fingen-
 da impudens, II, 8. luxus, V, 14.
 VII, 28. X, 38. eorum Conventus de-
 ceto Procerum dirigitur, XVII, 6.
 Monachus Carmine prælio captus
 lugubre canit. *ΕΤΙΒΙΧΙΟΥ*, VIII, 40.
 Monadum infula, I, 38.
 Monia zona, vulgo Nigra appellata,
 XII, 46. inde quæritur oriz, Ibid.
 Monfortius, *Monfort*, Gallicum ac deinde
 Anglicum, cog.
 Mongomerius, (*Mongomery, celebre cog.
 origines (ut videtur) Gallicum & ex ap-
 pellati Eglenonii Comitum principem a-
 puscum*) Hugo III. Eglenonii Co-

mes in fidem receptus, XX, 23. capena,
 59. liberatus, 60.
 Mongomerius, [*Jac.*] Longianus, su-
 liorum Gallicorum præfectus, XV, 22.
 in Scotiam venit, Ibid. in Galliam re-
 vertitur, 29.
 Mongomerius, [*Joan.*] arcem insula
 Marini expugnat, X, 29.
 Mongomerius, [*Joan.*] Hagenis I. Eg-
 lenonii Comitæ filius natu maximus,
 in tumultu Edimburgenfi cæsus, XIV,
 12.
 Monimalium, *Monimeal, amana Fisa vil-
 la, 5 mill. a Falcandia distat*,
 Monimuscum, *Monimush, or Monimust*,
 Vicus, olim Prætoratus (quem vocant) ad
 Dextram Dona amnis situs.
 Monlucius, (*Monseur de Monluc, Gallus*)
 Joan. Valentia Episcopus in Scotia,
 XVI, 58.
 Monrous, (*Monro, antiqua inter præfatos
 Scotos familia, cog.*) Donaldus insula-
 rum decanus, laudatur, I, 32, 43.
 Monstrum in Scotia natum, XIII, 7.
 Montacuti Regulus, *The Viscount of Mon-
 tague, nobilis Anglus, qui nunc Dux Mon-
 tacuti insignitur*.
 Mantanus, *Of the Mounth, it is so appel-
 lated David Lindesius Eques, Fecialium Scoti-
 corum Rex. Est autem, The Mounth or
 Mount collis sive mons, ut nomen indi-
 cat prope Cuprum Fisenfium*.
 Monumetensis, *Of Monmuth, ita appella-
 tu est Galfridus scriptor Anglus, a
 Monumethia, Monmouth, urbs ejusdem
 nominis provincia præcipua*.
 Moravia, (*Murray, or Murray Land, re-
 gio maritima inter Spæam & Nessum
 fluvios porrecta*) I, 29.
 Moravienles rebellantes caduntur, VII,
 42.
 Moravius, (*Murray, cog. illustris familia,
 cujus alii alios, Atholia Dux & Prin-
 cem appellat.*) Andreas, Gul. F. Bo-
 thueiz Regulus, in prælio ad pontem
 Sterlini cæsus, VIII, 20.
 Moravius [*Andreas*] And. F. Bothue-
 liz Regulus, VIII, 20. ex Roberti I.
 for ore genitus, Scotiz Prorex creatur,
 IX, 2. ab Anglis captus, 10. semagna
 pecunia redimit, 16. ejus in fide erga
 Davidem II. constantia, 23. iterum
 Prorex creatur, 24. multas arces capit,
 Ibid. Anglum cum exercitu ingreditur,
 Ibid. ejus mors & elogium, 25.
 Moravius [*Andreas*] Tilhardinus, Bo-
 tholanis faver, IX, 6. supplicio affe-
 ctus, 8.
 Moravius [*Gul.*] Tilhardinus cum Bo-
 thuelio accernere offert, XVIII, 43. ad
 Reginz partes se adiungit, XIX, 1.
 Moravius [*Jac.*] Tilhardini frater, se
 ad singulare certamen Bothuelio pro-
 vocanti offert, XVIII, 24, 42.
 Moravius [*Mauritius*] And. Proregis F.
 arci Sterlinensi præfectus, IX, 27.
 Moravius [*Pat.*] Civis Perthæ. Ejus
 filius globulo plumbo extinctus, XVI,
 31.

Moravius, *The Earl of Murray*, titulus Comitum Scoti, cui primum Randolpho erat cognomen; postea in Duglassiam ac postremum in Stuartam familiam transiit.

Mordacus, seu **Murdacus**, Scotorum R. V. 47.

Mordacus, (*Murdo*, or *Murdoch*, viri nomen) Vid. Stuartus.

Mordacus Taichiz Comes, ad Duplinum celsus. IX. 7.

Moremarusa, I. 13. II. 45.

Morini, I. 9. a More, quod vetere Gallorum lingua mare significat, 13.

Mors vita misera potior, IV. 51.

Mortenius, *The Earl of Mortoun*, nobilis Scotus e Duglassiana familia.

Morvillius, (*Morvil*, cog. vetustum, cuius Principis olim *Lauderia Regulus*, & *Stabuli Comes*.) Gul. Scotiz Constabularius, VIII. 7.

Morus, *Moore*, cog.

Mossa, Angl. terræ genus, I. 38.

Muderacus, [*Joan.*] Latronum Dux, XVI. 5. captus, 7.

Mula Gallovidiæ, I. 19. *The Mule of Galloway*, promontorium Gallovidiæ olim *Nevantum* dictum.

Mulieres animi virilis, IX. 13. 25. XI. 47. XII. 4. adversus mulierum impetum oratio, XII. 10.

Mulierum insula, I. 37.

Mulla insula, I. 36. *The Isle of Mull*, inter *Abudarum* maximas numerata, *Abria* ad occasum adversa.

Mulmor's insula, I. 36.

Mulrossia Monasterium, (*Melrossi*, or *Mudroffi*, canobium in Teviotia vetustissimum) ab Anglis crematum, VIII. 47.

Murdacus, Vid. **Mordacus**.

Murices ferrei, VIII. 37.

Murthilacum, *Murthlack*, or *Mortlick*, vicus in præfectura Banfensi prope *Balvanim*, olim sedes Episcopalis, qua postea *Abredoniam* est translata.

Murus memorabilis ad Vallum Severi a Romanis extructus, V. 6.

Musa insula, I. 50.

Musadilla insula, I. 35.

Muscelburgum, *Musfelburgh*, oppidum Lothiana 4 ab Edimb. mill.

Musgravius, *Musgrave*, cog. Angl.

N.

NAGUISOGA insula, I. 35.

Nancum, *Nan y*, *Latharugia* caput.

Nasfiga insula, I. 36.

Natvia regio, (*The Shire of Nairn*, præfectura æquiva inter Elginensem, & Ennernessensem media) V. 8.

Narnia, *Nairn*, oppidulum, ejus præfectura caput.

Narnus, *The River Nairn*, *Narnia* fluv.

Nathalocus Scotorum R. IV. 41. primus regnum ambitiose petisse dicitur. Ibid.

Navale prælium memorabile, XIII. 6.

Navernia, (*Strathnavern*, or *Strathnaver*, regio Scoticarum omnium ad occidentem asivum ultima) I. 30. V. 8.

Navernus, (*Navern*, fluv. *Navernia* tersecans, ac in mare *Duncaledonium* procul a *Veredro* promontorio devolvitur) I. 30.

Navis eximie magnitudinis a Jacobo ædificata, XIII. 21. cuius æmulum stimulat *Franciscus I. Gallus*, & *Ricardus VIII. Anglus* paulo capacior quidem, sed ad omnem usum incommodas naves extruxere. Ibid.

Nautas offendere navigantibus periculosum, IX. 24.

Nectamus Pictorum R. IV. 48.

Nefa insula, I. 36.

Neobottellum, *Newbottle*, vicus ad *Edinburgum*, mille passus supra *Dalrithum*, olim *Carnobium*.

Nessum oppidum, quod & *Ennerness*, I. 29.

Nessus, (*Nesi*, lacus & fluvii ex eorum pentis, *Ennerness* aque inde vocatur) I. 29.

Neurgum oppidum (*Newark*, ad *Trentum* in præfectura *Nottinghamensi*) VII. 53.

Nicaa, *Nice*, urbi *Gallia Narbonensis* *Sabaudia* Duci subdita.

Nigellus, *Neil*, viri proprium.

Ninianus Scorus vix sanctitate clarus, V. 16.

Nithia regio, (*Nithsdale*, præfect. *Dunfriessensis* pars) I. 13. V. 8.

Nithus amnis (*Nirh*, *Nithiam* irrigat) I. 18.

Nivernensis Comes, *The Earl of Nevern*, nobilis *Gallus*.

Noalius Legatus Gallus ad conventum Scotorum missus, XVII. 6. ejus *Legationis* capita. Ibid.

Nobiles Rex Nathalocus strangulandus curat, IV. 41. eorum cædes a *North* facta, IV. 9.

Nobiliores quando ab agris cognominare cœperint, VII. 14.

Nobilium (quos vocant) in plebem transiens coercetur, V. 21. VI. 20. X. 36.

Nobilium in Reges suos conspirationes, IV. 13. 21. 25. 28. 30. 32. 41. 47. V. 39. 41. 49. VI. 6. 9. 26. In *Jacobum III.* conspiratio, XII. 58.

Nomina nova regionibus ambitio imponit, VI. 2. nomina nationum & locorum sæpe mutata, II. 3.

Nonsarcha, *A Sheriff*.

Norama, *Norham*, oppidum *Northumbriae* ad confluentem *Tweedæ* & *Tilli*.

Norfolcia Dux, *The Duke of Norfolk*, nobilium Anglicorum (post stirpem *Regiam*) primus, *Havartorum* familia princeps.

Normani (& *Normanni*, *The Normans* populus *Gallia*, qui *Scandinavia* profecti in regione inde *Normania* dicta consederunt) *Saxones* in *Britannia* superant, II. 17.

Normanus, *Norman*, viri proprium.

Northumbria, (*Northumberland*, Anglia regio *Scotia* finitima, *Scotica* ad

lim sceptro p
V. 40.
Gulielmus Sc
6. Milcolu
Gulielmo rep
45.
Nor
Dania
stunda iofu
chatus Scot
ianis obrun
tingania,
Anglica urbi
tantum pro
of Galloway,
temporibus reg
vidunum f
31.
vidodunum
viomagi n
II. 35.
vum castru
oppidum ad

CCA Sax
lio super
ccidentales
Illi, qua
I. 32. & te
ianus Germ
i q. mara G
celli monte
Ierniam, Cla
præfecturas
I. 24.
hilitur, Le
Regulus cog
do, Episcopo
domarus, O
prius.
Gulivius, (O
familia cujus
ge perhibetur
22.
Gulivius (V
laculum B
situm, II.
Onofia insula
onio Pro
IV. 10. ad
ximi, 51.
Romanit
ad Brittoni
Scotos, 10
runt R. Sc
rum, 21.
Culeni ad
successio
adversus
in morte
VIII. 23.
lum, IX.
legatos, 1
maritum
uliatres C
bernatori
rentes 4
Cancellaria

Naverniam
caledoniam
rio devotum
is a Jacobo
us amulhu
allus, & R
ulo capaci
usum inco
Ibid.
tibus perio
43.
vicus ad El
supra Dal
& Enneme
vii ex eo
de vocatum
1, 29.
ark, ad Th
hamensi.) VI
Barbonensi S
m.
tate clari
refect. Dra
iam irrigat
of Neveri, u
convenit
6. ejus Leg
franguland
des a Nod
s cognomin
4.
in plebem
VI, 20, 10
inspiratione
2, 41, 47. V
in Jacobo
8.
ambitio in
onum & lo
3.
Northumb
illi.
f Norfolk
stirpem Ro
familia Pr
The Norma
avia profu
a consider
erant, II, 1
primus.
land, am
a, Scotie

in scipito parens,) in duo Regna di
V, 40. Scoto concessa, VII, 33.
Guilelmus Scotos ejus Comes creatus,
16. Milcolumbo IV. adempta, 41. a
Guilermo repetita, 44. ejus pars cired
45.
Norvegia, Norway, Regnum, olim suis,
Dania Regibus subditum.
stunda insula, I, 50.
gharus Scotorum R. IV, 9. a Dova
anis obruncatur, Ibid.
atingamia, Nottingham, praefectura
Anglica urbisque in ea praecipua nomen.
vianum promontorium. (The Mule
of Galloway, a Novantibus eam priscis
temporibus regionem incolentibus.) I, 19.
vidunum sive Dunum Novum, II,
33.
oviodunum, (Dunoon Castle, IX, 19.
vionmagi nomine urbes complures,
II, 35.
vium castrum, Newcastle, Northumbria
epidum ad Tina ostium situm.

O.

CCA Saxonum dux ab Arcturo pra
lio superatus, V, 25.
ccidentales Scotiz insulae, (The Western
Isles, quae Abunda & Hebrides dictae)
I, 32. & seqq.
ianus Germanicus, The German Ocean,
i. q. mare Germanicum.
cell montes, (The Ochel Hills, inter
Ierniam, Clacmananam, & Kinrossianam
praefecturas interjecta juxta attolentes.)
I, 24.
chiltriis, Lord Ochiltrie, i. e. Ochiltrie
Regulus cognomento Stuartus.
do, Episcopus Bajocensis, VII, 19.
lemarus, Oidmar, or Aimer, viri pro
prius.
gilvius, (Ogilvy, or Ogilby, cog. clara
familia cujus Princeps Arila a Comes vul
go perhibetur.) Alexander caesus, XI,
22.
gilvius (Valterus) caesus, X, 1.
aculum Bruto datum a Monacho con
sistum, II, 8.
Oranfa insula, I, 39. alia, Ibid.
Oratio Procerum adversus Dovalum,
IV, 10. adversus Conarum, 32. Ma
ximi, 51. Pictorum adversus Victorini
Romani tyrannidem, 54. Romanorum
ad Brittones, V, 6. Brittonum adversus
Scotos, 10. Conani Brittonis, 11. Go
tani R. Scotorum ad Lothum R. Picto
rum, 21. Kennethi III. ad suos, VI, 29.
Culeni adversus legem a Kennetho de
successione regni latam, 42. auctoris
adversus hanc legem, VII, 1. Davidis I.
in morte filii, 35. Vallæ ad Bruffium,
VIII, 23. Tuinrad Eduardum Ballio
lum, IX, 4. Scotorum ad Eduardi III.
legatos, 11. uxoris Alex. Setonii ad
maritum, 13. Scotorum adversus au
xilares Gallos, 51. Rob. Stuarti Gu
bernatoris, X, 9. Jacobi I. ad suos que
rentes 49. Reginae ad Crichtonium
Cancellarium, XI, 3. Levistonii adver

versus Crichtonium, 5. Levistonii ad
Crichtonium, 13. Crichtonii ad Du
glassium, 16. Douglassii ad Regem, 19.
Jac. Levistonii ante mortem, 24. ini
micorum adversus Douglassium, 27.
Regis ad Ormundia Comitem, 30.
aulicorum adversus Douglassium, 36.
Regis ad Douglassium, 37. amicorum
ad Douglassium, 41. Regis de Donald
insulano, 46. factionis Reginae adver
sa, XII, 7. Reginae pro se defensio, 8.
Jacobi Kennedy adversus mullebre Im
perium, 10. Angusii adversus aulicos,
42. Jacobi III. ad legatos Anglos, 54.
Angusii ad Jac. III. 57. Petri Varbed
ad Jac. IV. XIII, 12. Procerum Sco
torum ad Jac. IV. ante pugnam ad Flu
idonem, 34. Angusii ad eundem, 35.
Gul. Elphinstoni, 46. Jac. Hepburni
ad Albinum Proregem, XIV, 2. Nobil
itatis pro federe Gallico, 20. Ecclesi
asticorum ad Jac. V. 56. Angusii ad
Aranium Proregem, XV, 24. Hamil
tonii Praestoniani ad Proregem, 39.
Sandelandii ad Regentem, XVI, 8.
Gul. Martellani ad Elizab. Anglam,
XVII, 11. ejusque responsio, Ibid. &
seq. Moravii & Glencarnli ad Hamil
tonios, 50. Ruveni ad Reginam, 63.
Crocii Legati Galli ad Scotos, XVIII,
47. Moravii in conventu Eboracensi,
XIX, 17. ejusdem, 21. Duds Castel
lerotii de rei Scoticae gubernaculo sibi
cedendo, 25. Regiorum legatorum ad
eam responsio, 26. pro Huntlixo &
contra, 35, 36, 37. Randolfi ad con
cilium Scoticum, XX, 1. Elizabethae
ad legatum Scoticum, 18. Morrisonii ad
eam, ejusque responsio, 36. & dein
ceps.
Orbanfa insula, I, 40.
Orcadenses in Albinum excedunt, IV,
19. praelio conciduntur, Ibid.
Orcaes insulae, (The Orkney Islands, ul
tra Cathanensem in mari Deucalidonio ja
cente.) I, 32. earum descriptio, 45. &
seq. incolentium mores & victus ratio,
46. eorum salubritas, & aetatis longin
quitas, 51.
Orcas promontorium, (vel Tarvedrum,
Faro Head, in extremo ad occidentem a
ssivum Naverniam angulo.) I-31.
Ordinis Conciliarii Eques, XVI, 43.
Ormisfonius, The Laird of Ormisfoun, Co
marchus cognomento Cockburnus, in La
thiana orientali.
Ormundia Comes, The Earl of Ormond, hoc
titulo auctus est Geo. Douglassius, Jac.
Crassi VII. Douglassii Comes. F. Est au
tem Ormundia in Rossensi praefectura.
Orna insula, I, 50.
Orosius [Paulus] corrigitur, III, 5.
Oruanfa insula, I, 36.
Ofellius, (Monsieur d'Ofel,) Gallus le
gatus, XVI, 1. insignia imperii Scotici
Reginae nomine accipit, 4. census exi
gendi auctor creditus, 7. ejus gloriae
cupiditas, 12. vir bonus, & pacis belli
que artibus eruditus, 62.

Ofcina insula, I. 36.
Ofualdas Northumbriae R. V. 40. populo excoctione Scotoe sermone habitus interpretatur, *Ibid.*
Otiola fereve animadversione castigati, VII. 66.
Otiolofum insula, I. 35.
Otiom omnium scelerum fons, VII. 66.
Osterburnum, Osterburn, Northumbria vicus, Anglorum clade nobilis.
Otobonus, Pont. Rom. legatus, VII. 64.
Overlainfula, I. 36.
Oves fere carnis loco arvinam habentes, I. 42.
Ovia insula, I. 39. alia, 40.
Ovicularia insula, I. 36.
Ovicularis insula, I. 35.
Ovilia insula, I. 35.
Oxonia pro Oxonobdia, I. 10.
Oxonum, Oxford, urbs Anglia, Academiae Britannicarum omnium celeberrima sedes, Massisque gratissimum domicilium.

P.

PABA insula latrocinii infamis, I. 39. alia, *Ibid.*
Pabota insula, I. 42. alia Ibid.
Pacis duni, Vid. Duni pacis.
Palladius a Coelestino Pont. Rom. in Scotiam missus, V. 16.
Palmerius, Palmer, cog.
Pandulfus Pont. Rom. legatus, VII. 55.
Panitaris, (Pantar, cog.) David. e Galia reversus, XV. 5.
Panitaris [Pat.] relegatus, XIV. 5.
Pannonia, ampla Europae regio, nunc fere pro Hungaria usurpata.
Papa insula, I. 49. alia dux, 50.
Παραστάσις, i.e. Aremorici, Morini, seu maris aecolae, I. 13.
Paricidia insula non fuit Deus, VI. 23. 40.
Parimonia sanitatis mater, I. 46.
Pascha, de ejus celebrandi tempore disputatio introducta, V. 36.
Pasletensis Liber (Annales rerum Scotticarum, a Monachis Pasletensibus conscripti. Is autem Liber a nigro tegumento, vulgo, The Black Book of Pasley, appellatur, V. 2. VI. 3.
Pasletum seu Pasiletum, (Pasley, oppidum & Canobis in praefectura Renfrewana ad Carthum fluv.) X. 15.
Patricius vitæ sanctitate clarus, V. 16.
Patricius Gallovidianus una cum hospitio crematus, VII. 57.
Paupertas apud Scotos non gentis sed agri vitium, X. 24.
Pax inter Anglos & Scotos affinitate confirmata, XII. 40. XIII. 20. XIV. 46. XV. 4. inter Gallos & Anglos inita, 44. inter Scotos Anglos & Gallos Leitha inita, XVII. 1.
Pax otium parit, otium voluptates, IV. 30. V. 15. X. 42.
Peachti, qui Picti, II. 12.
Pelagiana haereticis Ecclesiam Scotticam turbat, V. 16.
Penda Merciorum R. V. 40.
Pennangus, (Pennango, hoc cog. appellatur

Comarchus Coilenfi.) Simon, ab Angliis ad Regem Angliæ missus, XIV. 11.
Pennantonia, Pennington, cog. Angli.
Pennarus, Penrith, Cumbria oppid. 160. tra Carlisle, mill.
Pentlandiae montes, & fretum Pentlandicum, II. 18. Vid. Picticam, Pictlandici.
**Percius, (Percy, celebre inter Anglos, unde Northumbria Reguli Comitesque, liquis virtutibus propagati.) Henricus Northumbriae Comes, Scotiam invadit, IX. 41. equis crepitaculis percussis discedere coactus, *Ibid.* adversus Scotos mittit, 56. in Henricum IV. conjurat, X. 11. iterum inde conjurat, 16. in Scotiam fugit, 17. a Rad. Rokesbio occiditur, *Ibid.*
**Percius [Hen.] Hen. F. Plexippus cognominatus, IX. 58. adversus Scotos patre missus, 56. a Jac. Duglassio singulari certamine victus, 57. cum Scotis ad Osterburnum congressus, II. 58. capitur, 59. Scotos praelio Hymeldonenfi superat, X. 8. in Henricum IV. conjurat, 11. praelio Salopendensi victus ac caesus, *Ibid.*
Percius [Radolfus] Plexippi fratres captus, IX. 59.
Percius [Thomas] Northumbriae Comes, a Moravio Protege captus, XII. 50. in arcem lacus Levinii inclusus, 51.
**Perithum oppidum, I. 25. prius Benidictum, VII. 50. (Perth, et St. Johnstoun, celebre Scotia oppidum, praefectus datus nomen, inter Almonem terminum, qua Tas commiscetur situm.) a Perith viro nobili, qui solum urbis Regi denuverat, appellatum, *Ibid.*
Petilius Cerealis Brigantes devincit, IV. 11.
Phylarcha, Cr. Φυλαρχος, The Captain or Chief of a Highland Clan. Tribus Princeps.
Picti non Saxonici generis, I. 45. (The Picts, gens antiquissima, qua dimidia fere Britannia septentrionalis pars tenebat,) a corporibus pingendis dicti, II. 18. eorum origo, 19. IV. 2. oras Britanniae Germanico mari vicinam occupant, IV. 2. a Scotis conjuges accipiunt, *Ibid.* oraculo morti quod ipsi a Scotis delendo varicinas, Scotos primum injuritis, IV. 3. mox bello cessant, *Ibid.* inter eos pax convenit, 4. inter Pictos & Scotos jactum est crudelissimi belli seminarium, 45. a Scotis victi, 48. Scotos victores vincunt, *Ibid.* a Scotis iterum devicti, 49. cum Romani & Brittonibus adversus Scotos societatem ineunt, 50. eorum Scotos crudelitatem, 52. in formam provinciae Victoris redacti, 54. ad Scotos revocandos legationem decernunt, *Ibid.* foedus cum Saxonibus faciunt, V. 17. eorum auxilio Uterius ac Aethurus Brittonum Reges multas de Saxonibus victorias referunt, V. 22. Aethurum praelio superant, & con-******

dunt, 28.
Columba
Saxonibus
Brittones
fortuna
eorum re
ternecit
vincunt
taculum
a Scotis
rum sup
rum agri
eorum al
spe frustu
transmitt
ros sollici
Picticum f
inter Cae
tur,) I.
II. 18.
Pictlandici
rium in L
Pentlan
Pictones, L
Gallica in
dis, regio
ager, Poi
Piternius.
sensu, cog
bas, Mon
comitatu
torum ad
46. redit
rum mi
Anglia re
tatio mi
Plantagen
appellati
II. (filio
gavia Cog
firpi ma
Id vero co
Pitcerotia
29. ΠΑ
a ΠΙΛΑ
Plexippus,
& ΠΑΤ
Pini locu
Bluscarten
Rerum S
Canobis
munem M
pa.
Dollace pi
minio rop
Polygamia
luta, IV.
Pomona in
The Mai
I. 42.
Ponderum
Pontificis
V. 16. in
statum,
exprime
Scotis in
permitti

dunt, 28. bellum inter eos & Scotos
Columbæ opera restitutum, 33. cum
Saxonibus bellum adversus Scotos &
Brittones renovant, 34. inter eos varia
fortuna pugnatum, 43, 44. Alpinus
eorum regnum petit, V, 56. Inde in-
ternecinum bellum ortum, 57. Scotos
vincunt, & Alpini cæsi caput ad spec-
taculum Abrenethii proponunt, 58.
a Scotis magno prælio superati, 61. eo-
rum suprema ciades ac delerio, 62. eo-
rum agri Scotis divisi, VI, 2. reliquæ
eorum ab Anglis auxilium petunt, 4.
spe frustrati in Daniam & Norvegiam
transmittunt, 6. Danos adversus Sco-
tos sollicitant, 8.
Picticum fretum, (*Pentland Frith, quod*
inter Cathanesiam & Orcades interjicitur),
I, 48. quod & Penthlandicum,
II, 18.
Pictlandici montes, (*Pentland Hills, mon-*
tium in Lothiana tractu), I, 18. qui &
Penthlandici, II, 18.
Pictones, *Les Poictovins*, incolæ provincia
Gallica inter Andegavi & Santones me-
diis, regio autem Pictavia seu Pictorum
ager, Poictou, nuncupatur.
Pictarnius, (*Pitcairn, antiquum inter Fi-*
nesis, cog.) Rob. Fermelinoduni Ab-
bas, Moravium Protegem in Angliam
comitatur, XIX, 16. a conventu Sco-
torum ad Elizabetham Anglam missus,
46. redit, 50. ad Reginam Angliæ ite-
rum missus, XX, 15. responsum ab
Anglia refert, 18. ad Reginam Angliæ
versus missus, 25.
Plantagenitis, *Plantagenet*, eo cognomine
appellati sunt Angliæ Reges, ab Henrico
II. (filio Gothofredi Plantageniti Ande-
gavia Comitris) ad Richard. II. in quo
sæpius mascula Plantagenitorum deficit.
Id vero cog. a plantæ genistæ deductum.
Platycrotas damas falso appellari, XVII,
29. ΠΛΑΤΥΚΡΩΤΕΣ, *Fallow Deer*,
a ΠΛΑΤΩΣ, latus, & κρως, cornu.
Plexippus, (*Hotspur, a Πληξ, stimulus,*
& ἵππος equus, *Vid. Percius.*)
Plinii locus corrigitur, I, 15.
Pluscartenfis liber, *The Book of Pluscardy*.
Rerum Scotticarum historia, a Monachis
Canobii Pluscartidicæ ad Lochtiæ am-
nem Moraviae ab Elgino mill. conscri-
pta.
Pollacæ pisces, (*Pollack, in solo lacu Lo-*
thimio reperta), I, 23.
Polygamia, pro ea Lex ab Eveno III.
lata, IV, 21.
Pomona insula, Orcadam maxima (*ob id*
The Main-Land, five continens dicta),
I, 48.
Ponderum correctio, X, 36.
Pontificis Rom. emissarii in Britannia,
V, 36. in eum jus Regni Anglici tran-
slatum, VII, 53. pecuniam a Scotis
exprimere conatur, 64, 65. ejus legati
Scotis sacris interdiciunt, VIII, 47. ejus
permissa inungitur David, II. Scoto-

rum R. IX, 1. culpæ condonationem,
non vero corporis pœnam ad eum per-
tinere, *Ibid.* Scottiæ Regi Sacerdotio-
rum decimas in tres annos donat, 37.
matrimonia illicita confirmat, XI, 40.
assecrarum ejus furor, XIV, 32. in e-
jus gratiam Scotos quæstionem ad-
versus Lutheranos exercet, 43. Mari-
am Scotam ad Jacobi Moravii eadem
litteris sollicitat, XVII, 33.

Pontiniaci Abbas, *The Abbot of Pentigny*,
id Canobium est in Altissiodorensi tractu,
in Burgundia.

Populi ardor facile restinguitur, XVII, 44.

Porcaria insula, I, 36.

Portugallia a portu Gatheli fallo qui-
buldam deducta, II, 12.

Portus Gatheli, *Port a Port, Portus Cale*,
Lusitania oppidum ad Duris fluminis o-
stium: id nostri a Gathelo conditum fa-
bulantur.

Portus saluifer five Cromartiz portus,
I, 30.

Posseffionum jura belli vicissitudines
confundunt, VIII, 45.

Potentiam arrogantiæ sequitur, XVI, 24.

Præda ab hostibus recuperata dominis
agnoscentibus reddita, IV, 20. Magni
mali causa, VI, 16. prædatori noxia,
XX, 60.

Præfectura, & Præfectura juridica, a Shire,
Sheriffdom, or County.

Præfatus Juridicus, A Sheriff.

Prælium Eboracensi, a fratre Sacerdo-
tum Album dictum, VIII, 45.

Præstionius [Laurentius] Monfortium
prælio interficit, IX, 25. *Preston, cog.*
&

Præstionus [Thomas] Jacobo III. inti-
mus amicus, XII, 37.

Præstionum, *Preston Lothiana vicus*, 6 ab
Edimb. mill. unde *Præstionius*, *The*
Laird of Preston, *Præstion Comarchus*.

Prætor urbanus, al. *Præfectus urbanus*, *The*
Provost or Mayor of a Town.

Princeps Scottorum Regis filius natus
max. appellatur, VI, 39. XIII, 1.

A Principibus fidem promissorum anxie
non exigendam, XV, 1, 25, 31.

Prior, *The Prior of a Convent*, is titulus
Ecclesiasticus est, *Abbate inferior*.

Prisci Scotti, *The ancient Scots*, i. e. *The*
Highlanders, or *Isle-men*, ita Buchana-
no appellantur Scotti montana loca & in-
sulas colentes; quippe qui lingua & mori-
bus antiqui utantur.

Privilegio veteri, Scotti ad causam di-
cendam adque regnum non evocan-
tur, VII, 64.

Procerum Scottiæ ad Elizabetham An-
glam apologia, XX, 36. & seq.

Prodigia, VI, 23. VII, 22.

Prudantiam antiquissimum Britannia nomen
non fuisse contra Laddum con-
tenditur, I, 2, 3.

Prytaneam Britanniam olim appellatam
contendit, *Th. Aliopus*, I, 2. ejus o-
pinio refutatur, 5.

Ptolemæi locus ex conjectura emendatus, II, 22.

Pugna ad Loncartem vicum, VI, 32. ad Almonem amnem, 44. ad Murthilacum, 49. ad Balbridum, 50. ad Allertonem vicum, VII, 32. ad Tefam amnem, quam alii prælum Standardi appellant, Ibid. ad Largas, 62. ad Dumburum, VIII, 16. ad pontem Sterlini, 20. ad Varium facellum, 22. ad Roslinum, 24. ad Methuanum & Dalree, 30. ad Ennerurum, 34. ad Deam amnem, Ibid. ad Banocum flumen, 37. & seq. ad Dundalcum Hiberniæ oppidum, 43. ad Eboracum, five prælum Album, 45. ad Bilandum Cœnobium, 47. ad Duplinum, IX, 6, 7. ad Mauserum, 9. ad Rosburgum, 10. ad Halidonem, 14. ad Kilblaniam, 23. ad Dundelmum, 33. ad Cressiacum, 32. ad Pictavium, 37. ad Otterburnum, 57. ad Perthum, X, 3. ad Homeldonum, 8. ad Salopiam, 11. ad Harlaum, 18. ad Baugium, 21. ad Vernolium, 24. ad Belsiam, Ibid. ad Piperdeniam, 54. ad Aberbrothium, XI, 22. ad Sarcam, 29, 30. ad Brechinum, 39. ad Wakefeldiam, XII, 2. ad Fanum Albani, Ibid. ad Tovitonem, Ibid. ad Hexamum, 4. ad Lacum Mabani, 52. ad Sterlinum, 61. ad Fluidonem, XIII, 37. ad Solvæ paludes, XIV, 60. ad Antrimum, XV, 25. ad Pinkium seu Musfelburgum, 50. ad Corrichiam, XVII, 40. ad Langofidum, XIX, 10. ad Tillingum, XX, 64. ad Abredoniam, 65. Pygmeorum insula, I, 42.

Quadragesimale jejunium, XVII, 42.
Quæstio jocularis de Darlzanæ cædis auctoribus, XVIII, 20, 24.
Quæstio rerum Capitalium, The Lord Chief Justice, or The Justice General.
Quodecimvyratus judicium, in rebus civilibus apud Scotos institutus, XIV, 43.

R.

Rara insula, I, 22.
Rachinda insula, I, 35.
Radolphus, Ralph, viri nomen.
Ramifæus, (Ramfay, celebre inter Scotos cog. in quo primas tenet, qui olim Dalhufæ Regulus, nunc Comes insignitur) Alex. rci militaris gloria clarus, IX, 23. audax ejus factus, 25. Anglos superat, ac Rosburgum capit, 29. a Gul. Duglassio Lidallano fame extinctus, 31.
Ramifæus [Alex.] Gul. F. Alex. N. Bervici arcem capit, IX, 43.
Ramifæus [Alex.] ejus in arce Britanmodum occupanda virtus, & singularia audacia, XX, 32.
Ramifæus [Gul.] Alex. F. Dalhufæ Comarchus, Noramam incendit, IX, 35.

Ramifæus [Joan.] Balmanis Regulus, Rege exorante poena exemptus, XII, 45. ejus superbia, 55.
Ranassa australis insula, I, 49.

Ransa insula, I, 35.
Randolphus [Tho.] legatus Angliæ auditus, XX, 3.

Randolphus (Randolph, or Randal, cog.) Joan. Tho. F. natu secundus, Moraviz, fratre extincto, Comes, IX, 9. e Galliis revertitur, 20. unus e Scotiæ Proregibus creatur, Ibid. infidus exceptus, 22. cum Comite Sarraburli permutatus, 29. Lacus Mabani arcem capit, Ibid.

Randolphus [Tho.] Moraviz Comes, Edumb. arcem capit, VIII, 35. Anglos superat, 38, 39. Regia tutor defigatus, 43. Angliam ferro flammâque vastat, 45. Archiepiscopum Eboracensem profugit, Ibid. Angliam invadit, 51. Prorex electus, IX, 1. in cædis auctoribus inexorabilis, Ibid. furta ac latrocinia optimis legibus compescit, Ibid. a Monacho veneno dato moritur, 3, 3. ejus elogium, Ibid.

Randolphus [Tho.] Tho. F. Moraviz Comes, IX, 6. prælum ad Duplinum cælus, 7.

Rarra (Rarray) fluv. Buchaniz, I, 27. nulli eum salmones ingreditur, Ibid.

Rebellium, mortuo Moravio Prorege, costiones variz, XX, 1, & deinceps Legatos ad Anglam, sed frustra, mittunt, qui inducias precarentur, 12. Gallos & Hispanos sollicitant, ut sibi auxilia mittant, 23.

Recognitio quid significat, XIII, 22.
Redmannus [Matth.] Bervici præfectus, IX, 60. a Jacobo Lindesho captus, Ibid. dimissus, Ibid. Jac. Lindeshum ad alios captum liberum dimittit, 61.

Regia Crux, vid. Crux Regia.

Regia insula, I, 35.
Reginæ collocanda jus penes Ordines cur esse debeat, VIII, 42.

A Regina matre regi nolunt Scoti, XII, 6, 7. priscis Scotis Reginas Regum uxores tantummodo vocari, 11.

Reginaldina familia (qui & Reginaldini, The Mack Ranaldi, or Clan Ranald, a cognomine Reginaldo, Reynold, or Ranald, appellati) Fraserios ad interfectionem fere cædit, XV, 26.

Regnandi cupiditas multorum partidiorum causa, XIX, 26.

De Regni successione apud Scotos lex, IV, 6. VI, 39. XX, 37. & seqq. ejus administratio Rege puero, cui potissimum committenda, XIX, 26.

Regulus, a Lord Baron.

Reidus (Reid, cog.) Rob. Abbas Killoffensis, in Galliam missus, XII, 49. Orcadum Episcopus in Galliam missus, XVI, 14. ejus mors, 17.

Regula
tentus, XII.

49.

gatus Angli

Randal, cog.)
adus, Mora-
mea, IX, 9.
unus e Sco-
bid. infidus
ite Sariabur-
a Mabani ar-

viz Comes,
II, 35. Ang-
lia tutor de-
ro. flamma-
scopum E-
id. Angli-
tus, IX, 1.
abilis, Ibid.
mis legibus
cho veneno-
us elogium,

F. Mori-
o ad Dupli-

maiz, I, 27.
ingreduntur,

io Prorega-
& deinceps
ruffra, mis-
rentur, 12.
ant, ut fili

XIII, 22.
rvi prae-
delicatio-
al. Jac. Lin-
berum di-

ia.

es Ordines

unt Scoti,
eginas Re-
lo vocati,

Reginaldini,
Randal, a
ld, or Ra-
al interre-

am partid-

Scotos le-
leqq. eju-
tut possit

26.

bbas Kio-
tus, XII,
n Gallian

9, 17.
Re

gio purior quomodo in Scotiam
introducia, XVI, 19. 21. ejus causa
in Scotia arma sumuntur, 28, & de-
ceptis.

agonis sinceræ vindices cum Regem
inducias faciunt, 38. illi regi ad-
ministratiorem per forcialem abro-
gant, 45. auxilium ab Elizabetha An-
glie petunt, 49. eorum ad Regentem
litteræ, 56. cum Gallia & adversa fa-
tione paciscuntur, XVII, 1. Eliza-
bethæ per legatos gratias agunt, 2.
agonis puræ vindices in Gallia a Gu-
liano pene oppressi, XVII, 2. Religi-
onem reformatam se servaturos Pro-
ceres pro Rege puero spondent,
XVIII, 56.

matius, *Rene, or Renmy*, nomen Galli-
cum, *cog. Scoticum*.
enfroana regio, I, 20. ab oppido Ren-
fre, *Renfrew*, ad confluentem Glotta
& Carthæ, 4 mill. infra Glasguam, di-
cta; unde etiam *Renfroana præfectura*,
The Barony or Shire of Renfrew, sinistra
Glotta ripa continenda, *Stuartorum* o-
lim patrimonium.

agonius sinus, I, 10. *The Bay of*
Glenluce ita *Ptolemao* appellatus, cui
a regibus oppositus *Lacus Rianus*, qui
hinc atque hinc terram in angustum co-
gitat *Cheronefium* efficiunt *Rivum*, *The*
Rim of Gallorway.

erina insula, I, 37.

as secundæ hominum animos occu-
pant, adversæ erudiant, VI, 15.
Resnotum, *Resnotus*, Prioratus quem
vocant *Angustia*, mille passus a *Forsara*
oppido V, 57.

Reutha Scotorum R. IV, 12.

Reutherus Scotorum R. IV, 10, 11.
Rex, inconsultis Ordinibus, nihil quod
torius Regni statum attingere possit,
VII, 41. VIII, 14. præsentia in
bello ad quid valeat, X, 11. ne ejus
uxor Regina vocaretur apud Saxones
cautum, XII, 11. pene cum solum
in Scotia non esse pacem vel inducias
facere, IX, 65. Reges Scotorum o-
lim regiones omnes ad jus dicendum
obibant, IV, 17. legibus inferiores,
XX, 38. eorum patrimonio publico
angustiori qua arte subveniendum,
IV, 32. de regum hæreditaria suc-
cessionē lex lata, VI, 39. confirmata,
47. an utilis, VII, 1. & seqq. Regum
Adolescentium amicitia lubrica, XII,
31. Regum auctoritas ut bonis arti-
bus comparatur, ita malis amittitur,
XVIII, 48. in Regios mores prævos
subditi plerumque degenerant, IV,
38.

Rhenus & Rhenum, *The Rhine*, ingens
Germania fluv. eam olim a Gallia di-
stinguens.

Rianus Lacus, I, 19. VIII, 30. vid.
Rerigoni sinus.

Richardus I. Angliæ R. cum Guliel-
mo Scoto fœdus renovat, VII, 47.
cum pactis omnibus absolvit, 49.

10000 argenti marcas a Scoto acce-
pit, Ibid. post varios casus domum
redit, Ibid. moritur, Ibid.

Richardus II. Anglorum R. avo suc-
cedit, IX, 43. Lancastrum in Scoti-
am mittit, 45, 47. in Scotos ob pe-
regros arceffitos ira incensus, 49.
cum maximis copiis Scotiam ingre-
ditur, Ibid. coactus se Regno abdicare,
X, 5. quidam pro eo in Scotia se
venditat, 17.

Richardus III. Anglorum R. duobus
Eduardi fratris filiis in custodiam con-
jectis, Regium nomen usurpat, XII,
52. tyrannidem immanissimè exercet,
62. cum Scoto inducias triennales pa-
cificatur, XII, 53. a suis intergemus,
Ibid.

Richardus Eboracensis Dux, Henricum
Anglum captivum Londinum abdu-
cit, XII, 2. a Regina prælio victus
& captus, Ibid. filius ejus se Regem
edit, Ibid.

Richemondia, Richmond, oppidum &
præfectura Anglica, agri Eboracensis
pars.

Riggius (*Rigge, cog.*) Hugo, caussidi-
cus, XV, 48.

Rinarda insula, I, 36.

Ringravius cum tribus Germanorum
peditum millibus in Scotiam missus,
XV, 54.

Rinus Gallovidiz, I, 19. vid. Rerigo-
nius sinus.

Rizius (*Ricis or Rycie, cog. homini Sa-
bandi, vulgo Seignior David appellati*)
David, cantor Pedemontanus in Scoti-
am venit, XVII, 44. Regina ab e-
pistolis, Ibid. ejus cum Darlzo fami-
liaritas, Ibid. summa apud Regem
gratia, Ibid. nec pro dignitate suis de-
cora cum ea familiaritas, 45, 61. nu-
ptias cum Darlzo accelerandi auctor,
48. Isalos ad Regine custodiam ad-
hibendos curat, 51. honoribus cumu-
latus, 55. ejus insolens superbia, 59.
Darlzo, cum aliis, in ejus cadem
conjurat, 60. multis vulneribus con-
fossus, 61. ejus cadaver Regem se-
pulchro illatum, 65. questio de ejus
morte exercita, Ibid.

Roadilla monasterium a Macclodio Har-
raienfi conditum, I, 43.

Robertsonus, *Robertson, cog. al. Macra-
bertus*.

Robertus I. Scotorum R. colloquium
cum Vallis petit, VIII, 23. inter eum
& Joannem Cuminiū secretis consi-
lia, ac adversus Anglum conspiratio,
27. quibus a Cuminiū Anglo prodi-
tis, 28. in Scotiam venit, Ibid. Cu-
minium interficit, Ibid. coronatur,
30. ad Methuanum devictus, Ibid.
& ad Dalze, Ibid. ab omnibus de-
stitutus, Ibid. ejus fratres trucidati,
Ibid. in Abudis lateri, Ibid. Romer-
pessam caput, Ibid. in gravem mor-
bum incidit, 33. Cuminiū fundit
fugatque, Ibid. Angliam bis infecto

EX.

- exercitu ingreditur, 35. Anglos ingenti praelio ad Sanocum flumen fundit, 40. Comitia ad Aeram indicit, 42. de jure regis successione leges sancit, Ibid. in Hiberniam transiit, 43. conventum indicit, 46. de conjugatis supplicium sumit, Ibid. Angliam invadit, 47. atque iterum, Ib. Anglum fundit fugatque, Ibid. ad Pont. Rom. & Galliam legatos mittit, 48. cum Anglo pacifitur, 56. testamentum facit, 57. ejus tria Scotis consilia data, Ibid. ejus elogium, 59. & mors, Ibid.
- Robertus II. Scotorum R. a Rob. I. deficiente stirpe mascula Regni successor destinatus, VIII, 50, 57. ad necem ab Eduardo Bailolo conquisitus, IX, 17. Noviodunum occupat, 19. Prorex creatus, 20. morbo implicatus, 22. Perthum capit, 27. a lpe succedendi remotus, 37. restitutus, Ibid. regnum init, 39. Elizabetham Moram uxorem ducit, 42. vetus cum Francis fœdus renovat, 43. homo natura quies, 54. Robertum Fitz Comitem Regni Vicarium facit, 64. ejus mors & elogium, 66.**
- Robertus III. Scotorum R. antea Johannes appellatus, X, 1. Annandiam Scotis restituit, IX, 36. ingenio fœgnis, 54, 64. equi percussu claudus, 54. primus Duces creat. X, 4. filium natu maximum Roberto fratri custodiendum tradit, 10. cum fratre de filio ejus opera extincto, expostulat, 12. Jacobum filium ad Regem Galharum mittit, 13. quo ab Anglis capto, morore & lœdia confectus, moritur, 15. ejus elogium, Ibid.**
- Robertus Fermelinoduni Abbas, Scotiz Cancellarius, accusatus, VII, 59.**
- Roffa, pro Rauschestria (Rocheſter, oppidum Cantii ad Meduacum fluv. medio fere inter Londinum & Cantuarium intervallo) I, 10.**
- Rokesbius, (Rokesby, cog. Angl.) Rad. Percium amicum prodit, X, 17.**
- Rollandus Gallovidianus bellator egregius, VIII, 5.**
- Romachus Scotorum R. IV, 47.**
- Romanenses legati argenti emunctores, VII, 64. mensarii, XII 35. Judæorum mimi, XI, 32. legatus supplicatus, 48.**
- Romani, Britones quamdiu sub eorum imperio, II, 37. Scotiam invadunt, IV, 26. Scotorum finibus prohibent, 29. cum Scotis Pictisq. vario eventu pugnant, 31, 43, 46. Scotos superant, ac vallum ad eos arcedis extruunt, 37. bellis civilibus attriti, 46. V, 1. Scotos debellant, atque insula expellunt, IV, 50. 1. a Gothis, Vandalis, &c. vexati, V, 1. legionem ad provinciam propendam mittunt, 2. Scotos & Pictos superant, 4. murum per transversam insulam extruunt, 6.**
- Romerus [Julianus] incautius agitur, XV, 63.**
- Rona insula, I, 39. alia, 44.**
- D Rohanus, I, 44.**
- Rosa alba Eboracenſis factionis insignis, XIII, 11.**
- Rosaia arx, vid. Rothesaia.**
- Rosburgum oppidum caprum, VII, 35. Roxburgh, arx olim Teutonicis nitissima, juxtaque oppidum, qua Teutoni aquas cum Tueda confusant, de prefectura nomen, & Carorum Princeps Ducis Titulum adeptus est.**
- Rosmarchia, Rosmarkie, Rosſia oppidum**
- Rosſia regio, (Rosſi, Scotia præſecti a mari Germanico ad Deucalidonem portecta, ab Austro. Moravia ab Aquitonia, Cathamſia & Sutherlandia terminata) I, 30. ejus etymon, Ibid. V, 8.**
- Rosſiz Comes (The Earl of Rosſi, hunc titulum olim cohonestat a est pervetusta Rosſiorum familia; qui postea in Leſſaſnam, ac deinde Donaldinam matrimonii jure est transſatus, eodemque inter alios titulos insigniri conſuevit Scotorum Regum filii natus secundus. Est & Regulus Rosſienſis, eodem cognamento) David Reginaldum Abudarum Regulum interimit, IX, 33.**
- Rosſiz Comes [Hugo] occisus, II, 14.**
- Rosſius (Rosſi, cog.) Gotofridus, præſectus juridicus Aerenſis, Anglos Caricta, &c. expellit, IX, 20.**
- Rothesaia & Rosaia arx (& oppidulum Rothesaia or Rosſay, in Bota insula) I, 34. inde principi Scotiz titulus, (Rothesaia & Rothesaia Dux, The Duke of Rothesaia) X, 4.**
- Rothomagus, Rouen, Normania caput.**
- Rothumatum, Rethemay, arx ad sinistram Doverna fluminis ripam.**
- Rothuſius, & Rothuſia Comes, The Earl of Rothuſi, eo titulo ornatus est vetusta Leſſaſorum familia Princeps.**
- Rotia insula, I, 50.**
- Rotunda insula, I, 36.**
- Rubeus (Monsieur de Ruby, Gallus) Cauffidicus Parisienſis, omnia ad mores Gallicos conformare studet, XVI, 62.**
- Rubrum promontorium (Redhead, rupium seu collum in mare prominentium tractus in Anguſtia, haud procul ab Aberbrothio oppido) I, 25. VI, 30.**
- Radana insula, I, 27.**
- Ruma insula, I, 38.**
- Rupella, Rochel, urbs Gallia Aquitania maritima ſuis malis clara.**
- Rupes Ferguſii, IV, 5. vid. Ferguſii rupes**
- Rula insula, I, 49.**
- Ruſſellus, Ruſſel, cog.**
- Ruſſici militum licentiz expoſiti, IX, 52.**
- Ruvenus, (Ruthuen, cog. antiqua familia, cujus Princeps primum Ruvenia**

Reguli, post
Geo. caſſa
Ruvenius,
mes Gorm
terſicit, X
Ruvenus,
mes, Hun
re cogit,
ſigat, XX
Ruvenus
Ruveniz
Card Bet
gna inter
ejus ad E
XVI, 26.
ta, 36. M
namenta
Rizium
nam ſtan
excusar,

S Abaudis
Ducatu
Legatus
nit, XVI
ſabrina (7
17.

Sacerdotes
II. ad o
ipſa Nob
64. nobi
cipiunt,
dictioni
33. mo
ſtores, 2
loquio c
Sacerdo
VIII, 4
Sacerdoti
35. XIV
imicitia
Sacerdotu
Sacræ inſi
Sacrificul
alterius
alius Ja
duam p
tarius,
Sacroſan
nera, I
Sadlerius,
dolph.
XV, 4.
Saga mag
Saliare ca
II, 8.
Salmones
dium
bredon
Sanctæ c
Cœſol
Sanctfern
Sandſham
Princeps
deranu
XIV, 4
ſus, q

Reguli, postea Gorea Comites appellati) Geo. czslus, XX, 60.
 Ruvenius, seu Ruvenus [Gul.] I. Ruveniz Regulus. ac Perthi Vicecomes Gormacum Atholium praelio interficit, XI, 18.
 Ruvenus [Gul.] Pat. F. I. Gorez Comes, Huntizum cum suis retrocedere cogit, XIX, 13. Regionenses profligat, XX, 66.
 Ruvenus [Pat.] Gul. Pronepos, III. Ruveniz Regulus, Perthi pratura, a Card Betonio orbarur, XV, 30. pugna inter cum & Kinfanium, Ibid. eius ad Regentem audax responsio, XVI, 26. praefectura Perthi ei reddit, 36. Moravio inimicorum machinamenta patefacit, XVII, 46. Dav. Riziū obtruncat, 61. quod Regiam stantem sedens alloqueretur, se excusat, 63.
 S.
 SAbaudiz Ducis (The Duke of Savoy, Ducatus Italia, Gallia finitimus) Legatus ad Principis baptismum venit, XVIII, 10.
 Sabrina (The Severn) Angliæ fluv. I, 17.
 Sacerdotes luxu corrupti a Constantino II. ad officium redeuntur, VI, 7. ipsa Nobilitate opibus superiores, VII, 64. nobilium calamitate fractum percipiunt, XIII, 39, 44. Regum iurisdictioni paulatim se subtrahunt, X, 38. mores corrupti, 38, 39. imposteres, XIV, 41. Jacobum V. a colloquio cum Anglo avertunt, 51, 56. Sacerdotum Anglorum ingens cades, VIII, 45.
 Sacerdotiorum nundinationes, XII, 33, 35. XIV, 35. sacerdotiorum divisio inimicitiarum causa, XIV, 26.
 Sacerdotum insula, I, 42.
 Sacra insula, quæ & Flanz, I, 42.
 Sacrificulus seditionis auctor, IX, 45. alterius avaritia & crudelitas, XI, 25. alius Jac. Stuarti nobilis Equitis viduam prodit, XI, 23. alius testamentarius, XV, 1.
 Sacrosanctum asylum insula quæ & Bernera, I, 35.
 Sadlerius, (Sadler, cog. Angl.) Radolph. Henr. VIII. in Scotia legatus, XV, 4.
 Saga magna & parva, insulæ, I, 42.
 Saliare carmen Horatio non intellectum, II, 8.
 Salmones Ratram amnem non ingredimur, I, 27. salmonum piscatu Abredonia nobilis, I, 26.
 Sanctæ crucis Cœnobium, vid. Crucis Cœnob.
 Sanctæferri insula, I, 50.
 Sandilandius (Sandilands, cog. ejus Princeps Torphichini Regulus) Jac. Calderanus, adversus latrones missus, XIV, 42. ad Regentem Orator missus, qui census exactionem deprecatur, XVI, 8. postulata eorum qui puriorem religionem amplectebantur Regenti exponit, 21. in Galliam missus, XVII, 2. a Gusiis objurgatur, 3.
 Sandelandius [Joan.] occisus, XI, 45.
 Sandera insula, I, 39.
 Sanguine septem dies pluuisse per totam Britanniam, V, 44.
 Saraceni, The Saracens. Arabia populus, primus Agareni, postea Ismaelita dicti.
 Sarca, The River Sark, or Sars, unus, vel duo potius Annandia fluvii, albi, & nigri cognominibus distincti, qui uno tandem alveo coeunt, in æstuarium Solvay devolvuntur.
 Sarisburia, & Sarisburiensis Comes, The Earl of Salisbury. nobilis Anglus.
 Satael Scotorum R. IV, 35.
 Saturnalia vetera renata, V, 24.
 Saxi insula, I, 35.
 Saxones, (The Saxons, populus Germania bellicosissimus. qui a Brittonibus adversus Scotos Pictisque arcessiti, ipsi quorum auxilio adveniant, aut trucidatis, aut in Valliam compulsi, totam fere Angliam occupaverunt. Eorum posterii sunt qui nunc Angli appellantur) a Brittonibus conducti, II, 37. V, 15. eorum nobilitatem omnem trucidant, ac longe fertilissimam insulæ partem ipsi inter se in septem regna disperdunt, Ibid. iidem a Danis, II, 37. ac postea a Normannis devicti, Ibid. crueles in bello, & in commerciis parum fidei, V, 17, 21. cum Pictis foedus ineunt, V, 18. ab Uterio superati, 22. ab Arcturo variis praeliis superati, 24, 25, 26. Scoti & Brittones ab iis Pictisque devicti, 34. ipsi postea superantur, 35. Scotos vincunt, 36. varia eorum pugna, & res gestæ, 38, 40, 43, 44, 53. VI, 4, 5.
 Scaliger [Josephus] laudatus, II, 44.
 Scalpa insula, I, 30. alia, 42.
 Scandia, & Scandinavia, regio per amplam Europam, ubi nunc Suecia & Norvegia regna, inde
 Scandiani, i. e. Norvegi, VI, 6.
 Scarba insula, I, 35.
 Scarpa insula, I, 39. alia, 42.
 Scarvaia insula, I, 42.
 Scholz publicæ primum ad Fanum Andrez apertæ, X, 18. a Jac. I. ordinatæ, 38. a Jac. Kennedo Episcopo magnis sumptibus edificatæ, XII, 23. ob id Fanum Andrez maxime memorabile, I, 24. Scholz publicæ Abredonia, 26.
 Selata insula, 35.
 Seomma elegans in Bothuelium, XVIII, 21.
 Seona, (Seon, oppidum ad sinistram Tadi ripam, mille passus supra Perthum) VI, 3. in ea Reges Scotorum imperii insignia accipere solent, Ibid. VII, 14, 38.

INDEX.

51. VIII, 13, 30. IX, 8. Coenobium Monachorum in ea extructum, VII, 26.
 Scorpiones qui & arcubalistæ, IX, 49.
 Scota commentitia Regis Ægypti filia, II, 11.
 Scoti (*The Scots, Britannia septentrionalis incolæ*) Eorum origo a Gathelo fabulosa, II, 11. refutatur, 12. Scotos ex Hibernia in Britanniam transfisse, 17. quo tempore advenierint, 38, 39. primum in Æbudas, IV, 2. deinde in Britanniam trajiciunt, Ibid. Regem sibi creant Fergulium, 3. ei posterisque ejus regnum jurejurando confirmant, 5. a Maximo legato Rom. superati, 50. & patria pulsi, 51. quam infelici ausu recuperare conantur, 52. in Scotiam redeunt, V, 1, 2. cum Francis amicitiam ineunt, 53. Monachi Scoti Monasteria in Germania conduunt, Ibid. ob victoriam securi ab Anglis & Pictis vincuntur, VI, 5. cum maxime Anglis conjuncti, VII, 49. VIII, 2. Eduardum Anglum contraversis de regno arbitrum faciunt, 19. deditionem regni quam Balliolus Anglo fecerat, revocant, 14. sæpius victi, 15, 16. in verba Angli jurare coacti, 17. diris Pontificiis feriuntur, 47. occisi supra decem millia, IX, 14. Scoti milites Gallis minus rapaces, 52. vires eorum attrita, X, 8. multi eorum nobiles in Gallia occisi, 24. Scoti Anglorum, & vicissim Angli Scotorum rebus adversis insidian- tur, XII, 54. XIII, 13. ad Fluidonem caesi, 38. & iterum ad Musselburgum, XIV, 50. ad iram propen- siores, XVI, 39. libertatis vindices ab Anglis auxilium petunt, 49. Eliza- bethæ gratias agunt, XVII, 2. religionis cultui & ritibus cum Anglis com- munitibus subscribunt, XIX, 39.
 Scoti Jerni, & Scoti Albini, II, 17.
 Scotia (Scotland, regnum Britannicum) ejus geographica descriptio, I, 17. doctos monachos habuit, V, 53. ejus nobilitas prope exhausta, XIII, 38, 43. quando primum a femina gubernata, XVI, 4. ejus status muier, XI, 2. Nobilitas Chirurgiæ addita, XIII, 42. regnum legitimum, XVII, 4. proceres Regiæ Mariæ matri per faciem regni administrationem ab- rogant, XVI, 45.
 Scoticum mare, I, 13.
 Scotobrigantæ apud Senecam legen- dum pro Scuta Brigantæ, II, 44.
 Scotus, (*Scot, cog. celebris familia quæ Balcluthia Ducissa insignitur*) Adamus, Tusculanus, capitali supplicio affectus, XIV, 39.
 Scotus [Joan.] mirabilis ejus a cibo abstinentia, XIV, 40.
 Scotus [Michael] Balverix Comar- chus, in Norvegiam legatus missus, VIII, 3.

Scotus [Valt.] Balcluthius, Jac V. a manibus Duglassiorum vi eripere co- natur, XIV, 27. in custodiam datus, 39. libertati restitutus, Ibid. Rob- ertum Johnstonum interficit, Ibid. per- duellionis damnatus, 49. adversus Anglos feliciter pugnat, XV, 25.
 Scotus [Valt.] Valt. F. Angliam ferro flammarumque vastat, XX, 1. cum Gor- donio, alisque, Levinium Protegem comitia Sterilini agentem, nec opinan- tem, opprimit, 59. Jedburgum op- pugnat destinans, repellitur, 66.
 Scrimigerus, (*Scrimger, cog. vetustum, in quo primas tenebat, qui Tæduni Com- stabularius, postea Duddopia Regulus, ac Tæduni damum Comes; sed in titu- lus, deficiente prole mascula, non na- pridem est extinctus*) eorum origo, VII, 20.
 Scrupus, Scroop, or The Lord Scroop, cog. & titulus Anglicus.
 Scutatus, A French Crown, nummus Gal- licus, Gallice Un Ecu.
 Scyphus D. Magni, I, 46.
 Securitas in Duce periculosa, VI, 5.
 Seditioes perniciosæ, V, 11. IX, 45.
 Seila insula, I, 35.
 Semplicius (*Semple, cog. in quo primas te- net Semplicia Regulus*) Rob. Patri- um Galbrethum arce Briannoduni expellit, XI, 19.
 Semplicius [Rob.] Semplicia Regulus, Gul. Crichtonium occidit, XV, 65. unus e ducibus Regiæ, XIX, 10. ca- ptivus abductus, XX, 17.
 Senecæ versus a Scaligero emendatus, II, 44.
 Seneciones. (*The Sanachies*) qui, II, 2.
 Servanus (*St. Servan, or St. Serf*) vi- sanctus a Palladio institutus, V, 16.
 Servitute exilium levius, IV, 54.
 Serum lactis Insularis potio, I, 33.
 Sesfordius, vid. Cestfordius.
 Setonium, The Palace of Seton, Comitæ Vintonia sedes, in Lothiana orientali, & ultra Edimb. mill.
 Setonius, (*Seton, inclita familia cog. cu- jus Princeps Vintonia Comes*) Alex. ur- bis Bervici præfectus, IX, 10. eam desperatis subsidii Anglo dedit, 15.
 Setonius [Alex.] Alex. F. a Balliola- nis cæsus, IX, 5.
 Setonius [Geo.] Edimb. præfectus, in Galliam missus, XVI, 14.
 Setonius [Gul] Alex. Bervici præfe- cti notus, prælio cæsus, IX, 12.
 Setonius [Tho.] Alex. F. natu maxi- mus, Anglo obfes datus, IX, 12. con- tra fidem datam in cruce strangula- tur, 13.
 Severus Imp. ejus vallum, I, 11, 24, 31. III, 5, 10. IV, 37. adversus Bri- tannos expeditio, IV, 36.
 Seveffius, (*Sivez, or Schives, cog.*) Gul. Astrologiæ studii addictus, XII, 34. Archidiaconus Fani Andree deliquit- tus, Ibid. Patrio Giamo Archiepi-

INDEX.

scopo capitalis inimicus, 35. Archiepiscopatum obtinet, Ibid.
 Senna insula, I, 35. aliz duz, 42.
 Senta insula, I, 42.
 Sfortia, (Sforza, postremorum Mediolani Ducum cog.) Galeacius a patruo interemptus, XIX, 28.
 Sapienza insula, I, 49.
 Slaus (Shaw, cog.) Jac. arcis Sterlinensis praefectus Regem excludit, XII, 61.
 Swardus Northumbriae Regulus Miltocumbi III. avus maternus, auxiliis Anglicis praefectus, VII, 12. copias cum Scotis adversus Gulielmum Normannum conjungit, 18.
 Sibylla Alex. I. uxor, VII, 26.
 Sigrana insula, magna & parva, I, 42.
 Silvius, (Wood, cog.) Andreas, Largous, classis Sconicae praefectus, XIII, 1. naves Anglicas praelio superatas, Letham ducit, 3. Stephanum Bullum Anglum navali praelio vincit, 6.
 Silvius [And.] Largous, legatus ad Joan Albinum missus, XIII, 47. a Rege ad deprecandam Com. Leviniz necem missus, XIV, 29.
 Silures Valliz incolae, II, 27.
 Simon Breccus, VI, 3.
 Sinclairus (Sinclair, or St. Clare, cog. illustris familia, quorum Principes olim Orcadam & Cathanafia Comites; nunc Sinclairia Reguli primi existimantur) Gul. Caledoniorum Episcopus Anglos ad naves compellit, VIII, 44. ob id facinus Rob. I. suum cum Episcopo appellat, Ibid. in verba Ballioli jurare coactus, IX, 7.
 Sinclairus [Gul.] a Saracenis in praelio caesus, VIII, 58.
 Sinclairus [Gul.] Orcadam Comes Cancellarius, XI, 33.
 Sinclairus [Joan. & Valt.] in praelio Otterburnensi fortissime dimicant, IX, 59.
 Sinclairus [Joan.] Episcopus Brechinensis, Mariam Reginam ad eadem stimulat, XVII, 7.
 Sinclairus [Oliver] dux exercitus Scotici a Rege constitutus, XIV, 60.
 Sinclairus [Rob.] Orcadam Comes unius ex Jac. III. custodibus, XII, 17.
 Siuna insula, I, 35.
 Skeniz insulae duz, I, 50. aliz tres, Ibid.
 Skennia insula, I, 35. alia, 37.
 Skia insula, vel Skianacha, (The Isle of Skie, Abudarum, nisi forte Leogum excipias, maxima) I, 39.
 Slegana insula, I, 42.
 Soa insula, I, 37. aliz tres, 42.
 Soabretilla insula, I, 38.
 Sodor oppidum (Manna insula, in quo habitabat Insularum Episcopus, inde Sodorensis dictus) I, 34.
 Solanz, marini anseres, I, 34. 38.
 Solanum somniferum, VII, 6.
 Solra, Soltra Hill, mons est, & in eo Canobium & Ptochodochium, 9 ab Edimb. mill.
 Solvazus, (Solway Frith, abstrarium, seu sinus, Scotiae ab Anglia ab occasu distinctus) I, 17.
 Solvathius Scotorum R. V, 51.
 Somerseri Dux, The Duke of Somerset, nobilis Anglus.
 Somervallius (Somerville, or Somervail, cog. in quo primas tenet Somervallia Regulus) Alex. Judex in Valt. Millum, XVI, 19.
 Somervallius [Joan.] Bodiorum partibus se adjungit, XII, 22.
 Somervallius [Joan.] Jac. Hamiltonium Nothum, pugna superat, XIV, 11.
 Somervallius [Joan.] Camnethamius, pecuniam Jacobo Hamiltonio mutam dat, XX, 6.
 Sophocardius, (Wisheart, or Wishehart, cog. hoc sibi vocabulum finxit Buchananus ex σωφός & καρδιά, q. d. corde sapiens; sed male: non enim hoc verum cognominis etymon, quippe quod origine Gallicum sit, nam qui nobis Wisheart, or Wisheart, illis Guiscard appellatur) Geo. Evangelii concionator egregius, XV, 32. caprus, Ibid. condemnatus, 34. 35. Cardinali mortem praenunciat, 37. dein igne crematur, Ibid.
 Sorbonici Doctores (Doctors of the Sorbon, est autem Sorbona celebris Schola Theologica in Academia Parisiensi) tres in Scotia missi, de religionis capitibus disceptaturi, XVI, 41.
 Spea fluv. (& Speus, The River of Spey, fluvius Scotiae & lacu ejusdem nominis ortus, qui Badenacham intermeans, Moravianaque a Marria & Banfia dirimens, in mare Germanicum se effundit) I, 29. omnium Scotiae fluminum rapidissimum, VII, 20, 26.
 Spea regio, V, 8.
 Speluoca, ex qua aqua distillans in lapidum pyramidas vertitur, I, 27.
 Spencerus, Spencer, cog. Angl.
 Spentius (Spence, cog.) Dav. caesus, XX, 61.
 Stabuli Comes qui magister equitum, X, 22.
 Stacbadis insula, I, 36.
 Stafa insula, I, 38.
 Stammeria, (Stannmore, ericetum, inter Richemondia Cumbriaque praefecturae) Ilmes inter Scotiae & Angliam, unde dicta, VII, 18.
 Stamparum Dux, The Duke d' Estamps, nobilis Gallus. a Stampis oppido, 14. Leucis a Parisiis distante denominatur.
 Stanlaus, Stanley, cog. Anglicum, in quo eminet Derbiensis Comes.
 Stephanodunum, (Dunstaffage, or Dunstaffnage, olim Regia sedes) oppidulum Lornz, I, 28.
 Stephanus Bononiz maritimae Comes, Angliz regnum occupat, VII, 31. Injustum bellum Scotis infert, 32.

Stet-

Sterlina moneta a Sterlino oppido quibuldam dicta, VI. 6.

Sterlinensis ager, (*The Shire of Sterling*)

I. 20. 21. Et

Sterlinum (*Str-ing, or Strinsling, urbs percelebris, juxtaque arx munitissima ad Fortham, praefectura inde Sterlinensis dicta dant nomen*) I. 21. Anglis deditum, VIII. 17. a Scotis receptum, 40. a Scotis oppugnatum, & captum, IX. 27.

Sterlinus, (*Stirling, cog. vid. Kerius*) Geo. archi Britannoduni custodiendz a Levinio appositus, XV. 20.

Sterlinus [Joan.] arcem lacus Levinii oppugnat, IX. 28. a Gul. Duglassio Italiano victus ac fugatus, 26.

Sterlinus [Gul.] Kerius, inter Jac. III. percussibiles, XII. 67.

Stinfarius (*Stinfar*) Caritae fluv. I. 20.

Strabogis, i. q. Bogis, Vid.

Strabogianus, *The Lord of Strathbogy: is olim Cuminius, vel potius a Macdufforum familia oriundus, qui Strabogium sibi cog. assumpsit.*

Strabogium, *The Castle and Town of Strathbogy, oppidum ad consuetum Deverna & Bogis fluminum stum, juxtaque arx Comitum Huntillae, qui nunc Gordonia Dux.*

Strabrocum, Strabrock, Lothiana vicus, ad torrentem Brocum qui in Almonem influit.

Stranavernia regio, I. 30. vid. Naveria.

Strat, quid significet, I. 24.

Stratagema, V. 28. VI. 16. VII. 6. VIII. 20. 27. IX. 23.

Strathieria regio, (*vid. Ierna*) I. 24.

Strato, (*Straton, cog.*) Dav. crematus, XIV. 49.

Stroma insula, I. 42. alia, 48.

Stroza insula, I. 49.

Strozzius [Leon] Gallicarum triumvirum praefectus, in Scotiam venit ulturus Card. Betonii mortem, XV. 45.

Stuartus magistratus nomen, VII. 19. inde Stuartorum familiz initium, Ibid.

Stuartus (*Stuart, cog. inclita & antiquissima familia, cujus Principes olim Scotia Dapiferi seu Senescalli*) ad summum regni fastigium jure sanguinis evecti, per multa retro secula primum Scotiz adjuncti deinde Anglis maxima cum gloria, aequitate & clementia imperitantes, Alanus, Jac. Scote Rectoris F. praelio celsus, IX. 14.

Stuartus [Alanus] Valteri Atholiz Com. F. Cathanaliz Comes, praelio ad Ennerluteam a Don. Balochio celsus, X. 33.

Stuartus [Alanus] Joan. F. Darnilzus, seu Darlus, a Tho. Bodio interemptus, XI. 2. *[Hac familia a Rob. Stuarto Valteri II. Scotia dapiferi filio ortum ducit, hoc ordinis; Robertus, Robertus,*

Alanus, Joannes, Joannes, Alanus, Joannes, ejus frater, Joannes, Alanus, Joannes, primus Darnilae Regulus, ac deinde Alanus Comes, Matthaeus, Joannes, Matthaeus, Henricus Maria Regina mortuus]

Stuartus [Alanus] Joannem fratrem Lornae Regulum captivum tenet, XI. 18. a Caleno Cambello in carcere constrictus moritur. Ibid.

Stuartus [Alex.] (*Filius Valteri, Alanus, F. Valteri, F. Fleanchi, F. Balchonis Abria Thani*) Dapifer, seu Senescallus Scotiz, Norvegos praelio superat, VII. 62.

Stuartus [Alex.] Buchaniz Comes Rob. II. F. natu tertius, IX. 42. e gigni eodem incendit, 67.

Stuartus [Alex.] Alex. Buch. Com. F. Mariz Comes, Scotorum in praelio Harlaensi dux, X. 18. a Donal. Balochio victus, X. 33. ejus adolefcentiz vitia, 44. virtutes, Ibid.

Stuartus [Alex.] Valt. F. Mordaci Gubernatoris N. in Hiberniam profugus, X. 28.

Stuartus [Alex.] Alani Darnilae frater, Tho. Bodium occidit, XI. 2.

Stuartus [Alex.] Dux Albinus, Jac. III. frater, XII. 17. ab Anglis captus & liberatus, 18. in arcem Edimburgi, 39. post assu elapsus in Franciam abijt, Ibid. in Angliam transijt, 40. cum Duce Gloucestriz Scotiam invadit, 47. summa imperitiae eum defecit, 49. Jacobum fratrem in liberam regni possessionem restituit, 50. Dumbaram Anglo tradit, Ibid. in Gallia moritur, 55. ejus progenies, Ibid.

Stuartus [Alex.] Alex. Albiniz Ducis F. Moraviz Episcopus, XII. 18. XIX. 27.

Stuartus [Alex.] Jacobi IV. notus Fani Andrea Archiepiscopus in poena ad Fluidonem cum patre captus, XIII. 44.

Stuartus [Alex.] Mordaci Gubernatoris F. capite plectitur, X. 18. 29.

Stuartus [Alex.] Garlianus celsus, XII. 60.

Stuartus [And.] Jacobi Lornensis Joanna Regina Jacobi I. vidua filius, M. raveniensium Episcopus, XI. 23.

Stuartus [And.] I. Evandaliz Regulus, Valteri [al. Jacobi] F. Mordaci Gubernatoris N. in Hiberniam profugit, X. 28. Scotiz Cancellarius in Daniam legatus missus, XII. 27. a cem Dumbari caput, 39.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Jacobi I. vidua filius, M. raveniensium Episcopus, XI. 23.

Stuartus [And.] I. Evandaliz Regulus, Valteri [al. Jacobi] F. Mordaci Gubernatoris N. in Hiberniam profugit, X. 28. Scotiz Cancellarius in Daniam legatus missus, XII. 27. a cem Dumbari caput, 39.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [And.] Ochiltiz Regulus [And. IV. Evandaliz Reguli F. And. N. Alex. (filii Valteri fratris And. Cancellari) P.] Reginae cum Darnil nuptis adversatur, XVII. 47. in poena ad Langosidum vulneratus, XII. 12.

Stuartus [Arcturus] Valteri Gubernatoris filii nothus in Hiberniam profugit, X, 28.
 Stuartus [David] Iernix Comes, Rob. II. F. IX, 42. moritur, X, 46.
 Stuartus [David] Rob. III. F. ac haeres, Rotheshiz Dux creatus, X, 4. Eliz. Dumbaria ei desponsa, 5. Mariam Duglassiam uxorem ducit, Ibid. in arce Edimb. ab Henrico IV. Anglo obfessus, 7. ejus effrenis libido, 10. a Gubernatore patriuo suo in carcerem inclusus, fame perit, Ibid. XIX, 27.
 Stuartus [Dugallus] viso nocturno turbatus, eo ipso tempore quo Darizus trucidatus est, XVIII, 17.
 Stuartus [Duncanus] przdonom dux, X, 1.
 Stuartus [Gul.] przelio ad Belsiam captus, X, 24.
 Stuartus [Gul.] Lornensis in carcerem conjectus, XI, 10. (Hec familia originem traxit ab Alex. Stuarto filio minor Rob. Stuarti Darnilai, regnantis Alex. III.)
 Stuartus [Gul.] Episcopus Abredontz, legatus in Galliam missus, XIV, 49.
 Stuartus [Hen.] Darizus, Mathzi Leviniz Comitis F. ex Anglia in Scotiam venit, XVII, 43. a Maria Regina comiter acceptus, Ibid. 45. Aizii cum eo familiaris, 44. qui discordiarum semina inter eum & Moravium semit, Ibid. 46. Elizabetha Anglia, & Gul. ejus cum Maria nuptiis adveniant, 48. Dux Rotheshiz ac Rossiz Comes appellatus, Ibid. Sect. Papanz acerrimus assertor, Ib. Mariam Regiam uxorem ducit, 49. Rex praconis voce pronuncians, Ib. Regine amicus ab eo alienatus, 54. omni cura publica exutus, Ibid. Daviden Alzium interimendum curat, 61. quamvis multitudinal Dav. Aizii caedem suo jussu patriam testaretur, 64. edictum tamen ne quis eum caedis consilium diceret, 65. a Regina inhumaniter habitus, 54. XVII, 4. veneno petrus in morbum incidit, 6. convalescit, 7. insidiz in ejus caput froctz, Ibid. Regis cum eo simulare reconciliatur, 9. milere strangulatur, 13. ostenta circa ejus mortem, 17.
 Stuartus [Jac.] Dupiser, seu Senescallus Scotiz, Alex. F. unus & sex Scotiz custodibus, VIII, 1. (Hunc Buchananus Joannem pericram appellat)
 Stuartus [Jac.] Durisdianus, Jacobi unius & Scotiz Rectoribus F. przelio ad Halidonem captus, IX, 14.
 Stuartus [Jac.] Mordaci Gubernatoris F. X, 25. Britannodunum cremat, 28. in Hibernia profugus, moritur, Ibid.
 Stuartus [Jac.] Gul. Lornensis frater, Jacobi I. viduam uxorem ducit, XI,

10. in carcerem conjectus, Ibid. przdibus dariz liberatus, Ibid. in exilium a Duglassio pulsus, 24. moritur, Ibid.

Stuartus [Jac.] Eques, ab Alex. Lilio & Rob. Bodio captus, XI, 23.

Stuartus [Jac.] Jac. Lornensis & Joan. Reginz F. Buchaniz Comes, XI, 23.

Stuartus [Jac.] Jac. IV. nothus, Moraviz Comes XIII, 40. ejus elogium, XIV, 1. Humium de cruce patris acicular, XIII, 40. XIV, 7. regni Vicarius factus, 39, 44. in Galliam missus, 45.

Stuartus [Jac.] Jac. V. nothus, Regiam in Galliam comitatur, XV, 55. Anglos magna cum cede ad mare compellit, 57. in Galliam missus, XVI, 14. veneno, ut creditur, periturus, 17. delectus qui cum Argathelio coronam matrimonialem Delphino ferret, 24. ad Dominos congregationis a Regente missus, 30. ad Fanum Andrex concedit, 31. Regis ei poenam, ni redeat interminatur, 32. ad purioris Religionis cultores se adjungit, 33. Reginz in patriam reditum fundet, XVII, 4. 5. Ipse in Scotiam redit, 6. ad latrones compescendos missus, 22. Matriz Comes creatus, 26. Agnes Ketha Comitis Martialis filia uxor data, Ibid. pro Maria Moravia donatur, Ibid. ab Huntizlo affectate tyrannidis accusatur, 28. Bothuclius cum cum Hamiltoniis committere audet, 29. cum his de eo tollendo conjurat, Ibid. eorum consilium ab Aranio ei detectum, 30. Gordonius cum obruscare destinat, 31. latrones supplicio afficit, 33. Pom. Rom. & Card. Lotharingus Regiam per literas ad ejus necem incitat, Ibid. inimicorum copas eludit, 35. Joan. Lessius cum ad eadem prodire renuit, 36. Huntizus cum quovis modo tollere statuit, 38. Huntizum pugna ad Corrichiam superat, 40. Bothuclium accusat, 45. Regina ab eo alienata exitium ei machinatur, 46. insidias evadit, Ibid. a Reginz cum Darizo nuptiis avertus, a publico conventu se abstinet, 47. exilio cum aliis Proceribus migratus, 49. Hamiltoniorum consilia damnat, 50. Maxuallius ab eo pecuniam extorquet, 51. a Regina in gratiam receptus, 53. Regine iusta uxor ejus morbum simulat, ut hoc prztexu Darizus ipsius edibus excluderetur, XVIII, 4. ad uxorem videntem invitata Regine proficiscitur, 11. rumor spargitur Darizum ejus ac Mortonii consilio esse interfecum, 15, 16. in aulam redit, 18. a Bothuclio petrus, Ibid. a Regina arceffitus, foderi inter ipsam & suz factionis Proceres subscribere renuit, 35. Bothuclii dolos evadit, Ibid. peregre proficiscendi

veniam impetrat, 40. domum rever-
tetur, 55. ac Prorex eligitur, *Ibid.* e-
jus auctoritas decreto publico confir-
matur, XIX, 1. conventibus juridicis
operam dat, 3. ejus constantia, 4. co-
pias contrahit, 9. Regine copias ad
Langosidum profligat, 19. conven-
tum indicit, 13. rebelles compescit,
14. in Angliam proficiscitur, 16. ad
suos revertitur, 30. cum copiis ad si-
prentionalem regni plagam profici-
scitur, 38. conventum Procerum Per-
thi habet, 42. ab amicorum intimis
desertus, 48. adversus latrones ducit,
49. ac limites pacat, 50. a Jac. Ha-
miltonio occisus, 52. ejus elogium,
54.
Stuartus [Joan.] Jacobi Scortiz Custo-
dis frater, pralio ad Varium Sacellum
caesus, VIII, 22.
Stuartus [Joan.] ejusdem Jacobi F.
pralio ad Halidonem caesus, IX, 14.
Stuartus [Joan.] Cariciz Comes, po-
stea mutato nomine Rob. III. Sco-
torum R. quem vide.
Stuartus [Joan.] Alex. F. Darnilæus
diadema Duci Clarentiz detractum e-
mit, X, 22. equitum Scotorum in
Gallia præfectus, 29. ad Jac. I. a Ca-
rolo VII. Franco legatus missus, *Ibid.*
Stuartus [Joan.] Roberti Gubernato-
ris F. Buchaniz Comes, Scotorum in
Gallia dux, X, 20. Anglos ad Baugium
superat, 21. Magister equitum
in Gallia creatus, 22. domum revo-
catus, 23. rursus in Galliam navigat,
Ibid. pugna ad Vernonium caesus, 24.
Stuartus [Joan.] Rufus, Rob. III.
ut videtur, nothus, a Jac. Stuarto
Mordaci filio caesus, X, 28.
Stuartus [Joan.] Jacobi Lornensis ex
Regina Joanna F. I. Arholiz Comes,
XI, 23. Reatricem Duglassiam uxorem
ducit, 45. a Donaldo Insulano
captus, XII, 19. dimissus, *Ibid.* pacis
inter Regem & suos interpres & pi-
gnus, 59.
Stuartus [Joan.] Jac. III. frater, Mar-
tiz Comes, XII, 17. vena rescissa mori
coactus, 18.
Stuartus [Joan.] Dux Albinus, Alex.
F. Jac. II. N. Prorex electus, XIII,
47. in Scotiam appellit, XIV, 1. He-
burnus in ejus familiaritatem obsecrit,
2. Regiam matrem in suam potentia-
tem redigit, 4. legatos in Angliam
mittit, *Ibid.* Humium capitali suppli-
cio afficit, 7. in Galliam abijt, 9. in
Scotiam redit, 13. adversus Anglos
exercitum cogit, 14. cum iis pacifci-
tur, 15. in Galliam rursus profici-
scitur, 16. in Scotiam revertitur, 18.
exercitus ab ipso conscriptus Angliam
ingredi reulit, 22. Vercam arcem
oppugnat, *Ibid.* tertium in Galliam
abijt, 23.
Stuartus [Joan.] Mathzi F. III. Le-
viniz Comes, Proregi rebellis, XIV,
6. in gratiam receptus, *Ibid.* Duglassio

se adjungit, 25. unus e regni custo-
diis a sua factione electus, *Ibid.* a
Duglassio alienatus, 26. ab aula de-
scedit, 27. ab Hamiltoniis pralio ca-
sus, 29.

Stuartus [Joan.] Joan. Levinii F. &
telitum Scoticorum in Gallia præ-
fectus, in custodiam inclusus, XV, 21.

Stuartus [Joan.] Jac. V. nothus Cal-
sonis Abbas. Ejus de stipatoribus Re-
ginæ corpori assumendis commen-
tum, XVII, 23.

Stuartus [Joan.] Joan. F. Joan. N.
Joan. P. IV. Atholiz Comes, Dardacem
molestissime fert, XVIII, 18. ad-
versus Reginam & Bonhuclium
conjurat, 41, 46. sua cunctatione oc-
casione rei gerendæ amittit, 43. a
Reginæ partibus stat, XX, 7.

Stuartus [Mathæus] Joan. F. II. Le-
viniz Comes, a Joan. Drummond
victus, XIII, 5. Margaritam Hamil-
toniam uxorem ducit, 9. unus ex
Jac. IV. ad Fluidonem ducibus, 38.

Stuartus [Mathæus] Joan. F. Mathzi
N. IV. Leviniz Comes a Regina &
Cardinale & Gallia excitus Hamiltonio
æmulus, XV, 8. quatuor millibus ho-
minum comitatus ad Reginam venit,
10. inani spe nuptiarum Reginæ vi-
dus delusus, 8, 12. fraude intellecta
vindictam meditat, 13, 14. cum
Prorege pacifcitur, 14. Franciscus Gal-
lus ab eo alienatus, 14, 16. ad Gal-
lum epistolam scribit, 16. Angli an-
imum explorat, 19. in Angliam pro-
fectus a Rege honorifice suscipitur,
20. Margaritam Duglassiam uxorem
ducit, *Ibid.* ad Gallum a Proregis le-
gato accusatur, 27. in Scotiam rever-
sus, 32. Jac. Duglassium Drumlan-
censem, multis captis, in fugam ver-
tit, 32. remissio exilio patris restituit,
XVII, 43. ab Elizabetha Angli
revocatus, 48. redire renuit, *Ibid.* ad
Reginam de nece filii conqueritur,
XVIII, 23. ex Anglia revertitur, XX,
17. primo Interrex, 19. mox Prorex
creatur, 20. conventum indicit, 31.
adversus Huntizanos ducit, *Ibid.* Bri-
tannoduni arcem recipit, 32. ex
Flaminii arcis præfecti uxorem libe-
ralitas, 33. de Archiepiscopo Fani An-
drez supplicium sumit, 34. conven-
tum Edimb. extra pomeria habet,
50. dum Comitibus sterili agit, 58.
a Reginensibus inopinatus opprim-
itur, 59. atque ex vulnere decedit,
62.

Stuartus [Mordacus] Fiffz Comes,
Rob. Ducis Albiniz F. in pralio ad
Homeldonum captus, X, 8. patris
redditus, 19. patri in gubernatione
succedens, 23. filios suos regere ne-
quit, 23, 25. Jac. I. ab Anglis repe-
ndum curat, *Ibid.* quem reversum
in sede Regia coronandum collocat,
27. in custodiam inclusus, 28. capi-
tali supplicio affectus, 29.

regni castus. Ibid. 1. ab aula & praelio ce-
 vinii F. 6. Gallia prae-
 us, XV, 21. nothus Cal-
 toribus Ro- sus commen-
 Joan. N. nes, David XVIII, 12. Bonhuelium
 ratione occi- tit, 43. a
 7. F. II Le- rum mundo tam Hamil-
 . unus ex- cibus, 38. F. Marthi
 Regina & Hamiltoni-
 nibus homi- nam veni,
 Regine vi- de intellecta
 14. cum- nificus Gal-
 6. ad Gal- Angli an-
 gliam pro- fuscipitur,
 m uxorem Proregia le-
 tiam rever- Drumlan-
 fugam ver- tia resti-
 etha Ang- ur, Ibid. ad
 conquerit, erius, XX, nox Proter
 indicit, 21. Rich. perfidia, VIII, 16.
 Regnum Anglorum adipiscitur,
 II, 37. in Scotiam venit, VI, 48. adver-
 sus Scotos exercitum mittit, Ibid. quo
 delecto, 50. Canutum filium cum novo
 delectu mittit, 51. cum Scotis pacisci-
 tur, Ibid.
 Sueno, Suenonia, F. Scotiam invadit,
 VII, 5. majore suorum parte caesa ip-
 se agere evadit, 7.
 Suffragiorum vis imminuta, VI, 15.
 Sullakeria insula, I, 44.
 Suintonia, (Swinton, cog.) Joan. Du-
 cem Clarendi vulnerat, X, 27.
 Suintonius [Tho.] praelio ad Vernoli-
 um caesus, X, 24.
 Sulus, (Soules, or Lord Soules, cog. &
 Sullia sive Lidalia Regulus.) Gul. Ber-
 vici praefectus majestatis dampnatur,
 VIII, 46.
 Sumerleus, (Sumerled, vulgo, Sorley
 Bay, vir clarus & Donaldina familia)

Argathelia Thaus. In spem regni cre-
 tus, VII, 37. a Gilchristo Comite An-
 gular profugitur, Ibid. captus, 42.
 Sumerleus, Sumerledi F. novum tu-
 multum ciens vincitur, VII, 57.
 Suna insula, I, 49.
 Supplicia exquisita spectantes efferrant,
 2, 59.
 Surrius, & Surria Comes, The Earl of Sur-
 ry, nobilis Anglus.
 Suffexius, & Suffexia Comes, The Earl of
 Suffex, nobilis Anglus.
 Sutherlandia, (Sutherland, regio Scotia
 septentrionalis, Rossia, Naveria, & Ca-
 thanesia confinis,) I, 30.
 Sutherlandia Comes, Vid. Gordonius.
 Sutherlandus, (Sutherland, celebre &
 per vetustum cog. in qua principem locum
 tenet, qui Sutherlandia Comes insignitur)
 Alex. Gul. F. Kennehi N. regni hanc
 declaratur, IX, 37. moritur, Ibid.
 Sutherlandus [Kennehi] VI. Suther-
 landia Comes praelio caesus, IX, 14.
 Sylvius, Vid. Silvius.
 Symphoniaci poenis compressi, IX, 1.

T.

TAICHIA, (The Stewerry of Mon-
 teith, regio in occidentali praefectura
 Perthensis lateris,) I, 23. V, 8.
 Taichus, (The Water of Teith, & inde
 Taichia regionis nomen) fluv. I, 24.
 Talbotus [Rich.] unus ex Eduardi Bal-
 lioli ducibus, IX, 5. [Talbot, cog. An-
 glicum] ab Eduardo Anglo in Scotia
 relictus, 15. captus, 16, 25.
 Taliferreus, (Taisfer, cog.) Laurentius se
 Jacobum IV. Eudem transeuntem
 Buchananus vidisse narrat, XIII, 42.
 Tameis, (The River Thames, fluviorum
 Anglia nobilissimus, a Tamo & Ifida
 fluminibus, ad Dorcastriam in unum co-
 euntibus, denominatus,) I, 17.
 Tanaia insula, I, 36.
 Teodunnus, (Dundas, urbs Angusia pri-
 maria, ad Tamm unde nomen traxit fluv.)
 I, 25. ejus cymon, VII, 49.
 Taranis insula, I, 42.
 Tarchesia insula, I, 36.
 Tarvedrum promontorium (idem q. Or-
 cas q. Vid.) I, 31.
 Tarsi, (Tars, or Tars, cog.) duo Starhe-
 durp Anglum interficiunt, XIII, 26.
 Taurum caput olim apud Scotos cadis
 testera, XI, 17.
 Taus, (The River Tay, fluviorum Scotia
 maximus, qui & montibus Caru Drum
 dictis oriens, prius Avon Dechari appel-
 latus Lacum Tamm pertransit, ejusque
 nomine assumpto praefectura Perthensem
 pervadit, tandemque Tami commissus in
 aestuarium Fism ab Angusia dirimens se
 exporrigit.) I, 25. ejus inundatione
 Bertha diruta, VII, 50.
 Taus lacus, I, 25.
 Templum Claudii Caesaris, I, 28.
 Tentallo, The Castle of Tantallon, Luthiana
 arx Bassa insula opposita.
 Termini Templum, I, 21, IV, 18.

INDEX.

Terminus. (*Monsieur de Termis, Gallia*)
Penius. auriolorum Gallicorum pax-
 sectus, in Scotorum missus, XV. 62.
Tesla. *The Tese, Northumbria fluv.*
Teviotia. (*Teviotdale, Scotia regio An-*
glia contermina in praefectura Rothburgen-
si, cui nomen dedit) I. 17. V. 2.
Teviotus fluv. (*The River Teviot or Fiet,*
Teviotians intersecans.) I. 17.
Texa insula. I. 36.
Textoris insula. I. 16.
Thasotis insula. III. 6.
Thani. i. e. regionum praefecti, VI. 52.
 VH. 19.
Therens Scotorum R. IV. 13. ad Brit-
 tones confugit. Ibid.
Thiana insula. I. 35.
Thomas Gallovidianus. Alani nothus
 exilis, VII. 57.
Throgmortonius. (*Throgmorton, cog.*
Angl.) Pat. Joan. Sandelmannum occidit, XI. 45.
Throgmortonius. (*Throgmorton, cog.*
Angl.) Nic. Regis Anglia legatus
 nuptias Mariae Scotz cum Darizo im-
 pedire conatur, XVII. 43.
Thyle insula. III. 2.
Tillardinum. Tillibardin, arx Jernia, o-
 lina sedes Comarchi, qui inde dictus Ti-
 libardinus, *The Laird of Tillibardin, cog-*
nomine Moravia; unde etiam qui nunc
 Comas Tillibardinus, & Atholia Dux.
Tillur. *The River Till, Northumbria fluv.*
Tina fluv. (*The River Tina, in Lachiana*
orientali, Hadrianum praefecturam. Item a-
lius Northumbria.) I. 18.
Tinnuthum. (*Tinnemuth, q. d. Tina estu-*
um, cambium & arx Regia in Anglia
ad Tina, estium, fra.) VII. 22.
Tirela insula. I. 38.
Tora insula. I. 42.
Tolatum. Tolado, urbs Hispania, Castellae
 nova caput.
Tolosa. Tolouse, urbs Gallia, Languedocii
 caput.
Tornacum. Tournay, in Doraick, Flandria
 oppidum ad Scaldis.
Trojani dictum. XI. 38.
Trajectus insula. I. 35.
Trailus. (*Trail, cog.*) Valt. Fani Andrez
 Episcopus moritur, X. 10.
Treant. Treant, Anglia fluv. in Hambrum
 cadens.
Triaracha insula. I. 31.
Tributorum inoppositio periculosa. I. 27.
 eorum coactores pariem avertunt, lb.
 eorum exactum restitutum, 54. Bel-
 licula, XIII. 15. coactores occisi, lb.
 Regem novorum tributorum excogita-
 tione, suorum animos offendit, XVI.
 7. tributa remittuntur, 10.
Trodatum. Treant, urbs Italia Concilio ibi
 missio famosa.
Trimarchia. II. 45. 47.
Trojani genere Graci. II. 9.
Troada insula. I. 50.
Troada. (*The River Troad fluv. Scotia*
aussimur, cum ab Anglia dividens.) I.
 17. 19. 19.
Troada. (*Troadales, a fluvio cum rigar-*

de nominata, Glottiana, Lithiana, de-
deria, saltem Africo. & Amandian-
camclusa) I. 18. V. 8.
Tuemen insula. I. 42.
Tuimena insula. I. 39.
Tuina. (*Tuino, cog.*) Laurentius, in
 tardum Balioium ad Scotia regem
 occupandum hortatur, IX. 4.
Tuisilis. *Tuisil, Northumbria fluv.*
Turgotus Episcopus Fani Andrez. V.
 22.
Turones. & Turo, *The City of Tours, in*
Gallia, caput regionis qua dicitur Turon-
ses Turonensi ager, Tourain. Dux Tu-
ronum seu Turonensis, The Duke of Tour-
is titulus erat aliquos Douglasia Ca-
rum.
Turstanus Archiepiscopus Eboracae.
 Dav. I. pacificator missus, VII. 19.
Tyrannis diu stare non potest. VII. 19.
Tyrannus. quomodo secidit Fani-
 nus, IV. 15.
Tyrannorum avaritia opulentiores
 supplicia trahit, IV. 21.

V.

VALAIA insula. I. 42.
Valentinus. (*Wallace, cog.*) Odo-
 marus, Pembrotiz Regulus, Scoti
 Prorex, VIII. 26.
Valentinus. *De Valois, cog. Regis apud*
los familia ante demum Burboniam.
Valla insula. I. 49.
Valla insula. I. 50.
Vallas. (*Wallace, cog. antiqua familia,*
qua insignitur emicula) Gul. Scotorum
 Dux longe fortissimus, ob singu-
 rem fortitudinem Scotorum Prorex
 appellatur, VIII. 18. Anglos varie
 locis superat, ac multas arces expu-
 nat, 19. Cretingamiam devincit, in
 in Angliam exercitum ducit, 21. et
 cum Bruffio colloquitur, 23. magis
 strenue se abdicat, Ibid. in patriam
 mor, Ibid. 25. a familliaribus pro-
 pus, ac Angli iussu strenuissime lae-
 29. ejus eloquium, Ibid.
Vallas. () Craig Comarchus (q. vid.
 fortissime pugnat, XI. 29. & vulne-
 bus moritur, 30.
Valli. *The Welsh, Vallia incolae, priscorum*
Britonum progenies.
Vallis. (*Wales, Anglia provincia, olim*
num, in mare Hibernicum promineus, So-
brina & Dya fluminibus a reliquis An-
glia quidammodo distincta.) I. 17. an-
 de dicta, II. 27. ejus pars a Roma vo-
 cata, Ibid.
Vallis Bogiana. *Strathbogy, Vid. Bogia.*
Vallum Hadriani. Vid. Hadrianus.
Vallum Severi. Vid. Severus.
Valterus Fleunchi. F. Vid. Stuartus.
Vanora Arcturi Britonum Regis uxor.
 V. 28.
Varar olim dicta quae nunc Monia.
 I. 29.
Varbecus. (*Warbeck, cog. insignis imper-*
atoris, vulgo Peter or Turkin Warbeck,
pollus.)

68
 illati.) P
 XII, 10.
 12. ab eo b
 marina Go
 laqueo vitz
 adlatus. W
 aula Com
 aglus.
 mens [Jo
 Prorex, VI
 ligant, The
 gnum comp
 uerfa insul
 nicinium n
 58.
 infius, (V
 Gul Dugla
 derga insul
 eduriones
 idderburnus
 Comarchus
 lia.
 emium, We
 Fisa oppida,
 la, cognom
 emius, (W
 casus Prince
 nam Macdo
 firmus,) D
 arcem opp
 emius [Jo
 XVI. 8.
 emius [M
 tus, VIII.
 emius [M
 factus, in S
 ibus se ad
 mant odunur
 fultura An
 enficarum
 dum artifi
 metia, Veni
 tusa Venet
 era insula,
 tracas, Mo
 trica, (The
 ad Tuedam
 emolum, V
 clade mem
 lavedrum
 tralamium.
 praefectura
 om. Roma
 testis lugub
 cipit, XIV
 martaria (S
 Scotia fere
 gibus subdu
 19. adema
 Vestra insul
 cipit, X
 arcem lacu
 IX, 18.
 tantum c
 trania insul
 la insula, l
 vicoilla ins
 pollus.

I N D E X.

- pellati.) Petrus, in Scotiam appellat.
VIII, 10. sic ejus ad Regem oratio.
12. ab eo honorifice tractatus, 14. Ca-
marina Gordonia uxor ei data, Ibid.
laqueo vitam finit, 18.
Wardlaw, cog.
The Earl of Warren, nobilis
Anglus.
Wentus [Joan.] Sutrrix Comes, Scotiz
Prorex, VIII, 17.
Wentus, The Gascoigners, Vasconia Gal-
lie provincia incolæ, olim Navarra re-
gnum complectentes.
Wentus insula, I, 39.
Wentus masculicorum impletum, X,
58.
Wentus, (Vaus or Vaux, cog.) Laur. a
Gul. Duglassio superatus, IX, 26.
Wentus insula, I, 39.
Wentus Pictorum gens, I, 35.
Wentus, The Laird of Wedderburn,
Comarchus Scotus ex Hamiorum fami-
lia.
Wentus, Weems, duo sunt ejus nominis in
Fisa oppida, hoc occidentale, illud orienta-
le, cognominata.
Wentus, (Weems, cog. vetusta familia,
casus Princeps Veneriarum Comes, ad Ma-
gnum Macduffum Fisa Thanum genus re-
ferunt.) David cum aliis lacus Levini
acem oppugnat, IX, 18.
Wentus [Joan.] ad Regentem missus,
XVI, 8.
Wentus [Mich.] in Norvegiam lega-
tus, VIII, 3.
Wentus [Mich.] cohortis in Dania præ-
fectus, in Scotiam rediens Regis par-
tibus se adjungit, XX, 52.
Wentus, Huntingdon, urbis & præ-
fectura Anglica nomen.
Wentus ad Regem Duffum tollen-
dum artificium, VI, 21.
Wentus, Venice, nobilis urbs Italia, perve-
nisset Venetorum Resp. Metropolis.
Wentus insula, I, 49.
Wentus, Monsieur de Verac, Gallus.
Wentus, (The Castle of Werk, arx Northum,
ad Tuedam fluv.) ejus forma, XIV, 22.
Wentus, Vernel, Gallia urbs, Scotorum
clade memorabilis.
Wentus promontorium, I, 31.
Wentus, Verulam, urbs Anglia in
præfectura Herefordiensi, olim municipi-
um Romanum.
Wentus lugubris primus in Scotia usus in-
cipit, XIV, 52.
Wentus, (Westmorland, Anglia regio
Scotia fere continetur, ejusque olim Re-
gibus subdita.) a Scotis occupata, V,
19. adempta, VI, 16. restituta, 18.
Wentus insula, I, 49.
Wentus ponte, (Wopus, cog.) Alanus,
acem lacus Levini impigre propugnat,
IX, 18.
Wentus castellum insula, I, 43.
Wentus insula, I, 42.
Wentus insula, I, 50.
Wentus insula, I, 42.
Vicesima rerum mobilium in Scotia im-
perata, X, 27.
Vici Fabrorum insula, I, 35.
Vici, & Vicioria, Wagon, Gallovidua op-
pidum præfectura dani nomen.
Victorinus in Britanniam missus, IV, 54.
Vici viridis, Greenwich. Essexia oppidum
3 mill. infra pontem Londinensem.
Vidogara, (vid. Lacus Rianus) sinus, I,
19.
Vienna, Vienna, celebris Germania urbs Au-
stria caput. Est & altera Vienna Gallia,
in Delphinatu.
Viennensis, (Monsieur de Vienn Gallus)
Joan. in Scotiam missus, IX, 49.
Vigilia in castris necessaria, VIII, 55.
IX, 6, 44.
Vikerana insula, I, 35.
Vindocinensis Comes, The Earl, nunc Duke
of Vendome, nobilis Gallus, Regio sanguis-
mæ ortus.
Vindramus, (Wmdram, cog.) Joan. de
hæresi concionatur, XV, 34.
Vino & frugibus corruptis confecto Bri-
tanni utuntur, I, 1.
Vinum a Scotis succo veneficæ herbæ
infectum, VII, 6.
Viridis insula, I, 35. altz quatuor, 38.
Vistus insula, I, 41.
Vitellius Saxo a Scotis cæsus, V, 35.
Vituli marini, I, 41.
Vitullina insula, I, 35.
Ulva insula, I, 38.
Ultonis importuna cupiditas perniciosa,
IV, 45, 54.
Voadica formina Britannorum dux Ro-
manos invadit ac trucidat, III, 3.
Vodius, Vid. Silvius.
Volfus, (Cardinal Woolsey, Archiepiscopus
Eboracen. & Cardinalis Rom.) Tho-
mas, ambitiosus, XIV, 20.
Volfingamus, Walsingham, cog. Angl.
Vonneda insula, I, 50.
Vorigemus Monachum Brittonum Re-
gem creat, V, 14. quem postea obrun-
dandum curat, 15. ipse regnum occu-
pat, Ibid. ac Saxonis sibi conciliat, Ib.
quorum auxilio Scotos Pictosque ul-
tra vallum Hadriani repellit, Ibid.
Vortimerus Brittonum R. cum Scotis &
Pictis foedus renovat, V, 16.
Vottonus, Wotton, cog. Angl.
Ura insula, I, 50.
Urbium plurimarum nomina in BRITA-
NICA seu BRIGA desinentia,
II, 21. item in DUNUM, 22. &
DURUM, 34. & in MAGUS, 35.
Urus fluv. I, 19.
Ufabrasta insula, I, 36.
Ureus furi in Britannie regno succe-
dit, V, 20. foedum ipsius flagitium,
22.
Utile honesto nonnunquam in aulis Prin-
cipum proponitur, X, 24.
Vulgi ardor facile restingitur, XVIII,
44.
Vulva insula, I, 50.

INDEX.

Ucellum apud Caesarem forte pro Ocell-
lo, II, 36.

W.

W Geminum non facile nisi a Ger-
manis profertur, I, 8. II, 26.
Wallis, vid. Vallis.
Wallowishia, II, 27.
Walsch seu Welsch, Germanis quid sig-
nificet, II, 27. IV, 26.

X.

X Litera Hispani pro duplici SS. u-
tuntur, II, 26.

Z.

Z EAL, (The Island Tell, insula Hab-
landicorum una,) I, 30.
Zelandicz insula, I, 31. alias Herthia
dicitur, 49, 50.
Zeviota mons, (The Cheviot Hills, mo-
ntium tractus in medio inter Angliam &
Scotiam situm,) I, 17.

FINIS.

ERRATA.

PAG. 27. l. 9. a. occurrat. P. 32. l. 26. l. insula. P. 33. l. 20. l. oris-
tem. P. 61. l. 27. l. vocatur. P. 92. l. 27. l. severitate. P. 102. l. 13.
a. psychilures. P. 112. l. 29. l. affluat. P. 161. l. 41. l. indixit. P. 207.
l. 1. l. Alexandria. P. 221. l. 45. l. crudellius. P. 251. l. 15. l. exceptus.
P. 280. l. 4. l. cum. P. 373. l. 13. l. violatores. P. 466. l. 31. l. conge-
rata. P. 552. l. 19. l. Interca.
- 284. decit capiti numerus IX. P. 98. num, XXXVI, & P. 136
num. XLIX. P. 122. cap. 19. decit Rex XLIV.

DE
JURE REGNI
APUD SCOTOS,
DIALOGUS.

AUCTORE
Geo. Buchanano Scoto.

Georgius Buchananus
JACOBO VI
SCOTORUM REGI
S. P. D.

SCRIPSERAM, ante annos complures, cum apud nos res turbulentissima essent, Dialogum de Regum Scotorum jure : in quo ab incunabilis ipsis, (ut ita dicam) quod jus, quæve potestas sit Regibus & civibus inter se, explicare sum conatus. Is liber cum pro tempore profuisse nonnihil sit visus, ut occluderet ora quibusdam, qui clamoribus importunis magis, qui tum erat, rerum statum insectarentur, quam quid rectum esset ad rationis normam exigere; rebus tamen paullo tranquillioribus, ipse quoque arma deposita concordie publice libens consecravi. Nuper autem cum in eam disputationem interschedas repertam incidissem, ac visus essem in ea multa videre, quæ ætati tuæ (in ea præsertim rerum humanarum parte collocata) essent necessaria, eam publicandam censui, ut & mei in te studii esset testis, & tui erga cives officii te admoneret. Multa autem mihi faciunt fidem, hunc meum conatum non inanem fore : in primis ætas nondum pravis opinionibus corrupta, & supra ætatem indoles, ad præclarissima quæque capeßenda sponte properans, & non modo præceptoribus, sed omnibus recte monentibus, in obtemperando facilitas, & in rebus examinandis judicium & solertia : quo in genere nullius apud te magis pollet auctoritas, nisi probabili ratione confirmetur. Video etiam, te, naturæ quodam instinctu, ab adulatione, quæ & tyrannidis est nutricula, & legitimi regni gravissima pestis, adeo abhorrevit, ut sollicitos & haereticos aulicos, non minus odoris, quam, qui sibi omnis elegantia censuræ videntur, eos amant & affectent, & velut sermonis condimenta, passim Majestates, Dominationes, Illustritates, & si qua alia magis sunt putida, aspergant. Ab hoc te errore quanquam & naturæ bonitas, & institutio Rectorum, in præsentia vindicent, tamen nonnihil subvereri cogor, ne blanda vitiorum alitrix, prava consuetudo, animum adhuc tenellum in peiorem partem detorqueat : præsertim cum non ignorem, quam reliqui nostri sensus facile sese præbeant seducendos. Hunc igitur ad te, non modo monitorem, sed etiam flagitatorum importunum, ac interim impudentem, misi : qui, in hoc flexu ætatis, trans adulationis scopulos te comitetur : nec moneat modo, sed in via semel inita contineat, & si quid deflexeris, reprehendat & retrahat. Cui si parueris, tibi tuisque in præsentia tranquillitatem, & in futurum sempiternam comparabis gloriam. Vale. Sterlingi, Anno salutis humanæ M. D. LXXIX. die decimo Januarii.

D E

JURE REGNI APUD SCOTOS, DIALOGUS.

Personæ

G. BUCHANANUS, THOMAS METELLANUS.

I. U M nuper e Galliis Thomas Metellanus redi-
isset, eumque diligenter de statu rerum Galli-
carum percontatus essem, cœpi, pro meo in
illum amore, hortari, ut in curriculo ad glori-
am instituto perseveraret, spemque optimam
de progressu studiorum suorum conciperet. Nam
si ego, mediocri ingenio, re familiari prope
nulla, seculo inerudito, ita tamen cum temporum iniquitate confli-
xerim, ut aliquid præstitisse videar; certe quibus, feliciore seculo
natis, ætas, opes, ingenium, abunde suppetunt, hi neque labore ab
honesto instituto deterreri deberent, neque tot adminiculis adjuti,
desperare possunt. Pergerent igitur, pro virili, rem literariam il-
lustrare, ac se suosque cives memoriæ posteritatis commendare.
Quod si paullulum conniterentur, fore, ut eam opinionem ex ani-
mis hominum tollerent, in frigidis orbis regionibus, a literis, hu-
manitate, omnique ingenii cultu, homines tantum abesse, quantum
a sole abessent. Nam, ut Afris & Ægyptiis, aliisque plerisque
nationibus, celeriores animi motus, acrimoniamque majorem inge-
nii, natura indulserit, nullam tamen gentem ita prorsus damnavit,
ut ad virtutem & gloriam aditum ei præcluserit.

[A 2]

II. Hic

II. Hic, cum ille de se (qui est ejus pudor) modice, de me vero magis amanter quam vere, locutus esset; eo tandem sermonis cursus nos pertraxit, ut, ubi ille me de perturbato patriæ statu rogasset, & ego ei, quantum commodum mihi pro tempore videbatur, respondissem, corperim invicem eum rogare, quænam vel Gallorum, vel aliarum, quas in Galliis convenissem, gentium, de rebus nostris esset opinio. Non enim dubitabam, quin ipsa rerum novitas (ut solet) omnibus esset occasionem & materiam sermonum datura. Quorsum (inquit ille) id ex me petis? Nam, cum & rei gestæ ordinem teneas, nec ignores, quid maxima pars hominum loquatur, omnes propemodum sentiant; facile conjicere potes, ex animi tui conscientia, quæ sit, vel saltem debeat esse, omnium opinio. *B.* At enim, quanto longius exteræ nationes absunt, eoque minores causas iræ, odii, amoris, aliarumque perturbationum, habent, quæ animum a vero deflectere possunt, tanto plerumque & sincerius judicant, & liberius quid sentiant eloquuntur; eadem illa loquendi & conferendi cogitationes libertas multa eruit obscura, impedita explicat, dubia confirmat, & improbis os occludere, & infirmiores docere, potest.

III. *M.* Visne tecum ingenue loquar? *B.* Quidni? *M.* Quamquam vehementer efferebar cupiditate videndi, ex longinquo intervallo, patriam, parentes, propinquos & amicos, nihil tamen atque hoc desiderium inflammabat, atque voces imperitæ multitudinis. Etsi enim vel consuetudine me confirmatum, vel præceptis doctissimorum hominum, existimaram: tamen, cum in rem præsentem ventum est, nescio quomodo animi mei mollitiem celare non potui. Nam, cum fœdum illud facinus, non adeo pridem hic editum, omnes uno ore detestarentur, auctorque incertus esset, vulgus, quod impetu magis fertur, quam consilio regitur, paucorum culpam in omnes conferebat: & privati maleficii commune odium adeo in totam gentem redundabat, ut qui etiam a suspitione erant remotissimi, sceleris alieni infamia conflagrarent. Igitur, dum hæc velut calumniæ procella conquiesceret, libenter in hunc portum confugi: in quo tamen vereor, ne in scopulum impegerim. *B.* Quamobrem vero? *M.* Quia recentis criminis atrocitas animos omnium, jamdudum accensos, adeo inflammatura mihi videtur, ut nullus jam defensionis locus supersit. Qui enim non imperitorum modo, sed eorum, qui sibi plus sapere videntur, impetum sustinere potero? qui non innoxii adolescentis in cæde crudelitate inaudita nos contentos fuisse clamitabunt, nisi in foeminas (cui sexui etiam, captis urbibus, hostes parant) novum immanitatis ederemus exemplum? A quo vero facinore dignitas ulla, aut majestas, eos deterrebit, qui in Reges ita sæviant? aut quem misericordiæ locum relinquent, quos neque sexus imbecillitas, nec ætatis innocentia, represserit? Jus, mos, leges, respectus imperii, reverentia legitimi magistratus, quem post hæc vel retinebunt pudore, vel coercebunt metu, ubi summi imperii vis infimorum patet ludibrio? ubi, sublato æqui-

iniqui,

iniqui, turpis, honesti, discrimine, publico prope consensu, in immanem degeneratur barbariem? Hæc, & his atrociora, scio, me, cum in Galliâs rediero, auditurum: ocellis interim omnium aures, nec defensionem nec satisfactionem admitturis.

IV. B. At ego te facile hoc timore, nostramque gentem falso crimine, liberabo. Nam, si prioris atrocitatem sceleris tantopere execrantur, qui convenit, severitatem in eo vindicando reprehendere? Aut, si Reginam in ordinem redigi moleste ferunt, prius est necesse ut probent. Igitur, tu elige, utrum e duobus atrox videri velis. Nam utrumque nec illi, nec tu, (modo vobis constare velitis) aut laudare, aut vituperare, potestis. M. Ego vero eadem Regis utique abominor & derector: gaudeoque ejus invidiam a publica conscientia remotam, & in paucorum improbitatem esse collatam. Hoc vero posterius facinus neque omnino vituperare, nec laudare possum. Nam, quod scelus, ab omni hominum memoria maxime nefarium, consilio & industria eruerint, sceleratos bello & armis persequantur, facinus præclarum & memorabile mihi videtur. Quod autem summum magistratum in ordinem redegerint, nomen Regium, quod magnum atque sanctum semper apud omnes gentes fuit, contemserint, nescio quomodo accepturæ sint omnes Europæ nationes, illæque in primis, quæ sub imperio Regio vivunt. Me certe, quanquam non ignorem quid ex adverso prætendatur, vel facinoris magnitudo, vel novitas, vehementer movet, eoque etiam magis, quod ex auctoribus ejus nonnulli mecum arcta consuetudine sunt conjuncti.

V. B. Jam propemodum videor videre, quid non tam te fortasse commoveat, quam istos alienæ virtutis iniquos judices, quibus satisfaciendum existimas. Eorum ego tria potissimum genera statuo, qui manus istam injectionem sunt vehementer exagitaturi. Unum genus est perniciosissimum. In eo sunt tyrannicarum libidinum administri, qui nihil non justum & honestum sibi credunt, in quo Regibus gratificari queant: quique non ex sua quamque rem vi, sed dominorum libidine, meriuntur. Hi sese alienæ cupiditati adeo addixerunt, ut nullam sibi, neque dicendi, neque faciendi, libertatem reliquerint. Ex hac secta prodierunt, qui adolescentem innoxium, nullis inimicitiarum causis, sed lucri, honoris, aulicæque potentæ, spe, libidini alienæ crudelissime mactaverunt. Isti autem, cum Reginæ vicem se dolere simulant, non illius ingemiscunt miseris, sed suæ securitati prospectum volunt, præmiumque sceleratissimi facinoris, quantum spe devorarunt, ægre sibi de faucibus ereptum ferunt. Hoc igitur genus hominum, non tam oratione, quam legum severitate & vi armorum, reor castigandum. Alii toti rerum suarum sunt. Hi, homines alioqui minime mali, non publica (quod videri volunt) injuria, sed damnis anguntur domesticis, ideoque mihi magis egere videntur consolatione, quam vel rationum vel legum remediis. Reliqua est imperita multitudo,

quæ omnia nova miratur, plurima reprehendit, neque quicquam rectum putat, nisi quod ipsa aut facit, aut fieri videt. Quamvis enim a consuetudine majorum receditur, tantum a justo & æquo recedi putat. Hi, quia non malitia & invidia, neque respectu ullarum rerum suarum ducuntur, fere doceri & de errore se deduci patiuntur, ac plerumque, vi rationum convicti, sese dedunt: quod in causa religionis sæpenumero his temporibus experimur, & superioribus sumus experti: nec fere quisquam

-----adeo ferus est, qui non mitescere possit,

Si modo cultura patientem commodet aurem.

M. Istud certe verissimum esse non semel sumus experti.

VI. B. Ut igitur cum hac multitudine agas, si clamosissimum & importunissimum quemque roges, quid de supplicio Caligulae, Neronis, aut Domitiani, sentiat, neminem eorum tam addictum Religio nomini fore puto, ut non jure poenas eos luisse fateatur.

M. Fortasse verum dicis. Sed iidem confestim clamitabunt, eos non de Tyrannorum suppliciis queri, sed justorum Regum indignas calamitates iniquo animo ferre. B. Videtne igitur, quam facile multitudo placari possit? M. Nondum, nisi tu quid aliud dicas. B. At paucis saxo intelligas. Vulgus (ut ais) Tyrannorum eadem probat; erga Regum adversam fortunam commovetur. Nonne igitur, si intelligat plane, quod sit inter Tyrannum & Regem discrimen, posse fieri existimas, ut in plerisque sententiam suam mutet? M. Istud si omnes faterentur, Tyrannos jure occidi magnus ad reliqua aditus nobis esset patefactus. Sed vides quosdam, nec spernendæ quidem auctoritatis viros, qui, cum legitimos Reges legum poenis subjiciant, tamen sacrosanctos esse velint Tyrannos: præpostero certe, nisi fallor, judicio: sed tamen pro eorum imperio, quamlibet immoderato & intolerabili, tanquam pro aris & focis, depugnare sunt parati. B. Ego quoque in complures, nec semel quidem, incidi, qui istud ipsum pertinaciter defendant: sed recte an secus, commodius alio loco expendemus. Interea, si vis, hoc nobis sit positum, ea lege, ut, nisi posterius satisfactorium tibi videatur, tuo arbitrio idipsum retractare liceat. M. Ista quidem lege non repugno. B. Pugnancia igitur hæc duos statuamus, Regem & Tyrannum esse. M. Statuamus.

VII. B. Qui originem ergo, causasque Regum creandorum, quæque sint Regum in populos, populorum in Reges, officia explicaverit, nonne, ex adverso quæ ad naturam Tyranni pertinent, propemodum explicuisse tibi videbitur? M. Ita arbitror. B. Et imagine utriusque proposita, nonne vulgus etiam intellecturum putas, quodnam sit suum erga utrumque officium? M. Verisimile est. B. Contra vero, in rebus dissimillimis, quæ sub eodem genere continentur, similitudines quædam inesse possunt, quæ imprudentes facile queant in errorem inducere? M. Possunt procul dubio: in eoque potissimum genere, ubi, qui deterior est, præstantioris personam facile assumit, nihilque magis studet, quam ut im-

periti

peritis imponat. B. Habesne aliquam in animo descriptam Regiam & Tyranni imaginem? Nam, si habes, magno labore me levabis. M. Ego profecto, utriusque quam habeam in animo imaginem, facile possem explicare: sed vereor, ea ne sit impolita & informis. Itaque, ne, dum tu me refutes, longior instituat oratio, malo audire, quid tu sentias, qui & ætate & rerum usu prior es; nec aliorum modo sententias teneas, sed ipse etiam multorum & mores & urbes videris.

VIII. B. Ego vero id faciam, ac libens, neque tam meam quam veterum sententiam explicabo; quo major sit auctoritas orationi, ut quæ non temporis causa confecta sit, sed ex eorum opinionibus excepta, qui, cum extra præsentem controversiam fuerint, non minus diserte quam breviter suum iudicium protulerunt, sine odio, sine favore, aut invidia, quorum causæ procul ab illis aberant: eorumque potissimum sententiis utar, non qui in umbris & otio consenuerunt, sed qui domi forisque in civitatibus bene constitutis virtute & consilio floruerunt. Sed, priusquam eos proferam testes, pauca ex te exquirere volo, ut, cum in rebus quibusdam, nec iis exiguis, consenserimus, non sit mihi necesse de cursu instituto digredi, & in perspicuis, & prope notis, vel explicandis, vel confirmandis, immorari. M. Ita faciendum censeo: ac, si quid vis, roga. B. Putasne, tempus quoddam fuisse, cum homines in tuguriis atque etiam antris habitarent; ac, sine legibus, sine certis fœderibus, palantes vagarentur? congregarenturque, prout vel animi libido ferebat, vel commoditas aliqua utilitasque communis eos conciliabat? M. Ego vero istud credo, cum sit & ordini naturæ consentaneum, & omnibus prope omnium gentium historiis testificatum. Ejus vitæ, rudis & incultæ, Trojanis etiam temporibus, in Sicilia, describit imaginem Homerus:

*Nec fora conciliis fervent, nec iudice tantum
Antra colunt umbrosa: altis in montibus ades
Quisque suas regit, uxorem natosque; nec ulli
In commune vacat socias extendere curas.*

Et si eam etiam temporibus, Italia nihilo cultior fuisse dicitur, ut ex fertilissimis prope totius orbis regionibus, facile sit conjecturam facere, quanta tum solitudo & vastitas in ceterioribus fuerit.

IX. B. Utrum vero existimas naturæ magis consentaneum, vitæ an illam vagam & solitariam, an concilia cœtusque hominum concordem? M. Cœtus hominum procul dubio: quos

*— ipsa utilitas, iusti prope mater & æqui,
primum congregavit, ac iussit*

*Communi dare signa tuba, defendier iidem
Turribus, atque una portarum clave teneri.*

B. Quid? tu utilitatem primam ac summam conciliatricem hominum fuisse arbitraris? M. Quidni? qui hominum causâ homines fuisse generatos audierim ex hominibus doctissimis. B. Magnum profecto videtur quibusdam utilitas habere vim, ad societatem publicam

quæ omnia nova miratur, plurima reprehendit, neque quicquam rectum putat, nisi quod ipsa aut facit, aut fieri videt. Quantum enim a consuetudine majorum receditur, tantum a justo & æquo recedi putat. Hi, quia non malitia & invidia, neque respectu ullo rerum suarum ducuntur, fere doceri & de errore se deduci patiuntur, ac plerumque, vi rationum convicti, sese dedunt: quod in causa religionis sæpenumero his temporibus experimur, & superioribus sumus experti: nec fere quisquam

----- adeo ferus est, qui non mitescere possit,

Si modo cultura patientem commodet aurem.

M. Istud certe verissimum esse non semel sumus experti.

VI. B. Ut igitur cum hac multitudine agas, si clamosissimum & importunissimum quemque roges, quid de supplicio Caligulae, Neronis, aut Domitiani, sentiat, neminem eorum tam addictum Regio nomini fore puto, ut non jure poenas eos luisse fateatur.

M. Fortasse verum dicis. Sed iidem confestim clamitabunt, eos non de Tyrannorum suppliciis queri, sed justorum Regum indignas calamitates iniquo animo ferre. B. Videsne igitur, quam facile multitudo placari possit? M. Nondum, nisi tu quid aliud dicas. B. At paucis faxo intelligas. Vulgus (ut ais) Tyrannorum caedem probat; erga Regum adversam fortunam commoveretur. Nonne igitur, si intelligat plane, quod sit inter Tyrannum & Regem discrimen, posse fieri existimas, ut in plerisque sententiam suam mutet? M. Istud si omnes faterentur, Tyrannos jure occidi, magnus ad reliqua aditus nobis esset patefactus. Sed video quoddam, nec spernendæ quidem auctoritatis viros, qui, cum legitimos Reges legum poenis subjiciant, tamen sacrosantos esse velint Tyrannos: præpostero certe, nisi fallor, judicio: sed tamen pro eorum imperio, quamlibet immoderato & intolerabili, tanquam pro aris & focis, depugnare sunt parati. B. Ego quoque in complures, nec semel quidem, incidi, qui istud ipsum pertinaciter defendant: sed recte an secus, commodius alio loco expendemus. In ærea, si vis, hoc nobis sit positum, ea lege, ut, nisi posterius satis confirmatum tibi videatur, tuo arbitrio idipsum retractare liceat. M. Ista quidem lege non repugno. B. Pugnantia igitur hæc duo statuemus, Regem & Tyrannum esse. M. Statuamus.

VII. B. Qui originem ergo, causasque Regum creandorum, quæque sint Regum in populos, populorum in Reges, officia explicaverit, nonne, ex adverso quæ ad naturam Tyranni pertinent, propemodum explicuisse tibi videbitur? M. Ita arbitror. B. Et imagine utriusque proposita, nonne vulgus etiam intellecturum putas, quodnam sit suum erga utrumque officium? M. Verisimile est. B. Contra vero, in rebus dissimillimis, quæ sub eodem genere continentur, similitudines quædam inesse possunt, quæ imprudentes facile queant in errorem inducere? M. Possunt procul dubio: in eoque potissimum genere, ubi, qui deterior est, præstantioris personam facile assumit, nihilque magis studet, quam ut im-

peritis imp
& Tyrann
M. Ego pr
cile possen
Itaque, n
audire, qu
aliorum m
& urbes v

VIII. R
veterum f
ut quæ no
excepta, c
nus diseru
sine favor
eorumque
consenuer
virtute &
pauca ex
exiguus,
gredi, &
mandis,
roga. B.
guriis at
dibus, p
libido fe
conciliab
consentat
catum.
in Sicilia

Eislem
ex fertil
facere, c
IX. R
tamne i
concord
primum

B. Qui
num tu
fuisse g
profest

peritis

quicquam
Quantum
ex quo re-
pectu ullo
ci patium-
quod in
& superi-

peritis imponat. B. Habesne aliquam in animo descriptam Regia
& Tyranni imaginem? Nam, si habes, magno labore me levabis.
M. Ego profecto, utriusque quam habeam in animo imaginem, fa-
cile possem explicare: sed vereor, ea ne sit impolita & informis.
Itaque, ne, dum tu me refutes, longior instituatur oratio, malo
audire, quid tu sentias, qui & ætate & rerum usu prior es; nec
aliorum modo sententias teneas, sed ipse etiam multorum & mores
& urbes videris.

ssimum &
ulæ, Ne-
stum Re-
fateatur.
bunt, eos
um indi-
quam fa-
aliud di-
rannorum
amovetur.
um & Re-
ntiam su-
re occidi,
deo quos-
um legiti-
esse velint
amen pro
tanquam
e in com-
aciter de-
emus. In-
erius satis
are liceat.
r hæc duo
eandorum,
icia expli-
pertinent,
or. B. Et
ellestorum
Verisimile
odem ge-
quæ im-
unt procul
, præstan-
am ut im-
peritis

VIII. B. Ego vero id faciam, ac libens, neque tam meam quam
veterum sententiam explicabo; quo major sit auctoritas orationi,
ut quæ non temporis causa connecta sit, sed ex eorum opinionibus
excepta, qui, cum extra præsentem controversiam fuerint, non mi-
nus diserte quam breviter suum iudicium protulerunt, sine odio,
sine favore, aut invidia, quorum causæ procul ab illis aberant:
eorumque potissimum sententiis utar, non qui in umbris & otio
consenserunt, sed qui domi forisque in civitatibus bene constitutis
virtute & consilio floruerunt. Sed, priusquam eos proferam testes,
pauca ex te exquirere volo, ut, cum in rebus quibusdam, nec iis
exiguïs, consenserimus, non sit mihi necesse de cursu instituto di-
gredi, & in perspicuis, & prope notis, vel explicandis, vel confir-
mandis, immorari. M. Ita faciendum censeo: ac, si quid vis,
roga. B. Putasne, tempus quoddam fuisse, cum homines in ru-
guriis atque etiam antris habitarent; ac, sine legibus, sine certis se-
dibus, palantes vagarentur? congregarenturque, prout vel animi
libido ferebat, vel commoditas aliqua utilitasque communis eos
conciliabat? M. Ego vero istud credo, cum sit & ordini naturæ
consentaneum, & omnibus prope omnium gentium historiis testi-
ficatum. Ejus vitæ, rudis & incultæ, Trojanis etiam temporibus,
in Sicilia, describit imaginem Homerus:

*Nec fora conciliis fervent, nec iudice tantum
Antra colunt umbrosa: altis in montibus ades
Quisque suas regit, uxorem natosque; nec ulli
In commune vacat socias extendere curas.*

Eisdem etiam temporibus, Italia nihilo cultior fuisse dicitur, ut;
ex fertilissimis prope totius orbis regionibus, facile sit conjecturam
facere, quanta tum solitudo & vastitas in citerioribus fuerit.

IX. B. Utrum vero existimas naturæ magis consentaneum, vi-
tamne illam vagam & solitariam, an concilia cœtusque hominum
concordes? M. Cœtus hominum procul dabio: quos

—— ipsa utilitas, iusti prope mater & equi,
primum congregavit, ac iussit

*Communi dare signa tuba, defendier iisdem
Turribus, atque una portarum clave teneri.*

B. Quid? tu utilitatem primam ac summam conciliatricem; homi-
num fuisse arbitraris? M. Quidni? qui hominum causa homines
fuisse generatos audierim ex hominibus doctissimis. B. Magnam
profecto videtur quibusdam utilitas habere vim, ad societatem
publicam

publicam humani generis & constituendam & continendam. Sed est, nisi fallor, congregandorum hominum causa longe antiquior, & communitalis eorum inter ipsos multo prius & sanctius vinculum. Alioqui, si commodi sui privatim quisque velit habere rationem, vide, ne illa ipsa utilitas solveret potius quam conjungeret humanam societatem. M. Fortasse istud verum sit. Sed, quæ sit altera illa communionis hominum origo, audire cupio.

X. B. Ea est quædam naturæ vis, non hominibus modo, sed mansuetioribus etiam aliorum animantium indita, ut, si etiam absint utilitatis illa blandimenta, tamen cum sui generis animantibus libenter congregentur. Ac de cæteris in præsentia nihil attinet disputare: homini certe a natura hanc vim tam videmus alteri impressam, ut, si quis omnibus eis rebus abundet, quæ vel ad incolumitatem tuendam, vel ad voluptatem & animorum oblectationem comparatæ sunt, sine hominum commercio vitam sibi insuavem sit existimaturus. Quin & illi ipsi, qui cupiditate scientiæ, & studio veri investigandi, se a turba removerunt, & in secretis abdidit recessus, neque perpetuam animi contentionem ferre diutius potuerunt: nec, si quando eam remisissent, in solitudine se continere poterant: sed illa ipsa secreta sua studia libenter proferebant: & velut in communem utilitatem elaborassent, in medium conferebant sui laboris fructum. Quod si quis est, qui omnino solitudine capiatur, coetusque hominum fugiat ac devitet, id magis animi morbo, quam vi naturæ, fieri existimo: qualem Timonem Atheniensem accepimus, & Corinthium Bellerophonem;

Qui miser Elais errabat solus in oris,

Ipse suum cor edens, hominum vestigia vitans.

M. Non admodum hic abs te dissentio. Sed unum est abs te hic positum naturæ nomen, quod & ego sæpe magis consuetudine loquendi usurpo, quam intelligo: & ab aliis ita varie & in tam multas res accommodatur, ut plerumque dubitem ad quam potissimum eam referam.

XI. B. Ego profecto nihil aliud in præsentia intelligi volo, quam lucem animis nostris divinitus infusam. Nam, cum Deus

Sanctius hoc animal, mentisque capacius alte,

— — — Et quod dominari in cætera posset,

formavit; non modo corpori ejus oculos dedit, quibus ducibus, ad versa quæ essent suæ conditioni, fugeret; quæ commoda, sequeretur: sed animo etiam velut lumen quoddam prætulit, quo turpia ab honestis fecerneret. Hanc vim alii naturam, alii naturæ legem, vocant. Ego profecto divinam existimo: planeque illud hi beo persuasum, quod

Nunquam aliud natura, aliud sapientia dicat.

Ejus porro legis velut compendium, quod totam paucis complecteretur, Deus nobis tradidit, ut ipsum scilicet ex animo diligere mus ac proximos velut nos ipsos. Hujus legis omnes sacrorum voluminum libri, qui ad mores formandos pertinent, nihil aliud quam explic

tionem

tionem continent. *M.* Igitur humanæ societatis non tu oratorem aliquem aut jureconsultum, qui homines dispersos colligeret, sed ipsum Deum, auctorem putas. *B.* Ita profecto est: ac, juxta Ciceronis sententiam, *Nihil quidem, quod in terris fiat, principi illi Deo, qui hunc mundum regit, acceptius puto, quam cætus hominum jure sociatos, quæ civitates appellantur.* Harum civitatum partes similiter inter se junctas esse volunt, atque cuncta corporis nostri membra inter se coherere, mutuisque constare officiis, & in commune elaborare, pericula communiter propellere, utilitates prospicere, eisque communicandis omnium inter se benevolentiam devincere. *M.* Igitur non utilitatem tu, sed legem illam divinam, ab initio rerum nobis insitam, conveniendi in unum cætum multo augustiorem & diviniorem causam statuis. *B.* Non quidem illam, ut justî & æquî matrem, ut quidam voluerunt, sed potius ancillam, & civitatis bene constitutæ e custodibus unam. *M.* Hic quoque facile tibi assentior.

XII. *B.* Jam, velut in corporibus nostris, ut quæ inter se pugnantibus constant principiis, morbi, hoc est, perturbaciones, & intestini quidam existunt tumultus; similiter in his majoribus corporibus, id est, civitatibus, fieri necesse est, ut quæ ex diversis, & quodammodo pugnantibus, hominum generibus, ordinibus, conditionibus, naturisque, coeant, & eorum etiam hominum, qui non

Idem eadem possunt horam durare probantes:

brevi certe eas dissolvi & interire necesse est, nisi adhibeatur velut medicus perturbationum sedator, qui, temperamento æquabili & salubri, infirmiores partes fomentis confirmet, redundantes humores compescat, & ita singulis membris consulat, ut neque partes imbecilliores inopia alimenti tabescant, neque validiores plus æquo luxurient. *M.* Ita plane necesse est. *B.* Qui in corpore civili hoc præstabit, quo nomine eum appellabimus? *M.* De nomine non sum admodum sollicitus. Quocunque enim censeatur, virum præstantissimum, ac plane Deo simillimum, eum judico, qua in re sapientia majorum multum prospexisse mihi videtur, qui rem per se pulcherrimam nomine etiam splendidissimo decorarunt. REGEM enim, opinor, intelligis, cujus vocabuli ea vis est, ut rem quidem per se maximam & excellentissimam, pene oculis cernendam subjiciat. *B.* Recte sentis, ea enim voce Deum compellamus. Nul- lum enim aliud habemus augustius vocabulum, quo naturæ illius excellentis declarem præstantiam; neque convenientius, quo paternam erga nos curam & studium significemus. Quid alia colligam, quæ ad munus Regis significandum transferimus: qualia sunt, *Pater Aneas, Agamemnon populorum Pastor; item Dux, Princeps, Gubernator?* Quibus omnibus ea significatio subest, ut ostendant, Reges non sibi, sed populo, creatos esse. Jam, quod de nomine satis inter nos convenit, si videtur, de officio disseramus, iisdem quibus ingressi sumus insistentes vestigiis. *M.* Quibus tandem?

XIII. B. Meministi quid nuper dictum sit? civitatem corporis nostro persimilem videri, morus civiles morbis, medico Regem. Si igitur officium medici quale sit intellexerimus, non longe, opinor, aberimus ab officio Regis. M. Fieri potest, nam cætera quæ tu enumerasti, persimilia, ac pene germana, mihi sunt visa. B. Non li exspectare ut minima quæque hic excuriam. Neque enim temporis angustia id patitur, nec ipsa res exigit. Sed, si in summa hæc inter se convenient, cætera facile tibi subicies. M. Tu verò perge, ut facis. B. Scopus etiam idem videtur utrique propositus. M. Quinam? B. Corporis (cui adhibentur curando) incolumitas. M. Intellego. Alter enim humanum, alter civile corpus incolumem in suo statu rueri, quatenus rei natura fert, & morbo affectum ad justam valetudinem reducere, debet. B. Recte intelligis. Duplex enim est utriusque officium: alterum in tuenda valetudine bona, alterum in restituenda, si morbo fuerit labefactata. M. Assentior. B. Utrunque enim morbi sunt similes. M. Ita videtur. B. Nam & sua quædam nocet utrique redundantia rerum noxiarum, & necessarium inopia. Et utrumque corpus prope pari ratione curatur: nempe, vel extenuatum nutricando, & leniter fovendo; vel plenum & redundans supervacuorum egestionem levando, & moderatis laboribus exercendo. M. Ita est. Sed hoc interesse videtur, quod in altero humores, in altero mores, ad justam quandam temperiem sunt reducendi.

XIV. B. Rem teneas. Civilis enim corporis, velut & naturalis, suum quoddam est temperamentum: quam rectissime, opinor, *Justitiam* appellabimus. Ea enim est quæ singulis prospicit partibus, & curat ut in officio consent. Ea, interim sanguinis missione, interim noxiorum exilio, velut egestionem, redundantia egerit; interim animos demissos & meticulosos excitat, & dissidentes consolatur; & ad illam, quam dixi, temperiem totum corpus reducit, reductumque commodis laboribus exercet, & certo laboris & otii præscripto temperamento, restitutam valetudinem, quoad ejus fieri potest, conservat. M. Cætera tibi facile assentior, nisi quod civilis corporis temperamentum in justitia collocas: cum vel ipso nomine & professione temperantia has partes sibi vindicare jure suo videatur. B. Nihil admodum referre puto, utri hunc honorem deferas. Nam, cum omnes virtutes, quarum vis in actione cernitur, in mediocritate quadam & æquabilitate sint positæ, ita quodammodo inter se connexæ sunt & cohererent, ut unum omnibus officium esse videatur, id est, cupiditatum moderatio. Ea quocumque in genere versatur, non admodum refert utro nomine vocetur: quanquam illa moderatio, quæ in rebus communibus, & hominum inter se commerciis, posita est, commodissime mihi nomine *Justitia* intelligi posse videatur. M. Hic tibi facillime assentior.

XV. B. In Rege autem creando, hoc opinor veteres fuisse sequutos, ut, si quis inter cives esset singulari præstantia, reliquosque

omnes

omnes æquitate & prudentia antecellere videretur, ut in apum al-
 teribus fieri traditur, regnum ad eum ultro deferebant. *M.* Cre-
 ditibile est ita factum. *B.* Quid si nemo unius, qualem diximus, in
 civitate inveniretur? *M.* Jure illo naturæ, cujus ante meminimus,
 ut imperium in pares usurpare non potest, nec debet: natura enim
 istum opinor, ut, inter eos, qui cætera sunt pares, imperandi &
 parendi etiam vices sint pares. *B.* Quid si populus, annuæ ambi-
 tionis tædio, unum aliquem non plane omnibus virtutibus Regiis
 præditum, sed vel nobilitate, vel divitiis, vel rebus bello gestis,
 malignem, Regem velit eligere? nonne & hunc optimo jure existi-
 mabimus Regem? *M.* Optimo. Populo enim jus est, ut imperi-
 um, cui velit, deferat. *B.* Quid si hominem acutum, non tamen
 maxima artis pericia præditum, adhibeamus ad morborum curatio-
 nem? huncne statim medicum, ubi ab universis fuerit electus, ar-
 bitrabimur? *M.* Minime. Doctrina enim, & multarum artium
 experientia, non suffragiis, fit medicus. *B.* Quid in cæteris arti-
 bus artifices? *M.* Eandem rationem esse omnium reor. *B.* Re-
 gnandine aliquam artem esse putas? *M.* Quidni? *B.* Potestne
 rationem reddere cur ita credas? *M.* Videor mihi posse. Nempe
 quæ in aliis artibus reddi solet. *B.* Quam dicis?

XVI. *M.* Omnium enim artium ab experientia profecta sunt
 initia. Nam, cum plerique temere ac nulla ratione multa aggre-
 derentur, alii autem, propter exercitationem & consuetudinem,
 eadem illa callidius facerent, animadversis utrinque eventis, & per-
 pensis eventorum causis, homines acuti præceptorum quandam or-
 dinem digesserunt, eamque descriptionem *Artem* appellarunt. *B.* Po-
 test ergo, simili animadversione, ars aliqua Regia describi, ut me-
 dicinæ. *M.* Opinor posse. *B.* Quibus ex præceptis ea constabit?
M. Non habeo in promptu dicere. *B.* Quid si ex aliarum artium
 collatione id investigemus? *M.* Quo pacto? *B.* Hoc pacto.
 Grammaticorum quædam sunt præcepta, & medicinæ, & agricul-
 turæ. *M.* Intellego. *B.* Nonne præcepta illa grammaticorum &
 medicorum, artes ac leges etiam appellabimus? & ita in cæteris?
M. Ita prorsus videtur. *B.* Quid civiles leges? Regiæne artis præ-
 cepta quædam tibi videntur? *M.* Videntur. *B.* Has igitur tenere
 decet eum qui Rex censeri velit. *M.* Ita videtur. *B.* Quid qui
 non tenet? etiam si populus eum regnare jusserit, Regem eum ap-
 pellandum censes? *M.* Hic facis ut hæream. Nam, si consentire
 eum superiore oratione velim, populi suffragia non magis Regem,
 quam alium quemvis artificem, facere possunt. *B.* Quid hic agen-
 dum censes? Nam, nisi Regem suffragiis electum habeamus, ve-
 reor ne legitimum nullum habituri simus. *M.* Ego quoque idem
 iudicium vereor.

XVII. *B.* Visne igitur, quod in artium comparatione postremo
 nobis positum est, diligentius excutiamus? *M.* Fiat, siquidem ti-
 bi ita videtur. *B.* Præcepta artificum nonne in singulis artibus le-
 ges vocavimus? *M.* Factum. *B.* At vereor ne satis circumspecte
 id a

id a nobis sit factum. *M.* Quamobrem? *B.* Quia absurdum videretur, qui artem quamlibet teneret, eum tamen artificem non esse. *M.* Absurdum. *B.* Sed, quod artis officium est præstet, eum artificem existimabimus, siue id sponte naturæ, siue perpetua constantique ratione & facultate quadam faciat. *M.* Ita reor. *B.* Quamobrem igitur recte quidvis faciendi vel rationem vel prudentiam teneat, eum artificem appellabimus, modo exercitatione facultatem comparaverit. *M.* Rectius quam illum alterum, qui nuda præcepta absque usu & exercitatione habeat. *B.* Præcepta igitur illa non existimabimus artem esse? *M.* Minime: sed artis quandam similitudinem, aut verius umbram. *B.* Quæ est ergo facultas illa civitatum gubernatrix, quam civilem siue artem, siue scientiam vocabimus? *M.* Prudentiam mihi velle dicere videris: ex qua velut fonte, leges omnes, si modo societati hominum conservandæ sint utiles, proficisci ac derivari oportet.

XVIII. *B.* Rem attigisti. Hæc igitur si summa & perfecta in quopiam esset, tum natura, non suffragiis, Regem esse diceremus; liberamque rerum omnium potestatem ei traderemus: si talem non reperiamus, qui proximè ad illam excellentem naturæ præstantiam accesserit, similitudinem quandam in eo veri Regis amplexi etiam Regem appellabimus. *M.* Appellemus, si ita videtur. *B.* Et quoniam adversus animi affectiones, quæ possunt, & plerumque solent, avertere a vero, ne satis firmus sit, timemus, legem ei, velut collegam, aut potius moderatricem libidinum, adjiciemus. *M.* Non censes igitur rerum omnium arbitrium penes Regem esse debere? *B.* Minime. Nam cum non solum Regem sed etiam hominem esse memini, multa per ignorantiam errantem, multa sponte peccantem, multa prope invitum; quippe animal ad omnem favoris & odii auram facile mutabile. Quod vitium naturæ magisstratus augere etiam solet: adeo ut hic potissimum sententiam illam ex comordia veram esse comperiam, *Omnes licentia deteriores fieri.* Quamobrem legem ei adjungendam censuerunt homines prudentissimi, quæ vel ignorantiam viam ostendat, vel aberrantem in viam reducat. Ex his, opinor, intelligis, & in *tu*, quodnam ego veri Regis officium esse rear. *M.* De causa creandorum Regum, de nomine, deque officio, plane mihi satisfecisti. Neque tamen, si quid adjicere velis, repugnabo. Etsi vero animus ad ea quæ restare videntur properat, unum tamen, quod in tota oratione tua nonnihil offendeat, non puto silentio prætereundum: quod videlicet subiniquis Regibus mihi videaris. Idque ipsum etiam antea de te frequenter eram suspicatus; cum te Respublicas antiquas, Venetorumque civitatem, adeo profuse laudantem sæpe audivissem.

XIX. *B.* Non tu recte hic de me sentiebas: neque enim ego apud Romanos, Massilienses, Venetos, & si qui alii fuerunt, apud quos potentiora fuerint legum quam hominum imperia, tam suspicio diversam civitatis administrandæ rationem, quam æquiva-

tem: ne
sul, voce
da causs
legitim
quem no
Rex legi
imperium
sed duo
gibus fie
num, cre
per oport
illi si ten
tuo potu
mana su
utilitatis
nationem
minesque
temperan
moditati
um. Lo
coacti, n
ser, jure
tatem le
vero de
num &
beris, hi
oratione
que, ma
divideret
Reipubli
M. Stati
prope au
tentia re
prope di
mittis.
ut rem
pulcherr
cursu, in
tis spolia
rum fuit
contempti
sanæ me
quam in
negligen
Quod si
ior penu
santia fu
tem

tem: neque multum referre puto, Rex, Dux, Imperator, an Consul, vocetur, qui præsit, modo illud teneatur, eum æquitatis tuendæ causa in magistratu esse collocatum. Imperium enim modo sit legitimum, non est quod de nomine ejus contendamus. Nam & quem nos Venetorum Ducem vocamus, is nihil aliud est, quam Rex legitimus; & Consules primi non modo Regum insignia, sed imperium etiam retinuerunt. Id modo intererat, quod non unus, sed duo præerant, (quod etiam in perpetuis Lacedæmoniorum Regibus fieri solitum non ignoras) qui non in perpetuum, sed in annum, creabantur. Illud igitur, quod initio diximus, tenere semper oportet, Reges primum tuendæ æquitati fuisse constitutos. Id illi si tenere potuissent, imperium, quale acceperant, tenere perpetuo potuissent, hoc est, liberum & legibus solutum. Sed (ut humana sunt omnia) statu rerum in pejus prolabente, quod publicæ utilitatis causa fuerat constitutum imperium, in superbam dominationem vertit. Nam, cum libido Regum pro legibus esset, hominesque, in potestate infinita & immoderata collocati, sibi non temperarent, sed multa gratiæ, multa odiis, multa privatis commoditatibus, indulgerent, Regum insolentia legum fecit desiderium. Leges igitur hac de causa inventæ sunt a populis, Regesque coacti, non sua in judiciis licentia, sed, quod populus in se dedisset, jure uti. Multis enim edocti erant experimentis, melius libertatem legibus quam Regibus credi: cum alteri multis de causis a vero desecti possent, alteræ, adversus preces & minas surdæ, unum & perpetuum tenorem servarent. Regibus igitur, cætera liberis, hic unus imperio modus est præfinitus, ut suas actiones & orationem ad legum præscripta conformarent; & præmia poenæque, maxima societatis continendæ vincula, ex earum sanctionibus dividerent. Denique, quemadmodum ait summus administrandæ Reipublicæ magister, ut *Rex*, esset *lex loquens*, *lex*, *Rex mutus*. M. Statim ab initio ita Reges laudaveras, ut eorum majestatem prope augustam & sacrosanctam faceres. Nunc vero, velut poenitentia revocatus, nescio quibus angustiis eos concludis, & in legum prope dicam ergastula conjectis ne liberam quidem orationem permittis. Me autem ex magna spe dejecisti: sperabam enim fore, ut *rem* (juxta clarissimum historiæ auctorem) *inter Deos hominesque pulcherrimam*, vel tua sponte, vel a me admonitus, in orationis cursu, in suum splendorem restitueres: quam tu omnibus ornamentis spoliata in ordinem redegisti; & qui primus in orbe terrarum fuit magistratus, eum, angustiis circumseptum cancellis, prope contemtibilem, nulli certe sano reddidisti optandum. Quis enim sanæ mentis non in mediocri fortuna subistere privatus malit, quam in perpetuis molestiis, aliorum intentus negotiis, suæ rei negligens, totum vitæ cursum ad alienas rationes componere? Quod si ista regnandi ubique proposita sit conditio, vereor ne major penuria Regum sit futura, quam in prima nostræ religionis infantia fuerit Episcoporum. Nec miror, si ad hanc formulam spectentur

ſtentur Reges, olim e paſcuſis & ab aratro petitos qui præclarum iſtum honorem acciperent.

XX. B. Vide quæſo quanto in errore verſeris, qui, non fruendæ juſtitiaſed voluptatis cauſſa, Reges a populis & nationibus expetitos putes: neque honori locum eſſe exiſtumes, ubi divitiæ & voluptates non affluant. Qua in re quantum eorum amplitudini detrahas, cogita. Id quo facilius intelligas, confer mihi aliquem, ex iis quos tu videris, Regem, velut puellarem puppam veſtitum, & ad inanem pompam, magno cum faſtu, ingenti turba ſtipatum, produci, cujus tu ſimilitudinem, in eo quem deſcribimus Rege, deſideras: confer, inquam, iſtorum aliquem cum eis qui olim clari fuerunt, quorum etiam nunc vivit vigetque & ad poſteros celebratur memoria. Illi proſecto tales fuerunt, qualem ego modo deſignavi. Audiſtine unquam ſando Macedonem illum Philippum, cum vetulæ, *Ut ſuam cauſſam audiret*, roganti, reſpondiſſet, *Sibi non eſſe otium*; illaque ſubjeciſſet, *Igitur ne ſis Rex*: audiſtine, inquam, ab anu paupercula, Regem, tot bellorum victorem, tot gentium dominatorem, ſui admonitum officii, paruiſſe; & quod Regum eſſet munus agnoviſſe? Confer igitur hunc Philippum, cum Regibus non modo maximis qui nunc in Europa ſunt, ſed cum omni vetuſtatis memoria; nullum proſecto comperies prudentia, fortitudine, laborum patientia, parem; paucos magnitudine ditio-
nis æquales. Ageſilaum, Leonidam, cæterosque Lacedæmoniorum Reges, ſi enumerem, (at quantos viros!) obſoleta videbor exempla proferre. Unum tamen Lacænz puellæ dictum ſilentio præterire non poſſum: ea eſt Gorgo Cleomedis filia. Hæc, cum videret ſervum hoſpiti Aſiatico foccos detrahentem, accurrens ad patrem, exclamavit, *Pater, hoſpes manus non habet*. Quo ex puellæ dicto de tota Laconica diſciplina, Regumque domeſtica conſuetudine, facile judicare poteſ. At, qui ex hac ruſtica ſed virili diſciplina prodierunt, hæc qualiacunque ſunt pepererunt: ex iſta vero Aſiatica, qui maxima regna, per manus a majoribus tradita, per luxuriam & ignaviam amiſerunt. Et, ut veteres omittam, talis fuit non adeo pridem apud Gallæcos Pelagius, qui in Hiſpania Saracenorum opes primus labefactavit, apud hunc quamvis

—ignemque, laremque,

Et pecus, & dominos communis clauderet umbra:

adeo tamen Hiſpanos Reges ejus non pudet, ut in maxima gloria ponant quod ab eo ſint oriundi. Sed cum hic locus longiorem poſtulet diſputationem, unde ſumus digreſſi redeamus. Nam quod tibi ſum pollicitus, oſtendere quamprimum cupio, non a me conſictam fuiſſe hanc regnandi formulam, ſed clariſſimis omnis memoriz viris idem viſum fuiſſe: breviterque, unde hæc hauſerim, fontes commonſtrabo. Libri ſunt M. Tullii Ciceronis omnium conſenſu laudatiſſimi, qui *De officiis* inſcribuntur: horum e ſecundo libro hæc ad verbum ſunt. *Mihi quidem non apud Medos ſolum, ut ait Herodotus, ſed etiam apud majores noſtros, juſtitia fruenda*

cauſſa

*cauſſa v
tur inops
conſugiel
aquitat
demque
ſemper
uno juſt
nus cont
que ead
imperan
titudinis
erat quo
Vides e
rum Ci
pulator
quam l
eſſe ſcir
& Ariſt
mitto.
quam
vero Re
ſum ar
Regis
exempl
Sed &
dine S
vel ali
faceren
bus om
ximis n
præfuer
mortui
ego, ſi
conſtan
vitium
apud h
homini
dio, &
ſed etia
los ad
illa ſan
fuiſſe v
quidem
XXI
maxim
conceſſ
igitur*

caussa videntur olim bene morati Reges constituti. Nam cum premere-
tur inops multitudo ab iis qui majores opes habebant, ad unum aliquem
confugiebant virtute præstantem, qui cum prohiberet injuria tenuiores,
aquitate constituenda summos cum infimis pari jure retinebat. Ea-
demque constituendarum legum fuit causa, qua Regum. Jus enim
semper quæsitum est æquabile, neque enim aliter esset jus. Id si ab
uno justo & bono virò consequerentur, eo erant contenti: cum id mi-
nus contingeret, leges sunt inventæ, quæ cum omnibus semper una at-
que eadem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est, eos ad
imperandum deligi solitos, quorum de justitia magna esset opinio mul-
titudinis. Adjuncto vero ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil
erat quod homines his auctoribus non posse consequi se arbitrarentur.
Vides ex his verbis, opinor, quam & Regum & legum expetenda-
rum Cicero causam fuisse existimet. Possem hic testem & adsti-
pulatorem laudare Xenophontem, non minus rebus bello gestis
quam Philosophiæ studio nobilem, nisi eum tam familiarem tibi
esse scirem, ut ejus omnes sententias notas habeas. Platonem vero
& Aristotelem, etsi non ignoro quanti eos facias, in præsentia o-
mitto. Malo enim e mediis rerum actionibus homines illustres,
quam e gymnasiolorum umbris, arcessere in subsidium. Stoicum
vero Regem, qualis a Seneca in Thyeste describitur, multo minus
sum arbitratus tibi a me producendum: non tam quod illa veri
Regis imago perfecta non sit, quam quod illud Principis boni
exemplar magis animo informari, quam aliquando sperari posset.
Sed &, ne in iis quos produxi calumniæ locus esset, non e solitu-
dine Scytharum Reges proposui, qui vel suos distringerent equos,
vel aliud operis, quod multo magis a nostris moribus abhorreret,
facerent; sed e media Græcia, & qui, illis ipsis temporibus, qui-
bus omnibus honestis artibus Græci fuerunt florentissimi, aut ma-
ximis nationibus, aut bene moratis præerant civitatibus; & ita
præfuerunt, ut & vivi apud suos in maximo fuerint honore, &
mortui posteris præclaram sui memoriam reliquerint. M. Hic
ego, si postules quid sentiam, vix audeo fateri tibi vel meam in-
constantiam, vel timiditatem, vel si quo alio nomine tibi libeat id
vitium appellare. Nam quoties ista, quæ a te modo recitata sunt,
apud historiæ præstantissimos lego scriptores, vel a sapientissimis
hominibus, quorum auctoritatem non ausim defugere, laudari au-
dio, & ab omnibus bonis probari, non modo vera, recta, sincera,
sed etiam fortia & splendida mihi videntur. Rursus, quoties oculo
ad nostri temporis munditias & elegantiam refero, antiquitas
illa sancta & sobria, sed horrida tamen, & nondum satis expolita,
fuisse videtur. Sed hæc fortasse alias per otium: nunc vero, li-
quidem videtur, quod instituisti perge prosequi.

XXI. B. Visne igitur ut breviter quæ dicta sunt colligamus? Ita
maxime intelligemus, quid sit præteritum: & si quid temere sit
concessum, facillime retractabimus. M. Maxime. B. Primum
igitur convenit inter nos, homines a natura ad societatem & vitæ

stentur Reges, olim e pascuis & ab aratro petitos qui præclarum istum honorem acciperent.

XX. B. Vide quæso quanto in errore verferis, qui, non fruendæ justitiæ sed voluptatis causa, Reges a populis & nationibus expectatos putes: neque honori locum esse existimes, ubi divitiæ & voluptates non affluant. Qua in re quantum eorum amplitudini detrahas, cogita. Id quo facilius intelligas, confer mihi aliquem, ex iis quos tu videris, Regem, velut puellarem puppam vestitum, & ad inanem pompam, magno cum fastu, ingenti turba stipatum, produci, cujus tu similitudinem, in eo quem describimus Rege, desideras: confer, inquam, istorum aliquem cum eis qui olim clari fuerunt, quorum etiam nunc vivit vigetque & ad posteros celebratur memoria. Illi profecto tales fuerunt, qualem ego modo designavi. Audistine unquam fundo Macedonem illum Philippum, cum vetulæ, *Ut suam causam audiret*, roganti, respondisset, *Sibi non esse otium*; illaque subjecisset, *Igitur ne sis Rex*: audistine, inquam, ab anu paupercula, Regem, tot bellorum victorem, tot gentium dominatorem, sui admonitum officii, paruisse; & quod Regum esset munus agnovisse? Confer igitur hunc Philippum, cum Regibus non modo maximis qui nunc in Europa sunt, sed cum omni vetustatis memoria; nullum profecto comperies prudentia, fortitudine, laborum patientia, parem; paucos magnitudine ditionis æquales. Agesilaum, Leonidam, cæterosque Lacedæmoniorum Reges, si enumerem, (at quantos viros!) obsoleta videbor exempla proferre. Unum tamen Lacænz puellæ dictum silentio præterire non possum: ea est Gorgo Cleomedis filia. Hæc, cum videret servum hospiti Asiatico foccos detrahentem, accurrens ad patrem, exclamavit, *Pater, hospes manus non habet*. Quo ex puellæ dicto de tota Laconica disciplina, Regumque domestica consuetudine, facile judicare potes. At, qui ex hac rustica sed virili disciplina prodierunt, hæc qualiacunque sunt pepererunt: ex ista vero Asiatica, qui maxima regna, per manus a majoribus tradita, per luxuriam & ignaviam amiserunt. Et, ut veteres omittam, talis fuit non adeo pridem apud Gallæcos Pelagius, qui in Hispania Saracenorum opes primus labefactavit, apud hunc quamvis

—ignemque, laremque,

Et pecus, & dominos communis clauderet umbra:

adeo tamen Hispanos Reges ejus non pudet, ut in maxima gloria ponant quod ab eo sint oriundi. Sed cum hic locus longiorem postulet disputationem, unde sumus digressi redeamus. Nam quod tibi sum pollicitus, ostendere quamprimum cupio, non a me confictam fuisse hanc regnandi formulam, sed clarissimis omnis memoriæ viris idem visum fuisse: breviterque, unde hæc hauserim, fontes commonstrabo. Libri sunt M. Tullii Ciceronis omnium consensu laudatissimi, qui *De officiis* inscribuntur: horum e secundo libro hæc ad verbum sunt. *Mihi quidem non apud Medos solum, ut ait Herodotus, sed etiam apud majores nostros, justitia fruenda*

caussa

*caussa vi
tur inops
confugieb
aquitate
demque
semper
uno just
nus conti
que ead
imperan
titudinis
erat quo
Vides ex
rum Ci
pulator
quam I
esse scir
& Aris
mitto.
quam e
vero Re
sum ar
Regis
exempl
Sed &
dine S
vel ali
faceren
bus om
ximis n
præfuer
mortui
ego, si
constan
vitium
apud h
homini
dio, &
sed etia
los ad
illa san
fuisse v
quidem
XXI
maxim
concess
igitur*

caussa videntur olim bene morati Reges constituti. Nam cum premere-
tur inops multitudo ab iis qui majores opes habebant, ad unum aliquem
confugiebant virtute præstantem, qui cum prohiberet injuria tenuiores,
aquitate constituenda summos cum infimis pari jure retinebat. Ea-
demque constituendarum legum fuit causa, qua Regum. Jus enim
semper quæsitum est aquabile, neque enim aliter esset jus. Id si ab
uno justo & bono viro consequerentur, eo erant contenti: cum id mi-
nus contingeret, leges sunt inventæ, quæ cum omnibus semper una at-
que eadem voce loquerentur. Ergo hoc quidem perspicuum est, eos ad
imperandum deligi solitos, quorum de justitia magna esset opinio mul-
titudinis. Adjuncto vero ut iidem etiam prudentes haberentur, nihil
erat quod homines his auctoribus non posse consequi se arbitrarentur.
Vides ex his verbis, opinor, quam & Regum & legum experenda-
rum Cicero causam fuisse existimet. Possem hic testem & adsti-
pulatorem laudare Xenophontem, non minus rebus bello gestis
quam Philosophiæ studio nobilem, nisi eum tam familiarem tibi
esse scirem, ut ejus omnes sententias notas habeas. Platonem vero
& Aristotelem, etsi non ignoro quanti eos facias, in præsentia o-
mitto. Malo enim e mediis rerum actionibus homines illustres,
quam e gymnasiorum umbris, arcessere in subsidium. Stoicum
vero Regem, qualis a Seneca in Thyeste describitur, multo minus
sum arbitratus tibi a me producendum: non tam quod illa veri
Regis imago perfecta non sit, quam quod illud Principis boni
exemplar magis animo informari, quam aliquando sperari posset.
Sed &, ne in iis quos produxi calumniæ locus esset, non e solitu-
dine Scytharum Reges proposui, qui vel suos distringerent equos,
vel aliud operis, quod multo magis a nostris moribus abhorreret,
facerent; sed e media Græcia, & qui, illis ipsis temporibus, qui-
bus omnibus honestis artibus Græci fuerunt florentissimi, aut ma-
ximis nationibus, aut bene moratis præerant civitatibus; & ita
præfuerunt, ut & vivi apud suos in maximo fuerint honore, &
mortui posteris præclaram sui memoriam reliquerint. *M.* Hic
ego, si postules quid sentiam, vix audeo fateri tibi vel meam in-
constantiam, vel timiditatem, vel si quo alio nomine tibi libeat id
vitium appellare. Nam quoties ista, quæ a te modo recitata sunt,
apud historiæ præstantissimos lego scriptores, vel a sapientissimis
hominibus, quorum auctoritatem non ausim defugere, laudari au-
dio, & ab omnibus bonis probari, non modo vera, recta, sincera,
sed etiam fortia & splendida mihi videntur. Rursus, quoties oculo
ad nostri temporis munditias & elegantiam refero, antiquitas
illa sancta & sobria, sed horrida tamen, & nondum satis expolita,
fuisse videtur. Sed hæc fortasse alias per otium: nunc vero, li-
quidem videtur, quod institui persequi.

XXI. B. Visne igitur ut breviter quæ dicta sunt colligamus? Ita
maxime intelligemus, quid sit præteritum: & si quid temere sit
concessum, facillime retractabimus. *M.* Maxime. *B.* Primum
igitur convenit inter nos, homines a natura ad societatem & vitæ

communione esse factos. *M.* Convenit. *B.* Ejus quoque societatis custodem Regem electum, virum summa virtute præstantem. *M.* Ita est. *B.* Et, velut hominum inter ipsos discordiæ necessitatem Regis creandi attulerunt, ita Regum in subditos injuriæ in causa fuerunt ut leges desideraremus. *M.* Fateor. *B.* Leges igitur specimen artis Regiæ, ut præcepta medicinæ artis Medicæ, censuimus. *M.* Sic est. *B.* Tutius autem esse (quoniam in neutro singularem & exactam suæ artis peritiam posuimus) ut uterque ex artis illis præscriptis, quam temere, curet, videtur. *M.* Tutius certe. *B.* Artis autem Medicæ præcepta non unius generis videntur. *M.* Quo pacto? *B.* Quædam enim sunt tuendæ valetudinibus, alia instaurandæ. *M.* Recte. *B.* Quid Regiæ artis? *M.* Totidem, opinor, sunt genera.

XXII. *B.* Proximum ergo videtur, ut consideremus illud. Potesne medicos omnes morbos & eorum remedia ita exacte tenere posse, ut nihil præterea ad eorum curationem requiri possit? *M.* Minime. Nam & multa morborum genera nova omnibus fere sæculis suppullulant: & nova item singulorum remedia, singulis prope annis, aut hominum industria reperiuntur, aut e regionibus longinquis apportantur. *B.* Quid civitatum leges? *M.* Eadem certe videtur earum ratio. *B.* Igitur nec omnes morbos medicis, nec civitatum Reges, ex artium suarum, quæ scripta quidem traduntur, præceptis, vel vitare vel sanare possunt. *M.* Non posse arbitror. *B.* Quid si igitur vestigemus quibus de rebus leges in civitatibus sanciri possint; quæ vero legibus comprehendere non possint? *M.* Operæ pretium faciemus. *B.* Permultæ & permagne mihi res videntur, quæ nullis legibus contineri queant: primum omnia quæ in deliberationem futuri temporis cadunt. *M.* Omnia. *B.* Deinde multa præterita: qualia sunt ea in quibus veritas conjecturis quæritur, testibus confirmatur, aut tormentis exprimitur. *M.* Scilicet.

XXIII. *B.* In his igitur quæstionibus explicandis quæ erunt Regis partes? *M.* Non longo hic opus esse video sermone, cum Reges, in iis quæ in provisione futuri temporis posita sunt, adeo sibi non arrogant summam potestatem, ut ultro prudentiores in consilium sibi advocent. *B.* Quid in his quæ conjecturis colliguntur, testibus convincuntur? qualia sunt cædis, adulterii, veneficii crimina? *M.* Ista caussidicorum ingeniis excutuntur, eruuntur solertia, eaque fere judicum sententiis permitti video. *B.* Et recte fortasse: nam, si Rex privatas singulorum civium causas audire velit, quando ei vacabit de bello, de pace, de iis negotiis quæ Reipublicæ incolumitatem continent & conservant, cogitare? denique quando licebit nihil agere? *M.* Nec ego rerum omnium cognitionem ad unum Regem velim deferri: neque, si deferatur, unus omnibus omnium causis sufficere poterit. Itaque placet mihi magnopere consilium illud, non minus sapiens quam necessarium, quod Moysi fover dedit, de onere judicandi in multos partiendo:

de quo n
B. Sed &
M. Dicer
caveri pos
res non m
rogantur,
sto? B.
se justitiæ
rudinem
in civitati
Quid hic
commoda
cedit & al
ditionis h
bile & fin

XXIV.

agrotant
præter an
invitum,
vibus aut
video qui
derus p
arte uter
stat, arte
pertracta
tem (siq
lut intero
tuere.
imperio
ritus qui
juber: a
& venia
exorabil
mitatem
ad hæc
bri infe
in tanta
bere col
B. Hæc
moveri
supra ne
hac parti
atur. M
viture l
M. Qui
XXV
te sunt

de quo non dicam pluribus, quando historia omnibus est nota. B. Sed & hi judices, opinor, ex legum præscripto jus dicent. M. Dicent profecto. Sed, ut video, pauca sunt de quibus legibus caveri possit, præut illa sunt de quibus non possit. B. Accedit alia res non minoris difficultatis, quod nec ea omnia, de quibus leges rogantur, præscriptionibus certis contineri possunt. M. Quo pacto? B. Jurisprudentes, qui plurimum suæ arti tribuunt, quique se justitiæ sacerdotes haberi volunt, negotiorum tantam esse multitudinem consentiunt, ut prope infinita videri possit: quotidieque in civitatibus nova flagitia, velut ulcerum genera, provenire aiunt. Quid hic ager legum lator, qui leges ad præsentia & præterita accommodat? M. Non multum, nisi divinus quispiam sit. B. Accedit & alia; nec ea parva, quædam difficultas, quod, in tanta consuetudinis humanæ inconstantia, nihil ulla fere ars in universum stabile & firmum præcipere potest. M. Nihil verius.

XXIV. B. Tutius igitur videtur esse, & perito medico de salute ægrotantis, & Regi de statu civitatis, credi. Nam & medicus, præter artis præscriptum, infirmum vel consentientem, vel interim invitum, sæpe sanabit: & Rex novam, & tamen utilem legem, civibus aut persuasiva, aut etiam invitis, imponere potest. M. Non video quid veter. B. Hæc autem uterque cum facit, num tibi videtur præter legem quisque suam facere? M. Mihi quidem ex arte uterque. Nam ante posuimus, non illam, quæ præceptis constat, artem esse, sed vim animo comprehensam, quæ, in materia pertractanda, quæ artibus est subiecta, artifex uti solet. Illud autem (siquidem ex animo loqueris) gaudeo, te veritatis ipsius velut interdicto coactum, ut Regem, unde vi dejectus erat, eo restitueres. B. Mane: nondum omnia audisti. Est enim in legum imperio aliud incommodum. Lex enim, quasi pertinax & imperitius quispiam officii exactor, nihil rectum putat, nisi quod ipsa jubet: apud Regem vero infirmitatis & temeritatis est excusatio, & veniæ in errore deprehenso locus. Lex surda, inhumana, inexorabilis est: Adolescens lubricum ætatis caussatur, mulier infirmitatem sexus, alius paupertatem, ebrietatem, amicitiam. Quid ad hæc lex? I, licetor, colliga manus, caput obnubito, verberato, arbitri infelici suspendito. Non ignoras autem quam sit periculosum, in tanta hominum fragilitate, in sola innocentia spem salutis habere collocatam. M. Rem procul dubio periculi plenam narras. B. Hæc certe quoties in mentem veniunt, quosdam nonnihil commoveri video. M. Nonnihil, mihi narras? B. Itaque, cum quæ supra nobis posita sunt diligentius mecum expendo, vereor ne in hac parte medici & Regis collatio satis commode introducta videatur. M. Qua in parte? B. Cum utrumque a præceptorum servitute liberavimus, & prope liberam curandi potestatem dedimus. M. Quid hic te potissimum offendit?

XXV. B. Ubi audieris, tum ipse judicabis. Dux a nobis posita sunt causæ, cur non expediat populis, ut Reges legibus solvantur.

rentur; amor videlicet & odium, quæ animos hominum in judicando transversos agunt. At in medico timendum non est, ne quid per amorem peccet, quippe qui ab ægroto valetudine restituta etiam speret mercedem. Quod si medicum ægrotus precibus pollicitationibus & pecunia, adversus caput suum sollicitari intelligat, alium arcessere medicum licebit; aut, si alterius copia non erit, tutius esse reor a libris quantumvis sordidis remedium, quam a medico corrupto, petere. Quod autem de legum immanitatem quaeristi sumus, vide an satis nobis constemus. *M.* Quomodo? *B.* Regem optimum, qualem magis animo quam oculis videre possumus, nullis legibus adstringendum censuimus. *M.* Nullis. *B.* Quamobrem? *M.* Opinor, quia, juxta Paullum, ipse & sibi & aliis esset lex; ut cujus vita exprimat, quod legibus jubetur. *B.* Recte judicas, &, quod tu magis fortasse mireris, aliquot ante Paullum seculis hoc ipsum viderat Aristoteles, naturam sequutus ducem. Quod ideo dico, ut, quod ante probatum fuerat, manifestius videas, eandem scilicet Dei & naturæ vocem esse. Verum, ut quod instituiamus agamus, qui leges primi condiderunt, quid eos spectasse dicemus? *M.* Æquitatem, opinor, ut antea dictum est. *B.* Ego nunc non id quaero, quem finem spectarint; sed potius quod exemplar sibi proposuerint. *M.* Istud etsi fortasse intelligo, velim tamen explices, ut, si recte sentio, meum judicium confirmes; si secus, emendes errorem. *B.* Scis, opinor, quod sit animi in corpore imperium. *M.* Scire videor.

XXVI. *B.* Nec illud etiam ignoras, quæcunque non temere gerimus, eorum prius in animis nostris quandam inesse imaginem; eamque longe perfectiorem operibus, quæ ad illud exemplar summi etiam artifices effingunt & velut exprimunt. *M.* Equidem hoc mecum ipse & in dicendo & scribendo plerumque experior: sentioque non minus animo verba, quam rebus animum deesse. Nam neque noster animus, in hoc obscuro & turbido corporis carcere conclusus, rerum omnium subtilitatem perspicere potest: neque in animo rerum utcunque prævisas imagines ad alios oratione possumus ita perferre, ut non multo sint inferiores illis quas noster sibi conformavit intellectus. *B.* Leges ergo qui tulerunt, quid spectasse eos dicemus? *M.* Prope videor intelligere quid velis: nempe perfecti illius Regis imaginem eos in consilio habuisse; & ad eam, quam proxime poterant, simulacrum quoddam expressisse non corporis sed cogitationum; idque pro legibus esse voluisse, quod ille bonum & æquum fuisset arbitraturus. *B.* Recte intelligis: hoc enim ipsum dicere volui. Nunc vero velim consideres, qualem illum ab initio Regem constituerimus. Nonne firmum adversus odium, amorem, iram, invidiam, cæterasque animorum perturbationes? *M.* Talem certe nos eum finximus, aut hominibus illis priscis etiam fuisse credidimus. *B.* Leges vero ecquid ad imaginem ejus latæ videntur? *M.* Nihil similis. *B.* Durus igitur & inexorabilis nihilo minus bonus Rex quam bona lex. *M.* Atque du-

as. Sed cum neutrum mutare queam, aut velle debeam, tamen utrumque, si queam, nonnihil intellere velim. B. Atqui Deus ne pauperis quidem vult ut in iudicio misereamur, sed id unum quod rectum est & æquum nos jubet intueri, & secundum id unum pronuntiare. M. Agnosco sententiam, & veris vincor. Quando igitur Regem solvere legibus non licet, quis tandem erit legislator, quem ei tanquam pædagogum dabimus?

XXVII. B. Quem censes potissimum huic muneri præficiendum? M. Ego, si me interrogas, ipsum Regem. Nam in reliquis fere artibus ab artificibus præcepta earum tradi videmus: quibus & ipsi, memoria confirmandæ causâ, velut commentariis utantur, & alios sui commoneant officii. B. Ego contra nihil interesse video, Regemne liberum & solum legibus relinquamus, an ei tribuamus legum jubendarum potestatem. Nemo enim se sponte vinculis inducit. Ac nescio an præstet solum relinquere, quam circumdare vinculis nihil profuturis, quippe quæ, ubi vult, exuat. M. At tu, quando legibus potius quam Regibus regni gubernacula credis, vide quærso, ne huic, quem verbo tenus Regem facis, Tyrannum imponas, qui eum

Imperio premat, ac vinclis & carcere frenet,
ac tantum non compedibus oneratum in agrum mittat, aut in pistrinum dedat. B. Bona verba: neminem ego ei dominum impono, sed populo, qui ei imperium in se dedit, licere volo, ut ejus imperii modum ei præscribat: eoque jure, quod populus in se dederit, ut Rex utatur, postulo. Neque has leges per vim, ut tu interpretaris, imponi volo, sed communicato cum Rege consilio, communiter statuendum arbitror, quod ad omnium salutem communiter faciat. M. Populo igitur vis hanc provinciam tribuere? B. Populo sane, nisi tu fortasse aliter sentis. M. Nihil minus æquum videtur. B. Quamobrem? M. Nosti illud, *Bellum multorum caput*. Scis, opinor, quanta sit populi temeritas, quanta inconstantia. B. Ego nunquam existimavi universi populi iudicio eam rem permitti deberi: sed ut propè ad consuetudinem nostram ex omnibus ordinibus selectis ad Regem in concilium coirent. Deinde, ubi apud eos *πρόβλεμμα* factum esset, id ad populi iudicium deferretur. M. Tuum quidem consilium satis intelligo: sed nihil hac tam diligenti cautione mihi proficere videris. Regem non vis legibus esse liberum. Quamobrem? Quia, opinor, intra hominem duo sævissima monstra, cupiditas & iracundia, perpetuum cum ratione bellum gerunt; expetite sunt leges, quæ licentiam eorum comprimerent, & nimium exultantia ad iusti imperii respectum revocarent. Quid isti consultores e populo dati? nonne & ipsi eodem illo incestino bello vexantur? nonne eisdem quibus Rex malis conflictantur? Quanto igitur plures adjunxeris Regi velut assessores, tanto major stultorum erit numerus: a quo quid expectandum sit, vides.

XXVIII. B. At

XXVIII. B. At ego longe aliud, ac tu opinaris, exspecto. Id autem cur exspectem, dicam. Primum, non omnino verum est, quod tu putas, nihil ad rem facere multitudinis advocacyonem, quorum e numero nemo forassis erit excellenti sapientia præditus. Non enim solum plus vident ac sapiunt multi, quam unus quilibet eorum seorsum, sed etiam quam unus, qui quemvis eorum ingenio & prudentia præcedat. Nam multitudo fere melius quam singuli de rebus omnibus judicat. Singuli enim quasdam habent virtutum particulas, quæ simul collatæ unam excellentem virtutem conficiunt. Quod in medicorum pharmacis, ac in primis in antidoto eo, quod Mithridaticum vocant, perspicue cerni potest. In eo enim pleræque res per se noxiæ ubi confusæ fuerint, salutare adversus venena remedium afferunt. Similiter in hominibus aliis tarditas & cunctatio, aliis præcepta temeritas obest: hæc in multitudine commixtæ temperamentum quoddam, & quam in omni genere virtutis quærimus, mediocritatem pariunt. M. Sit, quando ita vis, penes populum ut leges ferat & perferat: sint Reges velut tabulariorum custodes. At cum leges inter se pugnare videbuntur, aut non satis diserte aut perspicue cavebunt, nullasne Regi partes esse voles? præsertim cum, si omnia e scripto dijudicare velis, necesse sit multa sequi absurda? Et, ut vulgarissimo utar exemplo legis illius in scholis decantatæ, *Peregrinus si in murum ascendat, capite luito*: hic quid absurdius fieri potest, quam salutaris publicæ auctorem, qui hostes subeuntes dejecit, ipsum tanquam hostilia ausum ad supplicium rapere? B. Nihil. M. Probas igitur vetus illud, *Summum jus summa injuria*. B. Equidem proba. M. Si quid hujus generis in judicium veniat, miti interprete opus est, qui leges, ad utilitatem omnium latas, viris bonis, & nullo in scelere deprehensis, calamitosas esse non patiatur.

XXIX. B. Recte sentis. Neque, si satis animadvertisti, aliud a me in tota hac disputatione quæsitum est, quam ut illa Ciceroniana lex sancta & inviolabilis esset; *Populi salus suprema lex est*. Igitur, si quid tale in judicium venerit, ut non sit obscurum quid bonum & æquum sit, Regiæ partes erunt prospicere, ut lex ad illam, quam dixi, regulam dirigatur. Sed tu mihi Regum nomine plus postulare videris, quam qui eorum imperiosissimi sunt sibi sumant. Scis enim ad judices rejici solere hoc genus quæstionum, cum aliud lex dicere, aliud legis auctor voluisse videtur, perinde atque illas quæ de ambiguo jure aut legum inter se discordia oriuntur. Itaque his de rebus gravissimæ sunt patronorum in foro contentiones, & rhetorum præcepta diligentissime tradita. M. Scio ista fieri quæ dicis. Sed mihi in hac parte non minor injuria fieri videtur legibus quam Regibus. Satiis enim puto ex unius viri boni sententia statim litem finiri, quam ingeniosis hominibus, & interdum veteratoribus, obscurandi potius quam interpretandi leges potestatem dari. Nam, dum non solum de causis litigantium, sed de gloria ingenii, inter patronos contenditur, interim lites aluntur,

ius, fas, æquum, iniquum, in discrimen vocatur; & quod Regi negamus, hominibus inferiorum ordinum permittimus, plerumque non tam veri quam litigandi studiosis. B. Oblitus mihi videris quidnam inter nos nuper convenit. M. Quidnam id est? B. Regi optimo, qualem initio descripsimus, adeo libera omnia permit- tenda, ut ne legibus quidem ullis opus esset. At, cum uni e multi- tudine is honor habetur, qui non multo sit aliis excellentior, aut etiam quibusdam inferior, periculosam esse liberam istam & solu- tam legibus licentiam. M. Hoc vero quid ad legum interpretatio- nem? B. Plurimum. Nisi forte non animadvertis, quod aliis verbis infinitam illam & immoderatam potestatem, quam antea Regi negaveramus, ei restituamus: nempe, ut pro animi libidine omnia sursum deorsum verset. M. Istud ego si facio, certe impru- dens facio.

XXX. B. Dicam ergo apertius, ut intelligas. Cum Regi legum interpretationem concedis, hanc tribuis ei licentiam, ut lex non dicat quod lator sentit, aut quod in commune sit æquum & bonum, sed quod in rem sit interpretis: utque is ad omnes eam actiones, commodi sui causa, velut Lesbiam regulam, inflectat. Ap. Clau- dius in Decemviratu legem tulerat æquissimam, *ut in liberali causa iudicia secundum libertatem darentur*. Quid apertius dici poterat? At interpretando idem auctor legem suam fecit inutilem. Vides, opinor, quantam uno versu des Principi licentiam: nempe ut, quod volet ille, dicat lex; quod nolit, non dicat. Id si semel recipia- mus, nihil proderit bonas leges condere, quæ Principem bonum sui officii admoneant, malum circumscribant. Imo, ut dicam aperti- us, nullas omnino leges habere præstaret, quam liberum latrocini- um, atque etiam honoratum, sub legis prætextu, tolerari. M. Pu- tasne Regum aliquem fore tam impudentem, ut famæ opinionis- que omnium de se nullam sit prorsus rationem habiturus; aut tam sui suorumque oblitum, ut in eorum pravitatem degeneret, quos ipse ignominia, carceribus, bonorum publicatione, gravissimis de- nique suppliciis, coercuerit? B. Non credamus ista fore, nisi jam- pridem facta sint, idque totius orbis maximo malo. M. Ubi tan- dem hæc facta narras? B. Ubi, rogas? Tanquam non omnes per Europam nationes non modo viderint, sed etiam senserint, quan- tum rebus humanis invexerit mali, non dico immoderata potestas, sed effrena Romani Pontificis licentia. Ea quam ex modicis, & in speciem honestis, occeperit initiis, quam nihil minus potuerit ab incautis timeri, nemo ignorat. Primum leges erant nobis pro- positæ, non modo e penitissimis naturæ arcanis erutæ, sed ab ipso Deo latæ, a Spiritu ejus per prophetas explicatæ, postremo a Dei Filio, eodemque Deo, confirmatæ, rot laudatissimorum hominum scriptis commendatæ, vita expressæ, sanguine consignatæ. Neque alius in tota lege locus, aut diligentius, commendatius, aut expli- catius traditus, quam is qui est de officio Episcoporum. Illis au- tem legibus cum nulli sit fas quicquam, adicere, abrogare, dero- gare,

gare, immutare, una restabat interpretatio. Eam Romanus Episcopus cum sibi arrogasset, non modo reliquas oppressit Ecclesiam sed tyrannidem, favissimam omnium quæ unquam fuerunt, vindicavit: nec hominibus tantum, sed Angelis etiam imperatus, Christum plane in ordinem redegit: nisi id non est in ordinem redigere, ut quod tu velis, in cælo, in terris, apud inferos, ratum; quod Christus jussit, ita demum sit ratum, si tu velis. Nam si in rem tuam parum videatur lex facere, ita interpretaberis, poteris desistere, ut non modo per tuum os, sed ex animi tui sententia, loqui cogatur Christus. Christo itaque per os Pontificis Romani loquente, Chilperico Pipinus, Joanni Navarro Ferdinandus Arragonius est substitutus: filius in patrem, cives in Regem, omnia impia sumserunt: Christus veneno imbutus, deinde ipse venenificus fieri coactus est, ut veneno tolleretur Henricum Lucemburgicum. *M.* Hæc ego non nunc primum audio: sed de ista legum interpretatione apertius audire aveo.

XXXI. *B.* Unum tibi proponam exemplum, e quo totum hoc genus quantum valeat, facile intelligas. Lex est, *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum*: qua lege quid apertius, quid explicatius dici potest? *Unam uxorem* ille *Unam Ecclesiam* interpretatur. Quia si ea lex non libidini sed avaritiæ Episcoporum reprimendæ sit posita. Hæc autem explicatio, etsi nihil ad rem facit, tamen sententiam sane honestam & piam continet, nisi eam rursus idem alia interpretatione vitiafferet. Quid ergo hic Pontifex comminiscitur? Variat, inquit, personis, causis, locis, temporibus. Quidam enim nobilitate sunt, ut eorum fastui nullus Ecclesiarum numerus possit sufficere. Quædam rursus adeo pauperculæ sunt Ecclesiæ, ut nemo monacho quidem, nuper mendico, nunc mitrato, suppetat inde victus, si nomen Episcopi tueri velit. Inventa est ratio ex illa calida juris interpretatione, ut unius Ecclesiæ Episcopi dicantur, alii eis commendentur, omnes exspolientur. Dies me deficiet, si fraudes colligere velim, quæ adversus unam legem quotidie excogitantur, sed hæc etsi indigna sint & nomine Pontificio & homine Christiano, tyrannidis eorum ibi non constitit. Ea est enim omnium rerum natura, ut ubi semel in præceps ire cœperint, nusquam amantur, consistant, quam ad interitum labantur. Vis illustri exemplo tibi hoc commonstrem? Meministine cujusquam inter Imperatores Romanos? *B.* *Mani sanguinis*, qui fuerit aut crudelior aut nequior quam C. Caligula. *M.* Nullus, quod sciam, fuit. *B.* Quod autem nequissimum ejus facinorum putas? Non illa dico, quæ Pontifices in casibus reservatis numerant, sed in reliqua ejus vita. *M.* Non succurrit? *B.* Quæle tibi illud videtur, quod equum, nomine Incitatum, æcenam invitavit? quod hordeum aureum apposuit? quod Consolatorem designavit? *M.* Omnino nequiter factum. *B.* Quid illud quod eundem sibi collegam in sacerdotio adscivit? *M.* Serionem hæc narras?

XXXII. B. Serio certe. Neque adeo miror tibi hæc videri contra. Sed noster ille Jupiter Romanus hæc ut vera posteris videretur perfecit: Julium dico Tertium Pontificem, qui mihi videtur certamen de principatu nequitiae cum homine nequissimo C. Caligula sibi instituisse. M. Quid is fecit ejus generis? B. Si-
 nia suæ custodem, hominem prope nequiores bestia nequissi-
 ma, collegam sibi in sacerdotio cooptravit. M. Alia legendi fortasse
 i tu veli-
 gita fuit. B. Narrantur & alia: sed ego selegi honestissimam.
 erpretand-
 i tui sen-
 titatis obli-
 vio, ex ista leges interpretandi licentia, sit nata, vide ne
 Pontifici-
 am potestatem exiguum putes. M. At mihi veteres non videntur
 Ferdinand-
 am magnum existimasse hoc interpretandi munus, quam tu id vi-
 Regem a-
 eri vis. Quod vel hoc uno argumento intelligi potest, quod Impe-
 ipse vene-
 ratores Romani jurisconsultis id permiserint. Quæ una ratio totam
 burgicum
 am interpre-
 tam verbosam tuam disputationem evertit. Neque solum id,
 quod de magnitudine istius potestatis dixisti, refellit, sed illud
 quoque, quod tu maxime vitas, perspicue declarat, quam aliis po-
 testatem de jure respondendi dederunt, eam ipsis non fuisse nega-
 am, si id munus exercere voluissent, aut per occupationes potu-
 issent.

XXXIII. B. Quod ad Imperatores Romanos attinet, quos, nulla
 neque judicio neque utilitatis publicæ respectu, milites sibi præfi-
 nebant, hi sub hanc Regum, quam descripsimus, formulam non
 veniunt; ut qui a genere hominum scelestissimo, & fere scelestissimus
 quisque, eligebantur, aut ipsi per vim in eum locum irrumpebant.
 Quidam e-
 Quod autem jurisconsultis potestatem respondendi de jure dede-
 rint, non reprehendo. Etsi enim ea maxima est, ut ante dixi, tu-
 ius iis tamen creditur, quibus tyrannidis instrumentum esse non
 potest. Deinde pluribus credebatur, quos mutua reverentia conti-
 nebat in officio; ut, si a reſto declinassent, alterius responſo refel-
 lerentur. Qui si etiam in fraudem consensissent, supererat judicis
 auxilium, cui non erat necesse pro lege habere quicquid responſum
 a jureconsulto fuisset. Supererat & Imperator, qui legum violata-
 rum poenas expetere poterat. Tot vinculis cum tenerentur aſtricti,
 poenamque graviorem timerent, quam exspectarent fraudis præmi-
 um, vides, opinor, non adeo magnum ab isto genere hominum ti-
 mendum fuisse periculum. M. Estne præterea quod de Rege di-
 ratores Ro-
 cas? B. Primum, si tibi videtur, paucis colligamus quæ dicta
 sunt: ita facilius, si quid prætermiſſum sit, intelligemus. M. Ita
 equissimum
 cenſeo faciendum. B. De origine & cauſa creandorum Regum
 & legum, ſatis convenire videbamur: de auctore legis, non item.
 Sed viſus es mihi tandem, etſi ſubinvitus, tamen vi ipſa veritatis
 coactus, conſenſiſſe. M. Certe non modo potestatem legum juben-
 darum, ſed etiam eas interpretandi, & quidem me patrono ſtrenue
 reclamante, Regi abſtulisti. Qua in re vereor, ne, ſi res palam
 fiat, aliquando prævaricationis coarguar: adeo facile bonam, ut
 ab initio videbatur, cauſam mihi de manibus extorqueri ſum
 ſus,

II. B. Serio

sus. B. Bono animo es : nam si quis in hac causa te prævicationis insimulet, ego tibi gratuitum patrocinium polliceor. M. Istud fortasse brevi experiemur.

XXXIV. B. Multa etiam negotiorum genera nobis visa sunt quæ nullis legibus comprehendere possint : quorum partem ad iudices ordinarios, partem ad concilium, Rege non invito, rejecimus. M. Factum quidem memini. Atque id cum faciebas, scisne quid mihi in mentem veniebat ? B. Qui possum, ni tu dixeris ? M. Videbaris mihi Reges quodammodo similes effingere sigillis lapideis quæ plerumque in capitulis columnarum ita niti videntur, ac si totam structuram sustineant ; cum tamen revera nihilo plus oneris ferant quam quivis alius lapis. B. Quid, bone Regum patrone quereris me parum oneris eis imponere, cum illi dies noctesque nihil aliud agunt, quam ut socios oneri ferendo quærant, aut in quos omnino se exonerent ? Et tu interim indignari videris, quod laborantibus subsidium feram. M. Ego quoque libenter istas auxiliares copias recipio, sed tales velim quæ serviant, non quæ imparent ; quæque viam præmonstrent, non quo velint ducant, aut verius pertrahant, vel tanquam machinam impellant ; nec aliam potestatem Regi relinquunt, nisi ut eis assentiat. Itaque jamdudum expecto, ut, absoluto de Rege sermone, ad Tyrannos aut quocumque alio divertas. Regem enim tam angustis finibus inclusisti, ut verear, ne, si diutius immoremur, e maximis opibus ac summa dignitate velut in desertam aliquam insulam eum releges, ubi omnibus exutus honoribus, in egestate & miseriis consenescat. B. Tu metuebas, ut præ te fers, prævicationis crimen. At ego metuo, ne Regi, quem defendere conaris, calumniando noceas. Primum ego eum non otiosum esse volo, nisi tu architectos otiosos esse statuas : deinde bonis ministris & amicis, quos ego non velut custodes adjeci, sed ab ipso in partem laboris acciri volui, eum spoliis, eisque abactis cohortem nebulonum circumdas, qui metuentum eum suis reddant ; neque formidabilem fore putas, nisi magnam nocendi potestatem ei relinquamus. Ego amari a suis eum volo ; nec terrore civium, sed benevolentia, septum esse : quæ sola arma Reges inexpugnabiles efficiunt. Id, nisi tu repugnes, brevi me effecturum spero. Nam, ex iis quas tu vocas angustias, in lucem eum educam : unaque lege tantum ei auctoritatis & amplitudinis adjiciam, ut eo si amplius optet, impudens tibi videri possit. M. Istud quidem audire aveo.

XXXV. B. Igitur, ut quamprimum cupiditati tuæ satisfaciam, rem ipsam aggrediar. Paulo ante confessi sumus, nullam legem ita diserte ulla de re cavere posse, ut malitiosa calliditas locum fraudi non inveniat. Id fortasse exemplo proposito facilius intelligetur. Cautum est legibus, ne patres sacerdotia sua spuriiis suis traderent. Hic, in re, ut videtur, aperta, fraus tamen inventa est, ut pater alium substituat, isque spurio prioris domini idem sacerdotium tradat. Deinde, cum esset diserte adscriptum legi, ne,

quod pater
neret : neq
enim adve
filium sibi
genere fra
qui fingat
suo sycoph
no sacerdo
que litigat
cerdorio p
una lege q
ne tibi leg
ci, qui cu
bito empla
ribus sim
capite mu
XXXV

mul corpor
medicus f
M. Istam
B. Et ho
M. Ita pr
terit, not
omnes on
M. Long
erit hic ta
mandem
populo un
etiam so
strictum
etiam su
lem, non
id tande
feat, tal
omni vit
XXXV
corrupto
audi Cla

quod

quod pater aliquando sacerdotium tenuisset, filius ulla ratione teneret: neque hac cautione quidquam profectum est. Reperta est enim adversus eam illa coitio inter sacerdotes, ut uterque alterius filium sibi substitueret. Id quoque cum vetitum esset, etiam novo genere fraudis lex elusa est. Adversus patrem litigator supponitur, qui fingat sibi in id sacerdotium jus esse. Dum pater cum supposito sycophanta umbratili pugna velitatur, filius a Pontifice Romano sacerdotium petit, si neutri litigantium in illud sit jus; utrumque litigatorem volentem ac cedentem ultro vincit, & paterno sacerdotio per paternam prævaricationem potitur filius. Vides in una lege quor fraudum genera sunt inventa. *M. Video. B. Nonne tibi legum latores hic prorsus idem facere videntur quod medici, qui cum eruptiones pituitæ, aut alterius humoris noxii, adhibito emplastro compescere nituntur, humor uno inhibitus loco pluribus simul exitum quærit; ac, velut hydra quædam, uno reciso capite multa renascentia profert?* *M. Nihil similius.*

XXXVI. *B. Quod medico fuerat initio faciendum, ut totum simul corpus noxiis humoribus levaret, nonne idem hoc loco civilis medicus facere debet, ut civitatem universam levet malis moribus?* *M. Istam, etsi difficilem, tamen veram esse reor curandi rationem. B. Et hoc si obtineri queat, paucis arbitror opus esse legibus. M. Ita prorsum res habet. B. Hanc medicinam qui adhibere poterit, nonne tibi videtur solus plus in publicum collaturus, quam omnes omnium Ordinum conventus ad legum rogationem coacti?* *M. Longe plus procul dubio. Sed, ut Comici verbis utar, Quis erit hic tam potens cum tanto munere?* *B. Quid si has partes Regi mandemus?* *M. Lepide profecto: quæ prona erant & facilia, ex populo universo commisitisti; si quid arduum est & asperum, id Regi etiam soli mandabis, tanquam non satis habeas eum vinculis confectum tot claustris circumdare, ni onus gravissimum, sub quo etiam succumbat, imponas. B. Non est ita, sed rem ab eo facilem, non contendimus, sed ut exorari se sinat oramus. M. Quid id tandem est?* *B. Ut quales patres erga liberos esse debere censeat, talem se erga cives (quos liberorum loco habere debet) in omni vita se præstet. M. Quid istud ad rem?*

XXXVII. *B. Hæc profecto una, certe summa, adversus mores corruptos est medicina. Ac, ne meum putes hoc commentum esse, audi Claudianum:*

*Tu civem, patremque geras: tu consule cunctis,
Non tibi: nec tua te moveant, sed publica vota.
In commune jubes si quid, censesque tenendum,
Primus jussa subi. Tunc observantior equi
Fit populus, nec ferre negat, cum viderit ipsum
Auctorem parere sibi. Componitur orbis
Regis ad exemplum. Nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, ut vita regentis.
Mobile mutatur semper cum Principe vulgus.*

Noli existimare poetam, summo ingenio & doctrina præditum, frustra credere tantam in hac re vim esse positam: est enim vulgus ad eorum imitationem adeo compositum, in quibus aliqua probitatis imago elucet, adeo mores eorum exprimere conatur, ut, quorum admiratur virtutem, eorundem etiam quædam vitia, in sermone, vestitu, incessu, reddere conetur. In Regum vero cultu, moribus, oratione assimulanda, se exercent, non solum imitandi studio, sed etiam ut per adulationem in potentiorum animos sese influunt, & rem, honores, potentiam, his artibus aucupentur: quippe qui natura comparatum sciant, ut non modo nos nostraque amemus, sed similitudinem nostri, licet vitiosam, in aliis amplectamur. Hoc autem quod non improbe & superbe flagitamus, sed precario impetrare conamur, majorem longe vim habet, quam legum minæ, quam suppliciorum ostentatio, quam militum copiarum. Hoc populum sine vi reducit ad modestiam, Regi civium benevolentiam conciliat, publice tranquillitatem, privatim singulorum opes auget & tuetur. Cogitet igitur assidue Rex, se in orbis theatro positum, omnibusque ad spectaculum propositum, nullum dictum aut factum suum latere posse,

-----*nec posse dari regalibus usquam*

Secretum vitiiis. Nam lux altissima fati

Occultum nihil esse finit: latebrasque per omnes

Intrat, & abstrusos explorat fama recessus.

XXXVIII. Quanta igitur Principibus in utramque partem adhibenda est cautio? cum neque vitia, neque virtutes eorum, latere queant, neque sine magna rerum mutatione vulgari? Quod si quis adhuc dubitat, quantum in vita Principis momentum sit ad emendationem disciplinæ publicæ, is ponat ante oculos Romæ nascentis primordia. Populus ille rudis bonarum artium, e pastoribus & convenis, ne quid dicam durius, collectus, ipse natura ferox, Regem nactus ferocissimum, cum velut castra posuisset ad vicinarum gentium pacem sollicitandam, & arma laceßenda, quantum putas vicinorum odium, quantum pavorem fuisse? Idem ille populus, cum Regem pium & justum sibi præfecisset, ita repente mutatus est, ut eum cultui deorum & justitiæ deditum prope nefas violare vicinis sit visum: iis, inquam, vicinis, quorum agros antea vastaverat, urbes incenderat, liberos & propinquos in servitutem abduxerat. Quod si, in illa morum immanitate & temporum incultu, tantum Numa Pompilius, e gente inimica paullo ante Rex accitus, potuit; quid expectabimus, aut potius quid non expectabimus, ab eis Principibus, qui propinquitatibus, & clientelis & vetustis opibus subnivi, imperium accipiunt? qui in eam spem nati & educati sunt? Quantum autem eorum animos ad virtutem accendere debet, quod non unius diei laudem, ut histriones fabula bene acta, sperent, sed ætatis suæ benevolentiam & admirationem, & perpetuam ad posteros celebritatem, & honores divinis proximis sibi paratos esse intelligant? Ejus honoris utinam, quam ani-

mo concepi, verbis imaginem exprimere possem. Sed, ut aliqua ex parte primis lineamentis informatam tibi eam proponam, cogita tecum serpensem illum æneum in Arabia deserta a Mose erectum, solo aspectu vulnera ab aliis serpentibus facta sanantem: cogita e multitudinem numerosam alios a serpentibus æstos, & ad remedium præsens concurrentes, alios rei novæ miraculo attonitos, omnes immensam & incredibilem Dei beneficentiam omni laudis genere celebrantes: cum videant letiferi vulneris dolores, non medicamentis, cum cruciatu ægri, labore medici, & amicorum assidua sollicitudine, tolli; non longinquitate temporis, sed uno momento, ad sanitatem reduci. Jam confer mihi cum serpente illo Regem, sed ita confer, ut & Regem bonum in maximis Dei beneficiis numeres: qui solus, sine tua impensa, sine tuo labore, omnes regni molestias levet, perturbationes sedet, & vetusta etiam animorum ulcera ad cicatricem brevi perducatur: nec iis modo sit salutaris, qui eum cominus intuentur, sed qui tam longe absint, ut nec ejus videndi spem ullam habeant: cujus in imagine animis oblata tanta sit vis, ut id facile perficiat, quod nec jurisperitorum prudentia, nec Philosophorum scientia, nec tot seculorum in artibus colligendis experientia, præstare unquam potuerit. Qui vero honor, quæ dignitas, quæ amplitudo aut majestas, major in homine ullo dici aut excogitari potest, quam ut sermone, congressu, aspectu, fama, tacita denique specie animis oblata, luxu diffuentes ad modestiam, violentos ad æquitatem, furiosos ad sanitatem, reducat? Potestne, si velis, majus hoc a Deo rebus humanis propitio beneficium postulare?

XXXIX. Hæc est vera, nisi fallor, imago Regis, non illa circumsepti armis, semper metuentis, aut metum facientis, ex odio in populum suo populi in se odium metientis. Hanc imaginem, quam posuimus, expressit pulcherrimis coloribus Seneca in Thyeste. Quod carmen, cum sit elegantissimum, tibi notum esse non ambigo. Ecquid tibi nunc humiliter & contemtum de Rege sentire videor? & eum (quod nuper dicebas) oneratum compedibus in legum ergastulum compingere? Annon potius in lucem & hominum cœtus, & publicum humani generis theatrum, eum produco? non superbo spiculatorum & μαχαίροφόρων cœtu, sericatisque nebulonibus, stipatum, sed sua tutum innocentia; nec armorum terrore, sed populi amore munitum: nec modo liberum & erectum, sed honoratum, sed venerabilem, sacrosanctum & augustum; cum bonis omnibus & faustis acclamationibus prodeuntem, & quocunque progrediatur, omnium ora, oculos & animos in se convertentem? Quæ ovatio, quis triumphus cum hac pompa quotidiana comparari potest? Aut, si Deus humana specie delaberetur in terras, quis ab hominibus major honos ei haberi posset, quam qui vero Regi, hoc est, vivo Dei simulacro, exhiberetur? Hoc enim majorem honorem nec amor largiri, nec metus exprimere, nec a-

dulatio posset comminisci. Hæc tibi Regis imago ecquid videtur?

XL. *M.* Splendida sane, & adeo magnifica, ut nihil dici aut excogitari magnificentius posse videatur. Sed in his temporum nostrorum corruptis moribus, difficile est ut hæc animi magnitudo existat, nisi ad honestam indolem & naturæ bonitatem diligentia educationis accedat. Animus enim ab adolescentia bonis institutis & artibus informatus, ubi, & ætate & usu rerum confirmatus, ad veram gloriam virtute nititur, frustra voluptatum tentatur illecebris, & rerum adversarum labefactatur impressionibus. Ita enim

Doctrina--- vim promovet insitam,

Restique cultus pectora roborant;

ut in iplis voluptatum avocamentis virtutis exercendæ occasione inveniat, & quæ infirmiores terrere solent, difficultates in iis materiam laudis sibi oblatam virtus existimet. Itaque, cum ad omnes vitæ partes tantum sit in liberali educatione momentum, quanta cura & sollicitudine prospiciendum est, ut tenelli Regum animi recte a primis initiis usque imbuantur. Nam, cum multa bonorum Regum in suos cives sunt beneficia, multæ contra calamitates a malis Principibus proficiuntur, tum nihil in omnem partem majorem mihi vim habere videtur, quam & Regum ipsorum, & aliorum, qui summum imperium una administrant, studia & mores. Quod enim a singulis bene vel secus fit, plerumque multitudinem latet; aut, propter hominum obscuritatem, exemplum ad paucos pertinet: at eorum qui Reipublicæ gubernacula tractant, dicta factaque omnia, velut in *votiva tabella*, ut inquit Horatius, conscripta, latere non possunt, sed omnibus ad imitationem sunt proposita. Neque enim studio placendi modo, sed utilitatis blandissimis invitamentis animos omnium ad se convertunt: ac perinde ut Regum ingenia impelluntur, disciplinam publicam secum circumagunt. Sed illud metuo, ne Reges nostri se exorari patiantur, ut hæc præstent, quæ modo abs te posita sunt. Adeo enim voluptatum illecebris fracti sunt, & falsa specie honoris decepti, ut idem propemodum eos facere existimem, quod Trojanis, qui cum Paride navigarunt, quidam Poetarum evenisse narrant. Vera enim Helena in Ægypto, apud Prothea, hominem sanctum ac plane divinum, relicta, de simulacro ejus per annos decem ita pertinaciter contenderunt, ut idem finis belli perniciosissimi & regni illorum temporum opulentissimi fuerit. Tyranni enim impotentes falsam istam regni speciem amplexi, cum per fas nefasque eam semel adepti fuerint, nec sine scelere eam tenere, nec sine pernicie amittere, possunt. Quod si quis eos admoneat, veram Helenam, de qua se dimicare putant, alicubi absconditam celari, pro insano eum haberent.

XLI. *B.* Gaudeo equidem te, si non illam vere Jovis filiam videris, saltem ex hoc qualicunque simulacro ejus pulchritudinem aliqua ex parte intelligere. Quod si isti falsæ illius Helenæ magno

gno cum
Proto gene
dubito qui
illam alter
rent poena

Atque ad
ut hinc re
puras. E
giis, quib
dum ire
eos disci
spectentur

XLII.
jus lingu
Græcum
appellat
diligent
Græcis

rum pot
nibus ob
roes &
adeo Ju
norifice
eoque r
odiosum
certe in
rigit.

Et qua
tamen
aut hil
ent.

fuetu
solet.

honor
le in

alteru
honor

num,
quide

lituer
XI

Prim
credi

quo cum suo malo amatores veræ hujus perfectam imaginem a Protogene aliquo vel Apelle depictam suis coloribus viderent, non dubito quin eam & admirarentur & deperirent: ac, nisi continuo illam alteram res suas habere juberent, in illas gravissimas inciderent poenas, quas in Satyris Persius imprecatur Tyrannis:

Magne pater divum, sævos punire Tyrannos

Haud alia ratione velis, cum dira libido

Moverit ingenium ferventi tincta veneno,

Virtutem ut videant, intabescantque relicta.

Atque adeo, quando in Tyrannorum mentionem incidimus, visne ut hinc recta ad eos progrediamur? *M.* Nisi quid prævertendum putas. *B.* Minime autem, arbitror, aberrabimus, si eisdem vestigiis, quibus in Rege quærendo institimus, ad Tyrannum rependum ire pergamus. *M.* Ita censeo. Nam eo pacto quod sit inter eos discrimen facillime intelligemus, si ex adverso compositi inspectentur.

XLII. *B.* Ac primum, ut a Tyranni nomine incipiamus, id cuius linguæ sit, incertum arbitror. Itaque supervacuum nobis puto Græcum aut Latinum *ἐτυμον* in eo quærere. Quid vero veteres appellarunt tyrannidem non opinor obscurum cuiquam qui paullo diligentius in studiis humanioribus sit versatus. Tyranni enim & Græcis & Latinis vocabantur, penes quos erat libera omnium rerum potestas, nullis legum vinculis adstricta, aut judicum cognitionibus obnoxia. Itaque, in utraque, ut scis, lingua, non modo heroes & hominum præstantissimi, sed & deorum maximi, atque adeo Jupiter ipse, Tyrannus vocatur, idque ab eis qui de diis honorifice & sentiunt & loquuntur. *M.* Istud quidem non ignoro: eoque magis miror unde factum sit, ut id nomen tot jam seculis odiosum, atque etiam inter gravissima convicia, habeatur. *B.* Id certe in hoc vocabulo evenisse videtur, quod in plerisque aliis contingit. Verborum enim per se naturam, si consideres, noxia carer. Et quamvis alia levius, alia asperius ad audientium aures accidunt, tamen nihil omnino ex sese habent cur animos ad iram, odium, aut hilaritatem excitent, aut alioqui voluptatem aut molestiam creent. Si quid autem tale nobis accidar, id non a verbo, sed a consuetudine hominum, & imagine ab audientibus concepta, evenire solet. Igitur quod verbum apud alios honestum est, apud alios sine honoris præfatione audiri non potest. *M.* Memini quiddam simile in Neronibus & Judis factum: quorum alterum apud Romanos, alterum apud Judæos, nomen, in summis viris amplissimum atque honoratissimum existimabatur. Postea vero nulla ipsorum nominum, sed duorum hominum culpa factum est, ut ne sceleratissimi quidem hæc nomina suis liberis dari velint; adeo inter infamia deliquerunt.

XLIII. *B.* Idem quoque in Tyranno evenisse perspicuum est. Primos enim magistratus, qui ita appellabantur, viros bonos fuisse credibile est, vel hinc, quod nomen id aliquando tam fuerit honorificum,

rificum, ut ad deos etiam transferretur. Posterius suis sceleribus ita reddiderunt infame, ut omnes tanquam contagiosum & pestilens id fugerent, leviusque putarent convicium, carnificem quam Tyrannum appellari. *M.* Idem fortasse hic evenit, quod Regibus Romanis, post Tarquinius exactos; quod in Dictatoris nomine, post *M.* Antonium & *P.* Dolabellam Consules. *B.* Rem tenes. Contra vero humilia & plebeia nomina, virtute hominum, quibus ea contigerunt, facta sunt illustria: ut apud Romanos, Camillus, Metellus, Scrophia; apud Germanos, Henricus, Genfericus, Carolus. Id adeo magis intelliges, si animadvertas, nomine Tyranni sublato, rem tamen atque hoc imperii genus apud multas nationes illustre in honore pristino permanisse: ut apud Græcos *Æsymneras*, apud Romanos Dictatores. Utrique enim Tyranni legitimi erant: sed Tyranni quidem, quia legibus potentiores erant; legitimi autem, quia populi consensu electi. *M.* Quid ego audio? legitimos etiam esse Tyrannos? Ego longe aliud certe a te exspectabam. Nunc vero confundere videris omnium Regum & Tyrannorum discrimina.

XLIV. B. Reges profecto & Tyranni apud veteres idem plane fuisse videntur, sed diversis, opinor, temporibus. Tyrannorum enim nomen, opinor, antiquius fuit: deinde, ubi ejus nominis est pertæsum, successerunt in eorum locum Reges, nomine blandiore & mitiore imperio. His quoque degenerantibus, legum adhibita est moderatio, quæ fines imperii infinitis eorum cupiditatibus statuerent. Hominibus vero, pro ratione temporum & moribus hominum, nova remedia experientibus, & veterum imperiorum eos pertæsum est, & nova quæsitæ. Nobis vero de duobus generibus principatum in præsentia institutus est sermo; de eo, in quo legum quam Regum fortiora sunt imperia, deque pessimo Tyrannidos genere, in quo omnia Regno sunt contraria: eaque inter se comparanda suscepimus. *M.* Ita est: ac vehementer exspecto ut isthuc venias. *B.* Igitur initio inter nos convenerat, Regem societati humanæ tuendæ fuisse creatum. Officium vero ejus esse statuiamus, ut, ex legum præscripto, jus suum unicuique redderet. *M.* Memini. *B.* Primum igitur, qui eum magistratum non populi voluntate accipit, sed vi invadit, vel fraude intercipit, quo eum nomine appellabimus? *M.* Tyrannum, opinor.

XLV. B. Sunt & alia multa discrimina, quæ quia ex Aristotele facile quivis colligeret, ideo breviter ea percurram. Regium enim imperium secundum naturam est; tyrannicum, contra; Rex volentibus, Tyrannus invitis imperat; Regnum, liberi inter liberos est principatus, Tyrannis, domini inter servos; Regi cives excubant ad salutem ejus tuendam, Tyranno peregrini ad cives opprimendos: alter enim civibus, alter sibi gerit imperium. *M.* Quid eos, qui per vim, & citra populi consensum, summum imperium sunt adepti, ita tamen multos annos civitatibus suis præfuerunt, ut eorum administrationis populum non poeniteret? Quantum enim est

quod in H
tino potes
desiderari

XLVI.

possumus

dem vegere

rigas, tam

dentur ac

justitiæ, &

quod petu

ostentata

mi civibi

natui suo,

tur, & po

Id autem

qui sit se

unius nut

ferre, ear

Tyranno

pernicie

perferim

iciamus.

neque p

stabilim

quique

prædam

humanit

me omni

nes, non

spectare

Reges s

quæ nul

lem & b

tituli i

poterant

dulgent

procura

excellen

præstar

XLV

vis? au

nator,

dicitur

B. Qu

uni? c

raum c

ducat

quod

quod in Hierone Syracusano potuit, aut in Cosimo Medice Florentino potest, ad iusti Regis functionem, præter legitima suffragia, desiderari?

XLVI. B. Istos quidem e Tyrannorum numero eximere non possumus. Præclare enim ab historico egregio dictum est, *Vi quidem regere patriam aut parentes quanquam & possis, & delicta corrigas, tamen importunum est.* Deinde, isti mihi perinde facere videntur ac latrones, qui male parta commode dividendo, ex injuria, iustitiæ, & e rapina, liberalitatis laudem quærunt: neque tamen quod petunt assequuntur. Nam unius maleficii odio omnem illam ostentatæ beneficentiæ gratiam amittunt: eoque minus civilis animi civibus fidem faciunt, quod non eorum commodis, sed dominatui suo, id præstant, ut videlicet securius suis voluptatibus fruantur, & posteris, odio populi paullum lenito, imperium stabiliant. Id autem ubi perfecerint, ad mores veros redeunt. Fructus enim qui sit sequuturus, e semente facile potest intelligi. Ad suum enim unius nutum omnia revocare, & omnium vim legum in se transferre, eandem vim habet, ac si omnes leges abroges. Sed hoc Tyrannorum genus fortasse tolerandum fuerit, si absque publica perniciæ tolli non possit: velut quosdam corporis morbos potius perferimus, quam vitam in ancipitem dubiæ curationis aleam coniciamus. At, qui palam non patriæ sed sibi gerunt imperium, neque publicæ utilitatis, sed suæ voluptatis rationem habent, qui stabilimentum suæ auctoritatis in civium infirmitate collocant, quique regnum, non procurationem a Deo creditam, sed potius prædam sibi oblatam, credunt, hi non civili nobiscum, aut aliquo humanitatis vinculo juncti sunt, sed Dei & hominum hostes maxime omnium capiales judicari debent. Omnes enim Regum actiones, non suas opes privatim, sed publice civium incolumitatem, spectare debent: quantoque supra cæterorum hominum fastigium Reges sunt erecti, tanto magis imitari cœlestia corpora debent, quæ nullis officiis nostris conciliata, vim sui caloris & luminis vitalem & beneficam rebus humanis infundunt. Hujus munificentiae vel tuculi ipsi, quibus Reges honestavimus, (si meministi) admonere poterant. M. Videor meminisse: nempe ut paterna uterentur indulgentia erga cives, liberorum loco sibi commissos; in utilitate procuranda, pastoris diligentia: in salute tuenda, duces; virtutum excellentia, prætores; quæ ex usu essent jubendo, imperatores sese præstarent.

XLVII. B. Paternæ igitur is dici potest, qui cives habet pro servis? aut pastor, qui gregem non pascit, sed deglubit? aut gubernator, qui jacturam bonorum semper facere studeat? quique (quod dicitur) navem perforet, in qua ipse naviget? M. Nequaquam. B. Quid, qui non quæ in rem populi sunt imperat, sed sibi studeat uni? qui non de virtute ceteris cum bonis, sed vitiis flagitiosissimum quemque superare contendat? qui suos in manifestas insidias ducat? M. Profecto nec mihi dux, nec imperator, nec prætor habebitur.

bebitur. *B.* Si quem ergo conspexeris, qui Regium nomen usurpet, nec ullo virtutis genere quemvis e multitudine præcellat, multis etiam sit inferior, qui cives non amore patrio prosequatur, sed superba dominatione premat, qui gregem sibi commissum existimet, non ad custodiam, sed ad quæstum; hunc tu Regem vere putabis, etiamsi magno satellitum numero stipatus incedat, magnificoque corporis cultu se ostendet, supplicia repræsentet, præmiis, ludis, pompis, infans etiam substructionibus, quæque alia magnifica esse creduntur, vulgus conciliet, ejusque applausum capter? hunc tu, inquam, Regem existimabis? *M.* Non, si mihi consentire velim, sed omnis humanæ societatis expertem. *B.* Quibus tu finibus humanam hanc societatem circumscribis? *M.* Eisdem illis, quibus tu superiore sermone visus es eam velle concludi: juris videlicet septis: quæ qui transiliunt latrones, fures, mœchi, eos video poni publice; eamque causam poenæ justam haberi, quod societatis humanæ limites sint transgressi.

XLVIII. B. Quid, qui septa illa nunquam ingredi voluerit? *M.* Deo & hominibus habendos inimicos; eosque in luporum, aliæque noxiorum animalium genere potius quam hominum habendos putem: quæ qui alit, & sibi perniciem alit & aliis; qui occidit, non sibi modo sed publice universis prodest. Quod si mihi legem ferre liceret, juberem (quod Romani in monstris procurandis facere solebant) id genus hominum in solas terras deportari, aut in alto, procul a conspectu terræ, demergi, ne contagio etiam mortuorum hominibus officeret: intersectoribus autem præmia decerni, non ab universo tantum populo, sed a singulis: quemadmodum vulgo fieri solet iis, qui lupos aut urfos occiderunt, aut catulos eorum deprehenderunt. Neque enim, si quod hujusmodi monstrum nasceretur, etiamsi vocem humanam funderet, faciemque hominis, cæterarumque partium similitudines, haberet; mihi cum eo societatem esse crederem. Aut, si quis hominem exuens in talem immanitatem degeneraret, nolletque cum cæteris hominibus, nisi in eorum perniciem, convenire, hominem appellandum censeo, nihilo certe magis quam satyros, simias, aut urfos, quamlibet vultu, gestu & sermone, hominem mentiretur. *B.* Jam, ni fallor, intelligis qualem Regem, qualem item Tyrannum sapientissimi veterum esse statuerunt. Visne igitur, quod in Rege informando fecimus, Tyranni quoque tibi quaecunque specimen proponamus? *M.* Imo, nisi molestum est tibi, vehementer id cupio.

XLIX. B. Non oblitus es, opinor, quæ apud poetas de foris, apud nostros de cacodæmonum natura, dicuntur: esse videlicet spiritus humani generis hostes, qui, cum ipsi in perpetuis cruciatibus versentur, hominum tamen tormentis gaudeant. Hæc profecto vera est tyrannidis imago. Sed quia cogitatione modo & sine ministerio sensus hæc imago cerni potest, aliam tibi proponam, quæ non modo animum, sed sensus etiam feriat, & velut in oculis succurrat. Finge te navem in mari procellis vexatam videre, li-

tora omni-
simorum
odio certa
spem salu-
ret se m-
alieno, vi-
at, quiqu-
sint. Ta-
amplectun-
do, sed
tes. Itaq-
domesticu-
auxilia sp-
audent, n-
cundum
lam adm-
movit; a-
tre Sp. C-
posita sen-
terre cre-
signum,
conscient-
mortuor-
tetur.
minibus
rores &
explicat-
strum in-
est elige-
sint con-
nasci: o-
regnum
temere
cum qu-
ut alios
perio e-
missam
mirum
fulcis o-
uno edi-
L. B-
citares
fuit C-
optabat
gis, pr-
non igr-
fuerit,

tora omnia circumcirca non modo importuosa, sed hostium infestissimorum plena: ejus vero navis dominum mutuo cum vectoribus odio certantem, nec ullam tamen aliam, quam in nautarum fide, spem salutis habentem; nec hanc quidem certam, ut qui non ignoret se maxime barbaro generi hominum, & ab omni humanitate alieno, vitam suam credere; quos pecunia sola conciliatos retineat, quique lucro majore objecto adversus eum ipsum conduci possint. Talis profecto est vita illa, quam velut beatam Tyranni amplectuntur. Foris hostes, domi cives metuunt: nec cives modo, sed domesticos, propinquos, fratres, conjuges, liberos, parentes. Itaque cum vicinis externum, cum civibus civile, cum suis domesticum bellum semper aut gerunt, aut metuunt, nec usquam auxilia sperant, præter mercede conductâ: neque bonos conducere audent, neque malis fidere possunt. Quid istis tandem in vita jucundum esse potest? Dionysius filias virgines adultas, cum novaculam admittere ad guttur timeret, a barbæ radendæ ministerio removit; a Timoleonte frater, ab uxore Alexander Pheræus, a patre Sp. Cassius est interemptus. Qui hæc ante oculos exempla proposita semper habet, quam tu eum carnificinam in pectore circumferre credis? cum cogitet sese universo mortalium generi, tanquam signum, in quod jaculentur, propositum: neque solum vigilans his conscientiæ tormentis crucietur, sed terrificis etiam vivorum & mortuorum simulacris e somno excitetur, & furiarum facibus agitetur. Tempus enim, quod omnibus animantibus ad quietem, hominibus etiam ad curarum laxamentum, natura tribuit, illi in horrores & supplicia convertitur. M. Non inscite sane ista a te sunt explicata, ac nescio an etiam vere. Sed tamen, nisi fallor, ad nostrum institutum non adeo multum faciunt. Nam quibus in manu est eligere quos velint Reges, penes eosdem est, electos quibus velint constringere legibus. Nobis vero scis Reges non eligi, sed nasci: quibus ego semper hæreditarium, non minus quam ipsum regnum, existimavi, ut voluntas eorum pro legibus esset. Neque temere in hanc opinionem sum inductus, sed magnis auctoribus, cum quibus errare (si modo in errore sum) non me pudeat. Nam, ut alios omittam, jureconsulti affirmant, lege Regia, quæ de imperio eorum est lata, omnem populi potestatem ita in eos transmissam, ut eorum placita pro legibus haberi debeant. Ex hac nimirum lege natæ sunt illæ Imperatoris cujusdam minæ, se jureconsultis omnibus omnem suam, qua tantopere gloriantur, scientiam uno edicto ablaturum.

L. B. Bene abs te factum est, quod cum rei maximæ pessimæ citares auctorem, nomen ejus suppressendum duxeris. Is enim fuit C. Caligula, qui etiam toti populo Romano unam cervicem optabat. In illo autem Imperatore nihil hominis, ne dicam Regis, præter formam fuit. Itaque quanta illi debeatur auctoritas, non ignoras. Quod autem ad legem Regiam attinet, qualis illa fuerit, quando, a quo, quibus verbis, lata, nec ipsi jurisperiti expediunt.

pediunt. Regibus enim Romanis nunquam ea potestas fuit: quippe a quibus provocatio ad populum erat. Rogationem vero, quam L. Flaccus, libertate populi Romani oppressa, per aliarum legum silentium stabilivit L. Sylla tyrannidem, nemo unquam pro lege habuit. Ejus autem rogationis ea vis erat, ut, quæcunque L. Sylla fecisset, ea rata essent. Quod jus, nullus unquam populus liber tam excors fuit, ut volens in se permitteret: aut, si quis fuit, dignus profecto fuit, qui perpetuo serviret Tyrannis, stultitiæque suæ poenas lucret. Sed si qua talis fuit lex, exemplum nobis ad cautionem, non ad imitationem, propositum existimemus. M. Regi profecto mones. Sed ista admonitio tua ad eos pertinet, quibus in manu est, quales sibi Reges creent. Ad nos vero nihil omnino pertinet, qui non suffragiis optimos eligimus, sed forte oblatos accipimus. Illud etiam jureconfulti nos proprie videtur respicere, qui majoribus Regum nostrorum id jus in nos posterorūque nostros dedimus, ut ipsi posterique eorum imperium in nos perpetuo tenerent. Illos utique (majores dico nostros) vellem admonuisse, quibus integrum erat, quos vellent sibi Reges adsciscere. Nunc vero serum istud tuum consilium eo valet, non ut, quæ in potestate nostra non sunt, ea corrigamus; sed ut majorum stultitiam deploremus, & nostræ conditionis miseriam agnoscamus. Quid enim reliqui esse potest in servitutem deditis, nisi ut alienæ stultitiæ poenas luamus? & ut leviores fiant, eas patientia leniamus; nec importune tumultuando iras eorum provocemus, quorum nec imperium rejicere, nec potestatem imminuere, nec vim & impotentiam effugere, possumus? Lex autem illa Regia, cui tu tantopere es inimicus, non est in Tyrannorum gratiam, ut tu videri vis, conficta: quippe quæ a Justiniano Principe justissimo sit comprobata: apud quem adulatio tam aperta locum non fuisset habitura: nam in Principe stolido valet illud,

Falsus honor juvat, & mendax infamia terret,

Quem, nisi mendosum & mendacem? —

LI. B. Fuit quidem Justinianus, ut prædicant historiæ, vir magnus: etsi quidam in Belisarium fuisse crudeliter ingratum narrent. Sed fuerit ille qualem tu eum fuisse existimas, meminisse tamen potes, ab illius ætatis fere æqualibus traditum, Tribonianum, præcipuum inter illarum legum latores, hominem fuisse longe nequissimum; & qui facile potuisset adduci ut Principi quoque pessimo gratificaretur. Sed nec boni Principes ab hoc adulationis genere abhorrent. Nam,

— & qui nesciunt occidere quenquam,

Posse volunt: — &

— nihil est quod credere de se

Non possit, cum laudatur diis æqua potestas.

Sed redeamus ad nostros Principes, ad quos tu ais hæreditate non suffragiis regnum pervenire. De nostris autem solis loquor. Nam, si ad externos digrediar, vereor ne longior quam institueramus fiat

oratio.

oratio. M

ad præsent

diar initiis

nem dele

strarum s

LII. B.

gitiose eun

dam perp

morte mul

cum assun

decreta fu

eos severi

consere, e

sam. Ja

reliquisse

familiis n

genere su

gitiosi &

lii vero e

est. Neq

sed in m

causam d

occidisset

num, per

re occidi

oderant,

ti. M. P

tia, quan

quemadmo

qui prim

erit pote

ita neces

pettraver

lum sibi

confidere

gibus &

quid per

fraude ci

quid cau

eo perpe

LIII.

ego ex a

sint? In

civitates

fraudem

idque m

optimo

oratio. *M.* Ita facias censeo. Res enim externæ non magnopere ad præsentem disputationem pertinent. *B.* Igitur, ut a primis ordiar initiis, illud satis convenit, Principes nobis ob virtutis opinionem delectos qui cæteris imperarent. *M.* Ita tradunt rerum notarum scriptores.

LII. B. Nec minus illud constat, multos, qui crudeliter & flagitiose cum magistratum gesserunt, a civibus in jus vocatos; quosdam perpetuis carceribus damnatos; alios partim exilio, partim morte multatos: quorum cum vel filii vel propinqui in eorum locum assumerentur, nulla unquam quæstio adversus interfectores decreta fuit. At qui bonos violassent Reges, nusquam gentium in eos severius vindicatum est. Et, quia longum esset singulos percerere, e postremis, quorum recentior est memoria, paucos proferam. Jacobi Primi cædem, cum puerum sex annorum hæredem reliquisset, adeo graviter nobilitas punivit, ut homines, clarissimis familiis natos, divitiis & clientelis primarios, novo & exquisito genere supplicii extinxerit. Contra, Jacobi Tertii, hominis flagitiosi & crudelis, mortem quis doluit, ne dicam ultus est? In filii vero ejus Jacobi Quarti morte, suspicio sceleris morte punita est. Neque pii erga bonos Reges tantum majores nostri fuerunt, sed in malos etiam lenes & misericordes. Nam Culenum, ad caussam dicendam venientem, cum ex inimicis quidam in itinere occidisset, gravissimas ex Ordinum sententia pœnas dedit: & Euenum, perpetuis vinculis damnatum, cum itidem inimicus in carcere occidisset, itidem pœnas dedit; & cujus vitam nefariam omnes oderant, mortem per vim illatam, ceu parricidium, sunt persecuti. *M.* Ego non tam quid interdum factum sit, quæro in præsentia, quam quo jure apud nos regnetur. *B.* Igitur, ut eo redeamus, quemadmodum in primis Regibus, usque ad Kennethum Tertium, qui primus regnum in sua familia stabilivit, perspicuum est, quæ fuerit potestas populi in Regibus creandis, & in ordinem redigendis; ita necesse est, ut is aut populo invito id fecerit, aut a persuaso impetraverit. *M.* Negari non potest. *B.* Porro, si vi coegit populum sibi parere, populus quoque, ubi primum suis viribus cœperit confidere, violentum illud imperium poterit excutere: cum a Regibus & populis recepta jura pronuncient, & natura clamet, quicquid per vim fiat, simili vi solvi posse. *M.* Quid si populus, vel fraude circumventus, vel metu coactus, in servitutem sese dederit? quid causæ prætendi potest, quin, in quod semel conventum est, in eo perpetuo maneat?

LIII. B. Si tu mecum ex convento agis, quid causæ est, quin ego ex adverso eas causas ponam, cur pacta & conventa solvi possint? In primis autem, quæ vi metusque causa fiunt, apud omnes civitates de iis certum jus est, e naturæ fontibus haustum. Per fraudem etiam circumventis jura dant restitutionem in integrum, idque maxime in pupillis, eisque personis servandum putant, quas optimo jure esse volunt. Quis igitur cœtus justius restituere, quam

populus

populus universus postulet? Cui cum sit injuria, ea non in unam aliquam civitatis partem, sed in omnia civilis corporis membra late permanat. *M.* Scio in privatorum causis hoc jus usurpari, nec in ullos esse iniquum. Sed non est quod de hac re magnopere contendamus, cum illud sit longe credibilius, (quod ab historicis etiam traditur) id jus populi voluntate Regibus datum. *B.* Credibile est etiam, non sine magna causa rem tantam fuisse impetratam. *M.* Facile assentior. *B.* Quam igitur causam potissimum fuisse arbitraris? *M.* Quam aliam, nisi quæ narratur? tædium ambitionis, tumultus, cædes, bella intestina, sæpe cum internecione alterius partis, semper cum utriusque maximo damno? Nam qui regnum obtinebant, quo id pacatius liberis relinquerent, fratres & fere proximum quemque extinguere conabantur: quemadmodum apud Turcas fieri audimus, & apud Phylarchos in nostris insulis & Hibernia fieri videmus. *B.* Utris igitur istam contentionem putas magis fuisse perniciosam, populone an Principibus? *M.* Regibus certe: cum populi major pars, secura sui, Principum soleat spectare certamina, & semper victoribus in prædam cedat. *B.* Principes igitur (ut videtur) sua potius causa, quam ex utilitate populi, in sua familia stabilem regni sedem constituere voluerunt. *M.* Credibile est.

LIV. B. Ut autem rem, ad perpetuum honorem, opes & incolumitatem suæ familiæ tantopere pertinentem, impetrarent, verisimile est eos aliquid invicem de suo jure remisisse; & ut facilius populi voluntatem & studium tenerent, & consensum impetrarent, aliquid ex adverso laxamenti dedisse. *M.* Credo. *B.* Illud certe mihi fateberis incredibile, ut, pro tanto beneficio Regibus impenso, pejore se jure esse paterentur quam antea fuerant. *M.* Incredible prorsus. *B.* Neque Reges, si id noxium, & liberis suis & populo inutile, scissent futurum, tanta ambitione id petissent. *M.* Nequaquam. *B.* Finge ergo aliquem e media concione libere Regem interrogare; Quid si cui Regum filius sit stolidus? quid si insanus? eosne nobis constitues rectores, qui seipsos regere non possunt? *M.* Nihil opinor opus fuisse ut hac exceptione uterentur, cum huic generi legibus sit prospectum. *B.* Probe sane. Illud ergo videamus, si liberam legum potestatem Reges a populo impetrassent, num ea inutilis fuisset, eis præsertim qui familiæ suæ in posterum prospectum volebant. *M.* Quamobrem vero inutilem futuram censebimus?

LV. B. Quod nihil æque ad diuturnitatem dominationis faciat, ac temperamentum illud imperii, cum & Regibus est honorificum, & populo moderatum & salutare. Habet humanus animus sublime quiddam & generosum natura insitum, ut nemini parere velit, nisi utiliter imperanti: neque quicquam est valentius ad continendam humanam societatem quam beneficiorum vicissitudo: ideoque sapienter visus est Theopompus respondisse exprobranti uxori, Quod adjectis Ephoris vim imminuisset imperii, ac minus, quam acceperat,

filiis reliquit diuturnitate imperii modum regni an Rege. *B.* Ut illi fuisse, ut more ad virtutem

LVI. cæcus, ut tam comitiz poesse, cum deamus. dem in quis famri enim & electi rent, ho- lligentia cii loco tem tra seculis condon- isse, pr- annis a nobil imperi- etus. ribus

LV. verso- tura se- Ostend- in sing- lem a- qui s- David- mitti- faciun- nos co- accep- tui ju- hensa-

filiis

filiis reliquisset regnum : Tanto, inquit, *firmitus*. *M.* Quod de diuturnitate narras, video esse verissimum. Nam Scotorum & Cimbriorum regna longe omnium, quæ in Europa sunt, antiquissima sunt : neque alia re id mihi consecuti videntur, quam summi imperii modératione : cum interim Francorum, Anglorum, Hispanorum regna toties ex aliis ad alias familias transierint. Sed nescio an Reges illi nostri tam sapientes fuerint quam Theopompus. *B.* Ut illi tam providi non fuerint, populumne putas tam stultum fuisse, ut occasionem tam opportunam oblatam negligeret ? aut timore adeo percussus, aut seductum blanditiis, ut se sponte in servitutem daret ?

LVI. M. Non fuit fortasse. Sed fuerit (quod fieri potuit) adeo cæcus, ut quod in rem suam esset non viderit ; aut, cum videret, tam commodi sui negligens ut contemserit, nonne merito suæ stultitiæ poenas luet ? *B.* Non est verisimile aliquid istorum factum esse, cum, usque ad nostram ætatem, contra observatum fuisse videamus. Nam, præterquam quod mali Reges, quoties tyrannidem in cives moliti sunt, semper coerciti fuerunt, etiam in antiquis familiis vetusti moris quædam vestigia adhuc remanent. Scoti enim prisca, ad nostram usque ætatem, suos eligunt Phylarchos, & electis concilium seniorum adhibent : cui concilio qui non parent, honore privantur. Quod igitur in partibus adhuc summa diligentia servatur, in omnium salute negligerent ? & qui in beneficii loco habiturus erat regnum legitimus, ei se sponte in servitutem traderent ? & libertatem virtute partam, armis defensam, tot seculis non interpellatam, eam sine vi, sine bello, nec expectanti condonarent ? Istam enim potestatem Regibus nostris nunquam fuisse, præter supplicia male administrari regni toties expetita, Joannis Ballioli calamitas ostendit : qui fere CC. LX. abhinc anno a nobilitate rejectus est, quod se regnumque suum Eduardi Angli imperio subjecisset : inque locum ejus Robertus Primus est successus. Ostendit id etiam perpetuus ille mos a primis usque temporibus continuatus. *M.* Quem tu morem dicis ?

LVII. B. Reges nostri, cum publice inaugurantur, populo universo sancte promittunt, se leges & majorum ritus veteraque instituta servaturos ; eoque jure, quod a majoribus acceperunt, usus. Ostendit totus ille caerimoniarum ordo, primique Regum adventus in singula oppida. E quibus omnibus facile intelligi potest, qualem a majoribus acceperint potestatem : non aliam videlicet, quam qui suffragiis electi in leges jurant. Hanc regnandi conditionem Davidi & posteris ejus Deus proposuit : tamdiu eos regnatos promittit, quamdiu illi legibus ab eo datis parerent. Hæc quidem faciunt, ut verisimile sit, non immensam, sed intra certos terminos constrictam, & finitam, potestatem Reges nostros a majoribus accepisse. Accessit præterea longi temporis confirmatio, & perpetui juris a populo usurpatio, nullo unquam decreto publico reprehensa. *M.* Sed vereor ut a Regibus facile possit impetrari, ut, ista

verisimilitudine abducti, in has leges, utcumque juratas, aut a populo usurpatas, concedant. *B.* Ego quoque credo non minus esse difficile ut populo persuadeamus, ut jure a majoribus accepto, tot seculorum usu probato, uno perpetuo tenore usurpato, decedat. Neque puto necesse conjecturis persequi quid sit facturus, cum videam quid fecerit. Quod si utriusque obstinata pertinacia res ad arma veniat, victor quidem quod volet jus victo dabit; sed tandem dabit, donec qui in certamine erit inferior, arma relictis viribus resumor: quibus in contentionibus, cum populi pernicie semper, sed cum exitio Regum fere, decertari solet. Ex hoc enim fonte omnes omnium regnorum interitus promanant. *M.* Ita fieri necesse est. *B.* Hæc ego altius fortasse quam opus erat repetivi: ut perspicue intelligeres vetus regnandi apud nos jus quale fuerit. Nam si summo jure tecum egissem, multo breviori compendio quod volebam pervenire potuissem. *M.* Quanquam mihi jam propemodum satisfeceris, tamen & istud quale sit libenter ex te audiam.

LVIII. B. Hoc igitur primum mihi velim respondeas, probeſne definitionem legis a jureconsultis positam; qui legem esse aiunt quod populus scivit, ab eo rogatus cui rogandi jus est? *M.* Probo equidem. *B.* Consensus autem, legum vitiis deprehensis, ab eisdem earum latoribus eas vel corrigi vel abrogari posse. *M.* Consensus. *B.* Illud autem, opinior, vides, qui nascuntur nobis Reges, eos & legibus & populi suffragio creati, non minus quam quos ab initio diximus electos: & adversus non modo vim & fraudem, sed negligentiam quoque in legibus accipiendis, non defutura populo legum latori remedia. *M.* Video plane. *B.* Id modo interesse, quod lex de nostris Regibus ante aliquot secula sit lata: regnum vero cum initur, non ferri nova, sed vetus lex approbari, solet. Apud eos vero qui singulis Regibus eligendis habent comitia, simul lex ferri, Rex fieri & probari, regnum injiri, solet. *M.* Sic est.

LIX. B. Nunc ab initio, si videtur, quid inter nos conyenerit, breviter colligamus: ut si quid temere sit probatum, sit & poenitentiae locus. *M.* Placet. *B.* Primum omnium, visum est nobis Regem populi causa creati, neque bono Rege quidquam præstantius divinitus nobis dari, neque malo pestilentius. *M.* Recte. *B.* Malum etiam Regem diximus vocari Tyrannum. *M.* Diximus. *B.* Et quia non est tanta bonorum copia, ut semper prohi suppetant quos eligamus; nec tanta nascendi felicitas, ut fors illa semper bonos offerat: si non quales optaremus, at quales vel consensus approbavit, vel casus obtulit, pro Regibus habemus. Ea autem, quæ est vel in eligendis novis, vel in oblatiſ forte nascendi approbandis, alea, in causa fuit, ut leges cuperemus, quæ Regibus imperii modum facerent. Ex autem leges nihil aliud esse debent, nisi expressa (quatenus assequi possumus) boni Principis imago. *M.* Id quoque sumus confessi.

LX. B.
mus. *M.*
omnia leg
rat, quid
rationes
to Rege
apud me
hominum
tolerare
tontendi
rundam
perferre
ut cæter
runt, ut
me mag
confirm
ris, De
tas, qu
caveris,
festim a

LXI.
mo, qu
sit con
egit, &
pror ve
teribus
quot s
vetera
perim
quam
dilige
bis? S
perspi
autem
gnific
Domi
prim
inde,
lo De
legiti
nes q
divin
eo s
judic
nem
exp
over

LX. B. Jam restat, opinor, ut de pœna Tyrannorum differamus. M. Id unum mihi reliquum videtur. B. Igitur, si Rex omnia legum vincula perfringat, planeque hostem publicum se gerat, quid hic faciendum censes? M. Hæreo profecto. Nam, etsi rationes a te expositæ videantur convincere, nullam nobis esse cum eo Rege societatem, tamen diuturnæ consuetudinis tanta vis est, ut apud me legis vigorem obtineat. Ea adeo pertinaciter in animis hominum hæret, ut, si quem aliquando invexerit errorem, eum tolerare præstet, quam, dum morbum, assuetudine lenem, curare contendimus, totius corporis statum labefactare. Ea enim quorundam morborum est natura, ut dolorem quem afferunt præstet perferre, quam ancipitia remedia quærere: in quibus experiundis, ut cætera succedant, ita tamen acres dolores in medicando afferunt, ut ipso morbo morbi cura sit perniciosior. Deinde, quod me magis movet, video istam, quam tu vocas tyrannidem, divino confirmatam oraculo: & quod tu velut legum interitum execraris, Deus legem regni vocat. Ejus loci me magis movet auctoritas, quam omnia Philosophorum argumenta. Inde me nisi explicaveris, non erunt apud me tanti hominum commenta, ut non confestim ad hostes deficiam.

LXI. B. In communi, ut video, errore versaris, eoque gravissimo, qui tyrannidem tyrannide confirmare coneris. Quanta enim sit consuetudinis tyrannis, in animis hominum ubi alius radices egit, & nimium sæpe hoc seculo sumus experti, & historiæ scriptor vetustus Herodotus vetusto nos monet exemplo. Sed mihi veteribus exemplis non est opus, tete ipse consule. Cogita tecum, quot sint res, nec hæ exiguæ, in quibus, rationem secutus, ab inveterata tot sæculis consuetudine desciveris: ut jam domesticis experimentis didicisse potueris, nullam magis periculis esse plenam, quam sit ista, quam nos sequi jubent, via publica. Eam te jubeo diligenter circumspicere: quot ruinas, quantas strages in ea videbis? Sed si ipsa (quod dicitur) luce clarius est, non est quod in te perspicua vel probanda vel illustranda diutius immorer. Quod autem ad eum attinet locum, quem ex historia Regum magis significas, quam explicas, vide quæso, ne quæ in Tyrannorum vita Dominus execratur, tu Regibus ab eo concessa putes. Id ne fiat, primum te jubeo expendere, quid populus a Domino petierit: deinde, quas novæ petitionis causas habuerit: postremo, quid populo Dominus responderit. Primum, Regem petunt. At qualem? legitimum? At habebant. Erat enim Samuel eis a Domino, penes quem jus præficiendi erat, datus: jus eis legitime ex legum divinarum præscripto multos annos dixerat. At filii ejus, cum jus eo seniore dicerent, multa flagitiose faciebant, & adversus leges judicabant. Nondum video causam, cur status publici mutationem, sed emendationem potius, exposcerent, aut certe a Domino expectarent, ut qui non adeo pridem totam Heli familiam a stirpe evertit, ob causam prope similem. Quid igitur petunt? Regem, qualem

qualem vicinæ gentes habebant, qui domi iudex, foris imperator esset. Erant autem revera Tyranni. Nam, ut Asiæ populi magis servili animo sunt quam Europæi, ita Tyrannorum imperiū facilius parebant, neque usquam, quod sciam, ab historicis mentio fit legitimi Regis in Asia. Præterea, Tyrannum, non Regem, hic describi, vel ex eo facile apparet, quod in Deuteronomio formulam eis ante præscripserat, non modo ab hac diversam, sed etiam plane adversam: ex qua formula Samuel cæterique iudices tot annos jus dixerant: quam cum rejicerent, Dominus se rejectum ab eis conqueritur. *M.* At non Tyrannum, sed Regem, Dominus eum ubique vocat.

LXII. B. Vocat quidem Regem: nam Domino peculiare est, quoties alloquitur populum, populari uti sermone. Itaque vocabulo utitur cum vulgo communi, sed ne quem ambiguus ejus usus deciperet, hic diserte exponit, quis esset ejus vocabuli usus apud gentes vicinas. *M.* Ista ut vera sint, illa tamen Pauli propius nos urgent, qui pro salute Principum nos jubet orare: tantum abest ut detrectare imperium, multo minus detrahere de folio, detractosve trucidare, permittat. At quos Principes commendat ille nostris precibus? omnium, qui unquam fuerunt, crudelissimos, Tiberios, Caligulas, Claudios, Neronos: nam iis fere æquales sunt Pauli Epistolæ.

LXIII. B. Quod auctoritatis tantum in Paulo esse statuas, ut apud te omnium Philosophorum & jureconsultorum scriptis una ejus sententia præponderet, recte mihi facere videris. Sed vide ut satis ejus sententias expendis: non enim verba solum examinare oportet, sed quibus temporibus, ad quos, & cur scripserit. Primum igitur videamus, quid Paulus scripserit. Scribit enim ad Titum, cap. III. *Admone, Principibus & Potestatibus subditos dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse.* Vides, opinor, quos hic parendi constituat fines. Idem ad Timotheum, cap. II. scribit, *Ut oremus pro omnibus, etiam pro Regibus & cæteris magistratibus; ut, inquit, tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate.* Vides & hic quem orandi finem statuatur: nempe non salutem Regum, sed Ecclesiæ tranquillitatem: ex quo non erit difficile orationis quoque formam concipere. In *Epist.* autem ad Rom. Regem etiam detrahit prope ad dialecticam subtilitatem: *Esse enim, ait, ministrum, cui gladius a Deo sit traditus, ut malos puniat, ac bonos foveat & sublevet.* Non enim de Tyranno, inquit Chrysostomus, hæc a Paulo scribuntur, sed de vero & legitimo magistratu, qui veri Dei vices in terris gerit: cui qui resistit, certe Dei ordinationi resistit. Sed nec statim, si pro malis Principibus est orandum, hinc colligere debemus, eorum vitia non esse puniendā; non magis certe quam latronum, pro quibus etiam orare jubemur: nec si bono Principi parendum est, ideo malo non erit resistendum. Quod si etiam causam, quæ Paulum ad hæc scribenda impulerit, respicias, vide ne vehementer hic locus contra te faciat. Scripsit enim hæc, ut quorundam

dam rem
Christia
versus m
emplum
usum ei
alienos,
magistra
tione &
nere m
contenti
cum ho
libertate
dignum
regeren
Paulus
nam, s
tutum,
benefic
Qui in
stodes.

LXI
earum
teri co
nisne,
tur: l
ergo
sum li
bus: l
est la
stor.
in op
re præ
testab
enim
auren
neris
non c
gistra
bus,
exan
malo
hæc
neur
cit:
bit a
esse
lum

dam temeritatem castigaret, qui negabant imperia magistratuum Christianis esse necessaria. Nam, cum potestas magistratuum adversus malos sit comparata, ut omnes æquo jure viveremus, & exemplum justitiæ divinæ inter homines remaneret, nullum ejus usum esse contendebant, inter homines adeo a vitiorum contagio alienos, ut ipsi sibi lex essent. Non igitur hic Paulus de iis qui magistratum gerunt, agit, sed de ipso magistratu, hoc est, de functione & officio eorum qui aliis præsumt: nec de uno aut altero genere magistratus, sed de omni legitimi magistratus forma: nec ei contentio est cum eis qui malos magistratus coercendos putant, sed cum hominibus omne magistratus imperium detrectantibus: qui libertatem Christianam absurde interpretantes, affirmabant indignum esse, ut qui a Dei Filio essent emancipati, a Dei Spiritu regerentur, sub ullius hominis potestate essent. Eorum errorem Paulus ut refelleret, ostendit magistratum rem esse non modo bonam, sed etiam sacram, nempe Dei ordinationem; & ad id institutum, ut hominum cœtus & civitates ita continerentur, ut & Dei beneficia in se agnoscerent, & alii ab aliis injuriam abtinerent. Qui in honore constituti essent, Deus legum suarum jussit esse custodes.

LXIV. Quod si leges (ut sunt) bonas esse fateamur, & custodes earum honore dignos, & custodum munus rem bonam & utilem fieri cogemur. At terribilis est magistratus: quibus tandem? bonisne, an malis? Bonis terrori non est, ut qui ab injuria eos tueantur: sin malis est terrori, nihil ad te qui Spiritu Dei regeris. Quid ergo mihi opus ut magistratui sim subjectus, inquires, si Domini sum libertus? Imo, ut te Domini libertum probes, pare ejus legibus: Spiritus enim Domini, a quo te regi jactas, idem & legum est lator, & magistratuum probator, & parendi magistratibus auctor. Igitur & in hac parte facile inter nos conveniet, magistratum in optimis etiam civitatibus opus esse, eumque omni honoris genere prosequendum. Quod si quis contra sentiat, eum insanum, intestabilem, atque omni supplicio dignum, existimamus: repugnat enim aperte Dei voluntati per Scripturas nobis revelatæ. Quod autem ad Caligulam, Neronem, Domitianum, & reliquos ejus generis Tyrannos, attinet, cur violari juris divini & humani pœnæ non debeant exigi, nihil hic apud Paulum habes, qui de ipsa magistratuum potestate, non de malis male potestatem eam gerentibus, disserat. Nec, si ad Pauli regulam id genus Tyrannorum examines, omnino magistratus erunt. Quod si quis contendat, malos etiam Principes esse a Deo ordinatos, vide ne captiosa sit hæc oratio: Deus enim, ut malo nodo malum (quod aiunt) eunum adhiberet, malum hominem malis puniendis interim præficiat: sed humanæ malitiæ Deum auctorem esse, nemo sanus audebit affirmare: quemadmodum animadvertendi in malos eundem esse auctorem nemo ignorat. Magistratus quoque bonus fere malum hominem eligit, qui sit carnifex in pœnis noxiorum repetendis.

Hunc quidem carnificem etsi magistratus ad id munus assumit, non protinus ei impunitas omnium scelerum tribuitur; nec superiores esse vult, quam ut legibus interrogari possit.

LXV. Non commorabor diutius in hac similitudine, ne adulatorum aulici parum honorifice me de magistratu summo loqui clament. Sed utcumque clamabunt, certe illud negare non possunt, carnificis functionem partem esse muneris publici, ac fortasse etiam Regii, vel ipsorum Regum testimonio: qui, quoties aliquis e ministris publicis violatur, se suamque maiestatem atque corpus violari querantur. Poena autem sceleratorum, ut si quid aliud, ad munus Regium spectat. Quid praefecti urbium? quid castrorum? quid Praetores? quid ipsi Consules? Iisne etiam Paulus nos subditos esse jubet? an pro privatis habet? At ab omnibus non modo minoribus magistratibus, sed ab eis etiam qui sunt Regibus aequales, ratio male obiti imperii solet exigi. Velim ergo, qui ex Pauli verbis tantam Regibus potestatem datam somniant, aut ostendant, ex eodem Paulo, solos Reges Potestatis nomine hic accipiendos, ideoque solos legum poenis eximendos: aut si, cum Potestates dicimus, intelligantur etiam alii magistratus, ab eodem auctore Deo in eundem usum instituti, illud quoque velim ostendant, ubi omnes magistratus legibus soluti, & a poenarum metu liberi pronuncientur; aut solis Regibus ista immunitas sit concessa, ceteris, qui in potestate constituti sunt, negata. *M.* At Potestatibus sublimioribus omnes vult esse subditos. *B.* Jubet quidem: sed isto nomine Potestatis necesse est ut & ceteros magistratus comprehendat, nisi forte Paulum credamus existimare, in civitatibus, quae Regio careant imperio, nullam potestatem, sed plane ἀναρχίας esse. *M.* Istud ego neque credo, nec est verisimile: eoque magis in hac sum sententia, quod omnium hujus loci interpretum doctorum consensus tecum facit, qui istam Pauli disputationem adversus eos institutam putant, qui omnes prorsus leges & magistratum nihil ad se pertinere contendebant. *B.* Quid autem illud, quod super dixi? credisne Tyrannos illos omnium saevissimos ad Pauli formulam pertinere? *M.* Imo: quid tu affers, cur id non credam? praesertim cum Hieremias tam sollicitè moneat Judaeos, idque divinitus, ut Regi Assyriorum pareant, nec ulla ratione imperium ejus rejiciant. Atque inde colligunt pari ratione ceteris quoque Tyrannis, quantumvis immanibus, esse parendum.

LXVI. *B.* Ut prius ad id quod posterius a te positum est, respondcam, illud oportet animadvertas, Prophetam non jubere ut omnibus Tyrannis pareant Judaei, sed uni Assyriorum Regi. Quod si tu, ex eo quod uni singulariter jussu est, legis formulam colligere velis, primum, non ignoras, (docuit id te enim dialectica) quam absurde sis facturus: deinde, periculum tibi erit, ne paribus te armis oppugnatores tyrannidis aggrediantur. Nam, aut oportet ostendas, quid sit in hac re singulare, cur eam omnibus ubique imitandam proponas: aut, si id non potes, confitendum erit, ex

aliis singulis
id ad omnes
erit) admi-
cissum: prae-
stitutum
parendum
Tyranno
suis occidit
praefecto
propugna-
relicta, a
cogitabo.
tandem
dere?

LXVII
sit de so-
gradus a
quam prae-
tis a Pa-
qui imp-
as libid-
quantum
veris la-
adverso-
nirur.
medici
ros esse
one vira-
spiritua-
scopor-
ulla di-
omittat
qui ira-
inter h-
homine-
surdum
appella-
putaren-
fore, r-
tamen
aliud
pam,
tamen
esse fa-
tendi.

LXVIII
more

aliis singularibus Dei mandatis, quicquid de uno aliquo sit iussum, id ad omnes ex æquo pertinere. Hoc si semel (quod tibi necesse erit) admisieris, statim tibi objicietur, Dei quoque jussu Achab occisum: præmium quoque divinitus interfectori & promissum & præstitum. Itaque, ubi tu eo refugies, omnibus Tyrannis ideo parendum, quia Deus per Prophetam jussit populum suum uni Tyranno parere, statim tibi occinetur, omnes Tyrannos etiam a suis occidi debere, quia Achab jussu divino a copiarum suarum præfecto sit interfectus. Igitur te admoneo, ut firmiter aliquod propugnaculum Tyrannis e Scriptura pares; aut, ea in præsentia relicta, ad Philosophorum scholam revertaris. *M.* De isto quidem cogitabo. Sed interim, unde sumus, digressi, eo redeamus: quid tandem e Scripturis profers, cur liceat Tyrannos impune occidere?

LXVII. B. Primum, id assero, quod, cum diserte præceptum sit de scelere & sceleratis e medio tollendis, sine ulla exceptione gradus aut ordinis, nusquam tamen in sacris literis Tyrannis quam privatis magis est cautum. Deinde, quod definitio Potestatis a Paulo tradita ad Tyrannos nihil omnino pertineat; quippe qui imperii vim accomodent, non ad populi utilitatem, sed ad suas libidines explendas. Præterea animadvertendum diligenter, quantum Paulus tribuerit Episcopis, quorum functionem miris & veris laudibus afficit, ut qui quodammodo Regibus compositi ex adverso respondent, quatenus materię utrique substratę natura patitur. Sunt enim aliteri interiorum, aliteri exteriorum morborum medici: neque tamen alteros ab alterorum imperio solutos & liberos esse voluit. Sed, quemadmodum Episcopi in civili communi-
one vitę exercenda sunt Regibus subditi, ita & Reges Episcoporum spiritalibus admonitionibus parere debent. Horum autem Episcoporum, dico, cum tanta sit amplitudo & dignitas, eos neque lex ulla divina aut humana scelerum poenis eximit. Et, ut cæteros omittamus, Papa ipse, qui quasi Episcoporum Episcopus habetur, qui ita super Regum omnium fastigium assurgit, ut deus quispiam inter homines haberi velit, nec a suis quidem Canonistis, genere hominum ei addictissimo, legum poenis eximitur. Nam, cum absurdum existimarent, deum (non enim dubitant hoc nomine eum appellare) hominum animadversioni esse obnoxium, & injustam putarent, maxima scelera & fœdissima flagitia cuiquam imposita fore, rationem excogitarunt, qua & scelera plecterentur, & Papa tamen sacrosanctus & inviolatus haberetur. Aliud enim Papę, aliud ejus hominis qui Papa esset, jus existimabant: & cum Papam, quem errare posse negant, legum cognitioni estimant, eum tamen hominem, qui est Papa, vitiis & vitiatorum poenis obnoxium esse fatentur, neque magis differendi subtilitate, quam animadver-
tendi severitate, suam sententiam declararunt.

LXVIII. Longum esset explicare, qui Pontifices, sive (ut eorum more loquar) qui homines qui Pontificum personam gesserint, non modo

modo vivi magistratum ejere sint coacti, sed mortui etiam sepulchris eruti, & in Tiberim projecti sint. Sed, ut vetera omittam. Pauli Quarti memoria recens in animis adhuc hæret: in hunc odium publicum sua Roma novi generis decreto nuper testata est. Iram enim, cui ille erat ereptus, in propinquos, in statuas, in pietas ejus imagines, exercuit. Nec debet hæc interpretatio subtilior tibi videri, qua potestatem ab eo qui præest separamus, quam & Philosophia agnoscit, & veteres interpretes probant, nec vulgum illud ineruditum & a disputandi subtilitate alienum ignorat. Neque enim opifices sellularii in suæ artis probrum factum accipiunt, si quis vel faber vel pistor ob latrocinium pœnas luit; sed gaudent potius collegium suum facinorosis hominibus esse purgatum. Quod si quis contra sentiat, verendum reor, ne potius hominum pœna, quibus conscientia scelerum est conjunctus, quam collegii infamia, dolere videatur. Neque Reges, opinor, si seorsum a facinorosis & adulatoribus consilia caperent, suamque magnitudinem potius virtutum officiis quam impunitate scelerum metirentur, ægre ferrent Tyrannorum supplicia, aut ex eorum qualicunque interitu majestatem Regiam imminui existimarent: quin repurgatam potius a turpissimæ labe scditatis eam gauderent: præsertim cum latronibus vehementissime, idque optimo jure, soleant irasci, si qui Regium nomen suis maleficiis prætendunt. *M.* Nec injuria certe. Sed, his jam omiſſis, velim ad cætera capita, quæ a te proposita sunt, pergas. *B.* Quæ tandem capita dicis? *M.* Nempe, quibus temporibus, & ad quos, Paulus ista scripserit. Aveo enim scire quid ista cognitio ad præsens argumentum faciat.

LXIX. B. Mos hic quoque tibi geretur. Ac primum, ut de tempore agam, scripsit hæc Paulus in ipsa nascentis Ecclesiæ infantia, quibus temporibus non solum crimine vacare, sed injustas etiam criminandi causas quærentibus locum maledicendi neminem dare oportebat. Deinde, ad homines scripsit, e diversis gentibus, atque adeo e toto Romani imperii corpore, in unum cœtum collectos. In iis autem pauci erant opibus insignes: qui magistratum gererent, aut gessissent, prope nemo: qui inter cives censerentur, non adeo multi, & hi fere inquilini, aut etiam magna ex parte libertinæ conditionis: cæteri fere opifices & servi. In his non deerant qui libertatem Christianam latius protenderent, quam Evangelii simplicitas pateretur. Hæc igitur multitudo e promiscua plebis turba, quæ magno labore tenuem victum quærebat, non tam sollicita esse debebat de Reipublicæ statu, de imperii majestate, de Regum vita aut officiis, quam de tranquillitate publica & otio domestico: neque jure amplius sibi vindicare poterat, quam ut sub imperii qualiscunque umbra lateret. Ea si quam publicæ administrationis partem capeſſere tentasset, non modo stulta, sed insana proſus existimari debebat: nedum e latebris suis prodiret, & rerum gubernacula tenentibus negotium faceſſeret. Compeſcenda etiam erat luxuries immatura, Christianæ libertatis incommoda interpre-

Quid igitur præceptum dominis, vni, quamquam ante gradus nistis arti ut nomen vangeliū la opus, cui

LXX.

ginem? I nostris de demissos, expositos: siæ quæ tibus, cor Paulus e verſorum uxores, u ga paren diligente bat, non eo factum magistra eorum li privatoru tum esse ge Paulu Princepe pore Pri vinas su decreta, ille in qui Ecc dicam, stolidis ret? Si gabit: ne confi quet: n divina bitrent

LXX.

um hor um pop petenda

Quid

Quid igitur Paulus ad eos scribit? Nullum procul dubio novum præceptum, sed illa tantum vulgata, ut cives magistratibus, servi dominis, viris uxores, parerent: neque existimarent jugum Domini, quamlibet leve, nos officiorum vinculis liberare: sed animo quam antea intentiore nos esse debere, ut per omnes officiorum gradus nihil omitteremus, quod ad hominum benevolentiam honestis artibus comparandum facere posset. Ita demum futurum, ut nomen Dei propter nos inter gentes bene audiret, & gloria Evangelii latius propagaretur. Ad hæc præstanda pace publica erat opus, cujus custodes erant Principes & magistratus, etsi mali.

LXX. Visne hujus rei manifestam ante oculos tibi ponam imaginem? Finge, ad Christianos, qui sub Turcis vivunt, aliquem e nostris doctoribus scribere, ad homines, inquam, re tenues, animo demissos, & inermes, & paucos, & ad omnem omnium injuriam expositos: quid, rogo, aliud consuleret, quam quod Paulus Ecclesiæ quæ tum Romæ erat, quam quod Hieremias in Assyria exulantibus, consulebat? Illud autem certissimum est argumentum, quod Paulus eorum hominum, ad quos tum scribebat, non autem universorum civium, rationem habebat, quod, cum maritorum erga uxores, uxorum erga maritos, parentum in liberos, liberorum erga parentes, servorum in dominos, dominorum in servos, mutua diligenter persequaretur officia, quod sit magistratus officium etsi scribat, non tamen eos nominatim (quemadmodum in superioribus ab eo factum est) compellat. Quam ob causam nulla eum ad Reges magistratusque alios dedisse præcepta putabimus? præsertim cum eorum libido multo magis esset legum vinculis constringenda, quam privatorum? quam aliam causam arbitremur, quam quod nulli tum essent in Ecclesia Reges & magistratus ad quos scriberet? Finge Paulum his temporibus vivere, quibus non modo populus, sed Principes etiam Christianum nomen proferunt. Sit eodem tempore Princeps aliquis, qui non modo leges humanas, sed etiam divinas suæ libidini censeat obnoxias esse debere: qui sua non modo decreta, sed etiam nutus, pro legibus haberi velit: qui, ut inquit ille in Evangelio, *Neque Deum timeat, neque reveatur homines*: qui Ecclesiarum proventus scurris & balatronibus, ne quid nequius dicam, dividat: qui sincerioris religionis cultores irrideat, & pro stolidis & insanis habeat: quid de his Paulus ad Ecclesiam scriberet? Si sibi consentire volet, eum se pro magistratu habiturum negabit: Christianis omnibus interdiceret, ne convictu, ne colloquio, ne consuetudine ejus utantur, civilium legum pœnas civibus relinquet: nec præter officium eos facere existimabit, si, cum quo lege divina nullum est ipsis commercium, eum ne suum esse Regem arbitrentur.

LXXI. At non deerit ex aulica servitute, qui, quando perfugium honestum non suppetet, eo impudentiæ perveniat, ut dicat, Deum populis iratum Tyrannos immittere: quos velut ad pœnas expectandas carnifices constituat. Quod ut verum fatear, tamen illud æque

æque verum est, Deum plerumque de plebe infima homines tenere & prope ignotos excitare tyrannicæ superbiz & impotentiz ultiores. Deus enim (uti ante dictum est) malum e medio tolli jubet, neque ordinem, aut sexum, aut conditionem, ac ne hominem quidem, excipit. Neque enim acceptiores illi sunt Reges quam maledici. Itaque vere asseverare possumus, Deum, omnium ex æquo patrem, cujus providentiam nihil latet, potentiz nihil resistit, nullum scelus impune relicturnum. Porro, existet alius, qui poscet, literis sacratoribus, exemplum Regis a civibus puniri: quod si proferre non possem, non protinus effectum erit, ut quod illic factum non legamus, id pro scelesto ac nefario confestim habeatur. Possum, apud multas nationes, plurimas ac saluberrimas recensere leges, quarum in sacris libris nullum est exemplum. Nam, ut omnium nationum consensus approbavit, ut quæ lex jubet, justæ; quæ vetat, injusta, habeantur; ita nulla unquam hominum memoria vetitum est, ut quod legibus non contineretur, id ne omnino fieret. Servitus enim ista nec unquam recepta est, nec rerum natura tam fecunda novorum exemplorum eam recipi patietur, ut quicquid lege aliqua jassum non sit, aut illustri exemplo proditum, pro nefario & scelerato sit habendum. Itaque, si quis ex me requirat exemplum e sacrorum voluminum libris, ubi malorum Regum poena probetur, ego vicissim ab illo petam, ubi reprehendatur. Quod si nihil sine exemplo geri placet, quora civilium institutorum pars nobis restabit? quora item legum? Maxima enim earum pars non ex veteri exemplo est desumpta, sed adversus novæ & sine exemplo fraudes sancita.

LXXII. Sed jam plura quam necesse erat, exemplorum postuloribus respondimus. Quod si Judæorum Reges a civibus puniri non sunt, hi non magnopere ad nostrum institutum faciunt. Non enim ab initio a civibus creati, sed a Deo illis dati fuerunt. Itaque optimo jure, qui honoris eis erat auctor, idem & pœnarum fuit exactor. Nos autem id contendimus, populum, a quo Reges nostri habent quicquid juris sibi vindicant, Regibus esse potentiores: jusque idem in eos habere multitudinem, quod illi in singulos & in multitudinem habent. Omnia aliarum gentium, quæ sub legitimis Regibus degunt, jura nobiscum faciunt: omnes nationes, quæ Regibus a se electis parent, hoc communiter sentiunt, quicquid juris alicui populus dederit, idem eum iustis de causis posse reposcere. Hoc civitates omnes semper jus retinuerunt. Itaque Lentulus, quod cum Catilina de evertenda Republica conjurasset, se Prætura coactus est abdicare, & Decemviri, legum Romanarum conditores, eum in summo magistratu essent, in ordinem sunt redacti: & Venetorum Duces aliquot, & Chilpericus Rex Francorum, depositis imperii insignibus, in monasteriis privati consenuerunt: & non adeo pridem, Christiernus Cimbrorum Rex, post vicissimum fere annum quam exutus est regno, in custodia vitam finivit. Sed ne Distatura quidem (quod tyrannidis erat genus) non in populi potestate

late erat. Semperque id ius observatum est, ut beneficia publica male collocata repeti, & libertas (cui iura maxime favent) libertis ingratissimè adimi posset. Hæc de exteris nationibus hactenus dicta sunt, ne soli videamur ius novum adversus nostros Reges usurpasse. Quod autem ad nos proprie pertinet, res paucis verbis transigi poterat. *M.* Quo pacto? hoc enim libens audire cupio.

LXXIII. B. Possem enumerare duodecim, aut etiam amplius, Reges, qui, ob scelera & flagitia, aut in perpetuos carceres sunt constricti, aut exilio vel morte voluntaria iustas scelerum poenas sustulerunt. Sed, ne quis vetera & obsoleta me referre caussetur, si factum memorem, Evenos & Ferchardos commemorem, & patrum nostrorum. Possum memoria paucos proferam. Jacobum Tertium omnes Ordines iure casum in conventu publico judicantem, ob summam erga populum, ut dicitur, crudelitatem & flagitiosam turpitudinem: caveruntque in posterum, iustitiam, ne cuiquam eorum, qui coierunt, consenserunt, pecuniam operamve contulerunt, ea res fraudi esset. Quod igitur re gesta recte atque ordine factum judicant, non est dubium quin ad exemplum in posterum proponi voluerint: nihilo cerere minus, quam L. Quinctius, qui Servilium Ahalam laudavit pro tribunali, quod occidavisset: nec civili sanguine pollutum, sed Tyranni cæde nobilitatum, ille cum existimavit, & universa posterorum series asseruit. Qui civis affectantis tyrannidem cædem probavit, quid putas eum de Tyranno, in civium bonis latrocinium, in sanguine carnificinam, exercente, facturum fuisse? Quid nostri homines? Nonne, qui facinus perpetratum sunt publico decreto impunitate prosecuti, de eo, si quando posterius acciderit, legem statuisse tibi videntur? Nihil enim ad summam interest, de eo quod factum est iudices, an de futuro statuas: utroque enim modo de facinoris genere, & auctoris poena vel præmio, judicatur. *M.* Ista fortasse apud nostros homines valebunt: foris autem nescio quomodo aliter sentiantes hæc accepturæ sint. Illis mihi satisfaciendum vides: non in iudicio de crimine, sed in publica luce de fama, nec mea, qui a suspitione procul absum) sed civium meorum. Vereor enim, ne decreta, quibus te satis protectum putas, magis culpaturæ sint exteræ nationes, quam facinus ipsum plenum atrocitatis & invidia. De exemplis vero quæ proposuisti, scis, ni fallor, quid pro cuiusque ingenio & iudicio in utramque partem dici soleat. Velim igitur, (quoniam cætera non tam ex hominum decretis, quam ex naturalium fontibus, mihi visus es expedisse) si quid habes, quod pro lectione istius æquitatis dicas, paucis exponas.

LXXIV. B. Etsi hoc iniquum videri potest, pro lege, a primisque temporibus regni Scotici, tot seculorum usu probata, populo necessaria, Regibus nec iniqua, nec parum honesta, nunc demum repavimus accusata, causam dicere apud externos, tua tamen causam id experiat. Ac, tanquam cum illis ipsis qui tibi negotium faciendum vellent, agerem, primum, illud rogo, quid est quod hic reprehensione

æque verum est, Deum plerumque de plebe infima homines temere & prope ignotos excitare tyrannicæ superbix & impotentix ultores. Deus enim (uti ante dictum est) malum e medio tolli jubet, neque ordinem, aut sexum, aut conditionem, ac ne hominem quidem, excipit. Neque enim acceptiores illi sunt Reges quam maledici. Itaque vere asseverare possumus, Deum, omnium ex æquo patrem, cujus providentiam nihil latet, potentix nihil resistit, nullum scelus impune relicturum. Porro, existet alius, qui poscet, literis sacrationibus, exemplum Regis a civibus puniti: quod si proferre non possem, non protinus effectum erit, ut quod illic factum non legamus, id pro scelerato ac nefario confestim habeatur. Possum, apud multas nationes, plurimas ac saluberrimas recensere leges, quarum in sacris libris nullum est exemplum. Nam, ut omnium nationum consensus approbavit, ut quæ lex jubet, justa; quæ vetat, injusta, habeantur; ita nulla unquam hominum memoria vetitum est, ut quod legibus non contineretur, id ne omnino fieret. Servitus enim ista nec unquam recepta est, nec rerum natura tam fecunda novorum exemplorum eam recipi parietur, ut quicquid lege aliqua jussum non sit, aut illustri exemplo proditum, pro nefario & scelerato sit habendum. Itaque, si quis ex me requirat exemplum e sacrorum voluminum libris, ubi malorum Regum poena probetur, ego vicissim ab illo petam, ubi reprehendatur. Quod si nihil sine exemplo geri placet, quora civilium institutorum pars nobis restabit? quora item legum? Maxima enim earum pars non ex veteri exemplo est desumpta, sed adversus novas & sine exemplo fraudes sancita.

LXXII. Sed jam plura quam necesse erat, exemplorum postulationibus respondimus. Quod si Judæorum Reges a civibus puniti non sunt, hi non magnopere ad nostrum institutum faciunt. Non enim ab initio a civibus creati, sed a Deo illis dati fuerunt. Itaque optimo jure, qui honoris eis erat auctor, idem & pœnarum suarum exactor. Nos autem id contendimus, populum, a quo Reges nostri habent quicquid juris sibi vindicant, Regibus esse potentiores: jusque idem in eos habere multitudinem, quod illi in singulos eam multitudinem habent. Omnia aliarum gentium, quæ sub legitimis Regibus degunt, jura nobiscum faciunt: omnes nationes, quæ Regibus a se electis parent, hoc communiter sentiunt, quicquid juris alieni populus dederit, idem eum iustis de causis posse rescindere. Hoc civitates omnes semper jus retinuerunt. Itaque Lentulus, quod cum Catilina de evertenda Republica conjurasset, se Prætura coactus est abdicare, & Decemviri, legum Romanarum conditores, cum in summo magistratu essent, in ordinem sunt redacti: & Venetorum Duces aliquot, & Chilpericus Rex Francorum, depositis imperii insignibus, in monasteriis privati consenuerunt: & non adeo pridem, Christiernus Cimbrorum Rex, post vicissimum fere annum quam exutus est regno, in custodia vitam finivit. Sed ne Dictatura quidem (quod tyrannidis erat genus) non in populi potestate

ate erat. Semperque id jus observatum est, ut beneficia publica
male collocata repeti, & libertas (cui jura maxime favent) libertis
gratis adimi posset. Hæc de exteris nationibus hætenus dicta
sint, ne soli videamur jus novum adversus nostros Reges usurpasse.
Quod autem ad nos proprie pertinet, res paucis verbis transigi po-
terat. *M.* Quo pacto? hoc enim libens audire cupio.
LXXIII. B. Possem enumerare duodecim, aut etiam amplius,
Reges, qui, ob scelera & flagitia, aut in perpetuos carceres sunt
damnati, aut exilio vel morte voluntaria iustas scelerum penas su-
perunt. Sed, ne quis vetera & obsoleta me referre caussetur, si
Culenos, Evenos & Ferchardos commemorem, & patrum nostro-
rum. Possum memoria paucos proferam. Jacobum Tertium omnes Ordines
jure cæsum in conventu publico judicavisse, ob summam erga
populum crudelitatem & flagitiosam torpitudinem: caveruntque in po-
sterum, ne cuiquam eorum, qui coierunt, consenserunt, pecuniam
operamve contulerunt, ea res fraudi esset. Quod igitur re gesta
recte atque ordine factum judicavisse, non est dubium quin ad
exemplum in posterum proponi voluerint: nihilo certe minus, quam
L. Quintius, qui Servilium Ahalam laudavit pro tribunali, quod
Mælium, tergiversantem & reuuentem in jus venire, in foro
occidavisset: nec civili sanguine pollutum, sed Tyranni cæde no-
bilisatum, ille cum existimavit, & universa posterorum series affir-
mavit. Qui civis affectantis tyrannidem cædem probavit, quid
putas eum de Tyranno, in civium bonis latrocinium, in sanguine
carnicinam, exercente, facturum fuisse? Quid nostri homines?
Nonne, qui facinus perpetratum sunt publico decreto impunitate
prosecuti, de eo, si quando posterius acciderit, legem statuisse tibi
videntur? Nihil enim ad summam interest, de eo quod factum est
iudices, an de futuro statuas: utroque enim modo de facinoris ge-
nere, & auctoris poena vel præmio, judicatur. *M.* Ista fortasse
apud nostros homines valebunt: foris autem nescio quomodo alie
gentes hæc accepturæ sint. Illis mihi satisfaciendum vides: non
in judicio de crimine, sed in publica luce de fama, nec mea,
qui a suspitione procul absum) sed civium meorum. Vereor enim,
de decreta, quibus te satis protectum putas, magis culpaturæ sine
legitimæ nationes, quam facinus ipsum plenum atrocitatis & invidiæ.
De exemplis vero quæ proposuisti, scis, ni fallor, quid pro cuius-
que ingenio & judicio in utramque partem dici soleat. Velim igi-
tur, (quoniam cætera non tam ex hominum decretis, quam e na-
turæ fontibus, mihi visus es expedisse) si quid habes, quod pro le-
gis istius equitate dicas, paucis exponas.
LXXIV. B. Etsi hoc iniquum videri potest, pro lege, a primis
que temporibus regni Scotici, tot seculorum usu probata, populo
necessaria, Regibus nec iniqua, nec parum honesta, nunc demum
repavariac accusata, causam dicere apud externos, tua tamen caus-
id experiar. Ac, tanquam cum illis ipsis qui tibi negotium fa-
cillere volent, agerem, primum, illud rogo, quid est quod hic re-
prehensione

prehensione dignum arbitramini? causſamne cur quaſita eſt, an legem ipſam? quaſita eſt enim ad coercendum injuſtas Regum libidines. Hoc qui damnat, eadem opera omnes omnium gentium leges damnet oportet, eandem enim ob cauſſam omnes expetiti ſunt. An legem ipſam reprehenditis, Regesque ſolvi legibus æquum exiſtimatis? id quoque an expediat videamus. Ac populo quidem ut non expedire probem, non multis opus eſt verbis. Nam ſi recte ſuperiore ſermone medico Regem comparavimus, ut non expedit populo, impunitatem quem velit occidendi medico permitti, ita nec publice eſt utile, in omnes promiſcuam graſſandi licentiam Regibus donari. Populo igitur, cujus eſt in legibus ſerundis ſumma poteſtas, non eſt quod ſuccenſeamus, ſi, quemadmodum Regem bonum ſibi, ita Regi non optimo legem præſſe velit. Quod ſi Regi hæc lex non ſit utilis, videamus an agi cum populo debeat, ut aliquid de ſuo remittat jure, & de eâ abroganda non in trinundinum, ſed, more noſtro, in quadrageſimum diem indicamus comitia. Interim, ut de eadem hic inter nos diſſeramus, dic mihi, Qui inſanum vinculis liberat, commodumne inſanientis tibi reſpicere videtur? *M.* Minime. *B.* Quid, qui febre laboranti, ita ut non multum abſit ab inſania, frigidam affidue petenti det? eumne bene mereri de ægrotante putas? *M.* At ego de ſanis Regibus loquor. Et recte valentibus medicina, & ſanis Regibus opus eſſe legibus nego. Tu vero Reges omnes malos videri vis, omnibus enim leges imponis.

LXXV. B. Minime quidem omnes: ſed nec univerſum populum exiſtimo malum, & tamen lex univerſum una voce alloquitur. Eam autem vocem mali formidant; boni ad ſe nihil attinere putant. Ita nec Reges boni quod indignentur huic legi habent; & mali, ſi ſaperent, legiſlatori gratiam haberent, qui, quod ipſi inutile futurum intelligebat, id ne eis liceret, ſtatuit. Quod profeſſo facient, ſi ad ſanitatem aliquando redibunt: non ſecus ac morbo levati medico gratias agunt, quem, quod ægrotantium cupiditatibus non obſequeretur, oderant. Sin in ſua perſeverent Reges inſania, qui maxime eis obſequitur, is maxime judicandus eſt inimicus. In hoc genere ſunt adulatores, qui, dum eorum vitia blandiendo fovent, morbum augent, ac tandem una ſere cum Regibus præcipites ruunt. *M.* Negare certe non poſſum, quin tales Principes legum vinculis fuerint & ſint conſtringendi. Nullum enim monſtrum eſt violentius & magis peſtiferum homine, ubi (ut in poetarum fabulis eſt) ſemel in belluam degeneraverit.

LXXVI. B. Hoc tu multo magis dicas, ſi animadverteris, quam multiplex animal ſit homo; & quam e variis monſtris compositum. Quam rem veteres poæ & acute perviderunt, & eleganter expreſſerunt, cum Promethea tradunt in homine fingendo e ſingulis animantibus aliquam particulam in eum contuliſſe. Omnium ſigillatim referre naturas inſinitum eſſet: certe duo monſtra terribilia in homine perſpicue apparent, ira & libido. At leges quid aliud

aliud ag
utque,
lis coer
alium,
deliſſim
fringen
Qui leg
luc. A
erratum
non fac
ſtent, n
putatio
cem eſſ
ut con
promov
bit? J
gem lu
onem r

LXX
teſtate
tellexit
quo ſa
vel ſer
præcor
jor vi
M. Ma
Regem
auctor
M. Re
lex Re
Rex eſ
tior eſ
ejus.
eadem
M. U
nim v
conde

LX
viden
excuti
illis q
igitur
qui ſ
cauſſa
uſus.
M. Q
pluri

aliud agunt aut expetunt, quam ut hæc monstra pareant rationi? utque, rationi dum non obtemperant, ea suarum iussionum vinculis coerceant? Qui solvit igitur vinculis, sive Regem, seu quemvis alium, non unum ille hominem solvit, sed duo monstra longe crudelissima adversus rationem immittit, & ad legum claustra perfringenda armat: ut recte ac vere mihi dixisse videatur Aristoteles, *Qui legi pareat, eum Deo & legi parere; qui Regi, homini & belluc.* M. Esi hæc satis concinne dici videantur, dupliciter a nobis erratum arbitror. Primum, quod postrema cum prioribus mihi non satis convenire videantur. Deinde, quod, ut cætera nobis consentent, nihil mihi profectum adhuc videtur ad summam nostræ disputationis. Superius enim consensimus, eandem Regis & legis vocem esse debere: hic eum legibus facimus obnoxium: Hoc autem ut concedamus maxime verum esse, quid tandem hac conclusione promovimus? Quis enim Tyrannum e Rege factum in jus vocabit? Jus enim sine viribus vereor ut per se satis sit potens ad Regem sui muneris oblitum coercendum, aut invitum ad causæ distinctionem trahendum.

LXXVII. B. Vereor ut satis animadverteris, quæ de Regia potestate sunt superius disputata. Nam si animadvertisse, facile intellexisses, ista quæ modo recitasti non esse inter se pugnantia. Id quo facilius accipias, primum mihi responde: Cum magistratus vel scriba præit verba præconi, nonne eadem est utriusque vox? præconis, dico, & scribæ? M. Eadem prorsus. B. Uter tibi maior videtur? M. Qui verba præit. B. Quid Rex edicti auctor? M. Major utroque. B. Ad hanc igitur imaginem componamus Regem, legem, & populum. Regis & legis eadem est vox. Uter auctoritatem habet ab altero? Rexne a lege, an lex a Rege? M. Rex a lege. B. Unde id colligis? M. Quia non Rex legi, sed lex Regi coercendo quæsitæ est. Et a lege id ipsum habet, quod Rex est: nam absque ea Tyrannus est. B. Lex igitur Rege potentior est, ac velut rectrix & moderatrix & cupiditatum & actionum ejus. M. Id jam concessum est. B. Quid? populi & legis nonne eadem vox est? M. Eadem. B. Uter potentior, populus an lex? M. Universus, opinor, populus. B. Cur id opinaris? M. Est enim velut parens, certe auctor, legis, ut qui eam, ubi visum est, condere aut abrogare potest.

LXXVIII. B. Igitur, cum lex sit Rege, populus lege potentior, videndum num sit, ad quem Regem in jus vocemus. Hoc item excutiamus, quæ alterius causa sunt instituta, nonne sunt minoris illis quorum causa quæsitæ sunt? M. Istud velim apertius. B. Hac igitur sequere. Frenum non equi causa comparatum est? M. Equi scilicet. B. Quid ephippia, phalera, calcaria? M. Eadem causa. B. Equus autem si nullus esset, nullus harum rerum foret usus. M. Nullus. B. Equus igitur omnibus his præstancior est. M. Quidni? B. Quid equus? in quem usum expetitur? M. In plurimos: in primis autem ad victoriam bello parandum. B. Plu-

ris igitur victoriam equis, armis, cæterisque rebus quæ in usum belli parantur, æstimamus. *M.* Pluris profecto? *B.* In Rège creando quid potissimum spectarunt homines? *M.* Populi, ut opinor, utilitatem. *B.* Quod si nullus hominum cæterus esset, Regibus non foret opus? *M.* Nihil prorsus. *B.* Populus igitur Rege præstantior. *M.* Necesse est. *B.* Si præstantior est, etiam & major. Rex igitur cum ad populi iudicium vocatur, minor ad majorem in jus vocatur. *M.* At enim quando sperabimus istam felicitatem, ut populus universus in id quod rectum est consentiat? *B.* Id quidem vix est sperandum. Expectare certe necesse non est: alioqui neque lex ferri, nec magistratus creari posset: neque enim ulla fere lex satis æqua est omnibus: nec hominum fere quisquam est ea populari gratia, ut neminem habeat aut inimicum aut invidum & obsecratorem. Id modo quæritur, ut lex majori parti sit utilis, & de candidato major pars bene sentiant. Quod si major populi pars legem jubere & magistratum creare potest, quid vetat quo minus & ipse de magistratu judicare, & iudices ei ferre queat? aut, si Tribuni plebis Romani, & Ephori Lacedæmonii, ad leniendam vim imperii sunt quæsi, iniquumne cuiquam videri debet, si liber populus, aut simili aut etiam diversa ratione, in reprimenda tyrannidis acerbitate sibi prospexerit? *M.* Hic ego propemodum videre videor, quid populus possit; quid aurem velit, aut ferat, difficile est judicare. Major enim pars fere vetera & consuetudine requirit, a novitate abhorret: quod eo magis mirandum est, cum in cibis, vestitu, ædificiis, totoque suppellectilis instrumento, tanta sit inconstantia.

LXXIX. *B.* Noli putare hæc a me dicta esse, quod quicquam novi in hoc genere fieri velim, sed ut ostenderem id vetus fuisse, ut Rex apud iudices causam diceret: quod tu propemodum incredibile, nedum novum, credebas. Nam, ut omittam quoties id factum sit apud majores, uti ante a nobis aliqua ex parte dictum est, & tunc ex historia facile colligere potes, audistine unquam, ab eis, qui de regno contenderent, itum esse ad arbitros? *M.* Apud Persas quidem id factum aliquando audivi. *B.* Et nostri scriptores idem a Grimo & Milcolumbo Secundo factum narrant. Sed, ne id genus cognitorum a litigantibus ipsorum consensu assumi solere causseris, ad iudices ordinarios veniamus. *M.* Hic vereor ne propemodum idem facias, ac si quis in Oceano captandis balænis tendat retia. *B.* Quamobrem vero? *M.* Quia omnis prehensio, coercitio, animadversio, potentioris est adversus inferiores. Regem vero ad quos iudices adesse jubebis? Ad eosne in quos ipsi summa judicandi est potestas? quos uno illo verbo, VETO, possit compescere? *B.* Quid si major aliqua potestas reperitur, cui id juris sit in Reges, quod Regibus est in cæteros? *M.* Audire istud cupio. *B.* Hanc, si meministi, in populo diximus esse potestatem. *M.* In universo quidem populo, aut in majore ejus parte. Illud etiam

amplius
li, eam
levés.
metu, v
sua cong
mitati,
multi si

Omnis
libertat
am, qu
mitto
tamen
exspe
nam p
multit

LX
rannon
sunt.
ria ve
pauco
um fe

Quod
nume
tis, a
multo
sunt?
res or
in ori
præf
tam
riculi
pulch
esse
non
sed
bit.
dispo
fieri
M.
L.
cont
faci
pote
ade

amplius tibi largior, in iis, in quos populus, aut major pars populi, eam potestatem transmiserit. B. Bene facis, qui me isto labore leves. M. Sed non ignoras, majorem multitudinis partem, vel metu, vel præmiis, vel spe largitionis & impunitatis, corrumpi, ut sua commoda & voluptates, publicæ utilitati, atque etiam incolumitati, præferant: qui autem iis rebus non moveantur, non adeo multi sunt:

Rari quippe boni: numero vix sunt totidem, quot

Thebarum porta, vel divitis ostia Nili.

Omnis autem reliqua colluvies, sanguine & rapinis saginata, suam libertatem habet venalem, alienæ invidet. Ut etiam eos præteream, quibus malorum quoque Regum nomen est sacrosanctum: omitto etiam illos, qui, etsi non ignorant quid liceat & æquum sit, tamen honestis periculis quietam inertiam præferunt, & in eventus expectationem animo suspensi sua consilia componunt; aut fortunam partium, non causam, sequuntur. Hæc quanta sit futura multitudo vides.

LXXX. B. Magna profecto: nec tamen maxima. Nam Tyrannorum injuriæ ad multos, beneficia ad paucos pertinere possunt. Cupiditas enim vulgi inexplibilis, velut ignis adjecta materia vehementius accenditur: quod vero a multis aufertur per vim, paucorum magis alit famem, quam satiat libidinem. Deinde talium fere hominum fluxa est,

Et cum fortuna statque caditque fides.

Quod si etiam in sententia maxime perstarent, tamen in civium numero non essent habendi: violatores enim sunt humanæ societatis, aut certe proditores: quod vitium si in Rege ferendum non est, multo minus in privato est tolerabile. Qui igitur cives habendi sunt? Qui legibus parent, societatem hominum tuentur, qui labores omnes, omnia pericula, malunt pro suorum salute obire, quam in otio ab honestate sejuncto per ignaviam consenescere, qui non præsentis fructus, sed æternitatis memoriam ante oculos propositam habent. Quod si quos timor & rerum suarum respectus a periculis revocat, tamen & facinoris præclari splendor, & virtutis pulchritudo, animos dejectos eriget: & qui auctores, qui duces esse non audebunt, comites fieri non recusabunt. Itaque, si cives non e numero, sed dignitate, censeantur, non solum pars melior, sed etiam major, pro libertate, pro honesto, pro incolumitate, stabit. Quod si etiam tota plebs dissentiat, nihil istud ad præsentem disputationem facit: non enim hic quid futurum sit, sed quid jure fieri possit, quærimus. Sed jam ad ordinaria judicia veniamus. M. Illud jamdudum expecto,

LXXXI. B. Si privatus quispiam prædium, aut agri sui partem, contra quam æquum est a Rege teneri contendat, quid hic privato faciendum censes? cederne agros, quoniam Regi judicem ferre non poterit? M. Minime. Sed non Regem, sed procuratorem ejus adesse jubebit. B. Jam istud perfugium, quo tu uteris, quam vim

habeat

habeat vide. Mea enim nihil refert, an ipse Rex aderit, an ejus procurator; utroque enim modo Regis periculo litigabitur: ei, non procuratori, ex eventu judicii damnum aut lucrum accedet. Ipse denique reus est, ~~id est, is~~ cujus res agitur. Nunc tu velim consideres, quam non modo sit absurdum, sed etiam iniquum, de prædolo, de luminibus, de filicidiis, adversus Regem judicium dari; parricidii, veneficii, perduellionis, nullum esse judicium: in minoribus ~~his~~ severitate juris uti, in maximis flagitiis summam licentiam & impunitatem permitti: ut plane verum esse videatur antiquum illud, *Leges aranearum telis esse perfimiles, quæ muscae detineant, animalia majora transmittant.* Neque justa est illa quorundam querela & indignatio, qui dicunt, neque honestum nec æquum esse, ut de Rege ab inferioris ordinis homine pronuncietur, cum in lite de pecunia vel agro jam id videant receptum: & summi secundum Regem viri plerumque causam dicant apud judices, neque divitiis, neque nobilitate, nec rebus gestis, pares; ac neque adeo multum supra vulgus eminentes, longeque majore intervallo infra reos, quam supremi ordinis homines sint infra Reges. Nec ea tamen re optimates illi ac viri primarii de sua dignitate quicquam detractum existimant. Quod si semel illud recipiamus, ut nemo apud judicem nisi omnibus rebus superiorem sibi possit, expectandum erit tenuioribus, donec Regi aut libeat, aut otium sit, ut de nobili reo cognoscat.

LXXXII. Quid, quod istorum querela non modo injusta sed etiam falsa est? Nemo enim, qui ad judicem venit, ad inferiorem venit: præsertim cum tantus honos a Deo ipso judicum ordini habeatur, ut eos non Reges modo, sed etiam Deos vocet, suamque, quoad fieri potest, dignitatem cum eis communicet. Itaque Pontifices illi Romani, qui Regibus pedes suos gratiose indulgebant osculandos, qui advenientibus ad se mulas suas obviam honoris causa mittebant, qui pedibus Imperatorum cervices conculcabant, in jus vocati parebant, a iudicibus coacti se magistratu abdicabant. Joannes Vicelinus secundus, e fuga retractus, etiam in carcerem conjectus, ac vix tandem pecunia liberatus, alium in suum locum surrogatum adoravit, atque illa adoratione judicum sententiam approbavit. Quid Synodus Basiliensis? nonne communi omnium Ordinum consensu statuit atque sanxit, Pontificem subjectum esse senatui sacerdotum? Quibus autem rationibus, ut id facerent, patribus illis persuasum sit, e conciliorum actis repetere potes. Reges igitur, qui Pontificum majestatem tanto supra se farentur eminere, ut suæ celsitudinis fastigio omnibus eis obumbret, nescio quomodo in eo suæ dignitatis imminutionem positam censeant, quo Pontifex e tanto altiore solio descendere se non putavit indignum: ut videlicet causam in concilio Cardinalium diceret. Quid, quod falsa est eorum querela, qui indignantur se ad inferioris tribunal

sibi?

fili? Non enim in judiciis damnat & absolvit, nescio quis Titius, aut Sempronius, aut Stichus, sed lex ipsa: cui ut Reges parent, honorificum judicantur clarissimi Imperatores Theodosius & Valentinianus. Forum verba, quoniam dignissima sunt omnium seculorum memoria, hic apponam. *Digna (inquiunt) vox maiestate regnantis, legibus se alligatum Principem fateri. Et revera imperio majus est submittere legibus principatum: & oraculo presentis edicti, quod licere alii non patimur, indicamus.* Hæc optimi Principes & senserunt & sanciverunt: neque pessimi eadem non vident. Nero enim in morem citharædorum cultus, non modo gestus & motus eorum observasse dicitur, sed etiam, cum in judicium est ventum, inter spem timoremque sollicitus de victoria stetit: etsi enim se victorem declaratum iri sciret, tamen victoriam honestiorem fore existimabat, si non adulatione judicantium, sed legitimo certamine esset adeptus; legisque observationem non ad imminutionem auctoritatis, sed ad victoriæ splendorem facere opinabatur. *M.* Non est, ut video, tam insolens tua oratio, quam initio putaram, cum Reges parere legibus volebas: nititur enim non tam Philosophorum, quam Regum, Imperatorum & Conciliorum Ecclesiæ, auctoritate. Sed quod hic dicis non hominem sed legem esse quæ judicet, non satis assequor.

LXXXIII. B. Revoça paullum superiora in memoriam. Nonne Regis & legis eandem esse vocem diximus? *M.* Factum. *B.* Quid scribæ, & præconis, cum legem pronunciat? *M.* Eadem. *B.* Quid judicis, cum legem decreto suo prætexit? *M.* Eadem. *B.* Uter vero ab utro auctoritatem habet, judexne a lege, an lex a judice? *M.* A lege judex. *B.* Vis igitur sententiæ a lege est, sola vero verborum pronuntiatio judicis. *M.* Videtur. *B.* Imo nihil certius: judicum enim sententiæ secundum legem pronuntiatæ ratæ sunt, secus rescinduntur. *M.* Nihil verius. *B.* Vides igitur, ex lege judici, non e judice legi, auctoritatem esse. *M.* Video. *B.* Nec pronuntiantis humilitas dignitatem legis imminuit, sed legum dignitas, sive Rex, sive judex, sive præco, eam pronunciet, semper est eadem. *M.* Prorsus. *B.* Lex igitur semel sancita primum vox est Regis, ac deinde aliorum. *M.* Ita est. *B.* Rex igitur cum a judice damnatur, [a] lege damnari videtur. *M.* Plane. *B.* Si a lege, igitur sua ipsius voce damnatur; siquidem eadem est legis & Regis vox. *M.* Sua, ut videtur, non minus quam si literis sua manu scriptis teneatur.

LXXXIV. B. Quid est ergo quod de judice tantopere laboramus, cum Regis ipsius confessionem, hoc est, legem, teneamus? Quin & hoc inspiciamus, quod modo mihi venit in mentem; Rex eum in quavis causa pro judice sedet, nonne omnes alias personas deponere debet, fratris, patris, propinqui, amici, inimici? solamque judicis personam retinere? *M.* Debet. *B.* Ejusque unius meminisse personæ quæ actionis propria est? *M.* Vellem istud magis

perspicue dices. *B.* Adverte igitur: cum quis rem alienam clam involat, quid eum facere dicimus? *M.* Furari, opinor. *B.* Quod nomen ei damus ob hanc actionem? *M.* Furis videlicet. *B.* Quid aliena uxore qui utitur tanquam sua? *M.* Moechari. *B.* Quem eum vocabimus? *M.* Moechum. *B.* Quid, qui judicat. *M.* Judicem vocamus. *B.* Cæteris quoque ad hunc modum, ab actionibus quas tum agunt, nomina recte dari possunt. *M.* Possunt. *B.* Rex igitur cum jus dicet, alias omnes personas exuet. *M.* Exuet profecto: & eas maxime quæ in judicando alteri litigantium officere possunt. *B.* Quid, de quo judicatur? quod ei nomen ab actione dabimus? *M.* Reum vocare possumus. *B.* Et is nonne æquum est ut personas, quæ judicio possunt officere, exuat? *M.* Certe is etiam si quas alias personas, quam rei, gerat, eæ tamen nihil ad judicem pertinent: cum ne pauperis quidem in judicando Deus rationem haberi velit. *B.* Igitur, si quis, qui pictor est & grammaticus, judicio contendat de arte pingendi, adversus eum qui pictor est, grammaticus vero non est, nihil ei grammaticæ scientia hic prodesse debet? *M.* Nihil. *B.* Nec pingendi peritia, si ei de grammatica sit contentio? *M.* Nihilo magis.

LXXXV. *B.* Igitur in judicio judex unum agnoscet nomen, criminis videlicet, de quo reum adversarius accusat. *M.* Unum. *B.* Quid si Rex fiat parricidii reus, nomen Regis an quicquam ad judicem attinet? *M.* Nihil; sed parricidæ tantum, non enim in controversiam de regno venit, sed de parricidio. *B.* Quid, si duo parricidæ in jus vocentur, alter Rex, alter pauper? nonne par cognitio judicis erit de utroque? *M.* Par: nec minus vere quam eleganter mihi dictum videtur a Lucano,

—*Rheni mihi Caesar in undis*

Dux erat, hic socius. Facinus quos inquinat, æquat.

B. Vere profecto. Non igitur de Rege & paupere hic judicabitur, sed de parricidis. Tum enim de Rege judicaretur, si quæreretur de duobus uter esse debeat Rex: aut si in quæstionem veniat, Rexne sit Hiero an Tyrannus, aut si quid aliud in quæstionem veniat, quod proprie ad Regis functionem pertineat: veluti de pictore sit judicium, cum quæritur ecquid sciat artem pingendi. *M.* Quid, si Rex sua sponte nolit, nec vi cogi possit, ut in jus veniat? *B.* Hæc ei causa cum omnibus facinorosis est communis, nullus enim aut latro aut veneficus ultro in jus veniet. Sed scis, opinor, quid lex permittat; furem nocturnum quovis modo, diurnum, si telo se defenderit, interficere. Quod si aliter quam vi in jus protrahi non possit, meministi quid tum fieri soleat. Latrones enim potentiores quam ut jure cum eis agi possit, bello & armis persequimur. Nec alia fere bellorum omnium causa præten- ditur inter nationes, populos & Reges, quam injuriæ, de quibus, cum judicio non potest decerni, ferro cernitur. *M.* Adversus hostes quidem ob istas causas bella geri solent: cum Regibus alia ratio est,

est, quibus obstricti. mittunt f

LXXX
videtur
est facit.
Iuto igit
quid ju
reor, am
ventum,
dem pla
quæ fun
creatus,
nus auct
etiam p
graves d
ne. *B.*
est, Ty
hoste ju
pulo, se

LXXX
omnibu
ris hum
re possu
Nam &
fratrem
lium ad
quos, c
rit: &
Græcia
ne hum
Sed qu
orbis t
non gr
glexeri
Nec a
Rege,
do per
efferat
aliqua
pere &
crudel
tores
perator
conspi
occidiss
pertes

est, quibus jurejurando sanctissimo interposito ad parendum sumus obstricti. *B.* Obstricti quidem sumus: sed illi contra priores promittunt se ex a quo & bono jus dicturos. *M.* Ita res habet.

LXXXVI. *B.* Mutua igitur Regi cum civibus est pactio. *M.* Ita videtur. *B.* Qui prior a conventis recedit, contraque quam pactus est facit, nonne is pacta & conventa solvit? *M.* Solvit. *B.* Soluto igitur vinculo, quod Regem cum populo continebat, quicquid juris ex pactione ad eum qui pacta solvit pertinebat, id, reor, amittitur. *M.* Amittitur. *B.* Is etiam, cum quo erat conventum, aequè fit, atque ante stipulationem erat, liber: *M.* Eodem plane jure, atque eadem libertate. *B.* Rex autem si facit, quæ sunt solvendæ societati humanæ, cujus continendæ causa fuit creatus, quid eum vocamus? *M.* Tyrannum, opinor. *B.* Tyrannus autem non modo non justum habet imperium in populum, sed etiam populi hostis est. *M.* Hostis profecto. *B.* Cum hoste, ob graves & intolerabiles injurias, est justum bellum. *M.* Justum sane. *B.* Quid in eo, quod cum totius humani generis hoste, hoc est, Tyranno, geritur? *M.* Justissimum. *B.* Bello autem cum hoste justa de causa semel suscepto, jus est non modo universo populo, sed singulis etiam, hostem interimere. *M.* Fateor.

LXXXVII. *B.* Quid, Tyrannum hostem publicum, quocumque omnibus bonis perpetuum est bellum? nonne singuli, e tota generis humani multitudine, jure omnes bellorum poenas ab eo expectere possunt? *M.* Video nationes fere omnes in ea fuisse sententia. Nam & Thebe laudari solet, quod maritum, & Timoleon, quod fratrem, & Cassius, quod filium interfecerit; & Fulvius, quod filium ad Catilinam proficiscentem, & Brutus, quod filios & propinquos, cum reducendi Tyranni consilia eos rescisset inisse, necaverit: & publice præmia erant tyrannicidis, & honores a multis Græciæ civitatibus instituti: adeo (quod ante dictum est) nullum ne humanitatis quidem vinculum cum Tyrannis esse existimabant. Sed quid singulorum assensum colligo, cum possum universi prope orbis testimonium proferre? Quis enim Domitium Corbulonem non graviter reprehendit, quod adeo generis humani salutem neglexerit, ut Neronem, cum facile posset, imperio non dejecerit? Nec a Romanis modo est reprehensus, sed a Tyridate Persarum Rege, nihil minus metuente quam ne id exemplum ad se aliquando pertineret. Sed nec pessimorum hominum animi, crudelitate, efferati, ab hoc publico in Tyrannos odio ita sunt liberi, ut non aliquando invitis erumpat, & ad imaginem veri & honesti eos torpere & obstupescere cogat. *C.* Caligulæ crudelissimi Tyranni pari crudelitate ministri cum cæso domino tumultuarentur, & cædis auctores ad supplicium deposcerent, subinde vociferantes, *Quis Imperatorem occidisset?* Valerius Asiaticus, homo consularis, e loco conspicuo, unde audiri & cerni posset, exclamavit, *Utinam ego eum occidissem!* Ad hanc vocem homines prope omnis humanitatis expertes velut attoniti, a tumultu cessarunt. *Tanta enim vis est honesti,*

neſti, ut, leviffima ſpecie ejus animis oblata, imperus violenti con-
quieſcant, & furor incitatus relanguſcat, & rationis imperium a-
mentia, velit, noli, agnoſcat. Neque iſti, qui nunc corum terra
clamoribus miſcent, aliter ſentiunt. Id autem vel hinc facile in-
telligimus, quod, quæ nunc geſta reprehendunt, eadem, aut in ſpe-
ciem atrociora, e veteri hiſtoria cum recitantur, laudant & pro-
bant: ex eoque aperte demonſtrant, ſe magis privatis affectionibus
obſequi, quam publico aliquo damno commoveri. Sed quid cer-
tiorẽ teſtem quærimus, quid Tyranni mereantur, ipſorum con-
ſcientia? Inde ille perpetuus ab omnibus, & poſſimum a bonis,
metus: & gladium, quem in alios diſtictum ſemper habent, ſuis
cervicibus ſemper impendentem vident, & ſuo in alios odio alio-
rum in ſe animos metiuntur. Contra vero boni, neminem metu-
endo, ſæpe creant ſibi periculum, dum non ex vicioſa hominum
natura, ſed e ſuo in alios merito, aliorum in ſe benevolentiam ex-
pendunt.

LXXXVIII. B. Verum igitur illud exiſtimas, Tyrannos in ſa-
viſſimarum belluarum numero habendos: tyrannicamque violentiam
magis eſſe contra naturam, quam paupertatem, quam morbos,
quam mortem, cæteraque mala quæ poſſunt hominibus ſpontè, na-
turæ accidere. M. Equidem cum rationum momenta mecum ex-
pendo, non poſſum negare quin iſta vera ſint, ſed cum pericula &
incommoda occurrunt, quæ hanc ſententiam ſubſequuntur, conti-
nuo velut injecto freno animus neſcio quomodo labat, & a recto
illo nimium Stoico & ſevero ad utilitatem ſe inſtegit, & prope de-
ficit. Nam ſi cuivis Tyrannum occidere licebit, vide quantam ad
nequitiam fenestram hominibus improbis aperias, quantum bonis
periculum crees, malis licentiam permittas, omnibus omnium re-
rum perturbationem immittas! Quis enim, cum Regem bonum,
aut certe non peſſimum, occiderit, non iſtam honeſti ſpeciem ſuo
ſceleri prætereſcere poterit? aut ſi etiam quivis e civium bonorum
numero, dignum omni ſupplicio Principem vel occidere fruſtra ten-
tarit, vel etiam cogitatum facinus peregerit, quantam omnium re-
rum conſuſionem ſequi neceſſe eſt? dum & mali tumultuabuntur,
indignati ducem ſibi ereptum, nec omnes boni factum probabunt:
nec qui probabunt, omnes auctorem libertatis adverſus ſceleſtam
factionem defendent, & plerique obtentu honeſto pacis ſuam ſegni-
ſſimam velabunt, aut potius virtutem alienam calumniabuntur, quam
ſuam ſatebuntur ignaviam? Hæc proſecto utilitatis privatae recor-
datio, & publicæ cauſæ deſertæ excuſatio, & periculorum metus,
animum plerique ſi non frangit, certe debilitat, & tranquillitatem,
eſi non certiffimam, cogit incertæ libertatis exſpectationi præ-
ponere.

LXXXIX. B. Tu ſi memoria teneas ſuperiora, facile metus hic
tuus diſcutietur. Diximus enim quaſdam eſſe tyrannidas populi
liberis ſuffragiis comprobatas, quas ob adminiſtrationis moderati-
onem Regiis nominibus dignamur. Nemo, me auctore, non modo
quenquam

quenquam horum, sed nec eorum qui per vim vel fraudem dominatum sibi pepererunt, violabit, si modo civilis animi temperamentum in gubernando adhibuerint. Tales fuerunt apud Romanos Vespasianus, Titus, Pertinax; Alexander apud Græcos; Hiero Syracusis: qui licet vi & armis imperium pepererunt, tamen iustitia & æquitate meruerunt ut inter justos Reges censeantur. Præterea ego in hoc genere quid fieri jure possit aut debeat explicō, non ad rem suscipiendum exhortor. In illo enim satis est rei notatio, & dilucida explicatio: in hoc vero, & in suscipiendo consilio opus est, in aggrediendo prudentia, in efficiendo virtute. Hæc, cum temporibus, personis, locis, cæterisque rei gerendæ instrumentis, aut juventur, aut evertantur, si quis temere attentaverit, nihilo magis ejus erroris culpa ad me pertinet, quam medico, qui remedia morborum commode descripsit, ejus culpa est trahenda qui alieno tempore ea ægrotantibus dederit. *M.* Unum mihi adhuc ad absolvendum hanc disputationem deesse videtur: id si adjeceris, cumlatum abs te beneficium accepisse me existimabo: nempe, si quæ sit Ecclesiæ censura de Tyrannis ex te intelligam.

XC. B. Eam cum voles ex *Epist.* priorē Pauli ad *Cor.* tibi sumere licebit: ubi Apostolus verat, *Cum palam facinorosis aut flagitiosis ullum convictus aut sermonis habere commercium.* Id si inter Christianos observaretur, sceleratis, nisi resipiscerent, fame, frigore & nuditate pereundum esset. *M.* Gravis profecto sententia: sed nescio an populus, qui tantum solet magistratibus ubique tribuere, sub hac formula Reges etiam complectendos credet. *B.* Certe veteres Ecclesiastici scriptores ita ad unum Pauli sententiam intellexerunt. Nam & Theodosium Imperatorem Ambrosius e cœtu Christianorum exclusit, & Theodosius Episcopo paruit. Nec ullius, quod sciam, Episcopi factum antiquitas majoribus est laudibus prosecuta: nec ullius Imperatoris modestia magis est commendata. Ad rem autem quantum interest, an extra civitatem Christianam pellaris, an igni & aqua tibi interdicitur? Magistratibus enim omnibus adversus eos qui facere imperata recusant, hoc gravissimum est decretum: & illud Ecclesiasticorum. Utriusque autem imperii sprete poena mors est; sed alter corporis, alter totius hominis interitum denunciat. Igitur Ecclesia (quæ multo leviora crimina morte puniendi censet) quem vivum e cœtu bonorum expellit, mortuum in cœtum cæcodæmonum relegat, non eum morte dignum existimabit?

XCI. Pro æquitate causæ satis multa mihi dixisse videor: quæ si exterorum quibusdam minus placeant, considerent, rogo, quam inique nobiscum agant. Nam, cum permultæ per Europam sint nationes & magnæ & opulentæ, suæque cuique leges, arroganter faciunt, qui formulam regnandi, quam ipsi habent, omnibus præscribunt. Helyetii rempublicam habent: Germania nomine impe-

tii, regno legitimo utitur: civitates (ut audio) nonnullæ per Germaniam Optimatibus parent: Veneti dominatum ex his omnibus habent temperatum: Moscovia tyrannide gaudet. Nos regnum exiguum quidem, sed jam bis mille annos ab exterarum gentium imperio liberum, tenemus: Reges legitimos ab initio creavimus: leges & nobis & aliis æquas imposuimus: utiles fuisse temporis diuturnitas commonstrat: earum enim observatione magis quam armis adhuc hoc regnum stetit. Quæ tandem iniquitas est hæc, velle ut leges, quarum utilitatem tot seculis experti sumus, aut abrogemus, aut negligamus? aut quæ est ista impudentia, ut qui suum imperium tueri vix possunt, alieni regni statum & ordinem labefactare conentur? Quid, quod nostra instituta non modo nobis, sed vicinis etiam, sunt utilia? Quid enim ad pacem cum finitimis retinendam utilius esse potest, quam Regum moderatio? Ex eorum enim immoderata libidine injusta bella temere plerumque suscipiuntur, scelerate geruntur, turpiter deponuntur. Quid porro inutilis ulli civitati, quam malæ apud finitimos leges, quarum sæpe contagio serpere latius solet? Aut cur nobis unis molesti sunt, cum tot circumcirca nationes aliis atque aliis legibus & institutis utantur; penitus eisdem nullæ? Aut cur nunc demum molesti sunt, cum novi nihil statuamus, sed in vetere jure perseveremus? cum nec soli, nec primi, nec nunc primum his institutis utamur? At non placent quibusdam nostræ leges. Fortasse nec suæ. Non inquirimus curiose in aliorum instituta: nostra nobis relinquant tot annorum experimento perspecta. Num eorum concilia turbamus? aut qua tandem in re illis molesti sumus?

XCII. At seditiosi estis, aiunt. Possem libere respondere; Quid ad illos? nostro periculo, nostro damno tumultuamur. Possem enumerare seditiones non paucas & civitatibus & regnis non inutiles. Non utar illa defensione. Nego ullam gentem minus esse seditiosam: nego ullam unquam in seditionibus fuisse moderationem. Inciderunt multæ contentiones de legibus, de jure imperii, de regni administratione, sed semper summa rerum salva: nec certatum est, ut apud plerosque populos, cum plebis perniciæ, neque Principum odio, sed amore patrio, studio legum tuendarum. Quoties nostra memoria steterunt in procinctu magnæ ex adverso acies? quoties non modo sine vulnere, sed sine noxa, sine convicio, discessum est? quoties simultates privatas publica sedavit utilitas? quoties intestina odia de hostium adventu rumor exstinxit? Nec in seditionibus tamen magis modesti, quam fortunati fuimus: cum semper fere quæ pars erat justior, eadem fuerit felicior: & velut civilia moderate exercuimus odia, ita utiliter consensimus in concordiam. Hæc in præsentia occurrunt, quæ sermones malevolorum compescere, pertinaciores refellere, æquioribus satisfacere posse viderentur. Quò autem jure apud alios renegetur, non putavi multum nostra interesse. Nostrum morem paucis recensui, sed pluribus

pluribus
tibi uni
beo. M.
quod si e
fructum
mabo.

R E

R E
Non fro
Non aur
Rex est,
Et diri
Quem n
Et nunq
Vulgi pr
Non qu
Aut und
Claro d
Non qui
Fervens
Quem r
Obliqui
Non Eu
Aut fav
Ventosi
Quem r
Non str
Qui tue
Infra se
Occurri

pluribus quam institueram tamen, aut quam res exspectabat: quia tibi uni hunc laborem suscepi: qui si abs te comprobetur, satis habeo. M. Mihi quidem, quod ad me attinet, abunde satisfecisti: quod si ego item aliis satisfacere potero, magnum ex hoc sermone fructum cepisse, & molestia maxima levatum esse me existimabo.

F I N I S.

REX STOICUS EX SENECA

REGEM non faciunt opes,
Non vestis Tyriæ color,
Non frontis nota regiæ,
Non auro nitidæ trabes.
Rex est, qui posuit metus,
Et diri mala pectoris:
Quem non ambitio impotens,
Et nunquam stabilis favor
Vulgi præcipitis mover.
Non quicquid fodit occidens;
Aut unda Tagus aurea
Claro devehit alveo:
Non quicquid Libycis terit
Fervens area messibus.
Quem non concutiet cadens
Obliqui via fulminis:
Non Eurus rapiens mare;
Aut sævo rapidus freto
Ventosi tumor Adriæ.
Quem non lancea militis,
Non strictus domuit chalybs:
Qui tuto positus loco
Infra se videt omnia:
Occurritque suo libens

Fato: nec queritur mori.
Reges convenient licet,
Qui sparsos agitant Daas;
Qui rubri vada litoris,
Et gemmis mare lucidum
Late sanguineum tenent:
Aut qui Caspia fortibus
Recludunt iuga Sarmatis.
Ceter, Danubii vadum
Audet qui pedes ingredi;
Et quocunque loco jacent
Seres vellere nobiles;
Mens regnum bona possidet,
Nil ullis opus est equis;
Nil armis, & inertibus
Telis, quæ procul ingerit
Parthus, cum simulat fugas:
Admoris nihil est opus
Urbes sternere machinis,
Longe saxa rotantibus.
Rex est, qui meruit nihil.
Rex est, qui cupiet nihil.
Hoc regnum sibi quisque dat.

G. BUCHANANI Dialogum de
Regni apud Scotos, & Rerum Scotica-
rum Historiam ab eodem conscriptam, A N-
DREA MELVINI Epigramma.

QU I Regi pia iura, & legum frena Tyranno,
Leges & natura & numinis imposuit,
Ut regerent iuste Reges, ut vincla Tyranni
Horrent scelerum, vel fera fata truces;
Nunc Reges miti ingenio, crudosque Tyrannos
Æterna pingit doctius in tabula,
Ut laude exornet Reges, ut labe Tyrannos
Adspersat, late postera fama volans.
Quos aquo obstrinxit, nunc solvit legibus ævi:
Et facit æternos, quos dedit ante neci.

EJUSDEM AD REGEM.

DUM tu, magne puer, patribus das iura vocatis,
Et populi pensas crimina lances pari;
Iura tibi, tuus ille Solon, tuus ille Lycurgus,
Quaræsti a puris fontibus hæc deit;
Nobilium Regum exemplis obsequat avitis;
Hic, ubi quid fugias, quidve sequaris, habet.
Felix, si fugias fugienda, sequenda sequaris!
Felix cum populo tuque patresque tuo.

EJUSDEM AD G. BUCHANANUM.

SI Regi placuisse est displicuisse Tyranno;
Cum, quicquid Regi displicet, usque placet:
Nunc edis scitis tantum. VIS EFFERA, quantum
Officio gessit Rex, Buchananus, tuo.

AD EUNDEM.

QU I in Latium Solymam, in patriam Latium omne tulisti,
Orbi inferis patria resque ducesque tuae.
Quo Solyma ac Latio major fiat maximus orbis;
Hæc major tu te es, se quoque nunc patria.

AD EUNDEM.

MULTUM oro Phœbi nomen, doctasque sorores,
Dant mihi, dem quæ te carmina digna tibi.
At Phœbus nequicquam audit, multæque sorores:
Et concreta rigent mollia corda gelu.
Nil Phœbus sine te, sine tu nil turba sororum:
Unus tu des te carmina digna tibi.

11 JA 65
F I N I S.

um de
gotica
A N
C

R B

No

U M

ipi

11